:: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԲ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
1
ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI
1 Aout
1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2561

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔՍԱՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Ճիշդ քսան տարի առաջ, այս օրն էր որ կը պայթէր Մեծ Պատերազմը, աշխարհատարած ցնցումներով...

Ամբողջ 52 ամիս, արիւնը հոսեցաւ գետերու պէս, Եւրոպայի, Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ:

Առաջին թնդանօթը հազիւ արձակուած, արդէն զէնքի տակ էին քսան միլիոն զինուորներ՝ Եւրոպայի մէջ: Երբ կռիւը տաքցաւ, այս անհամար բանակին տասը միլիոնը կը գտնուէր ռազմաճակատին վրայ:

Եւ մարդիկ, ա՛յն օրուան ոսկեքով, կը հաշուէին թէ պատերազմը երեք հարիւր միլիոն ֆրանքի կը նստի ամէն օր:

Չխօսինք մարդկային կորուստներու մասին: Մինչեւ այսօր ալ, քսան տարի վերջը, միլիոնաւոր հաշմանդամներ մեռ կուգան աշխարհի բոլոր պողոտաներուն վրայ, իրենց թշուառութիւնն ու անգործութիւնը ապացուցելով օրուան իշխանութիւններու եւ ունեւորներու երեսին:

Եւ չխօսինք մե՛ր կորուստի մասին,— անճիտամբ աւելի քան մէկ միլիոն ժողովուրդի եւ ցիրուցան «Ելք»ը մնացեալին, ի խնդիր հացի եւ ապաստանութեան...

×

Ի՞նչ է փոխուած այսօր,— քսան տարի վերջը:

Ժողովուրդները աւելի հանգի՞ստ են այսօր:

Վերահաստատուա՞ծ են ազգային սահմանները:

Յաղթանակա՞ծ է արդարութիւնը:

Ընդմիշտ մեռա՞ծ է աշխարհակալութեան տենչը:

Ամո՞ւր է խաղաղութիւնը:

Այլ եւս վախ չունի՞նք նոր պատերազմէ մը:

Պատասխանը փնտռեցէք այն լեռնակուտակ թուղթերուն մէջ որ գրուած են 1918 նոյեմբեր 11էն ի վեր, եւ կը դիզուին անընդհատ: Եւ փնտռեցէք նոր սպառազինութեանց մէջ, որ սկսան զինադադարէն անմիջապէս յետոյ, եւ այսօր հասած են, արդէն, ծայրագոյն սահմանի մը:

Կրնա՞ք ցուցնել մէկ հատիկ պետութիւն, յաղթական թէ պարտեալ, որ իր սպառազինութիւնները նուազած, բազմապատկած չըլլայ, հաշտութեան դաշնագիրներու ստորագրութենէն քանի մը տարի վերջը: Նոյն իսկ անոնց կրճատման փորձերու, խաղաղասիրական ժողովներու եւ ճառերու տեղատարափին տակ:

Եւ կրնա՞ք ցուցնել որ եւ է երկիր, ուր աշխատաւոր բազմութիւնները տեւապէս չհնչեցնեն, իրենց կազմակերպութեանց միջոցաւ, ի նախատեսութիւն նոր եւ աւելի ահաւոր, աներեւակայելի աղէտի մը:

Միայն մեր շրջապատի մասին խօսելով, դեռ անցեալ շաբաթ էր որ օդանաւային ռազմափորձեր կատարուեցան Լոնտոնի եւ Լիոնի մէջ:

Եւ պատրաստութիւնները այնքան արդիւնք կ'երթան որ, մինչ երկուշաբթի օր Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ ազգասիրական ճառեր կը խօսուէին, ի նպաստ օդանաւային սպառազինութեանց յաւելման, Փարիզի մէջ, Ոստիկանութեան վերատեսուչը հրամանագիր մը կը հրատարակէր կազարգել դիմակներու եւ գործիքներու վաճառման մասին: «Այսօրուընէ սկսեալ, ամէն մարդ կրնայ գնել իր ուզած գործիքը» ...:

Դարձեալ մեր շրջապատէն առնելով օրինակը, ի՞նչ կ'ապացուցանէ ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն միացեալ ճակատը, 14 տարուան կատաղի մենամարտէն յետոյ:

Գործակցութեան դաշինքը ստորագրուած է արդէն, եւ հաւաքական ցոյցերը սկսան կիրակի օր, Պանթէոնի առջեւ, Ժօռէսի մահուան քսանամեակին առթիւ:

Չէ՞ որ ընկերվարութեան հռչակաւոր առաջնորդն ալ խուարեցաւ, դոհ գնաց խելագարի մը գնդակին, ի խնդիր խաղաղութեան (1914 յուլիս 31):

Մարդասպանը կը յայտարարէր, առաջին իսկ հարցաքննութեան.

— «Ժօռէս դաւաճանեց իր հայրենիքին, ընդդիմանալով եռամեայ զինուորութեան: Պէտք է պատժել դաւաճանները»:

Ցոյցեր սարքուած են այսօրուան համար ալ, յատկապէս պատերազմին դէմ, Ֆրանսայի թէ ուրիշ երկիրներու մէջ:

Ուրեմն, քսան տարի վերջն ալ նոյնքան վախ կը պատճառեն վառօդի եւ կայծի հոտերը:

Եւ իրաւամբ: Մեծ պատերազմը — վերջի՛նը — ոչ թէ լուծեց վիճելի հարցերը, այլ նոր եւ աւելի խոր ճեղքեր բացաւ մարդկութեան սրտին վրայ, քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային տեսակէտով:

Եթէ կայսրութիւններ փլան 1914–1918 եւ չորս մը ժողովուրդներ թօթափեցին օտար լուծը, ողջունելով իրենց վերածնութեան արշալոյսը, ուրիշներ կա՛մ տէր փոխեցին, եւ կամ դարձան հարկատու իշխանութիւններ:

Յետոյ, պարտեալները հազիւ մէկ-երկու տարի հանդուրժեցին բռնի պարտադրուած դաշնագիրներու, եւ անվերջ կը տրտնջան ու կը խլրտին, պահանջելով հաւասար իրաւունք ապրելու եւ ... զինուելու:

Գերմանիա՞ն էր 1914ի փոթորիկին պատասխանատուն:

Նոյն Գերմանիան կրնայ ուղղակի կամ անուղղակի պայթեցնել նոր փոթորիկը, քանի որ դիմացն ունի միեւնոյն մրցակիցները, իսկ իր կիրքն ու դառնութիւնը տասնապատկուած են, ջախջախիչ պարտութեան եւ նուաստացման մը մաղձով:

Քսան տարի վերջը, մարդիկ իրար ուտելու շատ աւելի զօրաւոր պատճառներ ունին:

Եթէ երէկ առաւելապէս հողի եւ իշխանութեան պահանջն էր որ տուն կուտար արշաւանքներու, այսօր տնտեսական եւ ընկերային կիրքերը նոր թոյն, կառ եւ պայթուցիկներ կ'արտադրեն ամէն կողմ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՍՉՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ԿԱԶԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿՆԵՐՈՒ ՎԱՃԱՌՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Վերատեսուչը տեղեկութիւններ կը հաղորդէ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Յուլիս 31 թուակիր հրամանագրով մը, ոստիկանութեան վերատեսուչը հետեւեալ հրահանգները հաղորդեց առ որ անկ է.—

1. Արգիլուած է վաճառել այնպիսի կազարգել դիմակներ կամ գործիքներ (թորիչ կամ չէզոքացուցիչ գործիքներ) որոնք չեն լրացներ պատերազմական նախարարութեան պահանջած արհեստագիտական պայմանները եւ որոնց սկզբնական օրինակը արժանացած չէ նախարարին հաւանութեան:

2. Ամէն գործիք որ ծախու հանուած կամ ծախուած է, պէտք է կրէ՝ ընթեռնելի ձեւով, դրոշմուած, ծակուած կամ տպագիր, շինող ընկերութեան անունը կամ վաճառողին եւ թուականը:

3. Բացարձակ պայման է անհատական պաշտպանութեան յատկացուած իւրաքանչիւր կազարգել դիմակ գնողին յանձնել հաշուեցոյց մը կամ ազդ մը, որ պիտի պարունակէ անհրաժեշտ բացատրութիւնները գործածութեան, պահպանման, վաճառման թուականի եւ գործածելի ժամանակի տեւողութեան եւն. մասին:

4. Ո՛վ որ կազարգել գործիք մը ունի անհատական պաշտպանութեան համար, կրնայ ներկայացնել քաղաքապետական բնալուծարանին, ստուգելու համար անոր գործածելի ըլլալը:

5. Քաղաքապետութեան մասնաւոր քննիչները կրնան ստուգումներ կատարել բոլոր այն խանութներուն մէջ ուր կազարգել գործիքներ կը ծախուին, գրաւել եւ քննութեան ենթարկել կասկածելի գործիքները եւն.:

⁂ Ոստիկանութեան վերատեսուչը հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ թերթերու.

— Փարիզի եւ Սէնի նահանգին կրաւորական պաշտպանութեան վերաբերեալ բոլոր խնդիրները քննուած են մասնաւոր յանձնաժողովներու կողմէ, բազմաթիւ ժողովներ տեղի ունեցած են մասնակցութեամբ երեսփոխաններու, ծերակուտականներու, քաղաքապետական խորհրդականներու, ականաւոր գիտուններու եւ մասնագէտներու: Աշխատանքները վերջացած են եւ օրէնքով մը պիտի ճշդուի ծախքերու խնդիրը, զանոնք բաժնելով պետութեան, քաղաքապետութեանց եւ նահանգներու վրայ: Ներքին նախարարը արդէն իսկ երեսփ. ժողովին յանձնած է օրինագիծը: Քսան միլիոն ֆրանքի առժամեայ վարկ մը քուէարկուած է, որոշ ծրագրի մը գործադրութեան համար:

Մասնաւորապէս երկու խնդիրներ կը զբաղեցնեն հանրային կարծիքը,— ապաստան եւ կազարգել դիմակ: Ինչպէս կը բացատրէին, վերջերս, մարաջախտ Փէթէն եւ զօր. Տիւշէն, կարելի չէ բաւականաչափ ապաստաններ ճարել մեծ քաղաքի մը բնակիչներուն համար: Փարիզի եւ արուարձաններու ապաստանները ճշդուած եւ ցուցակագրուած են: Կարելի չէ ամբողջ ժողովուրդը տեղաւորել անոնց մէջ: Հարկ պիտի ըլլայ տեղափոխել մէկ մասը, ի հարկին խրամներ բանալ պարտէզներու մէջ եւն.: Ինչ կը վերաբերի կազարգել դիմակներուն, այսօր իսկ հրամանագիր մը հրատարակեցի, հակակշռի տակ առնելու համար անոնց վաճառումը: Շինողները պատասխանատու են անոնց արդիւնաւորութեան համար, եւ անստատողները կամ կեղծողները պիտի պատժուին: Այսօրուընէ սկսեալ, ամէն մարդ կրնայ գնել իր ուզած գործիքը:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

« ՄԵՐ ԲՈՒՆ ՍԱՀՄԱՆԸ ՀՌԵՆՈՍՆ Է »

Երկուշաբթի օր շատ կարեւոր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, օդանաւային սպառազինութեանց մասին: Վարչապետ Գ. Մաքտօնըլտ արձակուրդ առած ըլլալով, փոխանորդաբար խօսեցաւ Գ. Պոլտուին: Ըսաւ թէ այս միջոցին Եւրոպայի կարգ մը մասերուն մէջ կը տիրէ վտանգաւոր ոգի մը զոր պէտք է խափանել, այլապէս անկարելի պիտի ըլլայ սպառազինութեանց կրճատումը: « Ապագան անստոյգ է: Չենք գիտեր թէ կարելի պիտի ըլլա՞յ իրականացնել արեւելեան Լոքառնօն, որուն սկզբունքով հաւանութիւն տուած է կառավարութիւնը եւ վստահ եմ թէ պիտի տայ նաեւ Երեսփ. Ժողովը »:

Յետոյ խօսելով Գերմանիոյ մասին, ըսաւ թէ տարակոյս չկայ որ անոր վարիչները մեծ կարեւորութիւն կուտան օդանաւային սպառազինման: Կացութիւնը վտանգաւոր է նաեւ այս ճակատին վրայ: Այսպէս ընդհանուր կացութիւնը պարզելէ յետոյ, Գ. Պոլտուին կանգ առաւ Անգլիոյ օդային սպառազինութեանց վրայ: « Մեր օդանաւային պաշտպանութեան միջոցները այնքան տկար են որ անոնցմէ բաժին մը կը ներկայացնեն հաւաքական ապահովութեան համար: Բովանդակ աշխարհի մէջ, քանի մը տարիէ ի վեր ձգտում մը կը տեսնուի դէպի աւելի հզօր օդային ստորմիղներու առնդժումը եւ դէպի օդանաւային ռազմագիտութիւնը: Մեր ծրագրին համաձայն, հինգ տարիէն պիտի ունենանք 1304 զինուորական օդանաւ, փոխան 844ի: Այս յաւելումը նորդաշնակուած է միւս սպառազինութեանց հետ: Պատճառ չկայ խուճապի մատնուելու, ոչ ալ « խաղաղութեան խզում » նախատեսելու մօտաւոր ապագայի մը մէջ, բայց անհրաժեշտ է խորհիլ քաղաքային բնակչութեան պաշտպանութեան մասին՝ ընդդէմ օդանաւային յարձակումներու: Կառավարութեան ծրագիրները գործադրուած են յաջողութեամբ: Յաջորդ քայլը պիտի ըլլայ ապահովել գործակցութիւնը տեղական իշխանութեանց, հանրօգուտ ընկերութեանց եւ այն բոլոր կազմակերպութեանց որ կրնան օգտակար ըլլալ: Մօտաւոր ապագայի մը մէջ, միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, անհրաժեշտ հրահանգները հաղորդելու համար հանրութեան: Վերջացնելով, փոխ-վարչապետը ըսաւ.

— Մի՛ մոռնաք թէ օդանաւին վերելքէն ի վեր հին սահմանները գոյութիւն չունին: Այսօր, երբ կը խօսինք Մեծն Բրիտանիոյ պաշտպանութեան մասին, այլեւս չենք խորհիր Տովրի քարածայռերու մասին, մեր մտածումը կ'երկարի մինչեւ Հռենոս: Այսօր այնտե՛ղ է մեր սահմանագլուխը »:

Աշխատաւորականները եւ անկախ ազատականները պարսաւանքի քուէ առաջարկած էին օդանաւային սպառազինութեանց յաւելման դէմ:

Վիճաբանութեանց առթիւ խօսեցաւ նաեւ Գ. Չըրչիլ, նախկին նախարարը, որ միշտ կուսակից եղած է սպառազինութեանց յաւելման: Ըսաւ թէ «Գերմանիան վտանգ մըն է որուն դէմ պէտք է պաշտպանուինք: Այդ երկիրը արդէն խախտած է Հաշտութեան դաշնագիրը, օդանաւային ուժ մը ստեղծելով: Անգլիոյ քաղաքային օդանաւերը պարզապէս առեւտրական գործիքներ են, մինչդեռ Գերմանիոյ քաղաքային օդանաւերը յատկապէս շինուած են անմիջապէս պատերազմական օդանաւերու վերածուելու համար: Կառավարութեան նախատեսած միջոցները անբաւական են»:

Այս ճառերէն յետոյ, պարսաւանքի բանաձեւը մերժուեցաւ 60ի դէմ 404 ձայնով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԵ՞Տ ԹԷ ԴԷՄ...

Մեր դրացի ժողովուրդներու կարգ մը վարիչները կ'առաջարկեն մեզի պատասխանել այս հարցին:

Ի՞նչ կրնար ըլլալ մեր պատասխանը, եթէ ոչ կարճ եւ մեկին՝ «ոչ-դէմ»: Որովհետեւ հայ ազգի ներկայ քաղաքականութիւնը առայժմ չի կրնար վերցնել ոչ մէկ սուր պայքար: Նոյնիսկ ներքին քաղաքականութիւնը բնտրուած է սահմանափակել խաղաղ միջոցներու մէջ:

Մեր դրացիները ճիշդ կը տեսնեն երբ կ'ըսեն թէ՝ կարմիր թէ ճերմակ Ռուսիոյ քաղաքականութիւնը նոյնն է Կովկասի հանդէպ, որովհետեւ քաղաքի պահանջքը կարելի չէ ուրիշ կերպ գոհացնել:

Բայց ճիշդ է դարձեալ որ Ռուսիոյ բնական թշնամին է Թուրքիոյ եւ բարեկամութիւնները ժամանակաւոր են: Արդեօք անիկա շատ լաւ սերտած ըլլալուն համար չէ՞ որ Թուրքերը շատ մօտ են Կովկասեան համադաշնակցութեան մը հաստատման, անշուշտ առանց Հայերու մասին իրենց «խուլ ու համր» քաղաքականութիւնը փոխելու:

Եւ սակայն, ինչո՞ւ մեր դրացիները ալ խօսք չեն ըներ Թուրքերու եւ Հայերու առանձնայատուկ հանգամանքի մասին, եւ կը գոհանան յանկնակեան «Այն կողմերը գործ չունինք» մը փսփսալով, մինչդեռ շատ լաւ գիտեն որ Հայերը անիրաւուած են եւ իրենց արդար իրաւունքը կը պահանջեն: Բայց իրաւունքի պահանջքը «գէշ մարդ» ըլլալ ըսել է դեռ, աւա՜ղ, եւ բիրտ ուժն է որ իր յոխորտանքը կ'արժեցնէ «համաշխարհային յեղափոխութեան» հետ եղբայրացած...

— Բարեկամնե՛ր, մենք թուական փորձուեցանք երկնայրի սուրի տակ, այժմ կը ձգտինք բարեկամութիւն միայն պահել ամէն անոնց հետ որ կը ճանչնան մեր ազատ ապրելու իրաւունքը մեր ազգային դրօշին տակ եւ մեր անկախութիւնը ապահովող սահմաններով:

Մեր ժողովուրդը վերանորոգման շրջան մը կը բոլորէ, ունի ազգապահպանման մեծ հոգը Սփիւռքի մէջ եւ չի կրնար քաղաքական մարզանքներու յանձնել ինքզինքը:

ՍԼԱՔ

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐՈՒՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

144 ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԸ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻ՞Ն ԱԶԱՏՕՐԷՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԱՆՑՆԵԼՈՒ

Երկուշաբթի օր Վիէննայի մէջ սկսաւ յուլիս 25ի դաւադրութեան եւ առաջին առթիւ վարչապետ Տոլֆուսի սպանութեան հեղինակներուն դատավարութիւնը: Իրրեւ սպանիչ ամբաստանուած են նախկին ջոկատապետ Փլանէթթա, 34 տարեկան, որ երկու գնդակ պարպած էր վարչապետին վրայ եւ Ֆրանց Հոլցվէպէր, 30 տարեկան, նախկին զինուոր եւ վարիչը այն խումբին որ կոխեց վարչապետարանը: Դատարանը հազիւ 50 հոգի կ'առնէր: Ունկնդիրներու մասին իւրաքանչիւր անկիւնը կեցած էր ոստիկան զինուոր մը, իսկ բազմաթիւ ոստիկաններ կը հսկէին շէնքին բոլորտիքը: Երկու ամբաստանեալներն ալ ամուսնացած են: Փլանէթթա խոստովանելով հանդերձ թէ գնդակ պարպած է վարչապետին դէմ, բացատրեց թէ իր միտքը սպաննել չէր, այլ սխալմամբ պարպեց ատրճանակը: Ատեանին նիստը վերջացաւ նախնական հարցաքննութիւններով: Կէսօրէն յետոյ, անակնկալ տեսարան մը պարզուեցաւ: Ինչպէս կը յիշուի, 144 դաւադիրները պատուոյ խօսք առած էին թէ ազատ անցք պիտի ունենան դէպի Գերմանիա, եթէ դուրս ելլեն վարչապետարանէն: Նոյնիսկ հազարապետ (այժմ նախարար) Ֆէյ զինուորական խօսք տուած էր, այս յանձնառութիւնը գործադրելու համար: Ուրեմն պաշտպան փաստաբանները պահանջեցին ազատ արձակել ամբաստանեալները: Այս առթիւ, վկայութեան կանչուեցաւ հազարապետ Ֆէյ, որ հաստատեց թէ պայման չէր դրուած անձնատուութեան համար եւ թէ համաձայն տրուած խոստումին, 144 ամբաստանեալները պէտք է ազատ արձակուէին եւ սահմանէն դուրս ելլէին նոյն իսկ հիմա... Այս յայտարարութեան վրայ, որ մեծ իրարանցում պատճառեց, բուն բանակցութիւնը կատարողները յայտարարեցին թէ յանձնառութիւնը պայմանաւոր էր, թէ վերջնագիր տրուած էր այն պայմանաւ որ «մարդ չմեռնի»: Արդ, քանի որ դաւադիրները սպաննած են վարչապետը, այլեւս խօսք չի կրնար ըլլալ նախկին յանձնառութեան մասին: Այս պարագան լուսաբանուելէ յետոյ, դատավարութիւնը շարունակուեցաւ: Նախագահը հարցուց թէ ինչո՞ւ կոխեցին վարչապետարանը: Փլանէթթա պատասխանեց — « Բրոնհեռեւ հրաման առած էի »: Երբ հարցուցին թէ ո՞վ արձակեց հրամանը, ամբաստանեալը մերժեց յայտնել, եւ հետեւեալ պատմութիւնը պատմեց.

— «Նամակատուփիս մէջ գտայ տոմս մը որ կը հրամայէր յաջորդ օրը Շթիֆթսքիրխէի մարզարանը երթալ: Հոն հասնելով, առացայ ատրճանակ մը եւ 16 յանկուածական փամփուշտ: Կէս օրը 15 վայրկեան անցած էր, երբ իմացայ թէ այն գործողութիւնը որուն պիտի մասնակցէի, ուղղուած էր վարչապետութեան դէմ: Ամիսէ մը ի վեր գիտէի թէ յարձակում մը ծրագրուած էր եւ մեզի ըսած էին թէ պետական պաշտօնատարներ ալ պիտի մասնակցին. որով գործողութիւնը կը դառնար օրինաւոր»:

Յետոյ խոստովանեցաւ թէ երբ 150 հոգի մտած էին վարչապետարան: Նկարագրեց իր հանդիպումը նախարարներուն հետ եւ կրկնեց թէ սպառնալից շարժում մը տեսնելով իր գլխուն վերեւ, սխալմամբ քաշեց ատրճանակը եւ տեսաւ որ մարդ մը զարկած է...

Տարակոյս չկայ թէ երկու ամբաստանեալները մահուան պիտի դատապարտուին այսօր-վաղը:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թիրոլի Քիցպուհէլ քաղաքին մէջ պաշարուեցան հարիւր հիթլէրականներ: Այս առթիւ բռնուեցան բազմաթիւ ռումբեր, որոնք բաւական էին ամբողջ քաղաքը օդը հանելու համար: Ռումբերը պահուած էին կարգ մը պանդոկներու մէջ զորս կը բանեցնէր նախկին քաղաքապետ մը: Պանդոկապետը եւ երկու եղբայրները փախան, բայց երրորդ եղբայրը ձերբակալուեցաւ: Գերմանիոյ մէջ շինուած եւ վերջին դրութեամբ 75 ռումբեր բռնուեցան կառաւան մը մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԱՆԱՐԴԱՐ ՎՃԻՌԻՆ ԱՌԹԻՒ

«Հայրենիք» կը գրէ, « ԱՆԱՐԴԱՐ ԴԱՏԱՎՃԻՌ ՄԸ» խորագրին տակ (17 յուլիս) .—

Բոլոր անոնք, որ ուշի ուշով հետեւեցան Նիւ Եորքի դատավարութեան, անկասկած անակնկալի եկան եւ ծայր աստիճան ապշեցան կարդալով ճիւրիի զգայացունց դատավճիռը։

Ամբողջ հինգ շաբաթ մեր ընթերցողները ամենալայն կերպով պատեհութիւն ունեցան ծանօթանալու այն բոլոր վկայութիւններուն, հարցաքննութիւններուն եւ անցուդարձերուն, որոնք տեղի կ'ունենային Նիւ Եորքի դատարանին մէջ եւ զոր մեր թղթակիցը օրը օրին ամենայն մանրամասնութեամբ եւ հարազատօրէն կուտար «Հայրենիք»ի էջերուն մէջ։ Ամէնքն ալ տեսան, թէ դատավարութեան ընթացքին դատախազը չկրցաւ ներկայացնել ոչ եւ է փաստ, որ ամենեկրայելի կերպով ապացուցանէր, թէ ամբաստանուած ինը անձերը ա) սպաննած են Ղեւոնդ արք.ը եւ բ) ատոր համար դաւադրութիւն մը կազմած են։

Մենք վստահ ենք, որ ոեւէ անկողմնակալ եւ բացարձակապէս անաչառ դատարան չպիտի թոյլ տար իրեն ներկայացուած խիստ կասկածելի տուեալներու հիման վրայ երկու հոգի խստագոյն պատժի դատապարտել եւ հոթը հոգի ալ երկարատեւ բանտարկութեան։

Սակայն, դժբախտաբար, դատավարութեան ընթացքին պարզուեցաւ՝

Ա.— Որ դատաւորը նախապաշարուած էր մեղադրող կողմէն եւ նկատելի կողմնակցութիւն ցոյց կուտար, որուն դէմ պաշտպան փաստաբանը քանիցս բողոքեց բուռն կերպով եւ եղած շարք մը ապօրինութեանց պատճառով նոյն իսկ պահանջեց նոր դատավարութիւն.

Բ.— Որ ամբաստանեալներու երդուեալ թշնամիները ոչ միայն սպառնական նամակներ, այլ եւ մանաւոր գրութիւններ ուղղած են ճիւրիի անդամներուն՝ զանոնք նախապաշարելու համար.

Գ.— Որ ամբաստանեալներու անձնական թէ կուսակցական թշնամիները, ինչպէս իրենք իսկ խոստովանեցան իրենց թերթերու մէջ, իրենց տրամադրելի բոլոր միջոցներով կ'աշխատէին ազդել դատարանի վրայ՝ անպատճառ դատապարտութեան վճիռ մը հանել տալու համար։

Այսպիսի պայմաններու մէջ բնական էր սպասել, որ «Դուրեան յանձնախումբ» կոչեցեալ մարմինը ոեւէ ջանք չպիտի խնայէր իր կողմնակի միջոցներով ազդելու դատարանին վրայ, ամփոփելէ ի վեր իրենց մոլեգնօրէն ուզած դատապարտութեան վճիռ մը հանել տալու համար։

Այս բոլոր պարագաներու լոյսին տակ միայն կարելի է մասամբ ըմբռնել, թէ ինչո՞ւ Նիւ Եորքի դատարանը այնքա՛ն կասկածելի տուեալներու վրայ տուաւ դատավճիռ մը, որ երբեք չէր բխեր դատավարութեան տուեալներէն եւ որ այնքա՛ն անակնկալ էր թէ՛ իր խստութեամբ եւ թէ՛ իր անարդարութեամբ։

Վստահ ենք, թէ որ եւ է աշխատանք չպիտի խնայուի այս անարդար դատավճիռը օրինական ճանապարհով, այսինքն՝ նոր դատավարութեան մը միջոցով ջնջելու, ինչպէս որ ջնջուեցաւ Փոսթընի հրապարակային ժողովին առթիւ մեղադրուած մեր երեք ընկերներու սկզբնական դատավճիռը։

Ճիշդ է, նոր դատավարութիւնը այս անգամ կախուած չէ միայն ամբաստանեալներէն, ան կրնայ տեղի ունենալ կատարուած ապօրինութեանց հիման վրայ, բարձրագոյն դատարանին կողմէ դատավճիռը բեկանուելու պարագային։ Սակայն, որ այդպիսի բեկանում մը հնարաւոր է եւ նոյն իսկ անխուսափելի է ներկայ պայմաններու մէջ, այդ մասին մէկէ աւելի օրինական հիմեր կան։

Օրէնքի մէկէ աւելի ծանր խախտումները Նիւ Եորքի դատավարութեան ընթացքին լիակատար իրաւունք կուտան բողոքելու եղած անարդար դատավճռին դէմ եւ պահանջելու անոր բեկանումը ու նոր դատավարութիւն մը։

Կը հաւատանք, թէ արդարութիւնը պիտի յաղթանակէ ի վերջոյ եւ թէ հայ հասարակութեան մեծագոյն մասին խորին համոզումով անմեղ մարդիկ ի վերջոյ չպիտի կրեն դաժան պատիժ մը, որուն երբեք արժանի չեն։

×

Իսկ «Ցուսաբեր», որ շարք մը խմբագրականներ նուիրած է այս ողբերգութեան, դիտել կուտայ «ԳԱՂՏՆԻ» խորագրին տակ (20 յուլիս) .—

Օր մը, 1933 դեկտ. 24ին, Նիւ Եորքի հայ եկեղեցիին մէջ, պաշտամունքի ատեն, անծանօթներու կողմէ դանակի հարուածով սպաննուեցաւ ամերիկահայ գաղութի նախկին առաջնորդը, Ղեւոնդ Դուրեան։

Իր դիակը ոտքի հանեց բոլոր հակահայ ուժերը,— Թուրք, Ռուս եւ «Հայ»։

Համբաւաւոր պղծութիւնը, որ «Միացեալ» տիտղոսը կը կրէ, շաղախուեցաւ առաւելաբար իր դիակին շուրջ։

Եթէ իրական ըլլար այն արցունքը, որ «Միացեալ»ի աչուըներէն—Թուրք, Ռուս եւ «Հայ» —թափուեցաւ «սուրբին» դիակին վրայ, ապա աշխարհ պիտի խեղդուէր հեղեղէ։

«Միացեալ»ը որոշեց . . հետապնդել Դուրեանի դատը։

Եւ բոլոր գործ դարձնելու համար՝ ընտրեց յատուկ Ցանձնախումբ մը, զայն օժտելով ամենալայն լիազօրութիւններով։

Իր ընտրութենէն անմիջապէս վերջ Ցանձնախումբը անցաւ գործի։

Հանգանակեց մեծամեծ գումարներ, դատին շուրջ համախմբեց շուրջ 70 վկաներ, խմորեց իր հետեւորդներու տրամադրութիւնները ի նպաստ «սուրբ»ին, եւ դատը դեկտ. 24էն բերաւ ու հասցուց մինչեւ յունիս 7 եւ անկէ ալ մինչեւ յուլիս 14։

Հանրութենէն անյայտ մնացին այս խորհրդաւոր մարմնին կապուած բոլոր պարագաները։

Ցպարզուեցաւ մինչեւ այսօր թէ.—

Ա.— Ո՞վ ընտրեց այս մարմինը, ե՞րբ եւ ի՞նչ պարագաներու տակ.

Բ.— Որո՞նք են մարմնի անդամները եւ ի՞նչ լիազօրութիւններ ունին անոնք.

Գ.— Ե՞րբ կը լրանայ մարմնի ընդունած ժամանակաշրջանը եւ որո՞ւ առջեւ պատասխանատու է ան.

Դ.— Որմէ՞ եւ ի՞նչ գումարներ հանգանակած է եւ ո՞ւր, ի՞նչ նպատակներու ծախսած է այդ գումարները։

Այս բոլոր հարցերը ցարդ իրենց պատասխանը չունեցան։

Գաղտնաբար, հանրութենէն բոլորովին գաղտնի ուժերու կողմէ եւ բոլորովին գաղտնի պայմաններու մէջ, օր մը կ'ընտրուի գաղտնի մարմին մը, որ ամիսներ շարունակ գաղտնի գործունէութիւնը կը ծաւալէ, գաղտնի աղբիւրներէ գաղտնի գումարներ հանգանակելով եւ գաղտնի անձերու ու գաղտնի նպատակներու վրայ ծախսելով։

Եւ այս ամէնը կապակցութեամբ դատի մը, որ գերազանցապէս հանրային բնոյթ ունի եւ ուր բախտախաղի դրուած է ինը անձերու կեանքի եւ մահուան խնդիրը։

Եթէ բարի են Ցանձնախումբի նպատակները, ինչո՞ւ գաղտնի են իր գործերը։

Եթէ լոյս եւ արդարութիւն կ'որոնէ Ցանձնախումբը, ինչո՞ւ մութ եւ անթափանց քօղի տակ կը պահէ իր գոյութիւնը։

Որո՞նք են Ցանձնախումբի անդամները, որ դատի սկիզբէն մինչեւ այսօր իրե՛նց միայն յայտնի միջոցներով եւ իրե՛նց միայն ծանօթ մարդոցմով կազմակերպեցին եւ վարեցին այս ամբողջ գործը։

Դատին կապուած բոլոր գաղտնաբանքներու կծիկը կարելի պիտի ըլլայ քակել այն ատեն միայն, երբ վեր բարձրացուի քօղը այս գաղտնի մարմնի վրայէն։

Ստոյգ է եւ անառարկելի, որ դատախազութիւնը մինակը չվարեց Դուրեանի գործը։

Դատին կապուած ամբողջ նիւթն ու վկաները հայթայթեց առաւելաբար այս մարմինը, որ Դուրեանի դատին միջոցով բացառաբար Դաշնակցական պայքար կը մղէ, իր այս պայքարին (Դաշնակցութեան դէմ ուղղուած) զոհ բերելով ինը անմեղ Դաշնակցականներ։

Դաշնակցականներ դատապարտել կը նշանակէ Դաշնակցութիւն դատապարտել,— այս է համոզումը, նպատակն ու նշանաբանը այն պայքարի մէջ, որ այսօր Դուրեանի դիակին շուրջ կը մղուի մեր դէմ։

Եւ որովհետեւ թշնամին որոշած է ի գին ամէն զոհողութեան անպայման դատապարտանքի վճիռ հանել Դաշնակցութեան դէմ, ուստի եւ որոշած է ի գին ամէն զոհողութեան անպայման դատապարտել տալ ինը Դաշնակցականները, եթէ մինչեւ իսկ այս վերջինները բոլորն ալ անմեղ եւ արդար մարդիկ են։

Իսկ այս գործ մըն է, որ կարելի չէ չթաքցնել։

Աշխատանք մըն է այս, որուն հեղինակը անկարող է քօղ չառնել իր վրայ եւ մութին մէջ չմնալ։

Որո՞նք են Ցանձնախումբի անդամները եւ ի՞նչ գործեր կատարած են անոնք։

Ինը դատապարտեալները այս հարցերուն պատասխանին կը սպասեն,— պարզ, մեկին եւ որոշ։

Կը սպասէ նաեւ Հայ Հանրութիւնը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ
ՀԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՆԱԿԻՆ ՔԱՋԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Հայ զինուորներու քաջութիւնները արձագանգ գտած էին մինչեւ հեռաւոր աշխարհները։ Այսօր «Ցառաջ»ի ընթերցողներուն պիտի ներկայացնեմ շատ պատուական դրուագ մը, որ յիշատակուած է Լուկիանոս Սամոսատացիին «Սուտ իղձ» վարքին մէջ։ Սոյն դէպքը տեղի ունեցած էր Մեծ Հայաստանի Բակուր թագաւորին օրով, որ թագաւորած էր Քրիստոսէ վերջ՝ 160—163 թուականներուն։

Հայաստան անկախ էր ու զօրաւոր։ Եփրատ գետէն մինչեւ Կասպից ծովուն ափերը, հայկական ընդարձակ պետութեան սահմանները կը գծուէին ուր բազմամիլիոն հայութիւն մը կ'ապրէր բարգաւաճ ու հպարտ։

Կապադովկիոյ գահին վրայ բազմած էր սէգ Սեւերիանոս «հռոմէական» քաջ իշխանը, որ Մարկոս Աւրելիոս մեծ կայսեր դաշնակիցն ու մտերիմն էր։

Սեւերիանոս շատ կը նախանձէր բարգաւաճ հայկական թագաւորութեան, ու մասնաւորապէս հայ անպարտելի ու դիւցազն զինուորներուն։ Ցանկարծ օր մը վճռեց բնաջնջել հայկական անյաղթ գունդերը, բայց այսպիսի յանդուգն ձեռնարկի մը դիմելէ առաջ փութաց պատգամ հարցնել երազատես Աղէքսանդր անուանի քրմապետին։

Մեծ քրմապետը առանձնացաւ աստուածներու մեծ պանթէոնին մէջ, երկար խոկաց եւ գուշակեց Սեւերիանոսի յաղթանակը, ու իր հետեւեալ պատգամով քաջալերեց յանդուգն Հայատեացին ձեռնարկը.

Պիտ' խարուածես Ռետովդ Հայեր,
Պարթեւներ,
Դառնաս Հռոմ, Տիբերիսի շողշողուն
ջրերէն՝
Առնես պսակ այրող Լու ճակտին…։

Հռոմէացիք ու Կապադովկիացիք հաւատացին։

Սէգ Սեւերիանոս անհեղ լեգէոններով մտաւ Հայաստան։ Բայց միայն երեք օրուան ճակատամարտին մէջ, իր բոլոր բանակը ոչնչացաւ։ Սեւերիանոս գերի չիյնալու համար, յուսահատ, սուրին վրայ ինկնալով վերջ տուաւ կեանքին։

Հայ աստուածները յաղթած էին Կապադովկիոյ ու Հռոմի աստուածներուն։ Հռոմ սահմռկեցաւ։ Աղէքսանդր քրմապետը սարսռալով ջնջեց իր առաջին պատգամին գրութիւնը ու հետեւեալ բառերը արձանագրեց.—

Դէպ' Հայաստան զօրք մի' տանիր,
լաւ չէ այդ,
Մի' գուցէ մարդ մը կնազգեստ իր
տխուր ճետով
Մահ տայ քեզ, ու վերջ դնէ լոյս
կեանքիդ···

Հայ բանակը յաղթական կը դիմէր իր աքսորին մօտ, աւետելու համար այս մեծ յաղթութիւնը, մինչ Աղէքսանդր քրմապետը ծնրադիր կ'աղօթէր իր ոսկեկէզին առջեւ··· Հայատեաց Սեւերիանոս Կապադովկիացին ոչ եւս էր···

Այսպէս եղած էին հայ բանակին հերոսութիւնները։

Այսպէս յաղթած էին Ուրարտացիները Ասորիներուն։ Այսպէս յաղթած էր Երուանդը Մարերուն, Արտաշէսը՝ Սելեւկեաններուն, Տիգրանը բոլոր Ասիոյ, Տրդատը՝ Պարսիկներուն, կարմիր Մուշեղ Մամիկոնեանը Զիրաւի մէջ, Վարդանանք Աւարայրի մէջ, Աշոտ Բագրատունին՝ Արաբներուն, Թորգէն՝ Բիւզանդացիներուն, Լեւոն՝ Իկոնիոյ Սուլթանին, Հեթում՝ Մէմլուքներուն ու 1918-ին հայ բանակը Սարդարապատին մէջ։

Երեքհազարամեայ հայ բանակին քաջութիւնները նոյն ձեւով կը շարունակուին։

ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

»»» «««

ԹԱՒՐԻԶ, (Յառաջ) — Ն. Վ. Շահնշահ Փէհլէվին երբ Թաւրիզ հասաւ Թուրքիա անցնելու համար, Ատրպատականի Հայոց Առաջնորդ Ներսէս արք. հեռագրով շնորհաւորեց ժամանումը, մաղթելով բարի ճանապարհ եւ յաջողութիւն։ Շահնշահը պատասխանեց շնորհակալութեան եւ գոհունակութեան խօսքերով, (հեռագրով)։

** Պարսից աշխարհահռչակ բանաստեղծ եւ հայրենասէր պատմագիր Ֆերդովսիի ծննդեան հազարամեակի առթիւ կառավարութիւնը որոշած է վայելուչ յուշարձան մը կանգնել Ֆերդովսիի դամբարանին վրայ, որ կը գտնուի Խորասան նահանգի Թուս քաղաքին մէջ։ Յուշարձանի ծախսերը հոգալու համար կառավարութիւնը կազմակերպեց մեծ վիճակախաղ մը՝ 160,000 տոմսերով, որոնցմէ շահեցան 16,000 տոմսեր։ Իւրաքանչիւր տոմսակ կ'արժէր 10 րիալ (10 Ֆր.)։ Վիճակախաղը տեղի ունեցաւ վերջերս, ամենամեծ գումարը՝ երկու հարիւր հազար րիալ (նոյնքան Ֆր.) շահեցաւ 61,700 թիւը, որ կը պատկանի Ատրպատականի Ղարատաղ գաւառացի Թաւրիզաբնակ Մեսրոպ Սարգսեանին։ Գումարը շուտով պիտի վճարուի Պ. Մեսրոպին, որ անշուշտ՝ շօշափելի գումար մը պիտի նուիրէ Ատրպատականի ազգային դպրոցներուն, գրաւելու համար իր արժանի տեղը յիշեալ դպրոցներու բարերարներու շարքին մէջ։

** Յունիս ամսուան մէջ տեղի ունեցան Թաւրիզի ազգային դպրոցներու տարեվերջի հանդէսները։ Կրթական տագնապէն յետոյ մեր դպրոցները 1933—34 ուսումնական տարեշրջանին տնտեսական ծանր տագնապի մատնուած են։ Ազգային երեք դպրոցները մօտ վեց հազար թումանի (60,000 ֆրանք) բաց ունին։ Ուսուցիչները 3—6 ամսական կը պահանջեն դպրոցներէն, բայց ոչ դրամ կայ եւ ոչ ալ ստանալու յոյս։ Ձեռք առնուած միջոցները խիստ անբաւարար են այդ հսկայ բացը գոցելու համար։ Հանդէսներու ընթացքին տեսուչները կարդացին ուսումնական տեղեկագիրներ դպրոցներու ներքին կեանքի եւ դպրոցական ծրագրի փոփոխութեանց մասին։ Հոգաբարձութիւններն ալ ներկայացուցին դրամական հաշուեկշիռները։ Առաջնորդը հրապարակաւ իր շնորհակալութիւնը յայտնեց դպրոցական վարչութեանց, որ անհնարին զոհողութիւններով վերջացուցին ուսումնական տարին, շնորհակալութեան խօսքեր ուղղեց Ս. Իրանի վեհապետին, ժողովուրդին յանուն հայ ժողովուրդի յայտնեց երախտագիտական զգացումներ բուռն ծափերու մէջ։ Այս տարի Ատրպ. Հայոց Կեդր. դպրոցն աւարտեցին մօտ 40 երկսեռ աշակերտներ միջնակարգ ուսման վկայականներ, զորս բաժնեց Պարսից կրթական նախարարութեան Ատրպատականի տեսուչը եւ քաջալերական խօսքեր ուղղեց աւարտողներուն, ինչպէս նաեւ գոհունակութիւն եւ շնորհակալութիւն դպրոցին, խոստանալով միջնորդել կառավարութեան, որ մասնաւոր դրամական օգնութիւն ընծայէ հայոց դպրոցներուն։

** Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Թաւրիզի մասնաճիւղի եւ սկաուտներու Միութիւնը երեխաներու, աշակերտներու եւ պատանիներու համար շատ օգտակար է եւ ունի բազմատեսակ գրական գործունէութիւն։ Այս Միութեան վարիչ վարչութեան անդամները մեծ բարեխղճութեամբ կը կատարեն իրենց պարտականութիւնները, կանոնաւոր աշխատանքով եւ օրինակելի կարգապահութեամբ։ Հասարակութիւնը իր կարգին կը գնահատէ Միութեան ջանքերը եւ կ'ընծայէ իր բարոյական ու նիւթական աջակցութիւնը։ Միութիւնը յունիս 24ին տուաւ տարեկան մարզահանդէսը, որուն ներկայ էր խուռն ժողովուրդ։ Մարզահանդէսի դրամական արդիւնքը բաւարար էր։

** Թաւրիզի երկսեռ գիմնազիոնը եւ հայկական մանկապարտէզները վերջացուցին իրենց տարեկան աշխատանքները եւ տուին ամավերջի հանդէսները՝ ներկայացնելով իրենց կրթական եւ տնտեսական վիճակի տեղեկացումները։

** Անմխիթար պատկեր ունի Ատրպատականի հայ գաւառական դպրոցներու տնտեսական վիճակը։ Գիւղական ուսուցիչներու մեծ մասը դեռ ստացած չէ իր շատ խղճուկ ռոճիկի կէսը կամ կէսէն աւելին։ Տնտեսական տագնապին վրայ աւելցնելով գիւղացիներու մէկ մասին անտարբերութիւնն ու անբարեխղճութիւնը, լրիւ կը դառնայ գիւղական դպրոցներու խղճալի վիճակը, հակառակ ուսուցիչներու թափած ջանքերուն եւ իսկապէս ծանր զոհողութեանց։

ՄԱՍԻՍ

ՆՈՐ ՍԻՍԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՔԱՆԴԵՆ

— o —

Պէյրութի «Ազդակ»ը կը գրէ. Գուրճ Համուտ թաղի տաղաւարներուն քանդումի գործողութիւնը սկսած են եւ բազմաթիւ անկայ թշուառներ մնացած են անտուն, անպատսպար։

Կ'իմանանք որ հրահանգ տրուած է նաեւ քանդելու «Նոր Սիս» թաղի եկեղեցին, որ նմանապէս տաղաւարաշէն է։ Այս հրահանգը սակայն մեծ յուզում պատճառած է հաւատացեալ ժողովուրդին։ Առաջնորդը հարկ եղած դիմումները կատարած է, յետաձգել տալու համար եկեղեցին քանդելու որոշումը։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ
(1934 ՅՈՒՆԻՍ 14 — ԹԻՒ 2510)

»»» «««

Տեղաւորումէն վերջ տուրքերէ զերծ ըլլալու տրամադրութիւններ

ՅՕԴ. 37րդ.— Ամէն կարգի տեղաւորուելիք անձերը հետեւեալ տրամադրութիւններէն պիտի օգտուին։

Ա.— Թիւ 1 շրջանին մէջ տեղաւորուածները 5 տարի, եւ թիւ 2 շրջանին մէջ տեղաւորուածները երեք տարի հողային, շէնքի, շահատուրքի եւ ճամբու տուրքերէն զերծ են։

Բ.—Այս անձերուն սեփականացուած կալուածներէն ժառանգութեան եւ փոխանցման տուրք չի գանձուիր։

Գ.— Նոտարներուն կողմէ պարտամուրհակները ձրի եւ առանց դրոշմատուրքի կը պատրաստուին։

Դ.— Թափուի արձանագրութիւնը ձրի կը կատարուի եւ թափուները ձրի կը տրուին։ Նոյնպէս սեփականացում, փոթէք եւ ուրիշ գործողութիւններ ձրի կը կատարուին։

Զինուորական ծառայութիւն

ՅՕԴ. 38րդ.— Ա., Բ., Գ., Դ., Ե., Զ. եւ Է. հատուածները գաղթականներու զինուորական ծառայութեան կը վերաբերին։ Ը. հատուածը կը յիշատակէ թէ Թուրքիոյ մէկ կողմէն ուրիշ կողմ մը տեղափոխուածներուն զինուորական ծառայութեան տարիքի մէջ գտնուողներուն զինուորութիւնը երկու տարի կը յետաձգուի եւ անոնք ամենամօտիկ հետեւակներու գունդի մէջ միայն վեց ամիս զինուորութիւն պիտի ընեն։

ՅՕԴ. 39րդ.— Ա. 12 եւ 13րդ յօդուածներուն համաձայն, ձրի կը տրամադրուին տեղաւորուած անձերուն այս օրէնքին եւ 835 թիւ օրէնքին հիման վրայ տրուած կամ տրուելիք շարժուն գոյքերը եւ թիւ 1 շրջանին մէջ տեղաւորուածներուն տրուած կամ տրուելիք հողերը։

Առաջ պարտքով տրուածներէն յետնեալ պարտքերը այլեւս չեն պահանջուիր։

Բ.— 885 թիւ օրէնքին կամ արդի օրէնքին համաձայն, տեղաւորուելիքներուն երկար պայմանաժամով վճարելի պարտքի փոխարէն շէնք եւ հող կրնայ տրուիլ։

Գ.— Պարտքի վճարումը տեղաւորման յաջորդող 8րդ տարիին Սեպտեմբերէն կը սկսի եւ 20 տարուան մէջ ամբողջովին կը լրացուի։ Կանխիկ վճարողներուն պարտքին կէսը կը շնորհուի։

Այս օրէնքէն առաջ փոխադրուածներուն տրուած շէնքերուն եւ հողերուն փոխարժէքը, իրենց տեղաւորման 8րդ տարիէն վերջ, 20 տարուան մէջ 40 հաւասար վճարումներով կը տրուի։

ՅՕԴ. 40 եւ 41րդ.— Պետութիւնը ամէն տարի պիւտճէին մէջ տեղաւորման ծախսերու գլուխի մը մէջ վարկ մը կը յատկացնէ։

Տեղաւորման Ցանձնաժողով

ՅՕԴ. 42րդ.— Ներքին գործավարին կամ անոր կողմէ անուանուելիք անձի մը նախագահութեան տակ գտնուող գործավարութեանց ներկայացուցիչներէ եւ երկրագործական պանքային կողմէ կազմուած Տեղաւորման Կեդր. Ցանձնաժողովին պաշտօնն է՝ տեղափոխուելիք անձերուն տնտեսական, ընկերային եւ առողջական պայմանները նկատի ունենալով, ճշդել յատկացուելիք վայրերը, փնտռել տեղաւորման յարմար շէնքերը եւ հողերը, հսկել տեղափոխուածներուն փոխադրութեան եւ պետական օժանդակութիւնը ապահովել՝ մինչեւ անոնց ինքնաբաւ ըլլալը։

Գործադրութեան տրամադրութիւններ

ՅՕԴ. 43րդ.— Գաղթականներու, ամբաստանեալներու, վաչկատուններու տեղափոխուածներուն իրենց տեղաւորման վայրը հասնելէն մինչեւ երեք ամիս, պարտաւորիչ է որ իրենց բաժնուին յատկացուելիք շէնքերն ու հողերը, ինչպէս նաեւ կատարուին թափուի գործողութիւնները։

Եթէ զանգուած մը գաղթականները բազմութեամբ եկած են, այս պայմանաժամը մինչեւ վեց ամիս կրնայ երկարաձգուիլ։

Վարկ յատկացուած տեղերը, մինչեւ երեք ամիս պէտք է գործածուած ըլլան այդ վարկերը։

Պարտաւորիչ որ գաղթականներուն եւ տեղափոխուածներուն համար նոր շինուելիք շէնքերը մէկ տարուան, իսկ վաչկատուններունը երեք տարուան մէջ լրացուին։

Անհրաժեշտ պարագաներու մէջ տեղական հաշուակալութիւնները, թաղապետական եւ գիւղի ատեանները եւ ժողովրդային հանգամանակութիւնը պիտի օժանդակեն այս գործին։

Բոլոր պետական պաշտօնեաները, ամէն բանէ առաջ, պարտաւոր են յօրծագրել այս յօդուածին տրամադրութիւնները։

ՅՕԴ. 44րդ.— Կուսակալները եւ գայմագամները պատասխանատու են տեղափոխուածներուն տեղաւորման, անոնց իրաւունքներուն անթերի եւ ժամանակին արուելուն եւ անոնց ինքնաբաւ վիճակի հասնելուն։

Կուսակալները եւ գայմագամները կրնան տեղական յանձնաժողովներ կազմել։

ՅՕԴ. 45րդ.— Կուսակալները եւ գայմագամները այս օրէնքին համաձայն, պարտաւոր են գործադրել Գործավարներու Խորհուրդին կամ Ներքին գործավարութեան հրահանգները, նոյնպէս նահիէներու միւտիրները, ապահովութեան պաշտօնեաները պատասխանատու են գործադրել կուսակալին եւ գայմագամին հրահանգները։

Զանցառուները պաշտօնէ կ'արտաքսուին։

ՅՕԴ. 46րդ.— Կուսակալները իրաւասութիւն ունին իրենց տուգանք կարելու մէկ ամսականը, իսկ գայմագամներն ալ կէս ամսականը այն պաշտօնեաներուն՝ որոնք 43, 44 եւ 45րդ յօդուածներու տրամադրած պարտագրութիւնները չեն գործադրեր, անոնց հակառակ կը շարժին եւ զանցառութեան գործին մէջ թուլութիւն կը ցուցնեն։

ՅՕԴ. 47րդ.— Ընդհ. քննիչ նշանակուած վայրերուն մէջ, ընդհ. քննիչները առաջին պատասխանատուներն են այս օրէնքին գործադրութեան։

Զանազան տրամադրութիւններ

ՅՕԴ. 48րդ.— Թրակիոյ մէջ 1923 Հոկտեմբեր 18էն ի վեր տեղաւորուածներուն թափու տրուած հողերու տէրերը եթէ հեռացած են, անոնց հողերուն վրայ տեղաւորուածներուն նոր թափու կը տրուի։

Եթէ ասոնց տէրերը մէջտեղ ելլեն, անոնց իբրեւ գաղթական նոր հողեր կը տրուին։

ՅՕԴ. 49րդ.— Այս օրէնքին գործադրութեան համար կանոնագիր պիտի պատրաստուի։

ՅՕԴ. 50րդ.— Այն օրէնքները կամ յօդուածները որոնց տրամադրութիւնները կը հակասեն ներկայ օրէնքին, ջնջուած են։

ՅՕԴ. 51րդ.— Օրէնքը իր հրատարակման թուականէն ի զօրու է։

ՅՕԴ. 52րդ.— Գործավարներու Խորհուրդը պաշտօն ունի գործադրելու այս օրէնքը։

(Վերջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՃԱՐՏԱՐԱԳԷՏ ԲՈՒՆԻԱԹԵԱՆ

Ճարտարապետ Բունիաթեան հեռաւորական յայտարարութիւններն բրաւ խօրհ. Հայաստանի խմբագրին.—

«Ներկայիս կը զբաղիմ մեծ ծրագրով մը,—Մշակոյթի եւ հանգստեան պարտէզին ձեւաւորումը:

Երեւանի նոր յատակագծին պահանջով՝ կ'ուղխատիմ նոր թաղաշէնքի մը կառուցման: Այդպիսի թաղաքներ պիտի հիմնուին Արովեան, Նալբանդեան, Ամիրեան փողոցներուն մէջ: Այդ շէնքերը այնպէս մը պիտի կառուցուին, որ ճարտարապետական տեսակէտով ներկայացնեն օրգանական ամբողջութիւն մը:

Ըստ ակադեմական Թամանեանի յատակագծին, կ'ընդարձակուի Կոմունարներու պարտէզը (նախկին Անգլիական պարտէզը), կը վերածուի Ծաղումեան պարտէզը (քաղաքային պարտէզ), իսկ Ղուկասեանի հրապարակին վրայ կը հիմնուի նոր պարտէզ մը:

Ամբողջ քաղաքը պիտի շրջապատուի կանանչ պուրակներու օղակով մը: Աբովեան փողոցի վերեւի մասին վրայ՝ հանրակառքի շրջապատութեան տեղը, պիտի տնկուին ծառեր:

Քաղաքին գլխաւոր պողոտան, որ պիտի անցնի Մշակոյթի Տան դիմացէն մինչեւ Կոնդ, այժմեան Սպանդարեան եւ Ամիրեան փողոցներու մէջ ինկած թաղաշէնքերու տեղը, կ'ունենայ 100 մէթր լայնք եւ 2 քիլոմէթր երկայնք:

Եւ որովհետեւ հին քաղաքն իր նեղ փողոցներով ու կաւէ տուներով կ'անհետանայ այսպէս, անհրաժեշտ կը դառնայ պահպանել արժէք ներկայացնող քանի մը շէնքեր՝ թանգարանի վերածելու համար:

Ես ներկայիս զբաղած եմ բոլոր այս խնդիրները իրականացնելու աշխատանքին ղեկավարութեամբ:

Բժշկական եւ գիտական ճակատին վրայ

Խօրհ. Հայաստանի խմբագիրը խօսակցած է նաեւ բժշկական եւ գիտական ճակատի ղեկավարները,— փրոֆ. Յակոբ Յակոբեան, փրոֆ. Քեչէկ, փրոֆ. Արշակ Յակոբեան եւ փրոֆ. Ղամբարեան, առաջին երեքը բժշկական ասպարէզի, վերջինը ճարտարագիտական քիմիագիտութեան ճիւղի մեծ աշխատաւորներ:

Շատ մասնագիտական ըլլալով այդ յայտարարութիւնները, կու տանք քանի մը տեղեկութիւններ միայն:

ՓՐՈՖ. ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆ (Տեսուչ բժշկական վարժարանի) — Բժշկական համալսարանին կենսաքիմիագիտական ամպիոնին կից՝ կը կատարուին կարեւոր փորձեր, մասնաւորաբար ուսումնասիրելու համար Երեւանի խաղողներուն եւ Սեւանի ձուկերուն պարունակած կենսանիւթերու (վիթամին) քանակը:

Քննուած են 40 տեսակ խաղողներ, ճշդուած թէ ինչ քանակութեամբ vitamine C կը պարունակէ, (այս կենսանիւթը կ'օգտագործուի ժանտատենդի եւ լնդատապի դէմ):

Քննուած են նոյնպէս Սեւանի ձուկերը, ճշդուած թէ ի՛նչ քանակութեամբ vitamine A կը պարունակեն, (այս կենսանիւթը կ'օգտագործուի թէ բժշկութեան մէջ, իբրեւ աճման ազդակ, ոսկրաթեքութեան դարման, եւ թէ անդատութեան մէջ, իբրեւ թանկագին սնունդ):

Այս քննութիւններուն մէջ ինծի կ'օժանդակէ օգնականս Բունիաթեան, որ կը տիրապետէ այս կարգի ուսումնասիրութեանց մէջ:

Մեր փորձաքննութեանց առարկայ դարձած է նաեւ լուսծաղիկը (pyrèthre), որմէ քաղուած քիմիական նիւթերը կը գործածուին իբրեւ միջատասպան, առողջապահական եւ գիւղատնտեսական ասպարէզներու մէջ:

ՓՐՈՖ. ՔԵՉԷԿ (յայտնի վիրաբուժ) — Այս տարի մեր վիրաբուժական դարմանատուներուն մէջ յատկապէս կ'ուսումնասիրուին հետեւեալ հարցերը.

1.— Հայաստանի արդիւնաբերական ձեռնարկներուն մէջ պատահած արկածային դէպքերու (traumatisme) պատճառները:

2.— Ներքին գործարաններու վիրաբուժական պարագաներու տխտաճանաչումը:

3.— Խլիրդի (քանսէր) եւ նման ուռերու (թիւմէօր), ինչպէս նաեւ արեան ուսումնասիրութիւնը,— ուռերը արտաքնապէս տեղական ախտ մը կը թուի, բայց ուռը կազմուած առեն կը պատահին արեան փոփոխութիւններ, այնպէս որ ուռը տեղական ախտ մը չէ, այլ հիւանդութիւն մը, որ կը ներգործէ ամբողջ մարդկային կազմին վրայ: Ուռերու քննութեան պարագային՝ արեան փոփոխութիւններ կրնան առաջնորդել վիրարոյժը ախտաճանաչման:

4.— Որովայնաթաղանթի (péritoine) եւ կուրաղիի բորբոքման ուսումնասիրութիւնը, որ այնքան հրատապ հարց մըն է:

5.— Դալկախտ, լեղիի խողովակներուն շողաքննութիւնը:

ԽՄԲ.— Միւս փրոֆէսէօրներուն աշխատանքին մասին յաջորդով:

ՀԱՅՈՒՆ ՄԻՍԸ

Այս խորագրին տակ Պուէրէշի «Աբագօ»ը կը գրէ.—

Հետաքրքրական վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Ռումանիոյ Երեսփոխանի մէջ, 3 յուլիսի նիստին, աշխատանքի պաշտպանութեան օրէնքի քուէարկութեան առթիւ, երբ, ուրիշ երեսփոխաններու կարգին խօսք առաւ նաեւ Քօսթանցայի երեսփոխան Տոքթ. Սարչէսքու: (Նախ ծանօթացընենք բժիշկ Խարչէսքուն: Ցեղակոյը Քօսթանցայի քաղաքապետութեան բժշկապետն է այժմ եւ իբրեւ քաղաքական մարդ կը պատկանէր Տոքթ. Լուփուի Գիւղացիական կուսակցութեան, որուն Քօսթանցայի կազմակերպութեան պետն էր եւ այս հանգամանքով ալ ընտրուեցաւ երեսփոխան: Վերջերս երբ Տոքթ. Լուփուի կուսակցութիւնը ձուլուեցաւ Ազգ. Գիւղացիական կուսակցութեան հետ, Տոքթ. Խարչէսքու չհետեւեցաւ իր պետին, որովհետեւ զինքը միացեալ կուսակցութեան պետ չէին նշանակած: Այժմ Տոքթ. Խարչէսքու մինակ մնացած է Քօսթանցայի իրեն քանի մը հետեւորդներով):

Տոքթ. Խարչէսքու կը յայտնէ թէ Քօսթանցայի մէջ, որ ազգ. պաշտպանութեան տեսակէտով խոցելի կէտ մըն է, առեւտրական եւ ճարտարարուեստի հաստատութեանց մէջ կը գտնուին աւելի շատ օտարներ քան Ռումէններ, ամէնքն ալ անձագրով: Անոնց թիւն է 577, որուն 100ին 50ը Հայեր են, 100ին 40ը Յոյներ, եւ մնացեալը ուրիշ ազգութեանց պատկանողներ:

Փրոֆ. Ա. Քուզա.— Լաւ որ Հրեայ չունինք:

Տոքթ. Խարչէսքու.— Տնտեսական տեսակէտով, եթէ մէկ Հայ դայ հինգ Հրեայի քով, ամէնքն ալ կ'ուտէ:

Փրոֆ. Քուզա.— Շատ ալ լաւ կ'ընէ:

Տոքթ. Խարչէսքու.— Բայց մէկ Հայը 10 Ռումանացի կ'ուտէ: Ահա թէ ինչու կը խնդրեմ նախարարէն որ ընդունի փոփոխութեան առաջարկս, որու համաձայն քաղաքի մը առեւտրական հաստատութեանց թիւին համեմատ միայն թոյլ տրուի անցագրով օտարականներուն առեւտուր ընել կամ ճարտարարուեստի հաստատութիւններ հիմնել:

Առեւտրական նախարար Թէօտորէսքու պատասխանեց թէ կարելի չէ ընդունիլ նման առաջարկ մը, եւ օրէնքը քուէարկուեցաւ շատ փոքր փոփոխութիւններով, 120 քուէ թեր եւ մէկ քուէ դէմ առանալով:

(Փրոֆ. Քուզա Եաշի համալսարանին մէջ ուսուցչապետ է եւ Ռումանիոյ մէջ հակահրեայ շարժումին յայտնի վարիչը, նախագահն ըլլալով «Քրիստոնեայ Ազգ. Պաշտպանութեան Լիկա» քաղաքական կազմակերպութեան: Փրոֆ. Քուզա ուրիշ առթիւ ալ Հայերու պաշտպանութիւնը բրած է խորհրդարանին մէջ):

ՕՐ. ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՏԻԱՐԵԱՆ

Եւ

ԹԱԳՒՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

Ամուսնացած

Փարիզ, 30 յուլիս 1934

ՓԱՂՏԱՏԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԸ ԵՐԿԱՐԵԼՈՒ ՁԵՌՆԱՐԿ

Պաղտատի երկաթուղիի ընկերութիւնը որոշեց անուրդի դնել ծրագրուած նոր երկաթուղիի մը շինութիւնը: Երկաթուղագիծը պիտի երկարի Թէլ Զիուանէն մինչեւ Սուրիոյ եւ Իրաքի սահմանները:

ՂԵՒՈՆԴ ԱՐՔԵՊ.Ի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

Վերջին վկայութիւնները

(18րդ ՆԻՍՏ, 10 ՅՈՒԼԻՍ.— Շար.)

(ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի)

ԸՆԿԵՐ ՏՈՔԹ. Ե. ԹՈՒՋՃԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Յաջորդ վկան եղաւ Տոքթ. Ե. Թուզճեան որ այցելութեան եկած էր Նիւ Եորք եւ տուաւ հետեւեալ վկայութիւնը ընկ. Մ. Լէյլէկեանի նկարագրի մասին, պատասխանելով Պ. Շեբիալդի:

— Դուն բժի՞շկ ես:

= Բժիշկ - վիրաբոյժ:

— Քանի՞ տարի բժշկութիւնդ կը գործադրես Բոս Այլըսի եւ Մէսէչուսէցի մէջ:

= 13 տարի:

— Քանի՞ տարի Ամերիկա եղած ես:

= 14 տարի:

— Կը ճանչնա՞ս Մատ. Լէյլէկեանը: = Այո:

— Դուն Դաշնա՞կ ես:

= 10 տարիէ ի վեր Դաշնակ եմ:

— Ո՞ւր ծնած ես:

= Կիլիկեան Հայաստան:

— Ուրկէ՞ կը ճանչնաս Լէյլէկեանը:

= Փրովիտէնսի մէջ միասին կոմիտէի անդամ եղած ենք:

— Ուրիշներ գիտե՞ս որ կը ճանչնան Լէյլէկեանը: = Այո:

— Ի՞նչ է Լէյլէկեանի համբաւը:

= Լաւ համբաւ ունի Լէյլէկեանը, լաւ մարդ է, լաւ Հայ է:

ՔԱՄԻՆՍՔԻ ԵՒ ԹՈՒԶՃԵԱՆ

— Տոքթէօր, դուն վերջին տարիներս թղթակցա՞ծ ես Լէյլէկեանի հետ: = Ոչ:

— Հետը գործ ունեցա՞ծ ես:

= Ոչ:

— Ե՞րբ առաջին անգամ տեսար Լէյլէկեանը: = 4 տարի առաջ:

— Ըսիր որ ուրիշներ ալ կը ճանչնան Լէյլէկեանը, Փրովիտէնսէն կը նա՞ս անուն մը տալ որ ճանչնայ Լէյլէկեանը:

= Այո, օրինակ Ռուբէն Պէրպէրեանը:

— Գիտէ՞ր թէ ինչ գործ կ'ընէր Նիւ Եորքի մէջ:

= Այո, նկարիչին գործ կ'ընէր:

Պ. ԱՐԱՄ ՄՈՎԼԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Մովլէ ընտիր անգլիերէնով մը պատասխաններ տուաւ նախ Պ. Շեբիարդի եւ ապա Պ. Քամինսկիի:

— Պ. Մովլէ, ե՞րբ Ամերիկա եկած ես:

= Առաջին անգամ 1904ին եւ յետոյ 1929ին:

— Ո՞ր համալսարանը աւարտած ես:

= Իլլինոյի համալսարանին ելեկտրական ճարտարագիտութեան ճիւղը:

— Գործիկ կառավարութեան ժամ, պաշտօն վարա՞ծ ես:

= Եղած եմ պետը պարսիկ կառավարութեան պիտոյից ընդհանուր հայթայթման:

— Դուն պարսիկ խորհրդարանի անդամ եղա՞ծ ես:

= Խորհրդարանի թեկնածու եղած եմ, բայց չեմ ընտրուած:

— Դուն Դաշնա՞կ ես: = Ոչ:

— Կը ճանչնա՞ս Միրիճանեանը, Սարաֆեանը եւ Անդրէասեանը:

= Միրիճանեանը շատ լաւ կը ճանչնամ, Սարաֆեանը՝ շատ լաւ եւ Անդրէասեանը՝ նմանապէս:

— Ի՞նչ համբաւ ունին անոնք:

= Շատ լաւ, ընտիր համբաւ ունին:

Քամինսկի ուզեց Պ. Մովլէի շատ լաւ համբաւ ունեցող վկայութիւնը արժեզրկել շարք մը հարցումներով, բայց ան, նուրբ եւ ընտիր արտայայտութիւններով հեռու պահեց դատախազը իր մտադրութիւնը իրականացնելէ: Պ. Շեբիարդն իր կարգին հարցուց.

— Պ. Մովլէ, դուն գիտես համբաւին նշանակութիւնը, չէ՞:

= Կը յուսամ թէ այո:

Պ. Քամինսկիի վերջին հարցումը եղաւ.

— Պ. Մովլէ, դուն կ'ըսես թէ Դաշնակները լաւ մարդիկ են:

= Որքան գիտեմ բոլորը լաւ են:

ԸՆԿԵՐ ԱՐԱՄ ԲՐՈՒՏԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Պաշտպան կողմի ամենավերջին վկան եղաւ ընկեր Արամ Բրուտեան, որուն վկայութիւնն է հետեւեալը Շեբիարդի միջոցաւ:

— Ի՞նչ գործ կ'ընես:

= Արեւելեան գորգի գործ կ'ընեմ ախփական, Նիւ Եորք Ռօչէլի մէջ, Նիւ Եորքի մօտ:

— Ո՞ւր ծնած ես:

= Տիգրանակերտ, Հայաստան:

— Դաշնա՞կ ես:

= Այո, 21 տարիէ ի վեր:

— Ամուսնացա՞ծ ես:

= Այո:

— Կը ճանչնա՞ս հոս գտնուող ամբաստանեալները:

= Բոլորը կը ճանչնամ:

— Լէյլէկեան ի՞նչպէս մարդ է:

= Շատ լաւ մարդ է (very fine), պատուաւոր մարդ է:

— Նշան Սարգիսեա՞նը:

= Շատ լաւ մարդ է:

— Երկանեա՞նը:

= Զայն կը ճանչնամ 5 տարիէ ի վեր: Նիւ Ռօչէլի մէջ կապեր ունէի հետը: — Զալըգեա՞նը:

= Շատ լաւ տղայ է:

— Սարաֆեա՞նը:

= Կը ճանչնամ, շատ լաւ երիտասարդ է (very fine):

— Զատիկեա՞նը:

= Նմանապէս, ընտիր մարդ է:

— Անդրէասեա՞նը:

= 12 տարիէ ի վեր կը ճանչնամ եւ լաւ մարդ է:

— 1933 դեկտեմբեր 24ին 187րդ եկեղեցի՞ն էիր:

= Ոչ:

Պ. Քամինսկի ուզեց քանի մը հարցումներով հեգնել ընկեր Արամ Բրուտեանի «very fine»— շատ ընտիր— արտայայտութեան ձեւը ամբաստանեալ 9 ընկերներու նկարագրի մասին, բայց ընդհանուր զուարճութիւն պատճառեց միայն:

(Վերջ պաշտպան կողմի վկայութեանց):

ԴԱՏԱԽԱԶ ԿՈՂՄԻՆ ՀԱԿԱՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ (REBUTTAL)

Հակավկայ կը կոչուի այն վկան, որ կը հրաւիրուի նախապէս տրուած վկայութիւն մը հերքելու եւ անոր կը տրուին միայն հարցումներ որոշ նիւթի մը ուղղութեամբ: Այս ձեւի վկան ամերիկեան դատավարութեան մէջ կը կոչուի Rebuttal Witness կամ հակավկայ:

Ներկայ դատավարութեան ընթացքին պաշտպան կողմը քանիցս խորտակելով դատախազութեան կողմէ բերուած առաջին երկու վկաները — երկու Զարլիները — կը փորձէր հերքել թէ Լէյլէկեան 1933 նոյեմբեր 26ին իր ազգականին տունը գտնուած չէ: Լսենք համառօտիւ գիրենք Պ. Քամինսկիի քննութեամբ:

ՉԱՐԼԶ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

— Դուն բարեկա՞մ ես Ոսկանեան ընտանիքին: = Այո:

— Դուն գացի՞ր տիկին Ոսկանեանին բնակարանը, ուր մեռաւ 1933 նոյեմբեր 26ին Պ. Ոսկանեան: = Այո:

— Ե՞րբ գացիր հոն:

= Անգամ մը ժամը 2ին եւ յետոյ ժամը 4ին:

— Որո՞նք կային հոն:

= Հոն էին Հէրի Ոսկանեան եւ Փօլ Ոսկանեան: Ապա վերադարձայ ժամը 4ին:

— Հոն տեսա՞ր Լէյլէկեանը (Քամինսկի ոտքի կը հանէ Մատթէոսը):

= Ուզիղ չեմ յիշեր:

— Ձե՞ս յիշեր:

= Չեմ յիշեր:

— Այո կամ ոչ, տեսա՞ր հոն Լէյլէկեանը:

= Ոչ:

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՎԿԱՅ

— Քանի՞ տարեկան ես:

= 30:

— Քանի՞ տարի Ամերիկա ես:

= 21 տարի:

— Վերջին մէկ երկու շաբթուան մէջ ո եւ է մէկը կամ անձեր խօսեցա՞ն քեզի որ հոս գաս եւ վկայութիւն տաս Լէյլէկեանի մասին:

= Ոչ:

— Կամ խօսիս Մր. Քոհէնին եւ Մր. Քամինսկիին:

= Դատախազին գացի:

— 1933 նոյեմբեր 26էն մինչեւ այս տարի յունիս 7ը ո եւ է մէկուն հետ խօսած չէ՞ս այն մասին թէ Լէյլէկեան նոյեմբեր 26ին իր ազգական Ոսկանեանին տունը չէր:

= Ոչ:

— Դուն տեսած էի՞ր անկէ առաջ Լէյլէկեանը:

= Երբեք տեսած չէի զինքը անկէ առաջ:

— Մեռելին տունը կայի՞ն ուրիշներ զորս չես յիշեր:

= (Քամինսկի կ'առարկէ այս ձեւ հարցումին):

— Կը յիշե՞ս ուրիշներ որ հոն էին:

= Չեմ յիշեր:

ՔԱՄԻՆՍԿԻ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Դուն չէի՞ր որ ինծի եկար եւ խնդրեցիր որ իբր վկայ կանչեմ քեզ:

= Այո:

Պ. Քամինսկի յայտնօրէն նեղուած էր այս վկային վերաբերումէն եւ ուժեղ մը պոռաց անոր երեսին:

Շերիտըն.— Պ. Դատախազը շատ չիտակ չէ վկային հանդէպ:

ՉԱՐԼԶ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Յաջորդը եղաւ այս վկան, որ Պ. Քամինսկիին պատասխանեց.

— Հիւա՞նդ ես:

= Այո:

— Դուն բարեկա՞մ ես Ոսկանեան ընտանիքին: = Այո:

— Ոսկանեանի մահուան օրը գացի՞ր անոր տունը:

= Ժամը 7—8ի առեններ:

— Հոն տեսա՞ր Լէյլէկեանը (Մատթէոսը ոտքի կը հանէ):

= Չեմ յիշեր:

— Ըսէ թէ տեսա՞ր կամ ոչ:

= Ոչ:

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Դուն ուրիշ քաղաքէ՞ կուգաս:

= Այո:

— Ո՞վ տեսար Ոսկանեանի տունը որ կը յիշես:

= Հէրի Ոսկանեան, Փօլ Ոսկանեան եւայլն:

— Ինչի՞ն գիտցար որ պիտի մեռնէր Ոսկանեան:

= Կինս հոն գնաց ժամը 1.30ին եւ լուր բերաւ:

— Քանի՞ սենեակ կար Ոսկանեանին տունը:

= Չորս սենեակ:

— Վերջերս մէկը եկաւ եւ խօսեցա՞ւ քեզի այս խնդրոյ մասին:

= Ոչ:

— Ո՞վ եկաւ եւ խնդրեց որ հոս գաս:

= Գաղտնի ոստիկան Իսկէնտէրեանը եկաւ մօտս նախորդ օր:

— Անկէ առաջ քեզի խօսեցա՞ւ մէկը: = Ճէյլաեան անուն վաճառորդ մը: — Ի՞նչ ըսաւ:

= Ըսաւ որ կրնամ վկայել իմ գիտցածի մասին:

— Կը կարդա՞ս հայ թերթեր:

= Հայ թերթ չեմ կարդար:

— 1933 նոյեմբեր 26էն մինչեւ 1934 յունիս՝ ոեւէ մէկուն ըսի՞ր թէ Լէյլէկեանը նոյեմբեր 26ին Ոսկանեանի տունը չէր:

= Ոչ:

— (Լէյլէկեանը ոտքի կը հանէ): Այս մարդը տեսա՞ր հոն:

= Ոչ:

— Մր. Քամինսկիի օֆիսը քեզի ցոյց տուի՞ն այս մարդուն նկարը:

= Այո:

Պ. Քամինսկի ուզեց վերայարդարել այս վկային բառերը, բայց տպաւորութիւնը որոշ էր:

ՎԱՐԴԱՆ ՏԻՐԱՑԻ, ՏԵՂԱԿԱԼ ՏՈՆԷԼԻԻ ԵՒ Պ. ՔՈՀԷՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

(ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՍ ՅՈՒԼԻՍ 10Ի ՎԿԱՅՈՒԹԵԱՆՑ)

Պ. Ճորճ Գազանճեանէն ետք դատախազ Ալ. Քամինսկի վկայի աթոռը հրաւիրեց Պ. Վարդան Տիրացը, որ սա հակավկայութիւնը տուաւ, Քամինսկիի.

— Դուն քարտուղար ե՞ս Հայոց եկեղեցիին: = Այո:

— Ի՞նչ կրթութիւն առած ես:

= Աւարտած եմ նախակրթարան, բարձր վարժարան եւ 3 տարի հետեւած եմ Պոստոնի իրաւաբանական վարժարանին:

— Հայերէն գիտե՞ս: = Այո:

— Հայերէնէ անգլիերէն կը թարգմանե՞ս: = Այո:

— 1933 դեկտեմբեր 24էն առաջ կը ճանչնայի՞ր Մր. Քոհէնը: = Ոչ:

— 1933 դեկտ. 24ին ոստիկանատունն էի՞ր եւ հոն հանդիպեցա՞ր Պ. Քոհէնին: = Այո:

— Հոն ինքդ անգլիերէնէ հայերէն եւ հայերէն անգլիերէն թարգմանեցի՞ր Պ. Քոհէնի հարցումները եւ հայ վկաներու պատասխանները: = Այո:

— Որ եւ է զժտաւորութիւն ունի՞ս հայերէնի մէջ: = Ոչ:

— Պ. Քոհէնի հարցումները եւ բացատրուած պատասխանները ուղիղ կերպով թարգմանեցի՞ր:

= Ոչ մէկ վանկ փոխած չեմ եւ հարազատօրէն թարգմանած եմ:

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՎԿԱՆ

— Դուն Դաշնա՞կ ես: = Ոչ:

— Դաշնակներու մասին խօսուածները գո՞ւն կը թարգմանէիր: = Այո:

—Փաստաբան Սմսարեանին հետ որ եւ է խօսակցութիւն ունեցա՞ր այս մասին: = Ոչ:

— Կը ճանչնա՞ս Պ. Ժիրայր Արծիկեանը: = Չեմ ճանչնար:

— Դեկտ. 26ին Պ. Արծիկեան որ եւ է գիտողութիւն ըրա՞ւ տեղակալ Տոնէլլիին:

= Չեմ գիտեր:

— Դուն Դուրեան կոմիտէին անդա՞մ ես: = Այո:

— Տիկ. Ա. Արծիկեանի քննութիւնը ժամը 5.10—5.11 տեւե՞ց: = Չեմ յիշեր:

— Կը ճանչնա՞ս Զարմաքեանը:

= Չեմ ճանչնար, բայց կարդացի իր անունը:

— Այս դատարանը եկա՞ծ էիր վկայութիւն տալէ առաջ:

= Մէկ անգամ եկած էի:

ՏԵՂԱԿԱԼ ՏՈՆԷԼԼԻԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Գաղտնի ոստիկան Տոնէլլի վկայի աթոռը բարձրանալով, ըսաւ Պ. Քամինսկիի հարցումներուն ի պատասխան թէ Դուրեան արք.ի սպանութեան գործին մէկ մասը իրեն յանձնուած էր, թէ դեկտ. 24ին եւ 25ին Մր. Քոհէնի հետ 187րդ փողոցի մօտերը ծանօթ ոստիկանատունը գտնուած է:

— Ո եւ է հայ պարոն քեզի գանգատեցա՞ւ Պ. Քոհէնի քննութեան եղանակի մասին: = Ոչ:

— Պ. Արծիկեանը չգանգատեցա՞ւ այդ ուղղութեամբ քեզի: = Ոչ:

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՏՈՆԷԼԼԻ

— Ոստիկանատան մէջ բաւական յուզում կա՞ր դեկտ. 24ին: = Բաւական:

— Ե՞րբ հոն տարիք Զալըգեանը:

= Կարծեմ դեկտ. 26ին:

— Քանի՞ Հայեր կային դեկտ. 24ին ոստիկանատան մէջ:

= Մօտ 150 Հայեր:

— Երբ կը քննէիք, ներկայ Հայերէն «Դաշնա՞կ, Դաշնա՞կ» բառերը չլսեցի՞ք: = Չլսեցի:

— «Դաշնակ» բառը անկէ առաջ գիտէի՞ք: = Ոչ, այդ օրը իմացայ:

— Պ. Ժ. Արծիկեանը երկու գաղտնի ոստիկանով եկեղեցիէն կողմը չղրկեցի՞ք ոստիկանատունէն:

= Հաւանօրէն ճիշդ է այդ:

Տեղ. Տոնէլլի թէեւ ըսաւ թէ ոստիկանատան մէջ անկանոնութիւններ չեղան, բայց Պ. Շերիտընի հարցումներուն վրայ խոստովանեցաւ թէ իբր արդիւնք խռնումի որոշ անկարգութիւններ տեղի ունեցան:

Պ. ՔՈՀԷՆԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Ամբողջ դատավարութեան ընթացքին դատախազի օգնականի դեր կատարող Պ. Քոհէնի բարձրանալը վկայի աթոռը քիչ մը անսովոր թուեցաւ, բայց Պ. Քամինսկի անհրաժեշտ նկատած էր այդ: Պ. Շերիտըն բողոքեց: Քամինսկի հարցուց Քոհէնին.

— Քանի՞ տարիէ ի վեր Շրջ. դատախազի օգնականութեան պաշտօնը կը վարես: = Վեց տարի:

— Ո՞ր ճիւղին մէջ:

= Մարդասպանութեան ճիւղին:

— Ցարդ քանի՞ մարդասպանական խնդիրներով զբաղած ես:

= 150 դատեր քննած եմ:

— 1933 դեկտ. 24ին ժամը քանիի՞ն գացիր 187րդ փողոցի մօտակայ ոստիկանատունը: = Ժամը 1ին:

— Քանի՞ հոգի քննեցիր հոն:

= 75 հոգի:

— Ատենագիր կա՞ր հոն:

= Այո, այս ինքը (կուտայ անունը), պաշտօնական ատենագիրը արձանագրութիւն կը կատարէ (?):

— Զարմաքեանը ոտքի վրա՞յ քննեցիր: = Ոչ:

— Արծիկեանը քեզի դիտողութիւն ըրա՞ւ քննութեան անվայել եղանակի մասին: = Երբեք:

— Ըրա՞ւ թէ քննութիւնը անպատշաճ եւ անվայել եղանակով կ'ըլլայ:

= Ոչ:

ՇԵՐԻՏԸՆ ԵՒ ՔՈՀԷՆ

— Ոստիկանատան մէջ քանի՞ լուսանկար առիր: = Ինը հատ:

— Թարգմանութիւն չկա՞ր հոն դեկտեմբեր 24ին: = Ոչ:

— Լէյլէկեանը եւ Սարգիսեանը ներս ու դուրս չտարի՞ր այդ օրը քննուողներուն ցոյց տալու համար:

= Այո, պարբերաբար:

— Առանձին առանձի՞ն ցոյց տուիր:

= Այո:

— Ոստիկանատան մէջ դեկտ. 24ին կամ 25ին տեսա՞ր փաստ. Սմսարեանը: = Հաւանօրէն:

— Երբ Լէյլէկեանը եւ Սարգիսեանը

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

Նոյնքան պայթուցիկներ ալ գտնուեցան միւս պանդոկներուն մէջ։

Շթիրիոյ եւ Քարինթիոյ ըմբոստներուն վերջին խումբն ալ պարտուեցաւ։ Կ'ըսուի թէ 300 ըմբոստներ յաջողած են սահմանը անցնիլ եւ Եուկոսլավիա մտնել։ Կռիւներու ընթացքին ձերբակալուեցաւ նաեւ Քարինթիոյ նախկին կառավարիչը։

Թուրքիոյ-Իրաքեան միջադէպը

Յուլիս 21ին իրաքեան երկու ձիաւորներ կրակի բռնուեցան Թուրք սահմանային գիւղերու կողմէ, Թէնէսի հրաւանդանին շրջակաները, Քալամըշ գիւղին մօտ, ուր ապաստանած էին բուռն փոթորիկի մը հետեւանքով։ Այս հրացանաձգութեան հետեւանքով սպաննուեցաւ իրաքցի նաւաստի մը։ Ընկերին իրաքեան գեսպանը անմիջապէս քննութիւն պահանջեց, վերապահելով իր պատասխանը։ Անատոլուի գործակալութիւնը խոստովանելով դէպքը, կ'ատարկէ թէ երկու ձիաւորները ազգային դրօշ չէին պարզած, թէ կրակը օդին մէջ պարպուած էր եւ իրաքցի նաւաստիները լուր չէին տուած թէ իրենցմէ մէկը վիրաւորուած է...

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՌԱԳՈՅՆԸ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՄԸ ՄԷՋ

Տրիպոլսոյ շրջանին մէջ, Աքքեար նշանաւոր գաւառ մըն է՝ բերրի եւ հարուստ հողերով եւ առատ բնակչութեամբ։ Իսկ Մինիարան՝ Աքքեարի ամէնամեծ քաղաքն է եւ 3000ի մօտ միայն քրիստոնեայ բնակչութիւն ունի։ Քանի մը տուն Հայեր եւս հաստատուած են այդ շրջանին մէջ։

Յուլիս 15ին տեղի ունեցաւ այս քաղաքին արաբ Աւետարանականներու դպրոցական ամավերջի հանդէսը։ Տնօրէն Տատուս էֆէնտի Շէհապ, փափաքելով յայտագրին մէջ մտցնել նաեւ հայերէն երգեր, իր աշակերտներուն սորվեցուցած էր «Մեր հայրենիք»ը, «Ձայն տուր, ով Ֆէտաց եւ «Մասւարել եմը։ Եւ այս երեք երգերն ալ երգուած են, սիրալիր բնդունելութեամբ արժանանալով ներկայ արաբ հանդիսականներուն։

Բացի այդ, հանդիսադրահին ճակատը, ֆրանսական եւ տեղական դրօշներու կողքին, տնօրէնը պարզել տուած է նաեւ հայկական եռագոյնը։ Հայասէր տնօրէնը, հանդէսի վերջաւորութեան խօսք առնելով, առանձին բացատրութիւններ տուած է հայ ժողովուրդի եւ հայկական եռագոյնի մասին եւ թուած մեր ժողովուրդի կրած տառապանքներն ու զուլումները եւ բառացի արաբերէնի թարգմանած եւ երգուած հայ երգերը։ Ի վերջոյ, Պ. Շէհապ թելադրած է արաբ ժողովուրդին ըլլալ հայրենասէր եւ գործունեայ՝ հայ ժողովուրդին պէս եւ օրինակել անոր բարձր կարողութիւնները եւ ընդունակութիւնները։

Հանդէսին ներկայ գտնուող Հայեր չափազանց ուրախ եւ հպարտ մեր ժողովուրդին հանդէպ ցոյց տրուած խոր համակրանքէն, շնորհակալութիւն եւ երախտագիտութիւն յայտնած են տնօրէնին եւ խնդրած որ արաբ ժողովուրդին մօտ թարգմանը հանդիսանայ իրենց անկեղծ զգացումներուն։

նէրս կը բերէիր, ուրիշ մարդերու՝ հետ կը խառնէիր թէ առանձին կը ցուցնէիր։ = Առանձին։

— Փաստաբան Թէրգեանը Նուբեան կամխուէի ի՞նչն է։ — Քարտուղարը։

ԵՒ ԼՐԱՑԱՒ։

Պ. Պէնթրն Առեանին յայտնեց թէ կ'ուզէր արձանագրել թէ ամբողջ դատի ընթացքին ամբաստանեալներու վերեւ կախուած էր տախտակ մը, իրաւանցիներին անունները գրուած եւ թիւերով։ Պ. Քամինսկի եւս բսաւ թէ այն ալ պէտք է արձանագրել որ պաշտպան կողմը այդպիսի դիտողութիւն մը վերջին պահուն կ'ընէ միայն։

Յաջորդ օրը, 11 յուլիս Պ. Շերխարդ խօսեցաւ իր պաշտպանողական ճառը, Պ. Քամինսկի յուլիս 13ին խօսեցաւ իրը, դատաւոր Քորրիկըն յուլիս 13ին խօսեցաւ երդուեալներու յանձնման իր ուղերձը։

Եւ երդուեալները տուին իրենց վճիռը ... ...

(ՎԵՐՋ)

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կամիտէն բնդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Քուր Լաֆայէթի սրճարանին սրահը։ Օրակարգ՝ Երջ. ժողովի օրակարգի խնդիրներու քննութիւն։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԻՎՐԻ ԿԱՐԿԱՆ, Ս. Ա.— 40։
ԹԱՆԺԻՐ, Կէմ.— 140։
ՎԻԷՆ, Գործ. Մ.— 24։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Յ. Հ.— 50։
ԼԸ ՄԻԼ, Տէրվ.— 70։
ՓՐԱԿԱ, Պառ.— 100։
ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԼ, Փալ.— 35։
ՔԱՆ, Վ. Գ.— 70։
ՍԷՆ Թ'ՕՊԱՆ, Զավ.— 70։
ԼԸ ՎԷԶԻՆԷ, Ս. Պ.— 50։
ՖՕՆԹԷՆ, Հան. եղբ.— 35։
ԹՈՒՐ, Մ. Ի.— 100։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ — 810։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տօքթ. Ք.— 140։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մարդ.— 70։
ՏԷՍԻՆ, Գործ — 400։
ԻՍԻ, Սարգ.— 100։
ՍԵՎՐԱՆ, Ա. Պ.— 105։
ՇԱՍ, Կեր.— 50։
ՓԱՐԻԶ (16), Գ. Կ.— 140։
ՌԷՆՍԻ, Ա. Գ.— 120։
ՔՈՒՐՊԸՎՈՒԱ, Օ. Պ.— 50։ Կարգադրեցինք։
ՓԱՐԻԶ (16), Տիկ. Թամ.— 70։
ԳԵՐԼԻՆ, Ք. Թաֆ.— 200։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Մակ.— 75։
ՍԷՆ ՔԼԷԹ ՏԸ ԼԱ ԹՈՒՐ, Գ. Ս.— 35։
ՄԻԼԱՆ, Ա. Ս.— 46 Փր. 35։
ՇԱՎԱՆՕԶ, Պէաք.— 35։
ՍԷՆ ԿԼՕՏ, Թում.— 40։
ՎԻԼ Տ'ԱՎՐԷՅ Մեծ.— 140։
ՆԻՍ, Առաք.— 100։
ՓԱՐԻԶ (17), Ա. Ճ.— 140։
ԱՓԹ, Ա. Քեհ.— 35։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Խարբերդի եւ Ցաբաղիս գիւղերու Երիտասարդաց Միութեան խորհրդակցական ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Գար տը լա Փոմթի սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ Խարբերդի երիտասարդներու համագործութիւնը Տրագիր-Կանոնագրի որոշ յօդուածներու յաւելում կամ կրճատում։

Արդ. կը խնդրենք բոլոր երիտասարդներէն ներկայ գտնուիլ այս կարեւոր ժողովին։

Վարչութիւն

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Ճանչցա՞ր զիս, հարցուց Ճէնիսըն, դատարանին մէջ հանդիպեցանք, չէ՞... ինծի նայէ, հետդ քանի մը բառ խօսիլ կ'ուզեմ բայց մարդ չիմանայ... նախ քիչ մը կարեւոր բեր ինծի ու վերադարձիդ կը խօսինք...

Երբ հինգ վայրկեան վերջ ծառան եկաւ միասին բերելով գարեջուրին շիշը, Ճէնիսըն հարցումներու տարափ մը սկսաւ տեղացնել անոր գլխուն.

— Ինծի նայէ, բսաւ անոր ցած ձայնով մը. գործի սկսինք... ես քննութիւն կը կատարեմ, եթէ ինծի օգնես, գրպանդ դրամ պիտի մտնէ... կը յիշե՞ս թէ ինչ բսիր դատաւորին... բսիր թէ Ալֆրէտ Ճէքինը այս սրահը եկաւ երկուշաբթի գիշեր ժամը իննուկէսին առեններ... լաւ, ուրիշ ո՞վ կար այստեղ...

Ծառան չորս կողմը նայեցաւ ապահով ըլլալու համար թէ դիրենք մարդ չկար. յետոյ ցած ձայնով մը, որուն մէջ մտերմութիւն կար, բսաւ.

— Դիմացդ սատիկանութեան կողմէ չէ անշուշտ, այլ անձնական է, այնպէս չէ՞... լաւ ուրեմն... երբ Ալֆրէտ Ճէքին այստեղ եկաւ այդ գիշերը, երկու հոգի եւս կային հոս — Տիկին մը եւ պարոն մը միասին էին, հրեկ-կնիկ էին. պանդոկը կը բնակէին. երկու երեք անգամ տեսած էի զիրենք առաջ, այստեղ էին ուրբաթ կէսօրէն մինչեւ երկուշաբթի առտու, մարդը բաւական ծեր էր, ծօթանասուննոց, իսկ կինը շատ աւելի երիտասարդ, երկարը կէս տարիքը...

— Ո՞վքեր էին, հարցուց Ճէնիսըն։

— Հիմա անուն չեմ կրնար տալ, բայց, եթէ կ'ուզես հինգ վայրկեանէն կամ հիմա անմիջապէս, կրնամ հասկնալ...

— Սպասէ, յետոյ կը հասկնաս... բսիր թէ այստեղ էին երբ Ալֆրէտ Ճէքինը ներս եկաւ... ի՞նչ կ'ընէին...

— Ծերուկը նստած էր հոս, այնտեղ, կը ծխէր ու թերթ կը կարդար. Տիկինը, անոր բազկաթոռին քովը, գրասեղանի մը առջեւ նստած նամակ կը գրէր...

— Ի՞նչ հագած էր տիկինը...

— Երեկոյեան հագուստ. ընթրիքէն յետոյ այստեղ եկան. հրիկն ալ իրիկուան սեւ բաճկոն հագած էր... Ալֆրէտ Ճէքինի ներս գալէն անմիջապէս առաջ անոնց սուրճ բերած էի... ու ընթրեր էին...

— Երբ Ալֆրէտ Ճէքին ներս եկաւ, ի՞նչ պատահեցաւ...

— Ինչ պատահեցաւ... ոչ ինչ... ուիսքի մը ապսպրեց ինծի եւ նստաւ ճիշդ այնտեղ, տիկինին մօտիկը...

— Ցայտնի՞ էր որ եւ է կերպով թէ կը ճանչնար զանոնք կամ անոնցմէ մէկը...

— Չեմ կարծեր... իրարու ուշադրութիւն չըրին... հարկէ չեմ կրնար բսել թէ ինչ պատահեցաւ երբ ուիսքին բերելու գացի... վերադարձիս տիկինն ու պարոնը մեկնած էին, Ճէքինը առանձին էր...

— Դատարանին մէջ բսիր թէ անիկա անհանգիստ էր...

— Այո, որոշ չափով, վեր վար կը քալէր ու ինքնիրեն բաներ մը կը խօսէր... անհանգիստ, գրգռուած վիճակ մը ունէր. եւ, ինչպէս բսի, թուղթ մը հանեց, բացաւ, կարդաց, նորէն ծալլեց, յետոյ բաճկոնակին գրպանը դրաւ ու անապարանօք դուրս գնաց, կարծես միտքը նոր բան մը եկած էր...

— Անիկա պատահեցաւ ժամը տասնէն քիչ մը առաջ, այնպէս չէ՞...

— Այո կարծեմ... տասնէն հինգ կամ տասը մնացած...

— Ալ չի տեսա՞ր զինքը...

— Ոչ, մեռելատունը տեսայ ան — չուշտ... զիս այնտեղ տարին դատանկ ոստիկանին այցելութենէն յետոյ...

Ճէնիսըն կ'րամ ունէր գրպանը եւ տրամադիր էր ծախսելու։ Կամացուկ մը երկու ոսկի դրաւ ծառային ձեռքը։

— Հիմակուհիմա ասիկա առ պահէ, տակաւին աւելին, շատ աւելին պիտի տանես, բսաւ անոր... Հիմա քեզ տեսնեմ, կրնա՞ս այդ տէր եւ տիկինին անունները եւ հասցէն բերել ինծի...

— Դիւրութեամբ, երկու վայրկեանէն, պատասխանեց ծառան։

Երբ Ճէնիսըն առանձին մնաց սկսաւ խորունկ մտածել։ Կասկած չունէր հիմա որ երբ Ալֆրէտ Ճէքին այդ գիշերը պանդոկին ծխարանը գնաց, ճանչցաւ գրասեղանին առջեւ նստող կինը որ հին ծանօթ մըն էր, ու կինն ալ ճանչցաւ զինքը։ Նոյնպէս կասկած չէր դուրս էր որ Ալֆրէտն ու կինը չէին ուզեր որ ծերունին յայտնի ըլլար իրենց ծանօթութիւնը։ Ճէնիսըն կրնար այլ եւս երեւակայել մնացածը։ Տիկինը թերթ մը թուղթ կը վերցնէ որուն կէսին վրայ բաներ մը կը գրէ անմիջապէս, յետոյ Ալֆրէտի բազկաթոռին քովը վար կը ձգէ զայն եւ կամ անոր ուշադրութիւնը գրաւող գիրքի մը մէջ գրասեղանին վրայ կը թողու։ Քիչ ետքը ծերունին ու տիկինը կը մեկնին՝ հաւանաբար առաջինը իր անկողինը, իսկ երկրորդը՝ վերարկուին մէջ փաթթուած կ'երթայ այն ժամադրավայրը զոր նշանակած էր թուղթի կտորին վրայ։

— Այսպէս եղած է, խորհեցաւ Ճէնիսըն. ասկէ հրաշալի լուծում չի կրնար ըլլալ... խելք կ'ուզէ այս գործերուն մէջ եւ կարծեմ պէտք եղածին չափ ունիմ...

Ծառան վերադարձաւ միասին բերելով թուղթի կտոր մը որուն վրայ մատիտով նշանակած էր հետեւեալ անունները.—

Սըր Ճօն եւ Լէյտի Զիլ
Վիլլա Զիլ

Չէսթըր

— Կը ճանչնա՞ս զիրենք, հարցուց Ճէնիսըն։

— Ոչ չիտակը, ես նորեկ եմ այս կողմերը. ծառաներուն մէջ կան որ ճանչնայ եղեր. տանը մէջ մը կան եղեր... ծերունին հիւսիսի մեծ ագարակներէն է, միլիոնատէր է եղեր...

Այդ վայրկեանին քանի մը ուրիշ ներս մտան ու բժշկի ապսպրեցին ծառային։ Ճէնիսըն մեկնեցաւ։ Հիմա ունէր երկու կարեւոր թուղթեր գրպանին մէջ եւ կասկած չկար որ այդ երկուքը առնչութիւն ունէին իրարու հետ։

Այդ գիշեր Ճէնիսըն երկար մտածեց։ Անիկա ապահով էր որ Ալֆրէտ Ճէքինի մահուան պարագաները մանրամասն խորհրդաւորութիւնը կը բռնացած էր հիմա այն հանդիպման որ անիկա ունեցած էր Ուօքըրի նկարագրած կնոջ հետ, այն գիշեր. ու եթէ երկու երկուք չորս կ'ընէ, այդ կինը Լէյտի Զիլ էր։

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) Seine 276.236

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՐ ԹԵՐԹԻՆ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Բելճիքա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 2 ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI 2 Aout 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ · 10e Année № 2562

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱՆՈՒՈՐԸ ԲԱՆՈՒՈՐԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴ

Յուլիս 25ին, քննելով «անճար բանուոր»ներու պարագան, ուշադրութեան կը յանձնէինք չորս մը հոգեր.—

1. Աշխատաւորներ որ աջ ու ձախ ինկած՝ գործ կը փնտռեն եւ չեն գտներ։

2. Ուրիշներ, որ արժանի են գործազրկութեան նպաստի, բայց կը մերժուին, զանազան պատճառներով։

3. Դեռ ուրիշներ, որ յանցանք մը գործած, օրինական թերութեան մը մէջ բռնուած են եւ իրաւունք չունին աշխատելու։

4. Հարիւրաւորներ, որ տարիներէ ի վեր իրենց գլուխը քարին կը զարնեն, անկանոն թուղթերու պատճառաւ։

5. Վերջապէս աւելի դժբախտներ, որոնք Ֆրանսայէն հեռանալու հրաման առած են։

Ու կ'եզրակացնէինք.

— «Եթէ կարելի չպիտի ըլլայ հաստատել կեդրոնական հացէ մը— տեսակ մը Առաջնորդարան — այս հոգերով եւ ուրիշ հանրային խնդիրներով զբաղելու համար, պիտի թելադրէինք որ բանուորները իրենք ստանձնէին պատասխանատուութիւնը՝ իրենց գլխուն ճարը նայելու։

Քանի որ «ազգ»ը անտրկած է եւ թափթփած, ինչո՞ւ բանուորը ինք չխորհի կեդրոնական հացէի մը մասին։ Հոգ չէ թէ միայն իրեն յատուկ ըլլայ։

Կը կարծենք թէ դժուար չէ գտնել իրական գետինը՝ այդպիսի կազմակերպութեան մը համար։

... Աւելի լաւ է ունենալ մէկ հացէ, քան թէ ափ առնել տասը դուռի առջեւ, ամէն մէկը տարբեր բանալիներով»։

Փորձենք աւելի բացորոշ խօսիլ։

Քանի որ այս կամ այն ազգ. հաստատութիւնը եւ երկու ծանօթ գրասենեակները չեն կրնար հասնիլ բանուորական բոլոր հոգերուն, կ'առաջարկենք ձեռնարկել Արհեստակցական գրասենեակի մը հաստատման։

Պիտի ըսէինք՝ «Արհեստակցական Միութիւն». բայց նկատի առնելով դժուարութիւնները, կ'ամփոփուինք աւելի համեստ ծրագրի մը շուրջը։ Եթէ գրասենեակը յաջողի, ճամբան հարթուած կ'ըլլայ նաեւ միւսին համար։

Այդ գրասենեակին վարչութիւնը, անշուշտ, պիտի առանձնեն բանուորներ, իրաւագէտ խորհրդականով մը եւ գործակատարով մը։

Գաւառական վաւերացումէն յետոյ, գրասենեակը անմիջապէս գործի կը ձեռնարկէ ոչ միայն իր նախաձեռնութեամբ ու սեփական միջոցներով, այլ եւ աջակցութեամբ միւս երկու գրասենեակներուն (Քէլէկէս եւ եկեղեցի)։

Ի՞նչ պիտի ըլլայ այսպիսի գրասենեակի մը պարտականութիւնը,—

1. Ուղղակի կապ հաստատել երկրի վարչական իշխանութեանց, օրինաւոր սէնտիքաներու եւ անգործութեան գրասենեակներու հետ։

2. Կազմել ցանկը «անճար բանուոր»ներու, բոլոր մանրամասնութիւններով։ (Տես գլուխը)։

3. Ապահովել ներկայացուցիչներ՝ ճարտարագործական-բանուորական եւ հողագործական շրջաններու մէջ, օրը օրին հետեւելու համար խնդրանքի եւ մատուցման ելեւէջներուն։

4. Արթնութեամբ հետեւիլ՝ գործազրկութեան տագնապի ընթացքին։

5. Հաստատել սնտուկ մը, գործազրկութեան կամ անկարութեան նպաստի իրաւունքներէն զրկուած բանուորներու համար։

Եւ ուրիշ բազմաթիւ հոգեր, որոնց մասին յետին բանուորը շատ աւելի բան գիտէ քան ո եւ է ուսումնական կամ իշխանաւոր։

(«Յառաջ»ի էջերը բաց են աշխատաւորներու եւ իրազեկներու առջեւ, աւելի մանրամասնելու կամ լրացնելու համար այս հարցերը)։

Պիտի առարկուի թէ իւրաքանչիւր քաղաքական կուսակցութիւն կրնայ մտածել իր ընկերներուն եւ համակիրներուն համար, մնացեալը ձգելով Գաղթ. Ցանձնաժողովներուն։ Յետոյ, կան Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու թեւերը։

Այս առարկութեան պատասխանը կուտայ օրուան կեանքը։

Քաղաքական կուսակցութիւններէն Դաշնակցութիւնը չորս մը գեղեցիկ բանաձեւեր ունի աշխատաւորներու արհեստակցական կազմակերպութեան, գործակցական ընկերութեանց, փոխադարձ օգնութեան եւն. մասին։ Կրցա՞ծ է իրականացնել։ Ո՛չ։

Երբ Դաշնակցութիւնը չէ կրցեր, այլ եւս աւելորդ է խօսիլ միւսներու մասին։

Ինչ կը վերաբերի Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու թեւերուն (ընկերվարական եւ համայնավար), մենք շատ լուրջ վերապահումներ ունինք։

Երկուքն ալ, բուն աշխատաւորական—արհեստակցական հոգերուն հետ խառնած, նոյն իսկ անոնց գերադասած են քաղաքական միտումներ, որոնք լպրծուն ճամբու մը վրայ պիտի դնեն մեր բանուորները։

Գիտենք որ երկուքն ալ ունին բազմաթիւ հայ անդամներ։

Եւ սակայն, այդ չէ դարմանը մեր մտահոգած հոգերուն, որոնք առաւելապէս հայկական են, ինքնայատուկ։

Մեր առաջարկած միջոցը կը յաջողի՞ թէ ոչ,— պատասխանը բանուորները իրենք է որ պիտի տան։

Մենք ուզեցինք աւելորդ անգամ մըն ալ յիշեցնել թէ՝ եղած-չեղած օրէնները չեն կրնար փրկել քեզ, երբ դուն տէրը չես քու ճակատագրին։

Տասը տարուան փորձառութիւնն ալ՝ ականջի օղ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏՈԼՖՈՒՍԻ ՍՊԱՆԻՉՆԵՐԸ ԿԱԽՈՒԵՑԱՆ

ՄԻՒՍ ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐՆ ԱԼ ԿԱՐԳՈՎ ԿԸ ԴԱՏՈՒԻՆ

ՄԻՇՏ ԱՆՍՏՈՒԳՈՒԹԻՒՆ ԱՊԱԳԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

Վիեննայի արտակարգ զինուորական ատեանը երեքշաբթի օր մահավճիռ արձակելով, երեք ժամ յետոյ կախել տուաւ 158 հիթլէրական դաւադիրներէն երկուքը, Փլանէթթա եւ Հոլցվէպէր, որոնք սպաննած էին Տոլֆուսը։

Ատեանը նիստը բացուելուն, նախ լսուեցան դատական բժիշկին եւ զինուորի մը վկայութիւնները։ Երկուքն ալ հաստատեցին թէ վարչապետին դէմ ատրճանակ պարպուած է գլխուն, երբ 15 սանթիմէթր հեռուէն։ Վէրքերը մահացու էին։ Եթէ բժիշկ եւ դեղ հասցուցած ըլլային եւ գործողութիւն կատարուէր, կարելի էր երկարաձգել կեանքը, բայց ոչ քանի մը վայրկեաններու մէջ։ Վարչապետին արիւնոտ օձիքը ցուցադրուած էր իբրեւ շօշափելի փաստ։ Գաղտնի ոստիկան մը ներկեց Փլանէթթայի այն առարկութիւնը թէ՝ սենեակը մութ էր երբ ինք ատրճանակ պարպեց եւ թէ գնդակը պատահմամբ հանդիպեցաւ Գ. Տոլֆուսի։ Այս վկայութիւններէն յետոյ, երեք պաշտպան փաստաբանները փորձեցին շահիլ անյայտ դատ մը, երկու պատճառաբանութիւններով.— Առաջին՝ անձնատուր ըլլալու պարագային ազատ անցք տալու խոստումը։ Երկրորդ՝ երկու ամբաստանեալներուն անպատասխանատու վիճակը, քանի որ հրամանը ուրիշները տուած են եւ անոնք պարզապէս կամակատար գործիքներ եղած են։ Ընդհ. դատախազը ջախջախեց այս պատճառաբանութիւնները, դիտել տալով թէ ազատ անցքի խոստումը առնուած է բռնութեամբ, եւ հետեւաբար արժէք չունի դատարանին համար։ Դատարանը առանձին խորհրդակցութիւն մըն ալ կատարեց այս կէտի մասին եւ յայտարարեց թէ ազատ անցքի խնդիրը գոյութիւն չունի ատեանին համար եւ շատ-շատ կրնայ նիւթ ծառայել ներման ազերսագրի մը համար։ Ընդհ. դատախազը շարունակելով իր ճառը, շեշտեց թէ ոչ եւ է մեղմացուցիչ պարագայ գոյութիւն չունի երկու ամբաստանեալներուն համար, թէ Փլանէթթա յատկապէս փնտռեց եւ սպաննեց Տոլֆուսը, այն յոյսով թէ երբ կառավարութիւնը տապալի, ինքն ալ ազգային հերոս մը պիտի դառնայ։ «Ամբաստանեալները չեն կրնար պահանջել որ հաւատանք իրենց միամիտ պատմութեան։ Երկուքն ալ մեր արիւնէն են եւ մեր ցեղէն։ Այդ պարագան աւելի կը ծանրացնէ իրենց յանցանքը։ Ի՛նչ փորձանք բացին մեր հայրենիքի գլխուն։ Իրենց արարքին հետեւանքով, քաղաքացիական կռիւ ծագեցաւ գաւառներու մէջ եւ շատեր մեռան։ Քանցլէրի դէմքը ին առնք եւ երկար ատեն դրոշմուած պիտի մնայ մեր յիշողութեան մէջ։ Կայծ մը եւս քաւական էր որ օտար զինուորներ ներս խուժէին եւ գրաւէին մեր երկիրը։ Ահա թէ ի՛նչ ազէտ պիտի պատճառէին երկու ամբաստանեալները»։

Ընդհ. դատախազի պահանջագրէն յետոյ, վերջին խօսքը տրուեցաւ երկու ամբաստանեալներուն։ Փլանէթթա ոտքի ելլելով յայտարարեց.

— «Պարոն դատաւորներ, անգամ մը եւս կը կրկնեմ թէ ես մարդասպան չեմ, ես չուզեցի սպաննել վարչապետը։ Մեզի հրաման տրուած էր գերի բռնել կառավարութիւնը, բայց մենք չէինք ուզեր արիւն թափել։ Իբրեւ մարդ, ներողութիւն կը խնդրեմ Տիկին Տոլֆուսէն»։

Իսկ Հոլցվէպէր բացատրելով իր դերը, յայտարարեց.

— «Ես կը կարծէի թէ արիւն չպիտի թափի եւ թէ Տոքթ. Ռինթըլէն մեզ պիտի գտնէ վարչապետարանին մէջ։ Ես վարուեցայ իբրեւ հայրենասէր»։

Ցետոյ դատարանը արձակեց իր վճիռը, մահուան դատապարտելով երկու ամբաստանեալները։

Վճիռը տրուեցաւ ժամը 1·35ին, եւ երկու ամբաստանեալները կախաղան առաջնորդուեցան ճիշդ երեք ժամ վերջը։ Նախ Հոլցվէպէրը կախուեցաւ, ժամը ճիշդ 4·35ին։ Տասներեք վայրկեան վերջը կախուեցաւ Փլանէթթա։ Քառամեայ գործողութեան ներկայ էին զինուորական ատեանին անդամները, դատապարտեալներուն փաստաբանները, կաթոլիկ խոստովանահայր մը՝ Փլանէթթայի համար, եւ բողոքական մը՝ Հոլցվէպէրի համար եւ քանի մը զինուորներ։ Դահիճն էր դրամատան նախկին պաշտօնեայ մը, Լանկ, 40 տարեկան, երկու օգնականներով։ Հոլցվէպէր մեռաւ հերոսական քաջութեամբ։ Ջուանը վզին անցնելէ առաջ, «Կեցցէ՛ Հիթլէր» աղաղակեց, մինչ յարակից բանտէն կին մը կ'արձագանգէր.— «Կեցցէ՛ Հիթլէր»։ Երկար տեւեց իր հոգեվարքը։ Փլանէթթա օր եւ է բան չըսաւ։

Զինուորական ատեանը կը շարունակէ դատել միւս ամբաստանեալները, 158 հոգի։ Ցայտնի չէ թէ դեռ քանի մահապատիժներ պիտի տրուին։ Ոմանք համաձայն են ծայրագոյն խստութեանց, ուրիշներ կը նախընտրեն կարճ կապել, փոխելով փոխադարձ վրէժխնդրութեան։

Վիեննայի 158 ամբաստանեալներուն գործը վերջացնելէ յետոյ, զինուորական ատեանը պիտի երթայ գաւառները, դատելու համար այն ըմբոստները որ կռուեցան կառավարութեան եւ բանակին դէմ։

Ոստիկանութիւնը կը շարունակէ շղթայի տակ պահել պետական եւ համբային շէնքերը։ Զինուորներ եւ հայրենասէրներ կը պաշտպանեն Ս. Ստեփաննոս մայր–եկեղեցին, լուր առնուած ըլլալով թէ ռումբեր պիտի նետուին։

Ֆրանսա կ'երաշխաւորէ Աւստրիոյ անկախութիւնը

Արտաքին նախարար Պ. Պարթու ունկնդրութեան ընդունելով Փարիզի աւստրիական դեսպանատան գործակատարը, կրկնեց թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը, համախորհուրդ միւս պետութեանց հետ, պիտի շարունակէ ամէն աջակցութիւն ընծայել, գործնապէս պահպանելու համար Աւստրիոյ անկախութիւնը։

Հակառակ այս բոլոր հաւաստիքներուն, անստոյգ է Աւստրիոյ ապագան, եւ մեծ պետութիւնները լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին դէպքերու ընթացքին։

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՌՈՒԲԼԻ զրական պարգեւ հաստատեց Խ. Միութեան գործադիրներու խորհուրդը, 1934 տարուան համար։ Այս պարգեւը պիտի յատկացուի բարելաւելու համար խորհրդային Գրողներու Միութեան անդամներուն նիւթական վիճակը։ Դրամը պիտի ճարուի ներքինի իրաւունքի եւ թատրոններու տուրքով, անգամավճարներով եւ պետական նպաստով։

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ Լէնինկրատի պարենաւորման վարչութեան չորս պաշտօնեաներ, իբրեւ խափանարար։ Գրուեցաւ թէ Զեկան ջընջուած է, բայց մահապատիժները իրարու կը յաջորդեն միեւնոյն ուղղութեամբ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

30,000 ԿԱՏՈՒ

Գրեցինք թէ աւելի քան 30,000 կատուներ անտէր – անտիրական կը թափառին Պոլսոյ փողոցներուն մէջ, շուարման մատնելով քաղաքապետութիւնը։

Վերջին լուրերու համաձայն, եթէ արմատական միջոց մը չգտնուի այս արշաւին դէմ, կատուները պիտի փախցրուին ամայի կղզի մը, որպէսզի հոն սատկին անօթութենէ։

Պոլսեցիները պիտի յիշեն թէ՝ տարիներ առաջ ալ՝ շուներու պատմութիւն մը ունէին։

Հազարաւոր քօսոտ, ոջլոտ շուներ կը թափառէին Պոլսոյ փողոցները, կաղկանձելով անօթի – ծարաւ։

Երբեմն, ամերիկացի եւ անգլիացի «Միսս»եր զանոնք անկիւն մը հաւաքելով, շաքար կամ շոքոլա կը կերցնէին եւ ... լուսանկար կը քաշէին։

Երկար չտեւեց օտար շրջիկներու այս «վայելք»ը։

Առտու մը շուները հաւաքուեցան, եւ — ի՛նչ յանդգնութիւն Մուհամմէտի ծողովուրդին համար — ամայի կղզի մը, Ինեփզ Ատա փոխադրուելով, թունաւորուեցան։

Երեւի կատուներուն ճակատագիրն ալ այդ պիտի ըլլայ, հակառակ Անասուններու Պաշտպան Ընկերութեան բողոքներուն։

Ես աւելի գործնական եւ «հայրենասիրական» եղանակ մը պիտի առաջարկէի, իբրեւ նախկին «վարթան–տաշ».—

1. Հաւաքել 30,000 կատուները, իրենց մայրերով ու ձագերով, եւ ղրկել Անատոլու։

2. Հարիւրական բաժնել գլխաւոր քաղաքներուն մէջ եւ բանտարկել։

3. Հաւաքել հատընտիր ջարդարարներէն երեք հազար հոգի, իւրաքանչիւրին յատկացնելով տասը կատու, եւ լիազօրութիւն տալ,—

Ա. Կատուները ծեծելու, «օրինական» բոլոր միջոցներով, եւ մանաւանդ գիշերները։

Բ. Զանոնք խեղդելու եւ յետոյ պատերէն կախելու։

Գ. Անոնց փորը ճեղքելու։

Դ. Անոնց մորթերը հանելու։

Ե. Անոնց անդամները մաս – մաս կտրելով սատկեցնելու։

Զ. Եռացած ջուրի մէջ նետելու։

Է. Սնտուկի մը մէջ թխելով գամելու եւ գետը նետելու։

Եւայլն, եւն., եւն.։

Կարելի է, նաեւ, կատուներու գաղութ մը հաստատել Պոլսոյ մէջ եւ ցուցադրել, դրամ քաշելու համար օտար շրջիկներէն։

Այդ պարագային, 30,000ը կը դառնայ 130,000։

Եւ, եթէ օր մը ձանձրանան, բաւական բան կ'ունենան ջարդ մը սարքելու եւ ոգեւորուելու համար։

Հապա ի՞նչպէս պիտի արծարծեն «ազգային ոգին», որ չի կրնար վառ մնալ առանց արիւնի եւ յարակից մասնագիտութեանց...

ՎԱՀԷ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿ ԾԱՆՐ ՀԻՒԱՆԴ

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՅԱՋՈՐԴԸ

Երկուշաբթիէն երեքշաբթի ծանրապէս հիւանդացաւ մարաջախտ Հինտէնպուրկ, Գերմանիոյ հանրապետութեան նախագահը, որ 87 տարեկան է։ Մինչեւ ինչպէս քսան տարի առաջ Թաննէնպէրկի ճակատամարտին մէջ կասեցուցած էր ռուսական բանակը, երեքշաբթի առտու ալ տակաւ իր փամփուշտի հիւանդութեան եւ հանդիստ քնացաւ, բայց մտահոգութիւնը չփարատեցաւ, նկատի առնելով իր տարիքը։

Հիթլէր հիւանդութեան լուրը առնելէ անմիջապէս վերջը գնաց Նէօտէքի ամարանոցը, ուր ժողովուրդը նախագահին նուիրած էր իր ծննդեան 80-ամեակին առթիւ։ Բժիշկները ամէն միջոց կը փորձեն, կանխելու համար ճակատագրական վախճանը։

Այժմէն իսկ, ծանր մտահոգութիւն կը տիրէ Գերմանիոյ վարչական շրջանակներուն մէջ։ Ո՞վ պիտի ըլլայ Հինտէնպուրկի յաջորդը։ Այս ծերունին կրցաւ լռութեան դատապարտել բոլոր կիրքերը, շնորհիւ իր վայելած հեղինակութեան, եւ մանաւանդ իբրեւ զինուոր։ Ընդհանրապէս կը կարծուի թէ Հիթլէր նախագահ պիտի ըլլայ, միեւնոյն ատեն պահելով վարչապետութիւնը։ Բայց կասկածելի է այս ելքը, որովհետեւ Հիթլէր չուզեր նախագահ դառնալ, մանաւանդ յունիս 30ի դէպքերէն եւ Տոլֆուսի սպանութենէն յետոյ։ Նախագահ Էպէրթի մահուան առթիւ քուէարկուած օրէնք մը կը տրամադրէ որ Գերագոյն Ատեանին նախագահը ժամանակաւորապէս ստանձնէ հանրապետութեան նախագահութիւնը, եւ ընտրութիւն կատարուի 60 օրէն։ Բայց որովհետեւ Հիթլէր արտակարգ լիազօրութիւններ առած է չորս տարուան համար (որուն մէկուկէս տարին անցաւ), հաւանական է որ բացառիկ օրէնք մը քուէարկուի։

Հինտէնպուրկի հիւանդութեան լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ ամբողջ երկրին մէջ։ Դէպքերու ազդեցութեան տակ հանգստանալէ յետոյ, նախագահը ինքզինք կանչել իր վաղեմի բժիշկը, Տոքթ. Սիյս, որ արձակուրդի գացած էր։

Կ'ըսուի թէ Հինտէնպուրկ քաղաքական կտակ մը պատրաստած էր, որ պիտի կարդացուէր իր մահէն վերջը։ Այս կտակին համաձայն, նախագահը իր անձնական հաւատարմութիւնը յայտնելով Հոհէնցոլէրն գերդաստանին, կը յանձնարարէր խնամակալ նշանակել անոր մէկ անդամը, Վիլհէլմ Բ.ի հաւանութեամբ։ Այս կտակին գաղտնիքները մէջտեղ ելած ըլլալով, Վիլհէլմ Բ. հակառակեցաւ, որովհետեւ միայն ինքզինքը յարմար կը դատէր։ Ասոր վրայ Հինտէնպուրկ իր միտքը փոխեց, եւ այժմ գաղտնի կը մնայ իր նոր կտակը։

ԻՆՉՊԷՍ Կ'ԸՆՏՐՈՒԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Վայմարի սահմանադրութեամբ, հանրապետութեան նախագահը կ'ընտրուի ընդհանուր քուէարկութեամբ։ Ընտրելի է ամէն գերման քաղաքացի, առնուազն 35 տարեկան։ Կին մըն ալ կրնայ ընտրուիլ։ Ընտրելին պէտք է ներկայացուի քաղաքական կուսակցութեան մը կամ խմբակցութեան մը կողմէ, առնուազն 20.000 ստորագրութեամբ։ Քուէարկելու իրաւունք ունին այն բոլոր Գերմանացիներն ու Գերմանուհիները որ առնուազն քսան տարեկան են ընտրութեան օրը։ Քուէարկութիւնը գաղտնի է։ Իւրաքանչիւր ընտրող մէկ ձայն ունի։ Ընտրութեան օրը պէտք է կիրակի ըլլայ։ Նախագահ կ'ընտրուի այն թեկնածուն որ շահած է քուէներու կէսէն աւելին։ Եթէ բացարձակ մեծամասնութիւն չգոյանայ, երկրորդ ընտրութիւն մը կը կատարուի։ Համեմատական ընտրութիւն չի կատարուիր երկու թեկնածուներու միջեւ, այլ նոր ընտրութիւն կ'ըլլայ, եւ նոր կուսակցութիւն մը կամ խմբակցութիւն մը կրնայ նոր թեկնածու ներկայացնել, եթէ ուզէ։ Այն ատեն կ'ընտրուի ան որ ամէնէն շատ քուէ շահած է։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ`

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՏԱԳՆԱՊԻ ՄԸ ԵԼԵՒԷՋՆԵՐԸ

Անցեալ օր ամփոփեր էի գլուխ մը՝ Փօլ Ֆօռի գրքէն՝ «Յեղափոխութեան մը սեմին» (Յառաջ, 28 յուլիս)։

Գրքին հետաքրքրական մասերէն են նաեւ այն էջերը, ուր կը քննուի ընկերվարական կուսակցութիւններու կառավարութեանց մասնակցելու կամ չմասնակցելու խնդիրը։ Կուռ տրամաբանութեամբ էջեր, որոնք պատասխան մըն են բոլոր անոնց որ ընկերվարութեան սնանկութիւնը պարտացին հարեւանցի քննելով ,զանազան երկիրներու մէջ ընկերվարականներու կրած անյաջողութիւնները։

Մեր մէջ ևս, տեսանք ընկերներ,— մտաւորական եւ ընկերվարական ընկերներ — որոնք յուսահատական ձեւով արտայայտուեցան։ «Անգլիա, Գերմանիա, գործի գլուխ եկան եւ բան մը չկրցան ընել», ըսին անոնք։ Թող չվշտանան, եթէ ըսեմ, որ չեն ուսումնասիրած այդ երկիրներու քաղաքական կեանքը։

Փօլ Ֆօռ շատ խղճմտօրէն կը մօտենայ նաեւ այս հարցին եւ կը քննէ մանրամասնօրէն։ Ցոյց կուտայ, որ ընկերվարութիւնը իր հակառակորդները սահմռկեցնող վերելքներ ունեցած է եթէ կառավարութիւններու մասնակցած է, իր ծրագիրը ամբողջովին գործադրելու համար դժբախտաբար բացարձակ մեծամասնութիւն չէ ունեցած դեռ։

Կը յիշէ, Անգլիոյ աշխատաւորական դահլիճներու պարագան։ Առաջինը կը կազմուի 1924ին, երբ Երեսփ. Ժողովը հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէր.—

Պահպանողականներ	258
Աշխատաւորականներ	192
Ազատականներ	158
Անկախներ	8
Գումար	615

Դահլիճը ութ ամսուան կեանք մը կ'ունենայ։

1929ին ընտրութիւններուն աշխատաւորականները կը տանին իրենց ամենամեծ յաղթանակը եւ Երեսփ. Ժողովը կը կազմուի այսպէս.—

Աշխատաւորականներ	287
Պահպանողականներ	260
Ազատականներ	60
Անկախներ	8
	615

Դահլիճը կը կազմեն դարձեալ աշխատաւորականները եւ կը տեւէ մինչեւ 24 օգոստ. 1931,— մօտաւորապէս երկուքուկէս տարի երբ նշմարուեցայցի վիճաբանութեան առեն, Մագտոնըլտի, Սնոուտնի եւ ընկերներու դաւաճանութիւնը ժամանակի մը համար վերջ կը դնէ անոնց յաջողութեան։

Ինչպէս կը տեսնենք, Անգլիոյ աշխատաւորական դահլիճները, բացարձակ մեծամասնութիւն չեն ունեցած (գոնէ 308 հոգի ըլլալու էին) եւ ստիպուած պիտի կռթնէին ազատականներու վրայ (Լոյտ Ճորճի կուսակցութիւնը), իսկ վերջիններուն օժանդակութիւնը պայմանաւոր էր։

Ուրեմն, ակամայ մէկդի պիտի դնէին ընկերվարական ծրագրի կարգ մը հիմնական կէտերը, այլապէս աշխատաւորականները զրկուելով ազատականներու քուէներէն կամ պիտի հրաժարէին՝ տեղի տալով պահպանողական – ազատական դահլիճի մը եւ կամ, նոր ընտրութիւններու պիտի ձեռնարկէին։ Նախընտրած են քիչ մը զիջիլ ազատականներուն, իրականացնելու համար շարք մը առաւելութիւններ ի նպաստ աշխատաւոր դասակարգերու։

Կուսակցութեան պետերու դասալքութենէն վերջ, ընտրութիւններէն ջախջախուած աշխատաւորականները (53 հոգի մնացեր էին) արդէն իրենք զիրենք կը հաւաքեն եւ այդ երկրի ընտրող զանգուածին տարօրինակութիւնները յայտնի ըլլալով, կրնան օր մը իրենց նախկին դիրքը վերագտնել։ Գէտք չէ մոռնալ, որ 1900ին 62.698 ձայն շահող աշխատաւորականները, 1929ի ընտրութիւններուն կը ստանային 8.364.883 ձայն։ Անցնինք Գերմանիա։ Ընդհանրապէս այն տպաւորութիւնը կրած ենք, թէ պատերազմէն վերջ, Գերմանիան ընկերվարականներու ձեռքը եղած է, եւ առկէ մեր յուսախաբութիւնը ի տես պարտութեանց։ Ինչ խօսք որ հոս եւս սխալած ենք։ 1919էն մինչեւ 1933 եղած են 9 ընտրութիւններ, բայց ոչ մէկ անգամ ընկերվարականները բացարձակ մեծամասնութիւն ունեցած են։ Առաւելագոյն թիւը որ շահած են, պատերազմէն անմիջապէս վերջն է, հարիւրին 45 քուէարկողներու։ Եկող գացող դահլիճներուն մէջ ոչ մէկ մեծամասնութիւն գրեթէ, եթէ նկատի չառնենք Պաուէրի առաջին դահլիճը, որ երեք ու կէս ամսուան կեանք մը ունեցած է, ուր 13 նախարարներուն 7ը ընկերվարականներ եղած են։

1918 — 33, գործի գլուխ անցած 250 նախարարներէն միայն 53ը ընկերվարականներ եղած են։ Ուրեմն հոս եւս կը տեսնենք, Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան պարագան. «Ծրագրի լիակատար գործադրութեան արգելք»։

Փօլ Ֆօռ կը քննէ նաեւ Սպանիոյ եւ Պելճիքայի ընկերվարական կուսակցութիւններու դահլիճներու մասնակցելու խնդիրը։ Կ'ընդունի, թէ միւս երկիրներու իր ընկերները կառավարութիւններու մասնակցելով, անհապին առաւելութիւններ ապահոված են աշխատաւոր դասակարգին, բայց ընկերվարութեան հիմնական սկզբունքները իրականացնելու իրենց խոստումը չկարենալով յարգել, տուժած են ի վերջոյ։

Կ'ընդունի նաեւ, որ սխալներ գործուած են, անհատական եւ հաւաքական պատասխանատուութիւններ կան, մանաւանդ գերմանական պարտութեան մէջ։ Սակայն հաղաչանքը անօգուտ համարելով, անոնց փորձառութենէն դասեր կը հանէ ապագայ ծրագիրներու համար, մանաւանդ որ փորձողները իրենք ալ կ'ընդունին իրենց սխալը։

Այսպէս, Պելճիքացի ընկերվարական առաջնորդ եւ Բ. միջազգայինի պետ, Վանտէրվէլտ կ'ըսէ.

— «Դահլիճ մը, որուն մէջ մենք փոքրամասնութիւն պիտի ըլլանք, առաջուընէ անզօրութեան պիտի դատապարտուի, խորտակուելով դրամատուներէն եւ ճարտարարուեստի տէրերէն։ Այս փորձը վերստին կրկնելը կը մերժեմ ես։ Ինչ որ ալ ըլլայ, ուժգնօրէն հակառակ եմ ընկերվարականներու նման դահլիճի մը մասնակցութեան»։

1933 օգոստ. 12ին, Լառկօ Գապալերօ, Սպանիոյ աշխատանքի նախարարը, բանախօսութեան մը ընթացքին կ'ըսէր.

— «Արդէն, հանրապետութենէն առաջ իսկ կը խորհէի, որ ընկերվարական կարելիութիւնները շատ՝ փոքր պէտք է ըլլան, քաղքենի դրամատիրական ժողովրդապետութեան մը մէջ, բայց երկու տարի կառավարութեան մէջ մնալէս վերջ, այլեւս բոլորովին համոզուած եմ թէ բացարձակապէս անկարելի են անոնք»։

Գրքին վերջին երկու գլուխները կը վերաբերին, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան ներքին վէճերուն եւ անոնց յարուցած տեսակէտներու լուսաբանութեան։ Հեղինակը ցաւ կը յայտնէ, որ երէկուան իր ընկերները անհատական փառասիրութիւններով տարուած են, եւ չեն ուզեր հասկնալ միւս երկիրներու տուած դասերը։ Աշխատաւորութեան փրկիչներ կը կարծեն իրենք զիրենք, գտնելով հանդերձ, թէ կը սայթաքին այրելով այնինչ որ կը պաշտէին երէկ։

Եւ իր ընկերները կը վերջացնէ, կուսակցութեան համար գործունէութեան լաւ ծրագրով մը եւ թելադրութիւններով։

Զափազանց հետաքրքրական գիրք մը վերջապէս, զոր կը յանձնարարեմ՝ մանաւորապէս ընկերայինհարցերով զբաղող ընկերներուն եւ ընդհանրապէս Ֆրանսերէն հասկցող բոլոր ընկերներուն։

ՀՐԱՆՏ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԳԹ. ԽԱՉԻ Ե. ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

ՖԻԼԻՊԷ, 27 յուլիս (Յառաջ).— Պուլկարահայ Գթութեան (Կ.) Խաչի Ե. պատգամաւորական ժողովի գումարումը ուշացաւ քիչ մը՝ կամքէ անկախ պատճառներով։ Եւ, պատկան նախարարութեան արտօնութեամբ, տեղի ունեցաւ 22—24 յուլիս, Խասքովայի մէջ։

Կը մասնակցէին,— Ամերիկայի Կեդր. Վարչութենէն՝ Գ. Թափառական, Շրջ. Վարչութենէն՝ Տիկ. Գ. Գարսամեան, Սօֆիայէն՝ տիկ. տիկ. Ա. Ազատեան եւ Վ. Մատթէոսեան, Թ. Փազարճըքէն՝ Օր. Վ. Արփաճեան, Ֆիլիպէ՝ տիկ. Մ. Սթամպոլեան, Օր. Ա. Այվազեան, Թ. Արզումանեան, Ռուսճուք՝ Օ. Զարմունի, Պուրկազ՝ Արաքսի Արզումանեան, Սլիվէն՝ Օր. Լուիզ Փափազեան, Եամպօլ՝ Օր. Էլիզ Թէքէլեմէզեան, Խասքովա՝ Գ. Գարախանեան, Պըրճայր՝ Թ. Թաշճեան։ Վառնա եւ Սթ. Զակօրա նշանակած էին Խասքովայէն.— Հ. Խօրիկեան, տիկ. Յովհաննէսեան։

Առժամեայ դիւան ընտրուեցաւ, ատենապետ՝ Տիկ. Գ. Գարսամեան, քարտուղար՝ Օ. Զարմունի։ Շրջ. Վարչութեան կողմէ խօսեցաւ ատենապետուհին, յետոյ Թափառական խօսեցաւ բացման առթիւ, ուղերձ մը կարդաց Օր. Լ. Փափազեան, խօսեցաւ նաեւ Գ. Գարախան ու ներկաները հրաւիրեց րոպէ մը ոտքի կենալ ի յիշատակ անփոխարինելի Մ. Վարդանեանի։ Խօսեցաւ նաեւ Օ. Զարմունի։

Ընտրուեցաւ մնայուն դիւան,— նախագահներ՝ Տիկ. Գ. Գարսամեան եւ Թ. Արզումանեան, իսկ քարտուղարներ՝ Օ. Զարմունի եւ Ա. Հատտուեան։

Ժողովը յետոյ անցաւ իր օրակարգին։ Երեք օրուան խաղաղ ու համերաշխ աշխատանքէ վերջ, ժողովը արձանագրեց.—

Ա.— Անցնող տարուան ընթացքին համեմատաբար աւելի մեծ գործունէութիւն ունեցած է շրջանը։ Նախ՝ մասնաճիւղերը աւելի զօրացած են։ Անցեալ տարի ընդհ. մուտք էր եղած 149.531 լէվա, իսկ այս տարի մուտքի գումարը հասած է 227.270 լէվայի, ինչ որ ուշագրաւ է ներկայ տագնապի օրերուն։ Իսկ Շրջ. Վարչութեան պիւտճէն եղած է 126.154 լէվա։ Մասնաճիւղերէն գնահատելի գործունէութիւն ցոյց տուած՝ «Ֆիլիպէ, Ռուսճուք եւ Սլիվէն արժանի են գնահատութեան բառ քուէարկուած բանաձեւի. Ֆիլիպէն՝ սան-սանուհիներու դասընթացքով, Ռուսճուքը՝ անդամուհիներու յաւելումով, ձրի դասընթացքով եւ նախաձեռնովն եւն.։ Սօֆիա այս տարի ուշագրաւ գործունէութիւն մը ունեցած է, հիմնած է մանկամսուր մը, իսկ իր պիւտճէն 35.000 լէվայէն բարձրացած է 65.000 լէվայի։

Բ.— Բոլոր այն վարժարանները որոնք փոքրաթիւ հայ գաղութներու կը պատկանին, կրկին պիտի վայելեն Գթ. Խաչի նիւթական օժանդակութիւնը, այսպէս՝ Եամպօլ, Խասքովա, Սլիվէն, Այթօս եւ Կըրճալիի ազատ դպրոցը։

Գ.— Գթ. Խաչը կրկին պիտի ձեռնարկէ, ձմրան ընթացքին, հանդերձահաւաքման, այս ձեռնարկը, մեծ քաղաքներու մէջ, շատ արդիւնաւոր ու օգտակար է եղած անցեալ ձմրան եւս։

Դ.— Պուլկարիոյ մէջ կրթ. հաստատութեան մը հիմնումին համար Ամերիկայի կողմէ տրամադրուած 3000 տոլարի վարկը պատգամ. ժողովը ողջունեց մեծ գոհունակութեամբ։ Պատգամ. ժողովը որոշեց խնդրի ուսումնասիրութիւնը թողուլ Շրջ. Վարչութեան։

Ե.— Որոշուեցաւ ուժ տալ Գթ. Խ.ի սան-սանուհիներու դասընթացքներուն։

Զ.— Ծովային եւ լեռնային կայաններ հաստատել նիհարակազմ տղոց համար՝ վճարումներով։

Է.— Քուէարկուեցաւ Շրջ. Վարչութեան նոր պիւտճէն, որ շատ համեստ է, տրուած ըլլալով որ մասնաճիւղերը տեղական մեծ կարիքներ ունին։

Ը.— Նախորդ Շրջ. Վարչութիւնը վերընտրուեցաւ (Սոֆիա) — Տիկ. տիկ. Գ. Գարսամեան, Մ. Աստեփանեան, Տ. Բումեան, Յովհաննէսեան Գ. Գ. Ա. Յակոբեան, Գ. Փիլիպոսեան եւ Գ. Թափառական։

Ժողովը փակուեցաւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԵԼ

Նախորդ գրութեամբ ջանացի պարզել բուն չարիքին ակը, խուսափելով քաղաքական խնդիրներէ։ Եւ եթէ ծանրացայ կարգ մը կազմակերպութիւններու վրայ, այդ այն պատճառաւ որ հասարակութիւնը հասկնայ թէ ամվկայարները միայն Որբերու Միութեան հակառակ չեն, այլ բոլոր ազգային առողջ շարժումներու։ Այս մարդիկը այն աստիճան կուրացած են որ, իրենց բորբոսած տեսակէտները կ'ուզեն պարտադրել բոլորին ... մինչեւ այն ատեն իրենք ալ չեն գիտեր թէ ինչ է իրենց ուզածը։Եթէ չէք հաւատար, առէք իրենց մամուլը եւ պիտի տեսնէք,Եգիպտոսը Փարիզին կը հակասէ, Փարիզը Ամերիկային։

Այս պայմաններու տակ մենք իրաւունք ունինք ըսելու թէ Դաշնակցականներն ալ յանցաւոր են։ Շատ ու շատ գրուեցաւ այս մարզումով եւ անոնց մամուլով։

Այս մարդիկը ժամանակին սուրբ կը փնտռէին Դաշնակցականներու քղանցքին քսուելու եւ փառքի բաժին մուրալու, իսկ այսօր դարձեր են ամենագէտ իմաստուններ, կը յոխորտան աջ ու ձախ։

Երիտասարդութիւնը կազմակերպելու համար շատ ընելիքներ ունինք։ «Ալեխառներ»ը մեզ չեն փրկեր։ Նախ պէտք է կատարել չէզոքացման մասնել մասնանուած խառնակիչները, կարել ամէն յարաբերութիւն, արհամարհել, չպատասխանել, չխարդալ անոնց թերթերը, ինչ կ'ուզեն թող ընեն։

Արդ, ի՞նչ կրնանք ընել մենք, ի՞նչպէս կրնանք գիտակցութիւն ստեղծել, մեր ազգային շահերը պաշտպանելու համար։

Վերջերս կարդացի Զ.Ո.Մ. Փարիզի մասնաճիւղին կոչը— պատասխանատու հրաւէր մը, որու մասին լուռ կը մնայ Կեդրոնական Վարչութիւնը։ Այդ կոչը պաշտօնական մըն է եւ իմ կողմէ կը չհրահանգուած Փարիզի մասնաճիւղը, որովհետեւ ինք ամիս առաջ քանի մը ընկերներով անդրադարձանք այդ հարցին, «Յառաջ»ի բարեհաճ վերաբերումին օգտուելով։ «Յառաջ»ն ալ քանի մը խմբագրականներով վերլուծեց եւ իր կողմէ որոշ տեսակէտներ առաջարկեց։ Զ.Ո.Մ. Կեդր. Վարչութիւնը մնաց լուռ, չեմ գիտեր ինչո՞ւ։

Ուրեմն, մեր ներկայ աշխատանքը պիտի ըլլայ երիտասարդական հոծ զանգուածը, այդ սերունդը համախմբել մէկ դրօշի տակ։ Այս նպատակին իրականացման համար, ես կ'առաջարկեմ.—

1.— Զ.Ո.Մ. մասնաճիւղերը լիազօրութիւն տան Կեդր. Վարչութեան որպէսզի նախաձեռնարկ ըլլայ երիտասարդական համատարած կազմակերպութեան մը ստեղծումին (քանի որ հարցը նախատեսուած չէր այս մեր վերջին պատգամաւորական ժողովին կողմէ)։

2.— Գաղթահայ այն երիտասարդները որոնց սրտին կը խօսի այս կենսական հարցը, առժամապէս անդամագրուին Զ.Ո.Մ. մասնաճիւղերու, արտայայտելով իրենց տեսակէտները։

3.— Ուր որ Զ.Ո.Մ. մասնաճիւղեր չունին, նոյն շրջանի երիտասարդութիւնը, նախկին որբեր, խմբուին եւ հաղորդակցութեամբ կապուին Կեդր. Վարչութեան հետ։

4.— Բոլոր երիտասարդական միութիւնները,— պատանեկան, ցեղակրօն, յառաջդիմական, լուսաւորական եւն. կապ հաստատեն Զ.Ո.Մ. Կեդր. Վարչութեան հետ, հաղորդելով իրենց տեսակէտները ստեղծուելիք կազմակերպութեան շուրջ։

5.— Լիազօրել Զ.Ո.Մ. Կեդր. Վարչութիւնը, որպէսզի Ֆրանսայի շրջանէն ներս իր կազմին վրայ աւելցնէ կարող եւ զարգացեալ երիտասարդներ, անոնց հետ խորհրդակցելով վերլուծել զանազան կողմերէ եղած առաջարկները, հրապարակ հանել շրջաբերական – օրակարգ մը բոլոր խնդիրներու շուրջ, եւ այս միջոցաւ մերձեցնել պատրաստել մինչեւ նոր պատգամաւորական ժողով։

6.— Զ. Ո. Մ. Կեդր. Վարչութեան ձգել յառաջիկայ համագումարի թուականը, պատգամաւորներու ընտրութեան ձեւը եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ։

7.— Այժմէն բանակցիլ մեզի բարեկամ մամուլին հետ, որպէսզի զբաղուի փրոփականտով ուժ տալ այս խոշոր ձեռնարկի յաջողութեան։

8.— Բոլոր ազգ. մարմինները, կազմակերպութիւնները ազատ ձգել որպէսզի իրենց պատկանեն դուրս գան յայտնելու իրենց տեսակէտները։

9.— Այս պայմաններուն չենթարկել Հ.Մ.Ը.Մ.ը իբրեւ քոյր Միութիւն, եւ անոր հետ կնքել համաձայնագիր մը։

Կը կարծեմ թէ այս հիման վրայ կրնանք հարթել ճամբան։

Ուրեմն կը սպասենք որ Զ. Ո. Մ. Կեդր. Վարչութիւնը անյապաղ ձեռնարկէ գործի։ Ան թող խիզախէ գտնայ այս նուիրական գործին եւ Չորրորդ համագումարին երթանք իբրեւ պատգամաւորներ շարժումի մը որ կրնայ նոր շրջան մը բանալ մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ։

Հայրենիքի շահը ամէն բանէ վեր։

ԱՆՇԷՆ ՈՐԲՈՒԿ

ԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ ԱՒ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ԹԱՒՐԻԶ, (Յառաջ) — Մշակութային Միութեան Վարչութեան նախաձեռնութեամբ, յունիս 2ի շաբաթ երեկոյեան տեղի ունեցաւ յարգանքի երեկոյթ մը նուիրուած Ա. Ահարոնեանին։ Ներսէս արք.ը յարգանքի խօսքերով պարզեց Ահարոնեանի արժանիքներն ու կատարած ծառայութիւնները յօգուտ հայ գրականութեան ու հայրենիքին։

Ապա բեմադրուեցաւ «Արցունքի հովիտէն» տեսարան մը, մասնակցութեամբ մեր լաւագոյն սիրողներու։

Վարչութեան նախագահ Աւոր Տէր Օհանեանը երեկոյթի բացման խօսքն ըսել յետոյ ներկայացուց Ա. Ահարոնեանի ազգային – քաղաքական գործունէութեան պատկերը։ Օրուան բանախօս Հայկ Աճէմեանը մանրամասն կերպով ներկայացուց Ահարոնեանի բովանդակալից կեանքը եւ գրական ստեղծագործութեան վերլուծումը, անոր կատարած հսկայ գործն ու աշխատանքը հայ գրականութեան մէջ, շեշտելով որ Րաֆֆին եւ Ահարոնեանը իրար լրացնող գրական տիտաններ են եւ երկուքն ալ պաշտա-

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՇԵՐԻՏԻՆԻ ՃԱՌԸ
ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՒԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ.— Յուլիս 22ին հրատարակած էինք պաշտպան փաստաբան Ռ. Շերիտընի, ընդհ. դատախազ Պ. Ֆամբընկլի եւ դատաւոր Գորիկընի ճառերու ամփոփումը։ Լրիւ տուած ըլլալու համար Նիւ Եորքի պատմական դատին պատկերը, այսօրուընէ սկսեալ ամբողջութեամբ կը հրատարակենք պաշտպան փաստաբան Ռ. Շերիտընի ճառը, որ թարգմանուած է բնագրէն.—

Դատաւորին հաճութեամբ՝ ճիւրիի Պ. գլխաւոր եւ Պարոնայք անդամներ,

Այս դատավարութիւնը սկսաւ յունիս 7ին։ Արդ՝ կը կարծեմ թէ՝ ժամանակի վատնում մը եւ ձեր իմացականութեան ուղղուած նախատինք մը պիտի ըլլայ, եթէ վերցնէի վկայութեանց երեք հատորները եւ, ըսենք, ուշադրութիւն հրաւիրէի 363րդ էջի մէկ անհնչելի անուան, զոր հաւանաբար պիտի մոռնայիք կէս ժամ յետոյ։

Ըլլանք պարկեշտ ու անաչառ։ Ես կը խօսիմ այն համոզումով թէ դուք ձեր անբաժան, ամբողջական ուշադրութիւնը տուած էք այս դատին, թէ դուք հետեւեցաք այն ամէնուն, որ տեղի ունեցաւ այս դատարանին մէջ, եւ թէ՝ կարեւորը, կէտը ունեցողը փաստերու ձեր վերլուծումն է, ու ոչ թէ այն, զոր շրջանային դատախազը կ'ըսէ, կամ ես, եւ կամ նոյնիսկ դատաւորը։ Դուք էք որ պիտի վճռէք։

Արդ, ես չորս կամ ութ ժամ պիտի չառնեմ ձեզի մանրամասնօրէն ներկայացնելու բոլոր հակասութիւնները, զորս կրնայի մատնանշել։ Ես պիտի խօսիմ այն կէտերու մասին, որ իմ կարծիքով կարեւոր տեղ մը կը բռնեն այս դատին մէջ։

Ամէնէն առաջ, պարոններ, դուք երդուած էք իբրեւ ճիւրիի անդամներ, իբրեւ ազատ մարդիկ, եւ մեր իրաւագիտական սիստեմին մէջ, դուք, ամէն մէկդ ու ամէնքդ, իրողութեանց դատաւորն էք այնպէս, ինչպէս եթէ դուք օրինաւոր կերպով ընտրուած ըլլայիք դատաւոր, եւ հագած՝ դատաւորի պատմուճանը։ Արդ, կը խնդրեմ որ չմոռնաք այդ։ Եւ որքան ատեն որ արդարութիւնը կը դերիշխէ, որքան ատեն որ արդարութեան նմանութիւն մը գոյութիւն ունի, դուք ի մտի պէտք է ունենաք մէկ բան։ Այսինքն՝ ձեր ուխտը, ձեր խիղճը, ձեր կամքը եւ ոչ թէ կամքը ս եւ է այլ մէկուն։

Արդ, պա՞րզ է այդ։ Ասիկա մեր օրէնքն է. իմ խօսքս չէ ան։ Մեր օրէնքն այն է թէ ճիւրիի անդամները գերիվեր են փաստերու խնդրին մէջ։

Եւ այս միշտ այդպէս եղած չէ։ Իրաւունք մըն է, որուն համար կռիւ մղուած է, եւ որ դարեր առաջ խլուած է իշխանութեանց ձեռքէն՝ Անգլիոյ մէջ։

Եւ նկատելով այդ իբրեւ օրէնքին մէկ կական տարրը, ո՞ւր է անոր անհրաժեշտութիւնը, կարեւորութիւնը։ Մենք ծանօթ ենք դատաւորի մը հեղինակութեան եւ մենք ծանօթ ենք պաշտպան փաստաբանի կողմնակալութեան։

Եւ ինչո՞ւ մարդիկ ընտրուեցան զանազան տարրերէ, զուրկ օրէնսգիտական ուսումէ, եւ դրուեցան խուցին մէջ, վճռելու իրենց ընկեր-քաղաքացիներէն մէկուն իրաւունքները։ Զանազան պատճառներով — ինչպէս՝ զեղծարար արդարադատութիւն մը, նախապաշարեալ դատաւոր մը, կամ դատաւոր մը, որ յանցաւոր կը կարծէր իր առջեւ բերուած ,սեւ անձ։ Ահա թէ ինչու։ Եւ այդ պատճառով էր որ 12 քաղաքացիներ ընտրուեցան վճռելու այս խնդիրը։

Գտնենք արդարութիւն մը նման ուրիշ երկիրներու, ուր հազճեպ վերաբերում մը ցոյց կը տրուի մարդոց հանդէպ, եւ երբ դատական խնդիր մը կը ներկայանայ, 12 ճիւրիի անդամները, երդուած իբրեւ ազատ մարդիկ, կը դառնան վտանգի ու կը կատարեն ս եւ է մէկուն հրամանը։

Եւ ինչո՞ւ կ'ըսեմ այս։ Ինչո՞ւ։ Հետեւեալ պատճառով։ Երբեմն, դատի մը լուծումէն ետք, փաստաբանները կ'ապշին լսելով ճիւրիի պատասխանները։ Անոնք պիտի ըսեն թէ մարդիկ յանցաւոր դատուած էին, ամբաստանուած էին սխալով։ Անոնք պէտք է յանցաւոր եղած ըլլան։ Անոնք, այդ ճիւրիի անդամները, որ այդպէս կը խօսէին, չէին գիտեր թէ ինչ կ'ընէին։

Ամբաստանութիւն մը (ինտայթմընթ — որ կը կատարուի Կրէնտ ճիւրիի կողմէ) դատաքննական, փաստէ հանգամանք չունի։ Ի՞նչ կը նշանակէ։ Ոչ մէկ բան։ Ընդհակառակն մեր օրէնքին ներքեւ, համաձայն Մ. Նահանգներու Սահմանադրութեան եւ Նահանգին Սահմանադրութեան, այս ինը մարդիկը, նման ս եւ է այլ ամբաստանեալներու, կը նկատուին անմեղ,մինչեւ որ անոնց յանցաւորութիւնը ապացուցուի առանց բանաւոր տարակոյսի մը։

Ի՞նչ կը նշանակէ այդ։ Այն թէ՝ դատախազին կը մնայ ապացուցանել յանցանքը այս ինը մարդոցմէ իւրաքանչիւրին եւ ամէնուն։

Քաղաքային (սիվիլ) դատին մէջ, եթէ այնտեղ նստած էք իբրեւ ճիւրիի անդամներ, տարբեր կանոն մը կայ։ Հարցը այնտեղ է թէ նժարի ո՞ր մէկ կողմը ծանր կը կշռէ։ Եթէ նժարին այս կողմը քիչ մը ծանր կը կշռէ, ան կը շահի վճիռը, ի նպաստ ամբաստանողին կամ ամբաստանեալին։

Բայց, կանոնը կը տարբերի, երբ մարդկային կեանք մը, անհատի մը ազատութիւնը խնդրոյ առարկայ է։ Օրէնքը կ'ըսէ թէ պէտք է աւելի զօրաւոր ապացոյցներ գտնել։ Եւ ինչո՞ւ։ Հասարակ դատողութիւն է։ Անդիր չէ թէ ի՞նչ կ'ըսեն ուրիշներ, մեր իրաւարաններս կ'ըսենք թէ օրէնքը հիմնուած է հասարակ դատողութեան վրայ։

Արդ, այս նախաբանէն յետոյ,— բան մը եւս։ Ճիւրիի անդամ մը յաճախ պիտի ըսէ ձեզ.— Մենք յանցաւոր գտանք զայն, մենք կը մտածէինք թէ դատաւորի կարծիքով անոնք յանցաւոր էին։ Բայց, կ'ենթադրուի թէ ,դատաւորը պէտք չէ որեւէ կարծիք ունենայ յանցաւորութեան կամ անմեղութեան մասին, առնուազն պէտք չէ որ յայտնէ զայն, ուղղակի կամ անուղղակի կերպով, ձայնի եղանակով կամ նշանով եւ ս եւ է կերպով։

Մեր օրէնքն այն է, որ ան պէտք չէ, ուղղակի կամ անուղղակի կերպով, խօսքով կամ գործով կարծիք մը յայտնէ ճիւրիին, ազդելու անոնց՝ իրենց վճիռի որոշման ժամանակ։

Արդ՝ այդ հակադրութեամբ վեր առնենք այս դատը։

1933 դեկտ. 24ին, Ղեւոնդ Դուրեան

ժունք կը վայելեն ժամանակը երիտասարդութեան մէջ։

Ցաւուր պատշաճի արտասանութիւններ ըրին օրիորդներ Անիկ Մովսիսեան, Ցամիկ Ոսկանեան, Ալիս Գրիգորեան եւ Գոհարիկ Մնացականեան։ Նուագի մասնակցութեամբ մեներգներ երգեցին օրիորդներ Հրաչուհի Գէորգեան, Գենոֆիա Աստուածատրեան եւ Գ. Շամիլ Գէորգեան։ Իրենց հաճելի նուագով երեկոյթին ընկերացան Գ. Գ. Վարդգէս եւ Թուփալ Գրիգորեաններ, Արշամ Պասմաճեան, Յուսիկ Տէր Յովհաննիսեան եւ Յուրիկ Ղարիբեան։ Սրահը լեցուն էր։ Երեկոյթը տեւեց երկու ժամ։ Դրամական զուտ արդիւնքը դրկուեցաւ Ա. Ահարոնեանի Յոբելենական Մարմնին։ Թուրքիոյ հայ աշխատաւորութիւնն ալ կազմակերպած էր ցերեկոյթ մը ի պատիւ Ա. Ահարոնեանի։ Այս երկու ձեռնարկներէն գոյացած դրամական զուտ արդիւնքը եղաւ հազար ֆրանք (1000 Ֆր.), որ պիտի յատկացուի Ահարոնեանի ... ծախքերուն։

Թուրքիոյ գաղութը 1930ին ալ իր բարոյական եւ նիւթական ջերմ մասնակցութիւնը ցոյց տուած էր Ա. Ահարոնեանի յոբելեանին առթիւ։

ՄԱՄԻՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԻՆՉ Կ'ԸՍԷ ՓՐՈՖ. Ա. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Իր կարգին, Փրոֆ. Արշակ Յակոբեան, տնօրէնը Երեւանի բնաբուժական հիմնարկութեան, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Խորհ. Հայաստանի.—

Ներկայիս կը ղեկավարեմ գիտական չորս մը կարեւոր աշխատանքներ։

Կը վերագնահատենք որոշ հիւանդութեանց բուժման նախկին մեթոտները, աշխատելով գտնել բուժման համար աւելի դիւրին, պարզ եւ գործնական միջոցներ։ Կ'աշխատինք կարճեցնել բուժման ժամանակաշրջանը։ Այս հարցին լուծումը մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ մեր տնտեսութեան համար, որովհետեւ կարճեցնելով բուժման ժամանակը՝ մենք կը պակսեցնենք հիւանդութեան պատճառով յառաջ եկած աշխատանքի դադարները։ Այս ուղղութեամբ ձեռք բերինք կարեւոր յաջողութիւններ։

Օրինակ, ծայրամասային ջիղերու բորբոքումը առաջուան ձեւերով բուժելը կը պահանջէր միջին հաշուով 18–20 օր, առաւելագոյն՝ 36 օր, նուազագոյն՝ 4 օր։ Այժմ այդ հիւանդութեան դէմ կը կռուինք անդրմանիշագոյն ճառագայթներով եւ բորբոքումը կ'անհետացնենք միջին հաշուով 13 օրուան մէջ, առաւելագոյն 24 օր, նուազագոյն՝ 2 օր։ Ճառագայթներու նոյն բարերար ազդեցութեան կը յանձնենք նաեւ յօդացաւը։ Յօդացաւը կ'ուսումնասիրենք ներկայիս Արարատ գործարանին մէջ, շուտով նաեւ այլ արդիւնաբերական կեդրոններուն մէջ, հասկնալու համար թէ ի՛նչ միջոց պէտք է գործադրել կանխարգիլելու համար այս հիւանդութիւնը։

Ստամոքսի խոցը ընդհանրապէս առողջութիւն կը բուժուէր վիրահատութեան միջոցով, եւ հիւանդին կը պարտադրուէր անուշի դժուարին պահեցողութիւն մը։ Այժմ մենք այդ հիւանդութիւնը կը բուժենք տիաթէրմիով, այսինքն մարմնի ներքին հիւսուածքները կ'ենթարկենք, ելեկտրականութեան միջոցով, անհրաժեշտ ջերմութեան։ Այս ուղղութեամբ յաջողած բուժում 12 դէպք արձանագրած ենք եւ կը շարունակենք աշխատիլ նոյն ուղղութեամբ։

Անդրմանիշագոյն ճառագայթներու ազդեցութիւնը ուսումնասիրել սկսած եմ Մոսկուայի մէջ, կը շարունակեմ հիմա հոս՝ Երեւանի մէջ։

Արեւելեան երկիրներու անդրմանիշագոյն ճառագայթներով հարուստ մթնոլորտի տակ, այդ երկիրներու բնակչութեան մորթը շուտով կը ստանայ արեւի ճառագայթներուն դիմադրելու մասնայատկութիւն մը։ Այդ պատճառով, Հայաստանի մէջ, մորթի վրայ ստիպուած ենք երկու անգամ աւելի երկար ժամանակ ազդել անդրմանիշագոյն ճառագայթներով, որպէսզի կարենանք ստանալ ցանկալի մորթային կարմրութիւնը։ Անհրաժեշտ է դեռ պարզել ճառագայթներու ազդեցութեան ներքին մեքենականութիւնը։

Վերջերս մեր հիմնարկութեան մէջ բացուեցաւ բնաջրաբուժութեան բաժին մը, ուր նոյնպէս շատ հետաքրքրական աշխատանքներ կը կատարուին։ Կը պատրաստուի մանրամասն ուղեցոյց մը Հայաստանի բնաջրաբուժական կայաններու մասին։

ԻՆՉ Կ'ԸՍԷ ՓՐՈՖ. ՂԱՄԲԱՐԵԱՆ

Ինչպէս ծանօթ է մեր ընթերցողներուն, Փրոֆ. Ղամբարեան կը ղեկավարէ բաղադրական ձգախէժի աշխատանոցին փորձերը։ Այս աշխատանքներուն մասին հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Խորհ. Հայաստանի.—

— Աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր, Երեւանի բազմարուեստեան վարժարանին կից հիմնուած է փորձնական աշխատանոց մը, լուծելու համար բաղադրական ձգախէժի արտադրութեան հետ կապուած կարգ մը խնդիրներ։

Որ այդպիսի հիմնարկութեան մը պահանջը մեծ է, կը հաստատուի հետեւեալ բնորոշ փաստով.— Բաղադրական ձգախէժի աշխատանոցը մէկ տարուան մէջ այնքան աճեցաւ, որ բաժնուեցաւ երկու մասի, մէկը փոխադրուեցաւ արդէն բաղադրական ձգախէժի գործարանին վայրը։ Այդ աշխատանոցը ներկայիս կը գործէ իբրեւ գործարանին մէկ կարեւոր բաժինը, իսկ բազմարուեստեան վարժարանին աշխատանոցը կը մշակէ բնածխիսի հետ կապուած քիմիագիտական կարգ մը հարցեր։

Ահա այս աշխատանքները գրուած են իմ ղեկավարութեանս տակ։

Ներկայիս կը գրաղիմ այդ աշխատանոցներուն համար թեմաներ պատրաստելով եւ հսկելով փորձերուն վրայ։ Յատկապէս զիս կը զբաղեցնէ «գործարանական peroxydeները եւ անոնց ազդեցութիւնը չյագեցած գոյացութիւններու վրայ» հարցը։ «Չյագեցած գոյացութիւններու» շարքին կը պատկանին նաեւ ձգախէժի պատրաստութեան յատուկ քիմիական տարրերը։

Աւելորդ է ըսել թէ ձգախէժի գործարանը տնտեսական մեծ հեռանկարներ կը բանայ Հայաստանի առջեւ։

ՔՐՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ վերջերս քրտագիտական համաժողով մը տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ եւ այս առթիւ տուինք նաեւ համաժողովին օրակարգը։

Համաժողովին վերջին նիստերէն մէկուն մէջ խօսք առին նաեւ փրոֆէսօրներ Աճառեան եւ Ղափանցեան, արտայայտուելով քրտական ընդհանրական գրական լեզուի մը ստեղծման մասին։

Յուլիս 12ին, առաւօտ, տեղի ունեցան յանձնախումբի նիստեր, որոնց մէջ մանրամասն քննուեցաւ քիւրտերէնը լեզուաբանական եւ գիտական տեսակէտով։ Նոյն օրը, երեկոյեան, Փրոֆ. Ջօրան Ջաւէի նախագահութեան տակ շարունակուեցան համաժողովին աշխատանքները, երբ քրտական ընդհանրական լեզուի ուղղագրութեան մասին զեկոյց մը կարդաց Ամիրէ Ավզալ։ Այդ նիստին, ատենախօսական վիճաբանութիւններու փոխարէն, կատարուեցան զուտ լեզուական գիտական եւ գործնական աշխատանքներ։ Ամիրէ Ավզալ գրատախտակին վրայ ցոյց տուաւ քիւրտերէնի արդի ուղղագրութեան թերութիւններն ու այբուբենին պակասները եւ նոր առաջարկներ բերաւ։

Յուլիս 13ին Ամիրէ Ավզալի առաջարկին մասին խօսեցան Աճէմ Միրզոյի, փրոֆ. Ջօրան-Ջաւէ, փրոֆ. Խաչատրեան, փրոֆ. Սեւակ, Թուրքմէնիստանի ներկայացուցիչ Փէհլէվի, Շամիլով, որոնք որոշ կէտերու մէջ քննադատեցին Ամիրէ Ավզալի տեսակէտները։ Մասնաւորապէս մերժեցին Ամիրէ Ավզալի առաջարկը՝ փոխել քիւրտերէնի նշանագրական տառերը։

Սեւակ կը պահանջէր մէկ հնչումին տալ մէկ տառ։ Այս նիստին մէջ խօսք առաւ նաեւ Մոսկուայի Գիտութեանց Ակադեմիայի անդամներէն Վեյչեւսկի։

Ցեառոյ Շամիլով կարդաց իր զեկոյցը՝ «Խորհրդային կազմութիւնները քիւրտերու մէջ եւ անոնց արտացոլացումը քիւրտերէնի մէջ»։

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՍԱՌՆԱՐԱՆԸ

Յուլիս 15ին Լենինականի մէջ շահագործման յանձնուեցաւ սպանդանոցին սառնարանը, որ կը բաղկանայ 8 մասէ։ Գրեթէ լրացած է սառնարանին շինութիւնը, մասնաւորապէս աւարտած է մեքենայական բաժնին շինութիւնը։

Սառնարանը, իր այս վիճակին մէջ, կրնայ արտադրել 30 աստիճանի ցրտութիւն։ Երբ սառնարանն ամբողջապէս իր բոլոր բաժիններով պատրաստ ըլլայ, այն ատեն կրնայ տալ 60 աստիճան ցրտութիւն։

Սառնարանին մէջ կարելի է պահել 130 թոնօ միս։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՍԱՒԱՌՆԱԿԸ

Գրած էինք թէ որոշուած է յանուն Պոլսոյ Հայերուն սաւառնակ մը նուիրել Թուրքիոյ Հանրապետութեան։ Պատրիարքին յանձնարարականէն յետոյ, Քաղաք. Ժողովն ալ հետեւեալ շրջաբերականը ուղղած է թաղային մարմիններուն.—

«Թուրքիոյ հայութիւնը, վայելելով հայրենակցական ամբողջ իրաւունքները, գիտակցօրէն կ'ըմբռնէ ու կը կատարէ իր հայրենակցական բոլոր պարտականութիւնները՝ նուիրական հայրենիքին եւ Հանրապետական մեծ պետութեան հանդէպ։

Այս կարգէն է այն յոյժ գովելի եւ գնահատելի նպատակը, որով հոյլ մը ազգայիններ, թարգման հանդիսանալով բովանդակ թրքահայութեան սրտագին փափաքին, ձեռնարկած են օժանդակել Թուրք Օդանաւային Միութեան, պարագայ մը որ գրաւոր ու անգամ մը եւս պիտի ապացուցանէ մեր անկեղծ եւ անքակտելի միութիւնը ու անշէջ սէրը դէպի թրքութիւնն ու Թուրք բարձր մշակոյթը։

Վարչութիւնս շատ կանուխէն յղացած ու ծրագրած ըլլալով այդ օգտաշատ գաղափարը, անոր գործադրութեան համար եղած նախաձեռնութիւնը ջերմապէս կը քաջալերէ ու կը ջատագովէ, եւ խոր կարեւորութեամբ ու առկայօրէն կը յանձնարարէ բոլոր Թաղ. Թաղ. Խորհուրդներուն, եւ այլ մասնախմբային մարմիններուն, որպէսզի սոյն հայրենասիրական ու պանծալի պարտականութիւնը կատարելու նախաձեռնարկ մարմինին հարկ եղած ու անհրաժեշտ աջակցութիւնը ընծայեն, ըլլայ անոր կազմակերպութեան թէ նպատակահասութեան գործին, որուն յաջողութեան պսակումը ամէն Հայու համար անուշ պարտականութիւն կը նկատէ Վարչութիւնս»։

ՔԵՆԱՆՔԸ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

Պաղտատէն կը գրեն.— Ելմտական նախարարի նախաձեռնութեամբ աշխատանք կը կատարուի ազգային դրամատուն մը հաստատելու Պաղտատի մէջ։

⁂ Ոստիկանական տեսչութիւնը որոշած է ներկայ ոստիկանութիւնը ֆիզիքական քննութեան ենթարկել։ Պիտի արձակուին այն ոստիկանները, որոնք պահանջուած ֆիզիքական պայմանները չեն լրացներ։

⁂ Իգական սեռն ալ անմասն չէ ընդհանուր աշխատանքէն։ Վերջերս դիմում կատարուած է զուտ կանացի ակումբ մը հաստատելու։ Կը կարծուի թէ ներքին գործոց նախարարը եղած խնդրանքին նպաստաւոր ընթացք մը պիտի տայ։

⁂ Պաղտատ քաղաքը կը մեծնայ։ Խոշոր տարբերութիւն կայ ներկայ եւ անցեալ 5 տարի առաջուան միջեւ։ Այս պատճառով ալ հիւսիսէն եւ հարաւէն մեծցած քաղաքի պաշտպանութեան համար քաղաքային ոստիկանութիւնը որոշած է ոստիկանական նորանոր կայաններ հաստատել։ Այս կարգադրութիւնը որ պատճառ պիտի դառնայ քաղաքի աւելի ընդարձակման։

⁂ Իրաքի դատական նախարարութեան նոր կարգադրութեամբ դատարանական կեանքին մէջ նոր յառաջդիմութիւն մը մտցուեցաւ։ Ցարդ դատաւորներ Իրաքի ազգային գլխարկին՝ սիտարայի վրայ եղերքէն ճերմակ ժապաւէն ու թաղ մը կը կրէին։ Փաստաբաններն ալ նոյն ձեւով առանց թաղի։ Դատավարութեան ատեն՝ ըլլայ դատաւորները եւ ըլլայ փաստաբանները պարտաւոր էին գլխարկով կենալ։ Այժմ, համաձայն նոր կարգադրութեան, թէ դատաւորները եւ թէ փաստաբանները դատավարութեան ատեն պարտաւոր են գլխարկները հանել։

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ.

— «Միացեալ սփիւռքներու վոհմակը, Ամերիկայի մէջ, Ղեւոնդ արք.ի սպանութենէն անմիջապէս վերջ, ոստիկանական եւ դատական իշխանութեանց ականջները սուտերով, քսութիւններով ու երեւակայական զրպարտութիւններով լեցնելը իրենց բուն գործ դարձուց։ Դէպքին արտաքին, երեւութական կողմը նպաստաւոր էր այդ վոհմակին համար։ Ղեւոնդը «Դաշնակցականները միայն կրնային սպաննած ըլլալ»։ Եւ դիւրին էր այս ուղղութեամբ տպաւորել ընդհ. դատախազութիւնը։ Կը բաւէր որ անհրաժեշտ գործիքները գտնուէին։ Պէտք էր երեւան հանել 20–30–40 հոգի, որոնք, թէ՛ նախնական հարցաքննութեանց ընթացքին եւ թէ՛ յետոյ, դատարանին առջեւ, ամենաերեւելի սուտերով ու զրպարտութիւններով մեղաւոր պիտի հռչակէին ինը մեղադրեալ Դաշնակցականներն ու անոնց կողքին նաեւ Դաշնակցութիւնը։

Ու եսանկ սկսաւ միացեալ սոտախերու ստորերկրեայ դաւադրութիւնը։ Սպանութեան օրն իսկ, անոնք, ոստիկանութեան ներկայացուցին Դաշնակցականներու ցանկ մը, ուր արձանագրուած էին «սպանութեան հեղինակներուն» անունները։ Թարգմաններ ալ նորեր էին իրենց մէջէն։ Թարգման մը՝ որուն խաղացած շատ տխուր դերը այնքան բացայայտօրէն ի յայտ եկաւ դատավարութեան ընթացքին։ Ապա, դէպքին օրը եկեղեցին գտնուողներէն մէկիկ մէկիկ ջոկեցին իրենց մարդիկը, որպէսզի օգտագործեն զանոնք զրպարտութեանց եւ սուտերու բանաձեւման մէջ։ Եւ օգտագործեցին։ Մինչեւ անգամ, ամէնէն ծանրակշիռ սուտը խօսելիք խոշորագոյնն ըլլան, իրենց դրամով օժանդակութեան գրկեցին։ Ու յարեցին բոլորը մարդամեքենաներու պէս, իրենց ուզածը ըսել տալու համար անոնց։

Հակադաշնակցական դաւադրութեան մէկ այլ երեսն էին նաեւ այն աղմկայի միթինկներն ու ցոյցերը, զորս անուանի սրիկաները կազմակերպեցին սպանութենէն վերջ, փողոցները թափելով իրենց եօթը պարտը եւ ապաւինելով մինչեւ անգամ օտար համայնավարներուն։ Կ'ուզէին «գերագրգռուած» ցոյց տալ «հայ» «խառնաշփոթ կարծիքը», տալով կարենալ ազդելու համար ամերիկեան հանրային կարծիքին վրայ, որուն ծոցէն դուրս պիտի գային վաղուան 12 երդուեալները։ Կ'ուզէին ի յառաջագունէ տպաւորել զանոնք, որպէսզի գտնէ ենթակայական հիմեր ստեղծել դատապարտութիւն մը կարենալ ձեռք բերելու համար։ Եւ ընթերցողները կը յիշեն, թէ ի'նչպէս, ջլթիկ կիներու բազմութիւններ հաւաքուեցան ամէն օր դատական շէնքին առջեւ, հարցաքննութեան տարուող մեր ընկերներուն վրայ յարձակելու եւ անոնց դէմ պոռալ-կանչելու համար եւ թէ ի'նչպէս, Նիւ Եորքէն Պոսթըն եւ Շիքակօ, շատ մը քաղաքներու մէջ, փողոցային յարձակումներ գործեցին Դաշնակցականներուն վրայ, անոնց հաւաքոյթները խանգարելու, դէպքեր ստեղծելու եւ «հայ ժողովուրդ»ը յուզուած ցոյց տալու բացայայտ առաջադրութեամբ։

Ամբողջ վեց ամիս, միացեալ սրիկաներու դաւադրութեան մեքենան գործեց մութին մէջ, ի վնաս ամբաստանեալներուն եւ նոր փաստեր որսալով, պատմութիւններ հիւսելով եւ սադրանքներ լարելով։ Երդուեալներուն սպառնական նամակներ նետեցին Դաշնակցութեան անունով, հեռագիրներով ու բանաձեւերով ողողեցին Ուաշինկթընի եւ Նիւ Եորքի պատկան պաշտօնատուները՝ «չարագործ կազմակերպութեան» խիստ պատժումը պահանջելով, նոյն իսկ Ամերիկայէն դուրս, գաղութներու մէջ, իրենց համախոհ սրիկաներու օժանդակութեան պէտք տեսան բողոքի ձայները աւելի բազմացնելու համար, տասնեակ հազարաւոր քարտերով ռմբակոծեցին՝ արդէն իսկ սպառնալի կողմը բռնած ընդհ. դատախազը, որպէսզի ալ աւելի խստապահանջ դառնայ եւ վերջապէս օր մը դադար չառնեն, օր մը պարապ չանցուցին ներշնչելու համար զրպարտութեանց այն օղակը, որ նետուած էր իրենց իսկ ձեռքով, անմեղ ամբաստանեալներու վզին։

Այս բոլորը ցոյց կուտան, թէ երդուեալներու առեւտը, որոշ չափով գտնուեցան նաեւ այս հսկայական սրիկաներու անողորմ ճնշումին տակ, ենթակայօրէն լարուելու համար մեր զրպարտուած խեղճ ընկերներուն դէմ։ Դաւադիր ու դաւաճան «միացեալ»ը օգտուեցաւ պարագաներէն եւ օգտագործեց զանոնք ձեռք ձգելու համար այն արդիւնքը, որ Նիւ Եորքի երդուեալներուն որոշումը եղաւ յուլիս 14ին»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ուեմպլըտընի (Լոնտոն) մէջ եչ. օր վերջացաւ Տէյվիս Քափի վերջին մրցաշարքը։ Անգլիա որ հաշակաւոր բաժակը խլած էր անցեալ տարի Ֆրանսայէն, այս տարի զայն կը պահէ գործելու, վերջին մրցումին մէջ յաղթած ըլլալով Մ. Նահանգներուն։ Օսթին եւ Փէրի, երկու Անգլիացիները շահեցան իրենց պարզ խաղերը, եւ Մ. Նահանգները շահեցան զոյգ խաղը, որով Անգլիա յաղթեց Մ. Նահանգներուն 1ի դէմ 4 յաղթանակով։

⁂ Երէկ տեղի ունեցաւ «Փըթի Փարիզիէն»ի կազմակերպած Ցրդ Փարիզ-Սթրազպուրկ (523 քիլոմէթր) քալելու մրցումը, որուն կը մասնակցին Ֆրանսացի, զուիցերիացի, Ռուս եւ գերմանացի եւ այլ նշանաւոր քալողներ։ Մեկնումի ազդանշանը տուին նշանաւոր օդանաւորդներ Ռօզի եւ Քօթի։ Քալողները մեկնեցան ժամը ճիշդ 11.30ին, Փլաս տը լա Րէփիւպլիքէն։ Սթրազպուրկ պիտի հասնին կիրակի օր։ Անցեալ տարի շահողը եղաւ Ֆրանսացի Էրնէսթ Ռոմէն, որ 535 քիլոմէթր ճամբան կտրեց 59 ժամ 11 վայրկեան 12 երկվայրկեանէն։

Հրանտ Սրապեան

ՆԿԱՏԻ ՉԵՆ ԱՌՆՈՒԻՐ

ԱՆՍՏՈՐԱԳԻՐ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

արքեպիսկոպոս մը, առաւօտեան ժամը 10.30ի ատենները, սպաննուեցաւ փոքր եկեղեցիի մը մէջ, զոր դուք բոլորդ տեսաք իմ թելադրութեամբ—ես առաջարկեցի որ տեսնէք։

Արդ, բարի եղէք մտաբերել մէկ բան, պարոննե՛ր, որ այս դատը անսովոր դատ մըն է իր կառուցուածքով, այսինքն անով՝ որ կեանքի մը վերջ տրուած է, արքեպիսկոպոսի մը կեանքին՝ ճիշդ եկեղեցական արարողութեան մը ատեն։ Չեմ կարծեր թէ նման դէպք մը գոյութիւն ունի առնուազն վերջին հարիւր տարուան մեր ածրային պատմութեան մէջ։ Հաւանաբար նման բան մը կրնար դուրս գալ Եուճին Օ'Նիլի նման թատերգակի մը ուղեղէն։

Եւ ի'նչ է արդիւնքը։ Այն որ մենք այս դատարանին ներկայացուցած ենք արտասովոր դատ մը, զոր դուք իբրեւ գործի մարդիկ պիտի դատէք ձեր փորձառութեամբ։

Արդ, խնդիր չէ թէ ի'նչ են ձեր կրօնական դաւանանքները — հրէական թէ հեթանոսական, բողոքական կամ կաթոլիկ, մտաբերէք մէկ բան— որ երբ դուք տեսաք այս վկաներուն ներս գալը, դուք ականատես եղաք շատ հետաքրքրական պատկերի մը, պատկերի մը, որ կարելի չէր ներկայացնել ամբողջական մանրամասնութեամբ մը, որովհետեւ անոնցմէ շատերը կարելի չէր քննել կամ հարցաքննել անգլիերէն լեզուով։ Այդ է միակ միջոցը, գործիքը, որով դուք ծնելու էիք եւ, եւ միակ վրձինը, զոր ես գործածեցի պաստառին վրայ ձեզ համար, հարցաքննութիւնն էր։

Եւ երբ մարդը, որ ամբողջ 22 տարի Ֆիֆթհ էվընիւի վրայ առեւտուր ըրած է, եւ 28 տարի ապրած այս երկրին մէջ, մերժեց զինք հարցաքննելու իրաւունք տալ ինծի, առանց թարգմանի մը միջնորդութեան, դուք կրնաք կշռել դժուարութիւնները։

Բայց ի'նչ բան երեւան հանեցինք։ Երեւան բերինք հետեւեալը։ Պարոննե՛ր, առանց խիստ կերպով որակելու զայն, երեւան բերինք դատ մը, ուր աղուոր բան մը պատահած էր, եւ դուք տեսաք մարդիկ, որոնք երկու ամենամեծ ոյժի ազդեցութեան ներքեւ,— կրօնասիրական ու հայրենասիրական — եկան այստեղ վկայելու։

Կրնաք պատկերացնել այն կինը, որ երբ հարցուցի թէ բարի՞ մարդ մըն էր արք.ը, ըսաւ.— «Օ՛, բարի մարդը, ես կը փառաւորուիմ իր ներկայութեամբ»։

Միւսները նմանապէս։ Անոնք կ'ուզեն երթալ Գալոց Թագաւորութիւնը, կ'ուզեն տեսնել եպիսկոպոսը դէմ առ դէմ։

Դուք գործ ունիք մոլեռանդներու, ծայրայեղականներու եւ ֆանատիկոսներու հետ, եւ դուք գործ ունիք մտային այնպիսի տիպի մը հետ, որ քիչ մը կը տարբերի ձեր արեւմտեան մտքէն։ Ի մտի ունեցէք այդ։

Լա՛ւ, դուք կրնաք ըսել, Պ. Շեքիտըն, մտցի՛ր թէ պաշտպան կողմին փաստաբանն ես, եկուր մեր մօտ, խուցին մէջ, դուն եղի՛ր մէկը ճիւղերի անդամներուն, եւ մենք քաղաքացիներ ենք, մենք չենք ուզեր որ արդարութիւնը խարդախուի։ Այդ ալ չեմ ուզեր։ Ի'նչ կը կարծէք թէ պատահեցաւ. ի'նչպէս պատահեցաւ։ Տրամաբանեցէք ինծի հետ։

Ես չեմ գիտեր թէ ո'վ սպաննեց արք.ը։ Բայց մէկ բան կրնամ ըսել. դատախազութեան տեսակէտը կրեց մէկ քանի պարտութիւններ։

Անոնք սկսան այն տեսութեամբ թէ՝ Դաշնակցութիւնը ձեր մտքին մէջ նման էր Մաֆիայի, ստորիններուն ամէնէն ստորինը։ Կը կարծեմ թէ մենք փոխած ենք այդ կարծիքը։

Դաշնակցականները կազմակերպութիւն մըն են, հայրենասիրական մղումներով առաջնորդուած խմբակցութիւն մը, որ յուզած է ժողովուրդի մը սիրտն ու հոգին։

Աշխարհի մէջ, երկրագունդի վրայ, չկայ ազգ մը, ըլլայ այդ այն ժողովուրդը, որմէ ես սերած եմ, որ այնքան տառապած ըլլայ որքան Հայը տառապած է Թուրքին ձեռքին մէջ։ Ոչ մէկ պօգրոմ, Ռուսիոյ մէջ, Գերմանիոյ կամ այլուր, չի հաւասարիր այդ տառապանքին։

Այո՛, այս դատավարութեան մէջ կը գտնուի մէկը, թիւ 5ը, (խօսքը Զալըրեանի մասին է, Թարգ.), որ ութ տարեկան էր, երբ իր բոլոր պարագաները ջնջուեցան, կոտորուեցան, ու ինք ծախուեցաւ իբրեւ գերի։ Տասներեք տարեկան հասակին՝ ան կը խաչուի, եւ կը հասկցուի որ ան Թուրք չէ այլ փոքր քրիստոնեայ տղայ մը։

Արդ, երբ այդ տղան չափահաս մարդ կը դառնայ,— եւ անոր նման հազարաւորներ կան այս երկրին մէջ,— զարմանա՞նք որ նոյն իսկ անոնց սրտերուն խորշերուն մէջ զօրաւոր սէր մը կայ հայրենիքին համար, եւ նոյն ատեն զօրաւոր ատելութիւն մը Թուրքերուն հանդէպ։

Օ՛հ, երկար ժամանակ առնուեցաւ այստեղ սարսափներու պատմութիւններով։ Կրնամ ըսել թէ երբ ընկերութիւնը առաջին անգամ կազմակերպուեցաւ 1883ին, անոնց ընթացքը Թուրքերու հանդէպ կատաղութիւն էր ընդդէմ կատաղութեան։ Այս մասին տարակոյս չկայ իմ մտքին մէջ, ինչպէս նոյնը կը տեսնուի որ եւ է այլ երկրի մէջ, ուր ժողովուրդը տառապած է բռնապետի ճնշիչ ոտքին տակ։

Կրնա՞ք երեւակայել որ այս մարդիկը, որոնք կը պահանջեն ճանաչումը Հայաստանի ամենալաւ շահերուն, դաւադրած ըլլան սպաննելու արքեպիսկոպոս մը Նիւ Եորքի մէկ եկեղեցիին մէջ։ Իմ կարծիքով այդ բանը երբեք ծրագրուած չէր։

Սկիզբէն, Պ. դատախազը ըսաւ թէ՝ տասը անձերէ բաղկացած կոմիտէ մը կայ, եւ անոնք կը ներկայացնեն սարսափի տասը, ահա ինը եւ ուրիշ մը, եւ ապա եօթն անձերէ բաղկացած կոմիտէն։

Բայց, այժմ, դուք գիտէք թէ անոնք եկան բոլոր վայրերէն, Պրովիտընսէն, Գուինսիէն, Նիւ Եորքէն, Նիւ Ինգլընտի բոլոր մասերէն, Մէնհէթընի բոլոր հատուածներէն, եւ շատ աւելի մեծ թիւով Դաշնակցականներ կային այնտեղ։ Ուրեմն, տասը անձեր չէին որ գացած էին այնտեղ այդ ոճիրը գործելու։

Արդ, պիտի ըսէք, լա՛ւ, նայեցէ՛ք ամբողջ վկայութեանց։ Ու երբ կը նայինք հոն, ամբողջ այս դատի ընթացքին վրայ, ճակատագրական մեծ բան մը կուգայ մարդու վրայ։ Գիտէք թէ ի՛նչ։ Փաստաբանի մը ճարտարութիւնը չէ ան։ Ուրեմն, իրապէս, ճակատագրական բան մը կայ։

Դատախազը վկայի աթոռը նստեցուց քառասուն տարեկանոց կին մը, եւ ձեր 12ին մէջ չկայ անձ մը, մէկ անձ, որ վայրկեան մը իսկ հաւատայ անոր պատմութեան։ Ինչո՞ւ։ Առաջին երեւոյթէն բաւական լաւ հնչեց, բայց բախտաւոր դէպք մը տեղի ունեցաւ այդ պարագային մէջ։

(Շար.)

(1)

ինչպէս ըսինք, այս օրէնքը տեսական արժէք ունի եւ կրնայ փոխուիլ Հիթլէրի կողմէ, համաձայն տրուած լիազօրութեանց։

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, Հինտէնպուրկ ժամէ ժամ կը տկարանայ եւ շատ քիչ յոյս կայ որ փրկուի։

Սոֆիայի ռուսական դեսպանատունը կը պարպուի

Պուլկարիա եւս պաշտօնապէս ճանչցած ըլլալով խորհրդային իշխանութիւնը, կառավարական հրամանագրով պիտի պարպուի Սոֆիայի ցարական դեսպանատունը, որուն մէջ տեղաւորուած են Նանսէնեան պատուիրակութիւնը եւ մօտ 30 ռուս բնակիչներ։ Արտաքին նախարարութիւնը կարգադրեց որ ամէնէն ուշը մինչեւ օգոստ. 15 շէնքը բոլորովին պարպուի եւ դրուի Նախարարութեան տրամադրութեան տակ։ Հաւանաբար մինչեւ սեպտ. 1, Մոսկուայէն մասնագէտ մը գայ քննելու համար դեսպանատան շէնքը եւ որոշելու թէ արդեօք ան կրնա՞յ իբրեւ դեսպանատուն ծառայել խորհրդային իշխանութեան։

Նոր շէնքին մէջ կը գտնուին նաեւ նախկին ռուս դեսպանութեան բոլոր դիւանաթուղթերը, որ կնքուած են պուլկար եւ հոլանտական պետական կնիքներով։ Ընդհ. պատերազմի ատեն ռուսական շահերու պաշտպանութիւնը յանձնուած էր Հոլանտայի։ Այս վերջինը տակաւին ճանչցած չէ Խ. Ռուսիան։ Հիմա իրաւական հարց կը ծագի թէ, Պուլկարիոյ ճանաչումով դեսպանատունը պէ՞տք է յանձնուի խորհ. դեսպանին թէ ոչ։ Հոլանտական դեսպանը այս մասին հրահանգ ուզած է իր կառավարութենէն։

ՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԳԱՂՏՆԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ԴԷՄ

Պուլկարական կառավարութիւնը 15 օր պայմանաժամ տուաւ գաղտնի ընկերութեանց, որպէսզի յայտնեն իրենց շարժուն եւ անշարժ ստացուածքները, որոնք պիտի գրաւուին։ Բոլոր մասնաւոր անհատներն ու ընկերութիւնները, որ իրենց անունով կը պահեն հակօրինական կազմակերպութիւններու գոյքերը և կամ գիտեն թէ անոնք ո՛ւր եւ որո՛ւ մօտ կը գտնուին, պէտք է կառավարութեան հաղորդեն ցանկը։ Անոնք որ կ'անտեսեն այս կարգադրութեան, պիտի պատժուին։ Ընկերութիւններու համար պատասխանատու են վարչութեան անդամները։ Անսաստողները մինչեւ 5 տարի բանտարկութեան պիտի դատապարտուին եւ գոյքի արժէքին հաւասար տուգանք պիտի վճարեն։

Իսկ անոնք, որ լաւ գիտեն այսպիսի ինչքերու մասին ու չեն հաղորդեր եւ կամ անճիշդ տեղեկութիւններ կուտան, 6 ամիսէն ոչ պակաս բանտարկութեան եւ 10 հազարէն մինչեւ 100 հազար լէվա տուգանքի պիտի ենթարկուին։

Տարակոյս չկայ թէ այս կարգադրութիւնը ուղղուած է Մակեդոնական կազմակերպութեան դէմ։

ՆԱԽԿԻՆ ՎԵՐԱՏԵՍՈՒՉԸ ԵՒ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Երեքշաբթի օր, հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ դէմ դիմաց հանուեցան ոստիկանութեան վերատեսուչը, Պ. Քիափ եւ գաղտնի ոստիկան Պոնի, որ ամբաստանուած է իբրեւ կաշառակեր։ Այս առթիւ անհրաժեշտ բացատրութիւններ տալով, Պ. Քիափ ուժգնօրէն բողոքեց որ իր դիմացը կը հանեն յանցապարտ պաշտօնեայ մը։ Դիտել տուաւ թէ Սթավիսքիի գործին քննիչ յանձնաժողովն անգամ այդպիսի բան չըրաւ։

Հարցաքննութեան ատեն, երկու կողմերը երկարօրէն պատմեցին հին ու նոր պատմութիւններ, փոխադարձ մեղադրանքներով։ Այս առթիւ ծանր խօսքեր փոխանակուեցան, որոնց մասին լռութիւն կը պահէ քաղաքին մամուլը։

Ահա այդ խօսքերը, համաձայն ձախակողմեան մամուլին.

Քիափ.— Դուք աւազակ մըն էք։ (Թերթ մը կ'ըսէ՝ ստախօս կամ շորթող)։

Պոնի.—Դո՛ւք ալ։

Ք.— Դուք շատ պզտիկ մարդ էք եւ մեծամոլութենէ բռնուած։

Պ.— Դուք վարպետն էք մեծամոլութեան։

Դատաւորը հազիւ յաջողեցաւ հանդարտեցնել երկու վկաները, որոնք իրարու վրայ յարձակելու կը պատրաստուէին։

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ. Օրակարգ ընտրութիւն պատգամաւորի

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին 131, Fbg. du Temple։

Դիւան

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 18ի, Ռիւ Լաֆայէթի սրճարանին սրահը։ Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի խնդիրներու քննութիւն։

ՊՈՄՌՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէին ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պաք Թանայի սրահին մէջ։

ՄԻՒԶԻՔԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները կէս առ կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maître, Colombia ու Polidor տեսքերու վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուած ու երգուած հին եւ նոր շարքիները, բէշրէֆներ ու սէմայիները ՍԹԱՆՑ ՍԽԱԼԻ նօթութեամբ նօթագրուած են։ Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ

Դիմել Agop Arslanianի (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 20:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Խարբերդի եւ Ցաւակից գիւղերու Երիտասարդաց Միութեան խորհրդակցական ժողովը տեղի պիտի ունենայ այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Պաք Թանա Փոսթի սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ Խարբերդի երիտասարդներու համագործակցութիւն։ Ծրագիր - Կանոնագրի որոշ յօդուածներու յաւելում կամ կրճատում։

Կը խնդրենք բոլոր խարբերդ երիտասարդներէն ներկայ գտնուիլ սոյն կարեւոր ժողովին։

Վարչութիւն

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԵՉԸՐ

Թարգմ. Ժ.

Լաւ, սակայն ո՞վ էր Լէյտի Զիլը. ստոյգ պէտք չէր ստուգել. ի՞նչ գործ ունէր Ալֆրէտ Ճէքինին հետ, պանդոկին հանդիպումը պատահա՞ր, կա՞ն էր, չէ՞ր նախատեսուած. հին ծանօթնե՞ր էին անոնք. տեղին ի՞նչ պատճառով ժամադրութիւն տուաւ ուրիշ տեղ տեղ մը։ Ցետոյ. Ալֆրէտ Ճէքինը ո՞ւր էր այդ գիշերը ժամը 10.30էն մինչեւ 11.45. համաձայն Քրիսի Ուօքըրին, անիկա գինետունը կը ձգէ 10.30ին. ո՞ւր էր մինչեւ այն վայրկեանը երբ անշուշտ կը փռուի Քարթրայթ Կարտընի մայթին վրայ։

— Հազար ու մէկ բան կայ երեւան հանելիք, ըսաւ Ճէնիսըն ինքնիրեն. բայց կարգով սկսինք — նախ եւ առաջ հասկնանք թէ ո՞վ էր Լէյտի Զիլը։

Գիտէր թէ այդ տեսակ տեղեկութիւններ ստանալու համար պիտի դիմէր հանրագիտարաններուն։ Հետեւաբար յաջորդ օրը, կէսօրուան դադարին, գրադարան մը գնաց։ Տիտղոսաւոր մարդոց մասին շատ անորոշ գաղափար ունէր ան։ Նախ սըր Ճօն Զիլի անունը փնտռեց «Լորտերու ցանկին մէջ», չգտաւ. թղթատեց «Պարոններու ցանկը», դարձեալ չգտաւ։ Ցետոյ ճարահատ դիմեց գրադարանապետին որ իրեն տուաւ «Նշանաւոր մարդոց ցանկը»։ Այդ հատորին մէջ էր որ Ճէնիսըն գտաւ իր ուզած տեղեկութիւնը։

«Սըր Ճօն Զիլ որդին է Մանչեսթըրի սըր Ճօն Զիլին. ծնած է 1850ին. ուսումը ստացած է Քէյմպրիճ. ասպետական տիտղոս առած է 1918ին. բաժնետէր եւ անօրէն է «Զիլ եւ ընկերութիւն» քիմիագիտական գործարաններուն. քաղաքապետութեան անդամ է Չէշըրի նահանգին մէջ։ Ամուսնացած է 1918ին հանգուցեալ Ուիլիըմ Քօլպրուքի աղջկան՝ Միլտրէտի հետ. զաւակ չունի։ Սիրահար է հնարժէք գիրքերու եւ նկարներու. բնակարանն էր Վիլլա Զիլ, Չեսթըր եւ Սկոտլընտ»։

Իր ընթերցումը չէր աւարտած տակաւին, երբ Ճէնիսըն որոշեց Չեսթըր երթալ՝ Լէյտի Զիլին հետ տեսնուելու համար, որովհետեւ Լէյտի Զիլ կը նշանակէր — դրամ։

ԳԼՈՒԽ 6ՐԴ

ԵՐԵՍ ԵՐԵՍԻ

Լէյտի Զիլը իսկապէս ի՞նչ խմատով դրամ կը նշանակէր։ Այդ մասին տարտամ ու անորոշ էին Ճէնիսընի գիտցածները։ Սակայն անիկա այդ ուղղութեամբ իր մտադրութիւնները գործադրելու համար պատրաստ էր իր խնայած գումարները ծախսելու։ Հետեւաբար, յաջորդ առտուն իսկ գրպանեց իր խնայողութիւններէն մաս մը, որովհետեւ, խորհեցաւ, դրամ շահելու համար, դրամ պէտք է ծախսել։ Ցետոյ, թիթը-բերանը կախած ներկայացաւ մէթրանոցին տնօրէնին, որուն ցոյց տուաւ աչքին վրայի ուռեցքը։

— Պէտք է վաղն իսկ կարել տամ, ըսաւ տխուր շեշտով մը. գործողութիւն պիտի կատարեն... բժիշկը կ'ըսէ թէ շատոնց ըրած պէտք է ըլլայի. լուրջ խնդիր է, որովհետեւ անհոգ գտնուեր եմ... վտանգաւոր է եղեր ...գործողութենէն ետք հանգիստի պէտք պիտի ունենամ..., կարծեմ արձակուրդ առնելու եմ քանի մը օր...

— Որքա՞ն ժամանակ, հարցուց տնօրէնը։

— Բժիշկը քանի մը օր ըսաւ, յայտնի չէ գոն, առողջութեանս վնասակար է, անշուշտ գիտէ՛ք...

Տնօրէնը բան մըն ալ չէր գիտեր. նայեցաւ ուռեցքին եւ ըսաւ.

— Իրաւ ալ քիչ մը խոշորցեր է. հիմակուհիմա շատ զբաղած չենք, շաբաթ մը արձակուրդ ա՛ռ. եթէ բաւական չըլլայ, գրէ՛ որպէսզի երկարենք... թմրեցուցիչ պիտի տան անշուշտ, չէ՞...

— Բան մը չըսաւ, պատասխանեց Ճէնիսըն մելամաղձոտ. կարծեմ պիտի տան... Փորձա՞նք... բայց ի՞նչ ընեմ, պէտք է կորսուի...

Սակայն Ճէնիսըն ոչ ուռեցքը կտրել տալու, ոչ ալ բժիշկ Պրաունին բուժարանը երթալու միտք ունէր. ուրիշ էր անոր ծրագիրը։ Մէթրանոցէն դուրս գալով հեռաձայն ըրաւ բժիշկին՝ յաջորդ օրուան ժամադրութիւնը յետաձգելու համար. ըսաւ թէ կարեւոր գործով մը պիտի կենար գործողութեան ենթարկուիլ տակաւին քանի մը օր։

Ցետոյ տուն գնաց, հագաւ իր ամէնէն լաւ հագուստները, պայուսակը կապեց եւ ուղղուեցաւ դէպի Եուսթըն կայարանը. կուշտ ու կուռ ճաշեց եւ նստաւ Չեսթըր գացող առաջին շոգեկառքին մէջ։ Իրիկունը ուշ ատեն կը պտտէր այդ հինաւուրց քաղաքին փողոցներուն մէջ. շատ ուրախ էր այդ արկածախնդրութեան համար։

Ճէնիսըն ո՛չ մէկ բան գիտէր այդ քաղաքին մասին, թէեւ հոգն ալ չէր. իրեն համար կարեւոր էր միայն այն պարագան որ այնտեղ կը բնակէր Լէյտի Զիլը, այսինքն այն անձը որ, իր համոզումով, կարեւոր մէկն էր Ալֆրէտ Ճէքինի գործին մէջ։ Չէր կրնար գտնել զայն այդ գիշերը, բայց գիտէր թէ ինչ ձեւով պիտի կատարէր իր փնտռտուքը։ Ինք ալ գիւղաքաղաքի տղայ էր եւ գիտէր թէ այդ տեսակ վայրերու մէջ ո՛ւր պէտք է դիմէր տեղեկութիւն ստանալու համար։

Իջաւ հանգստաւէտ պանդոկ մը ուր լաւ մը ճաշեց, բայց չուզեց ամբողջ իրիկունը վատնել այնտեղ, որովհետեւ խորհեցաւ ինքնիրեն, այդ կարգի պանդոկները բամբասանքի ու շատախօսութեան յարմար վայրեր չ... մարդ լաւ կը քնանայ ու լաւ կը ... այդ պանդոկներուն մէջ, բայց ... կ'ուզես քաղաքի մը ծանօթ... պիտի երթաս անոր գինետուներ... արհեստաւորները օրուան աշխ... տանքէն վերջ, ծխամորճ կը քաշ... գինի կը ճնկեն ամէն իրիկուն։

Հետեւաբար Ճէնիսըն ընթր... ետքը ճամբայ ինկաւ՝ այդ ... գինետուն մը գտնելու համար. եր... չփնտռեց, քանի որ Անգլիոյ գիւ... քաղաքներուն մէջ պակաս ... սանկ այդ վայրերը։

Շէնքը ուր ներս մտաւ Ճէնի... հնաւուրց գինետուն մըն էր. ... ընդարձակ սրահ մը որուն մէջ ... աթոռներ, սեղաններ, ... զանազան տարիքներ պատերու ... Փառաւոր կրակ մը կը վառ... ճախին մէջ։

Ճէնիսըն անկիւն մը ... ըմպելի մը ապսպրեց ու շուրջ... մը դիտեց։ Բաւական թիւով ... կային այնտեղ, հաւանաբար գի... տան ամէն օրուան յաճախորդն... ակնոց տուաւ անոնց խօսակցու...

(Տար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. Seine 276.738

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	160 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 3 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 3 Aout 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2563

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԲ ԿՈՎԿԱՍԸ ԿՈՎԿԱՍ ԷՐ...

— o.o —

Պոլսոյ թուրք մամուլը կը շարունակէ դէզերով յուշեր հրատարակել, ինքնագիր կամ յարմարցուած։

«Յառաջ»ի մէջ ալ թարգմանուեցան այդ յուշերը, — Թալէաթ փաշայի եւ Նազըմ փաշայի պատմութիւնները, «Թէշքիլաթը Մահսուսէ» եւ ուրիշ բազմաթիւ կտորներ։ Իսկ պարբերաբար կ'ենթեան ամփոփումներ, որոնց վերջինն է Փարիզի նախկին դեսպան Մունիր փաշայի պատմութիւնը։

Այս բոլորը անշուշտ մեծ արժէք ունին, իբրեւ հում նիւթեր պատմութեան համար։

Ինչքան ալ անվաւեր ըլլան եւ գրուած՝ նենգ դիտումներով, այդ յուշերը կը պարունակեն թանկագին վկայութիւններ՝ իրենց, Թուրքերու քաղաքական ծրագիրներու եւ գործերու մասին։

Այս տեսակէտէն, յատկապէս ուշագրաւ է յուշերու նոր շարք մը, որ կ'երեւայ «Միլլիյէթ»ի մէջ, երեք ամիսէ ի վեր, «Իթթիհատ վէ Թէրաքքը» խորագրին տակ։

Այս յուշերը խմբագրուած են «համաձայն Պէհաէտտին Շաքիր պէյի ձգած թուղթերուն», եւ կը պարունակեն շահեկան նիւթեր, որոնց պիտի անդրադառնանք պարբերաբար։

Յուշերու վերջին մասին մէջ, կը հանդիպինք շարք մը խոստովանութեանց, որոնք առելորդ անգամ մը եւս կը հաստատեն հին եւ նոր Թուրքերու գաղտնի ծրագիրներն ու դաւերը՝ Կովկասի մէջ եւ Կովկասի մասին։

Այսպէս, 1906 թուականի սեպտեմբերին փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենան Իթթիհատ – Թէրագգըի վարչական կազմին մէջ։

Պէհաէտտին Շաքիր այս լուրը հաղորդելով Կովկաս՝ Ալի Հիւսէյին պէյի, կը փառաբանէ նոր նախագահը՝ Ահմէտ Րիզան, եւ ծանր բառերով կը վարկաբեկէ Տոքթ. Ա. Ճ.ն (Ապտուլլահ Ճէվտէթ?) եւ Իսմայիլ Հագգըն, որոնք «ազգին արատներն են»։ (Իսմայիլ Հագգըի համար կ'ըսէ թէ «Փարիզէն Պոլիս դարձաւ եւ կին կը ճարէր իշխան Լութֆուլլահի»...)։

Այս նախարանէն յետոյ, չանատակ Պէհան կը գանգատի որ իրենց տեղեկութիւններ չեն հաղորդեր Կովկասի մէջ կատարուած աշխատանքներու յաջողութեան մասին։

— «Մենք քանի քանի անգամներ «Իրշատ»ի (իրաբ) վարչութեան հետ յարաբերութիւն հաստատել ուզեցինք, մեր Ահմէտ ազային (Աղա օղլու Ահմէտ?) նամակ գրեցինք, բայց ոչ եւ է պատասխան իսկ չստացանք։ Ես հիմա վարչութեան մէջ ըլլալով, կարելի է համաձայնութիւն մը հաստատել մեր միջեւ։ Մենք ձեզի ամէն տեսակ դիւրութիւններ կ'ընծայենք։ Դուք ալ մեզի անհրաժեշտ բարեկամութիւնը կը ցուցնէք։ Երկու ազգերու հասարակաց վերելքը միասին կը դարմանենք։ Մենք հիմա առաջուան պէս չենք։ Լքջորեն կ'աշխատինք։ Գործերը փոխուեցան։ Հիմակուան Մարմինը հին Մարմնէն շատ կը տարբերի։ Մեր կազմակերպութիւնը շատ կարեւոր է։ Միայն Պոլսոյ մեր ուժը բաւարար չէ։ Ամէնքս ալ հոգիով սրտով կ'աշխատինք եւ մեր անձը վտանգի կը դնենք, գիր գրելով, չոր խօսքով չենք գոհանար։ Մեր փէտայիները մինչեւ երկրին պորտը կը հասնին։ Մեր քաղաքական «չէթէ»ները կը շրջին։ Մեր ուժը եւ կազմակերպութիւնը օրէ օր կը մեծնան, մեր յոյսերը կ'աճեցնան»։

Նամակէն բացորոշ կ'երեւայ որ Իթթիհատը կը ջանար սերտ գործակցութիւն հաստատել Կովկասի գաղտնի կազմակերպութեան, «Ալիտուվվէթը Իսլամիյէ»ի հետ (Իսլամական Եղբայրութիւն)։

Արդարեւ, Գանձակի իսլամ գրադարան – ընթերցարանին ատենը՝ Հիւսէյին մոլլա զատէ Ախունտով նամակ մը գրելով Փարիզ, կը պատմէ թէ իսլամական դպրոցներ կը բանան Կովկասի բոլոր անկիւնները, թէ օսմանեան թուրքերէնը ընդունուած է դպրոցներուն մէջ եւ կ'աշխատին տարածել թուրք գրականութիւնը։ «Կարգ մը գիրքեր ձրի կը բաժնենք։ Բայց», — լաւ է կարդալ բնագիրը.

— «Բայց Պոլսոյ հայ գրավաճառները շատ ստորին գործ կատարեցին մեզի հանդէպ։ Կարգ մը գրավաճառներու դրամ ղրկելով գիրք ապսպրեցինք։ Մինչեւ այսօր ոչ դրամին ստացումը, ոչ ալ գիրքերուն առաքումը իմացուցին։ Նոր իմացանք թէ այդ գրավաճառները Հայեր են։ Մենք Պոլսոյ գրավաճառները չճանչնալով, չէինք գիտեր թէ Հայ են»։

Ինչպէս կը տեսնէք, մազ մը կը հոտի նամակը, պարզ առեւտրական գործառնութեան մը առթիւ։

Արդ, վերի նախադասութիւնը յառաջաբանն է նամակին։ Կարդացէք շարունակութիւնն ալ, իմանալու համար թէ ինչ՞ը կ'որոճային դեռ ա՛յն ատեն, 900ական թուականներուն, Փարիզէն Պոլիս, Պոլսէն Կովկաս եւ փոխադարձաբար.

— «Հէ՞յ եղբայրներ, կը տեսնէ՞ք Հայերուն կատարած ստորնութիւնները. կարելի չէ բարեկամաբար ապրիլ անոնց հետ։ Անոնք մարդը թունաւորելէն ուրիշ բանի չեն ծառայեր։ Այսուհետեւ մի՛ խաբուիք անոնցմէ։ Անոնք մեր հայրենիքը թշնամիներուն պիտի յանձնեն։ Անոնք Իսլամի թշնամիներն են։ Մի մոռնաք անոնց կատարած խարդախութիւնները (զուլում) Կովկասի իսլամներուն դէմ»։

Նամակագիրը յետոյ Եւրոպա փախած երիտասարդ թուրք ուսուցիչներ կը խնդրէ Կովկասի իսլամական դպրոցներուն համար, «յանուն ազգի, մարդկութեան եւ իսլամութեան», յայտնելով թէ դժուար է Պոլսէն բերել, «որովհետեւ անցագիր չեն տար»։

Շատ աւելի կարեւոր է նամակին վերջաբանը, որ կը խօսի Կովկասի Թուրքերուն պատրաստութեան եւ ապարէզ կը կարդայ Հայերուն, սպառնալով «ողջ չձգել մէկ հատիկ Հայ»։

Նամակին այդ մասը ամբողջ ծրագիր մըն է, որուն իրականացման փորձերը տեսանք յետագային, ամէն անգամ որ նպաստաւոր առիթներ ծագեցան ներսի եւ դուրսի Թուրքերուն համար։

Եւ կասկած չկայ թէ դէպքերը նոյն ձեւով պիտի կրկնուին, երբ նոր պատեհութիւն մը ներկայանայ։

Պէհաէտտինի Շաքիրները պարարտ գետնի վրայ ցանած են իրենց հունտերը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿ ՄԵՌԱՒ

— o.o —

Վերջին գիշերուան հրատարակութենէն անմիջապէս վերջ, Հինտէնպուրկի վիճակը ծանրացաւ։ Սրտին բաբախումը հազիւ կը զգացուէր։ Երէկ (հինգշաբթի) առտու ժամը 9.30ին հոգին աւանդեց։ Ժամը 10ին ամբողջ Գերմանիոյ մէջ սուգի դրօշ պարզուեցաւ։

⁂ Հինտէնպուրկի մահը տեղի կ'ունենայ Մեծ Պատերազմին քսանամեակի օրը, 2 օգոստոս։ Հաշտութեան դաշնագրին մէջ, իր անունն ալ նշանակուած էր պատերազմի յանցաւորներուն մէջ որոնք պիտի յանձնուէին Դաշնակիցներուն, դատուելու համար։ 1932ին վերընտրուեցաւ նախագահ, շահելով նաեւ ընկերվարականներուն ձայնը։ 1933 յունուարին վարչապետութեան կոչեց Հիթլէրը, որուն երեսը տեսնել չէր ուզեր առաջ մը։ 87 տարեկան էր եւ խորհրդանշանը հին Գերմանիոյ։

Հակառակ բոլոր յոռետեսութեանց, նախագահ Հինտէնպուրկ կրցաւ դիմանալ օգոստոս 1ին ալ։ Նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստի հրաւիրուած ըլլալով, գրոյց տարածուեցաւ թէ մեռած է, բայց անմիջապէս հերքուեցաւ լուրը։ Նախարարական ժողովը գումարուած էր ի նախատեսութիւն մահուան, որ անխուսափելի կը համարուէր։ Առաւօտեան տեղեկագիրը կ'ըսէր թէ նախագահը հանգիստ քնացաւ գիշերը, բայց ժամէ ժամ կը տկարանայ։ Կէս օրին կրցած էր թեթեւ ճաշ մը ընել։ Իրիկուան արդէն անյոյս կը համարուէր վիճակը, հոգեվարքի բացորոշ նշաններ ցուցնելով։ Այս լուրին վրայ, Հիթլէր օդանաւով սուրաց հիւանդին քով։ Յետոյ Պերլին վերադառնալով, գիշերը մը հրատարակեց, առանց յայտնելու թէ ի՞նչ խօսած է նախագահին հետ եւ կամ հիւանդը կրցա՞ծ է որ եւ է բան խօսիլ։ Կարծողներ կան թէ Հինտէնպուրկ իր քով կանչած էր Հիթլէրը, իր վերջին յանձնարարութիւնները յայտնելու համար։ Այս ենթադրութեան ապացոյց կը համարուի նաեւ նախարարական խորհուրդին բացառիկ նիստը։

Պատերազմական նախարար Զօր. Պլոմպէրկ, որ Նորվեկիա գացած էր արձակուրդի համար, Պերլին վերադարձաւ օդանաւով։

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՅԱՋՈՐԴ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Թերթերը կը շարունակեն զարմանազան տեղեկութիւններ հրատարակել Հինտէնպուրկի յաջորդի մասին։ Ամենավերջին տեղեկութեանց համաձայն, Հիթլէր, որ իր առացած լիազօրութիւններով կրնայ վերիվայր շրջել ամէն բան, հանրապետութեան նախագահ չպիտի ըլլայ, այլ պիտի ստեղծէ նոր պաշտօն մը՝ «Րայխսֆիւրէր» — «Առաջնորդ պետութեան», յատկապէս իրեն համար։ Այս պաշտօնը իր օրինական իրաւասութիւններով պիտի հաւասարի նախագահ Րուզվէլթի վայելած լիազօրութեանց։ Ուրիշ խօսքով, «Առաջնորդը» պիտի ունենայ իրաւասութիւն՝ գործադիր իշխանութեան եւ բանակին վրայ։ Իր ձեռքին տակ պիտի գտնուի վարչապետութիւն մը՝ սահմանափակ իրաւասութեամբ։ Այս պաշտօնին համար թեկնածու կը համարուին Ռիւտոլֆ Հէս, Կէօրինկ կամ Ներքին Նախարար Ֆրիկ։

Ամէն պարագայի մէջ, այս բոլորը ենթադրութիւններ են եւ վերջնական կարգադրութիւնները պիտի հաղորդուին քանի մը օրէն։

⁂ Օգոստոս 2ը Մեծ Պատերազմի տարեդարձն ըլլալով, Գերմանիոյ բոլոր եկեղեցիներուն մէջ հոգեհանգիստ կատարուեցաւ եւ այս առթիւ աղօթքներ եղան նախագահ Հինտէնպուրկի առողջութեան համար։

«Պուլկարիոյ Թուրքերուն դժոխային կեանքը»

»»»··«««

«Ճիւմհուրիէթ» այս վերնագիրներուն տակ կը հրատարակէ Սոֆիայի իր թղթակցին հետեւեալ գրութիւնը (28 յուլիս).—

Հակառակ անոր որ թուրք մամուլը երեւանքով ողջունեց նոր դահլիճին կազմութիւնը, մինչ եւրոպական թերթերը անդադար դէմ կը գրեն եւ կառավարութիւնը կը ստիպուի ամէն օր հերքել, Պուլկարիոյ մէջ հակաթուրք շարժում մը կայ եւ օրէ օր զօրանալով արմատ կը ձգէ ամէն կողմ։ Ահա ապացոյցները.—

1. Վերջերս, զէնք փնտռելու պատրուակով, մեծ ճնշումներու ենթարկեցին Շումնուի շրջակայ թուրք խոշ բնակչութիւնը։ Քանի մը հոգի անյայտացած են, շատ մը Թուրքեր ալ սաստիկ ծեծուած։ Թուրք երեւելիները, ծեծի վախէն, չեն վերադառնար իրենց գիւղերը եւ կը քաշկռտուին Շումնուի, Րազկրատի եւ այլ քաղաքներու խաներու անկիւնները։ Անյայտացածները հետեւեալներն են.— Աքչալար գիւղէն՝ Մոլլա Ահմէտ, Ապտուլլահ եւ Աքիֆ, Կէօչպէրալէր գիւղէն՝ Ասլան Պէյթուլլահ եւ Ֆէթթահլար գիւղէն՝ երեք հոգի որոնց անունները չկրցայ գտնել։ Ծեծ ուտողները անթիւ են։ Եւ կարծես չբաւէին ասոնք, Մումնուլար եւ Ենի Պոլապանլար գիւղերուն մէջ կոտրած են մզկիթներու դուռները եւ անպատշաճութիւններ գործած են անոնց մէջ։

2. Երբ պուլկար հայրենակից այնքան Թուրքեր կան, պուլկար կառավարութիւնը Թուրքիայէն փախած Ահմէտ Հիքմէթը անօրէն կարգեց Ֆիլիպէի վագըֆներուն, որոնք Պուլկարիոյ ամէնէն հարուստ վագըֆը կը կազմեն։ Թուրքիայէն եկած միւս փախստականներն ալ մեծ օգնութիւն կը ստանան պուլկար կառավարութենէն։

3. Հակառակ տիրող խիստ գրաքննութեան, պուլկար կառավարութիւնը կը թոյլատրէ որ գրուի թէ Թրակիա պուլկար նահանգ մըն է որ կը հեծէ թրքական գերութեան տակ։

4. Պուլկար արտաքին նախարարութեան պաշտօնեաներէն Տօքթ. Աւէն Պօժիլով, գրաքննութեան հաստատումէն յետոյ գրած է «Նոր Պուլկարիան եւ Արտասահմանը» վերնագրով գիրք մը, որով հասարակաց վարչութիւն մը (քոնտոմինիում) կը պահանջէ արեւելեան Թրակիոյ համար։ Եւ այս գիրքը ազատօրէն կը ծախուի ամբողջ Պուլկարիոյ մէջ։

Մենք կասկած չունինք վարչապետին, արտաքին նախարարին եւ ուրիշ նախարարներու բարեկամութեան մասին։ Պուլկարիոյ բարեկամութեան արժէք կուտանք, եւ ասոր համար է որ կը ստիպուինք այս պարագաները ուշադրութեան յանձնել։ Կը սպասենք որ օր առաջ վերցուին այն ճնշումները որոնց անտեղի կերպով կ'ենթարկուին Թուրքերը, Պուլկարիոյ այս այնքան հաւատարիմ հպատակները։ Դարձեալ, պէտք չէ երես տալ Թուրքիայէն փախածներուն եւ մեզ վշտացնել։ Միւս կողմէ, կը սպասենք որ կառավարութիւնը քաշէ տօքթ. Աւէնի նման պաշտօնեաներու ականջը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱԽԱՂԱՆԸ Ի՞ՆՉ Է...

Վիէննայի դատարաններուն առջին դատին առթիւ, ուր մահուան դատապարտուեցան Տոլֆուսի սպանիչները, «Ժուռնալ»ի թղթակիցը պարտք սեպեր է նկարագրել կախաղանը։

Ե՛ւ գործողութիւնը ե՛ւ գործիքը։

Մտիկ ըրէք.

— «*Մահուան գործիքը կախաղան մըն է որուն կապուած է պարան մը՝ կրկնակ հանգոյցով (խեղդկապ)։ Դատապարտեալը կը բարձրանայ աթոռակի մը վրայ զոր դահիճը յանկարծ կը քաշէ, երբ չուանը վիզը անցընեն։ Յետոյ, մինչ օգնականներէն իւրաքանչիւրը կը ճնշէ մահապարտին մէկ ուսին վրայ, դահիճը մէկ կողմին վրայ կը ծռէ գլուխը, ողնուղեղի կողմնակի կոտրէ ողնայարը*»։

Ուրեմն, սորվեցանք, չէ՞. դուք որ կախաղաններու անտառնե՞ր տեսած էք «ի տղայ տիոց», Թուրքիոյ բոլոր հրապարակներուն վրայ...

Երբ կ'ըսենք թէ Եւրոպան մեր անունն իսկ չի գիտեր կամ չի սորվիր, չէք հաւատար։

Կրնա՞ք ուրիշ կերպով բացատրել «Ժուռնալ»ի բանգիտութիւնը,— Նկարագրութիւն կախաղանի։

Նկարագրութիւն մը, որ թերի է։

Մեր գիտցածը, երբ աթոռը կը քաշեն, խեղդկապը կը կոտրէ ոչ թէ մահապարտին ողնայարը, այլ խոշակին ոսկորը։

Երբ այսքան տարրական գիտելիքի մը բացատրութիւնը անհրաժեշտ կը գտնէ թերթ մը — եւրոպակա՛ն թերթ — որ աւելի քան մէկ միլիոն ընթերցող եւ քանի մը հարիւր խմբագիր – թղթակից – աշխատակից ունի, կրնաք երեւակայել թէ ո՛րքան բան գիտեն... Արեւելքի մասին։

Այսինքն՝ կախաղանի մասնագէտ նիւաղներուն եւ անոնց զոհերու մասին։

Եւ սակայն, ես չեմ զարմանար։

Մեր մէջ իսկ, պակա՞ս են «սիվիլիզէ» ուսումնականներ, որոնք ոչ կախաղանէն լուր ունին, ոչ ալ անոր զոհերէն։

Եւ կան այնպիսիներ որ իրենց գիտցածն ալ կ'ուրանան...

ՎԱՀԷ

■■■

ԱՆՕԹԻ «ՍՈՒԼԹԱՆԶԱՏԷ»ՆԵՐՆ ԱԼ...

■■■■

Ծանօթ բանաստեղծ Կ. Յ. Բասմաջեան, որ անվերջ կը քրքրէ «Յառաջ»ի իւրաքանչիւր սիւնակը, եւ պճրթելով բան մը կը գտնէ, երէկ «Օրը օրին» մը գրկած էր։

Գրաշարին կը յանձնեմ նոյնութեամբ.—

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Կարմիր Խաչի Մասնաճիւղը՝ Բուժարան մը կը պահէ հայ եկեղեցիի շրջափակին մէջ, ուր հիւանդները կարգի կը սպասեն, իրենց մուտքի թիւին համաձայն ներս մտնելու համար։

Օր մը՝ մեզ պէս փախստական թուրք բարձր անձնաւորութեան մը կողմէ յանձնարարուած մէկը ներկայացաւ այցետոմսով մը, որուն վրայ գրուած էր թղթաբերին անունը՝ «Ջիյաէտտին Պէյ»։

Առանց թիւի՝ ներս առինք, եւ անկիւն մը նստեցուցինք, մինչեւ որ իրմէ առաջ ներս մտած հիւանդներու քննութիւնն աւարտի։

Պէյը տեսնելով որ իրմով զբաղող չկայ, ինքզինքը ներկայացուց ինծի, այս բառերով.

— «Գիտէ՞ք, թէ ես ո՞վ եմ»։

Պատասխանեցի, թէ պատիւը չէք ունեցած զինք ճանչնալու։

— «Աղէ՛կ նայեցէք», ըսաւ։

Ուշադրութեամբ դիտեցի. եւ՝ բացառական պատասխանիս վրայ՝

— «Ես՝ Ապտիւլ Համիտի քեռորդին եմ», ըսաւ։

— Սապահէտտին եւ Լութֆուլլահ պէյերու եղբա՞յրը։

— «Ո՛չ, այլ միւս քրոջը որդին»։

Ահա թէ ո՞ւր հասած են Վահէի («ՅԱՌԱՋ», 27 յուլիս) մատնանշած «Խանէտանը Ալ Օսմանի որդիներն ու թոռները»...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ ԽԻՍՏ ՇԱՀԵԿԱՆ ՅՕԴՈՒԱԾԱՇԱՐՔ ՄԸ

1915-1917ի դէպքերու, Սեւրի, Լօզանի դաշնագիրներու եւ հայկական հարցի մասին

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

»»»··«««

ՆՈՐ ԿԱԽԱՂԱՆ ԵՒ ԱՆՎԵՐՋ ԴԱՏԵՐ

Յուլիս 25ի դէպքերուն առթիւ, երրորդ մահապատիժը գործադրուեցաւ զաւառական կեդրոնի մը, Ինսպրուքի մէջ, չորեքշաբթի օր։ Հիթլէրական գործիչ մը, Ֆրէտէրիք Վուրնիկ, մահուան դատապարտուելով, վճիռէն երեք ժամ յետոյ մեծ դժուարութեամբ քաշքշուեցաւ դէպի կախաղան եւ կախուեցաւ իրիկուան ժամը 8ին։ Մահապարտը շատ ինքնավստահ մէկը կ'երեւար, եւ վարչապետ Տոլֆուսի սպանութեան օրը սպաննած էր Ինսպրուքի ոստիկանապետը, երեք հարուած պարպելով կռնակէն։ Բայց շատ ողորմելի երեւոյթ մը ունէր կախուած օրը։ Իր մեղսակիցը, Քրիսթիան Մէյէր, նոյն օրը դատուելով, դատապարտուեցաւ քսան տարի բանտարկութեան։ Այս ամբաստանեալին դատը տեղի ունեցաւ դռնփակ։ Կ'ըսուի թէ շարք մը շահագրգիռ յայտնութիւններ ըրած է հիթլէրական դաւերու մասին, եւ անոնց շնորհիւ ազատած՝ մահապատիժէ։

Արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին դատավարութեան առթիւ, որպէսզի բանտարկեալները չկարենան փախչիլ։ Հարիւրապետ Հէքէլ, Ինսպրուքի ոստիկանապետը, սպաննուեցաւ երբ ներս կը մտնէր պահականոցէն։ Այս ոճրագործն ալ մաս կը կազմէր յուլիս 25ի դաւադրութեան։

Վիէննայի զինուորական ատեանը մէկ օր յետաձգեց իր նիստը, եւ երէկ վերսկսաւ, դատի քաշելով երրորդ կարեւոր ամբաստանեալ մը, Հիւպլ։ Կասկած չկայ թէ այս ալ կախաղանով պիտի քաւէ իր յանցանքը։

Միւս կողմէ, սովորական դատարանները կը շարունակեն դատել բազմաթիւ ամբաստանեալներ։ Այսպէս, հինգ տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ ամբաստանեալ մը որուն բնակարանին մէջ գտնուած էին հիթլէրական համազգեստ մը, խորհրդանշաններ, երկու ատրճանակներ եւ վեց ռումբեր։

⁂ Կ'ըսուի թէ Աւստրիոյ նոր կառավարութիւնը դիւրութիւններ պիտի ընծայէ ընկերվարական կուսակցութեան, զօրացնելու համար իր դիրքը։ Հակառակ Տոլֆուսի հաստատած բացառիկ օրէնքներուն եւ անցեալ փետրուարի արիւնահեղութեանց, Վիէննայի մէջ միշտ զօրաւոր է ընկերվարականներուն ազդեցութիւնը։ Յետոյ, հաստատուեցաւ որ ընկերվարականները ո՛ր եւ է մաս չեն ունեցած յուլիս 25ի դաւադրութեան մէջ եւ ընդհակառակն շատ մը ընկերվարական կամաւորներ օգտակար դեր կատարած են։

⁂ Թերթերը կը գրեն թէ՝ յուլիս 25ի դաւը եթէ յաջողէր, նշանակուած վարչապետը, Ռինթըլէն իրեն օգնական պիտի առնէր հիթլէրական հոշակա –

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ ՀՈՍԱՆՔԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ռուս գիւղացիական ժողովրդավար կուսակցութեան պարագլուխներէն Աէրգէյ Մասլով երկար յօդուածով մը (Սլավոնիք Րիվիու) կը վերլուծէ հակահամայնավար պայքարը զոր կը մղէ ժողովուրդը խորհրդային կառավարութեան դէմ։ Գիտի ջանամ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն ներկայացնել զայն, յաջորդաբար։ Մ.Մ.

Դիկտատուրական կարգուսարքով կառավարուած երկիրներու տարբեր–կրկայ հոսանքներուն հետեւիլը անհուն դժուարութիւններ կը ներկայացնէ, առաւել եւս Ռուսիոյ նման հսկայական տարածութեամբ երկրի մը մէջ, ուր դիկտատուրական խստութիւնը անսահման է եւ ուր օտար, անկախ դիտողներ (Թղթակիցներ, օտար քաղաքագէտներ եւն.) կը մեկուսացուին ժողովուրդէն։ Յօդուածագրի ուսումնասիրութեան աղբիւրներն են — խորհրդային մամուլը, անհատական նամակները (զորս արտասահմանի Ռուսերը կը ստանան ազգականներէ), ռուս գաղթականներու Թերթերը, 1933ին Ռուսիա այցելողները կամ անկէ փախողները եւ այն մանր լուրերը զորս ռուս գիւղացիական դեմոկրատիք կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէն կը ստանայ ամէն շրջանէ Ռուսիայէն։

Միայն գերութեան մէջ ծնած եւ սնած գերիներ միայն կրնան հեզաբար հանդուրժել խորհրդային Ռուսիոյ մէջ տիրող պայմաններուն։ Բնական խառնուածքով և մտայնութեամբ մարդիկ կը դիմադրեն այն դաժան վարչաձեւին դէմ, որ հիմնուած է տնտեսական, քաղաքական եւ հոգեկան ազատութեան բացարձակ ժխտումին եւ ամբողջ ազգին կատարեալ գերութեան վրայ։

Ռազմական համայնավարութեան տարիները (1918—21), «երկրի մէջ ընկերվարութիւն հիմնելու տարիներ» (1922—33) դառն պայքարի տարիներ եղան ժողովուրդին եւ կառավարութեան միջեւ։ Ներկայ կառավարութիւնը տեւական լարման մէջ է։ Ան վարակուած է յարատեւող ջերմէ մը։

Ներքին պայքարը կ'արտայայտուի զանազան ձեւերով.—

1. Կրաւոր ընդդիմութեամբ.— Կառավարութեան հրահանգները եւ հրամանները կ'անտեսուին կամ անոր ձեռնարկները կրաւորական ընդդիմութեան կը հանդիպին։

2. Գործօն ընդդիմութեամբ.— Տեղական համայնավար գործակալի մը դէմ կը պայքարին, ինչ որ երբեմն քաղաքական գործունէութիւն մը յատկանշող ձեւեր կ'առնէ։ Պայքարը կ'արտայայտուի ներքին խլրտումով, քարոզչութեամբ կամ գաղտնի քաղաքական եւ կրօնական խմբակցութիւններու կազմութեամբ, եւ համայնավար պաշտօնեաներու սպանութեամբ։

Պայքարը կը տարուի անջատ անհատներու կամ պզտիկ խմբակցութիւններու կողմէ, շատ յաճախ ալ ժողովրդական զանգուածներ կը մասնեն անոր մէջ։ Երբեմն նոյն իսկ համայնավար կուսակցութեան յայտնի պարագլուխներ կը մասնակցին (օրինակ Սիրցովայի ծրագիրը 1931ին եւ Ակրինիկի խնդիրը 1933ին)։

Չորս գլխաւոր ճակատներ կան որոնց վրայ կը մղուի պայքարը Ռուսիոյ մէջ, ժողովուրդին եւ կառավարութեան միջեւ,— կրօնական, ազգային, տնտեսական եւ քաղաքական։

1933ին ամէնէն խաղաղը կրօնական ճակատն էր. Համայնավար կառավարութեան դիտումները կրօնի մասին ծանօթ են։ Անոնք կ'ուզեն Ռուսիոյ ժողովուրդը անաստուածութեան մղել։ Այս նպատակին համար կը գործեն «Մարտնչող Անաստուածներու Միութիւնները»։ Եկեղեցիի պաշտօնեաներ կը ձերբակալուին, եկեղեցիներ կը փակուին։ 1933ի առաջին վեցամսեային միայն 286 եկեղեցի գոցուեցան։ Եւ արդէն վտանգաւոր ալ է խորհրդային պայմաններուն մէջ գործօն կրօնական ըլլալ։

Այսուհանդերձ կրօնական պայքարը երթալով կը թուլնայ։ Ներկայիս երբ համայնավար երիտասարդութեան Լիկայէն կը խնդրեն, որ հակակրօնական պայքարը վարեն, անոնք կը մերժեն եւ կ'ըսեն, «Ոչ ոք գիտէ Թէ Աստուած կա՞յ Թէ չկայ»։

Հակակրօնական Թերթերէն երկշաբաթեայ «Հակակրօն» եւ «Անաստուածը», որ հինգ օրը անգամ մը լոյս կը տեսնէ, մինչեւ 1933 երկու Թերթերն ալ կանոնաւոր կերպով կը հրատարակուէին, բայց 1933ի առաջին վեցամսեային միայն երկու Թիւ «Հակակրօն» երեւցաւ, իսկ «Անաստուածը» 7, 9, 10 օրը անգամ մը լոյս տեսաւ։

Հակակրօնական պայքարի Թուլացումով չի նշանակեր Թէ կրօնքը մաքրած է եւ Թէ այլ եւս պէտք չկայ ուժգին անաստուածութեան փրոփականտի։ Անցեալ տարի Ռուսիոյ մէջ գիրք մը հրատարակուեցաւ, «Կրօնքի դէմ պայքարի նոր փուլը» վերնագրով։ Գիրքը հիմնուած է մասնաւոր հետազօտութեան մը վրայ, զոր Լէնինկրատի «Անաստուածներու» Միութիւնը կատարած է երկու նահանգներու մէջ։ Երեւան եկաւ որ, հակառակ բուռն հակակրօնական փրոփականտին, Օտրովսկի նահանգին մէջ կոլխոզի անդամներուն հարիւրին 77ը իրենց հիւղակներուն մէջ տակաւին կրօնական պատկերներ կը պահեն։ Գիւղացիներուն 23 առ հարիւրը քաջաբար յայտարարած է Թէ, կրօնքը օգտակար է և անհրաժեշտ կը համարեն, 30 առ հարիւրը ըսին Թէ կրօնքը ժողովուրդին չի վնասեր, եւ միայն հարիւրին 18ը յայտնեց Թէ կրօնքը ժողովուրդին համար ափիոն է։

Բելոզէրսկի նահանգին՝ կոլխոզի պատկանող հիւղակներուն մէջ հարիւրին 98ին մօտ կրօնական պատկերներ գտնուած են։

Պայքարի երկրորդ ճակատը, ազգայինը շատ աւելի գործօն է եւ վտանգաւոր կառավարութեան համար։ Ազգային փոքրամասնութիւնները կ'ուզեն անջատուիլ ռուսական պետութենէն որպէսզի անկախ պետութիւններ հաստատեն (Ուկրայնա) կամ ուրիշ պետութեան մը մաս կազմեն (Համաթրքական շարժումը)։

Ազգայնական պայքարը բազմաթիւ եղանակներով կը ձեւաւորուի։ Նախ, ազգային քաղաքական խմբակցութիւններ տեւականապէս անջատական փրոփականտ կը մղեն։

Երկրորդ, մշակութային եւ կրթական գործը կը վարեն ջանալով ազգայնական եւ հակառուսական մտաւորականութիւն մը ստեղծել, որպէսզի կարելի եղածին չափ հեռացնեն իրենց ժողովուրդը ռուսական մշակոյթէն։

Երրորդ, գաղտնի քաղաքական խմբակցութիւններ կը կազմեն ազատագրութեան՝ զինեալ կռիւի համար։

Անջատականները նոյն իսկ օտար կառավարութիւններու հետ կապ կը պահեն՝ համայնավարներու դէմ կռուի պահուն անոնց օժանդակութիւնը ապահովելու համար։

Ներկայիս շատ մը ժողովուրդներու համար կը Թուի Թէ անջատումը միակ գործնական եղանակն է խուսափելու այն զրկանքներէն, տառապանքներէն եւ զոհողութիւններէն զորս համայնավար կառավարութիւնը կը հարկադրէ անոնց։

Տարակոյս չկայ որ Ռուսիայէն անջատուելու ձգտումը լայնօրէն տարածուած է ոչ–ռուս ժողովուրդներուն մէջ։ Խորհրդային կառավարութեան վարած ընդհ. քաղաքականութիւնը, հակակրօնական, դատական, ճարտարարուեստական, երկրագործական եւն. ասպարէզներու մէջ կը խթանէ եւ կը սնուցանէ ձգտումը, որովհետեւ այդ քաղաքականութիւնը իր ամէն մէկ երեւոյթով վնասակար է ժողովուրդին համար։ Ոչ միայն ահագին զոհողութիւններ կը պահանջէ անկէ, այլ եւ յիմար է, անարդար է, ամբարտաւան է եւ իր գործածած մեթոտները անգութ են։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԲՈՂՈՔԸ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԴԷՄ

Թուրքերու դէմ բողոքի երկու նոր խնդրագրեր ներկայացուած են Լիբանանի կառավարութեան։

Մէկը Հիւսիսային Լիբանանի բնակիչներուն եւ Տրիպոլսոյ առեւտրականներուն կողմէ, խնդրելով Թէմէթթիւի եւ կալուածներու տուրքին կրճատումը։ Միւս խնդրագիրը ներկայացուցած են Ճիպէյլի շրջանի երկրագործները որոնք կը պահանջեն.— 1) Երկրագործներու նախկին տուրքերուն ջնջումը. 2) Հացահատիկի ձրի բաշխում գիւղացիներուն. 3) Ծխախոտի մշակման եւ առեւտուրի ազատութիւն. 4) Ալիւրի մաքսատուրքի ջնջում. 5) Լուցկիի պատրօյներուն վերացում. 6) Քարիւղի եւ պէնզինի գիներուն հարիւրին 50 զեղչ. 7) Գիւղացիներուն պարտքին համար 4 տարուան յետաձգում. 8) Օժանդակութիւն մետաքսարուծութեան։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԹԱՒՐԻԶԻ ՀԱՅՈՑ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

(1933 – 34 տարեշրջան)

Թաւրիզի Հայոց Մշակութային Միութիւնը հիմնուած է 1916ին եւ մինչեւ այժմ կը շարունակէ իր գործունէութիւնը, ինչ որ բարիք մըն է այս գաղութին համար։

Անցեալին մէջ զանազան առիթներով, յաճախ մանրամասնօրէն, մամուլի մէջ խօսած եմ այս Միութեան օգտակարութեան, յարատեւութեան եւ գործունէութեան մասին։

Այս գրութեամբ պիտի բաւականանամ ներկայացնելով Միութեան 1933—34 տարեշրջանի գործունէութիւնը, տալով միայն փաստական տեղեկութիւններ։

Ամէնէն առաջ ըսենք որ Միութիւնը հիմնարկութեան օրէն մինչեւ այժմ կը վայելէ Առաջնորդ Ներսէս արք. Մելիք – Թանգեանի հովանաւորութիւնն ու քաջալերանքը։

Միութեան անդամներու Թիւը մօտաւորապէս 200ի կը հասնի, ամսական 1—4 րիալ անդամավճարով։ Ազգ. Կեդր. դպրոցի մէկ յարմար շէնքը ութ տարիէ ի վեր Մշակութային Միութեան տրամադրութեան տակ կը գտնուի՝ տարեկան վարձքով մը։ Այս շէնքին մէջ ամփոփուած են, Միութեան Թատերասրահը, «Պասպար Յակոբեան գրադարան – ընթերցարան», «Հայ Կանանց Միութիւն» եւ «Պասպար» մանկապարտէզը։

Տարին անգամ մը տեղի կ'ունենայ Միութեան ընդհանուր ժողովը, ուր կ'ընտրուի վարչութիւնը մէկ տարի ժամանակով։ Վարչութիւնն է, որ կը վարէ Միութեան գործերը, կը կազմակերպէ զանազան ձեռնարկներ եւ իր բարոյական ու նիւթական գործունէութեան մասին տարեվերջին զեկուցում կուտայ ընդհանուր ժողովին, որ իր գնահատանքը կամ դիտողութիւնները ներկայացնելէ յետոյ կ'ընտրէ նոր վարչութիւն։

Հայ Մշակութային Միութեան 1933—34 տարեշրջանի վարչութիւնը, հակառակ տնտեսական աննպաստ պայմաններուն, կրցաւ ունենալ ձեռնարկներ, որոնց դրամական արդիւնքը հազիւ կը գոցէ ծախքերը եւ դեռ բաց ալ կ'ունենան։

1.— Մշակութային Միութեան Տան բացումը կատարուեցաւ 1933 հոկտ. 17ին, գրական, գեղարուեստական եւ Թատերական երեկոյթով մը։

Ըստ սովորութեան պաշտօնական բացումէն յետոյ, անդրանիկ դասախօսութիւնը Առաջնորդը կուտայ.

2.— Հոկտ. 23ին Ա. դասախօսութիւն, նիւթ՝ «Բնաւորութեան մասին», դասախօս Ներսէս արք. Մելիք – Թանգեան։

3.— Նոյեմբեր 21ին, դասախօսութիւն, նիւթ՝ «Առողջապահութիւն» դասախօս բժ. Կարօ Եազմաճեան։

4.— Նոյ. 23, Թատերական երեկոյ, ներկայացուցին «Պըլ Պուղի» օփերեթը։

5.— Նոյ. 27, «Մորթային եւ վեներական հիւանդութեանց մասին» դասախօսութիւն բժ. Եազմաճեանի։

6.— Դեկտ. 1, երեկոյթ, Թատերական, երաժշտական եւ մարզական բաժիններով, բանախօսեց Անդրէ Տէր Օհանեան. նիւթ՝ «Ի՞նչ է Մշակոյթը»։

7.— Դեկտ. 7, «Կեանքն ու մահը կենդանաբանական տեսակէտներով» նիւթի մասին, դասախօս Երուանդ Աֆթանտիլեան։

8.— Դեկտ. 12, «Ժառանգական եւ ստացական յատկութիւնները մեր մէջ» դասախօսութիւն Յարութիւն Պօհճալեանի։

9.— Դեկտ. 21 Թատերական երեկոյ, խաղացին «Անպատիւ չեն ծնուած» դրաման։

10.— Դեկտ. 29, արեւելեան երաժշտական երեկոյ, որու ընթացքին պարսիկ մտաւորական Աղայի Թաքանին բանախօսեց (պարսկերէն) «Մշակոյթ եւ բնաւորութիւն» նիւթի մասին։

11.— Յունուար 2, Ամանորի երեկոյթ եւ պարահանդէս, բազմազան բովանդակութեամբ։

12.— Յունուար 31, «Ընտանիքի առօրեանական զարգացումը» դասախօսութիւն Յակոբ Տէրունիի։

13.— Փետրուար 6, նոյն դասախօսութեան շարունակութիւնը։

14.— Փետր. 7, Բարեկենդանի առթիւ պարահանդէս եւ դիմակահանդէս։

15.— Փետր. 13, Անդրէ Տէր Օհանեանի դասախօսութիւնը «Ընտանիքի պահպանման հարցը քաղաքակիրթ աշխարհում» նիւթի մասին։

16.— Փետր. 20, փրոֆ. Աշոտ Գասպարեանի դասախօսութիւնը՝ Ալեքս Խաչակեանի դրական ստեղծագործութեան մասին։

17.— Փետր. 27, «Ի՞նչ ասել է բարոյականութիւն» նիւթի մասին դասախօսեց Առաքել Տէր Թովմասեան։

18.— Մարտ 6, Յակոբ Տէրունին դասախօսեց «Ընտանիքի քայքայումը կասեցնելու միջոցներ» նիւթի մասին։

19.— Մարտ 13, նոյն դասախօսութեան շարունակութիւնը։

20.— Մարտ 18, գրական – Թատերական երեկոյթ, հաճելի բովանդակութեամբ։

21.— Մարտ 20, Անդրէ Տէր Օհանեանի դասախօսութիւնը «Մօր դերը ընտանիքում կամ ընտանեկան դաստիարակութիւն» նիւթի մասին։

22.— Մարտ 27, «Ազգեր եւ իրենց հոգեբանութիւնը» դասախօսութիւն Անդրէ Տէր Օհանեանի։

23—27.— Վարչութիւնը կազմակերպեց չորս պարահանդէսներ, որ այս տարեշրջանին այնքան յաջողութիւն չունեցան։

28.— Մայիս 15, գրական երեկոյ նուիրուած ժողովրդական աշուղ բանաստեղծ Աշուղ Ջիւանիի յիշատակին, բանախօսեց Յովակ Սուքիասեան։

29—30.— Զոյգ երաժշտական երկու երեկոյթներ, երաժշտական ամէն տեսակ գործիքներու վրայ նուագածութիւն, մեներգներ, զուգերգներ եւն.։

31.— Յունիս 2, Վարչութեան այս տարեշրջանի վերջին ձեռնարկը եղաւ գրական – գեղարուեստական երեկոյթ մը նուիրուած Ալեքսիս Ահարոնեանին, որուն կեանքի եւ գործունէութեան մասին բանախօսեց Հայկ Աճէմեան։ Այս ինչպէս նաեւ աշակերտութեան կազմակերպած երեկոյթէն գոյացած դրամական զուտ արդիւնքը, հազար րիալ (1000 Ֆր.) փոխադրուած է Ֆրանսա, Ա. Ահարոնեանի Յիշատակ Մարմնին, Մեծ հայրենասէրի ապաքինման ծախքերուն յատկացնելու համար, երբ երախտագիտութեան համեստ տուրք մը։ Չգիտենք արդեօք մայրաքաղաք Թէհրանի հայ համայնքն ալ կրցա՞ւ յիշեալ գումարի չափ բան մը ղրկել Յիշատակ Մարմնին։

Դերասան Թաշճեան ամուսիններն ալ Թատերական երեկոյ մը տուին։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Թաւրիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը քանի մը ցերեկոյթներ տուաւ Հայ Մշակոյթի Տան Թատերասրահին մէջ։ Հայ արբեներու եւ սկաուտներու այս ցերեկոյթները շատ օգտակար եւ հաճելի ձեռնարկներ եղան միութեան անդամներուն համար։

Առաջ. Հայոց Թեմական Կեդր. դպրոցի երկու երեք դասարաններու աշակերտութիւնն ալ կազմակերպեց գրական – Թատերական եւ երաժշտական բովանդակութեամբ երեկոյթներ, աշակերտութեան համար։

Ընտանեկան ժամանցի հաւաքոյթներ կազմակերպեց նաեւ Հայ Կանանց Միութիւնը։ «Պասպար» մանկապարտէզի սաներու եւ տարեվերջի հանդէսները Մշակութային Միութեան Տան Թատերասրահին մէջ կատարուեցան։

Մշակութային Միութեան գրական, երաժշտական եւ Թատերական երեկոյթ – ձեռնարկներուն իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած են՝ տիկիններ Եղիսա Աւետիսեան, Արշալոյս Մելիք – Բադասարեան, Գայեանէ Ղազարեան, Պ. Պ. Արմ. Ահարոնեան, Մուշեղ Յովհաննիսեան, Եփրեմ եւ ուրիշներ, երաժիշտներ՝ Վարդգէս եւ Ռուբէն Գրիգորեաններ, տիկիններ Զարուհի Ժամհարեան, Գայեանէ, Գ. եւ Հ. Բաբայեան ամուսիններ, օրիորդներ Գենոֆիա, Աննիկ Մովսեսեան, Պ. Շամիլ Գէորգեան եւ այլք որոնց բոլորի բերած մասնակցութիւնն ու աշխատանքը արժանի է գնահատութեան։

Թաւրիզի Հայոց Մշակութային Միութեան վերոյիշեալ բոլոր ձեռնարկներուն հասարակութիւնը քիչ կամ շատ Թիւով ներկայ եղած է։ Ուշադրութեան արժանի եւ ուրախալի երեւոյթ է, որ երկսեռ երիտասարդութիւնը ջերմօրէն կապուած է Միութեան ձեռնարկներու։

Դասախօսութիւններէն յետոյ յաճախ տեղի ունեցած են վիճաբանութիւններ։ Միութեան վարչութեան 1933—34 տարեշրջանի կազմը հետեւեալն է.— Նախագահ՝ Անդրէ Տէր Օհանեան, քարտուղար՝ Սուրէն Յովհաննիսեան, գանձապահ՝ Խաչատուր Գրիգորեան, անդամներ տիկիններ՝ Մարօ Յովհաննիսեան, Արշալոյս, օրիորդներ՝ Վիքթոր Բալալեան եւ Էլֆրիդա Աֆթանտիլեան։ Վարչութեան իրենց բարոյական աջակցութիւնը ցոյց տուած են դասախօսներ, երաժիշտներ, դերասաններ, երգիչներ, արտասանողներ, նուագողներ եւ զանազան անձեր։

Թաւրիզի Հայոց Մշակութային Միութեան յառաջիկայ վարչութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք երկու կարեւոր ձեռնարկներու վրայ, որոնք պիտի կատարուին հոկտեմբերին։ Առաջին, «Հայ Մշակոյթի Օրն» հանդէսի կազմակերպութեան նախաձեռնութիւնը, պահելով նաեւ ազգային դպրոցներու մասնակցութիւնը, երկրորդ պարսիկ հանճարեղ բանաստեղծ եւ հայրենասէր պատմագիր Ֆերդովսիի ծննդեան հազարամեակի հանդէսներու եւ տօնակատարութեանց մասնակցութիւնը։

Ֆերդովսիի ծննդեան հազարամեակի տօնակատարութեանց հայ ժողովուրդի եւ մասնաւորապէս պարսկահայութեան մասնակցութեան մասին ժամանակին «Ալիք»ի մէջ (Բ. տարի 1932, Թիւ 25, սեպտ. 8) յօդուած գրած եմ, հրապարակ գնելով տօ… կատարութեանց ըստ արժանւոյն ձեռ… նակցելու առաջարկներն ու … շեշտելով որ Թէհրանի հայ համ… քը ստանձնէր կազմելու կեդրոնակ… յանձնախումբ մը, որուն պարտակա… նութիւնը պիտի ըլլայ կապ պ… պետական կեդրոնական յանձնախու… բին հետ, ապահովելով նաեւ պար… կահայութեան մասնակցութիւ… հազարամեակի տօնակատարու… Թեանց։ Անցեալ տարի յունիսին … զարմակ յօդուած մըն ալ «Յառա… օրաթերթի մէջ գրեցի Ֆերդով… ծննդեան հազարամեակի հանդէս… րու համահայկական մասնակցութ… եւ մասնաւորապէս Պարսկահայ… պատկանականութեան մասին։ Այ… երբ արդէն եկաւ ամիս … տօնակատարութեանց, Թէհրանի … յութիւնը անշարժ նստած … վերջերս «Ալիք»ը խմբագրական… գրեց առաջարկելով գործի անցն…

Թաւրիզի Հայոց Մշակութային … ութիւնը առաջինն եղաւ Պարսկ… տանի մէջ, որ 1933ի ապրիլին … լուռ երեկոյթով մը կատարեց … տօնակը Ֆերդովսիի ծննդեան … դարամեակին։ Երեկոյթին … էին նաեւ պարսիկ բարձրաստի… զինուորականներ իրենց տիկիննե… ինչպէս նաեւ դպրոցներու տեսուչ… եւ մամուլի ներկայացուցիչներ։

ՄԱՍ…

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ՊԵՐԼԻՆԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

Փարիզի նախկին դեսպան Ալիի Միւնիր փաշա շարունակելով իր յուշերը, կը գրէ Ժիւմհուրիյէթի մէջ. (Առաջին մասը տես «Յառաջ» 31 յուլիս) —

Բարենորոգման Ֆէրմանի հրատարակութենէն վերջ, ամէնէն աւելի Հայերն էին որ պետական ծառայութեան եւ պետական վարժարանները մտան։ Քրիստոնեայ պաշտօնեայ մը պէտք եղած պարագային, նախապատուութիւնը Հայու մը կը տրուէր։ Քաղաքային եւ պետական բարձր պաշտօններու եւ մինչեւ իսկ վէզիրի աստիճանի հասնողներու մէջ Հայերը համեմատաբար շատ էին. անոնք մեծ պատուանշաններու արժանացան եւ նախարար եղան։

Սուլթան Ապտիւլ Համիտ, արքունի գանձերուն նախարարութեան համար մինչեւ յեղափոխութիւնը հայ պաշտօնատարներ կը գործածէր։

Հայերը միայն Թուրքիոյ մէջ չէ որ վաճառականութիւն կ'ընէին, այլ, հին ժամանակներուն, մասնաւոր կարաւաններ կազմելով Հնդկաստան, Սիամ, եւ նոյն իսկ մինչեւ Չինաստան ապրանք կը տանէին ու վերադարձին այդ կողմերէն ապրանք առնելով Թուրքիա բերելով կը ծախէին ու շահ կ'ընէին։ Բազմաթիւ հայ վաճառականներ ու յանձնակատարներ կային Պարսկաստանի, Հնդկաստանի, Ճավայի, Պոռնէոյի եւ Ճափոնի մէջ։ Սինկափուրի ամէնէն հարուստ վաճառականները Թրքահայերն էին։

Հայերը վաճառատուններ ունէին Իտալիոյ, Անգլիոյ, Հոլանտայի, Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի ամէնէն շահաբեր քաղաքներուն մէջ։

Թէ Պոլսոյ եւ Թէ Անատոլուի մէջ, ոսկերչութիւնը, ժամագործութիւնը, երկաթագործութիւնը, մետաքսագործութիւնը եւ այս կարգի արհեստները բոլորն ալ Հայերուն ձեռքը կը գտնուէին։ Պոլսոյ եւ գաւառի շուկաներուն մէջ կերպասեղէնի առեւտուրով զբաղողներուն մեծ մասն ալ Հայերն էին։

Թուրքիոյ հնչուն դրամագլուխը ամէնէն աւելի հայ սեղանաւորներու ձեռքը կը գտնուէր։

×

1877ին, երբ Ռուսիոյ հետ կը պատերազմէինք, Թուրքիոյ զին. ծառայութեան օրէնքը ընդհանուր բնակչութեան համար ի զօրու չէր։ Անատոլուի ամբողջ ճակատը պաշտպանելու համար վեր ի վերոյ հազիւ հօթանասուն հազար զինուոր կարելի եղած էր հանել։

Մոսկովները մեզմէ երեք անգամ աւելի մեծ ուժով մը պատերազմի սկսած ըլլալով, Գազի Ալին մեր բանակին պակասը լրացնելու համար արեւելեան նահանգներու քիւրտ աշիրեթներու պէյերն ու աղաները համոզելու ելաւ։ Բայց այս պէյերն ու աղաները պատերազմի դաշտը հազիւ քանի մը հազար հոգի կրցին բերել։ Անոնք ալ զինեալ տէրէպէյիներու խումբեր՝ որոնք ոչ կարգ կանոն կ'ընդունէին ոչ ալ հրամանի կը յարմարէին։ Փոխանակ լուրջ շարժումներու մասնակցելու, Թալան ընել կ'ո… գէին։ Թշնամին հազիւ հանդ… տանց կ'առնէ կը փախչէին եւ փախ… չելու միջոցին հանդիպած գիւղեր… եւ մասնաւորապէս խոլամ գիւղեր… աւելի հարուստ եղող հայ գիւղեր… կ'ապատակէին եւ ժողովուրդին ի… քերն ու կենդանիները առնելէ… շատ անգամ ալ կը սպաննէին… նոնք(*)։

Կուսակալներն ու գաւառապետ… եւ գիւղերու կառավարիչները, գոր… շարժի հետեւանքով, իրենց ձեռ… տակ զափթիէ եւ ժանտարմ չունէ… այնպէս որ ժողովուրդը Քիւրտե… աւազակութեանց դէմ չէին կր… պաշտպանել։

Թէեւ կառավարութիւնը որոշ… այս աւազակները խիստ հետապնդ… մի ենթարկել, զինաթափ ընել եւ… նի տեղաւորել որոշուած շրջաններ… բայց այս որոշումները գործադրե… համար ուժ եւ զինուոր չկար։ Իս… քանի մը պատիկ աւելի Թշնամի… դէմ ամփոփելով անձնուիրաբար կ… քառող մեր արեւելեան բանակը … ըէնի շղթայութեան, յոգնութեան… կորուստները լրացած չըլլալուն հա… մար, քայքայուած էր։ Մոսկովնե… մինչեւ Էրզրում եկած էին եւ Պոլ… լիի ճակատին վրայ ալ, Փլէվնայի… Շըփքայի անկումով, պարտութիւ… ները շարունակուած էին եւ Թշնա… մին Պոլսոյ ճամբան բռնած էր։

Այս աղէտներուն հետեւանքով Ռ… պետութիւնը Ռուսերուն հետ Այ Ս… Ֆանոսի դաշնագիրը կնքեց (18… մարտ)։ Հայ տարրը այս դաշնա… համաձայն, քիչ առնէն Մոսկով… րու բանակ. վարչութեան տակ պի… իյնար։ Կարգ մը զարգացած Հայ… որոնք մեզմէ եւ մեր վարչութեն… գոհ չէին, մտնելով լուծին տակ … նելու եւ իրենց հայրենակիցներ… ինչքն ու կեանքը Քիւրտերու Թշն… մութենէն ազատելու համար, ան… սմանեան պաշտօնեաները դրդ… խառնելու, իրենց գործը իրենց … նելու փափաքով պատուիրակութ… մը ղրկեցին Պերլինի վեհաժողով… եւ յուշագիր մըն ալ ներկայացուց… Հայ համայնքին պատուիրակներ… Խրիմեան արք., Խորէն Նար… արք. եւ աշխարհականներէն՝ Փա… փազեան եւ Մինաս Չերազ։

Այս յիշատակագրին համաձա… Հայերու անունով ուզուած զիջ… մաներն էին.— Մեծ պետութիւ… հաւանութիւնն ալ ըլլալու պայմա… հինգ տարուան համար Թագաւոր… կողմէ անուանուած քրիստոնեայ … սակալի մը (Հայու մը նախապ… տութիւն տալով) վարչութեան … հայկական նահանգ մը կազմուի։ Ա…

(*) Քիւրտերու փորձանքին ենթա… կուած տեղերը, պատերազմի… շարժումներու հետեւանքով, … ամսուան մէջ հինգ անգամ Մոսկ… եւ հինգ անգամ ալ Թուրք բանա… ոտքի կոխան եղած եւ աւերուած … (Էրզրումի անգլ. փոխ–հիւպատո… տեղեկագիրը, 1885ի «Կապոյտ… Է»ին մէջ)։

նահանգին մէջ ըլլան Էրզրումի, Վա-նի կուսակալութիւնները, Տիարպէքի-րի կուսակալութեան հիւսիսային շը-ջանները, Սղերդի սանճագը եւ Բիթլիսի նահանգը: Հասոյթին հարիւրին 20ը կրթութեան եւ հան-րօգուտ շինութեանց յատկացուին, Իսլամներու եւ Հայերու միջեւ տեղի ունեցող դատերը կուսակալներէն կազմուած ատեաններուն առջեւ տես-նուին, Թիւրք եւ Չէրքէզ հէլլա-ներէն պայմանով՝ Իսլամներէ եւ Հայերէ խառն ոստիկան զինուորներու եւ ոս-տիկանական գունդեր կազմել, տա-րիկանական գունդեր կազմել, տա-րօրինակ(?) դնել ու անոր տեղ հողա-տարակ(?) գնել: Առանձնապէս քաղա-քային եւ պատժական օրէնքը չի-նել. Իսլամներուն զէնքերը հաւաքել, կառավարական պաշտօնատուներուն մէջ Թուրքերէնի հետ Հայերէնն ալ գործածել եւ նահանգային գործերը վարելու համար ընտրովի ընդհանուր ժողով մը կազմել:

Եւ սակայն, վեհաժողովի անգլիա-կան պատուիրակը բառ «Անատոլուի Հայերը թէ Թուրքերը իրենց հին սովորութիւններուն եւ աւանդութիւն-ներուն հակառակ եղող ինքնավարու-թիւն մը օգտուելու ընդունակ չեն: Արդէն Հայերը Անատոլուի ոչ մէկ կողմը հաւաքաբար կը բնակին եւ Թուրք տարրին հետ շատ խառնուած են. կարելի չէ նաեւ Հայերուն ուզա-ծին նման ինքնավար նահանգի մը համար սպահով կեդրոն մը գտնել, եւ թէ ինքնավարութեան գործադրու-թիւնը անյաղթելի դժուարութիւննե-րու պիտի հանդիպի(**): Անգլիացի պատուիրակը ինքնավարութենէ առ-ւելի պարզ բարենորոգում մը կատա-րելու կողմնակից եղաւ:

Այսպէս, յանձնառութիւն մը եղաւ «Անատոլուի հայաբնակ կուսակալու-թիւններուն մէջ անյապաղ տեղական պահանջներուն յարմար բարենորո-գումներ ընել եւ Հայերը Քիւրտե-րուն ու Չէրքէզներուն յարձակում-ներէն պաշտպանել(***):

(**) Անգլ. պատուիրակ արտաքին նախարար Լորտ Սալիսպրիի նառը:

(***) Պերլինի դաշնագրին 61րդ յօդուածը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐԶԻԿ Ս. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ ԿԸ ԽՕՍԻ

Ծանօթ արոյեան Ս. Համ-բարձումեան Երեւան հասաւ եւ հե-տեւեալ յայտարարութիւններն բրաւ «Խորհ. Հայաստան»ի.—

Ծանրութիւն վերցնելու մրցում-ներուն մէջ իմ յաջողութիւնս ար-դիւնք է յամառ եւ կանոնաւոր աշ-խատանքի: Այսպիսի մրցումներու ձեւերը իւրացնելու եւ մկանները զօ-րացնելու համար, 1928—30 թուական-ներուն գրաւեցայ նախ թեթեւ աթ-լեթիզմի փորձերով: Ծանր աթլէ-թիզմի մրցումներուն առաջին ան-գամ մասնակցեցայ Երեւանի մէջ, եւ կիսածայր քաշի մրցումներուն մէջ սահմանեցի Հայաստանեան մրցանիշ՝ վերցնելով 420 քիլոկրամ: Անուհե-տեւ 1931ին պահ մը ընդհատեցի: 1932ին Երեւանի մէջ մասնակցեցայ ծանր քաշի մրցումներուն, եւ շահե-ցայ առաջնութիւնը՝ վերցնելով 444 քիլոկրամ: 1933ին մասնակցեցայ Խարկովի մրցումներուն, վերցնելով 482 քիլոկրամ: 1933ին մասնակցեցայ Մինսկի մրցումներուն, վերցնելով 505 քիլօ: Այս տարի մասնակցեցայ Դոնբասի մրցումներուն, վերցնելով 535 քիլոկրամ: Բոլոր այս մրցումնե-րուն մէջ շահեր եմ առաջնութիւնը: Վերջին համամիութենական մրցում-ներուն, Մոսկուայի մէջ, աւելի քան 450 ախոյեաններու մէջ առաջնութիւ-նը շահեցայ՝ բարձրացնելով 571 քի-լոկրամ: Այսպէս սահմանեցի ռուսա-կան մրցանիշ մը, որ շատ մօտիկ է համաշխարհային մրցանիշին:

Ներկայիս կ'աշխատիմ նախապատ-րաստական աշխատանքներով, մաս-նակցելու համար, այս Օգոստ. ամ-սուն Փարիզի մէջ տեղի ունենալիք համաշխարհային մրցումներուն:

ՔՐՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ ՓԱԿՈՒԵՑԱՒ

Յուլիս 14ին գումարուեցաւ քրտա-գիտական համաժողովին վերջին նիս-տը: Այս նիստին մէջ փորձուեցաւ ամփոփել համաժողովին կատարած աշխատանքները. 1— Քրտական ընդ-հանրական գրական լեզուի հարցը, 2— Քրտական լեզուի ուղղագրութեան եւ այբուբենի հարցը, 3— Քրտական լեզուի քերականութիւնը, 4— Քրտա-կան լեզուի բառակազմութեան օրէնք-ները:

Համաժողովը աննշան փոփոխու-թիւններով հաստատեց առաջին երեք հարցերու քննութեամբ զբաղած յանձնախումբերու առաջարկները; իսկ բառակազմութեան հարցին քըն-նութիւնը թողուց Հայաստանի Մշա-կոյթի պատմութեան հաստատու-թեան:

Համաժողովը քրտական ընդհան-րական լեզու ճանչցաւ կուրմանջի բար-բառը, որ լեզուն է ներկայիս Հայաս-տանի մէջ ապրող Քիւրտերուն:

Համաժողովը տուաւ նաեւ կարգ մը կազմակերպչական որոշումներ: Քր-տագիտական կեդրոն ստեղծելու հար-ցը թողուց Մոսկուայի քրտական նոր այբուբենի կոմիտէին: Որոշուեցաւ քրտագէտներու երկրորդ համաժողո-վը գումարել 1935ին Ատրպէյճանի մէջ: Որոշուեցաւ նոյնպէս Հայաստանի պետական համալսարանին մէջ հիմնել քրտագիտութեան ամպիոն մը, հրա-տարակել այս առաջին համաժողովին որոշումները, հաւաքել եւ լոյս ընծա-յել քրտական ֆոլքլորին նիւթերը:

ՈՐՍՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Յօդուածով մը, «Խորհ. Հայաս-տան»ի մէջ Մանկունի կը գնահատէ Հայաստանի Որսորդական Միութեան ծաւալումը եւ հեռանկարները: Այս Միութիւնը ներկայիս ունի 3000 ան-դամ: Նոյն Միութեան առեւտրական գործունէութիւնը կը գնահատուի տա-րեկան մէկ միլիոն րուբլի: Կը հայ-թայթէ թանկարժէք մագեղէն ու մոր-թեր:

Հայաստանի մէջ որսորդութիւնը մեծ հեռանկարներ ունի, որովհետեւ գոյութիւն ունին բոլոր անհրաժեշտ պայմանները,— ջրառատ եւ բուսա-ռատ լեռներ, խոր ձորեր, առատ կեր: Եւայլն: Նոր Բայազիտը եւ կարգ մը ուրիշ շրջաններ կուտան ամէնէն ըն-տիր աղուէսի տեսակները: Վաղար-շապատէն ոչ հեռու, Սեւ Ջուրը կու-տայ թանկարժէք ջրշուն: Այլահմէր-տին կուտայ կզաքիսի հազուագիւտ տեսակներ: Բասարգեչարը, Լէնինա-կանը, Մարտունին, Մեղրին, Դա-րալագեազ, Ղամարլուն կուտան վայրի ուխտաբներ(?), այծեր, Դիլիջանը՝ եղջե-րու:

Հայաստանի Որսորդական Միու-թեան միջոցով անցեալ տարի 21 շր-ջաններու մէջ որսացուած են 4270 աղուէս, 711 խշտար (փորսուղ), 300 գայլ, 3309 նապաստակ, 475 կզաքիս, 16 ջրշուն, 190 վայրի կատու, 18 արջ, 115 դաշտային մուկ: Որսացուած այս կենդանիներէն՝ աղուէսին, ջրշունին, կզաքիսին մորթը շատ թանկարժէք է եւ արտածելի ապրանք:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւան հասաւ Երիվեան Փութպոլի խումբ մը, մրցումներ կատարելու համար Երեւանի խումբերուն հետ:

⁂ Յուլիս 16ին երկրաշարժի թոյլ կան ուժեղ ցնցումներ զգալի եղան Լէ-նինականի մէջ: Վնաս կամ զոհեր չը-կան:

⁂ Յուլիս 10 Օգոստոս 10 յայ-տարարուած է ջերմախտի դէմ (մա-լարիա) պայքարի ամիս,— կառավա-րութիւնը քաղաքներ ղրկած է 100 քիլօ քինին, 30 հազար մեթր շղարշ, լոյս ընծայած է հայերէն եւ թուրքե-րէն լեզուներով գրքոյկներ ջերմախտի մասին:

⁂ Ուզունլարի, Փաշալուի եւ Մար-տունիի շրջաններուն մէջ բացուեցան դեղարաններ, շուտով դեղարաններ կը բացուին նաեւ Արարատի եւ Ելի-նովկայի մէջ, այսպէսով Հայաստան ապահովուած կ'ըլլայ դեղարաննե-րով:

⁂ Յուլիսի սկիզբը Երեւանի մէջ վերջացան թեթեւ աթլէթիզմի մր-ցումները, որոնց կը մասնակցէին 58 մարզիկներ:

Այս մրցումներուն ընթացքին նշա-նակուեցան երկու Հայաստանեան մր-ցանիշեր: Այսպէս Կարապետեան 60 մեթրը վազեց 6,7 վայրկեանի մէջ, այսպէս կոտրելով Հայաստանի մրցա-նիշը, որ կը պատկանէր Գէորգ Սա-նոյեանի: Բասու 3000 մեթրը վազեց 10 վայրկեան եւ 19 երկվայրկեանի մէջ, սահմանելով Հայաստանեան երկրորդ մրցանիշ մը: Ուշագրաւ էին նոյնպէս վազքով բարձրութիւն ցատ-կելու մցումները: Սուրէն Ստեփան-եան, Արայիկ Գօզոեան եւ Գէորգ Թումանեան ցատկեցին 1,60 մեթր:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վիէն, յուլիս 30 (Ցառաջ).— Այս տարի եւս Նաւասարդի տարեդարձը տօնուեցաւ կիրակի, նախաձեռնու-թեամբ Հ. Յ. Դ. Վիէնի Քրիստափոր խումբին, Պ. Փէլէի դաշտին վրայ, պաղ աղբիւրի կից կանանչ բարտինե-րու տակ: Ընկերները յաջողած էին թիւրիմացութիւնները փարատել եւ դաշտը ապահովել:

Ժողովուրդը առաւօտէն սկսեալ պայուսակներով բեռնաւորուած խումբ-խումբ կը հաւաքուէր դաշ-տը: Կէս օրուան ճաշէն յետոյ սկսաւ ուրախութիւնը:Լիռնէնհրաւիրուածէր ընկ. Ե. Քրքջեան իր ճաղով: Պ. Լ. Գօյաճեան սիրայօժար կը մասնակցէր իր ջութակով: Ներկաները կը պարէին այր, կին, աղջիկ խառն: Ոգեւորու-թիւնը այնքան մեծ էր որ պարաւ կի-ներ կը գառնային շուրջ պարի մէջ: Մշեցիները պարեցին Մշոյ աւան-դական պարը, առաջնորդութեամբ 60 տարեկան Մշեցի Տիգրան Մանուկ-եանի (հին յեղափոխական):

Ժամը 4ին սկսաւ բուն հանդէսը, ընկ. Ս. Գալուստեանի նախագահու-թեամբ եւ «Կուեցէք աղերս» եր-գով: Արտասանեցին ընկերներ Մ. Կա-րապետեան, Յ. Մաթոսեան եւ Տիկին Ա. Մազաքեան: Երգեց ընկ. Մ. Մու-րատեան: Օրուան յիշատակի առթիւ գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ ընկ. Խա-չիկ Մկրտիչեան Փարիզէն: Ըսաւ թէ Նաւասարդի արշաւանքը մեծ ար-ժէք ունի անոր համար որ անտեղ ժո-ղովուրդէ մը մօտ 300 քաջեր համա-խմբուեցան Դաշնակցութեան դրօշին տակ եւ խոյացան ջարդարար ցեղա-խումբի մը վրայ: « Հ. Յ. Դաշնակ-ցութիւնը որ 37 տարի առաջ կազմա-կերպեց Նաւասարդի արշաւանքը, այ-սօր եւս կրնայ արշաւանքներ կազմա-կերպել, երբ առիթը ներկայանայ, յանուն հայ ժողովուրդի ազատու-թեան »: Հանդէսը փակուեցաւ « Կար-կուտ տեղացնով, եւ ուրախութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ ատեն:

⁂ Անցեալ շաբաթ իրիկուն Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Վի-էնի մասնաճիւղը կազմակերպած էր սգահանդէս մը ի յիշատակ Տարօնի հերոսներու: Ներկայ էր կոկիկ բազ-մութիւն մը: Բեմին վրայ սեւով ծած-կուած դագաղ մը զետեղուած էր քանի մը հերոսներու նկարներով: Նախա-գահը քանի մը խօսքով բացաւ հան-դէսը եւ ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել ազա-տագրութեան հերոսներու յիշատակը: Մեներգեցին՝ Պ. Պ. Ա. Դանիէլեան, Մ. Ճնտոյեան եւ Տիկին Վ. Դանիէլ-եան: Արտասանեցին՝ ընկերներ Մ. Կարապետեան եւ Յ. Մաթոսեան: Ջութակի վրայ նուագեց Պ. Լ. Գօյա-ճեան, ի յիշատակ Աղբիւր Սերոբի « Գնդակ որոտաց »ը: Օրուան բանա-խօսը, Պ. Արմէն Սասունի ներկայա-ցուց Տարօնի կեանքը հեթանոսական շրջանէն մինչեւ 1915ի անկումը, հաս թուեց Տարօնի հերոսները ու բոնք ինկան ազատութեան համար: Յետոյ խօսելով ներկայ Հայաստանի եւ գաղութներու մասին, ըսաւ.— Ան-կարելի է Հայաստանի ներկայ սահ-մաններու մէջ տեղաւորել գաղթակա-նութիւնը, եթէ Հայաստանը վայր-ցուները լայն բանայ, 50 կամ հա-րիւր հազար հոգիէ աւելի կրնայ տեղաւորել, իսկ մենք արտասահմանի մէջ ունինք մօտ մէկ միլիոն հայութիւն, ցրուած աշխարհի չորս կողմերը: Եթէ կ'ուզենք որ մենք ապրինք այս վիճակէն, Թըր-քահայաստանէն մաս մը հող պէտք է կցել ներկայ Հայաստանի:

Յաջորդ նամակով պիտի գրեմ բան-ւորներու կեանքէն. Գործերը երթա-լով կը թուլնան:

Գ. Մանուկեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՐԵՒԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵՐ ԴԻՐՔԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդա-ծութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ, այս խորագրին տակ, «Կով-կաս» ամսագրի վերջին հրատարակու-թեանց առթիւ (15 յուլիս).

— Կովկասի եւ Թրքիայի մար-դոց տարբերությունը աւելի վի-լայեթային, ձեւի, լեզուի մէջ է, քան քաղաքական ծրագրի մէջ: Ոչ թէ քա-ղաքական որոշ դիտումներով, այլ ա-ւելի քիչ խօսքերով եւ աւելի անկեղծ պատճառաբանութիւններով Կով-կաս կ'աշխատի համոզել Հայերը, որ մէկդի դնեն իրենց վարանումները եւ անվերապահօրէն միանան կովկասեան իրենց հարեւաններուն՝ անոնց հետ միասին խորհ. կառավարութիւնը տապալելու համար, ուր Հայերուն պիտի երաշխաւորուի կովկասեան միւս ազգերուն հաւասար իրաւունք-ներ:

Սակայն, որքան ալ քիչ, անկեղծ եւ բուռն կերպով Հայերը փափաքին գործակցիլ իրենց կովկասեան հարե-ւաններուն, անոնք չեն կրնար այդ ը-նել՝ իրենց ազգային քաղաքական ու ֆիզիքական գոյութիւնը վտանգելու գնով:

Ուրիշ խօսքով՝ մինչեւ որ Հայերը ապահովութիւն չունենան, որ Ռու-սիոյ գրկէն ազատուելով չպիտի իյ-նան աւելի վատթար ու իրենց համար անհամեմատ աւելի վտանգաւոր Թուրքիոյ գիրկը, չպիտի ուզեն երբեք կամովին անջատուիլ Ռուսիայէն, թէեւ կովկասեան ուրիշ ազգ մը ոչ պա-կաս անկախութեան կը ձգտին, չպի-տի ուզեն նաեւ բանի ուժով տապալել Ռուսիոյ ներկայ իշխանութիւնը, թէ-եւ կովկասեան ուրիշ ազգ մը Ռուսաց չափով կ'ատեն զայն:

Կովկաս կ'ըսէ, թէ ինչպէս որ Հա-յերը չեն կրնար ուրիշ երաշխիք տալ, որ անկախ Կովկասը չպիտի ենթար-կուի Ռուսիոյ յարձակման, այնպէս ալ կովկասեան միւս ազգերը չեն կր-նար երաշխաւորել, որ Թուրքիա չպի-տի փորձէ յարձակում գործել անկախ Կովկասի վրայ:

Սակայն, Կովկաս կը մոռնայ, որ Ռուսիա միայն քաղաքական վտանգ մըն է կովկասի ազգերուն համար, մինչդեռ Թուրքիա կը ներկայացնէ նաեւ ֆիզիքական վտանգ մը, գէթ Հայերուն համար. որովհետեւ կաս-կած չկայ, որ եթէ Ռուսիա նորէն մտնէ Կովկաս, պիտի բնաջնջէ ըսէ հայութիւնը, իր համթրքական ծրա-գիրները իրագործելու համար այն յատուկ բարբարոս միջոցներով, ո-րոնցմով այնքան տխուր հռչակ հա-նած է պատմութեան մէջ եւ որոնցմով արդէն բնաջնջած է իր սահման-ներուն մէջ գտնուող հայութիւնը:

Այսպիսի պայմաններու մէջ մի՞թէ կատարեալպէս անարդար չէ պահան-ջել Հայերէն, որ բաւականանան կով-կասեան իրենց հարեւաններու անուշ խօսքերով եւ խոստումներով:

Կը հարցնենք՝ Թուրքիոյ յարձակ-ման մը պարագային Ադրբէջանի Թուրքե՞րը, Վրացինե՞րը կամ Լեռնա-կանե՞րը պիտի կանգնին Հայերու կող-քին՝ Թուրքերու դէմ կռուելու եւ հա-յութիւնը կատարեալ բնաջնջումէ ա-զատելու համար: Չէ՞ որ Հայերը տա-կաւին մոռցած չեն 1918ի տխուր եւ այնքան դառն դասը, երբ ռուսական զօրքերու փախուստէն յետոյ, իրենք լքուեցան կովկասեան իրենց հարե-ւաններէն եւ ստիպուած եղան մինակ-նին պաշտպանել իրենց ֆիզիքական գոյութիւնը արշաւող Թուրքերու և ա-նոնց միացած Ադրբէջանցիներու եւ նոյնիսկ Տաղստանցիներու դէմ:

Կովկաս չի կրնար թէթեւ կերպով սահիլ Հայերու համար ճակատագրա-կան այս հարցի վրայէն ըսելով, թէ կովկասեան միւս հարեւանները ալ եւ է երաշխիք չեն կրնար տալ Թուրքիոյ դէմ եւ ատիկա միայն Թուրքիայէն կախուած է:

Կովկաս պէտք է հասկնայ, որ հայ ժողովուրդը, անցեալի իր անուր դասերէն յետոյ, որ եւ է պարագայի տակ չպիտի ուզէ կամովին ենթարկել այնպիսի վտանգաւոր վիճակի մը մէջ, ուր միայն Թուրքիոյ կամքէն կախուած ըլլայ յարգել Կովկասի ան-կախութիւնը եւ հայ ժողովուրդի գո-յութեան իրաւունքը»:

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՇԵՐԻՏԻՆԻ ՃԱՌԸ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ամէնէն առաջ ես հարցաքննեցի դայն անգլիերէնով: Եւ ի՞նչ բան երե-ւան հանեցի: Ան իր կեանքին մէջ եր-բեք տեսած չէ Նշան Սարգիսեանը առել առաջ: Ան դուրս կ'ելլէ մայր ե-կեղեցիէն, բարեկամ կնոջ մը հետ կը խօսի եկեղեցիին առջեւ, ու ապա պէտք կ'ունենայ լուացարան կամ կա-նանց հանգստարան երթալու, եւ կ'եր-թայ եկեղեցիին վարի յարկը, եւ կը տեսնէ այնտեղ խորհրդաւոր եօթը ան-ձեր, ու անոնցմէ մին կ'ըսէ «Ըրի, մէկը կուգայ», եւ այս մարդը, Լէյ-լէկեան կը մօտենայ իրենց եւ կ'ըսէ. «Տիկին, գացէք, կորսուեցէք. դա-ցէք» իմ փոքրիկ Թամին, երբ դեռ հինգ տարեկան էր, կրնար խօսիլ: Բայց, երբ միւս կիներ եկան, գտանք որ— նախ քան դայն ձգելս— ես տե-սայ այս պատկերը այստեղ, եւ իմ տագնապաւոր բարեկամը, Պ. Պէնիթին եկաւ ու ըսաւ. «Թամ», անոնց բան մը հարցուր պատկերին մասին»: Ա-տոր վրայ ըսի փոքրիկ կնոջ. «Եւ Պ. Քուէյն ձեզի ցոյց տուաւ Պ. Լէյլէկ-եանի եւ Պ. Սարգիսեանի նկարները, չէ՞: Ո՛հ, այո՛, անոնք ցոյց տուին պատկերը»:

Դուք, տասներկու մարդիկ, պիտի որոշէք այս դատը: Այսպիսի վկայու-թիւնով դուք չէք կրնար շուն մը ան-գամ դատապարտել, ո՞ւր մնաց որ դատապարտէք մարդկային էակ մը:

Եւ ապա տեսաք հակասութիւնը կը-նոջ որ եկաւ, եւ սա՝ փոխանակ եկե-ղեցիին առջեւ կանգնած ըլլալու եւ խօսելու, կ'երթայ, տասը վայրկեան կը պտըտի բարեկամին հետ ու ապա կը վերադառնայ:

Արդ, պիտի ըսէք ինձ, Պ. փաստա-բան, լաւ, ինչո՞ւ այս մարդիկը կու-գան եւ այդպիսի ընթացք մը ցոյց կուտան: Ինչո՞ւ: Լաւ, որովհետեւ, եթէ բան մը պատահի նոյեմբեր 26ին եւ բաւական ժամանակ անցնի վրա-յէն, անոնք կը խօսին ու կը մտածեն բաներու մասին, եւ անոնք իրապէս կը հաւատան թէ անոնք տեսած են բանը

Արդ, գանք Սարգիս Տէմիրճեանին, որ եկեղեցի մտած է: Օ՛, ան ճար-պիկ մարդ մըն է: Այսօր այստեղ է: Ան այստեղ եղած է ամէն օր. Ուղղա-կի հարցաքննութեան ժամանակ, ան բշտցահարն էր, կը տեսնէ՞ք, քշտցա-հարը: Եւ քննութեան լրումէն ճիշդ առաջ, ան այս փոքրիկ բեմին վրայ աւելի մեծ դերասանութիւններ կ'ը-նէր քան որ տեսնուած է շատ մը բե-մերու վրայ: Էհ, բաւ ան, ես երկա-րեցայ եւ տեսայ որ Լէյլէկեանը, թիւ-լը, ձեռքերով զարկաւ մարմնին, չտեսայ ձեռքերը, բայց տեսայ թեւե-րը: Ի՞նչպէս տեսար: Առաջ երկարե-ցայ, արք-ին ուսերուն վրայէն, եւ տեսայ այդ: Ապա ան գրեթէ գծա-գրական հաւատարմութեամբ պատ-մեց ամէն մէկ բան որ տեսած էր, թէ ինք տեսաւ որ Սարգիսեանը վազեց ու բռնեց ձեռքը: Եւ ամբողջ պատմու-թեան ընթացքին ան կը խօսէր անձի մը մասին եւ, քանի ձեզ, որ թէ ուղ-ղակի քննութեան ժամանակ, եւ թէ հարցաքննութեան ընթացքին ինծի շատ, շատ զօրաւոր վկայ մը թուե-ցաւ:

Սակայն, ի՞նչ պատահեցաւ: Ան գործածեց «կրնայ ըլլալ» բառը, եւ ես հետեւցուցի իմ փորձառութենէն, թէ կնոջմէ ծնած ոչ մէկ անձ, որ կը գտնուէր այդ եկեղեցիին մէջ, կարող էր պատմելու այն բոլոր բաները,զորս ան տեսած էր:

Ժան Պրրոզ, մեծ բնագէտ եւ ճա-տագիրը կը պատմէ մեզ թէ՝ շատ մը մարդիկ որ ինքզինքնին ուսանող կը կարծեն, կը դիտեն սկիւռին վար գա-լը, ու նկարիչը վար իջնող սկիւռին չորս ոտքերը միասին կը գծէ: Իրա-կանութիւնն այն է, սակայն, որ երբ սկիւռը վար կ'իջնէ, իր ետեւի ոտ-քերը կ'երկարէ ու կը կախուի ծառին կեղեւէն, բայց մարդիկ, որ հազար ու հազար անգամ տեսած են զանոնք, չեն գիտեր այդ:

Հին պատմութիւն է: Նայեցէք ձեր ժամացոյցին վրայ. ան 6 թուանշանը ունի՞, թէ անոր տեղը պարապ է:

Ահա այս մարդը որ եկեղեցին մէջ, խռնուած անցքին մէջ, եպիսկոպոսին ուսին վրայէն նայելով, անոր առջեւ տեսած է մէկը, մինչ այդ իրեն բո-լորովին անծանօթ, որ իր բազուկները կը շարժէ. տեսած է Սարգիսեանը, եւ տակաւին ուրիշներ:

Կը հարցնեմ. դեկտ. 24ին յայտա-րարութիւն տուա՞ծ էք: Այո, եւ ահա իմ բարեկամը (անհարկի դատախա-զին) կուզայ ըսելու այն ինչ որ ես պիտի ըսէի տարիներ առաջ, կամ ու-րիշ որեւէ մէկը պիտի ըսէր: Հակա-ռակորդին առաջատար կարելի է վար իջեցնել անոր ըսելով. «Հարկաւ, եւ ահա իմ ապացոյցս կը մատուցանեմ»:

Նախկին առաջական է այդ զոր մենք փաստաբաններս ունինք Ջեւրդ տոպրակին մէջ կը գնեն, եւ անոնցմէ մէ-կը դուրս կը քաշեն, ըսելով. «Ես Շե-րիտօնին առաջատար պիտի իջեցնեմ շուտով. ահաւասիկ», եւ իբր ապա-ցոյց մէջտեղ կը բերէ, ահա մէկը, ահա ուրիշ մը:

Եւ երբ այդ յայտարարութիւնները մէջտեղ կը դնէ, եւ երբ ապացոյց կ'ընդունի, անոնց մասին աւելի բան կը գիտնայ քան առաջ գիտէր: Եւ ին-չո՞ւ: Ես այդ յայտարարութիւնները մէջտեղ բերել տուի: Մի՛ մոռնաք որ այս դատին մէջ ոչ նախնական հար-ցաքննութիւն եղած չէ. ոչ մէկ քննու-թիւն նախնական դատարանին առջեւ. առաջին անգամ ըլլալով Կրէնտ Ճիւ-րիին տարուած է. եւ մենք հոս կու-գանք ամբողջովին անտեղեակ անոնց վկաներու, եւ ներկայացուելիք վկա-յութիւններուն:

Երբեք չէի երազած որ անոնք Գու-թրնէն երկու կիներ բերել պիտի տա-յին: Չէի սպասեր: (Ներքին տուէք այդ յայտարարութիւնը):

Եւ այս յայտարարութեան մէջ, նախ մէկ բառ կը գտնէք, յետոյ ու-րիշ մը: Ընդհանուր փոփոխութիւն մըն է որ կը տեսնենք:

Ես օրէնքի սահմանին մէջ էի, երբ այդ յայտարարութիւնները պահան-ջեցի. եւ երբ իրաւունք, ստացայ. եւ պիտի աւելցնեմ որ այս դատավարու-թեան ընթացքին ինչ որ ստացած եմ օրէնքի սահմանին մէջ է եղած:

Ոչ ատոր, ոչ ալ միւսին մէջ կը գտ-նէք նման բան մը: Ես ցոյց տուի որ այդ վկան սուտ է. եւ այդ, խիստ ա-նիրաւի կերպով հոգատարութեամբ կամ պարծանքով չէ որ կ'ըսեմ. պարզ բա-րեբախտութիւն մըն էր:

Հոս ունինք վկային մէկ յայտա-րարութիւնը, առնուած դեկտ. 24ին, երբ դէպքը թարմ էր անոր յիշողու-թեան մէջ: Լէյլէկեանը նորս բեր-ուած էր: «Ոչ. չեմ կրնար ըսել թէ բան մը տեսայ»: Եւ առաջին անգամ նման վկայութիւն տուած էր իր ա-ռաջին յայտարարութեան մէջ:

Եւ երբ գինքը նորէն դրի, ի՞նչ պա-տասխանեց.— «Օ, գլուխս կորսնցու-ցած էի. չափազանց յուզուած էի». բայց ամբողջ օրը ստախօսելէն(?) ետ կեցած: Մենք վախ ունէք նշան մը չտեսանք անոր վրայ:

Եւ սակայն, յետոյ, անոնք ամէնքն ալ եկան եկան, ինչպէս եւ այս մար-դը, որ արթիստ, նկարիչ, եւ ուրիշ անուններով որակուեցաւ...

Ան ալ իր պատմութիւնն ըրաւ. ու-նոր ալ նախօրօք ըրած յայտարարու-թիւնը առինք. նոյն բանը. այնպէս որ ալ ինծ համար սովորական եղաւ հարցնել իրր առաջին հարցում.— ա-ռաջ յայտարարութիւն ըրա՞ծ էք. «Ահա այս է». եւ մենք կը բաղդա-տենք իրենց առաջին յայտարարու-թիւնը եւ այս տեղ ըրած վկայութիւն-ները: Եւ կուգանք վերջին երկու վը-կաներուն: Անպայման մաքի նմանու-թիւն մը: Այլ մարդիկ մէջ կը մանեն, — ըսել չեմ ուզեր այս երկու դատա-խազները, այլ դուրս գտնուող կու-սակցական Հայերը,— եւ կը խրա-տեն վկաները.— «Զգոյշ, Շերիտըն ձեզ ներս պիտի դնէ ցոյց տալով որ ձեր առաջին յայտարարութիւնները կը հակասեն ձեր վկայութիւններուն: Ձեր պատասխանը պէտք է պատրաստ ունենաք: Նախ, թոյլ մի տաք որ ձեզ անգլիերէն հարցաքննէ. թարգմանի միջոցաւ խօսեցէք. եւ երկրորդ, եթէ հարցնէ, ըսէք որ Դաշնակներէն կը վախնայիք եւ կը սարսափէիք»:

Կը հարցնեմ, այս բացատրութիւնը բանաւոր չէ՞:

Երբ Ժան Անդրէասեանը, յունուար 17ին, դէպքէն մօտ երեք շաբաթ վեր-ջը, դատարան տարուեցաւ, այդ խօ-հարարը հոն էր. եւ յայտարարեց որ բան մը չէր գիտեր, որ միայն այդ մարդիկ ճաշարանին մէջ տեսած էր: Պիտի հարցնէք, ինչո՞ւ այդ մարդը իբր վկայ կը բերուի: Իսկ ես պիտի հարցնեմ. ի՞նչպէս այդ մարդիկ կը կանչուին, ու կրնան այսքան ստոր-նանալ: Մարդկային մաքին հետ կապ-ուած հարց մըն է այս:

Ի՞նչ է շարժառիթը: Կ'ենթադրեմ որ այս պատասխանը պարզ է անոնց, որոնք փորձառու են դատավարու-թեանց: Մէկը կը հաւատայ որ այս մարդիկը մեղապարտ են. եւ այս տը-նալէն սկսելով, կրնայ ամէն ինչ յար-մարցնել իր մտածումին: Այդ մէկը կրնայ խոհարարին ըսել.— «Հոս նա-յէ, երբ տեսար Անդրէասեանը եւ միւս մարդը, լսեցիր անոր խօսքը դանակի մասին. հարկաւ կը վերյիշես. Ճանի կամ Մայքի մասին բան մը չենք գի-տեր, բայց մէկը ըսաւ որ տղէ. Ահա-բոնեան դանակ մը տարած է, որ ա-նոնք դանակ մը տարած են»:

(Շար.)

(2)

ւոր գործիչը, Հայլիսիթ, որ Գերմանիա փախած է։ Արտաքին նախարար նշանակուած էր փրոֆ. Հիւկէլման, իսկ պատերազմական՝ Զօր. Վակնէր, որոնք բանտարկուած են այժմ։

144 գաւառապետներէն մէջ որ կոխեցին վարչապետարանը, կը գտնուին ութ ոստիկաններ եւ զինուոր մը՝ կանոնաւոր բանակէն։ Վարչապետարանի կարգ մը պաշտօնեաներն ալ մեղսակից կը համարուին։ Կառավարութիւնը սկսած է մաքրագործել վարչական եւ ոստիկանական շարքերը։

Կառավարութիւնը երկար յայտարարութեամբ մը կը ծանուցանէ թէ ըմբոստութիւնը վերջացած է եւ թէ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, գործադրութիւնը եւ աշխատաւորներու թշուառութիւնը մեղմացնելու համար։

Անգլիոյ օդանաւային սպառազինութիւնները

— •• —

ՍԱՀՄԱՆԸ ԻՍԿԱՊԷՍ ՀՌԵՆՈ՞ՍՆ Է

Քաղաքական շրջանակներու մէջ լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին Անգլիոյ օդային սպառազինութեանց, որոնց մասին կարեւոր յայտարարութիւններ ըրած էր Պ. Պոլտուին, փոխ-վարչապետը։ Մասնաւորապէս ուշադրութիւն գրաւած է Պոլտուինի այն յայտարարութիւնը թէ Անգլիոյ նորսահմանը Տուվրը չէ, այլ Հռենոսը։ Այդ պարագային, Անգլիա պարտաւոր է ոչ թէ 450, այլ առնուազն հազար նոր օդանաւ շինել. Ընդդիմադիրները կը կասկածին թէ գաղտնի համաձայնութիւն մը գոյութիւն ունի Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ եւ թէ պատերազմի պարագային Անգլիոյ զինուորական գործողութեանց մեկնակէտը պիտի ըլլայ ոչ թէ բուն բրիտանական ծովափը, այլ ֆրանքեւգերման սահմանագլուխը։

«Չինադադարի անմոռանալի ցաւերն անգամ մոռցանք»

« Միլլիյէթ »ի խմբագիր եւ Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ, որ Փարիզ եկած է, իր թերթին գրած թղթակցութեամբ մը դառնօրէն կը գանգատի թէ օտարները «Թուրքիոյ մէջ պատահած ամէն դէպք տասն անգամ խոշորցնելով կը տարածեն »։ Ակնարկը՝ Թրակիոյ Հրեաներու տեղահանութեան մասին է, որուն հեռագրական լուրն իսկ հազիւ քանի մը թերթեր բարեհաճեցան տալ...

Մահմուտ պէյ կը շարունակէ.

— « Դժբախտաբար, լաւ գործերը ինքնաբերաբար չեն լսուիր այս միջավայրերուն մէջ։ Պէտք է քարոզութիւն ընել եւ բարձրաձայն ըսել ասոնք։

Հրէական խնդրի մասին խօս եկած առաջին լուրերու համաձայն, որպէս թէ թուրք կառավարութիւնն է եղեր որ կը քաջալերէ հականրէական շարժումը։ Խնդրոյ առարկայ շարժումը տեղական չէ, այլ ընդհանուր։ Կարծուեցաւ որ Գերմանիոյ դէպքերը կը կրկնուին մեր երկրին մէջ։ Մինչդեռ Թուրքիոյ մէջ չկան ցեղական, քաղաքական եւ տնտեսական պատճառներ, որոնք ծնունդ տան հակասեմական շարժումի մը։

Մենք Թուրքերս, միշտ հաւատարիմ կը մնանք ներքին եւ արտաքին խաղաղութեան իտէալին։ Եւ այս է պատճառը որ զինադադարի անմոռանալի ցաւերն անգամ մոռցանք, մեր ցասումը, մեր վրէժը քնացուցինք։ Հելլէններու, Ռուսներու եւ Հայերու հետ համաձայնեցանք, հին կռիւները մաքրելով։ Հանրապետական վարչութիւնը որ եւ է մեղք չունի կատարուած դէպքերուն մէջ։ Ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը վերաբերի հին՝ կայսերական վարչութեան։ Մոռնանք նախապաշարմունքներուն դէմ որ և է քէն չունեցանք։

Առջի օրերուն, շատ դժուար եղաւ այս պարզ եւ բնական ճշմարտութիւնը հասկցնել եւ հաւատացնել հոս գործող նախանձի կազմակերպութեանց եւ նախանձի դասին պաշտպաններուն։ Բարեբախտաբար, Ըսմէթ փաշայի ճառը եւ Շիւքրիւ Գայա պէյի քննական այցելութիւնը յետոյ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը եկան լռեցնելու բոլոր ձայները։ Չմոռնանք թէ այս կողմերը դարանակալ առիթի կը սպասեն շատ մը նախկին թշնամիներ, որոնք կ'ուզեն հրէական խնդիրը գործածել թուրք վարչութեան դէմ։ Ըսմէթ փաշայի անկեղծ եւ վճռական յայտարարութիւնը դանակի պէս կտրեց բոլոր վարանումները»։

—•—

ՍԼԻՎԷՆԻ ՄԷՋ (Պուլկարիա) մահապատժի ենթարկուեցաւ գաղտնի ընկերութեան մը, «Վարդոփի» անդամներէն Սինաոֆով, որ սպանած էր կազմակերպութեան նախկին անդամներէն Սթանասով. Առաջին մահապատիժն է այս, անհատական եւ հանրային ապահովութեան օրէնքին հաստատումէն ի վեր։

«ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ» կը համարի Վէնիզէլոս, նոր ճառով մը։ «Իմ կարծիքով, հորիզոնը երբեք այսքան մութ եղած չէր։ Դիւանը պառկած առեն, չեմ կրնար վստահ ըլլալ թէ առտուն փոթորիկը չպիտի պայթի»։

Կ'ըսուի թէ Ռուսաստան 100 օդանաւ եւ 300,000 կապարճել դիմակ ապսպրած է։

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ-ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ։ Օրակարգ ընտրութիւն պատգամաւորի։

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին 131, Fbg. du Temple։

ԿՈՒՐՊԷՆՎՈՒԱԻ «Յաւրոս» խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Օհզրակ Նազարեանի բնակարանին մէջ 199, Ave. Marceau. Կուռէնվիլ։

Կը խօսի՝ ընկ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Դաշնակ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Cours Lafayetteի սրճարանին սրահը։ Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի խնդիրներու քննութիւն։

ՓՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէին ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Գար Թապայի սրահին մէջ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Կ. ԽԱԶԻ Առնուվիլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին Կ. Խաչի գաղմանատան մէջ։

ՀՐԱՒԷՐ

Փարիզի եւ Շրջանի Ցիգրանակերտցիներուն.—

Տիգրանակերտի եւ Շրջանի հայրենակիցները անխտիր ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին խիստ կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ Կօպլէնի Մէթրօ՝ Կօպլէն։

Յեղնկասու Մարսին

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13e

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԵՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

Կը վիճէին տեղական խնդիրներու մասին — այդ շրջանին քաղաքական գործերը, ճիարշաւները, առեւտուրը եւայլն։ Ճէնիֆըրն փորձով գիտէր թէ սրահին մէջ գտնուողներէն իւրաքանչիւրը այնքան ծանօթ էր իր քաղաքին գործերուն որքան տգէտ՝ դուրսի աշխարհին մասին. Գիտէր նոյնպէս որ գինետունը չփակուած խօսքի պիտի բռնուէր ներկաներէն ո եւ է մէկուն հետ եւ պիտի ստանար իր ուզած տեղեկութիւնները։ Եւ այդպէս ալ եղաւ արդէն։ Բաւական տարիքոտ մարդ մը, անոր քաշեց անոր քովը եւ բակաւ խօսակցիլ անոր հետ. գանգատեցաւ դուրսի ցուրտէն եւ ըսաւ թէ շատ տաք կը գտնէր այդ սրահը։ Ճէնիֆըրն վարպետօրէն ու գիտակցաբար անդրադարձաւ տեղական առեւտուրին ու ճարտարարուեստին եւ հասկցուց իր զրուցակցին թէ օտարական մըն էր։

— Շատ մը քիմիական գործարաններ կան այս կողմերը, այնպէս չէ՞, հարցուց Ճէնիֆըրն, կարծեմ այս կողմերուն գլխաւոր արդիւնաբերութիւնն է, չէ՞...

— Շատ կան, այո, պատասխանեց իր խօսակիցը, քիմիական նիւթեր, օճառ, երկաթ, հանքածուխ... խոշոր գործեր ունինք եւ ահագին թիւով բանուորներ...

— « Ձիլ եւ ընկերութիւն » անունով գործարան մը կայ, այնպէս չէ՞, հարցուց Ճէնիֆըրն. քիմիական աշխատանքներով կը հետաքրքրուիմ, ա-նուղղակի ...

— « Ձիլ եւ ընկերութի՞ւն », օհ, այո, ամէնէն մեծերէն մէկն է... շատ հարուստ տուն մըն է. կ'ըսեն թէ Սըր Ճօն Ձիլը՝ հիմնադիրը, բազմաթիւ միլիոններ ունի...

— Տեղացի՞ է...

Այդ հարցումը բաւական եղաւ որ պէտքի ծերունին բերանը բանար։ Քանի մը վայրկեան ետքը, Ճէնիֆըրն ամէն ինչ գիտէր արդէն Սըր Ճօն Ձիլի, անոր բնակարանին մասին։

Վիլլա Ձիլը հին գղեակ մըն էր Զէսթըրէն քանի մը մղոն հեռու։

Ամէնէն մօտակայ գիւղը՝ Ուիլզմիրը արդիական ոճով շինուած էր եւ կը պատկանէր միլիոնատէրին. կ'արժէր անգամ մը տեսնել։ Սըր Ճօնը հին գիրքերու եւ նկարներու սիրահար էր, անոր գրադարանը մէկ հատիկ էր Անգլիոյ մէջ, իսկ նկարները — բոլորն ալ մեծ վարպետներու գործերը — շատ նշանաւոր էին։ Ամուրի էր մինչեւ երկու տարի առաջ, բայց ամուսնացեր էր իրմէ շատ աւելի երիտասարդ ու գեղեցիկ աղջկան մը հետ, որ տեղացի չէր։ Սըր Ճօն ուրիշ քաղաք մը կարգուեր էր ու մեծ զարմանք պատճառեր էր վերադարձին, օ՜հ, Լէյտի Ձիլը շատ շնորհքով կին էր, յաճախ Զէսթըր կուգար ինքնաշարժով...

Ճէնիֆըրն այդ բոլոր տեղեկութիւնները միտքը պահեց։ Բարեւէն մը ճամբայ ու գիշերը անկողին մտնելէ առաջ լաւ մը քննեց զայն։ Այնտեղ դասաւ Ուիլզմիր գիւղը եւ տեսաւ թէ անիկա Զէսթըրէն հազիւ երեք չորս մղոն հեռու էր, իսկ վիլլան՝ գիւղին անմիջապէս մօտիկը.

Յորհեցաւ թէ յաջորդ օրը կիրակի ըլլալով Լէյտին գիւղին մատուռը պիտի երթար հաւանաբար։ Որոշեց այնտեղ գտնուիլ որպէսզի հեռուէն մէկ մը տեսնէր զայն. բայց տեսնելով ի՞նչ պիտի ըլլար...

Հետեւաբար յաջորդ առտուն Ճէնիֆըրն՝ խելօք ու անմեղ ազու մը պէս եկեղեցիէն ներս մտաւ։ Լաւ հագուած էր. նստարան մը առաջնորդեցին զինքը։ Շատ լուրջ ու ջերմեռանդ արտայայտութիւն մը ունենալով հանդերձ, պատարագիչը հազիւ երգեցողութեան սկսած էր, երբ անիկա աչքին ծայրովը, մասնաւոր նստարանի մը վրայ նշմարեց Քրիսթինօբըլին նկարագրած կինը։

Գիւղին մեծահարուստին կինը ըլլալով տարբեր արդուզարդ ունէր ան հիմա, բայց Ճէնիֆըրն բնազդաբար ըզգաց որ եթէ գինետան աղջիկը իր քովը ըլլար այդ վայրկեանին, կամացուկ մը պիտի փսփսար իր ականջին.

— Ահաւասիկ, ան է...

Լէյտի Ձիլի ինքնութեան մասին այլեւս որ եւ է տարակոյս չունեցաւ ան, երբ պատարագէն վերջ, եկեղեցիին բակին մէջ, աւելի մօտէն դիտեց զայն։ Սեւ մազ, սեւ աչքեր, սիրուն, հազիւ երեսունհինգ, Աստուած վկայ, ան է, ըսաւ Ճէնիֆըրն ինքնիրեն. անկասկած այդ կինը Լէյտի Ձիլն էր։

Թէեւ քսաներորդ դարն ենք, տակաւին գիւղեր կան Անգլիոյ մէջ ուր ջօջին տիկինը «երկուքի մէկն է»։ Եւ Ճէնիֆըրն տեսաւ որ երբ անիկա բակէն դուրս կուգար, իր ճամբուն վրայ շարուած գիւղացիները յարգանքներ կը մատուցանէին անոր։ Ցայտնի է թէ Լէյտի Ձիլը մեծ անձնաւորութիւն մըն է իր թեմին մէջ, մտածեց երիտասարդը. բայց որո՞ւ հոգ, բաներ կային այս աշխարհին մէջ որոնք կրնային Լէյտի Ձիլէն ալ աւելի վսեմ ու գոռոզ անձերը ծունկի բերել... ծունկի բերել թերեւս իր առջեւ...

Ճէնիֆըրն փոխանակ Զէսթըր վերադառնալու, գիւղին գինետունը գնաց ու ճաշեց։ Ցետոյ ման եկաւ գիւղին չորս կողմը ու տեսաւ վիլլան որ ընդարձակ պարտէզի մը մէջ՝ Եղիսաբէթ թագուհիին օրով շինուած հնաւուրց շէնք մըն էր։ Պարտէզը բաց էր հանրութեան առջեւ։ Ներս մտաւ ու քալեց։ Ցանկարծ, երբ մացառուտի մը քովէն անկիւնը կը դառնար, դէմ դիմաց եկաւ այն կնոջ հետ որուն մասին կը խորհէր։

Լէյտի Ձիլ պտոյտի ելած էր։ Առանձին էր եւ միասին ունէր միայն երկու շուներ որոնք հաչելով աղուոր վազեցին։

— Հոս եկուր Պրնակ, հոս եկուր Միմոս, կանչեց կինը իր շուներուն. մի վախնաք չեն խածներ, ըսաւ Ճէնիֆըրին՝ ժպտելով, խելօք են...

Երիտասարդը քաղաքավարութեամբ գլխարկը հանեց։

— Շուներէն վախցող չեմ, վարժուած եմ անոնց, ըսաւ. յետոյ տարբեր կերպով շոյեց երկու կենդանիները որոնք հանդարտեցան եւ անոր ոտքերը լափլիզել։ Ճէնիֆըրն աղջկան նայեցաւ ու գաճեալ գլխարկը հանելով, հարցուց.

— Լէյտի Ձիլն է, կարծեմ...

Տիկինը զարմացած՝ նայեցաւ իր խօսակցին։ Ներկայանալի տղայ մը էր ան, նոյնիսկ այդ ազնուական կնոջ համար։ Եւ գլխու նշանով մը հաստատեց երիտասարդին հարցումը։

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) [illegible]

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԻՋՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՅՈՒՍԱՆԵԱՅ
Ֆրանսա և գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ
4
ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI
4 Aout
1934

10րդ ՏԱՐԻ · 10e Année № 2564

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՅՆ ՈԳԻՆ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

— Ց.Ց —

Միասին կարդանք վերջին եւ ամէնէն կարեւոր մասը Հիւսէյին մոլլա զատէ Ախունդովի նամակին.

— «Ցնենելով Հայերուն զինուիլը, Կովկասի Իսլամները ալ զինուելու սկսան: Անկէ վերջը հայոտանարին եւ վայրագ Հայերը չեն կրնար որ եւ է բան ընել մեզի. ամէն մարդ երացան եւ զէնք ունի պատրաստ: Հայերը այլ եւս հասկցած են թէ պէտք չէ կռուին մեզի հետ: Որովհետեւ եթէ մեզի հետ չափուին, պիտի յաղթուին: ԱՅՆ ԱՏԵՆ ԻՍԼԱՄՆԵՐԸ ՀԱՅԵՐԷՆ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՄԱՐԴ ՈՂՋ ՊԻՏԻ ՉԹՈՂՈՒՆ: Ապրի՛ Կովկասի քաջարի թուրք ազգը. ՄԷԿ ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԷՋ ԱՅՆՔԱՆ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԵՑԱՒ ՈՐ ՌՈՒՍ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆՆ ԱՆԳԱՄ ԻՍԼԱՄՆԵՐԷՆ ՎԱԽՆԱԼ ՍԿՍԱՆ է: Եթէ Կովկասի Իսլամները ապստամբին, լեռները ու քարերը անգամ չպիտի կրնան դիմանալ: Եթէ Հայերը Իսլամներուն դէմ կռուելու եւ իրենց համար անկախութիւն շահելու միտք ունին, ԹՈՂ ՎՍՏԱՀ ԸԼԼԱՆ ԹԷ ԱՏՈՐ ԶԳԻՏԻ ԱՐԺԱՆԱՆԱՆ, ՔԱՆԻ ՈՂՋ ԵՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ԹՈՒՐՔԵՐԸ»:

Ո՞ր եւ է խորհրդածութեան կը կարօտի՞ն այս խօսքերը, ատոնց ամէն մէկ տողն ու բառը:

Եւ պատմութիւնը հաստատեց թէ Կովկասի Թուրքերը չատ՛նց պատրաստուած էին, Հայերուն ապարէզ կարդալու, «մէկ հատիկ Հայ ողջ չձգելու» կամ անոնց անկախութեան պայքարը խափանելու համար:

Անկախութեան պայքարը Կովկասէն սկսած ըլլար թէ արեւմտեան Հայաստանէն, միեւնոյն իմաստն ունէր ինչպէս Թուրքիոյ, նոյնպէս Կովկասի Թուրքերուն համար:

Բայց հետեւինք Գէհաէտտին Շաքիրի յուշերուն, որոնք շատ աւելի պերճախօս են քան որ եւ է մեկնութիւն:

Ինչպէս կ'երեւայ, Իթթիհատի կեդրոնը Փարիզէն տեղեկութիւններ հաղորդած է իշխան Սապահէտտինի առանձին գործունէութեան եւ ապակեդրոնացման ծրագիրներու մասին:

Հիւսէյին մոլլա զատէ Ախունդով իր նամակին մէջ կը խոստանայ առանձին գրել իրենց կարծիքը՝ Սապահէտտինի «Թէրագգը» թերթի մասին: Բայց կը փութայ աղաղակել.

— «Մեր թշնամիներուն եւ Հայերուն հետ միասին աշխատող Մյուսլումանները երբեք միւսլիւման չեն: Թող չմոռնան Կովկասի Իսլամներուն անբռնաբար թափուած արիւնը»:

Ուրի՛շ օրեր էին այն ատեն: Ազգի եւ հայրենիքի գաղափարը տակաւին մատչելի չըլլալով Մուհամմէտի ամբոխին, Թուրք թաթար գործիչները կը նախընտրէին խօսիլ Գուրանի եւ Շէրիաթի լեզուով:

Բայց, բոլորին համար, բացորոշ էր պայքարին ե՛ւ բովանդակութիւնը ե՛ւ ուղղութիւնը:

Այսպէս, Կովկասի «Իսլամական Եղբայրութիւնը» կը գիմէր «Իթթիհատ – Թէրագգը»ի կեդրոնին, խնդրելով որ Օսմանեան պետութեան, Եգիպտոսի, Թունուզի եւ Հնդկաստանի Իսլամներուն մէջ ցրուեն Կովկասի Իսլամներուն վերաբերեալ բաց-նամակներ եւ օգնութեան հրաւիրեն զանոնք:

Աչքի առջեւ ունինք այդ բաց-նամակներէն մէկը, յղացատուած կոչ մը՝ «Հայերու գործած գազանութեանց» մասին:

— «Կովկասի մեր գեղեցիկ հայրենիքը աւերակ դարձաւ: Մեր գեղեցիկ հայրենիքը սուր ու կրակով լեցուեցաւ: Մեր հոգին վիրաւորուեցաւ, մեր սիրտը արիւնեցաւ: Վա՛յ, արժանի՞ էինք որ այդպիսի հարստահարութիւններ ըլլային Իսլամներուն: Չէրիք չի՞ն խորտակարիչ, վայրագ Հայերուն մեզի հասցուցած չարիքները: Մեր տուները փլան, մեր մզկիթը կործանեցաւ: Նորէն սուգի մատնուեցանք: Հէ՛յ եղբայրներ, այս օգոստոս ամսու 30ին Իսլամ եղբայրներու արիւնը թափեցաւ, ո՞րքան հասարակից եղբայրներ նահատակուեցան Զանգեզուրի եւ Ղարաբաղի նահանգներուն մէջ, ո՞րքան Իսլամ եղբայրներու բնակավայրեր կրակի տրուեցան: Ա՛հ, սիրելի եւ սիրուն Կովկաս, մ՛ի երբար, եթէ դուն երթաս, մենք ամէնքս կը մեռնինք»:

Նամակին մնացեալ մասն ալ շարունակութիւնն է այս ողբ ու կոծին: Կատարեալ «սուգ ու չիւան», «մեռանք – կորանք», իբրեւ հետեւանք «Հայերու թունաւոր սուրերուն եւ թուրերուն»:

Ընթերցողները պիտի յիշեն թէ խնդիրը կը վերաբերի 1905 – 1906ի դէպքերուն, որոնց մէջ Իսլամները ո՛ր եւ է մեղք, ո՛ր եւ է պատասխանատուութիւն չունէին, եւ զանոնք կ'ի պէս ջարդուեցան բարբարոս Հայերուն կողմէ...

Բայց շշեղինք նիւթէն:

Այս փաստաթուղթը, ուր ապառնալիքն ու վայրերան կանչերը իրար խառնուած են, իր կարգին կը լուսաբանէ Կովկասի պատմութեան ոչ միայն երէկը, այլ եւ այսօրը:

Այս նամակն ալ, ուրիշ բազմաթիւ փաստաթուղթերու հետ, կ'ապացուցանէ թէ Իթթիհատ – Թէրագգըն Օսմ. Սահմանադրութեան հռչակումէն շատ առաջ գետինը պատրաստած էր Կովկասի մէջ ալ, համիսլամական դրօշի տակ:

Ինչ որ ունինք այնուհետեւ, սահմանադրութեան շրջանին, երբ իրարու եռուէ Պոլիս թափեցան Աղայեւներն ու միւսները, արամաբանական ելքն էր տարիներու աշխատանքին:

Եւ Աղայեւներն ու Ակչորաները երբեք չծածկեցին իրենց հետապնդած նպատակները, երբ ճառ կը խօսէին կամ յօդուածներ կը գրէին Պոլսոյ Թուրք մամուլին մէջ:

Մնացեալը երէկուան պատմութիւն է:

«Իչհէիլաթը Մահասւէ»ն կարդացողները իմացան թէ Իթթիհատը ի՛նչպէս կը գործէր Կովկասի մէջ, պատերազմը հագիւ պայթած:

Իթթիհատը եւ «Իսլամական Եղբայրութիւնը» մեռան, Համիտին եւ միւսներուն հետ: Բայց ժառանգորդները հաւատարմօրէն իւրացուցած ըլլալով անոնց ոգին, այսօր Կովկասի մէջ եւ Կովկասի մասին կ'որոճան ու կը գործեն նոյն հոգեբանութեամբ:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԴԷՊՔԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

— •• —

Ա. ՀԻԹԼԷՐ ԻՆՔԶԻՆՔԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏ - ՆԱԽԱԳԱՀ ՀՌՉԱԿԵՑ ԲԱՅՑ ՅԵՏՈՅ ՈՐՈՇԵՑ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷ ԿԱՏԱՐԵԼ

Մարաջախտ Հինտէնպուրկի մահուան լուրէն քանի մը ժամ վերջ, հեռագիրը կը հաղորդէր աննախընթաց դէպք մը,— Հիթլէր միացնելով պետութեան նախագահի եւ վարչապետի պաշտօնները, երկուքը միասին կեդրոնացուցած է իր վրայ: Ահաւասիկ օրէնքը, որ հաստատուած է Նախարարական խորհուրդին կողմէ —

ՅՕԴ. 1.— Պետութեան նախագահի պաշտօնը ձուլուած է վարչապետի պաշտօնին հետ: Նախագահ Հինտէնպուրկի վարած պաշտօնը կ'անցնի Առաջնորդ Ադոլֆ Հիթլէրի, որ ինք անձամբ պիտի նշանակէ իր յաջորդը:

ՅՕԴ. 2.— Այս օրէնքը գործադրելի է Նախագահ Ֆոն Հինտէնպուրկի մահուան պահուն եւ ստորագրուած է դահլիճին բոլոր անդամներուն կողմէ:

Օրէնքին հռչակումէն վերջ, նախարարական խորհուրդը նոր ժողով մը գումարեց, որուն մէջ Հիթլէր յայտարարեց թէ կը հրաժարի պետութեան նախագահի տիտղոսէն, առանձնելով հանդերձ անոր իրաւասութիւնները, եւ թէ կ'ուզէ կոչուիլ «Առաջնորդ Ժողովուրդի» եւ «վարչապետ», ինչպէս անցեալին մէջ: Այս օրէնսդրական տնօրինութիւնները ժողովուրդի հաւանութեան պիտի ենթարկուին ընդհանուր քուէարկութեամբ մը, որ պիտի կազմակերպուի օգոստոս 19ին:

Այս առթիւ, «Առաջնորդը» Ներքին նախարար Ֆրիկի ուղղեց նամակ մը, որով կ'ըսէ թէ ամբողջ Գերմանիա պէտք է քուէարկութեան հրաւիրուի, վաւերացնելու կամ մերժելու համար իր նախագահութեան պաշտօնը: Նախարարը արդէն գործի ձեռնարկած է, հանրաքուէն սարքելու համար: Հիթլէր նախագահի տիտղոսը մէկդի կը դնէ հետեւեալ պատճառաբանութեամբ.

— «Մեռեալին մեծութիւնը միակ նշանակութիւն մը տուած է պետութեան նախագահի տիտղոսին: Մեր բոլորիս համոզումով, այդ տիտղոսը իր բովանդակ նշանակութեամբ անքակտելի կերպով կապուած կը մնայ մեծ մեռեալին անուան հետ: Հետեւաբար կը խնդրեմ որ ինծի ուղղուած բոլոր պաշտօնական եւ անպաշտօն թղթակցութեանց մէջ զիս կոչեն Առաջնորդ եւ վարչապետ, ինչպէս անցեալին մէջ: Այս տրամադրութիւնը ի զօրու է ընդմիշտ:

«Կ'ուզեմ ազգին բացարձակ հաւանութիւնը՝ դահլիճին այն օրինական որոշման մասին որով ինծի կը յանձնուին նախկին նախագահին եւ վարչապետութեան պաշտօնները: Հաստատապէս համոզուած թէ պետութեան բոլոր ուժը պէտք է բխի ժողովուրդէն եւ հաստատուի անոր կողմէ, ազատ եւ գաղտնի քուէարկութեամբ, կը խնդրեմ ամենակարճ ժամանակի մէջ գերման ժողովուրդի քուէարկութեան ենթարկել դահլիճին որոշումը, անհրաժեշտ օրինական յաւելումներով»:

Երկրորդ նախարարական խորհուրդի մը մէջ, Հիթլէր հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «Ես կորսնցուցի հայրախնամ բարեկամ մը: Զմոռնանք որ առանց նախագահ Ֆոն Հինտէնպուրկի, որ այժմ դէպի անմահութիւն գնաց, չպիտի կազմուէր այս կառավարութիւնը»:

Հիթլէրի այս աննախընթաց կարգադրութիւնները մեծ զարմանք եւ տեղ տեղ ալ մտահոգութիւն կը պատճառեն: Ֆրանսայի մէջ մանաւանդ ուշադրութեամբ կը հետեւին դէպքերու ընթացքին:

Հինտէնպուրկի մահէն վերջ

Նախագահին մահուան լուրը հազիւ հաղորդուած, Զօր. Պլոմպէրկ, պատերազմական նախարարը, նոր օրէնքի մը համաձայն հրաւիրեց բանակի եւ նաւատորմի բոլոր անդամները՝ հաւատարմութեան երդում կատարել հանդէպ ժողովուրդի Առաջնորդին եւ պետութեան վարչապետին: Ահաւասիկ երդման բանաձեւը.

— «Առաջի Աստուծոյ կը կատարեմ սրբազան երդումը առանց վերապահութեան հնազանդելու գերման պետութեան եւ ժողովուրդի Առաջնորդին, Ադոլֆ Հիթլէրի, գերագոյն հրամանատարի զինեալ ուժի: Ամէն վայրկեան պատրաստ պիտի ըլլամ իմ կեանքս վտանգելու իբրեւ քաջ զինուոր, կատարելու համար այս երդումս»:

Երդումէն վերջ, զինուորները հուռաներ արձակեցին ի պատիւ բանակի նոր հրամանատարին, մինչ նուագախումբը երկու ազգային քայլերգներ կը հնչեցնէր:

Ինչպէս պիտի կատարուի յուղարկաւորութիւնը

Հանգուցեալ նախագահին յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի եշաբթի օր, Թանէնպէրկի մէջ, ուր Հինտէնպուրկ ջախջախեց ռուսական բանակը: Մարմինը պիտի ամփոփուի ազգային յիշատակարանին առաջ, ճակատամարտի դաշտին վրայ, արեւելեան Փրուսիոյ հողին վրայ:

Հինտէնպուրկի մահուան լուրին վրայ, ոչ միայն սեւ դրօշներ պարզուեցան ամբողջ Գերմանիոյ մէջ, այլեւ արգիլուեցան բոլոր խրախճանքները եւ նուագահանդէսները: Բողոքական եւ կաթոլիկ եկեղեցիները ամէն առաւօտ ժամը 8—9, մինչեւ յուղարկաւորութիւնը, ամբողջ մէկ ժամ պիտի հնչեցնեն կոչնակները: Ազգային սուգը պիտի տեւէ 14 օր: Բոլոր պետական պաշտօնեաները սեւ շղարշ մը պիտի կապեն իրենց ձախ թեւին վրայ, 14 օր: Հիթլէրական կուսակցութեան անդամներն ալ 14 օր սուգ պիտի պահեն: Այս բոլոր կարգադրութիւնները ժողովուրդին հաղորդուեցան ձայնասփիւռի միջոցաւ, Տոքթ. Կէօպէլսի կողմէ: Միեւնոյն պարտականութիւնը բանակին հաղորդեց պատերազմական նախարարը: Մինչեւ յուղարկաւորութեան օրը կէս պարզուած պիտի մնան դրօշները: Գերմանական թնդանօթները ամէն օր առաւօտ ժամը 8էն 21 թնդանօթ պիտի արձակեն մինչեւ յուղարկաւորութեան օրը:

Նախագահին մարմինը զետեղուած է Նէօտէքի ամարանոցին մէջ, ուր մեռաւ եւ այնտեղ պիտի մնայ մինչեւ երկուշաբթի կէս գիշեր: Յետոյ պիտի փոխադրուի Թանէնպէրկի յիշատակարանին պատուոյ դահլիճը, զինուորական պատիւներով: Այս յիշատակարանը կը բաղկանայ ութ աշտարակներէ, որոնց մէկը յատկացուած է հրամանատարին: Աշտարակները իրարու միացած են աղիւսէ պատերով, որոնք կը շրջապատեն պատուոյ դահլիճը: Մէջտեղը խաչ մը պիտի դրուի եւ խորանին առջեւ պիտի հանգչի Հինտէնպուրկի դագաղը. Պատուիրակութիւններ պիտի երթան Գերմանիոյ բոլոր մասերէն, իսկ ներկայացուցչութիւն պիտի վայելեն բանակին անդամները եւ մանաւանդ Թանէնպէրկի ճակատամարտին վեթերանները եւ Հինտէնպուրկի գունդին անդամները: Արարողութիւնները պիտի կատարէ բանակին եպիսկոպոսը, եւ Հիթլէրի դամբանականէն յետոյ, պիտի երգուի Հինտէնպուրկի սիրած ազգերգը «Ես լաւ ընկեր մը ունէի», իսկ գուրսէն թնդանօթի աւանդական ողջոյնը պիտի արձակուի: Արարողութեան ատեն մէկ վայրկեան ամէն երթեւեկ եւ գործ պիտի դադրի Գերմանիոյ մէկ ծայրէն միւսը եւ բոլոր կոչնակները պիտի ղօղանջեն միաժամանակ:

Հինտէնպուրկի մէկ յիշատակարանը պիտի շինուի Միւնիխի մէջ, որ օրրանն է ազգային – ընկերվարական շարժման (Հիթլէրականութիւն):

ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

»»»··«««

Հինտէնպուրկի հիացողները նոր անուն մը տուած են իրեն,— «Վերջին անվեհեր ասպետը միջին դարերու»: Արդարեւ, հանգուցեալը միջնադարեան ասպետականութեան խոէալները սորված էր կանուխէն, իբրեւ շառաւիղը հին ազնուական ընտանիքի մը, Պէնէքէնտորֆ, որուն անունը պատմութեան մէջ կ'երեւայ 1280էն: Այս ընտանիքը հաստատուած էր Փրուսիոյ արեւելեան եւ արեւմտեան շրջաններուն մէջ եւ զարերով կռուած՝ Հոհէնցոլէրն գերդաստանին համար:

Հինտէնպուրկ ծնած էր 1847ին, Լեհաստանի Փոզէն քաղաքին մէջ, ուր հայրը պաշտօն ունէր իբրեւ սպայ: Դաժան օրեր էին Գերմանիոյ համար: 1848 մարտին պայթեցաւ յեղափոխութիւնը

Տասնըմէկ տարեկանին, Փրուսիոյ թագաւորին զինուորական դպրոցը մտաւ: Ցաճախ բաժնուելով իր քոյրերէն եւ եղբայրներէն, անկիւն մը կը քաշուէր եւ կ'ըսէր. Կ'ուզէր «մարդ ըլլալ»: Այդ օրերէն պատրաստուած էր կեանքի պայքարին համար, եւ կը խուսափէր խաղէ ու խաղալիքէ: 1864ին, ամէն միջոց փորձեց որպէսզի արտօնեն միանալու այն բանակին որ կը կռուէր Շլէզվիկ – Հոլշթայնի մէջ, Դանիացիներու եւ ուրիշներու դէմ: Շատ երիտասարդ էր եւ մերժեցին, բայց երկու տարի վերջը, 1866ին, իբրեւ տեղակալ մասնակցեցաւ Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ ծագած պատերազմին: Վիրաւորուեցաւ ռազմադաշտի մը մէջ, բայց քաջաբար կռուելով ջերմ գնահատութեան արժանացաւ:

1870—71ի Ֆրանքօ-գերման պատերազմին մէջ, այնքան մեծ համբաւ շահած էր որ, իր գունդը զինքը իբրեւ պատգամաւոր ղրկեց, երբ Փրուսիոյ թագաւորը Գերմանիոյ կայսր կ'օծուէր: Հինտէնպուրկ փայլեցաւ Վերսայլի Հայելիներու դահլիճին մէջ, ճիշդ հոն ուր 1919ին Գերմանիա կը ստորագրէր իր պարտութեան վճիռը: Այնուհետեւ իր ամբողջ կեանքը պատմութիւն մըն էր զինուորական գործունէութեան, յման 52 տարի: Աչքի կը զարնէր իր յամառ աշխատանքով. 1876ին անդամ էր ընդհ. սպայակոյտին, եւ մինչ կը շարունակէր ուսումնասիրել: 1891ին պատերազմական նախարար նշանակուեցաւ, թէեւ չէր սիրեր այդ պաշտօնը: 1911ին, արդէն 64 տարեկան, որոշեց քաշուիլ: Այս առթիւ կը գրէ իր յիշատակներուն մէջ.— «Պատերազմի վախ չկայ: Պարտականութիւն սպասել տեղ բանալ երիտասարդներու առջեւ եւ հրաժարեցայ»: Բայց կը շարունակէր ուսումնասիրել զինուորական հարցերը, մանաւանդ 1911—12ի պալքանեան պատերազմին: Երբ մեծ պատերազմը պայթեցաւ, հրամանատարի պաշտօն չտուին իրեն: Գերմանիոյ արեւելեան հակառակ ծանր կացութեան մը մատնուած էր: Ռուսները այնքան յառաջացած էին որ հրամանատարը Զօր. Փրիթվից հեռագրեց Վիլհէլմ կայսեր թէ ուրիշ ելք չի տեսներ եթէ ոչ քաշուիլ Վիսթուլա գետէն անդին, լքելով ամբողջ արեւելեան երկրամասը:

Ասոր վրայ, ընդհ. սպայակոյտը պաշտօնի կոչեց երկու ծերունիներ, Լուտէնտորֆն ու Հինտէնպուրկը: Երկուքը միասին կառախումբին մէջ մշակեցին զինուորական ծրագիրը: Քանի մը օր յետոյ, կը շահուէր պատմութեան ամէնէն փայլուն յաղթանակներէն մէկը, Թանէնպէրկի ճակատամարտը: Շաբաթ մը չանցած, ռուսական ուրիշ բանակ մը կը բնաջնջուէր Մազուրեան լճերուն մէջ, արեւելեան Փրուսիան կը փրկուէր եւ Հինտէնպուրկ կը դառնար մարաջախտ: Ցաղթական զօրավարը արեւելեան ճակատին հրամանատար մնաց մինչեւ 1916 օգոստոս, երբ Զօր. Ֆալքէնհայն կորսնցնելով Վէրտէօնի ճակատամարտը, պաշտօնանկ եղաւ, Հինտէնպուրկ նշանակուեցաւ պետ ընդհ. սպայակոյտին եւ իրական պարագլուխը գերմանական բանակներուն:

Յետոյ անծանօթութեան պատճառաւ, այստեղ ընդհատելով իր կենսագրականը, ըսենք թէ Հինտէնպուրկ նախագահ ընտրուեցաւ 1925ին եւ վերընտրուեցաւ 1932ին.

Մարաջախտ Լիոթէի յուղարկաւորութիւնը

»»»··«««

Հինգշաբթի օր, մեծ շուքով կատարուեցաւ մարաջախտ Լիոթէի յուղարկաւորութիւնը՝ Նանսիի մէջ: Երէկուան բոլոր թերթերը էջեր յատկացուցած են այս յուղարկաւորութեան, որ իր արտակարգ շքեղութեամբ զինուորական ցոյցի մը հանգամանքը ունէր: Դամբանականը խօսեցաւ մարաջախտ Փէթէն, հանրապետութեան Նախագահին առջեւ փառաբանելով «մեծ զինուորը», որ այնքան վճռական եւ փայլուն գեր կատարած է Ֆրանսայի գաղթային աշխարհակալութեան մէջ:

Փառաբանական խօսքերէն վերջը, պատերազմական նախարարը յիշեց.

— *«Այս մեծ Ֆրանսացիին գերեզմանին վրայ, կը մաղթեմ որ միութիւնը օրէնք դառնայ մեր ժողովուրդին համար: Այն պահուն երբ ժողովուրդը այնքան պէտք ունի համերաշխութեան եւ միաբանութեան, իր վէրքերը կապելու եւ ապագան պատրաստելու համար, կը մաղթեմ որ միայն մէկ ոգի տիրապետէ միւս բոլորին վրայ ինչպէս տիրապետեց Լիոթէի վրայ,— Ֆրանսայի ոգին»:*

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

100 ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐ ազատ արձակուեցան Աւստրիոյ մէջ: Այս կարգադրութիւնը բարենշան կը համարուի, իբրեւ հաշտարար տրամադրութիւն: Տակաւին 300 ընկերվարականներ արգելափակուած են, անցեալ փետրուարի դէպքերէն ի վեր:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱՆՋԱՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ ՄԷՋ

— Օ.Օ —

Ազգային փոքրամասնութիւններու մասին խորհրդային իշխանութեան վարած քաղաքականութիւնը կը խրախուսէ անջատողական ձգտումի ծաւալումը։ Համայնավարները այն՝ տեսակէտը կը դաւանին թէ ամէն ազգութիւն անսահման իրաւունքներ ունի ինքնորոշման, մէջն ըլլալով անջատուելու իրաւունքը։ Անշուշտ խորհրդային ռէժիմի տակ գտնուող ոչ-ռուս ազգութիւններու համար այս իրաւունքները զուտ անուանական նշանակութիւն ունին, բայց այս տեսութեան խթանող ազդեցութիւնն է որ շատ մեծ է։

Այս ազդեցութիւնը կ'աճի այն իրողութեամբ որ փոքր ազգութիւններուն պատեհութիւն տրուած է իրենց սեփական ազգային եւ հաւաքական մշակութականութիւնը ստեղծելու, իրենց սեփական լեզուն զարգացնելու հաւաքական եղանակով մը, արտադրելու իրենց գրականութիւնը եւն.։ Շատ յաճախ այս բանը ամէնէն տարօրինակ ծայրայեղութիւններուն կը յանգի «ազգի մը բռնի ազգայնացման» (ուկրայնացում) եւ կամ ուղղակի կ'արգիլուի ռուսերէն լեզուի գործածութիւնը դատարաններու, ընկերային յարաբերութիւններու մէջ։ Ամէն տեղ ուր ոչ-ռուս ժողովուրդը մեծամասնութիւն կը կազմէ, այնտեղ կ'երեւին նաեւ անջատողական փրոփականտ հոսքերը։ Ադրբէջանի մէջ, Խրիմի եւ Վոլկայի Թաթարներուն մէջ, Վրաստանի մէջ, Կովկասի ցեղերուն մէջ, կեդրոնական ասիական հանրապետութիւններու Տաճիկներու եւ Ուզպէքներու մէջ, Սիպերիոյ Եագուտներու եւ Պուրիաթներու մէջ։ Նոյն իսկ Հայերը կարծես կը լքեն իրենց աւանդական հաւատարմութիւնը Ռուսիոյ հանդէպ։

Անջատողական ձգտումը կը նշմարուի ռուս ազգի քանի մը ճիւղերուն մէջ։ Ճերմակ Ռուսիոյ մէջ տկար է, սակայն զօրաւոր է եւ նոյն իսկ վտանգաւոր Ուկրայնայի մէջ, մանաւանդ մտաւորականութեան մէջ։

1933ին Ուկրայնան էր որ գլխաւոր ուշադրութիւնը գրաւեց եւ խորհրդային շրջանակներուն մեծ նեղութեան պատճառեց։ Խորհրդային մամուլը յաճախ ցնցող լուրեր հրատարակեց թէ Ուկրայնայի մէջ ազգային տարրերութիւններ կը հրահրուին։ Ազատնալիքը կարգադրելու համար Համայնավար կուսակցութեան քաղաքական Բիւրօն ղրկեց Պոստիշեւը Կեդր. Կոմիտէի երկրորդ քարտուղարը, որ երկու դաւառական համայնավար կուսակցութեան միացեալ միթինկի մը պահուն իր ճառին մէջ բսաւ. (Տես «Փրավտա» 3 յուլիս 1933)։

— «Ուկրայնայի մէջ թշնամի ազգային տարրերը արմատախիլ եղած չեն դեռ։ Այս կազմակերպութեան արմատները կը պահուին մեր կազմակերպութիւններուն, մեքենայի կայաններու եւ կոլխոզի մէջ»։

Երեք օր յետոյ գլխաւոր խորհրդային պաշտօնաթերթեր «Փրավտա» եւ «Իզվեստիա» հրատարակեցին յօդուածներ՝ ուր կը յայտարարէին թէ դասակարգային թշնամիներ կ'աշխատին ազգային զգացումներ գրգռել եւ թշնամութիւն ստեղծել։ Թուելով այս փրոփականտային վտանգաւոր շրջանները, թերթերը կը յիշատակէին Ուկրայնան, կեդրոնական Ասիան, Ղազախստանը եւ Ճերմակ Ռուսիան.

Յաջորդ օրը Նիքոլա Սքրիփնիք համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի անդամը եւ փոխ-նախագահը Ուկրայնայի գործավարներու խորհուրդին, անձնասպան եղաւ։ Յուլիս 8ին խորհրդային հեռագրական գործակալութիւնը հրատարակեց պաշտօնական գեկոյց մը, ուր անձնասպանութիւնը այսպէս բացատրուած էր — «Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն կը յայտարարէ թէ՝ Սքրիփնիքը զոհ գացած է թաղքին եւ ազգայնական տարրերու, որոնք կուսակցութեան անդամակցութեան պատրուակին տակ իր վստահութիւնը շահած եւ օգտագործած են զայն ազգային եւ հակախորհրդային գաղափարներու տարածման համար։ Սքրիփնիքը շատ մը քաղաքական սխալներ գործած է, եւ գիտակցելով անոնց, անձնասպան եղած է»։

Այս բացատրութիւնը ճիշդ չէր։

Այսօր միեւնոյն խորհրդային աղբիւրներէ մէջտեղ կ'ելլէ թէ Սքրիփնիք պարզապէս «քաղաքական սխալներ» չգործեց, այլ գործնական մասնակցութիւն ունեցաւ Ուկրայնայի անջատողական շարժման մէջ. Անձնասպան եղաւ ոչ թէ անոր համար որ գիտակցեցաւ սխալներուն, այլ որովհետեւ անջատողական դաւերու մէջ իր մասնակցութիւնը երեւան ելած էր եւ ինք քաջութիւն չունէր հալածանքներուն դիմադրելու։

Այն շարժումը որուն մասնակցեցաւ Սքրիփնիքը, այնքան տարածուած էր եւ իր անձնասպանութիւնը այնքա՛ն մեծ անդրադարձում մը ունեցաւ երկրին մէջ, որ խորհրդային կառավարութիւնը յարմար դատեց հրաժարիլ այդպիսի խնդիրներ գաղտնի պահելու իր սովորական եղանակէն, եւ շատ անդամներ հանրութիւնը իրազեկ եղաւ Ուկրայնայի մէջ կատարուած «ազգային հակայեղափոխութեան»։

Ի՞նչ էր Ուկրայնայի անջատողական շարժման ծագումը։

Ուկրայնայի անջատողականներէն շատեր հին ժամանակներէն մնացեր էին, երբ Ուկրայնան անկախութիւն հռչակեց եւ աշխատեցաւ պաշտպանել զայն Գերմաններուն օգնութեամբ։ Ուրիշներ աւելի ուշ երեւան ելան։ Անոնք Ռուսիոյ մէջ անջատողական ոգիով դաստիարակուած էին եւ անոնք ալ արտասահմանէն ներմուծած էին գաղափարը։ (Շատ մը Ուկրայնացի քաղաքական փախստականներու թոյլ տրուած էր Ռուսիա վերադառնալ)։ Յետոյ կային «այլասերած համայնավարները» որոնք անկեղծ կողմնակիցներ եղած էին ռուսական միութեան եւ անջատողական եղած էին համայնավար կուսակցութեան վարած քաղաքականութեան պատճառաւ։ Սքրիփնիքը ասոնցմէ մէկն էր։

Բոլոր անջատողականներն ալ համայնավար կուսակցութեան անդամ չէին։ Անոնցմէ շատեր կուսակցութենէն դուրս էին։ Բայց աշխատեցան կուսակցութեան միանալ, որովհետեւ անդամակցութիւնը իրենց գործունէութեան մեծ պատեհութիւններ կը ներկայացնէր։ Կուսակցութեան մէջ հնազանդ եւ ուղղամիտ կը մնային։ Սքրիփնիքը Ստալինի ամէնէն հաւատարիմ համախոհներէն մէկն էր եւ կը պաշտպանէր զայն կուսակցութեան վերաբերեալ բոլոր խնդիրներուն մէջ։ Այս վերաբերմունքը առիթ տուաւ անջատողականներուն արագ եւ ապահով ասպարէզ մը շինելու եւ պատասխանատու դիրքեր գրաւելու կուսակցութեան եւ խորհրդային վարչութեան մէջ։ Անջատողականները մասնաւորապէս բազմաթիւ էին երկրագործական եւ կրթական գործավարութեանց մէջ, որովհետեւ երկրագործականը պատեհութիւն կուտար արդի Ռուսիոյ ամէնէն յեղափոխական դասուն՝ այսինքն գիւղացիներուն հետ շփում ունենալու, մինչ կրթական գործավարութեան միջոցաւ, անջատողականները կը մտնէին դպրոցներէ եւ գիտական հաստատութիւններէ ներս եւ առիթը չէին փախցներ անջատողական ոգիով ազգային եւ մշակութային փրոփականտ մղելու։

Կարելի է ենթադրել թէ անջատողականները աշխատեցան բանակէն ներս ալ ոտք դնել, բայց որովհետեւ բանակին ղեկավարութիւնը խիստ կեդրոնացած է, անոնց ջանքերը յաջող չեն եղած։ Անկախ աղբիւրներէ հասած տեղեկութիւնները կը մատնանշեն թէ շատ մեծ է ուկրայնական անկախութեան կուսակիցներու թիւը՝ կարմիր բանակին պաշտօնեաներուն մէջ։

Ուկրայնացի անջատողականները մեծ եռանդով եւ յարատեւութեամբ աշխատեցան անջատել ուկրայնական բարբառը ռուսական գրական լեզուէն։ Անոնց հաշիւը ճիշդ էր. մշակութային եւ լեզուական անջատումը կը հարթէ ճամբան քաղաքական անջատումին։ Անոնք կ'աշխատէին նոր ուկրայնական բառեր գտնել — եւ ռուսական եւ ուկրայնական լեզուի հասարակաց բառերուն տեղ կը դնէին լեհ., լատին եւ գերման բառեր։ Այս նպատակին համար մասնաւոր յանձնախումբեր կազմուած էին եւ ով որ նոր բառ մը կը գտնէր, կը վարձատրուէր։

Ուկրայնայի համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն եւ Կեդր. Վերստուգիչ յանձնաժողովը միացեալ ժողովի մը մէջ յայտարարեցին թէ, Ն. Միութիւնը կազմող քանի մը հանրապետութիւններուն մէջ, մասնաւորաբար Ուկրայնայի մէջ, ներկայիս գլխաւոր սպառնալիքը տեղական ազգայնականութիւնն է։ Սպառնալիքին լրջութիւնը կարելի է գատել այն փոփոխութիւններէն որ կատարուեցան, Սքրիփնիքի ծրագիրը մէջտեղ ելլելէ յետոյ, Մոսկուա եւ Համայնավար կուսակցութեան վարչութեան պաշտօնէութեան մէջ։ 10,000 վստահելի եւ անձնուէր ընկերներ ղրկուեցան Ուկրայնայի կոլխոզներուն մէջ։ Աւելի դատ գաւառային կազմակերպութիւններուն մէջ 1300 պատասխանատու պաշտօններ յանձնուեցան փորձուած բոլշեւիկներու եւն.։ Եւ այսպէս խորհրդային իշխանութեան եւ Համայնավար կուսակցութեան գլխաւորները, որոնք տեղական վարչութիւններու մէջ պաշտօն ունէին, արձակուեցան եւ անոնց տեղ դրուեցան աւելի հաւատարիմ ու վստահելի մարդիկ։

Ս. ՄԱՄԼՈՎ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼԱՐԱՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՅՍՔԱՆ ՇՈՒՏ ՄՈՌՑԱՆՔ

>>> . <<<

Մեր գիւղը սովորութիւն էր երբ ձիւնը կը հալէր, հողագործները իրենց եզներուն վիզերը եւ ճակատները կը զարդարէին գոյնզգոյն կապերով եւ ծաղիկներով ու կը սկսէին գիւղին շուրջը պտտցնել, որպէսզի ձմրան երկար հանգստութենէն ծնկները բացուէին։

Վա՜յ այն հողագործին որ իր եզը լաւ չէր զարդարած կամ լաւ չէր պահած։ Բամբասանքի առարկայ կը դառնար իր դրացիներու աչքին, կը մերժէին իր հողագործ ըլլալը։ Երբ առաջին օրը իրենց արօրները կապած դաշտ կ'ելլէին, իւրաքանչիւր հողագործ իր հետ կը տանէր իր պզտիկներէն մէկը որ իր առաջին հերկած արտէն հողագունտ մը բերէր տուն, իր մայրիկին մրգեղէնի սնտուկին կը դնէր, մայրը սնտուկը կը բանար եւ ամբողջ տնեցիներուն կը բաժնէր ըստ սովորութեան։

Բայց, ո՞ւր են հիմա մեր այդ բարի եւ աւանդապաշտ գիւղացիները որ գարնան ձիւնհալին իրենց եզներ կապէին ու դաշտ իջնէին։ Ո՞ւր են մեր այն արտերը որ հողագունտներ չինենք։

Ամայի են մեր դարաւոր դաշտերը, քարուքանդ են մեր բոլոր գիւղերն ու քաղաքները, պղծուած են մեր բոլոր սրբութիւնները, եւ գազաններու որջ դարձած։ Ձգած բուն ատերբը, այն միլիոնաւոր գիւղացիներն ու քաղաքացիները։ Թշնամին ջարդեց վայրագօրէն, առանց խնայելու մանուկին ու ծերին։ Իսկ մենք ցրուած աշխարհի չորս կողմը, օրը իրիկուն կ'ընենք իրար վակարեկելով, մոռցած ենք այս բոլորը։ Մոռցած ենք Տէր Զօրը, Եփրատը եւ արաբական անծայրածիր անապատները, որոնք ողողուեցան անհամար նահատակներու անմեղ արիւնով։ Մոռցած ենք մեր մայրերուն եւ քոյրերուն լլկումը մեր աչքերուն առջեւ։

Անէծք պիտի կարդան մեզ, եթէ չարունակենք մեր այս ընթացքը. կը բաւէ այլ եւս։

Ժամանակ է որ սթափինք։ Ի՞նչ ունինք այս օտար երկնքին տակ որ չենք կրնար բաժնել։ Ցրուած ենք եղուն բռիր, եւ չըսեններով, մոռցած մեր բոլոր անցեալը։ Կը բաւէ որքան մարդիկ չարժեցան սանձարձակ, իրենց գիտցածին պէս։ Պէտք է սանձուին այն բոլոր սանձարձակները որոնցմով վարակուած են մեր բոլոր գաղութները, Ամերիկայէն մինչեւ հեռաւոր Պարսկաստանը։

Այժմ մը պէտք է այս բոլորին վրայ խորհելու։ Ո՞վ պիտի ըլլայ այդ ոյժը։ Ատոր ձեզի է, երիտասարդ ընկերներ։ Մենք պէտք է ոտքի կանգնինք մէկ մարդու պէս եւ բսենք.— Կը բաւէ որքան խաղացիք այս ժողովուրդի ճակատագրին հետ, կը բաւէ որքան մեր սրբութիւնները անարգուեցան եւ պղծուեցան օտարներու առջեւ։ Չկարդացի՞ք ամենաթարմ Կարմիր Կովկասի պաշտօնաթերթին սա տողերը— «Մեր երախաները Հայրենիքի սէրը կը ծծեն իրենց մօրը կաթին հետ»։

Իսկ մենք որ ամէնէն աւելի պէտք ունինք ծծելու մեր պատմութեան սէրը, կը ծծենք ստրկամոլութեան թոյնը։ Երէկուան սեւ Թուրքը այսօր կ'ուզէ Լօզանի բառաքանէն անցած ջնջել «Արմէնիա» անունը։

Հաւատացէք, Հայ երիտասարդներ, որ աշխարհը միայն անէծք պիտի կարդայ ձեզի, եթէ չկատարենք մեր պարտականութիւնը։

Ազգի մը ամբողջ փառքը եւ ժառանգը երիտասարդութիւնն է։ Իւրաքանչիւր երիտասարդ իր ազգին եւ հայրենիքին յառաջապահ եւ անձնուէր զինուորն է։ Մենք Հայ երիտասարդներս պէտք է գիտակցինք այս բոլորին, կազմ ու պատրաստ ըլլանք մէկ մարդու պէս, եւ վերջ տանք բոլոր առօրեայ վէճերուն։ Ես չեմ խօսիր որ եւ է դաւանանքի մասին. ինծի համար երկրորդական են այս բոլորը։ Ամէնէն առաջ մենք ունինք հայկական դատ եւ հայրենիքի պահանջ։ Որ եւ է դաւանանք չի կրնար մեզ բաժնել այս պահանջէն։ Մեր անցեալ սերունդին խորհրդանիշը այս էր, նոյնը պէտք է ըլլայ ներկայ սերունդի խորհրդանիշը։ Առանց հայրենիքի մեր գոյութիւնը ոչինչ է։

Մեր թշնամին վայրագօրէն բնաջնջեց մէկ միլիոն ժողովուրդ, առանց խնայելու մէկին կամ միւսին. բայց մենք դարձեալ չխրատուեցանք։ Այսօր փոխանակ իրարու հետ համերաշխ ապրելու եւ դարման մը մտածելու մեր գժնդակ կացութեան մասին, պառակտուած ենք ծայրայեղութեամբ եւ թուղթէ թնդանօթներով լարած կրակ կ'արձակենք իրարու վրայ։ Ամէն մարդ հերոս մըն է իր գրիչով։ Մոռցած ենք մեր բուն թշնամին, որ ամբողջ ազգի մը կէսը փճացուց եւ տակաւին կ'աշխատի փճացնել անյագօրէն։

Կրկնեմ. ինչո՞ւ անտարբեր ենք այս բոլորին հանդէպ, մենք երիտասարդներս, մանաւանդ դուք ուսանող երիտասարդներ, դուք որ աւելի գիտակից էք այս բոլորին, ո՞ր օրուան կը սպասէք։ Յաճախ կը քննադատէք հիները, որ սխալ քաղաքականութիւն վարած են, եւ սխալ առաջնորդած են մեզ։ Բայց դուք ինչո՞ւ ասպարէզ չէք նետուիր գրաւելու համար հիներու տեղը։ Ահա անոնք իրարու ետեւէ կը հեռանան հայկական հորիզոնէն։ Ո՞վ կը պատրաստուի գրաւելու Մ. Վարանդեանի մը տեղը։ Տակաւին քանի մը ամիս առաջ էր այս սիւնակներուն մէջ կարդացինք Վահան [illegible] մահը։ Ամիսներէ ի վեր մահիճը գամուած կը մնայ Հայ ցաւի երգիչը։ Որո՞նք են որ պիտի գան գրաւելու անոնց տեղը։ Մօտ քանի տարի է անցեր այն օրէն երբ թշնամին գազանօրէն ոչնչացուց հայ մտքի ծաղիկները, Զօհրապը, Վարդգէսը, Վարուժանը, Զարդարեանը եւ ուրիշ քանի քանիներ։ Ո՞վ պիտի լեցնէ անոնց տեղը։ Ճիշդ է որ մենք Զօհրապներ կամ Վարդգէսներ չենք կրնար ըլլալ, բայց կրնանք անոնց շունչով առաջնորդուիլ։

Եթէ մեր մէջ մեռած է անոնց շունչը, եթէ մեր երակներուն մէջ ցամքած է մեր բոլոր յայտնի եւ անյայտ հերոսներու արիւնը, եթէ մենք մոռցած ենք մեր անհամար նահատակները, անէծք, հազար անէծք մեզի։

Գ. ՎՐԷԺ

«ԲԻՒՐԹ ԱՐԱՄ»

Պերլինի մէջ անձնասպան եղաւ ծանօթ գերման վիպասան եւ հրապարակագիր Հանս Ֆիշէր։ Անձնասպանութեան պատճառները յայտնի չեն ու անբացատրելի են։ Հանգուցեալը 70 տարու մարդ մըն էր։

Ֆիշէր մէկն էր այն հայրենասէրներէն, որոնք խմբուած էին դոկտ. Լեփսիուսի եւ իր գործին շուրջը ու վերջը անդամագրուեցան Գերմանահայկական Ընկերութեան։

Հայերուս համար իր անունը կապուած է կարեւոր դէպքի մը— Խանասորի արշաւանքին հետ։ Այն օրերուն էր, որ Ֆիշէր առաջին անգամ շփում ունեցաւ Հայերու հետ եւ անկեղծ բարեկամութեամբ կապուեցաւ անոնց։ Ան միակ օտար թղթակիցն էր որ 1896ին գտնուելով Պարսկաստան եւ ներկայ ըլլալով Դաշնակցական խումբերու գործողութեանց Խանասորի մէջ, իբր ականատես նկարագրած է զանոնք Պերլինի Die Zukunft շաբաթաթերթին մէջ։ Եւ այն ատենէն էր, որ Ֆիշէր խորագրեց իր Kurt Aram կեղծանունը եւ այդ անունով յայտնի դարձաւ գերման ընթերցողներու շրջաններուն։

Ֆիշէր գրած է բաւական հարուստ գրական ժառանգութիւն մը, որուն մէջ քանի մը հատորներ Հայերուն նուիրուած են։ Այսպէս 1928ին լոյս տեսած իր մէկ վէպին նիւթը հայ յեղափոխական իշխանի մը արկածալից կեանքն ու գործն է։ Իր այդ հերոսին տիպարը ան ամենայն հաւանականութեամբ ընդօրինակած է հանգուցեալ Իշխան Յովսէփ Արղութեանէն, որու հետ ծանօթացած էր Խանասորի արշաւանքի ատեն, եւ որու մասին միշտ ջերմ համակրանքով կը յիշէր։

Յանձին Ֆիշէրի, գերեզման կ'իջնէ մէկը գերման հայասէրներէն, որոնք մինչեւ իրենց կեանքի վերջը հաւատարիմ կը մնան իրենց պաշտպանած ժողովուրդին եւ անոր դատին։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ Հ. Կ. ԽԱՉԻ 14ՐԴ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

Ամերիկայի Հայ Կ. Խաչի 14րդ Պատգ. Ժողովը գումարուեցաւ Փրովիտէնսի մէջ, մեծ խանդավառութեամբ։ Բուն ժողովին բացումէն առաջ, տեղի ունեցաւ հանդէս մը որուն կը նախագահէր Զօր. Սեպուհ։

Ատենապետուհի տիկին Ա. Բարսեղեան գեղեցիկ յառաջաբանով մը ողջունելէ ետք բոլոր պատգամաւորուհիները, ժողովը բացուած յայտարարեց, որմէ ետք, կարգով բեմ հրաւիրեց շրջաններու պատգամաւորուհիները, որոնք բրին պատշաճ ուղերձներ։ Ընկերուհի Թ. Գալուստեան Փրովիտէնսի մասնաճիւղին կողմէն, Օր. Մուշեղեան, տիկին Փ. Մուրատխան, Զապէլ Սերոբեան, Ա. Շալճեան, Քանատայի, Ֆիլատելֆիոյ, Նիւ Եորքի եւ արտասահմանի շրջաններու կողմէն, ընկեր Գ. Ռուսիկեան Փրովիտէնսի Հ. Յ. Դ. կոմիտէին կողմէն, ընկեր Մանասեան [illegible] Ուխտերու կողմէն։ Ողջոյնի խօսք բսաւ նաեւ Ղեւոնդ վարդ. Մարգուկէսեան։ Կեդր. վարչութեան կողմէ խօսեցաւ ընկերուհի Ռ. Շաւարշեան։ Օրուան կարեւոր խօսողն եղաւ ընկեր Գ. Նժդեհ, որ ծանրացաւ մասնաւորապէս հայ կնոջ դերի եւ պարտականութեան վրայ։ Բոլոր խօսողներն ալ ջերմօրէն գնահատեցին Հայ Կ. Խաչի գործունէութիւնը, անոր ցոյց տուած հոգածութիւնն ու գուրգուրանքը, անոր նուիրումն ու զոհաբերութիւնը յանուն մեր ժողովուրդի բարօրութեան ու ցեղի պահպանման, եւ մեծ յոյս ու հաւատք յայտնեցին անոր ապագայի մասին։

Կարդացուեցան արտասահմանի եւ Շրջ. Վարչութիւններու, Պէյրութի Ճեմարանի եւ Հայ Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութեան տեղեկագրերը։ Ժողովը լսելէ ետք բոլոր տեղեկագրերը եւ տրուած բացատրութիւնները, գոհունակութիւն յայտնեց կատարուած աշխատանքի մասին։ Ամերիկայի շրջանը մասնաւորապէս կատարած է շատ գնահատելի աշխատանք. Մասնաճիւղերու թիւը բարձրացած է 97ի. կազմուած են 11 նոր մասնաճիւղեր, 4 Սան-Սանուհիներու խումբեր եւ աւելի քան 25 Արծուիկներու խումբեր։ Անդամներու թիւը կրկնապատկուեր է այս տարի. միայն Ամերիկայի մէջ Հ. Կ. Խաչի անդամներու թիւը հասեր է մօտ 3000ի։ Անդամներու այս յաւելման մեծապէս նպաստած է ընկեր Նժդեհ, որուն համար Ընդհ. Ժողովը յայտնեց իր շնորհակալութիւնը։ Նիւթական արդիւնքը նմանապէս եղած է գոհացուցիչ. 1933-34 տարեշրջանին մուտք եղած է $13,432.14 ելք՝ $10,832.77։

Ժողովը տուաւ հետեւեալ կարեւոր որոշումները —

Հայերէնի դասընթացք անգրագէտ կիներու համար.— Հայ կնոջ ինքնազարգացման նպաստելու ամէնէն կարեւոր ու հիմնական գործը նկատելով անգրագիտութեան դէմ պայքարը, ժողովը որոշեց հայերէնի դասընթացքներ հաստատել ամէն տեղ եւ աշխատիլ հնարաւոր բոլոր միջոցներով անհետացնել անգրագիտութիւնը։ Այս շատ կարեւոր գործին մղում տալու համար, յանձնարարուեցաւ նորընտիր Կեդր. Վարչութեան կազմել յատուկ յանձնախումբ մը, որ մշակէ ծրագիր եւ հսկէ անոր գործադրութեան։

Փրոփականտիստներու պատրաստութիւն.— Կին վարիչներու եւ կազմակերպիչներու պակասը օրէ օր աւելի զգալի ըլլալով ու դարձեալ հայ կնոջ ինքնազարգացման մղում տալու նպատակով, ժողովը որոշեց հիմնել դասընթացքներ կին վարիչներու պատրաստութեան համար։ Կարեւոր կեդրոններու մէջ կարող դասախօսներու առաջնորդութեամբ պիտի տրուին դասախօսութիւններու շարք մը։ Այս դասընթացքին հետեւողներուն առիթ պիտի տրուի իրենց ուսումնասիրած ազգային ու ընկերային նիւթերու մասին խօսիլ նաեւ մասնաճիւղերու ժողովներուն։ Յաջողութիւն ու համարձակութիւն ցուցաբերողները պիտի ղրկուին հրապարակային ձեռնարկներու։

Նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութիւնը նկատելով իբր ամենակարեւոր գործը, ժողովը մանրամասնութեամբ նկատի առաւ այս հարցը եւ որոշեց, որ եթէ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը ի վիճակի ըլլայ իր վրայ առնելու հայ դպրոցներու հոգատարութիւնը, Հայ Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը եւ մասնաճիւղերը տան իրենց անվերապահ աջակցութիւնը, հակառակ պարագային, երբ գործը մնայ իրենց վրայ, Հայ Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը կազմէ ուսուցչական խորհուրդ մը, որ հոգ տանի դպրոցներուն.

Սան – Սանուհիներ եւ Արծուիկներ — Նոր սերունդի ազգային դաստիարակութեան համար յաւելեալ միջոցներ նկատելով այս կազմակերպութիւնները, ժողովը որոշեց աւելի ուժ տալ անոնց։ Նոր մշակուած ծրագիր-կանոնագրերը վաւերացուեցան եւ յանձնարարուեցան խիստ գործադրութեան դնել զանոնք։

Բժշկական եւ առողջապահական խնամատարութիւն.— Հայ փոքրիկներու, ազգային ու բարոյական դաստիարակութեան հետ անոնց ֆիզիքական հոգատարութիւնն ու առողջութիւնը նոյնպէս անհրաժեշտ նկատելով, ժողովը որոշեց հիմնել քեմփեր Հայ Կ. Խաչի հսկողութեան տակ։ Այս գործին ուսումնասիրութիւնը ձգուեցաւ նորընտիր Կեդր. Վարչութեան։

Այս քանի մը գլխաւոր հարցերու, կային շատ մը ուրիշ քննարկուած հարցեր եւս, որոնց մասին տրուեցան համապատասխան որոշումներ։ Արտասահմանի Շրջ. Վարչութիւններու ներկայացուցած հարցերն ու առաջարկները նմանապէս մէկիկ մէկիկ նկատի առաւ ժողովը եւ անոնց [illegible] գործնական որոշումներ։

Ժողովը յիշատակեց նաեւ [illegible] խորունկ ցաւը երկու ազգային մեծ գործիչներու Մ. Վարանդեանի եւ Գ. Վ. Գարագաշեանի մահուան առթիւ եւ ղրկեց ցաւակցական հեռագիրներ պատկան մարմիններուն։

Հայ Կ. Խաչի 14րդ Ընդհ. Պատգ. այս պատկառելի ժողովը ցաւով արձանագրելով նաեւ [illegible] ներկայ տխուր ու փոթորկալի [illegible] ճակին, մասնաւորապէս մաս մը հայ կիներու վարկաբեկիչ ընթացքի [illegible] որոշումը իր արժանապրութեան մէջ.— Նոր [illegible] հաստատելով հայ կիներու մէջ [illegible] ներկայ պայքարին մէջ, Հայ Կ. Խաչի 14րդ Ընդհ. Ժողովը ընդունելով [illegible] տեղ որ անոնք շատ հեռու են [illegible] կիներ ներկայացնելէ, կ'որոշէ, [illegible] կերպ աշխատիլ, որ այդ մոլորած կիները հասկնան իրենց սխալը [illegible] վերադառնան հայ կնոջ [illegible] անունը։

Օրակարգի բոլոր հարցերը լրացնելէ ետք կատարուեցաւ Կեդր. Վարչութեան ընտրութիւնը։ Ընտրուեցան հետեւեալ ընկերուհիները եւ ընկերները.— Ընկերուհիներ՝ Մ. Ջէնտ[illegible]եան, Զ. Սերոբեան, Թ. Փափազեան, Վ. Քարենց, Ս. [illegible]եան, ընկերներ՝ Գ. Էյնաթեան, Մ. Օզանեան։

Հ.Մ.Ը.Մ.

ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎ ԵՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Հայ Մարմնակրթական Ընդհ. Միութեան Ֆրանսայի շրջանին տարեկան Պատգամ. Ժողովը տեղի ունեցաւ կիրակի օր 29 յուլիս, Միութեան [illegible] սրահին մէջ, Միութեան Մարսիլ[illegible], Տեսինի, Վիէնի, Անիէնի, Գուա[illegible] – Անիէրի, Փավիյեօն-Սու-Պուայի եւ Սէվրանի մասնաճիւղերու լիազօր պատուիրակներուն ներկայութեամբ։

Նախորդ վարչութեան տեղեկագրութիւնէն վերջ, ձեռնարկուեցաւ Շրջանային Վարչութեան կազմութեան ընտրութեան.— Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան, Գ. Գ. Ա. Զաքրեան, Գ. [illegible]կորեան (Հայ սկաուտներու ընդ. պետ), Հ. Աբէլեան, Վ. Անդրէասեան, Փ. Եազմուրեան, Վ. Էյլայեան, Ս. Տէր Թովմասեան եւ Գ. Քիւրքճեան։

Պատգ. Ժողովը նկատի առնելով վերջերս թերթերու մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի անունով երեւցած կարգ մը հրատարակութիւնները, կը դատէ զանոնք [illegible] հակամիութենական ընթացքը անոնց հեղինակներուն որոնք արդէն Հ.Մ.Ը.Մ.-ի անունով խօսելու որ եւ է հանգամանք զուրկ են, եւ պարտականութիւն [illegible] Շրջ. Վարչութեան վրայ օրինական միջոցներով եւ ի հարկին դատարանի մօտ հետապնդել [illegible] կարգ մը անձերու կողմէ կատարուած այդ բոլոր կեղծարարութիւնները։

Պատգ. Ժողովը փակուելէ առաջ վստահութեան եւ համակրանքի բանաձեւ մը կը քուէարկէ Գ. Ն. Օհանեանի հասցէին։

Ֆրանսայի Պատգ. Ժողովի
Ատենապետ՝ Հ. Մաթէոսեան
Ատենադպիր՝ Հ. Աբէլեան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Զանգեզուրի

ՀԱՆՔԱՅԻՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

[illegible]

Զանգեզուրը, Անդրկովկասի այդ ամենագեղեցիկ անկիւններէն մէկը, ունի անթիւ հարստութիւններ: Պղինձ, արճճաճաղ, կապար, զինկ, ոսկի, արծաթ,— ահա մետաղներ, զորս կարելի է գտնել այնտեղ: Ահա թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ է ուժ տալ Զանգեզուրի մէջ կատարուող հանքախուզութեան, աւելի ճշգրիտ որոշել հանքերու պաշարը եւ մշակել «Մեծ Զանգեզուրի» հանքերը:

[illegible]

1.— Աւարտել Ղափանի գործարաններ:

2.— Աւարտել Փիրդո-ուդանի հանքախուզութիւնը:

3.— Օխչիչայի գետակին վրայ հիմ- [illegible]

[illegible]

4.— Շինել լաւ խճուղի մը Ղափանէն մինչեւ Փիրդո-ուդան՝ 30—35 քիլոմէթր երկարութեամբ:

5.— Փիրդո-ուդանի մէջ հիմնել գործարան մը, որ տայ օրական 2000—2500 թոն հանք:

6.— Ղափանի մէջ հիմնել պղնձաձուլարան մը տարեկան 14—15 հազար թոն պղինձ արտադրութեամբ:

ԿԵԱՆՔԸ ՊԱՍՐԱՅԻ ՄԷՋ

ՊԱՍՐԱ, (Ցառաջ).— [illegible]

ՈՒԹ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ ԿԸ ՄԵՌՆԻՆ ՋՐՀՈՐԻ ՄԸ ՄԷՋ

[illegible]

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԲՋՅԱՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

[illegible]

Հ.Յ.Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէ

ՄԱՄՈՒԼ

Դուք ցուէք վճռը

>>> <<<

[illegible]

— «Քանի մը շաբաթ առաջ, Հալէպի իր բնակարանին մէջ, օր ցերեկով սպաննուեցաւ կարող հոգեւորական մը:

Սուրիոյ ու Լիբանանի մէջ չկայ Հայ մը որ անծանօթ ըլլայ այդ զզուելի ոճրին մանրամասնութեանց: Երբ տարիէ ի վեր քաշքշուող ամուսնալուծման խնդրոյ մը առթիւ, կաթողիկէ Դաւանութեան անուն Հայ մը, որ [illegible]

[illegible]

Ահա՛ մօտ ամիս մը վերջ այդ ոճրէն, Արեւ կը սկսի խորհրդաւորութիւն փնտռել այդ սպանութեան մէջ, յենլով Բարզէն կաթողիկոսի դամբանականին վրայ, որ արտասանած էր Տէր Ներսէս Թաւուզեանի դագաղին առջեւ: Վեհափառը իր դամբանակա- [illegible]

ՆԱՆ մէջ յիշելէ վերջ թէ՝ հանգուցեալ քահանայէն առաջարկած էր Խաչակիրներէն ձեռնադրել զինք, ի մէջ այլոց ըսած է. «Ես իր մէջը տեսայ մարդը, ու պիտի խօսիմ շարունակ թէ՝ ո՞վ իրաւունք կուտայ այն մարդոց (ընդգծումները «Արեւ»ին են) ձեռք վերցնելու իրենց մեծերուն վրայ: Իմ ականջս կը հասնին այնպիսի յայտնութիւններ որոնք կը քաշքշեն ոճիրը (ընդգծումները «Արեւ»ին են): Ցանցառը ժողովուրդն է, պատասխանատուն դուք էք, մայրեր, հայրեր, որ առիթ կուտաք այդպիսիներուն: Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր վախճանը, Թուրքին չըրածը կ'ընենք: Շատերուն փրկիչը կը սպաննուի իր տան մէջ ապիրատի մը գնդակէն: Պէտք է այս ոճին սպանել»:

[illegible]

«ՅՈՒՍԱՋ».— «Արեւ»ի տրամաբանութիւն չունի որ Ա. Չօպանեան աւելի բաց խօսեցաւ այս մասին, Հալէպի սպանութիւնն ալ վերագրելով... Դաշնակցութեան, նոյնիսկ հակառակ իրենց օրկանին հրատարակած մեղադրանքին...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ ԽԻՍՏ ՇԱՀԵԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

1915-1917ի դէպքերու, Սեւրի, Լօզանի դաշնագիրներու եւ հայկական հարցի մասին

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՇԵՐԻՏԻՆԻ ՃԱՌԸ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Այս է երեւոյթը. մի քիչ փաղաքշանք, մի քիչ զրամ, եւ ահա մարդը ինքզինքը կը գտնէ ցանցին մէջ: Մաքին մէջ կը դարձնէ ու կը դարձնէ, եւ հոն կուգայ:

Առաջինը չէ. այս մարդը առաջինը չէ որ խարդաւանանքի (frame-up) զոհ [illegible]

[illegible]

մեռածները կը լան. եւ հոս մէկտեղ են անոնք,— եւ իրարմէ խորհուրդ կ'առնեն, եւ կամաց կամաց կը հաւատան:

Նկատեցէք Պօսթընէն եկող այդ երկու կիները: [illegible]

[illegible]

տարարութեանց մէջ. այն ատեն դուք երդուեալներդ անոնց վկայութեանց լուծման մէջ կը մտնէք, ուրացումները նկատի կ'առնէք: Հոդ կասկած կայ: Եւ ինչո՞ւ. որովհետեւ բան մը խախտեց այդ վկայութենէն կը ըսէ. դուք են որ պիտի վճռէք թէ որ մէկն է ճշմարիտը:

Այս մարդը ճշմարտախօ՞ս էր դեկտ. 24ին կամ 26ին: Այժմ զանոնք Սարգիս Տէմիրճեանին. ան իր յայտարարութիւնը ըրած է 34րդ շրջանի ոս- [illegible]

[illegible]

Այժմ գիտէ՞ք ինչ պիտի ըսէք անոր վկայութեանը լրանալէ յետոյ. պիտի ըսէք, վերջապէս, սովորական խնդիր մը չէ այս, ինչ մարդոց կեանքը վրտանգի տակ է, այս տեսակ վկայութիւններով [illegible]

[illegible]

կասէր իրենց բերան մէկու վկաներուն:

Կողմնակի՞ց է ան (պաշտպանը), կողմնակի՞ց եմ ես: Ըսա՛ւ վկային. «Տէմիրճեան, աթոռը առ, պատմութիւնդ տո՛ւր, Գ. Շերիտըն եւ պաշտպան կողմը տեսնեն [illegible]

[illegible]

Դուք գիտեցիք թէ ի՞նչպէս, երբ ձեռն հարցուցի թէ ինքը Դուրեան Կոմիտէի քարտուղարի կամ ատենապետի հետ ծանօթ եղած է, իմ բարեկամը (պաշտպանը) կառչեց զայլ- [illegible]

[illegible]

(Շար.)

ԹՈՒՐՔՕՒԻՏԱԼԱԿԱՆ միջադէպը ալ փակուեցաւ, անգլիականին պէս, վերագրուելով թիւրիմացութեան: Թարիի (Իտալիա) թուրք հիւպատոսը ներկայ պիտի ըլլայ իտալացի նաւազին հոգեհանգստեան, իսկ կառավարութիւնը երկու հազար ոսկի հատուցում պիտի վճարէ անոր քենաներին:

Հ. Յ. Դ.

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ ընտրութիւն պատգամաւորի:

ՌՈՍՏՈՄ խումբի ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին 131, Fbg. du Temple:

ԿՈՒՐԲԷՆՎՈՒԼԻ «Ծաւարշ» խումբի դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկ. Սեդրակ Նազարեանի բնակարանին մէջ 199, Ave. Marceau, Կուրպէվուա:

Կը խօսի՝ ընկ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Գաւառ

ԳՈՄՈՆԻ (Մարսէյլ) Զաւարեան ենթակոմիտէին ընկերական ընդհանուր ժողովատեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Պօր Թոպայի սրահին մէջ:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ Վարդան խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 7ին ծանօթ հաւաքատեղին:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՈՄԻ Բաբգէն Սիւնի խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Կը խօսի ընկեր Ն. Աղգին:

ՓՕՆԹԷԻ (Ավինեոն), Մուրատ խումբի ժողովը վաղը կիրակի ժամը 2ին սովորական ժամադրավայրին մէջ: Կը խօսի ընկեր Ն. Աղգին:

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹԻ Համազասպ խումբի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Կը խօսի ընկ. Ստ. Մելտոնեան:

ԼԷՔՍԻ Քեռի խումբի ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 1ին սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկ. Ստ. Մելտոնեան:

ԿԱՐԴԱՆԻ ենթակոմիտէի ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Դաշնակցութեան Տան մէջ: Կը խօսի ընկ. Ստ. Միլտոնեան:

ԼԱՍԻՕԹԱՅԻ Խաժակ խումբի ժողովը վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Ն. Կակոսեան:

Դաշտապարահանդէս Մարսէյլի մէջ

կազմակերպուած ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԸՆԿ.ԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2էն մինչեւ ժամը 8

Chateau du Marquis Forestaի գեղատեսիլ անտառին մէջ (ՍԷՆ Թ'ԱՆԹուան)

զոր Մարքիզը սիրայօժար տրամադրած է Դպրոցասէր Խնամակալութեան

1. Դպրոցական սիրուն և ինքնատիպ հանդէս մը. Դպրոցասէրի աշակերտաշակերտուհիներու կողմէ, ա) Մարզանքներ դաշնակի ընկերակցութեամբ, բ) Խմբերգներ՝ հայերէն եւ ֆրանսերէն, գ) Ամերիկեան խաղեր ու պարերգտիկներու կողմէ: 2. «Լոտերիկներու Պարը», գոյնզգոյն հագուստներով եւ 3. «Ջութէյլը», զաւեշտ մը:

Նուագ. երգ. ալար, կերուխում եւ զանազան անակնկալներ (սուրճի գաւաթ եւ բախտ նայիլ) Համեւարժնուագախումբ պարերու համար:

Ճոխ պիւֆէ խիստ աժան, շուկայի գնման գիներով:

Մուտք. — Պարտէզը բաց է առաւօտեան ժամը 10էն

Հաղորդակց. միջոց.— *Place d'Aix*էն առնել 26 եւ 27 *Թիւ հանրակառքերը եւ իջնել Bd. Pas-de-Tours կամ Palomdo գործարանին դիմացը: Դրան առջեւ դիմաւորողներ պիտի սպասեն:*

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Կ. ԽԱՉԻ Առնուվիլի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 9ին Կ. Խաչի զարմանատան մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան Վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ առաջին եւ ոչ անդամ հայրենակիցները այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Արարատ ժողովարանին մէջ, 6, Rue Pétrel Marie: Օրակարգ՝ վերանայել հաշուետուութիւն եւ վարչական յայտարարութիւն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ մէջ կազմուած է համաթարատցիներու Վերաշինաց Միութեան մասնաճիւղ մը: Թոզատի եւ Շրջանի հայրենակիցներէ կը խնդրուի իրենց մասնակցութիւնը եւ օժանդակութիւնը: Դիմել՝ Միութեան ատենապետ Տիգրան Եէմէնիճեանի, 26bis rue des Goujous, Alfortville (Seine):

ՄԻԻՋԻՔԻ ՍԻՐՍՀԱՐ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Արեւելեան եղանակներու մինչեւ հիմա տպագրուած նօթաները կէս առ կէս ՍԽԱԼ ձայնագրուած ըլլալով, այս անգամ Odéon, La Voix de son Maitre, Colombia *ու* Polidor *ընկերութեանց վրայէն Պոլսոյ յայտնի երգիչներու եւ նուագածուներու կողմէ նուագուած երգուած հին եւ նոր շարքիները, փեշրէվներ ու սէմայիները ՍՈՒԱՆՑ ՍԽԱՀԻ նոյնութեամբ նօթագրած եմ: Հատը 2 ֆրանք ու կանխիկ*

Դիմել Agop Arslaniant. (Kanouni, chef d'orchestre), 56 rue Julien-Lacroix Paris 20:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՅԱՐԵԴԱՐՁԻ առթիւ

կազմակերպուած՝ ՓԱՆԷԽՕ ԲԱՇԱՆԻ ԱՐԺԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Գ. ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ պարտէզին մէջ

Կը խօսին՝ ընկերներ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ եւ Մ ՍԱՍՈՒՆԻ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ նուագ:

Սիրայօժար մասնակցութեամբ դեր. Գ. Գ. ԿՈԹԻԿԵԱՆԻ եւ ԳՄԲԷԹԵԱՆԻ

բացօդեայ ներկայացում ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ Գ Պարոնեանի

ներկայացումը կը սկսի ժամը ճիշդ 3ին:

Առաւօտէն մինչեւ իրիկուն պարեր եւ ճոխ պիւֆէ

Կը նուագէ ԵՓՐԱՏ նուագախումբը

Մանուկներու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք:

Հաղ. միջ.-փոքր տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Գանեժօ:

×

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

Եւ մասնակցութեամբ ԲՈԼՈՐ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն

Տէսինի կամուրջին աջ կողմի ծառախիտ անտառին մէջ (ՍՊԻՏԱԿ ՏԱՆ ետեւը)

Կը խօսի ընկեր Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ, արտասանութիւն, նուագ, եւրոպական եւ հայկական պարեր ընկերակցութեամբ ընկ. ԳԸՐԸՔՃԵԱՆԻ Ցազին:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

ՄԱՆ.— Անձրեւի պարագային հանդէսը տեղի կ'ունենայ Հ. Յ. Դ. Յան Թատերասրահին մէջ կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, իսկ երեկոյեան ընտանեկան խնջոյք:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած *ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅ «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ*

12 Օգոստոս կիրակի ՄԷՕՏՕՆԻ ԳԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

Համաերիտասարդական մեծ դաշտահանդէս

ԿԱՐՇԻ (GARCHES) ԳԵՂԱՏԵՍԻԼ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ *Ձ. Ռ. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ*

Վաղը Կիրակի, 5 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

կը հրաւիրուին բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւնները. *Հ.Մ.Ը.Մ.*, *«ՍԻՓԱՆ»* երգչախումբ, երիտասարդ դերասաններ եւ մտաւորականներ.

Օգոստոս 5ը պիտի ըլլայ փարիզահայ երիտասարդութեան համար խանդավառութեան օր մը: Պիտի խօսին երիտասարդ ճառախօսներ:

ԵՐԳ, ՆՈՒԱԳ, ՊԱՐ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ, ԽԱՂԵՐ եւ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ,

ԱԺԱՆ ՈՒ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ,

Ժամադրուեցէ՛ք բոլորդ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ դրօշին տակ

Հաղորդակց. միջոց. — *Սէն Լազարի կայարանէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Կարշ, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն կայարանին մէջ:*

Մ Ո Ւ Տ Ք Ը Ա Զ Ա Տ Է:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ *Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ Ի Ե Օ Զ Կ Ա Տ Ի*

ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ երեկոյ

St. André Bar Restaurant Belvedèreի ծառախիտ պարտէզին մէջ

գեղարուեստական բաժինը կը սկսի ժամը 2.30ին

երգ, արտասանութիւն եւ բանախօսութիւն: եւրոպական պարեր:

պիտի ներկայացուի խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը *ԳՈՆԳՈՐ ՏԸ ԳՈՒԼ.*

Հաղ. միջոց.— Առնել 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան:

Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի առնել:

Դաշտահանդէս եւ պարգեւաբաշխութիւն

կազմակերպուած *ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՋԾՄՇԿԱԾԱԳԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ*

Վաղը կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ, ԳԱՄԲԱԼԵԸ ԳՈՒԼՎԱՐ

ՄԱՉՄԱՆԵԱՆ ԵՂԲԱՐՑ ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ

երգ, արտասանութիւն եւ բանախօսութիւն:

Հայկական տարազով խումբ մը աղջիկներ պիտի պարեն հայկական պարեր

երկու ծիծաղաշարժ զաւեշտներ, *տավուլ - զուռնա:*

Միութեան կողմէ հրապարակ եղած պարգեւաբաշխութեան տոմսերը, որ կ'արժեն 2 ֆրանք, պիտի ծառայեն որպէս մուտքի տոմս:

Հաղորդկց. միջոց.— Առնել թիւ 26 եւ 27 թիւ հանրակառքերը եւ իջնել 27ի վերջաւորութեան, ուր կը սպասեն հայ սկաուտներ:

ՀՐԱՒԷՐ

Փարիզի եւ Շրջանի Տիգրանակերտցիներուն.—

Տիգրանակերտի եւ Շրջանի հայրենակիցները անխտիր ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին խիստ կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար այս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին 32, Ավընիւ Կօպլէն: Մէթրօ՝ Կօպլէն:

Յնդհկատու Մարմին

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Dameme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Կրնա՞մ քանի մը բառ փոխանակել ձեզի հետ, Տիկին, — չարունակեց Ճէնիսըն.

Զորս կողմը նայեցաւ, մարդ մարդասանք չկար, առանձին էին պարտէզին մէջ:

— Լոնտոնէն եկայ երէկ գիշեր, մասնաւորաբար ձեզ տեսնելու համար, Լէյտի Ջիլ, լաւ պատեհութիւն մըն է առիկա, եթէ ուզէք մտիկ ընել...

Տիկինն ալ չորս դին նայեցաւ. յուզուած եւ զարմանք կար անոր աչքերուն մէջ, բայց տղուն երեւոյթը վրտանգաւոր չէր երեւար.

— Ձի՞ս տեսնելու համար... բայց ես ձեզ չեմ ճանչնար... այս առտու եկեղեցին տեսայ ձեզ, մեր գիւղէն չէք, ո՞վ էք եւ ինչո՞ւ...

— Այո, իրաւունք ունիք հարցնելու, Լէյտի Ջիլ, պատասխանեց տղան հանդարտութեամբ, բայց պէտք չէ շէք իմ անունս եթէ լսէք, անկասկած ձեզի ծանօթ է ան, որովհետեւ վստահ եմ որ թերթերուն մէջ կարդացած էք Ալֆրէտ Ճէքինի մահուան մասին գրուածները. Տիկինը կաս կարմիր եղաւ, զարմանք ու սարսափ կար անոր նայուածքին մէջ ու սարսուռ մը՝ շրթունքներուն վրայ:

— Ո՞վ էք, ո՞վ էք դուք, հակադրեց ան, ան քաշուելով, ինչո՞ւ այստեղ եկաք... զաղտնի ոստիկա՞ն էք...

— Ոչ, պատասխանեց Ճէնիսըն. բայց թէ իմ անունս ծանօթ է ձեզի, ինչքան, մի վախնաք, վախնալու բան չկայ... Անունս Ճէնիսըն է. Ալպըրթ Ճէնիսըն. ես այն մարդն եմ որ տեսայ Ալֆրէտ Ճէքինի մահը...

Լէյտի Ջիլ ամբողջ վայրկեան մը լուռ ու մունջ նայեցաւ տղուն: Ճէնիսըն տեսաւ թէ անոր դէմքին կարմրութիւնը հետզհետէ կը մարէր. տակաւին կասկած քան սարսափ կար անոր աչքերուն մէջ, աւելի վերապահ կը թուէր հիմա:

Անշուշտ կարդացիք քննութեան մանրամասնութիւնները, շարունակեց Ճէնիսըն. կը յիշէք իմ տուած վկայութիւնս, ես էի որ պատուհանէս տեսայ թէ Ալֆրէտ Ճէքինը ինչպէս յանկարծօրէն ինկաւ ու մեռաւ. ես էի որ իր քովը վազեցի ու մեռած գտայ զայն՝ մայթին վրայ. բայց ի հարկէ այդ բոլորը կարդացած էք թերթերուն մէջ, այնպէս չէ՞, Լէյտի Ջիլ...

Տիկինը տակաւին կը նայէր անոր. պատասխան չտուաւ եւ քիչ հետոյ ինքն էր որ հարցուց.

— Ինչո՞ւ զիս տեսնելու եկաք...

Ճէնիսըն առաջին անգամ ըլլալով խնդաց. այդ ծիծաղը պզտոր չէր ուեցաւ տիկինին, անհամեստ կարելիութեանց ազդանշան մըն էր ան:

— Լաւ ըսիմ, Տիկին. եկայ հարցնելու համար թէ ինչ գիտէք Ալֆրէտ Ճէքինի մասին. այդքան:

— Ո՞վ ըսաւ թէ ես Ալֆրէտ Ճէքինի մասին բաներ գիտեմ...

Ճէնիսըն չորս դին նայեցաւ նորէն, գզեակը մօտն մը հեռու էր. բոլորովին մինակ էին:

— Կարծեմ կրնանք այստեղ խօսիլ այնպէս ինչպէս պիտի խօսէինք չորս պատով սենեակի մը մէջ, դիտել տուաւ երիտասարդը թերեւս աւելի լաւ, աւելի ապահով կերպով. գիտեմ որ բաներ, բաւական բաներ գիտէք Ալֆրէտ Ճէքինի մասին. շատ կը հետաքրքրուիմ այս գործով՝ սկսեալ այն վայրկեանէն երբ զինքը մեռած գտայ. հետաքրքրութիւնս մեծ է մանաւանդ անոր համար որ իր մահէն երկու, երեք վայրկեան առաջ տեսայ թէ ինչպէս ուրախ, զուարթ կը քալէր ան. որոշեցի լուծել այդ խորհրդաւոր գաղտնիքը. ուզեցի գիտնալ եւ կարգ մը բաներ գիտեմ արդէն...

— Իմ մասիս ինչե՞ր գիտէք, ընդմիջեց յանկարծ Տիկինը, բրտական կամ երեւակայական, այլապէս այստեղ չպիտի գայիք, ըսէք տեսնեմ... Ճէնիսըն ուղղակի անոր երեսին նայեցաւ ու ըսաւ.

— Գիտեմ որ Ալֆրէտ Ճէքինի մեռած իրիկունը անոր հետն էիք. անհաւանելի այդ է պնդածս...

Լէյտի Ջիլ շուարած՝ շրթունքները խածաւ. կնճիռ մը երեւցաւ անոր երկու յօնքերուն միջնակը. խորհեցաւ. բան մը վճռելէ կը. ձախար. յանկարծ ուրիշ հարցում մը եւս ըրաւ.

— Ո՞վ ըսաւ. թերեւս բաներ մը գիտէք, բայց...

Ճէնիսըն ընդմիջեց զայն ծիծաղով մը որ զարմանալ անհաճոյ թուեցաւ Տիկինին:

— Լսեցէք, Տիկին, ես բայց խօսող մէկն եմ, ըսաւ. պէտք է ձեզի հետ ալ այդպէս վարուիմ. լաւ ուրեմն... Ալֆրէտ Ճէքինի մեռած գիշերը ժամը տասին իրեն հանդիպեցաք Քինսլի Կարտընսի արեւմտեան անկիւնը, միասին մօտակայ պարտէզ մը գացիք. անկիւն մը նստաք, կէս ժամ մնացիք այնտեղ եւ մտերմական խօսակցութիւն մը ունեցաք, յետոյ միասին մեկնեցաք...

Ճի՞շդ եմ, Լէյտի Ջիլ:

Ճէնիսըն յաղթական արտայայտութիւնով մը նայեցաւ անոր, կարծես սպասելով որ անիկա խոստովանէր իր պարտութիւնը: Բայց տիկինը գլուխը թօթվեց եւ ըսաւ.

— Կրնայ ըլլալ որ տեղեկութիւններ առած էք, բայց ապացոյց չունիք...

— Օ՜հ, կը սխալիք, տիկին, ապացո՞յց...

Ու խնդալով գրպանէն հանեց այն թուղթի կտորը զոր գտած էր Քարթրայթ Կարտընսի մայթին վրայ եւ գուրգուրանքով կը պահէր տակաւին:

ԳԼՈՒԽ 7րդ

ՈՐԳԷՍՋԻ ԼՈՒԷ

Այդ տեսակցութեան ընթացքին առաջին անգամ ըլլալով Ճէնիսըն տեսաւ որ Լէյտի Ջիլ հետզհետէ ամփոփ տայրայութիւն մը կը ստանար, ծածկել բան մը կար անոր դէմքին վրայ, ու երբ տղան իրեն երկնցուց մաշկուած թուղթը, բերանը բաց նայ. ձայնը փափուկ մըն էր, երիտասարդը հասկցաւ որ անիկա կորսուեր էր վախնալ.

— Ո՞ւր գտաք այս թուղթը, հարցուց Լէյտի Ջիլ, ո՞ւր, ինչպէ՞ս

Ճէնիսըն խնամքով ծալլեց թուղթին կտորը եւ գրպանը դրաւ նորէն:

— Ըսի ձեզի թէ բաց խօսող եմ, Տիկին, բաւ հանդարտօրէն. նայեցէք խօսքս պիտի յարգեմ. բայց առաջ, առիկա ձեր գիրն է, այնպէս չէ՞...

— Ըսենք թէ իմ գիրս է, ուրի՞շ...

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 16-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	36 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 5 ՕԳՈՍՏՈՍ — DIMANCHE 5 Aout 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2565

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ՋԱՐԴԱՐԱՐԻ ՄԸ ՀԵՏ

— Օ.Օ —

— Քանի որ մեր անունն եղած է իբրեւ բարբարոս, գազան, արիւնածարաւ բորենի, ճիւաղ, գիշատիչ, աւարառու եւն., թոյլ տուէք որ յայտարարեմ մեր ցեղին յատուկ անպատկառութեամբ, - այլ եւս չենք վախնար ձեզմէ...

— Բանի կ'ուզէք թէ քանի որ մէկ միլիոն կոտորեցիք եւ «քաղաքակիրթ» աշխարհին ջերմ գնահատութեան արժանացաք, իսկ մնացեալը անտէր կը թափառի ի սփիւռս աշխարհի...

— Ո՛չ, ո՛չ, մէկ միլիոնը եւ աւելին ջարդելէ վերջն ալ, մեր մտահոգութիւնը չէր փարատած: Մենք միայն եօթէն մինչեւ եօթանասուն տարեկան արուն եւ կիներուն մեծ մասը ջարդելով չգոհացանք: Այդքանը Սուլթան Համիտն ալ կրնար ընել: Մենք աւելի վարպետ միջոցներ հնարեցինք, ձեր արմատը ցամքեցնելու համար: Ջարդելիքը ջարդելէ յետոյ, անոնց չարժուն եւ անշարժ ստացուածքները գրաւելէ յետոյ, մնացեալը անօթի-ծարաւ, բոպիկ եւ տկլոր քշեցինք դէպի անապատները, դէպի աշխարհի բոլոր ծայրերն ու ցամաքները: Եւ սակայն, դարձեալ անհանգիստ էինք,— «հողմ՞ նէթէ մաղը...»: Տասը տարին բաւական եղաւ, որպէսզի մեր այդ մտահոգութիւնն ալ փարատի: Ա՛լ վախ չունինք ձեզմէ, գոնէ երկար ատենի համար:

— Անշուշտ անոր համար որ լաւ չէք ճանչնար այս ժողովուրդը, մանաւանդ անոր մնացորդացը...

— Ընդհակառակն. ճի՛շդ այդ է որ բանը կ'ուզէի: Մի՛ կարծէք թէ դուք մեր երկրէն հեռացած ըլլալով, մենք այլ եւս հնարաւորութիւն չունինք հետեւելու ձեր կեանքին: Մինչեւ Կրօէնլանտա կամ Հրօյ Երկիրն ալ երթաք, մենք աչք-ականջ լարած կը հետեւինք ձեր կեանքին: Արտասահմանի ձեր պատմութիւնը գաղանիք չունի մեզի համար: Անշուշտ չէք սպասեր որ ձեզի պատմեմ թէ ինչպէս կը հետեւինք: Մենք ձեզի պէս «ապտալ» չենք: Միայն ձեր թերթերն ու գիրքերը բաւական մեզ օրը օրին լուսաբանելու: Տասներկու տարի անցած է ձեր վերջին գաղթէն ի վեր, եւ մենք այսօր այնքան բան գիտենք, այնքան պաշար հաւաքեր ենք որքան պիտի կրնայինք եթէ մեր մէջն ըլլայիք: Ձեր կուսակցական կռիւները, ձեր պառակտումները, ձեր ներքին ճակատները, հատուած-հատուած, խմբակ-խմբակ պայքարները, փոխադարձ վարկաբեկումները, բոլոր երկիրներու ոստիկանութեանց առջեւ պարզուած տեսարանները, հիւրընկալ երկիրներու իշխանութեանց բռնած դիրքը ձեզի դէմ,— այս բոլորը կը թեթեւցնեն մեր մտահոգութիւնները: Մեր գլխաւոր մտմտուքն այն էր թէ, ինչ որ ալ ըլլայ, Հայերը անքակտելի կանգուած մը կը կազմեն գոնէ նուիրական, հիմնական հարցերու մէջ: Մանաւանդ որ վրէժ ունին եւ հատուցում կը պահանջեն: Մինչդեռ, տասը տարի ալ չլիմացաւ ձեր միացեալ ճակատը: Դուք մեր տեղն ըլլայիք, չէ՞ պիտի ուրախանայիք, իբրեւ մահացու թշնամիներ:

— Ծնողացէք որքան կ'ուզէք. երբ վճռական ժամը հասնի, այս ժողովուրդին ամէնէն «պաշըլըզօղուքն» իսկ այնպիսի անակնկալներ կը ստեղծէ որ...

— Ժողովուրդներու կեանքին մէջ վճռական ժամերը մէկ օրէն միւսը չեն ծնիր, այլ կը պատրաստուին յուրջ եւ յարատեւ աշխատանքով: Օսմ. Սահմանադրութեան եւ զինադադարի շրջանին ալ դուք այդպիսի ժամերու, հրաշքներու կը սպասէիք, իսկ մենք... «Թամանը թավշանը արաբա իլէ ավլար»: Աւելի լա՛ւ, շարունակեցէք այսպէս, եւ շատ չանցած, մենք ձեր գոյութիւնը եւ անունն ալ կը մոռնանք:

— Ձեր պատմական յաղթանակները չափազանց չփացուցած, լլրացուցած են ձեզ: Մենք այնպիսի թաքուն ուժեր ունինք որ...

— Շարունակեցէ՛ք, շարունակեցէ՛ք այսպէս: Երբ ազգային խորհրդանշան մը յարգելու չափ իսկ արժանապատուութիւն չունիք, երբ ձեր մէկ միլիոն մեռելներուն այնքան պատիւ չէք ըներ որքան մենք՝ Եօզկատի նահատակ (ջարդարար) Քէմալի կամ Թալէաթի մահուան տարեդարձին առթիւ... Սպառնացէք որքան որ կ'ուզէք: Մենք շատ բան սորվեր էինք 1908-1914, Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին. բայց ինչ որ տեսանք ու սորվեցանք 1921էն մինչեւ այսօր, ինչ որ կ'իմանանք ամէն օր, արտասահմանի ձեր կեանքի եւ գործունէութեան մասին, օ՜հ, օ՜հ... Բանակ մը գաղտնի գործակալ ղրկած ըլլայինք, չպիտի կրնային այսքան կազմալուծել, դէմ դիմաց հանել, փոխադարձաբար բզքտել, ծիծաղելի եւ անզօր դարձնել ձեզ, որքան եղաւ ձեր ձեռքով ու խելքով. Քիւրտերուն չէիք հաւնեք, մեզ ալ շարունակ «լէպլէպիճի» կ'անուանէիք, իսկ հիմա ի՞նչ անուն կուտաք արտասահմանի ձեր կեանքին: Ամէն պարագայի մէջ, մենք երախտապարտ ենք այս ինքնաբեր ծառայութեան համար: Մեր երազին մէջ իսկ չպիտի կրնայինք տեսնել այս օրը...

— Ձեր բոլոր տեսածներն ու լսածները արտաքին կեղեւներն են. կրնաք խնդալ ձեր ուզածին չափ, բայց վերջին խնդացողը...

— Մխիթարուեցէ՛ք, մխիթարուեցէ՛ք անուշ պատրանքներով: Ինչպէս կ'երեւայ, դուք ազգերու պատմութենէն ալ «պէխապէր» էք: Ձեր այսօրուան վիճակը կատարեալ «պայրամ» է մեզի համար: Աւելին չենք ուզեր: Մնացեալը ձեզի պահեցէք, շատ խօսելու եւ յօդուած գրելու համար. Մենք այլ եւս վախ չունինք ձեզմէ... Ջարդէն պակասը ինքնիրեն կը լեցուի. ալ ինչո՞ւ հոգ ընենք: Տասը տարի ալ, եւ արդէն փոշիացած կ'ըլլաք, դուք ձեր ձեռքով:

— Ձեր նախահայրերն ալ այդպէս կ'երազէին, հալածելով, հարստահարելով, պարբերաբար կոտորածներ սարքելով, եւ սակայն...

— Այն ատեն դուք հող ունէիք, տուն-տեղ ունէիք, քանի՛ ջարդէինք, դուք ոտքի կը կանգնէիք: Ի՞նչ ունիք հիմա, աշխարհի պողոտաներուն վրայ, եւ ի՞նչ կրնաք ընել, քանի որ այսօր ոխերիմ թշնամի դարձեր էք իրարու, խմբակէ խմբակ... Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿԻ ԿՏԱԿԸ ԿՈՐՍՈՒԱԾ Է

»»»··«««

ՆՈՐ ՈՐՈՇՈՒՄ՝ ԹՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Վերջին լուրերու համաձայն, Հինտէնպուրկի կտակը գտնուած չըլլալով, հաւանական է որ յուղարկաւորութիւնը կատարուի ոչ թէ Թաննէնպէրկի, այլ Նէօտէքի մէջ: Նախագահը առժամաբար պիտի թաղուի հոն, մինչեւ որ կարելի ըլլայ վերջնական եզրակացութեան մը յանգիլ: Գնդ. Օսկար, Հինտէնպուրկի որդին եւ հանգուցեալին անձնական քարտուղարը կը փնտռեն կտակը: Աչքի առջեւ չունենալով նախագահին գրաւոր կամքը, անոր ընտանիքը կ'ընդդիմանայ Թաննէնպէրկի աշտարակին մէջ թաղելու որոշման, որովհետեւ Հինտէնպուրկ իր մահէն առաջ կ'ուզէր թաղուիլ հօրենական կալուածին մէջ, իր նախահայրերուն քով: Եթէ վերջին պահուն նոր որոշում մը չառնուի, յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի մտերմական շրջանակի մէջ: Այս մասին բանակցութիւններ կը կատարուին կառավարութեան եւ Հինտէնպուրկի ընտանիքին միջեւ:

Նախորդ փոխ-վարչապետ Ֆոն Փափէն, որ այժմ Վիէննայի լիազօր դեսպան նշանակուած է, Նէօտէք երթալով, երկիւղածութեամբ ծունկի եկաւ Հինտէնպուրկի դագաղին առջեւ: Այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւնները րրաւ թղթակիցներու:

— «Թէեւ Հինտէնպուրկի պաշտպան ձեռքը այլեւս չառաջնորդեր Գերմանիոյ ճակատագիրը, բայց անոր ոգին մեզի հետ է: Թէեւ դարաշրջան մը կը վերջանայ իրեն հետ, բայց ճիշդ է որ միայն հոգիի մեծ յատկութիւնները կը յատկանշեն բոլոր ժամանակներու մեծ վարիչները եւ ժողովուրդին կը ցուցնեն ճամբան: Ով որ Ադոլֆ Հիթլէրի չափ կրցած է ճանչնալ Հինտէնպուրկի պատմական գործը եւ մեծութիւնը: Առաջնորդը՝ նոր Գերմանիոյ եւ պահապանը ամէնէն ազնիւ աւանդութեան, Ադոլֆ Հիթլէր պիտի շարունակէ այն գործը որուն նուիրուած էր հանգուցեալ մարաջախտը»:

※ Միջազգային մամուլը կը շարունակէ զանազան ենթադրութիւններ ընել Հիթլէրի նոր տնօրինութեանց մասին, որոնց համաձայն դարձաւ Ադոլֆ նոր-վարչապետ Գերմանիոյ: Անշուշտ օգոստոս 19ի հանրաքուէն ալ ուրիշ արդիւնք չպիտի ունենայ եթէ ոչ հաստատել տրուած որոշումը: Մանաւանդ որ, բանակը անմիջապէս հաւատարմութեան երդում րրաւ: Կ'րսուի թէ փոխ-վարչապետի պաշտօնը պիտի վարէ Ռուտոլֆ Հէսսէ, որ Հիթլէրի մտերիմն է:

Ֆրանսական մամուլը յատկապէս ենթադրութիւններ կ'ընէ ապագայի մասին, անստոյգ համարելով Գերմանիոյ կացութիւնը: Այս առթիւ, գիտել կուտան թէ քչուորութիւնը անհնելի համեմատութիւններ ստացած է, հակառակ բոլոր ձեռնարկներուն: «Թան» պետական հարուած մը կը նկատէ վարչապետի եւ հանրապետութեան նախագահի պաշտօններուն միացումը մէկ անձի վրայ եւ Հիթլէրի ճակատագիրը կը կապէ բանակին հաւատարմութեան հետ: Այս թերթին կարծիքով, Հիթլէր այնքան ծանր հոգեր ունի երկրին մէջ որ, չպիտի ուզէ յախուռն գործեր կատարել երկրէն դուրս:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

Աւստրիական կառավարութիւնը ձերբակալել տուաւ Տոլֆուսի սպանիչին փիանէթթայի փաստաբանը, Տօքթ. Ֆիւրէր, որ կ'ամբաստանուի իբրեւ մեղսակից յուլիս 25ի դաւադրութեան: Ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն կատարելով անոր բնակարանին մէջ, վտանգաւոր թուղթեր գտաւ:

Մանաւոր առեւանը մահուան դատապարտեց ամբաստանեալ մը եւս, Հէօնէչ, որուն քով պայթուցիկներ գտնուած էին. Վճիռը վերածուեցաւ մշտնջենական բանտարկութեան:

Վարչապետ Շուշնիկ շնորհակալութեան գիր մը ուղղեց բանակին, որ յաջողած էր զսպել վերջին խռովութիւնը:

※ Լինցի մէջ ձերբակալուեցաւ հիթլէրական երկրորդ սուրհանդակ մը, որ Գերմանիայէն կուգար եւ հրահանգներ կը բերէր Աւստրիոյ ընկերներուն համար: Իր վրայ գտնուած թուղթերէն կը հետեւի թէ ծրագիր կար գրաւելու Լինցի բոլոր հանրային շէնքերը: Այս առթիւ բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

Ինսպրուքի ոստիկանութիւնը խառորէն կը հետապնդէ ահաբեկիչներու խումբ մը, որ կը բաղկանայ 15 հոգիէ եւ որ մասնաճիւղեր ունի ուրիշ նահանգներու մէջ: Քանի մը հոգի ձերբակալուած են: Կազմակերպութիւնը հրահանգներ կը ստանար Միւնիխի աւստրիական կեդրոնէն: Բոլոր հրամանները կատարուած էին: Ահաբեկիչներուն եւ անոնց ազգականներուն ամէն ապահովութիւն տրուած էր Գերմանիա փախչելու համար: Եթէ ահաբեկիչները վիրաւորուէին կամ դատապարտուէին, պիտի ստանային իրենց պետերուն կողմէ: Ինսպրուքի ցուցահանդէսի սրահը վերածուեցաւ առժամեայ բանտի: Արդէն իսկ հոն փոխադրուած են 700 հիթլէրական ամբաստանեալներ:

Լրտեսի մը դատապարտութիւնը

Լեհ լրտես մը, Սթանիսլաս Քրատեւ, հինգ տարի բանտարկութեան եւ 500 ֆրանք տուգանքի դատապարտուեցաւ Փարիզի մէջ, համաձայն պատմական օրէնքի 14րդ յօդուածին: Դատապարտեալը լրտեսութիւններ կատարած էր Ֆրանքօ-գերման սահմանին վրայ, մեղսակցութեամբ Ֆրանսացի սպաներու: Դատարանին մէջ խոստովանեցաւ թէ Լեհաստանէն փախած էր ոճիր մը գործելէ յետոյ, եւ երբ Փարիզին հասաւ, ստիպեցին լրտեսական ծառայութիւններ մատուցանել: Փարիզի մէջ, ոստիկանութիւնը եւ սպաներ յաջողեցան ծուղակը ձգել զինքը, երբ կը պատրաստուէր 5000 ֆրանքի ծախել զինուորական գաղտնիք մը:

Հրեաներու ներգաղթը դէպի Պաղեստին

Պաղեստինի առեւտրական տեղեկատուն հրատարակեց ներգաղթի վերջին վիճակագրութիւնը:

Համաձայն այս տեղեկագրին, 1933ին Պաղեստին գաղթած են 41,891 հոգի, որոնց 38,656ը Հրեաներ են, իսկ մնացեալը զանազան ազգերէ: Այս թիւէն 29,100 հոգի (27,862 Հրեայ) արձանագրուած են իբրեւ գաղթական, իսկ միւսները իբրեւ առժամեայ այցելուներ: Հրեայ գաղթականներէն 1685 հոգի հողագործներ են, 3000 հոգի՝ հասարակ բանուորներ, 1814 հոգի առեւտրական, սեղանաւոր, խանութպան, 5000ը ազատ արհեստաւորներ, 1430ը ազատական ասպարէզներու կը հետեւին (516 բժիշկ, վիրաբոյժ, ատամնաբոյժ, 280 ճարտարապետ եւ ճարտարագէտ), 586 ուսանող:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԱԶԱՐԳԵԼ ԴԻՄԱԿ

Առեւտուր մը եւս:

Անշուշտ կարդացիք ոստիկանական վերատեսուչին զեկոյցը եւ լրացուցիչ յայտարարութիւնները.

Պաշտօնապէս արտօնուած է կազարգել դիմակներ շինել եւ ծախել, համաձայն կառավարութեան սահմանած պայմաններուն:

Խիստ քննութիւն պիտի կատարուի խանութներու մէջ, որպէսզի կասկածելի ապրանքներ չծախուին:

Ամէն մարդ ազատ է իր ուզած գործիքը գնելու:

Ուրեմն, բանուկ առեւտուրի մը պիտի վերածուի կազարգել դիմակներու արտադրութիւնն ալ: Մանաւանդ որ, միշտ նորանոր տեսակներ պիտի հնարուին, եւ հիները անպէտ կամ «տէմոտէ» պիտի դառնան:

Եւ միայն կազարգել դիմակներ չէ որ պիտի ծախուին, այլեւ ծզախէժէ զգեստներ, որպէսզի մարմինը պաշտպանուի ո՛ր եւ է վտանգի դէմ:

Թերթերը կը գրեն թէ՝ ապսպրանքներ սկսած են տեղալ:

Ուրիշներ ալ՝ կը ծաղրեն ե՛ւ դիմակը ե՛ւ ծզախէժէ զգեստը, բացէ ի բաց յայտարարելով թէ ո՛ր եւ է միջոց անզօր է թունաւոր կազերու չարիքին դէմ:

Եւ կ'առաջարկեն խափանել բուն չարիքը,— պատերազմը, որուն համար կը պատրաստուին այս բոլոր կազերն ու դիմակները:

Անշուշտ ամէնէն կարճ եւ խելացի ճամբան այս է:

Բայց, ինչո՞ւ այս վիճակին պիտի հասնէր աշխարհը, եթէ մարդիկ վարժուած ըլլային միշտ կարճ եւ խելացի ճամբան ընտրելու...

Ահաւասիկ ճիշդ քսան տարի կ'ընէ, երբ ծագեցաւ Մեծ Պատերազմը, ահ ու սարսափի մատնելով ամբողջ աշխարհը:

Տասը միլիոն մարդ կոտորուեցաւ այդ պատերազմին մէջ, եւ սակայն մարդիկ խելքի չեկան:

Կ'ուզէի՞ք իմանալ իւրաքանչիւր ազգի մարդկային կորուստը՝ զատ-զատ (հայ ժողովուրդը դուրս կը մնայ աշխարհի բոլոր հաշիւներէն, ինչպէս օրէնքներէն):

Դաշնակիցներ, Ֆրանսա (միայն սպաներ) 1,391,000:
Անգլիա 682,000,
Անգլ. գաղութներ 187,000,
Մ. Նահանգներ՝ 70,000,
Իտալիա՝ 750,000,
Պելճիա՝ 41,300,
Ռուսիա՝ 1,700,000,
Ռումանիա՝ 250,000,
Սերպիա՝ 380,000:
Միւս ճակատէն.—
Գերմանիա՝ 1,950,000,
Աւստրիա-Հունգարիա՝ 1,542,000,
Պուլկարիա՝ 100,000,
Թուրքիա՝ 350,000:

Ուրիշ պատկեր մը.— Մեծ Պատերազմին շնորհներն եղած են.—
Տասը միլիոն սպաննեալ.
Տասներկու միլիոն վիրաւոր.
Տասը միլիոն հաշմանդամ.
Եօթը միլիոն գերի.
Ինը միլիոն որբ.
Հինգ միլիոն այրի.
Տասը միլիոն գաղթական:

Արդ, քսան տարի վերջը օդանաւը, թունաւոր կազերը, «մահուան ճառագայթները» եւ ուրիշ բազմաթիւ հիւէշային գիւտեր այնպիսի կատարելութեան հասած են որ... Աստուած անգամ չի կրնար նախատեսել նոր պատերազմի մը հետեւանքները:

Այս պայմաններուն մէջ, կազարգել դիմակը պիտի ծառայէ միմիայն գործարանատէրերուն ու խանութպաններու հարստացնելու:

Մէկ ալ՝ «անօթ»ները ու «ազնուական»ները ոգեւորելու.— «ես ունիմ, դուն ալ ունի՞ս»...

Ամէն պարագայի մէջ, մենք «հայմաթլըս»ներս իրար անցնելու եւ անապարելու պէտք չունինք:

Մենք շա՜տ վարժուած ենք աշխարհի բոլոր կազերուն,— արտաւուրերու, խեղդուցիչ, թմրեցուցիչ, բշտեցնող, փռնգտացնող, փսխեցնող եւ... «տիփ-իմանի» մռռցնող:

Վ.Ա.Հ.

ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մանաւ բարերար Կարապետ Մելքոնեանի յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ յուլիս 25ին, Աղեքսանդրիոյ մէջ, նախագահութեամբ Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ արք.ի:

Կարապետ Մելքոնեան եւ իր հանգուցեալ եղբայրը Գրիգոր, իրենց ամբողջ հարստութիւնը տարիներ առաջ կտակած էին ազգին: 1925 դեկտ. 28ին, նուիրատուութիւնը պաշտօնապէս կը փոխանցուի Բարեգործականին: Համաձայն կնքուած պայմանագրութեան, Մելքոնեան ծխախոտի գործարանին հաշուեյարդարի ամբողջ գումարը վերածուեցաւ արժեթուղթերու եւ յանձնուեցաւ անգլ. եւ ամերիկեան դրամատուներու: Տարեկան հասոյթը այսպէս բաժնուած է.— Որոշ գումար մը՝ Նիկոսիոյ մէջ 500 որբեր պահելու համար: Տարեկան 1000ական ոսկի Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ պատրիարքութեանց, 500 Աղք. Հիւանդանոցին, 3000՝ Երեւանի համալսարանի հայագիտական ճիւղին:

Եթէ այս բոլորէն յետոյ տրամադրելի գումար մնայ, Կիպրոսի մէջ տպարան մը պիտի հիմնուի, հայերէն դասագիրքեր եւ այլ երկեր հրատարակելու համար:

Բանկալթիի գերեզմանատո՞ւնն ալ աւեր

»»»··«««

ԴԱՏԸ ՉՎԵՐՋԱՑԱԾ՝ ԿԸ ԾԱԽԵՆ...

Պոլսոյ «Ազդամ» լրագիրը կը գրէ (31 յուլիս).

— «Դատարաններու ամառնային արձակուրդին լրանալէն վերջ պիտի շարունակուի Պոլսոյ քաղաքապետութեան եւ Հայոց Պատրիարքարանի միջեւ գոյութիւն ունեցող Ս. Յակոբի (Բանկալթիի գերեզմանատան) դատը՝ որ այլ եւս իր վերջին փուլին հասած է: Դատարանը՝ թէ վճռաբեկ ատեանի բեկանումին հպատակելու եւ կամ թէ իր նախորդ որոշման վրայ պնդելու պարագային, կասկած չկայ թէ գերեզմանատան գետինը քաղաքապետութեան պիտի փոխանցուի:

Երբ այս գետինը թափուի Վարչութեան կողմէ քաղաքապետութեան անունին արձանագրուի, անմիջապէս անոր քարտէսը պատրաստուելով, քաղաքապետութիւնը մասերու պիտի բաժնէ եւ ծախու պիտի հանէ այս գետինը: Քաղաքապետութիւնը ճիշդ չի գտներ այս տեղը Պոլսոյ մէջ նոր կառուցուած թաղերու նման իրարու կցուած եւ բարձր ափարթմաններ ունեցող թաղամաս մը վերածել: Բանկալթիի գերեզմանատան հողին վրայ շինուելիք նոր շէնքերու ձեւը պիտի ճշդուի վերջնապէս, Պոլսոյ յատակագծին պատրաստութենէն յետոյ: Քաղաքային ճարտարապետները կը պնդեն Պոլսոյ կարգ մը մասերուն մէջ պարտէզներով շրջապատուած սիրուն տուներ շինելու մասին: Հաւանաբար Բանկալթիի գերեզմանատան գետնին վրայ ալ այդ տեսակ թաղ մը կառուցուի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

Հ. ԱՐՍԷՆ ՂԱԶԻԿԵԱՆ

Հոգիներ կան, որոնք հակառակ իրենց անչափելի հեռաւորութեան՝ իրենց ներկայութեան վճիտ անհատականութիւնը անդադար կը հպին մեր ինքնագիտակցութեան ենթահողին: Այսպէս էր հանգուցեալ Հ. Արսէն Ղազիկեանը, Վենետիկի սքանչելի վաստակաւորը, որ տրտում օր մը հեռացաւ մեզմէ, իր ետին ձգելով խոշոր պարապի մը տհաճութիւնը:

Զգեց հողը գրեթէ անազմուկ. ամփոփուած տարօրէն լռութեան մը մէջ, որ ոչ երկնային էր եւ ոչ ալ այս աշխարհէն: Իր մահուան լուրը տարածուեցաւ արագօրէն. ու հայ մամուլը զբաղեցաւ երկարօրէն. վասնզի արժանի էր մեծարանքի մը՝ որուն ան հասած էր իսկական Հայու ժրաջան աշխատութիւնով, եւ օրինակելի յամառութեամբ: Գրական աշխատանքը անոր համար դարձած էր անփոխարինելի պահանջ մը: Պէտք էր տեսնել այդ աննման հսկան, իր եւանգի պահերուն: Միտքի եւ մարմնի տառապահող պրկում մը, իմաստուն եւ թափանցող աչքերու անսովոր կայծկլտում, փայլատակռած՝ ներաշխարհի ալբումի մը ազնուական ներշնչող տպաւորութեամբ: Հոն, գրասեղանին առջեւ, հսկայ մարմինը ծռած գրքին վրայ, լայնախոհ ճակատը քիչ մը ամփոփուած եւ մտահոգ, ու զուարթացնող իր բարի դէմքին վրայ մելամաղձոտութեան նուրբին շղարշը մինչեւ ներկայ:

Սիրալիր ծայր աստիճան, համակերպող եւ անփութօրէն խոնարհ, բայց գիտակից իր արժանիքին:

Եվ որ կարճ ժամանակի մը մէջ միայն լսած էր անոր զուարթ խօսակցութիւնը՝ անշուշտ զայն ճանչցած էր ու սահմանած իբրեւ պայծառ լոյսերով յօրինուած հոգի մը: Այսպէս չէր սակայն: Անոր ներսը կային տրտմութեան խոշոր ալիքներ: Ես զգացած եմ այդ տրտմութիւնը անոր մէջ, ու այդ վիպական բանաստեղծի մերթ անբացատրելի եւ կամ քմահաճ այլափոխումը չէր: Վարակիչ բան մը կար երբեմն անոր թուխ ծոցին մէջ, անըմբռնելի բան մը, որ իմ մէջ կ'արթնցնէր նոճիի սարսուռներ եւ ձմեռնային սուլերներու այլամերժ այլափոխումներ: Մանր ու պարտադրիչ մտահոգութիւն մը, որ ինծի միաց գաղտնիք՝ թառած էր անոր շրթներուն, բայց երբեք, երբեք չյայտնեց ինծի: Մտահոգութիւն մը՝ որ դարձած էր գրեթէ մղձաւանջ. այն մղձաւանջներէն՝ որ կը փոխեն դիմագծին սովորական ներութիւնը, տալով անոր ներհայեցողութեան պատկառելի կախարդանքը:

Ճշտօրէն օժտուած սրամտութեամբ եւ հանդարտաբարութիւն արթնցնել ցանկացող գրեթէ մանկունակ մտայնութեամբ մը՝ անոր ներսի մարդը կը քալէր համաշխարհային գրականութեան վաստակաւորներու կողքին: Մինչ անոր նայուածքը կը հրճէր բնութեան վրայ, պարուրուած վերացումով մը՝ հոգին արթուն՝ կը քրուէր ովկիանի ալիքին: Ամէնէն գրաւոր պահը վայրկեանապէս կը յաջորդէր մտածումին, ու ապէ ան կը յանձնուէր աշխատանքին, որմէ յոգնել չէր գիտեր, եւ որմէ պէտք չէր յ–նար երբեք յաղթուած:

Կ'աշխատէր չարունակ, որովհետեւ չէր գիտեր մնալ անաշխատ: Գրիչը անոր մատներուն մէջ դարձած էր վեցերորդ մատ մը, որ կը հպէր Լէոփարտիի, Տանթէի, Թասսոյի, Մանձոնիի եւ այլ շքեղ ստեղծագործողներու հատորներուն, հայացնելով զանոնք այնպիսի վարպետութեամբ, եւ արագութեան այնպիսի հաւասարակշիռ ներդաշնակութեամբ մը՝ որ կ'անցնէր զարմանալիին սահմանները: Հակառակ ըլլալուն վերջին ծայր բծախնդիր իր թարգմանութիւններուն մասին, հազուադէպ էր գտնել սրբագրութիւններ: Գլխագիր պատճառ մը անշուշտ իր թարգմանութիւններուն խոշոր թիւին:

Ունէր կորուկ, չեչոտակի զարնող ոճ մը, ըլլայ քերթուածի կամ արձակի մէջ: Բութերու մէջ կը սեղմեցնէր նախադասութիւններու երկարութիւնը, սիրելի ներդաշնակութեան մը հոլովոյթով: Անոր ոճը, օրօրող, զգայնիկ, հեշտութիւն արփող ոճ մը չէր անշուշտ: Գեղեցիկ անկորդատրահութիւններէ եւ անօգուտ պերճանքներէ հեռու՝ կ'ընտրէր բառերու մերթ իրար հրող, իրարու փաթթուող փունջը: Գրկումի, սեղմումի, ոստումի առողջ զգայնութիւն մը արթնցնողի մօտիկ բան մը կար վարպետին ոճին մէջ:

Ընթերցողը, մանաւանդ անձը ճանչցող ընթերցողը, պիտի կրնար առանց դժուարութեան, գտնել որոշ զուգահեռական մը ոճին եւ անձին միջեւ: Թուղթին վրայ փռուած անխօս նախադասութիւնը, շատ կը նմանէր անոր խօսակցութեան արագ մտքի թաւալումին, եւ շրթներու ծայրին ուրուագծուող ժպիտը, գրեթէ մինչեւ անպակաս անոր նշանաւոր բութերուն հարուածներն էր:

Այս ոճը, զոր վարդապետը որդեգրեց հոգեւոր գիտունի մը պէս՝ պահեց թէ իր թարգմանութիւններուն եւ թէ իր անձնական երկերուն մէջ: Օժտուած սքանչելի կարողութեամբ մը, որ է աներեւակայելի դիւրութեամբ թափանցել տարբեր գրական խորքի եւ ձեւի պատկանող հեղինակներու հոգեկանութեններէն ներս՝ անոր ապահովեց պատկառելի յաջողութիւն մը: Իր անձը կը կերպարանաւորէր հեղինակին վրայ, կը նոյնանար անոր հետ, կ'ապրէր այն որոշ շրջանի մը մէջ, ու յետոյ կը դառնար թարգմանիչ Լէոփարտիի մը կամ Ուգօ Ֆոսկոլօ մը: Անշուշտ այս պարագաներուն մէջ ան կը գործածէր հոգական իմացականութիւն մը, որ խոր էր, անեղծ եւ անսեթեւեթ:

Դժուար չէ նշմարել թէ ինչ անսովոր կշռոյթի, ստեղծագործութեան համանման աճումի ինչ տարողութեամբ ան կը քալէ քովէկէն իր ընտրած հեղինակներու թարգմանելիք երկերուն: Իր թարգմանութիւններուն գլուխ գործոցը կարելի է նկատել Թասսոյի «Երուսաղէմ ազատեալ»ը, որ ընծայած էր վարդապետին խոր յուզումի եւ արցունքի պահեր: Ան կը սանձէ իւրաքանչիւր տողի վրայէն հեղինակին բացկերակի համաչափ զարկին տուրթեր: Մտորակէնը նոյն բառին եւ, եւ հայկական վարկանիշն թառը առողջ նոյն անկիւնը իր գիրքը բռնած: Տարօրինակ չէ՞ք գտներ այս պարագան. Դժուար յաղթութիւն մը անշուշտ թարգմանութեան արուեստին մէջ: Տեսակ մը ջերմաչափ, որով կարելի է չափել արուեստագէտ թարգմանչի մը հասած բարձունքը: Դնենք Հ. Արսէնը Բագրատունիին քով: Անոնք ուրախ պիտի ըլլան այդ մերձեցումով:

Ան եղի նուազ բանաստեղծ էր քան Բագրատունին, բայց, ըստ իս, ոչ աւելի նուազ արուեստագէտ: Անշուշտ բանաստեղծ ըլլալը չապահովեր պարտադրող արուեստագէտ անհատականութեան մը գերիշխանութիւնը: Շէլլին աւելի արուեստագէտ էր քան Պայրընը, Վերլէնը աւելի քան Մեծարենցը կամ Դուրեանը: Վերջիններս, այսինքն Պայրընը, Մեծարենցն ու Դուրեանը ըլլալով հանդերձ աւելի որոշ, ծնած, լայնացած բանաստեղծ խառնուածքներ

Հ. Արսէնի մէջ բանաստեղծութիւնը կար իր բոլոր տեսակներով, բայց չկար մարմին տալու վերջին թափը, եթէ ոչ բարակ երանգով մը: Չկար ստեղծելու այն հզօր շունչը՝ որ կ'արժէ, եւ որ ինծ կը թուի ըլլալ ներսի հովի պատառ մը յարատեւօրէն շարժուն թափէջ զօրութիւն մը: Այս պակաս վարդապետին քով: Բագրատունին, համեմատաբար աւելի շեշտըւած ունէր, բայց պէտք չէ չափազանցել, վասնզի դժբախտաբար ամէն վարդապետ Ալիշան չէ:

Համեստ բանաստեղծ մըն էր Բագրատունին, հանդերձ իր խոշոր հատորովը: Բայց կատարեալ արուեստագէտ մը: Պիտի համբերէի բոլ ուսումնասիրուած, աշխատուած քերթող մը՝ տաղաչափի մեծերուն շունչով:

Հ. Արսէն չունէր մեծի եհայկ Դիւցազնի նման գործ մը: Սակայն, լսած եմ իր բերնէն, թէ յօրինած քերթուածներէն մին, չհրատարակուած դեռ, իսկական, մեծանուշ բանաստեղծութիւն մըն էր: Մտերմօրէն կը խոստովանէր ինծ, թէ լաւագոյն նկատած էր ըլլալ օգտակար, արժանի թարգմանիչ մը՝ քան երկրորդական ստեղծագործող մը:

Եթէ շատեր, ազգայիներուն մէջ, յուսահատօրէն փարած են տաղաչափ գրելու կախարդական տեսիլքին, ու չեն ուզեր զայն ձգել որ եւ է կերպով, հակառակ իրենց անկարողութեան՝ թող նկատի առնեն այս պարագան. Շահեկան է եւ մանաւանդ մարդկային:

Պիտի բնեմ կարճ շեղում մը նիւթէն, անոր համար որ կը հետաքրքրէ նաեւ հանգուցեալ վարդապետը: Մեր ամսաթերթերն ու օրաթերթերը կը հրամցնեն քերթուածներ: Զյաջողող, հոգին չէշտացնող անսովոր տաղաչափութիւն մը ունին այս տաղաչափերներէն մեծագոյն մասը: Ինչպէս «Բառայէթ» խմբագրին ուղղած նամակի մը մէջ կը գրէի, քիչ մը յուզուած, խօսքս ուղղելով ոմանց քերթուածներուն, թէ՝ «... Ուր բառերուն բանալ անմիտ գերիշխանութիւնը պահպանած է գաղափարին թշուառ դալկութիւնը...», ճիշդ կը թուի հիմակ ալ, երբ յուզուած եմ ուրիշ բանով մը:

Հիւանդ քերթուածներ, անզամալոյծ արուեստով մը, ներշնչումի, կաղնիկաղ վերելքի մը թափով դաշնաւորուած, խմալուր: Կը զգացուի որ բանաստեղծը յոգնած է ու տժգունած, գրեթէ երկունքով մը տառապած, յանգեր եւ քառեակներ կազմելու մղձաւանջէն շարունակ մտրակուած ըլլալուն պատճառաւ:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՄՐԱՑԻԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԾԱՂԿԻ ՄԸ ՀԵՔԵԱԹԸ

Ո՞վ էր պատմողը, ի՞նչ առիթով էր պատմած, չեմ յիշեր: Անկէց ի վեր այնքա՜ն տարիներ են անցեր, որ մոռցած եմ,— յաճախ ի՞նչ լաւ է մոռնալը.

Անհաւատալի, սակայն, այդ պատմութիւնը, փոշոտած՝ փոշիներովը տարիներուն, որ անցան:

×

Անկէց շատ ու շատ առաջ,— երբ տակաւին ծառերն ու ծաղիկները չունէին անուն,— լերան մը կուշտին, առուակի մը եզերքը, նուրբ ու երկար ոստերով, պայծառ ու կանանչ տերեւներով, վարսագեղ ու հովանաւոր ծառ մը կ'ապրէր միայնակ.

Ամէն գարնան, լերանը կուշտին, առուակի մը եզերքը կը բուսնէին շատ մը երփներանգ ծաղիկներ, գեղուհիներ, ամէնքն ալ իրարմէ աւելի սիրուն:

Ամէն գարնան, ծառն ալ, նոր աւիշով մը զօրացած, իր արդուզարդը կը փոխէր եւ այդ գեղուհիներուն առջեւ պճնելու, անոնց հետ զարդարուելու կ'սկսէր:

Ծաղիկները կը սիրէին այդ ծառը, որ իր զով հովանիով կը պաշտպանէր զիրենք արեւուն դեղնեցնող ճառագայթներէն, եւ յաճախ, թերեւս անոր աւելի մօտենալու համար, վրան կը փաթթուէին մեղկօրէն:

Այդ կողմերէն անցնող թռչունները կուգային թառիլ ծառին վրայ եւ անոր տարփանքը կ'երգէին, կ'երգէին ու կ'երթային: Զեփիւռը, մօտակայ լեռներու ծաղիկներուն բուրումովը ծանրաբեռն, ծառին անթիւ ճիւղերուն հետ կ'օրօրէր նաեւ անոր անհամար սէրերը, կ'օրօրէր ու կ'անցնէր:

Ամէն աշնան ծաղիկները, մէկիկ մէկիկ, կը խամրէին առանց ցաւի:

Ամէն աշնան ծառն ալ իր տերեւները կը թօթափէր, առանց տառապանքի.

Աշունները կը յաջորդէին աշուններուն, գարունները գարուններուն, կ'անցնէին առանց դառնութիւն մը ձգելու, եւ այսպէս կ'ապրէին ծառն ու ծաղիկները ուրախ ու զուարթ, թեթեւ ու հանգիստ, առանց բուռն հեշտանքներու, առանց դառն արցունքներու, ամէնքն ալ գոհ իրենց կեանքէն

×

Նորէն գարուն եկեր էր, առուակին եզերքի ծաղիկները նորէն բացուեր էին

Այդ գարնան՝ նոր ծաղիկ մը աւելցած էր հիներուն վրայ: Ո՞ր հովն էր բերած այդ նոր ծաղիկին հունտը, ուսկի՞ց էր բերած, մէկը չէր գիտեր: Միայն թէ ամէնքն ալ կը խոստովանէին որ այդ ծաղիկը միւս ծաղիկներէն աւելի գեղեցիկ էր, տարբեր շնորհ մը, ինքնուրոյն փայլ մը ունէր իր վրան: Եթէ միւսները գեղուհիներ էին, անիկա պերճուհի մըն էր պարզապէս, եւ այնքա՜ն գեղեցիկ:

Ծառը այդ գարնան իր արդուզարդին մասնաւոր խնամք մը տարաւ, բացառիկ գալարով մը պաճուճուեցաւ:

Թեթեւ զեփիւռներու վարժուած ծառը խորունկ սիրով մը սիրեց նորեկ ծաղիկը, բոլորովին նուիրուեցաւ անոր, մոռցաւ միւս բոլոր ծաղիկները, իր տերեւները միայն անոր համար շուք ընել սկսան այլ եւս:

Այդ նորեկ ծաղիկն ալ, փոխադարձաբար, սիրեց ծառը, իր ամէնէն քաղցր բուրումները վերապահեց անոր, իր գեղեցկագոյն կարմիրովը շիկնեցաւ միայն անոր համար:

Այսպէս, շատ ու շատ գարուններ, ծառն ու ծաղիկը սիրեցին զիրար բուռն ու նախանձոտ սիրով մը, երանութիւններու ամէնէն աննիւթովը ապրեցան, եւ երջանիկ եղան, շա՜տ, խիստ շատ երջանիկ: Ահուն տենչանքներով գարնան սպասեցին, անօրինակ հեշտանքներով գարունը ապրեցան, եւ սակայն, ամէն աշնան, նորեկ ծաղիկը տխուր հեռակերպութեամբ մը կը բաժնուէր իր թերթիկներէն, մինչ ծառը կրծող կասկածի մը տառաչանքովը կը մերկանար իր տերեւներէն: Երկուքն ալ ապրուած վայրկեաններուն անխուսափելի տուրքն էր որ կը վճարէին: Եւ սակայն երջանիկ էին ծառն ու ծաղիկը.

×

Խռովե՞ր էր ամբողջ բուսական աշխարհը

Ամէն ծաղիկ կը տրտնջար, ամէն ծառ կը գանգատէր: Իրենց ճակատագրին դէմ ընդհանուր դժգոհութիւն մը ծայր առած էր բոյսերուն մէջ: Ամէնքն ալ իրենք զիրենք անիրաւուած կը զգային, դժբախտ ըլլալ կը կարծէին: Նոր, տարօրինակ, զարմանալի գաղտնիք մը բացատրուած էր իրենց,— գերազանց կեանքի մը լուրն իմացած էին, աւելի կատարեալ, աւելի հաճոյական, շատ աւելի անակնկալներով ու շարժումով լեցուն, պէսպիսութիւններով հարուստ, անկախ եւ քմահաճ կեանքի մը, լաւագո՞յն կեանքի մը լուրը տարածուեր էր իրենց մէջ.

Կենդանիներու կեանքին լուրն էր որ հասած էր իրենց.

Չի գիտցուիր թէ այդ գաղտնիքը ի՞նչպէս յայտնուած էր բոյսերուն: Կը կարծուի որ շատախօս արտոյտը պատմած ըլլայ եղէգին, ու եղէգն ալ, հիւսիսէն ու հարաւէն փչած հովերուն տակ մէկ մը աջին, մէկ մըն ալ ձախին հակելով, կրկնած ըլլայ չորս կողմի ծաղիկներուն:

Ինչ որ ալ ըլլայ, բոյսերը, այն խելօքիկ ու յամեռայ բոյսերը, յուզուած էին չափազա՜նց: Իրենք ալ, կենդանիներուն պէս, պար շարժելու, ազատօրէն պէս եւ ուզած տեղերնին երթալու եւ ապրելու կարողութիւնն ունենալ կը տենչային այլ եւս:

Ծաղիկը արդար չէր գտներ, որ իր վրայ միայն մէկ ծառ հիանայ: Կ'ուզէր իր գեղեցկութիւնը ցուցադրել համօր աշխարհի, կը փափաքէր բուրումնաւէտել հեռու հեռու երկիրները, ու կը տենչար որ իրեն զարդարանքն ըլլային բոլոր բոլոր ծառերը: Նորանոր աշխարհներ տեսնել, նորանոր արեւներէ այրուիլ, նորանոր հովանիներու տակ զովանալ, նորանոր զեփիւռներու գրգռանքն առնել, նորանոր առուակներէ արբենալ,— ահա թէ ինչ կ'ուզէր ծաղիկը:

Իսկ ծառը կը փափաքէր հովանաւորել ամբո՜ղջ աշխարհը, չէր գոհանար այլ եւս իր շուրջի այնքան շատ ծաղիկներովը, նոր ծաղիկներու մարմաջն ունէր, բովանդակ տիեզերքի ծաղիկներուն զարդարանք կ'ուզէր. Անմատոյց տաքերուն՝ ձիւնոտ լեռներու կատարներուն մօտենալ, [illegible] գետերուն՝ զաղջ երկիրներ երթալ,— ահա թէ ինչ կ'ուզէր ծառը:

Ու բոյսերու տրտունջները երթալով կը բազմանային, ընդհանուր դժգոհութիւնը լուրջ համեմատութիւններ կ'առնէր:

Բոյսերու աշխարհին պարիկը, այս անօրինակ վիճակէն մտահոգ, եկաւ ծաղիկներուն մօտ, լսեց անոնց գանգատները, ու գթոտ բայց ներողամիտ ժպիտ մը, այնքա՜ն մելամաղձոտ, ուրուագծուեցաւ իր դէմքին վրայ: Բոյսերուն բարի պարիկը պատմեց այդ փոքրիկ անմիտներուն, թէ կենդանիները, պատիկ մը ազատութեան, քիչիկ մը շարժումի փոխարէն, ի՜նչ մեծ վիշտերու դատապարտուած են, ահռելի ցաւերու ենթակուած, անհանդուրժելի գրկանքներու հարկադրուած:

Ծաղիկները, սամուկած, գողդղացին: Ծառերը, ահաբեկած, սարսռացին: Ամէնքն ալ նախընտրեցին մնալ իրենց անշարժ վիճակին մէջ:

Միայն լերանը կուշտին, առուակին եզերքը աճած նոր ծաղիկն էր որ չուզեց հաւատալ պարիկին: Այն ծաղիկը, որ միւս բոլոր ծաղիկներէն աւելի վայելուչ էր եւ կախարդիչ: Անիկա տարուած նորութեան եւ անծանօթի հմայքէն, ուզեց կենդանի ըլլալ, շարժիլ եւ թափառական ապրիլ:

Ի զո՞ւր զինքը այսպէս պատկեր աշխատեցաւ իր հին սիրահարը, լերան կուշտին, առուակին եզերքն աճած՝ նուրբ ու երկար ոստերով ծառը: Անհաւատարիմ ծաղիկը մերժեց անգամ մը լսել, ծաղիկէ ծառին վիշտը, արհամարհեց անոր ցաւը: Չար ծաղիկը շուտեց իսկ յիշել անցեալ խաղաղ եւ երջանիկ օրերը, փոխանակուած երդումները:

Նոր ծաղիկը, հիմա, անծանօթ երջանկութիւններու կարօտովը միայն կ'ապրէր եւ վառուած՝ նոր արեւներու երազովը:

Ու նոր ծաղիկը, ծաղիկներուն ամէնէն գեղեցիկը, ուզեց ըլլալ գերագոյն փորձը

×

Բարի պարիկին պզտիկ մէկ նշանովը, իրագործուեցա՜ն ծաղիկին երազները, կատարուեցան բոլոր փափաքները: Անիկա կրցաւ վերջապէս ապրիլ կենդանիներու կեանքովը...

Ցանկալի՛ն, սակայն, սարսափելի առնելի ճիչ մը, անհուն տանջանքի հեծկլտուք մը, անսահման ցաւի աղաղակ մը թնդացուց օդը: Նոր ծաղիկը այդ գողտրիկ ու քնքոյշ անմիտը հանդիպած էր Տառապանքին:

Պարիկին, բարի պարիկին մէկ նշանովը, կենդանացած ծաղիկը դարձաւ իր հին վիճակին՝ բուսական կեանքին վերադարձաւ:

Բոյսերը հաւաքուեցան շուրջը, մինչ աշխարհէն լուր առնել ուզեցին, բայց ի զո՜ւր: Խեղճ ու փոքրիկ ծաղիկը այնքա՜ն սարսափած էր, որ բա՛ն մը չկրցաւ պատմել:

Իր հին սիրահարը, նուրբ եւ երկար ոստերով ծառը, փորձեց մխիթարել զինք, սակայն քնքուշ ու հէք ծաղիկը այնքա՜ն տառապած էր, որ բնաւ թարուեցաւ երբեք:

×

Նոր գարուններ եկան, [illegible] գարուններուն, եւ ծաղիկները նոր[illegible]

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Արեւելեան Ատրպատականի նահանգապետի առաջարկով եւ իր օգնականին նախագահութեամբ Մայիսի ամսուն կազմուեցաւ «Կարգադիր Յանձնախումբ» մը Թաւրիզի մէջ տեղական արդիւնաբերութեանց եւ արհեստներու, արուեստներու ցուցահանդէս մը սարքելու համար:

Յանձնախումբին անդամներն են.—

1. Բիւրհանէդ Դովլէ, նահանգապետի օգնական եւ նախագահ:
2. Աղայի Միրզա Աբդիւլ Հիւսէյին Ահրարի, ընդհանուր կառավարիչ:
3. Աղայի Միրզա Թաղի Բէյդուլլահ Մաֆի:
4. Հաջի Հաշիմ Իփաքչի:
5. Հաջի Ջէյլ Աբտին Խոյի:
6. Աղայի Ահմատ Զատէ Դէհզան:
7. Աղայի Ահատ Աղա Վահար Զատէ:
8. Պարոն Աղասի Աբրահամեան, («Պէկլար» առեւտրական տան կողմէ):
9. Աղայի Վալիզ Փուր Միւնչի, քարտուղար:

Ցուցահանդէսի համար յարմարագոյն վայրը որոշուեցաւ նախկին կլէպի շէնքը, որ անմիջապէս նորոգութեան ենթարկուեցաւ: Շէնքի ներքին յարդարանքներու եւ զարդարանքներու աշխատանքը յանձնուեցաւ յայտնի գեղարուեստագէտ Մ. Թաշճեանին, որուն նուրբ ճաշակին շնորհիւ ցուցահանդէսի շէնքի տեսարանը սքանչելի տեսք ունեցաւ, արժանանալով թէ Շահնշահ Փահլէվիի եւ թէ այցելուներու գնահատութեան:

Ցուցահանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերելու հրաւէր առացեր էին պարսիկ եւ հայ արդիւնաբերողներ, արդիւնագործական հիմնարկութիւններ, արհեստաւորներ եւ արուեստագէտներ:

Ցուցահանդէսի շէնքը բոլորակ շրջանակաձեւ է եւ բաժնուած մօտ 40 տաղաւարներու, ամէն մէկը յատկացուած որ եւ է արդիւնաբերական հիմնարկութեան եւ արհեստաւորներու:

Իւրաքանչիւր տաղաւարը պատշաճ կերպով զարդարուած է՝ արհեստ ու արդիւնաբերութիւնը բնորոշող առարկաներով կամ վերատասութիւններով:

Սիւներու վրայ հաստատուած են ոսկեզօծ տառերով գրուած եօթը նշանաբաններ հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Ա. Վաճառականութիւնը եւ տնտեսութիւնը երկրի հոգին են, Բ. Փահլեվեան շրջանը աշխատանքի շրջան է, Գ. Բախտաւոր է այն ժողովուրդը, որի թագաւորը իրմէ գոհ է, Դ. Կեցցէ՜ Փահլավեան հարստութիւնը, Ե. Շահ եւ հայրենիք, Զ. Ի յարգանս Շահնշահին կազմակերպուեցաւ այս ցուցահանդէսը, Է. Ազարբէյջանցին աշխատում է Շահնշահի յաջողութեան համար:

Յունիս 4ին ցուցահանդէսն արդէն կազմ ու պատրաստ էր, մինչեւ Շահնշահ Փահլէվին արքայական շքախումբով յունիսի 3ին, կէսօրէն յետոյ հասած էր Թաւրիզ: Յունիսի 6ին, չորեքշաբթի, կէսօրէն յետոյ ժամը 9ին, Շահնշահ Փահլէվին իր շքախումբով այցելեց ցուցահանդէսը, ուր մէկ ժամ 15 րոպէ մնալով մէկիկ մէկիկ դիտեց բոլոր տաղաւարները եւ ցուցադրուած արդիւնաբերութիւնները: Ն. Վ. Թագաւորը մանրամասն ուշադրութեան առաւ կատարուած աշխատանքները եւ շատերուն գնահատութեան ու քաջալերանքի խօսքեր ըսել յետոյ մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ: Յունիս 7ի առաւօտեան Շահնշահ Փահլէվին, արքայական շքախումբով, Թաւրիզէն մեկնեցաւ դէպի Մակու, Թուրքիա այցելելու համար: Նոյն օրը ցուցահանդէսը բացուեցաւ ժողովուրդին համար, դրամական համեստ վճարով:

Իբրեւ հայ թերթերու աշխատակից կը ներկայանամ «Կարգադրիչ Յանձնախումբի» յարգելի նախագահին եւ կը խնդրեմ մշտական տոմս եւ իրենցմէ մէկը որ տեղեկութիւններ հաղորդէ ցուցահանդէսի մասին: Չափազանց բարեացակամութեամբ կը կատարեն խնդրանքս, որով եւ առիթ կ'ունենամ քանի մը անգամ այցելել ցուցահանդէսը եւ ամէն մէկ տաղաւարի ու ցուցադրուած առարկաներու մասին գրել այս մանրամասնութիւնները:

Ա.— Այս տաղաւարին մէջ ցուցադրուած են Թաւրիզի յատակի գորգերը, նուրբ, ճաշակաւոր եւ գեղեցիկ: Գորգագործութեան մէջ եթէ առաջ մէջ ունի բուրդի որակը, գործուածքի տեսակը՝ խիտ կամ թոյլ, նոյնքան կարեւոր է նաեւ գորգի նկարը: Գորգերու նկարները իրենց համաչափութեամբ, դասաւորուած բովանդակութեամբ, համադրուած գոյներով խիստ մեծ արժէք ունին: Ցուցահանդէսի ամէն մէկ տաղաւարը, յատակը, պատերը, ամբողջովին զարդարուած են գորգերով: Բազմատեսակ չափեր ունին, հին կամ նոր գործուած, սակայն բոլորն ալ ընտիր կտորներ, որոնք հիացում կը պատճառեն գորգի սիրահարներուն: Այս ու այն գորգի հաւանութիւնը յաճախ կախում ունի դիտողի ճաշակէն եւ գեղագիտական ըմբռնումէն: Թաւրիզի մէջ գորգի գործարաններ շատ կան, որոնք կ'արտադրեն այս քաղաքին յատուկ նուրբ, ընտիր, խիտ գործուած եւ նկարազարդ գորգեր, որոնք շատ յարգի են արտասահմանի մէջ: Թիւ 1 տաղաւարին մէջ յայտնի գորգագործ Զանջանչին ցուցադրած է ձեռագործ գորգերու լաւագոյն տեսակներ: Պարսիկ երիտասարդ մը, Ահմադ Իմամ Թարբիզին ցուցադրած է երկու կտոր փոքրածաւալ գորգեր, մօտ մէկ մէթր երկայնքով եւ 60 սանթիմէթր լայնքով, երկուքն ալ ոսկեզօծ շրջանակի մէջ առնուած: Հեռուէն երբ տեսնես այս գորգերը, վայրկեան մը իւղաներկ նկարի խաբկանքը կուտան: Այս երկու փոքրիկ գորգերն ալ արուեստի հրաշալիքներ են, արդիւնք 18 ամիսներու համբերատար աշխատանքի:

Գորգերէն մէկը կը ներկայացնէ պարսիկ աշխարհահռչակ փիլիսոփա բանաստեղծ Օմար Խայեամը՝ իր սիրուհիին հետ, իսկ միւսը [illegible] անապատի մէջ ծարաւէն, յոգնութենէն եւ վշտէն զարնուած արաբ մը՝ որ իր ծունկերուն վրայ կը հանգչեցնէ զաւակը ծարաւէն ուշաթափ կամ մահամերձ վիճակով: Այս նկարը այնքա՜ն արտայայտիչ բնական, գոյներն այնքան նուրբ եւ գեղեցիկ որ, առաջին ակնարկին կարծես յայտնի նկարչի մը իւղաներկ նկարը կը դիտես, սակայն երբ կը տեսնես որ գորգ է, չես կրնար հիացում պահել: Օմար Խայեամ գորգի շրջանակները (հաշիա) սքանչելի [illegible] իսկ բանաստեղծի հագած «ֆիւլաժ» այնքան յաջող է, որ կարծես վարպետ ստեղծագործի մը [illegible] ըլլայ:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

(1)

Յաւերժահարսը
(ԼԵՐՄՈՆՏՈՎԻՑ)

Յաւերժահարսը լողում էր գետում,
Լիալուսինով ողջ լուսաւորուած.
Եւ ցայտեցընել լուսնին էր ջանում
Արծաթանման փրփուրը ալեաց:

Շփոթ, աղմկած գետը շարժւում էր
Անդրադարձուցած ամպերը միջին.
Եւ նա երգում էր — եւ խօսքի ձայներ
Նրա հասնում էին ժայռոտ ափերին:

Եւ նա երգում էր. «Իմ այս յատակում
Խաղ են անում լոյսի շողերը օրուայ.
Ոսկէ ձկների երամն է ծփում,
Եւ կան քաղաքներ այնտեղ բիւրեղ-
եայ:

Եւ այնտեղ պառկած փայլուն աւազին
Ստուերների տակ խիտ եղէգների,
Քնած է դիւցազն, զոհը ալիքին,
Քնած է դիւցազն օտար աշխարհի:

Մենք նրա մուգ գանգուրը, մետաքս-
եայ,
Գիշերային մթնում սիրում ենք սան-
տրել,
Մենք շատ անգամ ենք ժամին կէսօր-
ուայ
Ճակատն ու նրա շրթունքը համբու-
րել:

Բայց համբոյրներին, ինչո՞ւ՝ մեր
փառքում,
Չի զգում նա սառ եւ համր է մնում.
Նա քնած է — իմ կրծքին թեքուած,
Նա ոչ շնչում է, ոչ էլ ձայն հանում»:

Յաւերժահարսը այսպէս երգում էր,
Անհասկանալի թախծով, տխրագին,
Շփոթ, աղմկած գետը շարժւում էր
Անդրադարձուցած ամպերը միջին:

Թարգմ. ԱՐ. ԿՐԱՍԻԼՆԻԿԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Աղջկան մը յուշատետրն

Օժտուած աղջիկ մը, Սիրվարդ Սըրապեան, Դպրոցասէրի նախկին ուսուցչուհիներէն, հոգիէն ամուսնացած՝ մեռաւ, վերջերս, ընդվզեցուցիչ մահով մը:

Մեր ձեռքն անցաւ իր ալպոմն ու յուշատետրը.

Ալպոմը ծաղկանկար մըն է ծանօթ եւ անծանօթ մտաւորականներու գրչի կաթիլներով կազմուած: Ահա ալպոմին յառաջաբանը, Սիրվարդի ստորագրութեամբ.—

«Ձերմակ սրահ մը սա ալպոմս, ուր կը հրաւիրուին իրենց նկարները կախելու՝ բոլոր արուեստի ուխտաւորները, եւ ուր ձայն կրնան ունենալ բոլոր անոնք, որոնց մօտ բարի կամեցողութիւնը չի պակսիր: Զոր [illegible] մը: Բախտ՝ եթէ երբեք անոր մէկ անկիւնը գայ պահուելու արուեստի իրական էջ մը»:

Կը բանանք ալպոմը, ուր կը տեսնուին գրութիւնները Մ. Շալեանի, Ս. Սիմոնեանի, Գէորգ Մեսրոպի (ստորագրած), Ա. Կուրտիկեանի, Պէզազեանի, Անայիսի, Օշականի (չէ ստորագրած), Սողիկեանի, Աառուհիի եւ ուրիշներու, շատերու ստորագրութիւնը անընթեռնելի: «Վարժապետներու կաճառ մը», ինչպէս կը գրէ Օշական: Մէկը միայն, Ա. Ցակոբեան, տէրվիշի մը զուգահեր եւ գծանկցիկ նկարն է չինած էջի մը վրայ: «Ազգի մը հերքանքը», զոր այսօր կուտանք, առնուած է այս ալպոմէն: Ահա քանի մը տողեր ալ Օշականէն, որ կը խօսի այս դժբախտ աղջկան մասին.—

«Ինչպէս թուղթի մէջ, ալպոմներուն ալ մօտ ես կը սիրեմ քաշուած անկիւնը: Կը գրեմ հոն՝ անծանօթ մնալու յոյսով, վասնզի այլապէս ցուցամոլ բան մը պիտի ըլլար իմ ներկայութիւնըս վարժապետներու այս կաճառին մէջ:

Քեզ ճանչցեր եմ բոլորովին պզտիկ: Այն ատեն խորհուրդի մը քմայքը կը պարտէր հետդ: Այսօր երբ ալպոմ կազմելու չափ խիզախութիւն կ'ունենաս, ինծի համար չես դադրիր ըլլալէ իր ժպիտին մէջ խեղդուելու վախցող պզտիկ աղջնակը, որ ճակատագրական հիւանդութենէ մը տառապողի իր ձեւովն ու հովովը եկաւ անցաւ յիշատակներուս մէջէն: Ցոյս չունէի քեզ նորէն գտնելու: Այս անգամ թուղթով մը գրահուած կը ներկայանաս: Պիտի դարձնեմ քեզի քու տետրակդ, թերեւս հոն չգտնես դիւցազնական քանդակներէն, որոնցմով փայլեցան հին վահանները հեթանոս մայրերուն: Բայց մանկ կրնաս ընել պղինձին երգին»:

Այնուհետեւ քիչ մը չոր խորհրդածութիւններ:

Բայց ներկայացնելու համար այս օժտուած աղջիկը, բանանք իր միւս տետրակը.— յուշատետրը

Կոյլէի (էջմէ) գիւղերէն աղջիկ մը չըջանաւարտ Պէզազեանի, ուսուցչուհի Մայր Վարժարանի եւ Գում-Գափուի զուգոյի դպրոցին, տարահալած ինչպէս ամէն Հայ, Փարիզի մէջ ուսուցչուհի Դպրոցասէրի, յետոյ Գանեոյի արուարձանի մանկապարտէզին, ռոմանթիկ է խմորով, քիչ մը մեր բոլոր արուեստասէր աղջիկներուն պէս: Իր յուշատետրը անկեղծ է եւ բարախուն, ու կը մատնէ արբունքի շրջանի հոգեխռովութիւնը, — տաք ու զուլաւոր բառերով սէրը, ածականներով եւ պատկերներով հիւսուած երազներ:

Իր յուշատետրը չէ չարունակած վերջերը, այնպէս որ իր պարմանի տարիներուն արտադրութիւն են, մեծ մասամբ, այն յուզումներն ու մտածումները, զորս գրի առած է հայերէն, երբեմն ֆրանսերէն: Ոմն այրումներու արձակ արձանագրութիւններ, տաք խոստովանութիւններ, ոտանաւորներ՝ որոնց տաղաչափութիւնը կը դաւաճանէ արուեստին, եւ սրամտութիւններ: Տուն մը այդ ոտանաւորներէն.

Ա՜խ, այգալոյսն ըլլայի ոսկեգէս,
Ու մահամերձին տայի ոսկիէս,
Շիւղ մը կենսալի, ժպիտ մը ժպտող
Իր հոգիին, իր այտերուն հիւծող:

Անձնուէր այս աղջկան յիշատակը պահելու համար,— ան շատ հասցուց իր չունեցը, անկեղծ զոհաբերութեամբ մը, Հայերէն սորվեցնելու համար երախաներուն,— իրեններ որոշեր են հատորի մը մէջ ամփոփել ինչ որ կը պարունակեն ալպոմն ու յուշատետրը:

Իշխաններու պատերն..

>>> :<<<

Թուրքիոյ մէջ, մեծ ճամբաներու վրայ, գիւղի մը եզերքը մասնաւոր օտաներ կան, իջեւան, ուր կը գիշերէին, ժամանակին, ճամբորդները, վաճառական թէ աքսորական:

Այդ իջեւաններէն անցան ու գացին բազմաթիւ Հայեր, կարաւան կարաւան, գաւն փիլիսոփայութեամբ մը աշխատելով ապրիլ Թուրքիոյ տխուր հորիզոններուն տակ: Ցաճախ Հայ մտաւորականներ էին, որ կ'անցնէին այդ իջեւաններէն, իրենց անցքը արձանագրելով պատերուն վրայ:

Պատերազմէն առաջ, մեր արժէքաւոր մտաւորականներէն մին, Ցովհ. Գազանճեան, խելք բրած էր հաւաքել այդ արձանագրութիւնները, ընդհանրապէս տաղաչափեալ, թէեւ մեծ մասամբ Թուրքերէն: Ընդհ. տարագրութեան ընթացքին, մեր առաջին աքսորականները ինչե՛ր արգեօք արձանագրեցին, իրենց ճամբուն մէջ, օտաներու պատին վրայ:

Նմոյշի համար, Ցովհ. Գազանճեանի հաւաքած արձանագրութիւններէն երկու տուն ահա, ինչքան խորունկ տողեր, եւ Արեւելքին յատուկ ի՜նչ լացնող դառնութիւն կեանքի իմացումին մասին.—

Շու տիվարա պիր խաթ եազտըմ,
Դալա պէնտէն խաուիկեար,
Պիր կիւն օլա՝ պէ խաթ գալա,
Նէ պէն գալամ, պէ տիվար:

X

Քիմսէլերին քիմսէսի,
Հէր քիմսէնին վար քիմսէսի,
Քիմսէսիզ գալտըմ, մէտէ՛տ,
Է՛յ քիմսէսիզլերին քիմսէսի:

Եւ դեռ ո՜րքան լացնող տողեր, վէրքի պէս արիւնող խօսքեր պէտք է մեր վերջին ճամբուն մէջ, ծառերուն, պատերուն եւ քարերուն վրայ փորագրուած:

Ի՜նչքան թանկագին գործ մը պիտի ըլլար, եթէ կարելիութիւնը կենար մեզի տալու այդ արձանագրութիւններուն հաւաքածոն:

Հրեաները եւ Հայերը

Հրէական կիսամսեայ հանդէս մը, «Թաւաթա», որ, Փրանսերէն լեզուով կը հրատարակուի Մեքսիքոյի մէջ, կարեւոր յօդուած մը ունէր իր վերջին թիւով:

Քէլլենկի կը քննէ այն հարցը թէ Հրեաները «սատարակած» կամ «եկուո՞րն են Թուրքիոյ եւ Կովկասի մէջ, եւ պատմութեան մէջ փնտռտուքներ կատարելով՝ կը հաստատէ որ Հրեաները, շատ հինէն, գաղութներ ունէին Հայաստանի մինչեւ հիւսիսային սահմաններուն վրայ, Կովկասի մէջ, եւ ասելի վերեւը: Քելլենկի, այս առթիւ, փաստեր կ'առնէ նաեւ Մովսէս Խորենացիէն, որ կ'աւանդէ թէ Հրէական ծագում ունէին կարգ մը Հայ նախարարութիւններ:

Վերջերս ուրիշ Հրեայ մը, Աւրամ Կալանթի, Պոլսոյ մէջ հրատարակեց Թուրքերէն գիրք մը, որով կը հաստատէր Բագրատունիներու Հրէական ծագումը, միշտ ներշնչուած՝ Մովսէս Խորենացիէն:

Պէտք կա՞յ արդեօք դիտել տալու այս Հրեայ մտաւորականներուն թէ Խորենացիի այդ աւանդութիւնը առաւելապէս ներշնչուած է Հրէական ծագումով պարծենալու այն տարօրինակ ցանկութենէն, զոր ցոյց կուտային, ժամանակին, հին քրիստոնէական բարի օրերուն, Հայ նախարարութիւնները, պարզապէս ցեղային կապ մը յերիւրելու համար իրենց եւ Ս. Գրքին միջեւ, ինչպէս դիտել տուած են մեր կարգ մը պատմագէտները:

Այնպէս որ եթէ հաւատանք Մովսէս Խորենացիի աւանդութեան, Հրէական ծագում կ'ունենան ոչ միայն Բագրատունիները, այլեւ Արծրունիները, նոյնիսկ մեր առասպելական նախահայրը՝ Հայկ:

Այս առթիւ, պարզապէս իբրեւ տեղեկութիւն արձանագրենք որ, ինչպէս մեր կարգ մը հեղինակաւոր պատմագէտները կը վկայեն թէ շատ հին է մեր նախարարութիւններու ծագումը եւ կապուած Հայաստանի նախարնիկներուն հետ, այնպէս ալ Ա. Սաֆրաստեան, իբրեւ սիրող մը պատմական եւ բանասիրական պրպտումներու, քանի մը տարի առաջ, Փարիզի մէջ, դասախօսութեամբ մը կը պնդէր թէ Բագրատունեաց տունը վաղեմի ծագում մը ունի, եւ կը հասցնէր մինչեւ Սարգոնի արձանագրութիւնները (Քրիստոսէ 8 դար առաջ), ուր Սարգոն իր Ասուր աստուծոյն կը պատմէ Նայիրեան Թուասպի պարտութիւնը, եւ Թուասպի զինակիցներուն մէջ՝ Բաղչորիկի Պակտապի մը անունը: Եւ այսպէս Բագրատունիներու ծագումը կը տանի մինչեւ Թուասպի զինակից Նայիրեան իշխանին՝ Պակտապի սրերը:

Այս պնդումով իսկ, սակայն, կարելի չէ ուրանալ թէ Հրէական հին գաղութներ կային մինչեւ Կովկասի սահմանագլուխներուն մէջ:

...բացուեցան, ծառերը նորէն կանչըցան, բայց մէ՞կ մըն ալ չվերադարձան հին ու խաղաղ օրերը, երջանի՞կ օրերը:

Ծառը, լերանը կուշտին, անմխիթար ու մունջ, պարուրուեցաւ իր ասուին մէջ ու ծերացաւ մենակեաց, թափին ծորելով իր նուրբ եւ երկար ոստերէն:

Ծաղիկը, առուակին եզերքը դողդոջուն ու դալկահար, ամփոփուեցաւ իր սոսկումին մէջ եւ ապրեցաւ առանց յոյսի, հի՜ն, անցած օրերուն միշտ-մաշուն յիշատակները բուրելով:

X

Անկից ի վեր այդ փափուկ ու գեղեցիկ ծաղիկէն սերեցան շատ մը իրեն պէս ծաղիկներ: Ամէնքն ալ կը պահեն իրենց մամիկին կրած տառապանքին սարսափը: Ու եթէ օդը քիչիկ մը ամպոտի, կամ հովը կտոր մը ուժով փչէ, եթէ պզտիկ աղմուկ մը ըլլայ, կամ թեթեւ հպում մը պատահի, անմիջապէս փոքրիկ ու քնքուշ այդ ծաղիկները կը գոցեն իրենց թերթիկները եւ կը կծկտին սարսափահար.

Մարդոց իմաստութիւնը զգայնիկ անունը տուած է այս ծաղիկներուն:

Հովանաւոր եւ վարսագեղ ծառէն, որ սիրահարած էր ծաղիկին, այն ծառէն որ նուրբ եւ երկար ոստեր, պայծառ կանանչ տերեւներ ունէր, սերած են նման ծառեր, որ ժառանգած են թախիծն իրենց պապիկին, անոր երկար ու նուրբ ոստերը, որոնք կը կքին տառապանքի բեռան տակ, անխօսք եւ անմխիթար՝ կը քաշկռտուին գետինները, եւ իրենց պայծառականաչ տերեւներէն, գիշեր ցերեկ, անհատնում ցաւի մը անսպառ արցունքը կը կաթեցնէ:

Մարդոց իմաստութիւնը այս ծառերուն ալ տուած է արտասուող ուռի անունը:

Գ. Գ. Ա.

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ ԱՀԱՒԱՍԻԿ

Այս խորագրին տակ, Փարիզեան թերթի մը մէջ Ֆէրնան Ցըմէօր կը ներկայացնէ արդի երիտասարդութիւնը, կը պանծացնէ օրուան սերունդը՝ չմոռնալով կենել հինները:

Երիտասարդութիւնը աւելի է աշխարհի եւ խմորը վաղուան:

Ահա տողերը, որոնցմով կը սկսի ան իր յօդուածը: Եւ յանկարծ կը յարձակի հիներուն վրայ, որոնք կը քննադատեն արդի երիտասարդները՝ իբրեւ թափառիկ, անկազմակերպ, հաճոյքի ետեւէ, դրամ շահելու տենչով բռնուած քան թէ երազներու սիրահար, ծարաւ՝ ապրումներու քան թէ մտածումներու:

Նախապատերազմեան սերունդը, այսինքն երեսուն տարի առաջուան երիտասարդները հիմա թթուած դէմքով մը կը նային օրուան երիտասարդներուն, անոնց՝ զորս արհամարհել չարչրկեց 1914ի փոթորիկը.

Հիները չեն ուզեր իրենք զիրենք ճանչնալ իրենց յաջորդներուն մէջ, ընդհակառակն կը յարձակին նորերուն վրայ, կը քարկոծեն զանոնք: Կ'ըսեն թէ «հիմակուան տղաքը» կը սիրեն զայթակղութիւն պատճառել իրենց երէցներուն:

Որոշ է թէ ոչ հիները, ոչ ալ նորերը կ'ուզեն եղբայր ճանչնալ իրար: Երկու կողմերն ալ կ'աշխատին խորտակել ամէն կապ, որ կրնայ միացնել զիրենք: Զիրար կը դիտեն խոժոռ աչքերով, զիրար կը լրտեսեն անվստահութեամբ իբրեւ թշնամի:

Հիները, քննադատելով արդի երիտասարդները, թեթեւամտութիւն կը վերագրեն անոնց եւ յանձնապաստանութիւն, որովհետեւ երիտասարդութիւնը գիտակցութիւն ցոյց կուտայ իր ծանր պարտականութիւններուն մասին՝ այնպիսի պահու մը, որ յեղափոխական եւ բիրտ շունչ ցոյց կուտայ: Օրուան դժնդակ պայքարները եւ տառապանքները հասունցուցին արդի երիտասարդներուն իմացականութիւնը: Այսպէս կ'ուզեն անոնք, որովհետեւ այսպէս կը մտածեն: Ընկալեալ սովորութիւններու գերին չեն վերջապէս: Եւ ինչո՞ւ այսքան քննադատել օրուան տղաքը.— Ներկայ մտահոգ կացութիւնը, ի վերջոյ, նորերը չէին որ ստեղծեցին, այլ միայն հիները

Մենք, կ'ըսեն արդի երիտասարդները, իրապաշտ սերունդ ենք, որ հասեր է: Ժան Լիւշէր, մէկը օրուան ամէնէն կրակոտ տղոցմէն, այսպէս կը սահմանէ իրապաշտ սերունդը,— այն տղաքը, որ հազիւ 25 տարեկան՝ սկսան ըմբռնել կացութիւնը, հասկնալ կեանքին իմաստը, ճանչնալ ապրելու դժուարութիւնները, եւ տարօրինակ համարձակութիւն մը ցոյց կուտան կեանքի պայքարին մէջ: Ապրուստի տագնապին հազիւ ծանօթացած՝ անոնք սորվեցան կեանքի պահանջները: Ցանցաւո՞ր է այս սերունդը, եթէ աչքերը բացաւ, ինչպէս իր սիրտը եւ միտքը արթնցուցին, այնքան կանուխ, թնդանօթներու ձայները:

Դեռ կանուխ է՝ դատելու համար այս սերունդը:

Թող չաճապարեն ցնգածները (gâteuse)՝ իրենց ցաւն արտայայտելու համար երիտասարդութեան մասին: Արդի երիտասարդութիւնը կամապաշտ է բայց կը գործէ մտածելով, կրակոտ է, կեցոտ եւ արկածախնդիր՝ բայց աշխատասէր, միաժամանակ խելացի: Գիտէ թէ ի՛նչ կ'ուզէ, գիտէ թէ ո՛ւր կ'երթայ:

Թող ոչ ոք դատէ զայն հիմնուելով այս կամ այն երեւոյթին, այս կամ այն դէպքին վրայ: Շատ ճիշդ չէ Քէսէլի խօսքը թէ «արդի երիտասարդութիւնը կ'ուզէ դրամ շինել ամէն բանէ առաջ»:

Վերջերս շատ մը հարցարաններ հըրատարակուեցան: Ամէն մարդ կ'ուզէր գիտնալ թէ ի՛նչ կը խորհի արդի երիտասարդութիւնը: Եւ յայտարարեցին թէ այս սերունդը քիչ մը շատ անկախ է, կարգապահութեան թշնամի՝ զզուեցնելու աստիճան: Ըստ երեւոյթին նոյնպէս թէ արդի սերունդը ընաւ չի յարգեր երէց սերունդը:

Մեր քննութիւնները ցոյց տուին, որ արդի երիտասարդութեան մէկ որոշ մասը դէբք չէ բռնած երէցներուն դէմ: Այս տղաքը կը մտնեն Էմիլ Ֆայէի շրջանը, որ կը յատկանշուի պատասխանատուութենէ վախով մը: Զգուշաւորութեան նշան որ կուգայ ցեղէն:

Արդի երիտասարդութեան մէկ ուրիշ մասն ալ, որ չի վախնար խոստովանելէ ինչ որ կը մտածէ, կուգայ բանաձեւելու դարաշրջանը, որ այնքան աղմկոտ է եւ ստեղծագործ, անկեղծ եւ շիտակ, որքան նախորդ դարաշրջանները:

Սերունդ մը ահա, որ կոչուած է լաւագոյն դարաշրջանի մը ճարտարապետութեան:

ՈՉ-ՀՊԱՏԱԿ ՀԱՅԵՐԸ ԿԱՐՔԱԿՈՒԻՆ

Պուրկազէն կը գրեն Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ին (28 յուլիս).—

Գործազրկութեան տագնապը հոս ալ հասաւ: Բազմաթիւ հայրենակիցներ, որոնք ցարդ գէշ աղէկ կ'աշխատէին եւ իրենց օրապահիկը կը հանէին, այսօր դատապարտուած են գործազրկութեան:

Թէեւ աւելի առաջ ալ վարպետներն ու գործատէրերը պաշտօնական իշխանութիւններէն հրահանգ ստացած էին արձակելու իրենց ոչ-հպատակ աշխատաւորները, բայց հետապնդումը այնքան խստօրէն չէր կատարուեր, որքան հիմա:

Այժմ, մասնաւոր պաշտօնեաներ յատկապէս կ'այցելեն խանութներն ու գործատեղիները, ազդարարելով որ ոչ պուլկարահպատակները գործէ հանուին անմիջապէս: Այս պատճառով գործազուրկ դարձած են արդէն բաւական մեծ թիւով Հայեր, որոնց մէջ կան կօշկակարներ, սափրիչներ, փռապաններ եւ այլ արհեստաւորներ, գրեթէ բոլորն ալ ընտանիքի հայրեր:

Անցեալները աշխատելու իրաւունքէն զրկուեցան նոյնիսկ 50 – 60 Հայ գործաւորներ, որոնք կ'աշխատէին շէնքերու մէջ: Անոնց վիճակը շատ յուսահատական է: Արդէն իսկ անոնք անօթութեան դատապարտուած են եւ կը սպասեն հանրային օգնութեան...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ ԽԻՍՏ ՇԱՀԵԿԱՆ ՅՕԴՈՒԱԾԱՇԱՐՔ ՄԸ

1915-1917ի դէպքերու,
Սեւրի, Լօզանի դաշնագիրներու
եւ հայկական հարցի մասին

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՇԷՐԻՏԻՆԻ ՃԱՌԸ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կա՞յ այստեղ ո եւ է մէկը, որ կը հաւատայ թէ Արիկեան եկեղեցին էր այդ առաւօտ: Ինք ըսաւ թէ այնտեղ չէր. կ'ածխէլու էր, երբ կինը տուն եկաւ, պատմեց իրեն թէ ինչ պատահած էր եւ ան դուրս գնաց Հայու մը, սաւ Հայու մը պէս, գնաց ուղղակի ոստիկանատուն, գնաց եկեղեցին առջեւ, լսեց ժողովուրդին խօսիլը, գնաց հոն եւ ըսաւ, ըսէք ու այս մարդիկը ներս տարէք, պրպտենք, քննենք խնդիրը: Եւ երբ այնտեղ գնաց, մէկ երկու օր յետոյ, ի՞նչ գտաւ: Ոչինչ. միայն ատեւութեան նշոյլ մը:

Նկատեցի՞ք մէկ բան: Դիտողնիրչ բժշկին կամ բժշկական քննիչին տեղեկագրերը, որոնք մանրամասնօրէն կը նկարագրէին վէրքերը, զոր եպիսկոպոսը ստացած է, եւ ցոյց կուտային նոյն իսկ փոքրիկ սպի մը մասին, եւ ակրատու մը ոտքին վրայ.

Արդ, դուք պիտի մտածէք, այսքան վկաներու ցուցմունքներէն յետոյ՝ թէ ինչպէս մէկը կը զարնէր անոր կռնակին, ինչպէս մէկը կը զարնէր անոր գլխուն, ուրիշ մը ըսաւ այս, թէ սեւէ նշան կա՞յ անոր վրայ, գլխուն կամ ուսերուն: Տեղեկագիրը այդտեղ է, եւ դուք կրնաք աչքէ անցընել:

Գիտէ՞ք թէ ինչ գտած էին: Անոնք այդ եկեղեցիին մէջ գտած էին 21 շարք նստարաններ իւրաքանչիւր կողմէ, եւ շարժական նստարան մը առջեւը:

Գիտէ՞ք որ տարիներ առաջ փրոֆէսէօր մը Հարվըրտի մէջ որ գործնական ցուցադրութիւն մը կը կատարէր եւ կը կատարէր կրկին ու կրկին: Դասարանին մէջ ան մէկուն գնդակ մը արձակել կուտար. մէկը այնպէս ցոյց կուտար թէ մեռած էր. ամէն մարդ դուրս կը փախէր դասարանէն: Տասը կոյս չկայ, որ գտաբ ամբողջովին անախնկալի եկած կ'ըլլար: Ապա, փրոֆէսէօրը ետ կը կանչէր ուսանողները եւ գրել կուտար անոնց դիտողութիւնները գնդակն արձակողի մասին: Եւ գիտէ՞ք որ շատեր կը գրէին թէ փրոֆէսէօրը ինքն էր գնդակ արձակողը: Մարդկային միտքն է այդ: Դուք բոլորդ Տիգրիս չէք. դուք բոլորդ միջնորդներ, դերակատարներ չէք, դուք նկատողութեան բոլոր կարողութիւններ չունիք:

Եթէ բան մը պատահէր այս դատարանին մէջ— լսա՞ծ էք մարդոց պատահարի մը նկարագրելը: Եւ տարբեր տեսակէտնե՞րը: Անհաւասի՛կ: Գիտեմ թէ ինչ է:

Շատ մը մարդիկ կան եկեղեցին. շատ մը Դաշնակցականներ կ'երթան այնտեղ հետաքրքրութեան համար: Ինչո՞ւ: Մարդկային բնաւորութիւնն է այդ:

Փոքրիկս կ'ըսէ, օ՜հ, կ'ուզեմ տեսնել Թուսսի Վէյլէն անձամբ, կամ կ'ուզեմ տեսնել Քլարք Կէյպըլը, եւ կամ երբ Ռուտոլֆ Վալէնթինօ մեռաւ, 8000 անձեր մէկ օրուան մէջ գացին տեսնելու զինք: Ասիկա մարդկային բնաւորութիւնն է:

Ձեր առջեւ ունիք Դուրեան արք.-ը, դրօշակի դէպքը Շիքակոյի մէջ, եւ թերեւս Հայ ժողովուրդի մէջ գոյութիւն ունեցող անհամաձայնութեան մրրկահուզը: Ան քարոզ պիտի տայ: Եկեղեցի մը ունին 27րդ փողոցին վրայ. ուրիշ մը 187րդ փողոցին: Դուք գացիք այնտեղ: Փոքր եկեղեցի մըն է:

Բոլոր կողմերէն Դաշնակցականներ եւ ուրիշ Հայեր կ'երթան լսելու թէ ի՛նչ կ'ըսուի: Այնտեղ են անոնք ու թափօրը կը սկսի: Անոնցմէ մին — տարօրինակ բան — երկու աղջիկներ ունին քլոզահարին ետեւ: Ան տեսաւ երկու աղջիկներ: Անոր միտքը այնքան յստակ չէ: Թերեւս անոնք աղջիկ էին:

Բարեկամս բաւական շատ ծանրացաւ ատոր վրայ, (կ'ակնարկէ Դաշնակցութեան ծրագրի թարգմանութեան): Ան այս դատի ընթացքին մըտաւ շէյին մանրամասնութեանց մէջ, ցոյց տալու թէ «ծրագիր» կը նշանակէ սահմանադրութիւն, նպատակ կամ նշանակէտ: Ան կրնայ դիմոկրատներու համալսարաններուն գծած ծրագիրներուն կամ երկու տարի առաջուան Նիւ Տիլին նման բան մը ըլլալ:

Ինծի համար տարբերութիւն չըներ թէ դուք զայն կը կոչէք սահմանադրութիւն, ծրագիր, նպատակ, թէ կանոնագիր: Անոր մէջ կան 106 յօդուածներ:

Տեսաք կազմակերպութեան գլուխը Տօքթէօր մը, պարկեշտ մարդ մը կը նմանէր, զոր մենք բերինք: Ներկայացա՞ւ զայն իբրեւ գաղտնի կազմակերպութիւն մը: Արդար եւ անաչառ ըլլանք:

Երկու երդուեալներ, թիւ 1 եւ թիւ 8 ստացած են նամակներ: Գիտեմ անոնց պարունակութիւնը: Երկու օր յետոյ իմացայ, յունիս 25էն, 26էն, 27էն յետոյ: Մինչեւ այդ ժամանակ ես ոչինչ գիտէի այդ նամակներու բովանդակութեան մասին: Բաւական լաւ յիշողութիւն մը ունիմ, եւ ես լսեցի. «Տեռոր, տեռոր, տեռորի կոմիտէ, մեր տղաքը, եւ որ այս կազմակերպութիւնը տեռորի կոմիտէ մըն էր»:

Հինգշաբթի օր իմացայ: Եթէ սպառնալիք մը կատարուած է քեզի, ալեր, կամ քեզի, տէր, մենք լուր չունինք: Անանուն նամակ մըն է: Եւ ես կ'ըսեմ թէ կրնայ ըլլալ որ արեւելեան մտքի արգիւնքն է սպառնալիք մը ղրկել քեզ ու քեզ եւ ստորագրել «T» տառով, ցոյց տալու թէ ան կուգայ Դաշնակցականներէն (Tashnags): Ասիկա կրնայ արեւելեան մտքի գործելակերպն ըլլալ: Ձեզ գիտեք:

Արդեօ՞ք չըրկեցին զայն ձեզ այն յստին շարժառիթով թէ ձեր պարտականութիւնն է դատապարտել զանոնք. այլապէս դուք պիտի նկատուիք վախկոտներ:

Այս դատին մէջ չկայ ամենափոքր ապացոյցն իսկ թէ այս մարդիկը, Դաշնակցականները, վերջին 25 տարիներու ընթացքին սեւէ տեռոր կատարած են:

Առէք Անդրէասեանը (Անդրէասեան ոտքի կ'ելլէ) նստէ — Ոեւէ ապացոյց կա՞յ, աղմուկէ ու ժխորէ զատ, այս մարդը կապելու այս խնդրին հետ: Եւ դուք լսեցիք վկայութիւնը այդ խոհարարին որ յունուար 17ին արդարութեան նուիրական սըրահներուն մէջ էր, ինչպէս նաեւ մարդը, որ բերուած էր մարդասպանութեան առթանը:

Գ. Թամիէնկի.— Դուք կը սխալիք այդտեղ:

Գ. Շէրիտըն.— Ես չեմ սխալիր: Այս մարդը տարուած էր Հոմիսայտ Գորթ, ամբաստանուած մարդասպանութեամբ եւ Շրջ. Դատախազի օգնական մը ըսաւ թէ ապացոյց չկայ: Եւ այդ վկան, այդ խոհարարը, ապրիլ 21ին յայտարարութիւն մը ըրաւ, եւ իր բացատրութիւնն այն էր թէ «չէի խօսած որովհետեւ կը վախնայի»:

(4) (Շար.)

Մուսոլինի խախուզին առաջին քառը

Գէյրութէն կը հեռագրեն թէ Տրիպոլիս հասաւ Մուսոլինի քարիզին առաջին բեռը, նորահաստատ խոզովակներու միջոցաւ: Ամէնը 14.000 թոն է եւ ութսրաթ օր ճամբայ հանուեցաւ դէպի Հայֆա.

Քոլերան կը ճարակի Հնդկաստանի մէջ

Կալկաթայէն կը հեռագրեն թէ քոլերան սաստկօրէն կը ճարակի ամբողջ Հնդկաստանի, եւ մասնաւորապէս կեդրոնի նահանգներուն մէջ: 1500 հոգի մեռած են անցեալ շաբթու, ինչ որ 5500ի կը բարձրացնէ մէկ ամսուան մահերուն թիւը: Ամէն կողմ ներարկումներ կը կատարուին: Վարակման գլխաւոր պատճառն այն է որ բնիկները խուճապի մատնուած կը փախչին այն գիւղերէն ուր ամէնէն շատ մահ կը պատահի:

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓՈՆԹԷՐԻ (Ավինեօն), Մուրատ խումբի ժողովը այսօր կիրակի ժամը 2ին սովորական ժամադրավայրին մէջ: Կը խօսի ընկեր Ն. Աշգին.

ԼԻՈՆԻ Քեռի խումբի ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 1ին սովորական հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկ. Ստ. Մելտոնեան:

ԿԱՐՏԱՆԻ ենթակոմիտէի ժողովը այսօր կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Դաշնակցութեան Տան մէջ: Կը խօսի ընկ. Ստ. Միլտոնեան:

ԼԱՍԻՕԹԱՅԻ Խաժակ խումբի ժողովը այսօր կիրակի առաւօտ ժամը 9ին: Պարտաւորի չներկայութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Ն. Յակոբեան:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԸՐԵԴԱՐՁԻ, ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած՝ ՊԱՆԷԶՕ-ՔԱՇԱՆԻ ԱՐԾԻՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Գ. ԿԱՐԻՆԵԱՆի պարտէզին մէջ

Կը խօսի՝ ընկեր ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ նուագ:

Սիրայօժար մասնակցութեամբ դեր. Գ. Գ. ԿՈԹԻԿԵԱՆի եւ ԴՄԲԷԹԵԱՆի

բացօդեայ ներկայացում ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ ը Պարոնեանի

ներկայացումը կը սկսի ժամը ճիշտ 3ին:

Առաւօտէն մինչեւ իրիկուն պարեր եւ ճոխ պիւֆէ

Կը նուագէ ՆՓՐԱՏ նուագախումբը

Տախքերու մասնակցութեան համար 3 ֆրանք:

Հաղ. միջ.-փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանեէօ:

×

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՏԷՍԻՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ու մասնակցութեամբ ԲՈԼՈՐ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

Այսօր կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն

ցէսինի կամուրջին աջ կողմի ծառախիտ անտառին մէջ (ՍՊԻՏԱԿ ՏԱՆ ետեւը)

Կը խօսին ընկերներ Ա. ՄԵԼՔՕՆԵԱՆ եւ Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— երգ, արտասանութիւն, նուագ, եւրոպական եւ հայկական պարեր ընկերակցութեամբ ընկ. ԳԷՈՐԳՃԵԱՆի ճուգին:

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով

ԾԱՆ. — Անձրեւի պարագային հանդէսը տեղի կ'ունենայ Հ. Յ. Դ. ցան Թատերասրահին մէջ կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, իսկ երեկոյեան ընտանեկան խնջոյք:

Համաերիտասարդական մեծ դաշտահանդէս

ԿԱՐՇԻ (GARCHES) ՅՊԵՂԱՏԵՍԻԼ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Զ. Ռ. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Կիրակի, 5 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

Կը հրաւիրուին բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւնները, Հ.Մ.Ը.Մ., «ՍԻՓԱՆ» երգչախումբ, երիտասարդ դերասաններ եւ մարզիկներ:

Օգոստոս 5ը պիտի ըլլայ փարիզահայ երիտասարդութեան համար խանդավառութեան օր մը: Գիւղի լսօսին երիտասարդ ճեմառաններ:

ԵՐԳ, ՆՈՒԱԳ, ՊԱՐ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐ, ԽԱՂԵՐ եւ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ,

ՃԱՇԱՐԱՆ ՈՒ ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Ժամադրուեցէ՛ք բոլորդ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ դրօշին տակ:

Հաղորդակց. միջոց.— Սէն Լազարի կայարանէն առնել շոգեկառք եւ իջնել Կարշ, ուր առաջնորդներ պիտի սպասեն կայարանին մէջ:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅ «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

12 Օգոստոս կիրակի ՄԷՕՏՕՆԻ ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

«ՎԷՄ»ի

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ 5րդ թիւը, հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ.-

Իրօ, «Մի հատուած Յուշերից».— Յ. Զաւրեան, «Ըայեւմ նովաս».— Տօր Գ. Ղորղանեան, «Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ Պետութիւնները» — Ա. Խոնդկարեան, «Ցպոգիֆիան Հանր. Հայաստանում».— Ծամսան, «Հայաստանի անդրանիկ դեսպանը Պարսկաստանում».— Պրօֆ. Զ. Աւալով, «Բաթումի խորհրդաժողովը».— «Պարսկաստանի պահանջները Հաշտ. վեհաժողովից».— ԱՆՑԵԱԼԷՆ՝ (Յ. Թոչարեան, Վ. Գարտաշեան, Պրօֆ. Գայաեան եւ այլք).— Հին Թուղթեր, Կեանք եւ Մշակոյթ (Դ. Եղիկեան, Վ. Մինախորեան եւայլն).— Գիրք եւ Մամուլ.— Գրախօսական. Յաւելուած, Վ. Եպ. Մանկունի.— Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը. Նկարներ:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները:

ՎԷՄի հասցէն փոխուած ըլլալով՝ կը խնդրուի այսուհետեւ նամակ, գրամ, թերթ եւայլն ուղարկել նոր հասցէով.-

S. VRATZIAN

13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine), France:

Բաժանորդագրութեան պայմաններ

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	60 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ

«ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»

ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ

Գին 15 ֆրանք, փոստի ծախքով, միայն կանխիկ. Ֆրանսա 16 ֆր. Արտասահման՝ 17 ֆրանք

Դիմել.— H. Zartarian, 126, Ave. Simon Bolivar, Paris (19) կը ծախուի նաեւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ մէջ կազմուած է համախոհքարացիներու Վերաշինաց Միութեան մասնաճիւղ մը: Թոզաւոր եւ Շրջանի հայրենակիցներէ կը խնդրուի իրենց մասնակցութիւնը եւ օժանդակութիւնը: Դիմել՝ Միութեան ատենապետուհի Տիկին Եկմէնիճեանի, 26bis rue des Goujons, Alfortville (Seine):

ՀՐԱՒԷՐ

Փարիզի եւ Երջանի Հիգրանակերտցիներուն.—

Տիգրանակերտի եւ Շրջանի հայրենակիցները անխտիր ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին խիստ կարեւոր խորհրդակցութեան մը համար վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8-30ին 32, Ավընիւ Կոպլէն, Մէթրօ՝ Կոպլէն: Յեղեկատու Մարսին

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Անուշավաճառ Յովհաննէսեան փոխադրած է իր խանութը, Marque déposée "MELKON", 4 RUE DES PAVILLONS, PARIS (20): Tél. Ménilmontant 50 — 47:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԼE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Redaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

Ե ՓՈՂՈՑԻ ՀԱՄԱՐ Metro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	40 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա :	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI 7 Aout 1934

ԺՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2..

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՃԱՄԲԱՆ ՇԱՏՈՆՑ ԳԾՈՒԱԾ ԷՐ

— o.o —

«Միլլիյէթ»ի հրատարակած յուշերը, «Իթթիհատ վէ Թէրաքքը», որ հիմնուած են Պէհաէտտին Շաքիրի թուղթերուն վրայ, կարեւոր պարագայ մը եւս կը յայտաբերեն:

Ինչպէս բացատրեցինք օգոստոս 3ին եւ 4ին, Իթթիհատի վարիչները դեռ 1900ական թուականներէն կապ հաստատած էին կովկասի թուրք — իսլամ կազմակերպութեանց հետ:

Այդ յարաբերութիւնները աւելի սերտ եւ գործօն ձեւ մը կ'առնեն 1905–906ին, երբ «Իսլամական Եղբայրութիւն» լեզա-պատասխան կոչեր կ'ուղղէ «հայկական հարստահարութեանց եւ գազանութեանց մասին» եւ կոչեր կը խմբագրէ, ցրուելու համար Թուրքիոյ, Եգիպտոսի, Թունուզի եւ Հնդկաստանի հաւատացեալներուն մէջ:

Ընթերցողները գաղափար կազմեցին այդ կոչերու բովանդակութեան մասին, քանի մը հատուածներու թարգմանութեամբ:

Միոյնսն ու յաւելեալ եւ ճոխացեալ նկարագրութիւնն է «հայկական սարսափներուն», որոնք իբրեւ թէ սահմանուած էին իսլամներուն մասին մարելու Կովկասի մէջ: Մինչդեռ, Հայերը պարզապէս ինքնապաշտպանութեան դիմած էին, անշուշտ ազգագամ մը տալով ջարդարարներուն եւ աւարառուներուն:

Հարցը այն է որ, Իթթիհատը վարպետօրէն կը շահագործէր այդ յարաբերութիւններն ու տեղեկութիւնները, իր ապագայ գործունէութեան համար:

Այդ շրջանին, Ահմէտ Րիզաներու, Պէհաէտտին Շաքիրներու, Տոքթ. Նազըմներու եւ միւսներուն գլխաւոր նպատակն էր փրկել Օսմ. Կայսրութիւնը.

Յուշերու առաջին մասին վերջաբանն ալ կը հաստատէ այս պարագան:

— «Պետութիւնը ոչնչացման առտիճանին հասած էր. այս ոչնչացման պատասխանատու կառավարութեան ձեռք քանդելու, տապալելու համար ձեռնձեռքի տալով մեր բոլոր ուժով աշխատելէ ուրիշ միջոց կարելի՞ էր երեւակայել նախ ազգը եւ պետութիւնը փրկել եւ յետոյ յառաջիկայի մասին մտածելը ամենէն խելացի ուղեգիծը ըլլալու չէ՞ր»:

Արդ, մինչ Իթթիհատ — Թէրաքքըն Օսմ. Սահմանադրութիւնը հաստատելու կը ձգտէր այս մտահոգութեամբ, իր ճամբուն վրայ կը գտնէ իշխան Սապահէտտինը, որ ծրագիրներ կ'որոճար ... «հայկական պետութիւն մը» ստեղծելու համար:

Հետեւինք Պ. Շաքիրի յուշերու բնագրին.

— «Սապահէտտին փոխանակ այսպէս ընելու, շարունակ վիճաբանութեան կը բռնէր Օսմանլը Իթթիհատ վէ Թէրաքքը կոմիտէին հետ, իրկիին ոչ-թուրք տարրերը գաւազնելու սահմանուած ապակեդրոնացման յայտարարութիւնները տպելով անոնց հացին խաղ կը քսէր, կ'օգնէր մեծնե եւ ուրիշ վայրերու մէջ հաստատուած հայկական կոմիտէներու, որոնք ամէն պարագայի մէջ թարգմանը չէին Թուրքիա բնակող Հայերու մեծամասնութեան բաղձանքներուն:

Բացայայտ էր որ այս կոմիտէները եւ հայաբնակ վայրերու անոնց կուսակիցները սահմանադրութենէն առաջ եւ վերջը հայկական պետութիւն մը կազմելու գաղափարը կը սնուցանէին: Թէեւ Հայերը զոհ չըլլալով Անատոլու Համիտի վարչութենէն, համդարտ չէին կրնար մնալ, բայց եւ այնպէս սահմանադրութենէն առաջուան հայկական շարժումները կարելի չէ չժխտացնել: Արդ, Կովկասէն փարիզ՝ Իթթիհատ—Թէրաքքըի ուղղուած նամակները կը պատմէին թէ Հայերը ի՛նչ բռնութիւններ կը գործէին այնտեղի Թուրքերուն դէմ եւ թէ կովկասի Թուրքերը ինչ աղաղակ կը բարձրացնէին: Հայերը արդեօք կովկասի մէ՞ջ ալ Աբտիւլ Համիտի վարչութենէն զոհ չըլլալով համդարտ չէին մնար: Պուլկարիոյ Թուրքե՞րն ալ այդ պատճառով Հայերուն երբեմ անգամ չէին ուզեր տեսնել»:

Յուշագիրը այնուհետեւ կը պատմէ թէ Իթթիհատի Փարիզի թղթածրարներուն մէջ կը գտնուին Հայերու կողմէ Սապահէտտինի տրուած պատասխանները: Կը պարզէ իշխանին տեսութիւնները, «որոնց պատասխան անգամ չէր տար իր օրկանը՝ «Շուրայի Իւմմէթ», եւ նորէն կը բացատրէ թէ իրենց նպատակն էր նախ տապալել Աբտիւլ Համիտի բռնակալ իշխանութիւնը:

Այս առթիւ, կը խոստովանի թէ իրենց ուժերը բաւական չէին այդ գործը գլուխ հանելու, բայց շատ չանցած ճամբան բացուեցաւ, միանալով Սելանիկի «Օսմանլը Հիւրրիյէթ Ճէմիյէթի» կոմիտէին հետ:

×

Յուշերը կը շարունակուին եւ անշուշտ առիթ պիտի ունենանք անդրադառնալու նաեւ յետագայ յայտնութեանց:

Այն ինչ որ ներկայացուցինք երեք խմբագրականներով, փաստացի կ'ապացուցանէ Իթթիհատին հիմնական առաջադրութիւնները՝ իր գործունէութեան սկիզբէն իսկ:

Այսպէս, աւելորդ անգամ մըն ալ կը պարզուի որ,—

1. Իթթիհատ — Թէրաքքըն յեղաշրջում կատարեց ամէն բանէ առաջ փրկելու համար Օսմ. կայսրութիւնը:

2. Թէ Սահմանադրութենէն առաջ եւ թէ յետոյ, ան թելադրութիւններ կը ստանար Կովկասի Թուրք — իսլամ կազմակերպութիւններէն եւ ներշնչումներ ու հրահանգներ կուտար անոնց, խափանելու համար հայկական շարժումները:

3. Սահմանադրութիւնը հազիւ հռչակուած, ան որոշած էր հաշուեյարդարի ենթարկել Սապահէտտինի ապակեդրոնացման շարժումը, որ «իւղ կը քսէր» ոչ-Թուրքերու եւ մանաւանդ Հայերու հացին:

4. 1914–15ին հայաջինջ սարսափները տարերային պոռթկում չէին, այլ արմատաբանական վախճանը կանխորոշ ծրագրի մը, որուն գործադրութիւնը կը կարօտէր բացառիկ պատեհութեան մը, — համաշխարհային պատերազմ:

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԲՈԼՈՐՆ ԱԼ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ՞ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ...

»»» · · «««

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԶԻՆՈՒԻՆ ՌՈՒՄԱՆԻԱ, ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ, ՅՈՒԿՕՍԼԱՎԻԱ, ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ, ԱԼՊԱՆԻԱ, ԹՈՒՐՔԻԱ

Համայնավար թերթ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Պալքանեան պետութեանց զինուորական պատրաստութեանց մասին, ապացուցանելու համար թէ ոչ — յարձակման դաշինքները բանի չեն ծառայեր:

Ռումանիա 1931ին 190,000 զինուոր ունէր զէնքի տակ, մինչդեռ 1925ին միայն 143,000 էր զինուորներու թիւը: Նիւթացոյցին կէսը կը գործածուի զինուորական նպատակներու համար,— 10 — 12 միլիառ լէյ: Վերջերս պատերազմական նախարարը պահանջեց 1 միլիառ 700 միլիոն աւելցնել պատերազմական վարկը եւ ընդունուեցաւ:

Պուլկարիան ալ իր ուժէն վեր պատրաստութիւններ կը տեսնէ: Բանակը վերակազմուած է, հակառակ տիրող արգելքներուն: Մասնաւոր ուշադրութիւն կ'ընծայուի օդակայաններու հաստատման: Իտալիա արդիական թնդանօթներ եւ զինուորական բեռնակառքեր ճամբած է:

Յուկոսլավիոյ բանակին թիւը բարձրացած է 148,000ի, մինչդեռ 1925ին 119,000 էր: Իր զինուորական պիւտճէն կը կազմէ ընդհ. նիւթացոյցին մէկ երրորդը, իսկ եթէ հանգստեան թոշակներն ու զինուորական պարտքերու տոկոսներն ալ աւելցնենք, նիւթացոյցին կէսը կ'անցնի: Իր զինագործարանները չեն բաւեր բոլոր պէտքերուն եւ պակասը կը լրացնէ Շնայտէր (Ֆրանսա) եւ Շքոտա (Չեխոսլովաքիա) գործարաններէն:

Յունաստան միշտ կ'աւելցնէ իր զինուորական պատրաստութիւնները, կը վերակազմէ ցամաքային ուժերը եւ կը զօրացնէ նաւատորմը: Ընդհ. նիւթացոյցին հարիւրին 70ը կը ծախսուի բանակին, զինուորական պարտքերու եւն. համար: Վէնիզէլոսի օրով, 1928 — 1932, այս երկիրը 8 միլիառ տրախմի ծախսած է զինուորական նպատակներու համար: Ներկայ կառավարութեան կարծիքով, Յունաստան այժմ կրնայ շարժման մէջ դնել 600,000 զինուոր, որոնց 350,000ը կրնան անմիջապէս ճակատ զրկուիլ:

Ալպանիա զինուորական պատրաստութիւններ կը տեսնէ տարիներէ ի վեր: Ունի 12,000 զինուոր եւ 5000 սուրհանդակ զինուոր: 1927էն ի վեր Իտալիոյ զրկած ռազմանիւթը կը բաւէ 100,000 զինուորի համար: Եուկոսլավիոյ ամբողջ սահմանագլուխը ամրացուած է:

Թուրքիան ալ կը բազմապատկէ իր զինուորական պատրաստութիւնները, կը վերակազմէ իր բանակը եւ լուրջ միջոցներ ձեռք կ'առնէ իր սահմանները պաշտպանելու համար, կ'ամրացնէ Նեղուցները, կ'աւելցնէ Թուրքեւպոլկարական սահմանագլուխի պահակազօրքը եւ ռազմագիտական երկաթուղիներ կը շինէ: Իր զինուորական նիւթացոյցը, որ 40 միլիոն ոսկի էր անցեալ տարի, այժմ բարձրացած է 60 միլիոնի: Ունի 300 նորաձեւ թնդանօթ եւ 200,000 հրացան:

Ճափոն յուռջ ապդարարութիւն մը պիտի ուղղէ Խորհրդային իշխանութեան

- o.o —

Ճափոնական «Նիչի-Նիչի» թերթը կը գրէ թէ կառավարութիւնը «լուրջ ազդարարութիւն մը» պիտի ուղղէ խորհրդային իշխանութեան, Ճափոնի դէմ գործուած բազմաթիւ «ոչ — բարեկամական արարքներու դէմ»: Այդ արարքներն են.— Խորհրդային օդանաւերու կողմէ յաճախադէպ թռիչք Մանչուրիոյ վրայ, հրացանաձգութիւն խորհրդային պահակներու կողմէ՝ Մանչուրիոյ նաւերուն վրայ եւն.:

Ճափոնական թերթին կարծիքով, խորհրդային իշխանութիւնը, որ յաջողեցաւ ոչ-յարձակման դաշինքներ կնքել իր արեւմտեան դրացիներուն հետ եւ նոյն իսկ մասնակցիլ արեւելեան Լոքառնոյի ծրագրին, զինակցարար գրգռիչ քաղաքականութիւն մը կը վարէ Ճափոնի եւ Մանչուրիոյ հանդէպ: Ու կ'եզրակացնէ.— Եթէ Խորհրդային Միութիւնը չհրաժարի իր մաքիավէլլական ծրագիրներէն, Ճափոն պիտի խզէ Ռուսիոյ հետ կատարուած բոլոր բանակցութիւնները եւ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնէ, վերջ տալու համար այս գրգռիչ քաղաքականութեան: Այս առթիւ կ'աւելցնէ թէ կարեւոր խորհրդակցութիւններ կատարուած են, աւելի կորովի քաղաքականութիւն մը բռնելու համար Ռուսիոյ հանդէպ:

ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

— oo —

Վերջին պահուն համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով կառավարութեան եւ Հինտէնպուրկի ընտանիքին միջեւ, հանգուցեալ նախագահին յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, երեքշաբթի, Թանէնպէրկի մէջ, անհամեմատ հանդիսաւորութեամբ: Երէկ իրիկուն դագաղը Նէօտէքէն ճամբայ հանուեցաւ թնդանօթի կառքի մը վրայ, ուղեկցութեամբ հազարաւոր հիթլէրական զինուորներու որոնք ջահեր բռնած էին. Թանէնպէրկի մէջ, դագաղը դրուեցաւ զօրավարներու աշտարակին մէջ: Յուղարկաւորութեան առեն, դագաղը պիտի դրուի փառաւոր մահարձանի մը վրայ, յիշատակարանի պատուոյ դահլիճին մէջ: Մահարձանին շուրջը եւ աշտարակներուն առջեւ պիտի կենան 4000 հրաւիրեալներ, ինչպէս եւ կառավարութեան անդամները, օտար դեսպանները, նախկին կայս. բանակին ներկայացուցիչները եւն.: 12 մասնաւոր կառախումբեր յատկացուած էին այս երեւելիներու փոխադրութեան համար: Աւելի քան 200,000 հոգի պիտի կրնան ներկայ ըլլալ յուղարկաւորութեան, յիշատակարանին շուրջը: Արարողութեան առեն, եւ մինչեւ երեքշաբթի խոշոր բոցեր պիտի բարձրանան յիշատակարանի ութ աշտարակներուն մէջ զետեղուած սափորներէ: Արարողութենէն վերջը, մարաջախտին դագաղը նորէն պիտի փոխադրուի զօրավարներու աշտարակը եւ պիտի ցուցադրուի 15 օր:

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ՕԳՈՍՏՈՍ 19Ի ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

Ինչպէս յայտնի է, օգոստոս 19ին հանրաքուէ մը պիտի կատարուի, հաստատելու համար Հիթլէրի պաշտօնը, իբրեւ Առաջնորդ — վարչապետ: Այս առթիւ պատրաստուած քուէթուղթը կը պարունակէ հետեւեալ արձանագրութիւնը.— « Գերման այր, գերման կին, կը հաւանի՞ս այս օրէնքին »:

Պատասխանը պէտք է ըլլայ այո կամ ոչ:

«Պուլկարիոյ Թուրքերը սարսափահար կը փախչին»

— ·

Սոֆիայէն կը գրեն «Ճիւմհուրիյէթ»ի.— Պուլկարիոյ մէջ օրէ օր կ'աւելնայ Թուրքերուն վրայ ի գործ դրուած ճնշումը: Ասիկա կը հաստատեն այն թուրք երիտասարդները որոնք ամէն օր հոս կ'ապաստանին Պուլկարիայէն, խեղճ ու կրակ եւ կարօտ վիճակով:

Մէկ կողմէ կառավարութիւնը, միւս կողմէ Թրակիոյ եւ Տաւրուճայի կազմակերպութիւնները ամէն գէշութիւն եւ խժդժութիւն կ'ընեն, որպէսզի Թուրքերը ստիպուին գաղթել: Մասնաւորաբար «Թուրան» մշակոյթի ընկերութեան անդամները, զէնք փնտռելու պատրուակով, սարսափեցնողներ կը տանին եւ սաստիկ կը ծեծեն:

Երկու երեք օր առաջ, Ֆիլիպէէն 30 երիտասարդներէ բաղկացեալ նոր խումբ մը ապաստանեցաւ Էտիրնէ: Անոնք ճնշում եւ ապառնալիք կրած են կառավարական ուժերէն:

Այրերէ եւ կիներէ բաղկացեալ 25 հոգինոց ուրիշ խումբ մըն ալ Գրըգլար էլի ապաստանած է: Գիւղերու Թուրքերը ծեծով վտարուած են եւ խեղճուկրակ վիճակով հոս ապաստանած:

❋ Ճիւմհուրիյէթ այս առթիւ գրել կուտայ.— Ջենք գիտեր թէ այս դէպքերուն առջեւ ի՞նչ պիտի ընեն մեր պուլկար պաշտօնակիցները, որոնք վերջերս ուղեցին խնդիր ստեղծել, երեք պուլկար ընտանիքներու Թրակիայէն մեկնումը ներկայացնելով իբրեւ «թուրք կառավարութեան կողմէ կատարուած բռնի գաղթ»: Միայն գիտենք թէ Պուլկարիոյ Թուրքերը տեւական չարչարանքի մէջ են: Կը սպաննեն, կ'անարգեն, կը ծեծեն:

Այս անհերքելի խժդժութիւններէն կը հասկցուի թէ Պուլկարիոյ քոմիթաճիները, սարսափեցնող եւ «անպատասխանատու» կազմակերպութիւնները մնացած են թուրք փոքրամասնութիւնները կամ բնաջնջել, կամ զանգուածօրէն վտարել: Արդէն, եղբայրները որոնք խուճապահար մեր գիրկը կ'ապաստանին, բոլոր հերքումներէն վեր՝ կենդանի, տխուր եւ եղերական հերքում մը կը կազմեն:

«Անհեթեթ սպառնալիքներ»

— o·o —

Պուլկարերէն « Իլինտէն » թերթը կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Ժամանակաւոր յաւելեալ մը վերջ, թուրք մամուլի մէկ մասը կրկին բռնկած է իր յարձակումը մեր դէմ, ինչ որ ուշինչով կրնայ արդարանալ: Ասոր վրայ կանգ պիտի չառնէինք, եթէ այդ յարձակումը տեղ գտած չըլլար եւ կիսապաշտօնական թերթի մը մէջ, ինչպիսին է Պոլսոյ « Ճիւմհուրիյէթ »ը:

Պուլկարիոյ դէմ այս յարձակումը սկսելու պատճառն է այն պարագան որ մեր մամուլը, մանաւանդ «Նովօ Վրէմէ», «Զնամէ», «Միր» եւ «Մակեդոնիա» թերթերը տեղ տուած են Թրակիոյ մէջ թուրք կառավարութեան կարգադրութեանց, բայց մանաւանդ մարդասանութեան հաստատման յուրին:

Մեր մամուլը երբեք ուզած չէ միջամտել մեր դրացիին ներքին գործերուն որպէսզի « Ճիւմհուրիյէթ » հիմք ունենար այդքան խստօրէն յարձակելու մեր վրայ: Այն հետաքրքրութիւնը զոր վերջերս Թրակիոյ ցոյց կուտան թուրք կառավարութիւնն ու թուրք մամուլը — 12 տարի շարունակ ոչ մէկ բառ արտասանելէ վերջ, — շատ բնականօրէն պիտի գրաւէր պուլկար մամուլին ուշադրութիւնը: Թրակիոյ մէջ մարդասանի հաստատման մասին, Արդ. ժողովի բեմէն՝ ներքին գործոց Շիւքրի Գայայի պաշտօնական յայտարարութիւնը մանաւանդ պէտք էր խոկաց պուլկար հանրային կարծիքը: Երբ էկոուլիա թերթէն «Զամանի» թերթին մէջ Թրակիոյ հարցին անդրադառնալով կը գրէ թէ՝ «եթէ էնիկիոյն այսօր Թուրքիոյ սիրտն է, Թրակիան անոր շարունակութեան գլուխն է», ինչպէս եւ՝ «Թուրքիա որոշած է եռապետութեանց կազմին մէջ մտնել եւ գործօն դեր մը կատարել անոնց քաղաքականութեան մէջ», մենք կիսուինք չուզէի՞նք այդ յայտարարութիւններէն եզրակացնելու թէ Թուրքիա Թրակիոյ կը պարտի Պալքանեան պետութեանց եւ ուրիշներու հետ պալքանեան ուխտ ստորագրելու իր համոզմունքը: Երբ Ասիմին Տավէր « Ճիւմհուրիյէթ »ի մէջ կ'ընդգծէ թէ « Էտիրնէն այն դուռն է ուրկէ անդին կը բացուի Թրքութեան արեւմուտքը», ինչպէս եւ այն որ՝ «Սուլթան Սէլիմի մզկիթը արեւմուտք ցոյց տուող յիշատակարանն է », ու եթէ, բայցի մը համար, ենթադրենք թէ էկուլիա եւ Ասիմին Տավէր իրենց այս տողերով չեն ուզած սպառնալ մեզի, ինչո՞վ յանցաւոր ենք սպառնալիք տեսնելու մեր եզրակացութեան մէջ: Ասիմին Տավէր պէտք իրենց ներքին կեանքի միջամտութիւն մը կը նկատէ Թրակիոյ մէջ իրենց կարգադրութեանց մասին մեր լռութիւնը եւ կ'աճապարէ գրել թէ՝ Թրակիան պիտի վերակառուցուի եւ իր հարստութիւնն ու բնակչութիւնը պիտի աւելնան:

Ռուս. օդանաւեր դէպի Փարիզ եւ Հռոմ

Երկուշաբթի օր Մոսկուայէն դէպի Փարիզ ճամբայ ելաւ ռուսական օդանաւային պատուիրակութիւն մը, եւ իջաւ Պուրժէի օդակայանը:

Ուրիշ խորհրդային պատուիրակութիւն մըն ալ ճամբայ ելաւ դէպի Հռոմ, փոխադարձ այցելութիւն տալու համար մարաջախտ Իթալօ Պալպոյի որ Մոսկուա գացած էր հինգ տարի առաջ: Այցելութեան կը մասնակցին ... նաւեր: Պատուիրակութեան նախագահն է «Ավիախիմ» ընկերութեան նախագահը: Այս ընկերութիւնը, որ յատկացուած է քիմիական պատերազմի եւ օդանաւային պաշտպանութեան, ունի աւելի քան վեց միլիոն անդամ:

Իտալիոյ զինուորական պատրաստութիւնները

Իտալիոյ պաշտօնաթերթը հրամանագիր — օրէնք մը հրատարակեց, որ կ'արտօնէ արտակարգ վարկեր յատկացնել, նոր մարտանաւեր շինելու համար: Վարկերը սահմանուած են հետեւեալ կարգով.— 20 միլիոն՝ 1935—36 տարեշրջանին համար, 167 միլիոն՝ 1936 — 37ի համար, 167 միլիոն՝ 1937 — 38ի համար: Ոչ միայն նոր մարտանաւեր պիտի շինուին, այլեւ հինցած նաւեր պիտի ձեւափոխուին:

❋ Անցեալ յունուարէն ի վեր, իտալական նաւատորմը ռազմափորձեր կը կատարէ կարճ ընդհատումներով, կ'աւէթէ զինուորական նաւահանգիստին ու ջեւ։ Ռազմափորձերը կը շարունակուին Մոսկուա նշան պիտի առնուի թորփիլահալածներով, 12,000 մէթր հեռաւորութեամբ: Պիտի կատարուին նաեւ գիշերային ամրակոծութեան փորձեր, լուսաւորութեան արդիական ձեւերով:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

Հ. ԱՐՍԷՆ ՂԱԶԻԿԵԱՆ

(Թ. եւ վերջին մաս)

Մեր մէջ կայ ազգային խոշոր թերութիւն մը, որմէ զերծ չմնաց եւ ո՛չ իսկ իմ անմահ ուսուցիչս, Հ. Արսէն Ղազիկեանը։ Գրական, կամ որ եւ է ուրիշ վիճաբանութեան չենք ջանար տալ գիտակից լրջութիւն մը, ջիղերը հանդարտեցնող ազուոր եւ նուրբ ազնուականութիւն մը։ Գրական քննադատ Գ. Մ. Գարասմեանը եւ ուրիշներ՝ բացառութիւն կը կազմեն։ Գ. Ծ. Նարդունին, այս զարգացած եւ լրջօրէն պատրաստուած բժիշկ–գրագէտը խառնուածքով բուռն է, նման խառնուածքի աքսորական յոյժ տաղանդաւոր Գուրգէն Մահարի գրագէտին։ Կարծես ուժը կայ արտին մէջ, ու մինչ պատրաստ հարուածելու։ Կը վիճաբանի խայթող, գրեթէ լիրբ ռոտացնող շունչով մը։ Անիշխանական մը գրական վիճաբանութիւններուն մէջ, որուն հարուածները դառնօրէն իրենց «Բազմավէպ»ի խմբագիրը։ Ինծ որոշ կ'ելլեր վերցուին՝ բոլորին ալ համակրելի պիտի ըլլայ Գ. Նարդունիին եզականութիւնը։

Անգրիմ, հետաքրքրուեցէք խառյական մամուլով, հոն պիտի գտնէք թեր ու դէմ գրական կարծիքներ, նոյն իսկ երկարատեւ վիճաբանութիւններ։ Բայց գրութեան ընթացքը, ընդլայնումը եւ վերջաւորութիւնը եղրուած է հանդարտութեան եւ ազնուական շունչի մը անպակաս հոսումով, որուն խաղաղութիւնը դժուար է որ մթագնէ ինքնահոսին մէլամը։

Հ. Ա. Ղազիկեան անսահման վստահութիւն ունէր իր անձին անպարտելիութեան մասին, անշուշտ իր նիւթին սահմանին մէջ։ Սկսելէ առաջ արդէն յաղթողի դիրքին մէջ կը դնէր ինքզինք։ Ինքնահաւան կեցուա՞ծք։ Բացարձակապէս ո՛չ։ Ներելի եւ համակրելի բան մըն էր աւելի անոր մէջ։ Սիրելի բան մը՝ մանկունակ քաղցրութեամբ։

Անոր ամենամեծ ցաւը կը կայանար անմիջապէս չկարենալ պատասխանելուն մէջ. ուրիշ գործերով (դրեթէ միշտ գրական) զբաղած ըլլալուն պատճառաւ։ Իրեն հասած օրաթերթը կամ ամսաթերթը կը տրորէր ձեռքերուն մէջ, անոյշ ժպիտով մը, եւ յետոյ դառնալով իր շուրջիններուն՝ կ'աւելցնէր երգիծական ոճով, «կաշին պիտի քերթեմ»... Յետոյ կը լայնցնէր նայուածքին շրջագիծը, աջ ձեռքը կը շարժէր փոքրիկ հարուածներով, հեռանալով ոչ արագ եւ ոչ ալ դանդաղ, քիչ մը արմնեղած։

Ազոլօ. Մուրատ – Րաֆայէլեան վարժարանին ամարանոցը։ «Տղա՛ս, կարդա որ մտիկ ընեմ...»։ Ու ես, ի բնէ քաջուող՝ չէի համարձակեր պատանեկան համեստ քերթուածներս ցուցնել իրեն։ Սակայն պէտք էր հնազանդիլ։ Ձիս կը նստեցնէր իր աջ կողմը, ծառերուն տակ, ու ես կը սկսէի կարդալ մեղմ ձայնով մը։ Այս դըւարթախոս մարդը, որ չկայ այլ եւս, կը փոխուէր տարապայմանօրէն, ոչ անշուշտ քերթուածներուս ազդեցութենէն, այլ՝ բնութեան հոգեթով միջնոլորտէն, մանաւանդ իր ասոր առակ խառնուածքէն, եւ ինչո՞ւ ժխտել, քիչ մըն ալ բանաստեղծութիւններէն։ Կարդալէս վերջ, տեսարանը կ'առնէր ձեռքս, եւ տաղաչափական սխալները, պակասը բանաստեղծական կերտուածքի ուժին՝ կը շեշտաւորէր։ Կը խօսէր գրականութեան մասին։ Ունէր արուչ գաղափար մը սատարագրի գրականութեան մասին, բայց չունէր պերճօրէն խօսելու, երկարելու բանախօսի կարողութիւնը։ Այս վերջին պարագան ինք ալ չէր տեսեր, երբ հայ լեզուի մասին բանախօսութեան մը հրաւէրը ընդունած էր Միլանի մէջ։ Ան մեծցած էր եւ աշխատած սենեակի մը մէջ, սեղանի մը առջեւ, միշտ անձայն դրականութեամբ։ Անոր հոնչուն լեզուն անձայն գրիչն էր։

Ինչպէս Պոլիս եւ այլուր՝ դաստիարակուած էր հայ լեզուն տիրական շեշտով մը, պատգամի ազդեցութիւն ընող ձգողութեամբ մը։ Բացատրութեան մէջ արագ էր, ջղային արագութիւն մը։ Գրաբար հոլովումներն ու խոնարհումները կը ջանար սորվեցնել տարօրինակ ձեւով մը, որ դասարանը կը պահէր լարուած գիրքի մը մէջ։ Գրատախտակը կը լեցնէր ու կ'աւրէր հեւ ի հեւ, առանց դադարի. եւ այսպէս մէկ ժամ չարունակ։

Ցանկարծ կը կենար, շունչ կ'առնէր, յետոյ կը սկսէր երգիծական համակրելի շունչով մը պատմել թէ վերջերս որուն «կաշին քերթած» էր այս կամ այն ձեւով։ Մեր աչքերը ուղղած գրատախտակին եւ իրեն՝ կը հետեւէինք այս զարմանալի մարդուն պատմելու անսովոր ձեւին. ու յետոյ կը սկսէր խնդուքը, որ չէր վերջանար... Ինքզինք գո՜հ կը զգար եւ վարձատրուած՝ երբ մեր խնդուքով իր կողմը կը բռնէինք...

Գրաբարէն անցած աշխարհաբարին, երկուքին ալ տիրացած մայրենի տաղանդութեամբ՝ մեզ կը ջանար դարձնել իսկական Հայեր։ «Էջմիածին, տղաքս, լեզու՛ն...»։ Այս երեք բառերով շատ բան բան կ'ուզէր. անկեղծ եւ արծաթ բառեր։

Ժամը վերջացած կ'ըլլար արդէն, երբ ան «փառաւոր» քերթուած մը կը սկսէր կարդալ։ Անոր առողջութիւնը, ընթերցանութեան եկեղեցիներուն նրբութեան ատրճանաւորում մը, ձայնի փափկութեան մասնագոյնութիւնը՝ կատարեալ էին։

Կատարեալ արուեստ ունէր քերթուած կարդալու։ Կը կարդար պատրաստուած, ուսումնասիրուած անդրադարձումով։ Անմոռուած։ Ձախ ձեռքին ցուցամատը կը շարժէր մեղմ կշռոյթով, ու նայուածքին վերացումը կը հալէր ձայնին քաղցրերգութեան մէջ։

Կը սիրէր երաժշտութիւնը, եւ շատ։ Կը յիշեմ տեսած ըլլալ դաշնակի կողքին ինքնամփոփ եւ լուռ։ Երկար առեն։ Կ'ունկնդրէր մելամաղձոտութեամբ. մինչ իր տաղանդաւոր թոռնուհին կը նուագէր Շոփէն կամ Վերդի

Կը յիշեմ որ օր մը, հազիւ կրցաւ երաժշտութիւնը սահմանել սա երեք բառերով, «տարօրինակ բան մըն է»։ Անոր ուշ սահմանումներ շատ ունէր, ըլլալով երազող մը։ Տարիներ յետոյ, երբ կարդացի Ա. Մօրուայի «Պայրըն»ը, եւ Պայրընի սքանչելի օրագրութիւնները՝ հանդիպեցայ անգլիացի ազատատէր, կրակուրոց բանաստեղծին այն կարծիքին թէ՝ «երաժշտութիւնը տարօրինակ բան մըն է»...

Այդ օր վարդապետը նոյն ապրումն ունեցած էր, նոյն ազդեցութեան վայրկեանները, ինչ որ Ալպիոնի հզօր զաւակը զգացած էր աւելի քան մէկ դար առաջ։

Անոր երգեցողութիւնը, ժամերգութեան առեն՝ յոյժ ինքնատիպ էր։ Հզօր ձայն մը, արեւելեան ներհուն, հաշտուած ցաւով մը համակուած։ Երգը կ'ուռէր յանկարծ, կը պայթէր։ Անոր ձայնը կարծես, կը քերէր, կը թափանցէր կամարին մէջ, ուժով եւ խոր, շատ խոր հաւատքով մը։ Դէմքը բոլորովին այլափոխուած կ'ըլլար, որուն վրայ յատկանշական էին մեր աչքերուն սովորականէն աւելի խոշորնալը։ Անոյշ վարդապետի իմաստուն աչքեր

Մարդը, երկար եւ անվերջանալի հառաչանք մըն էր Աստուծոյ սեղանին առջեւ։ Ան եղաւ միակ վարդապետը որ գիտցաւ յուզումէն լացնել զիս, ժամերգութեան մը պահուն։

Եւ հիմա, որ ա՛լ չկաս հոգեխօս վարդապետ, հիմա որ սիրած վանքիդ նոճիները տարիներէ ի վեր չունին ներկայութիւնը քու պաշտելի գոյութեան, հիմա որ սենեակդ, ուր մանուկ մտար եւ հսկայ դուրս ելար, եւ որ զրկուած է աստուածացումէն քու մարդկային խոկումներուդ, հիմա, որ լռած է առ յաւէտ տրոփը քու գըրչած եւ բարի սրտին՝ կ'իջնէ ամբողջ ազգի մը զմայլանքն ու յարգանքը հեռաւոր եւ մենակեաց անիւնիդ վրայ. կ'իջնէ մաքուր եւ սպիտակ փառքը քու մեղուաջան վաստակաւոր ծանրախոհ հանճարին վրայ։

Փայփայէ զանոնք, սիրելի վարդապետ, որովհետեւ ազուոր «բաներ» են, որովհետեւ չահեցար առանց վաստկելու անոնց եռեւէն։

Օր մը անշուշտ, Ս. Ղազար քեզ պիտի փոխադրէ իր ծոցը ու հոն, սիրելի վարդապետ, ամէն իրիկուն սաւերդ պիտի շրջի Միխիթարեաններուն եւ երկնառոյզ նոճիներուն առընթեր, որոնց տակ, անթուական օր մը անսայ քեզ, մտիկցայ քեզի ամչկոտ եւ երկիւղած եւ դողդղջուն շրթներով ու առջին անգամ ըլլալով համբուրեցի անմարդկային բարութիւնն ու օրհնութիւնը քու Աջին։ Հեռուն արեւ կը հանէր։ Դուն մտածեր էիր, երկրին ջուրերուն ժպիտով։ Նայեցար ինծի խոր եւ հիւթեղ նայուածքով մը եւ լսիր, «անուշ ինչ է տղա՛ս...»։

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

*** Ներքին Աթոսայի եւ Վերին Աթոսայի Ագիարա, Դարաչիչակ, Ոնդամալ, Սոյակ, Բժնի, Գիւմուշ, Ալափարս եւ Օրդակլու գիւղերուն շուրջը մարախ երեւցած յուլիսի սկիզբը։ Մարախը դեռ փոքր է եւ վնաս չի կրնար պատճառել, բայց շուտով կը մեծնայ եւ կը թեւաւորուի։ Մարախը փճացնելու պայքար է յայտարարուած։

*** Յուլիս 9ին Մոսկուայի մէջ մեռած քաղաքին պետական թատրոնին բեմադրիչներէն Ս. Խաչատրեան, որ այնքան գնահատուած էր։ 1921ին Մոսկուայի մէջ հիմնած էր հայկական թատերական դպրոց մը։

(Խորհ. Հայաստան)

ՃԻԶԵՐ

1.

Լաէ՛ ցեղ, ահա աշխատունքը՝ իջաւ. մինչաղ է նորէն, հոգւոյս պարտուած թեւերը կը թրթռան պզտիկ հովի մը պզտիկ հպումէն, երբ ինծի կ'ըսեն.

— Տղա՛ս, հառաչանքներ մի՛ արձակեր այդքան, դեռ երիտասարդ ես, թեւերդ ամպերը յաւիտենական չեն. կայ ու պիտի մնայ կապոյտը, անհուն ծովը իր եռքին։

— Բայց ինչպէ՛ս, ինչպէ՛ս երբ այսքան ցաւ ու անարդարութիւն կայ լուսնին տակ, կարելի՞ է անտարբեր խօսիլ, խեղդել հառաչանքները եւ չզոռալ չանթի մը պէս։

— Լաէ՛, ցեղ իմ, գոնէ որ եզար ջահակիր խաւարամիտ Ասիոյ ու դարեր քու անմահ տաղանդդ լուսնին եւ արեւուն շողերուն հետ խառնեցիր, լո՛յս եւ ճաճանչ եզար յանուն գեղեցիկին, գուն որ լոյս եւ մարգրիտ ցանեցիր, յանուն արուեստին։

Լաէ՛, ես կ'ուզեմ մանկունակ ճիչերով մանուկ մը ըլլալ վերստին, ու մոռնալ ամէն բան, եւ պոռալ, աղաղակել Եւրոպայի երեսին թէ՝ ինքը մեր ցեղին գերեզմանափորը, ոճիրներուն ոճիրը գործեց, տարիներ ու տարիներ ազուէսի ժպիտներ ցանեց այն վոհմակին, որ քանդեց ու աւերակ դարձուց մեր աշխարհը, որ փլցուց քաղաքներ չէն եւ դաշտեր՝ բերրի։

Լաէ՛, ես կ'ուզեմ որ մեր ցեղին քաղցրաժպիտ հարսներէն մէկը աշխարհ բերէր որդի մը սեւաչեայ ու պայծառատես, լի անհման հանճարով եւ իմացականութեամբ, որ պատկերացնէր ահաւոր ջարդը եւ ներկայի փլուզումը

Լաէ՛, ես կ'ուզեմ որ մեր ցեղին այդ հրաշածին որդին ըլլար այնպէս հըզօր, այնպէս հուժկու, որ երբ աստղերուն տակ իր քայլերը նետէր, ամպրոպներուն բոյները սարսէին։

Լաէ՛, եւ տես, թէ զաւակներդ ուր են ինկած, որ սեւ ամպերուն տակ կը տառապին, զմրուր քամելով դառնութեան բաժակը։

Լաէ՛, ինչպէս չտառապիմ, ինչպէս լուռ մնամ ես, ցեղդ իմ պաշտելի։

2

Դաշնակցական ընկեր, դուն սաբազիր քաջորդի, գիտեմ որ սա օտար հողին վրայ քու ազատութեան ծարաւ հոգիդ հայրենիքի ափ մը հողին համար կ'այրի։ Գիտեմ, կ'ուզես քու Հայու կարմիր արիւնդ այդ սուրբ հողին համար մէկ անգամ ալ թափել...

Դուն Դաշնակցական սիրտ, Հայրենիքի անզուգական ճակատ, ներէ որ տառապանքի սա դաժան բեռ իմ յողնաբեկ ուսերուս վրայ շալկած երկիւղածութեամբ եւ հաւատքով երկու խօսք ըսեմ։

Նախ թոյլ տուր որ քու բոցավառ աչքերդ, եւ անզուգա Հայրենիքին համար բաբախող պողպատեայ կուրծքդ տաք–տաք համբուրեմ։

Վասնզի, այդ աչքերուն մէջ ես կը տեսնեմ կրակը հեռաւոր աւեր Հայրենիքին, եւ բաբախումը Դաշնակցութեան փոթորիկին։

Ո՛վ դու հարազատ Հայորդի, ազատաջայ մեծ ու ազատ Հայաստանին։ Ի՞նչ ունիս նորէն, եթերին մռմեր չզիտեցի՞ր, արշալոյսին բոցավառիլը ըսաւ չտեսա՞ր։

Ի՞նչ ունիս այդ վիրաւոր սրտիդ տակ, որ օտար հողին, օտար երկրին, դաշտերուն եւ հովիտներուն մէջ, ուրախութեան եւ տրտմութեան ժամերուն, արեւուն ճառագայթներուն պէս կը փայփայիս, եւ յանկարծ կը պոռթկաս հայրենիքին եւ անոր երրորդութեան դէմ հայհոյող դաւաճան շրթներուն...

Համբերութիւն, ո՛վ իմ քաջս, ո՛վ իմ հերոս։ Թող որ բոլոր օձի ձագուկները իրենց փորին վրայ սողան, իրենց թոյները թափեն... Թող արեւուն եւ լուսնին յստակ լոյսերուն տակ փսխեն...

Ցեղը արթուն է, ինչո՞ւ չըսեմ, դու արթուն ես, քու կրակ աչքերովդ, եւ երկաթեայ բազուկներովդ

Բայց, ո՛վ իմ կորիճ ընկերս, մըտածէ որ ամէն մէկ Դաշնակցականի կարմիր արիւնը հայրենիքին սիրոյն է. ուրեմն խնայէ յեղափոխական արիւնդ։

Ս. ՎՐԻԺԱԿ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ
ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ԿԻՆԵՐՈՒՆ

ԽՄԲ.— Ամերիկայի Հ. Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը հետեւեալ կոչը ուղղած է իր շրջանի եւ արտասահմանի բոլոր հայ կիներուն, վերջին Պատգ. Ժողովին առթիւ։

Գրի առնուած՝ Ամերիկայի ծանօթ պայքարներուն առթիւ, այս կոչը արժէք ունի ամէն տեղի համար, քանի որ նոյն անախորժ մթնոլորտը կը տիրէ բոլոր գաղութներու մէջ։

Սիրելի քոյրեր,

Ազգովին կ'ապրինք շատ փափուկ ու վտանգաւոր շրջան մը։ Լինել–չլինելու հարցն այսօր, աւելի քան ուրիշ ոեւէ առեն, սուր կերպով դրուած է մեր առջեւ։ Մեր սեփական երկրէն դուրս քշուած, օտար երկիրներու մէջ ցիրուցան, եւ ներքնապէս պառակտուած մեր այս տխուր վիճակը, հրճուանք կրնայ պատճառել մեր դարաւոր թշնամիին միայն։ Ան՝ ինչ որ մեր թշնամին չկրցաւ ընել, ցաւով կը տեսնենք, որ կ'ընեն մեր մէջ հայանուն մարդիկ, իրենց հակազգայնական քայլերով սխտնմամբ կերպով պառակտելով ու քայքայելով մեր գաղութներու ներքին ազգային կեանքը.

Տարի մըն է խոր ցաւով ականատես կ'ըլլանք ազգասպան պայքարի մը։ Փոթորկուած է գաղութներու կեանքը։ Սահեղծուած ընդհանուր շփոթէն շատեր կորսնցնելով միտք ու դատողութիւն՝ ինկան մեծ սխալներու մէջ։ Այնպիսի պահու մը, երբ շատ պէտք ունէինք գործի եւ միութեան, եղած ենք բաժան–բաժան. քոյրը՝ քրոջ, եղբայրը՝ եղբօր, մայրը զաւկին դէմ է այսօր։ Ցաւով կ'արձանագրենք մանաւանդ մաս մը հայ կիներու բռնած ընթացքը։ Եղան կիներ, որոնք թոյլ տուին իրենց իյնալ այս պայքարին մէջ եւ ցուցադրեցին այնպիսի բարքեր, որոնք արատ են հայ կնոջ բարի ու առաքինի անուան։ Հայ կինը պիտի չիյնար այդ սխալին մէջ. լուրջ, զգաստ ու հեռատես ըլլալու իմաստութիւնը պիտի ունենար եւ պիտի հասկնար որ սադրծուած այս հայասպան պայքարը թշնամիներէ նիւթուած դաւ մըն էր, որուն ոչ միայն պիտի չմասնակցէր, այլ պիտի ջանար հակազդել իր բոլոր ուժով

Մեր ժողովուրդը նման մութ օրեր շատ է ապրած, բայց ոչ մէկ առեն հայ կինը, հայ մայրը չէ կորսնցուցած իր գլուխն ու դատողութիւնը. մինչ հայ տղամարդու կողքին կատարած է իր պահապան հրեշտակի դերը մեր ժողովուրդին համար։ Այս պատասխանատուութեան մը ... կը գտնուինք մենք. մինչեւ ... հպարտ զգացեր ենք մեր նախորդներով. պէտք է աշխատինք որ յաջորդներուն չամչնայ մեր պատճառով. Մեր մայրերը գուրգուրացին մեր աւանդութիւններուն, մեր լեզուին, պատմութեան ու բարքերուն վրայ ու հասցուցին մինչեւ մեր օրերը։ ... բան մը պիտի չկրնանք աւելցնել, գոնէ չկորսնցնենք եղածը, գուրգուրանք մեզի ձգուած աւանդներուն վրայ ու հաւատարմօրէն փոխանցենք անոնք մեր յաջորդներուն։ Մեր մայրերու ... մեր փիւրաւոր մեռելներուն կտակն այս։

Զգաստ ըլլանք. սիրելի քոյրեր, չկորսնցնենք մեր կոչումէն, գիտակցինք մեր պարտականութիւններուն եւ մանաւանդ ճանչնանք մեր իրական թշնամիները։

Հայ Կ. Խաչի 14րդ Ընդհ. Պատգ. Ժողովի զգացումներուն իրբեւ թարգման, կոչ կ'ուղղենք բոլոր մեր անդամներուն ու հայ կիներուն, որ ... յան վերին ատեանի զգոյշ ու ... խանձախնդիր հայ անուան բարձրութեան, մոռնան ամէն քէն ու ... նուիրուին չնաշխարհ աշխատանքի։ Թուրքիոյ խորերն ու անապատներուն մէջ ունինք հազարաւոր քոյրեր ու եղբայրներ, որոնք մահը կ'ապրին ամէն օր։ Անոնք ապառնի կ'ուզեն ... օգնութեան կը սպասեն։ Ունինք ... տարութեան մէջ մեծցնող ... հսկայ թիւ մը, որ կ'սպասեն մեզմէ օրէ օր եւ որուն համար ... հրամեշտ միջոցներ ու աշխատանք կարեւոր. ունինք ստուար թիւ ... ուսումի ծարաւ երիտասարդութեան որ օրապահիկի մը համար իր ... գործարաններու անկիւնները ... վերջապէս վիթխարաներ, հիւանդներ ու չքաւորներ, որոնց յոյսը մեր վրան է։ Այս բոլորին հասնելու համար ... պարտականութիւնը կը ծանրանայ ... ռաւելապէս հայ կնոջ վրայ։ Գոհունակութեամբ կը յայտնենք, որ հայ կիներու մէկ կարեւոր մասը՝ բոլորուած Հայ Կ. Խաչի շուրջ, տարիներէ ի վեր կը կատարէ իր պարտականութիւնը։ Հոն՝ ուր կարիք եղած է, Հայ Կ. Խաչը գտնուած է իր դերին մէջ։ Անոր այս ազգաշէն գործունէութիւնը այսօր այնքան մեծցած ու ծաւալած է, որ կը կարօտի աւելի մեծ ճիգերու եւ զոհողութեանց։

Հայ Կ. Խաչը վստահ է, որ հայ կինը պատրաստ է տալու իր անվերապահ աջակցութիւնը գործի մը, որ միակ նպատակը մեր ցեղի գոյութեան պահպանումն է։

Հայ Կ. Խաչը վստահ է, որ ... դապահ հայ մայրը յետ այսու ... լուրջ ու գուրգուրոտ վերաբեր... ցոյց պիտի տայ մեր ցեղային արժէ... ներուն եւ պիտի չգտնուի մէկ հայ կին, որ ուզէ հեռու մնալ Հայ Կ. Խաչի սրբազան գործէն։

Վերջին տարուան ընթացքին, ... 1500 կիներ միացան Հայ Կ. Խաչի ... պատուաւոր կազմակերպութեան ... յոյս ունինք, որ յառաջիկայ շրջանին աւելի մեծ թիւով կիներ պիտի բերեն իրենց ծառայութիւնը մեր ժողովուրդին, Հայ Կ. Խաչի միջոցաւ

Հ. Կ. Խ. Կ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ահմատ Իմատի այս զոյգ գորգերը մանրակէտներու կողմէ դնահատուեցան 30,000 րիալ։ Այս տաղաւարին մէջ ռուս նկարիչ եւ արուեստագէտ Կլերովի ցուցադրած է բուդահերկ նըկար մը, որուն գոյներն ու արտահայտութիւնը աւելի յաջող են քան թէ միտքն ու բովանդակութիւնը, որ կը ներկայացնէ Շահնշահ Փահլէվին հեծած ամեհի ձիու մը վրայ եւ նիզակը խրեր է ձիու ոտներուն տակ թաւալող վիշապի երախին մէջ։ Նկարի բովանդակութիւնը մեզ կը յիշեցնէ ռուսական եւ վրացական Ս. Գէորգի նկարը. Այս բուդահերկին մանրանըկարը արծաթեայ տախտակի մը վրայ նուրբ եւ յաջող կերպով փորագրած է արուեստագէտ փորագրիչ Դաւիթ Փափազեանը՝ Ցուցահանդէսի կազմակերպիչ յանձնախումբի ապսպրանքով։

2. Այս տաղաւարը յատկացուած է «Դէհքան» ընկերութեան, որ կը պատրաստէ տեղական մեքենաներ, կեղա–մոմեր, ջրանեկի վանաղան գոյներ եւն

3. Ընկերութիւն «Միրց», որ կ'արտադրէ օճառ եւ ծխախոտ։ Գործատէրերն են Վահրամ, Լեւոն եւ Միհրան Շահգալտեան եղբայրները, որոնք 10 տարիներու յարատեւ աշխատանքէն յետոյ գործը հասցուցին ներկայ յաջող վիճակին եւ առէ երկու տարի առաջ ալ արժանացան արքայական հրովարտակի եւ շքանշանի։ «Միրց» ընկերութեան օճառի եւ ծխախոտի սպառումը բաւական յաջող է

4. Շուէտական ընկերութիւն Pers - komp, որուն Ատրպատականի ներկայացուցիչն է «Պչեյաս» առեւտրական տունը։ Perskompը Ատրպատականէն կ'արտահանէ տեղական չոր միրգերու ամէն տեսակներ։ «Պչեյաս» առեւտրական տունը առանձներ է միրգերու պատրաստութիւնը – չորցնել, մաքրել, դասել, դասաւորել եւն.։ Գործարաններ կան Թաւրիզ, Մարաղա, Դուխարգան, Կաղիզմահան եւ Իւսկիւ, որոնք ունին միրգերու բնուիր տեսակներ։ Միրգեր չորցնելու աշխատանքի ժամանակ աշխատող գործաւորներու թիւը կը հասնի 700ի։ Այս աշխատանքներու մասնագէտն է Գեղամ Աֆթանտիլեանը, որ ցուցադրած է միմիայն չոր միրգէն պատրաստուած պարսկական Շիր ու Խուրշիդ զինանշանը եւ երկաթուղի։ Ցուցադրուած են նաեւ արտահանուելիք մըրգերու բնուիր տեսակներ, չամիչ, քիշմիշ, ծիրանի չիր, ծիրանի հունտ եւն.։ Շահնշահը այս տաղաւարը դիտելէ եւ իր գոհունակութիւնը յայտնելէ յետոյ ըսած է.— «Այս ընկերութիւնը Պարսկաստանի համար լաւ է»։

5. Աթոռի գործարան «Էնէրժի», սեփականատէր Միհրդատ Փոխարեան։ Ցուցադրուած են քանի մը տեսակ աթոռներ, որոնք իրենց նուրբ ու ճաշակաւոր շինուածքով, գեղեցկութեամբ կրնան մրցիլ եւրոպականներու աթոռներու հետ։ Շահնշահը հետաքրքրուած է գործի մանրամասնութիւններով եւ երբ գործատէրը յայտներ է որ աթոռներու համար լաւագոյն փայտը Արտաբիլը կ'արտադրէ, բայց չեն արտօներ, որ այդ փայտէն (Ղըզըլէգօղ) Թաւրիզ բերենք, այն առեն Ն. Վեհափառութիւնը նահանգապետին հրամայեր է, որ արտօնեն յիշեալ փայտի ներածումը Թաւրիզ աթոռներու շինութեան համար եւ իր գոհունակութիւնն ու քաջալերութիւնը յայտնած է Միհրդատ Փոխարեանին։

6. Օճառի գործարան «Իզատոմ», ցուցադրած է իր արտադրութեան զանազան տեսակներ եւ մակարոն, որ բաւական յաջող է

7. Ընկերութիւն Բանդրազի Անվարի, կը պատրաստէ տեղական մետաքսէն գործուած սփռոցներ, թաշկինակներ, նուրբ հագուստներ, արդուզարդի գործուածքներ եւն. բոլորն ալ յաջող։

8. Նկարիչ Արժանգի, պարսկական նորագոյն շրջանի նկարչութեան մէջ կը գրաւէ իր արժանի տեղը։ Այն նըկարները որոնք բուն իսկ պարսկական տիպարներն ու Պարսկաստանը կը ներկայացնեն բնական եւ հարազատ դրոշմ ունին, ինչպէս «Մուրացիկ»ը, «Կոյր»ը, «Դարվիշ»ը եւն.։ Բնութեան տեսարաններու մէջ նկարչի գոյները այնքան վառ ու ցայտուն են, որ յաճախ չեղած են հարազատութենէ։ Յաջող են մանաւանդ մանրանկարները եւ պատմական աւերակներու տեսարանները։

9. Ատաղձագործ Ստեփան Բուդաղեան (որ պետական դպրոցի մը մէջ աշակերտներու հիւսնութիւն կը սորվեցնէ) ցուցադրած է՝ ընկոյզի, ծիրանի, տանձի եւ այլ փայտերէ շինուած եւ յաջող ճաշակով զունաւորուած գործիքներ, շրջանակներ, տուփեր, սառափաղարդ թառ, «քեամանչա» եւն., բոլորն ալ նուրբ եւ գեղեցիկ եւ գնահատելի՝ իբր ձեռքի աշխատանք։

10. Լուցկիի գործարանի տաղաւար, յաջողապէս զարդարուած է, լուցկիներով կազմած են երկու սիւներ եւ կամար մը՝ Պերսոպոլիսի հին պալատներու ոճով։ Գործարանն ունի 600 գործաւորներ եւ կ'արտադրէ մեծ քանակութեամբ լուցկի, որ ի վերջոյ կրցաւ յետ մղել ռուսական եւ անգլիական լուցկիները։ Այս տաղաւարը զարդարուած է Թաւրիզի մէջ գործուած երկու գորգերով, որոնց նկարները հիւսման արժանի են, մէկը կը պատկերացնէ արդի Պարսկաստանի գիւղը՝ իր բոլոր տեսարաններով եւ գիւղական տիպերը՝ քաղաքի մէջ, իսկ միւսը պատմական Պարսկաստանի աւերակներու տեսարանները։ Գորգագործ երեք մանուկներու աշխատանքի նկարը, առաջին գորգի կեդրոնին մէջ, շատ բնական է։ Լուցկիի գործարանի ամբողջ աշխատանքներն ու տեսարանները լուսանկարներով ցուցադրուած են տաղաւարի մէջ։

11. Ընկերութիւն «Շահան», մեքենաներով կ'արտադրէ բրդեայ, բամպակեայ եւ մետաքսեայ գործուածքներ, որոնք բոլորն ալ յաջող պատրաստ ունին, մանաւանդ աշնան եւ ձմեռուան։ Թաւրիզի մէջ բաւական յաջողութիւն գտած է բրդեայ եւ բամպակեայ գործուածքներու շինութիւնը որով կը զբաղին թէ Հայեր եւ թէ Պարսիկներ։ Տեղական այս արդիւնաբերութեանց մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէ նաեւ Ասլան Ստեփանեանի գործարանը, որ յաջող ու հիմնաւոր գործ ունի։ Այս գործարանը սակայն որ... է գործուածք ցուցադրած չէր։

12. Լուսանկարիչ Մելիք Ոսկանեան. Այս երիտասարդ արուեստագէտ լուսանկարիչը մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ Թաւրիզի պետական, զինուորական շրջանակներու, Եւրոպացիներու, Պարսիկներու եւ Հայերու մէջ։

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

(2)

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Դաշտահանդէսներու այս հրճուա-լից մէջ, տեղի ունեցաւ նոյնպէս Ֆր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին համ-գէսը, Մէն-Քլուի անտառին մէջ, յուլիս 29ի կիրակին:

Կոկիկ բազմութիւն մը ձեռւորած էր ընկերական մտերմիկ մթնոլորտ մը, շուրջ մը մասնաւորականներով:

Օրուան բանախօսն էր Տիկ. Շահ-յանեան որ բանալով դաշտահանդէսը ըսաւ.

— «Դաշտերու մէջ մեր սա հաւա-քոյթ հին օրերէն կուգայ մեզի: Հա-մայնքի մէջ իմաստ մը ունէին այս-պիսի հանդիպումները: Դաշտ կ'եր-թային Վարդավառը տօնելու, կրօնա-կան, հանճքի եւ կամ քաղաքական կամ պաշտօնութիւններու համար: Մեր կեանքին փոփոխութեան հետ փոխ-ուեր են նոյնպէս ըմբռնումները: Հին արերուն մեր բոլոր հանդիպումներուն կրկնուած առանցքը կր կազմէր . . . . . Այսօր ալ սա ... ամիրուն վիճակ առաւելապէս հայ կեանքը սերտորէն կը միայ պահել ու ... անգի, մեր հայրենի յուշերն ու գե-ղեցկութիւնները յաջորդ սերունդնե-րուն. Այդ նպատակով կոչ կ'ուղղեմ հայ ընտանիքներուն եւ օրիորդներուն՝ համախմբուիլ Կ. Խաչի դրօշին տակ, որոնք իր ան բլլալով հանդերձ գութ ու կարեկցութիւն տարածող կազմա-կերպութիւն մը է նաեւ հայկական ինքնուրոյն արժանիքները պահպա-նող հաստատութիւն մը»:

Դաշտահանդէսին նշանակալից փայլ մը կուտային նոյնպէս Հ. Մ. Ը. Մ.ի արենաչներու եւ հայ արիներու խումբերը որոնք կատարեցին զանա-զան խաղեր.

Տիկ. Խաչիկեան գեղարուեստ մը տուաւ Ա. Ահարոնեանի «Սիրտ . . . . . իսկ Զարիկեանի Շամիրի «. . . . . . » հայրենական ու երգչական կատարե-ըը հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծեցին դաշտին մէջ:

Անուրջէն եւ այլ հաճոյքներէ գո-հացած ազատ զուարթով, Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը հնարաւորու-թիւնը ունեցաւ սա հեղձուցիչ օդե-րուն կարգ մը տկարակազմ եւ կարօտ պատանիներ ղրկել ամառանոց:

Գողարքի Գազազ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱՐՕՆԻ ՍՊԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՏԷՄԻՆ, 1 օգոստ. (Յառաջ) — Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միու-թեան մասնաճիւղի նախաձեռնու-թեամբ, յուլիս 29ի կիրակին, S.L.S.A. որահին մէջ կազմակերպուած էր սպ-գահանդէս մը, Տարօն-Տուրուբե-րանի անկման 19րդ տարեդարձի առ-թիւ: Հոկի խառնուռման պատճառով, սպասուած բազմութիւնը չկար: Բե-մին ճակատը զարդարուած էր Հրայ-րի, Գէորգ Չաւուշի, Ցրոնքցի Մու-րատի նկարներով եւ Տարօնի կարգ մը հերոսներու խոշոր խմբանկարով մը. Նախագահը հանդէսը բանալով հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել նահատակներու յիշատակը: Բացման խօսքէն յետոյ կարդաց Գեղամ Տէր Կարապետեանի ճառագիրը, որ Վարդան վարդա-պետի միջոցով տրուած էր Թուրք կառավարութեան: Գեղարուեստա-կան բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին տիկիններ Հ. Գրիգորեան եւ Ա. Կարապետեան մեներգով, Ա-ռատուրեան քոյրեր, Օր. Գեւորգեան արտասանութիւններով: Արտասանե-ցին նաեւ ընկ. Մ. Գրիգորեան «Հո-գեհանգիստը», եւ «Յեղակրօնը» պետ Ե. Ճելոյեան «Հայ վրէժ»ը: Ընկ. Լ. Ասատուրեան կարդաց ուղերձ մը՝ «Տարօնի սգատօն»ը: Նախագահը կարդաց ուղերձ մը, զոր գրած էր Գեղամ Տէր Կարապետեանի կինը Կիւ-լիզար (Մշոյ հերոս Կիւլօն), որ թէեւ հանդէսին ներկայ էր, բայց ծերու-թիւնը եւ աչքերու տկարութիւնը ար-գելք կ'ըլլային իրեն անձամբ կարդա-լու.

Օրուան բանախօսն էր Գ. Արմէն Սասունեան իր մէկուկէս ժամէն աւելի տեւող փառաւոր բանախօսութեամբ բացատրեց Վարդավառի նշանակու-թիւնը սկսեալ հեթանոսական շրջան-ներէն մինչեւ մեր պատերազմը: Ցե-ւոյ անդրադառնալով հայ ազատա-գրական շարժումներուն պատմու-թեան, որուն իրենց գերագոյն մաս-նակցութիւնը բերած են Տարօնի հին եւ նոր հերոսները, ցոյց տուաւ Վար-դան Մամիկոնեանի պայքարը, որ ոչ այլ ինչ էր եթէ ոչ ազատագրական կռիւ: «Հայոց եկեղեցին որ շատ ժա-մեր է եղած հայ հերոսներու յիշա-տակներու հանդէպ, սկիզբէն մինչեւ այսօր փառաւոր կերպով կը տօնէ Վարդանանցը, գայն դասելով սուր-բերու կարգին: Միայն է այն կարծի-քը թէ հայ ժողովրդի գլխին եկած բո-լոր դժբախտութիւնները հետեւանք են յեղափոխական կուսակցութեանց գործունէութեան. Այսօրուայական շարժումը ծնած է կուսակցութիւննե-րէն շատ առաջ, կուսակցու-թիւնները ծնած են պայքարին ձեւա-ւորման եւ բեղմնաւորութեան հա-մար: Ջանանք նոր սերունդը դաս-տիարակել ազգային ոգիով եւ ան-կախութեան ու ազատութեան գաղա-փարով, որպէսզի մեր բոլոր հերոս-ներու թափած արիւնը եւ տարած յաղ-թանակները զուր չանցնին, եւ հայ ժողովուրդը վերջ ի վերջոյ իրակա-նացնէ իր ղարաւոր երազը»:

Բանախօսը այս առթիւ թելադրեց որ Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութիւնը եւ իր մասնաճիւղերը ա-մէն տարի իրենց մասնակցութիւնը բերեն համազգային սգատօնին՝ Ապ-րիլ 11—24ին: Սգահանդէսէն վերջը տեղի ունեցաւ խնջոյք մը, ի պատիւ բանախօսին եւ Կիւլիզարին:

Վ.Խուն

ՏԱՍՆԱԲԱՆԵԱՑ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Վերջերս մեռաւ ճափոնի ծովակալ-ներէն Թոկօ, որ մեծ համբաւ շահած էր ռուս-ճափոնական պատերազմին մէջ:

Ծովակալը ճափոնի երիտասարդու-թեան դաստիարակութեան համար գրի առած էր տասնաբանեայ մը, որ սա է. —

1.— Միշտ ըրէ այն, ինչ որ կը թե-լադրէ քու պարտականութիւնը, հոգ չէ թէ ինչ ծանր պատասխանատւու-թիւն տակ գտնուիս:

2.— Ընտրէ նպատակը, որուն պիտի ծառայես, եւ մինչեւ կեանքիդ վեր-ջը հաւատարիմ եղիր անոր:

3.— Անուր եղիր ձախողութիւննե-րու առթեւ — ատիկա շատ կարեւոր է: Եղիր համեստ՝ յաջողութիւններու պահուն — ատիկա ալ աւելի կարե-ւոր է:

4.— Յոստացիր ոչ աւելի քան կէսը այն բանին, զոր կրնաս եւ կ'ուզես գործադրել:

5.— Կիրքերու դէմ պէտք է պայքա-րիլ այնպէս, ինչպէս հիւանդութեան դէմ, երբ ան նոր կը սկսի երեւան գալ: Այլապէս անոնց հետ վերջը պի-տի չկրնաս գլուխ ելլել:

6.— Սորվէ անխօս հպատակիլ: Ա-տիկա քեզի վերջը պիտի հնարաւո-րութիւն տայ հրամայելու:

7.— Եթէ քեզի պէտք ըլլայ ընտ-րութիւն մը ընել դաժանութեան ու գթասրտութեան միջեւ, եղիր գթա-սիրտ: Իսկ եթէ ընտրութիւն պիտի ը-նես գթասրտութեան եւ արդարադա-տութեան միջեւ, եղիր արդարադատ:

8.— Վախկոտութենէ խուսափելու մէկ ճամբայ կայ միայն— պատիւը թանկ համարել կեանքէն: Վախկո-տութիւնը մարդկային ամէնէն մեծ արատն է:

9.— Քու բոլոր արարքներուդ մէջ միշտ այնպէս ընթացիր, որ կը գտ-նուիս հրապարակի մը վրայ, ուր հա-զարաւորներ կը դիտեն քեզ:

10.— Մի ոգեւորուիր մտքերով, զորս չես կրնար իրագործել: Բայց առանձնապէս մի շատախօսեր — Դուն կին չես

Մարաթոնի վազքը

Ի՞նչ է, իրականին մէջ, Մարա-թոնեան վազքը, հարց մը որ յաճախ խնդրոյ առարկայ է եղած, բայց շատ քիչ անգամ գտած է իր լուծումը:

Հին հելլէնական գրականութեան մէջ կը գտնենք աթենացի գինուորին համար գեղեցիկ տողեր, որոնք կր նկարագրեն թէ ինչպէս ան 490ին (Ք. Ա.) Մարաթոնի կռիւի յաղ-թանակէն վերջ վազած է դէպի Ա-թէնք որպէսզի հաղորդէ իրենց յաղ-թանակը, բայց հազիւ հասած ինկած եւ անշնչացած է: Հերոդոտի մօտ, որուն կը պարտինք Մարաթոնի պա-տերազմին գասական նկարագրութիւ-նը, այս դէպքի մասին ոչինչ կը գտ-նենք, սակայն: Իսկ առիկա նկատելի է, երբ ուշադրութեան առնենք թէ պարագան որ Հերոդոտ, իր տաղան-դին շնորհիւ, յաջողած է այնքան շատ նման դէպքեր նկարագրել. Մարա-թոնեան վազքի մասին տեղեկութիւն չենք գտներ նաեւ ուրիշներու քով: Փոյլինաթի հռչակաւոր մարաթոնեան պատկերին մէջ եւս, որմէ ընդօրինա-կութիւն մը կայ, ոչինչ կը տեսնենք այդ վազողի մասին: Միայն 600 տա-րի վերջ, հռոմէական տիրապետու-թեան ժամանակ կը սկսին կրկին խօ-սիլ այդ դէպքի մասին՝ ցոյց տալով աւելի հին աղբիւրներ: Պլուտարքոս, որ ապրած է 46 մինչեւ 120 (Ք. Ե.) իր գրքին մէջ — «Աթէնացիք զինուո-րական կամ գիտական զարգացում ու-նէի՞ն»— կ'ըսէ.— Ինչպէս կը պատմէ Հերակլիտէս Փոնթիքոս, ան Թեր-սիփոս Էրոիարայէն Աթէնք լուր բե-րած է Մարաթոնի կռուի մասին»: Շատեր, սակայն, կը պնդեն թէ ատի-կա Եվքլէսն էր, որ ամբողջովին զին-ուած ու կռուէն բոցավառուած, յաջո-ղած է վազել մինչեւ Աթէնքի առաջին տուները ու հազիւ կցած է արտա-սանել «ուրախացէք, մենք ենք կ'ու-րախանանք»: Ու ինկած է մեռած:

Լուկիան, որ ապրած է 120 — 170 (Ք. Ա.) նոյնպէս կը խօսի մարաթոն-եան վազողի մասին՝ իր հռետորա-կան երկերին մէջ, որ կը կրէ «մարդոց նկատմամբ ախալներու մասին» խո-րագիրը: Իր ժամանակի ոճով ու ող-ջունող ձեւով մը ան կը գրէ — «Ա-ռաջինը որ գործածած է շնորհաւո-րութիւնը լսելով «ուրախացէք», ե-ղած է սուրհանդակ Փիլիփիտէսը որ Մարաթոնէն եկած ու հաղորդած է արքոնդներուն յաղթանակը ու բսած է «ուրախացէք, մենք յաղթական ենք»: Ու, այս բառերը արտասանելէ վերջ, ինկած է անշունչ՝ ուրախ լուրը շրթ-ներուն վրայ:

Երկու տեղեկութեանց մէջ ալ, յատկանշական է որ վեր առնուած է ոչ թէ վազքին մարզական արժէքը, այլ՝ վազողին ազգային քաջագործու-թիւնը: Անիկա, իրապէս, մասնակցած ըլլալով պատերազմին, բերած է լուրը ու հասած է իր կեանքին բարձրագոյն կէտին: Այս պատմուածքին բարոյա-գիտական միտքը մասնաւորապէս ընդունուած է Պլուտարքոսի մօտ: Բայց, պատմական պատմուածք մը, որ լեցուն է բարոյագիտական տար-րերով, միշտ չի համապատասխաներ իրականութեան: Այդ պատմուածքը չի դիմանար լուրջ քննադատութեան: Նախ որ, անունի մասին նկատելի վա-րանում մը կը տիրէ: Կը յիշեն երեք անուններ: Եթէ ժողովուրդի յիշո-ղութեանը մէջ մնացած էր կենդանի աւանդութիւն մը Մարաթոնէն Աթէնք վազքի մասին, անտարակոյս պիտի յիշէին նաեւ վազողին անունը: Լու-կիանէն յիշուած Փիլիփիտէսը ծանօթ է նաեւ ուրիշ կարգ մը պատմութիւն-ներու մէջ: Ան, արհեստավարժ հա-ղակ էր (հեմերոտրոմոս) ու Մարա-թոնի կռուէն վերջ Աթէնացիներուն կողմէ ղրկուած է Սպարտա՝ Պարսիկ-ներուն դէմ օգնութիւն ուզելու հա-մար, մինչ Սպարտացիք կրօնական պատճառներով անմիջապէս չէին կր-ցած տալ: Այս գուտ քաղաքական պաշտօնին համար, Հերոդոտոս շատ ռոմանթիկ մանրամասնութիւններ կու տայ, առանց մոռնալու ժամանումը: Եթէ այս պատմութիւնը եւս գուտ պատմական ընոյթէ զուրկ է ու հե-րոսական հէքեաթ մըն է, անոր ազ-գային եւ բարձր բարոյագիտական արժէքը երբեք չի նուազիր: Ամէն ժո-ղովուրդի պատմութեան մէջ կան նը-ման բազմաթիւ զրոյցներ ու հէքեաթ-ներ, որոնք պատմական քննադատու-թեան չեն տոկար, բայց, հակառակ ատոր, կուտան ազգային ոգիի պատ-կերը եւ կը աճին անոր տեղը: Պատ-մութեան մէջ չունինք մէկ հատիկ գործ մը որ երբեւ նիւթ ունենայ Մա-րաթոնի վազքը: Նոր ժամանակնե-րուն, սակայն, անոր յատկացուած են շատ մը երկեր որոնցմէ մին է գերման քանդակագործ Փրօֆ. Մաքս Քրուզէի արձանն է:

Այժմու ողիմպիական խաղերու մէջ, երբ այլեւս Մարաթոնեան վազքը գրաւեց իր տեղը՝ որպէս պատմական դէպք, միշտ նկատի կ'առնուի: 1896-ին, առաջին ողիմպիական խաղերուն (Աթէնք) այդ վազքը ոչ միայն սովո-րական թիւ մըն էր, այլեւ խաղերուն առանցքը: Ամբողջ Յունաստանի ու-շադրութիւնը ուղղուած էր անոր: Հանդիսութեան ներկայ էին աւելի քան 50,000 հոգի որոնք ուժգնօրէն ծափահարեցին իրենց ազգակից յաղ-թականը—երիտասարդ յոյն գիւղացի Լուիս Ամարուսցին.

Իսկ վերջին անգամ, ինչպէս կը յիշուի, հայ համեստ աշխատաւոր մը պատահարար կորսնցուց այդ վազքին մէջ առաջնութիւնը

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՐՈ՞Ւ ԴԷՄ Է ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդա-ծութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (20 յուլիս).

— «Հ. Յ. Դաշնակցութեան երդ-ուեալ թշնամիները կարծամտօրէն կը խորհին, որ եթէ իրենց թերթերու մէջ փողոցային յարձակումներ գոր-ծեն ամէն օր Դաշնակցութեան ղեկա-վարներուն վրայ, պիտի յաջողին ընդ-հանուր ժողովրդական ատելութեան առարկայ դարձնել զանոնք, ինչպէս եւ կուսակցական շարքերը Դաշնակ-ցական ղեկավարներուն դէմ ըմբոս-տացնելով՝ չէզոքացնել զանոնք ու անկէ ետք ալ դիւրութեամբ քանդել մեր կազմակերպութիւնը.

Աչքէ անցուցէք Ռամկավար եւ հա-մայնավար թերթերը ու պիտի տես-նէք անմիջապէս որ մարդիկ կանոնա-ւոր պատերազմ են յայտարարած Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջնորդնե-րուն դէմ եւ կը ձգտին ժողովրդական գասում հրահրելով անոնց դէմ՝ ծա-ւութեան նոխազ դարձնել զանոնք եւ այդ կերպով ոչնչացնել Դաշնակցու-թիւնը:

Ռամկավար եւ համայնավար յի-մարաբանութիւնները կարդացող մէ-կը, որ անծանօթ է մեր կեանքին, պիտի մղուի խորհելու, թէ Դաշնակ-ցութեան առաջնորդները մէյմէկ Հիթլէրներ, Ստալիններ կամ Մուսօ-լիններ են եւ անոնց նման իրենց դիր-քերուն արժանացած են ու կը պահեն բանի ուժով: Իրականին մէջ սակայն ամէն իրազեկ մարդ գիտէ, թէ Դաշ-նակցութիւնը կը կառավարուի ժողո-վրդապետական եղանակով ու հիմե-րով, թէ իր բոլոր ղեկավար մարմին-ները կ'ընտրուին կուսակցական ան-դամներու ձայներու երկու երրորդի մեծամասնութեամբ. թէ ամէն տարի Կ. Կոմիտէները կը վերընտրուին շր-ջաններու պատգամաւորական ժողով-ներուն մէջ. թէ Բիւրօն իսկ ամէն երեք տարին անգամ մը կ'ընտրուի ընդհանուր ժողովէն. թէ կուսակցա-կան բոլոր պաշտօնեաները եւ մա-նաւորապէս խմբագիրներն ու գործիչ-ները կ'ընտրուին իրենց շրջանի Կ. Կոմիտէին կողմէ. պարտաւոր ըլլա-լով հրաժարական տալ ամէն տարի՝ նոր Կ. Կոմիտէին վերահաստատուե-լու կամ փոխուելու համար. թէ բո-լոր կուսակցական գործիչներն ու խմբագիրները պատասխանատու են գիրենք ընտրած Կ. Կոմիտէի առջեւ ու կրնան ամէն վայրկեան հեռացուիլ իրենց պաշտօններէն:

Այսպիսի պայմաններու մէջ, ինչ-պէս կը տեսնուի, Հ. Յ. Դաշնակցու-թեան առաջնորդները չեն կրնար ըսել կամ ընել որ եւ է բան, որ չբխի գի-րենք պաշտօնի կոչող կուսակցական մարմիններու կամքէն, ինչպէս եւ կուսակցական զանգուածի ցանկութե-նէն ու մտայնութենէն. չեն կրնար ոեւէ բան ըսել կամ ընել, որ հակա-ռակ է կուսակցական շարքերու տրա-մադրութիւններուն, ձգտումներուն և կամքին:

Հետեւաբար, պատերազմ յայտա-րարել Դաշնակցութեան առաջնորդ-ներուն դէմ ուրիշ բան չի նշանակեր, բայց եթէ պատերազմ յայտարարել ամբողջ Դաշնակցական զանգուածին եւ նոյն իսկ ամբողջ ազգայնական հայութեան դէմ:

Արդարեւ, ինչպէս որ Դաշնակցա-կան առաջնորդները իրենց մէջ կը խտացնեն Դաշնակցական շարքերու մտայնութիւնն ու կամքը, այնպէս ալ Դաշնակցական կազմակերպուած զան-գուածը իր մէջ կը խտացնէ ամբողջ ազգայնական հայութեան մտայնու-թիւնն ու կամքը:

Անա թէ ինչո՛ւ կատարելապէս ի-րաւունք ունինք ըսելու, թէ համայ-նավարներ ու Ռամկավարներ, պատե-րազմ յայտարարելով Հ. Յ. Դաշնակ-ցութեան վարիչներուն դէմ, պատե-րազմ յայտարարած են ամբողջ Դաշնակցութեան եւ ազգայնական հայութեան դէմ, այսինքն՝ կը ձգտին առաջ բերել մեր գաղութներու մէջ եղբայրասպանական պատերազմ:

Համայնավարները արդէն երկար չեն ծածկած թէ իրենց գլխաւոր նը-պատակն է եղբայրասպանական պատե-րազմը: Բայց Ռամկավարներ, որ ունին նոյն նպատակը, կ'աշխատին խաբել իրենց միամիտ հետեւորդնե-րը այն կեղծ պատճառաբանութեամբ, թէ իրենց ուղածը Դաշնակցութեան առաջնորդներու գլուխն է միայն եւ ոչ թէ ամբողջ Դաշնակցութեան եւ ազգայնական հայութեան քայքայու-մը»:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Վիէննական Մխիթարեանները, որ տակէ առաջ ձեռնարկներ ըրին Սու-րիոյ մէջ եւս վարժարան մը բանալու մասին ու չյաջողեցան, առաջիկայ տարի Գահիրէի մէջ կը բանան վար-ժարան մը: Արդէն իսկ անհրաժեշտ կարգադրութիւնները եղած են ու Վիէննայէն ինչպէս նաեւ Ֆիլիպէի ի-րենց վարժարանէն մէկ քանի վար-դապետներ մեկնած են Գահիրէ:

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ
«ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ» ՃԵՄԱՐԱՆԸ

Գ. Գ. Մեսրոպ, հիմնադիր տնօրէնը Սոֆիայի «Մեսրոպեան» ճեմարանին, իր կրթական հաստատութիւնը ստիպ-ուած է փոխանցել խնամակալ մարմնի մը, նիւթական պատճառներով: Խնա-մակալութիւնը առանձնած է վարժա-րանին պարտք-պահանջքին եւ այսու-հետեւ ինք պիտի վարէ ու յանձանձէ զայն: Նախկին տնօրէնը մաս պիտի կազմէ ուսուցչական մարմնին որ բո-լորովին պիտի վերակազմուի: Խնա-մակալութիւնը կազմուած է բոլոր հա-սանքներու պատկանող անձերէ, իսկ նախագահն է Առաջնորդ Փէլյաու: Նեան Եպիսկ.:

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ՇԱՐԺՈՒՄ, կիսամսեայ պարբե-րաթերթ տնտեսական, ռազմական, քաղաքական, Ա. տարի, թիւ 1: Խմ-բագիր Վ. ՋՈՒԼԱԼԵԱՆ: Տարեկան բաժնեգինը՝ Ֆրանսա 40 ֆրանք, ար-տասահման՝ 60 ֆրանք: Դիմել՝ 36, Rue Voltaire, LYON:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՊԱՏՈՒԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՇԷՐԻՖԻ ԺԱՌԸ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Երեկորական աթոռ պիտի ուզէ՞ք գրել, այդ մարդը այդպիսի վկայու-թեամբ. Պատասխանն է «Ոչ»:

Այս մարդը մասնանշելով ամբաս-տանեալը) պիտի դրկէ ք երեկորական աթոռ, որովհետեւ նստած էր, լսած ըլլալով որ ուրիշներ ծեծուած էին:

Պիտի դատապարտե՞ք Միրիճանեա-նը, որ ուժերին նախորդ գիշերը տէր Գափաֆեանին տունն է գացած: Այս ինչ ամուսինը — գերման ու դերա-ման, եւ որուն դէմքերուն գիմակը վար առի— Միրիճանեանի հետ կ'եր-թայ եկեղեցի: Գափաֆեան ասմիկա-վար է, Դաշնակցական չէ: Ան նստաւ նստարանին վրայ: Այնտեղ է, եւ երբ կռիւը սկսաւ, ըրաւ ինչ որ պիտի ը-նէր մարդոց 90 տոկոսը, այսինքն՝ բռնեց իր կողքի մարդը եւ ըսաւ — «Եկուր, անկէ դուրս երթանք, մեզի յարմար տեղ չէ այս»: Բայց, կուգայ դատարան — եւ անցողակի կերպով ըսեմ, որ Միրիճանեան, յանցաւոր մարդը, ինքը գնաց դատարան: Դուք կ'ըսէք փախուստը ապացոյց է յան-ցանքի, եւ կամ օրէնքը այդպէս կ'ը-սէ. Լաւ, ես միւս կերպով կ'ըսեմ: Ե-թէ փախուստը ապացոյց է յանցանքի գիտակցութեան, անմեղ մարդը կը կանգնի այնտեղ, եւ իր կամքով ու-տիկանատուն երթալն ու յանձնուիլը փաստ է, կամ պարագայ, ի նպաստ իրեն: Ան գնաց 22րդ փողոցի ոստի-կանատունը.

— Ո՞հ, բայց, տիկ. Գափաֆեա՞նը, տիկ. Գափաֆեա՞նը: Ան ինչո՞ւ կը սաէ: Ան կ'ըսէ թէ ձանը ամբողջ գի-շեր Թուղթ խաղցաւ, լաւ ժամանակ ունեցանք, խմեցինք քիչ մը գինի: Ա-մուսինը կուգայ ժամը 1.30ին: Կ'ուզէք որ գտնե՞մ թէ ինչու եւ ինչ պատճառ-ներով ան կ'ուզէ որ ձանը խառնուի այս խնդրին մէջ. Ջեմ գիտեր: Ես չեմ կրնար քակել Թնճուկը տիկ. Մակայէ-թի մտքին, որ չարաճակ կը կրկնէր Մակայէթին թէ գործածէ դանակը, սպաննէ բոլորը, որ զուն Թագաւոր ըլլաս:

Դուք պիտի ըսէք՝ ատիկա Շէքսփի-րի մտքին մէկ արտադրութիւնն է, ող-բերգութիւն: Բայց ան երբեք պիտի չարժանանար հիացումի, եթէ հայե-լիի նման չցոլացնէր բնութիւնը: Չեմ գիտեր ինչո՞ւ, բայց ամուսինը կու-գայ եւ ձեզի կ'ընէ պատմութիւն մը:

Առաջին կարգի յանցաւոր մը պիտի գտնէ՞ք այդ մարդը այդ տեսակ վկա-յութեամբ:

Ահա, Հէրի Սարաֆեանը, տղայ մը: Յոհարար մը որ կը գործէր անոր ե-րեք շարաթ, յետոյ գնաց Ռամկավար ակումբը, եւ եթէ ծանր հարկ մը չըլ-նէր անգլիերէն լեզուին —թերեւս կայ ժողովրդական բառ մը, ոճ մը, որ պիտի նկարագրէր զայն: Ի՞նչպէս կ'երեւէք ան: Բառը կը սկսի L-ով մը: Տպաւորե՞ց ձեզ իրբեւ հաւատալի անձ մը: Ան հեռացաւ ճաշարանէն, կամ Սարաֆեանի կինը արձակեց զայն:

Յաջորդ բանը որ ան կ'ընէ, կ'եր-թայ ռամկավար ակումբը. եւ ապա ներս կուգայ: Փոքրիկ մարդ մը: Այն-պէս կը թուէր թէ ամիս մը լուաց-ուած չէր: Այո՛, կուգայ եւ կ'ըսէ այսինչը Դաշնակ է կամ ռամկավար, եւ կ'ընէ պատմութիւնը:

Այս պարագային դուք գործ ունիք մարդոց հետ, որոնք ածաններ ու տա-պակներ կը լուան: Մենք փաստաբան-ներս գիտենք թէ խոհանոցի շատ մը խոհարարներ պատմութիւն ունին մարդուն կամ տիկնոջ մասին: Անոնք այդ պզտոռ տիպերն են, ճիշդ այդ կարգի ցած չուներ:

Գալով Ջալըզեանին, ան կը գտնը-ւէր ձախ կողմի երկրորդ նստարա-նին վրայ:

Գալով Մարթին Մոզեանին. նայե-ցէք. չորս ոտք ութը մատնաչափ, կամ առ առաւելն չորս ոտք տասը մատնաչափ հասակ ունի: Ոտքի ելէք, խնդրեմ (Մոզեան ոտքի կ'ելլէ) Ա-նոնք կը ցատքեցնեն զայն սեղանի մը վրայ — տեսա՞ք դերասանները: Այս-տեղ էին:

Բարեկամս բաւական զրադեցաւ ա-տով: Ան կ'ուզէր զգալ արք-ին նման, ան վեր-վար կը քալէր անցքին եր-կայնքին.

Կը յիշէ՞ք Թափօրը: Լաւ: Հեզնա-կան բան մը կայ: Ողբերգութիւն մը չէր: Ֆարս մը պիտի ըլլար: Անոնք հակամէտ են արտասուելու:

Ի՞նչ տեսաք թէ անոնք ըրին: Ես իմ արք-ը— արքեպիսկոպոս մը ըլլա-լու չափ պատկառազդու. դուն ալ Էէյլէկեանն ես եւ կը գործես:

Ես կը հարցնեմ. դուն այդ բանին համար փորձ կատարեցի՞ր: — Ո՛հ, ոչ, ո՛չ ոչ: Որ եւ է մէկուն հետ խօսեցա՞ք: — Ո՛հ, ոչ: Գիտէի՞ր թէ այդ բանը պիտի ընէիր: Ոչ:

Ո՞ւր է ճշմարտութիւնը: Անոնք հէք Մարթինը բարձրցուցած են սե-ղանի մը վրայ:

Ոսկան Երկանեան: Բանած են զայն — Թոյլ տուէք ընդմիջեմ. ի՞նչ կը վե-րաբերի այս մարդոց, Երկանեանէն սկսած մինչեւ այստեղ, այս եօթին վերաբերմամբ, ես խօսս պիտի ըլ-լամ: Միայն պակասաւոր մը կրնայ յանցաւոր գտնել զանոնք այն վկա-յութեանց վրայ, որոնք արուեցան այս դատարանին մէջ:

Գալով Սարգիսեանին, վեր պիտի առնեմ անոր խնդիրը: Նայեցէք վր-կայութեանց հակասութեան:

Նկատեցէ՞ք շատ կարեւոր բան մը: Էէյլէկեանի բռնուելէն յետոյ՝ Սար-գիսեան փողոցին միւս կողմն է, եկե-ղեցիին դիմաց, եւ ան կը ձերբակալ-ուի այնտեղ ու կը բերուի եկեղեցի: Կրկին կ'ըսեմ, եթէ ան եղած էր իր նստարանէն, բռնած էր եպիսկոպոսին թեւերը, եւ կրցած էր դուրս ելլել ե-կեղեցիէն, անոր ոտքերը գինք այդ շրջապատէն արագ ու ամենէն թափով մը տարած պիտի ըլլային, պիտի փա-խէր ազատելու համար: Ատիկա հա-սարակ զգացումն չէ՞: Բայց ան կը ձերբակալուի փողոցին միւս կող-մը:

Գիտէ՞ք դուք, Գ. Շէրիֆ, ինչո՞ւ անոնք այս բանը պիտի ընեն: Ո-րովհետեւ յուզում կայ, գանուեցին կայ Դաշնակցականներու եւ միւսնե-րուն միջեւ, եւ Արիկեան մատը գրաւ անոր վրայ: Անոնք իրենց հակառա-կութիւնները, իրենց տարբերութիւնները որոնք կուգան ուրիշ երկրէ մը, ու օտար են մեզ, կը ցուցաբերեն այստեղ եւ դժբախտաբար, իրողութիւն է: Եւ այդ պատճառով կ'ընեն այս ամբաս-տանութիւնը

Սարգիսեանի մասին դուք լսեցիք այն պատմութիւնը, որ փոքրիկ պա-րոն մը, կ'ուզէ ըսել, Կարապետեա-նը, որ գծած էր պատկերներ եւ բրած յայտարարութիւններ: Նկատեցի՞ք երբ պըսով ճամբորդեցիք: Կարապետ-եան նստած էր եկեղեցիին կից տան պատուհանը: Իր վերջին 15 տարուան ընթացքին ոչինչ պատահած է իր կեանքին մէջ եւ անկէ առաջ...

(Շար.)

Հարիւրաւոր տուներ ողողուած Կեսարիոյ մէջ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ երկարատեւ անձրեւ մը եւ կարկուտը մեծ վնաս պատճառեցին Թալաս գաւառակին եւ Րէշատիէ ու Աղչէ Գայա գիւղերուն մէջ։ Թալասի մէջ ճշդուած վնասները հետեւեալներն են.— Հարման Թաղին մէջ, 110 տուներ ողողուած են ջուրերով, եւ տնական գոյքերը ու արմտիքը փճացած են ամբողջովին։ 57 տուներու մէջ 250 հոգի անպատսպար մընացած են։ Հեղեղը քանդած է 8 տուներ եւ 3 կառամներ։ 70 պարտէզ եւ այգիներ փճացած են։ Հինդ արտի մէջ, ցորենի եւ գարիի շեղջերը անյետ դառնալու առթիճան թըջուած են։ Երկու փայտաշէն կամուրջներ փլած են եւ քանի մը կամուրջներ մասամբ քանդուած։ Թալասի եւ Զինճիր Տէրէի ճամբաները աւրուած են։

Րէշատիէ եւ Աղչէ Գայա գիւղերուն մէջ 80 այգիներ եւ պարտէզ մը աւերակ դարձած են։ 21 տուներու մէջ 100 հոգի անպատսպար մնացած են։ Գիւղական բոլոր ճամբաները եւ հեռաձայնի գիծերը վնասուած են։

Անոնք ողողում Պարսկաստանի մէջ

Թէհրանէն կը հեռագրեն օգոստոս 5 թուականով.—

Աւելի քան 300 հոգի խեղդուեցան Ֆիրուզուհի ողողումներէն, Թէհրանի եւ Մէշէտի միջեւ։ Խեղդուած են բազմաթիւ ժառուկներ եւ բնաջինջ եղած են ոչխարի հօտեր։ Ողողումը կործանած է նաեւ Թուրիզի մէկ թաղը։

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ ՀԵՌԱՑԱԾ ՅՈՅՆԵՐԸ

Յունաստանի վարչապետը կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ այն Յոյներու մասին որոնք ստիպուած են հեռանալ Թուրքիայէն, փոքր արհեստներու օրէնքին գործադրութեան հետեւանքով։ Ըսաւ թէ կառավարութիւնը կը զբաղի այս գաղթականները Յունաստանի մէջ տեղաւորելու գործով։ Ինքը այդ մասին երկու անգամ տեսակցեցաւ Ըսմէթ փաշայի հետ, բայց չկրցաւ բան մը ձեռք բերել ի նպաստ Հելլէններուն, որովհետեւ Թրքական օրէնքը ընդհանուր է եւ կարելի չէ բացառութիւն ընել Հելլէններուն։

Վարչապետը ըսաւ թէ հելլէն կառավարութեան համար դժուար է Յունաստան տեղաւորել այդ գաղթականները, եւ թէ ինքը յանձնարարած է չտահկիցներուն՝ զանգուածօրէն չգաղթել Յունաստան, այլ մնալ Թուրքիա եւ զբաղիլ այն արհեստներով զորս չարգիլեր Թրքական օրէնքը։ Մանաւանդ որ թուրք բարեկամ կառավարութիւնը ընաւ նպատակ չունի Թուրքիայէն հեռացնելու այդ օրէնքէն վնասուած Հելլէնները։

⁂ Փոլսոյ Աքսիոմաթիքի յունարէն թերթը կը գրէ թէ որոշուած է խնդրել Թուրք կառավարութենէն որ այդ Հելլէնները «Էթապլի Յոյներ» նկատէ, որպէսզի անոնք այս հանգամանքով կարենան մնալ Թուրքիա եւ շարունակել իրենց արհեստը։

Միւս կողմէ, հելլէն կառավարութիւնը կէս միլիոն տրախմի դրած է խնամատարական նախարարութեան տրամադրութեան տակ, օգնելու համար Թուրքիայէն մեկնած Հելլէններուն։

ՀԱՅՈՒՀԻ ՄԸՆ Է ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԵԱՆ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ամերիկեան շարժանկարի ընկերութիւն մը գեղեցկութեան մրցում բացած ըլլալով, Վարշաւայի (Լեհաստան) գեղեցկութեան թագուհի ընտրուած է Հայուհի մը, Օր. Միքլ Տէր Աբրահամեան, 17 տարեկան։ Օրիորդը այս առթիւ չահեցաւ շարժանկարի ընկերութեան արծաթ բաժակը եւ ուրիշ բազմաթիւ նուէրներ։ «Թագուհիին» աղջիկն է գործի վաճառական Գ. Աբրահամ Տէր Աբրահամեանի։ Գիտէ ֆրանսերէն, անգլիերէն, գերմաներէն եւ լեհերէն։ Իր քոյրը, Օր. Շաքէ, երեք տարի առաջ մասնակցելով գեղեցկութեան մրցումի մը, առաջին հանդիսացած էր։ Լեհական բոլոր թերթերը հրատարակեցին Օր. Միքլի զանազան լուսանկարները։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԱԽԻ ՀԻՒՂ ՄԸ Վերսայլի մէջ մեռցուց 62 տարեկան անցորդ մը։ Ծերունին առտուն դարաստան գացած էր իր եղբօրը տղուն հետ, երբ ճիւղը վար իյնալով, զինքը մեռցուց, իսկ ընկերոջ սրունքը կոտրեց։

ԵՐԱԽԱՅԻ ՄԸ ԴԻԱԿԸ գտնուեցաւ Կառ տը Լիոնի մըթերանոցին մէջ, ուր դրկուած էր թղթատարական կապոցով։ Քննութիւններէն հաստատուեցաւ որ իր գլուխն ու բէ ստացողին հասցէները կեղծ են։

ՏԱՍԸ ՏԱՐԻ հետապնդուելէ վերջը, ձերբակալուեցաւ ռումանացի չարագործ մը, Միքօս Վէրէս, որ կատարած է 11 սպանութիւն եւ 142 գողութիւն եւ չորս անգամ փախած է բանտէն։ Այս անգամ դիւրին եղաւ ձերբակալութիւնը, որովհետեւ լքկված էր կապելայի մը մէջ, մինչդեռ ուրիշ անգամ մը երբ կը փորձէին բռնել, վեց ոստիկան վիրաւորելով փախաւ։

ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ, որ կը շարունակուի Նիսի մէջ, իր օրակարգի խնդիրը ըննելէ վերջը, զբաղեցաւ նաեւ պատերազմի խնդիրներով։ Բազմաթիւ անդամներ մասնակցեցան ծախսակողմեան միացեալ ճակատի ցոյցերուն, ընդդէմ ֆաշականութեան եւ պատերազմի։

ՊԻՐԼԻՆԻ նաւագործարանի 400 բանուորներ Արէնէ երթալով, ցոյց մը կատարեցին վարչապետութեան առջեւ։ Բանուորները կը պոռային.— «Հացի ենք»։ Վարչապետը խոստացաւ նկատի առնել իրենց պահանջները։

10,000 ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ, ընկերվարական եւ համայնավար, պատերազմին դէմ ցոյց մը կատարեցին կիրակի օր, Արժանթէօյի մէջ։ Սթատ Փորշինկի մէջ ալ ցոյց մը կատարուեցաւ Ժոռէսի եւ Ժիւլ Կէտի յիշատակին։ Այս առթիւ կիպակոտ ճառեր խօսեցան երկու կուսակցութեանց ներկայացուցիչները։

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) Ակնունի Ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Գարեւոր օրակարգ։

«ՎԷՄ»ի

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ 5րդ թիւը, ճետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ.—

Դրօ, «Մի ջատուած ցուշերից».— Յ. Զաւրեան, «Սպանուած Նովա».— Զօր. Գ. Ղորղանեան, «Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ Պետութիւնները».— Ա. Խոնդկարեան, «Օպոզիցիան Հան. Հայաստանում».— Սամսոն, «Հայաստանի անդրանիկ դեսպանը Պարսկաստանում».— Պրոֆ. Զ. Աւալով, «Բաթումի խորհրդաժողովը».— «Պարսկաստանի պաշտօնէից Հայոց վերաժողովից».— ԱՆՑԵԱԼԷՆ (Յ. Քոչարեան, Վ. Գարտաշեան, Պրոֆ. Գայանեան եւ այլք).— Հին Թուղթեր, Կեանք եւ Մշակոյթ (Գ. Եղիկեան, Վ. Մինախորեան եւայլն).— Գիրք եւ Մամուլ.— Գրախօսական.— Ցանկյուած, Վ. Նպ. Մանկունի.— Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը. - Նկարներ։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները։

ՎԷՄի հասցէն փոխուած ըլլալով՝ կը խնդրուի այսուհետեւ Նամակ. դրամ, թերթ եւայլն ուղարկել նոր հասցէով.—

S. VRATZIAN

13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine), France:

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	69 փր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 փր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 փր.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը հրապարակաւ իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ իր անդամներէն ու համակիրներէն անոնց՝ որ իրենց նուիրատուութիւններով ճոխ ուրին ըրին։ Շնորհակալութիւններ նոյնպէս բոլոր անոնց որ չզլացան իրենց բարոյական օժանդակութիւնը հասցնել Միութեան։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme. PARIS 13e

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Անշուշտ ձեր գիրն է, բսաւ տղան ուրախութեամբ, երկուքս ալ գիտենք տարիա, լաւ, ինչպէ՞ս ձեռքս անցաւ։ Գիտի ըսեմ Տիկին. գիտէք արդէն որ միայն ես էի Ալֆրէտ Ճէքինը տեսնողը. ոստիկան կանչեցի. անոնց հետ միասին մեռելատուն գացի եւ տեսայ ու լսեցի ինչ որ տեղի ունեցաւ. ոստիկանութեան վիրաբոյժը դէպքը ոճիրի վերագրեց. Թունաւորում, ըսել կ'ուզէր, հասկցայ։ Գաղտնի ոստիկան Ռումբըլին հետ գացինք Գրէյտոնին որուն այցաքարտը գտնուած էր դիակին վրայէն. յետոյ մինակս տուն վերադարձայ։ Երբ Ալֆրէտ Ճէքինի վար ինկած տեղը հասայ, աչքիս զարկաւ ոլորուած թուղթի կտոր մը զոր անմիջապէս վերցուցի եւ սենեակս բարձրացայ։ Այդ թուղթն էր որ տեսաք հիմա...

Ճէնիսըն կանգ առաւ սպասելով որ Տիկինը խօսէր, բայց անիկա բերանը չբացաւ. իրեն կը նայէր անթիթ։

— Հասկցայ թէ անիկա աղջկան մը ձեռագիրն էր եւ վստահ էի որ աղջիկ մը տուած էր այդ թուղթը Ալֆրէտ Ճէքինին, չարունակեց Ճէնիսըն միեւնոյն յաղթական շեշտով ու նայուածքը տիկինին ուղղած, մարդու բան չըսի, սակայն, ոստիկանութեան ալ լուր չտուի այդ հետքին մասին եւ հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ չի յիշեցի անոր գոյութիւնը։ Լէյտի Ձիլ, եթէ ձեզի համար մխիթարութիւն մըն է, պէտք է ըսեմ որ չկայ մէկը որ գիտնայ թէ ես գտած եմ այդ նամակը զոր... դուք գրած էք...

Փափսուք մը լսուեցաւ Լէյտիին շրթունքներէն։

— Ոչ ոք, պնդեց Ճէնիսըն. ինչպէս ըսի մարդ չի գիտեր, միայն դուք ու ես, ոչ ոք չէ տեսած զայն, մարդու չեմ խօսած այդ մասին, մարդ չի կասկածիր թէ այդ տեսակ թուղթ մը գոյութիւն ունի. առիկա լաւ խմացէք Տիկին։ Բայց, ինչպէ՞ս հասկցայ թէ այդ թուղթի կտորը կապ ունէր ձեզի հետ... որովհետեւ աշխարհը մեր կարծածէն աւելի փոքր է։ Հարցաքննութեան օրը Ալֆրէտ Ճէքինի լուսանկարը հրատարակուեցաւ իրիկուան թերթերուն մէջ, այդ թերթերէն մէկը ցոյց տուի գինետան աղջկան որ անմիջապէս ճանչցաւ ըսաւ թէ անիկա լուսանկարն էր այն մարդուն որ կէսօր մը հոն գինետուն գացեր էր երկուշաբթի գիշեր. զարմանքս չի յայտնեցի անոր, ձգեցի որ խօսի։

Աղջիկը նկարագրեց այդ կինը եւ քանի մը մանրամասնութիւններ արուաւ. երբ գինետունէն հեռացաւ, «երկու երկու ալ շուտ կ'ընէ» բսաւ ինքնիրեն ու չիտակ Նուսթըն պանդոկը գացի։ Ալֆրէտ Ճէքին այնտեղ իջած էր եւ խորհեցայ թէ թուղթը իրեն տրուած էր հոն։ Ճէնիսըն դարձեալ ընդհատեց իր խօսքը. տիկինը ընաւ չի խօսեցաւ։ Այսերուն տժգունութիւնը փարատած էր այլեւս, բայց աչքերուն անհամբեր փայլն ու հեւք հեւ շնչառութիւնը դաղտուած անձկութիւն մը կը մատնէին. կ'ուզէր ամէն ինչ իմանալ եւ Ճէնիսըն գոհացուց այդ անձկութիւնը։

— Նուսթըն պանդոկը գացի, չարունակեց ան. աչքէ անցուցի պանդոկին նամակի թուղթերը՝ ծխարանին մէջ եւ անմիջապէս տեսայ որ իմ գրպանիս թուղթը կէսն էր այդ թուղթերէն մէկուն. այդ մասին կասկած չկար։ Ցետոյ տեղեկացայ այն ծառային հետ որ հարցաքննիչ դատաւորին վկայած էր թէ Ալֆրէտ Ճէքինը պանդոկին ծխարանն էր երկուշաբթի գիշեր ժամը 9.30էն մինչեւ տասնին առաջները։ Ինծի կարգ մը խոզութիւններ եւս յայտնեց ան։ Ըսաւ որ երբ Ալֆրէտ Ճէքին ներս մտաւ, Տիկին մը նստած էր գրասեղանին առջեւ ու կը գրէր, իսկ ծերունի մարդ մը անոր մօտը նստած, թերթ կը կարդար. երբ ծառան բաժակի մը բերելու համար դուրս կ'ելլայ, Ալֆրէտ Ճէքին առանձին կը մնայ այդ երկուքին հետ. անիկա յուզուած եւ անհանգիստ վիճակ մը ունի եղեր. վեր, վար կը պտտի սրահին մէջ, խորունկ կերպով կը մտածէ։ Ցետոյ գրպանէն թուղթ մը կը հանէ, կը կարդայ եւ ժամը տասնէն անմիջապէս առաջ, կը մեկնի։ Հիմա, Տիկին Ձիլ, երկար չի տեւեց հասկնալու համար թէ ո՞վ էր այդ ծերունի մարդը եւ ո՞վ էր այդ կինը, մէկը Սըր Ճօն Ձիլն էր իսկ միւսը՝ Լէյտի Ձիլը, դուք եւ ձեր ամուսինը.. որ հաւանաբար բանէ մը չի կասկածիր... Ճէնիսըն յանկարծ չեղեց իր վերջին բառերը եւ տեսաւ որ Տիկինը կը կարմրէր։

— Սըր Ճօնը առանձին ձգեցէք, ըսաւ Լէյտի Ձիլ բարկութեամբ։

— Հաճոյքով, պատասխանեց Ճէնիսըն. յայս ունիմ որ անիկա այս հարցին հետ որ եւ է կապ չունենար։ Բայց դուք, Տիկին, դուք ի՞նչ ըսելիք ունիք. Ալֆրէտ Ճէքինին նամակ գրողը դուք էք. նամակը անոր յանձնողը կամ ծխարանին մէջ անոր բաղկաթոռին քով ձգողը դուք էք. դարձեալ դուք էք որ իրեն հանդիպեցաք ճիշդ Կարտրընի արեւմտեան անկիւնը եւ դուք որ անոր հետ գինետուն գացիք. ըսէք, ինչո՞ւ...

— Ձեզի ի՞նչ, ձեր խառնուելիք գո՞րծն է, հարցուց Լէյտի Ձիլ։ Ճէնիսըն անոր նայեցաւ ու մատովը բանկոնին գրպանը ցոյց տալով, ըսաւ.

— Մի մոռնաք, Տիկին, որ այդ նամակը իմ քովս է, եթէ ոստիկանութեան յանձնեմ...

Տիկինին բարկական բարկութիւնը փարատեցաւ ու երեսը կախ՝ [...] ցուց.

Ի՞նչ...

— Աստուած հասնի... այս ինչ[...] գրագող ոստիկանը՝ Ռումբըլին [...] հաստատ կերպով համոզուած է [...] Ալֆրէտ Ճէքինը թունաւորուած [...] այն տեսակ մարդ է որ զգացումներ չի տարուիր, ըսաւ Ճէնիսըն, [...] մարդ է, կարծեմ, ինծի պէս չէ կիներուն ցաւ պատճառել չեմ ուզեր մանաւանդ Լէյտի Ձիլի նման երիտասարդ ու գեղեցիկ կիներուն, անկ[...] խոհարհութիւն մը ընելով։

— Ինչպէ՞ս վստահ կրնամ ըլլալ [...] մարդու բան չէք ըսած, հարցուց [...] կինը դրեթէ արհամարհանքով, [...] թուղթին մասին է խօսքս...

— Կ'ուզէք հաւատացէք, կ'ուզէք [...] հաւատաք, պատասխանեց տղան [...] մարդութիւնը այն է որ ես մարդու բան չեմ ըսած, նորէն կը կրկնեմ մարդ բան չի գիտեր անոր մասին։

Լէյտի Ձիլ վար նայեցաւ. գաւազանին ծայրով խճերուն հետ կը խաղար, յայտնի էր թէ մտածկոտ Ճէնիսըն սպասեց։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. Seine 276.28

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. -

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	–
Ամերիկա	200 »	100 »	–
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱՐԹԻ 8 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 8 Aout 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2567

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՃԱԿԱՏԻՆ ՇԱՐԺԱՑՈՒՄԸ

– օօ

Հետզհետէ կը զարգանայ Ֆրանսայի ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց միացեալ ճակատը, որու մասին խօսած էինք անցեալ վերջերս։

Յուլիս 27էն ի վեր, երբ ստորագրուեցաւ գործակցութեան դաշինքը, երկու հոսանքներուն առաջնորդներն ու շարքերը գլուխ գլխի եւ թեւ թեւի կը գործեն, բոլոր ցոյցերուն մէջ։

[illegible]

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԵՐ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆԷ ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿԸ

»»» · · «««

ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՏԱՐՈՒԵՑԱՒ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

Առաջնորդ – վարչապետ Հիթլէր երկուշաբթի օր արտակարգ նիստի հրաւիրելով Գերմանիոյ խորհրդարանը, դամբանական մը խօսեցաւ եւ փառաբանեց հանգուցեալ նախագահը, Հինտէնպուրկ

Ահաւասիկ այդ ճառին ամփոփումը.

— « Ամիսներէ ի վեր, գերման ժողովուրդը անձկութեան մատնուած էր, կը դողար կեանքին համար մարդու մը որ վեհապետէ մը աւելի բան մըն էր մեր աչքին. մարաջախտ Հինտէնպուրկ խորհրդանիշն էր այն կեանքին որ անդադար կը վերանորոգուի մեր ժողովուրդին մէջ։ [illegible]

[illegible]

Յուղարկաւորութեան ներկայ էին 200,000 հոգի. Գերմանիոյ ամէն կողմերէն։ [illegible] 4000 հրաւիրեալներ։ [illegible] 2,055-000 [illegible]

Դաշնակցութեան յաջողութիւնը

Հալէպի ընտրութիւններուն մէջ

— օ.օ —

Յուլիս 23ին Հալէպի մէջ տեղի ունեցան Թեմականի լրացուցիչ ընտրութիւնները։ Հալէպէն 13 եւ շրջաններէն 4 երեսփոխան պիտի ընտրուէին։ Հալէպի ընտրութեանց մասնակցած են 2318 ընտրողներ։ Դաշնակցութեան ցանկը առած է 2310 քուէ (առաւելագոյն) եւ 2280 քուէ (նուազագոյն)։

Յաջորդ շաբաթ պիտի ընտրուէին շրջանի 4 երեսփոխանները. [illegible] միացեալ ճակատին ցանկը քուէ առած չէ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՔԶԻՆՔԸ ԿԱԽԵՑ...

●●●●

Քիչ անգին պիտի կարդաք գոյժ մը, — Յունաստանէն Ֆրանսա եկած որբ մը ինքզինքը կախեր է բանտին մէջ, իբրեւ գող ամբաստանուած ըլլալով։

Կսկծալին միայն դէ՞պքն է։

Ոչ։ Կայ երկրորդ ողբերգութիւն մը, — Լուրը Փարիզ կը հասնի ճիշդ 23 օրէն։ (Դէպքը տեղի ունեցած է յուլիս 18ին)։

Արդ, այն շրջանը ուր տեղի ունեցած է այս դժբախտութիւնը, 230-250 քիլոմեթր միայն հեռու է Փարիզէն։ Ոչ իսկ 4-5 ժամ։

Տեղական թերթ մը գրեր է, «Յառաջ»ի թղթակիցն մըն ալ հաստատեր կտրելով մեզի ղրկեր է, լրացուցիչ մանրամասնութեամբ մը։

Ահա թէ ինչպէս կ'ընթանայ մեր կեանքը՝ այս պաղոտաներուն վրայ։ Պանդոկի մը անկիւնը կամ գիւղի մը ախոռին մէջ սատկիս՝ մարդ լուր չունենար...

Եւ ընկատել որ այս շրջանին մէջ — Թուռ — առնուազն հարիւր որբեր ունէինք առեն մը, ցրուած՝ ագարակապաններու քով։

Դէպքէն լուր ունէ՞ր այն մարմինը որ այս տղաքը Յունաստանէն բերաւ եւ մասնաւոր պայմանագրութեամբ վարձու տուաւ հաստատոր ագարակպաններու։

Լուր ունէ՞ր Զ. Ո. Մ. ը։

Չեմ գիտեր։ Երկար ատեն է որ բան չի գրուիր այս տղոց մասին։

Կը թուի թէ անոնք Անատոլու են, մենք՝ Պոլիս։

Տարբերութիւնը մեծ չէ Ֆրանսայի գաւառական շրջաններուն եւ Անատոլուի գիւղերուն միջեւ, Հայ գտնելու տեսակէտէն։

^

Ի՞նչքան քստմնելի է դէպքին լուրը, իր չոր ու ցամաք վիճակին մէջ։

Հողատէրը իր ժամացոյցը կորսնցուցեր, որպէսզի կարենայ հետեւիլ աշխատանքի եւ դադարի ժամերուն։ Տղան չահագործեր են չարաչար, պատառ մը հացի համար։

Իր պահարանին փոխարէն, տղան վար դրեր է ժամացոյցը։ Եւ ահա սոսկական զինուորներ դիմացը։

— Դուն գող ես, փաթթուեր ժամացոյցը գողցեր ես.

Եւ շիտակ բանտ։ Ո՞վ է հարցնող – փնտռողը։ Վերը երկինք՝ վայր «ժանտարմ»ը կամ «զապթիէ»ն։

Մնացեալը հասկնալի է.

Լքուած՝ բոլորէն, խոցոտուած՝ սրտին խորէն, տեսնելով որ «առաքեալ»ներն անգամ կը հալածեն արհամարհելով զինք, ազատած, պատառ մը հացի համար Մակեդոնիոյ լեռներէն Ֆրանսայի դաշտերն իյնկած անտէր տղան, կը խլէ բանտի պատուհանին շղթան եւ կ'անցընէ վիզին։

Անշուշտ անէծք մը թքնելով Աստուծոյ եւ մարդկութեան։

Ի՞նչ օգուտ։ Որբին անէծքն անգամ անձայն է այս անիրաւ աշխարհին համար...

Վ.Ա.Հ.

Հայ կաթոլիկներու դատապարտութիւնը

Պէյրութի Ազդակը կը գրէ (2 օգոստոս).

Ցայտնի համայնավար Զաւէն Տասուրեան մայիս 1ի առթիւ Զահլէին անցած էր երկու ընկերներով, համայնավարական քարոզութիւններ ընելու եւ Թէլ-Ավիվի մէջ կատարուելիք համայնավարական ցոյցի մը մասնակցելու համար։ Սակայն ոստիկանութիւնը իմանալով իրենց ներկայութիւնը ձերբակալած է զանոնք եւ յանձնած դատարանին որ երկու տարի բանտարկութեան դատապարտած է Տասուրեանն ու իր երկու ընկերներէն Թովմաս Պողոսեանը, իսկ երկրորդ ընկերը՝ Արամ Քոչեան ազատ արձակուած եւ սահմանէն ասդին ճամբուած է։ Այս դատապարտութեան դէմ բողոքելու համար Սուրիոյ համայնավարները հայերէն թռուցիկներ ցրուած են Զահլէին կառավարութեան դէմ։

Ոստիկանութիւնը ձերբակալած է թռուցիկ ցրուողները։

Հայ որբ մը ինքզինքը կը կախէ բանտին մէջ

Յաւով եւ նո՛ր կ'իմանանք թէ յուլիս 18ին գիշերը, բանտի պատուհանէն շղթայով ինքզինքը կախած է Թուռի շրջանէն հայ որբ մը, Սիմոն Թաշչըրեան, քսան տարեկան։ Յաջորդ առտու բանտապահը երբ առօրեական այցելութիւնը կը կատարէ, Սիմոն մեռած էր արդէն։ Տղան նախընթաց օր ձերբակալուած էր Վոսվուլի մէջ, երկու ժամացոյցներու գողութեան պատճառաւ. Այս առթիւ նոյն շրջանէն (Մամպրոյ) Երուանդ Մարկոսեան կը գրէ մեզի.

Սիմոն իբրեւ հողագործ եկած էր Յունաստանէն։ Երկու ժամացոյց գողցած ըլլալու ամբաստանութեամբ ոստիկանները կը ձերբակալեն եւ կը բանտարկեն արդելարանին մէջ։ Հայ տղայ մը կը պատմէ թէ հողատէրը իր ժամացոյցը Սիմոնին կուտայ որ արտը աշխատած ատեն ժամանակը եկածին պէս աշխատանքը դադրեցնէ։ Մարդը Սիմոնին դրամը տալ չուզեր. Սիմոն կ'ըսէ թէ ես ալ ժամացոյցը չեմ տար։ Ասոր վրայ մարդը ոստիկաններուն կը դիմէ եւ տղան իբրեւ գող վար կը դնեն...

Յունական գաղութին կազմակերպութեան խնդիրը

« Նոր Օր » կ'իմանայ թէ պատկան իշխանութիւնը դրաղած է յունահայ գաղութի կազմակերպութեան խնդրով։ Ցակաւին որ եւ է որոշում տրուած չէ։ Պատճառներ կան ենթադրելու թէ կառավարութիւնը պիտի միջամտէ գաղութի կազմակերպութեան գործին, որպէսզի կազմուին ընտրովի մարմիններ։

Մահու կռիւներ Ալժերիոյ

Հրեաներուն եւ Արաբներուն միջեւ

Առջի օր արիւնալի կռիւներ ծագեցան Քոնսթանթինի (Ալժերիա) Արաբներուն եւ Հրեաներուն միջեւ. Ոչ – պաշտօնական լուրերու համաձայն, արդէն իսկ սպաննուած են քսան, իսկ վիրաւորուած՝ 200 հոգի։ [illegible]

[illegible]

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿՐԱՒՈՐԱԿԱՆ ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Համայնավար կառավարութեան դէմ ուղղակի պայքարէն դուրս կը մընան կրօնական եւ ազգային ուժերը, որովհետեւ պարզապէս իրենց նպատակները կը հետապնդեն։

Կրօնասէր ժողովուրդը ջերմեռանդօրէն կը հետապնդէ խղճի ազատութիւնը։ Այս ցանկութիւնը մէկէ աւելի անգամներ յառաջ բերած է քաղաքական յամառ պայքարներ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ։ Բայց կրօնական պայքարը միշտ չի յաջողիր քաղաքական պայքարի վերածուիլ, ինչպէս Հռոմէական կայսրութեան մէջ քրիստոնէութեան ծագումի միջոցին։ Կրօնասէրը կը նախընտրէ մեծ համբերութեամբ եւ զոհողութիւններով մագլցիլ այն բարձր եւ սէգ ժայռերուն վրայ զորս համայնավարները կանգնած են, բայց [illegible] դայն։ Ռուսիոյ մէջ կրօնասէր ժողովուրդը չի պաշտպաներ խորհրդային վարչաձեւը, բայց չի ալ կռուիր անոր դէմ։

Անջատողականներուն վերաբերմունքն ալ տարբեր չէ։ Անոնք առանձնապէս չեն հետաքրքրուիր այն քաղաքական պայմաններով որ գոյութիւն ունին այդ երկրին մէջ։ Անջատողականներէն ոմանք նոյնիսկ հակամէտ են համայնավարութիւնը իբրեւ դրական երեւոյթ նկատել։ Ըստ անոնց, խորհրդային կառավարութեան դաժան քաղաքականութիւնը օգտակար է ազգայնական շարժում յառաջ բերելուն, որովհետեւ այդ քաղաքականութիւնը կը սրուցանէ դժգոհութիւնը եւ կը տարածէ Ռուսիայէն անջատուելու ցանկութիւնը։

Անոնք որ այս գաղափարը ունին, անշուշտ չեն ուզեր կռուիլ համայնավարութեան դէմ։

Այս տեսակէտները ընդհանրապէս տարածուած են Ուկրայինացիներուն մէջ։ Տարբեր կը մտածեն ազգայնական քաղաքագէտներուն մեծամասնութիւնը Ճերմակ Ռուսիոյ մէջ, Կեդրոնական Ասիոյ, Վրաստանի եւ Հայաստանի մէջ։ Անոնք կը նկատեն որ Խ. Իշխանութեան դէմ պայքարը անհրաժեշտ է, որովհետեւ անոնք պատեհութիւն պիտի չունենան իրենց նպատակներուն հասնելու այնքան ատեն որ համայնավարները կը մնան Կրեմլինի մէջ, եւ երկրորդ որովհետեւ խորհրդային կառավարութիւնը կը քանդէ իրենց ազգերը։

×

Գլխաւոր ճակատները, ուր ուղղակի պայքարը կը մղուի կառավարութեան դէմ՝ տնտեսական եւ քաղաքական է։ Անոնք որ կը մասնակցին կռուին, կը գիտակցին թէ իրենց պահանջները, ցանկութիւնները եւ բաղձանքները չեն կրնար իրագործուիլ ցորչափ համայնավարները կը պահեն իրենց ձեռքը Ռուսիոյ վրայ։

Սովորաբար դիւրին է տնտեսական պայքարը զատել քաղաքականէն։ Խ. իշխանութեան տակ տնտեսականը չի զանազանուիր քաղաքականէն։ Ասիկա կը բացատրուի անով որ համայնավար դիկտատուրան տնտեսապէս անկախ տարրերը ջնջելէ յետոյ, իր ձեռքերուն մէջ կեդրոնացուցած է ոչ միայն ամբողջ քաղաքական, այլեւ տնտեսական ուժը։

Պաշտօնական վիճակագրութեան համաձայն՝ 1932ին ազգային եկամուտին հարիւրին 87ը կը բխէր ռուսական ազգային տնտեսութեան համայնացած մասէն։ 1933ին այս տոկոսը աւելի բարձրացաւ եւ հիմա կարելի է վստահաբար ըսել թէ համայնացածը ինը տասներորդ մասը կը կազմէ ամբողջ ազգային եկամուտին։ Կը նշանակէ թէ տասէն ինը հոգի ուղղակի եւ ամբողջովին կախում ունին կառավարութենէն։

Այս պայմաններուն տակ, ժողովրդի կողմէ, կամ զանազան ընկերային խմբակցութիւններու կողմէ իրենց եկամուտը աւելցնելու ամէն ջանք կը բախի կառավարութեան շահերուն եւ քաղաքականութեան, եւ կը դառնայ քաղաքական գործ։ Միւս կողմէ քաղաքական նկարագիր կրող գործեր, երբ ուշադրութեամբ քննուին, մէջտեղ կ'ելլէ որ զուտ տնտեսական շահերու բախումի արդիւնք են։

Պայքարի երկու գլխաւոր տեսակներն են կրաւորական ընդդիմութիւնը եւ գործօն կռիւը։

Սովորութիւն է կրաւորական ընդդիմութիւնը նկարագրել իբրեւ զէնք մը զոր կը գործածեն գիւղացիները Խ. իշխանութեան դէմ պայքարելու ատեն։ Այս գաղափարը ճիշդ է։ Գիւղացիները որ բռնի զրկուած են իրենց տնտեսական անկախութենէն, ազատութենէն եւ վերածուած պետութեան խմբական գերիներու, պէտք է աշխատին համայնավար պաշտօնեաներու տեսական հսկողութեան տակ եւ իրենց արտադրութեան երկու երրորդը յանձնեն կառավարութեան, գրեթէ ոչինչի փոխարէն։ Բնական է որ մերժեն իրենց սովորական աշխատանքը կատարել։ Առոր հետեւանքով երկրագործական ամէն աշխատանք դանդաղ կը կատարուի եւ կ'ուշանայ, ինչպէս հերկելը, ցանելը, հնձելը եւն.։ Արջառ եւ ձիերը մեծ թիւերով կը մեռնին անհոգութեան պատճառաւ. [illegible] տարուան սերմնցուն կ'անտեսուի եւ կը փտի։ Գրեթէ 90 միլիոն գիւղացի ատելութիւն կ'ունենան խորհրդային կառավարութեան դէմ։

Արտայայտութեան այս խուլ պայքարը կրնայ խիստ եղերական ըլլալ։

Հետեւեալ թիւերը գաղափար մը կու տան կացութեան մասին. —

Տար.	ձի	արջառ	ոչխ.	խոզ
1929	34 միլ.	67.1	138.7	20.4
1933	16 միլ.	38.6	47.0	12.2

Կառավարութիւնը ամէնէն աղքատ միջոցներուն կը դիմէ կրաւորական ընդդիմութիւնը խեղդելու համար։ Գիւղացիները կը վտարուին կոլխոզէն, կը տեղահանուին եւ կը սպաննուին [illegible]։ Հալածանքները եւ ջարդերը սարսափելի եղած են մասնաւորաբար հիւսիսային Կովկասի մէջ։ Այս շրջանի խաղաղները Սիպերիա կամ հիւսիսային Ռուսիա կը զրկուէին եւ կը բնաջնջուէին։

Կը թուի թէ ձեռք առնուած այս միջոցները բարեբար արդիւնք տուին։ 1933ին սերմնցուն երեք–չորս ամիս աւելի կանուխ [illegible] քան նախորդ տարիները։ Բայց գիւղացիներու վրայ խորհ. իշխանութեան վերջնական յաղթանակը դեռ հեռու է, կրաւորական ընդդիմութիւնը կը շարունակուի։

Միայն գիւղացիները չեն որ կրաւորական ընդդիմութեան խոշոր զէնքին կը դիմեն։ Ճարտարարուեստական բանուորներ, համայնքներ եւ երիտասարդ համայնավարներու Լիկայի անդամներն ալ կը գործածեն զայն։ Անոնց ամէնէն սովորական զէնքը այսպէս կոչուած աշխատանքի դասալքութիւնն է (հոսունութիւն)։ Հակառակ շատ խիստ կանոնադրութեան, բանուորները կը ձգեն գործարանները որոնց կապուած են, եւ կը թափառին երկրին մէջ ի խնդիր լաւագոյն սնունդի եւ բնակարանային պայմաններու։

Թէ ինչ ծաւալ կը ներկայացնէ այս «անկայուն աշխատանքը», կարելի է գտնել Տոնի աւազանին ածխահանքերէն որ կառավարութեան տեսական ուշադրութեան առարկան են։ 1932ին 430,000 բանուորներ թողուցին հանքերը եւ 408,000 նոր բանուորներ վարձուեցան։ 1932էն ի վեր վարպետ բանուորներ, մասնագէտներ եւ նոյն իսկ լաւ ճարտարապետներ միացան թափառաշրջիկներու այս բանակին։

Համայնավար կուսակցութեան անդամներն ալ կրաւորական ընդդիմութեան մեթոտները կը գործածեն։

Երեւան եկած է որ 1931 յունուար 1էն եւ 1933 ապրիլ 1էն մինչեւ 37,000 անդամներ, որոնց անունները Ուրալի նահանգի տոմարի մէջ անցած էին, հեռացած են առանց իմաց տալու («Փրավտա», յունիս, 1933)։

Թափառական ոգին շատ աւելի մեծ է երիտասարդ համայնավար Լիկայի անդամներուն մէջ, [illegible] երիտասարդներ [illegible] կը հեռանան Լիկայէն։ Անոնցմէ հարիւրին տասը հրաժարեցան։ Այս զանգուածային հրաժարականը Ստալինի «ընդհանուր գծին» դէմ կրաւորական բողոք մըն էր, մասնաւորաբար համայնավար քաղաքականութեան շնորհիւ ծագած սովին եւ անգթութեան։

1933ին Ռուսիոյ մէջ տեղի ունեցած զանգուածային խլրտումները եւ խռովութիւնները կրաւորական ընդդիմութեան նշաններ են։ Այս խլրտումներուն մասնակցեցան գիւղացիներ, ճարտարարուեստի բանուորներ, կարմիր բանակի զինուորներ։ 1933 ապրիլ 13էն մինչեւ նոյեմբեր 15 գիւղացիական դեմոկրատիկ կուսակցութիւնը իր Ռուսիոյ թղթակիցներէն ստացաւ 13 գիւղացիական խլրտումներու մասին, 7 հատ կարմիր բանակի մէջ խռովութիւններու մասին եւ 28 հատ ճարտարարուեստական կեդրոններու մէջ տեղի ունեցած խռովութիւններու մասին։

Գիւղացիական խլրտումներ պատահեցան հիւսիսային Կովկասի, Վրաստանի, Ազրպէյճանի, Տիֆլիսի եւ Օտեսայի պետական ագարակներու եւ կոլխոզի մէջ։

Շատ յաճախ այս խռովութիւնները կը վերջանային խորհրդային պաշտօնեաներու սպանութեամբ։ Կառավարութիւնը կը պատասխանէր գնդակահարութեամբ, տեղահանութեամբ եւ ձերբակալութեամբ։

Ապրուստի պակասը կը թուի պատրուակ մը միայն ըլլալ շատ մը խռովութիւններուն։ Գլխաւոր պատճառը այն [illegible] է որ ունին բանուորները խորհրդային կառավարութեան դէմ։

Ընկերային ի՛նչ տարրեր բաղկացած են այս հակապետական խմբակցութիւնները։ Առհասարակ ոչ կուսակցական բանուորներէ եւ համայնավար կուսակցութեան նախկին անդամներէ։ Բայց յաճախ ալ բանուորներէ որոնք պահելով հանդերձ կուսակցութեան անդամակցութիւնը, գործօն դեր կը ստանձնեն այս գաղտնի խմբակցութիւններուն մէջ։ Ուսանողականներու եւ կարմիր բանակի պաշտօնեաներու պզտիկ թիւ մը կը մասնակցի հակահամայնավար շարժման։

Անցեալ տարուան յատկանշական երեւոյթն էր գիւղացիներու քաղաքական գործունէութեան նուազումը՝ եւ խիստ յաւելումը, միւս կողմէ, բանուորական խլրտումներուն։

Ս. ՄԱՍԼՈՎ

Թարգմ. Մ. Մ.

ՕՏԱՐ ԺԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

oooo

Այսօր կեանքս յանձնեցի անծանօթ պատահարներու։ Գիւղն եմ, արտ ու կանանչ կայ շուրջս, հոգիս ձանձրացած է ինքնիրմէն ու տրտունջներով զիս կը տանի դէպի աւելի բացերը դաշտերուն ու պուրակներուն, ուր մարդ արարածներ կեանք ու սէր կ'ապրին, երգ ու ժպիտ ունին իրենց շրթներուն վրայ։

Այսօր կեանքս յանձնեցի իր քմայքին

Կը քալեմ, արեւը կարծես կրակ կը մաղէ երկինքէն եւ թռչունները փախած են դէպի պուրակները, պահուըտած են ծառերու տերեւներուն տակ ու երկինքէն կը ճլվլան, կը թռչկոտին, ու ո՞վ գիտէ, թերեւս սէր կ'երգեն, կամ կորսուած ձագուկներու կսկիծն է որ կը մրմնջեն։ Կ'երգեն թռչունները, բայց ես չեմ հասկնար անոնց լեզուն, միայն երջանիկ կը նկատեմ կեանքը այս թեւաւորներուն որոնք հեռու իմ մարդկային չարախինդ [illegible], բանսարկութիւններով չեն զբաղիր ու կ'ապրին խաղաղօրէն, երգելով, թռչելով ու ճռալով։

Ա՜հ, ձեր կեանքը երգախառն, ո՛վ հէք ու միամիտ թեւաւորներ, ինչքա՜ն բարի է։ Ինչքա՜ն աստուածային օրհնութիւն կայ ձեր կտուցներուն վրայ ու թեւերու թափահարումին մէջ։ Ծառերուն տակ մարդիկ կան, պահուըտած աւելի խիտ տերեւներու տակ, սէ՞ր թէ խնճութիւն, չեմ գիտեր, միայն կը տեսնեմ անոնց շրթներուն հպումը մէկզմէկու, գիրկընդխառն, արդէն կարմրած այտերով եւ թուլցած աչքերու պշրանքներով։

Տղայ եմ, զիս հետաքրքրողը անոնց պատկերն է միայն, ու յետոյ կը շարունակեմ ճամբաս, միշտ ծառերու շուքէն։ Ահա դէմս կ'ելլեն ուրիշներ, կը պտտին ուրախութեան ժպիտները իրենց աչքերուն մէջ։ Տանտիկներ ալ կան, որոնց համար առ ի քաղաքավարութիւն գլխու շարժումով թեթեւօրէն կը բարեւեմ ու կ'անցնիմ։ Չեմ ուզեր խառնուիլ ամբոխին, մարդ արարածներու խումբերուն որոնք յաճախ պարապ [illegible] օրը իրիկուն կ'ընեն ու իրենց համար ծաղրանքը միայն կայ իբրեւ խորհուրդ ու միտք, իբրեւ ճամբայ իրենց թարախոտ եւ [illegible]։

Ճամբու վրայ առուակ մը կը գլգլայ հեզօրէն, երբեմն կը լսուի թեթեւ ձայնը [illegible] ու բարակ ջուրին որ կ'երթայ առուակն ի վար, ճամբու վրայ։ Կը քալեմ, ու ահա աչքիս առջեւ կ'երթայ առուակն ի վար, ճամբու վրայ։ Կը քալեմ ու ահա աչքիս առջեւ կ'երեւայ աւելի բազմամարդ ամբոխը։ Կը մօտենամ, կը հասկնամ քայլերուս ապարութիւնը։ Դաշտահանդէս կայ։ Կարմիր շրջազգեստ հագած երկու օրիորդներ կը մօտենան ինծի ու քիչ մը պաղ ժպիտով կ'ուզեն կարմիր կտոր մը փակցնել բաճկոնիս լամբակին վրայ։ Զայն չեմ հաներ, կ'ուզեմ որ կատարուի փափաքը այս զոյգ մը օրիորդներուն որոնց համար այդ օրը յաղթանակ մը պիտի ըլլայ եթէ քանի մը հարիւր ֆրանք աւելի շահին։

Կը քաշուիմ մէկ կողմ, միշտ մեկուսի ու մտածկոտ։

Աթոռները իրարու քով բերելով արդէն պատրաստ կ'ըլլայ մեր օրերու արդի «փառքը», — բեմ մը։ Կը կռահեմ որ բանախօսութիւն կայ, ուստի ականջներս քիչ մը աւելի ուշադիր՝ մօտիկ կ'ընեմ ճառը՝ զոր կը խօսի երիտասարդ այլ հոգիով թշուառ մէկը։ Ձայնը հետզհետէ կը կտրի «օրուան նախագահ»ին, ճերմակ պղպջակներու փոքրիկ կոյտեր կ'երեւան բերնին եզերքը։ Ի՞նչ է յոգնութեան հէք տղայ, բերնի փրփուրո՞վ է որ կը կռուին «Հայկական Փաշիզմ»ին դէմ։ Կը խնդամ ես ինծի, կը խորհիմ որ մեր դժբախտ ժողովուրդին վիրաւոր կռնակին վրայ այսպիսի մակաբոյծներ դեռ [illegible] կ'առնեն։

Կը մտածեմ փախչիլ, հեռանալ կամովին, — բայց ահա, ուրիշ մը չորս աթոռնեէ շինուած բեմին վրայ։ Իր արտաքին տեսքը քիչ մը մարդու վայելք կու տայ իրեն, իսկ իր այծի մօրուքը աւելի կը նմանի ճզմուող հնդիկի մը, քան թէ որ եւ է եւրոպացի ճարտասան մօրուաւորի... Կ'ըսեն թէ Փարիզէն է եկեր, բայց չեմ հաւատար, որովհետեւ մէկը որ «Փարիզէն» կու գայ պէտք չէ այսքան բիրտ ըլլայ, չլսուած խօսքեր արտասանէ։ Բանե՛ր, բառե՛ր, ազատ ու լրբութեան բառեր, արիւնի ու կռուի, ծառերու եւ թռչուններու ներդաշնակ գեղեցկութեան մէջ։

Հոգիներու այս խաթարումը ե՞րբէ՞ն ի վեր է որ կը տարածուի հայութեան որոշ մասերուն մէջ, — չեմ գիտեր, չեմ կրնար հասկնալ, վասնզի պարզ է կեանքը անոնց որ ահա կը հայհոյեն ու պարշաւի քարոզներ կը հնարեն։ Կը ցաւի սիրտս նորէն։ Չի դիմանար այսպիսի [illegible]։

Հեռու, սիրտ իմ, կ'ըսեմ ես ինծի, պէտք է հեռանալ շուտով, մօտիկ չըլլալ խօսքերը որ թոյն կը հանեն, բառերը որ համ չունին, հեռո՛ւ, սիրտ իմ...

Կը մեկնիմ անկէ ալ, հեռու տանելով անհրապոյրութեան պատկերներ, խղճի ու մտքի թշուառութիւններ։ Տաք է, կարծես արեւն իսկ կը փախչի իր ջերմութենէն ու կը թափանցէ ջուրերուն մէջ, կը պահուըտի ծառերուն տակ, ճամբան, որ փռուած է ոտքերուս տակ՝ ծածկուած է ծառերու շուքով, տեղ–տեղ ջուրի փոքրիկ առուներ կը ճեղքեն մէջքը ճամբուս, ու ես ստիպուած կ'ըլլամ քայլերս աւելի լայն նետել։

Ամրան այս օրերուն ժողովուրդը կը թափի դէպի բացերը, ծառերու շուքին տակ կամ աղբիւրի մը եզերք, քիչ մը հանգչելու, պայծառ ու զով օդ շնչելու, արեւ խմելու...

Թէեւ կը քալեմ, սակայն տարտղնուած է միտքս, յիշատակներ կ'ար– […]

Թ. ՀԻՐՕԹԵԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀՈՒՄԱՐ

[illegible]

× [illegible] տանէին հեռուեան ցուցատախտակ «Մեռաւ Ֆրունզէն՝ կարմիր բանակի գեղեցկութիւնն ու հպարտութիւնը»

Իսկ անոր ետեւէն հեռուեան ցուցատախտակը — «Հեռուեինք իր որբերին»...

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ցուցադրած է Պարսկաստանի բնական եւ պատմական վայրերու [illegible] եւ մեծադիր լուսանկարներ, որոնց մէջ ուշադրութեան արժանի են Թաւրիզի համայնապատկերը, Աջի գետի կամուրջը, Ուրմիոյ ծովակը, Թաւրիզի բերդը, արաբական շրջանի տիրապետութենէն մնացած մզկիթներու աւերակներ եւայլն, բոլորն ալ յաջող, ոմանք բնական գոյներով զարդարուած։ Ցուցահանդէսի տաղաւարներու ինչպէս նաեւ Շահն շահի այցելութեան լուսանկարները [illegible]։

13. Գուլպայի եւ հագուստի գործարան «Շամս»։ Գուլպաներու եւ կանացի հագուստներու լաւագոյն տեսակները ցուցադրուած են։ Այս տաղաւարին մէջ Միրզա [illegible] ցուցադրած է իր ձեռքով շինած գուլպայի եւ հագուստի մեքենայ մը, որ արժանացաւ շատերու գնահատութեան։

14. Կաշեգործարան «[illegible]», կը պատրաստէ կաշիներ եւ զինուորական կօշիկներ, բաւական տոկուն եւ ձեւաւոր։

15. Մանարան–գործարան Ղազուեանի, հին եւ մեծ գործարան է, որ կ'արտադրէ մետաքսի, բուրդի եւ բամբակի թելեր մեքենական յաջող պատրաստութեամբ, որուն ապացոյց են ցուցադրուած թելերը, բուրդն ու մետաքսը եւ գործուածքները — կերպասեղէն, վերմակի բրդեայ սփռոցներ եւայլն։

16. Տիկին Սաթենիկ Բալայեանը ցուցադրած է իր առձեռնագործ ձեռագործները, ջրաներկ եւ մեքենական [illegible] նկարներ եւն. 56 կտոր։ Թէ ձեռագործներու եւ թէ նկարներու մէջ կան բաւական յաջող ու գեղեցիկ կտորներ՝ նկարուած շորի, մետաքսի, տախտակի եւ թուղթի վրայ։ Այս բոլորը դասաւորուած են պատերու վրայ եւ տեսողին հաճոյք կը պատճառեն։

Հարթակար, մետաքսակար, ասեղնագործ, ջրանկար եւ իւղանկար, բոլորն ալ ձեռքի համբերատար աշխատանքով պատրաստուած։

17. Հայր [illegible] Գարսիկը ցուցադրած է Թաւրիզի մէջ պատրաստուած կօշիկներ, պատուհաններու եւ դռներու [illegible], երկաթեայ թիեր, [illegible] առարկաներ, որոնք բոլորն ալ ճարտար ձեռքերով շինուած են։

18. Կաշեգործարան «Աւետիք», հիմնադիրներ եւ ընկերներն են՝ Սիմոն Մանուչարեան, Ալէքսան Մովսէսեան եւ Արամ Բաղդասեան։ Ուրիշ անգամ առիթ ունեցած եմ խօսելու այս գործարանի մասին, որ իբր հայկական ձեռնարկ պատիւ կը բերէ հիմնադիր ընկերներուն եւ բարիք մըն է վերածնող Պարսկաստանի համար։ [illegible] կաշեգործարանը իր տաղաւարը զարդարած ու դասաւորած է յաջող ու հաճելի ձեւով, շնորհիւ Թաշճեանի։ Ցուցադրուած կաշիները կարճ ժամանակէ մը յետոյ կրնան մրցիլ եւրոպական կաշիներու հետ թէ իրենց գոյներով եւ թէ տոկունութեամբ ու որակով։ Գործարանատէրերը ամէն ջանք թափած են մասնագէտներ ունենալու եւ ունին։ Գունաւորման աշխատանքներու մէջ, գնահատութեան արժանի է Վարդան Դարբի Վարդանեանի [illegible] մասնագիտութիւնը։ Կաշեգործարանը արժանացած է պետական քաջալերութեան եւ արտադրուած ապրանքները արագութեամբ կը սպառին։

19. Տիկին Սոֆիա Աւագեանը ցուցադրած է իւղաներկ, ջրաներկ եւ սեւանկարներ։ Ըստ երեւոյթին տիկինը նկարչութեան մասնաւոր սէր եւ եռանդ ունի եւ քիչ մըն ալ ընդունակութիւն, ո՛ր սակայն պէտք է զարգացնել, խորացնել։ Երաժշտութեան նման նկարչութիւնն ալ բարդ ու նուրբ արուեստ մըն է եւ արուեստագէտ կամ սիրողը ամէն բանէ առաջ պիտի ունենայ գիտնալու եւ բնականօրէն պատկերացնելու հոգեւորական կարողութիւնը։ Տիկին Աւագեանը ծաղիկներն ու պտուղները բաւական յաջող նկարած է, սակայն դիմանկարները [illegible] տեսարաններն ալ վատ եւ խառնուած գոյներու մէջ կորսնցուցած են իրենց հարազատութիւնը։ Սեւանկարները պէտք չէ տեղ գրաւէին ցուցասրահին մէջ, վասնզի անոնք դպրոցական աշակերտներու խաղեր են։

20. Տիկին Վարդանոյշ Տէր [illegible] ասեղնագործ, ձեռագործ եւ հարթանկար աշխատանքները դիտելէ յետոյ, Շահնշահը իր գոհունակութիւնն ու քաջալերանքը յայտնած է տիկնոջ։ Տարիներու համբերատար աշխատանքի արդիւնքն են այս սփռոցները, ծածկոցներն ու բարձի երեսները, թաշկինակներն ու զանազան ձեռագործ աշխատանքներ, որոնք ապացոյց են հայ կնոջ շնորհքին, աշխատասիրութեան եւ նուրբ ճաշակին։ Բոլոր այցելուները ուշադրութեամբ ու հետաքրքրութեամբ կը դիտեն այս ձեռագործները։

21. Աղայի Քեադիմ Կալկաթաչի, ցուցադրած է տեղական գործուածքներ, բուրդ, բուրդի թելի [illegible] տեսակներ՝ գորգագործութեան համար, թելերը բնանիւթերով են ներկուած։

22. Իթթիհադիյէ, ծխախոտի եւ սիկարի պատրաստութեան գործարան, որ գոյութիւն ունի երեսուն տարիներէ ի վեր։ Կ'արտադրէ 20 տեսակ սիկարներ, որոնց սպառումը շատ յաջող է։ Մեծ դրամագլուխ ունի այս ընկերութիւնը, որ [illegible] (Ուրմիա) նահանգին մէջ ունի ծխախոտի մշակութեան սեփական հողեր։ Գործարանին մէջ կ'աշխատին 200 բանուորներ։

23. Ընկերութիւն Բաշատ, [illegible] մասնագէտի եւ մեքենական պատրաստութեամբ կ'արդիւնաբերէ անուշահոտ օճառ, որուն սպառումը ապահոված է, ոչ միայն Թաւրիզի, այլ եւ Պարսկաստանի միւս քաղաքներուն մէջ։

24. Ընկերութիւն Շաֆագ, կը պատրաստէ կօշիկի ներքեր, որոնք կրնան մրցիլ եւրոպականներու հետ. Տարեկան կ'արտադրէ 18 հազար [illegible]։ Սպառումը բաւական յաջող է։ Շահնշահը հետաքրքրուած է այս գործով եւ քաջալերած է գործատէրերը՝ Ղազար [illegible] եւ Ղազար Ղազարեանը, որոնք մեծ [illegible] այս գործին ձեռնարկեցին եւ [illegible] կը յառաջդիմեն։ Տարեկան Պարսկաստանի մէջ կրնայ [illegible] 180 հազար [illegible]։ Գործատէրերը [illegible] են իրենց ձեռնարկով։

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

(3)

''ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ ՀԱՅԿ. ԹԱԳԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԻՏԷԱԼԸ ՎԵՐԱԿԵՆԴԱՆԱՑԱԾ,,

— օօ —

Սաւիկ Միւնիր փաշա Ճիւմհիւրիէթի մէջ կը շարունակէ գրել իր յիշատակները, որոնց Ա. եւ Բ. մասերը տուինք արդէն —

Անգլիացիները իրենց պարտականութիւն նկատեցին Պերլինի դաշնագրին որոշած բարենորոգումները գործադրել տալ, արդէնով Գամպ Այլին ծաղրել չգգեց: Պերլինի վեհաժողովը գործը չգգեց: Գամպ լանդոյն անմիջապէս յետոյ, Գամպ Այլին յուշագիր մը տուին, պահանջելով որ Անատոլուի մէջ Եւրոպացիներու հրամանատարութեան տակ ներքին ոստիկան զինուորներու կազմակերպութիւն մը ըլլայ կալուածներու մէջ վերադարձնել; ասոր քաղաքներու մէջ վերադարձնել; ասոր կալուածներու ու անոնց վճիռներուն կը զօրու ըլլան բոլոր փոքր դատարաններու վրայ եւ գործադրութեան եւ պաշտօնեաներու միջոցով, բողոքի պաշտօնեաներու, ամէն կուսակալութեան մէջ մէյմէկ եւրոպացի տեսուչ մը կ'ըլլար եւ նշանակուի եւն.:

Գամպ Այլին ոստիկան զինուորներու եւ դատարաններու մէջ օտար պաշտօնեաներ առաջարկել միայն կը թուի կարգ մը գատական օտար պաշտօնեաներ անուանուի եւ ատեանները զինուորական ընդհանուր կառավարութեան ներքեւ: Այս բարենորոգումներուն գործադրութեան համար, քրիստոնեայ եւ իսլամ պաշտօնեաներ Անատոլու զրկուեցան, բայց երկրորդական նկատումներով եւ այլ պատրուակներով յուրջ բարենորոգում չէր կատարուեր: Ամփոփումը կարելի չէր ըլլար: Պէտք եղածին պէս այս պատերազմէն Քիւրտերու եւ Չերքէզներու յարձակումներէն:

Ասոր վրայ, անգլ. դեսպան Սըր Հէնրի Լայարտ Գամպ Այլինին յուշագիր մը տուաւ, որ կ'ըսէր որ «Թէ ափրական չարժում մը չըլլայ», ինչպէս որ պուլկարական խնդրին եւ 1877ի ռուսական պատերազմին պատճառ եղաւ, նոյնպէս Անատոլուի մէջ հայկական խնդիր մը պիտի ստեղծէք եւ հետեւանքը այն պիտի ըլլայ որ քրիստոնեայ ազգերը պիտի ազատագրուին եւ մեծ պետութիւնները պիտի միջամտեն:

Բայց Գամպ Այլին, այդ թուականէն սկսեալ 1880— 83 եւ 86 թուականներուն, Անգլիոյ եւ անոր հետեւող մեծ պետութիւններուն յուշագիրներուն եւ նամակներուն ցուցերուն հակառակ, ինչքամբ ճամբան բռնեց եւ յուրջ բարենորոգում չըրաւ.

Ցարական Ռուսիան, Կովկասի Հայերը ռուսացնելու համար պաշտօնապէս սկսած էր չատ նեղել: Սկսած էր դպրոցները փակել, եկեղեցիները հսկողութեան տակ առնել, եւ հակառակողները կը քշուէին Սիպերիա կամ աքսոր: Այս վիճակին չհանդուրժող կարգ մը հայ մտաւորականներ Անգլիա եւ Ֆրանսա փախան ու իրենց հայրենակիցները ռուսաց եւ օտար լուծէն ազատելու համար սկսան քարոզութիւններ ընել: Անոնց միացան նաեւ եւրոպական երկիրները ուսանելու գացած Թուրքիացի եւ Եգիպտացի Հայեր ալ որոնք ամէն կողմ քոմիթէներ կազմեցին եւ անկախութեան պայքար մը բանալով սկսան հայերէն եւ եւրոպական լեզուներով թերթեր ու գրքոյկներ հրատարակել:

Ամէնէն աւելի Անգլիացիներն էին որ քաջալերեցին քոմիթէները: Մասնաւորապէս Աստուածաշունչի ընկերութիւնները գանունք պետական եւ գրական մեծ մարդոց հետ ծանօթացուցին եւ անգլ. միջամտութեան համար քարոզութիւններ բրին.

1885ին, արեւելեան Ռումէլիի խնդրին կարգադրութեան համար համաժողով մը գումարուած էր Պոլսոյ մէջ: Լոնտոնի քոմիթէն որ Հնչակ անունը առած էր եւ Դրօշակ (սերտօրէն անունով Դաշնակցութիւն) Ժընեւի քոմիթէն, Եւրոպայի մէջ Հայերու հանդէպ գութ շարժելու համար պատուիրակներու յուշագիրներ ներկայացուցին եւ կը պահանջէին որ համաժողովը պաշտօն ունենայ Պերլինի դաշնագրին բարենորոգումները գործադրելու: Եւ սակայն ոչ միայն դիմումները ազդեցութիւն չըրին այլեւ Թուրքիոյ մէջ գտնուող իրենց հայրենակիցները անոնց խօսքերուն եւ քարոզութիւններուն արժէք չէին տար:

Անկախ եւ ինքնավար Հայաստանի մը կազմութիւնը յառաջ չէին նկատեր պետական ծառայութեան մէջ գտնուող Հայերը եւ Պոլիս կամ գաւառները գտնուող խելքի գլուխ ու գործի տէր Հայերը: «Թայմզ»ի Էրզրումի թղթակիցն ալ այս միջոցին իր թերթին գրած է արդէն թէ ինչպէս գաւառի Հայերը ալ մէկ կերպով իրենց մտքին մէջ կրնան տեղաւորել անկախ Հայաստանի կազմութեան գաղափարը.

Հակառակ այս բոլորին, քոմիթէները իրենց գործունէութիւնը կը շարունակէին: Հայ ազգին անցեալ պատմութեննէն դրուագներով եւ բանաստեղծութիւններով ամէնէն աւելի հայ պարզամիտ երիտասարդները յուզելու կը ջանային: Բարի ու պատուական չգործադրուելուն ու կարգ մը անկարգութեանց համար Թուրք հայրենակիցները պատասխանատու կը բռնէին եւ այն համոզումը կու տային որ եթէ Թուրք տարրին հետ կռուի բռնուէին, եւրոպական պետութիւնները, մանաւանդ Անգլիա, զօրաւոր պիտի միջամտէին եւ Թագաւորութիւն ու ազգեցութիւն ձեռք ձգելով, Հայերու նահանգները միայն իրենց տէր պիտի ըլլային:

Միւս կողմէ ալ գաղտնի վէպ սուտեր, հրապարակներ եւ ուժանակ կը մուծէին երկիր եւ կը պահէին եկեղեցիներու, տաճարներու եւ միւս տեղերու մէջ: Քոմիթէճիներու նպատակը եւ զինուած անցեր ունէին եւ զէնք գտնուիլը պատճառ եղաւ որ Թուրք ժողովուրդին մէջ բոլոր Հայերուն հանդէպ կասկած մը եւ անվստահութիւն մը առաջ գայ: Միայն բարձր դասու Թուրքերն էին որոնց թշնամութիւնը քոմիթէճիներէն եւ անոնց նենգաւոր եղանակին անդին չէր անցներ:

Հայ համայնքի նոյն դասու անձերն ալ մեծ մասամբ երբեք չէին տար քոմիթէճիներուն եւ անոնց հետեւողներուն: Այս պատճառով, անոնք քոմիթէճիներու սպառնալիքին տակ կ'ապրէին եւ գրեթէ շատուրները մահափորձի կ'ենթարկուէին

Ցանուն արդարութեան, աւելցնենք նաեւ որ մեր մեծ ու փոքր պաշտօնեաներէն կարգ մը բարոյականէ զուրկ եւ շահամոլ անձեր, անմեղ Հայերու մասին զրպարտութիւններ ընելով, անմեղ Հայերու պատժուելուն պատճառ կ'ըլլային եւ այս կերպով քոմիթէճիներու հացին իւղ կը քսէին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍԵՒԱԿՈՒՃԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

═ • ═

Քանիցս գրած ենք սեւակուճի արդիւնաբերութեան մասին, որ այնքան կը գրաւէ Հայաստանի ճարտարագործական ղեկավարութիւնը: Քանի մը յաջորդական թիւերով, պէտք տանք կատարուած աշխատանքներու սեւակուճի ծայրերը հալեցնելու մասին, եւ այն հեռանկարները, զորս կը պարզէ սեւակուճի ճարտարարուեստը.—

Սեւակուճի արդիւնաբերութեան ղեկավարն է, Հայաստանի մէջ, ճարտարագէտ Ձ. Վանդրովսկի: «Խորհ. Հայաստանի» խմբագիրը վերջերս տեսակցութիւն մը ունենալով Վանդրովսկիի հետ, կը հրատարակէ ռուս ճարտարագէտին յայտարարութիւնները:

— Ինչո՞ւ մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծուած է սեւակուճի մասին, եւ ի՞նչ հեռանկարներով Երեւանի մէջ վերջերս չինուեցաւ փորձնական գործարան մը սեւակուճ հալեցնելու համար:

— Հայաստանի սեւակուճով չինուած առարկաները Մոսկուայի գործնական հանքաբանութեան հիմնարկութեան մէջ փորձի ենթարկուելով, ցոյց տուին որ հայկական սեւակուճը իր մեքենական ամրութեամբ 2—3 անգամ կը գերազանցէ յախճապակին եւ այս յատկանիչով կը մօտենայ չուգունին (թուճ):

Հակաելեկտրական դիմադրականութեան փորձերը, որ կատարուեցան Լէնինկրատի մէջ, ցոյց տուին որ մէկ սանթիմէթր հաստութիւն ունեցող սեւաձեւայ առարկայ մը իր մէջ 60.000 վոլթ մեկուսացնելու ատիճան հակաելեկտրական դիմադրականութիւն ունի, մինչ խօսքով՝ սեւակուճը շատ քիչ նուազ կը մնայ բարձրավոլթ յախճապակիի լաւագոյն տեսակներէն. Միաժամանակ պէտք է նշանակել, որ 5—6 անգամ աժան է յախճապակիէն.

Սեւակուճը ուրիշ բացառիկ առաւելութիւն մըն ալ ունի, որ կրնայ հալիլ ու ձուլուիլ երկաթի կտորուանքներու հետ, այսպէս կազմելով սեւաձեւայ երկաթի միաձոյլ բաղադրութիւն մը:

Երեւանի մէջ պատրաստուած սեւաձեւայ մեկուսիչները փորձի ենթարկուեցան Լէնինկրատի մէջ փրոֆ. Զալեւսկիի կողմէ: Փորձը ցոյց տուաւ որ Երեւանի սեւաձեւայ մեկուսիչները (60.000 վոլթ) աւելի արժէք կը ներկայացնեն քան Ֆրանսայի մէջ պատրաստուած սեւակալեայ մեկուսիչները (50.000 վոլթ):

Սեւակուճին բարձր ամրութիւնը, սեւակուճէն մեկուսիչներ պատրաստելու կարելիութիւնը, մանաւանդ սեւակուճին մէջ երկաթ խառնելու յարմարութիւնը, (յախճապակին չի խառնուիր երկաթին հետ), սեւակուճին տրուած ջնարակին ամրութիւնը ընդդէմ մթնոլորտային փոփոխութիւններու (չի ճաթռտիր եւ չի թափիր, մինչդեռ յախճապակիին վրայ ջնարակը կը ճաթռտի եւ կը թափի), եւ վերջապէս սեւաձեւայ մեկուսիչներու աժանութիւնը եւ արտադրութեան պարզ եղանակը (յախճապակեայ մեկուսիչները շատ սուղ են), այս բոլորը կը կազմեն երաշխիք մը բարձրավոլթ յախճապակիին տեղ գործածելու ձուլածոյ սեւակուճ:

Սեւակուճը, այսպէս, կրնայ օգտակար դառնալ ոչ միայն ելեկտրագործական արդիւնաբերութեան, այլ եւ հեռախօսային, հեռագրային, հեռասփիւռային ցանցին չինարարութեան մէջ

Սակայն սեւակուճին առջեւ աւելի մեծ հեռանկարներ կը բացուին մասնաւորապէս քիմիական արդիւնաբերութեան մէջ, ուր թթուին դէմ սեւակուճին ամրութիւնը երաշխիք մըն է իր բազմաձեւ գործածութեան:

Եւ դեռ լայն հեռանկարներ կը պարզուին սեւակուճին առջեւ իբրեւ քարահանք մը որ կը փոխարինէ մետաղը:

Այսպէս ջերմաբաշխութեան, ջրմուղներու եւ կոյուղիներու հաստատութեան մէջ նախընտրելի պիտի դառնայ գործածել երկաթ — սեւակուճէ խողովակներ:

ՔՐՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

═ • ═

Գատմութեան համար, կը ներկայացնենք նաեւ երրորդ նիստը քրտագիտական համաժողովին, որ փակուեցաւ արդէն, ինչպէս գրեցինք ժամանակին:

Երրորդ նիստին կը նախագահէր Յակոբ Զօրեան: Վիճաբանութիւն կատարուեցաւ Հաջիէ Ջնդիի, Ջամէ Ջալիլի, Ա. Գեանջոյի զեկոյցներուն մասին:

Թումանով քննադատեց «Ռիա Թազա» քիւրտերէն թերթը, որ շատ քիչ հոգ կը տանի լեզուական չինարարութեան

Արար Շամիլով (Երեւան) կ'ողջունէ քրտական նոր այբուբենի կամիտէին կազմութիւնը, հակիրճ ձեւով կը ներկայացնէ քրտական մշակոյթի մը բանեցման համար կատարուած աշխատանքները, մասնաւորապէս Հայաստանի Մշակոյթի Գատմութեան հիմնարկութիւնը, կանգ կ'առնէ փրոֆ. Խաչատրեանի քրտական լեզուի քերականութեան գրքին վրայ, ցոյց կու տայ լեզուական սխալները: Շամիլով կը ներկայացնէ նաեւ քրտական լեզուով հրատարակուած այլ դասագիրքերու քերականական եւ լեզուական սխալները:

Ջալալի Կոտան (Թիֆլիզ) անհրաժեշտ կը գտնէ խմբագրել եւ հրատարակել քիւրտ ժողովուրդին պատմութիւնը:

Ղարամոն Շամոն (Լէնինկրատ) կը քննադատէ քիւրտ մտաւորականութիւնը

Արամէ Ջաչան (Ղարաքիլիսա) կ'ողջունէ քրտագիտական համաժողովը:

Էմինէ Ավգալ (Երեւան) ցոյց կու տայ քրտական մանկական գրականութեան պակասը

Մկրտչեան (Երեւան) միաժամանակ կը քննադատէ «Ռիա Թազա» թերթը, քրտական դասագիրքերը, փրոֆ. Խաչատրեանը

Ետոյ կարգով կը խօսին փրոֆ. Խաչատրեան, Ս. Կիրակոսեան, Ֆատօ Ավգօ, Ռամի Հասօ, Շամրոնով Ալի: Ի վերջոյ Գ. Սեւակ կարդաց զեկոյց մը քրտական լեզուի կառուցման յաջորդներուն մասին եւ փակուեցաւ երրորդ նիստը

Չորրորդ նիստը գումարուեցաւ յուլիս 11ին, երբ խօսեցաւ Թիւրքմէնիստանի պատգամաւորը Փէհլէվի, յետոյ Գ. Սեւակ շարունակեց ու վերջացուց իր զեկոյցը:

ՄԱՄՈՒԼ

ԲԱՐՔԵՐՈՒ ՅՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

»»» :«««

Աթէնքի «Նոր Օր»ը Հեռաւոր խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (26 յուլիս).

— «Թուրքը փիզիքապէս չկրցաւ բնաջնջել հայութիւնը, բայց յաջողեցաւ բռնաւորել անոր բարոյական աշխարհը: Գաղութներու մէջ ցուցադրուած զարշելի բարքերը ժառանգ մնացին մեզի Թուրքերէն: Հայ ցեղը, առաքինի ու ապերախտական, շինուած է անարատ ու կոյս խմորէ: Մանուածութիւն, դաւաճանութիւն, ստորնութիւն, ստախօսութիւն օտարներէ փոխանցուած մոլութիւններ են, որոնց արմատացումը կը տեսնենք մեր ժողովուրդի այն տարրերուն եւ հոսանքներուն մէջ, որոնք Հայաստանը չեն տեսած, հայաշխարհին մէջ ապրած չեն ու երկիրը կը սիրեն հեռուէն:

Այս տարրերուն եւ հոսանքներուն մէջ ամբողջ ծանրութեամբ նստած է Թուրքը, ֆաղաքակրթութեան կեղտը: Կարդացէք ուշի ուշով Նիւ Եորքի դատավարութեան տեղեկատուութիւնը եւ եթէ կրնաք՝ զսպեցէք ձեր զարշանքը ի տես բրքատիպ Հայերու ցուցահանած զազրելի մտայնութեան:

Կ'ուզէ՞ք համոզուիլ թէ Նիւ Եորքի դատավարութիւնով շահագրգռուած են Թուրքերը, համայնավարները եւ անոնց հայանուն գործակիցները, աչք պտտցուցէք ամբաստանող կողմի վկաներուն վրայ: Մին թրքացած Հայ, միւսը խոշտանկաւոր սրիկայ, երրորդը հայրուածային ստախօս: Ու այսպէս բոլորը:

Այս թրքատիպ սատականներէն ոչ մէկը տեսած չէ բուն ոճրագործը: Ընդհակառակը, բոլորին ներքին համոզումն այն է որ իրենց ամբաստանեալները ոչ մէկ դեր ունեցած չեն դեկտեմբեր 24ի ողբերգութեան մէջ. ու ներքնապէս անոնց ամենդութեան համոզում ունենալով մէկտեղ, անոնք՝ միայն լուսանկարին վրայ նանչնալով հայութեան երկու անմեղ զաւակները՝ Լէյլէկեանն ու Սարգիսեանը, առանց խղճահարութեան, դատարանին առջեւ իբր ոճրագործ ցոյց տուած են զանոնք:

Հրաշքի դարը եթէ անցած չըլլար, աստուածային պատուհասը պիտի շանթահարէր զիրենք՝ իրենց սուտ վկայութիւններուն համար:

Զարագործ ստահակներու այդ ջոլիրը, Թուրքերու յատուկ արիւնածարաւութեամբ, դատարան գացած էր ոչ թէ արդարութեան ու խղճին ծառայելու, այլ երկու Դաշնակցականներու, այսինքն պարկեշտ քաղաքացիներու արիւը խմացնելու համար:

Արիւնի դէմ արիւն կը պահանջէին: Մէկի դէմ ինը, ինչպէս գրեցին իրենց օրգաններուն մէջ անզգամաբար: Թուրքին արիւնին վրայ արցունք թափող այդ նիւշները, չէին ճաշակերնին Եորքի փողոցներուն մէջ պառալու թէ Դաշնակցականի արեան ծարաւն ունին:

Այս սատակաւոր ստահակներն էին որ դատարանը ողխապաշարեցին, Դաշնակցութեան ծրագիրը կեղծեցին, բռնաբարական նամակներ գրեցին եղբայրներուն, հազարաւոր տոլարներ վճարեցին սուտ վկաներու, ելեկտրական աթոռի վրայ նստեցնելու համար երկու անբասիր Դաշնակցականներ:

Նիւ Եորքի դատարանին վճիռը բարոյական ոչ մէկ արժէք չի կրնար ունենալ: Արդարութիւնը, ինչպէս յաճախ, այս անգամ ալ ցոյց չտուաւ դէմքը: Խարէութիւնը, ստախօսութիւնը, դրամը եւ զանազան սրիկայութիւններ մոլորեցուցին երդուեալները, որոնք նախապէս եղած ցուցմունքներու համաձայն տուին իրենց վճիռը»:

Այս քրտական լեզուի պատմութեան եւ ծագման մասին ընդարձակ զեկոյց մը կարդաց Հայաստանի Մշակոյթի Գատմութեան հիմնարկութեան գիտական քարտուղար Փրոֆ. Խաչատրեան, որ պատմական յետադարձ հայեացք մը նետեց քիւրտ ժողովուրդին անցեալին եւ իրեն նախորդ ժողովուրդներու պատմութեան վրայ, ցոյց տուաւ որ քիւրտ ժողովուրդը նոյնքան հին է, որքան Արմէնները, որոնք 2000 տարի առաջ բռնած էին հին հայկական բարձրաւանդակը: Ուշադրաւ պատմիչներէն Շէրէֆխանի (1670 թուականէն), որ գրած է առաջին անգամ Քիւրտերու պատմութիւնը, Խաչատրեան սամի. մասութեան մէջ դրաւ քրտական լուսիմանի ցեղերու բարբառները եւ այն եզրակացութեան եկաւ, որ կը սխալին անոնք որ կը կարծեն թէ Քիւրտերը ինքնուրոյն լեզու չեն ունեցած: Քիւրտ ժողովուրդը, բուն Փրոֆ. Խաչատրեան, ունէր իր սեփական լեզուն եւ այդ լեզուն կը պատկանի Իրանի բարձրաւանդակին վրայ ապրող ժողովուրդներու լեզուախումբին: Քրտական լեզուն զեղեցիկ է եւ անոր յետագայ յղացումն ու մշակումն աւելի կը գեղեցկացնէ զայն:

Սեւակի եւ Խաչատրեանի զեկոյցներուն շուրջ արտայայտուեցան Ջապանդաթէ, Արար Շամիլով, Ֆաքի Լուսափով, Վարդան Պլեւայեւ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

⁂ Ղամարլուի մէջ պիտի հիմնուի թատրոն մը 320 աթոռով: Շինութիւնը պիտի արժէ 450,000 ռուբլի:

⁂ Հայաստանի 16 շրջաններու կեդրոններուն մէջ ձեռնարկուած է բաղնիքի շինութեան:

⁂ Յուլիս 13ին սաստիկ փոթորիկ մը պայթեցաւ Երեւանի վրայ: Հովը մէկ վայրկեանի մէջ կը սուրար 20 մեթր: Վերջին 40 տարուան ընթացքին մէկ անգամ միայն նման փոթորիկ է պատահած Երեւանի մէջ: Իրիկուան դէմ յորդ անձրեւ տեղաց:

ԱՄԷՆԷՆ ՈՒՐԱԽ ՆԻ ՀԱՐՈՒՍՏ

—Աշխարհի ամէնէն ուրախ երկիրը ո՞րն է:

— Խորհրդային Ռուսիան. գետնափոր կուտան՝ կը հրճուինք, աղ կուտան՝ կը հրճուինք, հաց կուտան՝ կը հրճուինք. ամէն ինչէ կը հրճուինք:

Ո՞րն աշխարհի ամենահարուստ երկիրը.

— Նորէն խորհրդային Ռուսիան... ինչե՞ր չունի չկա՞ն, հաց կայ՝ տապակ չկայ, չաքար չկայ, քարիւղ չկայ, հաց չկայ...

ՄՐՑԱՆԻՇ

Օրանէն (Ալճիրիա) կը գրեն թէ Տիկին Փասքալ աշխարհ բերաւ 4 զաւակ մէկ յղութեամբ, — երեքը աղջիկ, մէկը մանչ: Նորածինները բոլորն ալ առողջ են, մայրն ալ:

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՇԷՐԻՏԸՆԻ ՃԱՌԸ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Գ. ՔԱՄԻՆՍԿԻ.— Կը խորհիմ ընդմիջել փաստաբան մը իր եզրափակութեան ժամանակ, բայց Գ. Շէրիտըն ալ կ'ընդունի թէ Կարապետեանի ոչ եւ ինչ բանի վրայ նստիլը մաս չի կազմեր փաստերուն:

Գ. ՇԷՐԻՏԸՆ.— Շատ լաւ: Տեսա՞ք դիրք դատարանին մէջ: Ան այստեղ եկաւ իր սեռաժնեռն մէկ ուրուագծով, բայց այդ ուրուագիծը կը նմանի՞ր այն քննութեան, որ տասնամիս առջեւ կամ ոստիկանատունը:

Դուք կը ճանչնաք մարդ մը, որ ճշմարտութիւնը խօսեցաւ այստեղ: Ես չեմ կրնար հաւտնալ թէ ինչո՞ւ իմ բարեկամը երկրորդ անգամ զայն այստեղ բերաւ: Այն մարդը, որ վկայեց երէկ թէ իր չապիկը նստած էր եկեղեցիին չէնքին առջեւ: Խաչուեցաւ կարծեց թէ նեղ փողոցն էր: Ասա, լաւ նայեցէք, անոր նշան մը դնել արդէն այստեղ ցոյց տալու թէ ուր ձգած էր չապիկը: Եւ երեւան կուգայ «էf ատր, եկեղեցիին առջեւ, ձախ կողմը: Ան կարծեց թէ այդ մարդն էր, որ չապիկը նստած էր նեղ փողոցին մէջ:

Այդ մարդը պատմութիւն մը բրաւ առաջին հարցաքննութեան ատեն: Ինք երկրորդ քչղաշխարհն էր: Դուք գիտէք թէ ինչ տեղի կ'ունենայ եկեղեցիին մէջ: Եպիսկոպոսը կը քալէ միջանցքին վար: Ան կը շարժէ խաչը աջէն ձախ: Մենք գիտենք թէ ինչ կ'ընեն ժողովականները: Անոնք կը խոնարհեն իրենց գլուխները, կը խաչանիշեն ու երկիւղալի դէմք մը կը դրուեն:

Ես կ'ըսեմ ձեզ թէ այդ մարդը, թէ երէկուան եւ թէ առաջուան քննութեան ժամանակ ան ճշմարտութիւնը խօսեցաւ:

Երբ Սարգիս Տէմիրճեանը քննեցինք, ան պատմեց թէ Տէմիրճեան նոյն գիծերն իսկ քաշած է, որ ամբողջ բանը այնքան արագ կատարուած է, որ բան չէր կրցած տեսնել:

Արդ, Սարգիսեանի մասին, դուք լսած էք վկայութիւնը քանի մը կիներու, որոնք գրեթէ ինքզինքնին փաստորուած, երանելեաց դասը կը կարծէին Արքեպիսկոպոսի ներկայութեան: Անոնք ըսին որ տեսած էին զայն աջակողմի վեցերորդ կամ եօթներորդ նստարանին վրայ, եւ տեսած էին անոր շուրջը դառնալը, մարդոց աչօք ընելը ու ներս ու դուրս գալ-երթալը:

Ան դուրս գնաց ծխելու: Ինչպէս երէկ քահանան ըսաւ, երբեմն արարողութիւնները կը սկսին առաւօտեան 8.30ին, եւ երբ եպիսկոպոս մը ներկայ է, արարողութիւնը կը շարունակուի մինչեւ ժամը 2: Եւ երբ դագաղ մը կայ, մարդիկ դուրս կ'երթան ծխելու:

Ժամկոչին վկայութիւնը հաստատեց զայն: Ան ըսաւ թէ խօսած էր անոր հետ եկեղեցիին դուրսը, եւ մարդը սիկրէթ հրամցուց անոր եկեղեցիին առջեւ ու ցոյց տուաւ ոստիկան մը:

Գիտէ՞ք թէ ես ինչ կը մտածեմ թէ պաշտպանեցաւ: Պէտք ըսէք թէ դուք կը կռահեք: Այնպէս կը կարծեմ թէ եկեղեցի գացողներէն շատեր Դաշնակցականներ էին: Ուրիշ շատեր ալ նոյն իսկ եկած էին պարզ հետաքրքրութեան համար: Կամ անոնք կրնան նոյն իսկ այնտեղ գացած ըլլալ, անախորժ ձայներ, աղմուկ ու մխոր բարձրացնելու: Բայց, Փանասեան մը, որ ինչպէս առաջ ըսի, մտածեր է թէ որքան վայրը սուրբ ըլլայ, այնքան աւելի սուրբ կ'ըլլայ, սպաննեց այդ մարդը:

Գիտէք թէ շատ մը վկաներ ըսին — եւ ես կը հաւատամ — որ իրենք լսած չունէին թէ Եպիսկոպոսը խողխողուած էր մինչեւ գայն փոխադրեցին եկեղեցւոյ ժամակոչէան սենեակը: Եւ ապա՝ անոնցմէ մին ըսաւ թէ ինք պզտիկ արիւնը:

Վկաներէն ոմանք ըսին ձեզ, եւ կը հաւատամ անոնց, որ ընդհանուր խառնակութեան ու իրարանցումի մէջ անոնք չգիտցան թէ եպիսկոպոսը սպաննուած էր:

Դալով Սարգիսեանին, մտաբերեցէք մէկ բան, որ ան չփախաւ: Անոնց վկայութիւնը կը հաստատէ, որ ան ձերբակալուեցաւ եկեղեցիին դիմաց:

Դանք Լէյլէկեանին: Լէյլէկեան, Լէյլէկեան, ո՜վ դժբախտ մարդ, զոհ մը պէտք է: Մարդկային բնութիւնն է այդ:

Մաջոյէ անգամ մը ճոռ մը գրեց, որուն մէջ ըսաւ թէ՝ տարիներ առաջ ամէն անգամ որ սպանութիւն մը կը գործուէր, եւ մարդիկ տարակոյսի մէջ էին, անծանօթ բան չէր, որ ընէին ժողովուրդէն տառը հոգի սպաննէին, եւ գտնուեցաւ որ այդ ոճիր մըն էր, որ կը գործուէր առանց մէկէն մէկն ընտրելով

Ի՞նչ է Լէյլէկեանի պարագան: Իրենց վկաները ըսին թէ այս մարդը ծեծուած էր խորանին դիմաց, աջակողմի երրորդ կամ չորրորդ նստարանին վրայ: Բիչ յետոյ վկայութիւնները հեռացան ասկէ, եւ կեդրոնացան եւեւս աջակողմեան 6րդ եւ 7րդ նստարաններուն շուրջ: Սակայն, անոնք սկիզբէն կազմակերպուած չէին: Անոնք յանգած չէին այն փոխադարձ համաձայնութեան, որ այնքան կարեւոր է իրերու յարմար ու դասաւոր ներկայացման մը: Բայց, դատի ընթացքին ամէն ինչ կեդրոնացուեցաւ վեցերորդ ու եօթներորդ նստարանին վրայ:

Եւ երբ այլ օրինակ մը իրենց կազմակերպութեան պակասին, անոնք ներս բերին այր մը թէ կին մը, չեմ գիտեր, որ մէկը, որ նկարագրեց Լէյլէկեանը ջերմեռանդ խոնարհած, եւ ձեռքերը վերարկուէն ներս: Սաթիկա՛, արդէն լաւ թատերախաղ է, ինչպէս գիտէք, շատ լաւ թատերախաղ:

Ըսել կ'ուզեմ թէ բան մը սկիզբ մը ունենալու է: Մարդ մը յանկարծ դուրս չի գար բեմին վրայ՝ եւ դանակով մէկը չի սպաններ:

Շատ վատ երեւակայութիւն ունեցող մէկը մտածեց թէ հաւանաբար մարդն այդ բանն բրաւ, եւ ապա՝ լսեցինք թէ ան ձեռքը վերարկուէն ներս տարաւ դէպի դանակը:

Բացայայտ է, որ անոնք փոխած են իրենց պատմութիւնը — Ո՞ւր է Տիկ. Աճարնեան, կինը որ երբ թէ դանակը ներս տարած է լրաթերթի մը մէջ փաթթուած:

Գ. ՔԱՄԻՆՍԿԻ.— Ո՞ւր է ան:

Գ. ՇԷՐԻՏԸՆ.— Դուն իրաւունք չունիս ընդմիջելու զիս ճիշդ հիմա, եւ անգամ մըն ալ չընես:

Գ. ՔԱՄԻՆՍԿԻ.— Կ'առարկեմ այս ամփոփումի ձեւին, որովհետեւ Գ. Շէրիտըն գիտէ թէ՝ օրէնքով Շրջանային Դատախազը չի կրնար մեղադրուիլ վկայ մը բերած չըլլալուն համար, երբ այդ վկան մատչելի է պաշտպան կողմին:

(Շար.)

քաղաքը օգական ուժ պահանջեց եւ զինուորներ ու հրշէջներու ջոկատ մը հասան Ալժէյէն։ Յաջորդ օրը նոր ընդհարումներ պատահեցան, բայց վերջին լուրերու համաձայն անդորրութիւնը վերահաստատուած է։ Ալժերիոյ կառավարիչը, որ Փարիզ կը գտնուէր, վերադարձաւ օդանաւով։

Աշխատաւորական միջազգային մեծ մարզահանդէս

Յառաջիկայ շաբաթ 11 օգոստոսէն 15 օգոստոս չորեքշաբթի, Փարիզի եւ արուարձաններուն մէջ Աշխատաւորական մարզական համադաշնակցութեան կողմէ կազմակերպուած միջազգային մեծ հաւաքոյթ մը տեղի պիտի ունենայ որուն յայտագիրն է.—

Շաբաթ 11 օգոստոս.— Ժամը 2ին հեծելանիւի մրցումներ Վէնսէնի մէջ.

Գիշերը ժամը 8.30ին լողորդութեան մրցումներ Թուրէլի լողարանին մէջ.

Գիշերը ժամը 8.30ին ըմբշամարտութիւն եւ «ծանրութիւն վերցնելու» մրցումներ Ժանթիյի մէջ։

Կիրակի 12 օգոստոս.— Սթատ Փէրշինկի մէջ կէսօրէ յետոյ մարմնամարզի, պասքէթ-պոլի, ըմբշամարտութեան մրցումներ, եւ մեծ տողանցք, ֆութպոլի մրցում։

Երկուշաբթի 13 օգոստոս.— Սթատ Փէրշինկի մէջ, կէսօրէն յետոյ աթլէթիք մրցումներ եւ ֆութպոլ. Սէն Տրնիի մէջ հեծելանիւի մրցում՝ գիշերը. Սիթիւայիթէլի մէջ գեղարուեստական երեկոյթ գիշերը

Գիշերը՝ Ժոնքիէռի լողարանին մէջ լողորդութեան մրցում։

Երեքշաբթի 14 օգոստոս, երեկոյեան ժամը 6.30ին ֆութպոլի ֆինալ մրցում։

Չորեքշաբթի 15 օգոստոս.— Կարշի մէջ դաշտահանդէս.

Այս բոլոր մրցումներուն ամէն երկիրներէ աշխատաւոր մարզիկներու պատուիրակութիւններ պիտի մասնակցին, ընդ որս մեծ թիւով Թուրքիոյ որոնց կարգին տասնեակ մը հայ մարզիկներ։

Կազմակերպիչ յանձնախումբը անմիջապէս որ աւելի մանրամասնութիւններ հաղորդէ՝ պիտի հրատարակենք։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ ՓԱՐԻԶ ճամբայ ելած վեց օդանաւերը Վիեննայի մէջ վար իջնելու հարկադրուեցան։

ՏՈԼՖՈՒՍԻ ոսկարով եւ երկու շիլին արժէքով նոր դրամներ պիտի հանուին Աւստրիոյ մէջ։

ՆԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Լիոնի մէջ, երկուշաբթի օր։ Վիլուրբանէն 13 արաբ գործաւորներ որոնք փորձած էին խանգարել գործադուլ մը։ Շարժման մէջ գրուեցան ածելիներ եւ ատրճանակներ։ Արաբ մը յարձակում կրած ըլլալով, ատրճանակ պարպեց եւ երկու հոգի վիրաւորեց։ Երբ ոստիկանները հասան, յարձակողները իր վրայ խոյացան եւ չարաչար ծեծեցին։ Ֆրանսացի բանուոր մը մեռաւ իր ստացած վէրքերուն հետեւանքով։

ԹՈՒՔԻԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ ճափոնի արտաքին եւ պատերազմական նախարարները միջոցներ կը խորհին, քողոքագիր մը ուղղելու համար Խ. Միութեան դէմ, զանազան միջադէպերու առթիւ։

Հ. Յ. Դ.

ՇԱՎԻԼԻ «Արզումեան» խումբի ընկերահաւաքական զաւախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Պօղոսեանի բնակարանին մէջ։

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) Ակնունի Ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՓՈՄՕՆԻ ԶՕՀԱՐԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ եւ հովանաւորութեամբ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկո

ԹՐՈՒԱ ԼՈՒՔ, ԻԴՆՈՅԵԱՆ ԵՂԲԱՐՑ ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ

Trois Lucs, Travers du Roi de Pique, Villa "La Nisou"

Բացման խօսք ընկեր Գ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԷ

Կը խօսի ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿՈՒԼԵԱՆ

Կը մասնակցի Զ. Ը. Միութեան «Վահագնեան» նուագախումբը

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Վ. Յ. Վարդանեան (արտասանութիւն), Կ. Գատէճեան (երգ)։

Ծախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

12 օգոստոս կիրակի ՄԷՈՅՏՈՆԻ ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՊԱՆԻԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը որ տեղի պիտի ունենար Օգոստոս 22ին, յետաձգուած է Օգոստոս 26ին։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնը 17, Rue Bleue բաց է այսուհետեւ Գշ., Դշ., Եշ. եւ Շբ. օրերը ժամը 4-6, իսկ Բշ. եւ Ուր. օրերը ժամը 7-8։

Գ ՊՕՂՈՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆԸ կը խնդրուի իր հասցէն հաղորդել Համբարձում Նազարեանի. 18 rue Meudon, Billancourt, Seine

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէրի Սանուց Միութիւնը արտայայտ շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Գ. Գ. Զ. Վարդեւանին, Յ. Գարակիւլեանի, Յ. Ձրէնկեանի, Յ. Փօյաճեանի, Ն. Կիրակոսեանի, Ա. Տիւլկէրեանի, Գ. Թորոսեանի, Յակոբովի, Ժ. Անուշեանի որոնք իրենց եռանդուն մասնակցութիւնը բերին տարեկան դաշտահանդէսին կազմակերպութեան։

Շնորհակալութիւն նոյնպէս երաժիշտ Գ. Քէշիշեանի, որ ձեռնահաս օրէն վարեց «Մոխրիկ» օպերէթին երգերուն բաժինը։

× Դաշտահանդէսին առթիւ նուէրներէն նուիրատուութիւններ ըրած են Գ. Գ. Օ. Օհաննէսեան, «Մելքոն» վաճառատուն — (մէկ ափսէ բակլավա), Իսճէեան — «Եօզուրդ Մէյէքը» — (հարիւր գաւաթ մածուն), Ղարիպեան մէկ ափսէ զատայիֆ), Գ. Թապիեան (10 շիշ Մուսքօ գինի), ինչպէս նաեւ «Շիրակ» վաճառատուն, Գ. Գ. Սարգսեան, Տանկալըթիւթինեան, Վահէ Իւզգալըգեան, Հ. Իւզգալըգեան, Արթինեան, Տիգրան, Իսկուհի Ձրէնկեան գանազան առարկաներ։

Շնորհակալութիւն յարգելի նուիրատուներուն։

< Դաշտահանդէսի մուտքն 8559.40 ֆրանք։ Ծախքն է 4500 ֆրանք։ Զուտ հասոյթն է 4059 ֆրանք։

Դպրոցասէրի Ս. Միութ. Վար. Վ. ատենադպիր Զ. Ժամկոչեան, Բ. ատենադպիր Ն. Պօյաճեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Այո, ըսաւ Լէյտին վերջապէս. Ալֆրէտ Ճէքինին հանդիպեցայ, շատոնց ի վեր կը ճանչնայի զինքը. Գործի մը համար հետը տեսնուիլ կ'ուզէի. բայց իր մահուան պատճառներուն մասին ոչ մէկ բան գիտեմ, եւ չեմ ուզեր որ իմ անունս յիշուի քննութեանց ընթացքին. չեմ ուզեր այդ գործին խառնուիլ...

— Անշուշտ չէք ուզեր, Տիկին, անշուշտ, ըսաւ Ճէնիւրն որոնց, մինչ ատոր համար էր որ ձեզի եկայ. մի մոռնաք որ միայն ես կրնամ ձեզ այս գործին մէջ մտցնել...

— Իսկ զինուած աղջի՞կը...

— Անիկա նամակին մասին ոչ մէկ բան չի գիտեր... հազար տարի մնայ, ձեզի անգամ մըն ալ չի կրնար տեսնել։

— Պանդոկին ծառա՞ն...

— Ան ալ չի գիտեր եւ կասկած անգամ չունի թէ կրնայ բան մը պատահած ըլլալ ձեր եւ Ալֆրէտ Ճէքինին միջեւ, կարեւորը նամակն է, Տիկին, եւ ոչ մէկը անոր մասին պիտի իմանայ եթէ...

Ճէնիւրն կեցաւ։ Գիտէր, խօսակցութեան սկիզբէն ի վեր գիտէր թէ ինչ էր իր նպատակը, բայց իր զգացումներուն նրբութիւնը մատնող երկչոտութիւն մը թոյլ չէր տար իրեն բացէ ի բաց արտայայտուելու։

— Եթէ՞... ի՞նչ, հարցուց Լէյտի Ձիլ։

— Այսինքն եթէ... մենք երկուքս պայմաններու մասին համաձայնութեան մը գանք. գաղտնիք մը կայ մէջտեղը եւ ամէն գաղտնիք բան մը կ'արժէ...

— Դրա՞մ կ'ուզէք, հարցուց Լէյտի Ձիլ հանդարտօրէն։

— Դրամի պէտք ունիմ չէ՞ որ, պատասխանեց Ճէնիւրն

Ցեղոյ քաջութիւն մը ստացաւ ու շարունակեց.

— Ինծի այսպէս է, Տիկին, ես, Լոնտոն մթերանոցի մը մէջ գրագիր եմ երեք տարիէ ի վեր... անհամ կեանք է... իրաւ է, աղէկ թոշակ ունիմ, բայց, իմ ուզած գործս չէ. ես արկածախնդրութիւնը կը սիրեմ, ճամբորդել, աշխարհը տեսնել կ'ուզեմ...

— Եթէ դրամ ունենայիք որքա՞ն ատեն կը ճամբորդէիք, հարցուց Լէյտի Ձիլ անձկութեամբ։

— Այո, պատասխանեց երիտասարդը։

— Անմիջապէ՞ս...

— Անմիջապէս որ... այո, անմիջապէս, ուրիշ արգելք չունիմ... Լէյտի Ձիլ րոպէ մը վարանեցաւ. յետոյ Ճէնիւրնի մօտը գալով, ըսաւ.

— Լսեցէք, եթէ ձեզի դրամ տամ այդ թուղթը ինծի կու տա՞ք եւ կը խոստանա՞ք որ ձեր կեանքին մինչեւ վերջը մարդու բան չպիտի ըսէք այդ մասին...

— Այո, պատրաստ եմ...

— Ո՞ւր երթալ կ'ուզէք...

— Օ՜հ, ըսաւ Ճէնիւրն յափշտակուած. Իտալիա, եթէ կ'ուզէք իմանալ... բանաստեղծ եմ քիչ մը, եթէ կարենայի մէկ երկու տարի Իտալիա ու Թերեւս Յունաստան մնալ...

— Լսեցէք զարմանալ, ըսաւ Լէյտի Ձիլ. իմ յիշած պայմանովս ձեզի դրամ կու տամ... այդ թուղթը ինծի կու տաք, քերանինիդ կը գոցէք եւ անմիջապէս Անգլիայէն կը հեռանաք, կանխիկ ձեզի կու տամ հազար ոսկի. հազար մըն ալ կը ղրկեմ անմիջապէս որ ինծի գրէք ձեր հասցէն, օրինակ Հռոմէն...

— Եղաւ գնաց, չափազանց երախտապարտ եմ ձեզ Լէյտի Ձիլ. կը յուսամ, անկեղծօրէն կը յուսամ որ կ'զգաք թէ փոքրիկ ծառայութիւն մը բրի ձեզի. ես իմ խօսքս պիտի յարգեմ եւ կրնաք վստահ ըլլալ որ...

— Բոյսի պէտք չկայ, խնդրեմ, ընդմիջեց Լէյտի Ձիլ սառնօրէն, ատիկա գործ է, Զէօթրը կը մնաք, չէ՞, լաւ ուրեմն, վաղ առաւօտ ժամը տասնըմէկին Պօլինար թէյարանը գտնուեցէք, առաջին յարկը բարձրացէք, հանգարտ անկիւն մը նստէք եւ սուրճ մը ապսպրեցէք, ես ալ հոն կու գամ, այսքան...

Ճէնիւրն խօսած չէր տակաւին երբ Լէյտի Ձիլ նաեւ զարձաւ, սոսկեց իր երկու բարեկամներուն եւ արագ արագ հեռացաւ։ Երիտասարդը չաւ զգաց որ «մնաք բարով» չէր ըսած իրեն։

— Գոնէ ձեռքս սեղմէր, մտածեց երբ աչքերով կը հետեւէր անոր շնորհալի հասակին. վայ անպիտան, ինչ աղուոր կին է, սքանչելի աւելի... եւ երկու հազար ոսկի... ինչ առաջարկեց... այս ինչ առատաձեռնութիւն... կը նշանակէ թէ չուզեր որ իր անունը մէջտեղ ելլէ... լաւ, թող չելլէ... ես մէջտեղ չեմ հաներ... երկու հազար ոսկի եւ... Իտալիա ու Յունաստան... այդ բոլորը թուղթի կտորի մը համար...

Ջէօթըր վերադարձաւ քալելով եւ հազարումէկ մտածում գլխուն մէջ։ Ուրեմն ալ մթերանոց չի մնար, պիտի փրկուէր առանց եւ երթալու, պիտի հրաժարէր պաշտօնէն, այլեւս չպիտի հետաքրքրուէր Քարթրայթ Կարտրինի գործով։ Եւ որպէսզի ոստիկանութիւնն ու Ուոմըրզլի գլուխ չցաւցնէ — ինքն, պիտի թողուր իր տունը եւ պիտի փոխադրուէր աւելի լաւ թաղ մը, օրինակ Լոնտոնի արեւմտեան կողմերը, յետոյ արտասահման պիտի երթար, առանց հասցէն տանտիրուհիին իմացնելու։ Անշուշտ անմիջապէս չէր կրնար ճամբորդել, վրայ-գլուխ կ'ուզէր. երթալիք տեղն ալ պէտք է որոշէր գէթ։

Վերջապէս այդ անցուդարձերը մէկուն բարեք չէին խոստանար եթէ այդ երկուշաբթի գիշերը իր հետ բերած էր Ալֆրէտ Ճէքինի մահը, բերած եւ յանկարծական մահը, բերած էր նաեւ մեծ բախտաւորութիւն Ճէնիւրնին. եւ ինչ բախտ... հազար ոսկի...

Արեւամուտի վարդագոյն ամպերուտ տակ, Ջէօթըրի ճամբուն վրայ պարապ, կլոր ու պարզկանքը ... ... ու մարմին ... նորընծայ ... անկողին մտաւ, անոր մասին երազ ...

Յաջորդ առտուն ժամը տասնըմէկին Ճէնիւրն Լէյտի Ձիլի յիշած թէյարանը անկիւն մը նստած էր, ... քանի մը վայրկեան սպասեց ու ... տիկինը սուրճը մատուցանող մը ... փաթթուած իր քովը եկաւ։ Անոր ... մէկ մէկ շարժումէն յայտնի էր ... գործի համար եկած էր։ Սովորական բարեւէն յետոյ զոր Ճէնիւրն ... տուաւ, Լէյտի Ձիլ անմիջապէս գործի սկսաւ։

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ. –

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՕԳՈՍՏՈՍ — JEUDI 9 Aout 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2568 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉՐՈՅՑ ԿԻՆԱԿԻ ՏԱՔ ՄԱՐԴՈՒ ՄԸ ՀԵՏ

— o.o —

— Էֆէնտիմ, շատ սիրով կ'ընէք Հայաստանի կառավարութեան դէմ գրելով: Մեզի մնացածը են կուսակցական պայքարները: Միութի՛ն, միութի՛ն. ձեռք – ձեռքի տանք եւ օգնենք Հայաստանին:

Քանի՞ մասնակցեցաք ներգաղթի հանգանակութեան:

— Միութի՛ն, միութի՛ն ...

[illegible]

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿԻ ԹԱՂՈՒՄԸ ԹԱՆԷՆՊԵՐԿԻ ՄԷՋ

»»» · · «««

ԵՐԿՈՒ ՄԻԼԻՈՆ ՔԻՆԵՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՆԱՐԱՆՔԸ

Ինչպէս գրած էինք, երեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ Հինտէնպուրկի յուղարկաւորութիւնը՝ Թանէնպէրկի մէջ, ուր տանգուցեալը շատոնց էր իր ցախջախիչ յաղթանակը ռուսական բանակին վրայ: Բոլոր թղթակիցները կը շեշտեն թէ այս թաղումը շատ աւելի փառաւոր էր քան Գերմանիոյ ...

[illegible]

Գերմանիոյ գլուխը դնելու համար: Ան միացուց նախնին եւ այսօրուան Գերմանիան: Ան թօյլատրեց ազգային – ընկերվարական յեղափոխութիւնը: Մէկ տարի առաջ, այստեղ էր, Թանէնպէրկի ճակատամարտի յիշատակութեան բացման առթիւ: Այսօր կը հանգչի արեւելքի իր վերջին բերդի, բանակավայրին մէջ: Թող դրօշները խոնարհին այս մեծ զօրավարին առջեւ որ կը մտնէ Վալհալլա»: (Գերմանիոյ Պանթէոնը: Կարգ մը թերթեր այս նախադասութիւնը կը ներկայացնեն այսպէս, իբրեւ վերջաբան.

— «Եւ արդ, փառաւոր մարաջախտ, մտիր Վալհալլա»:

Երբ ճառը վերջացաւ, նուագախումբերը սկսան հնչեցնել «Ես ընկեր մը ունէի», որ գերման զինուորներուն սիրական երգն էր ամբողջ պատերազմի ընթացքին: Միեւնոյն ատեն թնդանօթի 101 հարուածներ արձակուեցան եւ դագաղը փոխադրուեցաւ պատմական աշտարակը: Դագաղին ետեւէն կ'երթային Հիթլէր, գնդ. Հինտէնպուրկի ընտանիքը, մարաջախտ Մաքէնզէն եւ ուրիշ երեւելիներ: Արարողութենէն անմիջապէս վերջը Հիթլէր, Կէօրինկ եւ Կէօպէլս Պերլին վերադարձան օդանաւով:

Յուղարկաւորութեան պահուն, ժամը 11.45ին, մէկ վայրկեան լռութիւն տիրեց ամբողջ Գերմանիոյ մէջ եւ դադրեցան բոլոր հաղորդակցութիւնները: Իսկ ամէն տեղ Հիթլէրի դամբանականը կը լսուէր ձայնարձակներու շնորհիւ, որաւնց մէջ թէ պողոտաներու վրայ:

⁂ Թանէնպէրկի ճակատամարտին մէջ, Հինտէնպուրկ ռուսական բանակը ջախջախեց բռնելով 100.000 գերի եւ սպաննելով 40.000 զինուոր: Իր կորուստն էր միայն 12.000 հոգի:

«ԵՒ ԱՐԴ, ՓԱՌԱՒՈՐ ՄԱՐԱՋԱԽՏ, ՄՏԻՐ ՎԱԼՀԱԼԼԱ»

[illegible]

Նոր ձախողութիւն մը

— o.o —

38 ԺԱՄ ՀՈՐԻՆ ՄԷՋ ՓԱԿԵՑԻՆ 14 ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ

[illegible]

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՍԿԻ ԵՒ ԵԿԵՂԵՑԻ

Չէ եղած դար մը, ոչ ալ երկիր մը, ուր յիշուած չըլլայ մեր անունը:

Ու [illegible]

Դժբախտաբար այդ գովասանքներու մէջ շատ քիչ տեղ կը բռնեն մեր իրական արժանիքները:

Օտարները մեզ կը յիշեն, ընդհանրապէս, մեր ջարդերով, եկեղեցիներով, սակայն ... ոսկիներով:

Նոյնիսկ մեր հեղինակները ամէնէն առաջ կը պանծացնեն այդ պարագաները:

« Ուսոն »ի վերջին թիւին մէջ (1934 յուլիս), կարդացի գրութիւն մը՝ « Լեհաստանի Հայերը »:

Գրողն է՝ Պրոնիսլովա Քրիփիչեան:

Յօդուածագիրը պատմելով Հայերու գաղթը «արեւազեղ Հայաստանէն Լվովի (Լէմպէրկ) ցուրտ երկինքին տակ», կը պատմէ.

— « Լվովի եւ արեւելեան Լեհաստանի ...

[illegible]

Լուպլին, Քազիմիր, Վիստուլէ, Ցամոսք, Վարսովի, եւ նոյնիսկ մինչեւ Փոզնան: Այս վերջինին մէջ, ամբողջ վաճառականութիւնը կեդրոնացած էր Հայերուն ձեռքին մէջ: Անոնց յիշատակը արձանագրուած է նոյնիսկ լեհական բանաստեղծութեան մէջ: Զոր օրինակ, բանաստեղծ Սեբաստիէն Քլոնովիչն է որ կը գրէ.

«Անոնց քով կրնաս գտնել թուրք գորգեր,
Ոսկեհուռ գոտիներ, բազմագոյն մետաքս
Ու կինամոնն Լոռեւ, ոսկեխ,
Պղպեղ, կոճապղպեղ, շաքարեղէգ, արմաւ,
Մշկարոյր ծաղիկ, սափրած կաստակներ»:

×

Այս դեռ ոչինչ:

— « Լեհաստանի թագաւորները Հայերը կը գործածէին նաեւ իբր դեսպաններ Լեհաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ: Իրենց աշխատութեան եւ ժրաջանութեան շնորհիւ անոնք մեծերուն խոշոր հարստութիւն, եւ երբեմն, պատերազմի ատեն մանաւանդ: Անոնք ...

[illegible]

... բե՞ր վախնան կը սպասէ Յիսուսի, Ամերիկայի եւն. Հայերուն համար, որոնք նոյնքան կը պաշտեն եկեղեցին եւ ոսկին ...

ՎԱՀԷ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

»»» · · «««

ՀԱՒԱՆՈՒԹԻՒՆ ՖՕՆ ՓԱՓԷՆԻ ՀԱՄԱՐ

Աւստրիոյ կառավարութիւնը հաւանեցաւ իբրեւ դեսպան ընդունիլ Գերմանիոյ փոխ – վարչապետը, Ֆօն Փափէն, որ նշանակուած էր յուլիս 25ի դէպքերէն ետքը: Բնական ուշացաւ այս հաւանութիւնը, բայց հիմա որ տրուած է, կը նշանակէ թէ Աւստրիա կ'ուզէ բարւոքել Գերմանիոյ հետ եղած յարաբերութիւնները: Ըստ մեծերու, [illegible]

⁂ Յուլիս 25ի դէպքին մեղսակիցներէն ամբաստանեալ մը եւս, Էրնստ Զայլէ, մահուան դատապարտուելով, կախուեցաւ վճիռէն ճիշդ երեք ժամ վերջը: [illegible] ... Երբ մահավճիռը լսեց, Զայլէ պոռաց — «Կեցցէ՛ Հիթլէր»:

⁂ Կառավարութիւնը վարչապետ Թոշակին հաւատար կենսաթոշակ սահմանեց այրի Տիկին Տոլֆուսի, միեւնոյն ատեն ստանձնելով անոր երկու զաւակներուն խնամատարութիւնը [illegible]

Պուլկարիոյ նոր կառավարութեան դիրքը Մակեդոնացիներու եւ Խ. Միութեան հանդէպ

Գ. Կէօրկիէվ, Պուլկարիոյ վարչապետ, ներքին քաղաքականութեան մասին կարեւոր տեղեկութիւններ հաղորդեց օտար թղթակիցներուն: Ըսաւ թէ մակեդոնական կազմակերպութեան լուծումը հրամանագրուած է համաձայն նոր կառավարութեան ծրագրին, որպէս զի պետութեան գերիշխանութիւնը տարածուի ամբողջ երկրին մէջ: « Եթէ կատարեալ եւ լիովին օրինաւոր բարեկարգութեան մը հաստատումը երկրին մէջ՝ կրնայ նպաստել Պուլկարիոյ եւ իր դրացիներուն յարաբերութեանց բարւոքման, աւելի լաւ »: Պատասխանելով այն հարցումին թէ Մակեդոնական կազմակերպութեան լուծման կամ ուրիշ ...

(Նուրբերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ՝)

ՊԱՏԱՍԽԱՆ Պ. Ե. ԱՂԱԹՕՆԻՆ

1.— ՀԱՐՑՈՒՄԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Պարոն Ե. Աղաթօնը, նիւթ, հրապարակային «հարցում» է ուղղել ինձ*), որ հարցում լինելուց աւելի անձնական խրթանք է։ Անձնական բնոյթ ունեցող գրութիւններին ես սովորաբար չեմ պատասխանում, բայց Ե. Աղաթօնի հարցումին, ի յարգանս իր տարիքի, անյարմար եմ համարում պատասխան չտալ. եօթը տասնեակ տարիների բեռի ծանրութեան տակ կքած՝ մարդը ելէք-ղուռս է ելել. նշանակում է շատ կարեւոր է իրեն համար խնդիրը. զրկել պատասխանից՝ կը լինէր անխղճութիւն։

Ի՞նչ է ասում Պ. Ե. Աղաթօնը իր «հարցումով».—

1Առաջին. «1914ին Կովկասի մէջ դաշնակցական «Հորիզոն» եւ Հ. Առաքելեանի «Մշակ» թերթերու բաժանորդագրուեցայ։ Ամէն անգամ, որ Վրացեանի, որ այն ատեն «Հորիզոնի» խմբագրութեան մէջ կը գտնուէր, խմբագրական յօդուածները կը կարդայի, կը փայլանայի եւ կ'ապշէի միանգամայն»։ (Ընդգծումը իմն է. Ս. Վ.)։

Ինչո՞ւ համար «կը փայլանար ու կ'ապշէր» Ե. Աղաթօնը։ Որովհետեւ, իբր թէ «այդ օրերուն Անդրկովկասի — Թիֆլիսի եւ Բագուի — ռուս, հայ, վրացի եւ թաթար թերթերը սկսած էին արծարծել տեղական կամ ազգային ինքնավարութեան հարցը ...«Հորիզոն» թերթը վիճաբանութեանց մէջ յաճախ կը հրատարակէր յօդուածներ, որոնք Վրացիներու ազգային զգացումները եւ ցեղային հպարտութիւնը կը վիրաւորէին։ «Թիֆլիսը հայկական քաղաք է կը կրկնէին անդադար Վրացիներու ականջին։ Ասկէ կը խոռնար վրացի մտաւորական շրջանակներու հակակրանքը դէպի Հայերը»։

Ու յետոյ, Պ. Աղաթօնը յիշում է հետագայ դէպքերը, հայ-վրացական թշնամանքը մինչեւ մեր օրերը։ Պատճառը այդ բոլորի համար «Վրացեանները» են։

Երկրորդ՝ ըստ Ե. Աղաթօնի, մինչ դաշնակցական «Հորիզոն» զրպարտիչ յօդուածներ կը գրէր Վրացիների դէմ, «Մշակ»ի խմբագիր Հ. Առաքելեանը, «կը զգուշանար Վրացիները գրգռող լեզու գործածել, կը զգուշացնէր նաեւ Դաշնակցականները որ չգործածեն գրգռիչ լեզու Վրացիներու դէմ»։ Ու «խստօրէն կը քննադատէր Դաշնակցականներու գործած սխալները նաեւ Հայոց ներքին կեանքին մէջ»։ Բայց խելացի, հեռատես ու ազգասէր Հ. Առաքելեան, այդ օրերուն սպանուեցաւ դաշնակցական մաւզէրիստներու կողմէ»։

Ու Ե. Աղաթօն, «հարկ կը զգայ» հարցնելու ինձ, թէ՝ «որո՞ւ գրգռումով կատարուեցաւ այդ սպանութիւնը»։ «Պ. Վրացեան պարտաւոր է պատասխանել այս հարցումին», գրում է Ե. Աղաթօնը։

Նախ՝ Պ. Վրացեանը բնաւ պարտաւոր չէ նման հարցումների պատասխանելու, բայց, կրկնում եմ, միայն ի յարգանս Ե. Աղաթօնի տարիքի, պատասխանում եմ, — աւելացնելով միայն մի պայման. Պ. Ե. Աղաթօնը, եթէ պարկեշտօրէն է գրել իր «հարցումը», պարտաւոր է հրապարակով յետ առնել իր կատարած փաստական սխալները։

Արդ, ուրեմն, յայտնի լինի Պ. Ե. Աղաթօնին, որ ոչ 1914ին, ոչ առաջ եւ ոչ յետոյ, մինչեւ 1917 թուի գարնան վերջը, ես ոչ «Հորիզոնի» խմբագրութեան մէջ եմ գտնուել, ոչ խմբագրական յօդուած եմ գրել, ոչ էլ որ եւ է առնչութիւն եմ ունեցել «Հորիզոնի» հետ։ Իմ աշխատակցութիւնը այդ թերթին եղել է բոլորովին պատահական. հայ-վրացական յարաբերութիւնների հարցով ես չեմ զբաղուել, այդ առթիւ յօդուած չեմ գրել եւ, առհասարակ, «Հորիզոնի» բովանդակութեան հետ ոչ մի կապ չեմ ունեցել։ «Հորիզոնը» այդ տարիներին դաշնակցական-կուսակցական թերթ չէր. սեփականութիւն էր Պ. Հ. Մելիքեանի. թէեւ խմբագիրները մեծ մասամբ դաշնակցական անձեր էին, բայց կուսակցութիւնը պաշտօնական հսկողութիւն չունէր թերթի վրայ։ Միայն 1917 թ. յեղափոխութիւնից յետոյ «Հորիզոնը» դարձաւ դաշնակցական-կուսակցական թերթ։ Ես «Հորիզոնի» խմբագրութեան մէջ մտել եմ 1917 թ. մարտին։

Ճիշդ է, Ե. Աղաթօնի մատնանշած ժամանակաշրջանում, յատկապէս 1915—16ին «Հորիզոնում» շատ սուր բանակռիւ կար վրաց մենշեւիկների հետ, բայց, ինչպէս քիչ վերը կը տեսնենք, պատճառը ոչ թէ Ե. Աղաթօնի կարծած հարցն էր, այլ շատ աւելի բարդ ու կնճռոտ խնդիրներ, եւ ոչ այն բովանդակութեամբ որ Պ. Աղաթօնն է ներկայացնում, այլ բոլորովին տարբեր։ Ամենայն դէպս, այդ բանակռիւին ոչ «Վրացեանը», ոչ էլ «Վրացեանները» մասնակից չեն եղել, հետեւաբար եւ պատասխանատու չեն։ Այդ բանակռիւը տանում էին գլխաւորապէս Ա. Շահխաթունեանը, Գ. Խատիսեանը, մասամբ Ս. Թումանեանը — բոլորն էլ խորապէս Կովկասի պայմաններին իրազեկ, յայտնի ու պարկեշտ մարդիկ, որոնց հասցէին ուղղել որ եւ է մեղադրանք, կը լինէր առնուազն անարդարացիութիւն։ 1915—16 թ. «Հորիզոնում» Վրացիների դէմ բուռն պայքար մղեց եւ Մ. Վարանդեանը, որ այդ ժամանակ թերթի խմբագիրն էր. Պ. Ե. Աղաթօնը, անշուշտ, շփոթել է Վարանդեան եւ Վրացեան անունները։ Արդ՝ նա պէտք է պարկեշտութիւնն ունենայ հրապարակով առնելու, թէ սխալուած է եւ ինձ յանիրաւի վերագրել է մի գործ, որ ինձ չի պատկանում։

Երկրորդ, հիմա ես պիտի հարցնեմ Պ. Աղաթօնին, ինչի՞ վրայ հիմնուած նա պնդում է, թէ Հ. Առաքելեան սպանուել է «դաշնակցական մաւզէրիստներու կողմէ»։ Հ. Առաքելեանը սպանուել է, այս փաստ է, բայց ոչ մի ապացոյց չկայ, թէ սպանողը կամ սպանողները եղել են Դաշնակցական՝ մաւզէրիստ թէ ոչ-մաւզէրիստ։ Հ. Առաքելեանի սպանութեան պարագաները մնացին չպարզուած, սպանիչները չգտնուեցան, դատական քննութիւնը արդիւնք չտուեց, դատ չեղաւ — Նիւթ մէջ նստած մի պարոն ինչ իրաւունք ունի սրա կամ նրա օձիքից բռնելու իբրեւ պատասխանատու. Միա՛յն կիրքն ու հոգեկան փխրութիւնը կարող է առիպել մարդկանց ուրիշների հասցէին նման ծանր ամբաստանութիւններ ուղղելու։ Ե. Աղաթօն որ եւ է իրաւունք չունի Դաշնակցութեան վերագրելու մի գործ, որ Դաշնակցութեան չի վերաբերում. Դաշնակցութիւնը ոչ մի առնչութիւն չունի Հ. Առաքելեանի սպանութեան հետ։ Թէ Հ. Առաքելեանի սպանիչները ովքե՞ր էին, «որո՞ւ գրգռումով սպանուեցաւ» — Վրացեանը նոյնքան պարտաւոր է պատասխանել, որքան եւ Ե. Աղաթօնը ինքը, որովհետեւ այդ սպանութեան հետ Վրացեանը նոյնքան կապ ունի, որքան եւ ինքը Ե. Աղաթօնը։ Հակառակը պնդելու համար Ե. Աղաթօնը փաստ պէտք է բերէ, բայց չի բերում։ Ու չի էլ կարող բերել, որովհետեւ չկայ։

Արդէն, Ե. Աղաթօնի բարեխղճութեան աստիճանը է՛լ աւելի դառնալ ցայտուն, աւելցնեմ, որ Հ. Առաքելեանի սպանութիւնը տեղի ունեցաւ Թիֆլիզում, 1918ի ամառը, իսկ ես այդ ժամանակ, Հ. Ազգ. Խորհուրդի յանձնարարութեամբ, գտնւում էի Անդրկովկասից դուրս, Մոզդոկի, Եկատերինոդարի եւ Ռոստովի շրջաններում։ Այդ սակայն արգելք չէ, որ Պ. Ե. Աղաթօնը հանգիստ խղճով բերէ իմ անունն էլ կապէ այդ սպանութեան հետ։ Նման վարմունքը մարդկային համակեցութեան մէջ սովորաբար ի՞նչպէս է որակւում — թող Ե. Աղաթօնը ինքը պատասխանէ։

Այսքան՝ ի պատասխան Պ. Ե. Աղաթօնի «հարցումի»։ Բայց յարգելի պարոնը իր գրութեան մէջ շօշափել է նաեւ հարցեր, որոնց վրայից լռութեամբ կարելի չէ անցնել, մանաւանդ նրա դիտողութիւններն ու դատողութիւնները հայ-վրացական յարաբերութիւնների մասին — այնքա՛ն անտեղեակութիւն եւ արատաւորութիւն կայ Պ. Աղաթօնի — տեղն է ասելու՝ նաեւ բոլոր Աղաթօնների — գրածների մէջ։

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

*) «Ապագայ», 4 օգոստոս։

ՄԱՐՔՍԻ ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐԸ

Կարլ Մարքս ծնած է Գերմանիա, ապրած ու աշխատած է Անգլիա, իսկ մեռած է Խորհ. Ռուսիա, որովհետեւ Մարքսի գաղափարները շատո՜նց թաղուած են Ռուսիոյ մէջ։

ԱՄԵՆԱԲԱՐՁՐ ՇԷՆՔԸ

— Աշխարհի ամենաբարձր շէնքը ո՞րն է։

Կրեմլը, որովհետեւ անկէ կ'երեւին Սոլովկեանները (աքսորավայր)։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՆԵԼՈՒԿ

— Վրան՝ փետուր, ներսը սարսափ, ի՞նչ է։

Անշուշտ՝ Կրեմլի երգերը։

ՍՏԱԼԻՆԻ ՎԵՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԸ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

1.— Մի մտածեր։ 2.— Եթէ մտածեր ես՝ մի խորհիր։ 3.— Եթէ խորհած ես՝ մի գրեր։ 4.— Եթէ գրած ես՝ մի հրատարակեր։ 5.— Եթէ հրատարակած ես՝ մի ստորագրեր։ 6.— Եթէ ստորագրած ես՝ մեռիր։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հանրապետութիւն Խորհրդային

Այս խորագրին տակ, Թան կը հրատարակէ հետեւեալ յօդուածը, զոր կը ստորագրէ Ի. Մ. Կոպլէ։ Յօդուածին կցուած է քարտէս մըն ալ, որուն մէջ ճշդուած են Հայաստանի

1.— Խորհրդային հանրապետութեան սահմանները.

2.— 1914ի թուրք-ռուսական սահմանը.

3.— Ուիլսընեան սահմանները.

4.— 1919ի հայկական հողային պահանջներու սահմանները։

Քարտէսին մէջ ցոյց տրուած են նաեւ Ղարաբաղի «ինքնավար մարզին» եւ Նախիջեւանի «Հանրապետութեան» սահմանները։

Կը թարգմանենք յօդուածը ամբողջութեամբ.—

Մաշաշունչ հեգնանք մըն է Հայաստանի պատմական քարտէսը, որ կը ներկայացնէ զանազան Հայաստաններու յարափոփոխ սահմանները, այսպէս մինչեւ խորհրդային շատ փոքրիկ հանրապետութիւնը, Գերմանիայի մեծութեամբ, հայ ժողովուրդին բնակութեան համար իսկ անբաւական, բոլորովին աննշան՝ բաղդատմամբ այն անկախ Հայաստանին, զոր նախագահ Ուիլսըն, 1920ին, իր գծերէն կարծուած մտախոհով, գծեց՝ սահմաններուն մէջ առնելով թրքական եւ ռուսական կարգ մը նահանգներ։

Արդարեւ, այսօր, քաղաքական տեսակէտով, գոյութիւն ունի միայն խորհրդային Հայաստան մը, որ փոքր է նոյն իսկ նախկին ռուսական Հայաստանէն, քանի որ բոլշեւիկները Թուրքիոյ վերադարձուցին Կարսի նահանգը, որով անկէ կարենար փոխել յայտարարութիւնը, զոր, քառասնեակ մը տարիներ առաջ, Համիտի գիւանագէտներէն մին բրաւ Փոլ Քամպոնի.— «Հայկական հարց գոյութիւն չունի, բայց մենք պիտի ստեղծենք զայն», եւ իսկ մեծ պետութեանց, որոնք շատ հայասէր էին խօսքով.— «Հայկական հարց գոյութիւն չունի Թուրքիոյ մէջ, քանի որ մենք ջարդեցինք բոլոր տեղացի Հայերը»։

Աշխարհագրական տեսակէտով, Հայաստան կը ներկայացնէ բարձրաւանդակ մը, իրարմէ անկախ սարահարթերու բաժնուած, հրաբխային վիթխարի լեռներով կազմուած (Ռ. Գրուսէ)։ Այս բարձրաւանդակը, Կովկասի եւ Քիւրտիստանի միջեւ ինկած, Իրանը կը միացնէ Փոքր Ասիոյ։ Սակայն ատենօք հայկական պետութիւնը տարածուած էր շատ աւելի հեռուները։

Հայ ժողովուրդը բնակութիւն հաստատած է Կասպից ծովէն մինչեւ Տաւրոսեան լեռնաշղթան, Տրապիզոնէն մինչեւ Ալէքսանդրէթի ծոցը։ Ցետոյ ցան ու ցրիւ տարածուած ամբողջ աշխարհքի մէջ, եւ արեւելեան Եւրոպայէն մինչեւ Ամերիկա։

Օսմանեան Թուրքիան «հայկական» կը կոչէր Էրզրումի, Պիթլիսի, Վանի, Տիարպէքիրի (Տիգրիսի հիւսիսային կողմ), Մամուրէթ-իւլ-Ազիզի, Սըվազի (արեւելեան կողմ) նահանգները։ Ան հայկական կը համարէր նաեւ Տրապիզոնի նահանգը եւ Ատանայի 4 սանճագները։ Պարսկական Ատրպատականը եւս, Ուրմիոյ լճին շուրջ, հայկական դարձած էր ժամանակ մը. Դար մը առաջ, Ռուսիա, գրաւելով Արաքսի հիւսիսային եզերքը, ստեղծեց Երեւանի նահանգապետութիւնը։ Ռուսիա հայ հպատակներ ունեցաւ Ղարաբաղի եւ Կարսի մէջ, Արտահանի հիւսիսային կողմը, Բորչալուի եւ Ախալքալաքի շրջանին մէջ։

Այսօր, հայկական պետութիւնը, Անդրկովկասեան հանրապետութիւններուն մէջ, ամէնէն փոքրն է։ Բնակչութեան տեսակէտով՝ ամէնէն խիտը, ցեղագրական տեսակէտով՝ ամէնէն միատարրը։ Անդրկովկասեան այդ հանրապետութիւններուն մէջ միակ պետութիւնն է, որ ներքին վէճեր չունի փոքրամասնութեանց հարցի տեսակէտով.— Հայաստանի բնակչութեան հարիւրին 85ը կը բաղկանայ Հայերէ։ Հայաստանի թաթարական շրջանը, Նախիջեւան, ինքնավար է եւ կապուած՝ Ազրբէջանին։ Իսկ լեռնային Ղարաբաղը, 4/5 համեմատութեամբ հայաբնակ, դրուած Ազրբէջանի հովանաւորութեան տակ, թէեւ իր մայրաքաղաքը, Խանքենդ, Շուշիի աւերակներուն վրայ հիմնուած, հիմա կը կրէ Ստեփանակերտ անունը, հայ հերոսին՝ Ստեփան Շահումեանի անունով։ Վրաստանի մէջ, Ախալքալաքի եւ Լոռիի հիւսիսային շրջանի բնակչութեան հարիւրին 75ը կը բաղկանայ Հայերէ, հարիւրին 20ը՝ Թուրքերէ, հարիւրին 5ը՝ Վրացիներէ։ Անդրկովկասեան միւս երկու հանրապետութեանց մայրաքաղաքները, Թիֆլիսն ու Բագուն, մեծ մասամբ հայաբնակ են, այն աստիճան որ, Վրացիներու վերջին նուաճողականութիւններէն առաջ, Հայերը մեծամասնութիւն կը կազմէին Թիֆլիսի մէջ, հետեւաբար քաղաքապետութեան ալ տիրացած։ Անոր պատճառն այն էր, որ ցարական կառավարութիւնը, լեզուական եւ կրօնական ազատութեան խոստումով, դէպի ռուսական հողերը կը քաշէր Հայերը։

Խորհրդային Հայաստանի հարաւային սահմանը պիտի կազմէր Արաքսը, եթէ իր ընթացքին մէջ բաւական երկարութեամբ եզերած չըլլար Նախիջեւանի ինքնավար հանրապետութիւնը։ Գետին միջին ընթացքը եւ Արարատեան, երկու Արարատներուն եւ Ալագեազի վեհափառ գագաթներուն հովանիին տակ, կ'եզերէն Երեւանի դաշտը։ Երեւան մայրաքաղաքն է, բնակչութեամբ այնքան ուռճացած, որ ճամբորդը հազիւ կրնայ իրեն ապաստան մը գտնել։ Մօտիկն է Էջմիածինը, ուր կը նստի կաթողիկոսը։ Մոսկուա աչք կը գոցէ այս վանքին գոյութեան, պայմանաւ որ նոր վարդապետներ չձեռնադրուին։ Հանրապետութեան հիւսիսային կողմը կը կազմէ աւազան մը շուրջը ունենալով հիւսիսային կողմէն վրացական լեռները, իսկ կեդրոնը՝ Սեւանայ լիճը։

Իր ամբողջութեան մէջ, լեռնաշխարհ մըն է Հայաստան, ուր կլիման կը փոխուի ըստ բարձրութեան։ Զանազան դաշտավայրեր այնքան տաք են եւ այնքան ապառաժ, որ հարկ դարձած է հաստատել հասարակածային երկիրներու յատուկ բժշկութեան հիմնարկութիւն մը։ Երեւանի մէջ յուլիս-օգոստոս ամիսներու ընթացքին ջերմութեան միջին աստիճանն է 25։ Դեկտեմբերին — 6.4 ա[illegible] մառը չոր է, գարնանային անձրեւները գոհացուցիչ չեն ցանքին համար այնպէս որ բերքին յաջողութիւնը կախում ունի ոռոգման ցանցէն։ Պատերազմէն վերջ, Ազգերու Դաշնակցութեան հսկողութեան տակ, ծրագիր մը պատրաստուեցաւ մշակելի դարձնելու համար Սարդարաբադի անապատը, այնտեղ հաստատելու համար 50.000 գաղթականներ։ Խորհրդային Հայաստանի հայ բնակչութիւնը գրեթէ իր ամբողջութեան մէջ, երկիր հաստատուած է շատ աւելի առաջ քան վերջին ներգաղթի շարժումը։

Հայաստանի հայութիւնը այնքան բնականօրէն գիւղացի է եւ հողագործ որքան գաղթական հայութիւնը քաղաքցի եւ վաճառական։ Հայաստանի բնակչութեան մեծամասնութիւնը գիւղաբնակ է, բացի Երեւանէն, որ 104.000 բնակիչ ունի եւ Լենինականէն (նախկին Ալէքսանդրապոլ), որ 75.000 բնակիչ ունի, Հայաստանի մնացեալ բոլոր քաղաքներն իսկ կը մնան մեծ գիւղեր։ Այս պատճառով հողային հարցը կը ներկայացնէ մեծ կարեւորութիւն մը։ Կառավարութիւնը զգուշացած է կիրարկել հողային հարցին մէջ, ամբողջական համայնավարութիւնը։

Տեսականին մէջ, պետութիւնն է միակ սեփականատէրը։ Իրականին մէջ հողերուն հարիւրին 57ը կը մ[illegible] ուին անհատական գիւղատնտեսութեամբ, այսինքն մեծ մասամբ հողագործը իր հաշւոյն կ'օգտագործէ զայն։ Մնացեալ բաժնին մեծ մասը մշակուի հաւաքական գիւղատնտեսութեան կազմակերպութեան կողմէ (կոլխոզ), հողային արդիւնաբերութեան համագործակցութեան ձեւով։ Իրապէս համայնական գիւղատնտեսութեան միակ կազմակերպութիւնը կարելի է համարել սովխոզները, թիւով շատ քիչ, որոնք պետական ագարակներ են, ուր հողագործը վարձու բանուոր մըն է կառավարութեան հաշւոյն։ Այս ագարակները ընդհանրապէս հաստատուած են նախկին ազնուականներու հողերուն վրայ, այգիներու եւ մրգաստաններու արդիւնաբերութեան մէջ, ուր մշակութիւնները ճարտարագործական հանգամանք ունին։

Խորհրդային տնտեսական քաղաքականութիւնը հիմնուած է ճարտարագործնացման եւ մասնագիտական գիւղատնտեսութեան վրայ, միեւնոյն միամշակութիւն։ Այսպէս Հայաստան սահմանուած է [illegible] Խորհ. Միութեան բամբակային պետութիւններէն մին,— այս [illegible] Երեւանի շրջանին մէջ պիտի ցանուի 20.000 հեկտար բամբակ։ Միւս կողմէ 11.400 հեկտարի վրայ այգեգործութիւնը եւ 5.100 հեկտարի վրայ պտղամշակութիւնը կուգան [illegible] հայ հողագործութեան [illegible] գութիւնը։ Այս կարգի արդիւնաբերութիւններէն նշանաւոր են Երեւանի «քոնիաքները» հինէն ի վեր։ Քաղուած պտուղները կը ղրկուին պահածոյի գործարանները, որոնք կը [illegible] կեն եւ տուփի մէջ կը լեցնեն։ Նկատի [illegible] կայիս այդ գործարանները կ'արտադրեն մէկ միլիոն տուփ, մասնաւորաբար դեղձի եւ ծիրանի տուփ, [illegible] տուփեր որ զարդը կը կազմեն Մերձաւոր Արեւելքի պարուլէներուն։

Ալագեազի կողերուն վրայ, [illegible] խոզները արուեստական մարգագ[illegible]

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

25. Ընկերութիւն Իթթիֆաղ, հին եւ ապահով առեւտրական ընկերութիւն մըն է աս, որուն կ'անդամակցին Կարապետ եւ Միսակ Վարդանեաններ եւ Պարոնիկներ։ Այս տաղաւարին մէջ ցուցադրուած են ընկերութեան պատրաստել տուած կլիմներ, որոնք կարծես թէ Եւրոպայէն բերուած ըլլային, այնքան որ յաջող ու գեղեցիկ շինուած են։ Ընկերութեան գործարանը կը պատրաստէ նաեւ կերակուրի եւ թէյի գդալներ։

26. Հաջի Ալի Իսմայէլ, ցուցադրած է ձեռքով պատրաստուած փականքներ, կողպէքներ, մուրճեր, դաշանակներ, ջրհան մեքենայ եւն., որոնք բոլորն ալ ապացոյց են պարսիկ արհեստաւորի ընդունակութեան եւ համբերատար աշխատանքին։

27. Արծաթագործ Հայրապետ եւ որդին Գրիգորեան։ Թաւրիզի շրջակայքի մէջ կը գտնուի տեսակ մը հող, ասկէ պատրաստուած կաւէն է ահա որ կը շինեն փոքրիկ արձաններ — նշանաւոր դէմքեր, կանացի կիսանդրիներ եւն.։ Վերին աստիճանի յաջող պատրաստեր են Շահնշահ Փահլէվիի կիսարձանը։ Այս բոլորը ուշադրութեամբ դիտելէ յետոյ Շահնշահը հետաքրքրուած է պատրաստութեան ձեւի մասին, աւելցնելով՝ — «Ձիւն արձաններ կ'ուզարկեմ, կը պատրաստէ՞ք»։ Ապա քաջալերած է անոնց աշխատանքը եւ իր գոհունակութիւնն է յայտներ։

28. Սիկարէ գործարան Եկ-Քեյամ. ցուցադրած է իր պատրաստած սիկարէթներու եօթը տեսակներ, որոնց սպառումը բաւական յաջող է։ Ունի տեղական ծխախոտի ընտիր տեսակներ։

29. Ապակեգործ «Բարէ», այս ընկերութեան գործարանը կը պատրաստէ գինիի եւ գործածութեան մեծ ու փոքր շիշեր, լամբարներ, լապտերներու շիշ, թանաքամաններ եւն.։ Գործը իր նախնական վիճակին մէջ ըլլալով, դեռ հասած չէ նրբութեան աստիճանի, բայց իբր տեղական արտադրութիւն յաջող են եւ ապագայ կը խոստանան։

30. Օճառի գործարան Մինօ, մեքենական միջոցներով կը պատրաստէ ընտիր օճառներ, որոնց սպառումը բաւարար է։

31. Մամիկոն Բէջանեան, ոսկորներէն եւ ատամներէն կը պատրաստէ շատ նուրբ եւ գեղարուեստական զարդեր, մանր ու սիրուն ծաղիկներ, մինիատուրներ, դէմքեր, թռչուններ եւ կենդանիներ, որոնք բոլորն ալ յամբակի զարդեր են։ Բէջանեանի աշխատանքը իսկապէս որ հիացման արժանի է։

32. Եղբարք Տիգրան եւ Ռուբէն Մնացականեան, քիթնագործի աշխատանքներով կը զբաղին։ Ցուցադրուած են ժամացոյցներու խողովակներ — յաջող ու գեղեցիկ են, գոյնզգոյն ներկուած։ Սպառումը բաւական յաջող է։ Այս տաղաւարին մէջ Գրիգոր Սարուխանեանը ցուցադրած է բամբակեայ եւ բրդեայ գործուածքներ։ Աւագ Բաղչաջեան եւ Նշան Մելիքեան ալ կը գրաւէին նման գործուածքներու աշխատանքով։ Այս երեքն ալ ունին իրենց աշխատանոցները Արտադրուած կտորներու սպառումը բաւական յաջող է։

33. Սատափագործ եւ կօշկագործ Լեւոն Կուլազարգեան։ Սատափագործութիւնը արեւելեան հին եւ սիրուած արուեստներէն մէկն է, որուն մէջ գերազանցապէս յաջողած է վարպետ Լեւոնը։ Ընկոյզի փայտէն կը պատրաստէ աթոռակներ, սեղաններ, նարդիներ, տուփեր եւ այլն անոնց երեսն ու կողերը կը զարդարէ սատափներով, որոնք այնքան գեղեցիկ, համաչափ եւ ներդաշնակ կերպով իրար ագուցուած են, որ ի յայտ եկած ծաղիկներ, զարդանկարներ, քանդակաձեւ ձեւեր եւն. սքանչելի տեսք կը ստանան։ Թագաւորը ժամանակին վարպետ Լեւոնի գործերէն նուէր ընդունած էր եւ այժմ ալ տեսած է ցուցահանդէսի մէջ, իր քաջալերանքը յայտնած է։

Այս տաղաւարին մէջ համեստ արհեստաւոր մը՝ Մուրատ Գէորգեան ցուցադրած է լամբերու պատրոյգներ, զինուորներու պայուսակներ եւ ոսկի փաթթաթներ, կտաւ եւ զանազան գործուածքներ, բոլորն ալ իր սեփական միջոցներով ու տատապանքով պատրաստուած, բաւական յաջող սպառումով։

34. Աղա Ջաւադ Թաւրիզի, ունի գործարան, ուր կը պատրաստէ բաղնիքի վերարկուներ եւ ցամքոցներ, երեսի սրբիչներ, սեղանի սրփոցներ եւն.։ Այս գործուածքները բաւական յաջող են, սպառումն ալ ապահով է։

35. Այս տաղաւարին մէջ ցուցադրուած են Բիզայէէի, Մարագայի եւ Իւսկիւի չոր մրգեղէնու ընտիր տեսակներ — տանձ, ծիրան, չամիչ, ինչպէս նաեւ Ահարի ընդեղէնները — սալ, լուբիա, ոլոռ, խէժ, հացահատիկներէն՝ ցորեն, գարի, բանջարեղէններու սերմեր եւն.։ Ցուցահանդէսին մէջ Ատրպատականի գիւղատնտեսութեան վերաբերեալ նիւթերու ցուցադրումը շատ անհրաժեշտ էր, բայց այս մասը թերի է։ Եթէ յառաջիկայ կազմակերպուի ցուցահանդէս մը Ատրպատականի գիւղատնտեսական արտադրութեանց համար, շատ հետաքրքրական պիտի ըլլայ, վասնզի Ատրպատականը տասնեւեակ գիւղատնտեսական նահանգ մըն է իր բազմատեսակ լաւագոյն բերքերով, ցորեն, բրինձ, պանիր, մեղր, մուրգ, արջառ, ոչխար, փայտեղէն, մրգեղէններ եւն.։ Ցուցահանդէսի կազմակերպիչ Յանձնախումբին ալ [illegible] շրջագայութեան կը յանձնենք այս պարագան, որ գէթ յառաջիկայ ձեռնարկէ Ատրպատականի փոքր նահանգներու գիւղատնտեսական ցուցահանդէսի կազմակերպման գործին, բայց վերին աստիճանի արժէքաւոր աշխատանքին։

36. Գործարան Սաւալան, ցուցադրած է մետաքսեայ, բրդեայ եւ բամպակեայ գործուածքներ, տեսակաւ ընտիր, սպառումը յաջող է։

37. Գործարան Խանդաքի, կ'արտադրէ կտաւի եւ քաթանի ընտիր եւ [illegible] կուռ տեսակներ։

38. Գործարան Փարթաւի, ցուցադրած է գրիչներ, խողովակներ, [illegible] ծուռ թուղթի տախտակներ, [illegible] կապեր, ժամացոյցներ եւն., որոնք բոլորն ալ իբր տեղական արտադրութիւն բաւական յաջող են եւ լաւ սպառում ունին։

39. Կազմարար Աղըլ Արմ, [illegible] իր կազմած գիրքերն ու տետրակները, միջակ յաջող են։

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

...միններ սարքած են, ուր խոտ կը ...ուցեն կենդանիներուն համար, կաթնեղէն կը պատրաստեն, ինչպէս նաեւ ...րորդ՝ Լէնինականի մանարանին ու ...կառագործարանին համար:

Վերսկսած են նաեւ հանքային արդիւնաբերութիւնը, այսպէս կը բանեցնեն Ալլահվերդիի պղինձի հանքերը, զորս ժամանակ մը կը ...գործէր Ֆրանսական ընկերութիւն մը: Ներկայիս Ալլահվերդի կ'արտադրէ 3,800 թոն, փոխանակ ...ատրելի՝ 5000 թոնի: Կը բանեցնեն նոյնպէս Աքթեկի հերձաքարի հանքերը, ինչպէս կը շահագործուին ...քարի եւ սեւակուճի հանքերը: Վերջերս բացուեցաւ բամպակեղէն ...գործարան մը, ինչպէս նաեւ կրակ...ի գործարան մը: Սակայն ...ութեան հարստացուցիչ ... ծրագիրը կը կազմէ հիմնել ելեկտրական կայաններ եւ ելեկտրաքիմիական արդիւնաբերութեան զօր... ...արաններ: ...ամբողջ ... Երբ ...ուն այնպէս որ ... է գետերը օգտագործել՝ կանոնաւոր չափով ելեկտրական ուժ հայթայթելու համար: Արդէն թէ ինչ ... Սեւան - Զանգի ջրահոսանքը օգտագործելու թումբերով եւ ատաղձներով: Ներկայիս Երեւանի ...ն երկու փոքրիկ ելեկտրական կայաններ, որոնք 6000 քիլովաթ ուժ միայն կ'արտադրեն. Սեւան - Զանգի ջրահոսանքին վրայ պիտի հիմնուին տասը ելեկտրական կայաններ, երկուքը միթ - ... գործարաններ, որոնք պիտի կրնան ելեկտրականութիւն հայթայթել ամբողջ Անդրկովկասի: Ծրագրուած է չինել, ...ի մէջ, մեծ գործարաններ ... պատրաստ եւ cyanamide պատրաստելու համար:

Ահա խորհրդային Հայաստանի վաղուան պատկերը: Կը տեսնուի որ Հայերը որոշ չափով կը պահպանեն իրենց ազգային անհատականութիւնը, սակայն սահմանափակ հողամասի մը վրայ եւ տարբեր այն հողերէն, զորս բաժանման աշխարհի պետութիւնները խոստացեր էին իրենց, դեռ 15 տարի առաջ.

Կը տեսնուի նոյնպէս Հայ Համբաւական գիրքը Նորս. Միութեան մէջ.— մէկ կողմէ ցարերու անդրկովկասեան քաղաքականութիւնն է որ կը շարունակուի Հայաստանի մէջ, միւս կողմէ այս փոքրիկ պետութիւնը իր տեղը կը գրաւէ ճարտարագործանման ընդհանուր ծրագրին մէջ:

Անկուշտ չափազանց դժուար է հասկնալ թէ ինչ հակազդեցութիւն կը առնէ Հայաստանի այս նոր կեանքը հայ ազգին հոգեբանութեան մէջ, ինչպէս գրեթէ անկարելի է ամենափոքր նախագուշակութիւն ընել իր ապագայի մասին, որ կախում ունի ոչ միայն Մոսկուայի կառավարութենէն, այլ եւ այն յարաբերութիւններէն, զորս Հայաստան կը մշակէ իր դրացիներուն հետ, Իրան եւ Վրաստի:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

"ԱՆԳԼԵՐՈՒՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՇՈՒԱՐՄԱՆ ԿԸ ՄԱՏՆԷՐ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ,,

(Փ. ՐԻԶԱ ՕՍՄ. ԴԵՍՊԱՆ Ս. ՄԻՒՆԻՐ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԵՐԸ)

Եւրոպայի, Կովկասի եւ Պարսկաստանի մէջ գտնուած քոմիթէճիները ընդարձակ գետնի վրայ գործողութեան ձեռնարկելու համար պատրաստութիւններով զբաղած էին, այնպէս որ այդ միջոցին Անատոլուի մէջ կարեւոր դէպքեր չէին պատահեր: Ապաւէլ Համիտ քոմիթէճիներու պատրաստութիւններուն իրազեկ էր. կուսակալներուն ու զին. հրամանատարներուն հրահանգ կուտար որ կարգ կանոնին հոգ տանին, եւ Նէլիտովի մօտ իմ միջնորդութիւնովս ալ ռուսական սահմանագլխուն զօրացում մը ապահովելու կը ջանար եւ դեսպանատունէն նպաստաւոր պատասխան ստացած սատն շատ ուրախ կ'ըլլար: Եւ սակայն, Հայերու պատրաստութեան մասին շրջող զրոյցներուն ծայրը չէր գար:

«Թայմզ» հեռագիր մը հրատարակեց որ կ'ըսէր թէ ռուս պաշտօնեաները Հայերու հետ համաձայնելով ապստամբութիւն հանել կ'աշխատին եւ թէ, այս շարժումին հետեւանքով մասկով զինուորները երգրումը պիտի գրաւեն: Ապտիւլ Համիտ ասիկա տեսնելով իրար անցաւ. զիս դեսպանատուն ղրկեց. ըսելով «Այս զրոյցին ստուգութեանը չեմ ուզեր հաւատալ, որովհետեւ «Թայմզ»ի այս լուրն ու Ռուսիոյ կողմէ նախապէս ու յետոյ ինծի տրուած բացարձակ ապահովութիւնները չեմ կրնար իրարու հետ հաշտեցնել: Թող մեզի տեղեկութիւն եւ նոր ապահովութիւն տան: Թող մեզ գոհացնեն: Կը խնդրեմ նաեւ որ Կովկասի Հայերը խիստ հսկողութեան մը տակ պահէն եւ մեր կողմը անցնիլ ուզողներուն անցագիր չտան»: Այդ միջոցին, Նէլիտով արձակուրդով իր երկիրը կը գտնուէր, այնպէս որ գէթ գործակատար Զինովիևի բան:

Զինովիևի ըսաւ թէ հաւանական չէ որ իրենց պաշտօնեաները Հայերուն հետ յարմարին, հերքեց նաեւ Երզրումի գրաւման ենթադրութիւնը եւ ըսաւ.

— Մեր պաշտօնեաները, ընդհակառակն, Կովկասի թէ Ներսէսը եւ թէ սահմանագլուխը զօրացնելու հետամուտ են եւ միշտ ալ այդպէս պիտի ընեն: Հայերը հսկողութեան տակ կը պահէն եւ այդպէս ալ պիտի շարունակեն: Անոնց գործունէութեան մասին ձեր բողոքները խոհրդակցն նկատի պիտի առնուին: Ձեզի բերած այս յայտարարութիւնս հիմնուած է Փեթերպուրկէն երէկ ստացած հեռագիրներուս եւ իրաւասութեանս վրայ: Պէտք է գիտնաք նաեւ որ իմ պետութեանս հայկական գործերուն մէջ ձեզի հանդէպ ունեցած անկեղծ ընթացքը ձեզ ապահովելու համար է միայն, եւ ոչ թէ անոր համար որ Հայերը վաղը կրնան ծանր վիճակ մը առաջ բերել: Հայերը չեն կրնար Ռուսերը վախցնել:

Եւ սակայն, քիչ մը ատեն անցնելէ վերջ կարգ մը ազրիւրներէ այն սաւ նեցիս լուրը առինք թէ Ռուսիա հայկական խնդրին համար Պապը Ալիին յիշատակագիր մը տալու մտադիր է: Ապտիւլ Համիտ զիս շտապով դեսպանատուն ղրկեց, տեղեկութիւն առնելու համար: Նէլիտով դեռ չէր վերադարձած Պետերպուրկէն: Նաւապետը գիս եւ ըսաւ

— Մինչեւ հիմա ինծի ոչ մէկ տեղեկութիւն եկած է հաստատող թէ պետութիւնս այդ տեսակ յիշատակագիր տալու միտք ունի. Ընդհակառակն, ինծի տեղեկութիւն տրուած է որ պետութիւնս այն փափաքը ունի որ հայկական գործերը չմեծցուին եւ անոնք կարգադրուին առանց մեր իրաւունքներուն եւ շահերուն վնաս մը հասնելու: Հետեւաբար, պետութեանս վերագրուած բաները ուղիղ չեն: Կրնաք ձեր պաշտօնեաներուն միջոցով ստուգել թէ մեր պաշտօնեաները ինչպէս հսկողութեան տակ կը պահէն Հայերը եւ անցագիր չեն տար անոնց:

«Անգլիացիները, իրենց խելքով մեր դէմ պատնէշ մը կանգնելու համար, այն տեղ ինքնավար Հայաստանի մը կազմութեան գաղափարին մէջ իյնալէ յետոյ, Հայերը ձեր դէմ կը գրգռեն որպէսզի մեր պետութիւնները իրարու հետ աւրուին ու դուք մինակ մնալով իրենց կարենան հայկ. խնդիրը իրենց ուզածին պէս կարգադրել: Ահա այս զրոյցներն ալ Անգլիացիներուն հնարքներն են: Անոնց ականջ մի կախէք եւ ուշադրութիւ ըրէք Անգլիացիներուն յայտնապէս թէ գաղտնապէս ղարքած մեքենայութիւններուն:

«Ճանօթ 61րդ յօդուածը գործադրելու համար ձեզ ճնշողը Ռուսիան չէ, այլ Անգլիան: Ռուսիա իր սահմանին վրայ Հայաստանի մը կազմութիւնը իր շահերուն եւ ապահովութեան հակառակ կը նկատէ»:

— Ուրեմն, ըսի, պէտք է որ վճռական ու պարզ ապահովութիւն մը տաք թէ Ռուսիոյ կողմէ մեր չուզած յիշատակագիրը չպիտի տրուի եւ Հայերու ի նպաստ ... եւ է միջամտութիւն չպիտի ըլլայ:

— Շատ յոյս ունիմ որ ձեր ուզած ապահովութիւնը Փեթերպուրկէն բառնալով պիտի տամ: Ձեր Թագաւորին վրայ բոլորովին վստահ ենք, բայց կը վախնանք որ երբ այդ տեսակ յայտարարութիւն մը ընենք վարչապետին (Քեամիլ փաշա), որ Անգլիացիներուն կողմը շատ հակած է, մեր խօսքերը Անգլիոյ կը հաղորդէ եւ քաղաքական աշխարհի մէջ նեղ դիրքի մը կը մատնէ մեզ:

«Անկէ զատ, թերեւս պատահի որ ասաջիկային Անգլիացիները յուշագիր մը տան եւ հայկ. գործերուն միջամտեն, ի՞նչ կերպով պիտի փոխադարձէք: Այդ յուշագրին վրայ, գործադրութեան պիտի ձեռնարկէ՞ք:

Առանց պարագայի մը, մեզի ականջ կախած չպիտի ըլլաք եւ մեր արժանապատուութիւնը վիրաւորած պիտի ըլլաք: Բայց եթէ Անգլիացիներուն խօսքին եւ յուշագրին կարեւորութիւն չտաք, մենք ձեզի վերջին ծայր պիտի օգնենք: Իմ կարծիքովս, եթէ Անատոլուի հայաբնակ շրջաններուն մէջ ջարդի տեղի չտաք, եւ երկրին ընդհ. բնակչութեան օգտին համար, մեզ մտանաւոր եւ անպաշտօն կերպով ապահովցնէք թէ բարենորոգում պիտի կատարէք, մեզմէ ամէն տեսակ յանձնառութիւն կրնաք սառնալ:

«Ես ալ ըսեմ որ բարենորոգումը ոչ մէկ պետութեան թելադրութեամբ եւ ազդեցութեան տակ պէտք է ընել: Բարենորոգման մասին ոչ մէկ պետութեան պաշտօնական խոստում անգամ պէտք չէ տալ: Պէտք է անմիջապէս ոչ թէ հայ, այլ Թուրք պաշտօնեաներ կարգէք ու ամէն մարդու ինչքն ու կեանքը յարձակումներէ ապահովէք»

Քանի մը օր վերջ ալ Նաւատովսքի, նշանաւոր յուշագիրը չտրուելու մասին ինծի տուած ապահովութիւնը հաստատող դեկուցում մը ըրաւ ոչ թէ վարչապետ Քեամիլ փաշայի, այլ արտաքին նախարար Քիւրտ Սայիտ փաշայի:

ՎԵՐՋԻՆ ԱՆԳԱՄ

Թող ներէ ընթերցողը, վերջին խօսք մը եւս գրի առնելու անհամ վիճաբանութեան մը առթիւ:

Այս անհաճոյ բացատրութիւնները պիտի ըլլային, եթէ Գ. Գարթեւեան անձամբ կրկէս իջած չըլլար «Ցառաջ»ի մէջ (25եւ 26 յուլիս), այս անգամ լայնաշունչ պաշտպանողականով մը:

Ո՞րքան պատշաճ եւ արուեստագէտի մը վայել պիտի ըլլար, եթէ բաւականանար իր ճառին երեք տողնոց «յեռ գրութեամբ» ...

Այժմ, շատ կարճ ու վերջնական քանի մը հաստատումներ միայն:

Երաժշտութեան լեզուն շատ լաւ կը հասկնամ, եւ նոյն լեզուն կը խօսիմ:

Աստր ապացոյցը տուած եմ 35 տարի առաջ, Թիֆլիզի մէջ, հեղինակելով իմ մէկ բանաստեղծութեանս վրայ եղանակ մը, որ ժողովրդականացած է մինչեւ Պոլիս, բառերը վերագրուած Ե. Տէմիրճիպաշեանին, եւ երաժշտութիւնը անծանօթ հեղինակի ... որովհետեւ որ եւ է գեղարուեստական արտադրութիւն — գրական, նկարչական կամ երաժշտական — ծիրագիր պաշտամունքի առարկայ ըլլալու արժանի չեմ համարած՝ շատերուն պէս:

Անցողակի յիշեմ որ՝ Կարս - Մուրզայի Թիֆլիզի յայտնի երգչախումբին մասնակցած եմ, իր այնտեղ տրուած բոլոր համերգներու ընթացքին:

Այս քանի մը տողերը իմ ակամայ եւ մօտ 35 տարի առաջ հաստատուած կարողութիւններուս մասին:

Թող ներուին ասոնք ստիպուած ըսելուս: Une fois n'est pas coutume.

«Ցայգաթիթեռներու պարը» յանցի ամբողջովին, եւ որակումս կը հաստատեմ, շատ լաւ գիտնալով «Խաքիչի» մը նշանակութիւնը եւ խմատրութեամբ եւ անհաճոյ երգիչ մը ատելի երկար չլսելու մտադրութիւնն էր, որ գիս մի քանի արուեստագէտ եւ արուեստասէր ծանօթ անձնաւորութիւններու հետ մղեց սրահէն դուրս ... մը, բայց երբ սրահ վերադարձայ, այլ եւս ունկնդրեցի բոլոր կտորները օրեակներու եւս կանգնած, սրահին խորը՝ ուր ոչ ոք կրնար զիս տեսնել, մանաւանդ Գ. Գարթեւեան — որ դէպի բեմ դարձած էր միշտ: Ո՞վ իրեն տեղեկագրեց՝ որ ես սրահը չէի գտնուեր: Շուրջս ծանօթ անձեր կրնան հակառակը ապացուցանել:

Վերջացնեմ: Օշարակները երկու տեսակ են: Կան որ կը հրամցուին լուրջ քննադատներու (սատր) կողմէ, առանց ակնկալութեան, իբրեւ յարգանք եւ գնահատանք իրական արժանիքի մը, եւ կան, որոնցմով կարելի է գինովնալ բաւական աժան գինով:

Քանի մը օր առաջ Ֆրանսական պարբերաթերթէ մը թարգմանուած գովասանքը այս վերջին տեսակի օշարակէն է ...

Փաստեր ցանկայի՞ն են ...

ՀՐ. ԱԼԵՆԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼԻՓԱԶՄԱՅԻ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՔԱՆԴԵՆ

«Նոր Օրօի մէջ կը կարդանք.—

Լիփազմայի (Փիրէ) փարանգաներու եւ խանութներու քանդումին խնդիրը սուր բնոյթ ստացած ըլլալով, ժողովրդական Ցանձնախումբին կողմէ յատուկ պատուիրակութիւն մը ներկայացած է Երեսփ. Ժողովի փոխ - նախագահ Գ. Աթինոյէնիսին: Պատուիրակութիւնը հանգամանօրէն պարզած է ընդհանրապէս հայ գաղթականներու տեղաւորման եւ մասնաւորապէս Լիփազմայի փարանգաներուն եւ խանութպաններուն խնդիրը:

Գ. Աթինոյէնիս ուշադրութեամբ լսելէ յետոյ պատուիրակութեան բացատրութիւնը, խոստացած է անմիջապէս միջամտել խնամատարական նախարարութեան մօտ, փարանգաները եւ խանութները քանդելու որոշման գործադրութիւնը յետաձգելու համար:

Գ. Աթինոյէնիս միաժամանակ խոստացած է յատուկ օրէնք քուէարկել տալ Երեսփ. Ժողովին, հայ գաղթականներու վերջնական տեղաւորման մասին, որպէսզի այսուհետեւ նման խնդիրներ չյարուցուին եւ հայ գաղթականութիւնը չտուժէ:

Ժողովրդական Ցանձնախումբը իր դիմումները պիտի շարունակէ պետական իշխանութեանց մօտ, որպէսզի վերջնական լուծում մը տրուի հայ գաղթականներու տեղաւորման հարցին:

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ԱՆՑՔ ԿՈՒՏԱՅ Փ'ԱԽՉՈՂ ՀԱՅԵՐՈՒՆ

«Հորիզոն» փութերական աղբիւրէ կ'իմանայ որ պուլկար կառավարութիւնը հրահանգած է Սլիվէնկրատի իշխանութեանց ազատ անցք տալ այն բոլոր Հայերուն, որոնք առանց անցագրի եւ Թուրքերու կողմէ հալածուելով պուլկարական հողը կ'ապաստանին:

Այս կարգադրութիւնը եղած է այն նախատեսութեամբ, որ հաւանաբար, Թրակիոյ ոչ թուրք տարրերուն դէմ վերջերս սկսած հալածանքին հետեւանքով, Հրեաներուն եւ Պուլկարներուն հետ Հայերն ալ կը ստիպուին լքել իրենց տունն ու տեղը եւ այլուր փախչիլ:

Առանց անցագրի եւ պուլկարական վիզէի Պուլկարիա ապաստանող Հրեաներուն համար այս դիւրութիւնը ի զօրու չէ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԿԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻ ՏԵՂԱՀԱՆԵԼ ԹՐԱԿԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԱՄԵՐՁ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՕՏԱՐ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ

Տէօվէ Ազամի «Փրոտոս» շաբաթաթերթը, որ վենիզէլոսեան հակումներ ունի, սուր պայքար բացած է Թրակիոյ սահմանամերձ շրջաններու Հրեաներուն դէմ եւ կը պահանջէ տեղահանել զանոնք: Անուղղակի ակնարկներ կան ուրիշ օտարալեզու բնակիչներու մասին ալ:

Ցունական թերթը իր յուլիս 22ի խմբագրականը կը վերջացնէ հետեւեալ խօսքերով.

— «Եւ հիմա, ի՞նչ պէտք է ըլլայ: Ի՞նչ կը պարտադրեն պարագաները: Խնդիրը պիտի դիմագրաւենք (խնդիրը՝ Հրեաներու վտանգաւոր ըլլալն է, Ծ. Թ.):

Հելլէն ցեղի երբհարգարեայ պատմութիւն կը յիշատակէ շատ մը օրինակներ, որոնց համաձայն, Հելլէն հայրենիքին համար գոյութիւն ունեցող վտանգի պահուն եւ ամէն անգամ որ պետութեան ապահովութեան եւ պաշտպանութեան հետ կապ ունեցող խնդիրներ ծագած են, կուսակցական բոլոր վէճերն ու անձնական կիրքերը տեղի տուած են եւ բոլորը, առանց կուսակցական խտրութեան, խմբուած են Հելլէն հայրենիքի գաղափարին շուրջ ու դիմագրաւած են վտանգները

Ուրեմն հարկ է որ իրենց երակներուն մէջ հելլենական արեան շրջիլը զգացող բոլոր մարդիկը, առանց կուսակցական խտրութեան, մէկ մարդու պէս ծառանան եւ պահանջեն՝ սահմանամերձ շրջաններէն հեռացնել բոլոր օտարալեզու տարրերը եւ մանաւանդ Հրեաները, քանի որ ի ձեռին ունինք անհերքելի տուեալներ, որոնց համաձայն, Հրեաները «առաջին իսկ պատեհութեան պատրաստ են գաւաճանելու մեզի, պատրաստ են դիմաւորելու մեր թշնամիները անոնք հագած իրենց կոշիկով», ինչպէս կը նկատէ «Էլէֆթէրոս Թիփոս»ի Սելս - թիայի թղթակիցը

«Այս պէտք է պահանջէ Արեւմտեան Թրակիոյ հելլէն բնակչութիւնը մէկ ծայրէն միւսը, որովհետեւ այս կը պահանջէ ազգային շահը»:

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐԸ ՓԱՐԻԶ ՊԻՏԻ ԳԱՆ

Հակառակ ծանուցուածին, Փարիզի մէջ յառաջ օր սկսելիք աշխատաւորական միջազգային մարզահանդէսին մասնակցելու եկող Ռուս մարզիկներուն մէջ Հայեր չպիտի գտնուին

Հայ գլխաւոր մարզիկները Մոսկուայի մէջ վար գրուած են, Թուրքեստանի մրցումներուն մէջ մաս առնելու համար:

× Թուրք Ազգային Ֆութպոլի խումբը յառաջ օր Մոսկուայի մէջ մրցում մը ունեցաւ Ռուս ազգային ստորձանակից խումբին հետ, 70,000 հոգիի ներկայութեան: Դատաւորն էր Թուրք Մուսթաֆա պէյ: Թուրքերը յաղթուեցան 3ի դէմ 0 նշանակէտով: Թուրք մրցորդներուն հետ ճամբայ ելած են նաեւ յուզորդներ եւ ըմբիշներ: Մրցումներ պիտի ըլլան նաեւ ուրիշ քաղաքներու մէջ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

ՎԻԷՆ, Ն. Խ.— Պիտի հրատարակուին

ԼԻՈՆ, Ա. Հ.— Ստացած ենք: Առայժմ կը մնայ:

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՇԷՐԻՏԸՆԻ ՃԱՌԸ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Գ. ՇԷՐԻՏԸՆ.— Ձեմ ուզեր այս ընդմիջումները:

ԴԱՏԱՒՈՐԸ.— Կը կարծեմ թէ դուն այդ կրնաս պահել քու ամփոփումին համար:

ՇԷՐԻՏԸՆ.— Ասիկա երկրորդն է

ԴԱՏԱՒՈՐԸ.— Կը կարծեմ թէ ասիկա լաւ պիտի ըլլայ որ չընդմիջես զայն.

Գ. ՇԷՐԻՏԸՆ.— Դուք կը յիշէք թէ մէկն բաւ որ կին մը կար: Ո՞ւր է: Ինչո՞ւ այստեղ: Ո՞վ եւ է յայտարարութիւն առած ե՞ն իրմէ Ռուստաւելեան իրաւասութենէն, Թող տայ իր պատճառաբանութիւնները թէ ինչու չը կանչեցին զայն:

Ես վարձեալ կ'ըսեմ թէ ես իմ իրաւունքներուն մէջ եմ երբ կ'ըսեմ ճիւղերին եւ կրկին կ'ըսեմ թէ ճիւղերին իրաւամբ կրնայ նկատել թէ ինչու ո եւ է մէկ կողմէ վկայ մը չէ կոչած: Դուք գիտէք թէ չէք կրնար իմ պատճառաբանութիւնը ջնջել եթէ ճիշդ եմ:

Վկայ մը չկոչել: Ան կրնայ իր պատճառներն ունենալ այդ բանին համար, բայց դուք է որ պիտի վճռէք:

Մտաբերեցէք վկան, որ ըսաւ թէ Լէյլէկեան հագած էր բաց գոյն, քառակուսի գծերով վերարկու մը, յիշեցնելով ձեզ Թոնի Փէյթոր վերարկուներ եւ գլխարկ, զորս քառակուսիներ: Ո՞ւր է վերարկուն: Տեսնենք զայն: Նայեցէք անոր ուժին կամ տասնոց հեռուէն (ու երդուեալներուն ցոյց կուտայ Լէյլէկեանի վերարկուն): Ո՞ր եւ է բացգոյն քառակուսի կա՞յ այդ վերարկուին վրայ: Մութ կապոյտ մը չէ՞: Ես պահանջեցի որ վերարկուն այստեղ բերուի:

Ճաղատ գլուխ: Մենք չենք կրնար փոխել զայն: Ան տակաւին ճաղատ գլուխ մը ունի:

Բայց վերարկո՞ւն: Եթէ ո եւ է մէկը կ'ըսէ թէ ասիկա քառակուսիներ ունեցող վերարկու մըն է, զոր ինք տեսած ու ճանչցած է, եւ թէ Լէյլէկեան իր ձեռքը խօթեց անոր մէջ գաւակը հանելու համար, բացարձակապէս երեւակայական է:

Ինչո՞ւ հեռացան 4րդ նստարանէն: Լէյլէկեան ծծուած էր այդ նստարանին վրայ: Ընդհանուր, չփոթ մը, խառնակութիւն մը, կռիւ մը կար: Եւ իրողութիւնն այն է, որ ով կը կարծէր թէ միւսը Դաշնակցական էր, կը զարնէր, ու կռիւ կար:

Արդ, կռիւ մը շատ անգամ կը ծագի յանկարծակի: Երբեք տեսա՞ծ էք Իրլանտացիներու Ֆութպոլի խաղ մը: Խաղցողներէն մին իր ոտքով կը զարնէ միւսին: Ուրիշ մըն ալ կը զարնէ անոր, եւ մէկ վայրկեանէն քսան հոգի կռուի բռնուած կ'ըլլան:

Եթէ ես Դաշնակցական մը ըլլայի, ու տեսնէի որ անոնք յարձակած ու ցատկած են Դաշնակցականի մը վրայ, ես ալ այդ կռուին մէջ պիտի ըլլայի, եթէ այնտեղ լինէի: Եւ ընդհանուր կռուի մէջ մէկը կը բռնուի, եւ անոնք մեղքը կը բեռցնեն անոր, ու կը ծեծեն զայն չորրորդ նստարանին վրայ:

Անոնց վկաներն էին ու ոչ թէ մերը, որ դրին զայն չորրորդ նստարանին վրայ դատին սկիզբը: Բայց յետո՞յ: Ցետոյ ըսին թէ վեցերորդ կամ եօթներորդ նստարանին վրայ էր, թէ այդտեղ էր որ ծեծուեցաւ, այդ տեղ էր որ անցքին մէջ ելաւ եւ այդտեղէն էր որ քշուեցաւ կեդրոնական անցքին ի վեր դէպի խորանը: Անոնք այլեւս չդրին զայն այդ նստարանին վրայ եւ յուզեցին անոր մասին մատծել անգամ: Այդ չէ՞ իրողութիւնը, փաստը:

Պիտի ըսէք, Գ. Շէրիտըն, տասը, տասներկու կամ տասնըչորս վկաներ եկան: Գիտեմ: Բայց, ցոյց տուէք ինծի անոնցմէ ո եւ է մէկն որ դէկտ. 24ին զնաց պաշտօնեաներէն մէկին ու մէկուն եւ ըսաւ թէ՝ ինք տեսաւ որ այդ մարդը նստարանէն դուրս ելաւ, բաւ որ ինք տեսաւ անոր դանակ առնելը եւ որոշ բան մը ընելը: Ու այդտեղ է դեկտեմբեր 24ի վկայութիւնները: Այդ բաւական մօտ է:

Լաւ, պիտի ըսէք թէ հապա դեկտեմբեր 24ի վկայութիւննե՞րը: Այդ բաւական մօտ է:

Այդ ատեն անոնք արդէն թատերական փորձ կը կատարէին: Դեկտեմբեր 27ին տեղի ունեցաւ այդ թատերական նախափորձը՝ եկեղեցին մէջ: Ահա թէ ինչու, Տէմիրճեան անունով մարդը, որ կ'ենթադրուէր թէ կրօնական մարդ մըն է, յունուար 16ին երեւան եկաւ Մոզեանի մասին հիւսուած պատմութեամբ.

Ո՞րո՞ւ կը հաւատաք: Տէմիրճեանի՞ն թէ երէկուան քահանային: Այդ քահանան երէկ — իմ բարեկամս նոյնիսկ իր հարցաքննութիւնը տարաւ այնպէս որ չնչին մանրամասնութեանց, որ հարցուց անոր թէ ամէն կիրակի օր եկեղեցին կ'ըլլա՞ր Եւ քահանան շատ լաւ ըսաւ, ինչպէս սովորաբար:

Ի՞նչ ըսաւ քահանան Մոզեանի մասին: Ո եւ է դէշ արտայայտութիւն լսեցի՞ք Մոզեանի մասին: Քահանան ըսաւ թէ Մոզեան եկեղեցասէր մըն է:

Ի՞նչ ըսաւ ան Մերիճանեանի մասին: Այդ քահանայի՞ն պիտի հաւատաք, թէ Տիկին Գավաֆեանի, որ ըսաւ թէ կիրակի առաւօտ, ամբողջ գիշերը անցնելէ յետոյ, բաւծ է ճամբին. «Շան, ինչո՞ւ կ'երթաս եկեղեցի, դուն տակէ առաջ երբեք եկեղեցի չես գացած»:

Կը հաւատա՞ք քահանային վկայութեան

Ահա թէ Տէմիրճեան ինչ ըսաւ:

— Տէմիրճեան, ո եւ է խօսակցութիւն ունեցա՞ծ ես Մոզեանի հետ:

— Անկէ վեց ամիս առաջ Ֆիֆթհ էվընիւի վրայ: Ձեմ գիտեր որ փողոցի մօտ, 27ի, 28ի կամ 29ի մօտ ըլլալու էր: «Մոզեանը ըսաւ թէ արքեպիսկոպոսը հակառակած էր հայկական դրօշին, ուստի ան պէտք է հեռանայ այս երկրէն, եթէ կրնամ՝ պիտի սպաննեմ զինք, եթէ նոյնիսկ զիս ելեկտրական աթոռ նստեցնեն ատոր համար»:

«Ասիկա տեղի ունեցաւ յունուար 16էն վեց ամիս առաջ»:

Արդ, ի՞նչ էր տեղի ունեցածը: Դուք եւ ես չե՞նք կրնար կռահել պատահածը.

Մոզեան եւ այս մարդը հանդիպեցան Ֆիֆթհ էվընիւի վրայ: Անոնք կը կարդան հայերէն թերթեր, որոնք լեցուած են Եռագոյնի, հայկական դրօշի Շիքակոյի մէջ վար առնուելու մասին: Խօսակցութիւն տեղի կ'ունենայ: Մոզեան կրնայ կարծիք մը արտայայտած ըլլալ եւ ըսել.— Ես կը կարծեմ որ արքեպիսկոպոսը պէտք է զբաղի իր գործով, եւ խառնելու չէ եկեղեցին քաղաքականութեան հետ, անոնք երկուքը տարբեր բաներ են:

(7)

(Շար.)

պատճառներով անակնկալներ չե՞ն կրնար պատահիլ, վարչապետը յայտարարեց.— «Ոչ մէկ անակնկալ, ոչ մէկ վտանգ չպատճառեր նոր իշխանութեան, հակօրինական տարրերէ կամ ուրիշ կողմէ: Ժողովուրդին լայն հաւանութիւնը շնորհիւ իր արտայայտութիւնը պիտի գտնէ քաղաքական հզօր ուժի մը մէջ. Մեր նոր խորհրդարանը երբ վերակազմուի, չպիտի նմանի որ եւ է օտար դրութեան, այլ պիտի համապատասխանէ երկրին մասնաւոր պայմաններուն: Անոր մաս պիտի կազմեն արհեստակցական եւ քաղաքական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները»:

Վարչապետը խօսեցաւ նաեւ Խ. Միութեան հետ յարաբերութեանց վերահաստատման մասին: «Այսուհետեւ մենք բարեկամական յարաբերութիւններ պիտի ունենանք մեծ պետութեան մը հետ, որ, հակառակ իր ներքին կարգ ու սարքին, միշտ կարեւոր դեր մը կը կատարէ եւրոպական քաղաքականութեան մէջ: Անշուշտ առեւտրական շահեր ալ պիտի ունենանք յարաբերութեանց վերահաստատման շնորհիւ»:

Վերջացնելով, Պ. Կէորկիէվ անգամ մը եւս կրկնեց թէ հաստատապէս որոշած են կարելին փորձել, սերտ մերձեցում հաստատելու համար երկու եղբայր ժողովուրդներուն՝ Սերպերու եւ Պուլկարներու միջեւ:

Մ. Նահանգներու կ'աւելցնեն իրենց բանակը

Մ. Նահանգներու պատերազմական նախարարութիւնը ծրագիր մը կազմած է, բանակին թիւը 118,000էն 165,000ի բարձրացնելու համար: Այդ պարագային սպաներու թիւն ալ 12,000էն պիտի բարձրանայ 14,000ի: Այս առթիւ պատրաստուած տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ՝ վերջին քննութիւնները կ'ապացուցանեն որ բանակը բաւական չէ, երաշխաւորելու համար Մ. Նահանգներուն եւ իրենց անդրծովեան սատացուածքներու ապահովութիւնը:

... Իսկ երկիրը սովալլուկ կը տառապի

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, Մ. Նահանգներու 48 նահանգներէն 24ը, այսինքն հողային տարածութեան հարիւրին 60ը կը տառապին երաշտէն որ կը սաստկանայ օրէ օր: Այս տարածութիւնը կը ներկայացնէ 27 միլիոն բնակիչ:

Կառավարութիւնը ամէն օր 200,000 արջառ մորթել կուտայ, կարօտներուն օգնելու համար: Հաշիւ եղած է որ այս պայմաններուն մէջ պիտի մորթուի 7—10 միլիոն արջառ, այսինքն ամբողջին հարիւրին 25ը:

Նէպրասքայի նահանգին մէջ, եգիպտացորենի եւ ուրիշ արմտիքներու հունձքերը ամբողջովին կորսուած են: Այս նահանգը 3,130,000 արջառ ունէր ապրիլ 1ին, իսկ մինչեւ ձմրան վերջը մէկ միլիոն ալ չպիտի մնայ:

Խորհրդային օդանաւեր Փարիզի մէջ

Երեքշաբթի առտու Պուրժէի կայանը հասան երեք խորհրդային օդանաւեր, եւ գիմաւորուեցան պատուիրակութեան մը կողմէ որուն գլուխը կը գտնուէր օդանաւային նախարարը: Օդակայանը զարդարուած էր երկու երկիրներու դրօշներով:

Ռուսական օդանաւերը բոլորն ալ անգամ պատրաստ ըլլալ են... երեքշաբթի ...

[illegible]

Ուրիշ երեք օդանաւեր ալ Հռոմ գացին, փոխադարձ այցելութեան համար:

Վեց այր եւ երեք կին մահապարտ

Լէնինկրատի շրջանային դատարանը մահուան դատապարտեց վեց այրեր եւ երեք կիներ, ամբաստանուած ըլլալով թէ փճացուցած են ժողովուրդին ուտեստը: Ուրիշ տասը ամբաստանեալներ ալ տասնական տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան, իրենց վարած ճաշարաններէն միս գողցած եւ ծախած ըլլալով

ԿՈՒԶԷ՞Ք ԻՄԱՆԱԼ ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐԸ
ՍԿՍԵԼՈՎ 1870 ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԷՆ
ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք **ՄԱԼԽԱՍԻ** ՀԻՆԳ ՎԷՊԵՐԸ.—

ԶԱՐԹՕՆՔ, Ա. հատոր 317 էջ — ԶԱՐԹՕՆՔ, Գ. հատոր 263 էջ
» Բ. » 317 » — » Դ. » 250 »
ԶԱՐԹՕՆՔ, Ե. Հատոր 255 էջ

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ

ԼՈՒՍԱՊԵՄԻՆ, Ա. եւ Բ. հատոր — ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ, Բ. հատոր

Անոնք որ կարդացած են հեղինակին ԱՊՐՈՒՄՆԵՐԸ (Ա. հատոր) մէկ շունչով պիտի կարդան նաեւ այս ՀԻՆԳ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ:

Հասցէ՝ A. G. Malkas, P. O. B. 197 Astor Sta. Boston, Mass.
Կը ծախուի նաեւ Փարիզ, Հրանտ-Սամուէլ Գրատունը:

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Քաշան սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՎԻԼԻ «Արդութեան» խումբի ընկերահամակրական դասախօսական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Պօղոսեանի բնակարանին մէջ:

ՎԻՇԱՊ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պէքօնի հաւաքավայրը:

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) Ակնունի ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Ցեղասպան» պաշտպանական Միութիւնը տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները եւ անդամուհիները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին դպրոցի սրահին մէջ (43, Rue Kléber): Օրակարգ՝ նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն, հրաժարում եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցաց Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 119 Ավենիւ տ'Իթալի, Մէթրօ Մէզօն Պլանշի քովի սրճարանը: Օրակարգ.— Դաշտահանդէսի հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնը 17, Rue Bleue բաց է այսուհետեւ Գշ., Դշ., Եշ. եւ Շբ. օրերը ժամը 4-6, իսկ Բշ. եւ Ուր. օրերը ժամը 7-8:

ՆՈՒԷՐԱՀԱՒԱՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԻԼԻՐՖԻՆ, Գ. Ճ.	35:
ՔԼԻՇԻ, Գալի	35:
ՏԷՍԻՆ, Գործ.	330:
ԹՈՒԼՈՆ, Ա. Ա.	100:
ԼԱ ՇԱՍ ՌՈՄԱՆ, Ա. Ե.	35:
ԻՍԻ, Թօփ.	105:
ՓՈՒԱԹԻԷ, Շ. Մ.	35:
ՌՕԱՆ, Մ. Թ.	70:
ԹՈՒԼՈՒԶ, Խազ.	35:
ՍԵԹԻՖ, Վ. Թ.	140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.	810:
ՄՕՆՄՕՐԱՆՍԻ, Թօս.	35:
Ա. Ս.	55.40
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, Թ. Տ.	70:
ՍԷԱՐԱ ՖՕՐԹԱԼԻԶԱ Ֆէր.	300:
ՔՐԷՕԶՕ, Յ. Ա.	35:
ԹԷՀՐԱՆ, Ս. Գ.	100:
ՇԱՎԱՆՕԶ, Ա. Մ.	70:
ԹՈՒԼՈՆ, Կրէկ	70:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԵՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Նամակը բերի՞ք, հարցուց:

— Բնականաբար, Լէյտի Ջիլ, պատասխանեց Ճէնիսըն, յուշատետրիս մէջ է ան միշտ...

— Քանի մը վայրկեանէն կուտաք ու ես ձեզի կը յանձնեմ խոստացուած գումարը. բայց նախ քանի մը հարցումներ ունիմ:

Լէյտին աւելի մօտիկ եկաւ ու շարունակեց.

— Կրնա՞ք ինծի ըսել թէ ոստիկանութիւնը կամ այն դաղանի ոստիկանը որուն անունը տուիք երէկ կէսօրին, որ եւ է բան գտա՞ծ են Ալֆրէտ Ճէֆրիի մասին..

— Ձեզ կարծեր, պատասխանեց Ճէնիսըն անմիջապէս:

— Այդ մասին տեղեկութիւն չունի՞ք...

— Ոչ մէկ...

— Ուրիշ հարցում մը, իրմէ կամ իրեն վերաբերեալ որ եւ է լուր առա՞ծ են Նիւ Եորքէն...

— Ձեզ գիտեր...

— Թերթերուն մէջ կարդացի թէ իր պայուսակին մէջ քանի մը հազար տոլարնոց եւ Լոնտոն վճարելի չէք մը գտնուեր է, ոստիկանութիւնը այդ մասին քննութիւն կատարա՞ծ է...

Ճէնիսըն ժպտեցաւ ու ցած ձայնով մը պատասխանեց.

— Ձեզ գիտեր, բայց ես քննութիւն կատարեցի.

— Ի՞նչ...

— Այո, պարզապէս հետաքրքրութեան համար. գրամատան մասնաճիւղը որ եւ է տեղեկութիւն չունի այդ մասին:

Լէյտի Ջիլ վարանեցաւ քանի մը րոպէ, յետոյ աւելի եւս մօտեցաւ եւ հարցուց.

— Ոստիկանութիւնը գիտէ՞ թէ ուր էր ան երկուշաբթի գիշեր ժամը 10.30էն 11.30...

— Ձեզ գիտեր. կարծեմ բան մըն ալ երեւան հանած չեն, բան մըն ալ չեն գիտեր, երանի թէ ես գիտնայի թէ ուր էր ան այդ ժամուն:

— Ո՞ւր, դուք այլեւս բան մը գիտնալու պէտք չունիք, ալ չպիտի հետաքրքրուիք ... նամակը առնել ... ունենամ .

Ճէնիսըն անոր յանձնեց թուղթը. տիկինը լաւ մը քննեց զայն, պայուսակին մէջ դրաւ եւ տղուն երկարեց թղթադրամով լեցուն պահարան մը

— Ասիկա առաջին մասնավճարն է զոր խոստացայ, բայց ձեր հոգին հասցէն ղրկեցէք եւ կ'առնաք երկրորդը... եւ հիմա լռութիւն, լմնցաւ, գացէք, ես առկային կը մնամ...

Ճէնիսըն հասկցաւ թէ ճամբու կը դրուէր, ստիպուած էր երթալ. Տիկինը անոր հրաժեշտին ալ պէտք չունէր: Դուռին առջեւ հասնելուն, ետեւ դարձաւ, Լէյտի Ջիլ թէյին բաժակը կը լեցնէր. չնայեցաւ անգամ:

— Այդքան ալ պզտիկ տղայ չեմ շիտակը, մտածեց Ճէնիսըն. իրեն բարութիւն ալ ըրի... ան այս հաւատարմութիւնը... ինչ որ է, հիմա դրամ կայ, շիտակ Իտալիա...

Պանդոկ վերադարձաւ ու ննջարանին առանձնութեան մէջ համրեց թղթադրամները: Պայուսակը կապեց, հաշիւը վճարեց ու մեկնեցաւ:

Փոխանակ ուղղակի Լոնտոն վերադառնալու, իր ծննդավայրը գնաց քանի մը օրուան համար:

Ամէնուն պատմեց թէ յաջող գործ մը ըրած էր, մանրամասնութիւններ չհարցուցին իրեն

Ցետոյ ճամբայ ինկաւ դէպի Լոնտոն շոգեկառքին հինգ վայրկեան կար, երբ աչքերը շուրջ բացած նայեցաւ առտուան թերթերուն մեծատառ խորագիրներուն.—

Քարթրայթ Կարտընսի ոճիրը
Դղրդագին նորութիւններ
>>> : <<<
ԳԼՈՒԽ ՑԲԴ
ԱՄԵՐԻԿԱՑԷՆ ՂՐԿՈՒԱԾ ՀԵՌԱԳԻՐԸ

Ցատկանշական երեւոյթ մըն էր որ Ճէնիսըն լրագիրը կարդալէ առաջ նայեցաւ իր ուղեկիցներուն. երկու հոգի էին անոնք՝ լաւ հագուած եւ շատ լուրջ արտայայտութեամբ: Արտաքինէն դատելով խորհեցաւ թէ անոնք օրէնքի մարդիկներ էին՝ փաստաբաններ հաւանաբար: Այդ մասին հաստատապէս համոզուեցաւ, երբ տեսաւ անոնց կարչէ պայուսակները զորս իրաւագէտները թղթածրարի տեղ կը գործածեն ընդհանրապէս:

Տարակոյս չկար թէ այդ երկու անձնաւորները օրէնքի ներկայացուցիչներ էին Ճէնիսըն աւելի հետաքրքրութեամբ նայեցաւ անոնց, բայց անոնք կարեւորութիւն անգամ չտուին իրեն, որովհետեւ խորասուզուած թերթ կը կարդային:

Երիտասարդը լրագիրը ձեռքը առաւ եւ մեծատառ խորագիրներուն տակ կարդաց հետեւեալ լուրը.—

Սկոթլընտ Եարտի մասնաւոր խնդրանքով մեր թերթին ամէնէն կարեւոր սիւնակը կը յատկացնենք հետեւեալ գեկոյցին զոր ոստիկանական իշխանութիւնը ուղարկած է մեզի.—

Ոստիկանութիւնը «Հիւսիսային Ամերիկայի արեւմտեան հողերու բարգաւաճման ընկերութենէն» հեռագիր մը ստացաւ անցեալ երկուշաբթի օր որով կը խնդրուի ընկերութեան նախագահին տեղեկացնել Ալֆրէտ Ճէֆրիի մահուան մանրամասնութիւնները: Ինչպէս յայտնի է, յիշեալը յանկարծամահ եղաւ Սեպտեմբեր 26ի կէս գիշերին՝ Քարթրայթ Կարտընսի մէջ եւ կը թուի թէ թունաւորուած էր: Այս տեղեկութիւնը հեռագրով հաղորդուեցաւ Նիւ Եորք եւ ի պատասխան ստացանք հետեւեալը.—

« Հիւսիսային Ամերիկայի արեւմտեան հողերու բարգաւաճման ընկերութեան նախագահը Լոնտոնի ոստիկանութեան — Ալֆրէտ Ճէֆրիի մահուան պարագաներուն մասին ստացուած տեղեկութիւնը ստացանք: Ճէֆրին մեր կողմէ Լոնտոն ղրկուեցաւ գաղտնի եւ չափազանց կարեւոր պաշտօնով մը, կը հաւատանք որ սպաննուած է ուրիշի չկարենալու յանձնել իրեն վստահուած գործը: Ամէնէն կենսական հարցերը զորս պէտք լուծել, մեր կարծիքով, հետեւեալներն են— ո՞ւր էր եւ որո՞ւ հետ էր մեռած գիշերը՝ ժամը 10էն մինչեւ 11.45:

Այս մասին ոստիկանութեան ներկայացնող գրիտ տեղեկութիւն տուողին 5000 տոլարի պարգեւ կը խոստանանք, կը խնդրենք որ մեր այս առաջարկը հրատարակել տաք Լոնտոնի եւ գաւառներու թերթերուն մէջ: Մեր ներկայացուցիչը այսօրուան նաւով Անգլիա մեկնի, անձնապէս հետաքննութիւնը կատարելու համար:

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme. PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R.C. Seine 276.200

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵԼԻՔ ՀԱՅԹԸ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	36 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 10 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 10 Aout 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2..9

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՅԱՅՏՆԻ ԵՒ ԳԱՂՏՆԻ ԴԱՒԵՐ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

«Հայրենիք»ի Թղթակիցը կը գրէ Շիքակոյէն (28 յուլիս).—
Կը պարզուի որ, քաղաքիս երկու պատուաւոր անձնաւորութիւններ, որոնք լաւ համբաւ ու դիրք ունին առեւտրական հրապարակի վրայ, որոնք այս պայքարի ընթացքին կողմ չեն բռնած, որոնք պայքարի չեն ենթարկած մեզ, աւելի լայնամիտ, իրատես ու անաչառ են, որոնք չեն բաժներ գիակի մը շուրջ տեղի ունեցած գռեհկութիւնները եւ չարաշահութիւնները, որոնք եռագոյն դրօշի գլխ եղած անպատուութիւնը եւ անարգանքը նո՛յնքան եւ աւելի՛ մեղադրելի կը գտնեն, որքան տեղի ունեցած խորհրդաւոր սպանութիւնը, որոնք չեն կարծեր թէ մեզ մեղադրելու հիմք ու փաստ կայ եւ, ներկայ պայքարի բնոյթը կը գտնեն քանդիչ ու վնասակար՝ *մեքենագրուած, մաքուր անգլիերէնով գրուած, անստորագիր բաց քարտեր* ստացած են, որոնցմով կը յանձնարարուի իրենց, *սպառնալից ոճով նամակներով, պահանջել Նիւ Եորքի դատական կամքէն, մեր իսր ընկերներու հանդէպ նպաստաւոր դատավճիռ.*

Այդ յանձնարարութիւնը չկատարելու պարագային յիշեալ երկու առեւտրականներու ֆիզիքական վտանգուած կը յայտարարուի:

Պարզ է որ, նման քայլով մը, անոնք թէ՛ երդուեալներն ու դատաւորը եւ թէ յիշեալ երկու առեւտրականները կ'ուզէին լարել Դաշնակցութեան դէմ.

Յիշեալ անձերը, ըմբռնելով կատարուած յարախաղացութիւնները եւ ծանօթանալով կատարուող գաւերու ներքին փուլերուն, դիմած են ոստիկանութեան, երեւան հանելու համար անստորագիր սպառնագիրներու հեղինակները, իսկ անհրաժեշտ ծախսերու համար, մեր ընկերներէն մէկը, ինքնաբերաբար 100 տոլար տրամադրել յօժարած է:

^

Իսկ «Յուսաբեր» իր կարգին կը մատնանշէ հետեւեալ քանի մը պարագաները, որոնք երեւան եկան դատավարութեան ընթացքին (30 յուլիս).

«Հայրենիք» թերթը իր 4րդ էջին վրայ անգլիական բաժին ունի: Օր մը խմբագրութիւնը հայրենասիրական բանաստեղծութիւն մը կը ստանայ, անգլերէն լեզուով գրուած: Քերթուածին ոգին եւ ոճը գնահատելով՝ խմբագրութիւնը տեղ կուտայ անոր: Եւ ահա օր մը դատախազը Նիւ Եորքէն Պոսթըն կուգայ՝ խմբագրութենէն հաշիւ պահանջելու այս բանաստեղծութեան համար: Կը պարզուի, որ քերթուածին տողերու սկզբնագրերը հետեւեալ նախադասութիւնը կուտան,— *«Դաշնակները սպանիչներ են»*: Խմբագրութիւնը անդրադարձած չէր «Միացեալ»ի այս ստորին դաւին, որ հետագային, Նիւ Եորքի դատավարութեան ատեն, իբր *փաստ* պիտի ծառայէր ամբաստանեալներուն դէմ:

×

Դատավարութեան ընթացքին պաշտպան փաստաբանին համար անակնկալաբար կը պարզուի, որ երդուեալները երկու անստորագիր նամակ առած են դուրսէն: Այս նամակները դատաւորի հրահանգով, հակառակ պաշտպան-փաստաբանի պահանջին, չեն կարդացուիր դատարանին մէջ:

Հարեւանցի ակնարկէ մը կը հասկցուի սակայն, որ զոյգ նամակները մաքուր սպառնալիքներ են, Դաշնակցութեան անունէն ուղղուած երդուեալներուն:

Դատաւորները համոզելու համար, որ ահաբեկչական կազմակերպութիւն մըն է Դաշնակցութիւնը, «Միացեալ»ի երդուեալներուն ճամբած է այդ անստորագիր նամակները...

×

Մեր թերթի մէջ հրապարակեցինք համայնավար «Հակադաշնակ Կոմիտէ»ի մէկ գաղտնի շրջաբերականը: Չեկայի մասնաճիւղը Նիւ Եորքի մէջ, որ արտակարգ ջերմեռանդութեամբ տէր կանգնած է Դուրեանի դիակին, գաղտնաբար կը հրահանգէր իր ստորադաս մարմիններուն՝ գործի լծել կազմակերպական ամբողջ մեքենան՝ բռնութեամբ դատարանէն մահապատիժ կորզելու համար: «Հեղեղեցէք դատարանը բողոքի բանաձեւերով եւ ճնշում գործադրեցէք դատաւորներու վրայ՝ ամբաստանեալները դատապարտել տալու համար»,— կը հրահանգէր Կոմիտէն:

Ու պէտք է ենթադրել, որ ոչ միայն կը հրահանգէր, այլ եւ այդ ուղղութեամբ լայնօրէն կը գործէր:

×

Նոյնն էր պատկերը նաեւ դատարանէն ներս: Դատաւորին եւ երդուեալներուն վրայ ազդելու համար՝ «Միացեալ»ը դիմած էր քանի մը «հինքնատիպ» միջոցներու: Նախ Պոսթընէն Նիւ Եորք բերել տուած էր քանի մը *յայկան կիներ*, որոնք ամէն անգամ երբ Դուրեանի անունը կը տրուէր՝ *հիսթէրիք* ցնցումներով արցունք կը թափէին: Միաժամանակ «Միացեալ»ը յատուկ տոմսերով դատարանէն ներս տարած էր իր մանկլաւիկներէն հատուածեալ բազմութիւն, որ ճիչերով ու բացագանչութիւններով բուռն մթնոլորտ կը ստեղծէր դատարանին մէջ ընդդէմ դատապարտեալներու:

×

Նիւ Եորք քաղաքի դատական իշխանութիւնները իրենց վրայ առած էին Դուրեանի *բոլոր* ծախքերը: «Դուրփընտ»ը, որ կազմըւեցաւ գաղտնաբար «սուրբ»ին դատը վարելու համար, իշխանութեանց այս որոշումով ազատուեցաւ դատական բոլոր ծախքերէն: Հակառակ այս իրողութեան, «Դուրփընտ»ը յայնօրէն շարունակեց իր հանգանակութիւնը, ժողվեց մեծամեծ գումարներ եւ զանոնք ծախսեց յայտնի չէ թէ ի՛նչ գործերու եւ ի՛նչ մարդոց վրայ:

^

Այս գործերը ոչինչ են սակայն բաղդատմամբ այն միւս գործերու, որ կատարուեցան մութին մէջ եւ կատարուեցան գաղտնաբար:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԻՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՇՆԱՆ

o.o

Պոսթընէն «Յուսաբեր»ի ուղղուած հեռագրի մը համաձայն, Նիւ Եորքի դատին վերաքննութիւնը տեղի պիտի ունենայ աշնան: Այս առթիւ հեռագիրը կ'աւելցնէ.— «Բազմաթիւ հիմքեր կան վճիռը բեկանելու»:

Նիւ Եորքի ընդհ. դատախազը դատի մասին կը ճառէ... անցեալով

— oo —

«Հայրենիք»ի մէջ կը կարդանք (28 յուլիս).

Դժուար է որոշապէս ըսել, թէ ի՛նչն էր որ առիթ տուաւ Նիւ Եորքի ընդհանուր դատախազ Տոտճը քանի մը օր առաջ անթելի վրայ խօսելու Նիւ Եորքի ծանօթ դատավարութեան մասին.

Դատավարութիւնը վերջանալէն յետոյ, դատարանէն դուրս լայն հասարակութեան առջեւ անգամ մը եւս մեղադրողի պաշտօն կատարելու այս փորձը արտասովոր երեւոյթ մըն է, որ անկասկած մասնաւոր շարժառիթներու հետեւանք է:

Որո՞նք են այդ շարժառիթները:

Կը թուի թէ Նիւ Եորքի ընդհանուր դատախազը, իր օֆիսի ընթացքի մասին դատարանի մէջ եւ դուրսը եղած խիստ քննադատութիւններէն ազդուած, պէտք է տեսած ամերիկեան հասարակութեան բոլոր խաւերուն բացատրութիւններ տալ Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի սպանութեան առթիւ եղած դատավարութեան մասին եւ չափով մը հակազդել եղած քննադատութիւններուն: Պէտք չէ մոռնալ, որ ընդհանուր դատախազի պաշտօնը ընտրովի է, եւ դատախազը չի կրնար անտարբեր մնալ դէպի հանրային կարծիքը, որ շատ ալ նպաստաւոր տպաւորութիւն չէր կրնար ստացած ըլլալ իր երկու օգնականներու կատարած դերէն:

Սակայն, անհաւանական չէ նաեւ, որ Դուրեան յանձնախումբին ալ մատը կայ ընդհանուր դատախազի հրապարակային ելոյթին մէջ: Եթէ մարդիկ կրցած էին այնքան ազդակող կերպով նախապաշարել դատախազի օֆիսը Ղեւոնդ արքեպիսկոպոսի սպանութեան ամբողջ գործին մէջ, ինչո՞ւ չկրնային նաեւ ազդել դատախազին վրայ, որ իրենց ուզած ձեւով ներկայացնէր այդ գործը ամերիկեան հանրային կարծիքին

ԷՋՄԻԱԾԻՆԷՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ ԱՄԵՐԻԿԱ

o·o

«Հայրենիք» միեւնոյն թիւով կը գրէ.

Հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանանք որ Էջմիածնէն պատուիրակ մը պիտի գայ Ամերիկա՝ քննելու համար Առաջնորդարանի շուրջ եղած խնդիրները:

Քոնսթանթինի (Ալժերիա) խռովութիւնները

o·o

ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՄԱՍԸ ՀՐԵԱՆԵՐ ԵՆ

Պաշտօնական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ դադրած են Քոնսթանթինի խռովութիւնները: Մեռեալներու թիւն է 27, որոնց 23ը Հրեաներ են: Կիներ եւ մանուկներ ալ կան զոհերուն մէջ: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ վիրաւորներուն թիւը 200էն աւելի է: Առաջին առթիւ ձերբակալուեցան 80 կասկածելիներ:

Ինչպէս գրած էինք, խռովութեանց պատճառ եղաւ գինով Հրեայ զինուոր մը, որ մզկիթ մտնելով անարգած էր Իսլամները: Այս վերջինները կատղելով կատարեալ ջարդ մը սարքեցին: Երբ ամբոխը հաւաքուեցաւ, ոստիկանութեան ուժը անբաւական էր զայն ցրուելու, եւ խռովութիւն, սպանութիւն, աւերածութիւն իրար խառնուեցան: Խանութներ եւ տուներ յարձակումի ենթարկուելով աւարի եւ կրակի տրուեցան: Շատեր իրենց տուներէն կամ խանութներէն փողոց քաշկռտուելով մորթուեցան ոչխարի պէս, առանց տարիքի եւ սեռի խտրութեան: Թղթակից մը կ'ըսէ թէ գրեթէ բոլոր մեռեալներուն կոկորդները կտրուած են, առանց հաշուելու միւս վէրքերը: Զոհերուն մէջ կան 10, 8, 6 եւ երկու տարեկան երախաներ ալ: Հրեաները փորձեցին իրենք զիրենք պաշտպանել, մինչեւ որ օգնական ուժ հասաւ:

• Կը հաստատուի թէ բոլոր յարձակումները ուղղուած էին միայն Հրեաներուն դէմ: Կարգ մը հրէական տուներ ազատուած են, « հոս քրիստոնեաներ կը բնակին» արձանագրութիւնը գրած ըլլալով:

Խռովութեանց պատճառը ոչ միայն կրօնական մոլեռանդութիւնն է, այլ եւ տնտեսական մրցակցութիւնը: Բնիկները խեղճ վիճակ ունին եւ կը նախանձին Հրեաներու առեւտրական բարգաւաճ դիրքին: Քոնսթանթինի 100.000 բնակիչներուն տասը հազարը Հրեաներ են, ինչ որ մեծագոյն համեմատութիւնը կը կազմէ՝ բաղդատմամբ Ալժերիոյ միւս քաղաքներուն:

Վախ կայ որ նոր խռովութիւններ ծագին ուրիշ քաղաքներու մէջ, թէեւ կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է: Դէպքեր պատահած են նաեւ Այն Պէյտայի մէջ, Քոնսթանթինէն 60 մղոն հեռու: Այստեղ ալ շատ մը տուներ կրակի տրուեցան եւ խանութներ կողոպտուեցան:

Վարչապետը վերադարձաւ

Վարչապետ Գ. Տումէրկ Փարիզ վերադարձաւ երէկ առտու, եւ այսօր պիտի նախագահէ Նախարարական խորհուրդին, որուն օրակարգը բեռնաւորուած է բազմաթիւ հարցերով: Յետոյ նորէն ամարանոց պիտի վերադառնայ:

80,000 ֆրանք յափշտակեցին

Արժանթէօյի եւ Էփինէյի միջեւ կը գտնուի սիրուն թաղամաս մը, Սիթէ տ'Օրժըմոն, պարտէզներով շրջապատուած:

Անցեալ օր, վարձու բնակարաններուն գործակատարը կը պատրաստուէր դրամատուն փոխադրել եռամսեայ վարձքերուն գումարը, 80.000 ֆր., երբ կէսօրէն վերջը ժամը 3ին, մարդ մը ելաւ դիմացը եւ սպառնաց, ատրճանակը բռնած,— «Ձեռքերդ վե՛ր, եթէ ոչ...»: Անմիջապէս ուրիշ երեք անծանօթներ ալ երեւցան, նոյնպէս ատրճանակները քաշած եւ սպառնալով,— «Ոչ մէկ շարժում, եթէ ոչ տեղն ու տեղը կը զարնենք»:

Գործակատարը փորձեց դիմադրել, բայց աւազակները վրան խոյանալով, պահարանին զատն, անօթակը բացին եւ ամբողջովին պարպելով փախան: Միեւնոյն ատեն խզած էին հեռախօսի թելը, որպէսզի կարելի չըլլայ լուր տալ:

Սուտն ու իրաւը Խ. Միութեան մէջ

o.o

Իլիա Էրէնպուրկ, համբաւաւոր խորհրդային գրագէտը, բողոք մը հրատարակեց Մոսկուայի մէջ, յայտարարելով թէ սուտ եւ սխալ տեղեկութիւններ կը հաղորդուին օտար շրջիկներուն, որպէսզի վարդագոյն տպաւորութիւններով բաժնուին Ռուսաստանէն: Կը պատմէ թէ այս նպատակով խորհրդային ծանօթ գործակալութիւնը՝ Ինթուրիստ տեսարժանական աշխարհ մը կը ստեղծէ եւ կը փորձէ բարգաւաճ ու շէնշող տպաւորութիւն ձգել օտար այցելուներուն վրայ, մինչդեռ անօթութիւնը եւ աղտն ու կեղտն են ժողովուրդին սովորական բաժինը: «Գործակալութիւնը մասնաւոր պանդոկներ կը յարգարէ իր յատկապէս մարզուած սպասաւորներով որոնք ոչ մէկ տեղ գոյութիւն ունին. այնտեղ կը ցուցադրէ առատ ուտելիք, կը սարքէ նուագ, պար եւ ուրիշ զուարճութիւններ, պարզապէս խաբելու համար արտասահմանի միամիտ այցելուները եւ անոնց աչքէն հեռու կը պահէ այնպիսի տեսարաններ որոնք պիտի կրնային ցնցում պատճառել»:

Գ. Էրէնպուրկ բողոքելով այս խարդախութեան դէմ կ'ըսէ.— Անշուշտ հերոսներ եւ հերոսական գործեր կան խորհ. Ռուսիոյ մէջ: Այս բաները ցոյց տուէք օտարականին. բայց թոյլ տուէք որ անոնք տեսնեն նաեւ պատկերին միւս երեսը: Եթէ ես առաջնորդ ըլլայի, թոյլ պիտի տայի որ օտարականները տեսնեն ներկայ Ռուսաստանը, անհրաժեշտ պիտոյքներ ճարելու համար պոչ կապած բազմութիւնները: Անոնք պէտք է տեսնեն պարապ խանութները, ժողովուրդին կրած զրկանքները, մարդէ մարդ գործուած վայրագութիւնները, եւ ոչ թէ պարզապէս խաբուին վարդագեղ հէքեաթներով: Ու կը շարունակէ.

— «Ես տեսած եմ մայր մը որուն զաւակը մեռաւ ապաքինարանին մէջ: Ան չորս գիշեր մնաց տղուն դիակին քով, ի զուր սպասելով մահուան վկայականին: Հիւանդանոցին վարչութիւնը կը մերժէր վկայական տալ, որովհետեւ տղան մեռած էր, տոմարին մէջ արձանագրուելէ առաջ: Հինգերորդ օրը ստացաւ վկայականը... Կորքիի մէջ (Նիժնի-Նովկորոտ), ես տեսած եմ գօրանոցներ, բանուորներու համար, շէնքեր որոնց մէջ ընտանիքներ իրար խառնուած են առանց որեւէ բաժանման, երիտասարդ ամոլներ, մանուկներ, պառաւներ: Վորոնէժի մէջ, ես տեսած եմ բազմաթիւ տուներ որոնք շինուած են բանուորներու համար եւ կը նմանին ամէնէն խայտառակ գօրանոցներուն: Տեսած եմ թէ ինչպէս բթամիտ պաշտօնեաներ կայարաններէն դուրս անձրեւին տակ կը քշեն բանուորները: Տեսած եմ ճաշարաններ զզուելի կարգահատութեամբ: Օտարականին պէտք է ցուցնել ասոնք եւ ուրիշ բաներ, եթէ կ'ուզենք իրական գաղափար տալ կացութեան մասին: Ես ինքս ալ որոշ բնակարան չունիմ, եւ կը բնակիմ պանդոկ մը ուր վստահ չեմ թէ պիտի կրնամ նոյն իսկ մէկ բաժակ թէյ ստանալ, եթէ ուզեմ: Եւ սակայն առտու մը, երբ դուրս ելած էի սենեակէս, տեսայ որ Ինթուրիստի պաշտօնեաները գիշերը առժամապէս գրաւած են զայն: Մասնաւորապէս հագուած սպասաւորներ կային ամէն տեղ: Սենեակները եւ սանդուղները զարդարուած էին ծաղիկներով եւ տունկերով: Առատ էր ուտելիքը, բայց ոչ ինծի համար: Սպասաւորը ըսաւ թէ չի կրնար թէյ տալ այդ օրը: Նախ կարծեցի թէ հէքեաթներու աշխարհի մը մէջ կը գտնուիմ եւ կամ սինէմայի պատկեր մը կը քաշուի: Ու փնտռեցի լուսանկարիչը, բայց անոր փոխարէն տեսայ Ինթուրիստի առաջնորդները, որ հիւրանոց կ'առաջնորդէին նոր հասած օտար շրջիկներու խումբերը»:

135 Լեհ բանուորներ ճամբուեցան

»»»··«««

Երէկ պատմած էինք հիւսիսային շրջանի հանքերէն Էսքարփէլի աննախընթաց դէպքը: 166 Լեհեր իրենց երկու արձակուած ընկերներուն վրէժը լուծելու համար, 1000 ոտք խորութեան մէջ վար դրած էին 14 Ֆրանսացի հանքագործներ, գոհացում պահանջելով: Գերեվարութիւնը տեւեց 38 ժամ:

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, այդ 38 ժամուան միջոցին բանուորները յարդ եւ պատերուն փակած նիւթեր ժողվելով կերած են իբրեւ սնունդ: Երբ հանքէն դուրս ելան, այնքան ծարաւ էին որ, հանդիպած տեղէն ջուր եւ գարեջուր խմեցին: Միեւնոյն ատեն յարդի կոյտեր կը հանէին իրենց գրպաններէն, պատմելով թէ այդ էր իրենց սնունդը: Կ'ըսուի թէ Ֆրանսացի բանուորները գերի վարելու ծրագիրը թելադրած են համայնավարները: Ամէն պարագայի մէջ, ծրագիրը բացարձակապէս գաղտնի պահուած էր. այնպէս որ 14 Ֆրանսացիները անակնկալի եկան եւ չկրցան իրենք զիրենք պաշտպանել: Հանքին վարչութեան բանակցութիւնները ձախողած ըլլալով, հարկ եղաւ ստիպողաբար կանչել հանքագործներու ընդհ. քարտուղարը, որ մինչեւ հանքին խորը իջաւ, ըմբոստները համոզելու համար: Առաջին առթիւ դուրս ելան 30 լեհ բանուորներ եւ բոլոր պատանիները. իսկ ամէնէն վերջը՝ պատանդ պահուած Ֆրանսացիները:

Փա տը Քալէի նահանգապետը որոշեց անմիջապէս սահմանէն դուրս հանել դաւադրութեան բոլոր պատասխանատուները: Չորեքշաբթի օր 135 լեհ բանուորներ իրենց հաշիւը ստանալով, ճամբու դրուեցան: Այս կարգադրութիւնը ծանր տպաւորութիւն գործեց լեհական գաղութին մէջ: Վիճաբանութեան մը միջոցին, լեհ մը դանակով վիրաւորեց իր դրացուհին: Վեց հարիւր լեհեր ժողով գումարելով, յայտարարեցին թէ իրենք համաձայն չեն կատարուած դաւադրութեան եւ թէ ցուցարարներուն ցրուած տոմսը իսկական լեհերէն չէ, այլ ուկրայնիերէն:

Աղջիկ օդանաւորդ մը կոտրեց արագութեան մրցանիշը

Օր. Էլէն Պուշէ, երիտասարդուհի մը, որ Մարսիլիա կը գտնուի, նոր յաղթանակ մը շահեցաւ, կոտրելով հազար քիլոմէթր արագութեան մրցանիշները, ժամը 412 քիլոմէթր արագութեամբ: (Կիներու համար): Իսկ ժամը 409 քիլոմէթր արագութեամբ սուրաց 1000 քիլոմէթրի մրցումին համար: Աղջիկը նոր մրցումի մը կը պատրաստուի, ժամը 430 քիլոմէթր արագութեամբ թռչելու պայմանով: Դեռ նոր լրացուց չափահասութեան տարիքը, եւ 1933ին առանձին թռիչք մը կատարեց, Սայկոն երթալով եւ վերադառնալով: Նոյն տարին կոտրեց նաեւ բարձրութեան մրցանիշը (կիներու համար), սաւառնելով մինչեւ 6100 մէթր:

Գործազրկութիւնը կ'աւելնայ Անգլիոյ մէջ

Վերջին տեղեկագրին համաձայն, Անգլիոյ գործազուրկներուն թիւն է 2.126.260, ինչ որ կը նշանակէ 33.674 յաւելում մէկ շաբաթէն միւսը: Այս յա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՏԱՍԽԱՆ Պ. Ե. ԱՂԱԹՈՆԻՆ

2.— ՀԱՅ-ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ուրեմն, ըստ Ե. Աղաթոնի դուրս է գալիս, որ «Հորիզոն»ը և Դաշնակցութիւնն են պատճառ, որ հայ – վրացական յարաբերութիւնները լարուելով՝ հասան մինչեւ պատերազմ եւ մինչեւ այսօրուայ դժբախտ վիճակը:

Նախ՝ փաստական ճշդում. հայ – վրացական լրագրական բանակռիւները Դաշնակցութիւնը չսկսաւ եւ դաշնակցական մամուլից առաջ եւ աւելի «Մշակ»ն էր հրահրողը: «Հորիզոն»ում գրուածները ոչինչ են համեմատութեամբ այն կատաղի բանակռիւների, որ «Մշակ»ի էջերից մղուեցին վրացի Ակակի Ծերեթելիների եւ Իլիա Ճաւճաւաձէների դէմ եւ որոնց մասին Ե. Աղաթոնները, ի հարկէ, ոչ մի տեղեկութիւն չունին (չէ՞ որ միայն 1914ին բաժանորդագրուել են «Հորիզոն»ին եւ «Մշակ»ին): Հայ – վրացական հակամարտութիւնները ոչ Դաշնակցութեամբ են սկսուել, ոչ «Հորիզոն»ով բորբոքուել, ոչ էլ միայն «տեղական կամ ազգային ինքնավարութեան հարցն էր» նրանց աղբիւրը: Եւս աւելի «Հորիզոն»ում գրուած կծու յօդուածներով չի բացատրուում հայ – վրացական յարաբերութիւնների [illegible]: Այդպէս կարող են մտածել միայն Կովկասի պայմաններին անտեղեակ, իրենց հայկական հասարակական դաստիարակութիւնը Նեղոսի կամ Միջերկրականի ափերին ստացած լեւանտինները.

Ինչո՞ւմն է հայ – վրացական հակամարտութեան բուն պատճառը: Եթէ Աղաթոնները ծանօթ լինէին Կովկասի անցեալին, անշուշտ, կ՚իմանային, որ հայ – վրացական յարաբերութեանց լարումը այսօրուայ կամ երէկուայ երեւոյթ չէ: Հեռաւոր անցեալներ չգնանք. այն օրից, որ Ռուսը մտաւ Կովկաս, հետզհետէ սկսուեց մռայլուել եւ հայ – վրացական համակեցութիւնը, իսկ երբ Կովկասը ամբողջապէս մտաւ ռուսական տիրապետութեան տակ, հայ – վրացական յարաբերութիւնները աւելի եւս վատացան: 1914–18 Թուականների դէպքերը պատրաստուեցին աւելի քան հարիւր տարուայ ընթացքում, եւ բոլորովին միամտութիւն է Աղաթոնների այն նախերգական կարծիքը, թէ անցեալում ամէն բան լաւ էր, եւ միայն Դաշնակցականները եկան ու փճացրին հայ – վրացական բարի յարաբերութիւնները:

Որո՞նք են հայ – վրացական հակամարտութեան պատճառները:

Յիշենք կարեւորները:

Նախ՝ քաղաքական հակումի եւ ազգային – քաղաքական իտէալի խնդիրը: Վրաստանը միայն 1801 Թուին կորցրեց իր անկախութիւնը: Ռուսների գրաւումից յետոյ էլ մի առաջին ցանցուած վրացի ազնուականներից եւ մտաւորականներից չհաշտուեց անկախութեան կորստի հետ եւ հաստատիմ վրաց պետականութեան՝ շարունակեց պայքարել յանուն անկախութեան: 19րդ դարում մէկից աւելի ապստամբութիւններ տեղի ունեցան Ռուսների դէմ, եւ իրենց հակառուս պայքարում Վրացիները յենւում էին Պարսկաստանի կամ Թուրքիայի վրայ. Այս երկու պետութիւնները դրական գործօն էին վրաց ազգային – ազատագրական շարժման մէջ. միակ թշնամին նկատւում էր Ռուսաստանը: Այս երեւոյթը արտաքին որոշ ձեւափոխութիւններով մինչեւ այսօր էլ մնում է տիրական վրաց ազգային քաղաքականութեան մէջ:

Հայոց համար, ընդհակառակը, Ռուսաստանը դրական գործօն էր, եւ խանական Պարսկաստանն ու սուլթանական Թուրքիան թշնամի: Մինչ Վրացիների համար խաւար էր Ռուսաստանից ազատուելը, Հայերը տենչում էին մտնել ռուս խաչապաշտ թագաւորի հովանաւորութեան տակ: Տարբեր ձեւերով, մինչեւ վերջն էլ հայութիւնը մնաց Ռուսաստանի հետ, վրացութիւնը՝ Ռուսաստանի դէմ:

Հայերի ռուսասիրութիւնը, բնականաբար, լոկ պլատոնական զգացմունք չէր. Նրանք իրական միջոցներով աշխատում էին Ռուսերին բերել Կովկաս: Վրաստանի անկախութեան վերջին շրջանում Հայերը անվերապահօրէն Ռուսաստանի կողմն էին. Թիֆլիզի հայութիւնը ցնծութեամբ ընդունեց ռուսական նուաճող բանակը, մինչ Վրացիները սուգի մէջ էին:

Քաղաքական հակումների տարբերութիւնը մնաց մինչեւ վերջ. ամէն անգամ, երբ առիթ էր ներկայանում, Վրացիները ձայն էին բարձրացնում յօգուտ Վրաստանի անկախութեան, մինչ Հայերը պետական պահանջներ չէին դնում եւ գոհ էին ռուսական մեծ տան յարկի տակ ապրելու հնարաւորութիւնից: Այդպէս պատահեց եւ մեծ պատերազմի օրերին. մինչ Վրացիները կամաւորական խմբեր էին կազմում Գերմանացիների եւ Թուրքերի հետ ընդդէմ Ռուսերի, Հայերը Ռուսերի հետ պատերազմում էին Թուրքերի դէմ: Քաղաքական հակումի այս տարբերութիւնը վերին աստիճանի կարեւոր ազդակ էր հայ – վրացական կեանքում: Նա ի զօրու է եւ այսօր. մինչ Վրացիները ազգովին պայքարում են խորհ. Ռուսաստանի դէմ յանուն Վրաստանի անկախութեան, հայ Աղաթոնները ոգի ի բռին կառչած են Ռուսաստանի փէշից: Այս հակամարտ վերաբերումից բխում են երեւոյթներ, որոնց ծնունդ տուին 1914–18 թ. դէպքերին.

Երկրորդ՝ Թրքահայոց խնդիրը: 19րդ դարի առաջին քառորդից սկսած մինչեւ համաշխարհային պատերազմ Թրքահայութիւնը մեծ կամ փոքր գաղթականներով արտագաղթում էր Կովկաս: Ի հաշիւ Թրքահայերի էր, որ հայութեան տեսակարար կշիռը Վրաստանում արագօրէն աճում էր, Թիֆլիզ, Սեւ ծովի եզերք, Ախալքալաք, Ախալցխա — Վրացիների աչքի առջեւ հայանում էին: Վրաց ազգայնականները փրկում էին այս երեւոյթի հանդէպ, պահանջում էին ոչ միայն փակել Վրաստանի դռները Թրքահայերի առջեւ, այլեւ եկած Թրքահայութիւնն էլ հեռացնել Վրաստանի սահմաններից: Եւ այս պահանջը յաճախ դրւում էր սուր ու գրգռիչ ձեւերով եւ, հասկանալի է, բուռն հակազդեցութեան հանդիպում Հայերի կողմից: Հեռու չգնալու համար յիշենք, թէկուզ, այս հողի վրայ պատահած դէպքերը եւ վրաց մամուլի լեզուն մեծ պատերազմի եւ յաջորդող տարիների ընթացքին.

Երրորդ՝ թրքահայ քաղաքական խնդիրը: Հայերը պայքարում էին Թրքական ռեժիմի դէմ եւ պահանջում հայկական նահանգների բարենորոգում: Հայկական նահանգների սահմանների մէջ, ի միջի այլոց, առնւում էին հողեր — Տրապիզոնի վիլայէթ — որոնց վրայ աչք ունէին եւ Վրացիները: Նայեցէք հաշտութեան վեհաժողովին վրաց կառավարութեան ներկայացրած քարտէսին, յիշեցէք Սան – Ռէմոյի խորհրդաժողովում Վրացիների ցուցադրած կատաղի անհաշտութիւնը սահմանների խնդրում, եւ հասկանալի կը լինի շատ բան. Կովկասի հայ – վրացական թշնամութեան մէջ առաջին տեղ էր բռնում Թրքահայաստանի խնդիրը: Հայ մամուլը, ի հարկէ, չէր կարող հաշտ աչքով դիտել Վրացիների թշնամանքը:

Չորրորդ՝ տնտեսական գործօնը: Ռուսերի Կովկասում հաստատուելուց յետոյ Հայերի առջեւ բացուեցին տնտեսական լայն հնարաւորութիւններ: Վրաց տիրապետութեան ժամանակ էլ Վրաստանի, յատկապէս Թիֆլիզի տնտեսական կեանքը Հայերի ձեռքն էր. Հայը արդիւնաբերող էր, առեւտրական, արհեստաւոր, Վրացին՝ իշխանաւոր եւ ազատ: Այժմ, Ռուսաստանի համեմատաբար ազատ եւ ապահով պայմաններում, հայութիւնը [illegible] սկսեց բարձրանալ տնտեսական աստիճաններով: Հայութիւնը Կովկասում դարձաւ հզօր ազդակ: Կովկասի մայրաքաղաք Թիֆլիզը դարձաւ իրապէս հայկական քաղաք. Հայերը թւով առաջին տեղն էին բռնում. քաղաքի անշարժ կալուածների մեծ մասը Հայերի ձեռքին էր. Հայերին էր պատկանում արդիւնաբերութեան, արհեստների եւ առեւտրի մեծ մասը: Հայերի ձեռքն անցաւ եւ Թիֆլիզ քաղաքի վարչութիւնը: Վրաց ազնուականութիւնը [illegible] քայքայւում էր. Հայերը գնում էին նրանց հողերը: Հայ բուրժուազիան [illegible] տիրում էր Վրաստանում՝ ամուր յենարան հանդիսանալով ռուսական տիրապետութեան: Կարո՞ղ էին վրացի հայրենասէրները եւ վրացի ազնուականութիւնը, որ խոշոր դեր էր վրաց կեանքում, հաշտ աչքով նայել Հայերի տարածման եւ զօրացման վրայ Վրաստանում:

Հինգերորդ՝ Ե. Աղաթոնի խօսքով՝ «տեղական կամ ազգային ինքնավարութեան հարցը»: Ե. Աղաթոնը գնում է, բայց չի հասկանում այս հարցի իմաստը: Խնդիրը վերաբերում է զեմստվօյին, այսինքն՝ տեղական (ոչ-ազգային) ինքնավարութեան: Զեմստվօն մտցւում էր Կովկասում էլ, նոյնպէս զեմստվօ՝ Ռուսաստանի միւս մասերի օրինակով: Այդ առթիւ Հայերը պահանջում էին նախ՝ կատարել վարչական սահմանների վերաձեւում, որովհետեւ ցարական կառավարութիւնը գիտակցաբար այնպէս էր գծել երկրի ներքին սահմանները, որ Հայերը գրեթէ ոչ մի տեղ մեծամասնութիւն չէին կազմում: Հայերի պահանջը տարրական արդարութիւն էր: Ընդհակառակն, Վրացիները միացած Թուրքերի հետ պահանջում էին անխախտ պահել վարչական սահմանները, որովհետեւ այդպիսով ապահովւում էր վրաց – թրքական գերակայութիւնը Անդրկովկասում. Հայ մամուլը — «Հորիզոն»ն էլ, «Մշակ»ն էլ — բուռն կերպով պայքարում էր վրաց – թրքական գերիշխանութեան դէմ եւ պաշտպանում հայկական տեսակէտը:

Կարելի է առաջ բերել եւ ուրիշ հիմքեր, բայց թւում է թէ, այսքանն էլ բաւական է, որ Աղաթոնները հասկանան, թէ հայ – վրացական հակամարտութիւնը արդիւնք է ոչ թէ «Հորիզոն»ի յօդուածների, այլ հայկական եւ վրացական կեանքի հանգամանքների ներհակ զարգացութեան: Բառերը չեն կարեւորը, «Հորիզոն»ը կարող է գրել խիստ լեզուով, «Մշակ»ը՝ մեղմ, բայց էութիւնը երկուսի համար էլ նոյնն է. «Մշակ»ն էլ, «Հորիզոն»ն էլ պաշտպանում էին հայկական տեսակէտը եւ հայկական շահերը, որոնք ներհակ էին վրացական տեսակէտին ու շահերին:

Սրանք են հայ – վրացական հակամարտութեան պատճառները եւ ոչ թէ Ե. Աղաթոնի պատմած հէքիաթները:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԵԼՃԻԱՅԷՆ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Այս տարի միջազգային ընկերվարական երիտասարդութեան տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ Լիէժի մէջ: Ուրիշ տարիներ այդ հանդէսները կը կատարուէին Ամսթերտամի եւ Վիէննայի մէջ:

Պելժ գործաւորական կուսակցութիւնը ամիսներէ ի վեր սաստիկ փրոփականտ կը մղէր, ցոյց տալու համար պելժ ընկերվարական երիտասարդութեան ուժն ու կենսունակութիւնը:

Գաղափար մը տալու համար այդ երիտասարդական ուժին արագ աճման, բաւական է թէ 1931ին Պելժիոյ մէջ ընկերվարական երիտասարդ պահակներուն թիւը հազիւ 9000ի կը հասնէր, մինչդեռ 1933ին բարձրացաւ 25.700ի: Միւս կողմէ, Պելժիոյ ընկ. կուսակցութիւնը կ՚ուզէր ցոյց տալ իր հաստատ ու աննկուն կամքը, բուռն պայքար մղելու համար պատերազմին եւ ֆաշականութեան դէմ:

Պէտք է խոստովանիլ թէ կազմակերպիչներուն թափած ջանքերը ապարդիւն չմնացին եւ պսակուեցան ամենափայլուն յաջողութեամբ մը:

Պելժիոյ բոլոր քաղաքներէն գունդագունդ կը հասնէին անթիւ ու անհամար երիտասարդներ, ոմանք հետիոտն, ոմանք հեծելանիւով, ուրիշներ ինքնաշարժ կառքերով կամ մասնաւոր կառախումբերով. Անցք կը վարէր մասնաւորապէս մանչերուն ու աղջիկներու, կիներու ու աղոց անվերջանալի թափորը: Երիտասարդ պահակներու, կարմիր բազէներու եւ հակապատերազմական ու հակաֆաշական կազմակերպութեանց բազմաթիւ ներկայացուցիչներ իրենց սեփական տարազներով, դրօշակներով ու նուագախումբերով փութացած էին ժամադրավայր, մասնակցելու համար սրտանց տօնակատարութեանց:

Ամէն կողմ զուարթ ու գունագեղ տեսարան մը կը պարզուէր, լեցուն եռանդով եւ ոգեւորութեամբ: Ուշագրաւ էր ինքնավստահ ու կորովի երիտասարդութեան կարգապահութիւնը. Անոնց երգերը ոգեւորիչ էին, եւ տոգորուած ընկերվարական սկզբունքներով ու յեղափոխական գաղափարներով: Պելժ երիտասարդութեան տողերէն, կը տեսնուէին օտար երիտասարդական խումբեր, որոնք եկած էին Ֆրանսայէն, Անգլիայէն, Հոլանտայէն, Չեխոսլովաքիայէն, Ռումանիայէն, Սկանտինաւեան երկիրներէն եւ մինչեւ իսկ Մ. Նահանգներէն: Կարեւոր թիւ մը կը կազմէին նաեւ աւստրիացի ընկերվարականները, ինչպէս նաեւ Պելժիա, Ֆրանսա ու Հոլանտա ապաստանած գերմանացի ընկերվարականները:

Պելժ ու օտար երիտասարդութեան այս հսկայ բազմութիւնը բանակած էր Սօհայտի մէջ, Լիէժի մօտ, ուր հազարաւոր վրաններ շարուած էին քովէ քով եւ մէկ գիծի վրայ:

Օգոստ. 4ին, շաբաթ երեկոյ, այդ այլազան ու այլացեղ խումբերը հաւաքուեցան Փրէնս – Էվէքի պալատին յարակից վայրերը, որուն մեծ աշտարակը կազմակերպիչներուն տրամադրութեան տակ դրուած էր Լիէժի քաղաքական իշխանութեան կողմէ: Հին պալատին զանգակներուն ղօղանջներուն ու նուագներուն կ՚ընկերանային երիտասարդներուն երգերը, տաղերն ու օրհներգութիւնները, որոնք փոխն ի փոխ կ՚ընդհատուէին զանազան երկիրներու պատուիրակութեանց պետերուն կրակոտ ճառերով պատերազմի, ֆաշականութեան եւ ազգայնական – ընկերվարութեան դէմ, կոչ ուղղելով բոլոր ազգերու երիտասարդութեան միանալ ու համախմբուիլ մէկ դրօշակի տակ, ձեռք բերելու համար ժողովուրդներու խաղաղութիւնն ու ազատութիւնը:

Ճառերէն ու երգերէն յետոյ եղան մարզական ու ֆիզիքական խաղեր, զուարթ ներկայացումներ, նուագներ, պարեր, ջահազնացութիւն, եւն.: Միջազգային երիտասարդութեան այս աննախընթաց խրախճանութիւնները վերջացան ծայրայեղ խանդավառութեան մէջ, խորունկ ու անջնջելի տպաւորութիւն մը ձգելով բոլոր ներկաներուն վրայ:

Մեր երիտասարդութիւնը պէտք է օրինակ առնէ օտար երիտասարդութեան այս եռանդուն ու համերաշխ գործակցութենէն, ցոյց տալու համար թէ հայ երիտասարդութիւնն ալ գիտէ կազմակերպուիլ ու համագործակցիլ, բարձր պահելու համար իր ֆիզիքական, բարոյական ու մտաւոր կարողութիւնները, եւ զարգացնելու իր ցեղին ընդունակութիւնները, վառ պահելով հայ լեզուն, հայ գրականութիւնը, աւանդութիւններն ու հայրենիքի սէրը:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԵԱՆ

ԱՊԱԿԻԷ ԴԱԳԱՂ

»»» «««

Լէնին թաղուած է ապակիէ դագաղի մը մէջ:

— Ինչո՞ւ:

— Որովհետեւ — կը պատասխանեն Մոսկուացիք աչք խփելով — ամէն մէկ նոր [illegible] վերջ վարիչները կը վազեն կուգան՝ տեսնելու համար թէ Լէնին դարձած չէ՞:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՕՐԹԻԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Պօմոն – Սէն – Ժիւլիէնի մանկապարտէզի ամավերջի հանդէսը — Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի դաշտապարահանդէսը.— Պատկերազարդ խնդկատակութիւն.

Յուլիս 29ին, Պօմոն – Սէն – Ժիւլիէնի մասնաւոր – մանկապարտէզի ընդարձակ պարտէզին մէջ տեղի ունեցաւ աշակերտութեան ամավերջի հանդէսը:

Ծնողներու բազմութիւն մը, բաղկացած ատաւելապէս ծնողներէ, փութացած էր ներկայ ըլլալ հանդիսութեանց:

Ա՜հ, իրապէս անուշ, չա՞տ անուշ բան է տեսնել երախաներ, սեւ ու մ[illegible] աչքերով Հայորդիներ [illegible] հայերէն կը ճռուողեն, հայերէն կ՚երգեն, այնքան յուզիչ, այնքան հարազատ:

Բեմին դրան երկու կողմերը կը ծածանին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները:

Աշակերտներու կողմէ ֆրանսական եւ հայկական քայլերգներէն վերջ, Պօմոնի թաղականութեան խնդրանքին վրայ, ընկ. Հայկ Սէքէրեան բեմ կ՚ելլէ, բացատրելու համար հայեցի դաստիարակութեան կարեւորութիւնը, կոչ կ՚ընէ ծնողներուն որ իրենց զաւակները հայ մեծցնեն [illegible] գով ու մտքով առաջ [illegible]: Պէտք է զօրավիգ կանգնիլ թաղականութեան, որպէսզի կարենայ աւելի ուժ տալ դպրոցին, [illegible] դպրոցին դաստիարակչական ձեւի բարձրանալով [illegible]:

Եւ ապա, բեմ կ՚ելլէ աշակերտութիւնը կարգ առ կարգ:

Մէկը կ՚երգէ, միւսը կ՚արտասանէ, իսկ ուրիշ մը կը պարէ:

Ահա, քանի մը փոքրիկներ արտասանութիւն կ՚ընեն: Ազատ շարժձեւեր, եւ տիրապետող հմայք մը [illegible] վրայ:

Ա՜հ, փոքրիկ տղայ, անուշ ու փոթորկող աչքերով անխարդախ հայորդի, համբուրեմ ես քու [illegible] այդ ինչ առողջութիւն, այդ ինչ [illegible]:

Գաղափար մը տալու համար [illegible] աշխատանքին, եւ [illegible] մանկապարտիզպանուհի Օր. Պալեանի տքնաջան ճիգերուն, ահա մասնակի յայտագիրը —

«Բարի եկաք» արտասանութիւն Շիրինեան Արփէնի կողմէ. ուրիշ արտասանութիւն մը, փոքրիկներ Վարդանեան, Ժամկոչեան, Հալաճեան եւ Տիգրանի կողմէ. «Ննջիր մանկիկ» պար՝ փոքրիկներու կողմէ. Ուրիշ արտասանութիւն մը, փոքրիկներ Նուարդի, Խամոնի, Յարութիւնի, [illegible]բանիկի եւ Գաբրիէլի կողմէ. «[illegible] Թագ» տրամախօսութիւն: «Շիրի[illegible] արցունք» եւ «Փափուկ օրիորդ» [illegible] տասանութիւն՝ Օր. Գաբրիէլեանի, Զուլթակեանի կողմէ, իսկ «Շան[illegible] Կատուն» Թումանեանի, «Աքլոր[illegible] Թուլը» եւ չինական պարեր եւ [illegible] գանք մեծերու կողմէ:

Ապա, Թաղականութեան [illegible] Աղաջան Դարբինեան կարդաց [illegible] տեղեկագիր մը, շնորհակալութիւն յայտնելով Պօմոնի [illegible] որ նիւթապէս եւ բարոյապէս [illegible] վիգ հանդիսացած է թաղական[illegible]

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

40. Ոսկերչանոց Վան, հիմնուած է Թաւրիզի մէջ 1921ին: Իր գոյութեան 14 տարիներու ընթացքին ձեռք բերած է համբաւ եւ յաջողութիւն՝ թէ պետական շրջանակներու եւ թէ ժողովուրդի մէջ: Կ՚արտադրէ արծաթագործութեան եւ ոսկերչութեան վերաբերեալ ամէն տեսակ առարկաներ — ծաղկաման, մրգաման, մատուցարան, սիկարի եւ այլ տուփեր, շաքարաման, բաժակակալ, գդալ, պատառաքաղ, դանակ եւայլ բազմատեսակ իրեր ու գործեր՝ զարդարուած պարսկական ծաղկանկարներով կամ հայկական քանդակներով ու զարդանկարներով, ինչպէս նաեւ պատմական շէնքերու տեսարաններով: Այս բոլորը ձեռքի աշխատանքներ են՝ նուրբ եւ սիրուն շինուածքով, հաղուագիւտ փորագրութեամբ:

Եւրոպացիներն ու Ամերիկացիներն ալ իրենց ապսպրանքները «Վան» ոսկերչանոցին կը յանձնեն: Վարպետները յաճախ իրենք է որ կ՚որոշեն այս ու այն առարկայի նկարներու կամ քանդակներու տեսակները: Այս պարագային պէտք է նկատի ունենալ պարսկական, հայկական կամ արեւմտեան ոճերու իւրայատկութիւնները, որպէսզի խառնուրդ չստեղծուի եւ ոճերը չաղաւաղուին: Օրինակ Պերսեպոլիսի աւերակներու նկարներով զարդարուած արծաթեայ տուփի մը շուրջ աններդաշնակ է դնել Անիի քանդակները, երբ Պերսեպոլիսի քանդակազարդ սիւներու եւ խոյակներու նկարները աւելի պիտի յարմարէին եւ ամբողջութիւն կը կազմէին՝ արուեստի տեսակէտէն: «Վան» ոսկերչանոցը պատրաստեր է Ն. Վ. Թագաւորին տրուած նուէրները — սուր, հրացան, գոյիտն, Պարսկաստանի քարտէսը եւայլն: «Վան» ոսկերչանոցի գործատէրերն ու վարպետներն են՝ Կարապետ Բէկլարեան, Փանոս Ժամհարեան, Մանուկ Բայլեան, Գէորգ Գալճեան եւ Գուրգէն Բէկլարեան: Գործաւորներու թիւը կը հասնի 25ի. Արհեստանոցի պատրաստած արծաթեայ գործերը յաջողութեամբ կը սպառին Թէհրանի եւ Հարաւային Պարսկաստանի այլ քաղաքներու մէջ: Թաւրիզի մէջ կան նաեւ հետեւեալ ոսկերչանոց – արհեստանոցներ – «Իրան», «Վաթան», «Սեւան», «Մոսքովա», եղբարք Ազադաեան, Առոմ Սաղոնեան եւ ուրիշներ:

Յիշենք նաեւ արուեստագէտ փորագրիչ Դաւիթ Փափազեանի աշխատանքները Արծաթեայ ափսէներու կամ տուփերու վրայ Փափազեանը փորագրած է քարտէսներ՝ հայերէն, պարսկերէն, անգլերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով, դիմանկարներ հանած է արծաթի վրայ լուսանկարչական ճշդութեամբ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան մամուլի խմբանկարը (որ առաջին անգամ հրատարակեց «Յառաջ» օրաթերթը 1930ի աշնան) իր բոլոր մանրամասնութեամբ՝ հիացման արժանի է, այլեւ տարօրոշութիւններ, կնիքներ, մենագրութիւններ, կաղապարներ եւայլն եւայլն:

41. Անուշահոտութեանց գործարան «Առա»: Վեց տարի առաջ հիմնուած է Մեսրոպ եւ Յակոբ Տէր Յակոբեան եղբայրներու ջանքերով: Եղբայրները Մոսկուայի մէջ առած են անուշահոտութիւններ պատրաստելու մասնագիտութիւնը: Ապրանքը բաւական յաջող է, որակը բաւարար: Ժողովրդականութիւն գտած է այս գործարանը ոչ միայն Թաւրիզի, այլեւ Հարաւային Պարսկաստանի մէջ:

42. Գուլպայի գործարան «Շամսի Ասլէր» կը պատրաստէ գուլպաներ՝ մեքենական հիւսուածքներով: Գուլպաներու գործուածքներ, գոյներ եւ ընդհանրապէս որակը շատ լաւ են: Եւրոպական գուլպաներն այժմ գրեթէ չեն ներմուծուիր, վասնզի Պարսկաստանի մէջ պատրաստուած գուլպաները կատարելապէս կը բաւեն տեղական պէտքերուն:

43. Համեստ Պարսիկ մը, Միրզա Մէյթի, ցուցադրած է իր չինած բարձրաչափ գործիք մը եւ չխորտակուող նաւի մը մանրանկարը: Այս նաւը բաղկացած է եօթը մասերէ եւ գիւտարարը այնպիսի հնարք մը դրած է, որ երբ նաւին վեց մասերը ջուրով լեցուին եօթներորդ ազատ մասն իսկ բաւական է պաշտպանելու նաւը՝ ընկղմելու վտանգէն: Հետաքրքրական գիւտ մը:

44. Կաշեգործարան «Խոսրովիէ». Թաւրիզի ամենամեծ գործարանն է այս, որուն մասնագէտները Գերմանացիներ են: Բազմաթիւ պարսիկ հարուստներ եւ վաճառականներ միացած հիմնեցին այս գործարանը մօտ հինգ տարի առաջ, տրամադրելով հսկայական գումարներ: Շահն Շահ Փահլէվին այցելելով այս գործարանը եւ դիտելով կատարուած աշխատանքներն ու շէնքերը իր գոհունակութիւնը յայտնած է գործատէրերուն: Գործարանի շէնքը հսկայական տարածութեան մը վրայ կառուցուած է, Թաւրիզի Հարաւակողմը, Հայոց գերեզմանատան դիմացը: Գործաւորներու թիւը 350ի կը հասնի: Ցուցահանդէսի շէնքի շրջանակաձեւ ամբողջ տարածութիւնը յատկացուած է «Խոսրովիէ» գործարանի արտադրութեանց նիւթերուն, որոնց մէջտեղ կը բարձրանայ Թագաւորի արձանը՝ գեղեցիկ պատուանդանի վրայ հաստատուած: Գործարանը ցուցադրած է իր արտադրած կաշիներու ամէն տեսակներ, բոլորն ալ մեքենական պատրաստութեամբ: Գործարանի մէջ կան նաեւ արհեստանոցներ, ուր կը պատրաստեն կիներու եւ այրերու կօշիկներ, գօտիներ, կապեր, ձեռնոցներ, թամբեր շատ յաջող եւ գեղեցիկ, թապանակներ, ձեռնոցներ: Շահ Փահլէվին այս բոլորը տեսնելէ յետոյ ըսած է, որ պէտք է արգիլել արտասահմանեան կօշիկներու եւ կաշեղէն ապրանքներու ներածումը, վարկ տալ տեղական կաշիներու պատմական գործին:

×

Այսպէս, ահա, տուինք Թաւրիզի ցուցահանդէսի ընդհանուր պատկերը: Թռուցիկ ակնարկով մը անցնելու լինենք այս բազմաթիւ գոյնզգոյն տաղաւարներու առջեւէն: Մեր աչքերը հաճոյքով կը դիտէին՝ թանկագին գորգեր՝ նուրբ եւ գեղեցիկ նկարներով, [illegible] սպասներ, կտաւ, քթան, [illegible] ռեայ, բրդեայ եւ բամպակեայ [illegible] ուածքներ, գուլպաներ, անուշահոտութեան եւ լուացքի օճառներ, [illegible] նաւ, կնքամոմ, բարձր որակով [illegible] միրգեր, աթոռներ, նկարներու [illegible] ջանակներ, հիւսնութեան գործիքներ [illegible] երկաթէ եւ արոյրէ շինուած փայլուն եւ գեղեցիկ առարկաներ:

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

թեան, այնքան տխուր եւ ճգնաժամային վայրկեաններուն:

Օր. Գալընեկ եւս կարդաց դպրոցական տեղեկագիրը, որմէ կը քաղեմ հետեւեալ տեղեկութիւնները, ցոյց տալու համար, Փարիզի մեր ազատասէր վարժարաններուն, թէ ինչպիսի հրաշքներ կը գործուին անձուկ պայմաններու տակ, ուր մը անձուկ մարդոց կող-մէ ժամանակութեամբ եւ զոհաբերութեամբ աշխատասէր եւ համեստ զառակարգին.

Երկրորդ տարին է որ կը պաշտօնավարեմ հոս, ինձ հետ օգնական ունենալով Տիկ. Մարի Վանոյեանը: 108 երկսեռ աշակերտութիւն ունինք. 108 աղջիկ, իսկ 48ը մանչ: 108 երախաներու կրթական դաստիարակչական գործը, ինչպէս ձանր, պատասխանատու եւ սիրելի գործ մըն է, ձանր է այդ պարտականութիւնը, անոր համար որ մեր դպրոցը հեռու է ազգային յարմարութիւններէ: 108 աշակերտներ հաւաքել մէկ սրահի մէջ, առանց բաժանումի եւ երկու ուսուցիչներու պատասխանատուութեան տակ, ինքնին բացատրելի պիտի ըլլան ձեզ մէկ տարուան մէջ, մեր քաշած նեղութիւնները: Պաղասիրտ այս երկիրին մէջ, աններելի կը թուի, երբ տարուէ տարի, մասամբ դաստիարակութեան եւ կրթութեան գործը աւելի ամուր հիմերու վրայ չի դրուիր»

Աւելորդ է քան մը իսկ աւելցնել այս խօսքերուն վրայ. մասը ճիշդ վերջին վրայ է գրուած:

Պալով դպրոցի ներքին կազմութեան, այսինքն դասատուութեան եւ դասաւանդման դրութեան, կարդանք միասին —

«Մանկապարտէզի կից ունեցած ենք «Մայրիկ» դասարանը, ուր աւելին ըլլալով սորվեցուցած ենք թւաթիներով սիրուած, կաղուպալչինութիւն եւ մարգանք. Դժբախտաբար, նիւթական միջոցներու չգոյութեան պատճառաւ, անհնար եղաւ ձեռնարուեստի նիւթեր ճարել

Նախակրթարանական — 7—8 տարեկան երեսուն երկսեռ աշակերտներու սորվեցուցած ենք հայերէն, թուաբանութիւն, ձեռական աշխատանք, երգ, մարզանք եւ քարոյագիտութիւն:

Նախակրթական Ունի երեք դասարան: Ա. դասարան, 14 աշակերտ, որոնց 10 աղջիկ եւ 4 մանչ, 8—10 տարեկան: Բ. դասարան, — 8 աշակերտութիւն, 5 մանչ եւ 3 աղջիկ: Գ. դասարան — 12 աշակերտ, որոնց 9ը աղջիկ եւ 3 մանչ.

Այս վերոյիշեալ նախակրթարանի երեք դասարաններու աշակերտութեան սորվեցուցած ենք հայերէն, ֆրանսերէն, թուաբանութիւն, կրօնք, իրագիտութիւն, գիտութիւն, Հայոց պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, երգ ու մարզանք եւն.:

Ստացին վիճակ — Մանկապարտէզի եւ նախապատրաստական կարգերու աշակերտութեան տարիքը նկատի առնելով, ճշմարիտ պատկեր մը չէնք կրնար տալ: Սակայն գալով նախակրթարանի երեք կարգերուն, կրնանք ըսել թէ, 21 աղջիկներու մէջ, 8ը շատ լաւ են, 7ը գոհացուցիչ եւ 6ը տկար. Իսկ 13 մանչերուն մէջ, 5ը շատ լաւ, 4ը գոհացուցիչ, եւ 4ը տկար. Այս կը նշանակէ թէ, նախակրթարանի երեք քառորդը կը կազմէ յառաջոյն մասը»

Դիտմամբ ծանրացայ դպրոցի ներքին եւ դաստիարակչական գործին վրայ, պարզ այն պատճառով, որ ոչ միայն տեղեակ մնայ հասարակութիւնը— մեր հասկցած զոհաբերող տարրը— այլ եւ տեսնէն մեր ազգ-փաչափնիները եւ կարմրին պահ մը, իրենց եսերելի ազգահութենէն: Մէկ բարի ժեստ մը, համեստ չէք մը, պիտի բաւէր փրկելու մեր մանուկները այս աննախանձելի վիճակէն.

Շնորհանք նիւթէն

Այսպէս մինչեւ ուշ ատեն, աշակերտութիւնը բեմին վրայ, խմբովին երգեր, երգեցին եւ պարեցին եւ վերջապէս յիշատակելի եւ հաճելի օր մը պարգեւեցին: Եւ չմոռնամ յիշել թէ, կարգապահութեան կը հսկէին Հ.Մ. Ը.Մ.ի սկաուտները:

⁂ Նոյն օրը, նոյն ժամուն Տր. Կ. Թաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ սարքուած էր դաշտապարահանդէս մը, Գամոնէն քիչ մը վերը, Թրուա Լիւքի մէջ:

Հակառակ զանազան խաչաձեւումներու, ներկայ էր խուռներամ բազմութիւն մը, քաջալերելու համար մեր մայրերն եւ քոյրերը, որոնք օրուան տաժանելի աշխատանքէն վերջ, անհնարին ճիգերու շնորհիւ ղոնէ դուռ, տունէ տուն, եւ հիւանդանոցէ հիւանդանոց մահ կուզան մէկուն արցունքը սրբելու, միւսին վէրքերը ապիացնելու եւ ուրիշի մըն ալ մխիթարանք տալու:

Բարձր է առաքելութիւնը մեր մայրերուն եւ քոյրերուն: Սակայն այս բարեսիրական կազմակերպութիւնն անգամ զանազան մարդոց կողմէ տարբեր կը հասկցուի, եւ այս առթիւ տեղի կուտայ հոգեկան թշուառութեանց:

Այս գետնի վրայ, Մարսէյլի քուրջի կառքը, աղուոր գործ մը յծուած է:

Հայ արիներու կողմէ երգուած «Մեր հայրենիքէն վերջ», տիկ. Քիպրիթճեան, եռագոյնի հովանիին տակ մեր հանելով իրենց նպատակը, թելադրեց բոլորին որ ուժ տան իրենց որդեգրի այսպիսով աւելի լաւ եւ լայն օժանդակութիւն մը ընեն բազմաթիւ կարօտեալներուն:

Օր. Գէորգեան կ'երգէ երկու հայկական երգեր. «Սէրք, Սէքը» եւ «Երկինքը ամպել է»: Բեմ կուգայ տաղանդաւոր ջութակահար մը, Գ. Փափազեան:

Երբ կ'ըսեմ տաղանդաւոր, պէտք է հասկնալ բառին լայն իմաստով. Վարպետի տիրապետող ձեւ եւ ճշգրիտ ճկունութիւն. Սակայն ափսոս որ հայկական շրջանակներէ զրեթէ միշտ հեռու է: Կ'երգէ նաեւ տպաւոր խոստացող երիտասարդ մը, Գ. Քառէհեան, «Ախ հայրենիք» եւ «Բարձր սարեր»:

Փոքրիկ աղջնակ մը կը պարէ կովկասեան պարեր, շատ հաջողապէս: Անունն է Սիրանուշ Յովակիմեան: Ապա կ'արտասանեն Գ. Քէշիշեան (երգիծական) եւ Գ. Տէր Վարդանեան՝ Ահարոնեանի «Արտասուաց պաշտպ»

Դերասան Ղազարեան իր խումբով կը ներկայացնէ «Նախ մեռան, յետոյ ամուսնացան» քրքջալից կատակերգութիւն. Յետոյ սկսան եւրոպական պարեր:

Կը գտնեն զոյգերը անդադար, ծառերու շուքին տակ, մինչեւ ուշ ատեն. կը բաժնուին այն ատեն միայն, երբ մութը կը կոխէ...

Կը լսեմ թէ բաւական կոկիկ եկամուտ մը գոյացած է:

⁂ Մեր քսաոտ քուռակները գործի վրայ են դարձեալ

Այսպէս, անցեալ կիրակի, Սէն Լուի մէջ, անոնք Հօկին գլուխն անցած եւ ընկերակցութեամբ եւ գործակցութեամբ Ֆրանսացի համայնավարներու, գիշերային հաւաքոյթ մը կը սարքեն նպատակ ունենալով «սաստկացնել պայքարը Դաշնակ Փաշիզմի դէմ, որ մէկ օղակն է միջազգային Ֆաշիզմի մեծ շղթային»:

Կը խօսին, մեծ-մեծ կը ջարդեն... քանի մը պարուններու եւ պարապ աթոռներու առջեւ:

Եւ չեն մոռնար Ֆրանսացի համայնավար բանախօսին բերնին մէջ, ծամծմուած սա խայտառակ ու աժանագին յանկերգը դնել. «Նկատի առնելով ընկերվարականներու եւ համայնավարներու միջեւ առաջացած գործունէութեան միասնականութիւնը, պիտի սաստկացնենք պայքարը ընդդէմ Ֆաշականութեան. Եւ նկատի առնելով որ Դաշնակցութիւնն ալ մէկ օղակը կը կազմէ միջազգային Ֆաշիզմին պիտի արտորուի, պիտի ջախջախուի եւ ձեռք պիտի բերուի անոնց չէզոքութիւնը Ֆրանսայէն»:

Եւ հայերէն լեզուով ալ թռուցիկ մը հանած էին հրապարակագրչէ՛, գարշելի բախանդակութեամբ, հրաւիրելով հասարակութիւնը որ ներկայ ըլլայ իրենց բանախօսութեան: Իսկ, սեւով ճերմակի վրայ կը գրեն. «պիտի զինենք ան որ անկ է, Դաշնակ Փաշիզմը ջախջախելու եւ իր մարդասպան չէզոքը Ֆրանսայէն արտաքսելու համար»:

Բանախօսութիւնը — աւելի ճիշդ զառանցանքը — լրացնել վերջ, մանկական խումբ մը հոգեբանութեամբ, կը խուժեն փողոցը... «անհաւատ» մը ձեռք ձգելու որպէսզի... «թքնեն»:

Այս բոլորին դէմ, Դաշնակցական և պատասխանելի պատասխանական երիտասարդութենէն մէկ քան միայն կը ոդսուի.— Ըլլալ զգաստ, չրջահայեաց եւ ունենալ «առոյգեան համբերութիւն»

Այո, «առոյգեան համբերութիւն» ալ առաքինութիւն մըն է —ինչպէս կը գրէր «Յառաջ» խմբագրականի մը մէջ— որ միայն մեզի կը պատկանի, եւ որմէ խաւար զուրկ են, ինչպէս միւս բոլոր տարրական առաքինութիւններու մէջ, մեզ տառամներորդ ժամուն արթնցած մեր քսաոտ քուռակները:

ՀՐԱՉԵԱՅ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Զրոյց

ՎԱՀՐԱՄ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՀԵՏ

«Խորհ. Հայաստան» խմբագիրը կը հրատարակէ տեսակցութիւն մը Վահրամ Փափազեանի հետ, որ այսպէս կը յայտարարէ.

— Փետրուար 16ին Թէհրանի Փաշաս թատրոնին մէջ ներկայացուցի, առաջին անգամ ըլլալով, Օթէլլօն: Ներկայացման ես կը մասնակցէի ֆրանսերէն լեզուով: Ներկայ էին պարսիկ կառավարութեան անդամները:

Օթէլլօն առաջին անգամ պարսկերէնի թարգմանուած է, այս տարի, Նասրիւլմուլքի կողմէ: Ներկայիս անոնց ցոյց կը տրուի թարգմանելու համար Շէյքսփիրի եւ Մոլիէրի գլխաւոր աշխատութիւնները:

Թէհրանի մէջ ինծի ջերմ ընդունելութիւն ցոյց տուին թուրք եւ ռուս դեսպանատուններէն: Պարսիկ կրթական նախարարը հրաւիրեց զիս մասնակցելու Ֆիրդուսիի մահուան հազարամեակի տօնակատարութիւններուն: Այդ տօնակատարութեանց շրջանին Թէհրանի մէջ պիտի ներկայացուի պարսիկ բանաստեղծ Սայիդ Նաֆէսի բանաստեղծական թատերգութիւնը, նիւթը առնուած Ֆիրդուսիի կեանքէն: Բեմադրութիւնը յանձնուած է ինծի, բեմական յարդարումը՝ նկարիչ Մ. Արուտչեանի:

Այս խաղը թարգմանուած է նաեւ ֆրանսերէնի: Ֆիրդուսիի դերը պիտի կատարեմ ես, խաղալով ֆրանսերէն: Առաջին ներկայացումը Թէհրանի մէջ տրուելէ յետոյ, երկրորդ ներկայացումը պիտի տրուի մեծ բանաստեղծին ծննդավայրին մէջ, Թուս: Իմ տրամադրութեանս տակ դրուած են Ֆիրդուսիի դարաշրջանին յատուկ բոլոր նիւթերը, որպէսզի ճիշդ եւ հարուստ բեմադրեմ «Ֆիրդուսին».

ԵՐԿՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԱԽՈՒՄԲԵՐ

«Հայաստանի հանքախուզութեան վարչութիւնը, ուսումնասիրութեան համար, գիտական արշաւախումբեր ղրկած է հետեւեալ վայրերը —

Ստեփանաւանի շրջան, ուր կ'ուսումնասիրուին ծծմբաքար հանքերը, Գրիգորի գիւղին հողերը, ուր երեւան հանուած են պղինձի երակներ:

Ալլահվէրդիի շրջան, Լալվարի Էլջանի շրջակայքը, ուր կ'ուսումնասիրուին պղինձի եւ այլ հանքեր:

Մեղրիի շրջան, Փիրդոուդանի շրջակայքը, ուր կ'ուսումնասիրուին պղինձի եւ արճճաքարի հանքերը:

Մասնաւոր արշաւախումբեր կ'ուսումնասիրեն Նախիջեւանի աղահանքերը եւ Քիւրտիստանի գունաքարի հանքերը

Ջրագիտական յանձնախումբ մը ուսումնասիրութիւն կը կատարէ Սեմենովկայի շրջակայքը, Սեւանի ջրահոսանքին հետ կապուած հարցերու մասին:

Միաժամանակ հանքային ջուրերու քննութեան համար յանձնախումբ մը ղրկուած է Դիլիջանի շրջանը (Բըդանցայ) եւ Ախթալայի, Ալաւերդիի մօտերը, ուր երեւան հանուած են հանքային ջուրի նոր երակներ:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐ

Վերջին երկու տարիներու ընթացքին Հայաստանի ճամբաներու վարչութիւնը զգալի չափով ընդարձակուած է ինքնաշարժի երթեւեկութեան յատուկ ճամբաներու ցանցը: Ներկայիս ինքնաշարժով հաղորդակցութեան ճամբաներ հաստատուած են Երեւանէն դէպի հետեւեալ վայրերը. — Դիլիջան, Բայազիդ, Սեմենովկա, Մադկասեր, Ախտա, Արարատ, Քէշիշքէնդ, Ղամարլու, Աշտարակ, Վաղարշապատ.

Դարձեալ՝ ճամբաներ հաստատուած են Դիլիջան, — Աղստաֆա, Դիլիջան — Ղարաքիլիսա, Դիլիջան — Իջեւան, Ղարաքիլիսա — Ստեփանաւան, Ստեփանաւան — Վորոնցովկա, Ստեփանաւան-Քոլագերան, Լէնինական — Բոգդանովկա, Դիլիջան — Կարմիր գիւղ:

Շուտով կը սասացուին տասը ինքնաշարժներ, որոնք պիտի յատկացուին Երեւան — Փաշալու, Երեւան — Դորիս, Երեւան-Մարտունի գիծերուն հաղորդակցութեան:

Հայաստանի ճամբաներու վարչութեան միձակցոյցով, շրջաններու միջեւ կատարուած հաղորդակցութեան յատուկ ինքնաշարժներու օրական միջին վազքն է 2882 քիլոմէթր, իսկ այդ ինքնաշարժներով փոխադրուող ճամբորդներու թիւը, միջին հաշւով, 1274:

⁂ Թուական ինքնաշարժներու վայքի մրցում մը կատարուեցաւ Կարսի քաղաքէն (Թուաթա) Երեւան: Ինքնաշարժի վարիչները, Երեւանի մէջ, յոյատարակեցին.—

Հայաստան լծուած է ճանապարհաշինութեան: Եւ ամէն տուեալ ունի, Զուիցերիայէն վերջ, գտնուելու առաջինը ճանապարհաշինութեան մէջ:

Հայաստանի այն ճամբաները, ուրկէց անցանք, մեր վրայ, ընդհանուր առմամբ լաւ տպաւորութիւն ձգեցին: Աղստաֆա — Երեւան խճուղին բաւական երկար տարածութեան վրայ հարթ, ուղիղ եւ գեղեցիկ է, սակայն տեղտեղ դեռ կան բաւական խորդուբորդութիւններ եւ քանդուած մասեր, որոնք պէտք է շինուին:

Ճանապարհաշինութեան ասպարէզին մէջ Հայաստանի խճուղիներու նուաճումներէն պէտք է համարել այն որ յայնցուած են եւ դեռ կը լայնցուին շրջապատողները, այսպէս գիւղացնելով ինքնաշարժներու արագ եւ անվնաս վազքը:

Հայաստանի ճանապարհաշինութեան ասպարէզին մէջ առանձնապէս քեզերէն յիշենք առայժմ երկու կէտ. — Նախ նշանացոյցերը եւ ուղեցոյցերը կը պակսին,— պէտք է մասնաւոր նշաններով ցոյց տալ քանի մը քայլ հեռուէն գտնուած քարակոյտերը, գետերը, առուակները, վայրէջքը, վերելքը: Եւ յետոյ,— այս շատ կարեւոր է,— Հայաստան չունի ճամբու քարտէս:

ՀԱՅ ԽՈՀԱԳՈՅՑԸ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Պուէնոս Այրէսի «Արմէնիա»յին մէջ կը կարդանք.—

Արժանթինի եւ հայ ազգային տօներու երեք օրերուն՝ Մայիս 25 — 28, տեղական դրօշակի կողքին կը ծածանէր նաեւ եռագոյնը շատ մը տուներու, խանութներու եւ հայրենասիրական ազգային շէնքերու վրայ:

Այս տարի առաջին անգամն է որ Ոնսէի շարք մը վաճառականները եռագոյն պարզած էին, ազգային հպարտութեամբ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՄՈՒԼ

Զարաշուք ճարցականը

Թուրքէշի «Արազը» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (2 օգոստ.).

— «Ձենք կարծեր որ այնքան կոյր ըլլան Հայաստանի այսօրուան վարիչները՝ որ չտեսնեն տոտրերկրեայ աշխատանքները որով Թուրքը կը սարքէ իր վաղուան ճամբան, ու այնքան միամիտ որ կարծեն թէ ցվերջ կրնան տեւել Մոսկուայի սիրալիր յարաբերութիւնները Էնկիւրիի հետ:

Արդ, կը զգա՞ն անոնք պատասխանատուութիւնը որ կը ծնշէ իրենց ուսերուն: Այսպէս կամ այնպէս ժողովուրդ մը յանձնուած է իրենց: Որքան ալ ծզեն Հայաստանը շէնցնել, գաղութներէն բազմութիւն տանիլ, ջրանցքեր բանալ ու կայան կանգնել, թատրոն, օփերա հիմնել, այս բոլորը վաղանցուկ սպեղանիներ են՝ եթէ հիմնականը զանց առնուած է, եթէ չեն կրցած արժեցնել Մոսկուայի առջեւ այն հլու հնազանդութիւնը զոր հայ ժողովուրդը ցոյց կուտայ: Եթէ չեն կրցած անոր պաշտպանութիւնը ապահովել վտանգի մը պահուն:

Լուրերը որ առնէ առնէ մէջտեղ կուգան հեռու են յուսադրիչ ըլլալէ: Եւ որքան ալ մարդ չուզէ հաւատալ՝ դարձեալ մտատանջութիւնը նիրսը կը կրծէ: Կ'ըսեն շշուկները, օրինակի համար, թէ Մոսկուան ի հարկին Թուրքիոյ պիտի զիջի կովկասի պաշտպանութիւնը, եթէ ուրիշ ճակատէ մը յարձակում կրէ ինքը, այսինքն գայլին պիտի վստահի գառնուկը: Որքան ալ անհեթեթ ըլլայ լուրը ինքնին՝ առիթ մըն է որ հայ բոլշեւիկները աչալուրջ հսկեն, ու հայ ժողովուրդը իրենց ձեռքովը մատաղ չտան հեղ մըն ալ: Կ'ըսեն դարձեալ շշուկները թէ ռուս ոգայակոյտը այնպէս է կազմած իր պաշտպանութեան գիծը թուրքերու բարդութեան մը պարագային, որ կովկասը, գոնէ Հայաստանի մասը դուրս կը թողու այդ գիծէն: Ի՞նչ կը խորհին հայ բոլշեւիկները նման վտանգի մը հաւանականութեան առջեւ: Շշուկը, կ'ըսենք, կրնայ չափազանցուած ըլլալ, բայց անշիկրնալ մեզ չմտահոգել նոյն իսկ իր հաւանականութեամբը: Եթէ հայ բոլշեւիկները այնքան ուժ չունին խալխտելու Մոսկուայի ռազմագիտական հաշիւները եւ անհնար դարձնելու նման դժբախտ հաւանականութիւն մը, խորհա՞ծ են գոնէ թէ ի՞նչ պիտի ընէ անպաշտպան ժողովուրդ մը խուժող վտանգին առջեւ:

Կը խորհի՞ն թէ հայ ժողովուրդը նման պահու մը, կրնայ միս մինակ մնալ, ու աւելին, շրջապատուած կասկածելի դրացիներով, որոնցմէ մէկը, Վրացին, սորված է դարպաս ընել տանկին, ու միւսը, Թաթարը, որ սրտատրոփ կը սպասէ թուրք մուսաւաթական օրուան.

Աւելի պարզ ըսենք. Հայաստանի ժողովուրդը, ինքը, նման պահու մը ի վիճակի պիտի ըլլա՞յ ինքզինք պաշտպանելու, կամ գոնէ սուղ ծախսելու իր կեանքը:

Ահա այս հարցումն է, որ պէտք է ցցուի ամէն մէկ Հայու մտքին մէջ, ամէն անգամ որ իր կասկածները հարիւրին մթագնեն ու հորիզոնին վրայ կուտակուող զորշ ամպերը զգացնեն վաղուան պատնէշը:

Ու ամէնքը պէտք է գիտնան որ մէկ կռուան միայն ունինք.— հայրենի հողը, ու մէկ ապաւէն.— մայր գանգուածը որ կառչած է այդ հողին: Ան է որուն կը սպառնայ վտանգը, ու ան է որ իր կուրծքը պիտի ցցէ վտանգին: Ան է մեր յոյսերուն խարիսխը, ու ան պէտք է ըլլայ մեր գուրգուրանքին միակ առարկան: Ամէն ինչ անոր համար,— այս պէտք է ըլլայ գաղութներուն նշանաբանը, որովհետեւ առանց անոր եւ գաղութները չկան»:

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՇԵՐԻՏԸՆԻ ՃԱՌԸ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹԻՒ

Եթէ այդ բանն ըսէք կարգ մը եկեղեցականներու, անոնք կը վիրաւորուին: Չէ՞ք գիտեր այդ: Եթէ ըսէք անոնց, ինչպէս չէ թէ ո՛ր կրօնի հաւատացող կամ ո՛ր եկեղեցիի անդամ, թէ եկեղեցին այլ վայր մըն է, պետութիւնը այլ — թող անոնք իրենց սեփական գործով զբաղին — եթէ ըսէք կրօնաւոր ֆանատիկոսի մը, ինչպիսին է այս Տէմիրճեան անուն մարդը, եւ յետոյ Նպիսկոպոսը սպանուէր, ան պիտի ըսէ որ ճշմարիտ է այդ, ինչ նման խոսակցութիւն մը ունեցած է:

Մօղեան կ'ընդունի որ խոսակցութիւնը տեղի ունեցած է դրօշի դէպքին առիթով. Ո՞րն է բնական բանը: Կը հաւատա՞նք այդ վկայութեան: Առիթ կա այնպիսի տիպի վկայութիւն մը չէ, որ արդիւնք է կասկածելի մտքի մը:

Գալով դանակին, տարիկա հետաքրքրական բան մըն է: Դանակը գտնուեցաւ յետոյ, աթոռի մը վրայ, որ խորանին երդեհոնին մօտ էր:

Նկատեցէք թէ ինչպէս սուտ վկաներու խումբը ներս եկաւ եւ իրենց վկայութեամբ մեզքը դրին Լէյլէկեանի վրայ: Ո՞ւր էր Լէյլէկեանը: Կանգնած այստեղ (մատնանշելով): Ո՞ւր էր դանակը: Այստեղ (մատնանշելով): Եւ այն ատեն ես կը կարծեմ թէ շրջանային դատախազը պիտի ըսէր, Պ. գլխաւոր (երդուեալներուն) նայեցէք ու տեսէք թէ դանակը որքան հեռու է:

Եւ ես սա դանակը, եւ բռնեցի այս Տէմիրճեան անուն մարդը, եւ ցոյց տուի թէ եթէ դանակը տափակ ինկած էր անցքին մէջ, եւ եթէ մխուած էր անցքին մէջ, եւ եթէ մխուած չէր կողքին պատին մէջ, ան պէտք էր որ ժողովուրդի իրարանցումէն ու խառնաշփոթութենէն իր տեղէն շարժէր:

Այլ խօսքով, եթէ ես առնեմ ժիլէթ ածելիի շեղբ մը ու գետին նետեմ, ան կը փակչի գետնին: Բայց երբ առոր նման բան մըն է, կրնայ աքացիով տեղէն քշուիլ, միջանցքի երկայնքն ի վար, շարժող ու հրմշտկող ոտքերուն կողմէ, այնպէս չէ՞: Ի՞նչ ըսին: Ան դանակը կը գնէ այստեղ: Եկեղեցիին մէջ տեղի ունեցած կռիւին ինչպէս նկարագրուած է — եւ որուն մասնակցած են ութ, տասը, տասներկու անձեր եւ սպանութեան հետեւող յուզումին ընթացքին, այդ մարդիկը կրնային ըսել թէ՝ այս իրենք տեսած էին Լէյլէկեանի այստեղ կանգնիլը եւ դանակ մը անկէ կէս ոտք անդին: Առիկա բացարձակապէս անկարելի է, թէեւ կը ընդունէ արեւելեան միտքը:

Արթէհր Թրէյն, նախկին դատախազի օգնական մը, շատ հետաքրքրական պատմութիւն մը կ'ընէ այսպիսի դէպքի մը մասին, որ տեղի ունեցաւ տասը մարդ տանող սենեակի մը մէջ, ուր 25 անձեր կը գտնուէին: Անոնք խօսքի կը բռնուին: Կը տեսնեն դանակը: Աչառելի ոճիր մըն է:

Խօսեցէք ո եւ է ջղաբանի կամ հոգեբանի հետ եւ անոնք հաւանաբար պիտի ըսեն ձեզի թէ՝ ամէնէն զօրաւոր մտային հակազդեցութիւնը, որուն անոնք հանդիպած են, կրօնական է, երբ ան կը սխալի, սխալ կամ չիտակ ամէնամեծ ուժն է աշխարհի վրայ:

Կրնաք երեւակայել մարդ մը կրօնական ազանդի մը պաշտամունքի ժամանակ: Հոգ չէ թէ դուք կը հաւատաք անոնց կամ ոչ, անհաւատ էք թէ չգիտական: Դրէք ինքզինքնիդ այդ դիրքին մէջ: Եւ անոնք կը տեսնեն իրենց եկեղեցիի պետը՝ կրօնապետական զգեստներով, ցուպը ձախ ձեռքին իսկ խաչը աջին, եւ ան կը քալէ անցքն ի վար ու կը խողխողուի ոճրագործի մը կողմէ: Անոնց միտքը կը գործէ՞ այդպէս:

Անոնք կը մտածեն որ յուլիսին արքեպիսկոպոսը մերժեց խօսիլ Շիքաքոյի մէջ դրօշակի ներկայութեան, Դաշնակցական մամուլը յարձակեցաւ անոր վրայ ու քննադատեց զայն: Անոր վրայ յարձակում գործուեցաւ Ուսթրի եւ այլ վայրերու մէջ: Դաշնակցականները այնտեղ են եւ մեծ թիւով: Ուրեմն, Աստուած օգնէ Դաշնակցականներուն:

Այդպէս կը տրամաբանեն անոնք եւ կը հաւատան: Եւ անոնք ճամբայ ելած են այն ենթադրութեամբ թէ՝ Դաշնակցականները զարկին Եպիսկոպոսը: Եւ եթէ խօսիս այդ մարդոց — մենք գիտենք

Ինչո՞ւ չկանչեցին Կարապետեան եպիսկոպոսը: Ան այդ թափօրին մէջ էր: Ինչո՞ւ չկանչեցին Կարապետեան եպիսկոպոսը: Ձեզ գիտեր թէ՝ այդ թափօրին մէջ Կարապետեան արքեպիսկոպոսը ճիշդ առջե՞ւն էր թէ թափօրին գլուխն էր, բայց, ինչո՞ւ չկանչեցին: Ես կը կարծեմ թէ մենք պիտի իմանայինք ճշմարտութիւնը:

Դուք պիտի ըսէք, լաւ, դուք ինչո՞ւ չկանչեցիք: Մենք չկանչեցինք, որովհետեւ մենք այսպիսի իրաւասութիւն չունինք:

Գ. ՔԱՄԻՆՍԿԻ.— Տէր դատաւոր, ես կ'առարկեմ այդ յայտարարութեան դէմ թէ պաշտպան փաստաբանը վկայ կոչելու իրաւասութիւն եւ ուժ չունի: Ես կ'առարկեմ երդուեալներու առջեւ կատարուած սխալ ներկայացման դէմ:

ԴԱՏԱՒՈՐ.— Ո եւ է մէկ կողմը կրնայ վկայ մը կոչել, եթէ ուզէ:

Գ. ՇԵՐԻՏԸՆ.— Նկատողութի՞ւն մըն է այս: Թող պատասխանէ իմ պատճառաբանութեան երբ ինք խօսի:

Գ. ՔԱՄԻՆՍԿԻ.— Գիտեմ, բայց չեմ կրնար թոյլ տալ, որ դուք խաբէք երդուեալները, ինչ որ գիտէք:

Գ. ՇԵՐԻՏԸՆ.— Դուք իրաւունք չունիք այդ ըսելու: Ես կը կարծեմ թէ շրջանային դատախազը իրաւունք չունի ըսելու թէ ես իրաւունք չունիմ խաբելու ճիւրի մը:

Գ. ՔԱՄԻՆՍԿԻ.— Ես ըսի այդ:

ԴԱՏԱՒՈՐԸ.— Դուք պէտք չէ ըսէք այդ, Պ. շրջանային դատախազ:

Գ. ՔԱՄԻՆՍԿԻ.— Իմ բառս...

Գ. ՇԵՐԻՏԸՆ.— Հետեւինք ձեր հրահանգներուն:

Գ. ՔԱՄԻՆՍԿԻ.— Իմ բառս այն էր թէ նախկին դատախազի օգնական մը եւ փորձառու իրաւագէտ մը պէտք չէ ըսէ ճիւրիի թէ՝ մենք չկանչեցինք եպիսկոպոսը, որովհետեւ այդպիսի իրաւասութիւն չունէին:

ԴԱՏԱՒՈՐԸ.— Պարոններ, այժմ ես կ'ըսեմ ձեզի որ, օրէնքն այն է թէ՝ եթէ Պ. Շերիտըն փափաքէր կանչել Կարապետեան եպիսկոպոսը, կրնար կանչել: Եթէ դատախազը ուզէր կանչել զայն, կրնար կանչել: Իւրաքանչիւրն ալ նոյն իրաւունքն ունի վկայութեան կանչելու մէկը: Ուստի, ըսել թէ իրենք չէին կրնար կանչել զայն, ճիշդ չէ:

(8)

(Շար.)

ւելումը մտահոգութիւն չի պատճառեր, որովհետեւ այս տարի յուլիսին գործազուրկներու թիւը 316,000 պակաս էր, բաղդատելով անցեալ տարուան յուլիսի թիւին հետ։

«Անգո՞րծ ես, զինուոր եղիր»

Ինչպէս գրած էինք, Մ. Նահանգներու պատերազմական նախարարը որոշած է 50,000 հոգի աւելցնել բանակին թիւը, ինչ որ կը նշանակէ 35 միլիոն տոլարի բացառիկ ծախք մը։ Նոր զինուորները պիտի ճարուին գործազուրկներէն։ Ուրեմն, փոխանակ նպաստ ստանալու, զինուոր պիտի երթան։

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին քաշան սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՎԻԼԻ «Արգութեան» խումբի ընկերահաւաքական դաստիարակական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Պօղոսեանի բնակարանին մէջ։

ՎԻՆՍԱՆ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պէքօնի հաւաքավայրը։

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) Ակնունի ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

«ՎԷՄ»ի

Մամուլի տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ 5րդ թիւը. հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ.—

Դրօ. «Մի ճառուած ցուցերից».— Ս. Զաւրեան, «Սպեան նովա».— Զօր. Գ. Ղորղանեան, «Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ պետութիւնները».— Ա. Խոնդկարեան, «Այրոգիպլան Համր. Հայաստանում».— Սամսոն, «Հայաստանի անդրանիկ դեսպանը Պարսկաստանում».— Պրոֆ. Զ. Աւալով, «Բաթումի խորհրդաժողովը».— «Պարսկաստանի սահմանները Հաշտ. վեհաժողովից».— ԱՆՑԵԱԼԻՑ (Ց. Քոչարեան, Վ. Դարտաշեան, Պրոֆ. Դայեան եւ այլք).— Հին թուղթեր, Կեանք եւ Մշակոյթ (Գ. Եղիկեան, Վ. Մինախորեան եւ այլն).— Գիրք եւ Մամուլ.— Գրախօսական.— Ցաւելուած, Վ. Նալպանդեանի.— Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը. Նկարներ։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները։

ՎԷՄ-ի հասցէն փոխուած ըլլալով՝ կը խնդրուի այսուհետեւ նամակ, դրամ, թերթ եւայլն ուղարկել նոր հասցէով.—

S. VRATZIAN

13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine), France:

Բաժանորդագրութեան պայմանները

Ամերիկա, Մեծն Բրիտանիա, Եգիպտոս եւ Իտալիա	60 ֆր.
Ֆրանսա եւ այլ երկիրներ	50 ֆր.
Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Սուրիա եւ Պարսկաստան	40 ֆր.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՊՕՄՕՆԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
եւ հովանաւորութեամբ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
Այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ
ԹՐՈՒԱ ԼԻՒՔ, ԻԴՆՈՅԵԱՆ ԵՂԲԱՐՑ ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ
Trois Lucs. Travers du Roi de Pique, Villa "La Nisou"
Բացման խօսք ընկեր Գ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԷ
Կը խօսի՝ ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
Կը մասնակցի Զ. Ռ. Միութեան «Վահագնեան» նուագախումբը
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Վ. Տ. Վարդանեան (արտասանութիւն), Կ. Գատէճեան (երգ)։ Օրիորդներ՝ Ա. Ցաճակեան եւ Արիստակէսեան (պար)։
Պր. Տէրտէրեան եւ Գ. Տ. Պօղոսեան կը ներկայացնեն ԶՈՅԳ ՍԱԼԹՈՆԵՐԸ
Կը ներկայացուի «ՊԱՇՏՕՆՍ Է ԽՈՒՄԲԱԼ» Սէն Լուի ընկերներուն կողմէ։
Հաղորդակց. միջոց.— Ալէ Լէօն կամպէթայէն առնել 7 թիւ ճանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութենէն մէկ կայարան առաջ։
Մանուկներու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
եւ հովանաւորութեամբ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
Այս կիրակի ՄԷՍՏՕՆԻ ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ մօտ
Գեղարուեստական բաժին.— երգ, պար եւ արտասանութիւն.
Կը նուագէ Թառիստ ՌՈՒԲԷՆ։
Հաղորդակց. միջոց.— Առնել շոգեկառք Էնվալիտէն եւ իջնել Մէօտօն։
Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կիրակի։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՎԻԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «ՇԱՖԱԿ» Ակումբին մէջ
Լիոնէն հրաւիրուած է Գ. ՔՐՔՔՃԵԱՆ իր ծագով
Երգ, արտասանութիւն եւայլն։   Մուտքը ազատ է։

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՑՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին։ Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար։

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը։

«ՀԱՅ – ԲՈՅԺ»ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն.

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 ֆր.։

Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՑՎԱԶԵԱՆի,
17, Rue Damesme, 17 Paris.

ԶՐԱՇ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ
«ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ»

ՑՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԻ

Գին 15 ֆրանք. փոստի ծախքով. միայն կանխիկ. Ֆրանսա՝ 16 ֆր. Արտասահման՝ 17 ֆրանք։

Դիմել.— H. Zartarian, 126. Ave. Simon Bolivar, Paris 19
Կը ծախուի նաեւ ՅԱՌԱՋի խմբագրատունը։

ՑՈՒՑԱՏԵՍՏ

ՊԱՆԵԼՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արամազդ» ենթ. միութիւնը տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամներն ու անդամուհիները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին դպրոցի սրահին մէջ (43, Rue Manuel Gillet) օրակարգ՝ նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն, հրաժարում եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին. 119 Avenue d'Italie. Մէթրօ Մէզօն Պլանշի քովի սրճարանը։ Օրակարգ.— Դաշտահանդէսի հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔՈԼՈՆԲ, Փարուկ — 35։
ԺԻՒՎԻԶԻ, Յ. Ս. — 35։
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գուրծ — 165։
ՍԷՆ ԼՈՒԻ, Գուրծ — 145։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Թ. Գ. — 70։
ՍԷՆ ԹՐՕՓԷԶ, Զար. — 35։
ՎԻՐՕՖԼԷՅ, Պ. Օ. — 105։
ԱԹՆՈՒՎԻԼ, Ա. Գ. — 35։
ՄԼՕՏՕՆ, Բար. — 50։
ՊԱՐԻ, Վ. Փ. — 100։
ԷՔՍ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ, Աւ. — 44։
ԼԱՆՆԵՄԹԸՐ, Կ. Ա. — 35։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Տէմ. — 35։
ՊԱՐ ԼԱ ՊԱՍՔ, Մ. Վ. — 70։
ԱԼՖՈՐՎԻԼ, Քիւփ — 50։
ՌՕՄԱՆ, Գուրծ — 92.50։
ՊԱՍՐԱ, Ս. Թ. — 240։
ՆԻՍ, Նաև — 70։
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Ազատ — 220։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԵՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

Կը խնդրուի որ վերոյիշեալ հարցին մասին տեղեկութիւն ունեցողները դիմեն Սկոտլընտ Եարտի քննչական ոստիկանութեան կամ որ եւ է ոստիկանատուն։

Ճէնինգս երկու անգամ, երեք անգամ կարդաց այդ լուրը. մէկ բան գրաւեց բոլորովին իր ուշադրութիւնը — «այս մասին ոստիկանութեանց ճշգրիտ տեղեկութիւն տուողին 5000 ոսկի պարգեւ կը խոստանանք»։

Ինք, միմիայն ինքն էր որ կրնար այդ տեղեկութիւնը տալ։ Բայց արդէն իսկ գրպանին մէջ ունէր հազար ոսկի զոր ստացած էր Լէյտի Ջիլէն եւ շուտով պիտի ստանար երկրորդ հազարնոցը։ Մտածեց.— Ո՞րն էր ամէնէն կթան կովը — Լէյտի Ջի՞լը որ կինն էր չափէն աւելի հարուստ՝ բազմաթիւ միլիոններու տէր մարդու մը եւ բացայայտ պատճառներ ունէր որպէսզի իր անունը չխառնուի այս գործին, թէ երկարապատում անանուն ամերիկեան ընկերութիւնը։ Եթէ ոստիկանութեան դիմէր հինգ հազար ոսկիի պարգեւը ստանալու ակնկալութեամբ, ի վիճակի էր բաւականաչափ տեղեկութիւն տալու, բայց ընկերութիւնը կամ անոր ներկայացուցիչը որ այժմ Անգլիոյ վրայ էր, պիտի գոհանայի՞ն իր տեղեկութիւնով։ Ոչ, որովհետեւ ինք կարգ մը բաներ գիտէր, բայց ամէն բան չէր գիտեր վերջապէս. եւ բախտ... գիտէր թէ Ալֆրէտ Ճէքին ժամը 10էն 10.30 Լէյտի Ջիլին հետ գինետունն էր, բայց ո՞ւր էր ան 10.30էն 11.30... եթէ այդ ալ գիտնար...

Ճէնինգսի ուղեկիցներէն մէկը լրագիրը վար դրաւ եւ բարեկամին դառնալով ըսաւ.

— Նշանաւոր բան եղաւ այս Թարթըրայթ Կարտընսի խնդիրը, ամերիկեան ընկերութիւնը չափազանց շահագրգռուած պէտք է ըլլայ լուծումով... հինգ հազար ոսկիի պարգեւը մեծ գումար է տեղեկութիւն ունեցողը երեւան հանելու համար...

— Կասկածելի է, գիտել տուաւ միւսը. եթէ Ճէքին թունաւորուեցաւ — սպաննուեցաւ — հետագային մէջ յիշուած պատճառին համար, ոճիրը այնպէս մը գործուած ըլլալու է որ միայն մեղսակիցները գիտեն...

— Այդպէս է, բայց հարկաւ տեղ մըն էր այդ ժամուն, Լոնտոն էր. հարցաքննութեան մանրամասնութիւնները կարդացի որովհետեւ շատ հետաքրքրական գործ մըն է։ Ալֆրէտ Ճէքին, համաձայն պանդոկին ծառային վկայութեան, ծխարանէն կը մեկնի ժամը տասնէն անմիջապէս առաջ. ոչ ոք կը տեսնէ զինքը այլեւս ու մէկ ժամ քառասունը հինգ վայրկեան վերջը յանկարծամահ կ'ըլլայ. Հարկաւ այդ միջոցին տեղ մըն էր...

— Ես ալ կարդացի այդ վկայութիւնը, ծառան կ'ըսէ թէ Ճէքին ծխարանէն դուրս ելաւ, չըսեր թէ պանդոկէն դուրս ելաւ. կրնայ ըլլալ որ գացած ըլլայ պանդոկին մէկ ուրիշ բաժինը ուր ժամադրութիւն ունէր մէկու մը հետ, ոստիկանութիւնը ինչո՞ւ այդ մասին քննութիւն չի կատարեր...

— Կարելի է ըրած են, ամէն պարագայի մէջ յայտնի է թէ անիկա պանդոկէն մեկնած էր եւ, համաձայն անոր մահը տեսնող վկային, ողջ առողջ կը քալէր՝ կէս գիշերէն անմիջապէս առաջ... ոչ, կարծեմ ծխարանէն մեկնելէ վերջ, պանդոկէն ալ մեկնած է, ընկերութիւնը մասը բուն վէրքին վրայ դրած է — ո՞ւր էր եւ որո՞ւ հետ էր ան այդ գիշերը ժամը 10էն 11.45, այդ կէտը պէտք ճշդել...

— Ցաճորդ հարցաքննութեան աւելի լուսաբանութիւններ պիտի տրուին. ե՞րբ է յաջորդը, մօտ օրէն կարծեմ, այնպէս չէ՞...

— Արդէն տեղի ունեցեր է երէկ, թերթին մէջն է. կարեւոր նորութիւն մը չկայ, միայն թէ մասնագէտները համոզուած են եղեր որ անիկա թունաւորուած էր, բայց չեն գիտեր թէ ինչ տեսակ թոյնով. Նորէն յետաձգեր են...

Ճէնինգսն լրագրին վրայ խոյացաւ։ Բոլորովին մոռցեր էր այդ հարցաքննութիւնը որուն անձամբ ներկայ ըլլալ կ'ուզէր։ Բայց մեծ բան մը չէր կորսնցուցած. շատ կարճ տեւած էր ան։ Ներքին նախարարութեան քիմիագէտը զանազան տեսութիւններ պարզած էր եւ յայտներ էր թէ ինք եւ իր պաշտօնակիցները համոզուած էին թէ Ալֆրէտ Ճէքին մեռած էր թունաւորման հետեւանքով, թէեւ ի վիճակի չէին տակաւին ճշդելու թոյնին տեսակը։

— Կէտ մը կայ որուն մասին կասկած չի կրնար ըլլալ, ըսաւ Ճէնինգսի ուղեկիցներէն այն մէկը որ դեռ նոր կը կարդար հարցաքննութիւնը, Ալֆրէտ Ճէքինը թունաւորող անձը սովորական ոճրագործ չէ, այս տեսակ գործերու հմուտ մէկն է. կը տեսնէք որ նախարարութեան մասնագէտն անգամ որ գիտութենէն կը ճանչ, շուարած է, շուարած են նաեւ անոր ընկերները, այլապէս պիտի ըսէին թէ ինչ թոյն գործածուած էր...

— Թոյն մը որուն յատկութիւններուն եւ հետեւանքներուն ծանօթ չեն, գիտել տուաւ միւսը, կրնամ ըսել որ շատ մը թոյներ կան որոնց մասին մեր գիտնականները գաղափար անգամ չունին... վերջապէս շատ զարմանալի խնդիր մըն է, անշուշտ կայ մէկը Լոնտոնի մէջ որ Ալֆրէտ Ճէքինին հանդիպած է այդ իրիկունը ժամը 10էն 11.45, անշուշտ կայ...

Ճէնինգսն մտիկ ըրաւ այդ երկուքին խօսակցութիւնը եւ խորհեցաւ թէ ինչ պիտի ըսէին անոնք եթէ գիտնային իր գիտցածները։ Անոնց աչքին մեծ վարպետ մէկը երեւալու փորձութիւնը կրնար ենթարկուիլ հիմա, բայց գիտէր պաղ գլխուն ինքզինքը. լռութեան գաղտնապահութիւնը հարստութիւն կը նշանակէր այժմ, առնուազն կը նշանակէր երկրորդ հազարնոց մը. Նստաւ իր անկիւնը եւ մտքին մէջ ծրագիրներ կազմեց ու երբ շոգեկառքը Լոնտոնի կայարանը մտաւ, արդէն որոշած էր թէ իր ապագայ եւ թէ առմիջական ուղեգիծը։

Անշուշտ ամերիկեան ընկերութեան հետագիրը ամէն ինչ յեղաշրջած էր հիմա. կամ անոնց հինգ հազարը պիտի առնէր եւ կամ պիտի գոհանար Լէյտի Ջիլի հազարնոցով։

Ամէնէն գործնական ու վարպետ մարդն իսկ կրնայ երբեմն մոռնալ պզտիկ կէտ մը՝ իր զաւերուն մէջ ու Ճէնինգսն հակառակ իր խորամանկութեան, բոլորովին մոռցաւ կարեւոր խնդիր մը

(Շար.)

Imprimerie A. DER (ACOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 70

ԻՋՆԵԼԻՔ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Պելճիքա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	
Օտար երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 11 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 11 Aout 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2570 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՕՍՄԱՆԼԸ ԹԱՎՇԱՆԸ...»

Քէմալականութիւնը կը շարունակէ կամաց – կամաց, առանց աղմուկի, գերազանցապէս «օրինական» ձեւերով մաքրել Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց վերջին մնացորդներուն մութը:

«Յառաջ»ի ընթերցողները ծանօթացան Տեղաւորման օրէնքին, ամենալայն լուսաբանութիւններով:

Կարդացին, նաեւ, օրէնքին ընագիրը, որ երկսայրի սուրի մը պէս կախուած է բոլոր ոչ-թուրք տարրերու գլխուն: Այսօր Քիւրտերն ու Հրեաները, վաղը Հայերն ու Յոյները, — ո՞վ է բռնած իրենց օձիքէն:

Ահաւասիկ յախտ մը եւս, միշտ «օրինաւոր»:

Վերջերս հաստատուեցաւ նոր օրէնք մը, որ չահատուրքի կ'ենթարկէ նաեւ մասնաւոր դպրոցները:

Կառավարութիւնը գիտէր թէ ի՛նչ բան կ'ուզէր այս բացատրութեամբ — «մասնաւոր դպրոց»:

Աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ, մասնաւոր դպրոցը անհատական հաստատութիւն մըն է, «ուսում ջամբելու» եւ դրամ վաստկելու համար:

Թուրքիոյ մէջ ալ կան մասնաւոր՝ անհատական դպրոցներ, հանրային դպրոցներու կողքին.

Բայց, Թուրքիոյ մէջ «մասնաւոր» դպրոցներ են նաեւ փոքրամասնութեանց ազգային կրթարանները: Ուրիշ խօսքով՝ անոնք չեն կրնար վայելել բուն թրքական՝ պետական դպրոցներու առաւելութիւնները:

Քէմալականութիւնը ջնջեց նախկին բոլոր առանձնաշնորհները: Ներկայ ոչ – թուրք դպրոցը ենթակայ է կրթական գործավարութեան, որ ոչ Ուսումն. Խորհուրդ կը ճանչնայ, ոչ Հոգաբարձութիւն, ոչ Թաղ. Խորհուրդ, ոչ ալ Պատրիարքարան:

Կրթական գործավարութիւնը իբրեւ ամէն-տիրական՝ այդ հաստատութիւնները կը վարէ յիազօր տնօրէններով եւ յատկապէս նշանակուած թուրք ուսուցիչներով, որոնց թոշակներն ալ դուք պիտի վճարէք:

Աշխարհի որ եւ է մէկ մասին մէջ, այս պայմաններուն տակ գտնուած դպրոցները կարելի՞ է համարել մասնաւոր, ուրիշ խօսքով՝ անհատական:

Ոչ, — կ'ըսէ տարրական տրամաբանութիւնը:

Այո՛, — կը պատասխանէ թրքական իմաստութիւնը: «Ձեր հաստատութեան անունը դպրոց ըլլայ թէ խանութ, մեզի համար միեւնոյնն է. քանի որ նոյնութեամբ չէք ընդունիր պետութեան կրթական ծրագիր – կանոնագիրը, պարտաւոր էք չահատուրք վճարել»:

Երբ մէջտեղ զրուեցաւ տուրքերու նոր օրէնքը, որ չահատուրքի կ'ենթարկէր մասնաւոր դպրոցներն ալ, բարեմիտները կարծեցին թէ այդ պայմանը կապ չունի փոքրամասնութեանց դպրոցներուն հետ, քանի որ բոլորն ալ ենթակայ են կրթական գործավարութեան եւ անոր տնօրէնութեանց:

Երկար չտեւեց այդ միամտութիւնը:

Ահա կրթական գործավարութիւնը ինքն է որ կ'արթնցնէ քնացողները.

— «Քանի որ օտար եւ փոքրամասնութեանց դպրոցները ընդունած չեն պաշտօնական ծրագիրն ու կանոնագիրը եւ իրենց յատուկ կրթական ծրագիր ու կանոնագիր ունին, հետեւաբար»...

Հետեւաբար, — ցնծացէք: Ուրիշ խօսքով, կա՛մ վերէն վար կը թրքացնէք ծրագիր – կանոնագիր, եւ կամ դուռները կը գոցէք:

Խօսելով միայն հայկական դպրոցներու մասին, այդ ո՞ր հաստատութիւնն է որ պիտի կրնայ ե՛ւ սովորական ծախքերը հոգալ, ե՛ւ կառավարութեան նշանակած թուրք ուսուցիչներուն թոշակները վճարել ճիշդ օրին, ե՛ւ չահատուրք տալ:

Ամէնէն բախտաւորը, Բերայի Էսաեանը, տարին քանի մը հազար ոսկի բաց ունի, սովորական վիճակի մէջ: Այժմ չահատուրք ալ կը պահանջեն, — տարեկան 8000 ոսկի:

Գում Գափուի Մայր վարժարանէն պահանջեր են 3000 ոսկի:

Երբ այս է պարագան երկու ծանօթ կրթարաններու համար, կրնաք երեւակայել միւսներուն վիճակը:

Միեւնոյն ատեն, կառավարութիւնը գտած է նաեւ դաւադիր ձեռքեր, Ղալաթիոյ եկեղեցին եւ Կեդր. վարժարանը Պատրիարքարանէն բաժնելու համար:

Գրած էինք թէ ի՛նչ դէպքեր պատահեցան, այդ առթիւ:

Դաւադիրները բռնութեան դիմեցին: Ոստիկան եւ զօրքին կանչեցին. Խնամատարութիւնը բռնի Բերայի կառավարութիւնը անուշ – անուշ քնացուց: Եւ ատոր մը փոխանակ վերահաստատելու Պատրիարքարանի կամ Խնամատարութեան իրաւասութիւնը, երկու հոգի նշանակեց իբրեւ աւանդապահ, մինչեւ նոր ընտրութիւն:

Արդ, աւանդապահներէն մէկը բուն իսկ դաւադիրներուն պարագլուխն է, որ պաշտօնի սկսած օրէն մուտքի եւ ելքի հաշիւները կը պահէ... իր ծոցի տետրակին մէջ:

Մնացեալը որ եւ է լուսաբանութեան չի կարօտիր:

Մինչ այս մինչ այն, թերթերը կը գրեն թէ Պոլսոյ կրթական տնօրէնը Էնկիւրի գացեր է, լայն խորհրդակցութիւն մը կատարելու համար փոքրամասնութեանց դպրոցներու մասին:

Լուրը կ'ըսէ, — այս տարի ատեան մը աւելի կարեւորութիւն պիտի տրուի փոքրամասնութեանց դպրոցներուն եւ հիմնական փոփոխութիւններ պիտի կատարուին ուսուցչական կազմին մէջ:

Այս ալ չի կարօտիր ո՛ր եւ է լուսաբանութեան:

Թուրքերը հաւատարիմ են պապերու աւանդութեան.

— «Օսմանլը թավշանը արապա իլէ ավլար»:

Շ.

ՎԵՐՋԻ՞Ն ԺԱՄ

ՊՈԼՍՈՅ ՈՉ-ԹՈՒՐՔ ԴՊՐՈՑՆԵՐՆ ԱԼ

Չահատուրքի ենթակայ կը համարուին

»»» · · «««

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, որոնք աւելորդ անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն թէ Քէմալականութիւնը որոշած է սնանկութեան դատապարտել փոքրամասնութեանց դպրոցները.—

Գումգափուի Մայր վարժարանի, Կէտիկ Փաշայի Մեսրոպեան դպրոցի եւ շրջակայ թաղերու վարժարաններուն տնօրէնները բացատրագրերով դիմած էին Գումգափուի ելմտական մասնաճիւղին, յայտնելով թէ իրենց դպրոցները ոչ թէ չահատուրքի նոր օրէնքին մէջ յիշուած «մասնաւոր» կրթարաններ են, այլ փոքրամասնութեանց վարժարաններ, որով չահու նպատակով հիմնուած չեն, այլ թաղին աղքատ տղոց պարտաւորիչ նախակրթութիւն մը տալու համար, եւ հետեւաբար ենթակայ չեն տուրքի. Արդէն ամէն տարի բացով կը գոցեն իրենց պիւտճէները, ու նոյնիսկ Կրթական տնօրէնութիւնը ամէն տարի նպաստ կը յատկացնէ՝ այդ բացը մասամբ փակելու համար:

Այս անգամ, Գումգափուի ելմտական մասնաճիւղը յիշեալ վարժարաններուն ուղղած է պաշտօնագիր մը՝ որով վարժարաններու տնօրէնութեանց կողմէ ներկայացուած բացատրագրերուն առթիւ Կրթական գործավարութեան եղած հարցման պատասխանը կը հաղորդէ: Համաձայն Կրթական գործավարութեան պատասխանին, նկատելով որ օտար եւ փոքրամասնութեանց վարժարանները ընդունած չեն պաշտօնական ծրագիրը ու կանոնագիրը, եւ իրենց յատուկ կրթական ծրագիր ու կանոնագիր ունին, հետեւաբար չահատուրքի նոր օրէնքով այդ տուրքին ենթակայ պիտի ըլլան:

Մայր վարժարանի չէնքին տարեկան զուտ հասոյթը 3000 ոսկիէ աւելի գնահատուած ըլլալով, Մայր վարժարանը տարեկ բռնելու ենթակայ պիտի ըլլայ եւ հետեւաբար «պէյաննամէ» տալու պարտաւոր:

Վտարում օտար բանուորներու դէմ

»»» · · «««

66 լեհ բանուորներ սահմանէն դուրս կը հանուին

Էսքարփէլի հանքերուն մէջ պատահած դէպքին առթիւ, 66 լեհ բանուորներ իրենց ընտանիքներով սահմանէն դուրս պիտի հանուին յառաջիկայ շաբթու: Այս որոշումը մեծ յուզում պատճառեց լեհական գաղութին մէջ, եւ կը վախցուի նոր դէպքերէ: Այս հանքագործները զաւակներն են այն Լեհերուն որոնք Ֆրանսա փոխադրուեցան պատերազմէն անմիջապէս վերջը, մեռած Ֆրանսացիներուն տեղը բռնելու համար:

Անոնք իրենց կեանքին մեծագոյն մասը անցուցած են Ֆրանսայի մէջ, եւ շատերը ամուսնացած Ֆրանսուհիներու հետ: Անկէ պէս որ, այժմ կսկծալի վիճակի մը մատնուած են: Երբ կը հարցնէին թէ ինչո՛ւ այդ յիմարութիւնը գործեցին, 38 ժամ հանքին խորը պահելով 14 Ֆրանսացիներ, պարագլուխներէն մէկը պատասխանեց.

— Մեր արդար իրաւունքն էր: Ինչո՞ւ վտարեցին մեր երկու ընկերները: Ֆրանսան հօս բերաւ մեզ, եւ հիմա պէտք է պահէ:

Դէպքը շատ աւելի խոր պատճառներ ունի: Ինչպէս գիտենք, հարիւրաւոր լեհ հանքագործներ Ֆրանսայի հիւսիսային շրջանը փոխադրուեցան պատերազմէն անմիջապէս վերջը: Անոնք իրենց կիներն ու երախաներն ալ բերին եւ տեղաւորուեցան տեւականապէս: Այժմ իրենց զաւակները մեծցած ըլլալով, կ'աշխատին նոյն հանքերուն մէջ, բայց Ֆրանսացիներու տղաքն ալ մեծցած են, եւ հարիւրաւոր երիտասարդներ գործ կը փնտռեն: Ուրեմն, մինչ Լեհերն ու իրենց զաւակները կանոնաւոր աշխատանք ունին, Ֆրանսացիները նպաստով կ'ապրին: Այս կացութիւնը խոր դառնութիւն պատճառած է ամբողջ Փա տը Քալէի շրջանին մէջ եւ կը վախցուի զանազան ընդհարումներէ:

Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց վեց Լեհեր, ինչ որ աւելի կը ծանրացնէ կացութիւնը:

Վերջին լուրերու համաձայն, աւելի մեծ թիւով Լեհեր պիտի արտաքսուին, մինչեւ 80–100: Մեծ մասին հրամանագիրը եկած է: Անոնք չեն ուզեր համակերպիլ կամ հետեւեալ պայմանները կը դնեն.— Ձրի ճամբորդութիւն մինչեւ Լեհաստան, իրենց բեռներով. մարդ գլուխ 300 ֆրանք հատուցում եւ գործազրկութեան վկայական մը որպէսզի կարենան նպաստ ստանալ իրենց երկրին մէջ, արձակում ձերբակալուած Լեհերու:

Մասնաւոր վակոններ պատրաստուած են, որպէսզի արտաքսուած բանուորները եւ իրենց ընտանիքները հեռանան: Լեհ բանուորները ժողով գումարելով, բողոքեցին եղած խտրութեանց դէմ:

⁂ Նախկին պատերազմիկներու Ազգ. Միութիւնը իր գայրոյթը յայտնելով «օտարածին բանուորներու զարշելի բռնութեան առթիւ», ուժգնօրէն կը բողոքէ որ ֆրանսացի բանուորները պէտք եղածին չափ չեն պաշտպանուած օտար բանուորներուն դէմ: Եւ կը պահանջէ կառավարութենէն «վերջ տալ բազմաթիւ ֆրանսացի բանուորներու գործազրկութեան գայթակղութեան, մինչ օտարականները կը շարունակեն աշխատիլ, չարաչար գործածելով մեր հիւրընկալութիւնը: Եւ ուրիշներուն օրինակ ըլլալու համար, կը պահանջէ անմիջապէս արտաքսել այն օտար բանուորները որ պատասխանատու են Լաֆորէսթի անթոյլատրելի դէպքերուն»:

Ֆրանսացի Աշխատաւորներու Միութիւնն ալ ժողով գումարելով, որոշեց խիստ գործունէութեան ձեռնարկել օտար աշխատաւորներու դէմ: Միութիւնը կ'ըսէ թէ Մանծոնի հաստատութեան իտալացի բանուորները իրենք իրենց թոյլ տուած են ծեծել իրենց այն ֆրանսացի ընկերները որ կը համարձակէին արժեցնել իրենց աշխատանքի իրաւունքը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍՈՒՏՆ ՈՒ ԻՐԱԿԸ

«Յառաջ» երէկ հրատարակած էր խորհրդային գրագէտի մը, Իլիա Էրէնպուրկի դառն գանգատը՝ Ինտուրիստի խարդախութեանց դէմ.

Կարմիր գրագէտը կը պատմէ թէ խորհրդային գործակալութեան յատկապէս մարզուած առաջնորդ-թարգմանները ինչպէս կը խաբեն, կը մոլորեցնեն օտար շրջիկները, հանելի տպաւորութիւն ձգելու համար:

Կը նկարագրէր թէ ինչ վարպետութեամբ կը ծածկուին թշուառութեան, աղտ ու կեղտի եւ բարբարոսութեան տեսարանները, — խանութներու առջեւ շար կապած բազմութիւնները, պարապ խանութները, ժողովուրդին կրած գրկանքները, մարդէ մարդ գործուած վայրագութիւնները, դժոխային զարշահոտութեամբ ճաշարանները, թթուած պաշտօնեաները, զօրանոցի նմանող տուներու մէջ իրարու վրայ խռնուած երիտասարդ ամոլները, պառաւները, մանուկները եւայլն:

Կարդալով այս ամփոփումը — կ'արժէր գտնել եւ թարգմանել ամբողջ բնագիրը — միտքս բերաւ մեր միանուագ Հայաստանը՝ իր «յատկապէս մարզուած» մունետիկներով, Փարիզ, Պոսթըն կամ Գահիրէ նստած «առաջնորդ – թարգմաններով», մինչեւ քանի մը օր Երեւան եւ Էջմիածին մնացած եւ ինքնաշարժի մէջ բազմած, պաշտօնական պատիւներու եւ բարեխնա՛մ կառավարութեան հաւանութեամբ արժանացած շրջիկներով...

Ու մինչ կ'որոճայի անոնց պատմած հէքեաթներուն վրայ, խմբագրատունէն ներս մտաւ թռչուն մը Հայաստանէն: Եւ կարմի՛ր թռչուն մը:

— Խապրի՞կ մը մեր աշխարհէն, հարցի:

— Ցե՛տո՛յ, յե՛տո՛յ, պատասխանեց թռչունը, գլուխը կախ եւ աչքերը մոլորուն:

Նոյն պահուն, ցրուիչը սեղանին վրայ նետեց Արեւելքի վերջին թղթաբերը:

Կը բանամ «Նոր Օր»ի ծրարը: Օգոստոս 2.— «Նոր տեղեկութիւններ Հայաստանէն»:

Ո՞վ է պատմողը:

Զմիւռնիացի Գրիգոր Մելքոնեան, 54 տարեկան, ամուսնացած եւ երկու զաւկի տէր, վարպետ կօշկակար, որ 1932ին երկրորդ կարաւանով գացեր է Հայաստան, ուր «ութ ամիս գիւղերու մէջ անօթի ծարաւ թափառելէ յետոյ», Պաթում գացած եւ նաւ ապրած է մինչեւ մեկնումը:

Նորեկը — անկուսակցական — անձամբ գացեր է խմբագրատուն, խնդրելով որ նոյնութեամբ հրատարակեն իր պատմածները, «որպէսզի ժողովուրդը կարդայ եւ նոր խաբէութիւններու զոհ չերթայ»:

Ի՞նչ կը պատմէ: «Սուտ ու փուտ» բաներ.

— «Բ. կարաւանով ճամբայ ելանք, վեցերորդ օրը Պաթում հասանք. գաղթականները տեղաւորեցին մեծ յանկարի մը մէջ, ուր մնացինք հինգ օր, անօթի ծարաւ. մեզի տուին ցեխի պէս հաց եւ իբր ապուր տաք ջուր. ամէն իրիկուն երիտասարդ համայնավարներ յանկար կուգային եւ Դաշնակցութեան դէմ ճառ կը խօսէին:

Հինգերորդ օրը ճամբայ ելանք դէպի Հայաստան, հասանք Երեւան. ունեցած հագուստներս անօթի մը մէջ տեղաւորած էի: Երբ Երեւանի կայարանն իջանք, զարմանքով տեսայ որ անօթը պարպուած էր. երեւակայեցէք իմ վիճակս. ամբողջովին կողոպտուած էի. որո՞ւն դիմէի, ի՞նչ ընէի:

Երբ Երեւան հասանք, չտեսանք մէկը որ հետաքրքրուէր մեր վիճակով. ութ ժամ յետոյ, խումբ մը մարդիկ եկան եւ մեզ առաջնորդեցին ախոռները: Սոսկալի բան էր մեր վիճակը, պիտի պառկինք ախոռներուն մէջ, տախտակներու վրայ, 48 ժամ սպասեցինք այս վիճակի մէջ, ժողովուրդը սկսաւ լալ, ողբ ու կոծ արձակել. ոչ հաց կայ, ոչ ուտելիք. երկու օր յետոյ միայն երկու պարկ հաց բերին, չուտուելիք հաց. օրերով անօթի մնացած գաղթականութիւնը սովալլուկ յարձակեցաւ հացին վրայ. յաջորդ օրը բոլորը հիւանդացան, տակէն արիւնահոսութիւն ունեցան:

Հաւատացէք իմ խօսքիս, կառավարութիւնը բնաւ չհետաքրքրուեցաւ մեզմով: Օրեր վերջ սկսանք մեր գլխուն ճարը նայիլ: Ես փոքրիկներս առնելով, գիւղերը գացի, հնակարկատութեամբ ապրելու համար: Գիւղացիները մեր վիճակին ցաւելով կ'ըսէին.

— Ինչո՞ւ խաբուեցաք, ինչո՞ւ եկաք այս դժոխք երկիրը»:

×

Ափսո՜ս որ միջոց չունիմ երկու ամսուան համար Հայաստան ղրկելու Իլիա Էրէնպուրկը, որպէսզի տեսնէր այս պատմութեան սուտն ու իրաւը: Այնժամ՝ լրացնէր զայն:

Իլիա Էրէնպուրկները աւելի խելացի են եւ անկեղծ, քան մեր «թուրիստ»ները, որոնք միայն իրենց խմած թէյն ու իրենց լսած «ախպէր ջան»ը կը յիշեն, մնացեալը ծածկելով...

Վ.Ա.Հ.

Ընդհանուր ներում Գերմանիոյ մէջ

Հինտէնպուրկի մահուան եւ նախագահ – վարչապետի պաշտօնին միացման առթիւ, Հիթլէր որոշեց ներում շնորհել քանի մը հազար բանտարկեալներու, քաղաքական թէ քրէական. Ներման հրամանագրին համաձայն, այն բոլոր անձերը որ բանտարկուած կամ կեդրոնացման բանակատեղիներու մէջ արգելափակուած են օգոստոս 2էն առաջ կատարուած քաղաքական մանր յանցանքներու համար, անմիջապէս ազատ պիտի արձակուին: Բացառութիւն կը կազմեն անոնք որ դատապարտուած են պետութեան ապահովութեան դէմ, դաւադրութիւններ մտածած կամ մահափորձեր կատարած են: Ազատ պիտի արձակուին նաեւ անոնք որոնց դատապարտութիւնը վեց ամիսէն աւելի կամ տուգանքը հազար մարքէն վեր չէ: Առկախ մնացած մանր – մունր դատերն ալ ներուած են:

Տարակոյս չկայ թէ այս ներումը կարգադրուած է ի նախատեսութիւն օգոստոս 19ի հանրաքուէին, որ պիտի վաւերացնէ Հիթլէրի նոր պաշտօնը, իբրեւ Առաջնորդ – վարչապետ Գերմանիոյ:

Արդէն իսկ պատրաստութիւններ կը տեսնուին այդ հանրաքուէին համար: Առաջին ճառը պիտի խօսի Տոքթ. Կէօպէլս, իսկ Հիթլէր պիտի արտայայտուի օգոստոս 17ին, հրաւիրելով ժողովուրդը որ մէկ մարդու պէս կանգնի Առաջնորդի կողքին:

Մինչ այս պատրաստութիւնները կը տեսնուին, Գերմանիոյ տնտեսական շրջանակներուն մէջ մեծ մտահոգութիւն տիրէ նոր հունձքերու մասին: Հացահատիկի այս տարուան բերքը կը հաշուեն 11,540,000 թօն, այսինքն վերջին հինգ տարիներու միջինէն հարիւրին 28 պակաս: Անասուններու խոտն ալ վերջին տասը տարիներու միջինէն հարիւրին 20 պակաս պիտի ըլլայ: Զարկուած է նաեւ գետնախնձորի հունձքը, ինչ որ աւելի կը ստուարացնէ տագ–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

I. ԼՈՐՏ ՔԸՐԶԸՆ ԵՒ ԻՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔԸ

Անգլիացի ծանօթ լրագրող մը՝ Հարըլտ Նիքըլսըն գիրք մը հրատարակեց վերջերս Լորտ Քըրզընի մասին:

Հատորը՝ որուն մէկ փոքրիկ հատուածը արտատպուած էր «Յառաջ»ի մէջ, հրատարակութեան օրն իսկ, անգլիական արտաքին նախարարին քաղաքական գործունէութեան նուիրուած ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը ըլլալով հանդերձ, չափազանց շահեկան տեղեկութիւններ կը պարունակէ Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքական անցուդարձերուն մասին:

Ներկայ յօդուածաշարքով պիտի ամփոփեմ գրքին այն մասերը որոնք առաւելապէս կապ ունին մեզի հետ եւ կը ցուցնեն թէ Քըրզըն ինչպէս կ'ըմբռնէր Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքական գործերը եւ ինչ ուղղութեան կը հետեւէր զինադադարէն մինչեւ Լօզանի անփառունակ դաշնագիրը.

Ուրեմն հետզհետէ պիտի ներկայացնեմ հետեւեալ գլխաւոր նիւթերը, մանաւանդ ծանրանալով այն խնդիրներուն վրայ որոնք ուղղակի կապ ունին մեր պատմութեան հետ.—

Ա.— Արեւելեան հարցը 1918էն 1919 — Թուրքիան — Քըրզըն կողմնակից է փոքր Ասիոյ բաժանման — Լօյտ Ճորճ չի մոռնար գաղտնի դաշնագիրները:

Բ.— Իզմիրի գրաւումը — Լօյտ Ճորճ յունասէր — Անգլիոյ քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ հանդէպ — Համիսլամական շարժումը — Միլլի շարժումը — Ֆրանսական եւ իտալական տեսակէտները — Ուիլսընի պարտութիւնը — Քէմալ կը գրաւէ Պոլիսը.

Գ.— Անգլիոյ քաղաքականութիւնը Պարսկաստանի հանդէպ:

Դ.— Եգիպտական խնդիրը:

Ե.— Դիւանագիտութիւնը եւ խորհրդաժողովները:

Զ.— Գերմանական հատուցումներ:

Է.— Նեղուցներու խնդիրը — Մ. Քէմալի յաղթանակը — Մուտանիայի դաշնագիրը — Լօյտ Ճորճի գայրոյթը, Չանաքի միջադէպը:

Ը.— Լօզանի առաջին խորհրդաժողովը — Քըրզըն կ'աշխատի վերահաստատել Անգլիոյ հեղինակութիւնը եւ արգիլել ռուսեւթուրք համաձայնութիւնը — Մուսուլ — Թուրքիոյ լրբութիւնը — «Կա՛մ Ռուսիոյ հետ կամ մեզի հետ» կ'ըսէ Քըրզըն Իսմէթին — «Մեզի հետ» կը պատասխանէ միշտ — Յաղթանակ:

Թ.— Լօզանի երկրորդ ժողովը:

Ժ.— Ինչպէ՞ս բաժնած էին Թուրքիան 1915ին, 1916ին, 1917ին:

ԺԱ.— Հայաստանի [illegible]:

Եւ նաեւ բազմաթիւ ուրիշ մանրամասնութիւններ

Բայց կ'արժէ նախ եւ առաջ ծանօթանալ այն մարդուն հետ, որ պատմական շրջանի մը Անգլիոյ արտաքին նախարարն էր:

Ո՞վ էր Լորտ Քըրզըն, ի՞նչ նկարագիր եւ ի՞նչ խառնուածք ունէր, ո՞րոնք էին իր կարողութիւններն ու թերութիւնները իբրեւ անհատ եւ իբրեւ պետական գործիչ:

Լորտ Քըրզըն ծնած էր 1859ին եւ շառաւիղն էր՝ ութ հարիւր տարիէ ի վեր Անգլիա հաստատուած իշխանատական դերդաստանի մը: Ազնուապետական ծագում ունէր. այդ հանգամանքը ահագին ազդեցութիւն պիտի գործէր ապագային՝ իր նկարագրին ու քաղաքական տեսակէտներուն վրայ: Համալսարանական ուսումը ստացած էր Աքսֆորտի մէջ: Բազմաթիւ անգամներ ճամբորդած էր եւ ծանօթ հեղինակութիւն մըն էր արեւելեան երկիրներու մասին: Խորհրդարանի անդամ կ'ընտրուի 1886ին: 1891էն մինչեւ 1898 յաջորդաբար կը վարէ Հնդկաստանի եւ արտաքին գործերու փոխ-նախարարի պաշտօնը: 1898ին լորտութեան տիտղոս կը ստանայ եւ մինչեւ 1905 Հնդկաստան է իբրեւ փոխարքայ: Կոմս է 1911ին: Ընդհանուր պատերազմի ընթացքին զանազան նախարարութիւններ կը վարէ, իսկ 1919էն 1920 արտաքին նախարար կը նշանակուի: Երրորդ անգամ ըլլալով տիտղոսի բարձրացում կ'ունենայ 1921ին (Մարքուիս Քըրզըն): Ամուսնացած էր երկու անգամ. իր երեք աղջիկներէն մէկը՝ կինն էր (այժմ մեռած) Անգլիոյ ֆաշականներու գլխաւոր՝ Սըր Օզուըլտ Մոզլիի: Մեռաւ 1925ին.

Կենսագրական այս համառօտ տեղեկութիւններէն յետոյ, տեսնենք թէ հեղինակը ի՞նչպէս կը նկարագրէ զայն:

Լորտ Քըրզընի քառամեայ պաշտօնավարութիւնը արտաքին նախարարութեան մէջ, կը գրէ Նիքըլսըն, հայելի մըն է որուն գնահատումը կը վերաբերի տեսարաններուն: Բարձր իմացականութեան տէր մէկն էր ան. անզուգական հմտութիւն եւ փորձառութիւն ունէր. պայծառ էր անոր միտքը

Եւ սակայն, հակառակ իր սուր դատողութեան, իր օրով Անգլիոյ քաղաքական հեղինակութիւնը խոշոր անկում մը կրեց: Կ'ըսուի թէ, դիւանագէտ հեղինակը, անիկա երբեք առիթը չունեցաւ ինքզինքը ցոյց տալու, որովհետեւ իր պաշտօնավարութեան ընթացքին Անգլիոյ արտաքին քաղաքականութեան ղեկը առաւելապէս յանձնուած էր օրուան վարչապետին: Կ'ըսուի նաեւ թէ այդ անկումը անհատական սխալներու հետեւանք չէր, այլ օտար ժողովուրդներու ազգային ինքնագիտակցութեան յառաջանալ զարգացման: Եւ կամ, յետպատերազմեան դիւանագիտութիւնը փոխանցման շրջան մըն էր աւանդական դիւանագիտութենէն դէպի ռամկավարը: Ըստ ոմանց նոյնիսկ թէ Լորտ Քըրզընի ձախողանքը քաղաքական ասպարէզին մէջ, արդիւնք էր իր նկարագրի եւ խառնուածքի թերութիւններուն:

Անիկա ամէն բանէ առաջ վարչագէտ էր, բայց ոչ քաղաքագէտ: «Իր կեանքին ամէնէն մեծ աղէտը եղաւ այն որ կարծեց թէ աշխատութիւնը, պարկեշտութիւնն ու հանրային բարեաց ծառայութիւնը բաւական էին մէկը պետութեան ամէնէն բարձր պաշտօնին հասցնելու համար»: Կեանքին վերջալոյսին էր որ հասկցաւ իր սխալը եւ ըմբռնեց թէ Անգլիոյ մէջ պետական մեծ անձնաւորութիւն մը ըլլալու համար, մարդ պէտք է քաղաքագէտ մը ըլլայ. զրկուած էր այդ առաքինութենէն:

Անիկա չէր գրաւեր ներքին քաղաքականութեամբ եւ միշտ հեռու կը մնար կուսակցական վէճերէն: Քաղաքական ասպարէզէն քաշուած էր ամբողջ տասը տարի եւ այդ պատճառով իսկ անծանօթ էր ընտրող բազմութիւններուն. սովորական անհատ մը չէր անշէրմիրուած ոչ մամուլէն, ոչ ալ ժողովուրդէն եւ զինքը կը նկատէին «յաւակնոտ, յետադիմական, յամառ ու մեկուսացած մարդ մը»:

Հպարտ էր անշուշտ իր ազնուական ծագումով:

Մեծ էր իր հիացումը մանաւանդ այն ժողովուրդին հանդէպ որուն զաւակն էր եւ կը հաւատար թէ անգլիական ցեղը գերազանցապէս բարձր էր միւս ժողովուրդներէն: «Ապագայ սերունդները Անգլիան պիտի գնահատեն համաձայն այն նուաճումներուն զորս անիկա պիտի կատարէ ժողովուրդներուն, կրօնքներուն եւ համաշխարհային բարոյականին վրայ» կ'ըսէր ան դեռ 1893ին: Եւ համոզուած էր որ «այդ պատասխանատուութիւնը, անմեկնելի պատճառով մը, Անգլիացիներուն վիճակուած էր Արարչին կողմէ»:

Այս հաւատքը հետզհետէ անոր մէջ պիտի զարգացնէր կայսերապաշտ ձգտում մը որուն ապացոյցները տեսնուած յաճախ իր քաղաքական գործունէութեան ընթացքին:

Կայսերապաշտութիւնը (աշխարհակալութիւն) անոր փիլիսոփայական աշխարհահայեացքին ու դաւանանքին խարիսխն էր, կը գրէ Նիքըլսըն: Հայրենիքին հողային ընդարձակումը կամ անոր իշխանութեան ու փառքին աճումը չէր որ ծնունդ կուտար այդ համոզումին, այլ աստուածային պատգամի մը գործադրութեան անհրաժեշտութիւնը: «Ու եթէ Լորտ Քըրզըն կարենար իր եսապաշտ ու անհատական տրամադրութիւնները բաւարարել այդ առաքինութեան, անկասկած պիտի վայելէր այսօր ընդհանուրին յարգանքն ու համակրութիւնը»

Հիանալի յիշողութիւն ունէր, ինչպէս նաեւ իրացնելու եզական կարողութիւն մը եւ տրամաբանութիւն մը որ շատ յստակ էր ու վճիտ: Գերմարդկային էր իր կորովը եւ աշխատասիրութիւնը՝ բացառիկ, տաղանդաւոր հռետոր մըն էր: Եւ սակայն այդ առաքինութիւններուն կողքին ունէր կարեւոր թերութիւններ.

Եսասէր էր, մարդ [illegible] ու իր մէջ կը պահէր «ստեղծագործ երեւակայութիւնը»: Պատեհապաշտ էր եւ իր անձը առաջին տեղը կը դնէր իր քաղաքական տեսակէտներուն մէջ: Անընդունակ էր ըմբռնելու դէպքերու յարաբերական արժէքը եւ շատ անգամ չէր մտածեր այն հետեւանքներուն մասին որոնք կրնային յառաջ գալ իր յախուռն շարժումներէն:

Ու եթէ չկրցաւ գնահատել յետպատերազմեան քաղաքական դէպքերու զարգացումը, պատճառը այն է որ «համեմատական միտք չունէր»:

Հինգ տարի պաշտօնի վրայ մնաց ան ոչ թէ անոր համար որ «գործունեայ» դեր մը կատարեց իբրեւ արտաքին նախարար, այլ այն պատճառով որ եսապաշտ նկատառումներով չէր ուզեր հրաժարիլ, թէեւ իր թելադրութիւնները շատ անգամներ նկատի իսկ չէին առնուեր վարչապետին կողմէ:

Դիւրագրգիռ էր, մենակեաց ու ինքնահաւան. այս թերութիւնները հետեւանք էին թերեւս այն արկածին որուն մէջ վնասուեցաւ իր ողնաշարը՝ դեռ դպրոցական օրերուն:

Լորտ Քըրզըն 1905էն մինչեւ 1915 քաղաքական կեանքէն բոլորովին քաշուեցաւ: Պատերազմին սկիզբը վարչապետ Ասքուիթին դիմեց պաշտօն մը ստանալու խնդրանքով: Մերժուեցաւ: «Ափսո՜ս, կը գրէր Քըրզըն, 39 տարեկանիս 300 միլիոննոց երկիր մը կառավարեցի, իսկ 55 տարեկանիս, երբ մեր գոյութիւնն իսկ վտանգի տակ է, պէտք չունին իմ ծառայութեանս»:

1915ին, սակայն, համեմատաբար աննշան պաշտօն մը ստանձնեց՝ առաջին խառն կառավարութեան մէջ: Զմանակցեցաւ Պատերազմական դահլիճին, բայց իր աշխատանքը, կարողութիւնը, փորձառութիւնն ու պայծառատեսութիւնը տարիներ բոլոր գնահատուեցան իր շուրջիններէն: Հակառակ էր Տարտանէլի պաշարումին. զինուորական պարտաւորիչ ծառայութիւնը անհրաժեշտ կը նկատէր: Մէկ խօսքով, իր արժանիքները հետզհետէ երեւան եկան ու 1916ին մտաւ երկրորդ խառն կառավարութեան մէջ: Եւ 1919ի յունուարին երբ Պալֆըր Փարիզի խորհրդաժողովին պատգամաւոր գնաց, ինքն էր որ կը վարէր Նախարարութիւնը՝ փոխանորդաբար: Նոյն տարին՝ աշնան Պալֆըր հրաժարեցաւ եւ անոր աթոռը գրաւեց Լորտ Քըրզըն.

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՊԱՏԱՍԽԱՆ Պ. Ե. ԱՂԱԹՕՆԻՆ

3.— Ե. ԱՂԱԹՕՆԻ ԽՕՍՔԻ՛Ն ԱՌԹԻՒ

Իր գրութիւնը Ե. Աղաթոնը վերջացնում է «հեռատես ազգասիրութեան», «խոհեմ չափաւորութեան» եւ «շրջահայեաց աչալրջութեան» խրատներով: Համեցէ՛ք խրատ լսել մեծից, եւ ես սիրով կ'ընդունէի Պ. Ե. Աղաթոնի խրատները, եթէ նրանք բխէին մաքուր սրտից եւ հիմնուած չլինէին մութ հաշիւների եւ ի յառաջագոյն կազմուած համոզումների վրայ: Եթէ Ե. Աղաթոնը չլինէր տոգորուած հակադաշնակցական ատելութեամբ եւ ընդունակ լինէր անաչառօրէն դիտելու ու դատելու, եթէ նա հաւասար աչքով նայէր ամէնքին եւ իր դատապարտութիւններն ու գովասանքները շռայլելիս մնար մտքով ու սրտով անկախ եւ անկողմնակալ, նրա խրատները թերեւս արժէք ունենային, իսկ նեղմիտ, աչառու, կրքոտ Աղաթոնի խրատները քանի՞ փարայի նշանակութիւն ունին:

Այսպէս, օրինակի համար, Ե. Աղաթոնը վրդովւել է Հ. Առաքելեանի 20 տարի առաջ կատարած սպանութեան համար: Իրաւունք ունի: Հ. Առաքելեանը հանրային գործչի վատ տիպ էր, բայց նրա սպանութիւնը ոչ մի արդարացում չունի: Այս կէտում համաձայն եմ Պ. Աղաթոնի հետ: Բայց Պ. Աղաթոնի խօսքը յարգանքի արժանի կը լինէր, եթէ նա նոյն ձեւով դատապարտէր եւ ուրիշ, աւելի զարհուրելի սպանութիւններ: Ահա 14 տարի է հայ բոլշեւիկները ամենավայրագ ոճիրներ են գործում: Նրանց գնդակներից ու կացիններից ընկան Վ. Խորէնին, Ա. Շիրինեանը, Պ. Զուպարը, Ս. Մանուսեանը, Համազասպ Սրուանձտեանը, Զօր. Բաղդասարեանը եւ շատ ուրիշներ: Նրանց բանտային սանձանքներին չդիմանալով՝ զոհ գնաց Գիւտ եպիսկոպոսը, նրանք կործանեցին Աղաթոններին պաշտած եկեղեցին Հայաստանում, դեռ վերջերս նրանք վայրագօրէն սպանեցին երիտասարդ մտաւորական գործիչ Տիգրան Աւետիսեանին — Ե. Աղաթոնը խօսք գտա՞ւ, մի օր համարձակեցա՞ւ դատապարտելու այդ զազրելի արարքները

Հ. Առաքելեանի սպանութիւնը դատապարտելի էր բայց, մեծարգոյ Պ. Աղաթոն, ո՛ւր ամէն կարգի Աղաթոններ, ձեր խօսքը կը լսուի եւ նշանակութիւն կ'ունենայ միայն ա՛յն ժամանակ, երբ Հ. Առաքելեանների կողքին տեսնէք եւ քաջութիւն ունենաք խարազանելու նաեւ Խորէններին եւ Գիւտ եպիսկոպոսների նկատմամբ գործուած ոճիրը, այլապէս — ձեր արցունքը կը մնայ կոկորդիլոսի արցունք, ձեր յուզումը կը լինի կեղծ եւ ձեր խրատը՝ ծիծաղելի:

Պ. Աղաթոնը «չափաւորութեան» եւ «աչալրջութեան» քարոզ է կարդում մեզ: Սիրով կը լսէինք այդ քարոզը, եթէ նա տրամադրութիւն ունենար նոյն քարոզը կարդալու եւ իր գաղափարակիցների գլխին: Տեսէ՛ք ինչե՞ր տեղի ունեցան այս վերջին վեց-եօթը ամիսների ընթացքին Աղաթոնը կարդաց, անշուշտ, որ գտնուեցին հրէշածին առաջնորդներ, որոնք Հայոց սպայեյին դրօշը մարդկային կեղծանքով պղծելու յանդգնութիւնը ունեցան, եղան հայ կանայք, որոնք յլութիւններ ունեցան յայտարարելու, թէ հայաստանից իրենց համար փարախ պիտի կարեն, աւելի սառը արարքների փաստեր մէջտեղ եկան Հայոց երկնակամարի տակ,— գէթ մի բառով Ե. Աղաթոնի խիղճը ըմբոստացա՞ւ, իր 70 տարիների իմաստութիւնը չառաջարկե՞ց «աչալրջութեան» խօսք ուղղելու այդ գարշելի արարածներին եւ նրանց ներշնչողներին. Մեր պահանջը շատ բան չէ — տարրական արդարութիւն միայն: Արդարը բողոքի կայծ եւ ուրիշ ոչինչ: Եթէ Պ. Աղաթոնը իրեն բարոյական իրաւունք է համարում, 16 տարի յետոյ, ձայն բարձրացնելու իր կարծիքով դատապարտելի մի արարքի դէմ, բարոյապէս պարտաւոր չէ՞ր բողոքելու եւ դատապարտութեան խօսք ասելու հէնց իր աչքի առջեւ կատարուող ամենազզուելի արարքների դէմ

Ե. Աղաթոնը վրդովւում է Թիֆլիսի «Հորիզոն»ի 20 տարի առաջ գործածած լեզուից: Ենթադրենք թէ տեղին է նրա վրդովմունքը: Բայց Պ. Աղաթոնը, անշուշտ, կարդում է Գահիրէի «Արեւ»ը, Պոստընի «Պայքար»ը, չի՞ տեսնում թէ ինչ անբարոյական լեզու է գործածւում այնտեղ: Անգամ փողոցը աւելի մաքուր է, քան այդ երկու թերթերի էջերը, մանաւանդ, վերջին 6—7 ամիսների ընթացքին: Թիֆլիսի քսան տարի առաջուայ թերթերի լեզուի մասին խօսք ունեցող Ե. Աղաթոնը խօսք չունի՞ իր «Արեւ»ների եւ «Պայքար»ների էջերից իր թքին բող գաղջանքի մասին. Եթէ չի խօ… ում, պէ՞տք է ենթադրել, ուրեմն, որ այդ գարշանքը նրան հաճելի է, հաւասար նրա հոգուն ու մաքին

Օրինակները կարելի է շատացնել, բայց ի՞նչ օգուտ: Պարզ չէ՞, որ Աղաթոնների համար կայ երկու չափ, երկու կշիռ: Հօթենթոթեան մարդկայնութիւն. լաւ է երբ ես քեզ կ'ուտեմ, վատ է երբ դո՛ւ ինձ ուտես: Լաւ է երբ Դաշնակցականներին են սպանում, վատ է երբ Դաշնակցականներն են սպանում: Լաւ է երբ Դաշնակցականներին են հայհոյում, վատ է երբ Դաշնակցականներն են հայհոյում.

Չէ՛, մեծարգոյ Պ. Աղաթոն, յարգանք ունիմ դէպի քո 70 տարիները, բայց ոչ մի յարգանք՝ քո խօսքերի նկատմամբ, որովհետեւ այն խօսքը կեղծ է, կողմնակալ, չի բխում մաքուր աղբիւրից, համեմուած է թունաւոր կրքով եւ նպատակ ունի ոչ թէ ընդհանրական արդարութիւնը պաշտպանելը, այլ թաքփաքական, նեղմիտ գաղափարներ ու շահեր պաշտպանելու: Բանի այդպէս է, քո խօսքը հանրային տեսակէտից մէկ մեթաղի իսկ արժէք չունի:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

(Վերջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստանի ձիեր

Պատմութիւնն իսկ կ'ու… թէ Հայաստան լաւ ձիեր եւ համբաւաւոր հեծելազօրք մը ունէր: Արդի Հայաստանի ձիերը եւս կուգան վկայելու հին համբաւին մասին:

Արդարեւ վերջերս Հայաստանի ձիաբուծական վայ… կողմէ Մոսկուա ղրկուեցան մարզուած ձիեր, որոնք մասնակցելով մեծ ձիարշաւներու, առաջնութիւն շահեցան

Ձիաբուծական տնտեսութեան … վարակներէն «Փառաւոր» էգ … ուակը, երկու տարեկան, «Հուրիա» երկու անգամ, իրարու ետեւէ … ամբողջ Ռուսիոյ մրցանակը.— 1500 … մեթր վազելով մէկ վայրկեան … երկվայրկեանի մէջ սահմանեց … սական մրցանիշ մը:

«Հուրիգայծի վազքին շատ … ցին «Մանիթառ», «Պայծառ», «Պո… տիկ» ձիերը, բոլորն ալ Հայաստանի են, որոնք եւս երկ-երկու առաջին մրցանակ շահեցան, մասնաւորապէս «Պոլիտիկ»ը խլեց երեք առաջին մրցանակ: Այս ձիերուն շահած առաջին մրցանակներուն թիւն է 13:

Ներկայիս այս ձիերը մասնա… մարզանքներ կը կատարեն, եւ … մը որ վերջ, հաւանաբար օգոստոս 11—24ին, պիտի մասնակցին Ռուսիոյ ամենամեծ ձիարշաւներուն, որոնց կը մասնակցին միայն զտարիւն ձիերու «[illegible]»ը

[illegible]

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք (23 յուլիս) —

Գերագոյն Դատարանի արդիւնաբերական բաժինը, նախագահութեամբ Միրոյեանի, դատախազ ունենալով Գրիգոր Զաքարեանը քանի օր տեւող երկար դատավարութենէ մը յետոյ, տուաւ իր վճիռը Երեւանի Ջրմուղի վարչութեան դէմ…

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ցուցահանդէսին մէջ տեսանք նաեւ կլիշէներ, իւղաներկ եւ ջրաներկ նկարներ, մանրանկարներ, լուսանկարներ, նուրբ եւ սիրուն ձեռագործներ, հարթակար, ասեղնագործ արտադրութիւններ, կաշիներու եւ կաշեղէն առարկաներու զանազան տեսակներ, թէյ, լուցկի, ծխախոտ, սիկար, կօշիկի ներկեր, հողէ շինուած արձաններ, մանկական խաղալիքներ, լամբեր, շիշեր, պատրոյգներ եւ ժապաւէններ, ոսկրաշէն մանրանկարներ եւ զարդեր, սատափազարդ սեղաններ եւ տուփեր, արծաթաշէն տուփեր, բաժակակալներ, ափսէներ, շաքարամաններ, ծաղկամաններ, անուշահոտութիւններ, ատամի փոշի, խոզանակ, գրիչ, ընդեղէններ, բանջարեղէններու հունտեր, հացահատիկներ եւն.:

Թաւրիզի ցուցահանդէսը տեսակ մը խթան եւ քաջալերանք եղաւ տեղական արդիւնաբերութեանց եւ արհեստներու համար, թէեւ կային դեռ բազմաթիւ արդիւնաբերողներ եւ արհեստաւորներ, որոնք մասնակցութիւն չունեցան, իրենց անփութութեան պատճառով:

Բացի պարսիկ, հայ եւ օտար երեւելիներէ, ցուցահանդէսը այցելեցին աւելի քան 40 հազար ժողովուրդ: Մուտքը մեծերուն 50 սանթիմ, իսկ փոքրերուն եւ աշակերտներուն 25 սանթիմ.

Գնահատութեան եւ շնորհակալութեան արժանի է յարգելի կազմակերպիչ յանձնախումբի այս ձեռնարկը, որ երկրի արդիւնաբերութիւնն ու արհեստները քաջալերելու ամենալաւ ու գործնական միջոցն է: Իբրեւ առաջին փորձ ցուցահանդէսը շատ շատերու մէջ յառաջդիմութեան եւ մրցումի զգացումներ առթեց, այնպէս որ յառաջիկային կազմակերպուելիք ցուցահանդէսները շատ աւելի յաջող պիտի ըլլան

Ամբողջ Ատրպատականի արդիւնաբերութեանց եւ արհեստներու ընդհանուր ցուցահանդէսի մը պահանջը զգալի է եւ շատ օգտակար:

Վերածնուող Պարսկաստանը տասը տարի նորանոր յառաջդիմութիւններ ցոյց կուտայ քաղաքական, տնտեսական, կրթական, մտաւոր եւ այլ ասպարէզներու մէջ: Շատ ուրախալի է որ հայ գաղութն ալ եռանդով լծուած է Պարսկաստանի յառաջդիմական աշխատանքներուն, որոնց համար չի խնայեր իր նիւթական եւ բարոյական ջանքերը:

Դարերու ընթացքին հայ ժողովուրդը Պարսկաստանի մէջ վայելած է պարսիկ իշխանութեան հովանաւորութիւնը եւ ժողովուրդի եղբայրական համակրանքը, որոնց փոխարէն մեր ժողովուրդն ալ իր բարոյական, նիւթական եւ ֆիզիքական զոհողութիւնները խնայած չէ այս երկրին համար: Մեծն Շահ Աբբասը իր ժամանակին գերազանցապէս գնահատեց հայ ժողովուրդի բազմատեսակ ընդունակութիւնները եւ հայ վաճառականներու եւ արհեստաւորներու շնորհեց բացառիկ արտօնութիւններ, որոնց շնորհիւ Հայերը կարճ ժամանակի մէջ մեծ դեր կատարեցին երկրի արհեստներուն, առեւտուրին եւ արուեստներուն: Այս բոլորին իբր փաստ ու կենդանի վկայ՝ Նոր Ջուղայի հայութիւնն է իր հոյակապ անցեալով, հարուստ պատմութեամբ եւ կատարած անգնահատելի ծառայութիւններով

Հայ ժողովուրդը Շահ Աբբաս Մեծէն յետոյ ալ Պարսկաստանի եւ պարսիկ ժողովուրդին ցոյց տուած է իր հաւատարմութիւնն ու եղբայրական աջակցութիւնը՝ բազմաթիւ ասպարէզներու մէջ: Հայ պետական դէմքեր, զինուորական բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, դեսպաններ, հիւպատոսներ, պալատական բժիշկներ, վաճառականներ, արուեստագէտներ եւն., դարերու ընթացքին փայլած են Պարսկաստանի մէջ իրենց անձնուէր եւ հաւատարիմ ծառայութիւններով: Պարսկաստանի յեղափոխական շարժումներուն (1908 եւ 1912) հայ ժողովուրդն ու հայ յեղափոխական կուսակցութիւնները իրենց լաւագոյն զոհաբերութիւնը ցոյց տուին: Պարսիկ յեղափոխականներու կողքին անձնուէր հայ կամաւոր զինուորներն ալ կռուեցան եւ նահատակուեցան յանուն Պարսկաստանի ազատութեան: Հայ մեծանուն յեղափոխական Եփրեմ խան [illegible] իր թանկագին կեանքը ընծայեց պարսկական յեղափոխական շարժումներուն: Ասոնք բոլոր պատմական իրողութիւններ են, որոնց մանրամասնութիւնները դուրս կը մնան այս յօդուածին սահմանէն:

Նախաքրիստոնէական շրջաններէն հայ եւ պարսիկ պատմական յարաբերութիւններու մասին շատ առատ եւ հարուստ նիւթեր կան: Հայոց պատմագիրներն ու մատենագիրները առաջին նիւթ կը մատակարարեն այդ ուղղութեամբ: Արիական ազնիւ ցեղին պատկանող պարսիկ եւ հայ ժողովուրդներու լեզուներու, դիցաբանութեան, առասպելներու, արուեստներու փոխադարձ ազդեցութեան մասին համաշխարհային պատմագիտական գրականութեան մէջ եղած նիւթերէն ու հրատարակութիւններէն զատ, դեռ շատ ուսումնասիրութիւններ կրնան գրուիլ:

Յիշե՞նք որ հայ տաղանդաւոր նկարիչ Սարգիս Խաչատուրեանի պարսկական որմանկարներու արտանկարումն ու վերարտադրութիւնը թանկագին ծառայութիւն մըն է Պարսից արուեստի պատմութեան համար: Այդ որմանկարներու ցուցահանդէսները Թէհրանի, Փարիզի, Ամերիկայի, Լոնտոնի մէջ՝ պարսիկ եւ եւրոպական մամուլի գնահատութեան արժանացան:

Հայ ժողովուրդը իր առեւտրական ընդունակութիւններով, աշխատասիրութեամբ եւ խաղաղասիրական զգացումներով՝ ինչպէս անցեալին, այնպէս ալ ներկայիս հետ կապուած է Պարսկաստանի իր համեստ ուժերով նուիրուած է նոր վերածնութեան ու յառաջդիմութեան եռանդուն աշխատանքներուն. Թաւրիզի ցուցահանդէսին բերած պատուաւոր եւ ուշագրաւ մասնակցութենէն յետոյ, պարսկահայութիւնը յառաջիկայ սեպտեմբեր–հոկտեմբեր ամիսներուն ալ իր լաւագոյն մասնակցութիւնը պիտի բերէ … պարսիկ աշխարհահռչակ բանաստեղծ եւ հայրենասէր պատմագիր Ֆիրդուսիի ծննդեան հազարամեակի (934—1934) հանդէսներուն

ՀԱՅԿ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Վերջ)

րաքներուն մասին։

Աշտարակցի Խաչիկ Ս. Սաթուն–եան, որ իբրեւ ջրմուղի վարչութեան ... 33 չէքով իւրացուցած է ... 202 րուբլի, զոր մսխած է քէյֆի ... մէջ, դատապարտուեցաւ ... բանտարկութեան։

... Մեղսակիցներ Գրիշայ (Նախ–...), Եղիշէ Շահինեան, Վա... ... աքսորուած ... Մարգարեան դատապարտուեցան ... տարի բանտարկութեան։

Ջրմուղի տնօրէն Վահան Բերբեր–եան, իր անփութութեան պատճառով դատապարտուեցաւ երկու տարի պայմանական բանտարկութեան (երեք տարուան փորձաշրջանով)

Խիստ տաք Երեւանի

Օդերեւութաբանական վարչու–թեան կողմէ կը յայտարարուի թէ յուլիս 20ին Հայաստանի, մանաւանդ յարաբ բամպակամշակութեան յատուկ շրջաններուն մէջ, ջերմութեան աստիճանացոյցը կը նշանակէր․

Լամբրյու՝ 35, Զանգեզուր՝ 35, Նոր Բայազետ՝ 28, Վաղարշապատ՝ 33, Լենինական՝ 30։ Երեւան՝ շուքի մէջ միջին 30, առաւելագոյն՝ 38, իսկ գետնի վրայ, արեւի տակ, առաւելագոյն 71։

Յուլիս 21ին, Երեւան՝ շուքի մէջ միջին 31, առաւելագոյն՝ 38.2, արեւի տակ՝ 69.5։

Հայաստանի մէջ 1885էն ի վեր ջերմութեան ամենաբարձր աստիճանը նշանակուած է նախ 1899ին, յուլիս ամսուն, երբ շուքի մէջ 39.8 աստիճան տաք էր, յետոյ 1934ին յուլիսին, երբ ջերմութեան աստիճանը շուքի մէջ հասաւ 38.2ի։

«ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ»

Երեւանի մէջ, «Նոր աղատութեան» փողոցին վրայ արագ թափով կը շինուի «Աշխատանքի առողջութեան հիմնարկութեան» շէնքը։ Այս շէնքը պիտի ունենայ բնկերային ապահովագրութեան թանգարան, հիգիենական – գիտաքննական ... խաշնոց, աշխատանքի պաշտպանութեան թանգարան, ... եւ բժշկական կարգ մը աշխատանոցներ։

Ներկայիս աւարտած է շէնքին հիմնարկութեան մեծ մասը։ Կառավարութիւնը Մոսկուայէն խնդրած է ...000 րուբլի վարկ, գումար մը որ կը պակսի շինութիւնը աւարտելու համար։ Երբ այս գումարը առացուի, շինութիւնը կ'աւարտի ... ամիս այս հանգամանքի վերջը։

Կարկուտին վնասները

Գրած էինք թէ կարկուտը մեծ վնաս պատճառած է Արարատի շրջանին մէջ Մասիսոյր յանձնախումբ մը, որ աշխատեր վայրը գացած էր՝ ճշդելու համար վնասները, կը հաղորդէ թէ վնասուած է Դիւպայքի (?) հաւաքական եւ անհատական տնտեսութեանց ամբողջ ցանքը 672 հեկտար, Զոմլուի մէջ՝ 129 հեկտար, Խմիրսի մէջ՝ 127 հեկտար, Սամաղարվիլի մէջ ամբողջ ցանքը, 136 հեկտար։ Վնասուած են նաեւ ուրիշ կարգ մը գիւղերու ցանքերը։ Ընդհանուր վնասը կը հաշուուի 1347 հեկտար։ Կարկտահար ցանքը կարելի չէ նոյն

իսկ օգտագործել իբրեւ կեր անասուններուն համար։

ՓՐՈՖ. ՎԱՎԻԼՈՎ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւան այցելեց, յուլիսին, Մոսկուայի գիւղատնտեսական ակադեմիային նախագահը Վավիլով։ Իրեն կ'ընկերանար Հայաստանի գիւղատնտեսական հիմնարկութեան փրոֆէսէօր Թումանեան։ Բուսաբանական ակադեմականը պիտի ուսումնասիրէ Հայաստանի գիւղատնտեսական աշխատանքները, Երեւանի գիւղատնտեսական հիմնարկութեան մէջ երկրագործութեան մասին տրուած դասախօսութիւնները։ Վավիլով, այս առթիւ Երեւանի Մշակոյթի տան մէջ դասախօսութիւն մըն ալ տուաւ «երկրագործութեան եւ անասնապահութեան համաշխարհային կեդրոններուն» նիւթին մասին.

ՀԱՅ ԱՐՁԱԿԱԳԻՐՆԵՐԸ ՌՈՒՍԵՐԷՆ

Մոսկուայէն կը հաղորդեն խորհ. Հայաստանի թէ Հայ բանաստեղծութիւնը ծաղկաքաղ ժողովածուէն վերջ, ուր հաւաքուած են հայ բանաստեղծներու ընտիր գործերը, Ակադեմիա հրատարակչականը ձեռնարկած է պատրաստելու Հայ արձակը, նոր ժողովածու մը, ուր պիտի հաւաքուին հայ նշանաւոր արձակագիրներուն գործերը, ինչպէս միշտ՝ բոլորը ռուսերէնի թարգմանուած։ Նոր ժողովածուին խմբագրութիւնը որոշած է սակայն իւրաքանչիւր հեղինակի տալ մեծածաւալ հատոր մը։

Այս շարքին մէջ կը մտնեն Աբովեան, Պարոնեան, Սունդուկեան, Շիրվանզադէ, եւ ուրիշներ։ Իւրաքանչիւր հեղինակի պիտի յատկացուի կենսագրական բաժին մը, քննադատական ներածական մը։ Իւրաքանչիւր հատորի արտաքին ձեւաւորումը կամ պերպարդումը պիտի կատարուի հեղինակին ապրած միջավայրին ոճով։ Այդ աշխատանքը պիտի յանձնուի հայ նկարիչներու։

ԲԱՆԻ՛ ՀՈԳԻ ԴԵՌ
ԳՐԵԼ –ԿԱՐԴԱԼ ՉԵՆ ԳԻՏԵՐ

Կրթական գործավարութեան պատրաստած վիճակագրութեան համաձայն, ամբողջ Հայաստանի մէջ մինչեւ անցեալ Յուլիսի սկիզբը գրել – կարդալ չգիտցողներուն թիւն է 30,–142։ Իսկ քիչ մը գրել–կարդալ գիտցողներուն թիւը՝ 72,793։ Աշխատանք կը թափուի այս տարի վերջ տալու համար անգրագիտութեան ամբողջ հանրապետութեան մէջ.

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Կոչ Տարօնցիներուն

Հայրենակիցներ, տասներնը տարիներ գլորեցան այն օրէն երբ մեր չէն հայրենիքը խորշակահար եղաւ մեր կրծքի ու ցեղի դարաւոր թշնամիէն։ Այդքան տարեգրութեան մէջ անխոնջ, նախորդներու այդ չարաշուք թուականէն ի վեր, մարդ զաղաններու սպանդէն ճողոպրած բեկորներս մոռնալով մեր երէկը՝ կը մոռնանք մեր քաջարի նախնեաց դիւցազնութիւնները, անոնց անթիւ յիշատակները եւ մեզ կտակուած սրբազան աւանդութիւնները։ Տարօնցին փոխուա՞ծ է արդեօք, Տարօն – Տուրուբերանցին չեղա՞ծ է իր ազգային առոյգութեան

րէն։ Սակայն այդ բոլորը քսան մեզ կարգ մը անտրամաբան մարդոց գործերն է որոնք չեն ճանչնար Դուրան – Բարձրաւանդակի մարդոց խիղճը եւ կեցուածքը եւ անշեղ նկարագրի անթիւ յատկանիշները։ Հայրենակիցներ, պէտք է ի մի գալ ուղղամտօրէն խմբուիլ Միութեան շուրջ եւ ուժեղ համրանքներով ճակատ կազմել, եթէ կը փափաքինք ի հարկին մեր ձայնը լսելի ընել։ Ահա գլխաւոր եւ հիմնական զարմանը մեր գոյութեան ու գործելակերպին եթէ չենք ուզեր մեր սայթաքումներով նսեմացնել մեր նախնիքներու յիշատակը։ Այս օտար երկնքի տակ իսկ անհրաժեշտ պահանջ է որ կարգալ մնանք մեր գաւառն ... սկզբունքին։ Ահա յորս հաղարամեայ գոյութիւն ունեցող հայու – թիւնը եւ անոր պաշտպան հանդիսացող Տարոն – Տուրուբերանցին թէեւ անճիռուած ու խլուած իր գաղաւար օճախէն, բայց ի հարկին պիտի զառնայ հայ ժողովուրդին քաջարի մէկ պահակը

— Ջէնք մեզ, կանգուն ձեզ։ Այդպէս տեսած ու ձեւաւորուած ենք, այդպէս ալ պէտք է մնանք։

Վարչութիւն Փարիզի Մասնաճիւղի (ԿՆԻՐ)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՁՄՇԿԻՏԱԿՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Երջան կրցայ հետեւիլ, Զմշկածակցիներու գաշտահան – դէսը (5 օգոստոս) առվորական հանդէսներէն տարբեր հանգամանք ունէր։ Միօրինակ նկարագրութեան ձեւերէն խուսափելու համար, պիտի տամ միայն շահեկան մասերը։

Հանդէսին կազմակերպիչները ջանք չէին խնայած հանդիսականներ գոհ ձգելու համար։ Հանդիսավայրը այնքան գեղեցիկ էր որ կ'աւելցնէր հանդէսին փայլը։ Պարտէզը խնկամանի կը նմանէր։ Մուտքի դրան առջեւ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները։ Բացումը կատարեց Գ.Գ. Մերիկեան։ Բանախօսելու հրաւիրուած էին Գ. Ա. Արոյեան, որ հայրենակցական միութիւններու դերին վրայ ծանրանալով, ըսաւ թէ գերագոյն պարտք ունինք ամէնքս ուժանալ, ... միւսէն մեր մատաղ սերունդը։ «Ձեզին զօրացման եւ միութեան համար եկէք գոհենք ամէն ինչ, թող վերջ գտնեն կիրքն ու ատելութիւնը Հայու սրտէն։ Օտար աստղերու տակ մեզի միայն մէկ բան կայ ընելիք, պահպանել հայկական աւանդութիւնները ... կազմել մեր բոլոր որբութիւններուն անազարտ պահելով մեր ժառանգը, պարգացնել եւ զօրացնել մեր մշակոյթը որ ազգերու է ազգերու ենթարոյժան. օրինակ առնենք օտարներէն թէ ինչպէս իրենց մշակոյթին վրայ կը գուրգուրան եւ հոգածու են զայն սերունդէ սերունդ փոխանցելու։ Անհատական ընկերային միութիւններու եւ կուսակցութիւններու դրօշները թող խոնարհին ազգային դրօշին առջեւ ու այն առեն մենք մեր բաղձանքին է իտէալին շուտով կը հասնինք»։

Բանախօսութիւնէն վերջ առատալոյս դուանայով բեմ եկան խումբ մը աղջիկներ եւ հայկական տարազով պարեցին «Հոյ Հիլինէ, Հիլինէ», «Մեր

խակի ծառ եմ անհել, Իմ սիրտս քեզի մօտիկ»։ Տաւիղ զուռնան կը թնդացնէր պարտէզը ու խումբը կը գառնար ու կ'երգէր փոխն ի փոխ։

Երգ ու պար... խինդ ու ժպիտ։ Սիրտերը կը բոցբռկին եւ հոգիները կը խայտային ուրախութեամբ, պահիկ մը մոռցնելով ամէն հոգ ու վիշտ։

Ցետոյ Մ. Գաբրիէլեանի կողմէ զաւեշտ մը տրուեցաւ «Երեք քաջերը» որ խիստ յաջող անցաւ. Ամէնէն վերջը տեղի ունեցաւ Միութեան վիճակահանութիւնը որմէ շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 225 թիւը շահեցաւ զոյգ մը գուլպայ, 049 շիշ մը անուշահոտութիւն, 095 աքաղաղ մը, 598 պատի զարդ մը, 666 զոյգ մը կօշիկ, 611 Ազգ. Պարգեւագիրք տոմս մը։ Գ. Մերիկեան իր փակման խօսքին մէջ ըսաւ.— Այսօր Վանեցին իր հոգիին մէջ կը զգայ Վանը, Խարբերդցին իր երեւակայութիւնով թըռիչք կ'առնէ դէպի Խարբերդ ու ամէն մէկս կը զգայ թէ ինք իր հայրենի բնագաւառին պաշտն է որ կ'ապրի, մենք պիտի պահենք մեր հոգիներուն խորը ամէն ինչ որ մեզի հետ ենք բերած, որպէսզի բախտաւոր օր մը գարձեալ մեզի հետ տանինք մեր հայրենիքը»

Փափաքելի պիտի ըլլար որ բոլոր հայրենակցական եւ գաւառային միութիւնները այսպէս համերաշխութեամբ հրապարակ հանէին իրենց գործը, անկեղծօրէն փարելով շինարար եւ հայրենասիրական աշխատանքի.

Միսաք Խոյեան

«ԽԱՆԱՍՈՐ»Ը ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, 7 օգոստ. (Յառաջ).—Այս տարի եւս Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը տօնուեցաւ օգոստ. 5ին, կիրակի ցերեկ, յետոյ ժամը 2.30էն մինչեւ գիշերուան 12, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. կոմիտէին եւ մասնակցութեամբ բոլոր խումբերուն։ Նախապէս որոշուած էր դաշտապարահանդէսով մը տօնել, սակայն օդին անյարմարութեան պատճառաւ տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. ժող. Տան սրահին մէջ։ Դրան վրայ կը ծածանէին զոյգ եռագոյնները։ Հանդէսը բացուեցաւ ընկ. Դրբրքճեանի նուագած «Մշակ բանուորով», զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս։ Նախագահ ընկ. Ա. Միքայէլեան քանի մը խօսքով բացատրեց հանդէսին նպատակը եւ յետոյ հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս յարգել Խանասորի հերոսներու յիշատակը։ Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին փոքրիկներ Տ. Մելքոնեան, Գ. Ցակոբեան, Օր. Օր. Աստուրեան, Նաթուրեան (Լասրոնթայէն) եւ Գ. Ս. Ճեյրեան արտասանութիւններով։ Տիկ. Տիկ. Հ. Դրիգորեան՝ «Իմ ծիծեռնակ», եւ Ա. Կարապետեան՝ «Անուշ» են ուրիշ մեներգներով արժանացան ծափերու։ Փոքրիկ Լուսինեան պարեց «Տասներկուքը» ընկերակցութեամբ ընկ. Դրբրքճեանի ճագին, որ մէջ ընդ մէջ կը հնչեցնէր ազգային եւ յեղափոխական երգեր։ Գործոյն ընկերներէն x. որ ներկայ էր արտասանեց Մ. Վարանդեանի «Հայ հերոսները»։ Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկ. Խ. Մկրտիչեան։ Ընկերը պարզելով Խանասորի արշաւանքին առաջ հայ ժողովուրդին մէջ տիրող հոգեբանութիւնը, բացատրեց թէ Դաշնակցութիւնը, Րաֆֆի, Երիմեանի եւ ուրիշներու հայրենասէր եւ յեղափոխական գրականութեան շնորհիւ, զարգացաւ մարտական ոգին եւ յանգեցաւ Խանասորի արշաւանքին եւ ուրիշ հերոսական պայքարներու։ Ան – տայ անդրադառնալով գաղութներու կացութեան, բացատրեց Դաշնակցութեան դերը։

Հանդէսը փակուեցաւ «Մեր հայրենիքով» եւ ներկաները յոտնկայս ունկնդրութեամբ։ Ցետոյ սկսաւ խնջոյքը Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Ս. Առաքելեան, որ յաջողութեամբ վարեց իր պաշտօնը։ Եղան բաժակաճառեր, մեներգներ, խմբերգներ, հայկական եւ եւրոպական պարեր, որոնց կը մասնակցէին բոլոր ներկաները, առագծելով ուրախ մթնոլորտ մը։ Օրուան տանի մասին խօսք առաւ ընկերներ Միքայէլեանին, Հերոյեանը եւ Գ. Կարապետեանին։ Այս վերջինը իր բաժակաճառով յայտնեց որ «Մայիս 28»ը, Խանասորի արշաւանքի եւ այլ ազգային տօները չեն տօնուիր բոլորին մասնակցութեամբ, ինչ որ գէշ երեւոյթ մըն է։ Յանձնախումբին կողմէն խաղցած մեծ մը եւ 2 շիշ ... ինքը գինի աճուրդի դրուեցան ծախսերը գոցելու համար։ Աճուրդը 220 ֆրանքի բարձրացաւ եւ շահեցաւ Լասրոնթայի «Խամակ» խումբէն տիկ. Ագնիւ Նաթուրեանը, իր կողմէն նուիրելով 20 ֆրանք եւս։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՄԵՂ ԴԱՌՆՈՒԿՆԵՐԸ

«Հայրենիք» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 յուլիս).

— «Եթէ հաւատալու ըլլանք մեր ներքին Թուրքերու Պաքթին թերթին, այսպէս կոչեցեալ Դուրեան Յանձնախումբը եւ իր մարդիկը դեկտ. 24էն ասդին «ոչ մտէն անցուցին, ոչ ալ հետամուտ եղան բանտարկեալներուն եւ կամ ոեւէ մէկուն անիրաւութիւն ընել ամենադոյզն չափով, ոչ ալ ոեւէ հակօրինական ծայրի մէջ գտնուեցան»։

Դժբախտաբար, վերջին ամիսներու ազդադրող փաստերը աւար ծիշդ հակառակը կ'ըսեն։

Ո՞ր խղճամիտ ու պարկեշտ Հայը, որ հետեւեցաւ մեր գաղութի կեանքին, կրնայ ըսել, թէ Դուրեան յանձնախումբի մարդոց դաւադիր ջանքերուն հետեւանքով չէր որ տեղի ունեցան ձերբակալութիւնները։ Ո՞վ կրնայ ըսել, թէ Դուրեան յանձնախումբի մութին մէջ գործադրած խիստ կասկածելի միջոցներուն հետեւանքով չէր որ բոլոր վկաները ալ վերջէն ի վնաս բանտարկեալներու փոխեցին իրենց սկզբնական ցուցմունքները։ Ո՞վ կրնայ ըսել, թէ Դուրեան յանձնախումբի մարդոց արգահատելի մեքենայութիւններուն հետեւանքով չէր որ նոյն իսկ Պոսթընէն Նիւ Եորք տարուեցան բացարձակապէս կեղծ վկաներ։

Դուրեան յանձնախումբի մարդիկ չէի՞ն միթէ, որ՝ ամբողջ ամերիկահայ գաղութը տակնուվրայ բրին, եղբայրը եղբօր դէմ, կինը ամուսնոյ, հայրը զաւակի դէմ հանեցին, իրենց

սխրաբոտքին գրպարտութիւններով, կազմակերպած գրգռութիւններով, պոյքոթներով ու փողոցային կախինքով անչափելի նիւթական ու բարոյական վնասներ հասցուցին մեր գաղութին ու ազգին։

Դուրեան յանձնախումբի մարդիկ չէի՞ն միթէ, որ տասնեակ հազարաւոր տոլարներ հաւաքեցին ու ծախսեցին մութին մէջ, ամէն գնով Դաշնակցականներու վրայ ձգելու համար Նիւ Եորքի սպանութեան յանցանքը։

Դուրեան յանձնախումբի մարդիկ չէի՞ն միթէ որ իրենց տրամադրելի բոլոր միջոցներով նախապաշարեցին դատաւորը եւ դատաւորն ալ երկրորդ դատախազ մը դարձուցին։

Դուրեան յանձնախումբի մարդիկ չէի՞ն որ. չխաշուեցան ամէն հնարաւոր միջոցներով ազդելու Նիւ Եորքի դատարանին վրայ՝ անպայման դատապարտել տալու համար բանտարկեալները։

Եկէ՛ք եւ այժմ ալ ըսէք, թէ իրենք հետամուտ չեն եղած եւ բանտարկեալներուն կամ ոեւէ մէկուն անիրաւութիւն չեն բրած, կը ճշմարտէք... թէ Թուրքերուն միայն վայել իրենց ազգադաւ գործերը ծածկելու համար, իբրեւ միանգամայն անմեղ, անմեղ բաներ։

Հայ հասարակութիւնը սակայն կը սպասէ իրենց հրապարակային հաշուետւութեան, թէ ինչպէ՞ս եւ ի՞նչ «օրինականութիւններու» վրայ վատնած են իրենց հաւաքած տասնեակ հազարաւոր տոլարները եւ թէ տակաւին ի՞նչ նպատակներ կը հետապնդեն՝ Նիւ Եորքի դատավարութենէն ետքն ալ շարունակելով վերջ տալ իրենց կասկածելի գործերու «յանձնախումբի գոյութեան»։

Այսպէս ընդհանուր երգ ու պարի եւ ուրախութեան մէջ, խնճոյքը շարունակուեցաւ մինչեւ կէս գիշեր եւ ներկաները մեկնեցան հայրենիքի անկախութեան վառ գիտակցութեամբ։

Վ.Նուտեն

ՓՈՒԲԻԱՄԱՍՈՒԹԵԱՆՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ

«Այժմ ալ անդկութեանց համաձայն, Պոլսոյ փոքրամասնութեանց դպրոցներուն մէջ աստիճան աւելի կարեւորութիւն պիտի տրուի այս տարուընէ սկսեալ։ Որոշուած է այս դպրոցներուն ուսուցչական կազմին մէջ հիմնական փոփոխութիւններ կատարել։

ԱԻԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՐԶՆԿԱՅԻ ՄԷՋ

«Ճիւմհուրիէթ» ի Թղթակիցը կը հաղորդէ.— Տէրճիմի աշիրէթէն 14 աւազակներ, Երզնկայի – Երզրում ճամբուն վրայ, Քօյու կիրճին մէջ կողոպտած բրած եւ ատրիկան գին – ... Երզնկայի զաչտը իջած են։ Աւազակները այսուհեկ ալ հովիւ մը բռնելով անոր 120 ոչխարները յափշտակած են։ Իրազութիւնը Երզնկայի ատրիկան գինուորներու հրամանատարութեան լուր տրուած ըլլալով, սկսած են հետապնդութել աւազակները որոնք ընդհարում մը ունեցած են ատրիկան գինուորներուն հետ։ Այս ընդհարման հետեւանքով, աւազակները ոչխարները ձգած ու փախած են. հետապնդումը կը շարունակուի։

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՇԵՐԻՏԸՆԻ ՃԱՌԸ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Գ. ՇԵՐԻՏԸՆ.— Երբ կէտի մը վրայէն կ'անցնիք, կը տեսնէ՞ք հնարքները, խաղերը։ Երբ կէտի մը կը մօտենաք որ կը ցաւցնէ, կը վնասէ՝ «Այդ՝ բաներէն մին է, որ կը պատահի։ Զիս ի խարել. կրնար խաբել ձեզ։ Այդ ցանցաց մինչ.

Կրնայի կանչել Կարապետեան եպիսկոպոսը, կրնայի։

Պարոնները նկատի առէք եւ կշռեցէք. Կարապետեան եպիսկոպոսը իմ պաշտօնատինակը կանչելը ունի՞ այն արժէքը, որ պիտի ունենար Կարապետեան եպիսկոպոսի Նիւ Եորք Բաունթիի դատախազին կողմէ կոչուիլը։ Ձէ՞ք տեսներ։ Ձէ՞ք տեսներ այդ հիմա։

Ձեզ գիտեր թէ կանչեցին թէ ոչ, բայց անոնք չեն կրնար խաբել ձեզ ու չեն կրնար խաբել մեզ։ Այդ խոցեց զինք։ Այդ խաղ մըն էր.

Այս է իր գաղափարը, Օ՛հ, Շերիտըն, դուն կրնայիր կանչել Կարա–պետեան եպիսկոպոսը։ Անշուշտ կրնայի։ Անշուշտ կրնայի։ Այս, մատծեց ըսել թէ Շերիտըն կը խարէր երդուեալները։ Ոչ, ես այդ բանը չեմ ըներ։ Ձեզ կրնար, ոչ ալ կ'ուզեմ խօսիլ այդպիսի բանի մը մասին։ Շատ դժուար բան մը պիտի ըլլար ինծի համար եւ դասն ու անպատշաճ բան մը պիտի ըլլար ինծի համար վատնել ձեր ժամանակը սրակելով այդ։ Ջեմ ըսեր թէ խարերայական էր, ոչ ալ պիտի կոչեմ ատանձնային ապշութիւն, բայց այնքան շատ խաղեր կատարուեցան մտքերը շփոթելու համար այս դատին ընթացքին, որ հնարքները իրենց կատարելութեան հասան, երբ երէկ քահանան վկայի աթոռին վրայ էր, ու դատախազը անկէ պահանջեց. պատասխանել այո եւ ոչ։ Եւ քահանան ի պատասխան մէկ հարցումի ըսաւ թէ ինք ունի երկու այո եւ մէկ ոչ։ Ի՞նչպէս կրնամ ընել ես այդ բանը։

Ե՞րբ սկսար ծեծել կինդ, ըսէ այո կամ ոչ։ Կը խօսիք մտքերը շփոթելու, փուշի ցանելու մասին։

Սելանիկ քաղաքին մէջ Թամկամար այսինքը, այնինչ ամսուան 13ին դիխուն հարուած մը չէրե՞ց եւ չդնա՞ց տունը, համբուրեց կինը, մնաց բաւ – բով բաւ եւ յաջորդ օրը Դաշնակցականները չզարկի՞ն։ Առիկա հաստատ դատողութի՞ւն է։ Մեզ ամբաստանեցին ամէն բանով, բացի Լինտպըրկի երեխային անհետացումէն։ Տէօրը։

Ինչո՞ւ ես չկանչեցի Կարապետեան եպիսկոպոսը։ Դուք հարցուցէք ձեզի այդ ալ։

Կարապետեան եպիսկոպոս խորանը չէր։ Ան թախտին մէջն էր։ Ան գիտէր թէ ինչ տեղի կ'ունենար։ Գաղտնի կերպով կանչուա՞ծ են զայն։ Ձեզ գիտեր։ Վկայի աթոռ չհանեցին։ Գիտէք որ ամէնէն դժուար բաներէն մէկն է ազատիլ Փիզիքական իրողութենէ մը։ Խիստ դժուար բան է ազատիլ արեան բիծէն։ Եթէ դուք կարես մայր երակ մը, եւ ոեւէ մարդ ունի զէնքի մը— արեան բիծ կա՞յ այս զանակը գործածողին վրայ։ Արեան բիծ կա՞ր անոր վրայ երբ բանտարկեցաւ դեկտ. 24ին։ Ոեւէ բան դրկեցի՞ն Գելվիւ հիւանդանոցին Թանձրաբանական ժամանակին, եւ բսի՞ն, որ մենք կ'ուզենք այս վերարկուին թեզանիքը քննել, գտնելու թէ՝ անոր վրայ արք.ին արեան նման արիւն կա՞յ։

Արդ, գանք այն կէտին, որ Զատիկեանի մասին պատմութիւն մը բրաւ, եւ իմ խօսքը դրեթէ կը մտածեմ իր վախճանին։ Տասը բոպէ ունիմ մի– այն, եւ ճշգապահ պիտի ըլլամ։

ԴԱՏԱՒՈՐԸ.— Կրնաս առնել որքան ժամանակ որ ուզես։

Գ. ՇԵՐԻՏԸՆ.— Շնորհակալ եմ։ Ձեզ ուզեր խօսելով ձեզ մեռցնել։ Ձեզ ուզեր խաբել ձեզ։

Կը յուսամ որ լեզուս փակչի բերանիս, եթէ ոեւէ դատ ներկայացնելու ժամանակ, եւ մանաւանդ այս ինն անձերու բախտին հետ խաղցող այս դատին մէջ, վայրկեան մը իսկ կասկած ունենամ ձեր իմացականութեան պակասին մասին։

Եթէ իմ բառերը տրամաբանական չեն թուիր, եւ իմ պատճառաբանութիւնները բանաւոր չեն թուիր ձեզ, կրնաք նկատի չառնել։ Կը կարծէ՞ք թէ ես կ'ուզեմ խաբել ճշմարտութիւն մը։ Երբեք չեմ ըրած եւ ոչ մէկ ատեն պիտի ընեմ։ Ես անկախ մըն եմ, իմ հոգիին տէրն եմ, եւ կը կարծեմ թէ ուղիղ կերպով տրամաբանելու կարող եմ։ Եւ առիկա ներքին պայքար մը չէ ինծի համար։ Կ'ուզեմ որ դուք արդարութիւն ընէք այս խնդրին մէջ։ Ես միայն կ'ուզեմ ձեզի հետ տրամաբանել այս դատին մէջ։

Ցիշեցէք այն կինը, որ ըսաւ թէ՝ Զատիկեան անցեալ օգոստոսին Լէյք Հոփաթքոնկ էր, եւ դրօշը վար առնուած էր։ Ի՞նչ ըսաւ այդ կինը։ Ըսաւ որ Զատիկեան իրեն ըսած է թէ հայ դրօշին վար առնելու լուրը սուրի մը պէս անցած էր իր սրտէն... մտածել որ արք.ը ոտնակոխ ըրած էր, մերժած էր յարգել հայկական դրօշը երբ ինք —եւն եւն

Կը կարծէ՞ք թէ այդ բանը տեղի ունեցած էր։ Ի՞նչ էր տեղի ունեցած։ Գիտէք որ որոշ տիպի մարդիկ ըստախօսներ են։ Ես կը չէշտեմ այդ։ Երբ տղայ էի, տեսայ այդ։ Եւ լաւ մարդիկ կը պատմեն անկարելի պատմութիւններ։ Իրլանտացիները բառ մը ունին ատոր համար։ Անոնք ատոր համար բառ մը ունին — kistraugh։ Մէկը կ'ըսէ քեզի. «Անցեալ օր հօրեղբայրդ տեսայ, քեզ կը հարցնէր»։ Եւ բեւակայութեան ծնունդ ստապատում մը։ Եւ կ'ըսէ նաեւ. տեսայ հայր արքունին ու Պրինէթը, քեզ կը հարցնէր»։ Եթէ ստուգես, ճշմարտութեան կոտոր մը իսկ չես գտներ։

Այդ կինը լսեց խօսակցութիւն մը դրօշի մասին Եպիսկոպոսը Զատիկեան ամենայն հաւանականութեամբ բռած կ'ըլլայ. «Ահա, լաւ բան մը որ բրած է մեր դրօշին համար», եւ արտայայտած ինքզինք։ Մնացեալը յաւելուած է։ Բարի կինը կ'ուզէ երկինք երթալ։ Ան կ'ուզէ երկինք երթալ առանց քաւարան երթալու, եւ անշուշտ որ չուզեր դժոխք երթալ։ Ան կ'ուզէ տեղ մը գրաւել ճիշդ արք.ին մօտ։

Գալով նոյ. 26ին։ Նկատեցի՞ք թէ բան մը պատահեցաւ։ Անոնք թուական մը ընտրեցին, երբ բարեբախտաբար անոնց ազգականներէն մին մեռած էր։

Արդ, եթէ դուք տիկ. Ոսկանեանը կը բերէք վկայելու թէ իր ամուսինը մեռաւ այդ օրը, անոնք կրնային ըսել թէ Թերեսան բնաւ ամուսին ունեցած չէր եւ բնաւ չէ մեռած։

(9)

(Շար.)

նապը, որովհետեւ Գերմանիոյ ժողովուրդին մեծ մասը գետնա-խնձորով կը սնանի։

Արծաթին ազգայնացումը Մ. Նահանգներուն մէջ

— օ՛օ —

Նախագահ Րուզվէլթ օգոստոս 9 թուակիր հրամանագրով մը ազգային սեփականութիւն հռչակեց արծաթը, համաձայն 1934 յունիս 19ին քուէարկուած օրէնքի մը, որ կ՚ըսէ.— 1. Արծաթ գնել երկրին մէջ եւ երկրէն դուրս, ունկին 50 սէնթէն վեր չըլլալու պայմանով.— 2. Այսպէս ձեռք բերուած արծաթով լրացնել Մ. Նահանգներու դրամական պահեստը, մինչեւ որ ան բաղկանայ երեք չորրորդ մաս ոսկիէ և մէկ չորրորդ արծաթէ.— 3. Ի հարկին ազգայնացնել երկրին մէջ եղած արծաթը։ Ասկէ զատ, նախագահը իրեն կը վերապահէր սահմանափակել արծաթի շահագէտներու եւ վաճառորդներու շահերը, հարիւրին 50 տուրք հաստատելով։ Դեռ յունիս 28էն, Մ. Նահանգներու գանձային նախարարութիւնը արգիլած էր արծաթի արտածումը, բացի օրինական պարագաներէ։

Նախագահին յայտարարութեան համաձայն, բոլոր տրամադրելի արծաթը պետական փողերանոցներուն պէտք է յանձնուի մինչեւ 90 օր։

Իբրեւ հետեւանք այս հրամանագրին, բոլոր արժեթուղթերը բարձրացան ամերիկեան սակարանին մէջ, իսկ տոլարը ինկաւ 14 ֆր. 995ի։ (Փարիզի մէջ՝ 15.11)։ Ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ ազգայնացումը անհրաժեշտ էր, որովհետեւ արծաթին գինը կը բարձրանայ, եւ կառավարութիւնը չի կրնար 50 սէնթէն աւելի վճարել։

Առաջին օդանաւին 50ամեակը

Հինգշաբթի օր Շալէ-Մէօտոնի մէջ տօնուեցաւ Ֆրանսական առաջին օդանաւին՝ «Ֆրանս»ի թռիչքին 50ամեակը, նախագահութեամբ օդանաւային նախարարին։ 1884 օգոստ. 9ին էր որ այս նախնական օդանաւը — կամ «օդի հրէշը», ինչպէս կը կոչէին այն ատեն— բարձրացաւ Մէօտոնի դաշտավայրին վերեւ։ «Ֆրանս» ունէր 165 ոտք երկայնութիւն, 26 ոտք տրամագիծ եւ 1864 խորանարդ մեթր տարողութիւն։

Երբ երկու կառուցանողները ներս մտան եւ օդանաւը կամ «կինտալաձեւ» սկսաւ բարձրանալ, հանդիսատեսները արտասովոր կը սպասէին արդիւնքին։ Հազիւ հարեւան բլուրներու բարձրութեան հասած, օդանաւը կանգ առաւ, սկսաւ ճօճիլ, բայց կրցաւ շարունակել ժամը 12 մղոն արագութեամբ, թռչելով դէպի Շաթիյոն։ Յետոյ ուղղուեցաւ դէպի Վէրսայլ։ Երբ Շալէ հասաւ, փորձը բաւարար սեպելով որոշեց վերջացնել։ Բայց երեւան եկաւ որ չի կրնար վար իջնել։ Բազմաթիւ տաժանելի փորձերէ վերջը, կարելի եղաւ մինչեւ 250 ոտք իջեցնել օդանաւը եւ պարաններու միջոցաւ փրկել երկու օդանաւորդները։ Ամէն պարագայի մէջ յաջողութիւն մը կը համարուէր այս փորձը։ Կարելի եղած էր հինգ մղոն ճամբայ կտրել 23 վայրկեանէն։

Պուլկարիոյ Թուրքերը Ռումանիա՞ կ՚ապաստանին

«Ճիմհուրիէթ» կը շարունակէ զարմանազան պատմութիւններ պատմել Պուլկարիոյ Թուրքերու կրած «հալածանքներու» մասին։ Այս անգամ ալ Հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղէ Ռումանիոյ «Եըլտըըըմ» թերթէն.

Շումէնի Թուրքերը շատ դէշ ծեծուած են, գէնք փնտռելու պատրուակին տակ։ Անոնցմէ շատեր անյայտացած են։ Յուսը մըն ալ վերջերս գտնուեցաւ Քոնսթանցայի մէջ, պուլկար եւ ռումէն սահմանը անցած ըլլալուն համար։ Բոլորն ալ անպարտ արձակուեցան։ Անոնք կը պատմեն թէ փախած են Պուլկարիայէն, չկարենալով համդուրժել իրենց կրած չարչարանքներուն։

Շումէնի Թուրքերը, ճիշտական գործերով զարգացուած երկու սիրուն ծաղկամաններ չինել տուած են եւ պատուիրակի մը միջոցաւ ընկերի պիտի ղրկեն, իբրեւ նուէր մատուցանելու համար Մ. Քէմալին։

ՊԷՅՐՈ՛ՒԹ, ՄԵՐՍԻ՛Ն ԹԷ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԷԹ

Թուրք թերթերը վերջերս գրեցին թէ պարսիկ կառավարութիւնը որոշած է Մերսինը օգտագործել իրենց Ռուանանցիա Միջերկրականի համար։ Թէհրանի «Իրան» թերթը կը գրէ այս առթիւ.—

Այս լուրը բոլորովին սուտ է, որովհետեւ Թէհրանի կառավարութիւնը այդ մասին դեռ ոչ մէկ որոշում չէ տուած։

Ճիշդ է որ Պարսկաստանը երկու ելք կը փնտռէ ծովու վրայ, իր թրանզիթի առեւտուրին համար — առաջինը Սեւ ծովուն վրայ եւ այդ մասին արդէն համաձայնութիւն մը գոյացաւ Շահին Թուրքիա ճամբորդութեան առթիւ. եւ երկրորդը Միջերկրականի վրայ։ Այս վերջինին համար ճիշդ է որ Թուրքիան զանազան առաջարկութիւններ ըրաւ մեր կառավարութեան, բայց մենք կը յայտարարենք թէ պարսկական կառավարութիւնը ցարդ ոչ մէկ որոշում չէ բրած եւ կը նախընտրէ աւելի Պէյրութի եւ Ալեքսանտրէթի ելքերը որոնք աւելի մօտ են եւ աւելի նպաստաւոր։ Նոյնիսկ կրնանք ըսել թէ ի մօտոյ որոշում մը պիտի տրուի ի նպաստ այս երկու նաւահանգիստներուն»։

Հ. Յ. Դ.

ՇԱՎԻԼԻ «Արզումեան» խումբի ընկերահաւաքական դասախօսական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Պօղոսեանի բնակարանին մէջ։

ԳՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՒ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը վաղը Կիրակի ժամը 6ին սովորական հաւաքատեղին։

Տառածեցէ՛ք Հայ գիրքը

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ ընկերակցութիւնը, որ ամփոփ [illegible] բարձրահաւաք համակրութեան արժանացաւ, միակն է ամբողջ գաղթաշխարհին մէջ որ նահատակուած գրագէտներուն գործերը լոյս ընծայելով, կը յարգէ անոնց անթառամ յիշատակը։

Ո՛ր Հայը պիտի չուզէր ունենալ այդ թանկագին մատեաններէն իր գրադարանին մէջ։

Հակառակ հայերէն գրքի տագնապին, արդէն լոյս տեսած են ՌՈՒԲԷ[Ն] ՍԵՒԱԿ[?] ... գեղեցիկ եւ բովանդակալից հատորներ։

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, ՀՐԱՆԴ (Մելքոն Կիւրճեան), ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ, ՏԻԳՐԱՆ ՉՕԿԻՒՐԵԱՆ, ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ։

Շուտով տպագրութեան պիտի յանձնուի իններորդ հատորը, ԵՐՈՒԽԱՆ ՕՏԵԱՆ, որուն պիտի յաջորդեն ԵՐ. ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ, ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, ՏԻՐԱՆ ՉՐԱՔԵԱՆ, եւ ՌՈՒԲԷՆ ՍԵՒԱԿ։ Տակաւին քանի՜ քանիներ կը սպասեն իրենց կարգին…

Հրատարակչական այս նուիրական գործը աւելի հիմնաւորելու եւ նոր հատորներ լոյս ընծայելու համար, օգնեցէք մեզի, գնելով մէկ մէկ հատոր, որ կ՚արժէ 20 Ֆրանք միայն։ Մասնաւոր զեղչ ամբողջ շարքին համար։

Դիմել՝ M. Barsamian, 121, Rue Marcadet, Paris (18)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ…

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Փ.

Լոնտոն համնելուն պէս պէտք է երթար Քրիսի Ռուզըրի գինետունը. միայն անգամ չեկաւ։ Պաշտօնակը կայարանի ձգեց, թաքսի մը առաւ ու փոխանակ գինետուն երթալու, մեթեքանոց գնաց։ Տնօրէնը անոր նայեցաւ, նոր հով մը կար Ճէնիսընի վրայ.

— Եղա՞ւ, լմնցա՞ւ, հարցուց մարդը։

Ճէնիսըն չկրցաւ անմիջապէս ըմբռնել անոր հարցումին իմաստը. յետոյ յանկարծ յիշեց աչքին ուսեցքը։

Ոչ տակաւին, ըսաւ. մի՛ինչ կ՚ուզէ քիչ մը յետաձգել… եկայ ըսելու համար որ… այսինքն… ալ գործի չպիտի գամ…

— Գործի չպիտի՞ գաս, զարմացաւ տնօրէնը, հրաժարեցա՞ր… առանց լաւ գործ… ի՞նչ ըսել կ՚ուզես…

— Այսինքն, պատասխանեց Ճէնիսըն որ այլեւս վարանելու պէտք չունէր, մաս մը դրամ անցաւ ձեռքս, անակնկալ կերպով… հարուստ ազգական մը մեռաւ եւ…

— Օ՜հ, բախտաւոր տղայ, չա՞տ դրամ…

— Բաւական, այո, ըսաւ Ճէնիսըն. բաւական՝ այս գործէն հեռանալու համար

— Լաւ, դուն գիտես… բայց գիտես որ յաւելում պիտի առանայիր շուտով… եւ առանց տեւական գործի ի՞նչ որ է, քու գիտնալիք բանդ է. խենթ ու խելառ չվատնես դրամդ.

— Երբեք, յիմար չեմ, այսքան տարի այդ պզտիկ թոշակովս կրցայ ինքզինքս ապրեցնել… ոչ, ոչ չեմ վատներ…

— Ի՞նչ պիտի ընես հիմա, հարցուց տնօրէնը

— Պիտի ճամբորդեմ՝ զարգանալու համար. անմիջապէս պիտի մեկնիմ. նախ Ֆրանսա պիտի երթամ, լեզուն սորվելու եւ առեւտրական գիտութեանց մասին հմտութիւնս մշակելու համար. յետոյ Անգլիա պիտի վերադառնամ. անկէ վերջ աւելի երկար ճամբորդութեան մը պիտի սկսիմ…

— Լաւ, յաջողութիւն, ըսաւ տնօրէնը, անշուշտ եթէ լեզուներ եւ առեւտրական թղթակցութիւն սորվելու համար ճամբայ պիտի ելլես, մեզի հետ կապդ պահէ, կրնանք պէտք ունենալ.

Ճէնիսըն ըսաւ որ նկատի պիտի ունենայ այս պարագան ապագային. Գրասենեակին վրայէ վերցուց իրեն վերաբերեալ կարգ մը առարկաներ, «մնաք բարով» ըսաւ իր պաշտօնակիցներուն ու մեկնեցաւ։

Մեթրոպոլէն յետոյ ուղղակի Քարթրայթ Կարտընս գնաց եւ տանտիրուհիին պատմեց ուրիշ սուտ մը։ Ըսկեց հարուստ ազգականին ժառանգութիւնը, բայց աւելցուց թէ ամուսնանալու միտք ունի եւ իր գիւղը պիտի քաշուի ուր ազգականը իրեն ձգած էր նաեւ պզտիկ տուն մը։ Երկու շաբաթական վճարեց անոր ու սկսաւ գոյքերը հաւաքել։ Քանի մը վայրկեանէն իր ունեցածը չունեցածը տեղաւորեց երկու խոշոր պայուսակներու մէջ ու ճամբայ ելաւ. խորհեցաւ որ հոգը անգամ չպիտի ընէր եթէ ուրիշ տեղէն ոտք չկոխէր այդ թաղը։

Որոշած էր արդէն թէ ինչ ուղղութեամբ պիտի գործէր հիմա. հետեւաբար ուղղակի կայարան գնաց, վերցուց իր փոքրիկ պայուսակն ալ ու երկու մեծերը փոխադրեց ուրիշ թաղ մը ուր ապահով տեղ մը պահել տուաւ։

Յետոյ խոշոր վաճառատունէ մը ներս մտնելով կարգ մը գնումներ ըրաւ — հագուստ, փողկապ, գլխարկ, ճերմակեղէն եւայլն. ամէնը մէկ տեղաւորեց նոր պայուսակի մը մէջ։ Իրիկուան դէմ գնաց Փէտինկթըն կայարանին պանդոկը, ուր Արթըր Ճէքինկս անունին տակ սենեակ մը վարձեց։

Անմիջապէս պարպեց իր երկու փոքր պայուսակները եւ պանդոկին ծառայողներուն ըսաւ որ Ֆրանսայէն եկած է ու շուտով պիտի մեկնի. ապա հանգչեցաւ։ Քանի մը վայրկեան վերջ գրեց հետեւեալ նամակը.

«Տիկին,

Անշուշտ թերթերուն մէջ կարդացիք մեր վերջին տեսակցութեան մասին հրատարակուած զեկոյցը։ Բնականաբար կ՚ըմբռնէք որ այդ զեկոյցին մէջ յիշուած առաջարկը մեծ տարբերութիւն պիտի մտցնէ այն կարգադրութեան մէջ որուն շուրջ համաձայնեցանք մենք երկուքս։ Նրկատի ունենալով առաջարկուած պայմաններուն առաւելութիւնը, կը կարծեմ թէ դուք ալ պիտի խոստովանիք որ ինծի համար աւելի շահաւոր է իմ ծառայութիւններս անոնց տրամադրութեան տակ դնել քան թէ կապուիլ մեր համաձայնութեան։ Ի հարկէ եթէ գիտնայի թէ անոնց պայմանները այս աստիճան հետաքրքրական պիտի ըլլային, իմ գիտցածներս պիտի տեղեկացնէի անոնց՝ փոխանակ ձեզի։

Վստահ եմ, սակայն, թէ չպիտի ուզէք որ ձեր անունը մէջտեղ ելլէ եւ նոր պայմաններ պիտի առաջարկէք ինծի։ Եւ այդ բանը պէտք է ընէք անմիջապէս, որովհետեւ ժամավաճառ չենք կրնար ըլլալ։

Հետեւաբար անմիջապէս որ այս նամակը ստանաք վաղ առաւօտ, Լոնտոն եկէք։ Իրիկուան ժամը ճիշդ վեցին Փէտինկթըն կայարանին մէջ գտնուող լրագրավաճառին առջեւը կը սպասեմ ձեզ տեսնելու պատիւին։

Լաւ կ՚ըլլայ, ի հարկէ, եթէ հեռագիր մը ղրկէք ինծի Սփրինկ փողոցի նամակատունը, որպէսզի գիտնամ թէ պիտի գաք թէ ոչ։

Ցապաղումը կրնայ վտանգաւոր ըլլալ, որովհետեւ պէտք է անմիջապէս գործի ձեռնարկենք»։

Ճէնիսըն, որ թուղթին ճակատը կարդացած էր պանդոկին հասցէն, առաւ զայն պանդոկային պահարանի մը մէջ դրաւ նամակը՝ առանց ստորագրելու եւ ... ժամը նամակատուն տարաւ զայն։

Վստահ էր որ անիկա Լէյտի ձեռքը պիտի հասնէր յաջորդ առաւօտ կանուխ։ Թղթախաղի սեղանին վրայ ամէնէն զօրաւոր համբանքը խաղամոլին չափ ուրախ էր ան հիմա։

Յաջորդ օրը երբ նամակատունը գնաց, պաշտօնեան իրեն յանձնեց հեռագիր մը որուն մէջ մէկ բառ միայն.—

ԿՈՒԳԱՄ։

(Շար.)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17. Rue Damesme, PARIS (13e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925) [illegible]

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋՆԵԼԻՔ ՀՆԳԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Պելճիքա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 12 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 12 Aout 1934

ԺԲԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № [illegible]

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ՏԱՔԱՐԻՒՆ ՏՂՈՒ ՄԸ ՀԵՏ

— Կը տեսնէք որ ռամկավարները ամէն առիթով կ'ըսեն, թէ մենք կը լռենք։ Իրենց յօդուածին դէմ՝ յօդուած, բառերուն դէմ՝ բառեր, մինչեւ որ դարձի գան։ Բայց դուք չէք ձգեր որ մենք երիտասարդներս պէտք եղած եռանդով արտայայտուինք։

— Երկու շաբաթուան ընթացքին տեսած էք անոնց թերթերուն եւ ճառախօսներուն քանիք ցնդաբանութիւնները, եւ ապա՞, արտայայտութիւններն։ Ձեզի պէս շատեր կան որ նոյն տրամադրութիւնը կը յայտնեն, բանաւոր թէ գրաւոր, գրեթէ նոյն բառերով։ Կարդացէք սա նամակը.—

«Կ'ուզեմ որ այս երկտող բողոք-ցասումս հրատարակես «Յառաջ»ի մէջ։ Ես Դաշնակցական չեմ, բայց պիտի ըլլամ անշուշտ։ Ես որ Անդրանիկը եւ Արիստակէսը կը սիրեմ երկնային անսահմանութեան չափ, չպիտի նայիմ անոնց հրէշաւոր աչքերուն մէջ, պիտի նայիմ այսուհետեւ ցեղիս արցունքոտ աչքերուն։ Ես չեմ կրնար հանդուրժել որ»…

Ահա երրորդը, գրուած Մարսէյլէն.

«Դատարկապորտներու խումբ մը շփացած Նիւ Եորքի դատավճիռէն, ձիւրջաւի եղած է։ Օրը ցերեկով կը յօխորտան, խնճոյք կը սարքեն, փառաբանելով «հարուածային» յաղթանակը։

Ու չորրորդը Լիոնէն,— «Ցնծացէք, ցնծացէք… ո՞ւր է, ո՞ւր, մեռա՞ւ Դաշնակցութիւնը։ Վերջ տրուա՞ծ է…»։

Կարդացի՞ք բոլորն ալ սկիզբէն մինչեւ վերջը։ Բոլորն ալ երիտասարդներ են ձեզի պէս, բոլորն ալ խոցուած՝ ի տես անբարոյական արշաւի մը որ իր նմանը չունի մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ։ Կը հասկնանք իրենց կացութիւնը. իրաւունքն ալ ունին անգամ ջղայնութեան համար։ Եւ սակայն, մեծագոյն սխալը գործած պիտի ըլլայինք, հրապարակութեան տալով այս ձեռագիրները։ Պիտի նշանակէր շփուիլ օրուան «հերոս»ներուն հետ, ինչ որ իրենց ուզածն է։ Մենք այդ պատիւը չպիտի ընենք այս մարդոց։ Արհամարհա՞նք, արհամարհա՞նք։ Եւ աւելի պարզապէս, քանի որ վստահ ենք մեր ուժին։

— Բայց անոնք չափ ու սահման չեն ճանչնար, եւ աւելի կը յոխորտան, մեր լռութիւնը վերագրելով տկարութեան։

— Ինչ փոյթ։ Եթէ անոնք դաս պիտի չառնեն պատուհասէն — կռանելով, արիւն պղտորելով, անդադար պղծութիւն հասցնելով, ամէնէն սրբազան ճշմարտութիւնն իսկ վեր ի վայր շրջելով, բարի փափաքում։ Ինչո՞ւ հասնիլ ապաւէն հոգեհացներու դէմ, երբ այնքան հոգեր ունինք, կուսակցական թէ ազգային։

— Բայց մենք ամէն օր շփման մէջ ենք ժողովուրդին հետ, եւ հոգեր կրնանք զգալ մեր բարկութիւնը, լսելով անոնց յկար բամբասանքութիւնները եւ գրգռիչ կանչերը։ Երեւի դուք անոնց գրածներն անգամ կարդացած չէք։

— Թող թխեն, գրեն իրենց ուզածին չափ։ Մենք ամփոփուինք մեր ներքին հոգերուն վրայ։ Զօրաւոր է այն որ գիտակից՝ իր պարտականութեան ու պատասխանատուութեան, անվրդով կը շարունակէ իր ճամբան։ Ռուսական առած մը կ'ըսէ.— Կայ քար ժողվելու ժամանակ, կայ եւ քարերը նետելու ժամանակ։ Մենք բարի քրիստոնեաներ չենք, բայց յօդուածին յօդուած, բառինքին բառեր պարզած ատեն, պիտի գիտնանք թէ ո՞վ է կանգնած մեր դիմացը։ Եթէ Դաշնակցութիւնը կրցաւ դիմանալ 45 տարի, իր յաջողութիւնը կը պարտի նաեւ այս առաքինութեան։ Յեղափոխականին առաջին արժանիքը պիտի ըլլայ պաղարիւն կեցուածք եւ պայծառ նայուածք։ Ահա ճիշդ մէկ տարի է որ պայքարը կը շարունակուի անհանդուրժելի։ Այդի՞ն — քը,— մեկ ամսուան ընթացքին միայն Մ. Նահանգներուն մէջ առնուազն 1200 ընկերներ աւելցած են շարքերուն վրայ, առանց հաշուելու պատանեկան ուխտերը։ Ի՞նչ կ'ապացուցանէ այս։

— Բայց քանի կ'աճինք ու կը սորուածուինք, այնքան կը սաստկանայ խուժանավարական խաչակրութիւնը ..

— Ինչո՞ւ կը զարմանաք։ Երբ կը տեսնեն որ ամլութեան կը դատապարտուին իրենց վարչելի խաղերը, բնականաբար պիտի կատղին, փրփուր պիտի տեղան, թոյնը պիտի հոսեցնեն։ Մենք ամփոփուինք մեր հոգերուն մէջ։ Օրինակ, այս յանկուցմները պէտք չէ շփացնեն մեզ։ Քանի զօրանանք եւ տարածուինք, այնքան կը ծանրանայ մեր պատասխանատուութիւնը։ Կատարա՞ծ ենք այդ բեռը տանելու,— ահա հիմնական խնդիրներէն մէկը։ Կուսակցութիւնը պէտք ունի վերանորոգման, երիտասարդացման։ Փոխուա՞ծ են ժամանակներն ու պայմանները։ Փոխուա՞ծ են մարդիկը։ Ոմերը կը պառաւին, դէրերը կը պարպուին։ Ցիջենք հին փառքերը, բայց չմոռնանք անոնց հմայքն, այլապէս երկար յանգած է եւ բարցրացած նոյն իսկ առաջին ճակատին հանդէպ աւելի զօրաւոր հանդիսանալու համար, պարտաւոր ենք աւելի խորապէս զգալ մեր սէրն ու ձերմակը, շունչ ու բաբախ

— Կը հասկնամ այդ բոլորը եւ գեռ աւելին Ասկայն գիտէք որ մեր սերունդը գէթ ապ կ'ըղձայ այս ստորնաձն նմանութեան՝ առաջին անդրադարձականութեան հանդէպ։ Երբ մարդիկ նոյն իսկ մեռելները կը նախատեն եւ ամէն սրբութիւն կը ծաղրեն, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ զսպենք մեր պոռթկումը։ Մեր արդար զայրոյթին թուղթին յանձնելու իրաւունքէ՞ն ալ զրկուած ենք…

— Զրկուած չէք։ Զրկանքը երեւութական է։ Ո՞վ բսաւ թէ մեր ժամուը ձախ երեսը կը դարձնէ, երբ զարնեն աջին։ Բայց, պէտք չէ մեր պայքարի ձեւերը շփոթել միւսներուն հետ։ Քառասուն տարուան դաստիարակութիւնը ոչ միայն պայքարի եղանակներ է սորվեցուցած, այլ եւ յատուկ բարքեր։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐԾԱԹԻ ԱԶԳԱՅՆԱՑՈՒՄԷՆ ՎԵՐՋԸ

Նախագահ Րուզվէլթի հրամանագրէն յետոյ, որով ազգայնացման կ'ենթարկուի Մ. Նահանգներու տրամադրելի արծաթը, այլեւս մօտալուտ կը համարուի միջազգային խորհրդաժողովի մը գումարումը։ Ուաշինկթընի կառավարական շրջանակներուն մէջ կը հաւատան թէ առ այժմ անպաշտօն բանակցութիւններ պիտի կատարուին օտար պետութեանց հետ, մինչեւ որ կարելի ըլլայ համաշխարհային խորհրդաժողով մը հրաւիրել, դրամական խնդիրը լուծելու համար։ Հաւանաբար կարելի ըլլայ այդ ժողովը հրաւիրել մինչեւ վեց ամիս։ Ժողովին գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ համաձայնութիւն մը կնքել ոսկիի եւ արծաթի գիներու մասին։ Զանազան խորհրդակցութիւններ կատարուած են ամերիկեան եւ օտար դրամատուններու վարչութեանց միջեւ, գետինը հարթելու համար։

Նախագահ Րուզվէլթի հրամանագրին վրայ, արծաթի գինը հասաւ 49 սէնթի, ինչոր չէր տեսնուած հինգ տարիէ ի վեր։ Միեւնոյն պատճառով, տոլարը սկսաւ տկարանալ։ Անցեալ օր Փարիզի մէջ իջաւ 14 Ֆր. 985ի, ինչ որ չէր եղած ապրիլ 21էն ի վեր։ Անգլ. ոսկին աւելի ամուր է առ այժմ (76.30)։ Ֆրանսայի պետական արժեթուղթերը 30—40 սանթիմ կորսնցուցին, իբրեւ հետեւանք Մ. Նահանգներու նոր ձեռնարկին։ Ֆրանսայի ելմտական շրջանակները կը քննադատեն նախագահ Րուզվէլթի ձեռնարկը։

89 լեհ բանուորներ սահմանէն դուրս

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ ԱՌՆՈՒԱԾ ԷԻՆ

Իբրեւ հետեւանք Լէսքարփէլի ածխահանքերուն մէջ առաջացած դասադրութեան, 89 լեհ բանուորներ սահմանէն դուրս հանուեցան երէկ, շաբաթ, հակառակ բոլոր դիմումներուն։ Փա տը Քալէի նահանգապետութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, որ եւ է դիմադրութիւն խափանելու համար։ Ընտանիքներն ալ հաշուելով, երկու հարիւր կը հասնի արտաքսուած Լեհերուն թիւը։ Մասնաւոր կառախումբ մը վարձուած էր փոխադրութեան համար, որուն ծախքը, մօտ 30.000 ֆրանք, հոգաց հանքային ընկերութիւնը.

Արտաքսման հրամանագիրը գործադրելու համար պայմանաժամ տրուած էր 48 ժամ։ Ոստիկանական ուժեր կը հսկէին գլխաւոր հանքերուն շուրջը։ Լեհերը ոչինչ գիներով ծախեցին իրենց կարասիները։ Կատարուած բանակցութեանց շնորհիւ, ընկերութիւնը յանձն առաւ 300 Ֆր. հատուցում վճարել իւրաքանչիւր արտաքսեալի, ինչպէս եւ հոգալ ճամբու ծախքը՝ մինչեւ Լեհաստան։ Շատ տրտմալից էր բաժանումը բանուորական թաղերուն մէջ։ Ֆրանսա մնացող Լեհերը, այր, կին եւ մանուկ՝ կ'ողջունէին վտարեալները, որոնք այս հանքերուն մէջ կ'աշխատէին քանի տարիէ ի վեր եւ խնամութիւններ հաստատած էին տեղացիներուն հետ։ Այս վերջիններն ալ յուզուած էին վտարումէն։ Երկու հարիւր բնակիչներու հեռացումով, յաճախորդ կը կորսնցնեն արձարանները, հացագործները եւ նպարավաճառները։

Լիլի լեհական հիւպատոսարանը նիւթապէս անկարելի գտած ըլլալով անցագիր պատրաստել 89 այրերու, 37 կիներու եւ բազմաթիւ երախաներու համար, մինչեւ շաբաթ առտու ժամը 9. որոշուեցաւ կառախումբը սպասցնել Լիլի մէջ, որպէսզի գործողութիւնները լրանան։

Հանքագործներու դաշնակցութիւնը հանրօգուտ շինութեանց նախարարին դիմեց, այս արտաքսումներուն հետեւանքով։ Նախարարը պատասխանեց թէ կառավարութիւնը միայն յանցաւորները նկատի ունեցած է, եւ պէտք չի տեսներ փոխել իր քաղաքականութիւնը այն օտար բանուորներու մասին որոնք կը յարգեն օրինաւորութեան սահմանները։

Գոթական այբուբենը կը վերահաստատուի

Գերմանիոյ կրթական նախարարութիւնը հրամայեց 1935ի Զատիկէն վերահաստատել գոթական այբուբենը, փոխանակ հետեւելու լատինականին։ Արդէն իսկ շրջաբերական մը ղրկուած է, պատրաստուելու համար։

Պատերազմական նախարարին հրամանով, բոլոր աստիճանի սպաները այսուհետեւ Հիթլէրի հետ խօսած ատեն պիտի կոչեն «Առաջնորդ իմ» (Մայն Ֆիւրէր)։

Ճափոնի ծրագիրները մտահոգութիւն կը պատճառեն Անգլիոյ

Ճափոնի ծովային նախարարութիւնը մօտ 250 միլիոն տոլարի վարկ մը պահանջեց, նոր մարտանաւերու շինութեան եւ ուրիշ պատրաստութիւնեանց համար։ Այս ձեռնարկը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Լոնտոնի մէջ, որովհետեւ պահանջուած գումարը գրեթէ կը հաւասարի Մեծն Բրիտանիոյ նաւային ելմտացոյցին։ Ճափոնի ծովային նախարարութեան պահանջները յաճախ կը կրճատուին ելմտական նախարարութեան կողմէ, բայց չի կարծուիր որ այս տարի ալ այդպէս ըլլայ։ Այս պայմաններուն մէջ, մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ նաեւ 1935ի նաւային խորհրդաժողովին մասին։ Նոյն իսկ վախ կայ որ երբեք չգումարուի այդ ժողովը։

Ճափոնի զինուորական ելմտացոյցն է 230 միլիոն տոլար, որուն 145 միլիոնը սահմանուած են բացառիկ ծախքերու։ Այս «բացառիկ»ներուն 60 միլիոնը պիտի յատկացուի Մանչուրիոյ վերաբերեալ ծրագիրներու, իսկ 40 միլիոնը՝ հանդերձանքի բարեզարդման։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՐԶԻԿ ՍԵՐԲՕ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Կոփամարտիկ Մեդրակ Պէրպէրեանէն, ըմբշամարտիկ Հրանդ Նազարեանէն, «Հօքէյր» Չլանեանէն, «Թէնիսմէն» Ասլանեանէն, Աշտանաեան Գ. Աղայեանէն եւ ուրիշներէն վերջ հայութիւնը միջազգային մարզախաղին կուտայ Համբարձումեանը, բուն իսկ Հայաստանի մէջ մեծցած սքանչելի մարզիկ մը որուն մասին անցեալ տարի երկարօրէն գրեց «Յառաջ»։ Ս. Համբարձումեան 23 տարեկան է, 1 մ. 85 հասակով եւ կը կշռէ 106 քիլօ։

Իր նկարը զոր այսօր հրատարակելու առիթը ունինք, կը պարտինք Փարիզեան մեծ մարզական օրաթերթին՝ «Լ'Օթօ»ի, մեր [illegible] պաշտօնակից Ռօպէր Փէրիէ որ [illegible] մեծ նամակագրութիւն մը կատարեց Խորհրդային Միութեան երկիրներուն մէջ եւ որ այս օրերս իր տպաւորութիւնները կը հրատարակէ նոյն թերթին մէջ. Ռօպէր Փէրիէ այցելած է նաեւ Երեւան — ինչպէս Թիֆլիզ, Պաքու եւայլն — եւ հաստատած է թէ մարմնակրթութիւնը կը գրաւէ շատ կարեւոր տեղ մը կառավարութեան նախաձեռնութեանց մէջ։ Այն տեղի ըմբռնումները եւ կազմակերպութիւնները գրեթէ միեւնոյնն են կ'ըսէ, ինչ որ են կեդրոնական վարչութեան՝ Մոսկուայի մէջ. Երեւանի մէջ Հայաստանի մարմնակրթական շարժման վրայ տեղեկութիւններ տուող պաշտօնատար — որուն անունը չկրցաւ յիշել իր վրայ թողուցած է խորապէս կատարելագործուած մարդու մը տպաւորութիւնը. Դարձեալ Երեւանի մէջ առնուած է Հայաստանի մարզական հիմնարկութիւնը, «Կոմպինատ»ի մարզարան — վէլօտրոմը, Զանգի գետին ափը շինուած լողարանը եւայլն։ Անոնց մանրամասնութիւններ անշուշտ պիտի տայ իր յօդուածաշարքին Հայաստանի վերաբերեալ մասին մէջ։

Ինչ կը վերաբերի մարզիկ Համբարձումեանի, Ռօպէր Փէրիէ ըսաւ թէ ան քանի մը ուրիշ հայ մարզիկներու հետ վերջին համամիութենական ողիմպիականէն ի վեր մնացած է Մոսկուայի մէջ, իբր համառուսական ներկայացուցչական խումբի անդամ։ Տարբեր բացատրութեամբ՝ անմիջապէս որ Խորհրդային Միութեան երկիրներուն մէջ բացառիկ արժէքով մարզիկ մը յայտնուի՝ ան այլեւս կը դառնայ կեդրոնին սեփականութիւնը, իր տրամադրութեան տակ կը դրուին մասնագէտներ եւ ամէն կարգի դիւրութիւններ, յառաջդիմելու համար։

×

Ծանրութիւն վերցնելու մասնագիտութիւնը Հայոց մէջ շատ քիչ հանդիպած չէ. այն առթիւն որ հրատարակութեան մէջ գրուեցաւ թէ Համբարձումեան 571 քիլոգրամ վերցուցած է, կարծողներ եղած են թէ, առ իրապէս մէկ անգամէն այդ անհաւատալի ծանրութիւնը վերցուցած է։ 571 քիլօն կը ներկայացնէ հինգ տեսակի փորձերու գումարը. այսպէս կոչուած աջ եւ ձախ ձեռքերով խլում (արաշէ) նոյն փորձը երկու ձեռքերով, աջ եւ ձախ ձեռքերով — կառ կառ — ուղղել եւ նետել (ժըթէ), նոյն փորձը՝ երկու ձեռքերով, եւ երկու ձեռքերով պարզ (տէվըլօփէ)։ Այս հինգ փորձերէն իւրաքանչիւրին մէջ ի՞նչ արդիւնքի հասած է, այդ մանրամասնութիւնները կ'անգիտանանք — Այնքան «Ժողովրդային Հայաստան» այս մասին բան մը չգրեր. բայց 150 մարզիկներու մէջ առաջին հանդիսանալով համամիութենական մրցանիշ հաստատած ըլլալու պարագաները կը բաւեն ցոյց տալու համար Համբարձումեանի արժէքը։

Ծանրութիւն վերցնելու մէջ յաջողելու համար չի բաւեր ունենալ մարմին մը եւ մարզուած մկաններ ունենալ. բիրտ ուժը չէ որ մեծ արժէք մը կը ներկայացնէ այս մասնագիտութեան մէջ. պէտք է ճկունութիւն եւ ճարպկութիւն։ Ֆրանսայի համբաւաւոր մասնագէտ Շարլ Ռիկուլօ որ այս ճիւղին բացառիկն է՝ հարիւր մէթրը կը վազէր 11 2/5 երկվ.ին ինչ որ լաւ ծանրութեամբ մէկու մը համար արտակարգ երաշխաւոր է. արդէն Համբարձումեան ալ չըսե՞րթէ նախապէս թեթեւ աթլէթիզմի նետուած է։

Կը ցաւինք որ զինքը Փարիզի մէջ տեսնելու առիթը չունեցանք։

Ծանրութիւն վերցնելու մրցումները տեղի կ'ունենան հետեւեալ ձեւով.— մարզիկները իրենց մարմնին ծանրութեան համաձայն բաժնուած են դասակարգերու (Համբարձումեան կը պատկանի ամենածանր դասակարգին) իւրաքանչիւր փորձի համար երկաթէ ձողի մը երկու ծայրերը կ'անցուին հաւասար ծանրութեամբ երկաթէ ընկուզակներ՝ որոնք կ'աւելցուին մինչեւ որ մարզիկը հասնի իր տարողութեան եւ յաջողի իր փորձին մէջ.

Ժ. Ե.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

Հ. ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՐՑԸ 1918 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԷՆ — 1919 ՄԱՅԻՍ

1919 յունուարին Օսմ. կայսրութեան հաշուեյարդարը երկրորդական կարեւորութիւն ունեցող խնդիր մըն էր Եւրոպայի քաղաքագէտներուն համար, կը գրէ Նիքըլսըն: «Ամպի պատառ մըն էր այդ խնդիրը, ոչ աւելի մեծ քան մարդու մը ձեռքը»:

Սակայն 1922 հոկտեմբերին այդ ամպը կ'ուռի, կը ծաւալի, մրրկի կը վերածուի եւ «արիւն ու աւերակ կը սփռէ Փոքր Ասիոյ մէջ». կը քանդէ յաղթական պետութիւններուն համագործակցութիւնը եւ «Անգլիոյ մէջ կը ստեղծէ այնպիսի յորձանք մը որուն սասանութիւնը կը ջախջախէ Լոյտ Ճորճն ու իր կառավարութիւնը»:

Ի՞նչ պատճառներ կային որ օրուան վարիչները այդքան միամիտ ըլլային 1919ին, իսկ դէպքերը՝ այնքան զգացուցիչ ու յանկարծական՝ երեք տարի վերջը

Երկու տեսակէտներ կային այդ մասին, դիտել կուտայ հեղինակը: Առաջինը — Հաշտութեան վեհաժողովը չկրցաւ երբեք ըմբռնել Արեւելեան հարցին ստիպողականութիւնն ու իսկական բնոյթը. երկրորդ — Պարտուած պետութիւններէն միայն Թուրքիան էր որ կրնար սպառնալ կարգայ Արեւմուտքի Դաշնակցութեան եւ յաջողիլ

Այս երկու տեսակէտներէն ոչ մէկը բացարձակօրէն ճիշդ էր:

Իրաւ է որ 1919ի սկիզբը Գերագոյն Խորհուրդը պէտք եղած կարեւորութիւնը չընծայեց թրքական խնդրին, որովհետեւ, կ'ըսէ ին թէ «Արեւելեան Հարց»ը պատմականօրէն գոյութիւն չունէր այլեւս: Չէ՞ որ «Արեւելեան Հարց» բառով դիւանագէտներուն մտքին մէջ կ'արծարծուէր Կատարինէ Թագուհիին, Քուչուկ Գայնարճայի, Սան Սթեֆանոյի կամ Պերլինի վեհաժողովին օրերը: Մուտրոսի զինադադարէն յետոյ ստեղծուած կացութիւնը իրաւունք չէր տար այդ տեսակ խնդիր մը սեղանի վրայ բերելու:

Թուրքիան միայն աշխարհագրական տեսակէտով արժէք ունեցող պետութիւն մըն էր 1774էն մինչեւ 1917, այսինքն նոյնիսկ այն շրջանին երբ Արեւելեան Խնդիրը միջազգային քաղաքականութեան ամէնէն գլխաւոր բարդութիւններէն մէկն էր:

Այդ օրերու տարբեր ազդակներ կային. օրինակ Ռուսիոյ յառաջխաղացումը դէպի Սեւ Ծով. Փեթերսպուրկի եւ Վիէննայի մրցակցութիւնը Պալքաններուն մէջ եւ Գերմանիոյ «Դէպի Արեւելք» ազդանշանը:

Իսկ 1919ին այդ մտահոգութիւնները միանգամընդմիշտ փարատած էին: Ռուսիան իր ներքին վէճերով կաթուածահար էր. Գերմանիան ու Աւստրիան անկարող էին նոր արկածախնդրութիւններ սարքելու Արեւելքի մէջ, իսկ Թուրքիան բոլորովին անձնատուր եղած էր դաշնակից պետութիւններուն

Հետեւաբար Գերագոյն Խորհուրդը զանց երեւութապէս իրաւունք ունէր Թուրքիան անկարեւոր նկատելու. «Եւ մինչեւ այսօր ալ այդ երկիրը համեմատաբար կարեւորութենէ զուրկ պետութիւն մըն է»: 1919ի վարիչները իրաւունք ունէին նոյնպէս խորհելու թէ Արեւելեան Խնդիրը առաջուան պէս սուր հանգամանք մը չէր ներկայացներ, թէեւ, կը շարունակէ հեղինակը, այդ սպառնալիքը դարձեալ կրնայ երեւան գալ այսօր, եթէ Հիթլէրի Գերմանիան Արեւելեան Փրուսիոյ յառաջխաղացումը ամոքելու համար վերարծարծէ Պերլին – Պաղտատ երկաթուղիի մը ծրագիրը:

Եթէ Թուրքիան 1920էն 1923 եւրոպական դիւանագիտութեան գլխաւոր խնդիրներէն մէկը եղաւ, պատճառը այն էր որ անիկա սկսաւ երկպառակութիւն ստեղծել Դաշնակիցներուն միջեւ: Առաջակոյս, խոշոր սխալներ գործուեցան, եւ սակայն կարելի չէ ըսել թէ Դաշնակիցներն ու Գերագոյն Խորհուրդը չկրցան պէտք եղածին պէս գնահատել խնդրին էութիւնը: Ընդհակառակն, Թուրքիոյ հարցը «աւելի լաւատեղեակ ու ճշգրիտ հաշիւներու վրայ հիմնուած էր այն օրերուն, քան այսօր»:

Գալով այն տեսակէտին թէ Թուրքիան յաղթական դուրս եկաւ եւրոպական պատերազմէն, պէտք է նկատի առնենք թէ այդ երկիրը ինչ կորսնցուց՝ կեդրոնական պետութեանց հետ զինակցելով.

Թուրքիան ստիպուած տեղ հրաժարեցաւ Եգիպտոսէն, Տրիպոլիէն, Երկոտասան կղզիներէն, Եգէականի կղզիներէն, եւ Կիպրոսէն: Անիկա միանգամընդմիշտ կորսնցուց Սուրիան, Պաղեստինը, Լիբանանը, Անդրյորդանանու շրջանները, Հիճազը, Եմէնը եւ Միջագետքը: 1912ի Օսմանեան կայսրութիւնը, որ մէկուկէս միլիոն քառակուսի մղոն տարածութիւն եւ 36 միլիոն բնակչութիւն ունէր — զանց թողլով վրայ — Պալքանեան եւ եւրոպական պատերազմներէն յետոյ կորսնցուց մէկ միլիոն քառակուսի մղոնէն աւելի հող եւ 23 միլիոն բնակիչ: Այսօր Թուրքիան ունի 445,609 քառ. մղոն հող եւ հազիւ 13.643.270 բնակիչ: Պատերազմին սկիզբը Օսմ. կայսրութիւնը տակաւին զօրաւոր պետութիւն մըն էր, իսկ այսօր առաւելն հանրապետութիւն մը՝ ոչ աւելի ընդարձակ քան Հայտարապատի նահանգը Հնդկաստանի մէջ: Ահաւասիկ թէ ինչ արժեց իր յաղթանակը:

Նիքըլսըն անհրաժեշտ կը նկատէ այս ճշդումները ընել որովհետեւ «արդար պիտի ըլլար Թուրքիան նկատել չափէն աւելի կարեւոր կամ չափէն աւելի յաջող պետութիւն մը»: Եթէ անիկա առժամապէս նշանակութիւն ստացաւ 1920էն 1923, պատճառները պատահական էին այդ նշանակութիւնը յարաբերութիւն չունէր Արեւելեան Հարցին անցեալին հետ եւ կապ չի կրնար ունենալ անոր ապագային հետ: «Սխալ պիտի ըլլար «ժամանակաւոր արդիւնքներու» վրայ հիմնուելով չափազանցել Դաշնակիցներու վրիպումները թրքական հարցին մէջ. իսկ այդ վրիպումներուն պատճառները հասկնալու համար պէտք է պահենք բոլոր համեմատութիւնները»:

Թուրքիա յետպատերազմեան պատմութեան մէջ շատ մեծ նշանակութիւն ունեցող ազդակ մը չէ, իսկ թրքական խնդիրը նոյնպէս չափէն աւելի խոշոր դէպք մը չէր զինադադարին յաջորդող տարիներուն, դիտել կուտայ Նիքըլսըն

Թուրքիան թանկագին նմոյշ մըն է հոգեբանական այն յեղաշրջումին զոր արեւելքը կրեց 1905էն յետոյ: Եզական է այն դժուարութիւններով զորս ստեղծեց 1919էն 1923ի վարիչներուն համար եւ այն սխալներով զորս գործել տուաւ անոնց եւ անզուգական՝ իբրեւ «փաստ» այն մտայնութեան զոր յաղթականները ունէին այդ օրերուն.

Դաշնակիցներու սայթաքումին հիմնական պատճառները ցոյց տալէ առաջ, հեղինակը կը բացատրէ որ «Թուրք կայսրութեան հաշուեյարդարը Անգլիոյ արտաքին նախարար Լորտ Քըրզընի ամէնէն կենսական մտահոգութիւնն էր եւ կարեւոր պատճառներէն մէկը այն հակամարտութեան որ գոյութիւն ունէր իրեն եւ Լոյտ Ճորճի միջեւ:

Այդ հարցին մէջն էր որ երեւան եկան Քըրզընի սխալներն ու առաւելութիւնները իբրեւ պետական մարդ: Անիկա այդ հարցին կարգադրութեան մասնակցեցաւ միայն վերջերը. սկիզբները պատասխանատուութեան բաժին չունէր եւ իր յետագայ յաւակնութիւնները հետեւանք էին 1919ի սխալներուն, սխալներ, սակայն, որոնք իր ձեռքով գործուած չէին

Նիքըլսըն համաձայն չէ բոլորովին անոնց հետ որոնք Գերագոյն ժողովին վրիպումները կը վերագրեն այս կամ այն անհատին «խենթութեան, ագիտութեան, փառասիրութեան, յամառութեան կամ յախուռն շարժումներուն»: Անիկա անհրաժեշտ կը համարի մէկդի դնել այդ անձնական նկատումները եւ քննել հարցին էական պատճառները:

Որո՞նք են այդ պատճառները որոնց հետեւանքը եղաւ Թուրքիոյ երեւութական յաղթանակը:

Այսօր, մետասաներորդ ժամուն ընդառաջելու եղած ենք կացութեան մը որ չափազանց [illegible] էր 1919ին, կ'ըսէ Նիքըլսըն: Կարգ մը ազդակներ որոնք շատ յստակ կ'երեւան այսօր, «մշուշի մէջ էին այն օրերուն». իսկ ուրիշներ որոնք նկատի անգամ չէին առնուեր հիմա, մեծ արժէք կը վայելէին 1919ին

Օրինակի համար [illegible] կ'անցնէր որ զինադադարէն տարի մը ետքը, Ռուսիան ի վիճակի պիտի ըլլար ազդելու թրքական հարցին կարգադրութեան վրայ: Միւս կողմէ նախագահ Ուիլսըն կը պնդէր իր «Եւրոպացի պաշտօնակիցներուն» թէ իր հեղինակութեան շնորհիւ, պիտի մղէր Միացեալ Նահանգները որ լայն պատասխանատուութիւններ ստանձնէին Պոլսոյ մէջ — թերեւս —, իսկ Հայաստանի մէջ՝ անպայման»:

Զարմանալի՞ է, ուրեմն, որ Գերագոյն Խորհուրդը երբեք նկատի չառաւ Ռուսաստանը եւ, կարծես հարկադրուած՝ Միացեալ Նահանգներու որոշումին սպասեց Հիմա արդէն գիտենք թէ Ամերիկան որ եւ է պատասխանատուութիւն չստանձնեց, իսկ Ռուսիան «Թեւ ու թիկունք» եղաւ Մուսթաֆա Քէմալին՝ երկրորդ պատերազմ մը սկսելու համար: Այս երկու դէպքերն ալ կրնային «կարելիութիւններ» նկատուիլ 1919ին, բայց ոչ ոք կրնար ըսել թէ «անպայման» պիտի պատահէին: Այնպէս որ Գերագոյն Խորհուրդը սպասողական դիրքի մէջ էր միշտ:

Հեղինակը անդրադառնալով Գերագոյն Խորհուրդի հիմնական թերութիւններուն, դիտել կուտայ թէ Դաշնակիցները իրենց յաղթանակէն յետոյ երկայրի կացութեան մը մատնուեցան: Հանրային կարծիքը իրենց երկիրներուն մէջ կը պահանջէր որ պարտուածները հաշտութեան պայմանները ստորագրէին բռնութեան տակ. եւ սակայն ժողովուրդները յոգնած էին եւ անկարող՝ այդ բռնութիւնը գործադրելու: Օրուան վարիչներ մէջին ճամբայ մը գտած ուրեմն: Բռնութիւն ցոյց տուին թշնամիներուն, իսկ համակերպութիւն բարեկամ ազգերուն: Ճիշդ չէր այդ լուծումը, որովհետեւ ընդվզում յառաջ բերաւ առաջիններուն մէջ եւ քաջալերութիւն ներշնչեց միւսներուն՝ ներկայացնելու համար այնպիսի պահանջներ որոնք դժուարութիւններ կրնային ստեղծել ապագային: Գերագոյն Խորհուրդը նկատի չառաւ խնդրոյ առարկայ երկիրներու աշխարհագրական դիրքը եւ ժողովուրդներու հոգեբանութիւնը:

Այդ տեսակ լուծում մը բարձր քաղաքակրթութիւն ունեցող կեդրոնական պետութեանց համար, կրնար տեւել միայն տասը, քսան տարի, մինչեւ որ զոհը սթափէր: Բայց Թուրքիոյ նման ժողովուրդի մը համար — «որ պարզապէս կենդանական յօրինուած մըն է» — այդ սթափումը չէր կրնար ուշանալ. «զոհը առջի գիշերուընէ արթնցաւ»:

Գերագոյն Խորհուրդը չըմբռնեց նաեւ օրուան պահանջները: «Անքաղաքակիրթ ցեղերուն» համար «Ֆիզիքական ուժը բաւական չէ». «բարոյականն ալ նոյնքան անհրաժեշտ է»: Այդ ցեղերը պէտք է համոզուէին թէ Դաշնակիցներու հեղինակութիւնը իրենց վրայ անխուսափելի եղած էր եւ ոչ թէ իրենց ազգային արժանապատուութիւնը վիրաւորող երեւոյթ մը: Այդպէս չեղաւ սակայն: Ազգային ինքնագիտակցութիւնը հետզհետէ զարգացաւ անոնց մէջ: Գերմանիոյ սարսափը ստիպեց Դաշնակիցները որ աւելի խիստ վարուէին անոր հետ: Թուրքիայէն չէին վախնար անոնք եւ սխալ էր ենթադրել թէ եւրոպական պետութիւնները երբ եւ իցէ պիտի գործակցէին, բանի զգացնելու համար իրենց հեղինակութիւնը Թուրքերուն.

Այս [illegible] մէկ վայրկեանէն յայտնի էր միայն Անգլիոյ արտաքին նախարար Լորտ Քըրզընին.

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՏԱՐ ՏՂԱՔԸ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Լը Փուլ կը գանգատի, որ օտարականներու տղաքը գրեթէ խուժած են ֆրանսական վարժարանները: Այսպէս Փարիզի մէկ թաղին մէջ, Սէն – Ժէրվէի փողոցին դպրոցը կը յաճախեն 243 աշակերտներ, որոնց 33ը Ֆրանսացի, 210ը օտարական: Ազգութեամբ՝ 152ը Լեհ, 17ը Գերմանացի, 20ը Չեխ, մնացեալը այս կամ այն ազգէն եւ 13 ալ, որ ազգութիւն չունին (ապահովաբար Հայ):

Եւ թերթը կ'աւելցնէ որ պատկերը գրեթէ նոյնն է ֆրանսական բոլոր դպրոցներուն մէջ: Ու ցաւ կը յայտնէ որ ֆրանսական վարժարաններու անօրէնները «տեղ չկայ» կ'ըսեն ֆրանսացի տղոց համար, բայց միշտ կ'ընդունին օտար տղաքը:

ՈՒՌԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ծառերն ալ ունին իրենց սիրահարած բանաստեղծներ:

Այսպէս Նոճիին սիրահար են Դուրեան եւ Ինտրա, աքասիային՝ Զարիֆեան եւ Մահարի, ուռիին՝ բոլոր ռոմանթիքները

Սակայն, նախ քան ռոմանթիքները, ուռին ծանօթ էր գրականութեան մէջ, իբրեւ աղբիւր ներշնչման:

Սկսինք... Աստուածաշունչէն:

Երուսաղէմցիները նախապէս ուռիի ճիւղերով կը զարդարուէին՝ երբ ուրախութիւն կ'ընէին.— Եւ առնուցուք ձեզ յաւուրն առաջնում պտուղ զգեղեցիկ ծառոց, կողերս յարմաւենեաց, եւ ոստս ի տերեւախիտ ծառոց եւ յուռեաց, ուրախ լինել առաջի տեառն զեւթն օր (ՂԵՒՏ. Գլ. ԻԳ. 40):

Վերջերը, ուրախութեան այս խորհրդանշանը դարձաւ տրտմութեան եւ սուգի խորհրդանշան, թերեւս անոր համար որ կը յիշեցնէր հրէական գերութեան օրերը, Եփրատի եզերքը.— Առ գետս Բաբելացւոց՝ անդ նստէաք եւ լայաք յորժամ յիշեցաք մեք զՍիոն: Ի մէջ ուռեաց նորա կախեցաք զքնարս մեր (ՍԱՂՄՈՍ, Գլ. ՃԼԶ, 1 — 2) (*):

Այնուհետեւ ուռին, մանաւանդ «լացող ուռին», որ ծանօթ է «Բաբելոնեան ուռի» անունով եւս, կը յիշեցնէր մարդկային վիշտն ու սուգերը:

Առաջին անգամ Շէյքսփիրն էր, որ այդ աւանդութիւնը տարաւ գրականութեան:

Ուռին Եւրոպա անցած չէր տակաւին: Անգլիա մտած է 1692ին, Ֆրանսա՝ աւելի ուշ: Եւ սակայն կը թուի թէ ուռիին մասին աւանդութիւններ ու երգեր ճամբորդած ու հասած էին մինչեւ Անգլիա: Շէյքսփիր կ'օգտագործէ այդ երգերէն մին, որ ահա —

Թշուառ մարդ մը լալով նստաւ մոլաթզենիին տակ.— Ա՜խ, ուռի՜ն, ուռի՜ն, ուռի՜ն: Ձեռքը կուրծքին, գլուխը ծունկերուն վրայ: Ա՜խ, ուռի՜ն, ուռի՜ն, ուռի՜ն: Ա՜խ, ուռի՜ն, ուռի՜ն, ուռի՜ն, ուռի՜ն: Երգեցէ՛ք, ա՜խ, իմ պսակս պիտի ըլլայ ուռի՜ն:

Զով առուակը կը հոսէր քովէն, եւ աչքերէն կը հոսէր արցունքը: Ա՜խ ուռի՜ն, ուռի՜ն, ուռի՜ն: Դառն արցունքները կ'ողողէին իր դէմքը: Ա՜խ, ուռի՜ն, ուռի՜ն, ուռի՜ն: Ա՜խ, ուռի՜ն, ուռի՜ն, ուռի՜ն: Երգեցէ՛ք, ա՜խ, իմ պսակս պիտի ըլլայ ուռի՜ն:

Թռչունները համր կը թառէին մօտը, ընտելացած իր հառաչանքներուն: Ա՜խ, ուռի՜ն, ուռի՜ն, ուռի՜ն: Իր դառն արցունքները վար կը հոսէին եւ քարերը կը կակուղցնէին: Ա՜խ, ուռի՜ն, ուռի՜ն, ուռի՜ն: Ա՜խ, ուռի՜ն, ուռի՜ն, ուռի՜ն: Երգեցէ՛ք, ա՜խ, իմ պսակս պիտի ըլլայ ուռի՜ն:

Այս երգը ձեւափոխելով, Շէյքսփիր կը դնէ Տէզտէմոնայի սպասուհիին մօր բերանը: Ահա Շէյքսփիրի «ուռիին երգը».—

Ուռենիի պսակ եմ դրած, վշտալից սիրականս լքեց զիս: Ա՜խ, ուռի՜, ուռի՜, ուռի՜: Այս պսակն է որ վայել է լքեալ սիրահարներուն Ա՜խ, ուռի՜, ուռի, ուռի՜:

Ու Շէյքսփիրով, Անգլիոյ մէջ ուռիին տերեւները դարձան խորհրդանշան մը դժբախտ սիրոյ եւ մերժուածութեան Սակայն, ինչպէս դիտել կուտայ Էսթէլ, կ'աւանդուի թէ ֆրանսական կարգ մը գաւառներու մէջ (Մոն եւ Լուարա), տխուր սովորութեամբ մը, երբ աղջիկ մը կը լքուէր իր սիրականին կողմէ, ընկերուհիները գաղտնօրէն ուռիի ճիւղ մը կը կախէին լքեալ աղջկան տան դուռէն Այսուամենայնիւ Ֆրանսացիները, [illegible] դասական եւ խառնուածքով գուարթ, գրականութեան մէջ կը զգուշանային յիշատակել ուռին իբր խորհրդանշան սուգի եւ տրտմութեան: Այնպէս որ երբ Շէյքսփիր գործը կը թարգմանուէր առաջին անգամ, Ֆրանսացիները նկատի չէին առներ «ուռիին երգը»: Լը Թուրնէօր, որ, [illegible], կը թարգմանէ այդ երգը բայց այս ձեւով.—

Ամէն օր նստած՝ ուռիի մը տակ
Ձեռքը դրած սրտին, որ կը մաշէր վէրքէն,
Գլուխը հակած՝ անզգած ծունկին վրայ
Իր սէրը կուլար օրն ի բուն:
Երգեցէ՛ք ուռին եւ իր քնքոյշ կանաչութիւնը
Մինչ անդին՝ պայծառ առուն
Փաղցր կարկաչը կը խառնէր անոր հեծկլտուքին,
Անիկա կուլա՜ր, արցունքները կը թափէին [illegible].
Ժայռերն իսկ կը վշտակցէին իր ցաւին հետ
Երգեցէ՛ք ուռին եւ իր քնքոյշ կանաչութիւնը
Ո՛վ կանանչ ուռի, սիրեցեա՜լ ուռի,
Սիրո՜յ ուռի, դո՛ւն իմ պսակս:
Մի՛ ննջանաք ատոր՝ իմ կրած ցաւերուս համար
Երգեցէ՛ք ուռին եւ իր քնքոյշ կանաչութիւնը:
Երբ քաղցրօրէն կը յայտնէի կրած զրկանքս
Այն ապերախտին որ դրժեց իր երդումը,
Ինծի պէս ըրէ՛, ըսաւ երդմնազանցը
Բա՛ց թեւերդ նոր սիրահարներու:
Երգեցէ՛ք ուռին եւ իր քնքոյշ կանաչութիւնը

Ինչպէս կը տեսնուի, Լը Թուրնէօր շատ ձեւափոխած է Շէյքսփիրի երգը.— նախ չունի գեղօնի ձեւ, ոչ ալ երգի կշռոյթ, յորդորակն իսկ փոխուած կամ գրեթէ ջնջուած: Այսուհանդերձ կը մտնէ աւանդութիւնը ուռիին, որ խորհրդանշան մը կը համարուի այլ եւս դժբախտ սիրոյ եւ լքեալ սիրտերու:

Նախառոմանթիք շրջանին, երբ Անգլիոյ մէջ բնապաշտիկ զգացում մը, կը ծաղկէր [illegible] պարտէզներու սէրը, իր հեղեղուն կանանչութեամբ ուռին դարձաւ ամէնէն գեղեցիկ զարդը այդ պարտէզներուն: Ֆրանսա վարակուեցաւ շուտով, եւ պարտէզներու սէրը տարածուեցաւ Սէնի ափերուն վրայ եւս, յետոյ ա-

(*) Աստուածաշունչին մէջ, անկից զատ, ուռին կը յիշատակուի ուրիշ երեք տեղ (ՅՈԲ, Գլ. Խ. 22, ԵՍԱՅԻ, Գլ. ԺԵ, 7, Գլ. ԽԴ. 4), եւ սակայն ինծի կը թուի թէ անունի շփոթութիւն մը կայ: Այդ շփոթութեան կապուած անկից՝ որ ուռիին վերաբերեալ խօսուածին մասին թարգմանական այլ փոփոխակներ կան, եւ յետոյ՝ երբ Փօլ Տօրմ ուռիին արաբերէնը կը դնէ ֆէրէպ (ցոյց տալու համար նմանութիւնը ասորերէնին), այդ բառը չեմ գտներ բառարանին մէջ: Ալիշան եւս, ինչպէս ցոյց պիտի տամ յետոյ, կը գործածէ այսպէս բառ մը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈԿՐԱՏ ԵՒ ԻՐ ԵՐԿՐՈՐԴ ԿԻՆԸ

Ինչպէս բոլոր Յոյները, Սոկրատ ալ ամուսնացաւ, որ հիմնէ ընտանիք մը, այսպիսով ապահովելու համար իր տոհմին շարունակութիւնը: Չենք գիտեր, ո՞ր տարիքին վճռած էր այս բանը ընել: Կը կարծուի թէ անոր առաջին կինը կը կոչուէր Կսանթիպպա: Անկէ ունեցաւ մանչ զաւակ մը, Սամպրոկլէս: Սակայն, Պելոպոնէսեան պատերազմի ատեն եւ այն սոսկալի ժանտախտէն ետքը, որ խորտակեց Աթենացի ժողովուրդը,— Աթէնքի բնակիչները իրենց ամայացած ու աւերուած քաղաքը վերստին լեցնելու համար նոր բնակչութեամբ, վճռած էին, որ իւրաքանչիւր քաղաքացի կարենայ ունենալ երկու կիներ, եւ բոլոր երախաները ծնունդ առած այս կենակցութենէն՝ ճանչցուին օրինական զաւակներ: Միշտ պատրաստ պետութեան օգտակար դառնալու եւ լաւ օրինակ հանդիսանալու, Սոկրատ այս բացառիկ ու անհրաժեշտ կարգադրութեան համաձայն շարժելու համար, կ'ըսուի թէ անգամ մըն ալ ամուսնացաւ հէգ որբեւայրիի մը հետ, որ կը կոչուէր Միրտօ: Այս կինոջմէն ունեցաւ երկու զաւակներ — Սոփրոնիսկ եւ Մենեքսենէս:

Կսանթիպպան հռչակաւոր է իր անդադրում կռուազանութեամբ: Անոր բնաւորութիւնը, ճշմարտիւ, այնքան անհրապոյր էր, նկարագիրը այնքան բուռն ու խիստ, որ ոչ ոք կարող էր — որքան ալ բարի ըլլար, հանդուրժել այնքան վիրաւորանքներու:

— Էհ, լաւ, Սոկրա՛տ, ըսաւ օր մը իրեն Անտիսթենէս, կրնա՞ս ըսել թէ ինչո՞ւ ամուսնացար Կսանթիպպայի հետ: Կ'ուզէի գիտնալ թէ ի՞նչպէս կը կենակցիս իրեն հետ. ան ամենաչար կինն է որ գոյութիւն ունեցած ըլլայ երբեք աշխարհիս վրայ, որ կրնայ գոյութիւն ունենալ. եւ որ՝ որ եւ է ժամանակ գոյութիւն պիտի ունենայ.

— Գիտեմ թէ, պատասխանեց Սոկրատ, անոնք որ կ'ուզեն լաւ ձիավարներ դառնալ, չեն գներ հանդարտաբարոյ ձիեր, այլ կ'ընտրեն՝ խրտնող տեսակները, վստահ՝ որ եթէ ընտանեցնեն զանոնք, ուրիշները ընելը աւելի դիւրին պիտի ըլլայ իրենց համար: Ես ամուսնացայ Կսանթիպպայի հետ, որովհետեւ կ'ուզէի սորվիլ թէ ինչպէս պէտք է ապրիմ մարդոց հետ, վստահ ըլլալով որ, եթէ կարենամ հանդուրժել անոր, պիտի կրնամ դիւրաւ հաշտուիլ ուրիշ որ եւ է մէկու հետ:

Ըստ աւանդութեան, օժտուած դիւրագրգիռ բնաւորութեամբ եւ աշխուժով, որ երբ խօսէր՝ կ'ազդուէր զինք մղելով բուռն շարժուձեւերու, բոցավառելով իր մեծ աչքերը եւ հասցնելով զինքը մազերը փետելու վիճակի մը, Սոկրատ, դեռ իր երիտասարդութենէն փնտռած էր բոլոր ճամբաները, համբերութեան վարժուելու, իր հոգին հանդարտեցնելու, եւ չհնազանդելու համար բացի իր դատողութեան թելադրանքէն ուրիշ ոչ մէկ բանի: Կ'ըսուի թէ, երբեք չէր խօսեր աւելի հանդարտ եւ աւելի քիչ, քան այն ժամանակ երբ բարկացած էր: Կը տեսնուէր որ զայրոյթը կը տիրէր իր վրայ, եւ ճիգ մը կ'ընէր ինքնազսպումի: Օր մը, զայրացած գերիի մը վրայ, եւ հաշուելով որ բարկութեան պահուն եղած յիշոցները պատիժ մը չեն, այլ վրէժխնդրութիւն մը, ան՝ բաւականացաւ անոր սպառնալով այսպէս.

— Եթէ զայրացած չըլլայի՝ քեզ պիտի ծեծէի:

Յարաժամ հսկելով ինքն իր վրայ, հետապնդելով ու ենթարկուելով շարք մը կարգապահութիւններու, ան հասած էր ինքնատիրապետման այն աստիճանին, որ կ'օգնէր իրեն մարդոց հետ ունեցած յարաբերութեանց մէջ զանոնք քրքրելու, լուռ ժպիտով մը լուսաւորելու, կամ մեղմելու անոնց անհեթեթութիւնները. եւ այս յատկութիւնը յետոյ կոչուեցաւ սոկրատեան հեգնանք: Համոզուած որ չարիքի ամենամեծ մասը, որմէ կը տառապին մարդիկ,— անոնց անհետեւողականութիւնն ու սանձարձակութիւնը — ագիտութեան արդասիքն էին, Սոկրատ հասաւ այն եզրակացութեան, թէ ալ պէտք չէ բարկանայ ոչ մէկ անգամ: Կը հանդուրժէր ամէն բանի, բոլոր թերութիւններու, սխալներու, յիմարութիւններու իսկ, հոգեկան պարզութեամբ մը, որուն կ'ընկերանար անկեղծ ներողամտութիւնը զոր ունէր մարդկային տկարութիւններուն համար, իր մարդոց հանդէպ տածած մեծ սիրոյն մէջ: Հաստատուած խորունկ գիտակցութեան վրայ այն պատճառներուն, որոնք կը սահմանէին մարդոց բարի կամ չար վարքերը, վճռած էր միմիայն խնդալ այնպիսիներու աւելի կամ պակաս ծիծաղելի թերութիւններուն վրայ, որոնք իրենց ճշմարիտ չափերը կ'անգիտանային: Որքան ալ կծող ըլլար սոկրատեան հեգնանքը, չունէր իր մէջ ոչ մէկ չարութիւն: Այպանելը խորթ էր իրեն, իսկ ինչ կը վերաբերէր այն թեթեւ ու ճարտար ակնարկներու զորս կ'ուղղէր [illegible], հեռու թունաւոր ըլլալէ, ուրիշ ոչ մէկ նպատակ չէին ձգտեր, եթէ ոչ՝ քօղազերծել անգիտութիւնը, մեղմել ժպրհութիւնը, եւ որքան որ հնարաւոր էր իրեն, հոգին զետեղել իր հարազատ սահմաններուն մէջ, որովհետեւ ով որ ծանօթանայ իր սահմաններուն, կը ծանօթանայ նաեւ իր կատարելութեան:

Միշտ այսպէս, երբ Կսանթիպպային տոկալու ձեւին մէջ, Սոկրատ վարժուելով համբերութեան, կը թուի ոչ սակաւ գրաւած ըլլալ իր կնոջ զուտնելու, թէեւ հեգնանքի մը մէջ, արուեստը՝ աւելի հանդարտաբարոյ, աւելի հաշտուած եւ աւելի հաճելի ըլլալու մարդոց:

Կ'ըսուի թէ օր մը, չբաւականանալով Սոկրատի հասցուցած վիրաւորանքներէն, Կսանթիպպան իր բարկութեան մէկ նոպային մէջ, լուացքի աման մը թափեց Սոկրատի գլխուն վրայ:

«Այսպիսի կայծակէ մը ետքը, բաւականացաւ պատասխանել զաւակին Սոփրոնիսկէին, պէտք է սպասել որ փոթորիկին յաջորդէ անձրեւը»:

Այս կռուազան կինը ամէն ինչ իբր պատրուակ կը ծառայեցնէր իր կամակորութիւնը ի յայտ բերելու համար: Եթէ Սոկրատ ընդունէր կամ մերժէր որ եւ է նուէր, երբ Կսանթիպպան կը կշտամբէր ամուսինը որ Ալկիբիադէսէն ղրկուած նուէր մը չէր ուզեր ընդունիլ, Սոկրատ ուզելով անոր շահախնդիր ոգին գրգռել, ըսաւ իրեն:

(Մնացեալը յաջորդով)

...ն Հայոց․ Յեղափոխութեան շրջա- ...ին երբ գերեզմանները անձնատուէ- ...ան եկեղեցիէն եւ կրօնական աւան- ...ութիւններու ազդեցութենէն, չի- ...րէն այլ եւս, փոխան խաչի, ու- ...մը ունեցան իրենց գլխուն վերեւ, ...աւոր խորհրդանշան մը,— ար- ...երբ ուռին կը ծռէ գլուխը, կը ...մաքրը մեռելի մը աճիւնն- ...ան վրայ, իր մազերով կը ...պատէ զայն կնոջ մը պէս, կը խորհրդանշէ յաւիտենական ցաւը միայն

Յեղափոխութեան հետ, ուռին մու- ...մամբ գերեզմանատուները, մասն ...ան գրականութենէն ներս՝ իր կա- ...ցող Փաղ մը ուռիներու ...ութիւնն էր, որ ցուրտ ասա- ...մը անցաւ բանաստեղծներու ...ն Բալըրքն աւելի, ուռին երգած ...Փան Թրանսուա Տիւօ... ...կայսեր... ...այդ ... փառ-

... հեգութեամբ,
... դալար թառ մը,— այդ
ինչու իր գործը:
... միշտ երգեց սէրն ու բարե-
կամութիւնը,
... բոլոր եղանակաց եղբայր
ու քերթող ուռիին:

Տիւօն տարուած էր Շէյքսփիրով: Ոչ միայն կը թարգմանէր զայն, այլ եւ կը ներշնչուէր անոր գործերով: Եւ, եւս Շէյքսփիրի մէջ էր, որ գտաւ ... որ Մինչեւ իր մահը ... իր երգիչ եւ երկրպագուներուն ... խորհուրդ կուտար ... մէջ միայն ... Ուռին Աննայութեան եւ ... բանաստեղծն էր, որ, Թշ- ...ութեան հետ բարեկամ մինչեւ ... Նախորդ պատուիրները,— ... կը նախընտրեմ ցնցումի հոգ- ... թէ չմեռայ կրկին։

Ուռին նուիրուած իր բանաստեղծութիւններէն նմոյշ մը ահա․—

Հեզ ուռի բարեկամ խորհուրդի,
... սրտի ես ինծ ...
Ես ..., մենաւոր ...,
... կը սրբեմ ... —
գերբ:
Տժգոյն ... ...
Որ ... ամէնէն ... ...
Տխրութիւն կը ...
Աւելի ... բոլոր ...:
Միշտ ... ու կը ...
...,
... պատկերացնես սէրը,
որ կը ...
..., ... տխ-
րեւնեպ,
... կը պատկերացնես սէրը,
որ կը հեծկլտայ ·
... կղզւոյն
մէջ,
... խնդու-
... աստուածուհիները,
... սիրելի են
...
... ու
...
... խոյեսու-
հիս,
... հառաչանքս,
... որ ...
...,
... մեռ-
նիլ:

Ներշնչուելով այս ուռիներու բանաստեղծէն, այլ անուամբ՝ Ֆրանսա ... քերթող մը հետեւ- ... կը նուիրէ «Տիւսիսի ուռիին»․—

Ո՜վ ծառ սիրական ջուրերու եւ աստ-
ուածաշնչական օրերու,
Ո՜վ ծառ դողահար տերեւներով, որ
ամէնէն թեթեւ հովէն՝
Աչքերուս դէմ կը գեղգեղնուին հա-
նելի եւ ճկուն կամարով մը,
Ո՜վ ծառ, յանուն Ֆրանսայի Սափոկ-
լէսին,
Օրհնեա՜լ ըլլայ յաւիտեան ձեռքը, որ
տնկեց քեզ:
Մոտիկ բրէ, ... որ ...
խնթութիւն ...,
Դափնիին ... փառքը, ...,
Աւելի ... է քու դով հովա-
նոց.
Որ մելամաղձութիւն կը բերէ:
Սէրը յաճախ այցելած է քեզի,
Իսկ ... է քե-
զի՝ քանի Տիւսիսն է քեզ երգած:

Միւսէ անծանօթներ չեն, սակայն, որ երգած են ուռին՝ իր աւանդական մելամաղձութեամբ: Շաթօպրիան եւս երբ կը գրէր ... Ռէվոլիւսիոնը,— զոր կը նուիրէր «Ժամանակին»,— կը հրաւիրէր որոնել ... որ «պայծառ իմաստութիւններ ունին», կամ «Մելամաղձոտ ... չոյանները, որոնց վայրահակ ճակատը կը թուի թէ կ'երազէ փախչող ջուրերուն վրայ», եւ «ուռին որ իր նուաղուն կեցուածքով, ... գլուխով, ... մազերով, կը նմանի հովուուհիի մը որ կուլայ ջուրի մը եզերքը»:

Լամարթին եւս երգած է ուռին, ...թելի ծառը մելամաղձութեան, որ ... մը պիտի ... իր ... ներուն վրայ»: Իր քերթուածը շատ ... է սակայն, ուստի չեմ թարգմաներ:

Ռոմանթիքներուն մէջ պէտք չէ մոռնալ Միւսէն, երբ կը խօսուի ուռիին մասին: Ահա իր քերթուածը․—

Սիրելի բարեկամներս, երբ ես մեռ-
նիմ,
Գերեզմանիս մէջ ուռի մը տնկեցէք,
Ես կը սիրեմ իր լացող տերեւները,
Թաղցր է ինձ եւ սիրելի իր դալկու-
թիւնը,
Եւ ... պիտի գայ իր հովանին
Այն հողին վրայ, ուր ես պիտի ննջեմ:

Եւ սակայն, ուռիին մասին, շատ աւելի գեղեցիկ երգեր հիւսած է հայ ժողովուրդը, եւ շատ աւելի գեղեցիկ աւանդութիւններ ունի հայ գրականութիւնը. Յիշենք Յովհ. Թումանեան աւանդութիւնը․—

Առում են՝ ուռին
Աղջիկ էր ինձ պէս
Մրճում էր ...
Ու չէկաւ նա տես:
Խնդեր դողալով
Անյոյս կացաւ,
Դարդից չորացաւ,
Ուռենի դարձաւ:
Ջրերի վրայ
Գլուխը կախած
Դեռ դողում է նա
Ու լալիս կամաց,
Ու ամպող տարին
Մի միտք է անում,
Իր եարը եարին
Ո՞նց է մոռանում:

Դիւրելի է Շէյքսփիրեան եւ Թումանեան աւանդութիւններուն մէջ ... նմանութեան արող գիծեր,— ...թեամբ նման՝ բայց հայկականը աւելի կատարեալ, աւելի եղերական:

Այլապէս հետաքրքրական ուրիշ ծանօթութիւններ ուռիին մասին՝ յաջորդով:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«ԹԻՒՐՔԱՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ»

Լէօ կը նմանի այն գրագէտին, որ կը քալէ անթացուպերով։

Երէկ, երբ «Թուրքահայոց գրականութեան» պատմութիւնը կը գրէր, իրեն անթացուպ տուաւ Իփոլիթ Թէնի տեսակէտները, այսօր, երբ կը քննէ «Թիւրքահայ յեղափոխութեան գաղափարաբանութիւնը», իրեն անթացուպ առած է Լէնինի «էկոնոմիկան»:

Եւ ինչպէս բոլոր անտաղանդ գրագէտները, Լէօ եւս ծիծաղելի անկում մը կ'ունենայ՝ երբ ձեռքէն կը խլես անթացուպերը:

Ահա cul-de-jatte Լէօն, խեղկատակ ծիծաղով մը, մեզի կը ներկայացնէ պատմաքննութիւնը մեր ամէնէն չժնդակ եւ ցաւոտ կեանքին, 60ական թուականներէն սկսեալ:

Դեռ միայն առաջին հատորն է, որ լոյս տեսած է: Տեղ չունինք՝ տալու համար բովանդակութիւնը,— կը սկսի Զէյթունի ապստամբութենէն եւ կը հասնի մինչեւ Հնչակեան շարժումը: Հատորին առեւ նիւթերու ցանկ մը, (կը ճանչնաք Լէօն, չէ՞), փերեզակի աւանդութիւն՝ ինչ կայ-չկայ առջեւդ փռելու, թերթօնային վիպագրութեան սովորութիւն՝ շանգալից խորագիրներ եւ ենթախորագիրներ շարելու առեւէ առեւ, լրագրավաճառի բնազդ՝ «զգայացունց» բաներ տալու: Նիւթերու ցանկէն վրայ ակնարկ մը, եւ ահա Լէօ ձեզի կը խօսի Զէյթունի, յանկարծ Նալբանդեանի, ուրեմն նարոդնիկութեան, բակունիզմի, բունթարութեան մասին, դարձեալ Հայաստան, մինչեւ Ուրարտու, եւ թրքահայ գիւղացիութիւն, Պոլսոյ հայ բուրժուազին, սուլթաններ, ցարեր, Անգլիան, Ֆրանսան, Համիտ, ապա Րաֆֆին, «Հնչակ»ը եւ «Ձայն մը Հնչեց Էրզրումի Հայոց լեռներէն»:

Զարմանալի ոչինչ կայ,— Լէօ փերեզակ է, ինչ կայ-չկայ կը փռէ առջեւդ: Եւ փոե՞ր է: Սակայն ինչպէս մեր խումբ մը մտաւորականները, որոնք մատենադարանի մէջ կը կլլեցնեն իրենց գիրենք, կը թուեն գիրքերը փոխանակ խօսելու, Լէօ եւս կը կարծէ թէ թուելով հանդիպած վկայութիւնը, կրնայ գոհացնել յաճախորդը: Փերեզակը տնտեսագէտ չէ երբեք: Եւ ծիծաղելի կը դառնայ Լէօն, երբ կը փորձէ տնտեսագէտի հովերով լուծել պատմութեան հանգոյցները: Այսօր լէնինիստներն իսկ կ'ընդունին, հետեւելով Էնգէլսի, թէ միայն ու միայն տնտեսական ազդակներ չեն որ կը վարեն պատմութիւնը: Անշուշտ որ Լէոյի դիրքը, իր այս ուսումնասիրութեան մէջ, ծիծաղելի է ոչ միայն արտասահմանի, այլ եւ Հայաստանի առջեւ: Մեզ կ'ընդվզեցնեն մանաւանդ այն էջերը, ուր Լէօ Թրքահայաստանի հողերուն վրայ մեր իրաւունքները կը զոհէ Թուրքական եւ փերեզակային իր գործողութիւններուն: Կը ներենք իրեն երբ չի կրնար ըմբռնել թէ ինչո՛ւ ռուսահայ մտաւորականութիւնը յանդուգն թրոփիզմով մը հայկական անկախութեան գաղափարը ուզեց կապել արեւմտեան Հայաստանի հողերուն: Աշխարհակցիէն վերջ կատարուած այս մտաւորական տեղափոխութեան երեւոյթին մասին մտածած չունի, երբ մեր արեւելահայ քաղքենի տարրն իսկ պահ մը խանդավառուած էր անով: Գործ ամօթալի մէջ Լէօ կրնար բացատրութիւն մը գտնել այդ մասին (Դ. Անանուն):

Աւելորդ է խօսիլ այն ծամծմուքին մասին, զոր շատ կը սիրէ Լէօ,— մեծ ոյժ... խուզարկել դարձնել ոչ միայն դէմքերը, այլ եւ դէպքերը: Պատմութիւնը վարկաբեկելու, քաղաքական ու կուսակցութեանց մասին բարոյականում ստեղծելու այս եղանակը շատ գործածեցին բոլշեւիկները

Այս ընդհանուր քննադատութենէն վերջ, ինչպէս չարձանագրել ուրիշ զուարճալի երեւոյթ մըն ալ․—

Լէօ «Թուրքահայոց գրականութեան» իր պատմութեան մէջ կը փառաբանէ Դուրեանի ուսանողութիւնը, Քամառ-Քաթիպան զոր կ'անուանէ «հզօր տաղանդ», կը թելադրէ, կը պարծի, կը խանդավառուի ազգային այդ վերածնունդով:

Իսկ «Թիւրքահայ յեղափոխութեան գաղափարաբանութեան» մէջ կը յարձակի Քամառ-Քաթիպայի, ազգային վերածնութեան մասին ստեղծուած խանդավառութեան վրայ:

Լէօ կարծած է թէ «կը ծառայէ՞» այս ձեւով:

Բայց վստահ կարելի է ըսել թէ Հայաստանի արդի մտաւորականութիւնն իսկ պիտի խնդայ Լէոյի քաղաքա-տնտեսագիտական այս մարզանքներուն վրայ: Ն.

ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹԻ ՄԸ ՊԱՏԿԵՐԸ

Յուլիս 21ին, Երեւանի Գրողներու Տան մէջ տեղի ունեցաւ գրական հաւաքոյթ մը, ուր խօսեցաւ Ա. Բակունց, նիւթ ունենալով «Տեղական ազգայնականութեան քանի մը արտայայտութիւններ մեր գրականութեան մէջ»: (Մեր ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ որ տարի մը առաջ Ա. Բակունց ամբաստանուած էր այն «մեղքով», որու մասին կը խօսի հիմա):

Դատախօսը քննութեան ենթարկեց Մկրտիչ Արմէնի մէկ յօդուածը, ցոյց տալով սխալները որ կատարուած են «ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ ընկերվարական» ընդունուած տարազին հակառակ: Յետոյ ներկայացուց տեղական ազգայնականութեան ազդեցութիւնը Վ. Թոթովենցի, Գ. Մահարիի եւ իր գործերուն մէջ:

Այնուհետեւ խօսք առին եւ սար փնճարանութեան մը բռնուեցան Մկրտիչ Արմէն, Դ. Դեմիրճեան, Վ. Թոթովենց, Ա. Վշտունի, Ալազան եւ Ե. Զարենց: Բոլորն ալ ողջունեցին կուսակցութեան գրական քաղաքականութիւնը եւ տարազ: Խօսք առին հետեւիլ այդ տարազին՝ «խորհրդային գրականութիւնը հասցնելու համար նոր բարձունքներու»:

Զարենց, Թոթովենց եւ Մ. Արմէն ընդունեցին դատախօսին արտայայտած կարծիքները: Վ. Մարտեան եւ Ս. Կիրակոսեան, «ձախ քեալլագէօղական գիրք բանելով» ուզեցին խանգարել ժողովին բնական ընթացքը, բայց արժանացան նախագահին սաստին.

Այս գրական (դատական) հաւաքոյթին մէջ «զօր լուրերն պահեցին», կ'ըսէ «Խ. Հայաստան», անոնք որ տարուած իրենց «ձախ» գործելակերպով եւ պրոլետարական գրականութեան հին տարազներով (Ն. Զարեան, Ոսկերչեան), ինչպէս եւ իրենց խմբակային աշխատանքով (Ն. Զարեան, Ն. Դարբնեան եւ ուրիշներ), կը մերժէին ընդունիլ ցոյց տրուած սխալները

Դատախօսին վերջին խօսքէն յետոյ, Լ. Արխեան (կրթական գործավարութեան պաշտօնատարներէն) ամփոփեց պարզուած տեսակէտները, գնահատեց Բակունցի ընթացքը ընդդէմ ազգայնական ազդեցութիւններու, դատապարտեց «ձախ քեալլագէօղները», թելադրեց որ Զարենց, Թոթովենց եւ Արմէն քիչ մը աւելի թօթափեն իրենց ազգայնականութիւնը, խիստ ինքնաքննադատութեան մը ենթարկելով իրենց ստեղծագործութիւնները

ՍԱՍՏ ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒՆ

Վերի գրական հաւաքոյթին իրական նշանակութիւնը հասկնալու համար, կ'արժէ կարդալ հետեւեալ սաստը, զոր կ'ուղղէ Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն Երեւանի գրողներուն․—

Ա.— Կեդր. Կոմիտէն նկատած է, որ հակառակ Հայաստանի գրականութեան զգալի նուաճումներուն եւ խորհրդային գրողներու ստեղծագործութեանց գաղափարական ու քաղաքական աճման, վերջին ժամանակներս Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան եւ անդամներու շարքերուն մէջ աշխուժացած է խմբակցային պայքարը

Բ.— Կեդր. Կոմիտէն վճռապէս կը դատապարտէ այդպիսի ... հետեւեալ գրողներուն եւ քննադատներուն․— Ն. Զարեան, Բակունց, Գ. Վանանցի, Ն. Դարբնեան, Ոսկերիչեան, Նորենց, որոնք բուռն կերպով մասնակցած են խմբակցական պայքարին: Կեդր. Կոմիտէն կը զգուշացնէ զանոնք, որ եթէ նոյն իսկ ամենափոքր փորձ մը ընեն այսուհետեւ որ եւ է ձեւով շարունակելու իրենց խմբակցական պայքարը, դուրս կը վտարուին կուսակցութենէն:

Գ.— Կեդր. Կոմիտէն կը մատնանշէ անթոյլատրելի ուղղութիւնը խումբ մը ընկերներու (Ն. Զարեանի, Ոսկերիչեանի եւ միւսներուն), որոնք իրենց «ձախ» գիրքերով եւ կարգ մը խորհրդային գրողներու դէմ իրենց բրած անհիմն մեղադրանքներով, կը դժուարացնեն գրական ճակատի վրայ ազգայնականութեան արտայայտութեանց դէմ մղուող պայքարը եւ կը հրահրեն «անսկզբունք» խմբակցական պայքարը

Անթոյլատրելի է նաեւ ընթացքը Միութեան վարչութեան անդամ եւ «Գրական Թերթի» խմբագիր Ալազանի, որ փոխանակ պայքարելու խմբակցականութեան դէմ, ինքը նոյնպէս մասնակցած է խմբակցական պայքարին, յարելով Զարենցի խմբակին:

Դ.— Կեդր. Կոմիտէն գիտել կուտայ որ Միութեան վարչութիւնը անհրաժեշտ պայքարը չէ մղած տեղական ազգայնականութեան արտայայտութիւններուն եւ Զարենցի եւ ուրիշներու ղեկավարած խմբակցականութեան դէմ: Դարձեալ, Վարչութիւնը ժամանակին չէ կրցած մերկացնել խումբ մը գրողներու (Ոսկերիչեան, Զարեան եւն.) «ձախ» եւլյթները:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ

Պուէնոս-Այրէսի Թերթերէն Վուա տը Ֆրանս, որ կը խմբագրուի Ֆրանսերէն լեզուով, կը խօսի Ֆրանսական գրականութեան տիեզերականութեան մասին․—

Աշխարհի վրայ գոյութիւն ունին երեք գրականութիւններ միայն, որոնք կը ներկայացնեն տեւական եւ տիեզերական արժէք,— յունականը, լատինականը եւ Ֆրանսականը: Միւս ժողովուրդները, ընդհակառակն, ունին դէմքեր տիեզերական ճանաչով,— Սէրվանթէս, Շէյքսփիր, Կէօթէ: Անոնք չունին ստեղծագործութեանց միատարր ամբողջութիւն կամ զանգուած, որ ազդեցութիւն գործէր, իրենց երկրէն դուրս, մտածման եւ զգացման վրայ մարդոց՝ որ տարբեր են լեզուով ու բնիկ հոգեբանութեամբ

Այս երեւոյթին պատճառը պէտք է փնտռել աւելի խորերը քան թէ հասարակ նախասիրութեանց մէջ: Գրական ազդեցութիւնները չեն հպատակիր անիմաստ նախասիրութիւններու:

Ֆրանսական գրականութիւնը տիեզերական չէ դարձած իր լեզուին կատարելութեամբ կամ եղական քնարերգութեան մը իր խոյանքով: Ֆրանսական գրականութեան տիեզերականութիւնը չի ծագիր նաեւ անկից որ անհամեմատ խորութիւն մը ցոյց կուտան իր մտածման արտադրութիւնները: Ոչ ալ անկից են, որ բազմաթիւ են իր մտածման վարպետները: Ֆրանսական գրականութիւնը երբեմն աշխարհի հիացման կը յանձնէ խորաթափանց մտածողներու փոքրիկ թիւ մը: Ձեւի կատարելութեան իմացումն ալ չէ, որ Ֆրանսական գրականութեան կուտայ իր տիեզերականութիւնը: Օրինակ, Ֆրանսայի մէջ ոչ ոք կրնայ հաւասարիլ, ձեւի եւ ներդաշնակութեան գեղեցկութեամբ, Սպանիոյ մեծ բանաստեղծին՝ Կոնկորայի: Դարձեալ, ոչ իսկ նիւթն է որ կը շինէ տիեզերականութիւնը, որովհետեւ Ֆրանսական գրականութեան մէջ ընտրուած նիւթերը Ֆրանսական են միշտ, իրենց

Ուր է պատճառը: Տիեզերականութեան այդ պատճառը զուտ կը գտնէք իւրայատուկ հոգեբանութեան մը, գրեթէ ցեղային տիպարի մը նկարագիրներուն մէջ: Գրական ձեւով, ամէն նիւթ որ կ'ընտրէ Ֆրանսական տաղանդը, յարաբերութիւն մը կը ստեղծէ այն նիւթին եւ արտաքին ուժերուն հետ, որոնք կը կազմեն մարդ-իսկ՝ ընկերութեան եւ բնութեան հետ իր կապակցութեան մէջ: Ֆրանսական գրականութիւնը մարդկային անհատը կը դնէ շարժման մը մէջ յարակցաբար կեանքին: Ըստ զայն կ'ուսումնասիրէ իբրեւ կենդանի բան մը, ապրող ու բաբախող էակ մը, եւ ոչ թէ իբրեւ բնազանցական խնդիր մը: Անկէց զատ, չի բաւականանար նկարագրելով զայն, այլ եւ կը դատէ: Ահա թէ ինչո՛ւ Ֆրանսա ստեղծեց գրականութիւն մը, որուն մէջ մեծ թիւ մը կը կազմեն բարոյախօսները: Բոլոր ժողովուրդներու գրականութեան մէջ, եզական եւ անօրինակելի կը մնան Ֆրանսացի բարոյախօսները: Ամէն Ֆրանսացի գրողի մէջ կ'ապրի անպայման բարոյախօս մը, այս բառին տալով գրական իմաստ մը միայն:

ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՇԷՐԻՏԸՆԻ ՃԱՌԸ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Պարոնք, մենք բերինք մահուան վկայականը, որու մասին անկարելի է ... ... տեղի ունեցաւ: Ան ... ցոյց տուաւ թէ՝ այդ ա- ... մարդ մը կ'ապրէր 159րդ փո- ... Պուռ եւ Ալէնիթ են փողոցնե- ... մէջեւ, եւ մեռաւ Յուլ. 26ին: Եւ ... մարդիկը այնտեղ չէին:

Եւ յետոյ մենք ապացուցութեան ... համաձայնութեամբ մտցուցինք ... ...կայ Նիւ Եորքէն Պոսթըն ... երթալ 5 ժամ 15 վայրկեան ...

Ե. անոնք երկու վկաներ բերին ե- ... Առաջինը — կը յիշէ՞ք — ըսաւ ... թէ ինք չէր ճանչնար եւ չէր կրնար ... թէ այնտեղ էր: Ինք այնտեղ հա- ... ժամը 4ին: Ինք չէր ճանչնար ... մարդը առաջ.

Ասաւասիկ, իմաստով մը անոնք ... ժողովուրդ են, առաջին ... պատկանողներ Անոնցմէ ... կուգան օտար երկրէ մը, նոյն գաւառէն, նոյն քաղաքէն, նոյն գիւղէն: Եւ երբ մէկը կը մեռնի, երբ ... սուգ կ'այցելէ տուն մը, անոնք բոլոր մարդոց նման, կ'երթան եւ կ'այցելեն:

Մէկը կը խօսի անոր հետ, կը հարցնէ թէ տեսա՞ր Լէյլէկեանը, չէ՞ս գիտեր, այն մարդը, որ այնտեղ ... Տեսա՞ր զայն: Օ՛, ոչ, չտեսայ.

Ե՞րբ գտան այդ: Շաբաթ մը առաջ:

Եւ երկրորդը ... արժանի գեղեցկութիւն ունէր: Ան չէր գիտեր թէ կուգա՞ր թէ կ'երթար: Ոչ ոք խօսեցաւ անոր հետ շաբաթ մը առաջ: Չէր ճանչնար Լէյլէկեանը

Կը կարծե՞ն թէ դուք վայրկեան մը անգամ կը հաւատաք — անոնք կ'ուզեն մտնալ Պոսթընի դէպքը — անոնք երկուքն յերբէն զայն, որովհետեւ մեռած էր դրան մէջ զարնուած դամբ մը պէս:

Պոսթընի օդային ճամբորդութենէն եւ պատկերներէն յետոյ, զորս անոնք ցոյց տուած էին Պոսթընի մէջ Մէմֆին ու Թօլին, կուգան այստեղ, եւ այլ եւս չեն յիշեր զայն: Ոչ ոք պիտի հաւատար անոնց:

Արդ, պարոններ, ճիշդ 1 ժամ եւ 25 րոպէ առած եմ: Եւ ինչո՞ւ: Որովհետեւ, գիտեմ թէ, ինչպէս բացման ժամանակ ըսի, օդակայ ... մը պիտի չծառայէ, քանի որ դուք հետեւած էք խնդրին: Ես ջանացի, կը խոստովանիմ թէ Թափանցիկ կերպով — հաւանաբար ... մաքերու յարակցութեան — երթալով աղբին ... — բայց, կ'ըսեմ թէ անոնք հաստատուած չեն դատ մը:

Եզրակացնենք: Իմ բարեկամը պիտի ըսէ վերջին խօսքը: Եթէ ան պատճառաբանութիւն մը ներկայացնէ, ձեզմէ ոմանք պիտի ըսե՞ն թէ ես ինչ պիտի պատասխանեմ ատոր:

Մի մոլորիք ազդակէն, եւ ոչ ալ մոլորեցէք ... խօսքէն, ինչպիսիք են «սատանայ վկաներու թափօր», եւ որ ինք իր պարտականութիւնը կը կատարէ, որ ինք հասարական շարժառիթ չունի, բացի ծառայելէ Նիւ Եորքի նահանգի ժողովուրդին խաղաղութեան եւ անդորրութեան:

Ինչ՞է վճիռ մը տալ հաճեցնելու դատախազը կամ զիս: Ձեր վճիռը պէտք է հաշտ լինի ձեր խղճին հետ:

Արդ, լրացուցած եմ իմ ըսելիքը այս դատի մասին, եւ փոխանակ ուզէ ներողութիւն խնդրելու, եւ ըսելու — եթէ այս դատի ընթացքին այս կամ այն բանն բրած եմ, առեկա բոլորը խօսք է: Ես այդ չեմ ըսեր: Գիտեմ թէ ինչպէս պէտք է դատ վարել: Շատ մը դատեր վարած եմ: Գիտեմ թէ երբ ճիշդ եմ, երբ սխալ, եւ եթէ կը տարակուսիմ բանի մը մասին, կը յայտարարեմ: Եւ այս դատի ընթացքին չեմ բրած բան մը, որուն համար պէտք ունենամ ներողութիւն խնդրելու ոեւէ մէկէն: Պա՞րզ է առեկա: Ես օրէնքի տառին սահմանին մէջ գտնուած եմ:

Եթէ պահանջած եմ վկայութիւններ, այդ անոր համար է, որ իմ կարծիքով ես իրաւունք ունէի պահանջելու: Թոյլ մի տաք որ դատախազը ջանայ ձեզ ըսել թէ ինք յանձնեց այդ վկայութիւնները դրդուած ...ութեան զգացումէն եւ յանձնեց այս վկայութիւնները, թէեւ կրնար չյանձնել: Առեկա պարզ խօսք պիտի ըլլար: Ես ստացայ ինչ որ իմ իրաւունքն էր:

Ինչ կը վերաբերի այս դատի ընթացքին, ես կը պահանջեմ ձեզմէ որ անպարտ արձակէք այս մարդիկը, որովհետեւ, եթէ գոյութիւն ունի բանաւոր տարակոյս մը, ան ներկայացուեցաւ այս դատին մէջ

Դուք գիտէք հնաւանդ խօսքը. «Շատ աւելի լաւ է որ 99 յանցաւորներ փախչին, ազատին, քան անմեղ մը իբր յանցաւոր դատուի»:

Այս դատը կը միա՞ր սուտ վկայութեամբ: Եթէ ամբաստանեալներու վկաներն ալ նոյն բանն ըսէին, անոնք իրաւամբ պիտի դատապարտուէին սուտ վկայութեան համար:

Նկատեցի՞ք բան մը, որ երէկ, փակման օրը, երբ այսպէս ու այնպէս ըրին, եւ դուք կը յիշէք թէ ես ինչ ըսի, եւ անոնք ցոյց տուին պատկեր մը ու ըսին այս: Յարակցութիւն մը կա՞ր: Ոչ: Անոնք երբեք արդար պատեհութիւն մը չունեցան:

Եւ այս բոլորն ըրին ձեզի կարծրախայտ մը ներկայացնելու. եւ թէ մենք կը մթագնենք հարցը: Այդպիսի բան չկայ.

Քանի՞ մարդիկ կային այնտեղ: Ոմանք ըսին 6 կամ 8: Անոնց ըսել տուին թէ 10 հոգի կային: Յուզո՞ւմ: Սգագրիչ մը կար այնտեղ, այո: Եւ ան Արիկեանը կը դնէ եկեղեցին մէջ:

Կը յիշէ՞ք որ կին մը քննուած էր, եւ ես նայեցայ անոր բրած յայտարարութեան արձանագրութեան վրայ: Տեսայ, որ քննութիւնը սկսած էր ժամը այսինչ վայրկեանին եւ վերջ գտած էր վայրկեան մը յետոյ: Ուրիշ մը քննուած էր երեք վայրկեանի մէջ:

Կրնա՞յ մէկը ըսել ինծ թէ այդ արագութեամբ տեղի ունեցած գործի մը մէջ սխալ չի կրնար պատահիլ: Պէտք չէր որ կողմնակցութիւն տեղի ունենար, եւ Արիկեան ըսաւ թէ ... տրամադրութիւն մը կար:

Շնորհակալ եմ ձեր ուշադրութեան համար:

(Վերջ)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

30 սանթիմ աւելի կը վճարենք հացին...

Ինչպէս գրած էինք, վարչապետ Գ. Տումէրկ վերադառնալով Փարիզ, նախագահեց նախարարական խորհուրդին, կարգադրելու համար չորս մը տնտեսական խնդիրներ: Այս հարցերուն գլխաւորն էր ցորենի խնդիրը, որ կապ ունի ազրուսափ աղուբեան հետ: Երկրագործական նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց արմտիքի հրապարակի մասին: Թէեւ 1934ի հունձքին վերջնական հաշիւը յայտնի չէ տակաւին, բայց կը կարծուի թէ անցեալ տարուընէն պակաս պիտի ըլլայ (75-85 միլիոն կենդինար, փոխանակ 98 միլիոնի): Սակայն, հրապարակը առողջացնելու եւ գիները պահպանելու համար, որոշուեցաւ ցորենի արտածումը կատարել համաձայն որոշ ծրագրի մը որ պիտի պատրաստուի անյապաղ:

Այս առթիւ, Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդի անդամներէն Գ. Լըպէք դիտել կուտայ թէ ժողովուրդը 30 սանթիմ աւելի կը վճարէ ամէնօրեայ հացին համար: Այսպէս, հացին քիլօն կը ծախուի 2 Ֆր.ի, ալիւրին կենդինարը հաշուելով 205 ֆրանք: Փարիզի մէջ գործածուած ալիւրին համար փռապանները ամենաերէ ի վեր կը վճարեն 160-170 ֆրանք, փռւր յանձնելու պայմանով: Գիւղացի աղօրեպաններ այս ալիւրին ցորենը կը գնեն օրինական գինէն 40 ֆրանք պակաս: Հետեւաբար, հացին քիլօն պէտք է ծախուի 1.70ի, եւ ոչ թէ 2 ֆրանքի ...

Բացառիկ ծրագիրներ պետական վերակազմութեան համար

Նախարարական խորհուրդը նոյն նիստին մէջ նկատի առնելով ուսուցչական վերջին համագումարին եզրակացութիւնները, որոշեց անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել, որպէսզի ուսուցիչները ամփոփուին իրենց ասպարէզին վերաբերեալ գործերու մէջ, փոխանակ քաղաքականութիւն խաղալու: Կրթական նախարարը ծրագիր մը պիտի պատրաստէ այս մասին: Օրինագիծ մը պիտի կազմուի, նաեւ, պետութեան վերակազմութեան համար, զօրացնելու համար վարչապետին եւ դահլիճին հեղինակութիւնը:

Աշխատաւորներու մարզական ձեռնարկը

Աշխատաւորական Միջազգային Համաքայլին մասնակցելու եկող խորհրդային մարզիկները Փարիզ հասան ուրբաթ գիշեր: Թիւով քանի հոգի են, մէջը ըլլալով քանի մը աղջիկ-մարզիկներ: Ցուցակ մարզական հանդէսներու մասնակցելու համար աշխատաւորական պատուիրակութիւններ եկած են նաեւ Սպանիայէն, Չեխոսլովաքիայէն, Նորվեկիայէն, Հոլանտայէն եւ Ատալէն:

Երէկ, շաբաթ, սկսան մրցումները նախապէս հրատարակուած յայտագրին համաձայն եւ պիտի շարունակուին այսօր: Մեծ Փէրշինկի մէջ է որ ամէնէն մեծ հանդէսը տեղի պիտի ունենայ այսօր:

Անհենն արծիւց օդանաւորդուհին

Ֆրանսացի օդանաւորդուհի էլէն Պուշէ, որ ուրբաթ կոտրած էր օդանաւով արագութեան կանացի մրցանիշը, ժամական 428 քիլ. 223 մէթր արագութեամբ մը, ուրբաթ առտու կրկին փորձ մը բրաւ իր մրցանիշը բարելաւելու համար եւ յաջողեցաւ բարձրացնել զայն 438 քիլ. 877ի:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ կեդրոնական վարչութիւնը որոշեց լուծել աւստրիական լեգէոնը, որուն կեդրոնը կը գտնուի Միւնիխի մէջ եւ որ կազմակերպիչն է Աւստրիոյ դէմ ուղղուած դաւերուն: Հիթլէր կ'ուզէ սիրաշահիլ Աւստրիան, այս կարգադրութեամբ:

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԱԹՈՌԻ՛Ն վրայ պատժուեցաւ, Նիւ Եորքի մէջ, կին մը, Աննա Անթօնի, որ ուրիշ երկու մեղսակիցներու հետ սպաննած էր իր զաւակներուն հայրը, 5000 տոլար ապահովագին զանձելու համար: Չորս անգամ վերաքննութեան դիմած էր: Վերջին պահուն մահապարտներէն մէկը յայտնեց թէ Աննա մեղք չունի, բայց անօգուտ: Նիւ Եորքի կառավարիչն ալ մերժեց ներում շնորհել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՈՂԲԱՑԵԱԼ

ՀԵՐՄԻՆԷ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

Այսօր կիրակի, 12 օգոստոս (Աստուածածնի տօն) տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ վաղամեռիկ ՀԵՐՄԻՆԷ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ մահուան տարելիցին առթիւ Փարիզի Հայոց եկեղեցին մէջ, 15 Rue Jean Goujon: Կը հրաւիրուին ազգականները ու բարեկամները:

Վշտակիր մայրը
ՆՈՒԱՐԴ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկ. Յանդուխտ Գատէմեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն Սեւրանի Հայ Հասարակութեան, Սեւրանի կրթ. Միութեան, Տէր Վահան քհնյ. Խոյեանի, Գ.Ճնիկ Թագէոսեանի եւ ... ... անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին ողբացեալ ՓԵՏՐՈՍ ԳԱՏԷՄԵԱՆի մահուան առթիւ:

Ցուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ օգոստոս 5ին Սեւրանի մէջ:

Սեվրան, 10 Օգոստոս 1934

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին. 119 Ավրնիւ տ'Իթալի. Մէթրօ Մէզոն Պլանշի քովի սրճարանը. Օրակարգ.— Դաշտահանդէսի հաշուետուութիւն եւ ընթացիկ հարցեր

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Մշոյ Նորշէն գիւղացի Գօգոս Սրճոյեան, որ ատէն ատեն կ'աշխատէր Գարա Բուռնէյմա (Պուլկարիա): Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Սամուէլ Ալեքսանեանի 20 rue du Tage, Paris (13):

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17. Rue Dameme, PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՅՕՒ (Մարսէյլ) Կոմիտեան ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը այսօր Կիրակի ժամը 6ին սովորական հաւաքատեղին:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ եւ հովանաւորութեամբ ԶԱՐԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այսօր կիրակի ՄԷՕՏՕՆԻ ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

կը խօսի ընկեր Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Երգ. պար եւ արտասանութիւն: կը նուագէ Ջութակահար ՌՈՒԲԷՆ

Հաղորդակց. միջոց.— Առնել շոգեկառք Էնվալիտէն եւ իջնել Մէօտօն:

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՔՕՄՕՆԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ եւ հովանաւորութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

Այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ

ԹՐՈՒԱ ԼՈՒՔ, ԻԳՆՈՑԵԱՆ ԵՂԲԱՐՑ ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ

Trois Lucs, Traverse du Roi de Pique, Villa "La Nisou"

Բացման խօսք ընկեր Գ. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆԷ

կը խօսի ընկ. ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿՈՒԼԵԱՆ

կը մասնակցի Զ. Ռ. Միութեան «Վահագնեան» նուագախումբը

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Վ. Տ. Վարդանեան (արտասանութիւն), Կ. Գատէճեան (երգ), Օրիորդներ Ա. Եաճակեան եւ Արիստակէսեան (պար):

Օր. Տէրտէրեան եւ Գ. Ս. Պօղոսեան կը ներկայացնեն ԶՈՐՍ ՍԱԼՈՆՆԵՐ. կը ներկայացուի «ՊԱՇՏՕՆՍ է ԽՈՒՄԲԱԼ» Սէն Լուի ընկերներուն կողմէ:

Հաղորդակց. միջոց. Ալէ Լէօն կամպէթայէն առնել 7 թիւ ճանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութենէն մէկ կայարան առաջ:

Ծախքերու ժամանակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը որ տեղի պիտի ունենար Օգոստոս 22ին, յետաձգուած է Օգոստոս 26ին:

FILMS RECOMMANDÉS

PARIS

MARIGNAN. La maison dans la dune (P. R. Willm. M. Ozeray).

MARIVAUX. Le scandale (Gaby Morlay, Henri Rollan).

MAX - LINDER. Le train de 8 h. 47 (Bach et Fernandel).

IMPERIAL. L'heure joyeuse de «Mickey».

OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités mondiales; Au pays de Mireille.

VICTOR HUGO. La dame de chez Maxim, Cette nuit – là.

ROYAL. C'était un musicien; Police privée.

BARBES. Le signal; Le bluffeur.

BELLEVILLE. L'Epervier; La chanson d'une nuit.

CAPITOLE. Une fois dans la vie; 600.000 fr. par mois.

DEMOURS. Mauvaise graine; Fanatisme.

EXCELSIOR. Clôture annuelle

FEERIQUE. L'Epervier; La chanson d'une nuit.

LECOURBE. La dame de chez Maxim; La merveilleuse journée.

LOUXOR Théodore et Cie; La fleur d'oranger.

LUTETIA. Clôture annuelle.

LYON. La dame de chez Maxim; J'ai peur de moi.

MAGIQUE. L'Epervier; La chanson d'une nuit.

MAINE. L'Epervier; La chanson d'une nuit.

METROPOLE. Une femme au volant, Une fois dans la vie.

MONTPARNASSE. L'Epervier; La chanson d'une nuit.

MOZART. Poil de carotte; 600.000 par mois.

PALAIS DES GLACES. L'Epervier, La chanson d'une nuit.

PATHE - ORLEANS. Le rois des ... leurs; La fleur d'oranger.

RECAMIER. L'Epervier La chanson d'une nuit.

ROCHECHOUART. Accusée, levez-vous; Mon gosse de père.

SANT - CHARLES. Les gaietés de l'escadron; Enlevez – moi.

SAINT - MARCEL. Je suis un ... L'athlète incomplet.

SELECT. Fanatisme; Une nuit de ...

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. Ce cochon de Morin; De Paris à Léningrad

CASINO DE CLICHY. Clôture annuelle

COLOMBES. Mélo. Sa meilleure ...

KURSAAL - AUBERVILLIERS. La ... fille d'une nuit; Et avec ça... Papa

KURSAAL - BOULOGNE. Au nom de la loi; Le roi du cirage.

PATHE-CINEMA – PALACE (Boulogne) La dame de chez Maxim; Enlevez-moi.

ԹԵՐԹ ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
ՄԵՐՁԱԿԱՅ ԿԱՅԱՐԱՆ Metro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI 14 Août 1934

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Annee № 2572

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԹՈՒՆ ԵՒ ԶԳՈՅՇ

Հանքային շրջանի մը մէջ ծագած դէպք մը պատճառ եղաւ որ 180 լեհ բանուորներ, այր, կին եւ երախայ սահմանէն դուրս հանուին 48 ժամուան մէջ:

Անշուշտ մեր գործը չէ արդարութիւն բաշխել աջին եւ ձախին... ճշդելով պատասխանատուութիւնները:

Այսպիսի պարագաներու մէջ, մեր պարտականութիւնը պիտի ըլլայ պարզել անցուդարձը եւ լուսաբանել իրողութիւնները, որպէս զի հայ բանուորները չմոլորին եւ չփչուին զանազան հովերէ:

Լեհերուն արտաքսման առթիւ, պատմուեցաւ թէ անոնք, բողոքելով իրենց երկու ընկերներուն վտարման դէմ, 37 ժամ գետնի տակ փակած են 14 Ֆրանսացի բանուորներ, հազար մեթր խորութեամբ հանքի մը մէջ:

Անշուշտ աւելի խոր պատճառներ տեղի տուած են այս տխուր դէպքին. ճշդիւը այն է որ, գերիները ազատելէ յետոյ, մօտ հազար լեհ բանուորներ սահմանէն դուրս հանուեցան իրենց ընտանիքներով եւ երախաներով, հակառակ բոլոր միջամտութեանց:

Եւ հակառակ այն իրողութեան որ, այս դժբախտ աշխատաւորները ճիշդ քանի տարի առաջ բերուած էին Լեհաստանէն, երբ Ֆրանսա պատերազմի բանուած ըլլալով, պէտք ունէր օտար ձեռքերու:

Անոնք տուն — տեղ էին եղած հիւսիսային շրջանին մէջ, շատերն ամուսնացած՝ Ֆրանսուհիներու հետ եւ զաւակներու տէր:

Մնաց որ, տարիներէ ի վեր, լեհ բանուորները իրենց գիրք ունէին այդ շրջանին մէջ, շնորհիւ իրենց բազմութեան եւ տոկուն աշխատանքին: Կրօնական դաւանանքով ալ մօտ են Ֆրանսային, թէեւ կը պահեն իրենց ինքնուրոյն սովորութիւնները, ինչպէս եւ քահանաները:

Արդ, այս բոլորը ոչ եւ է արժէք չունեցան տագնապի պահուն:

Մէկ ժամուան մէջ, և՛ հանքային ընկերութիւնը և՛ կառավարութիւնը ու ժողովուրդը մոռցան ամէն բան, եւ յանցաւոր թէ անմեղ սահմանէն դուրս հանուեցան յանուն երկրին ապահովութեան եւ արժանապատուութեան:

Ուրիշ խօսքով, օտարը օտար է ամէն տեղ եւ ամէն պարագայի մէջ: Այսինքն երկիրներ յանցաւոր Ամէն պարագայի մէջ՝ ենթակայ բացառիկ օրէնքներու:

Դէպքը հոգիս յուզեց, ազգայնական հոսանքները սկսան իրենց ... երկրին վրայ:

Անշուշտ կառավարութիւնը չի կրնար աչքաթող ընել օրուան հովերէն՝ ան ունի արդէն քաղաքականութիւն եւ հաստատուն օրէնքներ:

Եւ սակայն, ազգայնական հոսանքներուն պայքարը չի կրնար անհետեւանք մնալ: Մանաւանդ երբ նկատի առնենք օրուան տրամադրութիւնները, անտնտեսական յարաճուն տագնապը եւ ուրիշ բազմաթիւ իրողութիւններ:

Ազգ. դաշինքին կազմութենէն ի վեր, աջակողմեան հոսանքները աւելի յաճախ կ'արծարծեն օտար աշխատաւորներու խնդիրը: Կը յիշեցնեն թէ՝ մինչ հազարաւոր Ֆրանսացիներ անգործ են, օտարականները հանգիստ կ'աշխատին եւ դրամ կը շահին:

Այս ճակատին վրայ, մասնաւորապէս գործօն դեր կը կատարեն Հրեշէն Թուշը, նախկին պատերազմիկներու ազգ. միութիւնը, Երիտասարդ Հայրենասէրները, բանուորներու բուն ֆրանսական՝ ազգային կազմակերպութիւնները եւ ուրիշ հոսանքներ:

Անցեալ օր հրատարակեր էինք նախկին սոլդիկներու ազգ. Միութեան բողոքը, որ կը պահանջէր «վերջ տալ բազմաթիւ Ֆրանսացի բանուորներու գործազրկութեան դայթակղութեան, մինչ օտարականները կը շարունակեն աշխատիլ, չարաչար գործածելով մեր հիւրընկալութիւնը»:

Ֆրանսացի Աշխատաւորներու Միութիւնն ալ ձայնակցելով այս բողոքին, կ'առաջարկէր ճակատ ճակատի պայքար՝ օտար բանուորներու դէմ:

Այսօր պիտի կարդաք երկու բողոքներ եւս:

Առաջինը՝ Երիտասարդ Հայրենասէրներու բանուորական կազմակերպութեան կոչն է, «ի դիմաց տասնեակ հազարաւոր Ֆրանսացի բանուորներու, պաշտօնեաներու եւ գործաւորներուն», որ գիտել կուտայ թէ օտարականները կ'ուզեն «տանտէրի պէս վարուիլ»:

Երկրորդը՝ Փարիզի շարժավարներու Միութեան բողոքն է, որ կը պահանջէ փոխել օտար աշխատաւորներու վերաբերեալ օրէնքը, դանդատելով թէ օտարականները չափազանց մեծ համեմատութիւն մը կը կազմեն իրենց արհեստին մէջ,— 40–50 առ հարիւր:

Միամտութիւն պիտի ըլլար ենթադրել թէ այս բոլորը հետեւանք են լեհական դէպքին, եւ կը մոռցուին ժամանակի ընթացքին:

Մենք չենք ուզեր խտացնել գոյները, եւ կ'ընդունինք թէ Լոփիէլի դէպքին պատճառած յուզումն ալ դեր ունի այս արտայայտութեանց մէջ:

Բայց, պէտք չէ օրօրուիլ պատրանքներով:

Քանի կը տեւէ գործազրկութեան տագնապը, այնքան կը պակսին բարեացակամութեան արտայայտութիւնները.

Ֆրանսա միշտ պէտք ունի աշխատաւոր ձեռքերու, սակայն չի կրնար հանդուրժել որ օտար բանուորները իր երկրին մէջ վարուին այնպէս ինչպէս իրենց տան մէջ:

Ամէն պատրուակ ներելի է գործատէրին կամ իշխանութեան համար, փողոցին դուռը կամ երկրին սահմանը ցուցնելու անբաղձալի տարրերուն:

Ըլլայ դէպքը եւ արթուն՝ չի նշանակեր ցաւածանել դատակարգային շահերուն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԲՈՒՌՆ ԹԱՓՈՎ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏԷ ԻՐ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Մանչէսթըր Կարտիըն»ի Պոլսոյ Թղթակիցը կը գրէ այս խորագրին տակ.—

« Էնգիւրիի կառավարութիւնը չի ծածկեր այն պարագան թէ Թուրքիա կը զինուի: Քաղաքականութեան այս փոփոխութիւնը պարտադրուած է զինաթափութեան խորհրդաժողովի ձախողման եւ այն փաստէն որ եւրոպական միւս պետութիւնները կը զօրացնեն իրենց սպառազինումը, որոնց կարգին եւ Իտալիա: Տրջանային ուխտերը եւս, զորս Թուրքիա կնքած է Յունաստանի եւ պալքանեան միւս պետութեանց հետ, անհրաժեշտ կը դարձնեն նոյն այդ ուխտերուն զինեալ պահպանումը: Էնգիւրիի վարիչները կը խորհին թէ համաշխարհային քաղաքական կացութիւնը բոլորովին անորոշ է, ինչ որ թոյլ չի տար ցած մակարդակի վրայ պահել Թուրքիոյ զինուորական ուժերն ու նաւատորմիղը »:

Թղթակիցը, ըսելէ վերջ թէ զինուորական ելմտացոյցը 40 միլիոնէն 54ի բարձրացած է, կը շարունակէ.

— « Պաշտպանութեան նոր վարկի նպատակներէն մէկն է մինչեւ Ատալիա շինել ռազմագիտական երկաթուղի, Միջերկրականի ափին վրայ, որ պատերազմէն վերջ Իտալիոյ տրուած գօտին է: Ներկայիս, թրքական քաղաքներու փողոցներուն մէջ կը վխտան նորակոչ խումբեր, որոնք հրաւիրուած են իրենց զինուորական ծառայութիւնը կատարելու: Անոնց թիւը մեծ է ու մինչեւ 35 տարեկան բոլոր այրերուն հրամայուած է ներկայանալ իշխանութեանց, տեսնելու համար թէ զինուորական ծառայութեան իրենց թուղթերը կարգի՞ն են:

Պաշտպանութեան յատկացուած նոր գումարները պիտի ծախսուին դաշտային թնդանօթներու, օդանաւերու եւ փոխադրութեանց: Նեղուցներու յանկման խնդիրը կապուած է Յունաստանի հետ կնքուած դաշնագրին, որուն համաձայն անհրաժեշտ է անոնց ապահովութիւնը: Հաւանական է, սակայն, որ երկու դրացիները համաձայնած են եւ կամ շուտով պիտի համաձայնին այս մասին: Կան երկու կէտեր, ուր Թուրքիա կը զգայ թէ անապահով պիտի ըլլայ, եթէ քաղաքական որ եւ է ցնցում տեղի ունենայ: Առաջինը եւ անոնք զորս նոր սպառազինումը պիտի ձգտի ապահով դարձնել՝ Միջերկրականեան ծովափունքն է ինչպէս եւ Միջերկրականի մուտքերը: Հակառակ անոր որ գաղտնի որ եւ է հիմք չունի, այսուհանդերձ Թուրքերը եկած են այն եզրակացութեան թէ պէտք է զինուիլ, որպէսզի կարելի ըլլայ կանխել Էտիրնէի համար բոլոր վտանգները: Պուլկարական թերթերը կը պնդեն, նոյնիսկ, թէ Թուրքերը կրկին կ'ամրացնեն Էտիրնէն: Ասիկա անհաւանական է, բայց, կասկած չկայ որ սպառազինման յաւելումն ու պաշտպանութեան զօրացումը այս ապազինեալ գօտին պուլկարական յարձակման առջեւ այնքան անպաշտպան ու բաց պիտի չթողուն որքան է հիմա »:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԶՈՒԳԸՆԵՐ ՈՐ ՄԻԱԹԵՏՈՒԹԻՒՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՄԷՋ

Աւստրիոյ վարչապետ Շուշնիկ Հունգարիա գնաց, իսկ փոխ — վարչապետ Շթարէմպէրկ՝ Իտալիա:

Այս երկու այցելութիւնները մեծ ուշադրութիւն գրաւած են մասնաւորապէս Փարիզի մէջ, ուր կը կասկածին թէ միապետութիւնը վերահաստատելու ձեռնարկներ կը կատարուին:

Կ'ըսուի թէ Շուշնիկ շօշափած է հունգարական կառավարութեան կարծիքը, քանի որ այդ երկրին հաւանութիւնը անհրաժեշտ է միապետութեան վերահաստատման համար: Միեւնոյն ատեն Շթարէմպէրկ բանակցութիւններ կը կատարէ Մուսոլինիի հետ, վարչապետին այցելութենէն առաջ: Կ'ըսուի թէ Գերմանիոյ արտակարգ դեսպանը, Ֆոն Փափէն եւս գաղտնի ծրագիրներ ունի:

Արդ, այս պարագաները մտահոգութեան մատնած են Ֆրանսան: Առջի օր, կիսապաշտօնական «Թան»ը խմբագրականով մը պարզելով այսպիսի կացութեան մը վտանգները, անուղղակի ազդարարութիւններ կ'ուղղէր Իտալիոյ: Ֆրանսայի տեսակէտով, ինչպէս որ Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միացումը (անշլուս) պատերազմի պատճառ կրնայ դառնալ, նոյնպէս պատերազմ կրնայ ծագիլ միապետութեան վերահաստատումէն: « Թան » այս առթիւ գիտել կուտայ, անշուշտ Իտալիան ալ արթնցնելու մտքով.

— « Երբ Հապսպուրկեան գերդաստանը վիէննա վերադառնայ, յառաջիկային կրնայ վերակազմուիլ այն ուժը որ երկար ատեն կը ճնշէր Իտալիոյ ճակատագրին վրայ եւ խոչընդոտ մը կը կազմէր իր ազդեցութեան ծաւալման՝ կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Չեխոսլովաքիա, Եուկոսլավիա եւ Ռումանիա կրնան վախնալ թէ Հապսպուրկեան գահուն վերահաստատումը պիտի քաջալերէ կարգ մը հողային պահանջներ, նախապէս հաշտութեան դաշնագիրներով գծուած սահմաններու »:

Իրազեկ շրջանակներէ կը հաւաստեն թէ Իտալիան ալ առնուազն կանխահաս կը համարի միապետութեան վերահաստատումը Աւստրիոյ մէջ: Մինչեւ անգամ կ'ըսուի թէ Իտալիոյ խորհուրդին վրայ էր որ Օթթօ արքայազն Աւստրիա չգնաց իր մօրը հետ, եւ անցաւ Շուէտ:

Ուրիշ նշանակալից զրոյց մը եւս շրջան կ'ընէ.— Իբրեւ թէ Աւստրիոյ հանրապետութեան նախագահը հրաժարելով, իր տեղը պիտի տայ իշխան Շթարէմպէրկի, որ թունդ միապետական է: Եթէ պետութիւնները եւ մասնաւորապէս Իտալիա հաւանութիւն յայտնեն, դժուար չէ որ արքայազն Օթթօ Աւստրիոյ թագաւոր հռչակուի, հակակշռելու համար Հիթլէրի ազդեցութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, այս խնդիրն ալ միջազգային հանգամանք ունի եւ չի կրնար լուծուիլ առանց սահմանակից եւ շահակից պետութեանց խորհրդակցութեան:

Ազգայնական հոսանք՝ օտար աշխատաւորներու դէմ

Էսքարփէլի (հիւսիսային շրջանի) հանքային միջադէպին առթիւ, որուն հետեւանքով 90–100 լեհ հանքագործներ սահմանէն դուրս հանուեցան իրենց ընտանիքներուն հետ, ազգայնական հոսանքները սկսած են կրկին յուզել օտար աշխատաւորներու խնդիրը:

Այսպէս, Երիտասարդ Հայրենասէրներու բանուորական յանձնաժողովը կոչ մը ուղղելով Ֆրանսացի աշխատաւորներուն, զայրոյթ կը յայտնէ որ օտարականները կ'արհամարհեն հիւրընկալութեան օրէնքները եւ կը նեղեն Ֆրանսացի բանուորները: Կոչը կ'եզրակացնէ թէ Ֆրանսան այսպիսի կացութեան մը չպիտի մատնուէր, եթէ Բ. եւ Գ. Միջազգայինի արհեստակցական կազմակերպութիւնները իրենց կարգին նպաստած չըլլային աւելցնելու օտար աշխատաւորներու թիւը եւ ուժը: « Անոնք մեր երկիրը եկան իբրեւ հիւր եւ հիմա կը խօսին իբրեւ տանտէր»: Յայտարարութիւնը կը հրաւիրէ ֆրանսացի աշխատաւորները՝ ստիպողաբար համախմբուիլ ազգային արհեստակցական խմբակցութեանց մէջ, որպէսզի պատրաստ ըլլան «բոլոր միջոցներով պաշտպանելու հայրենի ժառանգութիւնը որ վտանգի տակ է»:

Թաքսիներու ազգ. միութիւնն ալ իր կարգին կը պահանջէ բարեփոխել օտար բանուորներու վերաբերեալ օրէնքը, որպէսզի կարելի ըլլայ գործադրել նոյն իրենց արհեստին համար, քանի որ Փարիզի շարժավարներու (շոֆէօր) հարիւրին 40 – 50ը օտարականներ են:

Խ. Միութեան եւ Ճափոնի յարաբերութիւնները

«ՄԵՐ ՇԱՀԵՐԸ ՊԻՏԻ ՊԱՇՏՊԱՆԵՆՔ ԲՈԼՈՐ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՎ»

« Իզվեստիա », խորհրդային իշխանութեան պաշտօնաթերթը, օգոստոս 12ին նոր խմբագրական մը հրատարակեց ռուսեւ ճափոնական յարաբերութեանց մասին: Խորհրդային թերթը կրկին կ'ազդարարէ ճափոնական կառավարութեան՝ վերջ դնել հակախորհրդային պայքարին, որ կը ձգտի խուճապ առաջ բերել արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիի պաշտօնեաներուն մէջ: « Ճափոնական իշխանութիւնները վտանգաւոր խաղ մը կը խաղան, կ'ըսէ «Իզվեստիա»: Վերջին անգամ կ'ազդարարենք թէ մեր շահերը պիտի պաշտպանենք բոլոր անհրաժեշտ միջոցներով.

°° Ճափոնական իշխանութիւնները նորէն ձերբակալած համայնավար աշխատաւորներու ակումբները, որոնք բացուած էին խորհրդային հիւպատոսին բուն բողոքին վրայ:

°° Խորհրդային կառավարութիւնը մերժեց ճափոնի առաջարկները՝ Արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիներու վաճառման մասին: Թոքիոյ մէջ կը կարծեն թէ խորհրդային կառավարութիւնը դիտմամբ կը ձգձգէ բանակցութիւնները, որպէսզի ժամանակ ունենայ զօրացնելու Սիպերիոյ զինուորական խարիսխները:

Խ. Միութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը

Հակառակ բոլոր հերքումներուն, իրազեկներ կը պնդեն թէ Խ. Միութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պիտի ընդունուի յառաջիկայ սեպտեմբերին: Արդէն նամբան հարթուած կը համարուի, վերջերս կնքուած ոչ – յարձակման դաշինքով եւ ուրիշ բանակցութիւններով: Յայտնի չէ թէ Խ. Միութեան ընդունելութիւնը սովորական ձեւակերպութիւններո՞վ պիտի կատարուի, թէ բացառիկ պայմաններով: Առաջին պարագային, խնդրագիրը պէտք է ներկայացուի օրինական պայմանաժամուն մէջ, մասնաւոր յանձնախումբի մը կողմէ քննուելու համար: Երկրորդ պարագային, Ազգերու Դաշնակցութեան մէկ անդամը Խ. Միութեան թեկնածութիւնը կ'առաջարկէ, եւ կը քուէարկուի: Այսպէս եղաւ Մեքսիկայի համար, 1931 սեպտեմբեր 8ին:

Ամէն պարագայի մէջ, կասկած չկայ թէ ձեւակերպութիւնները նուազագոյն չափին պիտի վերածուին, որպէսզի Մոսկուա խրտչելու պատճառներ չունենայ: Միայն թէ, դժուար պիտի ըլլայ լուծել մնայուն աթոռի խնդիրը, մասնաւորապէս Լեհաստանի ընդդիմութեան պատճառով: (Գլխաւոր պետութիւնները մնայուն աթոռ ունին Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին մէջ):

30 խաղաղապետներ ձերբակալուած Սպանիոյ մէջ

Պասքեան երեք նահանգներու 200 քաղաքներ եւ աւաններ ընտրութիւն մը կատարեցին հակառակ սպանիական կառավարութեան արգելքին: Իբրեւ հետեւանք այս ըմբոստութեան, առնուազն 30 քաղաքապետներ եւ բազմաթիւ խորհրդականներ բանտարկուեցան, իսկ Պիլպաոյի բանուորները գործադուլ հռչակեցին, իբրեւ բողոքի ցոյց:

Խռովութեան կեդրոնն է Պիլպաօ, որուն քաղաքապետը նոյնպէս ձերբակալուած է:

Ճեպընթաց մը գիծէն դուրս ելաւ

»»»· ·«««

8 ՄԵՌԵԱԼ, 55 ՎԻՐԱՒՈՐ

Կիրակի գիշեր ժամը 3.20ին, ահռելի արկած մը պատահեցաւ Ժընեւ – Վինթիմիլէ գծին վրայ: Ճեպընթացը, որ կը սուրար մեծ արագութեամբ, Ավինեոնի մէջ զարնուեցաւ բեռնատար կառախումբի մը, եւ գիծէն դուրս ելաւ: Ութ հոգի մեռան, 55 հոգի վիրաւորուեցան, ոմանք շատ ծանր վիճակի մէջ: Արկածին զաղտնիքը չէ լուսաբանուած տակաւին: Կ'ըսուի թէ գլխաւոր պատճառը ճեպընթացին արտակարգ արագութիւնն է, մանաւանդ որ զըսպանակները լաւ չէին բաներ: Ճամբորդները կ'ըսեն թէ կառախումբը միշտ կը ճնշէր, կանգ առնելու համար, փոխանակ ատիճանաբար կենալու: Ընդհարման պահուն, վայրաշարժը գիծէն դուրս նետուեցաւ եւ բռնկեցաւ: Առաջին երկու վակոնները կտոր կտոր եղան, իսկ երկու վակոններ շրջեցան: Ուրիշ վեց վակոններ ալ գիծէն դուրս ելան, բայց կանգուն մնացին: Թէեւ մեքենավարը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

3. ԹՐՔԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ՔԱԽՏԻՆ ՋԳՈՒԱԾ ԷՐ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԷՆ

Արտաքին գործերու պաշտօնական մէջ նստած, Լորտ Քըրզըն կը հետեւէր Թրքական հարցի կարգադրութեան որուն « անփոյթ » կերպով լծուած էին Փարիզի դիւանագէտները։ Կանոնաւոր ու կատարեալ տեղեկութիւններ չէր որ կը ստանար ան վարչապետ Լոյտ Ճորճէն, որ այդ պահուն հաշտութեան ժողովին գացած էր։ Իրեն կը զրկուէին նախորդ օրուան ատենագրութիւններն ու յաջորդ նիստին օրակարգը։

Այդ տեղեկութիւնները ցոյց կուտային թէ Գերագոյն Խորհուրդը որոշ ու յստակ ծրագիր մը չէր հետապնդեր այս հարցին մէջ։ Լորտ Քըրզըն ընդունելով հանդերձ Քլէմանսոյի եւ Լոյտ Ճորճի դիւանագիտական արժանիքները, համոզուած էր որ անոնց մօտ կը պակսէր « քաղաքական առողջմտութիւն »։

Բաւական չէին պարբերաբար իրեն հասնող զեկոյցները։ Ի՞նչ կը խորհէր Տասնեաց Ժողովը․ ի՞նչ կ'ընէին, կը դառնար Փարիզի բրիտանական պատուիրակութեան մէջ։ Դաշնակիցները որոշ քաղաքականութիւն մը ունէի՞ն Թուրքիոյ հանդէպ։ Կարելի՞ էր ապահովել Ուիլսընի հաւանութիւնները թէ Ամերիկան պիտի ընդունէր Հայաստանի կամ Պոլսոյ հոգատարութիւնը։ Միջագետքի հիւսիսային սահմանագլուխին մասին համաձայնութիւն կնքուա՞ծ էր Ֆրանսայի հետ։ Բրիտանական նաւատորմը դեռ ո՞րքան ատեն պիտի յածէր Վոսփորի ջուրերուն վրայ։ Ի՞նչ իմաստ ունէին Իզմիրի մէջ յոյնական, իսկ Ատալիոյ մէջ իտալական ազդեցութեան շրջաններ առնելու մասին տարածայնուած զրոյցները։ Վեհաժողովը կամ բրիտանական պատուիրակութիւնը նկատի առա՞ծ էին թրքական խնդիրը իր ամբողջութեան մէջ։

Անհատական շարք մը այն հարցումներուն զորս արտաքին գործերու փոխնախարարը կը տեղացնէր՝ առժամաբար Փարիզ հաստատուած վարչապետին գլխուն՝ ստանալու համար «ֆոստափոգական պատասխաններ»։

Վեհաժողովին առաջին գործը եղաւ պատրաստել [illegible]թեան պայմանագիրը, ինչպէս նաեւ գերմանական գաղութներուն բաժանումը։

Եւ սակայն Թրքական խնդիրը մոռցուած չէր․ նախապատրաստական աշխատանքները Թափուած էին այդ ուղղութեամբ։ Վենիզելոս ունկնդրութիւն տուած էր Տասնեաց Խորհուրդին եւ « [illegible] » կազմուած էր արդէն մէկ ամիսէ ի վեր։

« Նախագահ Ուիլսոն գրեթէ վստահ էր Հայաստանի մասին, բայց Պոլսոյ եւ Նեղուցներուն խնդիրին համար որ եւ է յանձնառութիւն խոստանալէ առաջ պիտի դիմէր Ամերիկայի հանրային կարծիքին »։

Մուսուլի հարցը պիտի քննուէր Քլէմանսոյին հետ՝ « պատեհ առիթով »։ Լորտ Քըրզըն ստիպուած էր գոհանալ, գոնէ ժամանակի մը համար, այս լուսաւոր տեղեկութիւններով։ Աւելի ընդարձակ մանրամասնութիւններ ստանալու կամ իր տեսակէտները պարտադրելու հնարաւորութիւնէն ալ զրկուած էր ան, քանի որ հեռաւոր էր, որովհետեւ իր դիրքը անորոշ էր եւ նախարարութեան պաշտօնէութիւնն ալ երկուքի բաժնուած։ Ամէնէն գլխաւորները Փարիզ էին եւ բնականաբար կը դառնային Պալֆուրի ամբողջական ազդեցութեան տակ։ Իսկ Լոնտոն մնացողները, կարելի է ըսել, կանոնաւորաբար տեղեակ չէին պահուեր Փարիզի անցուդարձերուն։

Ուրեմն Լորտ Քըրզըն լայն ժամանակ ունէր նախարարութեան ներքին վարչական կազմակերպութեամբ զբաղելու։

Փետրուար եւ մարտ ամիսներուն, սակայն, վրդովիչ լուրեր կը հասնէին Պոլսոյ անգլիական ներկայացուցիչէն։ Փարիզի վեհաժողովի նախօրեակին Լորտ Քըրզըն արդէն իր պաշտօնակիցներուն ներկայացուցած էր յուշագիր մը — այդ Թուականէն տարի մը առաջ պատրաստուած — որուն մէջ պայծառօրէն կը պարզէր իր տեսակէտները Թուրքիոյ մասին։

Մարտին անիկա զգաց թէ նոր յուշագրում մը պիտի վստահէր այն հաւատարիմ բայց ազդու կարգադրութիւնը զոր ինք Թելադրած էր։ Ուրեմն մարտ 25ին պատրաստեց երկրորդ յուշագիր մը․ Ապրիլին համոզուած էր արդէն որ եթէ Իզմիրն ու շրջակայ հողամասերը Յունաստանի յանձնուէին, անհատար աղէտ մը պիտի ստեղծուէր։ Լորտ Քըրզըն երրորդ յուշագիր մը խմբագրեց ապրիլ 22ին։

Այդ երեք փաստաթուղթերուն առաջինը ցոյց կուտար որ Քըրզըն «Մեր վերջնական յաղթանակէն տասներկու ամիս առաջ իսկ, յստակօրէն ըմբռնած էր Թրքական խնդրին հիմնական գիծերը »։ Երկրորդը կը հաստատէ թէ անիկա համոզուած էր որ դաշնակիցները չպիտի կարենային իրենց կամքը պարտադրել Թուրքերուն՝ եթէ անոնց խնդրին կարգադրութիւնը նորանոր ձգձգումներու ենթարկուէր։ Իսկ երրորդը ապացոյց մըն է որ «Լորտ Քըրզըն բացարձակօրէն բաժին չունէր Փոքր Ասիոյ աղէտին մէջ եւ պատասխանատու չէր այն սխալներուն համար որոնց դարմանումը իրեն վիճակուեցաւ ապագային »։

Ի՞նչ կ'ըսէր Լորտ Քըրզըն այդ յուշագիրներուն մէջ։

Անոնց առաջինը (2 յունուար 1918 Թուականով) որ, ինչպէս ըսինք, դաշնակիցին նկատառման յանձնուեցաւ տարի մը յառաջ, կը Թելադրէր այնպիսի կարգադրութիւն մը Թրքական հանգոյցին համար որ, եթէ ընդունուէր, պիտի ըլլար «հնարաւոր, տեւական եւ արդար լուծում մը »։

Լորտ Քըրզըն փոխանակ Արեւելքի ժողովուրդներուն մէջ աստիճանաբար երեւան եկած ազգային ինքնագիտակցութեան առջեւ Թումբ կանգնելու, կը ջանար, ընդհակառակն, իր կարգադրութիւնը հիմնել նոյն ինքն այդ ազգայնական ոգիին վրայ․ լուծումը կրնայ տեւական ըլլալ միայն այդ ձեւով։

Այսպէս, Թուրքիոյ հպատակ ցեղերը՝ Արաբները ու Հայերը իրենց բնական ու անկախութեան իրաւունքը ստանալով հանդերձ, Թուրք ժողովուրդն ալ չպիտի զրկուէր այդ իրաւունքէն։ Անատոլին որ Սելճուկներու օրէն ի վեր Թուրք ցեղին հայրենիքն էր, ամբողջութեամբ մաս պիտի կազմէր ապագայ Թուրք պետութեան։ Թուրքիա պէտք չէ բաժնուէր Յոյներուն, Ֆրանսացիներուն եւ Իտալացիներուն միջեւ եւ պիտի վայելէր « բացարձակ ապահովութիւն, անկախութիւն եւ տնտեսական ամբողջութիւն », այս ձեւով միայն կարելի պիտի ըլլար չէզոքացնել Թրքական ազգային շարժումին վտանգը։

Միւս կողմէ, սակայն, Լորտ Քըրզըն անհրաժեշտ կը նկատէր Թրքական խնդիրը միջազգայնացնել, հեռու պահել եւրոպական դիւանագիտութեան եւ Բալկանեան ալ խարխափումներէն՝ Հնդկաստան կամ այլուր թէ « Թուրքիան չարաչար պարտուած է պատերազմին մէջ եւ չի կրնար ինքզինքը ներկայացնել իբրեւ Մահմետական կրօնքին յաղթական զինուոր »։ Այդ առաջադրութեամբ, «ամբողջական գործողութիւն մը » կարելի էր, բառ իրեն։ Աւելի պարզ խօսելով, Թուրքիան պէտք է զրկուէր իր եւրոպական սահմանագլուխներէն։ Պոլիսը եւ Նեղուցները պէտք է յանձնուէին ուրիշի մը։

Անհատական քանի մը տողեր Քըրզընի առաջին յուշագրէն․

— « Թուրքին ներկայութիւնը Եւրոպայի մէջ՝ հինգ հարիւր տարիէ ի վեր, եղած է բաժանումի, մեքենայութեանց եւ ապականութեան աղբիւր մը՝ եւրոպական քաղաքականութեան համար, իսկ հալածանքի եւ յոռի վարչութեան աղբիւր մը՝ հպատակ ազգութիւններուն համար։ Իր ներկայութիւնը հրահրած է իսլամական աշխարհին անտեղի ու երեւակայական փառասիրութիւնները, քաջալերութիւն տուած է անոր որ ինքզինքը դասէ մեծ պետութիւն մը եւ իրաւունք տուած այդ պատրանքը պարտադրել նաեւ ուրիշներուն։ Այդ ներկայութեան շնորհիւ է որ Թուրքը լրցած է իրարու դէմ լարել պետութիւնները եւ անոնց մրցակցութիւններէն օգուտ քաղելով՝ պատրուակներ ստեղծած է իր գոյութիւնը անվտանգ պահելու համար»։

Այս տողերը, ինչպէս վերը յիշեցինք, փրցուած են պահպանողական ու ազնուապետական Լորտին առաջին յուշագրէն։

Կը Թուի թէ սխալ պիտի ըլլար պնդել որ Անգլիոյ մէջ հակաթուրք կամ հայասէր քաղաքականութիւն կը վարէին միմիայն ազատականները։ Այս տեսակէտէն կարգ մը նախապաշարումներ մթագնած են մեր պայծառատեսութիւնը։ Անվարան հիացում ունինք, օրինակ, Կլէտսթընի մասին ու զօրաւոր հակակրութիւն մը Տիզրայէլիի հանդէպ, որովհետեւ առաջինը մեր ինքնասիրութիւնը փայփայեց, այն օրերուն երբ Անգլիան անհրաժեշտ նկատեց քրիստոնեայ ազգերուն դատը պաշտպանել, իսկ երկրորդը « մենք Հայաստան չենք ուզեր » պոռաց Պերլինի վեհաժողովին մէջ։

Ոչ այդ հիացումը, ոչ ալ այդ հակակրութիւնը որոշ տրամաբանութեան մը վրայ հիմնուած են եւ պարզապէս ցոյց կուտան մեր միամտութիւնն ու Արեւելցիի վիպական խառնուածքը։ Կլէտսթըն հայասէր չէր երբեք․ մարդասէր ու բարի քրիստոնեայ, այո։ Հրեայ Լորտ Պիքընսֆիլտն ալ Թրքասէր չէր։ Դիմակները տարբեր էին միայն ու երկուքն ալ կը հետապնդէին միեւնոյն աւանդական քաղաքականութիւնը — Մեծն Բրիտանիոյ շահերը ամէն բանէ վեր, ու ամէն բանէ առաջ։

Հայասիրութիւնը կամ Թրքասիրութիւնը պահպանողականներուն, ազատականներուն եւ ընկերվարականներուն համար քաղաքական դաւանանքի խնդիր չէ եղած ոչ մէկ ատեն։

Գալով Լորտ Քըրզընին, անիկա ոչ Թրքասէր էր, ոչ Թրքատեաց, ոչ հայասէր ու ոչ ալ հայատեաց։ Անոր համար մէկ գերագոյն սրբութիւն կար աշխարհի վրայ — Անգլիան ու կայսրութիւնը։ Անգլիացին միայն Անգլիացի կրնայ ըլլալ, որովհետեւ քաղաքական կեանքի մէջ աւելի իմաստուն է եւ խորամանկ քան Հայը։

Աւելին․ զգացումը տեղ չունի անոնց քաղաքական ըմբռնումներուն եւ նոյնիսկ իրենց հայրենասիրութեան մէջ․ միտքն ու գիտակցութիւնն են որ կ'առաջնորդեն զիրենք ամէն հարցի մէջ։ Ֆրանսացի զինուորը պատերազմի դաշտը կ'երթայ «pour l'amour de la patrie», իսկ Անգլիացին «to do his duty», իր պարտականութիւնը կատարելու համար։

Ի՞նչպէս սպասել ուրեմն Անգլիացիէն սիրել Հայը կամ Թուրքը, կարելի՞ է սիրել մանաւանդ Թուրքը։

×

Բայց շարունակենք Նիքըլսընի տեսութիւնները։

ՓԻՐԱՆԵՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԺԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ԵՐԿԱՅՆՔԻՆ

օօօօ

Ամա՜ն է

Կարմիր արեւ, կապոյտ երկինք, նարնջագոյն դաշտեր, ժպտուն ճամբաներ եւ․․․ բազմութիւն, մարդկային անհամար բազմութիւն։

Ամէնուրեք քաղաքէն մինչեւ Իլ Պարը, Բուրժէ, Ցանկէն, մինչեւ Թոնկլայէ՝ մօտ 17 քիլոմեթր տարածութեան վրայ Սենի ափունքը վխտացուած է անհաշիւ բանակատեղերով։ Ու, մարդկային հոծ բազմութիւն մը, հովէն քշուած յարդի փշրանքներու նման փռուեր է գետափնեաներու կամ ջուրերու վրան։

Հանրակառք, օթօքար, օթօպիւս, անձնական եւ բեռնատար ինքնաշարժներ՝ մրջիւնի հալածական երամներու պէս իրարու ետեւէ կը վազեն շնչասպառ։

Ու ճամբաներու եզերքներուն եւ յարկերուն, լայնեզր գլխարկներու, սպիտակ, կիկլենայի շրջազգեստներու, մերկ Թեւերու, մերկ կուրծքերու, այլ մանաւանդ մերկ սրունքներու անօրինակ ցուցադրութիւն։

Միրկարանիներու դասական մարմնագրութիւններ կարծես։

×

Երկու ընկեր ենք։ Երկուքս ալ նոյն ցաւերով ու մտահոգութիւններով համակուած, պահ մը քաղաքին տաղտուկէն ազատելու համար ճամբայ ենք ելած։ Քիչ մըն ալ գեղանկարչութիւն, պահ մըն ալ անտառներ, Թերեւս քիչ մըն կաղապարութիւն։

— Քալէ՛, ընկեր, քալէ՛, այսօր ալ այս ճամբան բռնենք նայինք դէպի ուր կը տանի, կ'ըսեմ ընկերոջս, երբ վար կ'իջնենք հանրակառքէն։

Ու կը քալենք․․․

Հաճելի է տեսարանը։ Դէպի ձախ, անծայրածիր անտառ, երիզուած ճեռակերտ պարիսպով մը։ Աջ կողմը Սեն գետը իր նեղ ջուրերով, եզերքը լայն, արեւին տակ պապղացող ճամբով մը, քովն ի վեր, փոքր անցք մը որ հետզհետէ լայնցող [illegible] մենակ հովիտի մը ձեւը կ'առնէ։

Կը քալե՛նք։

Ես ու ընկերս կը քալենք, մերթ մեղմաձայն երգելով, մերթ խօսելով, ու մերթ յուշեր պատմելով։ Կը բարձրանանք վեր՝ դէպի տարածուն հովիտին ծայրամասը։

Առաւօտ է դեռ։ Ժամը 8, օրը կիրակի։ Օրը, այդ պահուն [illegible] ժամ հաճելի բուրմունք մը ունի։ Թալուններու գեղ — գեղը, տերեւներու Թեթեւ սօսափիւնը, վարը Սենին խուլ մրմունջը՝ ու անտառին մէջ «չըռ» խաղացող զեփիւռը դաշնակցած առաւօտեան բարիոքին զարթօնքը կ'օրօրեն հոգիս։

Օ՜, հաճելի՜ է, հաճելի է շնչել Սենի առաւօտը

Հովիտին ծայրամասը դեռ չհասած կը նշմարենք, փոքրիկ, գեղնորակ գոյնով վրան մը որուն շուրջ, ցան ու ցրիւ «Արիներ» զանազան գործերով զբաղած են։ Ո՜ր ազգին, ո՞ր ցեղին « Արի տղերն են առոնք — կը մտածեմ

Կը մօտենանք, առանց իրենցմէ նշմարուելու մօտ երկու հարիւր քայլ հեռաւորութեան վրայ կանգ կ'առնենք։ Զբաղած են « արիները»։ Վրանին դրան առջեւ երեք ձողեր տնկելու զբաղումով զբաղած են։ Անտարակոյս այդ ձողերուն վրայ պիտի բարձրացնեն իրենց խորհրդանիշները։ Ո՞վ գիտէ, ո՞ր ցեղին խորհրդանիշն է որ պիտի ծածանի։

— « Հայ արիներ են, ընկեր, կ'ըսէ ուղեկիցս։ Այո՛, հայ արիներ են։ Նա, այն դիմացի կեցողը Գ.ին կը նմանի, միւսը Վ.ին։ Զայները ծանօթ չե՞ն գար քեզի, դէմքերը ծանօթ չե՞ն »։

— Ի՞նչ կը խօսիս դուն ալ, ամէն տեսածներդ Հայու կը նմանցնես, ամէն անցած ճամբէդ Հայաստանի օդն ու ջուրը կ'երազես։ Ի՞նչ, այս տեղ ո՞ր տեղէն կը նմանի չըսե՞ս։

— Ի՞նչ ըսեմ ընկեր, եթէ աչքերուս այնպէս կ'երեւայ ի՞նչ եմ յանցաւորը։

Անմոռան հետաքրքրութիւն մը մղուած՝ կանգ կ'առնենք, սպասելով որ աւարտի «արիներու» գործողութիւնը։

Քանի չանցած Ամբարձումին առաւօտեան սուլիչին դիք ձայնը կ'արձագանգէ անտառին խորը։ Արիները հնազանդ զինուորներու պէս կը հաւաքուին վրանին առջեւ ու կը շարուին կարգ կարգ։

Երեք հոգի կանգնած են երեք ձողերուն տակ, մէկ մէկ դրօշ բռնած։ Ամբարձումին հրամանին կը սպասեն վեր, ձողին կատարը բարձրացնելու համար։

Պատրաստ ա՛ս։

Պատուել ա՛ս։

Պատրա՛ստ, պատուել ա՛ս, հայ արի՛, հայ դրօ՛շ․․․ հայրենական նուագ՚ներ․․․ օ՜ օ՜․․․

Մինչ ես եւ ընկերս, բաց մնացած աչքերով իրարու կը նայինք զարմանքով, «ցած» ձայնին «արիներու» հայկական ցեղին յուսաճահանջ [illegible]

«Զարթիր փառք իմ․ք կ'երգեն —

Տէ՜ր, դո՛ւ պահէ միշտ անսասան,
Դիւցազնածին մայր Հայաստան.
Տուր զօրութիւն զաւակներուն՝
Պահէ ազգը, եւ իր լեզուն։
Հայ դրօշին տակ նուիրակա՜․․
Յաւէ՞տ ապրի՛ ցեղն Արմենեան

^

Կ՛, ուրկէ ո՞ւր․․․ Ճիշդ 12 տարի առաջ՝ 1922ին երբ Պէյրութի քարափէն հազիւ պիտի իջնէինք դէպի Պոլիս, Վարդան անուն ուսուցիչ մը ունէինք որ, երկու երգ սորվեցուց։ «Մեր հայրենիք, ազատ, անկախ», եւ այս վերջինը։

— Սորվեցէք տղաք, մեր Հոգւոյն մատաղ, սորվեցէք, մեծ քաղաքը (Պոլիս) պիտի երթանք, անկէց ալ ազատ Հայաստան։ Նորաշէնցինը քարափին վրայ որ կանգ առնէք՝ ուժգին երգեցէք այս երգը։ Թող «[illegible] խորհրդեն եկեր են» չըսեն ձեզի։

Ուրի՛շ էինք մենք այն ատեն, այլ էր մեր բարի դաստիարակ, ուրիշ էին նոյնիսկ անոնք որ այսօր անկատրածաբար, չնախանձօրէն կ'անարգեն սրբազան խորհրդանիշը։

— « Խորհրդային Ռուսիա ժամանակաւորապէս գրաւած է Հայաստանը։ Վեց ամիս պայման ունի։ Եթէ դուրս չգայ, Պօղոս Նուպար փաշան ամբողջ Հայաստանը դրամով պիտի գնէ », կը սորվեցնէր առժամեայ վարժապետ մը՝ Թելադրելով որ, սիրենք Հայաստանը փրկել կարմիր [illegible]

Եկանք մեծ քաղաքը։ Մեր ետեւէն եկաւ Մ. Քէմալը։ Մեր նաւը որ դէպի արեւելք պիտի ճամբորդէր՝ չերթալու դէպի արեւմուտք, դէպի Ծովակ ափերը։

Մենք չկրցանք մեր սորված ազատութեան երգերը երգել որ եւ է քարափի վրայ, ոչ ալ հանգուցեալ Պօղոս Նուպար փաշային դրամները կրցան Հայաստանը փրկել կարմիր վարքի ճիրաններէն։

Ու այսօր ծովէ ծով, ցամաքէ ցամաք առանց երգի ու աղօթքի։ Ի՞նչ արժէք, ի՞նչ յարգ որ երբեմն ճամբաներու վրայ, անտառներու խորը « Արի տղերը կամ երիտասարդները մեծ կարօտով ազատութեան երգը կ'երգեն․․․

Ի՞նչ փոյթ, ի՞նչ փոյթ․․․ Ե՞րբ, ե՞րբ, ըսէ՛ք, ե՞րբ պիտի գայ օրը որ հայ արին, հայ զինուորը, հայ երիտասարդը, հայ գեղջուկն ու պատանին, Հայոց ազատութեան դրօշը ազատօրէն բարձրացնեն, Հայոց ազատութեան երգերը արժանի համարձակ երգեն, Հայրենի հողին վրայ։

ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐՋԷ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

>>>-<<<

Ֆրանսական մամուլին մէջ, վերջերս, տարտամ հետաքրքրութիւն մը կը նշմարուի Հայաստանի եւ Հայոց մասին։ ԹԱՆԷՆ վերջ որ երկու յօդուած նուիրեց Հայաստանի, այս անգամ ԱՔՍԻՈՆ ՖՐԱՆՍԷԶԸ է, ուր Տըլըզէֆ, արդէն ծանօթ մեր ընթերցողներուն, կը ստորագրէ հետեւեալ յօդուածը։—

Թուրքահայաստանի դիմագիծը շատ փոխուած է 30 տարիէ ի վեր։

Հիմա շոգեկառքով կ'երթան Երեւան։ Ֆորդեր կ'երթեւեկեն պարսկական հին քաղաքին մէջ։ Էջմիածնայ վանք — ամբողջ միշտ իր տեղն է, բայց հետզհետէ կը նուազի իր բնակչութիւնը, որովհետեւ արգիլուած է նոր միաբաններ ընդունիլ։ Այլ եւս ընդ միշտ մեռած անցեալի մը կը պատկանին կառքով երկար ճամբորդութիւնները, հսկայ արծիւները, որ Թեւ կ'առնէին ծանրօրէն ու կը Թռչէին՝ երբ ձիերը կ'անցնէին, Զափոր գոյնզգոյն ձիաւորները, զինուած մինչեւ իրենց ակռաները, միաժամանակ ոստիկան եւ աւազակ, որոնց կը հանդիպէր ճամբուն երկայնքին, անվերջ Թափօր ուղտերու, որոնց առջեւէն կ'երթար իշուկ մը, դէմքերը որ կ'անցընէին կարաւանսարայներու եւ իջեւաններու մէջ։ Կը մնայ միայն անփոփոխելին, այն որ անտարբեր է մարդոց յիմարութեան եւ չարութեան,— Սեւանայ լճին կապոյտ ջուրերը, պսակուած՝ մեծափառ վիշտով մը, մեծ Արարատի ձիւնապատ բուրգը, որ կը գծագրուի անհունապէս կապոյտ երկնքի մը մէջ, այլ մանաւանդ Արեւելքի լո՛յս, աստուածային լոյսը, որ կ'ողողէ կենդանութեամբ եւ անկենդան իրերը, եւ որ կը պճնէ նոյն իսկ ամէնէն համեստ առարկաները եւ կը պարուրէ, բոլո՛րը, վեհութեամբ եւ անճառելի բանաստեղծութեամբ մը։

Հայ ժողովուրդին մնացորդները, այսօր, ապաստան գտած են Հայաստանի խորհրդային Հանրապետութեան հողերուն վրայ,— Անդրկովկասի նոր պետութեանց մէջ ամէնէն փոքրը։ Այն հեռաւոր օրերուն, զորս կը յիշատակէի քիչ առաջ, Հայերը այնքան ալ գոհ չէին Ցարերու կայսրութեան մէջ իրենց բնակութենէն։ Հալածանք, իրենց ազնուական տղոց եւ յամառ անհատականութեան, կը փախնէին որ կը ձուլուէին ռուս ժողովուրդին մէջ։ Եւ գրեթէ կը նախընտրէին սուլթաններու ծոյլ տիրապետութիւնը, անապահովութեան վտանգով։ Այսօր տակն ու վրայ եղած է ամէն բան։ Խորհրդային Հայաստանի մէջ հիմա շատ նեղ կ'ապրին, բոլորովին Թշուառ, այլ սակայն կ'ապրին։ Մինչդեռ սահմանին միւս կողմը, շնորհիւ պատերազմի ընթացքին ձեռք առնուած «միջոցներուն», այսինքն Վանի շրջակայքը կատարուած զանգուածային աքսորներուն եւ սարսափելի ջարդերուն, բացարձակապէս պարպուած է բնակչութենէ։ Այսօր հազիւ թէ քանի մը տասնեակ հազար Հայեր կ'ապրին Թուրքիոյ հիւսիսային - արեւելեան հին վիլայէթներուն մէջ, որոնք օրօրանը կը կազմեն հայ ցեղին։ Պատերազմէն առաջ այդ տեղերուն մէջ մօտ երկու միլիոն էին անոնք։ Ո՞ւր են անոնք հիմա։ Անոնք ինկան Թրքական սուիններու եւ գնդակներու տակ, քրտական անհամար զինուորներու եաթաղաններուն տակ, կամ մեռա՛ն անօթի եւ ուժասպառ՝ Միջագետքի անապատին ճամբուն վրայ։

Հայկական ողբերգութիւնը հիմա շատ քիչ յիշատակներ կը Թողու, եւ աւելի նուազ չափով խայթ՝ եւրոպական խղճին մէջ։ Առաջին ջարդերը, որ տեղի ունեցան 1895ին, Ապտիւլ Համիտի շահեցան «կարմիր սուլթան» անուն մը։ Կը կարծէք թէ սուլթանը յուզուեցա՞ւ ատոր համար։ Անիկա գիտէր որ, հակառակ կարգ մը Թերթերու եւ պարբերականներու յօդուածներուն, հակառակ քանի մը ճառերու, որ կը տրուէին այս կամ այն կողմէ, երկու-երեք դեսպաններու կատարելիք դիմումները բոլորովին ձեւականութեան մը արժէքը պիտի ունենային, բոլորովին անվնաս։ Մնաց որ, այդ ատեններ, Պոլսոյ դիւանագիտական շրջանակներու մէջ, նորոյթ էր պանծացնել Թուրքին առաքինութիւնները եւ նշաւակել քրիստոնեայ հպատակներու մոլութիւնները։ Այսպէս մասի փոքրոց կ'ընէին Հայոց Թերութիւնները, իրական կամ ենթադրական, [illegible] խղճով Հայերը կը համարէին գլուխ - ցաւցնող, նենգութիւն [illegible] Ծանօթ այս տրամադրութիւններուն [illegible] ուժովցած ընդհանուր անտարբերութենէն եւ Վիլհէլմի յայտնի պաշտպանութենէն, Համիտ [illegible] Հրամանատարը (խալիֆա) ամէն ազատութիւն գտաւ գործադրելու համար իր ծրագիրը։

Հակառակ այս ամէնուն, չկրցաւ ժամանակ ունենալ եւ իր ծրագիրը մինչեւ վերջ [illegible]։ Երիտ Թուրքերը մանաւորաբար Թալէաթ եւ Էնվեր վերսկսան գործադրել այդ ծրագիրը վերամշակուած ձեւով։ 1915ին, այլ եւս մեծ պետութեանց ներկայացուցիչներէն վախնալու ալ խնդիր չկար, Թէեւ անոնք միայն աւանդական, պաշտօնական բարեկամներ էին Հայերուն։ Աշխարհ զաւալ Աւելին ըլլալով ընդհ․ պատերազմին ճարճատիւնը կը խեղդէր զոհերուն աղաղակները։ Երբ Թուրքիոյ ամերիկեան դեսպանը խնդրեց Գերմանիոյ դեսպանէն, պարոն Վանկէնհայմէն, որպէսզի միջամտէ, բացարձակապէս մերժեց այս վերջինը եւ Թուրքերը կատարեալ ազատութիւն գտան գործելու իրենց ուզած ձեւով։ Այսպէս էր, որ Թրքահայաստանը մաքրագործուեցաւ [illegible]նովին։

Յաղթութենէն վերջ, Դաշնակիցները կամքութիւնը ցոյց տուին գործադրելու, կարելիութեան սահմանին մէջ, ինչ որ գործուեր էր։ Ուիլսըն քարտէսին վրայ գծեց գեղեցիկ Հայաստան մը, անկախ, որ իր սահմաններուն մէջ կը պարփակէր, բացի ներկայ խորհրդային Հայաստանէն եւ Կարսի նահանգէն, որ այն ատեն ռուսական էր, նաեւ Վանի, Էրզրումի եւ Տրապիզոնի վիլայէթները։ Անկէց զատ խօսք կար, Ֆրանսական հովանաւորութեան տակ, ստեղծել տեղական մը ՀՄՄ Կիլիկիոյ Հայերուն համար։ Ծանօթ է թէ ինչ բախտ ունեցան այդ մեծ ծրագիրները,— ծուխ դարձան ցնդեցան։ Սեւրի դաշնագրին տրամադրութիւնները չգործադրուեցան երբեք։ Լօզանի մէջ, հակառակ Լորտ Քըրզընի ջանքերուն, [illegible] Իսմէթ փաշա Հանդարտութեամբ յայտարարեց թէ Թուրքիա իր փոքրամասնութեանց հետ վարուած է ամենայն քաղցրութեամբ եւ եզրակացուց թէ Հայոց համար լաւագոյն երաշխաւորութիւնը կը կազմէր այն որ երկրին օրէնքները կը շնորհէին իրենց՝ այն ազատախոհ քաղաքականութեամբ, զոր միշտ ցոյց տուած է Թուրքիա հանդէպ իր համայնքներուն, որոնց անդամները Թերացած չէին իրենց Թուրք քաղաքացիի պարտականութիւններուն մէջ»։ Ու ոչ որ արդար համարեց պատասխանել [illegible], եւ կատակերգութիւնը — եթէ կարելի է ըսել,— ներկայացուեցաւ վերջացաւ։

Այժմ Հայաստանի ողբերգութիւնը [illegible] չի կրնար պատմել [illegible] տասնեակներով եւ քանիներով [illegible] «յուսահատութիւն» Եւրոպային։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՈՒԽՏՆ ՈՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

>>>-<<<

Գերման կառավարութիւնը անշուշտ [illegible] կերպով կը յապաղեցնէ Արեւելեան Ուխտի կնքման մասին Անգլիոյ տուելիք իր պատասխանը։ Այս յապաղումը եւրոպական մամուլին կողմէ զանազան մեկնութեանց տեղի կու տայ։

Գերման մամուլը կը խօսի այն խորհրդակցութեանց մասին, որոնք տեղի կ'ունենան Պերլինի մէջ՝ պատասխանին շուրջ։ Այդ տեղեկութիւններէն կարելի է եզրակացնել թէ Գերմանիա մերժողական պատասխան պիտի չտայ Անգլիոյ՝ Արեւելեան Ուխտի կնքման մասին, բայց պիտի յայտնէ իր վերապահումներն ու դիտողութիւնները։

Արեւելեան Ուխտի մը կնքման մասին Անգլիա կը պնդէ Գլխաւորաբար այն նկատումով որ այդ ուխտը խաղաղութիւնը պիտի ապահովէ միջին եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ։ Եւ ասոր կայն, միանգամայն, Անգլիա [illegible] յանձնառութիւն կը ստանձնէ այն խաղաղութեան ապահովման համար, մինչ 1925ին, Լոքառնոյի համաձայնութեան միջոցին, ան խոստացած էր [illegible] հետ, ձեւական ու հանգիտանոր կերպով սահմանները ապահովել մէկ կողմէ

այլեւս չեն խօսիր մեծ ուժերու այդ ուխտի մասին, այլ կը հետեւին անգլիական թելադրութիւններուն՝ արեւելեան ուխտի մասին, որուն արդիւնքը պիտի ըլլայ Գերմանիան դէմ յանդիման գնել Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ։

Գերման մամուլը այդ ուխտին մէջ կը նկատէ Ռուսիոյ մէկ փափաքը՝ իր ծոծրակը ապահովելու այն պարագային, երբ ինք պատերազմի կը բռնուի Ճափոնի հետ, ու, այդ կերպով, վերջինս գրկէ որ եւ է պետութենէ մը օժանդակութիւն սպասելու կարելիութենէն. քանի որ արեւելեան ուխտը ստորագրող պետութիւնները նախապէս իրենց ձեռքերը կապած պիտի ըլլան՝ երբ նոր կնճիռներ ծագին աշխարհի որ եւ է մէկ մասին վրայ։

Բայց, հետաքրքրական է որ նոյնիսկ Ֆրանսական մամուլին մէկ մասը համաձայն չէ Արեւելեան ուխտին։ «Քոթիտիէն», տեղ տալէ վերջ Լոնտոնի «Սընտէյ Թայմզ»ի այն կարծիքին թէ՝ Ֆրանսա ինք պէտք է պատասխանատուութիւն ստանձնէ՝ Ռուսիոյ սահմանները ապահովելով գերմանական յարձակման մը դէմ, ինչպէս եւ գերմանական սահմանները՝ ռուս յարձակման պարագային, կ՚եզրակացնէ, —«մենք, այդ պարագային, պիտի կուրինք Աթալինի կամ Փրուսիոյ Թագաւորին գեղեցիկ աչքերուն համար»։ Արեւելեան ուխտի մասին կը կասկածին նաեւ «Թէմփիւպլիք», «Ֆիկարօ» (Վ. տ՚Օմէրսօն) եւ «Էքօ տը Փարի» (Փէրթինաքս)։

Այս պայմաններուն մէջ, Գերմանիա, ինչպէս կ՚երեւի արեւելեան ուխտին վճռական ու կտրուկ բնոյթ մը տալու ինչպէս նաեւ անոր վտանգներու խնդիրը պիտի դնէ մէջտեղ։ Գերմանական թերթերը արդէն իսկ կը բանաձեւեն այդ վերապահումներէն մէկ քանին։ Գերման արտաքին նախարարութեան պաշտօնաթերթը, «Փոլիթիշէ ունտ տիփլոմաթիշէ Քորեսփոնտէնց» որ եւ է օգուտ չի տեսներ այդ ուխտին մէջ, երբ Գերմանիա արդէն իսկ համաձայնագրեր ունի Չեխոսլավաքիոյ, Լեհաստանի, Սովետ Ռուսիոյ եւ մէկ քանի Պալթեան երկիրներու հետ՝ բացի Լիթուանիայէն։ Նոյն տեսակէտը կը յայտնէ «Տոյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ»ը, որ կը շեշտէ թէ ամէն պարագայի աւելի նախընտրելի են երկկողմանի ուխտերը որոնց մէջ կողմերու փոխադարձ գիրքերը յստակօրէն գծուած են, մինչ բազմակողմանի ուխտերը շատ մը անորոշութեանց եւ տարակարծութեանց դուռ կը բանան։

Արեւելեան ուխտի մասին այս տարակարծութեանց մէջ, անկարելի է որ անոր կնքումը գիւրին պիտի ըլլայ։

Անկէ առաջ հարկ է լուծել շարք մը կարեւոր հարցեր։ Այսպէս, օրինակ, ճշգել թէ ան, առոր փոխարէն, ինչ կրնայ ստանալ եւ համեւրոպական ինչ ապահովութիւն կարելի է տալ անոր։

Այս հարցերուն շատ բանակցութիւններն ու մեկնութիւնները դեռ երկար պիտի շարունակուին՝ անոնց վերջնական լուծման գալէ առաջ։

Զ.

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

«ԱՊՏԻՒԼ ՀԱՄԻՏ ԵՒ ԽՐԻՄԵԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ»

(Փարիզի սոմ. Ռոխկին դեսպան Սալիհ Մունիր փաշա կը շարունակէ իր յուշերը հրատարակել «Ժիւմհուրիէթ»ի մէջ։ Ահա հինգերորդ մասը։ Չորրորդ մասը հրատարակած ենք օրը օրին)։—

Այս միջոցին, էջմիածնի Ամենայն Հայոց կաթողիկոս ընտրուած էր նախկին պատրիարք Խրիմեան։ Բայց Ապտիւլ Համիտ չէր մոռցած որ Խրիմեան նախագահն էր այն մարմնին որ Անատոլուի մէջ ինքնավար Հայաստանի մը կազմութեան համար Բերլինի վեհաժողովին դիմած էր։ Գիտէք նաեւ թէ Խրիմեան յետոյ քոմիթէճիներուն խորհրդատուն եղած էր։ Այս պատճառով, չէր արտօներ որ այս անձը բուռ առնուութեամբ, Թրքական հպատակութենէ ելլելով իր պաշտօնին ձեռնարկելու համար Ռուսիա երթար։

Ռուսիոյ հայ եպիսկոպոսները սուտ կառավարութիւնը կը ճնշէին, որովհետեւ Խրիմեանի բացակայութեամբ կաթողիկոսական գործերը երեսի վրայ կը մնային։ Ռուս դեսպան Նելիտով ալ, Թագաւորին հրամանը փոխելու համար, ամէն ինչ կ՚ընէր, բայց իր ձեռնարկը արդիւնք չէր տար։ Ի վերջոյ Նելիտով բսաւ.

— Կ՚երեւի թէ դուք շատ մեծ կարեւորութիւն կուտաք Խրիմեանի ընտրութեան։ Մինչդեռ մեր կանոններով, կաթողիկոսին պաշտօնը զուտ հոգեւորական է։ Նոյն իսկ անոնց ամէն անգամ բրած ժողովներուն մեր մէկ պաշտօնեայ մը ներկայ կ՚ըլլայ։ Կաթողիկոսը ձեր կարծածի նման կարեւորութիւն մը չունի։ Թագաւորին բնէք թող հանի վերջ տալ այս ուշացումին։

Երբ դեսպանին հաղորդեցի, Ապտիւլ Համիտ Նելիտովի գնելուցանելու համար հետեւեալ խօսքերը բսաւ.

— Աթանպուլովի Պոլիս գալուն եւ ինծի հետ տեսնուելուն առթիւ, Ռուսիոյ ակդրանքի խնդիր հանած եւ առարկութիւն բրած էին։ Բայց այն ատեն, մեր բրած յայտարարութեան լաւ ընդունելութիւն ընելով, համոզուած էին թէ մենք չէնքի գիրքէն դուրս չպիտի ելլենք։ Սիրելի բարեկամս Ն. Վ. Ցարը իրական վիճակը հասկնալով, սկիզբէն ի վեր ինծի հանդէպ ցոյց տուած եղբայրական վերաբերումը չխանգարելու մասին խօսք տուած էր։ Իրաւ է որ Ռուսիա եւ Թուրքիա հինէն ի վեր երբեմն իրարու հետ աւրուած եւ կռիւներ ունեցած են, բայց անցեալ 1877–78 պատերազմէն վերջ, հանգուցեալ Ցար Աղեքսանդր Բ. հաղորդեց թէ կրօնական, զաւանական եւ քաղաքական տեսակէտով այլ եւս մեզմէ պահանջելիք եւ առնելիք բան մը չէ մընացած ու Թուրքիոյ գոյութիւնը իրենց համոզումով ալ անհրաժեշտ է։ Այս մասին զօրաւոր ապահովութիւն տուած էին մեզի եւ մեր միջեւ իրական բարեկամութիւն առաջ եկած էր։

«Գիտեմ որ Ռուսիոյ կայսրերը իրենց խօսքին եւ խոստումներուն շատ հաւատարիմ են։ Այս պատճառով, այս ապահովութիւնը մեզի համար շատ թանկագին է։ Որովհետեւ, կասցութեան ներքին փուլերուն եւ ճշմարտութեան անտեղեակ ոմանք զանազան երկու տէրութեանց մէջ ալ իրարու հանդէպ թշնամի աչքով կը նային։ Ժողովուրդին այս սխալ մտայնութիւնը սրբագրելու համար, ռուս պետութիւնը մեզի հանդէպ բարեկամական անկեղծ ընթացք մը պէտք է ցոյց տայ։ Հայ քոմիթէճիներուն գաղափարները, նպատակները անծանօթ չեն մեզի։ Խրիմեան խառնակիչներուն ամէնէն գլխաւորն է։ Իր կասկածելի ընթացքին պատճառով գինքը նախապէս Պոլսէն հեռացուցած էինք։

«Այս վնասակար մարդը ընդարձակ նամակ մը գրած է Անգլիա, Գ. Կլէտսթընի, բարեկարգման անունին տակ հայաբնակ նահանգներու բնակչութեան հանգիստը վրդովելու բնոյթ ունեցող շատ մը բաներ ընել տալու համար. Անկէ զատ, յանդգնութիւնը ունեցած է մեր կողմէ հայ հոգեւորականութեան անունով Ն. Վ. Ցարին նամակ մը տալու որուն մէջ բողոք կ՚ըլլար մեր դէմ եւ նոյն իսկ ինք գինքին Պապին գիրքը կուտար։

«Խրիմեանի եւ քոմիթէճիներուն բուն ուզածն էր՝ Անգլիացիներուն աջակցութեամբ եւ բարենորոգման պատրուակով, նախ մեր նահանգներէ մի քանին միացնելով, ինքնավար Հայաստան մը կազմել, անկէ վերջ ալ Կովկասի հայաբնակ վայրերու ժողովուրդը ոտքի հանելով, Հայաստանի կցել այդ տեղերը։ Եթէ երբեք Խրիմեանի եւ իր նմաններուն ծրագիրները իրագործուին, հետեւանքը թէ մեզի եւ թէ Ռուսիոյ համար վնասակար կ՚ըլլայ։ Այս գէշութիւններէն Անգլիացիները միայն կ՚օգտուին։ Ոչ ես եւ ոչ ալ իմ յաջորդներս չպիտի թոյլատրենք որ այդպիսի Հայաստան մը կազմուի։ Ամէն պարագայի մէջ, մեր եւ Ռուսիոյ հիմնական շահերը կը հրամայեն մեզ Հայոց գաղափարներուն իրագործումին արգելք ըլլալ»։

Կ՚ԸՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

Բանուորական կեանք

ՎԻԷՆ, (Յառաջ).— Ինչպէս գրած էի, գործերը երթալով կը նուազին։ Ահա պատկերը քանի մը կարեւոր գործարաններու որոնց մէջ կ՚աշխատի Վիէնի հայ գործաւորներու երեք քառորդ մասը.—

Ա.— Փասքալի կերպասի խոշոր գործարանը, ուր երկու հարիւրի չափ հայ գործաւորներ կ՚աշխատին, այս օրերս ժամերը կրճատեց։ Միջին հաշուով շաբաթը 32 ժամ կ՚աշխատին։ Մասնաւոր ցանկի մը վրայ արձակուեցան քանի մը գործաւորներ։ Այսպէս անոնք որ գործարանէն դուրս ունէին անձնական որոշ գործեր, նաեւ մէկ տունի մէջ մէկ կամ երկու երեք հոգի աշխատողները։ Ասկէց զատ կարեւոր փոփոխութեան ենթարկուեցան գործաւորները, ոմանց գործերը փոխուեցան, ուրիշներու ալ տեղերը։ Այսպէսով պակսեցուցին օրականները։ Հոս բարձրագոյն ժամավճարն է երեք Ֆրանք։ Ան այժմ ոչ մէկ յոյս բարելաւման։

Բ.— Գ. Փէլէի կօշիկի գործերը մարտէն սկսեալ թուլցած էին։ Ներկայիս շարաթական 35 ժամ կ՚աշխատին։ Հոս կը գտնուին 250ի չափ հայ գործաւորներ։ Օրավարձերը գոհացուցիչ են բաղդատելով ուրիշ գործարաններու հետ։ Հին գործաւորները ժամը 4 Ֆր. կը ստանան։ Տակաւին ոչ մէկ գործաւոր արձակած է։ Թէեւ զանազան լուրեր կան, բայց առ այժմ որոշ բան չկայ։ Ամէն պարագայի մէջ, գործերը կ՚ընթանան շատ դանդաղ։ Այստեղ կ՚աշխատին տասնի չափ հայ պզտիկներ, 12էն 15 տարեկան։ Պաշտօնապէս լուր տրուած է գործարանատիրոջ կողմէն որ մինչեւ 8 օր աշխատին ինքնութեան թուղթ հանել, աշխատելու իրաւունքով, հակառակ պարագային դուրս պիտի հանուին։ Նոր օրէնքի մը համաձայն առանց ծնողները պէտք եղած տեղերը կը դիմեն, բայց կը մերժուին։ Ինքնութեան թուղթ կուտան բայց ոչ աշխատելու։ Ուրիշ տե՞ղ ալ այսպէս է։ Պզտիկ մը որ 10–12 տարին այս երկրին մէջ կ՚ապրի, աշխատելու իրաւունք կը զրկուի, մինչդեռ իր հայրն ալ իբրեւ աշխատաւոր եկած է հոս։ Այս պարագան կը յանձնեմ գաղթականաց գոյց գրասենեակներու ուշադրութեան։ Անշուշտ «Յառաջ»ն ալ կը յուսադրէ մեզ։

Գ.— Մագափոնի կերպասի գործարանը իր մէջէր չակած չէ սեռական աւպնալէն ի վեր։ Հոս ալ մօտ յիսուն Հայեր կ՚աշխատէին։ Մէկ մասը արձակուեցաւ, մաս մըն ալ ուրիշ տեղ գործ ճարելով հեռացաւ։ Այժմ միայն քանի մը հոգի կ՚աշխատին, շաբաթը երկու երեք օր։ Բարձրագոյն օրականն է 25 Ֆր.։

Դ.— Ֆրնէնի կերպասի գործարանը որ անցեալ տարիները միշտ պակասով կ՚աշխատցնէր, այս տարի լաւ է, գրեթէ լրիւ կը բանի։ Հոս ալ օրավարձերը չնչին են։ Կան բաւական հին աշխատաւոր Հայեր որ հազիւ 20էն 25 Ֆր. կը ստանան. (Նախապէս աւելի բարձր էր)։

Այս գործարաններէն զատ կան շատ մը մանր գործարաններ որոնք նոյնպէս թոյլ են, բացի քանի մը անձնական գործարաններէ։ Զրայց կը շրջի թէ քանի մը գործարաններ պիտի փակուին որոշ ժամանակ մը։ Ինչ որ ալ ըլլայ, առաջին տուժողը մենք հայ աշխատաւորներս ենք։

Գ. Մանուկեան

Պուլկարիոյ Թուրքերը կը հալածուի՞ն

Թուրք թերթերը կը շարունակեն գրգռել հանրային կարծիքը, վրդովիչ տեղեկութիւններ հաղորդելով Պուլկարիոյ Թուրքերու կացութեան մասին։

Այս անգամ «Աքշամ»ն է որ կը պատմէ —

Պուլկարիոյ Թուրքերը կը հեծեն չարչարանքներու տակ։ «Ոչ ասիկա ընողները քանի մը զատարկապորտներ չեն, այլ պուլկար մամուլին գրգռումով գործող մարդիկ։ Պուլկար թերթերը վերջերս ոչ — բարեկամական եւ գրգռիչ հրատարակութիւններ կ՚ընեն, ըսելով թէ խնդրութիւն է Թուրքիոյ այն ձեռնարկը որով մարդպանութիւն հաստատած է եւ կ՚ուզէ մեծ կարեւորութիւն մը տալ Թրակիոյ։

«Պետական պաշտօնեաներն ալ ետ չեն մնար ճնշումէ։ Շումէնի շատ մը գիւղերու մէջ պահակնոց կանչուած են Թուրք աղաները, եւ դեռ լուր չկայ անոնցմէ։ Պաշտօնեաներ գացած են Զաղրալը գիւղը եւ սպառնացած կիներուն. «Ո՞ւր են ձեր ամուսիններուն զէնքերը»։ Աստը վրայ, Քէրիմէ անուն կին մը կը հիւանդանայ եւ կը մեռնի։

«Քաղաքներու մէջ ալ ճնշում կայ։ Շատ մը աւանններու մէջ, բնակիչները պահակնոց կը տանին եւ կը ծեծեն։ Ալի եւ Մէհմէտ անուն երկու հոգի սաստիկ ծեծուած են ճամբան։ Ալի անուն անձ մըն ալ կալէն տուն դարձած ժամանակ, չովուշի մը կողմէ սուրով կը վիրաւորուի։ Կառավարութիւնը ձանձրոյթն անգամ յանձն չառներ փնտռելու այս գէպքերու հեղինակները։

Տիրայէքիի՝ օգերեւութաբանական անօրէն Ահմէտ էֆ., որ իր ընտանիքին այցելելու եկած էր, տասը օրէ ի վեր արգելափակուած է ոստիկանութեան մէջ։ Շատ մը ուրիշ Թրքահպատակներ ալ վերաբերումի կ՚ենթարկուին եւ նոյն իսկ երկրէն կը վտարուին

Վախնալով իրենց ինչքի եւ կեանքի մասին, Թուրքերը քաղաք չեն գար, եւ այս պատճառաւ գրեթէ առեւտուր չկայ։ Կառավարութիւնը անմիջապէս անճուրքով ծախելու կը հանէ պարտական Թուրքերու ինչքերը»։

«ՅԱՌԱՋ»ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՍՈԿՐԱՏ ԵՒ ԿՍԱՆՏԻՊՊԱ

(Բ. եւ վերջին մաս)

— Հաստատ ինծի, Կսանտիպպա, որ կրնանք այս նուէրը ետ դրկել։ Միթէ չե՞ս կարծեր որ միշտ ընդունելով կը ձանձրացնենք զայն՝ որ բան մը կուտայ քեզի իմաստութեամբ եղած մեծամիտ աւելի մեծ նուիրաբերութիւն կրնայ պահուիլ։ Ուրեմն մի ընդունիր այս առաջարկուած նուէրը։ Երբ որ մը գտնուինք իրական անհելի ան ամէնր, զոր այլապէս պարտամը մէջ, պիտի ընձեռենք այն ատեն, տրուած պիտի ըլլայինք հազիւ թէ ինդրելով։

Ուրիշ անգամ մը, ապարասիդարար նախանձած այն բարեկամութենէն, որ ունէր Սոկրատ Ալկիպիատէսի հետ Կսանտիպպա գետին նետեց եւ ոտքերով կոխոտեց անուշեղէնի ընտիր հաստեայ մը, զոր ղրկած էր ատոր դրան կլինիաս։ Սոկրատ խնդացեց նայեցաւ անոր եւ բսաւ.

— Կեցցես Կսանտիպպա, աղահութենէ առնակիր կ՚ընես, որովհետեւ ոչ իսկ կտոր մը պահեցիր քեզ համար այս հաստեայէն։

Այս դէպքէն քիչ ետքը, երբ Ալկիպիատես Սոկրատին կը յայտնէր, թէ կոփապանց տղարութեամբ կը վարուի իր կնոջ հետ, թէ կը տանի անոր բոլոր խեւութիւնները առանց երբեք բարկանալու, եւ թէ անոր երեսին կուտայ ուզածին իր բարութեամբն իսկ, որ ալ աւելի պոռչայ, Սոկրատ պատասխանեց անոր.

— Ես վարժուեցայ այս բոլոր ժխորին, ինչպէս կը վարժուիս ճախարակի մը աղմկալի կռինչին։ Այսպէս, դուն իսկ, որ կը գրպարտես իմ կինս, միթէ՞ չես տանիր քու սագերուդ կռուցը, առանց նեղանալու անոնց խլացուցիչ աղմուկէն։

— Բայց այդ սագերը օգուտ մը կը բերեն ինծի, բսաւ Ալկիպիատէս, որովհետեւ հաւկիթ կ՚ածեն եւ թուխս կը նստին։

— Ես, իմ կինս ալ զաւակներ չէ՞ բերեր ինծի։

Ուրիշ անգամ մը, Ալկիպիատէս զարմանալ վայրացած էր տեսնելով թէ ինչպէս Կսանտիպպա գիշեր – ցերեկ կը սանձէր սիրելի վարպետը.

— Ինչո՞ւ չես վռնտեր այս կինը։

— Որովհետեւ զայն պահելով ես կը սորվիմ աւելի մեծ համբերութեամբ եւ յօժարութեամբ տոկալ ուրիշներու անկրթութիւններուն ու վիրաւորանքներուն։ Լաւ ամուսին մը, յիրաւի, պէտք է կամ ուղղէ եւ կամ տոկայ իր կնոջ թերութիւններուն։ Եթէ կրցաւ ուղղել, անկէ անդին պիտի ունենայ լաւ ընկերուհի մը։ Եթէ տոկայ անոնց, ան կը գործէ իր անձնական կատարելութեան համար։

Այսուհանդերձ, Ալկիպիատէսը միակը չէ՛ր որ կը կշտամբէր Սոկրատը իր կնոջ հանդէպ ունեցած մեծ նեղութեան համար։ Օր մը, երբ Կսանտիպպան պատահեցաւ իր ամուսնոյն՝ հրապարակին վրայ թափառած եւ վիճաբանած ատեն, սկսաւ զայն վիրաւորել «անապարծ» կոչելով եւ խլելով կրկնոցը ուսերէն։ Իմաստունին բարեկամները, որ վկայ էին այս վիրաւորանքին, կը քննադատէին իր բարութիւնը, խրատելով զինք որ փառաւոր ծեծ մը քաշէ իր անամօթ կնոջ, սորվեցնելու համար թէ ինչպէս պէտք է վարուի մարդոց հետ։

— Այդ ի՞նչ խրատ է որ կուտաք ինծի, բացագանչեց Սոկրատ. Թերեւս կ՚ուզէք որ ամբողջ Աթէնքը վկայ ըլլայ երբ կնոջս ձեռքէն բռնած հրապարակ գամ, իսկ դուք՝ ճիշդ աքլորամարտի մը հանդիսատեսներուն պէս մեզ կուռի գրգռէք «Հա՛ քեզ տեսնենք Սոկրատ, գէ՛ կարգը քուկդ է, Կսանտիպպա»։ Կրնաք ինծի հաւատալ, որ համբերութիւնը երբեք ծիծաղելի չէ։ Ուստի ձգեցէք զիս որ օգտուիմ իմ կինէրէս, ինչպէս ձիավարները՝ անընտել ձիերէն։ Արուշագները ընտելացնելէ ետքը, հանգարտաբաններու հետ հաշտուիլը դիւրին կ՚ըլլայ իրենց։ Նոյնպէս, եթէ ես սորվիմ Կսանտիպպային հետ ապրիլ, այնքան ծանր չպիտի ըլլան իմ յարաբերութիւններս մարդոց հետ։

Այսուհանդերձ, Կսանտիպպային հանդէպ քիչ մը արդարութիւն գործելու համար պէտք է յիշել եւ հաստատել, որ շատ ծանր կուգար այս կնոջ, նկատելով իր զարմանալի ամուսնոյն բռնած ընթացքը, իրեն միայն յատուկ վարուելակերպով։ Եթէ մեծ իմաստուն մըն էր Սոկրատ, ոչ մէկ բանով պակաս էր նաեւ մարդ մը ըլլալէ, որուն մարդոց հետ վարուելու եղանակը համոզականօրէն անհեթեթութիւններէ անդին չէր անցներ։ Կրնար պատահիլ, որ օրեր անցնէին եւ Սոկրատ տուն չդառնար։ Եւ երբ, նոյն իսկ պատահէր որ օրը անցնէր գինետունէ գինետուն պտտելով, շաղակրատելով, ու վերջապէս դառնար տուն, դեռ կը յամենար դուրսը։ Տուն մտնելէ առաջ դրպասին առջեւ կը պարտէր մինչեւ միջնակ։ Անգամ մը բարեկամ մը պատահեցաւ իրեն, ու հարցուց.

— Այս ուշացած ժամուն ի՞նչ կ՚ընես այստեղ, Սոկրատ։

— Թացան կը շինեմ, պատասխանեց Սոկրատ կատակով — ախորժակս բանալու եւ աւելի թեթեւ ընթրիք մը ունենալու համար։

Երբ կը վերադառնար մարգարանէն քրտինքի լճի մը մէջ, չափազանց ծարաւած, կը հարցէն կը հանէր գոյլ մը ջուր։ Սակայն համբերութիւն սորվելու, եւ իր ախորժակը վարժեցնելու համար որ սպասէ զատողութեան ընտրած յարմարագոյն պահուն, ան կը զարկէր իր ծարաւը եւ կը թափէր առաջին գոյլը, որ յետոյ երկրորդ մըն ալ հանէ եւ իր ծարաւը յագեցնէ։

Սոկրատի ժուժկալութիւնը այնքան մեծ էր, որ պէտք չունենալով արբեցու համար եթէ ոչ միայն շատ քիչ բաներու, հասած էր վիճակի մը, որ ալ, գրեթէ չյաղձայ ոչ մէկ բանի, եւ երբ պարզ գեղէններ ընդունի այն բոլոր մարդիկը, որոնք կը թուէր թէ կ՚ապրէին միայն ուտելու համար։ Սակաւապետ ինքզինքին համար, Սոկրատ կ՚ուզէր որ հացճեղ լմննայ ճաշի գործողութիւնը։

Կ՚րսուի թէ անգամ մը ճաշի հրաւիրած էր քանի մը յայտնի մարդիկ։ Եւ երբ Կսանտիպպան շափազանց ամչցած ու նեղացած էր այն աղքատիկ ճաշին համար, զոր միտք ունէր ամուսինը անոնց հրամցնելու, Սոկրատ պատասխանեց.

— Մի արտնջիր, եթէ մեր հիւրերը իրենց տան մէջ ալ չափաւորութեան սիրողներ են, անոնք գոհ պիտի մնան իրենց սրուածէն։ Եթէ ընդհակառակն որկրամոլներ եւ լափլիզողներ են, իրենց ախորժակը պիտի արթնցնէ մեր լաւ տրամադրութիւնը։

Ուրիշ անգամ մը Սոկրատ ճաշի բերած էր գեղեցիկ պատանի մը՝ Եւթիդեմ Կսանտիպպային նախապէս լուր չէր տրուած։ Ուստի սկսաւ ճչալ եւ բարկութենէն ուռած շրթներով պատրաստել սեղանը։ Յետոյ, հետզհետէ աւելի վայրացած՝ Սոկրատի ցուցադրած լռութեան հանդէպ, սեղանը հրելով շրջեց։ Եւթիդեմը ոտքի կանգնեցաւ եւ ուզեց մեկնիլ։ Սակայն Սոկրատ այս անակնկալ դիպուածը կատակի առնելով արգիլեց զայն եւ բսաւ.

— Կեցի՛ր, Եւթիդեմ, կը յիշե՞ս տակաւին, որ երբ անգամ մը ճաշեցինք ձեր տունը, հաւ մը ցատկեց սեղանին վրայ եւ տակն ու վրայ ըրաւ բոլոր ազանները, զորս հազիւ գրած էիր։ Միթէ ես այն ատեն ազդուած էի, եւ փորձեցի՞ հեռանալ։

Բայց եւ այնպէս, կը թուի թէ Սոկրատն ալ անգամ մը զառնօրէն խօսեցաւ իր տան մասին։ Բարեկամ մը իրեն հարց տուած է թէ, հետեւեալներէն ո՞րը աւելի լաւ է — ամուսնանա՞լ թէ ամուրի մնալ. եւ Սոկրատ անոր պատասխանած է.

— Որն ալ ընես, պիտի զղջաս։

Որքան ալ անհանդուրժելի ըլլար ընկերակցութիւնը, Սոկրատ մինչեւ վերջը հաւատարիմ մնաց իր կնոջ եւ տոկաց ամէն բանի՝ առանց երբեք յուսահատելու։ Ան, արդարեւ, դատելով հնագոյն ժամանակի Հելլէններուն պէս, կ՚ընդունէր որ կնոջ արժանապատուութիւնը կուգար աւելի շատ այն ընտանիքէն, որուն կը պատկանէր ինք, քան թէ իր անհատականութենէն, կ՚ընդունէր միեւնոյն ատեն, որ կինը զարգացնելով իր իմացականութիւնը եւ գիտակցաբար կատարելով իր բոլոր պարտականութիւնները, կ՚օժանդակէ իր գեղագիտական ու բարոյական կատարելութեան եւ կ՚ընձեռէ իր ամուսնոյն համահաւասար ներքողելի արժանիք մը, ու լաւ համբաւ այն ընտանիքին, որուն պէտք էր յանձնէր իր ամուսնոյն լուսաւոր իմաստութեան մնար հաւատարիմ։ Կսանտիպպա անոր հետ եղած է մինչեւ վերջին վայրկեանները։ Եւ, եթէ Սոկրատ անկէ իսկապէս այնքան շատ չարչարուած էր, Կսանտիպպայի մայրական յատկութիւնները սակայն, տեէր գովասանքի արժանացած էին այդ իմաստուն փիլիսոփայէն, որ նաեւ՝ բարի եւ սիրող հայր մըն էր, եւ կը մասնակցէր իր տղեկներուն խաղերուն։

ՄԱՐԻՕ ՄԷՕՆԻԷ

Թարգմ. ռումաներէնէ Կ.Գ.ԼԱԼԷ

կ'ըսէ թէ կայարան մտած ատեն կառախումբը կ'ընթանար սովորական արագութեամբ — ժամը 20 քիլոմեթր — սակայն ճամբորդները կը հաշուեն 40 – 50 քիլոմեթր, ինչ որ վտանգաւոր է:

Արկածին հետեւանքով, ելեկտրական թելերը խզուեցան եւ կայարանը թաղուեցաւ մութին մէջ: Օգնութեան աղաղակներ կը լսուէին ամէն կողմէ. բայց վակոններուն լոյսերն ալ մարած էին, եւ ճամբորդները ընդոստ արթնցած՝ ի զուր ելք կը փնտռէին: Մեքենային շոգին եւ կրակին բոցերը կը սաստկացնէին ահուսարսափը: Ճամբորդ մը կը պատմէ.

— Նստած էի ննջարանքին մէջ, գիշերապահին աթոռակին վրայ: Բացարձակ մութ էր: Օգնութեան կանչեր կը լսէի, բայց չէի հասկնար եղածը, չափազանց յուզուած ըլլալով. կը ձգնէի խարխափելով վերի վայր շրջուած վակոնին մէջ գտնել այն բաժնեակը ուր ձգեր էի կինս եւ զաւակս: Ճամբայ բանալու համար, ստիպուեցայ վար նետել դիակ մը որ ինկած էր դրան մը առջեւ: Վերջապէս գտայ իմ բաժնեակս եւ տեսայ որ 15 տարեկան տղաս մեռած է, իսկ կինս ծանրապէս վիրաւորուած »:

Կառախումբը չափազանց խճողուած էր, այն աստիճան որ Գ. կարգի ճամբորդներ երկրորդ, նոյնիսկ առաջին կարգի վակոններու մէջ մտեր էին: Բոլորովին ջախջախուած երկու վակոններէն մէկը բարեբախտաբար բեռներով լեցուած էր. այլապէս աւելի շատ պիտի ըլլար զոհերու թիւը:

Խիստ քննութեան ձեռնարկուած է, պատասխանատուութիւնները ճշդելու համար: Մեքենավարն եւ հնոցպանը ձերբակալուած են: Հրդեհի պահուն արձանագրիչ մեքենան փճացած ըլլալով, կարելի չէ կէտ առ կէտ ճշդել արագութեան աստիճանը եւ քննութիւնը պիտի կատարուի վկաներու յայտարարութեան վրայ:

Այս արկածին հետեւանքով, Ավինեոնի գծին վրայ երթեւեկը ընդհատուեցաւ 48 ժամուան համար:

Գաղտնի տպարան մը Սոֆիայի մէջ

Մէկ ամսուան մէջ երկրորդ անգամ ըլլալով, գաղտնի տպարան մը բռնուեցաւ Սոֆիայի մէջ: Այս տպարանն ալ կը պատկանէր համայնավարներու, որոնք թռուցիկներ կը տպէին: Մեքենան ծածկուած էր նկուղի մը մէջ, ուրուն երկաթ պատուհաններուն առջեւ ապակութիւններ դիզուած էին.

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ

Վիէննայի մասնաւոր ատեանը կը շարունակէ դատել յուլիս 25ի դաւադրութեան հեղինակներն ու մեղսակիցները: Օգոստոս 12ին կարգապահական պատիժներու ենթարկուեցան 219 ոստիկաններ: Ոմանք բանտարկուեցան, իսկ ուրիշներ պաշտօնէ արձակուեցան եւ հսկողութեան տակ առնուեցան իրենց բնակարաններուն մէջ:

Գրած էինք թէ գերմանական կառավարութիւնը հրամայած է լուծել Միւնիխի աւստրիական լեգէոնը, որ գլխաւոր կողմակիցներն եղած է Աւստրիոյ գէմ սարքուած դաւերուն: Կարելի չէ ճշդել հիթլերականներուն թիւը: Իրենց կեդրոնը 10.000 կը հաշուէ, բայց կը կարծուի թէ շատ աւելի մեծ թիւ մը կը կազմեն իրագեկներ 30000էն մինչեւ 50,000 կը հաշուեն բուն թիւը: Կ'ըսուի թէ գլխաւոր վարիչներէն քանի մը հոգի ձերբակալուած են, մէջն ըլլալով Պ. Հայիմիթը, որ Վիէննայի լիագօր գործիչն էր եւ փախուստ վերջին գէպքերուն հետեւանքով:

ՌՈՒՍ ԱՔՍՈՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ
ԿՈՄՈՒՆԻՍՏՆԵՐՈՒՆ ՄԻԱՑԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ընկերվարական եւ համայնավար օրկաններու հեռագիր մը կը հրատարակեն Քազանէն (Ռուսաստան), կարգ մը ընկերվարական գործիչներու ստորագրութեամբ: Բոլորն ալ կ'ողջունեն ընկերվարականներու եւ համայնավարներու միջեւ ստեղծուած միացեալ ճակատ: Ստորագրողները նախապէս բանտարկուած էին, յետոյ աքսորի դատապարտուած:

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍԸ

Շաբաթ օր սկսած մրցումները շարունակուեցան կիրակի օր, Սթատ Փրրշինկի մէջ: Մարզահանդէսին մասնակցող 250 Զուիցերիացի, 25 Ռուս, 51 Նորվէկիացի, 13 Շուէտացի, 46 Չեխօսլովաքիոյ Գերմանններ, 110 Չեխ, 5 Ամերիկացի, 6 Քանատացի, 36 Անգլիացի, 33 Սպանիացի. 139 Ալզասցի եւ հազարի մօտ Ֆրանսացի մարզիկները մասնակցեցան մեծ տողանցքի մը, տասը հազարէ աւելի բազմութեան մը ներկայութեամբ: Հանրի Պարպիւս, Ժան Փէնլրվէ եւ Կիյըրվիք ճառեր խօսեցան, եւ « Էնթէրնասիոնալ»ը երգուեցաւ բազմաթիւ անգամներ:

Մրցահանդէսին արդիւնքները պիտի տանք մեր մարզական բաժնին մէջ: Ըսենք միայն թէ Ռուս ֆութպոլի խումբը շատ խոր տպաւորութիւն մը գործեց: Շաբաթ օր ան մեծ դիւրութեամբ յաղթեց Զուիցերիոյ աշխատաւորական խումբին 11 – 0ով, եւ երէկ, երկուշաբթի ալ, Ալզասի բանուորական խումբին: Ֆութպոլի ֆինալ մրցումը տեղի կ'ունենայ, այսօր, Գշ. երեկոյեան ժամը 6ին Սթատ Պիւֆալոյի մէջ, Ռուսիոյ եւ Նորվեկիոյ խումբերուն միջեւ. այս վերջինը կիրակի օր յաղթեց 13 – 0ով Սպանիոյ որ իր կարգին շաբաթ օր յաղթած էր Չեխերուն 3–1ով:

Կիրակի օր սկաւառակի արձակման առաջնութիւնը շահող Լիաքովի համար կ'ըսեն թէ Հայ է: Մաս կը կազմէ ռուսական խումբին:

* Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ թուրք մարզիկները շատ խանդավառ ընդունելութեան առարկայ կ'ըլլան ամէն օր եւ իրենց ի պատիւ ընդունելութիւններ կը սարքուին: Խումբին նախագահ Ճէվտէթ Քէրիմ պէյի եւ դեսպանատան կողմէ կառավարութենէն խնդրուած է որ մարզիկներուն ճամբորդութեան շրջանը տասը օր երկարաձգուի:

Էնկիւրիի խորհրդային դեսպան Լ. Գարախան հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրած է Թուրք մարզիկներու այցելութեան առթիւ.—

Թուրք եւ խորհրդային բարեկամութիւնը ոչ միայն պաշտօնական եւ քաղաքականութեան՝ այլ պատմական դէպքերու վրայ կը կրթնի: Թուրք մարզիկներուն ժամանումը երկու կողմի մարզիկներու պարզ հանդիպում մը չէ միայն, այլ նաեւ թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան արտայայտութեան նոր առիթ մը. Շատ երջանիկ եմ Թուրքիոյ դեսպան ընտրուած ըլլալուս համար: Այս կերպով, մօտէն անձամբ պիտի տեսնեմ երկու երկիրներու քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային յարաբերութեանց զարգացումը:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN 17. Rue Dameame PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԵՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

ԴԼՈՒԽ ՅՐԴ

ԿԱՌԱՊԱՆԸ

Երբ Ճէնիսըն հեռացիրը կարդաց չկրցաւ խնդութը զսպել: Այնպէս ուրախ էր, ինչպէս իր սառայնին մէջ պարապոս ու համեղ ճաշ մը տեսնող մամուկը: Հազար կոտր ըրաւ հեռագրին թուղթը ու ճամբան՝ կոյուղիին ծակէն վար նետեց. բնազդաբար ըրաւ այդ բանը, իբրեւ շատ կարեւոր գաղտնութիւն մը: Կրնար ըլլալ որ արկածի մը հանդիպէր եւ եթէ իր գրպանը այդ տեսակ թուղթ մը գտնէին, լաւ չէր ըլլար:

Ո՜հ այդ Լէյտի Ձիլը. կարծուածէն շատ աւելին գիտէր ան Ալֆրէտ Ճէքինի մահուան մասին, կասկած չկար: Ու անիկա կը վախնար, կը սարսափէր իրմէ... Զուանը անցուցած էր անոր վզին ու կը քաշէր այս կողմ, այն կողմ, երբ որ ուզէր, ինչպէս որ ուզէր... Երախտամպարտ էր ան ամերիկեան ընկերութեան նախագահին՝ հինգ հազար ոսկինոց պարգեւին համար... Երանի թէ անիկա քայլ մըն ալ առաջ երթար ու տասը հազարի բարձրացնէր այդ գումարը, որովհետեւ որքան ալ մեծ ըլլար ան, պիտի կրնար Լէյտի Ձիլէն առնել, թերեւս քիչ մըն ալ աւելին... Տիկինը պատճառներ ունէր այդ գործին հետաւ մնալու եւ ուզէր – չուզէր պիտի վճարէր... երբ իրիկուան անոր հանդիպէր, պիտի հասկցնէր որ վճարելէն տարբեր միջոց չկար... վեց հազար մը ուզելու էր ան հիմա... Ամերիկացիներուն հինգ հազար արժող բան մը, անպատճառ վեց հազար արժելու էր Լէյտի Ձիլին...

Իր միօրինակ կեանքին մէջ նման չտեսնուած այս խաչը բախտին վրայ սրտնալով, հասաւ փողոցին անկիւնը: Կէս օր էր տակաւին. Լիկինին հետ ժամադիր էր իրիկուան վեցին. ի՞նչ պէս ժամանակ պիտի անցընէր:

Սակայն յանկարծ փողոցին գլխացի եզերքը տեսաւ՝ հարցաքննութեան օրը իրեն հետ տեսակցութիւն ունեցող լրաբերը որ օթօպիւսէն ցատկելով մայթին վրայ կեցած էր՝ ուղղութիւնը կորսնցուցած մարդու մը պէս. Ճէնիսըն յիշեց որ անոր անունը Թրըս – Ֆըրտ էր: Դիմացի կողմը անցաւ ու մօտեցաւ անոր: Տղան յարկարծակի եկաւ.

— Հէլօ՛, ի՞նչ կ'ընես այս կողմերը հագուած – ազուած... քաղաք չէ՞ս գացեր այսօր...

— Քաղաքը գլուխդ անցնի, ըսաւ Ճէնիսըն... գործս ձգեցի, ձեռքս դըրամ անցաւ. ըսէ՜ն ինչ կ'ընես այստեղ...

— Բախտաւոր չուն, դիտել տուաւ լրագրողը, չէլլես հասցնեւ գ՜րամը... ինչ կ'ընեմ... միեւնոյն բանը... չէ՞ս կարդար գրածներս ամէն առտու, մեր թուղթին մէջ... Ճէքինի խնդիրը ինծի յանձնուած է, բանս գործս այդ է հիմա, ունեցած տաղանդս ցոյց պիտի տամ... մեր թերթն ալ ահագին աղմուկ կը հանէ... անշուշտ մինչեւ հիմա գրածներս պարապ խօսքեր են, տարբերութիւն չեն արժեր... բայց ժողովուրդին ուզածն է եւ շուտով մեծ յայտնութիւն մը պիտի ընեմ, թերեւս հիմա, կէս ժամէն

— Ինչպէ՞ս, հարցուց Ճէնիսըն.

— Եկուր գիմաց անցնինք, բան մը խմենք եւ կը պատմեմ, ըսաւ Թրըս – Ֆըրտ. քեզի կրնամ ըսել, որովհետեւ դուն ալ այս գործին մէջն ես... նորութիւններ ունի՞ս

— Ոչ, պատասխանեց Ճէնիսըն. առիթ չունեցայ. գիւղն էի...

— Ուրեմն խօսքը մեր մէջ, մարդուս չըսես... քեզի կը պատմեմ որովհետեւ դուն խոստացար որ եթէ նորութիւն մը ունենայիր ինծի պիտի իմացնէիր, այնպէս չէ՞...

— Անշուշտ, լուր մը ունենալուս պէս քեզի կը տեղեկացնեմ...

— Իմ լուրս կամ աղէկ է, կամ գէշ, ըսաւ լրագրողը գինետունէն ներս մտնելով... ի՞նչ կ'ուզես, գարեջո՞ւր... գաւաթ մը, ոտ անկիւնը երթանք քեզի ցոյց պիտի տամ ծանօթալ » նամակ մը զոր մարդ մը ղրկեր է ...

Ճէնիսըն ուշադրութեամբ կը հետեւէր Թրըսֆըրտի շարժումներուն, երբ անիկա գրպանէն հանեց զոյգ գոյնով պահարան մը եւ անոր մէջէն դուրս քաշեց՝ առեւտրական տետրակի մը թուղթին վրայ գրուած նամակ մը:

— Ահիկա, ըսաւ տղան չորս կողմը նայելէ վերջ, մեր խմբագրատունը գրկուած էր թերթին անունով. ինծի յանձնեցին... նայէ, բոլորովին անգրագէտ մէկը գրած է, բայց թերեւս օգտակար ըլլայ. կարդա՛...

Սիրելի Պարոն,

Ան մարթը որ ծէր լրագիրին մէջը կը գրէ կոր Քարթրայթ Կարտընսին գործին վրաեօք Փէտինկլթընի կայաբանին գովը Փիթըր փողոցը բօղ քա ու հարցունէ ով որ թիմացը ելլէ որ Շայնօն տեսնա որ ես աշգործին վրաեօքը բաներ մը գիտէմ ու ծէր մարթը բօղ քա ժամը 12էն ժամը մէկ որ ինծի հարմար է ես նաշի կէրթամ:

— Ի՞նչ ըսիր, հարցուց Թրըսֆըրտ, չի լսուած անուն է չէ՞ Շայնօ...

— Կարծեմ կեղծանուն է, ըսաւ Ճէնիսըն որ սկսած էր խորհիլ թէ ինչ ձեւով կրնար օգտագործել այդ նամակը. բայց ինչո՞ւ այս մարդը ձեզի կը դիմէ փոխանակ ոստիկանութեան երթալու...

Լրագրողը շատ – գիտցողի մը պէս խնդաց.

— Ա՜... դուն այդ մարդիկը ճանչնար. անոնք ոստիկանութեան բան չեն ըսեր, ամէն ինչ կը պատմեն թերթերու... թերեւս կը խորհին ոստիկանութիւնը իրենց յանցանքն ալ երեւան կը հանէ. իրապէս ... դէկ չեն՝ այդ դատակարգն ու ... կանութիւնը... ինչ որ է, հրապարակ... սատիկանութեան ... գիտէ, կ'իմանայ... անշուշտ ... երթամ գինքը տեսնեմ... փիթըր ... զոցը ո՞ւր է, գիտե՞ս...

— Ոչ, ոստիկանին հարցուր ...տուիկ...

— Երթանք, չեմ հարցներ... ոստիկանին ալ կրնանք գտնել ... տապանի մը կը հարցնենք.

Քանի մը վայրկեան վերջ ... Փիթըր փողոցը ուր շատ մը կառապաններ կային, որովհետեւ այդ ... ին անցքը կառքերու հաւաքատեղի էր:

(Շար.)

::: LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE :::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.385

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵԼԻՔ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Պելճիքա	200 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 15 Aout 1934

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2573

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉ ԲԱՆ ՈՒՆԻ "ԸՆԿԵՐ,, ԱԼԻՆ...

Թերթերը գրեցին թէ Հայաստանի փոխ – վարչապետ նշա – նակուած է Ալի Մահմետով

Միեւնոյն աղբիւրէն — խորհրդային — կ'իմանանք թէ «ըն – կեր» Ալին յուլիս 9ին այցելեր է Արարատ, Միրաք, Ղոնտախսազ, Զանգիւ եւ Ալիքուչակ գիւղերը, «առուգելու համար բերքի վիճա – կը եւ մարախի դէմ մղուած պայքարը».

Անշուշտ զրոյցներ ալ ունեցած է գիւղացիներուն հետ, ա - նոնց առողջութիւնը հարցնելով…

Դաշնակցական որ եւ է թերթի կողմէ որ եւ է գիտողութիւն Երեւանի վարիչներու գործունէութեան մասին՝ կը համարուի «հակահայաստանեան»: Անշուշտ:

Այնինչ՝ ասոր – անոր շնորհած որակումները չեն որ պիտի խափանեն մեր ճամբան, կատարելու համար մեր պարտականու – թիւնը

Արդէն, կը հարցնենք առ որ անկ է.—

1 Ի՞նչ հիմնական պատճառներ առկայ են Խ. Հայաստանի գործավարներու խորհուրդի փոխ – նախագահ նշանակել Թուրք մը, Մէկը որ ծնած է Բագու եւ գործած՝ Ազրբէջանի եւ Վրաստա – նի մէջ Ամէն պարագայի մէջ, մէկը որ կապ չունի Հայաստանի հետ, ոչ ծնունդով, ոչ ալ գործունէութեամբ

2 Խորհրդային իշխանութիւնը ի՞նչ հիման վրայ բացառիկ պատիւ մը կ'ընէ Հայաստանի Թուրք փոքրամասնութեան, որ հա – զիւ 60,000ի կը հասնէր եւ բարձրացաւ 90,000ի շնորհիւ Երե – ւանի կամ Մոսկուայի բարեացակամութեան: 80 – 90,000ը ի՞նչ նշանակութիւն կը կազմէ հայկական 850,000ի ջախջախիչ մե – ծամասնութեան մէջ:

3 Երեւան ա՛ն Ալի Մահմետովի յանձնելով գործավարներու խորհուրդի փոխ – նախագահութիւնը եւ զայն պտոյտի դրկելով հայկական կամ Թուրք – Թաթարական գիւղերու մէջ, քաղաքա – գիտակա՞ն գործ մըն է որ կը կատարէ, թէ վարժապետական: Զր – ւելու համար ծաղրվարական.

4. Ալի Մահմետով կրնայ ուզածին չափ համայնավար ըլլալ, իբրեւ շրջանաւարտ Մոսկուայի համայնավարական համալսարա – նէն: Բայց, իր ներկայ պաշտօնը ո՞րքան կը համապատասխանէ կացութեան պահանջներուն, քանի որ գիտենք թէ Հայաստանի գիւղացին չի հասկնար նոյն իսկ հայ կարմրուկին լեզուն:

Կարելի էր երկարել հարցումներուն շարքը: Սակայն կարճ կապենք:

Այսքանը, որքէն, բաւական է պատկերացնելու համար կա – ցութիւն մը, որ երբեք եւ երբեք չի համապատասխաներ Հայաս – տանի եւ հայ ժողովուրդի հիմնական շահերուն:

«Բուրժուա – նացիոնալիստական տենդենցնե՞ր» են որ գրի – առնել կուտան այս խօսքերը: Կամ «թշնամական» գիտումնե՞ր:

Պատասխան չունինք այդպիսի վերագրումներու:

Հարցը շատ պարզ է, եւ մենք պիտի ուզէինք որ ամէնէն առաջ արտայայտուէին Խ. Հայաստանի «անկաշառ» բարեկամ – ները:

Այո՛, եթէ անոնք իսկապէս Հայաստանի բարեկամ են որ կ'ուզեն, իրաւունք չունին ծածկելու եւ լռութիւն պահելու. որովհետեւ, երբեք բարենշան չէ այս երեւոյթը,— Թուրք մը փոխ – վարչա – պետ՝ Խ. Հայաստանի, հրամանաւ Կեդր. Կոմիտէի (խորհր – դարան):

Գիտենք՝ որ Խ. Հայաստանի առաջին կառավարութեան օրով ալ, Թուրք մըն էր զատական գործավարը, եւ անոր գործօն մաս – նակցութեամբ կատարուեցան ծանօթ սարսափները:

Ըսելիք չպիտի ունենայինք, եթէ «ընկեր» Ալի Մահմետովը Թրքական շրջանները դրկուէր մասնաւոր պաշտօնով մը, իբրեւ կոմիսար այս կամ այն գործին: (Ինչպէս եղած է 1933ին, ղր – կուելով Նախիջեւան)

Նոյն իսկ այդ պարագային, Երեւանը պատճառներ պիտի ու – նենար քիչ մը բարակ մանելու:

Բայց ասպարական պաշտօնավարութիւնն ու ողջմտութիւնը մէկ – դի դրած, մէկ անգամէն փոխ – վարչապետ հռչակել «ընկեր» Ալի մը, կը նշանակէ բթամտութեան մրցանակ շահիլ:

Մանաւանդ որ, ոչ պաշտօնը բացառիկ պահանջներ կը ներ – կայացնէ, ոչ ալ հայ թեկնածուներ կը պակսին:

Անշուշտ ամէնէն առաջ Ալի Մահմետովը խնդաց, տեսնելով իր հայրենիքի «հոլաւուշ»ներուն անճարակութիւնը կամ չափազանց բանգիտութիւնը.

Ինչո՞ւ չպիտի խնդայ ան, նաեւ, Բագուն եւ Էնկիւրին, որոնք այնքան վարպետ են որ եւ է շապիկէ օգտուելու համար: Երէկ Միկոյեանով կամ Խան Խոյսկի, այսօր Բէտուլլայով կամ Ալի Մահ – մետով…

Ամէն պարագայի մէջ, այս երեւոյթներն ալ կ'ապացուցանեն թէ մենք անզուգակա՞ն ենք բոլոր ճակատներուն վրայ, թեթե – ւամտութենէն մինչեւ ստախօսութիւնը:

Զարմացանք դաս առնել նոյն իսկ մեր անմիջական դրացի – ներէն, որոնք այնքան լուրջ են եւ արթուն, երբ հարցը կը վերա – բերի ազգային ինքնապաշտպանութեան:

Անհերքելի՝ տեսական – վարդապետական մարզանքներու մէջ, մենք մնացինք տկարացու, գործնական ճակատին վրայ: Նոյն իսկ պետութեան մը ճակատագիրը վարած ատեն:

Որքան ծանծաղամտութիւնը, նոյնքան ալ ինքնահաւանու – թիւնը եղան մեր անձեռնմխելի բաժինը, ամէնէն հիմնական հար – ցերուն մէջ.

Ահա վերջին օրինակը,— ամն Ալի Մահմետով փոխ – վարչա – պետ Խ. Հայաստանի…

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՆԵՆ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ ԻՆԸ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ

»»»··«««

«Հայրենիք»ի Թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցած է փաստաբան Արմէն Մեղրունիի հետ, որ սկիզբէն մինչեւ վերջը հետեւած էր Նիւ Եորքի դատավարութեան: Վաղուան ձգելով վե – րաքննութեան օրինական տրամադրութեանց վերաբերեալ մանր – րը, առայժմ կը հրատարակենք հետեւեալ տեղեկութիւնները՝ ինը դատապարտեալ ընկերներու առօրեայ կացութեան մասին:

— Որչա՞փ ժամանակի մէջ կուգայ վերաքննութեան ունկն – դրութիւնը:

Նիւ Եորքի նահանգի օրէնքը կը պահանջէ որ լսուի՝ վճիռէն սկսեալ 3 ամսուան ընթացքին, բայց այս կանոնը առաձգական է, եթէ պէտք ըլլայ՝ աւելի ժամանակ կը տրամադրուի, ըստ դատի եւ պարագայի:

—Դատապարտեալ ինը ընկերները ո՞ւր են այժմ եւ կարելի՞ է թղթակցիլ անոնց հետ:

Դատապարտեալ բոլոր ընկերները այժմ փոխադրուած են Սինկ Սինկի բանտը (*Սինկ Սինկ Փրիզըն*), որ Նիւ Եորք քաղաքէն շուրջ 30 մղոն հեռու է, Օսինինկ քաղաքը (*Օսինինկ, Ն. Ե.*): Մեր ընկերներու հասցէն է՝ 354 *Հընթըր Սթրիթ, Օսինինկ. Ն. Ե.*: Նա – մակագրութեան եւայլն պարագաները պէտք է գրուած ըլլայ ի – րաքանչիւր անունին քով նաեւ բանտարկեալին թիւը եւ գրու – թիւնները պէտք է ըլլան անգլերէն, որովհետեւ ամէն գրուածք քննութեան կ'ենթարկուի բանտի իշխանութեանց կողմէ:

— Որ եւ է գաղափար ունի՞ք թէ հոն ի՞նչպէս կ'անցընեն դա – տապարտեալները:

Երկու մահապարտները դրուած են մահուան խուցը եւ որ եւ է գործ չեն ըներ: Իսկ միւս եօթէն իւրաքանչիւրը իր արհեստին հա – մեմատ զբաղում կը ստանայ: Օրինակ՝ Միհրան Զադիկեան կը զբաղի լուսանկարչութեամբ, Մարթին Մօզեանը՝ կօշկակարու – թեամբ, Հէրի Սարաֆեանը եւ Ճոն Քոնգալէզ Զալըգեանը՝ ճա – շարանի գործով, Ցովհ. Անդրէասեանը՝ գրասենեակի գործով, իսկ Երկանեանը՝ մետաղի գործով:

— Շատեր կը հարցնեն թէ դատավարութեան ընթացքին ին – չո՞ւ պաշտպան գլխաւոր փաստաբան Պէնթըն չխօսեցաւ:

Ամերիկեան դատարանի ընդունուած սովորութիւնն է որ մէկ փաստաբան կատարէ վկաներու հարցաքննութիւնը: Այս փաստաբանին ընկերացող միւս փաստաբանները անոր կ'ընեն գը – րաւոր կամ բերանացի թելադրութիւններ: Այս դատին ընթացքին պաշտպան կողմէն թէպէտ Թոմաս Շերիտըն կատարեց հարցաքն – նութիւնը եւ խօսեցաւ ներածական եւ եզրափակումի պաշտպանո – ղականները, Պենթըն ղեկավարեց ամբողջ պաշտպանութիւնը՝ խրատներով, թելադրութիւններով եւ երբեմն երբեմն դատարանի ուշադրութիւնը հրաւիրելով օրինական կէտերու վրայ:

— Կրնա՞ք ըսել թէ վերաքննութեան համար քանի՞ կէտեր ներկայացուցած էք վերաքննիչ Ատեաններուն:

Բազմաթիւ կէտեր ցոյց կուտան թէ դատաւոր Քորիկըն շատ մը օրինական սխալներու մէջ ինկաւ: Եւ այս հաստատ համո – զումով է որ կը սպասենք վերաքննութեան արդիւնքներուն:

Օգոստոս 19ի ծանրակշիռ հանրաքուէն Գերմանիոյ մէջ

»»»··«««

ՀԻԹԼԷՐ ԿԸ ՓԱՌԱԲԱՆՈՒԻ ԻԲՐԵՒ ՄԻԱԿ « ԱՌԱՋՆՈՐԴ »Ը

Կիրակի օր տեղի պիտի ունենայ այն հանրաքուէն, որով Հիթ – լէր կը հռչակուի Առաջնորդ – վարչապետ Գերմանիոյ: Ամէն մի – ջոց ձեռք առնուած է, որպէսզի ամբողջ Գերմանիա մէկ մարդու պէս մասնակցի քուէարկութեան, արտասանելով հանդիսաւոր « Այո »ն:

Երկուշաբթի օր, պրոպականտի նախարար Գ. Կէօպէլս փաստա – բանական ճառ մը խօսեցաւ, իբրեւ յառաջաբան: Ճառը նորու – թիւն մը չէր պարունակեր արտաքին կամ ներքին քաղաքականու – թեան մասին, այլ պանծացումն էր Հիթլէրի անձին եւ գործերուն: Միեւնոյն ատեն Միւնիխի մէջ կը խօսէր ուրիշ նախարար մը, Կէօ – րինկ, իսկ Ներքին նախարար Ֆրիք նոյն պաշտօնը կը կատարէր Քէօլնի մէջ: Ահա Կէօպէլսի ճառին գլխաւոր մասերը.

— « Հիթլէր կը մարմնացնէ ամէն յատկութիւն: Ծնած՝ գիւ – ղացի բնտանիքէ մը, ան իբրեւ հօրեղբայր չունեցաւ իշխան մը, ոչ ալ իբրեւ հայր՝ վարչական խորհուրդի մը նախագահ: Ան Ա – ռաջնորդ եղաւ միայն ժողովուրդին քուէով: Անգամ մը որ իշխա – նութեան գլուխ անցաւ, մնաց այն ինչ որ էր: Ան չեղաւ անոնցմէ որ կը գինովնան համազգեստներով եւ պատուանշաններով»:

Այս խօսքերը ակնարկութիւն կը համարուին Կէօրինկի հա – մար, որ կը սիրէ փայլուն արդուզարդը եւ շքեղութիւնը:

Ճառախօսը շարունակելով, յանձնարարեց քուէ տալ Հիթլէ – րի, որովհետեւ ան միակ մարդն է որ կրնայ վարել Նախագահի պաշտօնը : « Ատոլֆ Հիթլէր յաջողեցաւ հոն ուր իր բոլոր նա – խորդները ձախողեցան: Ան միայն կրնայ երեւալ աշխարհի առ – ջեւ: Զկայ կայսր մը, Թագաւոր մը, ոչ ալ կուսակցապետ մը որ կարենայ հաւասարիլ անոր: Ամէն մարդ պէտք է իր քուէն տայ Հիթլէրի, որովհետեւ եթէ մէկ հատիկ քուէ կորսնցնենք նոյեմ – բեր 12ի հանրաքուէին վրայ, միւս ազգերը պիտի ուրախանան: Զի բաւեր միանալ: Պէտք է այդ միութիւնը ցոյց տանք ամբողջ աշխարհի »:

Ճառախօսը յետոյ յարձակեցաւ օտար մամուլի աշխատակից – ներուն վրայ, որոնք չեն ըմբռներ կացութիւնը եւ «անհասկացո – ղութեան յիշատակարաններ » կը կազմեն: Հերքեց թէ ինք ջնջած է մամուլի ազատութիւնը : « Ես ջնջած եմ միայն ստախօսութեան ազատութիւնը: Եւ գոհ եմ այդ բանը կատարած ըլլալուս համար:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ ՄՈՆՓԷԼԻԷ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

Մարսէյլէն կը հաղորդեն թէ ընկ. Աւետիս Ահարոնեան՝ գինքը խնամող մասնագէտ փրոֆէսէօրին խորհուրդով փոխադրուած է Մոնփէլիէի մօտակայ ջրաբուժարանը, ուր պիտի մնայ մէկ ամիս:

Փրոֆէսէօրը կը յուսայ թէ այս դարմանումով, ընկ. Ահա – րոնեանի առողջական վիճակը պիտի բարելաւուի որոշ չափով:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱԶԳ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Ամերիկայի Ազգ. վարչութիւնը (օրինաւոր) հետեւեալ հե – ռագիրը ուղղած է ամենայն Հայոց կաթողիկոսին, յունիս 27 թուականով.—

Տ. Մամբրէ Գալֆայեան կը սպառնայ մեր հոգեւորականնե – րուն: Մեր տեղեկագիրներուն եւ նամակներուն պատասխան չենք ստացած դեռ: Կը պահանջենք քննութիւն կատարել լիազօր ներ – կայացուցչի միջոցաւ: Մեր հոգեւորականները կը շարունակեն եւ պիտի շարունակեն հովուել մեր ժողովուրդը յանուն եկեղեցւոյ գերագոյն շահերուն: Պատիժը չի կրնար փրկել կացութիւնը: Պէտք չէ ոտնահարել արդարութիւնը եւ լքել ժողովուրդը:

Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդը այս դիմումին պատասխա – նած է հետեւեալ հեռագրով (23 յուլիս).

Վեհափառ հայրապետի կամքը, պատուէրն է ճանաչել ծայ – րագոյն իշխանութեան կարգած ժամանակաւոր թեմական իշխա – նութիւնը: Լուծել ձեր կեդրոնական վարչութիւնը, առաջարկել ձեր ենթակայ անկարգապահ քահանաներին ենթարկուել համե – մատ տեղապահին շարժողութեան: Մեկնում է հայրապետական պատուիրակը որոշ լիազօրութիւններով:

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը յուլիս 27ին ուղղած է հետեւեալ հեռագիրը.—

Ստացած ենք դոկտոր Նազարեանի միջոցաւ գերագոյն հոգե – ւոր խորհուրդի հեռագիրը: Կեդրոնական վարչութիւնը ըստ նա – խընթացին կը շարունակէ իր պաշտօնը համաձայն սահմանադրա – կան եւ ժողովրդապետական օրինաց:

⁂ Ազգ. Վարչութիւնը որոշած է Երեսփ. Ժողով գումարել սեպտեմբեր 1 – 2ին:

Առաջնորդը խօսակցած էր ժողովուրդին հետ խորհրդակցել տա – րին գոնէ մէկ անգամ: Ան շատ աւելի հաւատարմութեամբ կատա – րեց իր խոստումը քան կը սպասուէր: Մենք վստահ ենք թէ հեղի – նակութիւնը չի հիմնուիր Թնդանօթի կամ սուինի, այլ ժողովուր – դի վստահութեան վրայ: Ժողովուրդները հրաշք չեն սպասեր. ա – նոնք միայն կառավարուիլ կ'ուզեն: Մենք չենք վախնար քուէար – կութենէն: Այս երրորդ անգամն է որ ժողովուրդի կարծիքին կը դիմենք: Ժողովրդապետութիւնը ի՞նչ բանիք ունի այս մասին: Ուրիշ երկիրներու մէջ, կառավարութիւնները ընտրութեանց մի – ջամտնչն ունին իրենց առջեւ, քուէարկութեան օրէն մէկ տարի ա – ռաջ. Առաջնորդը 1,500,000 քիլոմեթր կարեց օդանաւով, որ – պէսզի ձայն հարթէ Գերմանիոյ վերածնութեան համար. Դուք չէ՞ք կրնար 500 մեթր քալել ձեր քուէն տալու համար անոր»:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ՀԵՌԱՑՈՒԻ՞Ն

»»»··«««

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ ՄԻՇՏ ԿԸ ՏՐՏՆՋԱՅ

«Միլլիյէթ» կը գրէ վերջին թիւով.— Ամէն երկրի նման մենք ալ կը գործադրենք փոքր արհեստներու օրէնքը: Դժբախտա – բար անկա սխալ մեկնութիւններու տեղի տուած է մեր պուլկար հարեւաններուն մօտ: Վերջին լուրերու համաձայն, անկա պատ – ճառ եղած է որ Պուլկարիոյ մէջ զարմանալի ճնշումներ գործադր – ուին: Այսպէս, զէնք փնտռելու պատրուակին տակ, կը մտնեն մեր ցեղակից Թուրքերու տուները, եւ ամէն կողմ փնտռտուք կատա – րած ատեն բնականաբար աւարառութիւն կ'ընեն, եւ նոյնիսկ բացէ ի բաց կը յայտնեն Թուրքերու թէ պէտք է հեռանան Պուլկարիա – յէն :

Գիտենք թէ Պուլկարիոյ մեր հայրենակից Թուրքերը փոքրա – մասնութիւն մըն են.որ ամէն ատեն կը յարգեն պուլկարական օրէնքները եւ տիպար են իրենց գործերուն եւ զբաղումներուն մէջ: Այդ Թուրքերուն եթէ ոչ բոլորը, գոնէ մեծ մասը պուլկարահպա – տակ են, եւ հետեւաբար պէտք է վայելեն օրէնքով պուլկար հայ – րենակցին շնորհուած բոլոր իրաւունքները:

Հակառակ ասոր, պատրուակ բռնելով փոքր արհեստներու օ – րէնքին գործադրութիւնը, մեր ցեղակիցներու վրայ աւելցուցած են ճնշումը, ինչ որ անընդունելի բան մըն է նոյնիսկ պատուաւոր Պուլկարի մը մտայնութեան համար: Մնաց որ, փոքր արհեստնե – րու օրէնքը միայն օտարահպատակներու կը վերաբերի: Մեր երկ – րին մէջ այնքան բրքահպատակ Պուլկարներ կան, որոնք օրէնքի սահմանին մէջ ազատօրէն առուտուր կ'ընեն, առանց որ եւ է մէկէ նեղուելու: Հետեւաբար կը յուսանք թէ պուլկար կառավարու – թիւնը պիտի սրբագրէ այն միջոցները զորս կարգ մը տեղական տարրեր առած են Թուրքերուն դէմ: Վստահ ենք թէ ողջմիտ Պուլ – կարներն ալ կողմնակից չեն Պուլկարիոյ Թուրքերուն կրած այս անվերջանալի ճնշումներուն, երբ Թուրքիոյ Պուլկարները այնքան հանգիստ կ'ապրին:

« Ճիւմհուրիէթ » ալ իր կարգին դիտել կուտայ.— Պատրուակ բռնելով փոքր արհեստներու օրէնքին Թուրքիոյ մէջ գործադրու – թիւնը, պուլկար թերթերը սկսած են վիվլուկ բարձրացնել: Եւ այս հրատարակութեանց վրայ աւելցած է Թուրքերու արտագաղթի հոսանքը :

Կացութիւնը պաղարիւնութեամբ քննենք: Պուլկարիոյ Թուր – քերը ինչո՞ւ կը գաղթեն խեղճուկրակ վիճակով: Մարդիկ պէտք է շատ զօրաւոր, հարկադրիչ պատճառներ ունենան, լքելու համար տեղեր զորս դարերէ ի վեր շէնցուցած են: Մասնաւորաբար Պուլ – կարիոյ նման երկրի մը մէջ, որ կը պնդէ թէ բարեկամ է մեզի···:

Պուլկարիոյ թուրք փոքրամասնութիւնը, ծրագրուած ճնշու –

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

4. ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԷՐ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Լորտ Քըրզըն անհրաժեշտ կը նկատէր ուրեմն Թուրքը Եւրոպայէն վտարել: Բայց որո՞ւ պիտի յանձնուէին Պոլիսն ու Նեղուցները.

Մեծն Բրիտանիան ամէնէն հաւանական ժառանգորդն էր, սակայն ինչ նոր պատասխանատուութիւններ պիտի բարդուէին արդեօք անոր ուսերուն վրայ՝ պատերազմէն յետոյ: « Ոչ մէկ անգլիական դահլիճ մօտէն պիտի կարենար անցընել խոշոր ու վտանգաւոր յանձնառութիւն մը ևս աւելցնել այդ պատասխանատուութեանց վրայ »: (այս տողերը գրած է Լորտ Քըրզըն):

Հետեւաբար անգլիացի նախարարը կ'առաջարկէր միջազգայնացնել Պոլիսն ու Նեղուցները՝ հոգատարութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած յանձնախումբի մը որուն նախագահը կրնար ըլլալ Ամերիկացի մը: Այդ յանձնախումբին նպատակը պիտի ըլլար ապահովել Նեղուցներու ազատութիւնը և պաշտպանել Պոլիսը «իբրեւ արեւելեան աշխարհի միջազգային կեդրոն մը»

Այս տեսակ լուծում մը շատ պարզ կը թուի այսօր եւ դժուար է հասկնալ թէ անգլիական կառավարութիւնը ինչո՞ւ համար չորդեգրեց զայն: Պատճառները ցոյց պիտի տանք հիմա:

Կը բաւէ առայժմ ըսել, որ եթէ Քըրզընի առաջարկները ընդունուէին եւ պարտադրուէին 1919ին, թէ Թուրքիան եւ թէ Հնդկաստանը ակամայ պիտի համակերպէին այդ տեսակ կարգադրութեան մը:

Այն շրջաններուն մէջ որ Դաշնակիցներուն հեղինակութիւնը անմիջական գործադրութեան չէր կրնար գրուիլ, գոհացում պիտի տրուէր տեղացի ժողովուրդներու պահանջներուն Սուլթանի պետութիւնները բռնի միջոցներ ձեռք առնելու անհրաժեշտութիւն պիտի զգային միայն Պոլսոյ եւ Նեղուցներուն մէջ, բայց անոնք կրնային շատ դիւրութեամբ նաւատորմիղ մը յատկացնել այդ շրջաններուն՝ իրենց կամքը պարտադրելու համար:

« Անգամ մը որ Թուրքերը Եւրոպայէն վտարուէին եւ միջազգային վարչութիւն մը հաստատուէր Պոլիս, ոչ մէկ Կալիֆ փաշա ուժ կամ տրամադրութիւն կրնար ունենալ առաջարկ կարգադրել այդ ջախջախիչ ու սպառնալիորէն պատրաստուած ծրագրին »

×

Լորտ Քըրզըն իր երկրորդ յուշագրին մէջ զոր վարչապետին ներկայացուց 1919ի մարտ 25ին, «կարգ մը մտահոգութիւններ » կը յայտնէր Միջագետք ու Միջին Արեւելքի դէպքերուն առթիւ եւ կը զգացնէր իր պաշտօնակիցներուն՝ « մեր պարտուած թշնամիներուն կողմէ հաւանական դիմադրութեան մը կարելիութիւնները »: Կը բացատրէր թէ Դաշնակիցները շատ փոքրիկ զինուորական ուժ մը ունէին Տաճկաստանի մէջ, իսկ պարագաները յանգած չէին տակաւին: Երեւութապէս անձնատուր եղած Սուլթանին ու Պոլսոյ կառավարութեան ետին, Թուրք ազգայնականներն ու Իթթիհատի մնացորդները աշխոյժ աշխատանք կը թափէին՝ քաջալերութիւն ստանալով Փարիզի հեռացումներէն:

1918ին կնքուած զինադադարի պայմանները պետութեանց պաշտօնական պայմաններէն օգտուելով երկիրը անդարմանելի պարտութենէ մը փրկած էր ժամանակաւորապէս: Այդ երեւոյթը դարձեալ կրնար կրկնուիլ:

Երիտասարդ Թուրքերը — ազգայնականները — կը տեսնէին որ Դաշնակիցներուն յաղթական փառատենչ ուժերը աստիճանաբար կը նուազին: Անգլիացիները չուտով պիտի պարպէին Կովկասը: Ֆրանսական եւ յունական ուժերը դէպի Կիլիկիա կը երթային: Ատրպատական Թրակիա՝ անկախութեան պահանջով մը մտնուած էին Եգիպտոսի կէտը, դրոյցներ կային թէ Անգլիան ու Ֆրանսան չէին համաձայներ Սուրիոյ եւ Մուսուլի խնդիրներուն մէջ:

«Հին Թուրքը որ տակաւին կը յուսար վերականգնել նախորդ վարչաձեւը ու երիտասարդը՝ որ կ'աշխատէր խարել մեզ, Սաւաստիոյ քանդուած աշտարակներէն կը դիտէին Դաշնակիցներուն նիւթէն պատակտումները եւ քաջալերումը այն համաձայնութեան որ անխորտակելի նկատուած էր առաջին»:

Լորտ Քըրզըն իր երրորդ յուշագիրը ներկայացուց Ապրիլ 18ին: Այդ ամ—

Քըրզըն երբեք չարտայայտուեցաւ Գերմանիոյ, Հոլանտայի, Հաւատացեալներու, Լեհաստանի կամ Ռուսիոյ մասին:

Միւս կողմէ, Թրքական խնդիրը կարծուածին չափ պարզ ու անշառ խնդիր մը չէր եւ անարդար պիտի ըլլար եզրակացնել թէ Լոյտ Ճորճ «չխմորէն» մերժելով անոր տեսակէտները, անհասկան սուղղութեան մը հետեւած էր:

Լորտ Քըրզըն վայրկեանի Ֆիզիքական ու բարոյական արժէքները զնահատելով հանդերձ, կարեւոր Թիւրիմացութեան մը մէջ էր: Անիկա կը հաւատար որ Մեծն Բրիտանիան՝ միջազգային խնդիրներու կարգադրութեան առեն ի վիճակի էր իր յաղթական լուծումը պարտադրելու, ոչ միայն յաղթուած երկիրներուն,այլեւ իր դաշնակիցներուն: Այս տեսակ ենթադրութիւն մը 1919ին հազիւ թէ տրամաբանական էր: Լոյտ Ճորճ բռնուած էր պահել Դաշնակից ու Բարեկամ պետութեանց հետ կնքուած համաձայնութիւնը եւ Փոքր Ասիոյ խնդիրին համար չէր կրնար ի հարկէ խզում յառաջ բերել:

Աւելին կար :Անգլիա զօրաւոր յանձնառութիւններ տուած էր Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի:

Պատերազմը անհրաժեշտութիւն ստեղծած էր կարգ մը գաղտնի դաշնագիրներ ստորագրելու: Այդ դաշնագիրներուն մէջ որոշ վարձատրութիւններ խոստացած էին այս կամ այն պետութեան: Երկրորդական ատենանի վրայ գտնուող Դաշնակիցները որոնք վտանգի պահուն իրենց աջակցութիւնն ու քաջալերանքը տուած էին Մեծերուն, լիատառ «վճարում պիտի ստանային »: Եւ այդ խոստումներուն վրայ հիմնուելով էր որ կարգ մը երկիրներ անհագին գոհացումներ ըրած էին:

Հետեւաբար Լոյտ Ճորճ ընդհանուր յաղթանակէն յետոյ, չէր կրնար ըսել թէ այդ վաւերաթուղթերը — «արիւնով կնքուած» — աններդաշնակ էին նախագահ Ուիլսընի առաջադրած խաղաղասէր ու արդարամիտ սկզբունքներուն հետ: « Սխալ պիտի ըլլար Լոյտ Ճորճը մեղադրել՝ այդ յանձնառութիւններուն հանդէպ տեսակ մը դիւրազգածութիւն ցոյց տըւած ըլլալուն համար »: Մեծն Բրիտանիան ստիպուած էր իր խոստումը յարգել:

Չորս հատ էին այդ գաղտնի դաշնագիրները

Ա.— Պոլսոյ համաձայնութիւնը — թուական 18 մայիս 1915:

Բ.— Լոնտոնի դաշնագիրը — Թըւական 26 Ապրիլ 1915:

Գ.— Անգլօ-ֆրանսական (Սայքս-Փիքօ) դաշնագիրը — թուական 16 մայիս 1916:

Դ.— Իտալական (Սէն-Ժան-տը-Մօրիէնի) դաշնագիրը — թուական 17 ապրիլ 1917:

Հիմա տեսնենք թէ ինչ ձեւով կատարուած էր « Հիւանդ մարդուն » անդամահատութիւնը: (Այս առթիւ քարտէս մըն ալ կը ներփակեմ):

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿ ԵՒ ԹԱՆԷՆՊԷՐԿ

ՊԵՐԼԻՆ, 7 օգոստոս.— Ընդհանուր պատերազմի սկզբնաւորութենէն մէկ քսան տարի յետոյ, օգոստոս 2ին, յախտենապէս իր աչքերը փակեց մարաջախտ Հինտէնպուրկ, գերման պետութեան նախագահ, երկրին ատաջին մարդը՝ վերջին քանամեակի ընթացքին: Իր մահով կը փակուի Գերմանիոյ նորագոյն պատմութեան մէկ էջը: Ծանօթ Հինտէնպուրկի՝ անհետացող զինուորական ակումբի մը վերջին շառաւիղը եւ միեւնոյն ատեն փրուսական հին դպրոցի հին ու կարկառուն ներկայացուցիչներէն մէկը պատմութեան սեփականութիւն կը դառնայ: Թէ իբրեւ զինուորական եւ թէ իբրեւ վեհապետ իր վայելած ամենալայն ժողովրդականութեան լաւագոյն ապացոյցն է այն համատարած սուգը որ պատած է այս երկիրը մէկ ծայրէն միւսը եւ այն խոր թախիծը զոր կը զգան այսօր բոլոր Գերմանները անխտիր: Եւ անհիմն չէ որ իր այլազան տիտղոսներու վրայ ժողովուրդը այժմ կ'աւելցնէ ինքնաբեր ուրիշ մը,— «Հայր Հայրենեաց»: Օտար ժողովուրդներու քով եւս վայելած իր անկեղծ յարգանքի ապացոյց համարել պէտք է այն ընդհանուր ցաւը եւ ափսոսանքը, զոր յառաջ բերած է իր մահը բոլոր երկիրներու մէջ, անխտիր: Այդ ամէնուն մէկ ուրիշ ապացոյցն է այն փաստը, որ իր Թաղմանը ներկայ գտնուելու շտապած էին ոչ միայն Գերմանիոյ հաւքիր հաղարաւոր երախտագէտ զաւակներ, այլ եւ անթիւ օտարականներ եւ առաւելաբար թղթակիցներ, շատեր ուղղակի Թանէնպէրկ՝ Թաղման վայրը գացած՝ հեռաւոր վայրերէ:

Ամբողջ գերման ժողովուրդը մէկ մարդու նման հոգեւին մասնակից եղաւ այսօր, օգոստոս 7ին, հեռաւոր Թանէնպէրկի մէջ կատարուած յուղարկաւորութեան: Այդ ժամուն՝ ամէն տեղ գոցուեցան պաշտօնատուններ եւ վաճառատուները, մէկ րոպէի համար ամբողջ երկրին մէջ կանգ առին մինչեւ իսկ երթեւեկի բոլոր միջոցները, որպէսզի ամէնուն անխտիր հնարաւորութիւն տրուի՝ վերջին անգամ երկիւղածօրէն խոնարհիլ «Հայրենեաց Հօրը» յիշատակին առջեւ: Միւս կողմէ՝ բոլոր քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ, ժողովուրդը ձայնասփիւռի միջոցով ունկնդիր կ'ըլլար Թաղման առեն արտասանուած խօսքերուն եւ դամբանականներուն, միախառնուելով ընդհանուրութեան հետ եւ անձամբ մասնակցելով ընդհ. սուգի անմիջական արտայայտութեանց: Եւ տեսնել պէտք էր թէ ինչպէս մեծ ու փոքր, այր թէ մանուկներ կին՝ արցունքներ կը թափէին այն վայրկեանին, երբ Ցնամեայ ծերունիին մարմինը գերեզման կ'իջնէր:

Ուսկի՞ց այս համատարած սուգը՝ անհետացող Հինտէնպուրկի համար եւ ընդհանուր սէրն ու յարգանքը՝ անոր անուան հանդէպ:

Թող զարմանալի չթուի, եթէ ըսեմ որ Հինտէնպուրկ, երբ իր 67 տարին լրացուցած էր եւ հանգիստի կոչուած արդէն — 1914 — քաշուած կեանք մը կ'անցընէր Հանովէր քաղքին մէջ, իր մասին գերման ժողովուրդը աւելի բան մը չէր գիտեր, քան իր տարիքի եւ դիրքի ռեւէ ուրիշ զինուորականի մը մասին: Սովորական ծառայութիւնը եւ իր ասպարէզին տարբեր աստիճանները անցուցած կարգապահ եւ պարտաճանաչ զինուորական մը, հաւատարիմ եւ հաղարաւոր իր նմաններուն պէս:

1914ի ընդհ. պատերազմի առաջին ամիսներուն է որ գերման երկնակամարին վրայ մէկէն կը փայլի Հինտէնպուրկի աստղը: Ընդհանուր զօրահաւաքէն անմիջապէս ետք՝ ռուսական բանակները՝ սաստկութեամբ զօրավար Ռէնէնքամֆի, անցած էին արդէն արեւելեան Փրուսիոյ սահմանները եւ հեղեղած գերման հողերը: Հարաւէն՝ Վարշաւիոյ կողմէն, զօրավար Սամսոնովի բանակները կը սպառնային Գերմաններու թիկունքն անցնիլ եւ ծուղակի մէջ առնել Գերմանիոյ արեւելեան զօրամասերը Վերջիններու ընդհ. հրամանատարը՝ զօրավար Փրիթվից խուճապի կը մատնուի եւ նահանջի հրաման կուտայ եւ միեւնոյն ատեն անվերջ հեռագիրներով օգնական ուժեր կը պահանջէ ընդհանուր սպայակոյտէն, որ Հաննաի հովտին մէջ կը գտնուէր այն ատեն եւ իր գլխաւոր ուշադրութիւնը Ֆրանսական ճակտին վրայ կեդրոնացած էր: Մարնի ափերուն վրայ պիտի վճռուէր պատերազմի եւ աշխարհի բախտը...

Գերման ռազմագէտները շատոնց նախատեսած էին գալիքը եւ երկու ճակտի վրայ պատերազմելու հարկադրանքը: «Ցարձակողական՝ արեւմտեան (Ֆրանսական) ճակտին վրայ եւ պաշտպանողական՝ արեւելեան (ռուսական) ճակտին վրայ», ահա առաջնորդող կամք ու պատրաստ ռազմավարութիւնը, համաձայն հանճարեղ զօրավար Շլիֆէնի ծրագրին: Գերման հրամանատարութիւնը կը կատարէ սակայն ճակատագրական սխալը: Անսալով զօրավար Փրիթվիցի անվերջ աղերսանքներուն՝ հասնիլ իրեն օգնութեան՝ կարեւոր զօրամասեր կ'առնէ արեւմտեան ճակատէն եւ դէպի արեւելք, Ռուսերու դէմ կը ղրկէ զանոնք: Աւով իսկ՝ կը թուլնայ արեւմտեան ճակատը, յարձակողական ռազմավարութիւնը պաշտպանողականի կը վերածուի աչքուհետեւ, որով եւ կը կանխորոշուի Մարնի ճակատագիրը. եւ — շատերու համոզումով — ամբողջ պատերազմին ճակատագիրը: Ցաղթանակի փոխարէն՝ Մարնը պարտութիւն կը բերէ գերման բանակներուն եւ երկրին:

Եւ սակայն, Փրիթվից կը շարունակէ Ջիղերը կորսնցնել եւ Թոյլ տալ, որ ռուս բանակները յառաջանան դէպի Արեւմուտք, դէպի Պերլի՞ն բազմանշութիւններով: Ընդհանուր սպայակոյտի պետը՝ զօր. Մոլթքէն, կուտայ վճռական որոշումը: Ան կոչում պահանջ կը դնէ Վիլհէլմ Բ.ի առջեւ, անմիջապէս ետ կանչել եւ անոր փոխարէն՝ արեւելեան հրամանատարի պաշտօնին հրաւիրել հանգստեան կոչուած Հինտէնպուրկը,ինչ որ կը կատարուի անմիջապէս:

Ցայտնի է այնուհետեւ պատմութիւնը: Հինտէնպուրկ բանակներու գլուխ կ'անցնի իր բնագաւառին՝ Արեւելեան Փրուսիոյ մէջ: Մէկ քանի օրուան ընթացքին՝ ան զինուորական վճռական յաղթանակներ կը շահի, ծանր կորուստներ պատճառելով Ռուսերուն եւ փրկելով արեւելեան Փրուսիան:

Այնուհետեւ, ճամբան բաց էր Հինտէնպուրկի առջեւ, դէպի բարձրագոյն ընդհանուր հրամանատարութիւն: Չորս տարի շարունակ եւ գերմարդկային ճիգեր թափելով, ան եզակի հմտութեամբ եւ հանճարեղ ծրագրով մը կը վարէ անհաւասար կռիւը գրեթէ ամբողջ աշխարհի դէմ: Պարտուիլ Գերմանիոյ հողերը այնուամենայնիւ զերծ կը մնան թշնամի ուժերու ոտնահարումէն: Եւ իրականին մէջ ու վերջին հաշուով՝ պարտուողը Հինտէնպուրկը եւ գերման բանակը չէր, այլ՝ գերման քաղաքացիութիւնը եւ ղեկավարութիւնը միայն,որ առ հասարակ շատ չէ փայլած իր գործերով: Եւ եթէ այս գետնին վրայ պարտուած եւ ծունկի եկած Գերմանիան այնուամենայնիւ շքայուեցաւ բոլորովին, եթէ գերման միութիւնը չյօշոտուեցաւ բոլորովին, ատոր համար այս երկիրը մեծապէս պարտական է Հինտէնպուրկի:

Այս ամէնէն ետքը հասկնալի է արդէն այդ հանճարեղ մարդուն եւ մեծ զօրականին վայելած ընդհանուր սէրը եւ յարգանքը, զոր երբեմնի թշնամիներն անգամ չեն զլանար ճանչնալ:

Հասկնալի է նաեւ, թէ ինչու եպէրթի մահուընէն ետք՝ 1925ին գերման ժողովուրդը հանրապետութեան նախագահի պաշտօնին կանչեց իր մեծ զաւակը, Հինտէնպուրկ:

Վ. Թ.

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՀԵՂԵՂ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ

7-8 միլիոն ֆռանք վնաս

ԹԱՒՐԻԶ, 31 յուլիս (Ցառաց).— Յուլիս 30ին, երեկոյեան ժամը 4.15 մի չտեսնուած հեղեղ անցի ունեցաւ Թաւրիզում:

Ամբողջ Փահլաւի Խիաբանի երկայնքին իրարանցում, աղմուկ ու շփոթ առաջ եկաւ: Հեղեղը այնքան մեծ արագութեամբ անցաւ Փահլաւի Խիաբանով, որ հնարաւոր չեղաւ Ջրի առաջն առնելու համար ամենաթեթեւ միջոցներն իսկ ձեռք առնել, շատ խանութպաններ իրենց խանութները բաց վիճակում թողին եւ փախան:

Պէտք է ասել, որ առ հասարակ հեղեղների ժամանակ Թաւրիզը մի քանի ժամ առաջ նախազգում է գալիք չարիքը եւ այդ պարզ նկատելի է լինում, երբ Թաւրիզի հարաւ արեւելեան կողմը ընկած լեռները ամպոտում են: Դրանից բացի հեղեղ լինելուց կառավարական մարմինները նախազգուշացնում են ազգաբնակչութեան, սակայն այս անգամուայ հեղեղը այնպիսի արագութեամբ քաղաք մտաւ Փինաշարվարի եւ Շահգէօլի շրջակայ բլուրներից, որ ոչ կառավարական մարմինները տեղեկութիւն ունեցան եւ ոչ էլ ազգաբնակչութիւնը:

Հեղեղը մէկ մէթր բարձրութեամբ միլիոնիչեալ շրջաններից քաղաքի չդամբից (քաղաքի մատրը Թէհրանից) սկսած աջ ու ձախ տներ աւերելով առաջ կը շարժի մինչեւ Շահգուր Խիաբանը: Այս շրջանը աւերածութեան ենթարկուելու գլխաւոր պատճառը այն է լինում, որ հեղեղը իր հետ բերում է հսկայական մեծութեամբ քարեր, (կէս տոն, նոյն իսկ մէկ տոն), ծառեր, հեռագրասիւներ, անգամ երկաթէ սիւներ (հեռախօսային հեռագրասիւներ), որոնք եւ այս ու այն տան առաջ ընկնելով դիւրութիւններ էին տալիս տների շուտ փլչելուն:

Շահգուր Խիաբանից պատկերը փոխւում է, որովհետեւ ջուրը երկուքի է բաժանւում, մէկ մասը անցնում է դէպի նահանգապետարան տանող փողոցով եւ ահռելի վնասներ հասցնում թէ շէնքերին, հիմնարկութիւններին եւ թէ մեծ մասամբ շուկային:

Ամբողջ նահանգապետարանի տիկնատան, քաղաքապետարանի, ...

ջը եւ մի շարք այլ հիմնարկութ...

ների ստորին յարկերը մնաց...

մէջ.

Ընդհանուր ռազմական վա... թիւնը, սկսած ռազմիկ... չեւ ստորին ծառայողը, ցերեկ... մէջ աշխատում եւ կարողանում ... շէնքերը ազատել եւ թէ բա... կեալներին, որոնց եւ ... են մէկ ուրիշ աւելի ապահով ...

Հեղեղը նահանգապետարանի ... թեամբ անցնում է շուկայ եւ ... հերթին Հաջի Ալի Նաղիի եւ ... քարվանսարաներն է ջրով լցն... մեծ վնասներ պատճառում վաճա... կանութեան:

Հեղեղի մեծ մասը անցնում է ... յաւի Խիաբանով դէպի Գ... այգին, որտեղ երկու մասի բա... ունելով նորէն քարուքանդ է ... ճամբին ընկած տներն ու ... դէպի արեւելք գնացած ջուրը ... Ջիր Խիաբանի վրայ ընկած ... մօտ 200ը ջրի մէջ է առնում, ... պի արեւմուտք կայարան ... ճուղիով նորէն աւերմունք է ... տներ քանդելով ու այգիները ... լցնելով:

Հեղեղը սկսուելուց, վիշ... միւս առաւօտեան զինուորական ... խանութները զօրամասերն ու ... կանութիւնը ոտքի վրայ էին.

Յուլիս 30ի գիշերը Թաւրիզի ... զարնակչութիւնը ահ ու ... յուսացրեց: Յուլիս 31ի ... շատ կանուխ Ատրպատականի ... նուր ռազմիկապետը իր օգնական... ով պատում էին ամբողջ քաղա... կարգադրութիւններ անում ... կէսօրուայ ժամը 1ը Խիաբանով ... գնա հոսում էր, խանութները ... չափ բացուել էին, գետ անների ... նութների փեղկերի ցեխը ... երեկոյեան դէմ լռուեցին բացում ... «ալ է գալիս»: Ժողովուրդը ... խուճապի ենթարկուեց եւ խանութ... րը փակուեցին: Զօրքն ու ռազմ... ները շղթայ կազմած կարեւոր փող... րում աշխատում էին եւ ժողով... արգիլում Խիաբանով անցնելու

Հաւարից կէս ժամ յետոյ, ... կրնկակոխ իր հարթած ճանապար... նորէն եկաւ, բայց այս անգամ ... րիչ չափով աւերածութիւններ ... ճառելով:

Երկրորդ անգամուայ հեղեղը ... եւց չորս ժամ:

Օգոստոս 1ի առաւօտեան ... վուրդը մի քիչ հանգստացաւ, ... որ այլ եւս լեռներում ամպ ու ... չէր նկատւում:

Հեղեղի հասցրած վնասները ... ւում են 7-10 միլիոն թուման ... միլիոն Ֆր.): Որքան լսում ... մարդկային զոհերի թիւը շատ ... բարեբախտութիւն էր, որ ... ցերեկով էր, այլապէս ... մարդիկ պիտի կորսուէին ... րենց տներում:

Փ. ՄՈՒՍԱՅԵԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւանի համալսարան...

— o —

Երեւանի համալսարանը, որ ... ջին տարիներում վերակազմա... ցաւ, ունի հետեւեալ ֆակուլտ... իրենց որոշ բաժանումներով եւ ... ուածներով (դասընթացք)—

Պատմագիտական ֆակուլտ... Ուսման շրջանը՝ 5 տարի ... ժանում.

Ա.— Հայաստանի եւ խորհրդ... Միութեան ժողովուրդներու ... մութեան բաժանում ,հետեւեալ ... ուածներով.

1. Հայաստանի պատմութիւն

2. Ռուսիոյ պատմութիւն

3. Անդրկովկասի եւ խորհրդ... Միութեան ժողովուրդներու ... մութիւն:

Բ.— Գաղութներու եւ ընդհ... պատմութեան բաժանում, հետե... հատուածներով.

1. Ընդհանուր պատմութիւն

2. Գաղութներու պատմութիւն

Գ.— Գրական եւ լեզուաբան... բաժանում, հետեւեալ հատուած... րով.

1. Հայ գրականութեան պատմ... թիւն:

2. Ռուսական գրականութ... պատմութիւն:

3. Ընդհանուր ազգերու գրակա... նութեան պատմութիւն:

4. Լեզուագիտութիւն.

Տնտեսագիտական ֆակուլտ... Ուսման շրջանը 4 տարի. Ունի ...

տեւեալ բաժանումները

1. Տրագրային
2. Ելմտական
3. Ժողովրդային տնտեսութիւն
4. Խորհրդային առեւտուր

Քիմ. ագիտական փաքիւլթէ. — Ուսման շրջանը 5 տարի։ Ունի 2 բաժանում.

1. Մետաղային քիմիագիտութիւն (մետաղագործական եւ բնագիտական քիմիագիտութեան հատուածներով)։
2. Կենդանական քիմիագիտութիւն (ագրիկըլթիւր հատուածով)։

Բնագիտութեան եւ ուսողութեան փաքիւլթէ. — Ուսման շրջանը 5 տարի։ Ունի 2 բաժանում.

1. Ուսողութիւն (մաթեմաթիք)
2. Բնագիտութիւն։

Աշխարհագրական – աշխարհագրական փաքիւլթէ. — Ուսման շրջանը 5 տարի։ Ունի 2 բաժանում.

Երկրաբանական (քարագրութեան հատուածով)

2. Աշխարհագրական (բնական եւ տնտեսական աշխարհագրութեան հատուածներով)։

Կենսաբանական փաքիւլթէ. — Ուսման շրջանը 5 տարի։ Ունի 2 բաժանում.

1. Կենդանաբանական (կենդանական բնախօսութեան հատուածով)։
2. Բուսաբանական (սերնդագործութեան եւ բնախօսութեան հատուածներով)։

Այս փաքիւլթէներէն զատ, Երեւանի համալսարանը ունի

1. Խորհրդային իրաւագիտութեան բարձրագոյն դասընթացք, որուն շրջանը 3 տարի է.
2. Բանասիրական ուսումնարան (ռաբֆակ), հայկական եւ թրքական հատուածներով, — ուսման շրջանը 4 տարի.

Համալսարանին տեսուչն է Տ. Մուշեղեան.

Օդանաւակայաններ

Արդէն կը գործեն, Հայաստանի մէջ հետեւեալ օդանաւակայանները,— Երեւան, Բաշ - Աբարան, Վաղարշապատ - կա, Լենինական։

Օգոստոսի սկիզբը գործել սկսան Ելենովկայի, Բասարգեչարի եւ Ն. Բայազիտի կայանները։

Փութով յառաջ կը տարուին Մարտունիի օդանաւակայանին շինութիւնները. Միաժամանակ, նոր օդանաւակայաններ պատրաստելու համար կ'ուսումնասիրուին Սիսիանի, Գորիսի, Մեղրիի, Ղափանի, Դավալուի, Իջեւանի եւ Քէշիշքէնդի գիծերը.

Հայաստանի օդանաւային կեդրոնական խորհուրդը պիտի ապսպրէ նաեւ Նախիջեւանի, Ջուլֆայի, Օրդուբադի եւ Նորաշէնի օդանաւակայաններուն, որոնց պատրաստութիւնն ալ կ'ուսումնասիրուի ներկայիս։

⁂ Յուլիսի վերջը Թիֆլիզէն Երեւան հասաւ ԱՆՏ-9 օդանաւը, որ կը փոխադրէ ճամբորդներ եւ ապրանքներ. Այս օդանաւը շինուած է Մոսկուայի գործարանին մէջ. Իր մեծութեամբ եւ թռիչքին արագութեամբ՝ կը տարբերի մինչեւ այժմ Երեւան հասած օդանաւերէն։ Թիֆլիզէն Երեւան հեռաւորութիւնը (225 քիլոմեթր) կտրեց անցաւ մէկ ժամէն. Նախապէս հասած օդանաւերը այդ հեռաւորութիւնը կը կտրէին մէկու կէս ժամէն. Օդանաւը մարդատար է, ունի երկու շարժառիթներ, մէկ ժամուան մէջ առնելով կը թռչի 215 քիլոմեթր. Շատ գեղեցիկ կառուցուած մը ունի, համակ ալիւմինիոմէ եւ այլ մետաղներէ. Ունի 11 ճամբորդելու. Ծանրութիւնն է 4494 քիլօ, կրնայ փոխադրել 1706 քիլօ ծանրութիւն. Նոյն օդանաւով Երեւան հասաւ օդագնացութեան երկրային վարչութեան պետ Մայլեւ, որ պիտի ուսումնասիրէ Երեւան – Թիֆլիզ օդագնացութեան գիծը։

Կը կարծուի, որ ԱՆՏ – 9 օդանաւը պիտի յատկացուի Թիֆլիզ – Երեւան գծին.

Մայլեւ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ ետքէ. Հայաստանի մամուլին.

— Մեր այսօրուան թռիչքը ցոյց տուաւ որ Թիֆլիզ – Երեւան գիծը յարմար է ոչ միայն փոքր օդանաւերու, որոնք մինչեւ այժմ կը ճամբորդէին այդ գծով, այլ եւ, վստահութեամբ կրնամ ըսել թէ, այս գծին վրայ կրնան բանիլ աւելի հզօր օդանաւեր, ինչպէս է ԱՆՏ – 9 օդանաւը, եւ այսպէս առաջնակարգ օդանաւերով Հայաստանի մայրաքաղաքը կապել Անդրկովկասի մայրաքաղաքին եւ Ռուսիոյ կեդրոնական քաղաքներուն հետ։

Պետական օփերային եղանակը փակուած

Յուլիս 20ին փակուեցաւ Երեւանի պետական Օփերային 1933 – 1934ի եղանակը։

Այդ շրջանին Օփերան ներկայացուցած է 8 օփերա 138 անգամ,— այսպէս Գարմէնը 25 անգամ, Ալմաստը՝ 22 անգամ, Չիօ – Չիօ – Սանը՝ 14 անգամ, Եվգենի Օնեգինը՝ 16 անգամ, Սէվիլեայի սափրիչը՝ 17 անգամ, Ֆաուստ՝ 16 անգամ, Ռիկոլեթթօն՝ 19 անգամ, Գայլցները՝ 9 անգամ։ Ասկից զատ տուած է 12 բացառիկ ներկայացումներ, շրջան խումբեր ղրկած է Վաղարշապատ եւ Ղամարլուի շրջաններ։

Գալիք նոր եղանակին, այս խաղացանկին վրայ պիտի աւելցուին 2 հայկական օփերա՝ Քաջ – Նազարը եւ Անուշը, եւ 1 ռուսական օփերա՝ Թագաւորական հարսը։

Այս տարի պարախումբը զօրացնելու համար պիտի հրաւիրուին 10 առաջնակարգ պարուհիներ։ Պարախումբերու մասնակցութեամբ բեմադրութեան համար պիտի հրաւիրուի Վ. Արխանգէլսկեան։ Պիտի մեծցուին երգչախումբը եւ նուագախումբը։

Տեղական ուժեր պատրաստելու համար Օփերային մէջ պիտի հիմնուի մասնաւոր արուեստանոց մը եւ միաժամանակ պիտի զօրացուի Երաժշտանոցի երգի դասարանը։

Յառաջիկայ եղանակը կը սկսի հոկտեմբեր 1ին։

« ՅԱՌԱՋ» Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԿՕՇԻԿԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՒՈՐՆԵՐԸ

Կօշիկի արդիւնաբերութիւնը կարելի է բաժնել երեք մասի.—

1. Հայ ազատ գործի կօշկակարներ.
2. Հին հմուտ կօշկակարներ.
3. Նոր ճիւղաւորեալ կօշկակարներ

Առաջինները իրենց անհատական ձեռներէցութեամբ, խախտի եւ քիչ մըն ալ դրամագլուխի շնորհիւ կրցեր են անկախ գործ մը հաստատել։ Բայցասոնց մէջ կան շատեր որ առանձնապէս մեծ դրամագլուխ չունենալով, յաճախ կը դատապարտուին գործի դադարման եւ կամ սնանկութեան։

Հայ գործաւորներս երբեք չենք մըտածեր գործակցական ընկերութեանց մասին։ Միայն կը ծառայենք ուրիշ շահերուն եւ քաղաքական նպատակներուն։ Եթէ կան հայ գործատէրներ որ կը խորհին զոհէ օգտակար ըլլալու իրենց հայրենակից գործաւորներուն, ուրիշներ եւ նոյն իսկ բանուորներս կան որոնք ջանանիրենց հայրենակից գործաւորները միտքը պղտորել եւ հացին պատճառ կը դառնան։ Օրինակ, այս տարի հայ վարպետ մը Գ. Ճղնաւորեան բաւական քանակութեամբ ապսպրանք ունէր մեծ տունէ մը։ Իր բոլոր գործաւորները Հայեր էին։

Սակայն կարճամիտներ առանց նըկատի ունենալու աշխատանքի պայմանները եւ գործի առկաութիւնը, զանազան թուղթերով ջանացին պղտորել գործաւորներու միտքը։ Ես բնաւ գործի գիներու եւ կամ չահագործումի խնդիրներու եւ գործատէրներու կազմակերպութեան հակառակ չեմ կրնար ըլլալ, որովհետեւ բանւոր եմ։ Բայց այդ նպատակը պէտք չէ ունենայ քօղարկուած քաղաքական մարդանք։

Բոլոր գործաւորներու մէջ ալ այն ըմբռնումը կայ թէ մենք, Հայերս երբեք իրար չենք բռներ եւ իրարու քով գալով որ եւ է գործ չենք կրնար գլուխ հանել։

Ունենալով բոլոր կազմակերպական յատկութիւնները եւ արհեստի հմտութիւնը, բնաւ չենք մտածեր իրարու քով գալով հիմնել համագործակցական պզտիկ ընկերութիւններ, որպէսզի մեր աշխատանքին արդիւնքը մնայ մեզի։ Այն հակայ ընկերակցութիւնները որ կը տեսնենք, այս ձեւով են, բայց ունեցած են յարատեւութիւն եւ կատարեալ աշխատութիւն։ «Յառաջ»ի մէջ շատ է գրուած այս մասին, բայց որ եւ է գործնական քայլ առնուած չէ։ Կ'ուզեմ անգամ մը եւս նոյն հարցը արծարծել եւ երբեւ գործնական աշխատանքը պատրաստած եմ ծրագիր մը։ Կը մնայ գտնել ինծի հետեւող քանի մը հոգիներ որ կարենանք գործի ձեռնարկել։ Փափաքողները կրնան գրել «Յառաջ»ի միջոցաւ։

Ն. Ալատինեան

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

«ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ»-Ը 1933 — 1934ԻՆ

ՔԱՇԱՆ.— Ահա Միութիւն մը՝ որ 1929էն ի վեր իր շուրջը համախմբած շրջանիս ժողովուրդը, լծուած է աշխատանքի եւ կ'ընթանայ հանդարտ եւ համբերատար գործունէութեամբ տարուէ տարի առաւել շօշափելի արդիւնքներ. Միութիւնը ապրած է ժողովուրդի լումաներով, առանց արտաքին օժանդակութեան եւ դարձած է միջոց մը բոլոր հոսանքները ի մի համախմբելու։

Կը փափաքինք որ այս Միութիւնը յառաջիկայ աչնան տօնէ իր գործունէութեան հնգամեակը, հրաւիրելով ամբողջ Փարիզը եւ շրջանները։ Թերեւս ուրիշ շրջաններ ալ Հայը Հայուն հետ կոկորդի բռնուած է, դան եւ զգաստացումի դաս սորվին։

Շաբաթ գիշեր Գանեէլոյի գպրոցի սրահին մէջ համախմբուած են Յառաջդիմասիրացի անդամ եւ անդամուհիները. կը նախագահէր ընդհ. ժողովի դիւանի նախագահ Գ. Լեւոն Զօրմէխեան, որ առաջարկեց յոտնկայս յարգել յիշատակը ուսուցչուհի տիկին Սիրվարդ Դերձակեանի եւ փոքրիկն Օր. Աղլամազեանի։

Վարչութեան ատենադպիրը Գ. Հըրանտ Սրապեան կարդաց Միութեան մէկ տարուան բարոյական տեղեկագիրը։ Դպրոցը ունեցած է շատ փայլուն շրջան մը, ուսուցիչ Գ. Նշան Պէշիկթաշլեան համախմբած իր շուրջ հարիւրէ աւելի աշակերտներ, տարած է իր գործը շատ արդիւնաւոր։ Ան սիրած է իր աշակերտները, եւ իր գործը, եւ փոխադարձաբար յարգուած է բոլորէն առանց բացառութեան։ Վերջին զուշահանդէսի ընթացքին աշակերտներու արագ ընթերցանութեան մրցումը յաւականշական երեւոյթ մըն էր։ Մասնակցած են աւելի քան քառսուն հոգիներ մասնաւոր ատեանի մը առջեւ՝ կազմըւած Գ. Գ. Շաւարշ Նորդունեանէ, Լեւոն Շիրեանէ, Աղասիէ։ Ընդհանուր խանդավառութեան մէջ յաղողակները կը ստանային տասնեակը գեղեցիկ գիրքեր,նուիրուած զանազան հեղինակներէ.

Տրուած են չորս հրապարակային հանդէսներ, արանցմէ լեցուած են միշտ, ներկաները մասնակցած են անուրդներու առատաձեռն նուէրներով։ Աշակերտութիւնը առաջնորդութեամբ ուսուցիչ Գ. Պէշիկթաշլեանի երգած է խմբերգներ, ներկայացուցած է թատերախաղեր եւ արտասանած է զանազան կտորներ։

Հրապարակային դասախօսութիւններ կատարուած են Գ. Կարապետ Բասմաջեանի կողմէ հայկական հին դրամներու մասին, եւ Գ. Եղիշէ – եան՝ «Մարդկային կեանքը»։ Միութեան հովանաւորութեան տակ կազմուած է «Մարդկային խումբ» մը՝ բաղկացած շրջանիս պատանիներէն,որ կ'աշխատի դաշտ մը ունենալ, վերջնական վաւերացման ենթարկելու համար։

Վարչութիւնը ստացած է զանազան նուէրներ, գործին համակիր անձերէ,— Գ. Գ. Մելքոն Քէպապճեան, Ա. Սոբեան, Վահրամ Նորկիզեան։ Անդրանիկ Նշանեան, Բիւթանիա Միութիւն, Գէորգ Մանդակունի, Շահան Շահնուր, Արտաշէս Յովհաննէսեան, Շ. Նարդունի, Տէր եւ Տիկին Ալիքսաններ, Չէրքանեան, Նշան Պէշիկթաշլեան եւ Խ. Աղլամազեան։

Ամէն տարիք իր մասնակցութիւնը բերած է գործին, Գ. Տիգրան Թեւոնեան շինած է գրասեղաններ, մեր ամէնուս հայրիկը՝ Գ. Գօզոս Ալթունեան հաւաքիչի պաշտօնը իր գրպանին մէջ տանէ տուն հաւաքած է անդամավճարներ, առանց վարչութեան մէջ ըլլալու։ Անդամավճարները հաւաքուած են կանոնաւոր կերպով։ Վարչութեան անդամ Գ. Եփրեմ Թեւոնեան այս ուղղութեամբ կատարած է շատ գնահատելի աշխատանք։ Գանձապահ Գ. Աբրահամեանի պատրաստած տարեկան հաշուեկշիռը կարդացուեցաւ։ Մուտք եղած է 6334 Ֆրանք, ելք՝ 5582։ Անտուկին մէջ պատրաստ դրամ 752 Ֆր.։ Նիւթական մարզին մէջ կատարուած այս ճիգը ներկաներու գնահատանքին արժանացաւ։

Ներկաները նախագահի առաջարկին վրայ ուղղեցին հարցումներ եւ քննադատութիւններ՝ որոնց պատասխանեց վարչութեան ատենապետ Գ. Սեդրակ Գարակէօզեան։ Բացատրեց այն պայմանները որոնց մէջ վարչութիւնը քալած է եւ յայտնեց թէ իր ընկերները ամէն գոհողութիւն ըրած են, որպէսզի դժուարութիւնները հարթուին եւ գործերը ժամանակին բնականոն ընթացքին մէջ։

Քուէարկուեցաւ մեծամասնութեամբ բանաձեւ մը՝ ուր կը գնահատէր վարչութեան նիւթական եւ բարոյական գործունէութիւնը.

Նոր վարչութեան ընտրութիւնը կատարուեցաւ եւ քուէներու մեծամասնութեամբ ընտրուեցան Գ.Գ. Սեդրակ Գարակէօզեան, Աբրահամեան, Ե. Թեւոնեան, Մ. Անասթասեան, Հըրանտ Սրապեան, Յ. Քիւրքճեան, Բարթամ Գասմաճեան։

Կը յուսանք թէ նոր վարչութիւնը աւելի եռանդով պիտի փարի գործին, դպրոցական աշխատանքները աւելի պիտի կատարելագործէ, մշում պիտի տայ ժողովրդային հրապարակային դասախօսութիւններու եւ պիտի ջանայ աւելի ամրապնդել շրջանիս համերաշխութիւնը, խրախուսելով «Յառաջդիմասիրաց» շարքերը։

Թղթակից

ՍԻՊԻԼԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Երիտասարդ գրող Թ. Ազատեան Կոչնակի մէջ (28 յուլիս) խօսելով Սիպիլի մահուան մասին, տեղեկութիւններ կու տայ այս ազնուական բանաստեղծուհիին կեանքի վերջին օրերէն։

1932ին, կաթուածահար ըլլալէն առաջ մը առաջ, Պոլսոյ ազգ. մարմինները ծրագրեցին տօնել Տիկ. Զապէլ Հ. Ասատուրի գրական ու հանրային գործունէութեան յիսնամեակը։ Կազմուեցաւ Յոբել. Յանձնաժողով մը, որ սակայն գնա իր կոչը չհրատարակած՝ զգժ յանդիման գտնուեցաւ յոբելեարին անողոք հիւանդութեան։ Պէտք տեսնուեցաւ սպասել գրագիտուհիին ապաքինման, վասնզի անհրաժեշտ էր անոր ներկայութիւնը անցք ունենալիք հանդիսութեան։ Մինչ այդ, արտասահմանը իր պարտքը լիուլի կատարեց։ Մէկէ աւելի հայկական կեդրոններ տօնեցին անոր յոբելեանը։ Տիկ. Զ. Ասատուր, որուն յանախակի այցելելու առիթը կ'ունենայի, մանկան մը պէս կը հրճուէր կ'ուրախանար, ի լուր իրեն ի յարգանս ընծայուած մեծարանքի արտայայտութիւններուն, եւ ի տես իրեն նուիրուած շրջաբերականներուն...

«Ես ի՛նչ ըրած եմ որ ...» կը կրկնէր միշտ. «Չափազանց չէ՞ք գտներ եղած ցոյցերը», կ'ըսէր։ «Աւելին արժանի էք, Տիկին», կը պատասխանէի, գգուշանալով իր համեստութիւնը վիրաւորող բացատրութիւններէ։ «Հըրանտ արժանի էր այս մեծարանքներուն», կ'աւելցնէր ու կը լռէր...։ Գուրգուրանքով պահած էր զանազան տեղերէ ղրկուած նամակներ եւ ուղերձներ։ Նաեւ Եւրոպ մասնաւոր կաններուն ստորագրութիւնը կրող մագաղաթեայ ձեռը, գեղարուեստական գեղօր մը, մասնաւոր շրջանակի մէջ առնուած, իր հիւրանոցին պատերէն մէկը եղած էր։ Օր մը, երբ դարձեալ իրեն այցելած էի, փափաքեցաւ շնորհակալութեան մէկ մէկ գիր գրել այն բոլոր մարմիններուն եւ անձերուն, որոնք, տեղ տեղ, նախաձեռնարկ եղած էին տօնելու իր յոբելեանը։ Գրերը պատրաստուած էին, սակայն իրեն համար անկարելի էր ստորագրել ալ ձեռքով։ Ձախ ձեռքով ստորագրելու վարժութիւններ ըրաւ անխոս թուղթի մը վրայ, եւ ստորագրեց։ Իր յուզումը զգալի ընել չէր ուզեր։ Այնպէս կը թուէր թէ համակերպած էր ճակատագրին հետ Այդ վիճակին մէջ, յոյս, խանդ եւ ոգեւորութիւն էր համակ։ Իրեն այցելողներուն, խօսակիցներուն տրուրթիւնը կը փարատէր իր զուարթութեամբ։ Ժպտելով կը գանգատէր թէ բժիշկները թոյլ չեն տար իր ուզած կերակուրները ուտելու։ Օրական տուրմ մը խմելու արտօնութիւն տուած էին։ Գնալը կզզի, ծաղիկներով զարդարուն իր բնակարանին մէջ, ծովահայեաց պատուհանին առջեւ նստած կ'ըլլար միշտ, երբ իրեն կ'այցելէի։ Գիր ու գրականութիւն անբաժան էին իր շրթունքէն։ «Անգամ մը որ աղէկնամ, ի՞նչ նիւթեր ունիմ գրելիք», ու կ'աւելցնէր, «Գրիչս է որ կը գրէ, ինքնաբերաբար, առանց իմ թելադրութեան. ատոր համար է որ չեմ վարժուած մտածումներս, յղացումներս տուն տալ ուրիշին»։ Իր քէշորութիւնը անդն էր, առանց թուականներու հետ հաշտ ընթանալու։ Դիւրութեամբ կը մտաբերէր իր պատանեկան ու դպրոցական կեանքի դրուագները, գրական կեանքի յիշատակները, որոնց պէտք ունեցայ քանիցս, կենսագրական հատորին պատ –

ՄԱՄՈՒԼ

Միչ յաղթական, միչ պաշտելի

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (2 օգոստ.).

— «Դաշնակցութիւնը, ընտրական նոր ու փայլուն յաղթանակ մըն ալ արձանագրեց անցեալ շաբթու, Մարսէյլի մէջ, ուրուն ընտրողներուն 100էն 80ը, թեմական ժողովի պատգամաւորներու ընտրութեան առթիւ քուէարկած են Դաշնակցական ցանկին ի նպաստ։ Սելանիկէն եւ Իրաքէն վերջ, ուր Դաշնակցութիւնը ջախջախիչ պարտութեան մատնեց իր զոյնզգոյն թշնամիները, Պէյրութէն վերջ, ուր երեսփոխանական առաջին ընտրութենէն՝ բացարձակ մեծամասնութեամբ ընտրուեցաւ Դաշնակցական թեկնածու եւ վերջապէս Սոֆիայէն վերջ, ուր հակառակ գործուած անլուր գեղծումներուն, Թաղ. խորհուրդի վերջին ընտրութենէն մէջ Դաշնակցութիւնը ապահովեց 3 աթոռ, թշնամիներու 4ին դէմ, Մարսէյլը կուգայ նոր ու նախորդներուն չափ շառաչուն ապտակ մը իջեցնել՝ հակադաշնակցական վոհմակ կոչուած պղծագոյն տականքներու երեսին

Կապուելիք յիմարներ են անոնք, որ կը կարծեն թէ, Դաշնակցութեան դէմ, վերջին մէկ - երկու տարիներու ընթացքին շղթայազերծուած անլուր եւ անսանձարձակ կռիւը վնասած է հայ ժողովուրդի աչքին եւ սրտին կազմակերպութեան ժողովրդականութեան։ Եթէ արդիւնք մը տուած ըլլային բոլոր վայրահաչութիւնները, բոլոր դաւերն ու դաւաճանութիւնները, բոլոր հալածանքները, պոյքոթները, քութիւններն ու վատութիւնները, Դաշնակցութիւնը ընտրական կրկէսներու մէջ, անկում անկում եւ պարտութեան պարտութիւն պէտք էր գրանցէր։ Որովհետեւ, բոլոր զրախօսութիւններէն եւ զառանցանքներէ. բոլոր հաւատալիքներէ եւ սուտերէ աւելի, ճակատ ճակատի մղուած ընտրական պայքարներու մէջ երեւան կուգայ

քասատութեան համար։ Առանձնութեան պահերուն կը կարդար,կը կարդար, կը հետեւէր գրական նորագոյն շարժումներուն։ Շուրջը կը տեսնէր ելին Ֆրանս. հատորներ եւ ..., այլերէն նոր հեղինակութիւններ։

Միայն նիւթական մտահոգութիւնն գերծ էր։ Նիւթը գոյութիւն չունէր իրեն համար։

Նոր սերունդ

ՊՐԻՒՍԷԼ (Յառաջ).— Այս տարի ունեցանք հետեւեալ շրջանաւարտներ.— Երուանդ Վարդանեան, Անթիլալ գոլէժնին սաներէն, մանկավարժութեան ուսանող, Նուպարեան սան,որ առաջին տարուան քննութեանց մէջ յաջողած է գնահատումով։ Հիմա կը պատրաստուի քանի մը ամիսէն անցնելու նաեւ երկրորդ տարուան քննութիւնները, որով երկու տարուան շրջանը մէկ տարիէն բոլորած պիտի ըլլայ։

Կարապետ Թէմզեան, մանկավարժութեան ուսանող, Նուպարեան սան, այս տարի արտօնուած է պաշտպանելու իր թէզը, «Երկսեռ դաստիարակութեան» շուրջ։

Նուպար Կիւլէսէրեան, ճարտարագիտութեան ուսանող Շարլրուայէն, Նուպարեան սան, տարեվերջի քննութեանց մէջ յաջողած է տիսթէնքսիոնով

Ղազիկեան, շրջանաւարտ ճարտարագիտութեան ճիւղին մէջ։

Եդիթ Պետեւեան, Լեօպիրու սիւփէրիոր տէ գ'ար տէքօրաթիվ, Նուպարեան սան, շրջանաւարտ էսքէսիւիւ բաժինէն

Քարամ, պարսկահայ, առաջինմրցանակ առած է Պրիւսէլի արքայական երաժշտանոցէն, ջութակի համար, ինչ որ բացառիկ յաջողութիւն մըն է։

Հ. Տ.

⁂ Փավիյեան սու Պուայի Էքօլ Քոմինալի տարեվերջի մրցանակաբաշխութեան առաջին հանդիսացած է քննամեայ Օր. Հ. Իսգալացեան, ըլլալով նոյնպէս իր դասարանին առաջին աշակերտուհին։

Փակումի հանդէսին տեղին քաղաքապետը շնորհաւորելով իր ծնողքը, համբուրած է փոքրիկ Հայուհին մրցանակները տուած ժամանակ։

Փոքրիկը հայերէնը կ'ուսանի Թէնւսի «Դպրոցասէր»ին մէջ։ Հ.

հսատանէ մը կամ կազմակերպութեան մը վայելած համարումն ու համակրանքը։ Եւ, այս պարագային, ժողովրդական քուէարկութեանց արդիւնքը միակ չափանիշը կը հանդիսանայ, կարենալ գնահատելու համար այն լայն ժողովրդականութիւնը, զոր Դաշնակցութիւնը վայելած է միշտ ու կը վայելէ ցայսօր, հայ ժողովուրդին մօտ։

Նոր փաստերով եւս հաստատուած իրականութիւնը այն է, որ հայ ժողովուրդը, իր ամէնէն առողջ ու հոծ մեծամասնութեամբ կեցած է Դաշնակցութեան կողքին։ Եթէ տարիներ առաջ, ժողովրդական որոշ խաւեր երկրէնտրանքի առջեւը կը գտնուէին, այսօր, այլ եւս գոյութիւն չունի ատիկա։ Վարանողներն ալ անցած են մեր կողմը. Այդ է պատճառն ալ, որ մեր պատուական կուսակցութիւնը ամէն օր նոր նուաճումներ կ'արձանագրէ։Որանի՞ թէ ցեղի տականք մեր թշնամիները, Դաշնակցութեան հետ համաձայնելին մէկ կէտի շուրջ,— այն է՝ հայ ժողովուրդի քուէին ապահովել, Դաշնակցութեան դէմ շղթայազերծուած այս գարշելի կռիւին հաշուեյարդարը ընելու համար։ ԵՒրանի՞ թէ կարելի ըլլար հայկական բովանդակ գաղթաշխարհին մէջ միաժամանակ կազմակերպել ընդհանուր հանրաքուէ մը,իմանալու համար հայ ժողովուրդին այո կամ ոչը Դաշնակցութեան նկատմամբ։ Բերանիս պէտք է ըլլալ չնախատեսելու համար, որ նմանօրինակ պատեհութեամբ մը, Դաշնակցութիւնը իր շուրջը պիտի կրնայ կեդրոնացնել քուէներուն առնուազն 100էն 70ը բոլոր գաղութներու մէջ։

Մեր թշնամիները սակայն բնաւ չպիտի կրնան հաշտուիլ նման հանրաքուէի մը գաղափարին հետ, որովհետեւ անոնք գիտեն իրենց ներկայացուցած արժէքը, իբրեւ ուժ, իբրեւ հոսանք։ Ճակատ ճակատի մղուած պայքարին պայքարէ կը փախչին անոնք։ Ատոր համար ալ դաւերու, սուտերու, սադրանքներու եւ քսութեանց կ'ապաւինին, Դաշնակցութիւնը խորտակելու «միամտութեամբ»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՐՆԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ՍԱԹՈՒՐՆԷՆ, 9 օգոստոս (Յառաջ).— Այս գիւղաքաղաքը կը գտնուի Ալփեանէն տասը քիլոմէթր հեռու, գեղջի հարաւ, ընդարձակ տարածութեան վրայ։ Ունի զանազան գործարաններ եւ արհեստանոցներ եւ գեղեցիկ տեսարաններ, մանաւանդ Օքրուզի ակունքը։ Ջուրն ալ քաղցր է։

Այստեղ կան բաւական թիւով Հայեր, որոնց մէկ մասը կ'աշխատին Կրամէլ թուղթի գործարանը։ Բոլորն ալ գոհ են իրենց վիճակէն։ Գործատէրը ամէն գործաւորի համար պատրաստած է ձրի տուն եւ հող պարտէզի համար։ Էրիկ մարդոց համար ութ ժամուան համար կը վճարուի 18էն մինչեւ 24 Ֆր., իսկ կիներու 8էն մինչեւ 12։ Կան կիներ որ պատահաբար կտորի վրայ կ'աշխատին ոչ թէ ամէն օր։ Ունինք 15-20 պզտիկներ, որ պետական դպրոց կը յաճախեն։ Հայեցի դաստիարակութիւնը երեսի վրայ ձգուած է։ Կան ընտանիքներ որ իրենց պզտիկներուն հայերէն կը սորվեցնեն։ Ասոնք մասի վրայ կը համրուին։ Պատիւ այդ հայրենակիցներուն։

Կարելի չէ՞ ծաղկոց մը բանալով այլասերումէ փրկել մատաղ սերունդը։

⁂ Կիրակի 5 օգոստոս Հենելոնիւի մրցում մը տեղի ունեցաւ 40 քիլոմէթրի վրայ։ 25 մրցորդներու մէջ շահեցաւ հայրենակից մը, Գ. Սաւակ Մինէեան։

⁂ Ընկեր Մկրտիչ Գալուստեանի որդին Սուրէն Գալուստեան, 14 տարեկան, 25 աշակերտներու մէջ առաջին հանդիսանալով 25 Ֆր. նուէր նուէր առացաւ գիւղապետէն։

Գաղութը չունի որ եւ է կազմակերպութիւն բացի Հ. Յ. Դ. Անդրանիկ խումբէն որ կը վայելէ բոլորին համակրութիւնը։ Հազիւ մէկ տարի առաջ բոյն դրինք վեց ընկերներով, այժմ ունինք 12 ընկեր։ Կան համակիր երիտասարդներ ալ որ գիմում կատարած են։ Հոս ալ «Մխիթարեան» ճակատի կարմիր եւ գեղին խաչակիրներ չեն գիտեր ինչ կը բանին։

Լ. Սվիկեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

մի գօտիի մը մէջ առնուած է: Ոչ միայն զրկած են զանոնք ազատ հպատակի մը իրաւունքներէն, այլեւ կը նեղեն, որպէս զի կամ զաղթեն կամ փճանան:

Աւոր պատճառը փոքր արհեստներու օրէնքին գործադրու–թի՞ւնն է, ինչպէս կը հաւկցնեն պուլկար թերթերը: Բայց մենք այստեղի Պուլկարներուն չենք ըսեր թէ «հեռացէք», այլ միայն կ'ըսենք թէ «այսինչ արհեստները թրքահպատակներուն յատկացուած են»: Մինչդեռ Պուլկարիոյ Թուրքերը բռնութեամբ եւ խոշտանգումով կը վտարուին:

Ցետոյ, մենք այդ խօսքերը կ'ընենք պուլկարահպատակ Պուլկարներուն, մինչդեռ վտարուած Թուրքերը թրքահպատակ չեն, այլ պուլկարահպատակ: Հետեւաբար երկու ընթացքները բոլորովին տարբեր են եւ իրարու հետ կապ չունին:

Այս ակներեւ բռնութիւնները որոնք չեն կրնար հաշտուիլ փայլուն յայտարարութեանց հետ, ոչ միայն գէշ փոխադարձութիւն մըն են Պուլկարիոյ հանդէպ մեր ունեցած բարեացակամութեան, այլ շատ վնասակար են երկու երկիրներու յարաբերութեանց համար:

Հակառակ այդ եղերական դէպքերուն, մենք բարեկամ կը նկատենք պուլկար կառավարութիւնը եւ կը սպասենք որ բարեկամութեան վայել ճամբու մը դարձնէ խմդժութեանց եղինակները:

Չորս նոր մահապատիժներ Վիեննայի մէջ

Վիեննայի արտակարգ ատեանը երկուշաբթի օր մահուան դատապարտեց չորս սոտիկաններ, իբրեւ դաւաճան: Վճիռը գործադրուեցաւ առաւօտեան ժամը 10·35–11·30: Աւսով տասնի կը բարձրանայ մահապարտներու թիւը:

Միեւնոյն ատեանը ցկեանս բանտարկութեան դատապարտեց ուրիշ երկու սոտիկաններ, երկու հոգի՝ քսան տարուան, իսկ մէկ հոգի ալ 9 տարուան:

Վճիռները արուեցան խիստ հսկողութեան տակ: Երկու զինուորներ սուիններով գիրք բռնած էին իւրաքանչիւր ամբաստանեալի ծայրը, իսկ քանի մը հարիւր զինուորներ կը հսկէին ընդհանուր կարգապահութեան: Երբ մահավճիռները արտասանուեցան, երկու խոստովանահայրեր կեցան դատապարտեալներուն քով:

Ատեանին նախագահը յայտնեց թէ դաւադիրները հետեւեալ զէնքերը պատրաստած էին, վարչապետարանին վրայ յարձակելու համար,— 12 գնդացիր, 100 հրացան, 10 ատրճանակ եւ 3000 փամփուշտ: Երբ դատաւորը վերջին անգամ հրաւիրեց ամբաստանեալները որ ամէն բան խոստովանին եւ յայտնեն բարձրաստիճան մեղսակիցներու անունները, սոտիկաններէն մէկը յայտարարեց.

— «Ձեմ կրնար ըսել թէ ո՛վ կազմակերպեց այս յարձակումը, որովհետեւ ես ինքս ալ չեմ գիտեր անունները»:

Պաշտպան փաստաբան Քրամեռ առաջին անգամ ըլլալով բացէ ի բաց խօսեցաւ բուն պատասխանատուներուն վրայ: «Ես կ'ամբաստանեմ բոլոր անոնք որ հայրենադաւութեան թոյնը ներարկեցին ժողովուրդի արեան մէջ: Կ'ամբաստանեմ այն Ցուցանները որ այսօր կը ստիպեն մեզ պաշտպանել խեղճ սոտիկաններ որոնք զոհեր են եւ ոչ թէ դաւաճաններ: Հայրենադաւութիւնը ոճիր է կառավարութեան դէմ: Պարզապէս կառավարութիւնը փոխելու փորձ մը հայրենադաւութիւն չէ: Ինչպէս կ'ըլլայ որ կէս օրէն մինչեւ ժամը 1 ոչ ոք կը փակէ վտանգուած վարչապետարանը: Ինչպէս կ'ըլլայ որ չէնքին 80 պահակ զինուորներէն ոչ մէկը հարուած մը կը պարպէ»:

Մ. Նահանգներու պատուիրակը

Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ արտաքին նախարարութիւնը որոշած է պատուիրակ մը նշանակել Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ: Կը նշանակէ թէ Մ. Նահանգները այսուհետեւ աւելի ջերմութեամբ պիտի հետեւին Ազգերու Դաշնակցութեան գործունէութեան: Նոր պատուիրակը պիտի ըլլայ Պէօնի գնդապետ Ուիլսըն, եւ պիտի կոչուի բարձր քոմիսէր, միեւնոյն ատեն պահելով իր պաշտօնը:

Փոթորիկ մը կը պատրաստուի Մայր. Արեւելքի մէջ

Անգլիական մամուլը քանի մը օրէ ի վեր սուր հետաքրքրութեամբ կը հետեւի Մայր. Արեւելքի դէպքերուն: «Տէյլի Էքսփրէս» բացէ ի բաց կ'ըսէ թէ «փոթորիկ մը կը պատրաստուի Մայր. Արեւելքի մէջ: Ճափոն կ'ուզէ բոլորովին սրբել ռուսական ազդեցութիւնը որ եւ է հետք Մանչուրիոյ մէջ, եւ ատոր համար, կ'ուզէ ձեռք անցընել արեւելեան Չինաստանի երկաթուղին: Ճափոնի արտաքին նախարարը գիտել տուաւ թէ ճափոնական առաջարկը, որ մերժուեցաւ Ռուսիոյ կողմէ, վերջինը պիտի ըլլայ: Ծործրգային մամուլն ալ իր կողմէ հանրային կարծիքը կը նախապատրաստէ ծանր դէպքերու համար: Ճափոն կ'ուզէ ռազմական ընդարձակ կայսրութիւն մը հիմնել միացնելով Մանչուրիան, Մոնկոլիան, Ներքին Չինաստանը եւ ռուսական Թուրքեստանը: Կոմս Օքուման չէ՞ր որ ըսաւ թէ պատճառ չկայ որ Ճափոն չտարածուի մինչեւ Հնդկաստան»:

Ուրիշ թերթեր ալ կ'ըսեն թէ Ճափոն կռիւ կը փնտռէ եւ եթէ պատերազմ ծագի, պատասխանատուն Ճափոնը պիտի ըլլայ եւ ոչ թէ Մոսկուան:

ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՀՈՂ ՏԷՐ ԶՕՐԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ

Սուրիոյ մարզպանին հրահանգով, Տէր Զօրի Հայերու եւ Ասորիներուն պիտի տրուի 4748 մէթր հողային տարածութիւն մը, որ պիտի յատկացուի գերեզմաններու շինութեան:

Հողային այս տարածութիւնը կը գտնուի հայաշինջ սարսափներու կմախքներուն գտնուած վայրը:

— օօ —

ԵՐԱՇՏԸ զարհուրելի համեմատութիւններ ստացած ըլլալով Մ. Նահանգներուն մէջ, նախագահ Րուզվէլթ բացառիկ ժողով մը հրաւիրեց: Հաստատուած է թէ անբաւական պիտի գայ երաշտի գօտիներուն յատկացուած նպաստը, 325 միլիոն:

ՇՈՎԱԿԱԼ ԳԻՐՏ, որ հարաւային բեւեռ կը գտնուէր տարինէ մը ի վեր, գտնուած է ողջ առողջ, թէեւ տկարացած: Երկու անգամ օգնութիւն կազմակերպուած, սակայն ձախողած էր:

ՄԱՐՍԷՅԼ – ԼԻՈՆ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒԻ ՍԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄ

Այսօր, Զորեքշաբթի տեղի կ'ունենայ Աստուածածնի տօնին առթիւ, Փրօկրէ դը Լիոն *թերթին կազմակերպած 20րդ հեծելանիւի մեծ մրցումը, Մարսէյլ – Լիոն: Այս մրցումին կը մասնակցին հարիւր հեծելանուորդներ՝ իտալացի, աւստրիացի, Փրանսացի, պելճիքացի, ռուս նշանաւոր հեծելանուորդներ: «Լ'Օթօ» թերթին մէջ կարդացինք նաեւ այս հեծելանուորդներուն կարգին երեք հայրենակիցներու անուններ՝ Զուլումեան, Մխիթարեան եւ Արապեան:*

Մրցորդները պիտի մեկնին առաւօտեան ժամը 5ին եւ Լիոն պիտի հասնին իրիկուան ժամը 2·45ին: Մարսէյլէն Լիոն հեռաւորութիւնն է 350 քիլոմէթր:

Անշուշտ մեր հայրենակիցները պիտի քաջալերեն հայ մարզիկները, որոնք պատրաստ են ամէն դժուարութեան տոկալու.

Հ. Ա.

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN 17 Rue Damesme, PARIS (13e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Կ. Խաչի մասնաճիւղին վարչութիւնը հրապարակաւ իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Կարգադիր Յանձնախումբին բոլոր անդամ-անդամուհիներուն, որոնք Յուլիս 29ի գաշտապարահանդէսին ջանք չխնայեցին հանդէսին փայլ տալու եւ արդիւնաւորելու համար գալ: Օրիորդներ՝ Փափազեան, Շահլամեան, Գէորգեան, Ջըպուքեան, Սրմաքէշեան եւ Աքքաշեան: Պարոններ՝ Պէտիկեան, Գրիգորեան, Տէր - Վարդանեան եւ Սրմաքէշեան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Մշոյ Նորշէն գիւղացի Պօղոս Սըհոյեան, որ առէ առաջ կը գտնուէր Դարա Ռատնէվա (Պուլկարիա): Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Ստեփան Ալեքսանեանի 20 rue du Tage, Paris (13).

— Գարեգին Քալեան կը փնտռէ իր եղբայրը Նիզակ Քալեան, Ափշէհալը 1925էն առաջ եկած է Պէյրութի ծէպէլլիի որբանոցը: Ցետ, մեկնած է Ֆրանսական Croix Blanche *Ընկերութեան միջոցով փոխադրուած է Ֆրանսա: Տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին՝ Սրապ Եղիազարեանի,* 26, rue Denfert Rochereau, Paris (5).

— Կը փնտռուի Քէօթահիացի Արսէն Մալաքեան, որ կը գտնուի Փարիզ: Իմացնել Հերիկ Նազլեանի Grand Bar, 21 Place Clemenceau, Avignon (Vaucluse).

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կարուհի մը, վարժ ամէն տեսակ կարերու: Դիմել Նամակով կամ անձամբ «Յառաջ»ի վարչութեան, 17 բիւ Տամէմ:

Գործ կը փնտռէ

Լուրջ եւ պատուաւոր հայ կին մը տնական աշխատանքներու համար օրավարձքով կամ ամսավճարով: Դիմել՝ *Der Agopian Samson, 6, Av. Porte d'Italie, Paris 13:*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Շայնօ՞ն կ'ուզէք ... անհաւասակ տյնատեղ է, կը ճաչէ բաւ կառապաններէն մէկը ի պատասխան իրեն եղած հարցումին:

Տասը քայլ անդին տախտակէ արձանակի մը վրայ նստած էր գիրուկ, կարմիր թուշերով մարդ մը որ կաւր մը պաղ միս ու հաց կը լափէր: Մօտէն գիտելով կարծես քանի մը վերարկու իրարու վրայ հագած էր, վզնոց մը կար կզակին տակ: Զոյգ մը փոքր ու խորամանկ աչքեր ունէր ան. իրենց փնտռած մարդն էր:

— Անունդ Շայնօ՞ է, հարցուց լըքարդը:

— Անունս չէ բայց առանկ ճանչցուած եմ հոս, պատասխանեց մարդը. այդ անունով գրեցի քեզի... կարծեմ լրագրին կողմէն եկողն ես...

— Այո, քեզի տեսնել եկայ:

— Այս հետինդ ո՞վ է, հարցուց Շայնօ գանակին ծայրով ձէնիֆըրը ցոյց տալով... ես ոստիկանի մոտիկանի բան բնաւ մարդ չեմ, ինծի նայէ...

— Հոգ մի ըներ, պատասխանեց Թրըսֆըրտ. ոստիկան չէ, բարեկամս է, ուզածդ կրնաս ըսել...

— Բան մըն ալ չեմ ըսեր, ադաս, էն առաջ գիտնալու եմ որ ձեռքս ինչ պիտի անցնի... ինծի ի՞նչ կայ աս գործին մէջ... ձեր լրագիրները շատ դրամ կուտան եղեր, անանկ ըսին...

— Ինծի կրնաս վստահիլ, ըսաւ տըղան, եթէ ըսելիքդ հետաքրքիր բան է, աղուոր դրամ պիտի առնաս, նաչէ, հիմակուհիմա քեզի հինգ ոսկինոց մը կուտամ, վերջը աւելին պիտի ըստանաս, ի՞նչ ըսեր աստր...

Թրըսֆըրտ գրպանէն հանեց հինգ ոսկինոց թղթադրամ մը եւ մարդուն տուաւ: Շայնօ ագահօրէն նայեցաւ դրամին, դանակը վար դրաւ ու ասքի ելաւ:

— Աստր ըսելիք չունիմ, ադաս. մնացածին համար կը վստահիմ քեզի... բայց ըսելիքս այստեղ չեմ ըսեր... հոսս եկէք, մարդ չեղած տեղ մը երթանք, աս անկիւնը, գարեջուր մը խմենք եւ կը պատմեմ...

Ճէնիֆըրն որ այս ծակուծուկ գործերուն սկսած էր վարժուիլ, պատրաստակամ հետեւեցաւ այդ մարդուն որ ծախու լուրեր ունէր. ու երեքը միասին գացին մօտակայ փողոցի մը գինետունը ուր Շայնօ գարեջուրի բաժակ մը պարպելէ վերջ սկսաւ բերանը բանալ:

— Հիմա գանք մեր գործին, ըսաւ ան. ես ձեր լրագիրը կը կարդամ, խելքս բանի մը կը հասնի, անոր համար գիտցածս պիտի ըսեմ եւ որոշելու ինքներդ հաւատաք անոնց եւ հասցէս պիտի տամ. անունս Թլէքրնս մօրս է, տունս Գիմըր փողոց. ամէն մարդ ինծի կը ճանչնայ, պատուաւոր մարդ եմ, Թլէքրնս ձօնսըն, բայց կրնաք Շայնօ ըսել, հոգ չէ...

— Լաւ, ըսէ տեսնենք ի՞նչ գիտես.

— Ըսեմ, ադաս, ըսեմ. հին ժամանակները ձիով կառք կը վարէի, բայց այս ինքնաշարժը երեւան գալէն ի վեր, թաքսի կը քշեմ. խոշոր կայարաններուն մէջ կ'աշխատիմ եւ գիշերները մինչեւ ուշ ատեն գործի վրայ եմ... այս մարդուն մեռած երկուշաբթի գիշերը Ցուսթըն կայարանին կողմը կ'երթայի՝ ժամը կարծեմ վեր, վար տասներկէկին քան կար, երբ երկու հոգի կեցուցին ինծի Զարլզ և Սիմոր փողոցներուն անկիւնը...

— Այսինքն ո՞ւր...

— Ցուսթըն պողոտային հիւսիսային կողմը, երբ ադաս ըլլալս տեսան, ըսին որ գիրենք մինչեւ Քօպտըմի Արձանը տանիմ...

— Առիկա ո՞ւր է...

— Էվըրշոլթ փողոցին ու Համսթէտ պողոտային անկիւնը, ադաս. կառքս մտան ու քշեցի...

— Կա՞րճ ճամբայ էր...

— Կէս մղոն մը ըլլալու էր, ադաս. Արձանին առջեւը հասնելուս, զուրս ելան ու իրենցմէ մէկը երկուքուկէս շիլլինոց մը տուաւ ինծի եւ ըսաւ.— «Այստեղ սպասէ. եթէ քսան վայրկեանէն չվերադառնանք, կրնաս երթալ». յետոյ անտարբերանոց գացին...

— Ի՞նչ ուղղութեամբ, Շայնօ...

— Հոգ կուզամ կոր, ադաս... Քրաունտէյլ փողոցէն վար գացին, ես ալ ծխամորճս վառեցի եւ սպասեցի...

— Ես եկա՞ն...

— Եկան, գրեթէ ճիշդ ժամանակին եկան... կառքս մտան եւ ըսին որ զիրենք նորէն տանիմ հոն ուրկէ առած էի առաջին անգամ ... տարի. զուրս ելան եւ երկուքուկէս շիլլինոց մը տուող մարդը, ուրիշ երկուքուկէս շիլլին եւս տուաւ ինծի, անիկա Զարլզ փողոցը մտաւ, միւսն ալ Ցուսթըն պողոտան անցաւ...

— Անկէ վերջ զիրենք չի՞ տեսար:

— Ալ չի տեսայ. այդ օրէն ասդին այդ կողմերը նորէն գացի, բայց իրենց չհանդիպեցայ բնաւ...

— Ինչո՞ւ համար կը խորհիս թէ ատիկա Քարթրայթ Կարտընսի գործին հետ կապ ունի ...

— Հոն ալ ըսեմ, ադաս. ձեր լրագիրին մէջ գրուածները ծայրէ ի ծայր կը կարդամ... ճէջքինի լուսանկարը տեսայ, ինծի անանկ կուգայ որ այդ մարդը իմ տեսած երկու մարդիկներէն մէկն է...

— Ո՞ր մէկը...

— Ինծի հետ խօսողը չէ, միւսը, ան մէկը որ բարեկամէն բաժնուելէն ետքը Ցուսթըն պողոտան անցաւ ... անշուշտ մութ գիշեր էր եւ այդ թաղին մէջ շատ լապտեր չկայ, բայց երկուքն ալ աղէկ մը տեսայ... ձեր թերթին լուսանկարը տեսնելուս պէս ըսի որ անիկա այդ մարդուն կը նըմանի. բարձրահասակ, խարտեաշ երիտասարդ մըն էր, վերարկու չունէր եւ կարծեմ մութ գոյն՝ կապոյտ հագուստ հագած էր...

— Կ'երեւայ ճէջքինն էր, փսփսաց Թրըսֆըրտ. խարտեաշ, կապոյտ հագուստ... հապա միւսը՞...

— Միւսը աւելի լաւ կրցայ տեսնել, որովհետեւ հետս խօսողը ան էր, — նիկա աւելի բարձրահասակ էր, — նա հագուստ հագած էր, սեւ վերարկու եւ վար ծռած գլխարկ մը ունէր բայց դէմքը չի տեսայ որովհետեւ գլխարկը եւ դէմքին կէսը ճերմակ վզնոցի մը մէջ փաթթուած էին... ոչխարի մը կը նմանէր...

— Երբ Քրաունտէյլ պողոտան ո՞ւր գացին, տեսա՞ր...

— Չի տեսայ, ադաս, ուշադրութիւն չըրի... իմ կարծիքովս քանի մը վայրկեանէն փողոցներէն մէկը մտած ըլլալու են... հետու տեղ գացած չէին կրնար ըլլալ քանի որ շուտ վերադարձան...

Շայնօ պատմեց ինչ որ գիտէր: Լըքարդը խնդրեց անոր որ մարդու գրողը չըսէ եւ պարգեւ մը եւս խոստանալով, ճէնիֆըրի հետ միասին հեռացաւ:

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	–

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI 16 Aout 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2574

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԵՆԴԱՆԻ ԳՈՐԾԻ ՄԸ ԾԱՒԱԼՈՒՄԸ

Վերջերս կարգ մը գրութիւններ հրատարակեր էինք, Ամերիկայի Կ. Խաչի Կեդր. Պատգ. Ժողովին առթիւ։

Լրացուցիչ տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ՝ Պատգ. Ժողովը արձանագրած է չօշափելի յաջողութիւններ։ Եւ այս՝ համակ բոլոր գործելի հայածանքներուն։

Այսպէս, Ժողովին մասնակցեր են 68 պատգամաւորներ, 112 լիազօր ձայներով։ Մասնաճիւղերու թիւը բարձրացած է 97ի, 3000 անդամներով։ Տարեկան մուտքը որ անցեալ շրջանին 13.432 տոլար էր, նոր շրջանին համար կը նախատեսուի 20,000 տոլար։

Ուշադրութիւն.— այս բոլորը կը վերաբերին միայն Ամերիկայի շրջանին։

Նոյնքան կազդուրիչ պատկեր մը կը ներկայացնէր Կ. Խաչի Գաղիֆորնիոյ շրջանը, որուն Պատգ. Ժողովի մասին ալ տեղեկութիւններ հրատարակուեցան «Յառաջ»ի մէջ։

Այստեղ ալ զգալի է յառաջդիմութիւնը, թէ՛ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս։ Անցեալ տարի ընդհ. մուտք եղած էր 149.530 լեւա, այս տարի՝ 227,270 լեւա։

Ընթերցողները պիտի յիշեն նաեւ Ֆր. Կ. Խաչի Պատգ. Ժողովը, որ նոյնպէս գնահատելի յաջողութիւններ կը ցուցնէր։

Տակաւին սաիթ կ'ունենանք խօսելու միւս շրջաններու մասին, երբ հրատարակուի Կ. Խաչի Կեդր. վարչութեան ամբողջական տեղեկագիրը։

Արդէն, Կ. Խաչի այս ժողովրդական (աւելիներու բացառութեամբ՝ Դաշնակցական) կազմակերպութիւնը կ'աճի տարուէ տարի եւ՛ իբրեւ բարոյական ազդակ եւ՛ իբրեւ նիւթական ուժ։

Ուրիշ բան չեն ապացուցաներ արտատպուած քանի մը թուանշանները։

Այս ժողովուրդը վարժուած է որ եւ է ձեռնարկ դատելու իր արդիւնքէն։

Կրնան շաղշաղուն ծրագիրներ գրի առնել։ Կրնան բարձրաձայն ազդարարել այս կամ այն կազմակերպութիւնը, կանխօրէն մեծ պարտաւորական կոնգակներ ալ օգնութեան կանչելով։

Այդ բոլորը նպատակին չեն ծառայեր, եթէ չեն կրցած իրական, չօշափելի գործ արտադրել, ներշնչելով խանդավառութիւն եւ մանաւանդ վստահութիւն։

Կ. Խաչը ոչ մեծադղորդ կոտակներ ունի, ոչ անձնանուխելի «թրքութ»ներ, ոչ ալ պէյեր ու փաշաներ՝ իբրեւ հովանաւոր կամ բարերար։

Աշխարհ եկած՝ հայ կնոջ նախաձեռնութեամբ, ապաւինած՝ ժողովուրդի խորքէն բխեցուն աջակցութեան, եւ մանաւանդ միւս ջանքերը՝ գործքով ապացուցանելու իր գոյութեան իրաւունքը, ան խոր եւ լայն արմատներ ձգած է ամէն կողմ, եւ կ'աճի մէկ տարիէն միւսը։

Եւ նկատի ունեցէք որ, Կ. Խաչը ոչ միայն գրկուա՛ծ է օրհնաբեր կոնդակներէ եւ վանմաղարէ շուքերէ, այլ եւ կը դիմագրաւէ զգալի խաչակրութեան մը։

Պաշտօնական թէ անպաշտօն բերաններ, գոյնզգոյն թերթեր — բոլորը՝ բացի Դաշնակցական մամուլէն — այսպէս կամ այն կը հալածեն ժողովրդական Կ. Խաչը։ Երեւանը ինք ալ, «պետական» պաշտէն զրկելով այս կազմակերպութիւնը, տուն կուտայ այսպէս «պաշտօնական» հալածանքի մը։

Եւ սակայն, ահա մէջտեղն է հալածականը, իր բարոյական զօրութեամբ եւ նիւթական աղբիւրներով։

Ի՛նչքան պերճախօս պիտի ըլլար պատկերը, եթէ միւս Կ. Խաչերն ալ, «պետական» կամ ռամկավար, հրապարակ իջնէին իրենց թուանշաններով, եկամուտի աղբիւրներով ու գործերով...

Արդարեւ, մենք առայժ տեղեկութիւններ չունինք Փարիզի Տիկնանց Կ. Խաչի վերջին տարիներու կացութեան մասին, որ աւելի խեղճացաւ, իբրեւ հետեւանք եկամուտներու նուազման։

Կարուած՝ բուն ժողովուրդին եւ ամփոփուած՝ աղնուապետական պատենի մը մէջ, այս կազմակերպութիւնը չի սիրեր շատ բացուիլ։ Վերջերս, միայն, կոչ մը հրատարակուեցաւ բուժարանի մասին, որ օրհնութիւն մըն է ինքնին, բայց լուրջ տագնապի մատնուած։

Իսկ Ամերիկայի մէջ, պաշտօնական Կ. Խաչը բաժնուեցաւ երկու մասի, մէկը՝ «Գեղխաչ», հովանաւորութեամբ Հօկի եւ կոմիտէի, միւսը՝ ռամկավարներու ձեռքը մնացած «Իմարէթխանէն» (Գիտէ՞նք թէ այս երկուքը երեք տարիէ ի վեր իրար կ'ուտեն, չկարենալով բաժնել աւարը, իսկ երկուքը մէկ այդտեղ պայքար մը կը մղեն ժողովրդական Կ. Խաչին դէմ)։

Անշուշտ ժողովրդական Կ. Խաչին յաջողութեան գաղտնիքներէն մէկն ալ այն է որ, ան չի սահմանափակուիր կանոնական արամադրութիւններով, եւ կը զբաղի նաեւ նոր սերունդին փրկութեան գործով։

Օրինական չէ՞ ում։ Այո՛։ Բայց ի՞նչ նշանակութիւն ունի օրէնքին տառը, երբ այնքան շատ են մեր վէրքերը ու բազմազան։

Ի՞նչ կ'արժեն «ընկալեալ սովորութիւնները», երբ, մեր այս սրմաստախիլ եւ ցիրուցան վիճակին մէջ, հիւանդներու եւ կարօտեալներու, բանտը մայրերու եւ կաթէ զրկուած երախաներու բազմութեան հետ, մեր դիմացն ունինք սերունդ մը որ դպրոցի կամ անունդի կարօտը կը քաշէ, երբ ունինք բեկորներու ազատագրութեան խնդիր, երբ զանազան գաղութներու մէջ բացուած դպրոցներն անգամ անհնչէտ կը սպասեն խանդակաթ սիրտերու եւ ժրաջան ձեռքերու։

Կ. Խաչին յարատեւ եւ յարաճուն ծաւալումը ինքնին ամէնէն խօսուն ապացոյցն է անոր առաջադրութեանց ողջմտութեան։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՏԻԿԻՆ ՄԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՎՃԻՌԻՆ ԴԷՄ

Պրուքլինի թերթերը «Տէր Պրուքլին Սիթիզըն» եւ «Պրուքլին Թայմզ Եունիըն», իրենց յուլիս 27ի թիւերով հրատարակած են հետեւեալ նամակը, զոր տիկին Ինէզ Մ. Քաքան ուղղած է անոնց. բողոքելով մեր ինը ընկերներու դատապարտութեան դէմ.—

«Տէր, Հայերը փորձով ցոյց տուած են թէ գիտեն տալ ու առնել, որովհետեւ Թուրքերը զանոնք չարչարած են կեանքի բոլոր փուլերուն մէջ։ Երբ անոնք եկան Ազատին Երկիրը ու Քաջին Տունը, անոնք կ'ակնկալէին թէ այլեւս պիտի չհալածուէին, այլեւս պիտի չկաշկանդուէր իրենց այն զգացումը թէ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ կը պատկանէր իրենց։

Իրական մտածող Ամերիկացի մը չի հաւատար եւ չուզեր արժէք ընծայել ՊԱՐԱԳԱՅԱԿԱՆ ՓԱՍՏԻ ՄԸ։ Ան իրական պատճառ մը չէ, եւ ոչ ալ այնքան ծանրակշիռ, որ ԿԵԱՆՔ մը խլուի անոր համար։

Ուստի, ես կը բողոքեմ ընդդէմ մահապատժին այն երկու անձերուն, որոնք էլէկտրական աթոռի դատապարտուած են Դուրեանի սպանութեան համար։ Դիւրին է ապացուցանել միակողմանիութիւնը ամբողջ ընթացքին այն դատավարութեան, որուն ենթարկուած են այս անձերը վերջին քանի մը ամիսները։ Պարզ բան է թէ ԴՐԱՄ ՈՒՆԵՑՈՂ կողմը յաղթած է ԴՐԱՄ ՉՈՒՆԵՑՈՂ կողմին, շատ պարզ ու բարձրախօս պարագայ մը իրական ԽԱՐԴԱԽԱՆԱՆՔԻ։

Ի՞նչ պիտի ընենք մենք Ամերիկացիներս այս մասին։ Աւելցնեմ որ ես Հայ մը չեմ։

ԱՆՍՏՈՅԳ ՎԻՃԱԿ Ծ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

»»» · · «««

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼԵՆ 30 ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐ

Թոքիոյէն կը հեռագրեն թէ արեւելեան Չինաստանի երկաթուղին Մանչուրիոյ փոխանցելու համար կատարուած բանակցութիւնները նորէն անելի մը յանգեցան։ Մանչուրիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականը տեսակցութիւն մը ունեցաւ խորհրդային դեսպանին հետ, եւ երեւան եկաւ որ խոր տարակարծութիւններ կան փոխանցման եղանակներու մասին։ Ճափոնի արտաքին նախարարը յուլիս 23ին միջին ծրագիր մը ներկայացուցած էր, իբրեւ միջնորդ։ Այս ծրագիրը ընդունուեցաւ Մանչուրիոյ պատուիրակին կողմէ, բայց խորհրդային դեսպանը իր կառավարութենէն հրահանգ ստանալէ յետոյ յայտարարեց թէ անկարելի է ընդունիլ եւ նոր առաջարկներ ներկայացուց։ Ասոր վրայ, Ճափոնի նախարարը թելադրեց դեսպանին ուղղակի բանակցիլ Մանչուրիոյ պատուիրակին հետ։ Այդ բանակցութիւնն է որ անելի յանգած է։

Խարպինի ճափոնական իշխանութիւնները ձերբակալեցին 30 խորհրդային քաղաքացիներ, այն ամբաստանութեամբ թէ դաւ մը սարքած էին, սպաննելու համար Մանչուրիոյ վարչապետը, Ճափոնի զինուորական պատուիրակութեան նախագահը եւն.։

Այս ձեռնարկը ծանր տպաւորութիւն գործած է քաղաքական շրջանակներու մէջ։ Խորհրդային թերթերը դիտել կուտան թէ Ճափոն գիտակցաբար պատերազմի կը պատրաստուի։ «Իսվեսթիա» կ'ըսէ թէ Մանչուրիոյ գրաւումէն առաջ, մահափորձի պատմութիւններ չկային, իսկ անկէ ի վեր միշտ կ'աւելնան։ «1933ին 1211 «արկածներ» արձանագրուեցան, այսինքն սովորականին կրկինը։ Մանչուրիոյ կառավարութիւնը, որուն գումար մը կը վճարէ ընկերութիւնը՝ երկաթուղին պաշտպանելու համար, ինքն է որ խափանարար միջոցներու կը դիմէ։ Մանչուրիոյ կառավարութեան միակ նպատակն է անկարելի դարձնել որ եւ է երթեւեկ արեւելեան Չինաստանի գծին վրայ, դէպի Վլատիվաթի նաւահանգիստը»։

Խ. Միութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան

ԱՆԴԱՄ ԿԸԼԼԱՅ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ

«Տէյլի Հէրըլտ», Անգլիոյ աշխատաւորականներուն օրկանը, կը գրէ թէ Խ. Միութիւնը յառաջիկայ սեպտեմբերին պաշտօնապէս դիմում պիտի կատարէ, Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ արձանագրուելու համար։ Եւ որովհետեւ խորհրդային իշխանութիւնը նախապէս յայտնած էր թէ իր անդամակցութիւնը կարելի է միայն այն ատեն երբ միաձայնութեամբ ընդունուի, կը կարծուի թէ բոլոր դժուարութիւնները հարթուած են։ Կ'ըսուի թէ Խ. Միութիւնը մնայուն աթոռ մը պիտի ունենայ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին մէջ։

Գերմանիա կը պնդէ հաւասարութեան մասին

Կիրակի օրուան քուէարկութեան առթիւ, ճառ մը խօսեցաւ նաեւ Ֆոն Նէօրաթ, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը։ Ըսաւ թէ օգոստոս 19ի հանրաքուէն մեր ներքին քաղաքականութեան պայմանները չէ որ պիտի ճշդէ, այլ մեր քաղաքական ապագային հիմնական խնդիրները։ «Մեր արտաքին քաղաքականութեան կեդրոնական խնդիրն է վերահաստատումը մեր իրաւունքներու հաւասարութեան։ Վերսայլի դաշնագիրը զրկեց մեզ այդ հաւասարութենէն եւ մեր միակողմանի զինաթափութեամբ մեզ վերածեց իրաւազուրկ պետութեան մը։ Այն բոլոր ամօթն ու չարիքը զորս կը կրենք Վերսայլէն ի վեր, կը բխին այս նուաստացումէն եւ զինաթափութենէն։ Հիմը դնել ճշմարիտ եւ տեւական խաղաղութեան մը,— ահա իմաստը իրաւունքներու հաւասարութեան մեր պահանջին։ Մենք հեռացանք Ազգերու Դաշնակցութենէն, որով հետեւ ան երեւան եկաւ իբրեւ գործիք մեր նուաստացման եւ զինաթափութեան պահպանման։ Գերմանիոյ առաջնորդ - վարչապետը միշտ կրկնած է թէ այլեւս չենք կրնար մասնակցիլ միջազգային համաձայնութեանց, առանց իրաւունքներու բացարձակ հաւասարութեան։ Առանց իրաւունքներու եւ ապահովութեան հաւասարութեան՝ կարելի չէ որ եւ է զարգացում գերման ժողովուրդին եւ ամէն մէկուս համար»։

Եզրակացնելով, Ֆոն Նէօրաթ յորդորեց որ ժողովուրդը արտաքին աշխարհին ապացուցանէ թէ իր կամքը այն է ինչ որ Առաջնորդին կամքը։

Հիթլէր շաբաթ օր Համպուրկ երթալով, պիտի խօսի իր մեծ ճառը կիրակի օրուան քուէարկութեան համար եւ պիտի փակէ քարոզչական շաբաթը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԵՐԹԱՆ ՈՒ ԿՈՒԳԱՆ

●●●●●

Պզտիկ լուր մը։

Երկու հայ ընտանիքներ, մին Մալաթիայէն, միւսը Կիլիկիէն, Ֆրանսա վերադարձան Հայաստանէն.

1932ին, այս երկու ընտանիքները, որոնց գլուխները կարմիր էին, խառնուելով «ամառ»ի Հօկի կազմած կարաւանին, իրենց ծոցին մէջ ունենալով բոլոր անհրաժեշտ վկայաթուղթերը, Ֆրանսայէն կը մեկնին դէպի Հայաստան։

Եւ ահա կը վերադառնան։

Յուսահատ, յուսախաբ, դառնութեամբ լեցուած սրտով։ Բարեբախտաբար օտար երկրի մը հպատակութեան թուղթ ունէին, չցատկելու համար Արաքսի մէջ։

Վերադարձողներէն մէկը, որ «Յառաջ» էր եկեր, կը խնդրէ մեզմէ իր բարեւները ղրկել «ընկեր» Տիգրան Զաւէնին եւ ըսել թէ... այնուամենայնիւ «կապիտալիստ» այս երկրին մէջ աւելի ազատ է, աշխատանքի «կապիտալիս»ական սակարանին ծախուած է շատ աւելի մարդկային պայմաններու։

Մեր կողմէ,— արտագաղթը անլի է ազգային տեսակէտով։ Տնտեսականին պայմաններ ալ ստեղծուած ըլլան հայրենիքի մէջ, ներացումները՝ դասալքութիւն կը նշանակեն, եթէ չկործանեն աւելի ծանր բառ մը։ Արտագաղթը մեզի ծանօթ է որ հին ցաւ է, հոգեխօսութաբանական երեւոյթ ըլլալէ աւելի պատմահոգեբանական սպառագայ մըն է։ Ինչ որ ալ ըլլայ, պէտք է կռուիլ ու պայքարիլ այդ հոսանքին դէմ։

Այսուհանդերձ, երբ Հայաստանէն փախչողներու լուրը կուտանք, մարդկային պարտք մը կը կատարենք՝ մեր ընդվզումը յայտնելու համար անոնց դէմ, որոնք չեն թողուր որ աշխատաւոր բազմութիւն մը արմատ արձակէ իր հայրենի հողին մէջ։ Հոգ չէ թէ յուրը արձանագրելու մեր այս պարտականութեան, անոր խառնած մեր ընդվզումին տարբեր նշանակութիւն կ'ուզեն տալ, արտասահմանի մէջ, Հայաստանի «ամառ»ները (այլ անուամբ Հօկ) եւ «սամուրլք»ները (այլ անուամբ ռամկավար)։

Թրքահայաստան պարպուեցաւ ժամանակ մը,— պատճառները չենք ուզեր թուել, որքան քաղաքական, պատմական եւ պարագայական, նոյնքան գիտական եւ հոգեբանական ըլլան անոնք,— եւ այս պարպումը ճակատագրական ազդեցութիւն ձգեց մեր պատմութեան վրայ։

Այսօր ալ չենք ուզեր որ պարպուի Արարատեան Հայաստանը,— ինչքան ալ հակամարդկային պայմաններ ստեղծուած ըլլան այնտեղ։ Ամէն ներգաղթող պէտք է գիտնայ թէ կոչուած է, յանուն հայրենասիրութեան, ներքնութեամբ դիմադրել տառապանքին, նեղութիւններուն եւ կառչած մնալ հայրենի հողին։ Հայրենասիրութիւնը միշտ կապուած է տառապանքի նաշակին։ Երկրատարդ ծառի մը պէս արմատ արձակել հողին մէջ, անխորտակելի մագիլներով կառչիլ հողին, հոգ չէ թէ կարկուտը զարնէ իր ճիւղերուն։ Երբ կ'երթաք, սիրելի հայրենակիցներ, մնացէ՛ք, մնացէ՛ք անպայման։ Խտութիւն պէտք է հողին վրայ, հայրենիքն անունը տալու համար անոր։

Բայց ստիպուած ենք արձանագրել,— ի՛նչ փոյթ «ամառ»ներու ադաղակը,— թէ մարդիկ կը փախչին երկրէն,— ամէն մարդ հերոս չէ՝ մնալու համար այնտեղ,— կը վերադառնա՛ն անոնք որ գացին մեզի հոյհոյելով։ Այո՛, կ'արձանագրենք թէ մարդիկ կը փախչին հայրենիքէն, ոչ թէ քաջալերելու համար հայրենադաւութիւնը, այլ միայն պոռալու համար մեր ցաւը, մեր ընդվզումը, մեր մարդկային ազատակը ընդդէմ հակամարդկային պայմաններու «կառուցողներուն»։

Այո՛, կը սիրե՛նք հայրենիքը։ Ոչ «ամառ»ները, ոչ ալ «սամուրլք»ները կրնան սիրել հայրենիքը աւելի քան մենք կը սիրենք, բայց պիտի գրենք թէ կը փախչին... իրենց մարդիկը, իրենց հոռուբուացած հարսնտիքները։

Կ'արձանագրենք մարդկօրէն։

Կ'ընդվզինք ազգայնօրէն։

Երկու հայ ընտանիքներ իրենց ոտքի փոշին թօթուելով՝ հեռացեր են Հայաստանէն։

Պզտիկ լուր մը։

Մեծ ողբերգութիւն մը։

ԱՐԱՋ

Իտալիոյ նախարարները զօրափորձի կը կանչուին

Պ. Մուսոլինիի հրամանով, Իտալիոյ բոլոր այն նախարարները եւ խորհրդականները որ զինուորական տարիք ունին, զէնքի տակ պիտի կանչուին օգոստոս 17 — 24ի զօրափորձերուն համար։ Մուսոլինի ինք, որ վեց նախարարութիւններ կեդրոնացուցած է ափին մէջ, զօրափորձերը պիտի վարէ իբրեւ պատերազմական նախարար։ Կառավարութեան անդամները խմբովին ներկայ պիտի ըլլան ոչ թէ իբրեւ հանդիսատեսներ, այլ մտնելով համապատասխան գունդին մէջ։ Այս ձեռնարկով, Մուսոլինի կ'ուզէ որ ազգին վարիչները սերտ շփում ունենան բանակին հետ։

Աւստրիոյ վարչապետը Իտալիա կ'երթայ

Պ. Շուշնիկ, Աւստրիոյ վարչապետը, Հռոմ պիտի երթայ օգոստոս 21ին, այսինքն որոշուած ժամանակէն առաջ։ Իրմէ առաջ գնաց փոխ-վարչապետը, հարթելով ճամբան։ Մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս այցելութեան։ Մուսոլինի զօրափորձերով պիտի զբաղի օգոստ. 21ին, ուրեմն հաւանական է որ տեսակցութիւնը տեղի ունենայ զաւառական քաղաքի մը մէջ։

ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՔԱՐԻՒՂԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 14ին Տրիպոլիէն Հավր հասաւ ֆրանսական շոգենաւ մը, բերելով 14,586 թոն քարիւղ։ Մուսուլի քարիւղին առաջին բեռն է այս, փոխադրուած՝ նորաշէն նաւթագծին միջոցաւ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ՝

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԶԻՆԵԱԼ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ» ՎՏԱՆԳԸ

Թուրքիոյ սահմաններուն վրայ, վերջերս երեք յատկանշական դէպքեր տեղի ունեցան:

Ասոնց առաջինը անգլիական նաւատորմին պատկանող օդային մը սպանութիւնն էր, երկրորդը՝ Իտալացիի մը սպանութիւնը, իսկ երրորդը՝ Թուրքեւսուրիական սահմանին վրայ օդանաւի մը «անկումը»:

Այս երեք պատահարներէն առաջինը քաւական աղմուկ հանեց: Թերթերը լայն տեղ տուին անոր, ու պահ մը բռնեցաւ, նոյնիսկ, թէ երկու կառավարութիւններու յարաբերութեանց վրայ պիտի ազդէ

Երկրորդը անցաւ գրեթէ պարզ լուրի մը ձեւով: Եւ արագ:

Իսկ երրորդը Էնկիւրիէն հերքուեցաւ:

Այս երեք պատահարներն ալ, սակայն, ունին հանգիտութիւն մը՝ իրենց դէպքին, ու մեկնութեան կարօտ կ'ըլլան՝ իրենց «լռման» կամ «հերքման» ձեւերուն մէջ:

Ամէնէն ուշագրաւ պարագան այն է, որ Թուրքիա իր ծովային թէ ցամաքային սահմաններուն վրայ այնքան խտացուցած է իր պաշտպանութեան գիծը, որ ոչ ոք եւ ոչ կէտի վրայ, հեռուէն թէ մօտէն, ամենափոքր մերձեցում մը իսկ կը ներէ: Այլապէս, տարին հեղ մը այս կամ այն նաւակին շրջագայութիւնը անդրադարձ չէր տեսնուեր:

Եթէ բաղդ մը մտաբերենք, սակայն, Տարտանէլէն մինչեւ Մերսին հասնող երկայնքը Թուրքիոյ ծովային երկար ցամաքագիծը, ու անդրադառնանք որ Էնկիւրի այդ լայն տարածութիւնը տեւական ու ամբողջական պաշտպանութեան տակ է առած, հասկնալի կը դառնայ թէ Թուրքիա որքան ծանր բեռի մը տակ կը գտնուի: Անշուշտ, այդ պաշտպանութիւնը ռազմական պահակախումբերու յանձնուած չէ. ընդհակառակն, դատելով պատահած դէպքերու ձեւէն, որով անմիջապէս կրակած են Թուրքերը, կը հետեւի որ այդ ուղղութեամբ տեւապէս ի զօրու հրաման մը գոյութիւն ունի, ուրեմն եւ՝ նոյնքան տեւական կասկած մը կայ Էնկիւրիի մէջ: Այդ կասկածին գոյութիւնն է, ահա, որ կը պարտադրէ Էնկիւրին ըլլալ աչալուրջ եւ հսկել գիշեր եւ ցերեկ:

Եթէ մեր ակնարկը դարձնենք, պահ մը, Թուրքիոյ ուրիշ սահմաններուն վրայ, պիտի տեսնենք որ նոյն կասկածն ու աչալրջութիւնը տարապայմանօրէն գոյութիւն ունի եւ այլ գիծերու վրայ: Իրաքի եւ Պարսկաստանի հետ բարեկամ է քէմալական Թուրքիան, բայց, եթէ ապահով է յիշեալ երկիրներու կառավարութեանց տրամադրութեանց մասին, ապահով չէ, սակայն, նոյն այդ երկիրներու եւ իր սահմաններու միացման կէտին վրայ թափառական կամ կայուն կեցող, բնակող Քիւրտերէն: Թուրքիա ապահով չէ եւ Թրակիոյ ճակատին վրայ: Դեռ վերջերս գրուեցաւ թէ Թուրքերը մեծ թիւով զինուորներ են կեդրոնացուցած այդ կողմ, հսկայ պատրաստութիւններ կը տեսնեն ու որոշ վայրեր յատկացուած են զինուորական գօտի:

Եղածը այն չէ, անշուշտ, թէ իրապէս Թուրքիա վտանգուա՞ծ է գլխաւորապէս այս երեք ճակատներուն վրայ: Թէ՝ իրապէս հաւանակա՞ն է որ, օրինակ, Իտալիա օր մը յարձակի, կամ Քիւրտերը շարժում մը փորձեն, եւ կամ՝ Պուլկարները կրկին սուինները անցնին հրացաններուն, իրենց յառաջ արտակարգ խոյանքով իջնելու համար, դարձեալ, մինչեւ Չաթալճա:

Այս չէ, խնդիրը: Ամենայստակապէս ճշդուած ծրագիրներու մասին իսկ կարելի չէ վճռական «այո» արտասանել: «Խորհուրդ մարդկան, կամք Աստուծոյ»ն առաւելապէս այժմու քաղաքական ծրագիրներու մասին է: Հիմա, դէպքերը այնքան անակնկալօրէն իրարու կը յաջորդեն որ, վարիչները օրէ օր ու յաճախ հիմնովին կը փոխեն իրենց որոշումները, տրամադրութիւնները ու կամքը: Հետեւապէս եւ անմիտ բան կ'ըլլար Մուսոլինիի այս կամ այն յայտարարութենէն, եւ կամ պուլկար որ եւ է թերթի այս կամ այն գրութենէն եզրակացնել թէ «բաներ մը կը հասի»....:

Ինչ որ կասկածէ վեր ու դէպքերէն անկախ է, այն է թէ Թուրքիա ստիպուած է իր պաշտպանողական դիրքը անփոփոխ պահել, Աւելին,— հետզհետէ աւելի զօրացնել իր այդ դիրքը:

Ու հոս է, իմ կարծիքով, Թուրքիոյ սպառնացող մեծագոյն վտանգը:

Շատեր, որոնք Թուրքիոյ մասին աննպաստ տրամադրութիւններ ունին, կ'ուրախանան, երբ «կարծես թէ բաներ մը պիտի ըլլայ», ու կը տխրին, երբ, ատեն մը վերջ Հասմի մէջ կամ ուրիշ տեղ տառապանքները յանկարծ կ'իջնեն: Այս ուրախութիւնն ու տխրութիւնը լոկ զգացողական են: Ըստ իս, Թուրքիոյ համար անհամեմատօրէն աւելի մեծ վտանգ է յարատեւօրէն զինուելու եւ աչալուրջ հսկելու հարկադրող այսօրուան խաղաղութիւնը, քան որ եւ է նախատեսուած գալիք պատերազմներու հարկադրանքը:

Թէ ինչու:

Նախ, այդ պատերազմը, գոնէ այսօր, գալիք չէ այն ճակատէն, ուր մենք կը ցանկանք անոյշ դառն մը լուծել: Ռուսիան, որ երէկ հրդեհին կանգնած էր... մեր կողքին, այսօր աւելի չէզոքացած կերպով դէմ է հայկական դատին, քան Թուրքիան: Երէկ թշնամաբար կ'ուզէր իր ձեռքին տակ ունենալ Թուրքիան, այսօր նոյն բանը կ'ուզէ բարեկամաբար: Ու պարագան կը նմանի ճիշդ կատուներու «պատառ-բառա» վիճակին: Կերը մէջտեղն է, երկուքն ալ պատրաստ՝ ուտելու, բայց դէմ առ դէմ կը կենան, որովհետեւ խելքը վտանգուելի է: Մենք, անզօր ու անճար, մեր պոչին վրայ նստած, հեռուն մեր երեսը լուալով զբաղած ենք՝ մեր խոր քունէն դեռ նոր արթնցած...

Այս պայմաններուն տակ, ուրեմն, մեր դատը շօշափելի բան չի շահիր, ընդհակառակն, վերի վայրում մը կրնայ այս անգամ վերջնականօրէն հաշուեյարդարի ենթարկել ու թաղել լուռ մը անկեղծութիւններ: Ու մեր մէջ կը բաւարարուի լոկ, հակադարձ տրամադրութիւնը, բան մը որ բացառապէս ամբոխային տրամադրութիւն է, եւ ոչ թէ քաղաքական առողջ հասկացողութիւն:

Ուրիշ ճակատի վրայ գործողութեան մը պարագային, քաղաքական ներկայ դասաւորումներով, երբ ամէն ոք ոչ թէ 1914ի առջի անձը, այլ ինքնակալ գոյութեան մտահոգութիւններ ունի, չէ՞ք կարծեր թէ կրկին «ձեռք բռնողներ» պիտի գտնուին՝ ալ աւելի զօրացնելով ու ամրացնելով Թուրքիան: Իսկ մենք գիտենք թէ Էնկիւրին աւելի վարպետ ու աւելի փորձառու է այդ տեսակէտէն, քան երէկի Պոլիսը:

«Զինեալ խաղաղութեան» մը պարագային, սակայն, երբ Թուրքիա բռնադատուած է տեւապէս ոտքի ու պատրաստ մնալ, որ օրն պիտի սպառի տնտեսապէս. Երէկուան կռուի օրերուն հարցը դրուած էր սապէս — «Ո՞վ աւելի կրնայ դիմանալ»: Այսօրուան «խաղաղութեան» շրջանին բանաձեւը նոյնն է: Մնաց որ՝ հիմա պատերազմը կը մղուի տնտեսական գետնի վրայ:

Երբ խօսք կ'ըլլայ Թուրքիոյ մասին, կ'ըսուի «անիկա երէկուանը չէ»: Այսինքն՝ ըսել կ'ուզուի՝ շատ զօրաւոր է այսօր:

Համաձայն եմ: Զօրաւոր է, սակայն, զէնքով, բայց, հիմա կռիւ չկայ: Իսկ իր այդ զէնքի «զօրաւորութիւնը» ի հաշիւ իր տնտեսական տկարացման է,— այսինքն՝ բուն իսկ այսօրուան կռուի ճակատին վրայ:

Ու հոս է որ Թուրքիան օր օրի կը պարտուի: Ապացո՞յց.— իր պիւտճէն, բնակչութեան աղքատացումը, տուրքերու անչափ հանգամանքը, «փոխառութիւնները»: Դեռ քանի մը օր առաջ թերթերը կը գրէին թէ այս տարուան յունիսի տուրքերէ եկամուտը նախորդ յունիսի եկամուտէն անհամեմատ աւելի եղած է «նոր տուրքերու յաւելման շնորհիւ»....: Իսկ պիւտճէն 40էն 54 միլիոնի բարձրացած է:

Արդ, այս պայմաններուն մէջ, ու այն հարկադրանքին տակ որ կուգայ տեւական կասկածէն որ երեք գլխաւոր ճակատներու ամբողջ երկայնքին բանակներ կը պահէ՝ անմիջապէս կրակելու խիստ հրամանով, Թուրքիա ինքզինքը կամայ ակամայ յանձնած է կործանարար ճամբու մը: Աւելցուցէք, ասոր վրայ, օր օրի աւելցող ռուսական ազդեցութիւնը Թուրքիոյ վրայ, ու պարզ կ'ըլլայ թէ ինչ աննպաստ ճակատագիր վերապահուած է «Թուրք Հանրապետութեան»:

Ճակատագիր մը որ «խաղաղութեան» մէջ աւելի արագ ու աւելի ապահով կը հասուննայ, քան զինեալ պատերազմի մը պարագային:

Իսկ Անգլիոյ տրուած բաւարարութիւնը — սպանեալ օդային համար — ինչպէս նաեւ իտալական նաւակի դէպքին «մութ մէջը խեղդուիլը», աւելի կը շեշտեն Էնկիւրիի մտահոգութիւնը Անգլիայէն եւ Իտալիոյ տրամադրութիւնները Թուրքիոյ մասին

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՀԻԹԼԷՐ ԵՒ ԻՐ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գերմանիոյ բովանդակ քաղաքականութիւնը, ներքին թէ արտաքին, կեդրոնացած է Ադոլֆ Հիթլէրի ձեռքին մէջ: Այս պարագան առաւել եւս պիտի շեշտուի այսուհետեւ, Հինտէնպուրկի մահուընէ ետք, երբ նախագահական իրաւունքներն ալ փոխանցուած են Հիթլէրի: Ան հրաժարած է պետութեան նախագահ տիտղոսէն եւ կը գոհանայ «առաջնորդ եւ վարչապետ» միացեալ տիտղոսով, զոր արդէն իսկ կը կրէր ցարդ, թէեւ զատ զատ իրարմէ:

Իշխանութեան գլուխ անցնելէ ասդին՝ Հիթլէր մէկէ աւելի անգամներ առիթ ունեցած է հրապարակաւ պարզելու իր արտաքին քաղաքականութիւնը: Եւ ամէն անգամ ալ արդարացուցած է այն ընդհանուր համարումը թէ՝ միանգամայն տարբեր բան է սոսկ կուսակցապետ ըլլալը եւ տարբեր բան՝ պետութեան մը ղեկավարի պատասխանատու պաշտօնը իր ձեռքի մէջ ունենալը: Եւ աւելցնել պէտք է՝ միանգամայն զգաստ եւ շրջահայեաց, չափաւոր եւ իրատես ղեկավարի մը: Այս մասին Հիթլէր մէկէ աւելի ապացոյցներ տուած է իր իշխանութեան ընթացքին:

Հետաքրքրական է այժմ ծանօթանալ իր հայեացքներուն արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ շարք մը կարեւոր հարցերու շուրջ, զորս ան այսօր առիթ է ունեցած պարզելու՝ անգլիական «Տէյլի Մէյլ» թերթի շրջուն թղթակցին տուած իր տեսակցութեան ընթացքին: Տեսակցութիւնը նախապէս պայմանաւորուած չէ եղեր եւ տեւեր է մէկ ամբողջ ժամ:

Հակառակ անոր որ Հիթլէր վերջին շաբաթներու ընթացքին ցնցումներով լի ապրումներ ունեցած է— կը պատմէ թղթակիցը — ան իր դէմքին վրայ բնաւ չի կրեր այդ ամէնուն հետքերը: Ընդհակառակն, թղթակցի ուշքին ան այժմ աւելի առողջ երեւցեր է, քան փետրուարին, իրենց առաջին հանդիպման օրերուն:

Թղթակցի առաջին հարցումը շօշափած է ընդհանուր զինումի եւ միջազգային յարաբերութեանց խնդիրները: Հիթլէր պատասխանած է.

«Որչափ որ Գերմանիայէն կախում ունի խնդիրը, չի կրնար առ հաւանական որ եւ է նոր պատերազմ ծագի: Գերմանիոյ աւելի քան ուրիշ երկրի մը՝ քաջապէս ծանօթ են պատերազմի սարսափելի հետեւանքները: Մեր ազգային կառավարութեան գրեթէ բոլոր անդամները անձամբ կը ճանչնան անոր սարսափները: Այդպէս՝ ընկերվարական շարժման հաւատամքն այն է թէ՝ պատերազմը առհասարակ ոչ մէկուն օգուտ կը բերէ, այլ աւեր միայն՝ ամէնուն անխտիր: Պատերազմէն մենք երբեք շահ մը չենք ակնկալեր: 1918 թուականը մեզի համար խրատ մըն էր եւ միեւնոյն ատեն՝ ազդարարութիւն: Մենք համոզուած ենք թէ Գերմանիան շահագրգռող խնդիրները պատերազմով չէ, որ պիտի կարգադրուին: Մենք կը պահանջենք միայն, որ մեր այժմեան սահմանները յարգուին: Հաստատապէս կ'ըսեմ որ մենք երբեք չպիտի պատերազմինք, անշուշտ եթէ ինքնապաշտպանութեան հարկին տակ չգտնուինք: Ես մէկէ աւելի անգամներ հաւաստիքներ տուած եմ Ֆրանսացիներուն այն մասին թէ՝ Սաարի խնդիրը կարգադրելէ յետոյ հողային որ եւ է դժուարութիւն գոյութիւն պիտի չունենայ մեր մէջ: Միւս կողմէ ալ, մեր արեւելեան սահմաններուն վրայ Լեհաստանի հետ կնքած համաձայնութեամբ մէկ ուրիշ ապացոյցը տուած ենք մեր խաղաղասիրութեան:

Գալով գաղթավայրերու խնդրին, Հիթլէր պատասխանած է բարձր ձայնով.

— Ես մէկ հատիկ Գերմանացիի մը կեանքը չպիտի զոհէի, աշխարհի այս կամ այն ծայրը որ եւ է գաղթավայր ձեռք բերելու առաջադրութեամբ: Մենք գիտենք որ՝ Գերմանիոյ ափրիկեան երբեմնի գաղթավայրերը այժմ մինչեւ իսկ Անգլիոյ համար շահաւէտութեան հաւասար են: Անգլիոյ նաւատորմիղին ուժեղացումը բնաւ յուզումի չի մատներ Գերմանները: Անգլիացիք կրնան կրկնապատկել ու եռապատկել զայն այդ ամէնուն չի վերաբերիր մեզի, քանի որ մենք յարձակումի միտքեր չենք սնուցաներ: Զինումներու քանակը չէ որ պատերազմի վտանգը կը սաստկէ, այլ՝ անհաւասարութիւնը: Ան կը ստիպէ որ զօրաւոր ազգերը հասնին նպատակներ հետապնդեն, որոնց հանդէպ սակայն տկարները բնականաբար չեն կրնար անտարբեր մնալ»:

Թղթակիցը ակնարկած է նաեւ այն մեծագոյն պատասխանատուութեան եւ ուժին, որ կեդրոնացած են ներկայիս Հիթլէրի անձին վրայ, որ եւ պատասխանած է

— Ես ամէն տարի որ եւ է առիթով գերման ժողովուրդի հայեցողութեան կը ներկայացնեմ իմ իրաւասութիւնները: Ժողովուրդը հնարաւորութիւն ունի՝ ընդհանուր եւ գաղտնի քուէարկութեան միջոցով հաստատելու իրաւասութիւններս եւ կամ մերժելու զանոնք: Մենք «վայրենի» Գերմանները աւելի լաւ դեմոկրատներ ենք քան ուրիշ ազգեր»:

Թղթակիցը հարցուցած է՝ մտադիր է՞ք ցկեա՞նս պահելու պետութեան գլուխի եւ վարչապետի ձեր միացեալ պաշտօնը եւ ստացած է այս պատասխանը.

— «Այնչափ ատեն որ համազգային հանրաքուէով մը ներկայ կառավարութեան անվստահութիւն չի յայտնուիր»: Շարունակութեան ընթացքին՝ կուսակցութեան ներքին անցուդարձերուն անդրադառնալով, Հիթլէր ըսած է,— «Մեր կուսակցութիւնը այսօր աւելի զօրաւոր է եւ համերաշխ, քան երբ եւ է անցեալին մէջ»:

Այնուհետեւ խօսակցութիւնը անցած է Գերմանիոյ տնտեսական խնդիրներուն: Այդ առթիւ Հիթլէր յայտնած է այն միտքը թէ՝ Գերմանիան ինքզինքը անկախ վիճակի մը մէջ պէտք դնէ արտասահմանէն, նախանիւթերու համար, եթէ ան այդ հարկադրանքին մէջ դրուի: Այդ առթիւ ան յիշած է Նափոլէոնեան ժամանակները եւ ընդհանուր պատերազմի օրերը: Համաշխարհային տնտեսական հարցերուն անդրադառնալով՝ երեք պայմաններ պէտք են, ըսած է Հիթլէր, անոնց կարգադրութեան համար, առաջին՝ խաղաղութեան ապահովումը, երկրորդ՝ լաւ կազմակերպուած կառավարութեանց գոյութիւնը բոլոր երկիրներու մէջ, երրորդ՝ համաշխարհային խնդիրները որպէս մէկ ամբողջութիւն ըմբռնելու եւ լուծելու կարողութիւնը:

Թղթակցի այն հարցին թէ Գերմանիա որոշա՞ծ մտադի՞ր է Ազգերու Դաշնակցութիւն վերադառնալ, տրուած է այս պատասխանը.— «Որոշ պատճառներ դրդած են մեզ, լքելու Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Իմ կառավարութեան համար այլեւս բացարձակապէս անկարելի էր մասնակցիլ այնպիսի բանակցութեանց, ուր մեր հաւասարութիւնը չէր յարգուեր: Եթէ յարգուելու ըլլան մեր իրաւունքները հաւասարութեան գետնի վրայ, թերեւս վերադառնանք»:

Հիթլէր ըսած է իր տեսակցութեան վերջին,— «Շատ ցաւալի է մահը մեր ծերունի մարաջախտին, Հինտէնպուրկի: Եթէ ան գէթ մէկ երկու տարի ալ ապրէր, հնարաւորութիւն պիտի ունենար՝ աւելի պարզ ձեւով աշխարհի առջեւ համոզիչ դարձնելու Գերմանիոյ խաղաղասիրական նպատակները»:

Վ. Բ.

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Օգոստոս 15ին Մոսկուայի մէջ բացուեցաւ խորհրդային գրողներու Միութեան առաջին համագումարը, որ այնքան ձգձգուեցաւ:

Այս Միութիւնը, Ստալինի մէկ հրամանագրով, եկաւ փոխարինելու Պրոլետ Գրողներու Միութիւնը:

Համագումարին հրաւիրուած են նաեւ օտար ազգերու «յառաջամարտիկ գրողները»: Թուրքերէն՝ Եաքուպ Քատրի եւ Ֆալիհ Րըֆքը»:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Ընդհ. Խուզեա.— Դպրոցասէրի վարժարանի ամավերջի հանդէսը.— Դիտողութիւններ.— Թեմական ժողովի ընտրութեանց առթիւ

Վերջացող քանի մը ամիսները, մեր գաղութին համար եղան առաւելապէս դաշտահանդէսներու ամիս մը.

Կարծես, իրարու հետ մրցումի ելած են բոլոր Միութիւնները, թէ ո՞ր մէկը լաւագոյն կերպով պիտի կազմակերպէ «հայրենի բնագաւառը» յիշեցնող դաշտահանդէսներ: Թռուցիկ թռուցիկի վրայ: Մէկը հազիւ վերջացած, ահա միւսը իր հաւաքը կը ցնէ գունաւոր թուղթերու վրայ եւ բնական է միշտ... «աննախընթաց» ըլլալու պայմանով:

Սակայն, ինչպէս «Յառաջ»ի ամսակագիրը կը գրէր, նոյն իսկ 40-50 հոգի մէկտեղող հաւաքն ալ «մարիֆէթ» մըն է: Կան ուրիշ վայրեր ուր այդ ալ գոյութիւն չունի:

Մարսէյլը, բառին լայն առումով, հայկական է:

Եղած հաւաքներն այդ կ'ապացուցանեն: Եւ երբ ըսեմ թէ, շաբաթներ առաջ, զանազան միութիւններէն, նոյն օրուան, նոյն ժամուան համար հրաւիրագիրներ կը ստանամ «բարի եկէք «Յառաջ»ի կողմէ մեզ քաջալերելու.»—պատկերը կը դառնայ կատարեալ: Ո՞ր մէկուն երթան: Եթէ մէկը թողուս, միւսին այցելես, պիտի սրտնեղին, եւ պատմութիւններ պիտի լսես...

Այսպէս, Դպրոցասէր Տիկնանց տեղւոյն վարժարանը, հայաշատ արուարձանի մը, Սէնթ Անթուանի փոշոտ անտառին մէջ, մայրիներու շուքին տակ, սարքած էր դաշտահանդէս մը:

Շարժառիթը՝ ամավերջի հանդիսութիւններն էին:

Ո՜հ, շատ գրուելիք բան է մանկ մանկաշխարհը, դիտել անոնց աչքերը մտայղ ու խորաթափանց, ու լսել բառ մը, հայերէն, թոթովանք մը մտերիմ ու երգ մը անոյշ եւ կախարդական:

Աշակերտներու կողմէ եղան զանազան երգեր, արտասանութիւններ, որոնք ամէն բանէ առաջ, յիշեցնել կու տան մեզ, թէ ուսուցչական կազմը բաւական աշխատանք թափած է այս ուղղութեամբ: Մանաւանդ գնահատելի էր «Մայրիկներու պարը»:

Քանի մը մասեր յայտագրէն.— Մանկապարտէզի աշակերտներուն կողմէ.— «Հայ եմ ես», «Անուշն է Եղիսաբէթ», «Արագիլը», «Գիւղի մէ մենիկ մը», «Նաւաստակը» եւն.:

Արտասանութիւններ ու երգեր բոլոր նաեւ «Կոկոն — ծաղիկ» դասարաններուն: Իսկ նախակրթարանը, «Մայրիկներու պարը» ինչպէս գրեցի քիչ վերը եւ երգիծախաղ մը «Տոքթէօրը»... ֆրանսերէն լեզուով:

Դպրոցը շէնքի յարմարութեամբ լաւագոյնն է Մարսէյլի մէջ: Ունի 97 աշակերտ, գիշերային դասատուութեանց հետեւող՝ 115: 75 մանչ եւ 40 աղջիկ մօտաւորապէս

Նախակրթարանի աշակերտներուն թիւն է 50 որոնք կ'ուսանին հայերէն, Թուաբ. աշխարհագրութիւն, պատմ. գծագր. եւն.: Իսկ մնացեալները բաժնուած են մանկապարտէզի զանազան բաժանումներուն մէջ, կը դրային ֆլէօպէլեան դրութեամբ կողովագործութեան, գծագրութեան, եւ գործիքներով կատարուած խաղերով:

Դպրոցին միջինը 3 է:

Ուսուցչական կազմն է, Տիկ. Ուշագեան, Օր. Վարդ. Դարբինեան եւ Օր. Թագ. Փափազեան: Իսկ մարզանքի ուսուցիչ, Պ. Նշան, որուն թափած աշխատանքը երեւցաւ այդ օրը, հանդէսին մէջ:

Քանի մը դիտողութիւններ, այս առթիւ եւ ընդհանրապէս:

Առաջին.— Աւելի լաւ չէ՞ր պիտի ըլլար, եթէ ուսուցչական կազմերը, փոխանակ ամիսներով այս տեսակ բաներով զբաղեցնելու աշակերտութիւնը, լծուէին դաստիարակչական գործին եւ բառ մը աւելի հայերէն սորվեցնէին աշակերտին:

Հաշիւ մը.— Աշակերտները շաբաթական հինգ օր ունին, որով կ'ընէ 260 օր տարեկան. Ասոր 85 օրն ալ կիրակի եւ տօնական օրեր ըլլալով, կը մնայ 175 օր տարեկան, այսինքն՝ հինգ ամիս: Եւ եթէ երկու ամիս ալ «ամավերջի հանդէսներ» կազմակերպելու համար զոհեն, [illegible], անհաւատալի ձեզի արդիւնքը. երեք ամիս դպրոց ամբողջ տարուան մէջ:

Երկրորդ.— Ամբողջ հանդէսի ընթացքին, հայկական երգը կը պակսէր, այսինքն մեր հասկցած երգը ազգային ու գեղջկական.

Երրորդ.— Բեմին վրայ ոչ մէկ դրօշ կար, ոչ ֆրանսական եւ ոչ ալ հայկական:

Չերգուեցաւ ոչ ֆրանսական քայլերգը, եւ ոչ ալ հայկականը

Ուսուցչական կազմը ոչինչ ունի այս բոլորին մէջ. Յանձնախմբին մասմինն է որ կը հրամայէ ու կը կատարէ

Մարդիկ մեր քթին կը խնդան, ... մասխարութիւն կը խաղան: Եթէ ֆրանսական դրօշ պարզուէր պիտի հարկադրուէին նաեւ պարզել հայկականը: Իսկ երբ ֆրանսական քայլերգ մը երգուէր, պիտի երգուէր նաեւ «Մեր հայրենիք»ը. Ուրեմն մէկը, ոչ ալ միւսը: «Եամ Փոյաւ... մըն ալ չէին կրնար երգել

Ո՜հ, աղուորական կը շրջմանէր ... դաններու եւ կֆէնտօններու ... տակ կարելի՞ էր այդպիսի բան ... ուզել, եւ կամ դրօշ պարզել..

Չորրորդ.— Ֆրանսերէն խօսակցութ... մարմաշք: Տիկիններ, որոնք կոր... գապահական եւ ...ասարակութեան վրայ են, Ֆրանսերէն կը ճառեցին... ինչքան ալ ճառ...

Գիւփէին աղջիկն եմ: Տիկին մը կը հարցնէ Ֆրանսերէն՝ «ի՞նչ կ'ալ... զարեցի՞ր թէ ուրիշ բան»: Եւ այսպէս ... ու ...

Կ'ըսեմ — «Տիկին, գթ... Ֆրանսերէն չգիտնալուս ... խնդրեմ Հայերէն խօսեցէք որ հասկ... նամ»:

Այս երեւոյթը միակը չէր ... չենք լսեր Ֆրանսերէն խօսակցութ... թուրքերէն «փլաքներ» ... «Կասարինետն ֆիրարոր»...

Շնորհաւորելի են ուսուցչական կազմը, եւ աշակերտներու ձեռք առ... ած արդիւնքները

Իսկ այլպանելի է խնամակալ մարմնի եւ զայն հովանաւորող ... ֆինանսներու վերանորոգումը

*** Ինչպէս գրած էի ժամանակին «Յառաջ»ի մէջ, Մարսէյլ քաղաքի ընտրութիւններէն վերջ, որ կատարուեցան կատարելապէս համերաշխ... խաղաղ մթնոլորտի մը մէջ, այժմ կը կատարուին արուարձաններու ընտրութիւնները, որոնք առկախ ... վերջացած են: Եւ կը յուսանք թէ մասը վերջանալով, Երեսփ. Ժողովը պիտի անցնի իր գործին գլուխը, օժտելով Մարսէյլը ազգ. կեդր. զօրաւոր վարչութեամբ մը, որ տէր ու տիրական կանգնի մեր բազմամարդ գաղութին.

Սակայն, մութին մէջ կը գործեն կը գաւազանին յայտնի դիմակաւորներ, ի ծնէ բուրժուա շարժողները ու ամբաստանողները, որոնց քանի փոխ... ած է ընտրութիւններէն վերջ եւ սպառնալից իրենց նամակի հրատարակումէն «Յառաջ»ի մէջ, որ կը մաս... նէ իրենց հոգեկան չքաւորութիւնը, փաղոցները իջած են մարդիկ,— ... բազմաբնակային միթինկներ կազմակերպելու եւ այդ նամակի մասին բացատրութիւններ տալու համար: ... կամարի խելք խելօքս..

Մարդիկը բռնուած են իրենց ... թէն անպարմարար, ինչպէս ... Թակարդի մէջ: Եւ կատղած՝ ... ճիշդ «ճահիճէն ցեխաթաթախ ... եկող»... Ցոյց մը պէս աղա կը ցանեն աջ ու ձախ, զանազան ... գրութիւններով

ՀՐԱՑԵԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս Եւրոպայի, նոյնպէս ամ... բողջ աշխարհի մէջ ծնունդներու թի... ւը կը նուազի հետզհետէ:

Վերջին տասը տարիներու ընթաց... քին, ծնունդներու թիւր պակսած է ... (մէկ միլիոն) մահերու թիւէն ամ... բողջ Եւրոպայի մէջ, բացի Ռուսիա... յէն:

1933ին եւ 1934ի առաջին եռամսեա... կին, Եւրոպայի մէջ ծնունդներու թիւը իջած է մինչեւ 7,020,000. մին... 1932ին 8,235,000 էր:

Նոյն վիճակագրութիւնները ցոյց ... կու տան, որ մանուկներու մահերու թիւը եւս, բարեբախտաբար, պակ... սած է, իսկ ամուսնութեանց թիւը աւելցած:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ 41ՐԴ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

ԳԱՄԲՐԻՋ, յուլիս 28, շաբաթ.— Այսօր երեկոյեան ժամը 8ին, «Հայրենիքի» Ակումբի սրահին մէջ բացուեցաւ Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Շրջանի [illegible] Պատգամաւորական Ժողովը [illegible] Համար [illegible] չորրորդ անգամ որ եւ է յետք կամ [illegible] մեր թերթի մէջ [illegible], [illegible] այս Հանդամանքին, Դաշնակցական այս [illegible] մը բերնէ բերան [illegible] սրահին մէջ՝ այնպէս որ շատեր ժողովի սկզբնաւորութենէն մինչեւ վերջը մնացին ոտքի վրայ:

Սրահը զարդարուած էր պատշաճօրէն. Բեմի ճակատը մեծատառ [illegible] էր «Բարի գալուստ Հ. Յ. Դ. պատգամաւորներուն» պաստառ [illegible] վրայ նկարներ՝ Դաշնակցութեան հիմնադիրներու եւ հերոսներու [illegible] հայկական դրօշը [illegible], կարմիր, կապոյտ եւ նարնջագոյն երիզներ ամբողջ սրահին մէջ:

«Մեր հայրենիք» երգէն յետոյ, որ ներկաները յոտնկայս երգեցին, [illegible] Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կ. Կոմիտէի, ընկ. Տոքթ. Լեւոն Տագեան [illegible] Ժողովը եւ մաղթեց [illegible] պատգամաւոր ընկերներուն [illegible] մը [illegible] վրայ, որ եղաւ [illegible] կեանքին մէջ [illegible] պայքարի տարի մը եւ գոր մեր [illegible] ամէն ճիգ ի գործ դնելով պարտադրեցին մեզի՝ [illegible] համար Դաշնակցութիւնը: Բայց [illegible] իրենց բոլոր ճիգերուն, գիտել տուաւ ընկեր [illegible], Դաշնակցութիւնը աննախընթացօրէն զօրացաւ եւ ուռճացաւ [illegible] տարուան ընթացքին:

[illegible] ընկ. Մանասեան՝ Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօն խումբերու, Կ. Վարչութեան, Տիկ. Սիր. Տէտէեանը՝ Հ. Կ. Խաչի [illegible] Վարչութեան, ընկ. Ռ. Դարբինեան՝ «Հայրենիքի» խմբագրութեան կողմէ եւ գործիչ ընկերներ [illegible] Թանդրճեան եւ Գ. Նժդեհ, որոնք մեր կացութեան վերլուծումը ըրին եւ ըսին թէ ինչպէս ընթանալու է այսուհետեւ մեր յետագայ գործունէութիւնը.

— Ցեղակրօն խումբերը,— ըսաւ ընկ. Մանասեան,— կը քալեն այն ճամբով, որուն կ'ընթանայ Դաշնակցութիւնը: Այսօր կը խօսուի, կը մարգուի այս նորահաս սերունդը՝ վաղուան պայքարներու ամբողջ ծանրութիւնը իր ուսին վրայ վերցնելու համար: Իսկ Տիկ. Տէտէեան յայտնեց որ ինչպէս երէկ, այսօր ալ Հայ Կ. Խաչը կանգնած է Հայոց ամէնէն հզօր կազմակերպութեան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողքին եւ պատրաստ է իր բոլոր պարտականութիւնը կատարելու անոր աղքատ նպատակներու իրագործման համար:

— Ոչ մէկ ատեն այնպէս պառակտուած էր մեր կեանքը, ըսաւ ընկ. Ռ. Դարբինեան, ինչպէս պառակտուած է այսօր: Անցեալին անհամար կուսակցութիւններ որոնք դէմ կ'երթային մեր ազատագրական պայքարին, իսկ այսօր կազմակերպուած խումբեր ու խմբակներ, որոնք օտարներու հետ ձեռք ձեռքի կուգան ամէն գնով խորտակել Դաշնակցութիւնը՝ իսկ ամէնէն առաջ անոր ղեկավարութիւնը. Այս նպատակին համար անոնք երէկ դուրսէն սկսան հարուածել Դաշնակցութիւնը, իսկ այսօր կ'ուզեն զայն պղծել ներսէն: Հակառակորդներու այս նոր եղելութիւն մենք պիտի պատասխանենք մեր կարգապահ, յուրջ ու գգաստ գործունէութեամբ

— Պայքարի ձեռնոց մը նետեցին մեզի մեր հակառակորդները,— ըսաւ ընկ. Թանդրճեան,— եւ մենք վերցուցինք այդ ձեռնոցը: Ոչ պարտութիւններ պիտի կրնան մեզ թուլցնել եւ ոչ ալ յաղթանակներ պիտի մղեն մեզ ինքնամոռացման, [illegible] Մեր հակառակորդները պայքարիլ կ'ուզեն մեզի հետ եւ մենք չէ որ պիտի նահանջենք անոնց առջեւ:

Սրտապէս կը ցաւի մեր հոգին, որ այսօր բանտն են մեր 9 անմեղ ընկերները որոնք ազատելու համար մեր ամէն կարելին պիտի ընենք: Բոլորին մէջ եւ մահուան սպառնալիքին առաջ իսկ՝ անոնք չեն կորսնցուցած իրենց հաւատքն ու կորովը: Եթէ հայրասէր անմեղ ընկերները, կ'ըսեն անոնք, Հիւս Բոստոնի սառնամանիքներու մէջ գոհ պիտի ըլլան մեր ահաւոր անարդարութիւններու, յօժարակամ մենք ալ կը հետեւինք անոնց:

Երգէ մը յետոյ, զոր երգեց Օր. Ա. Տէր Մանուէլեան, խօսեցաւ ընկ. Նժդեհ.

— Արտաքին ճակատի կռիւները, ըսաւ մեր վերջին բանախօսը՝ ընկ. Նժդեհ, այսօր հայ կեանքի ներսն են փոխադրուած: Թուրքն ու բոլշեւիկը կ'ուզեն ներքնապէս ուժասպառ ընել մեզ, խորտակել հայ ժողովուրդի մարտական թափը՝ գործի մղելով հայութեան բոլոր յետադէմ ուժերը: Այն կռիւը ուրեմն որ դուրսը պիտի մղուէր, կը մղուի ներսը: Մեզ կը մնայ մէկ բան — զարգացնել պայքարի ոգին եւ մեր այսօրուան ցաւերուն մէջ իսկ ժպտիլ գիտնալ: Մենք կը ձգտինք խաղաղութեան եւ համերաշխութեան, բայց այդ խաղաղութիւնը պիտի գայ ոչ թէ խնդրանքով ու անուշ խօսքերով, զորս կը ծաղրեն նոյնիսկ Թուրքերը, այլ պիտի գայ պայքարի ճամբով: Դրօշակը մեր ձեռքն է, ընկերնե՛ր եւ հայրենակիցներ, եւ մենք պիտի չպարտուինք երբեք: Գիտակցինք մեր նպատակին, որուն կը դիմենք անյողդողդ, ունենանք արիութիւն պայքարը յղացնելու եւ ըլլանք պատրաստակամ զոհաբերութեան:

Ուշերմներէ յետոյ, որոնք խորունկ տպաւորութիւն թողուցին ներկաներուն վրայ, երգուեցաւ յոտնկայս «Կոտեցէք ազերք» երգը, որմէ յետոյ առանձնապէս խնդրանքով ներկաները թողուցին սրահը եւ միայն միայն պատգամաւոր ընկերները որոնք իսկոյն անցան իրենց աշխատանքներուն

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԴԱՏԻՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայրենիքի» թղթակիցը հետեւեալ տեսակցութիւնը ունեցած է փաստաբան Արմէն Մեղրունիի հետ, Նիւ Եորքի դատին վերաքննութեան առթիւ.—

Իմ առաջին հարցումս բացատրական պարբերութեան մը մէջ խտացնելով, կ'ըսեմ.

— Գիտեմ որ հանրութիւնը շատ կը զբաղի Նիւ Եորքի դատավարութենէն եւք առնուելիք վերաքննական քայլերով, «Հայրենիքի» ընթերցողները մանաւանդ կը հետաքրքրուին այնպիսի մանրամասնութիւններով, զորս դուք, փաստաբաններդ կրնաք անկարելի եւ գուցէ անիմաստ նկատել: Ներկայիս անհրաժեշտ են բացատրութիւններ որոնք փարատեն չփոթը՝ առնուելիք քայլերու կարգին տեղի, ընթացքի եւ կարելի արդիւնքներու մասին: Ուստի, նախ բացէ ինծի թէ ի՞նչ է առաջին կարգի սպանութիւնը, որով դատապարտուեցան ընկերներ Մ. Լէյլէկեան եւ Ն. Սարգիսեան:

— Առաջին կարգի սպանութիւն է ֆըրսթ տիկրի մըրտըր՝ վաղօրօք մտածուած եւ մարդ մը մեռցնել կամ խոճտոտուած՝ [illegible] սպանելու դիտաւորութեամբ, կ'ըսէ ընկեր Մեղրունի.

— Ի՞նչ է առաջին կարգի մարդասպանութիւնը (ֆըրսթ տիկրի մէնսլօթըր), որով դատապարտուեցան մեր միւս 7 ընկերները:

— Մարդ մը մեռցնել վրդովուած վիճակով մը բարկութեան նոպայի մը մէջ՝ առանց կանխամտածումի, կշռադատումի եւ առանց սպանելու դիտումի:

— Լաւ, Նիւ Եորքի դատավարութեան ընթացքին ոեւէ փաստ երեւան եկա՞ւ որ մեր եօթը ընկերները վրդովուած վիճակով զէնք ունեցած ըլլային:

— Ոչ:

— Ուրեմն, ինչպէ՞ս կը բացատրէք այս հակասութիւնը օրէնքի տրամադրութեան եւ տրուած վճիռին միջեւ:

— Ժիւրիի անհասկացողութիւնը առաջ բերաւ դատավճիռի հակասութիւնը

— Այս կէտը նկատի պիտի առնուի՞ վերաքննիչ ատեանի կողմէ:

— Անշո՛ւշտ, ինչպէս կը հաւատամ:

— Ի՞նչ է վերաքննութիւնը:

— Վերաքննութիւնը դիմում մըն է բարձրագոյն դատարանին, որ նկատի կ'առնէ ստորին դատարանին մէջ տեսնուած դատի մը փաստերուն օրինական կէտը եւ այդ փաստերու վերաբերեալ օրէնքներուն ուղիղ գործադրութիւնը: Այսինքն դատի մը մէջ բերուած փաստերը ընդունելի՞ են թէ ոչ. եւ եթէ ընդունելի են, տրամաբանօրէն կուտա՞ն այն եզրակացութիւնը, որուն հասած են երդուեալներն ու դատաւորը:

— Ի՞նչ է վերաքննութեան առաջին քայլը:

— Երբ դատաւորը կը սահմանէ պատիժները հիմնուած երդուեալներու դատավճիռին վրայ, պաշտպան կողմը վերաքննութեան դիմելու ազատութիւն կ'ընէ, որուն արդիւնքն ինքնաբերաբար կ'ըլլայ դատավճիռին կախակայումը, մինչեւ վերաքննիչ ատեանին վերջին որոշումը:

— Ուրեմն, Մ. Լէյլէկեան եւ Ն. Սարգիսեան սպառ. Յին պիտի չնստի՞ն էլեկտրական աթոռին վրայ:

— Ոչ երբեք: Անոնց մահապատիժին գործադրութիւնը կրնայ առնել տարիներ, եւ այս՝ կախում ունի պաշտպան կողմի առած եւ առնելիք քայլերէն: Այս շատ կրնայ երկարիլ մինչեւ Միացեալ Նահանգներու Գերագոյն Ատեանը

— Ո՛ր եւ է դատարանի դատաւորին, որ տուած է պատիժները, համաձայնութիւնը անհրաժե՞շտ է վերաքննութեան համար:

— Ո՛չ, վերաքննութիւնը իրաւունք մըն է ամէն անհատի, որ ինքզինք անիրաւուած կը համարի դատի մը մէջ: Այս իրաւունքին մէջ բացառութիւն չկայ

— Ներկայ վերաքննութեան մէջ գետին կա՞յ նոր դատավարութեան կամ ազատ արձակումի:

— Այս տեսակ դատերու մէջ բարձրագոյն դատարանը ընդհ. իրաւասութիւն ունի տալու որ եւ է որոշում, ինչպէս՝ հաստատել ստորին դատարանի վճիռը, հրահանգել նոր դատավարութիւն եւ կամ ազատ արձակել բոլորովին:

— Ի՞նչ է տարբերութիւնը եօթը դատապարտեալներուն եւ երկու մահապարտներուն վերաքննութեան:

— Եօթը դատապարտեալներու վերաքննութիւնը կ'ենթարկուի Վերաքննիչ Բաժանմունքին, (Էփէլէթ Տիվիժըն) որ կը գտնուի Նիւ Եորք քաղաքը: Այս բաժանմունքը նկատի կ'առնէ դատին թէ փաստերը եւ թէ օրինական կէտերը: Եթէ պատահի որ փաստերը ճիշդ գտնուին, պաշտպան կողմը զգացնել տալու պարագային՝ իրաւունքն ունի օրինական կէտերու ճիշդ կամ սխալ գործադրութեան տեսակէտէն դիմելու աւելի բարձր ատեանի մը, Վերաքննիչ Ատեանի (Քորթ օվ Էփիլս), որ կը նստի Նիւ Եորք Նահանգի Ալպընի մայրաքաղաքը: Եւ, ինչպէս ըսի, այս նոյն ատեանը իրաւասութիւն ունի ազատ ձգելու, նոր դատավարութիւն հրահանգելու եւ կամ հաստատելու ստորին դատարանի որոշումը:

— Երկու ընկեր մահապարտներու նկատմամբ ի՞նչ է ձեր տեսութիւնը:

— Անոնց դէմ տրուած որոշումը կը տարուի ուղղակի Նահանգային բարձրագոյն Վերաքննիչ Ատեանը (Քորթ օվ Էփիլս), Ալպընի, որ նկատի կ'առնէ թէ դատին փաստերը, թէ օրէնքները եւ թէ այն բոլոր մանրամասնութիւնները որ տեղի ունեցած են ստորին ատեանին մէջ: Բարձ. Վերաքն. Ատեանը իրաւասութիւն ունի ազատ արձակելու, նոր դատավարութիւն տալու եւ կամ հաստատելու ստորին Ատեանի վճիռը

— Եթէ պատահի որ եօթնին կամ երկուքին վերաքննութիւնը առաջ կամ վերջը տեղի ունենայ, օրինական ազդեցութիւն մը ունի՞ միւս դատարանի որոշումին վրայ:

— Ոչ երբեք: Երկու դատարանները կրնան տարբեր եզրակացութեան յանգիլ, որովհետեւ 7ի դատավարութիւնը բէյմինկրըլ կերպով կապակցութիւն չունի 2ին հետ:

— Վերաքննութեան նախնական քայլերն առնուա՞ծ են: — Այո:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԽՐԻՄԵԱՆԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ՍԱՍՈՒՆԻ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Փարիզի նախկին դեսպան Սալիհ Միւնիր փաշա այսպէս կը վերջացնէ Խրիմեանի կաթողիկոսութեան առթիւ ռուսական դեսպանին հետ կատարուած բանակցութիւնները.—

Ներկայացուցի այս գեկոյցը մօտիկ ընելով դրի առաւ եւ նոյնութեամբ հաղորդեց Ցարին: Ատեն մը վերջ ալ, ինծի հետ հանդիպում մը ունենալով ըսաւ.

«Ցարը իր եւ իր պետութեան մասին ձեր Թագաւորին բարձրերը շնորհակալութեամբ ընդունեց: Ինծի կը հրամայէ որ հաղորդեմ թէ կրնաք վստահ ըլլալ որ ինք ալ մինչեւ հօս չպիտի մնայ լուրջ բարեացակամութիւն եւ հաւատարիմ բարեկամութիւն տածելէ: Ձեզի կը կրկնեմ. Թող ձեր Թագաւորը բնաւ կարեւորութիւն չտայ Խրիմեանի ընտրութեան: Այս անձին երբեք միջոց չպիտի տրուի որ խռովութիւն յարուցանէ: Անկէ զատ, լուրջ քննութեամբ հաստատած ենք որ Խրիմեանի կողմէ Անգլիոյ եւ մեր կայսեր նամակներ գրած ըլլալու զրոյցը բնաւ հիմ չունի: Ըսաւ որ թող այս անձին համար ուղղուած պաշտօնութիւնը չըլլան եւ մեզ ճնշումէ ազատեն:

Այս ապահովութեան, եւ քանի մը օր վերջ Երզրումէն առաջուած այն լուրին վրայ թէ սահմանը անցնիլ եւ յարձակում գործել ուզող Հայերը ռուս զինուորներուն կողմէ արգիլուած են, Ապտիւլ Համիտ դեսպանին ուղած արտօնութիւնը տուաւ:

×

Անատոլուի մէջ վերջին տարիներս առաջ եկած հանդարտութիւնը չա[illegible] ջանեց: Թիֆլիզի Հնչակ կոմիտէն, Մուրատ անունին տակ Մուշ ղրկած էր Համբարձում Պօյաճեանը որ Պոլսոյ բժշկականէն ելած էր եւ ծննդեան մէջ սրած կ'ընէր այդ միջոցին: Այս անձին պաշտօն տրուած էր Սասուն գաւառակին մէջ զէնքի գործածութեան եւ քաջութեան անուն հանած հայ գիւղացիներէ զօրաւոր հրոսախումբեր կազմել եւ այդ կողմերու անառիկ մասերուն մէջ մեծ ապստամբութիւն մը հանել: Մուրատ խորամանկ մարդ մըն էր ու գիտէր թէ ինչպէս պէտք է խօսիլ տամիկ գաւին ու Սասունցիներու: Նման միամիտ ու Քիւրտերուն գերի եւ մեր կարգ մը պաշտօնեաներուն զոհ եղած մարդոց հետ: Այս խեղճերէն երեք հազարի չափ մարդիկ ոտքի հանեց մեծ յոյսերով եւ ըսելով թէ Պարսկաստանի եւ Կովկասի Հայերն ու ռուսկով զինուորները օգնութեան պիտի գան:

Սասունցիները, ահա այսպէս խաբուելով ծուղակը ինկան եւ յայտարարեցին թէ կառավարութիւնը չեն հանչնար եւ այլ եւս տուրք չպիտի տան: Ռուսկան զինուորները սպանեցին եւ սկսան Քիւրտ գիւղերուն վրայ յարձակիլ: Ապստամբութիւնը զսպելու համար ղրկուած զինուորները գնդակներով դիմաւորեցին: Բայց անկէ վերջ տեղի ունեցած ընդհարումներուն մէջ, թէ զինուորները եւ թէ Քիւրտերը օրինաւոր ինքնապաշտպանութենէ դուրս ելան եւ յանցաւոր թէ անմեղ Սասունցիները կոտորուեցան: Ինը հարիւր հոգի մեռան, երեսունի չափ ալ գիւղ այրեցաւ (1 օգոստ. 1894):

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. Խաչի խնճոյքը

ՎԻԷՆ, 13 օգոստոս (Յառաջ)— Ինչպէս ուրիշ անգամ ալ գրած եմ, մեր գաղութին մէջ ամէնէն ժողովրդականացած կազմակերպութիւնն է Թր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը: Ան եթէ նոյնացած է մեր տարագիր ժողովուրդի բազմաթիւ ցաւերուն հետ մը վերականգնումէնէն ի վեր առաջին գործը եղաւ մեր մատաղ սերունդը փրկել ապիտակ ձուլումի վտանգէն: Եւ երբ տարիէ ի վեր կը պահէ առանձին ծաղկոց մը, օժանդակութեամբ կեդր. վարչութեան: Երեք չորս տարի առաջ մեր փոքրիկները մէկ բառ հայերէն չէին գիտեր, բայց այսօր անոնք զարդն են մեր հանդէսներուն, ձեռքաղեան ոսկեզօր տառերով

Կ. Խաչի անդամուհիները յաճախ կ'այցելեն հիւանդանոցները, չքաւոր ընտանիքներուն ու կ'օգնեն իրենց համեստ միջոցներով: Ծիրը այս նպատակին համար էր որ անցած շաբաթ երեկոյեան օգոստոս 11ին կազմակերպած էին ընտանեկան խնճոյք մը, «Ատամաւ» ակումբին մէջ: Հարիւրակ մը տիկիններ եւ երիտասարդներ բոլորուած էին սեղաններուն շուրջ: Սրահը կը թնդար ազգային երգերով, որոնց կ'ընկերակցէր ընկ. Ե. Գրիգորեան իր ճաղով: Կ. Խաչի անդամուհիները իրենց հիւրերը կը պատուասիրէին զանազան ըմպելիներով: Սեղանապետ Գ. Ց. Միկեան քանի մը գեղեցիկ խօսքերով բացատրեց խնճոյքին նպատակը: Ձմերուկ մը աճուրդի դրուեցաւ որուն Ինքահայր եղաւ Կ. Խաչի անդամուհի տիկին Ա. Նաճարեանը 15 Ֆր.ով: Աճուրդը բարձրացաւ 300 Ֆրանքի եւ շահեցան խումբ մը Տիգրանակերտցի երիտասարդներ, Տիգրիսի անունով, 10 Ֆր. ալ նուիրելով: Արտասանութիւններ ըրին Օր. Ա. Բոլոյեան «Հայ լեզուն», տիկին Արշալոյս Մաղաքեան, Տիկ. Նարկիզ Քիպրիթճեան Կ. Խաչի օրուան նուիրուած գրութիւնը՝ «Յառաջէն»: Փոքրիկ սաներէն քոյրեր Մկրտիչ եւ Գրիգոր Քէչիչեան եղբայրները, որմէ յետոյ ուրախութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ կէս գիշեր: Թէեւ ներկաները չէին ուզեր բաժնուիլ, բայց ժամանակը ուշ էր: Խնճոյքէն գոյացաւ մեր քոյրերուն կողմէ գումար մը: Դպրոցը այս տարի ալ պիտի բացուի:

Կ. Մանուկեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՊՈՒԼՂԱՐԱՀԱՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք» կը գրէ խմբագրականի մը մէջ (28 յուլիս).

— «Սոֆիայի Թաղ. Խորհուրդի 20 յուլիս թուակիր տպագրեալ մէկ ազդը կրկին կը խօսի պուլկարահպատակութեան ծանօթ հարցի մասին եւ կրկին լեցուն է խոստումներով, որոնք ցաւ. բնաւ չիրականացան. ընդհանուր հիասթափութիւն առաջ բերելով մեր գաղթական հայրենակիցներուն մէջ եւ կասկածի ու անվստահութեան մթնոլորտ ստեղծելով ազգ. մարմիններու շուրջ:

Այս անգամ, Սոֆիայի Թաղ. Խորհուրդը նորէն յառաջ կը բերէ եւ իր հրապարակային ծանուցումը կը հիմնաւորէ Թեմական Խորհուրդի 17 յուլիս 873 թիւ շրջաբերականին վրայ, ըստ համաձայն՝ «պուլկարահպատակութեան հարցը վերջնականապէս կարգադրուելու փուլին մէջ մտած է», ուստի հրաւէր կ'ուղղուի, պուլկարահպատակ դառնալ փափաքողներուն՝ դիմել Թեմական Խորհուրդի գրասենեակը:

Անկեղծ ի վեր այս թերթը խիստ կենսական համարած է պուլկարահպատակութեան հարցի նպաստաւոր կարգաւորումը: Ներգաղթի մասին ոչ մէկ յոյս ու դրական կարգադրութիւն կայ առայժմ: Հպատակ չըլլալուն պատճառով, բազմաթիւ հայ գաղթականներ գործազուրկ կը մնան, շատերն ալ, մասնաւորաբար վերջերս, նոյն պատճառով իրենց գործէն կը հանուին: Ու այսպիսով ստեղծուած է շատ լուրջ տագնապ մը, որ երթալով աւելի պիտի սաստկանայ, եթէ հպատակութեան հարցը դրական իմաստով չլուծուի:

Կատարեալ ողբերգութիւն է, որ պուլկարահպատակութեան հարցը այսքան երկար տարիներու ընթացքին չկարգադրուեցաւ: Ողբերգութիւն է, մանաւանդ, որ եկող ու գացող ազգ. իշխանութիւններ միշտ գործի վրայ ցոյց տուին իրենք զիրենք, շարունակ շռայլ խոստումներ ըրին, նոյնիսկ խոշոր գումարներ հաւաքեցին այդ նպատակով, բայց միշտ ալ կտրած տաշտակի առջեւ գրին գաղթականութիւնները: Ազգ. մարմիններու այս ապիկարութիւնը եւ խոստմնադրժութիւնն է որ հպատակութեան հարցին շուրջ ստեղծած է հիասթափութեան, կասկածի եւ անվստահութեան ծանր մթնոլորտ մը, զոր դժուար է մէկ անգամէն փարատել, եթէ յստակ, դրական ու անմիջական կարգադրութիւններ չըլլան:

Թեմական Խորհուրդի վերջին կարգադրութիւնն ու խոստումները դժբախտաբար կրկին յստակ չեն ու, ինչպէս միշտ, անտեղի խորհրդաւորութեան քօղով ծածկուած: Եւ ասիկա ինքնին պատճառ կ'ըլլայ, որ նախկին անվստահութիւնը եւ կասկածները շարունակուին, արձանագրուողներու թիւը ըլլայ խիստ սահմանափակ եւ ընդհանրապէս տուժէ հպատակութեան գործը:

Այս կասկածներուն հիմ ու առիթ կուտան հետեւեալ պարագաները, զորս անհրաժեշտաբար եւ յստակօրէն պէտք է լուսաբանուին Թեմական Խորհուրդին կողմէ, գործի յաջողութեան համար:

ա) Ի՞նչ է իրօք էութիւնը եւ բովանդակութիւնը այն «դրական պատասխանին», զոր ստացած է Թեմական Խորհուրդը կամ անոր ներկայացուցիչը, ի պատասխան իր դիմումին:

բ) Դիմումը ե՞րբ, ո՞ր նախարարութեան կատարուած է եւ ո՞ր պաշտօնատարը ի՞նչ իրական հաւաստիքներ տուած է:

գ) Ի՞նչ հիմնաւորումով միա՛յն նանսէնեան անցագիր ունեցողները կրնան օգտուիլ այդ կարգադրութենէն: Խնդրի նպաստաւոր լուծմանպարագային, պիտի չկրնա՞ն օգտուիլ նաեւ միւս ոչ հպատակ հայ գաղթականները, որոնք կարեւոր թիւ մը կը ներկայացնեն եւ բախտակից են նանսէնեան հպատակութիւն ունեցողներուն:

դ) Արձանագրութեան համար պայմանաժամ տրուած է մինչեւ օգոստ. 11ը, որ բնականաբար շատ կարճ ժամանակամիջոց մըն է, տրուած ըլլալով որ 1200 լէվ ծով ծովի թերեւս այնքան ալ դիւրին գործ չէ մեր գաղթական հայրենակիցներուն համար: Արդ. ո՞վ եւ ի՞նչ նպատակով նշանակած է այդ պայմանաժամը: Կարելի չէ՞, գործի յաջողութեան համար, զէթ քանի մը շաբաթով յետաձգել այդ պայմանաժամը»:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Եոզկատցիներու Դաշտահանդէսը

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Եոզկատի Շրջ.-Հայր. Միութիւնը կազմակերպած էր ընտանեկան դաշտապարահանդէս մը, որ տեղի ունեցաւ կիրակի 5 օգոստոս Գար Գէլֆէտէրի մէջ: Ժամանակէն առաջ հոծ բազմութիւն մը լեցուած էր դաշտը: Բոլոր հայրենակիցները եկած էին Միութեան ձեռնարկը քաջալերելու համար: Ծիրը ժամանակին հանդէսը սկսաւ նախագահութեամբ Պ. Կ. Գալաճեանի, որ կոչ ըրաւ բոլորուիլ Միութեան շուրջ եւ զօրկ տալ անոր գործունէութեան: Ցետոյ յաջորդաբար արտասանեցին Պ. Ալիքսան Գարիպեան «Մօր մը երազը», Պ. Անէմեան «Բանուորը», Օր. Գաբրիէլեան «Հողիկ Հայրենի»: Ամէնէն վերջը բեմադրուեցաւ յայտնի դերասան Թրաքօչի կողմէ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը: Ամերիկեան ձեւով աճուրդի դրուեցաւ Սամուէլ Զաւուշի լուսանկարը զոր շահեցաւ Պ. Գրիգոր Ավանոզեան եւ ադնուարար նուիրեց Միութեան: Նկար մը եւս աճուրդի դրուելով շահեցաւ Պ. Ֆնկեան Միութեան նուիրելով յիսուն Ֆր.: Օրուան բանախօսն էր Պ. Արապեան որ Եոզկատի շրջանի քաջորդիներու մեծ գործերը պատմելով, ծանրացաւ մասնաւորաբար հայ պզտիկներու Հայ պահելու պահանջին վրայ: Ժամանակը շատ ուշ ըլլալով նախագահը հանդէսը վերջացած յայտարարեց եւ ժողովուրդը ցրուեցաւ մեծ գոհունակութեամբ

Կ. Գ.

ՅՈՅՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՏՐՏՆՋԱՆ «ԶԻՆԱԿԻՑ» ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴԷՄ

Աթէնքի «Գաթիմէրինի» թերթը, (կառավարական) կը գրէ.—

«Փոքր ամպ մը» չի կայմեր, ինչպէս կը գրէ մեր պաշտօնակիցներէն մին, հելլէն արհեստաւորներու վտարումը Պոլսէն: Փոքր ամպ մը պիտի կազմէր, եթէ Թուրքիոյ հետ պարզ բարեկամներ եւ դրացիներ ըլլայինք, երբ Թուրքիա հոգ տանելով իր շահերուն պիտի անտեսէր մեր շահերը: Բայց Թուրքիոյ հետ հիմա զինակից ենք: Եւ երբ զինակից կ'ըսենք, Եւրոպայի մէջ տիրող այսօրուան մութ կացութեան միջոցին, ասիկա կը նշանակէ թէ՝ որոշած ենք, քանի որ այնքան զարնել ի վեր զիրար կը սպանենք, հիմա սպաննուիլ մէկս միւսին համար: Բայց որպէսզի ասիկա ըլլայ, եւ որպէսզի գայ այն վայրկեանը ուր հելլէն եւ թրքական ուժերը թափեն իրենց արիւնը մէկը միւսին համար, չեն բաւեր Աթէնքի ընդունելութիւնները, ճեփիւրի ճաշասեղանները եւ համաձայնագրերներուն ու փրոթոքոլներուն տակ դրուած ստորագրութիւնները:

Որպէսզի այս վայրկեանը գայ, համաձայնութիւնը պէտք է ստորագրեն երկու ժողովուրդները, առաջնորդուելով այս մասին իրենց կառավարութեանց բարեկամական փոխադարձ տրամադրութիւններէն:

Ուրեմն հելլէն արհեստաւորներուն վտարումը կարելի է դրացիի մը իրաւունքը ըլլայ, բայց բնաւ զինակիցի մը բարեկամական արարքը, եւ շօղներ մեր բարեկամութեան համար պէտք եղած մթնոլորտին ստեղծման: Եւ մեղք է: Որովհետեւ այս բարեկամութիւնը վախ կայ որ Աֆրիկեան անտառներու բախտախնդրութիւն ընթացք մը եղեռնական բախտին ենթարկուի, զոր կերան ճանճերը, քանի որ պատած էր առիւծներէն եւ վագրերէն: Ազատելով ուրեմն առիւծներէն եւ վագրերէն — սարկաւութեան հինգ դարեր, եղեռնական յիշատակներ — անիրաւ չէ՞ եթէ մեր բարեկամութիւնը խորտակուի եօթը հազար արհեստաւորներու երեսէն:

Հետապնդում պետական ուսուցիչներու դէմ

Ֆրանսայի ուսուցիչներու վերջին համագումարը քաղաքական հարցեր յուզած եւ հակակառավարական դիրք բռնած ըլլալով, նախարարական խորհուրդը որոշեց հետապնդումներ կատարել: Կրթական նախարարը քննիչներ նշանակած է, որպէսզի զատ զատ հարցաքննեն համագումարին մասնակցող ուսուցիչները, հաստատելու համար թէ իւրաքանչիւր արտասանա՞ծ են իրենց վերագրուած խօսքերը: Այս քննութենէն յետոյ, պատժական անօրէնութիւններ պիտի ըլլան յանցաւորներու հանդէպ:

ՄԵԹՐՈՅԻ ՆՈՐ ԳԻԾԵՐ ՊԻՏԻ ՇԻՆՈՒԻՆ

Աշխատանքի նախարար Պ. Մառէի ծրագրին համաձայն, 1200 միլիոն փրանք պիտի տրամադրուի, նոր փապուղիներ շինելու եւ Մեթրոյի գիծերը ուրիշ արուարձաններու մէջ ալ տարածելու համար: Երբ դրամը պատրաստ ըլլայ, աշխատանքները անմիջապէս պիտի սկսին:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՏԻԿԻՆ ՍԹԱՎԻՍԿԻ նոր խնդրագիր մը ուղղելով քննիչ յանձնաժողովին, խնդրեց ուղինդրութեան ընդունիլ:

ԵՐԵՔ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐ իրենց խումբէն բաժնուելով, պտոյտի գացեր էին Փոյի շրջանին մէկ անտառը: Մէկը ճամբան սահելով ինկաւ անդունդի մը մէջ: Միւս երկուքը փորձեցին ազատել իրենց ընկերը, բայց իրենք ալ ինկան: Մէկը, 13 տարեկան, մեռաւ հիւանդանոցին մէջ: Միւս երկուքին վիճակն ալ շատ ծանր է:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ սկսան ոսկի ղրկել Ֆրանսա, պահելու համար տոլարին գինը որ իջնալու հակամէտ է: Նախագահ Րուզվէլթ ծրագիր մը կ'որոնայ, արծաթն ալ դրամական հիմք ընդունելու համար:

ԶՕՐ. ԿԷՕՐԻՆԿ, փրուսիոյ վարչապետը, ինքնաշարժի արկածի մը հանդիպեցաւ առջի օր: Վէրքերը թեթեւ են:

1534 *ՏԱՐՈՒԱՆ ԼՐԱԳԻՐ ՄԸ*, «Փէքինկ Փաօ», որ աշխարհի ամէնէն հին թերթն էր, դադրեցուց իր հրատարակութիւնը: Լրագիրը նախ կը տպուէր դեղին մետաքսի վրայ որոնց կտորները ի-բարու իր կարուէին թելով մը: 1800էն ի վեր օրաթերթ էր:

ՀՐԷԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ մը հաստատուեցաւ Պիրոպիժանի մէջ (Սիպերիա), Կեդր. Գործադիր կոմիտէին հրամանագրով:

ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Աշխատաւորական մարզահանդէսի *ֆինալ* մրցումները տեղի ունեցան երեքշաբթի իրիկուան ժամը 5էն մինչեւ կէս գիշեր Սթատ Պիւֆալոյի մէջ, 20,000 հոգիի ներկայութեան: Կատարուեցան վազքեր եւ դրօշարշաւ՝ որոնց առաջնութիւնը շահեցան Ռուսերը, զգալի տարբերութեամբ:

Գալով ֆութպոլի մրցումին, Ռուսերը որ դիւրութեամբ յաղթած էին Զուիցերիացիներուն եւ Ֆրանսացիներուն, մրցեցան Նորվեկիացիներուն հետ, որոնք *ֆինալ*ի մնացած էին: Այս վերջին խաղին մէջ ալ Ռուսերը յաղթեցին 3 – 0ով եւ տիրացան աշխարհի ախոյեանութեան բաժակին, զոր Բանուորական Դաշնակցութիւնը տրամադրած էր խանդավառ ցոյցերու մէջ:

Ռուսական խումբը ֆրանսական զօրաւոր խումբերուն հաւասար խումբ է: Անոր անդամները, գնդակը իրենց ուզածին պէս կը չափեն, իրենց փոքրիկ «փաս»երը եւ զօրաւոր «շիւթ»երը եւ գնդակը օդէն կեցնելը ապշութեան մատնեցին հանդիսատեսները:

Հ. Ս.

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) Ընկեր Կարօ խումբը ժողովի կը հրաւիրէ Վարուժան եւ Սոփիա Արազ Նորակազմ խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի երեկոյ ժամը 7ին ընկեր Սարգիս Պօյաճեանի բնակարանին մէջ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԿՈՒԶԷ՞Ք ԻՄԱՆԱԼ ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՓՈԹՈՐԻԿՆԵՐԸ ՍԿՍԵԼՈՎ 1870 ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԷՆ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք **ՄԱԼԽԱՍ**Ի ՀԻՆԳ ՎԷՊԵՐԸ.—

ԶԱՐԹՕՆՔ, Ա. հատոր 317 էջ	*ԶԱՐԹՕՆՔ*, Գ. հատոր 203 էջ
» Բ. » 317 »	» Դ. » 250 »

ԶԱՐԹՕՆՔ, Ե. Հատոր 255 էջ

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ

ԼՈՒՍԱԴԻԼՄԻՆ. Ա. եւ Բ. հատոր — *ԱՊՐՈՒՄՆԵՐ*, Բ. հատոր

Անոնք որ կարդացած են հեղինակին *ԱՊՐՈՒՄՆԵՐԸ* (Ա. հատոր) մէկ շունչով պիտի կարդան նաեւ այս *ՀԻՆԳ ՀԱՏՈՐՆԵՐԸ*:

Հասցէ՝ A. G. Malkas, P. O. B. 197 Astor Sta. Boston, Mass.

Կը ծախուի նաեւ Փարիզ, Հրանտ - Սամուէլ Գրատունը

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Մշոյ Նորշէն գիւղացի Պօղոս Սըհոյեան, որ առաջ կը գտնուէր Գարա Քիսանէյա (Պուլկարիա): Իր մայրն լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Սեդրակ Ալեքսանեանի 20 rue du Tage, Paris (13):

— Գարեգին Քալեան կը փնտռէ իր եղբայրը Նիգաղ Քալեան, յիշեալը 1925էն առաջ եղած է Պէյ րութի ձէպէյլիի որբանոցը: Ցեռոյ մեկնած է ֆրանսական Croix Blanche *Ընկերութեան միջոցաւ փոխադրուած է Ֆրանսա: Տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին՝ Արամ Եղիազարեանի*, 26, rue Denfert Rochereau. Paris (5):

— Կը փնտռուի Քէօթահիացի Արտէն Մալաքեան, որ կը գտնուի Փարիզ: Իմացնել Հերիկ Նազլեանի, Grand Bar. 21 Place Clemenceau. Avignon (Vaucluse):

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN 17, Rue Damesme PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԵՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Ճէքինն է, ճիշդ ու ճիշդ ան է, բառ երխասարդ լրագրողը երբ բաւական մը հեռացած էին. բայց միւս մա՞րդը ով էր եւ Քրաունէյլ պողոտային մէջ ո՞ւր գացին, ինչո՞ւ գացին...

— Կ'երեւայ այս ամէնը վաղը պիտի հրապարակեն, գիտել տալու մեզի՝ երե՛ն.

— Բնաւ երբեք, գիտցածս ինծի պիտի պահեմ մինչեւ որ քիչ մը եւս իմանամ... դուն ալ մարդու բան չըսես... ինծի նայէ, եթէ վաղը ընելիք մը չունիս, մեր գրասենեակը եկուր եւ կը խօսինք... Թերեւս ինծի օգտակար կրնաս ըլլալ Եուսթընի Թաղը մեր կատարելիք փնտռտուքներուն մէջ.

Ճէնիսըն խոստացաւ, թէև իրականին մէջ վստահ չէր որ պիտի պահէր իր խօսքը: Իր ծանօթութիւններուն վրայ բան մը աւելցուցած էր, բայց նպատակ չունէր Թըրաֆըրտի անդամութիւնները ճախողելու:

Իր գործը պիտի հետապնդէր հիմա ու ժամը վեցին կայարան գնաց Լէյտի Ջիլը փնտռելու:

oooo

ԳԼՈՒԽ 10ՐԴ

ՎԵՑ ԲԷՆԻՆՈՑ ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ

Ճէնիսըն իր բարեկամէն բաժնուելէ յետոյ, մինչեւ իր ժամադրութիւնը, զանազան խորհրդածութիւններ բրաւ:

Տարակոյս չունէր դրեթէ որ Ալֆրէտ Ճէքինի ժահուան գիշերը կառապանին հանդիպած երկու անձերէն մէկը նոյն ինքն Ալֆրէտ Ճէքինն էր: Երկար տարիներ ապրած էր Եուսթըն Թաղը եւ այնքան լաւ կը ճանչնար զայն որքան իր գիւղին մէկ հատիկ փողոցը: Պանդոկ գնաց ճաշելու համար եւ Շայնոյի պատմութիւնը միտքին մէջ, սկսաւ զանազան հաշիւներ ընել ժամանակի եւ հեռաւորութեանց մասին:

Եղածը հանելուկի պէս բան մըն էր բայց շատ, շատ դիւրին էր լուծել Դէյվիսը իրարու համապատասխան էին ու ամէն ինչ ցոյց կու տար թէ այդ անձը Ճէքինն էր:

Ալֆրէտ Ճէքին ժամը տասնին բանի մը վայրկեան մնացած Եուսթըն պանդոկէն կը մեկնի եւ ժամը տասնին ճիշդ Կարտընի արեւմտեան անկիւնը կը հանդիպի Լէյտի Ջիլին: Երկուքը միասին մտնակայ գինետունը կ'երթան. կը մեկնին 10.30ին, անկէ վերջ յայտնի չեն անոր շարժումները:

Ենթադրելով որ կառապանին մատնանշած մարդը Ալֆրէտ Ճէքինն է, խնդիրը հետզհետէ կը պարզուի: Անոր պէս արագաշարժ մէկը կրնար ութը կամ տասը վայրկեանէն գինետունէն Զարից փողոցը երթալ: Ընդունինք պահ մը որ անոնք իրարմէ բաժնուեցան գինետան առջեւը. Լէյտի Ջիլ պանդոկ վերադարձաւ, իսկ Ճէքին առանձինս Զարից փողոցը գնաց ուրիշ մէկուն հանդիպելու համար: Այդ մէկը, տիկնոջ մը, սեւ հագուստով ու ճերմակ վզնոցով մարդն էր: Ալֆրէտ անոր հետ միասին փողոցին անկիւնը կուգայ եւ կը վերցնէ Շայնոյի կառքը: Եթէ այդպէս եղած է, ժամերը իրարու կը յարմարին: Երբ Շայնօ զանոնք կը վերադարձնէ Զարից փողոցը, ժամը ճիշդ տասնմէկ տասը անցած է. այդ կէտէն մինչեւ Քարթրայթ Կարտընս, Ալֆրէտի բայլերով, հազիւ քանի մը վայրկեան կը տեւէ, ուրեմն շատ ժամանակ ունէր տակաւին:

Ճէնիսըն՝ սուրճին գաւաթը ձեռքին մէջ ու սիկարէթը շրթունքներուն, հետեւեալ եզրակացութիւնները հանեց կառապանին պատմութենէն.—

Ա.— Ո՞վ էր այն մարդը որ Ալֆրէտ Ճէքինին հետ կառքին մէջ մըտաւ.

Բ.— Ինչո՞ւ Ալֆրէտն ու այդ մարդը Քրաունէյլ փողոցը գացին:

Գ.— Ո՞ւր էր Ալֆրէտ Ճէքին՝ կառքը ձգելէ յետոյ մինչեւ այն վայրկեանը երբ յանկարծամահ կ'ըլլայ Քարթրայթ Կարտընի մայթին վրայ:

Այս հարցումներէն յետոյ Ճէնիսըն միտքը եկաւ ուրիշ հարցում մը որ աւելի կենսական էր իրեն համար — այս բոլորը ի՞նչ կապ ունէին Լէյտի Ջիլի խնդրին հետ. ուրիշ խօսքով, ինչպէ՞ս կրնար օգտագործել լրագրողին ու կառապանին հետ իր ունեցած անակնկալ հանդիպումը:

Պատրանքներ չունէր ան այլեւս իր նպատակներուն մասին: Սկիզբը, այս գործին մէջ մտած էր, թերեւս իր կեանքին մէջ փոփոխութիւն մը մտցնելու կամ իր արկածախնդիր փափաքներուն գոհացում տալու համար, բայց հազիւ գործի սկսած տեսեր էր որ դրամ, մեծ դրամ կար անոր մէջ, հետեւաբար իր միակ նպատակը հիմա անձնական շահն էր: Եւ, ինչպէս առտուն ալ մտածեր էր այդ մասին, «հրապարակը բարձրացած էր»: Ամերիկայէն հասնող հեռագիրը ամէն ինչ փոխած էր: Աւելի վստահօրէն կրնար Լէյտի Ջիլին մօտենալ հիմա, քանի որ ապահով էր որ իր դիտցածները կ'արժէին հինգ հազար ոսկիին մէկ մասը կամ ամբողջը՝ պարգեւը առաջարկողներուն: Լէյտի Ջիլ անձնական շարժառիթներով կ'ուզէր որ իր անունը ամէն գնով ծածկուէր այդ գործէն... հետեւաբար թող վճարէր:

Երբ Ճէնիսըն պանդոկին ծխարանը անցաւ, ինքնիրեն հարցուց թէ Լէյտի Ջիլը իսկապէս որոշ բաներ գիտէ՞ր Ալֆրէտ Ճէքինի շարժումներուն մասին՝ սկսեալ այն վայրկեանէն երբ բաժնուեցան գինետան առջեւը: Տիկի՞նն էր որ Զարից փողոցը ղրկեց զայն անհետ՝ Թէյլորը որ երկու Հարցը. Շատ յատկանշական էր ի հարկէ Ալֆրէտ Ճէքին իր բարեկամուհին ձգելէն անմիջապէս յետոյ, կ'երթար տեսնելու մէկը որ իրեն կը սպասէր: Լէյտին կը ճանչնա՞ր այդ մէկը, գիտէ՞ր թէ ինչու Ճէքինն ու այդ մարդը Քրաունէյլ փողոցը գացին: Հարցումներ, հարցումներ, մտածելու նիւթեր, եւ ինչ զարմանալի, ինչ... թեցնող բան որ ամէն հարցում ...ծնի...

Ու երբ այդպէս անվերջ հարցումներ կ'ընէր ինքնիրեն, միտքը ինկաւ նաեւ ուրիշ աւելի կարեւոր խնդիր... — իր անհատական շահերը Ջիլ ունենալով, պէ՞տք է Լէյտի յայտնէր՝ կառապանէն իմացածները տեսնելու համար թէ ինչ ազդեցութիւն պիտի ընէին անոնք անոր վրայ. Եթէ յայտնէր՝ Լէյտին պիտի համոզուէր թէ Ճէնիսըն իր կարծածէն աւելին գիտէր, շատ հետաքրքրուած էր այդ գործով, լրջօրէն կ'աշխատէր եւ կրնար յանկարծ երեւան հանել այնպիսի դէպք մը որ չափազանց վնասակար ըլլար իրեն համար. Ան ինչ ըսէ՞ր անոր...

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԻՋԵԼԻՔ ՀԱՅԵՐ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա և գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 17 Aout 1934

ԺԱՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 25..

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԵՐԳԱՂԹ ԵՒ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

»»»··«««

Հարցը Թուրքիոյ մասին է։

Քիչ անգին կը կարդաք լուրերը եւ կ'իմանաք շարք մը կարեւոր իրողութիւններ.—

1. Քէմալական կառավարութիւնը որոշած է ամէն գնով յառաջ տանիլ ներգաղթի քաղաքականութիւնը։ Միայն այս տարի 50,000 նոր գաղթականներ պիտի տեղաւորուին։

2. Թուրքիա կ'ունենայ նոր երկաթուղի մը եւս,— Մալաթիա-Խարբերդ։

3. Օգոստոս 5ին կատարուած է հիմնարկէքը չորս նոր գործարաններու, որոնք մաս կը կազմեն իր հնգամեայ ծրագրին։

Այս երեք ձեռնարկները կապ ունին հիմնական ծրագրի մը հետ,— ժողովուրդ հասցնել պէտք Թուրքիա, շէնցնել երկիրը եւ հարստանալ ինքնաբաւ։

Այսօր՝ ներքին խլրտումներէ, քէմալականութիւնը կը փորձէ ամէն ուղղութեամբ վերակազմել, զօրացնել երկիրը։ Մանաւանդ որ, արտաքին ճակատն ալ ապահով է անմիջական վտանգէ։

Ինչ կը վերաբերի ասպարէզին, նոր ծրագիրները միեւնոյն ատեն պատրաստութիւններ են զանազան պատահականութեանց դէմ։ Որովհետեւ իշխանութիւնը երբեք չմոռցաւ թէ՝ երկաթուղիները քաղաքականութիւնը հետեւանք է ոչ միայն տնտեսական, այլ եւ ռազմական - ռազմագիտական մտահոգութեանց։

Այս տեսակէտէն, մեկնութեան չեն կարօտիր Հանրապետութեան գործադիրին խօսքերը, Մալաթիա - Խարբերդ գծին բացման առթիւ.

— «Տիա երէկ մեծն Ըսմէթ փաշա կ'ըսէր թէ վճռած ենք երկաթէ ցանցով մը պատել երկիրը։ Այդ միջոցին Սրվազ հասանք։ Այսօր էլ Ազիզ ենք (Խարբերդ), վաղը Տիարպէքիր պիտի բլլանք, յաջորդ օրը՝ Էրզրում եւ Անթալիա։ Թերեւս մօտ ատենէն երկարենք մինչեւ եղբայրական ձեռքերը»։ (ԽՄԲ.— Ըսել կ'ուզէ՝ Կովկաս եւ Պարսկաստան)։

Ուրիշ պերճախօս յայտարարութիւն մը եւս.

— «Տես մինչեւ երէկ, այս արժէքաւոր հողերը կ'ընդունէին իրենց հեռաւոր, արեւելեան նահանգներ անունին տակ։ Ասոնց վրայ նետուած ամէն գիծ եւ լսուած սուլիչի ամէն ձայն մէջտեղէն վերցուցած է այդ տարբերութիւնը եւ իրարու կապած՝ երկրին զանազան մասերը»։

Արեւմ, երկաթուղին ու ներգաղթը կը կազմեն այսօր Թուրքիոյ հիմնական մտահոգութիւնները, տնտեսական հնգամեակին հետ, որ ներշնչուած է Մոսկուայէն։

Անոնց ծրագիրներուն թագն ու պսակը պիտի կազմէ ներգաղթը։ Եւ Թուրք մամուլն ալ յատկապէս կը շեշտէ անոր «ազգային հարցի» նշանակութիւնը։

Արդ, ներգաղթը Թուրքիոյ համար «ազգային հարց» է ոչ միայն ժողովուրդը բազմապատկելու, ամայի տարածութիւնները շէնցնելու տեսակէտով, այլ եւ իբրեւ քաղաքական ազդակ։

Ուշագրութեամբ կարդացէք օրուան լուրը,— «Նկատելով որ բաւականաչափ վարկ չկայ, առկէ յետոյ գալիք գաղթականներէն անոնք որ օգնութիւն կ'ուզեն, պիտի տեղաւորուին Թրակիոյ մէջ»։ Միեւնոյն ատեն, կը խօսուի Պուլկարիոյ Թուրքերու բնագաղթի մասին։

Նոր երեւոյթ մըն է այս, Թուրքիոյ ներքին քաղաքականութեան մէջ։

Մինչեւ այսօր, ներգաղթի ատեն, ընկերի նկատի ունէր Անատոլուն եւ մանաւանդ արեւելեան նահանգները, ուր բուերն անգամ կը սարսափին համատարած ամայութենէն։

Անցեալ տարի, երբ Համտուլլահ Սուպհի, «Թիւրք օճաղը»ներու հիմնադիրը, Պուքրէշ գնաց իբրեւ դեսպան եւ յայտնուեցաւ որ իր հազար Թուրքեր Անատոլու փոխադրելու ծրագիր, «Ճիւմհուրիյէթ» առաջարկեց զանոնք փոխադրել Թրակիա։

Այս առթիւ, Թուրք թերթը ակնարկելով հին փառքերը, կը բացատրէր թէ անհրաժեշտ է հոն ժողովուրդ ունենալ, պաշտպանելու համար եւրոպական հողի վերջին պատառը։

Ինչպէս կ'երեւայ, այդ օրէն ասդին աւելի սուր հանգամանք առած է այս խնդիրը։

Այդ օրերուն, Թուրք մամուլը կը գանգատէր Մակեդոնացիներու եւ Թրակիացիներու քաղաքական յաւակնութիւններէն, անոնց հրապարակութիւններէն եւ ճառերէն.

Այսօր այդ նոյն մամուլը զգանութեան նոր եղանակ մը կը նշմարէ,— Պուլկարիոյ Թուրքերը ծրագրեալ տարածութեան կրթուած են, «ամէն ինչ կը լքեն ու կը գաղթեն»։

Թուրք մամուլը բանել կ'ուզէ.— Կարելի չէ վստահիլ Պուլկարիոյ բարեկամութեան։ Պուլկարները չեն մոռցած Էտիրնէն եւ Միտիա - Էնոս գիծը։ Անոնք հայածեն թէ ոչ, լաւ է որ մենք Պուլկարիոյ Թուրքերը փոխադրենք Թրակիա. թէ ժողովուրդ կ'ունենանք եւ թէ կը պատրաստուինք ապագայ վտանգներու դէմ.

Եւ ահաւասիկ ներգաղթի առաջին կարաւանները կ'ուղղուին դէպի Թրակիա, տրամադրելի վարկերու անբաւականութեան եւ ուրիշ պարունակներով։

Այս չի նշանակեր թէ երեսի վրայ ձգուած են «արեւելեան նահանգները»։ Ընդհակառակն։

Այժմ որ քրտական կրակէն ալ ազատած է եւ բոլորովին ապահով՝ Իրանի եւ Իրաքի ճակատներուն վրայ, քէմալականութիւնը պիտի ջանայ ժողովուրդ հասցնել նաեւ այդ շրջանները, միեւնոյն մտահոգութեամբ,— մաղուած վտանգը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

»»»··«««

ԱՅՍ ՏԱՐԻ 50,000 ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ՊԻՏԻ ՀԱՍՆԻՆ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԷՆ ԵՒ ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ

Պոլսոյ «Ճիւմհուրիյէթ» լրագիրը կը գրէ.— Գաղթականներու տեղաւորման գործը սկսած է կարեւոր հանգամանք մը առնել։ Տեղաւորման նոր օրէնքին վրայ, այս տարի Պալքաններէն 50,000 հոգի պիտի գան։ Անցեալ տարի, մանր խումբերով, 20,000է աւելի գաղթականներ եկան։ Ռումանիայէն եկողներուն մէկ մասը տեղաւորուեցաւ Տիարպէքիրի մէջ։

Նկատելով որ բաւականաչափ վարկ չկայ եւ Թրակիոյ երկրորդ մարզպանութիւնը կազմուած է, առկէ յետոյ գալիք գաղթականներէն անոնք որ օգնութիւն պիտի ուզեն, Թրակիոյ մէջ պիտի տեղաւորուին։ Վերջին օրերս եկողները այդ շրջանը ղրկուած են։

Գաղթականներու խնդիրը հետզհետէ ազգային ամենակարեւոր հարցի հանգամանքը կը ստանայ։ Պէտք է միջոցներ ձեռք առնել, ո՛ր բլէսզի գալիք գաղթականները դժուարութեանց չհանդիպին։

Պուլկարիոյ Թուրքերը այնպիսի վիճակի մը մատնուած են որ այլ եւս չեն կրնար այդ երկիրը մնալ։ Թէեւ մեր այդ եղբայրներէն շատերը կ'ուզեն մայր հայրենիք վերադառնալ, բայց պուլկար կառավարութիւնը չի թոյլատրեր անոնց կալուածներու վաճառումը, այլ կը ստիպէ որ ամէն ինչ լքեն եւ գաղթեն։ Բայց եւ այնպէս, եթէ Պուլկարիա շարունակէ իր ճնշումի քաղաքականութիւնը, այդ Թուրքերը անկասկած պիտի ստիպուին հեռանալ։ Կ'ենթադրուի թէ ներկայիս Պուլկարիոյ մէջ կան 850,000, Ռումանիա՝ 250,000, Եուկօ-Սլաւիա՝ 300,000 Թուրքեր։ Եթէ ասոնք կանոնաւոր կերպով փոխադրուին, մեր երկիրը կարեւոր բնակչութիւն մը պիտի շահի եւ մեր թափուր հողերը շատ պիտի օգտուին ասկէ։

Ներգաղթը տեղի կ'ունենայ ոչ միայն պալքանեան եւ Թրակիոյ դուռներէն, այլեւ արեւելեան շրջանակէն։ Անցեալ տարի Ա. մարզպանութիւնը 250 գիւղ շինելու համար վարկ տրամադրեց, բայց յետոյ ստիպուեցաւ 400ի բարձրացնել այդ թիւը, նկատի ունենալով եկող գաղթականներուն բազմութիւնը։ Եւ այդ գիւղերուն մէջ 6000 գաղթականներ զետեղուեցան։ Տիարպէքիրի մէջ հաստատուած գաղթականներուն կարեւոր մէկ մասը Ատրպէճանէն եւ Պարսկաստանէն եկան։ Մուսուլէն եւ Սուրիայէն եկողներն ալ կարեւոր թիւ մը կը կազմեն։

Մալաթիա-Խարբերդ երկաթուղին

Օգոստոս 10ին բացուեցաւ Մալաթիա - Խարբերդ երկաթուղին, մեծ հանդիսաւորութեամբ։ Հանրապետութեան գործադիր Ալի պէյ այս առթիւ ճառ մը խօսելով ըսաւ.

— Երէկ բուռելու չափ կարճ ժամանակ առաջ, մեծն Ըսմէթ փաշա կ'ըսէր թէ «վճռած ենք երկաթէ ցանցով պատել երկիրը»։ Այդ միջոցին Սվազ հասանք։ Այսօր Էլազիզ ենք, վաղը Տիարպէքիր պիտի բլլանք, յաջորդ օրը՝ Էրզրում եւ Անթալիա։ Թերեւս մօտ ատենէն երկարենք մինչեւ եղբայրական ձեռքերը։

Թուրքիոյ առաջին երկաթուղին սկսած է Ղրիմի պատերազմի վաղորդայնին։ Անոնցմէ մայր հայրենիքին մէջ մնացած Այտընի գիծը այդ թուականին շինուեցաւ։ Յետոյ շինուեցան Բումէլի, Իզմիր - Գասապա, Պրուսա - Մուտանիա, Պոլիս - Իզմիթ եւ վերջապէս Անատոլուի գիծերը։ Դրամագլուխը եւ *թէքնիք*ը ամբողջովին օտար էին։ Երկրին աղբիւրները եւ բնակիչները ասոր համար շահագործուած են։ Միայն Հանրապետութեան օրովն է որ կարելի եղաւ թրքական դրամով եւ բազուկով շինել եւ թրքական վարչութեամբ բանեցնել։

Ահա գործ, ահա յաղթանակ։ Էլ Ազիզի նիւղն ալ շատ արժէքաւոր է, իբրեւ յաղթանակին առաջին աւետիսը։ Քանի մը ժամէն լուր պիտի առնենք նաեւ թէ Աֆիոն - Անթալիա գիծին շինութիւնը յանձնառուի տրուած է։

Հանրապետութեան շրջանին շինուած եւ շինուելու վրայ երկաթուղիին երկայնութիւնը 3195 քիլոմեթր է։ Շարժական գործիքներու ծախսուած եւ ծախսուելիք գումարը կը հասնի 335 միլիոն ոսկիի։ 42ուկէս միլիոն քառակուսի մեթր հողի վրայ երկաթուղիի շինութիւն կատարուած եւ հինգուկէս միլիոն քիլօ կրագիւս (*չիմէնթօ*) գործածուած է։

Այս եսկայական գործին նշանակութիւնը պարզեց Ըսմէթ փաշա, երբ Ազգ. ժողովի վերջին նիստին կ'ըսէր. «Երկաթուղիի այս բազմածախս եւ համբերութիւն պահանջող քաղաքականութիւնը, գլխաւորը կը կազմէ այն միջոցներուն որոնց նպատակն էհիմնաւորել բուրք հայրենիքը։ Թուրքիան երկաթէ ցանցով պատել՝ կը նշանակէ երկիրը միակտուր զանգուածի մը վերածել տնտեսական եւ քաղաքական գետնի վրայ։

Դեռ մինչեւ երէկ, այս արժէքաւոր հողերը կ'ընդունէին իրենց հեռու, արեւելեան նահանգներ անունին տակ։ Ասոնց վրայ նետուած ամէն գիծ եւ լսուած սուլիչի ամէն ձայն մէջտեղէն վերցուցած է այդ տարբերութիւնը, եւ երկրին զանազան մասերը իրարու կապած։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀՆԳԱՄԵԱԿԸ.— Օգոստոս 15ին Ըսմէթ փաշա հիմնարկէքը կատարեց Պաքրքէօյի (Պոլիս) կտաւի գործարանին։ Միեւնոյն ատեն թուղթի գործարան մը կը շինուի Իզմիթի մէջ, իսկ ապակիի գործարան մը՝ Փաշապաղչէի մէջ։ Զոնկուլտաքի մէջ ալ հիմը դրուեցաւ արհեստական անթրասիթի գործարանի մը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ԲԱՐԻԿԱՂԸ ԵՒ ԱՆՁՆԱՍԷՐ ՈՐԲԸ

«*Յառաջ*» գրեց թէ Մուսոլինի քաբիւղին առաջին բեռը Տրիպոլիս հասնելով, փոխադրուած է Ֆրանսա։

Այսպէս Ֆրանսա կ'ունենայ իր իսկ բաժնեկցած հօրերէն օգտուելու ուղղակի ճամբայ մը, ինչ որ ճարտարարուեստական այլ մանաւանդ քաղաքական արժէք մը կը ներկայացնէ։

Ինչպէս անգլիական եւ իտալական պատերազմական նաւերը, այնպէս ալ ֆրանսականները մեծագոյն մասով յարմարցուած են պէնզինով բանելու, որով ածուխի տեղ կը գործածեն քարիւղ։

Այս բարեփոխութեան շնորհիւ, նախ ա՛ռաջ չեն ունենար աւելորդ ծանրութիւն բեռնաւորելու եւ երկրորդ կրնան աւելի ուժ ներս առնել դէպի բաց ծով, այսպէս մեծցնելով «Aktionsradius»ը — պատերազմական գործողութեանց շառաւիղը։ Այսինքն եթէ նաւերը պէտք ունենան արեւելեան թէ արեւմտեան Միջերկրականի մէջ գործելու, իրենց տրամադրութեան տակ կ'ունենան պատրաստ, գլխաւոր շարժական ուժի աղբիւր։

Թէ ինչ արժէք ունի պետութեանց համար քարիւղը, կը բաւէ յիշել Բագու - Բաթումի՝ Ռուսիոյ համար, եւ նոյնիսկ Մուսուլը Անգլիոյ համար, զոր Լոզանէն ետք տարու անդադար Այլախեր, այլեւս խօսքն իսկ չընելու համար «հայկական հարցի»ն...

Այ... արդէն ... [illegible] «*Յառաջ*» ... — հայ որբի մը ... ... մէջ։

... ... որբ. նահատակ մըն ալ դուն։ Հայ գիւղի եւ արտի զաւակ, հայ շինականի ուղղակի ժառանգորդ, դուն չկրցար տանիլ զրպարտութեան մեղքը, չուզեցիր գող կոչուիլ։ Քու նահատակ ծնողքիդ ազնիւ յիշատակը քու մէջդ արթնցուց «սա՞ղ պիտի բլլայի անիրաւ տեղը» խոլխուրդը եւ չդիմանալով, նախընտրեցիր մահը։ Դուն իրաւունքդ պահանջեցիր, չալուչար աշխատութեան ու քրտինքի վարձակը, բայց ի զո՛ւր, չես կրնար հասկնալ ինքզինքդ, խօսքդ չեն լսեր իսկ, «օտարականի կտոր» մըն ես, «աղատ Հայ» մը, պետութիւն չունիս, կազմակերպութիւն չունիս, մանաւանդ քարիւղ չունիս։ Ո՞վ պիտի հարցնէ թէ ինչպէս վարուեր են քեզի հետ։

Իրա՛ւ է, շատ հայ «մտաւորական» ներ» կան, նոյնքան եւ աւելի մեծահարուստ Հայեր, անոնց եւ դիրք ունեցող մարդիկ, բայց անոնք քեզ իրենցմէ չեն դատեր. «*մենք ուրիշ՝ ժողովուրդը ուրիշ*»։

Այո՛, ամբողջութիւն մը չեն կազմեր Հայերը եւ դուն Հրեայ Տրէյֆուս մը չէիր որ Զօլաներ փաստաբան կանգնէին քեզի։ Քու ընկերներդ իսկ, աւրիմի եւ կեղծ ... անապատներէ նողոպրածներ, դեռ զօրաւոր կազմակերպութիւն մը չունին. ամէն մարդ իր մարթին մէջ... մե՞ղք։

Այսպէս է որ Հայուն նախատագիրը ինք իր մէջ կը փշրուի եւ եթէ այսպէս շարունակուի, մեզի կրսպասէ միջազգային երէութիւն կամ կործում։

ՍԷԱՓ

ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՏԱԿԸ

»»»··«««

ԱՆՎԻՐԱՊԱՀ ՓԱՌԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀԻԹԼԷՐԻ

Օգոստոս 15ին, Հինտէնպուրկի մահէն ճիշդ 13 օր յետոյ, հրատարակութեան տրուեցաւ հանգուցեալ նախագահին քաղաքական կտակը, որ կորսուած կը համարուէր։ Կտակը, որ առաջին անգամ տպուեցաւ հիթլէրական կուսակցութեան պաշտօնաթերթին՝ «Անկրիֆ»ի մէջ, Գեն. Օսկար Հինտէնպուրկի կողմէ յանձնուած է Ֆոն Փափէնի, որ իր կարգին ներկայացուցած է Հիթլէրի։ Կտակագիրը դրուած էր պահարանի մը մէջ, հինգ տեղ կնքուած՝ Հինտէնպուրկի զինանշանով եւ ուղղուած՝ «Գերման ժողովուրդին եւ իմ վարչապետիս»։ Իրազեկներ կ'ըսեն թէ կտակին առաջին մասը վերջնապէս վաւերական է եւ կը ներկայացնէ եզրակացութիւնը Հինտէնպուրկի յիշատակներուն որ հրատարակուեցան 1919 սեպտեմբերին։ Այս մասին մէջ, հանգուցեալ մարաջախտը յոյս կը յայտնէ թէ Գերմանիոյ երիտասարդութիւնը վերջապէս պիտի յաջողի վերցնել այն խոշոր արգելքները որ կը փակեն հայրենիքին եւ կայսերական գերդաստանին ճամբան։ «Այն ատեն զուր թափուած չպիտի բլլայ արիւնը բոլոր անոնց որոնք ինկան հաւատալով Գերմանիոյ մեծութեան»։

Երկրորդ մասը, որ 1934 մայիս 11 թուականը կը կրէ, որուն վերապահութեամբ կ'ընդունուի, մասնաւորապէս նկատի առնելով գրութեան ոճը, որ մեծապէս կը տարբերի Հինտէնպուրկի զինուորական յստակ բառբառէն։

Ահա այդ երկրորդ մասին գլխաւոր կէտերը.—

«Իմ յուշերս լրացուցի Գերմանիոյ պատմութեան ամէնէն մթին մէկ շրջանին։ Այդ պահուն սխալմամբ կը կարծէի թէ հասած եմ իմ ծառայութեանց վախճանին։ Սակայն նակատագիրը ուրիշ կերպ տնօրինեց։ 1925ին նոր շրջան մը սկսաւ իմ կեանքիս մէջ։ Անգամ մը եւս հարկադրուեցայ գործակցիլ իմ հայրենիքիս նակատագրին տնօրինման։ Միայն գերմանական ուժին անսպառ աղբիւրներուն վրայ ունեցած վստահութիւնս էր որ ինծի քաջութիւն պարգեւեց երկու անգամ ընդունելու պետութեան նախագահի պաշտօնը։ Ժայռի պէս ամուր այդ հաւատքն էր որ ուժ տուաւ ինծի առանց վարանման կատարելու այս ծանր պաշտօնը։ Նախագահի պաշտօնը ստանձնած օրէս, կատարած իմ պարտականութիւնս, այն կատարեալ գիտակցութեամբ թէ շատ մը զանազանութիւններ անհրաժեշտ են թէ ներքին եւ թէ արտաքին քաղաքականութեան մէջ։ 1925ի Զատկի պատգամագրէս իվեր, երբ կը հրաւիրէի ժողովուրդը հաւատալ Աստուծոյ, ընկերային արդարութեան, ներքին խաղաղութեան եւ քաղաքական մաքրութեան, անդադար յիշեցուցի ժողովուրդին որ արթննայ եւ ըմբռնէ իր լաւագոյն յատկութիւնները։ Միեւնոյն ատեն, կը գիտակցէի թէ այն սահմանադրութիւնը եւ կառավարութեան ձեւը զոր ազգը ընդունած էր իր ամենամեծ տագնապի եւ տկարութեան շրջանին, չէին համապատասխաներ մեր ժողովուրդին իրական պահանջներուն եւ յատկութեանց։ Կը խորհէի թէ պիտի գա՛յ ժամանակը երբ աշխարհք նկատի պիտի առնէ այս ճշմարտութիւնը։ Մինչեւ որ հնչէր այդ ժամը, ես պարտականութիւն սեպեցի իմ երկիրս առաջնորդել արտ. հաստատարութեան եւ նուաստացման, ներքին թշուառու—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

5. ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱԺԱՆՄԱՆ ՉՈՐՍ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԸ

Համաձայն Պոլսոյ դաշնագրին (18 մայիս 1915) Մեծն Բրիտանիան կը հաւանէր որ Պոլիսն ու Նեղուցները բացարձակօրէն յանձնուէին Ռուսաստանին։ Միւս կողմէ, այս վերջինը թոյլ կուտար որ Անգլիան իր ազդեցութեան շրջանին մէջ մտցնէր Պարսկաստանի «չէզոք գօտին», որուն մասին երկու պետութիւնները համաձայնութիւն կնքած էին դեռ 1907ին։ Կը նշանակէր ուրեմն որ Պարսկաստանի վրեժէ երեք քառորդը բրիտանական տիրապետութեան պիտի ենթարկուէր։

Խորհրդային կառավարութիւնը մերժեց այդ դաշնագիրը 1917ին, իսկ աւելի ուշ՝ 1921ին, Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ հետ կնքուած դաշնագիրներով (առաջինը փետրուար 27ին, իսկ երկրորդը՝ մարտ 16ին) բոլորովին ջնջեց զայն։

Սակայն այդ թուականներէն առաջ դաշնագիրը երկու կարեւոր տեսակէտներու ծնունդ տուած էր Փարիզի մէջ։

Առաջին.— Անարդար պիտի ըլլար՝ Ռուսիոյ բացակայութեան Պոլիսը Թուրքիայէն զատ ուրիշ պետութեան մը կամ ուրիշ պետութիւններու յանձնել։ Երկրորդ — Ռուսիոյ քաղաքական նուաճումը կրնար չուշանալ։ Այդ պարագային, եթէ նախագահ Ուիլսըն պարտուէր Ամերիկայի մէջ, կրնար էր համոզել զայն (Ուիլսոնը) որ ստանձնէր Հայաստանի արհեստական [illegible]

Հետեւաբար Պոլսոյ համաձայնութիւնը պարտադրիչ վաւերականութիւն մը չըլլալով հանդերձ, իր որոշ ազդեցութիւնը ունեցաւ վերջնական վրայ. անիկա պատճառ եղաւ որ մարդիկ աւելի ուշ անտարբեր ըլլային Հայաստանի քան թէ Նեղուցներուն մասին

×

Լոնտոնի գաղտնի դաշնագիրը (26 ապրիլ 1915) վաւերացութիւնն էր այն «գլաւաճանութեան» զոր Իտալիա ցոյց տուած էր իր դաշնակիցներուն՝ անոնց թշնամիներուն կողմը անցնելով։ «Վճարումը» աւելի շռայլօրէն կատարուած էր այնտեղ, թէեւ առաջարկուած եւ Իտալիոյ կողմէ ընդունուած կաշառքները Միջերկրեայ մէջ՝ շատ անորոշ էին։ Կը թուի թէ, կ՚ըսէ Նիքըլսըն, դաշնագիրը մանրամասնօրէն ձեւով պատրաստուած չէր։ Անէն պարագային մէջ սակայն, անոր 9րդ յօդուածը դէչ արդիւնք մը յառաջ բերաւ Թրքական հարցին մէջ։ Ահաւասիկ այդ յօդուածը իր կրճատուած ձեւով.—

Մեծն Բրիտանիան, Ֆրանսան եւ Ռուսիան կ՚ընդունին որ Իտալիան շահագրգռուած է ուժերու հաւասարակշռութեամբ՝ Միջերկրականի մէջ... Ասիական Թուրքիոյ ամբողջական կամ մասնակի բաժանումի մը պարագային անիկա պիտի ստանայ արդար բաժին մը Միջերկրականի այն շրջանէն որ կից է Ատալիոյ նահանգին... Թուրք կայսրութեան հողային ամբողջութեան պահպանումին խնդիրը անոր պետութիւններու ազդեցութեան գօտիներուն մէջ յառաջ գալիք փոփոխութեանց պարագային, Իտալիոյ շահերը նկատի պիտի առնուին։ Եթէ Ֆրանսան, Անգլիան եւ Ռուսիան ալ եւ է հող գրաւեն Թուրքիոյ մէջ պատերազմի ընթացքին, Ատալիոյ նահանգը եզերող միջերկրականեան հողամասը՝ վերոյիշեալ սահմաններով, պիտի վերապահեն Իտալիոյ որ իրաւունք պիտի ունենայ զայն գրաւելու։

Նիքըլսըն դիտել կուտայ որ դաշնագրին այս տրամադրութիւնները շատ աւելի տարտամ ու անորոշ էին։ Իսկապէս, կը հարցնէ ան, ի՞նչ կը նշանակեն «արդար բաժին» կամ «Ատալիոյ նահանգը եզերող Միջերկրականեան հողամաս» բացատրութիւնները։ Ուրեմն ամբողջ Գոնիա՞ն կամ Հարաւ-արեւմտեան ծովեզերքը՞ն։ Եւ թերեւս պետութիւնները «ազդեցութեան գօտիներ» ունէի՞ն այդ թուականին։ «Գրաւելու» բառով ի՞նչ կը հասկնային անոնք։

Եւ հետեւաբար կ՚եզրակացնէ թէ Լոնտոնի դաշնագրին 9րդ յօդուածը դաշնակից մեկնութիւններու տեղի կրնար տալ։ Սակայն այդ մեկնութիւններէն գոնէ մէկը բացորոշապէս յայտնի էր, այսինքն եթէ Ֆրանսան գրաւէր Սուրիան եւ Մեծն Բրիտանիան՝ Միջագետքը, այն ատեն Իտալիան իրաւունք պիտի ունենար գրաւելու Անատալիոյ շրջանը, մինչեւ որ Թուրքիոյ հետ հաշտութիւնը վերջնականապէս կնքուէր։ Եւ այսպէս ալ բրաւ։

×

Անգլօ-Ֆրանսական դաշնագիրը (16 մայիս 1916) կնքուած էր ապահովութիւններ տալու համար Ֆրանսայի այնպիսի ատեն մը երբ «մենք կազմակերպած ու զինավառած էինք արաբական ապստամբութիւնը»։

Ֆրանսան կը վախնար որ, կ՚ըսէ Հեղինակը, եթէ Արաբները անկախութիւն ստանային, Մեծն Բրիտանիան պիտի դրկէր զինքը Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ վրայ իր ունեցած պատմական իրաւունքներէն։

Սըր Մարք Սայքս՝ ծանօթ արեւելագէտ որ անգլիական կառավարութեան կողմէ պաշտօն առած էր Ֆրանսացիներուն հետ բանակցութիւններ կատարելու եւ անոնց մտահոգութիւնները փարատելու համար, համաձայնութիւն մը ստորագրեց Ժորժ Փիքոյի հետ։ Այդ համաձայնութիւնով Անգլիացի պատուիրակը շատ «առատաձեռն» բաշխում մը կատարեց։ Այսպէս, Ռուսիան պիտի ստանար Էրզրումը, Վանը, Պիթլիսը, Տրապիզոնը եւ Քիւրտիստանի մէկ մասը։ Անգլիան պիտի գրաւէր Միջագետքը։ Ֆրանսան՝ Սուրիան, Լիբանանը եւ Կիլիկիան։ Արաբական կայսրութիւն մը պիտի ստեղծուէր այդ շրջաններուն հարաւը, բայց անիկա ալ իր կարգին պիտի բաժնուէր Ֆրանսական եւ բրիտանական ազդեցութեան գօտիներու։

Իտալական դաշնագիրը որ ստորագրուեցաւ Սէն-Ժան-տը-Մորիէնի մէջ 17 ապրիլ 1917ին, ուղղակի հետեւանքն էր վերոյիշեալ գաղտնի համաձայնութեան, որուն մէջ նկատի չէին առած Իտալիոյ «արդար բաժինը»։ Հռոմի վարիչները արթնցած էին սակայն։ Անմիջապէս որ լսեցին իրենց դաշնակիցներուն գաղտնի կարգադրութեանց մասին, հասկցուցին թէ աւարէն բաժին կը պահանջէին անպայման։

Անգլիոյ պատուիրակը վարչապետն էր ու բանակցութիւններուն ամէնէն էական մասը կատարուեցաւ ճամբան՝ շոգեկառքին մէջ։

Իտալիա այդ դաշնագրով կը ստանար 70,000 քառակուսի մղոն տարածութեամբ հողամաս մը Փոքր Ասիոյ մէջ, այսինքն ոչ միայն Ատալիոյ նահանգը, այլ եւ Իզմիրը. անոր ազդեցութեան շրջանակը կը հասնէր գրեթէ մինչեւ Գոնիա։ «Հետեւաբար Անգլիան ու Ֆրանսան յանձնառու կ՚ըլլային Թուրքիայէն անջատելու եւ օտար տիրապետութեան ենթարկելու այնպիսի շրջաններ, որոնց բնակչութիւնը մեծամասնութեամբ միայն Թուրքերէ կազմուած էր»։

Սակայն եւ այնպէս Սէն-Ժան-տը-Մորիէնի դաշնագրին նախաբանին մէջ յիշուած էր որ անոր տրամադրութիւնները ի զօրու պիտի ըլլային «եթէ Ռուսիան հաւանութիւն տար»։ Ռուս կառավարութիւնը ժամանակ չունեցաւ այդ հաւանութիւնը տալու, որովհետեւ յեղափոխութիւնը սկսած էր արդէն։ Հետեւաբար դաշնագիրը իր ուժը կորսնցուցած էր այլեւս։ Բայց Լոյտ Ճորճի համար չափազանց դժուար պիտի ըլլար պնդել որ կնքուած համաձայնութիւնը անվաւեր էր նաեւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի համար։ Դաշնագիրը այն ձեւով որ գոյութիւն ունէր, բարոյական իրաւունք մը կուտար Իտալացիներուն որպէսզի անոնք իրենց բարեկամներէն պահանջէին այն հողերը, որոնք իրենց յատկացուած էին նախապէս։

Հեղինակը կ՚եզրակացնէ որ Լոյտ Ճորճի թելադրած ծրագիրը անգործադրելի էր, որովհետեւ բրիտանական կառավարութիւնը, բացորոշապէս կամ գաղտնաբար, բաժանումի միջազգայնացման մը յանձնառու եղած էր։ Լոնտոնի վարիչները նպատակայարմար կը գտնէին, թերեւս, Թուրքիան Եւրոպայէն վտարելով՝ անոր հողային ամբողջութիւնը ապահովել Անատոլուի մէջ, սակայն անոնք հարկադրուած էին Ֆրանսայի տալ՝ Թուրքիոյ Հարաւ-արեւելեան հողամասը, իսկ Իտալիոյ՝ Հարաւ-արեւմտեան շրջանները։

Թրքական խնդիրը, կը բացատրէ Նիքըլսըն, ոչ եզրոնական խնդիր մըն՚էր, ոչ ալ բոլորովին անջատ հարց մը։ Միւս կողմէ, Լոյտ Ճորճ ճիշդ այդ օրերուն Ֆրանսայէն եւ Իտալիայէն զիջումներ կը սպասէր աւելի կենսական հարցերու մէջ. Անիկա կ՚աշխատէր որ Քլէմանսօ տեղի տար Ռէնեան սահմանագլուխի խնդրին մէջ եւ բարեփոխէր այն պայմանները, զորս Ֆրանս. հանրային կարծիքը կ՚ուզէր պարտադրել Գերմանացիներուն. յետոյ կը ջանար նաեւ որ Օրլանտօ հրաժարէր — ի նպաստ Սերպիոյ — այն հողամասերէն որոնք Լոնտոնի դաշնագրին մնացեալ յօդուածներով, Իտալիոյ վերապահուած էին

Ուրեմն Լոյտ Ճորճ տրամադիր չէր ճնշելու Դաշնակիցները որպէսզի անոնք մեղմացնէին իրենց պահանջները Թրքական աւարէն։ Ընդհակառակն, անիկա կը յուսար որ Օսմանեան կայսրութենէն մնացած հողամասը պահեստի մթերք մը կամ «դրամանակի» պէս բան մը կրնային ըլլալ, վարձատրելու համար դաշնակիցներուն այլուր կատարած զիջումները

Թուրքիոյ մասին Ուիլսընի եւ Լոյտ Ճորճի տարակարծութիւնները աւելի հիմնական պատճառներ ունէին, կ՚ըսէ Նիքըլսըն. Անոնք տարբեր անկիւնէ մը կը դիտէին այդ խնդիրը։

Ուիլսըն եւրոպական խնդիրներով չէր հետաքրքրուեր եւ անոր գլխաւոր մտահոգութիւնն էր Հնդկաստանը. իսկ Լոյտ Ճորճ շատ քիչ բան գիտէր Ասիոյ մասին։ Ուիլսընի համար անհասկնալի էր որ Անգլիոյ վարչապետը սերպիական խնդրին մէջ Սօնինոյէն զիջում մը ապահովելու համար, համխոլամական շարժում մը պայթեցնել տար Հնդկաստանի մէջ։ Լոյտ Ճորճ անհանդուրժելի կը գտնէր Ուիլսընի առաջարկած թրքական լուծումը որուն խօսքն անգամ կրնար ազդուել տեղծել Զօրքերու ժողովէն ներս։ Ուիլսընի տրամադրութիւնը հիմնուած էր դարերու աւանդութեան, իր երկարատեւ փորձառութեան եւ բացառիկ հմտութեան վրայ։ Մինչդեռ Լոյտ Ճորճ նախազգացումներով կ՚առաջնորդուէր. կ՚արհամարհէր աւանդութիւնը, հաւատք չունէր մասնագիտական տեսութեանց վրայ եւ իր խորշանքը մասնագիտութիւններուն հանդէպ՝ տխրահռչակ երեւոյթի մը հասած էր իր մէջ, անիկա շատ մեծ ինքնավստահութիւն ունէր։ Ուիլսընի մտքին մէջ յիշատակներ կ՚արթննային՝ Հնդկաստանէն ու Պարսկաստանէն եւ Հալէպէն ու մէկ խորհրդածութիւններով կը շարժուէր։ Լոյտ Ճորճի մտահոգութիւնները աւելի անմիջական էին. ի՞նչ պատասխան պիտի տար վաղ առտու Օրլանտոյին կամ Քլէմանսոյին..

Մէկ խօսքով, կ՚ըսէ Նիքըլսըն, Թուրքիոյ մէջ «ազգու եւ վճռական» կարգադրութիւն մը Ուիլսընի համար՝ կայսրութեան շահերուն տեսակէտէն, ստեղծողական անհրաժեշտութիւն մը ըլլալով հանդերձ, Լոյտ Ճորճի համար Օսմանեան կայսրութիւնը գլխաւոր բարդութիւն մը չէր ներկայացներ եւ անիկա միջոց մըն էր — «դրամանակ մը» ինչպէս բանք — յաջող կարգադրութիւններ ընելու համար Եւրոպայի մէջ։ Թրքական հողով պիտի վարձատրուէին «ծակոց» պետութիւնները, բանլ կ՚ուզէ հեղինակը։

Բայց ի՞նչ պատահեցաւ յետոյ։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ԱՆՃԱՐ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ

Զանգուածային արտագաղթը, մանաւանդ Կիլիկիոյ պարպումէն ետք, խուճապահար փախուստը ստանձնած հողաբաշխ հայ բեկորներուն, մեր պատմութեան ամէնէն տխուր էջերէն մէկը կը ներկայացնեն։ Անիկա նոյն ատենն էր, Տէր Զօրի չարաշուքութիւնը, միայն ուղղութիւնը փոխուած։

Լիբանանը, ըլլալով սահմանակից երկիր մը Թուրքիոյ, դարձաւ մը ազատ գօտի հանդիսացաւ տարաբախտ հայորդիներուն, որոնք փութկոտէն ճողոպրած բազմութիւններուն պէս ասդին ու անդին կը թափառէին հանգիստ չունենալու, իրենց տաքերը ապահով տեղ մը դնելու պահանջէն մղուած։ Այդ հազարաւորները եկան ու անցան Լիբանանէն, որոնք ու բնատնիքներ օրական հարիւրներով գային, ծովու ճամբով... հեռու եւ ցամաք ափեր։ Իսկ անոնք որ մնացին, անոնց վիճակը ծանօթ է։ Քիչ թէ շատ ունեւորները քաղաքին մէջ տեղաւորուեցան, զանազան գործերու ձեռնարկեցին ու իրենց կեանքը բնականոն հունի մը մէջ դրեցին։ Դժբախտաբար, այդ օրերուն, ավել 10 — 12 տարիներ առաջ, անոնց թիւը շատ չնչին համեմատութիւն մը կը կազմէր բաղդատմամբ այն հսկայ զանգուածին որ թշուառութիւն հաստատեց քաղաքին կից վայրերուն վրայ եւ որ յետոյ ամբողջութեամբ կոչուեցաւ վրանաքաղաք։ Եւ ի՞նչ քաղաք. — աչքերով պէտք է տեսնել, որ ըմբռնել ճիշդ պատկերը։ Տախտակաշէն տուներ իրարու վրայ բարդուած կամ կռնակ կռնակի տուած, այնպէս որ, եթէ մէկը փլչելու ըլլայ, անպայման շուրջինններն ալ պիտի փլչէին։ Զորս ցիցերու վրայ կառուցուած այս տնակներուն պատերն ու տանիքները առանց բացառութեան քարիւղի թիթեղներով ծածկուած են որով աւելի ճիշդ պիտի ըլլար «թիթեղաքաղաք» յորջորջել զան վրանաքաղաք։

Տնակներուն չափերը ցած են, նմանապէս առաստաղը։ Լուսամուտներ շատերը չունին, իսկ միւսներունը փոքր են։ Գետնի խոնաւութենէն զերծ մնալու համար կարեւորութեան չափով, գետնէն մէկ երկու թիզ բարձրութեամբ տախտակամած կ՚ընեն։ Պատերուն երկայնքին քարիւղի սնտուկներ կը շարեն իբրեւ աթոռ ծառայելու, երեկոյին առանց իրարու վրայ կը հաւաքուին անկողինները տեղ բացելու համար։ Այդ պզտիկ խուցին մէջն են խոհանոցը, լուացարանը, հիւրանոցը, ննջարանը, չորս-հինգ մինչեւ ութը հոգիի բազմաթիւնը։ Իսկ տանէն դուրս փողո՞ց, փոքրիկներուն համար խաղավա՞յր, առանց արդէն գոյութիւն չունին։ Նեղ անցքեր են, ամառը փոշոտ ու ներսած, ձմեռն ալ հասարակածի յատուկ յորդառատ անձրեւներէն գոյացած ցեխերով պատած։ Անասարակ վրանաքաղաքը (այժմ մեծ մասով քանդուած կառավարութեան հրահանգով 1932ին, եւ մասամբ ալ կառավարութեան կողմէ), հազարաւոր ժողովուրդ խճողուած քանի մը հազար քառակուսի մեթրի վրայ կ՚ապրին։

Քրտնաթաթախ բանուորը երեկոյին կը դառնայ, դէմքին ու ձեռքերը լուալու ջուր հազիւ կը գտնէ, իսկ մարմինը, այդ չարքնան մէջ հեղ մը կամ ջուր կը տեսնէ կամ չի տեսներ։ Երախաներու ազատութիւնը, ճանճ, մաքրը, անհաշուելի բանակ մը մրջիւններու, խուցին մէջ խճողուած կեանքը, հասարակական ըրջաններու ծովեզերեայ քաղաքներու խոնաւութիւնը եւ արեւուն պակասը, առով մի- այն կարելի է ըմբռնել Փիզիքական կեանքը, (եւ երբեք բնատնիկան ու բարոյական), ու այդ կեանքին արդիւնքը նայեցո՞ւ տոնը։ Համաճարակ հիւանդութիւնները անխուսափելի կ՚ըլլային եթէ երբեք հայ մայրը իր նախանձախնդրութիւնը ցոյց չտար ու չտար մաքրութեան համար։ Ան անձնուրաբար կը տանի խաբերաներ իր եւ իրեններուն եւ տաքկա անշուշտ իր կարողութեան ներած չափով... Այս տարապայման կեանքին հետեւանքով, անշուշտ որ երեւան պիտի գար ուրիշ շատ մը ծանր հիւանդութիւններու հետ, ամէնէն առաջինն ու անգութը — թոքախտը։

×

1922ի վերջերուն, քանի մը հայ հիւծախտաւորներ, քաղաքէն կը հեռանան, կ՚երթան գիւղերու մէջ ապրելու. խորհելով թէ այդպիսով պիտի կարենան իրենց թոքերը կրծող միքրոպները դուրս վանել։ Ինչպէս կ՚ըլլայ, այդ տարաբախտները, կ՚այցելեն, Պէյրութէն քան քիլոմէթր հեռու գտնուող ծովեզերեայ աւանը — Ճիհն։ Այդտեղ իրենց վիճակով կը հետաքրքրուի հայրենակից մը Պ. Մարտիրոս Կէրթէնեան որ երբ կը հասկնայ այդ հալածականներուն վիճակը, անձամբ կը տեղեկացնէ Պէյրութի այդ օրերու առաջնորդին, Սուրէն Վրդ. Փէրէմճեանին։ Առաջնորդը իր լուրջ ուշադրութեան առարկան կը դարձնէ խնդիրը եւ անմիջապէս գործնական քայլ կ՚առնէ, խորհրդակցական ժողովի հրաւիրելով միւս յարանուանութեանց պետերը՝ վեր. Համբուեան, Տէր. Արփիարեան (այժմ կաթողիկոս) որոնք առաջարկուած խնդիրը, անկեալոց — բուժարան մը շինելու համար, նպատակայարմար գտնելով իրենց առաջին նպաստն իսկ երեքով կը կազմեն խնամակալ մարմինը։

Խնամակալութեան առաջին գործը կ՚ըլլայ թղթակցութեան մէջ մտնել արտասահմանի բարենպաստ միութիւններու հետ ապահովելու անոնց աջակցութիւնը։ Յետոյ բուժարանի վայրի հարցը խնդրոյ առարկայ կը դառնայ եւ բարեբախտաբար դժուար չըլլար գտնել։ Ճիհնէն հինգ քիլօմէթր վեր դէպի հիւսիս, ծովափին, բաւական մը տունիկէ բաղկացած գիւղակ մը կայ որուն քովերը, Ամերիկեան Պորտ ընկերութիւնը մէկ, երկու շէնքեր ունէր որոնք կը դնէ խնամակալութեան տրամադրութեան տակ գործածուելու իբրեւ բուժարան։ Այդպէս յին ապաքինարանը կը բացուի պաշտօնապէս 1923 յուլիս 1ին։ Յետագային, այս շէնքերուն կից կը կառուցուին նաեւ քանի մը տաղաւարներ, ամբողջացնելով շէնքի պակասը։ Դժբախտաբար շատ բան չենք գիտեր խնամակալ մարմնին տարած աշխատանքներուն մասին մինչեւ 1931 երբ, կաթողիկեայք մեկի մուտք պատճառներով կը քաշուին ու բեռը կը մնայ երկու պետերուն վրայ որոնք, անկարող անշուշտ առանձինն տանելու այդքան աշխատանք, ժողովի կը հրաւիրեն կարգ մը հայրենակիցներ եւ անոնցմէ կը կազմեն վարչութիւն մը բաղկացած հինգ հոգիներէ —

Տոքթ. Յովսէփ Ենիգոմշեան (փրոֆ. ամերիկեան համալսարանի ներքին հիւանդութեան — ատենապետ), Տոքթ. Դարիգին Վարդապետեան (նախկին բժշկապետ գերմանական հիւանդանոցին — փոխ-ատենապետ), Տոքթ. Ա. Գէրպէրեան (ուսուցիչ մանրէաբանութեան ամերիկեան համալ. — ատենադպիր), Պ. Տաճատ Սրապեան (հաշուակալ Սուրիոյ եւ Մեծն Լիբանանի դրամատան), Պ. Փ. Նաֆիլեան (ճարտարապետ — երկրաչափ)։

Վարչութեան մը կազմութիւնը, խնամակալ մարմնին կողքին, ան ալ բաղկացած մասնագէտ բժիշկներէ եւ խղճամիտ հայրենակիցներէ, այլ եւս ամէն կասկածէ վեր է որ բուժարանը կը թեւակոխէ նոր շրջան մը։ Եւ այդպէս է — յարկաբաժիններ, անհունդի հոգւով, օրական բժշկական խնամք, գիտական վերջին մեթոտներու կիրառում, ամերիկեան համալսարանի երիտասարդ բժիշկներու — Տոքթ. Ներ Ալմէրեան, Լեւոն Ենիգոմշեան, Երեցեան, Պալտասարեան — հերթական այցելութիւնները (ձրիաբար) անկասկած որ հիւանդներու վիճակը բարւոքելու սատարեցին։

Չմիւռնացիցի

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁԱՅՆԵՐ

ՍԷՆ ԺՕՌԻՈԶԻ ԲԱՆԱԿԱՎԱՅՐԷՆ

Ութ օրէ ի վեր Հ.Մ.Ը.Մ.ի Փարիզի սկաուտական շարքերէն երեք խմբակ, երէցներու փաղանգը եւ գայլիկներու վեցեակ մը վրան զարկած են, ֆրանսական, պելժիական եւ զուիցերիական խումբերու հետ, Սէն Ժօռիզի մէջ։

Օգոստոս 7ին մեր բանակավայրը հասաւ նաեւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղի եղբայրներէն խմբակ մը զոր ընդունեցինք մեծ ուրախութեամբ։

Տեղին կենսատու օդը, ջուրը, արեւը եւ բնութեան հրաշալի բնական գեղեցկութիւնները մեզ պանդուխտ հայ սկաուտներուս կը յիշեցնեն մասամբ մեր փառապանծ հայրենիքը զոր մեզմէ շատերը հարիւրին ինչուն համեմատութեամբ չեն տեսած։

Անունը բազմապիսի եւ սատա է։ Մեր բանակատեղին հայ ցեղին առաքինութեամբ օժտուած ժրաջան եւ սուսերավարժ հայ պատանիներու ձեռքով օրէ օր գեղեցկանալու վրայ է, եւ ամէն այցելու, նոյն իսկ զանազան ազգի սկաուտ եղբայրներ զարմանալով կը դիտեն կատարուած աշխատանքները, մաքրութիւնը եւ կարգապահութիւնը։

Տասնըմէկ հայ վրաններու մէջ յիսունամ պարապակալուձոցիներ են որ կը կեցուեն։ Մեր տղոց բացօթեայ խոհանոցը հնարամիտ աշխատանքի գլուխ գործոց մըն է։ Ամէն բան իր տեղն է, փուռէն մինչեւ պարզ թոնիրը եւն. որոնց մէջ պատրաստուած հայկական համով կերակուրները մեր անդրոդներուն ախորժակը կը գրգռեն։ Եւ յաճախ հիւրեր կուգան ճաշակելու համադամ կլորակը, չէչլիկը եւ խորովածներ։ Փուռը ամէն հինգշաբթի եւ կիրակի կը գործէ, մեզ տալով կարմրուկ հաց եւ նպաստակ։

Օրուան աշխատանքը շատ օգտակար կերպով բաժնուած է, ձգտելով մարմնի եւ մտքի զարգացման եւ ազգային կրթութեան։

Մեր մնայուն բանակումը ունի եւ թատերակ թէեր. Այսպէս չորեքշաբթի օր մեր ամբողջ խումբը Անրուի լճին շրջանը կատարեց նաւով, որուն շրջագիծն է 38 մեթր եւ խորութիւնն է 90 մեթր. Առաւօտեան ժամը 9ին մեկնեցանք ժօռիզի նաւամատոյցէն եւ կէսօրին հասանք Լա Թիլ, ուրկէ բու ստորոտը ճաշէն եւ հանգստանալէ վերջ կրկին շոգենաւով Անրուի քաղաքը եւ պտոյտ մը կատարելէ վերջ շոգենաւով հասանք ժօռիզի մեր բանակատեղին իրիկուան ժամը 19ին. Մեր խոհարար բայրները մեզի կը սպասէին, լու համար իրենց պատրաստած ապուրով եւ ընթրիքով։

Օգոստոս 9ին երէցներու փաղանգը մեկնեցաւ Ժընեւ, ուր քաղաքին հաստատութիւնները լելով պարտք սեպեց նաեւ այց մը ի «Հայաստանին ազնուական» հիւրընկալ Զուիցերիոյ երկիրին սպրդ հայ երիտասարդները կայն անկարելի եղաւ մեկնիլ ճախճնառանք գիշեր մը անցընելու նոնց հետ։ Հաստատութեան տեսուչ թիւնը եւ աշակերտները ազնուութ պատուաբեր այդ գիշեր հիւրասիրեց մեր տղաքը։ Ժամանակը անցաւ գերով եւ տաք խանդակցութիւններով։ Միացան նաեւ Հ.Մ.Ը.Մ.ի տօնական «Հայ Սկաուտի» զոր հաստատութիւնը կը կանոնաւորաբար։ Այդ գիշեր անցընելով առաւօտուն փառաւոր խմբակէ մը յետոյ մեկնեցանք

Բանակավայրը ընթրիքի պատրաստութեամբ զբաղած էինք, երբ կարծ հեռուէն «Յառաջ» նահանգա թնդալ քայլերգի ձայնը լսեցանք. Ամէնքս դուրս վազեցինք բանակավայրէն եւ նշմարեցինք տասը կորիճներ, խիստ կանոնաւոր շարքով եւ յաղթական քայլերով կը վ բաղանջային բանակատեղին

Իրենց առաջին գործը եղաւ սանել բանակավայրի կեդրոնը գտնուող ձողին տակ եւ պատուել նել ազգային դրօշը, իրենց պետ եղբայրները Ալասոյ բացօթեայ շարանը ընթրիքի պահուն խօսեցան իրենց Մուսեցիկի մասին

Օգոստ. 10ին, սկաուտներու վար եղբայր Աչաքի ընկերակցութեամբ, սկաուտ առաջնորդ եւ փոխ նորդներ (8 հոգի) պատրաստութեամբ Լա Թունէլի վերելքը կատարեցին որուն բարձրութիւնն է 2357 մեթր

Հետաքրքրական էր տեսնել իրենց մեկնումի պահը. ամէնքը լեռնագնացներու նման հագուած էին մինչեւ գլուխը։ Միասին վրան, փոխարինիկի լապտեր, Ալպեան գաւազան եւ պայուսակ

Կայծին շուրջ բոլորուած բանակումի պետին վերջին յորդորները։ Յետոյ ազգային դրօշը, իրենց եղբայրները պատուելով ճամբայ ելան երգելով։

Լա Թունէլի գագաթը ծագի ներկայ ըլլալու համար, է մեկնիլ Սէն Ժօռիզէն ժամը 15ին շոգենաւով դէպի Թալուար, բարձրանալ լեռան մինչեւ կը հասնին ժամը 19ին, կը կը պառկին, արթննալով ժամը 24ին. Եւ կը շարունակեն վերելքը գագաթը, ուր կը հասնին առաւօտեան ժամը 4.30ին վայելելու արեւածագը. Այս արշաւանքը անցաւ ամենայն նոնաւորութեամբ եւ սկաուտ առաջ ճանաւորները վերադարձան գանց ուրախ եւ տպաւորուած։

Յառաջիկայ շաբթու երբ րը Փարիզէն հասնի Սէն Ժօռիզ պի պիտի ունենան երկու եւ, մին Շամօնիքս՝ Մօն Պլան երկրորդը Իտալիոյ Վալօրսին քեր։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Արտասահմանի մէջ, երբ հայ ղաքագէտները իրար կ՚ուտեն, կը սարքեն, ուրախալի է տեսնել տարագիր գիտնականներուն եւ անաղմուկ աշխատանքը, ինքնամփոփման մէջ հայարը։

Այդ գիտնականներէն մէկն է րոֆ. Առաքել Զաքարեան, դասախօս Պոլսոյ Թրքական սարանին։ Տասը տարիէ ի վեր պանի մէջ իր գիտական պրպտում րուն լծուած՝ շարունակ կը դրկէ, քիմիագիտական իր նասիրութիւններուն մասին, Ֆրանսական Գիտութեանց Ակադեմիային

Իր վերջին զեկոյցով, կը ներկայ ցնէ քիմիական երկու տարրերու (germanochloroforme եւ acide stannochlorhydrique) յուսաքննութեամբ իր տարած փորձերուն արդիւնքը։

ՄԵՐ ՆՈՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ

— о —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կուգա՜ն նորէն ա–նոնք, բարձրագլուխ եւ անյողդողդ։ Կուգան մեր շարքերն ստուարացնել, մեր դրօշը բարձր պահելու ու Ցեղին Հայկական ղառը արդարացնելու համար։

Կարմիր են եւ առնական, հաստատ եւ անձնուրաց։

Փրկուած ու մնացած Դաշնակցու–թիւնը, իր բազմապիսի այլակերպ ու այլազան թելաւորներով եւ Հայաստանի գիւղերուն մէջ։

Եւ անոնք մեր կուսակցութեան քաղաքական սրտէջքները եւ ծանօթ են մեր քաղաքական հերոսական պատմութեան։

Կը գտնեն ծանրութիւնը մեծամ գործին, կը հաւատան շարքին ու տեսակներ գաղափարներէն զօրը բա–ղանձուած են։

Ու ուրեմն չեն փախնիր, չեն սոսկար, փախցնել, կը գիտակցին պար–տականութեան հայրենասէրի եւ կարեւորն նուիրականութիւնը, ար–դէն ազատութեան եւ անկախու–թեան։

Հայ աշխատաւորներ են անոնք մարդ, արօրի ու մանգաղի ընտե–լացած իրենց բազուկներով, մեծ ու բաժանուած քաղաքներու ծխոտ գործա–րաններուն մէջ, իրենց քրտինքով ի–րենց կեանքերու հացին շաղախը կազմելով։

Ու կ՚ուզեն որ մեր Հայրենիքի հողը հերկուի հայ աշխատաւորի ձեռքով, ու երբ արժանանայ Հայրենիքի խու–նին ի վեր։

Կ՚ուզեն որ Հայը ազատ ու անկախ ապրի իր հայրենիքին մէջ, զերծ ա–մէն տեսակի բռնութիւններէ, ազատ, անկախ ու միացեալ Հայաստանի մէջ։

Այդ նպատակով ու խոր հաւատ–քով է անոնք որ անոնք խմբովին ու բազմանալով, կուգան փարելու Դաշ–նակցութեան բիւրղարուար։

Կը խանդավառին մեր դրօշին առջեւ, ու խարախանհուրց ուխտի յեղափո–խական խոստումի ազնւութեամբ ի–րենց կեանքն ու արիւնը գոհաբերելու պատրաստակամութեամբ է որ մեզի կուգան։

Տարօնը հողի են անոնք, Տարօնի, Սասունի բարձունքներէն, Խնուսէն, Արծկէտէն, Սեբաստիայէն եւ Հայ–կական ուրիշ շրջաններէ։

Լսած են հերոսական պատմութիւն–ները, ծնած են ու ճանչցած են մեր ազատագրական հերոսները։

Սերոբ–Աղբիւրներու, Հրայրներու եւ Մուրատներու արիւնը կ՚եռայ անոնց երակներուն մէջ։

Ուխտ կ՚ընեն «վերջացնել» Անդրա–նիկներու, Միջոններու, Արամներու եւ Վռամեաններու «կիսատ ձգած գոր–ծը»։

Գան որ երիտասարդ են եւ չատե՛րն բնոր չափած եւ ատկայն խոլոխ են կեցուածքով եւ Հոգիով, երիտասարդ–ներէ աւելի ուժեղ են ու կորովի։

Հաւատքը կարծր է եւ անխորտա–կելի, ինչպէս Սիփանն ու Նեմրութ–թը, ինչպէս Անտոքն ու Մարաթոնը, ինչպէս բոլոր լեռները մեր Հայրենի։

Գան որ երիտասարդ են եւ չատերն են երիտասարդ Հոգով, առնական ու տարրը։

Ստրուկ են հայրենի հողին եւ ազա–տութեան։

Ստրուկ են պայքարի եւ յաղթա–նակներու։

Տասնեւսութ հոգի՜…

Երբոր է արտասանել այս թիւը, որ դժուար է այսպիսի թիւով կազմ ու պատրաստ խումբեր ընդունել։ Անոնց մէջ որոնք գուրկ են Ռոմէնկուրոն ու Ջիակ, Հոգին ու նմանները

Իրողութիւն մը՝ որուն նմանը մեր Հաստատողները իրենց երազներուն մէջ իսկ հազիւ կրնան տեսնել։

Կեցցե՜ն մեր նոր ընկերները։ «Ան–դին Աւագ» եւ «Վարուժան» խումբ–ներու կորիւններ, որոնք վերջերս միացան Սէնթ-Անթուանի (Մար–ու) «Ընկեր Կարօ» խումբին։

Կեցցեն նաեւ այն միւսները որոնք նոյնպէս իրենց բազմանդամ նոր խումբով կազմ ու պատրաստ կը սպասեն Հ.Յ.Դ. Մարսէյլի Շրջ. կո–միտէի հրահանգներուն, մեզի միա–նալու համար։

Թ.Դ.Թ.ԱԿ.Ի.Ց Ա.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Համաշխարհային ախոյեանութիւն

օօօօ

Շաբաթ օր Լոնտոնի մէջ վերջ գտան կիներու համաշխարհային Դ. խաղե–րը Գերմանուհիներուն փայլուն յաղ–թանակովը, արդարեւ այս վերջիննե–րը ինը առաջնութիւն շահեցան տասն–երկու մրցումի վրայ։ Ֆրանսուհինե–րը անակնկալ մը պատճառեցին շահե–լով «պաստէք»-պօլի առաջնութիւ–նը, վերջին մրցումին մէջ յաղթելով Մ. Նահանգներուն։ Ահաւասիկ քանի մը արդիւնքներ — որոնց մասին կր–նան քիչ մը մտածել մեր մարզիկնե–րը…

60 մեթր վազք.— Վալաշիեվիչ (Լեհ) 7 6/10 երկվ.

Սկաւառակ.— Վայս (Լեհ) 43 մէթր 79 (աշխարհի նոր մրցանիշ)

100 մեթր վազք.—Քրաուս (Գերմ.) 11 9/10 երկվ.

80 մեթր արգելարշաւ.— Էնկել–հարտ (Գերմ.) 11 6/10 երկվ. (աշ–խարհի նոր մրցանիշ).

200 մեթր վազք.—Քրաուս (Գերմ.) 24 9/10 երկվ.

Հեռացատկ.— Կոպնէր (Գերմ.) 5 մէթր 81 ս.

800 մեթր վազք.— Քուպրովա (Չեխ) 2 վ. 12 4/5 երկվ. (աշխարհի նոր մրցանիշ).

Նիզակ.— Կէլիուս (Գերմ.) 42 մ. 33 ս.

Գունդ նետել.— Մաուերմէյեր (Գերմ.) 13 մէթր 67 ս.

Բարձր ցատկել.— Կրիձմ (Գերմ.) 1 մէթր 54 ս.

Փէնթաթլոն.— Մաուերմէյեր (Գեր.) հետեւեալ արդիւնքներով բարձրու–թիւն՝ 1 մ. 52 գունտ՝ 13 մ. 67, 100 մէթր՝ 13 երկվ. սկաւառակ՝ 40 մ. 65 ս. կէտ՝ 377 (աշխարհի նոր մրցա–նիշ)։

Սաորեւ կուտանք կիրակի օր Փրը–ժենիի մէջ աշխատաւորական հասա–րակութեան արիթմ ասոս ազգին մարզիկ–ներուն կողմէ ձեռք բերուած ար–դիւնքները, բաղդատելու համար մերի արդիւնքներուն հետ.

100 մեթր վազք.— Ծամանովա 12 3/5 երկվ.

500 մեթր վազք.— Պէշովա 1 վ. 20 1/5 երկվ.

65 մեթր արգելարշաւ.— Թուրովա 12 երկվ.

Սկաւառակ.— Զաբիսով 37 մէթր 85 ս.

Հեռացատկ.— Թու–րովա 5 մէթր 67 ս. (Թուրովայ մէջ վերջերս 5.80 ցատկած է)։

** Լիւսէրնի մէջ կիրակի օր վեր–ջացան Եւրոպայի ախոյեանութեան տիտղոսներուն համար կատարուած թիավարութեան մրցումները, Հոլան–տա եւ Գերմանիա շահեցան երկ–երկու տիտղոս — առաջինը՝ երկու թիավար — մէկ ղեկավար եւ ութ թիավար — մէկ ղեկավար ունեցող նաւերու, երկրորդը՝ առանձինն եւ չորս թիավար առանց ղեկավարի նա–ւերու մրցումներուն մէջ — Իտալիա շահեցաւ մէկ տիտղոս չորս թիավար — ղեկավարով նաւերու, Աւստրիա մէկ տիտղոս՝ առանց ղեկավարի եր–կու թիավարով նաւերու եւ Զուիցե–րիա նոյնպէս մէկ տիտղոս՝ զոյգ թի–ավարներու մրցումին մէջ։ Ֆրանսա–ցիք երեք անգամ երկրորդ եւ երկու անգամ երրորդ եկած են։

** Հէնթլանիի աշխարհի ախոյե–նութեան մրցումները սկսան շաբաթ օր Լայփցիկի մէջ եւ պիտի շարու–նակուին մինչեւ կիրակի օր. ցարդ երկու յաղթանակներ միայն որոշ են. սլովենիացի մարզիկ Ճէֆ Շէրնոս երրորդ անգամ ըլլալով կիրակի օր շահեցաւ միաձիգ կոճղի ախոյեա–նութեան (սիրեինթ) տիտղոսը, վեր–ջին մրցումին մէջ յաղթելով գերման Ռիխթէրի իսկ համաձայնութեամբ մաս յաղթանակը շահեցաւ Իտալացի Փօլա, նոյնպէս արագութեան մրցում–ներուն մէջ։

Մրցումներուն ամէնէն հետաքր–քրականն է ձամբու վրայ տեղի ունե–նալիքը որ շաբաթ օր կ՚սպասէն յետոյ իրարու դէմ պիտի հանէ Եւրոպայի յաւաղոյն հեծելանուորդները

** Այս կիրակի օր Մարսէյլի Հ.Մ. Ը.Մ.-ը կը կազմակերպէ իր տարեկան մարզահանդէսը Սթատ Ժան Պուէնի մէջ։ Անշուշտ Մարսէյլի Հայերը հոն պիտի փութան բազմութեամբ, քաջա–լերելու համար մեր մարզիկները։

Ք.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ԱՐՉԱԳԱՆԳ ՓԱՐԻԶԻ

Պետութիւնը կօշկակար

— • —

Ներկայիս, տնտեսական տագնապը ամէնէն աւելի կը ճնշէ կօշկակարնե–րուն վրայ, որոնք ժամանակ մը հը–պարտ էին իրենց աշխատանքով։ Ար–դարեւ հիմա տասնեակ հազարներու կը հասնին անգործ կօշկակարները Փարիզի մէջ։

Կօշկակարութեան այս տագնապին վրայ կ՚աւելնայ պետական ձեռնար–կի մը սպառնալիքը։

Այսպէս, պետութիւնը ներկայիս կ՚աշխատի բանտերու մէջ հաստատել կօշկակարութեան մեքենայացուած արհեստանոցներ։ Ճիշդ է թէ ասկից առաջ ալ բանտերու մէջ գոյութիւն ունէին կօշկակարութեան արհեստա–նոցներ, բայց բանտարկեալները կ՚աշխատէին ձեռքով։ Մինչ հիմա բանտարկեալներուն տրամադրու–թեան տակ կը դրուին արդիական մե–քենաներ, կօշկակարութեան յառաջ։ Այսպէսով, բանտարկեալները մէկէ աւել ասոր կ՚արտադրեն բանտերու արդիական արհեստանոցներուն մէջ։

Առաջին փորձը կը կատարուի, Ներ–կայիս, Ֆլէրմոյի բանտին մէջ, ուր պետութիւնը զետեղած է արդիական մեքենաներ եւ բանտարկեալները գի–տէր ցերեկ կօշիկ կը շինեն, մինչ դուրսը բուն արհեստաւորները գործ փնտռելով կօշիկ կը հինցնեն։

Կօշկակարութեան այս պետականա–ցումը ծանր սպառնալիքի մը առջեւ կը դնէ ոչ միայն կօշկակար համեստ բանուորները, այլ եւ կօշիկի փար–թամ գործատէրերը։

Գործատէրերն են, արդարեւ, որ սկսած են տրտնջալ եւ զանազան բո–ղոքագրութիւններ կատարել պետա–կան այս ձեռնարկին մասին.

Ի՞նչ կ՚ըսեն գործատէրերը։—

Նախ, աշխատանքի ազատ շուկա–յին վրայ, այսինքն ոչ–պետական արհեստանոցներու մէջ մէկ կօշիկը կը շինուի 7 ֆրանքով, մինչդեռ պետա–կան արհեստանոցներու մէջ կը շին–ուի 10 ֆրանքով։ Պատճառն այն է որ պետութիւնը սեփական մեքենայ չու–նի, վարձու առած եւ զետեղած է բանտային արհեստանոցներու մէջ եւ ասկայն պետութիւնն ալ, երբ իր ա–ռաջին փորձը յաջողի, կրնայ սեփա–կան մեքենաներ ունենալ, ինչպէս ու–նին ազատ արհեստանոցները։

Երկրորդ, գործատէրերը գիտել կուտան, որ երբ շատ կը բանին ի–րենց արհեստանոցները, աւելի շա–հաւորեք կը վճարեն պետութեան։ Ընդհակառակն, երբ ազատ արհես–տանոցները գաղարման կը դատա–պարտուին, պետութիւնը նուազ շա–հաւորեք կը ստանայ, որովհետեւ պետական արհեստանոցները շահա–ւորեք չեն վճարեր։

Երրորդ, պետական արհեստանոց–ները օրէ ի բուն մեքենայացուած աշ–խատանքի լծուելով՝ գաղարման կը դատապարտեն ազատ արհեստանոց–ները, եւ այսպէս կը ստուարանայ անգործներու բանակը։ Ֆլէրմոյի բանտին փորձն իսկ ցոյց կուտայ, որ վարձու ազատ աշխատաւորները կը կորսնցնեն օրական 5600 ֆրանք, եւ աշխատանքի տարին հաշուելով 275 օր, վարձու ազատ աշխատաւորնե–րու վնասը կը հասնի 1,540,000 ֆր–րանքի. Այսինքն, այսքան մը գումար պիտի տրուէր անգործներու, եթէ ա–նոնք աշխատէին Ընդհակառակն,այդ գումարը կ՚երթայ բանտարկեալնե–րուն։

Չորրորդ, պետութիւնը, իր այս ձեռնարկով այնքան կօշիկ կ՚արտա–դրէ իր բանտերուն մէջ, որքան ան–գործ կ՚աւելցնէ դուրսը աշխատանքի ազատ շուկային վրայ։ Եւ շատ բան–ուորներ, անօթութեան սարսափէն, պիտի նախընտրեն բանտ մտնել՝ կօ–շիկի արհեստանոցներուն մէջ աշխա–տելու նպատակով։ Բայց ամէն մարդ պիտի ունենա՞յ այդ քաջութիւնը, եթէ նոյն իսկ ներելի ըլլար քաջալե–րել այդ հոգեբանութեան տէր ան–գործները.

Հինգերորդ, պետութիւնը քաջալե–րելով արհեստաւոր բանտարկեալնե–րը, պիտի աշխատի նաեւ արհեստա–ւոր դարձնել եւ արհեստանոց մտցնել ամէն բանտարկեալ, որ նոյն իսկ կօ–շիկ կարել չի գիտեր։ Կը մտնէ ար–հեստանոց եւ կը սորվի ճշգրտի եւ սորվելու տակ։ Ու երբ կ՚աւարտի իր դատապարտութեան պայմանա–ժամը, դուրս կ՚ելլէ բանտէն՝ ազատ աշխատանքի շուկային վրայ պայքա–րելու համար իբրեւ անգործ։ Այս ձե–ւով, ուրեմն, դարձեալ անգործու–թիւնն է որ կ՚աւելնայ դուրսը։

Կօշիկի գործատէրերը, որ այս գի–տողութիւնները կը բաժանեն ի–րենց արհեստի պետականացման փոր–ձին դէմ, քննելով կառավարական ա–ռարկութիւնը թէ պէտք է վերջապէս բանով մը զբաղեցնել բանտարկեալ–ները, դիտել կուտան թէ կօշիկի բան–տային արհեստանոցներուն մէջ հարկ չկայ անպայման մեքենաներ զետե–ղել։ Թող ձեռքով աշխատին բան–տարկեալները, կ՚ըսեն անոնք։ Ու երբ բանտարկեալները ձեռքով կ՚աշ–խատին, չեն կրնար ազդել աշխա–տանքի ազատ շուկային վրայ, որ մե–քենայացուած է.

Այնպէս կը թուի թէ պետութիւնը մտադիր չէ հրաժարելու իր ձեռնար–կէն, եթէ միայն յաջողութիւն գտ–նէ։ Հետեւաբար կօշիկի աշխատան–քի սակարանը կը գտնուի լուրջ սպառ–նալիքի մը տակ։ Պետութիւնը կօշկա–կար դառնալով, բանտերու մէջ մե–քենայացուած արդիական արհեստա–նոցներ հիմնելով կրնայ կործանել բազմաթիւ գործատէրեր։

Գործատէրերու միակ փրկութիւ–նը, այն ատեն, կը կայանայ համա–գործակցութեան մէջ,— առեղծել գործակցական հսկայ արհեստանոց–ներ մրցելու համար պետական ար–հեստանոցներու դէմ։

Հայ կօշկակարները կը մտածե՞ն երբեւիցէ աշխատանքի պայքարին արդիական միջոցներուն վրայ,— գործակցական (քոոփէրաթիֆ) կազ–մակերպութիւնն է որ կրնայ պաշտ–պանել զիրենք գալոց տագնապներուն դէմ։

Արտ

«ՅԱՌԱՋ» Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

«Բանուոր»ները

օօօօ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քանի մը շաբաթէ ի վեր զզուելի մարդանքներու ակա–նատես կ՚ըլլանք։ Քար դնելով մեր սիրտերուն կը լսենք։

Դատարկապորտ սրիկաներու խումբ մը չփացած Նիւ Եորքի զառամարու–թեան էջէն, կարծես ձիարշաւի եկած են.

Օր ցերեկով կը յոխորտան, խնջոյք կը սարքեն, գաւաթներ կը պարպեն զատաւորին եւ երդուեալներուն ա–րեւշատութեան համար։ «Կեցցէ՛ «Բանուորը», ապրի՜ «Միացեալ Ճա–կատը»։ «Մենք բոլոր հարուածային աշխատանք տանողներու կենացը ա–րանք աշխատեցան, հղփեցան ու գա–տապարտեցին»…

Այս վարձկան խումբը կոյր գոր–ծիք մըն է մութ ձեռքերու մէջ։ Թէ ի՞նչպէս հրապարակ են եկեր եւ ի՞նչ են իրենց բուն չարամտութիւնը, այդ մենք լաւ գիտենք

Այս գարշելի արարածներուն յան–կերգը «Յորդը». Հայաստանն—պար–զապէս միջոց մըն է փոր մը հաց ա–պահովելու եւ կիրքեր հրահրելու։Թէ այդ խեղկատակութիւնները ինչ փոր–ձանքներ կը բանան գաղութներու գլ–խուն, եթէ իրենք չեն գիտեր, հրա–հանգ տուողները այդ լաւ գիտեն։ Գիտեն եւ այդ իսկ պատճառով կ՚ա–ճապարեն որքան կարելի է շուտ գաղ–թահայ կեանքը քանդ վերածել, «ճզմել Դաշնակցութեան գլուխը»։

Ճզմե՜լ Դաշնակցութեան գլուխը… ահա այս հոգեբանութեամբ է որ կը մտնեն մեզի չփացած այս աժան հերոսները առանց քաշուելու զանակ ու ատրճանակ ցուցադրելով։

Քանի մը անգամներ արհամարհե–ցինք չեղաւ, արհամարհեցինք պար–զապէս իրենց չհաւատալու համար։ Անօգուտ։

Եւ մեր ընկերներու համբերութիւ–նը սպառելով հակառակ կուսակցա–կան խիստ պատուիրութեան, անցեալ կիրակի քանի մը հոգի հրապարակ ի–ջան եւ մէկ-երկուքին քիթ ու բերան կարմիրէ յետոյ միւսները ցրուեցին մուկերու նման։ Յաջորդ օրը սկսան հրապարակը ողողել լկտի թռուցիկ–ներով։ Երեք ցրուիչներու ֆրանսերէն խօսիլը եւ հայերէնը պատճառ դարձան որ խումբ մը ընկերներ ա–նոնց ալ դասը տան։ Խօսելով եւ ֆր–րանսացի ձեւանալով կարծեցին թէ անպատիժ կը մնան, խոստովանեցան որ իրենք ալ Հայեր են… Ահա այս–պէս բարոյապէս մեռած մարդուկնե–րու հետ է որ հազար անգամ մեր կամքէն անկախ գործ կ՚ունենանք։

Միւսնոյն օրը գիմակաւորները ե–րեկոյեան հայերէն եւ ֆրանսերէն թռուցիկներով հրապարակ եկան նո–րէն։ Աւելորդ է յիշել թռուցիկներուն բովանդակութիւնը։ Երբ թէ չյիշուն Դաշնակցականներ ուզեր են իրենց ե–րեք ընկերները մարթել եւն.։ Հա–ւաքուեցան քանի մը տասնեակ Ֆրան–սացի, Իտալացի, Ալճերիացի եւ իրենց չորս ու կէս Հայ «ջոմագառաս»–ներուն հանճոյք պատճառելու համար քանի մը գաւաթ պարպեցին ու անցան գացին։

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԵՐՔԻ՞Ն ԹԷ ԱՐՏԱՔԻՆ…

»»» «««

«Յուսաբեր» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (8 օգոստոս).

— «Թուրք ջարդարարներու սպա–նութեան համար «Միացեալ»ը Դաշ–նակցականներ մատնանշած է արն–բեկեան իշխանութեանց։ Դատախա–զութիւնը Նիւ Եորքի մէջ զանոնք ոս–տիկանատուն հրաւիրած եւ հարցա–քննած է։

«Միացեալ»ի մատնանիշը Եգիպ–տոսի մէջ, ծանօթ «Սպարթակ»ը,Դաշ–նակցութեան ղինանշանով կը ներկա–յանար դատախազութեան եւ անոր Պանք Օթթոմանի ու Խանասորի պատ–մութիւններ կ՚ըսէր՝ Դաշնակցու–թեան «անարխիք» դէմքը երկրի իշ–խանութեանց պարզելու համար։

Յունաստանի հայ առաջնորդը եւ–ռանդով կ՚աղերսէր հիւրընկալ երկրի վարչապետէն՝ լռել իր «հօտի» միակ թախանձանքը եւ անխնայ ջարդել Դաշնակցական կազմակերպութիւնը։

Այս կարգի յիշատակութիւններով կարելի է ամբողջ էջեր լեցնել։

Այսքան մռայլ երբեք եղած չէ մեր կեանքը։ Աւելի գէշ օրեր ունեցած ենք, սակայն աւելի լիրբ — երբե՛ք։ Եւ պարզ է թէ ինչո՞ւ։ «Անշան» բան մը մեր պայքարի մէջ կը պակսի մեզի — Հայրենիքը։ Ստորութիւնը իր կը–նիքը դրած է մեր պայքարներուն վը–րայ։ Այն հզօր ու բարոյական ուժը որ հողէն կուգայ՝ կը պակսի մեզի։ Չկայ վերին ու ատտուածընտիր իրա–ւարարը, չկայ հայրենի երկիրը։ Ո՞վ կարող է տարակուսիլ, որ գաղթաշ–խարհի պայքարները եթէ ծաւալէին հայրենիքին մէջ, ու ծաւալէին շատ ա–ւելի սաստկաբար — ոչ թէ ազատ, այլ մինչեւ իսկ գերի ու բռնադատ–ուած հայրենիքի մէջ — երբեք այս–քան զազիր ու ահաւոր ձեւեր պիտի չառնէին։ Բոլոր քանդիչ, այլասերող ու թշնամի ուժերը ազատ կը զգան զիրենք արտասահմանի մէջ, որովհե–տեւ չկայ վերին ու ցեղապատիժ հաշուառու, չկայ Հայրենիքը։ Հա–կառակ այն ծանր ու դաժան լուծին, որ բաժին ինկաւ բռնաշխարհի հայու–թեան, ստոյգ է, որ վաղը, երբ հեչէ ազատութեան ժամը, երկրի հայու–թիւնը գաղթաշխարհի պայքարու կեր–պարանքը պիտի չունենայ։ Շատ աւե–լի մեծ վէրքեր — թերեւս, սակայն բարոյական աւելի մեծ անկում— հա–զիւ թէ։

Հայրենի երկրի պզտանդէն անհնար է որ ծնունդ առնէ «Միացեալ»ի նը–մանի վիժուկ մը։ Այս պտուղը միայն թշնամին կարող է կերպաւորել — եւ այն ալ օտարութեան մէջ — ու փայն կրամցնել մեզի իբրեւ ցեղակնիք ծը–նունդ։

Ոմանց խիստ կուգան մեր խօսքերը, թէեւ կը գրենք սանձելով մեր զգա–ցումները ու մեղմելով մեր զայրոյ–թին բառը։ «Լռա՛ գիտ այնպէս որ չըրջուիմ», — կ՚ըսէ Անգլիացին. Ու ենթադրէք, որ ան ի մտի ունի մայրենի ասվորական կեղտը. ան յուր իսկ չունի գոյութեան մասին «Միաց–եալ»ի մը, որ ոչ թէ կեղտոտ է, այլ շաղախուած է ցեխէ եւ արիւնէ։

Մեզ մոլորանքի կը մատնէ նրբին պարագայ մը «Միացեալ»ի մէջ — իր լեզուն։ Ի՞նչպէս հաւատալ, թէ հայ մարդը, որ հայերէն կը խօսի, կրնայ այսքան զազրելի ըլլալ։ Չուր չէ այս վարանքը, որովհետեւ Հայը չէ՛ «Միացեալ»ի վարիչը։ Չկայ աւելի եղերական սխալ քան այն, երբ եւ–տեւորդը միշտ կը նոյնացուի իր ա–ռաջնորդին հետ։

«Միացեալ»ը հայ է անունով, բայց ոչ հոգիով։

«Միացեալ»ը մեր դարաւոր ոսոխն է, Հայ Դատի ուխտին թշնամին, որ եկած եւ ծուարած է մեր ազգային կեանքի ներքին նահատակներուն վրայ։

Պայքարը անոր դէմ էականին մէջ պայքար է ոչ թէ ներքին հակառակոր–դի, այլ արտաքին թշնամիի դէմ։ Այն տարբերութեամբ միայն, որ այս ան–գամ թշնամին, մեղմէ փոխ առնելով մեր կրօնքն ու լեզուն, եկած ու տեղ գրաւած է մեր ընտանեկան յարկին տակ, ներսէն դիւրութեամբ մեզ հար–ուածելու եւ դիւրութեամբ մեզ քայ–քայելու համար։ Բուն վարիչները «Միացեալ»ի, որոնք այս ազատ ու հակահայ շարժումը ձեւաւորեցին, բացայայտ գործակալներն են կա՛մ Լենինեանի եւ կամ Մոսկուայի։ Վա–րիչները, բայց ոչ շարքայինները, ո–րոնք յուր իսկ չունին այս շարժման թաքուն նպատակներու մասին»։

Ցանուն Անդրանիկի

ՇԱՎԻԼ.— Անցեալ տարի ուխտա–գնացութիւն մը կատարուեցաւ զէպի ազգային հերոս Անդրանիկի հողա–կոյտը։ Այս տարի ալ երկու տարբեր ուխտագնացութիւններ սարքուած են։

Այս առթիւ կարելի՞ էր հարցնել թէ ի՞նչ վիճակի մէջ է հերոսին յիշատա–կը յուշարձանը… Թէ որ եղած ըլ–լայ անոր յանձնառու կամ հակէ մար–մինը, պարտաւոր էր ցարդ լուսաբա–նութիւն մը տալ հանրութեան, հան–գանակութեան արդիւնքի եւ ձեռ–նարկներու մասին։

Այսպիսի ազգային գործեր մոռա–ցութեան կամ զանցառութեան կը տր–ուին յաճախ, բայց օր յանցեր ա–ռանց քէն արծարծելու եւ եղբայր եղ–բոր դէմ նիզակ ճօճելու…

ՄԷՆ-ԱԷ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Գործազրկութիւնը մեր շրջանին մէջ

ԱՆԻԷՌ – ՓՈՒԱ – ՔՈԼՈՄՊ.— Գոր–ծազրկութիւնը միեւնոյն թափով կը շարունակուի երկու տարիէ ի վեր։ Փոխանակ մեղմանալու, երթալով կը ծանրանայ։ Ամէն օր նոր գործաւոր–ներ կ՚արձակուին եւ կուգան աւելնալ հիններուն վրայ։ Անոնք որ կը բնակին Անիէռ, նպաստ կը ստանան առանց խտրութեան, իսկ անոնք որ կը բնա–կին Գուա Քոլոմպ բացարձակ կը մեր–ժուին։ Հազար աղաչանք ու խնդրանք անօգուտ են։ «Գիւտնէ յունինք» կ՚ը–սեն եւ կը ճամբեն։

Երեւի մեր մեղքը այն է որ յա–ռաջդիմական քաղաքի բնակիչ ենք։ Անգործութեան առաջին տա–րին մենք Գուա Քոլոմպ բնակողներս երբ կը դիմէինք նպաստի սնտուկին, սիրով կ՚արձանագրէին եւ նպաստ կուտային. Երբեմն նոյն իսկ կաթ ու ածուխ եւ բաղնիքի տոմսեր ալ կու–տային, իսկ ձմրան ալ այլերու եւ կի–ներու հագուստներ բաժնեցին թէ տե–ղացիներուն եւ թէ մեզ Հայերուս։ Այնպէս որ Անիէռ բնակողները երբ կը լսէին կը նախանձէին մեզի։ Այն ատեն նպաստի գրասենեակին նախագահն էր Գ. Թիւրէ, 60 տարեկան խղճամիտ պաշտօնեայ մը որ մեր բոլոր դիմում–ները իսկոյն նկատի կ՚առնէր եւ Գուա Քոլոմպի Հայերս շատ երախտապարտ էինք։ Մանաւանդ որ Հայոց անցեա–լին ալ տեղեակ էր եւ յաճախ ցաւ կը յայտնէր մեր ներկայ վիճակին վրայ։ Մէկուկէս տարի վերջը, այս բարե–բար մարդը հիւանդացաւ եւ երեք օր վերջը մեռաւ։ Անոր մահը խոր վիշտ պատճառեց մեզի։ Որոշեցինք պաշտօ–նապէս մասնակցիլ թաղման, ծաղկե–պսակ մը դնելով։ Երեք հանգանակիչ–ներ (Գառնիկ Յովհաննէսեան, Գաբ–րիէլ Երանեան եւ ստորագրեալս) որ տունէ տուն դիմեցինք,սիրով մասնակ–ցեցան ու կոկիկ գումար մը հաւա–քելով փառաւոր ծաղկեպսակ մը չէ–նել տուինք Գուա Քոլոմպի հայ գա–ղութին անունով։ 50է աւելի ծաղկե–պսակներուն մէջ ամէնէն մեծը եւ գեղեցիկը մերն էր եւ տեղացի ժո–ղովուրդին ուշադրութիւնը գրաւեց։ Տեղական թերթերն ալ մանրամաս–նօրէն գրեցին այս մասին։ Թաղմա–թիւ Հայեր մասնակցեցան թաղման։

Անցաւ քանի մը ամիս, նոր նախա–գահը նախ կրճատեց նպաստը, իսկ քանի մը ամիս վերջը բոլորովին կտր–րեց։ Անգամ մը տեղացիի մը հարցու–ցինք թէ ի՞նչ է պատճառը։ Մար–դը բսաւ.— Նախկին նախագահին հակառակորդներուն ձեռքը անցաւ նը–պաստի գործը… Մնացեալը կը հաս–կնաք։ (Մ՚ըր ես, Գ. Խանզատեան

Ներկայիս շատ մը գործարաններ իրենց բանուորներուն գրեթէ կէսին արձակուրդ տուած են։ Օրինակ՝ մէնմիլ Շնար Վալիէր ինքնաշարժի գործարանը 4000 բանուորներուն կէ–սէն աւելին մէկ ամսով արձակած է, իսկ Անիէռի Շոսոն գործարանը երկու հազար բանուորին կէսը գրեթէ հա–նած է։ Սիթրօէնի ճիւղը ութ օրուան համար գոցուած է։ Դեռ կան մանր մունր գործարաններ, նոյն վիճակին մէջ։ Իսկ տեղ-տեղ շաբաթը երեք օր կ՚աշխատցնեն փոխն ի փոխ։ Նպաստ–եալները միշտ կ՚աւելնան մանա–ւանդ չէնքի աշխատաւորները։ Վե–րահաս ձմրան առթիւ հայ բանուորը մտահոգութեան մատնուած է։

Յակոբ Ադամեան

ՕՐ. ՊԱՅԾԱՌ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ

ԵՒ

ՏՕՔԹ. ՕՆՆԻԿ ՍՕՄՕՒՆՃԵԱՆ

Ամուսնացած

29 յուլիս 1934, Կիւմիւլճինա

թեան եւ պայքարներու ճախճախուտքին մէջէն, առանց վտանգելու անոր գոյութիւնը: Այս վերաշինութեան խորհրդանշանը եւ ճենցուկը պիտի ըլլար պետութեան բանակը: Անոր ծոցին մէջ պիտի հաստատուէին, իբրեւ պետութեան խարիսխ, հինաւուրց փրուսիոյ առաքինութիւնները, — հաւատարմութիւն պարտակա-նութեան, պարզութիւն եւ ընկերականութիւն: Եւ բանակը արժանաւորապէս պահեց հին բանակին մեծ աւանդութիւնները: Երբ ես երթամ միանալու այն ընկերներուս որոնց հետ կռուած եմ այնքան ռազմադաշտերու վրայ, ազգին պատւոյն եւ փառքին համար, պիտի աղաղակեմ անոր սերունդին, — « Ապացուցէք թէ արժանի էք ձեր նախահայրերուն եւ մի մոռնաք որ եթէ կ'ուզէք ապահովել ձեր երկրին խաղաղութիւնը եւ բարեկեցութիւնը, պէտք է պատրաստ ըլլաք ամէն զոհողութեան, այդ խաղաղութեան եւ երկրի պատւին համար: Մի մոռնաք թէ օր մը ձեր գործերն ալ աւանդութիւն պիտի դառնան»: Արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտով, գերման ժողովուրդը ճշմարիտ չարչարանքի մը մատնուեցաւ: Սարսափելի դաշնագիր մը կը ճնշէր իր վրայ եւ կը սպառնար վերջնապէս խորտակել զայն: Աշխարհը երկար ատեն չհասկցաւ թէ Գերմանիա պէտք է ապրէր ոչ միայն իրեն իրեն համար, այլեւ իբրեւ դրօշակիրը արեւմտեան մշակոյթին: Եւ սակայն հարկ էր մեզ կաշկանդող շղթաները քանդել յամրաբար եւ աստիճանաբար, եթէ չէինք ուզեր զրկուիլ արտաքին աշխարհի դիմադրութեան ժայռին: Իմ հին ընկերներէս շատերը չհասկցան այս քաղաքականութեան բացարձակ անհրաժեշտութիւնը : Սակայն պատմութիւնը աւելի արդար պիտի ըլլայ »:

Հինտէնպուրկ յետոյ կը փառաբանէ Հիթլէրը եւ անոր շարժումը, «որմէ վճռական քայլ մը առին գերման ժողովուրդը դէպի միութեան առաջնորդելու համար »:

Ինչո՞ւ կը փակուին Պոլսոյ խանութները ու գրասենեակները

« Ճիւմհուրիյէթ » կը գրէ թէ Պոլսոյ գրեթէ բոլոր կողմերը, մասնաւորաբար մեծ պողոտաներուն եւ շուկաներուն մէջ, բազմաթիւ առեւտրական տուներ, վաճառատուններ եւ գրասենեակներ սկսած են փակուիլ: Այս հաստատութիւններէն մէկ մասին փակման պատճառ եղած է շահատուրքի նոր օրէնքի գործադրութեան եղանակը, ինչպէս յայտնած են գործերը ձգող առեւտրականներէն ոմանք:

Շահատուրքի նոր օրէնքին համաձայն, հաստատութեանց շահատուրքը որոշելու համար նկատի կ'առնուի շէնքին 23 տարի առաջ գնահատուած խառն հասոյթը որ ճով կը բազմապատկուի: Այնպէս որ գրասենեակ մը որ 23 տարի առաջուան գնահատութեամբ 100 ոսկի հասոյթ ունէր, այսօր 600 կը նկատուի եւ հարիւրին հարիւրի հաշուով, այդ գրասենեակին մէջ աշխատողը պարտաւոր կ'ըլլայ տարեկան 600 ոսկի շահատուրք վճարել որուն վրայ կ'աւելցուի նաեւ հարիւրին 20տազնապի եւ հաւասարակշռութեան բաժինը, որով տուրքին ընդհանուր գումարը կ'ըլլայ 720:

Տարիներէ ի վեր ոչ մէկ զոց խանութ կը տեսնուէր Բերայի Իսթիքլալ ճատտէսիի, Թաքսիմի, Պահնէզափուի եւ Գարաքէօյի հանրակառքի պողոտային վրայ, մինչդեռ այսօր այս տեղերու խանութները մէկիկ մէկիկ կը փակուին:

ՄԱՐՍԷՅԼ-ԼԻՈՆ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄԸ

Չորեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ Մարսէյլ – Լիոն հեծելանիւի 20րդ Միջազգային մրցումը, զոր կազմակերպած էր « Փրօկրէ տը Լիոն » թերթը: Հեծելանուորդները մեկնեցան առաւօտեան ժամը 5·30ին: Այս դժուարին մրցումին իրենց մասնակցութիւնը բերած էին նաեւ մեր հայրենակիցներէն երեք հոգի, Մխիթարեան, Զուլումեան եւ Արիազեան:

Մրցումը տեղի ունեցաւ շատ դժուարին պայմաններու մէջ, որովհետեւ հեծելանուորդները ամէնքն ալ նախկին ախոյեաններ ըլլալով, ամէն ջանք կը թափէին առաջնութիւնը շահելու համար: Բայց ճիշդ հակառակը եղաւ: Ճամբու ընթացքին շատ ականաւոր հեծելանուորդներ լքեցին մրցումը, ինչ որ յուսախաբութեան մատնեց հանդիսատեսները:

Վեց հեծելանուորդներ միասին հասնելով Լիոն որոշեալ կէտը, փարիզցի Լուսիէն Վէէս *սփրինտ* մէջ առաջին կը հանդիսանայ: 350 քիլոմեթր ճամբան կտրած էր 10 ժամ 30 վայրկեան 53 երկվայրկեանէն:

Ուրախութեամբ կարդացինք լ'Օթօ թերթին մէջ մեր հայրենակիցին՝ Արիազեանին անունը առաջին հանդիսացող հեծելանուորդներուն կարգին (26րդ, առաջինէն 5 վայրկեան վերջ): Դեռ ժամ մը վերջ կուգան համաշխարհային անուն ունեցող հեծելանուորդներ:

Մանրամասնութիւնները կը պակսին: Անշուշտ « Յառաջ »ի գաւառական թղթակիցները պիտի փութան լրացուցիչ տեղեկութիւններ հաղորդել:

Հ. Ս.

ՓԱՐԻԶԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԸ, թիւ 1, որ 1855էն ի վեր կը բանէր Վէրսայլ – Լուվր գծին վրայ, վերցուեցաւ օգոստոս 14-ին, իր տեղը տալով օթօպիւսին: Այժմ ճամբան կը տեւէ 45 վայրկեան, փոխանակ մէկ ժամ 10 վայրկեանի:

ՇԱՐՔ ՄԸ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐ ծագեցան Յունաստանի մէջ: Աթէնքի շրջանին բանուորները կը պահանջեն օրական 13 ժամ աշխատանքը վերածել 8ի: Պիրէոսի նաւարանի բանուորներն ալ Աթէնք գացին, զանազան պահանջներ ներկայացնելու համար: Գործադուլի շարժումը ամէնէն աւելի զգալի է Տրամայի, Գավալայի եւ Սէրէզի մէջ: Վերջին քաղաքին մէջ խռովութիւններ ծագելով, 30 համայնավարներ ձերբակալուեցան եւ կզզի մը աքսորուեցան: Կ'ըսուի թէ օրէնքով պիտի արգիլուի գործադուլը: 17 արհեստակցական միութիւններ լուծուեցան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԱՐԺ. Տ. ՄԵՍՐՈՊ ԱՒԱԳ ՔՀՆՅ. Տ. ՄԵՍՐՈՊԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան արարողութիւն պիտի կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ, 15. *Րիւ Ժան Կուժօն*:

Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN 17, Rue Dameame, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

Բայց անմիջապէս վրադարձաւ այդ մտքէն. ոչ, կրցածին չափ բիչ պիտի խօսէր եւ պիտի ջանար ամէն բան իմանալ: Բացարձակօրէն ապահով էր մէկ կէտի շուրջ — Լէյտի Ձիլ որ եւ է բան պիտի ընէր, որ եւ է գումար պիտի վճարէր՝ գաղտնի պահելու համար իր կէս ժամուան հանդիպումը Ալֆրէտ Ճէքինի հետ, անոր մահուան իրիկունը՝ գինետան մէջ: Այդքանը կը բաւէր առայժմ ու պէտք չկար աւելի մանրամասնութիւններու մասին խորհելու: Իսկ եթէ կարենար նոր տեղեկութիւններ կամ նոր թելադրութիւններ ստանալ Լէյտի Ձիլէն, աւելի լաւ.

Լէյտի Ձիլ ժամադրավայրը հասաւ ճիշդ ժամանակին: Պարզ կերպով հագուած էր ու քօղ մը կար երեսին վրայ: Ճէնիսըն՝ որ անկիւն մը քաշուած՝ զգուշութեամբ կը դիտէր զայն, հասկցաւ որ անիկա չէր ուզեր ճանչցուիլ կամ ուշադրութիւն գրաւել: Ու երբ տեսաւ որ տիկինը առանձին էր, հանդարտ քայլերով մօտեցաւ անոր ու քաղաքավարութեամբ բարեւեց: Լէյտի Ձիլ գլխու թեթեւ շարժումով մը ընդունեց անոր բարեւը: Հակառակ իր վերապահ երեւոյթին, Ճէնիսըն զգաց որ անիկա զբաղուած միտք մը ունէր. եւ սակայն չի հասկցաւ թէ ծանօթ էր անոր անհանգիստ արամադրութիւններուն: Ճէնիսըն բաղձալի թենէն հեռացաւ եւ աչքով նշան ըրաւ Տիկինին որպէսզի իրեն հետեւի: Լէյտի Ձիլ սառնօրէն անոր ետեւէն քալեց:

— Ո՞ւր կը տանիք զիս, հարցուց ձայնով մը. չեմ գար...

— Ձեզի չեմ տանիր այն տեսակ տեղ մը ուր չպիտի ուզէիք գալ, Տիկին, բացատրեց երիտասարդը. պէտք չկայ կրնանք խօսակցիլ ուր որ կ'ուզէք, այստեղ կայարանին տակը, վեր, վար կը պտտինք... բայց կարծեմ աւելի լաւ կ'ըլլայ եթէ թէյարան մտնենք, աւելի հանգիստ կ'ըլլանք...

Տիկինը չի հակառակեցաւ ու միասին թէյարանէն ներս մտան: Առանձին անկիւն մը քաշուեցան ու Ճէնիսըն թէյ ապսպրեց:

Երբ սպասուհին հեռացաւ, երիտասարդը՝ իր աթոռին վրայ ապահով մէկտեղ մը, աչկը, նայեցաւ Տիկինին: Լէյտի Ձիլ այնպիսի ակնարկ մը նետեց անոր որ կարծես ըսել կ'ուզէր որ եթէ «կատուն թակարդը ձգեց վրայ կը գտնէ »

— Այստեղ լաւ է, այնպէս չէ՞, ըսաւ Ճէնիսըն

— Ինչո՞ւ զիս Լոնտոն կանչեցիք, հարցուց յանկարծ Լէյտի Ձիլ.

— Պարզ է, պատասխանեց Ճէնիսըն. պայմանները փոխուեցան մեր վերջին տեսակցութենէն ի վեր. թերթին զեկոյցը բերել կ'ուզեմ, զոր ձեզի գրեցի եւ անտարակոյս զարմացաք...

— Ոչ, չզարմացայ...

— Ո՞չ, այդ Ամերիկացիներուն առաջարկը ինչո՞ւ չզարմացուց...

— Որովհետեւ արդէն այդ տեսակ բան մը կ'սպասէի... Ալֆրէտ Ճէքինի բսաւ թէ այդ ընկերութեան կարեւոր մէկ գործին համար եկած էր.. գիտէի որ պարգեւ մը պիտի տային իր մասին տեղեկութիւն ստանալու համար...

Ճէնիսըն քանի մը վայրկեան լուռ մնաց՝ նայուածքը Լէյտի Ձիլին: Առիթը մտքէն անցած չէր. նորութիւն մըն էր իրեն համար. սակայն ինք չէր խօսած, երբ Լէյտի Ձիլ շարունակեց

— Ձեր հետաքրքրողը պարգեւը չէ. ես միմիայն կ'ուզեմ որ — անձնական պատճառներով — չի լսուի թէ ես Ճէքինի հետ էի այդ իրիկունը ժամը 10էն 10.30... ձեզի դրամ տուի որ — պէտքի լուռ մնաք եւ գնեցի ծանօթ նամակը առանց որուն ոչ մէկ բան կրնաք ապացուցանել...

— Օ՜հ, կը սխալիք Տիկին, ըսաւ Ճէնիսըն. նամակը ոչինչ է... գինետան աղջիկին վկայութիւնը կայ...

— Կ'ուրանամ, ընդմիջեց Լէյտի Ձիլ հանդարտ շեշտով մը. իմ խօսքս անոր խօսքին չափ կ'արժէ, թերեւս աւելի... կ'ըսեմ որ սխալած է, հոն չէի... կը կրկնեմ, հիմա որ նամակը չկայ, չէք կրնար ապացուցանել որ Ալֆրէտ Ճէքինին հանդիպած եմ...

Երբ սպասուհին թէյը բերաւ, Ճէնիսըն մտածեց քանի մը վայրկեան իր յաջորդ ընելիքին մասին. յետոյ յանկարծ քաջաբար ըսաւ.

— Լէյտի Ձիլ, միանգամընդմիշտ հասկցէք որ կը սխալիք. ես ամէն բան շիտի երբ միասին էինք անցեալ կիրակի՝ ձեր պարտէզը. իրականին մէջ ձեր կարծածէն աւելին գիտեմ... Մի՛ ըսէք որ Ալֆրէտ Ճէքինի հետ էիք այդ իրիկունը ժամը 10էն 10.30 եւ անկէ վերջ իր շարժումներուն մասին որ եւ է բան չէք գիտէր... լաւ, իմացէք որ ես ձեր խօսքին չեմ հաւատար... որովհետեւ, թէեւ ձեզի չըսի, բայց ես գիտեմ թէ ուր էր ան 10.30էն յետոյ... եւ որպէսզի ապացուցանեմ ձեզի պիտի յիշեմ անունները երկու փողոցներու որոնց Ճոսս-թըն Թաղին մէջ կը գտնուին — մէկը՝ Զարլզ փողոց, միւսը՝ Քրամուէլ փողոց... հիմա, Լէյտի Ձիլ, ասոր ի՞նչ ըսիք, այդ փողոցներուն մասին ի՞նչ գիտէք, պատասխան կ'ուզեմ

Ճէնիսըն տեսաւ որ հարուածը ճիշդ տեղին էր. Տիկինը տժգունեցաւ եւ նայուածքը սարսափի արտայայտութիւն մը ստացաւ.

— Դո՞ւք ինչ գիտէք այդ փողոցներուն եւ... եւ Ալֆրէտ Ճէքինի մասին, հարցուց. ի՞նչ...

Ճէնիսըն գլուխը թօթվեց:

— Բաւական բաներ՝ ոստիկանութեան երթալու եւ պարգեւը ստանալու համար, բայց ան... ոստիկանութիւնը... տիկին, ոստիկանութեան դիմել չեմ ուզեր, կ'ուզեմ ձեր ... կուզ նը յարգել... բայց կը ... ինք որ հ ապարակը բարձրացած է ... անցեալ կիրակիէն ասդին... ... ստացուած ... իրողութիւններու ... բարձրացուցած է անհամեմատ ... պով... Խնդիրը այսպէս է ... կրնամ ոստիկանութեան երթալ ... տեղեկութիւններս ծախել ... ... զար ունիմ... Հետեւաբար ձեզի ... մար ալ հինգ հազար կ'արժէ ...

Ճէնիսըն տեսաւ որ Տիկինը ... կախուած էր:

— Ո՛րքան շանթաժ կ'ընէք, ... նամ ոստիկանութեան երթալ.

— Ինծի չափ դուք ալ գիտէք ... միակը չէք ոստիկանութեան ... նալու, Տիկին, պատասխանեց ... անմիջապէս, եթէ երթաք, ... բեն հարցումներ պիտի ընեն ... ուզեն գիտնալ թէ ո՞ւր էիք այդ ... կունը եւ ինչ յարաբերութիւններ ... նէիք մեռնողին հետ եւ ...

(Շար.)

:::LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE:::

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire · Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone · Glacière 15-70
Metro TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Պելճիքա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Անգլիա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 18 ՕԳՈՍՏՈՍ
SAMEDI 18 Aout 1934

ԺՕՐԴ ՏԱՐԻ · 10e Année № 2776

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՐ ՍԻ Է ԲԱՆ ՓՈԽՈՒԱԾ Է

Վերջերս քանի մը գրութիւններ երեւցան Ֆրանսական մամուլին մէջ, Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի անցեալ եւ ներկայ վիճակի մասին

Մամուլին պարտքն էր թարգմանել զանոնք, ինչպէս ուրիշ բազմաթիւ նիւթեր՝ որ կապ ունին օրուան կեանքին, մեր կացութեան կամ ընդհանուր զարգացման հետ:

Եւ «Յառաջ»ն ալ թարգմանեց «Թան»ի ու «Աքսիոն Ֆրանսէզ»ի գրութիւնները, ինչպէս կը հետեւի «էքօ տը Փարի»ի շարքին՝ Թուրքիոյ մասին:

Արդ, որ եւ է մասնաւոր իմաստ ունի՞ն այս հրատարակութիւններն ու թարգմանութիւնները:

Հարցումն իսկ աւելորդ է:

Կը գտնուինք Եւրոպայի պորտին վրայ, եւ գիտենք թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ: Շատ ալ պէտք չունինք մասնաւոր «գաղտնիքներ» իմանալու

Այդ հրատարակութիւնները— եւ ուրիշներ որ կրնան ըլլալ— ամէն բանէ առաջ լրագրական պահանջներ են

Ամէն թերթ իրեն յատուկ բաժիններ ունի: «Թան»ը անցեալ տարին ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած էր կովկասեան հանրապետութեանց մասին: Այս անգամ ալ, նոյն գիտական — աշխարհագրական բաժնին տակ, եւ նոյն յօդուածագրին ստորագրութեամբ, կը խօսի մանաւանդ Հայաստանի մասին, պատմական, քաղաքական եւ տնտեսական տեսակէտով:

Ո՞չ մէկ արտասովոր երեւոյթ՝ այս իրողութեան մէջ

«Աքսիոն Ֆրանսէզ»ը եւ սահմանադրական պահպանողական — ընդդիմադիր թերթերը, որոնք Ֆրանսայի դրամատիրութեան եւ աշխարհակալութեան տարբեր օրկաններն են, կը սիրեն պարբերաբար խօսիլ Հայերու «դժբախտութեանց» մասին, քննադատած ըլլալու համար նախորդ կառավարութիւնները որ ակարացուցին Ֆրանսան՝ Արեւելքի մէջ

Թող չվիրաւորուին մեր «ազգասիրական» ջիղերը, եթէ ըսենք թէ այստեղ ալ չկայ որ եւ է զարմանալի կամ յայտնի բան:

Ուրեմն, առօրեայ կեանքի պահանջներն են ե՛ւ մէկը ե՛ւ միւսը: Ոչ որ եւ է բան փոխուած է «արեւմտեան ճակատին վրայ», ոչ ալ «հայասիրական» մտերմութիւն մըն է որ սկսիլ կ'ունենայ.

Ընդհակառակն: Ոչ մէկ ատեն այսքան համատարած հանգամանք ունեցած էր «անցուկը — մոռցուկը»: Ոչ ալ այսքան քարացած՝ աշխարհը:

Միւս կողմէ, դուք ամէն օր կը տեսնէք թէ՝ յաղթական ու պարտեալ պետութիւնները, մեծէն մինչեւ փոքրը, ի՛նչպէս կը մրցին իրարու հետ, առնուազն հաճոյք պատճառելու համար Թուրքիոյ, որ բարեկամ է բոլորին եւ զինակից՝ շատերուն հետ:

Փորձեցէք Թուրքիոյ մասին որ եւ է աննպաստ գրութիւն առաջարկել կարեւոր թերթի մը, Փարիզէն մինչեւ Լոնտոն, եւ կը լսէք մէկ պատասխան,— «Ոչ կարելի»:

Առաջնակարգ, այսպէս կոչուած «մեծ» մամուլը թղթակիցներ եւ մասնագէտ աշխատակիցներ ունի Արեւելքի համար: Արդ, անոնք անգամ կը հետեւին օրուան ազդանշանին, երբ լուրեր կամ տեսութիւններ կը գրեն:

Նկատեցէք որ նոյն իսկ Թրակիոյ Հրեաներուն տեղահանութիւնը հազիւ երկտողով մը արձանագրուեցաւ փարիզեան մէկ-երկու թերթերու մէջ: Այն ալ միայն մէկ անգամ: Իսկ Լոնտոնի թերթերը եթէ աւելի զբաղեցան, ունենալով իրենց տեղեկատուութիւնները, այդ չի նշանակեր թէ պայքար բացին յանուն հրեայ ժողովուրդի փրկութեան.

Երբ այս է պարագան Հրեաներու մասին, որոնք այնքան հզօր ազդեցութիւն ունին միջազգային հրապարակին վրայ, քաղաքական թէ տնտեսական, կրնաք հասկնալ մնացեալը:

Անցեալ տարի Միջագետքի Ասորիներն ալ փորձանքի մը հանդիպեցան: Հետեւա՞նքը,— քանի մը չնչալից նկարագրութիւններ, մէկ երկու օրատարած յօդուած՝ իբրեւ անցեալ փառք ու յիշատակ,— եւ լռութիւն:

Ասորիներուն հովանաւորները իրենք, Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ իրենց գլուխն ունենալով, չկրցան անկիւն մը գտնել, տեղաւորելու համար այդ անբախտ ժողովուրդին վերջին մնացորդը, 30-60,000 հոգի...

Կարելի էր խօսիլ, նաեւ, Թուրքիոյ Քիւրտերու մասին, որոնք մեր օրին հասան 1925–1932, հալածուելով, կռուելով, կոտորուելով եւ տեղահանուելով,— բայց մարդիկ ոճիր-արկածի մը չափ ալ չյիշուեցան

Այսօր իսկ, անխնայ կը շարունակուի Քիւրտերու նսեմացման եւ տեղահանութեան քաղաքականութիւնը: Բայց, ո՞վ է իմացողն ու պատմողը...

Ի՞նչ կ'արժէն այդ բոլորը, այն յուզումին կամ վայելքին քով որ պիտի զգային միլիոնաւոր ընթերցողներ, կարդալով թէ ի՛նչպէս անձնասպան եղած է այսինչ կոմսուհին, թէ որո՛ւ հետ կը պանդխտի միւսը, կամ ի՛նչպէս կ'անցնի կեանքը՝ «փլած» կոչուած Սոդոմ – Գոմորներու մէջ

Այսքան բաց խօսելով եւրոպական մամուլի հոգեբանութեան եւ բարքերու մասին, բնաւ չենք ուզեր թէ բոլորն ալ իյնած են թանձր անբարոյականութեան մէջ, եւ թէ Սէն Միշէլի մէկ ցնծութիւն չեն փոխեր մեր ամբողջ դատին հետ:

Շատ պարզ է մեր խօսքը,— Սթափեցէ՛ք, լուրջ եղէք, եւ մեր պահանջներուն համապատասխան եզրակացութիւններ մի՛ հանէք որ եւ է թերթի հայանպաստ կամ հակաթուրք հրատարակութենէն:

Աւելի կարճ բացատրութեամբ,— ոչինչ փոխուած է արեւմտեան կամ հայկական ճակատին վրայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՏՕՊՐՈՒՃԱՅԻ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԳԱՂԹԸ ԴԷՊԻ ԹՈՒՐՔԻԱ

Պուքրէշի «Անտիվէրսուլ» թերթը կը գրէ (9 օգոստ.) Տօպրուճայի Թուրքերու գանգուածային արտագաղթին վրայ: (Գաղթականները այժմ ոչ թէ Անատոլու, այլ Եւրոպական Թրակիա կ'երթան).

— « Քիչ ժամանակէն Հարաւային Տօպրուճայի մէջ պիտի մնայ լոկ յիշատակը այս օրինաւոր փոխրամասնութեան, որ ռումանական պետութեան տուաւ, միացման առաջին իսկ օրէն, իր թանկագին գործակցութիւնը, պահելով հաւատարմութիւնը այդ շրջանին մէջ, որու մասին Պուլկարները կը շարունակեն յաւակնութիւններ սնուցանել: Պուլկար պետութիւնը ամենափոքր արգելք մը չի դներ Պուլկարիայէն անցնող Թուրքերուն, ինչ որ ապացոյց է թէ այդ շրջանի մասին կը սնուցանէ անհիմն յաւակնութիւն մը, շրջանի մը, ուր Թուրքերը Պուլկարներուն քով չէին տար բուական գերակշռութիւն մը ունենալ: Թուրք տարրին մեկնումովը, հարաւ. Տօպրուճայի մէջ կը ստեղծուի պարապութիւն մը եւ քաղաքական անհաւասարակշռութիւն մը, որ զուտ պուլկարական տարրի համեմատութիւնը կը բարձրացնէ 70 առ հարիւրի:

Իսկ միւս կողմէն կը ճամբեն...

»»»··«««

Իսկ « Տէյլի Թէլէկրաֆ »ի կը գրեն Պոլսէն.— Ճակատագիրը քրիստոնեական եպատակներու, որոնք ենթակայ են օտարներու մասին նոր օրէնքին, դեռ եւս որոշուած չէ, բայց անոնց կացութիւնը օր օրի կը գէշնայ: Այսօր մեկնեցան 500 անձեր՝ բեռնատար նաւով մը զոր գրկած էր յոյն կառավարութիւնը: Անոնք մեկնեցան իրապէս անհաւոր պայմաններու տակ: Թշուառացած ընտանիքներ թափեցան ու իրար հրմշտկելով մտան նաւ՝ իրենց բեռներու ծանրութեանը տակ, զորս չէին կրցած ծախել: Ցուսահատ կիներ եւ իրենց սարսափած տղաքը հրաժեշտ առին իրենց մերձաւորներէն, որոնք զերծ կը մնան փոքր արհեստներու օրէնքէն:

Յոյն կառավարութիւնը գաղթականները առժամաբար կը դնէ դպրոցներու եւ հանրային շէնքերու մէջ՝ Աթէնքի շրջակայքը, մինչեւ որ վնասուի անոնց բնակութեան վայրը: Միայն օրէնքին ենթակայ մարդիկ չեն որ կը ստանդին այստեղ: Հարիւրաւոր անձեր, որանք ասկէ առաջ բարեկեցիկներ էին, կը ծախեն ամէն ինչ որ ունին, ողջէսդի սնունդ գնեն, որովհետեւ տնտեսական անշարժութիւնը անհաւոր հարուած մը տուած է իրենց»:

ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ Ծ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

»»»··«««

ՄԱՆՉՈՒՐԻՈՅ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՁԵՐԲԱԿԱԼԵԼ ՌՈՒՍՆԵՐԸ

Այս շաբթու աւելի լարուեցան Խ. Միութեան եւ Ճափոնի յարաբերութիւնները, իբրեւ հետեւանք շարք մը դէպքերու: Մանչուրիոյ կառավարութիւնը (իրականին մէջ Ճափոն) ձերբակալեց բազմաթիւ խորհրդային հպատակներ, իբրեւ լրտես կամ խափանարար ամբաստանելով: Յետոյ վերջերս երկաթուղիներու վրայ եղած յարձակումները վերագրուեցան խորհրդային գործակալներու դաւադրութեան: Կ'ըսուի թէ գետային աւազակներն ալ ուժ կ'առնեն խորհրդային գործակալներէն, յարձակումներ կատարելու համար գետանաւերու վրայ: Այս յարձակումներուն հետեւանքով վերջերս Ճափոնցի մը սպաննուեցաւ Խարպինի մէջ:

Վերջին լուրերու համաձայն, Մանչուրիոյ կառավարութիւնը մերժած է Մոսկուայի պահանջը՝ արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիի 20 խորհրդային պաշտօնեաներու ազատ արձակման մասին: Զրոյցի մը համաձայն, բանտարկեալներէն մէկը խոստովաներ է թէ Փակրանիչնայայի խորհրդային հիւպատոսարանի անդամներէն մէկը մաս կը կազմէր այն հրոսախումբին որ ճափոնցի գիներ մը սպաննեց անցեալ մարտին: Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը անմիջապէս հերքեց այս լուրը, աւելցնելով թէ Խարպինի կարգ մը շրջանակները դիտմամբ այսպիսի լուրեր կը տարածեն, աւելի ծանրացնելու համար Ճափոնի եւ Խ. Միութեան յարաբերութիւնները:

Խարպինի Խ. հիւպատոսարանի գործակատարը բողոքագրով մը կը յայտնէ թէ երկաթուղիներու ռուս պաշտօնեայ մը, Քոսթոմարով, նախատած է խորհրդային ընդհ. հիւպատոսը: Դէպքը պատահած է հետեւեալ պարագաներուն մէջ.— Սպիտակ ռուս Քոսթոմարով, որ պաշտօն ունի Մանչուրիոյ ոստիկանութեան մէջ, զինովնալով կը մտնէ խորհրդային ընդհ. հիւպատոսին վակոնը, լուտանքներ կ'արձակէ եւ կը պահանջէ ներկայացնել իր ինքնութեան թուղթերը: Հիւպատոսը՝ որ Մոսկուա կ'երթար, կը պատրաստուի բերելու իր անցագիրը, խնդրելով սպասել նրբանցքին մէջ, որովհետեւ տղան քնացած էր իր բաժնեակին մէջ: Բայց Քոսթոմարով մտիկ չըներ եւ ներս կը մտնէ անկարգ վիճակի մէջ: Թէեւ հիւպատոսը կը ցուցնէ իր անցագիրը եւ դիւանագիտական թուղթերը, բայց Քոսթոմարով խիստ գրգռիչ ընթացք մը կը բռնէ: Բարեբախտաբար հիւպատոսը կը պահէ իր պաղարիւնը, այլապէս ցաւալի պիտի ըլլար հետեւանքը:

Ճափոնական կառավարութիւնը կը հերքէ այն լուրերը թէ պաշարման վիճակ պիտի հրատարակուի Արեւելեան Չինաստանի երկաթուղին երկայնքը:

⁂ Կայարանապետի օգնական Շոլոմ (խորհրդային հպատակ), որ ձերբակալուած էր մէկ ամիս առաջ, սկսաւ ծոմ պահել, խնդրելով անմիջապէս ազատ արձակել զինքը: Ծոմը վեց օր շարունակելով բանտարկեալը ծանրապէս հիւանդացաւ եւ հիւանդանոց փոխադրուեցաւ:

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, 54ի կը հասնի ձերբակալուած խորհրդային հպատակներու թիւը: Ոստիկանութիւնը կ'ըսէ թէ մեծ քանակութեամբ ուժանակ բռնուած է այս մարդոց տուներուն մէջ եւ թէ բազմաթիւ փաստաթուղթեր եւ խոստովանութիւններ կը հաստատեն անոնց մեղսակցութիւնը:

Ճափոնի պատերազմական նախարարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որով 15 դէպքեր կը յիշէ ռուսեւմանչուրիական սահմանին վրայ, սարուան սկիզբէն ի վեր, բոլորն ալ վերագրելով խորհրդային զործակալներու: Այս դէպքերուն մաս կը կազմեն խորհրդային օդանաւերու թռիչքը Մանչուրիոյ վրայ, չինական ռոմբեռներու կազմակերպումը՝ կռուելու համար Ճափոնի դէմ, եւ սահմանադրեն յարձակումներ:

Զինակցութիւն Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ միջեւ?

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ՝ յառաջիկայ սեպտեմբերին զինուորական դաշինք մը պիտի կնքուի Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ, երբ Մոսկուա ընդունուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Այս դաշնագիրը պիտի կոչուի « փոխադարձ օգնութեան դաշինք»· եւ պիտի ստորագրուի, եթէ Գերմանիա եւ Լեհաստան շարունակեն մերժել իրենց մասնակցութիւնը երբ պետութեանց արեւելեան դաշինքին:

Աւստրիա կ'ուզէ անկցնել իր բանակը

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ՝ իտալական կառավարութիւնը համաձայն է աւելցնելու Աւստրիոյ բանակին թիւը, որպէսզի կարելի ըլլայ պաշտպանել այդ երկրին անկախութիւնը: Այս յանձնումը առաջարկուած էր անցեալ տարի, Պ. Տոլֆուսի կողմէ, եւ այժմ նորէն կ'արծարծուի, իբրեւ հետեւանք Վիէննայի վերջին դէպքերուն: Մուսոլինի եւ Շթարէմպէրկ յատկապէս խօսած են այս մասին: Իտալական կառավարութիւնը իր տեսակէտը հաղորդած է Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ, եւ կը հաստատուի թէ այս երկու կառավարութիւններն ալ համաձայն են սկզբունքով:

Աւստրիոյ վարչապետը Մուսոլինին տեսնելէ յետոյ, Փարիզ եւ Լոնտոն եւս պիտի այցելէ:

Համախմբուած զինուորները ետ կը քաշուին

Ինչպէս յայտնի է, յուլիս 25ի դէպքերուն հետեւանքով, մասնաւորապէս Իտալիա բազմաթիւ զինուորներ համախմբած էր Աւստրիոյ սահմանագլուխին վրայ: Իտալական կառավարութիւնը զեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ՝ հրամայուած է ետ քաշել այդ զինուորները, քանի որ անդորրութիւնը վերահաստատուեցաւ Աւստրիոյ մէջ: Զինուորները որոնք 40,000 հոգի են, սկսան վերադառնալ իրենց նախկին դիրքերը: Եուկոսլավիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ կառավարութիւններն ալ կը հետեւին Իտալիոյ օրինակին:

Ասորինե՞րն ալ Սուրիոյ մէջ

Ազգերու Դաշնակցութեան գաղթականներու տեղաւորման յանձնախումբի Սուրիոյ ընդհանուր ներկայացուցիչ Պ. Պրիւնէ ժամանակէ մը ի վեր մարզպանութեան մօտ աշխատանք կը տանի, ասորի գաղթականները Սուրիոյ մէջ տեղաւորելու համար, որովհետեւ Իրաքէն վերջ, ոչ մէկ երկիր չէ ընդունած զանոնք:

ՖՐԱՆՔԱՑԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎ ՄԸ ՆԻՍԷՊԻՆԻ ՄԷՋ

—·—

Նիսիպինի մէջ ժողով մը գումարուած է, ուր ներկայ գտնուած են Ֆրանսացիներ ու Թուրքեր եւ հոն տրուած են հետեւեալ չորս որոշումները.—

1· Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ սահմանագլուխը գտնուող ժողովուրդէն 260 երկրագործներուն արտօնութիւն տալ, որ սահմանէն ուրիշ տեղ մը փոխադրեն իրենց արտադրութիւնը, վաճառելու համար համաձայն էնկիւրիի համաձայնագրին:

2· Օգոստոսէն սկսեալ մինչեւ երեք ամսուան համար արտօնութիւն տալ տեղւոյն Պէտէվիներուն, Քիւրտերուն եւն·, որ կարենան ուրիշ վայրեր ճամբորդել:

3· 23 ոճրագործներու յանձնում թրքական կառավարութենէն սուրիականին եւ փոխադարձաբար:

4· Բոլոր ժամանակչրջանը լրացած անցագիրներու վերանորոգում:

« Մերսին » թերթը կը գրէ, թէ վերոյիշեալ չորս կէտերը օրինաւորապէս կը գործադրուին երկու պետութիւններու միջեւ:

1500 բանտարկեալներ կ'ըմբոստանան

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ հռչակաւոր Ուէլֆէր բանտին բանտարկեալներէն 1500 հոգի գործադուլ հռչակեցին, մերժելով աշխատանքի երթալ: Ըմբոստները կը գանգատին թէ իրենց մասին չի գործադրուիր նոր օրէնք մը, որուն համաձայն ամէն ամիս տասը օր կը կրճատուի բանտարկեալի մը պատիժը, երբ ինքզինքը լաւ պահէ: Բանտային տեսչութիւնը անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, բոլոր ըմբոստները արգելափակեց իրենց խցիկներուն մէջ եւ արգիլեց ուտելիք տալ: Բանտարկեալները այս անօրինութեան պատասխանեցին աղմուկ մը յարուցանելով և խորտակելով իրենց խցիկներուն մէջ գտնուած բոլոր առարկաները: Իրենց աղաղակները կը լսուէին շրջակայ տուներէն:

500,000 բանուորներու գործադուլը

Աշխատանքի տագնապներուն ամենամեծը կը սպառնայ Մ· Նահանգներուն մէջ: Հիւսուածեղէնի 500,000 բանուորներու պատուիրակները լիազօրութիւն տուին իրենց միութեան, ընդհանուր գործադուլ հռչակելու իր յարմար դատած պահուն, եւ միայն 12 ժամ պայմանաժամ տալով: Կը պահանջեն աւելի բարձր աշխատավարձ եւ բարելաւում աշխատանքի պայմաններու: Սեպտեմբերը ամէնէն նպաստաւոր շրջանը կը համարուի այս գործադուլին համար, որովհետեւ հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստին ամէնէն բանուկ եղանակն է:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

6. ԻՆՉՈ՞Ւ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ ԻԶՄԻՐԸ

Մեր նախորդ նամակներուն մէջ Հարըլտ Նիքըլսընի գրքին քաղուածաբար ներկայացուած տեսութիւններն ու փաստերը ամփոփելով կ'ունենանք հետեւեալ պատկերը.—

1.— Դաշնակիցները անհետեւեալ ու անխորհուրդ քաղաքականութեան մը կը հետեւէին Թրքական հարցին մէջ, պատերազմէն մինչեւ զինադադարին յաջորդող ամիսները։

2.— Թուրքիոյ, ինչպէս նաեւ Եւրոպայի հողային բաժանումները — յմոռնանք որ գաղտնի դաշնագիրները տարբեր յօդուածներ ալ կը պարունակէին — կատարուած էին անհաշիւ ու անտրամաբանական ոգիով։

3.— Դաշնակիցները գրեթէ անտեսեր էին Թուրքիան եւ թոյլ տուած էին որ անիկա սթափէր, ոտքի կանգնէր ու պատրաստուէր։

4.— Կայսերապաշտ Քըրզընը՝ աւելի իրատես, ըմբռնած էր արեւելեան խնդիրը իր ամբողջ տարողութեամբ, մինչեւ ազատական Լոյտ Ճորճը որուն հաշւին լոյսն էինք — Երանի հաւատացողներուն — երբեք չէր թափանցած անոր էութեան։

Զինադադարէն յետոյ առեղծուած կացութեան հանդէպ անոնց բռնած դիրքին մասին պիտի խօսինք հետզհետէ։

Ինչ կը վերաբերի առանձնապէս Հայ ժողովուրդի դատին, միայն ազնուապետական լորտն էր որ արդարօրէն տարիներուն յիշած ու թելադրած էր Հայաստանի անկախութեան անհրաժեշտութիւնը մինչդեռ մեր ազատական Դաշնակիցներուն միւս վարիչները, իրենց մտքէն անգամ չէին անցուցած որ հայ ժողովուրդը իրաւական ու բարոյական տեսակէտով արդար իրաւունք մը ունէր իր պատմական հողերուն տէրը դառնալու եւ անկախ Հայրենիք մը ստեղծելու։ Վկայ՝ այն քառադաշնեան գաղտնի դաշնագիրները որոնց մէջ Հայկական բարձրաւանդակը մեր ժառանգներուն հազարամեայ կը յանձնուէր այն օրերուն, երբ այլ եւս ոչ մէկ Հայ մնացած էր այնտեղ (դաշնագիր Սայքս Փիքօ, 16 Մայիս 1916), իսկ ասդին, Լոնտոնի գաւառական մշուշին մէջ Մեծն Բրիտանիոյ վարչապետը գիշերային խորհուրդներ կը շարէր «պզտիկ դաշնակիցին»։ Կը յիշէք իր ճառը 1916ին...

Կը թուի թէ ժախորդութեան գլխաւոր պատճառներէն մէկը Դաշնակիցներու նիւթին երկպառակութիւնն ու մրցակցութիւնն էր։ Ցետոյ, նաեւ այդ անհամեստ ու յախուռն որոշումները «հիւանդ մարդուն» պարտադրելու համար անոնց ցոյց տուած անհոգութիւնը։

Դաշնակիցները, ինչպէս հեղինակն ալ գիտել կուտայ, ոչ մէկ լուրջ ու արմատական միջոցի դիմեցին, կարելի է ըսել, իրենց հեղինակութիւնը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ արժեցնելու համար։ Նաւատորմ, բանակ, վերջնագիր քանի մը ամիս, քանի մը տարի՝ Վոսփորի ջրածփեալ ափերուն վրայ ու յետոյ յանկարծ անփառունակ նահանջ՝ ահաւոր փոթորիկի մը պահուն որ պայթեցաւ յաջորդ իրենց դիւանագիտական սխալներուն։

Այս մասին երկու կարծիք չկայ։

Իսկ մեր դժբախտութիւնը բացատրելու համար, շարունակ կը կրկնենք որ Անգլիան ու Ֆրանսան «մեզ խաբեցին, մեզ չէին սիրեր, Թուրքը կը սիրէին»։

Ժամանակ է որ սրբագրենք այդ թիւրիմացութիւնը որ ծուռ ճամբու մը կ'առաջնորդէ մեզ եւ մոռնանք իրեւ «պետական ազգ»։

Քաղաքական կեանքի մէջ «սիրելու չսիրելու» հարց գոյութիւն չունի. Ոչ Անգլիան, ոչ Ֆրանսան մասնաւոր թշնամութիւն մը չունէին մեզի հանդէպ։ Եթէ նոյն իսկ ունենային, ատիկա դեռ պատրուակ մը չէր որպէսզի անոնք չգոհացնէին մեր պահանջները, եթէ մեզի գոհացում տալով օգտուողները պիտի ըլլային իրենք։ Զպիտի ուզէի յիսուն տարիէ ի վեր մեր մտքերուն մէջ տեղաւորուած համոզում մը վճռապէս ժխտել, բայց կը հաւատամ թէ աւելի ճիշդ պիտի ըլլայ ըսել որ Եւրոպան ոչ թէ բացարձակօրէն չուզեց մեր անկախութիւնը, այլ նիւթապէս կարելիութիւնը չունեցաւ զայն իրագործելու. արգելքները բազմաթիւ էին։ Ինծի՛ հեռու Եւրոպական դիւանագիտութեան ապիկար ու շատ անգամ անբարոյական շարժումները արդարացնելու փորձութիւնը։

Բաղձալի է միայն որ քիչ մը աւելի գործնական միտք ունենանք եւ չափաւորենք մեր միամտութիւնները։

Եթէ Մեծն Բրիտանիոյ համար կայսրութեան աւանդական շահերուն տեսակէտէն Հայաստանի անկախութիւնը անհրաժեշտ ըլլար այդ շրջանին, անիկա ոչ միայն մեզ «կը սիրէր», այլ «խենթի պէս կը սիրահարէր»։ Բայց այդպէս չեղաւ։ Հայաստանը շահաբեր երկիր չէր եւ տնտեսական ու քաղաքական արժէք չէր ներկայացներ։ Իսկ բրիտանական նաւատորմը յանուն երախտագիտութեան չէ որ կը յածի աշխարհի ջուրերուն վրայ...

Ուրեմն Անգլիան ինչո՞ւ «ճանչցաւ» Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ ինչո՞ւ ստորագրեց Սեւրի դաշնագիրը, պիտի հարցնէք։ Որովհետեւ Հայ ժողովուրդը յամի տեսան 1918 կատարուած իրողութեան մը առջեւ գըտաւ Եւրոպան։

Ուրիշ ճար չունէին։ Իսկ թէ ինչու Հայաստանի անկախութիւնը միայն երեսուն ամիս տեւեց, այդ մասին յուսախաբութիւններ պիտի տանք հետզհետէ, ներկայացնելով Եւրոպայի արեւելեան քաղաքականութեան նախկան դիծերը 1919էն յետոյ։

Հիմա միայն կարդանք Նիքըլսընի գիրքը, տեսնելու համար թէ ինչպէ՞ս էր կացութիւնը «ահաւոր փոթորիկին» նախօրեակին։

Նախ եւ առաջ Իզմիրի «արկածախնդրութի՞ւն»։

X

1919ին Փոքր Ասիան դաշնագիրներով երեք տարբեր գօտիներու բաժնուած էր — Ֆրանսական, Իտալական եւ Հայկական Այդ թուականին «շատ մեծ հաւանականութիւն կար որ Միացեալ Նահանգները պիտի ստանձնէին Հայաստանի հոգատարութիւնը, մինչեւ Ռուսաստանի ապաքինումը»։ Բայց յունական արշաւանքը անջատ ծրագիր մը չէր. անիկա մաս կը կազմէր բաժանումի յատակագծին։

Կ'րսուի թէ Յոյները Իզմիր ղրկողը Լոյտ Ճորճն էր։ Ան չէր հաւատացած թէ Յունաստանը ի վիճակի չէր մինակը գաղթավայր մը հիմնելու «Ասիոյ ըրթանքին վրայ» եւ գործած էր ինքն իր գլխուն, առանց տեղական պայմանները ուսումնասիրելու եւ առանց ականջ կախելու Լորտ Քըրզընին կամ զինուորական ու քաղաքական մասնագէտներուն։ Կ'րսուի նաեւ որ անիկա, առանց նկատի առնելու հետեւանքները, ուժ տուած էր Յունաստանի պահանջներուն զորս կարելի չէր արդարացնել ոչ ցեղային, ոչ քաղաքական, ոչ տնտեսական, ոչ ալ ռազմագիտական տեսակէտներով։ Լոյտ Ճորճը, կ'րսէին, հմայուած էր Վենիզելոսի կախարդանքով եւ այդ որոշումները տուած էր՝ Խորհրդոյ գըլխուն խաղ մը խաղալու նպատակով։

Այս պատմութիւնները չափազանցուած են, կ'րսէ Նիքըլսըն եւ կը բացատրէ թէ ինչու։

Այն շրջանին երբ Անգլիոյ վարչապետը այդ որոշումները կը առնէր, պետութիւնները կենսական անհրաժեշտ միջոցները տրամադրել Յունաստանին, որպէսզի կարենար պաշտպանել իր ամանները Փոքր Ասիոյ մէջ։ Թրքական նաւատորմն ու բանակը բացառնուած չէին այդ օրերուն եւ դաշնագիրը «յինչպէս մը պիտի խմբագրուէր որ անոնք ապառնալիք չըլլային նաեւ ապագային։ Միւս կողմէ Յունաստան, բաւական կոկիկ բանակ մը ունէր եւ Եգէականի ամբողջութեամբ իր տիրապետութեան տակն էր։ Մնաց որ անիկա առանձին չպիտի ըլլար Իզմիրի մէջ՝ Թուրքիոյ դէմ իրեն օգնելու պիտի ունենար Իտալիան՝ արեւելքէն ու հիւսիս – արեւելքէն։ Ֆրանսան Կիլիկիոյ մէջ էր, իսկ Թուրքիոյ արեւելքը պիտի հիմնուէր Հայաստան մը՝ ամերիկեան կամ ռուսական հոգատարութեան տակ. Բացի այդ, ապագայ Թուրք կառավարութիւնը Պոլսոյ կամ Կոնիայի մէջ մեծ պետութեանց ուղղակի հսկողութեան տակ պիտի ըլլար։ Թուրքիան չպիտի կրնար յարձակիլ յունական գօտիին վրայ, որովհետեւ այդ տեսակ գործողութիւն մը դաշնագրի խախտարում պիտի նշանակէր եւ անիկա ինքզինքը պիտի գտնէր ճակատ – ճակատ, ոչ միայն Յունաստանի, այլ Իտալիոյ Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ նոյնիսկ Ամերիկայի հետ։

Կարելի է ըսել հիմա որ այս տեսակ հաւասարակշռութիւն մը պատրանք էր նոյնիսկ 1919ին։ Եթէ այդպէս է, ուրեմն փոխանակ ջնադատելու որ Լոյտ Ճորճ Յոյները Իզմիր ղրկեց, աւելի արդար պիտի ըլլար ըսել թէ ան չնախատեսեց որ Ֆըրանսան Կիլիկեան պարպելով անջատ հաշտութիւն պիտի կնքէր Թուրքերուն հետ, չնախատեսեց որ Իտալիան պիտի լքէր իր «գօտին», չնախատեսեց որ Ամերիկան նոր պատասխանատուութիւններ չպիտի ստանձնէր, չնախատեսեց որ Ռուսիան Թուրքիոյ հետ պիտի բարեկամանար, իսկ դաշնակիցները առանձին ու անհեցուկ պիտի ձգէին Յունաստանը։ Եւ այս բոլոր դէպքերը պատահեցան գրեթէ միաժամանակ.

Գալով այն մեղադրանքին թէ Լոյտ Ճորճ արհամարհած էր մասնագէտներուն խորհուրդը, Նիքըլսըն կարգ մը լուսաբանութիւններ եւս կուտայ։ Ճիշդ է որ, կ'ըսէ, Քըրզըն համաձայն չէր Փոքր Ասիոյ բաժանումին ու մանաւանդ հակառակ էր Իզմիրը Յունաստանին յանձնելու ծրագրին. ճիշդ է որ կարգ մը պատասխանատու դէմքեր այդ հարցին կարգադրութեան մէջ նկատի կ'առնէին հայկական խնդիրները. Ճիշդ է որ զինուորական մասնագէտներուն մեծագոյն մասը այն կարծիքը ունէր թէ Յունաստանը ինքն իր գլխուն չէր կրնար մինչեւ վերջ պահել Իզմիրը՝ Թուրքիոյ դէմ. Ճիշդ է որ Արտաքին գործոց նախարարութիւնը որոշ առարկութիւններ ունէր, եւ սակայն Լոյտ Ճորճ բոլորովին առանձին չէր։ Վեհաժողովին բրիտանական պատուիրակութիւնը, Պալֆուրն ալ միասին առնելով, կը բաժնէր անոր տեսակէտները, գոնէ որոշ սահմանի մը։

Ուրեմն, կ'աւելցնէ հեղինակը, Յոյները Իզմիր ղրկելու որոշումը որ շատ վնասակար եղաւ թէ անոնց եւ թէ եւրոպական պետութիւններուն համերաշխ գործակցութեան համար, բընաւ գաղտնի առնուած քայլ մը չէր, այլ տրամաբանական հետեւանքը այն որոշումներուն որոնց յանձնառու եղած էր Լոյտ Ճորճ եւ որոնց պատասխանատուութիւնը իրը չէր միայն(*)։

Եթէ Փոքր Ասիոյ Հայերը ինքնորոշման իրաւունք պիտի ստանային, եթէ Ֆրանսան ու Իտալիան բնագաւառ հողամասեր պիտի գրաւէին Անատոլուի մէջ, ինչպէ՞ս կարելի էր հելլենական գաղութներուն մերժել այդ տեսակ ինքնավարութիւն մը, իսկ Յունաստանը զրկել այդ գաղութները պաշտպանելու իրաւունքէն։ Աշխարհագրական ու կլիմայական տեսակէտներով Փոքր Ասիոյ այդ մասը — Պոլսոյ հարաւը — Եգէականի շրջաններուն յատկանիշները ունէր ու բոլորովին տարբեր էր Անատոլուի բարձրաւանդակէն։ Տնտեսական պայմանաւորութիւններ ձեւը պիտի առնէին Իզմիրի մէջ, Թրքական առեւտուրին համար։ Յունական պահանջներուն գոհացում տալու համար մէջտեղ բերուած պատճառաբանութիւնները շատ զօրաւոր էին. Դժուարութիւնները անյաղթելի չէին երեւար, իսկ դըժբախտաբար խնդիրը չափազանց մեծ դեր մը կը կատարէր այդ նկատումներուն մէջ։

Վարչապետ Լոյտ Ճորճ յանձնառու էր։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(*) Հ. Նիքըլսըն որ իբրեւ մասնագէտ՝ անդամ էր «Յունական յանձնախումբին», Լոյտ Ճորճի գլխաւոր գործակիցներէն մէկն էր եւ համամիտ էր անոր։ Այդ է պատճառը որ, ինչպէս ինքն ալ կը խոստովանի, կը ջանայ արդարացնել վարչապետը

ՆՈՒԱՂ

— Ինչո՞ւ այդքան խառնէին կը հոկեն Սթալինի մօրը վրայ։

— Որովհետեւ երկրորդ Սթալին մը չծնի

X

Լէնինկրատի սպառողական համագործակցականը կը կոչուի — ԼՍՓՕ։ Ասիկա հետեւեալ ձեւով կը կարդան— «Լափայ Սխալոչ փոսլէտնիթէ օսթաթըցի», որ կը նշանակէ՝ «Լափէ՛, տիրոջդ վերջին մնացորդները»

X

S.S.S.R. գիրերը որ կը նշանակեն խորհրդային Ռուսիա, հետեւեալ կերպով կը մեկնուին — «Սթալինովա Սմըրթ Սփասեթ Ռոսիա» (պայկարերէն առոգանութեամբ, որ բառացի նոյնն է ռուսերէնի հետ)։ Իսկ հայերէն կը նշանակէ — «Սթալինեան մահը կը փրկէ Ռուսիան»։ Իսկ U.S.S.R. կը մեկնուի՝ «Ուպիի Սթալինա, Սփասեշ Ռոսիա» — «Սպաննէ Սթալինը, կը փրկես Ռուսիան»։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԱՒՍՏՐԻԱ

Յայտնի է որ Ադոլֆ Հիթլեր ինք ընիկ Աւստրիացի ըլլալով մէկտեղ՝ սկիզբէն իսկ բուռն առնչութեամբ մը տոգորուած էր հանդէպ աւստրիական մասնակի պետականութեան եւ մանաւանդ հին Աւստրիոյ կայսերական գերդաստանին՝ Հապսպուրկներու հարստութեան։ Այս վերջիններու եւ առհասարակ մեծ ու փոքր իշխանական գերդաստաններու մէջ կը տեսնէ գերման ազգային միութեան գըլխաւոր թշնամիները։ Եւ բնական է որ իր քաղաքականութեան հիմնական կէտերէն մին կը տեսնէ միեւնոյն ազգին պատկանող այդ երկու հատուածներուն քաղաքական միութեան, մէկ ընդհանուր պետականութեան սահմաններուն մէջ։

Սխալ պիտի ըլլայ սակայն այդ հիմնական քաղաքականութիւնը Հիթլերի եւ իր կուսակցութեանը միայն վերագրել Գերմանիոյ թէ Աւստրիոյ մէջ։ Իրականութիւնն այն է, որ այդ ծրագիրը կը հետապնդեն, այսօր թէ այնօր, անխտիր բոլոր Գերմանները, բացառութեամբ իշխանատենչ սակաւաթիւ շրջանակներու, Վիէննայի մէջ. Հիթլերէն դեռ շատ առաջ, գերմանաւստրիական միութեան ջերմ քարոզիչներն էին մանաւանդ այդ երկու երկիրներու ընկերվարական կուսակցութիւնները։ Ռայխսթակի նախկին նախագահ Փաուլ Լէօպէ կը գլխաւորէր լայն – ժողովրդական հոսանք մը, որուն բուն նըպատակը միացման (անշլուս) գաղափարին իրականացումն էր։ Եւ այդ ծրագրին հետապնդումը Աւստրիոյ ընկերվարականները իրենց սրտին նոյնչափ մօտ կը համարէին, որչափ՝ Գերմանիոյ ընկերվարականները։ Միւս կուսակցութիւնները եւս աւելի կամ նուազ եռանդով նոյն այդ գաղափարը կը հետապնդէին։

Նախահիթլերեան Գերմանիոյ մէջ հաւ՝ ոչ մէկ խմբակ սկզբունքով դէմ էր այդ ծրագրին։ Նոյնը կարելի չէ ըսել սակայն Աւստրիոյ մէջ երկար տարիներէ ի վեր իշխող քրիստոնէական – ընկերային (կաթոլիկ) կուսակցութեան մասին։ Այդ կուսակցութեան երբեմնի եւ երկարամեայ պետը, գերապայծառ Զայփէլ, երկու յարի վրայ կը խաղար, իր միտահոգութեան գլխաւոր առարկան ունենալով սեփական իշխանութեան պահպանումը եւ ամրապնդումը։

Գերման եւ աւստրիական ազգային միութիւնը, հակառակ պարտութեան փաստին, իրականացած պիտի ըլլար դեռ 1919—1920ին, պատերազմէն անմիջապէս ետք, եթէ Քարլ Թագաւորին՝ Աւստրիոյ վերջին միապետին առաւօրական եւ իշխանատենչ գերդաստանային մասնակի շահերը մէջտեղ հանուած չըլլային, ամէնէն ճգնաժամային պահի մը, հակադրուելով նորաստեղծ գերման հանրապետութեան՝ իրականին մէջ սակայն գերման ընդհանուր –ազգային շահերուն։

Հակառակ այս ամէնուն, Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ միացումը դարձեալ իրականացուած պիտի ըլլար շատոնց, եթէ արտաքին աշխարհի եւ մանաւանդ Ֆրանսայի ու անոր փոքր դաշնակիցներուն դիմադրութիւնը մէջտեղ չելլէր շուտով. Այդ դիմադրութիւնը աւելի ամրապնդուեցաւ եւ կազմակերպուեցաւ մանաւանդ 1921—1923էն ետք, երբ յիշեալները Թուրքիոյ հետ եւ Արեւելքի մէջ հաշտարար կերպով (Ֆրանքլէն Պույոն— ինկիւրի, Լոզան եւն.) յարդարեցին իրենց առկախ հաշիւները եւ Գերմանիոյ կողմը դարձուցին իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը։ Թուրքիոյ աստղը մէկ անգամ եւս փայլեցաւ երկնակամարին վրայ։

Զերկարենք սակայն։ Գերման եւ աւստրիական միութեան հարցը՝ առկէ ի վեր եւ անորոշ ժամանակով մը դադրած է գործնական քաղաքականութեան առարկայ ըլլալէ։ Ոչ երէկուան եւ ոչ ալ այսօրուան գերման ղեկավարները երազատես ըլլալու չափ միամիտ են կարծելու համար թէ դիւրաւ իրագործելի գաղափար մըն է այլ եւս միացումը, դիւանագիտական թէ այլ եղանակով մը։

Եւ սակայն, ազգային խոչընդոտներու յաւէտ հետապնդումը տեսական եւ բարոյական գետնի վրայ՝ կասկածելի կարելի չէ արգելքին ճնշել միջոցներով։ Երբ արդարացի գաղափար մը վարակած է ժողովուրդի մը սիրտը եւ հոգեւոր խորտակած վարչական – սահմանային բոլոր գիծերը, կարելի բան չէ այլեւս արմատախիլ ընել զայն։ Օր մը չէ օր մը ան իրականութիւն պիտի դառնայ անպայման նպաստաւոր պայմաններու տակ։ Նոր ցնցում մը աշխարհի վրայ, քաղաքական շահերու փոփոխութիւն եւ դասաւորում մը՝ պիտի դառնայ ճանապարհը գերման եւ աւստրիական միութեան առջեւ։ Կասկած չկայ ատոր։ Ինչո՞ւ երկու չափ եւ երկու կշիռ նըման խնդիրներու մասին, երբ մանաւանդ Եւրոպայի ամէնէն մեծ եւ ամէնէն քաղաքակիրթ ազգերէն մէկուն կը վերաբերի այն։ Այսօր, Իտալիա մը, օրինակ, կը կարծէ աւելի իրաւունքներ ունենալ Աւստրիոյ մասին, քան ցեղակից Գերմանիան։ Եւ պէտք ալ չէ տեսներ բնաւ հարցնելու երկրին բուն իսկ տիրոջը՝ ժողովուրդին կարծիքը, որ վեր է ամէն տարակոյսէ.

Այսպէս ըլլալով մէկտեղ, այսօրուան Գերմանիոյ վարիչները անիրագործելի կը համարին — անշուշտ ներկայիս համար — միացման գաղափարը։ Այդ պատճառաւ ալ, Աւստրիոյ վերջին դէպքերը եւ ազատամարտական բռնկումները կը համարուին տեղական կուսակցական ուժերու եւ կազմակերպութեանց գործ եւ ոչ այլ ինչ։ Հիթլեր բաւական իրատես քաղաքագէտ մըն է եւ չէր կրնար չնախատեսել գալիք պատուհաս՝ հակառակ պարագայի մը։ Առով ալ բացատրելու է իր անմիջական եւ արագ հրամանը աւստրիական դէպքերու առթիւ՝ գոցելու սահմանագիծերը։

Հետաքրքրական է նաեւ յանել իր կարծիքը այդ մասին, արտայայտուած «Տէյլի Մէյլի» թղթակցի հետ ունեցած տեսակցութեան մը միջոցին։

«Մենք մտադիր չենք յարձակում գործելու Աւստրիոյ վրայ, եւ սակայն ի վիճակի ալ չենք խանգարելու, որ ան վերականգնէ իր պատմական միութիւնը Գերմանիոյ հետ։ Այս երկու պետութիւնները մէկ գիծով միայն բաժնուած են իրարմէ, եւ այդ գծին երկու կողմերը կ'ապրին միեւնոյն ցեղին պատկանող ժողովուրդներ։ Եթէ օրինակ Անգլիոյ մէկ որոշ մասը արուեստական կերպով բաժնուած ըլլար Մնացեալէն, ո՞վ պիտի ջանար խանգարել անոնց կրկին միացումը։ Մինչեւ 1806 թուականը, Գերմանիան եւ Աւստրիան միացած էին։ Եւ սակայն, Աւստրիոյ միացումը (անշլուս) հրատապ խնդիր մը չէ այսօրուան համար։ Ես փաստ եմ որ, ամբողջ խնդիրը պիտի պարզուէր, եթէ ազատ քուէարկութիւն մը տեղի ունենար Աւստրիոյ մէջ։ Եւ շատ բնական ալ է, որ Աւստրիոյ Գերմանները կը փափաքին միանալ իրենց ցեղակիցներուն, Գերմանիոյ մէջ։ Բայց եւ այնպէս մենք գիտենք, որ այս նպատակը իրագործելի չէ ներկայիս, քանի որ ... շատ մեծ է մնացեալ Եւրոպայի հակառակութիւնը։

Քաղաքական հարցերու մէջ զանցութիւնները չեն վճռական դեր խաղացողը, որչափ ալ արագ ըլլան անոնք։ Արդար դատի մը հետապնդումը եւ իրականացումը՝ յարմար րոպէին եւ որ նոյնչափ կարեւոր է — տրամադրելի հնարաւոր միջոցներով միայն

Վ. Թ.

ԻՆՉ ԸՆԵԼ ՍՈՎԻ ԴԷՄ

ԵՐԲ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԸԼԼԱՅ

Անգլիական թերթ մը կը գրէ թէ Գերմանիոյ մէկ քաղաքին մէջ հիմնըւած է փորձի համար գործարան մը, ուր կառավարութեան նիւթական օժանդակութեամբ եւ քիմիագէտներու հսկողութեան տակ կ'աշխատին փայտէն glucose արտադրել։ Յայտնի է թէ կլիւքօզը դիւրութեամբ կարելի է փոխել նիթրօ – կլիսէրինի (պայթուցիկ)։ Ընդհ. պատերազմի ժամանակ, Գերմանիոյ ժողովուրդը շատ տառապեցաւ ասկէ, որովհետեւ իր սնունդին վերաբերեալ նիւթերը յատկացուեցան պայթուցիկներու պատրաստութեան։ Փայտէն կլիւքօզ եւ քարպօ – նիթրատ պատրաստելով, Գերմանիա կ'աշխատի սովի չմատնուիլ նոր պատահականութիւններու առջեւ։ Հիմնուած գործարանին կից հակայ անտառներ կան, որոնք տարեկան մեծ քանակութեամբ եւ աժան գնով կլիւքօզ եւ քարպօ – նիթրատ պիտի հայթայթեն ժողովուրդին պարենաւորման կամ երկրին ինքնապաշտպանութեան համար։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՄԵՐ ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ

ԴԱՐՁՆԵՆՔ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

Լրացնեմ տեղեկութիւններս Ա... մըլթէյնի ազգ. բուժարանի մասին. Այս բուժարանէն զատ կան ... երկու նոր եւս Համմանայի ... նուէր թոքախտանոցն է, հիմն... քսանեւհինգ տարիէ ի վեր ամերիկ... եան միսիոնարական հաստատութեան ... մը կողմէ, իսկ միւսը պետական ... ժարանը, Պհամտէյ գիւղին մօտ ... երկու բուժարաններուն մէջ ալ ... յեր կան որոնք մասամբ վճարովի ... Շատ մը հայ հիւանդներ, իրենց ... ւանդութեան առաջին շրջանին ... դիմեն վերոյիշեալ երկու բուժարա... ներէն մէկուն կամ միւսին, ... միան մինչեւ որ իրենց դրամը ... ռի, յետոյ բնականաբար ... հանուին։ Այս անգամ իրենց ... կ'իյնայ ազգային բուժարանը ... դիմեն հոն, երբ արդէն իրենց ... գութիւնը երրորդ աստիճանը ... է։ Բուժարան կուգան մեռած ... կով ու հայկական բարի ... թեամբ։ Հիւանդներուն ... ապաւէն որ մէկ օրէն միւսը ... մը հիւանդը ազէկնայ, ... հիւանդանոցէն, իսկ եթէ հակառակ ... պատահի, ինչ որ անխուսափելի ... այն ատեն մա՞հն է եկեր ... Զարմանալութիւններ հազար ... գար գոյներով։

Անտարբերութիւնը եւ վարչութի... նը միշտ նկատի ունեցեր են բուժա... րանի վայրը, որ... աւելի ... տեղ մը փոխադրելու ... ունեցեր են, բայց միշտ յետաձգ... է շատ որոշ պատճառով։ Ժամանա... մը սակայն, այդ ալ իրականացաւ ... ւեցաւ եւ անպայման կը կատարուի ... եթէ չպատահէր անպատեհ...

Իտալացի բարեկէր ու ... կայուածատէր Պ. Նինօ Մասար... մը, ինքնաբերաբար, խնամակալու... թեան կը ներկայանայ եւ անոր ... բամզապրութեան տակ կը դնէ ... բանի մը շինութեան համար, Լիբա... նանի Ժամհուր գիւղի մօտ ... իր կալուածներէն 6000 կանգուն ... Վայրը նպատակայարմար է, ... յանքին, 410 մէթր բարձրութեան ... րայ, ծովահայեաց եւ օդասուն ... գիւղացիներուն բոլոր ... գիրը ջուրը կը ձգէ Պ. Մասար... դարձեալ խնամակալութեան կը ... կայանայ, եւ ցուակցութիւնը ... նելէ ետք, իր տրամադրած ... չափը կը բարձրացնէ 10,000 կանգու... նի, շահագործելու համար ... բուժարանին։

Բուժարանի մը կառուցումը Ժամ... հուրի մէջ ժախողելէն ետք, խնամա... կալութիւնը եւ գաղութիւնը ... ուշադրութիւնը կեդրոնացուցին ... մանայի վրայ. հոն կարենալ ... վայր մը գնելով։ Եւ արդէն կ'իմանա... որ 1600 կանգուն հողի համար ... ուծառերով հետ համաձայնութեան ... եկած են։ Շէնքերու շինութեան ... հողի ծախքերը կը նախահաշուի ... 2500—3000 սոկ ոսկի։

Բուժարանս, Պէյրութի մօտ ... լուն, մինչեւ հիմա ամէնէն ... ւիրաբերողը եղած է Պէյրութի ... ութիւնը, բայց հիմա որ նոր ծրագ... ներ կան եւ ահագին գումարներ ... ճարելի չինութեանց ու հողի, ... որ այդ ... համազգային։ Եւ արդէն, ... բուժէն ի վեր, հիւանդներ կ'ընդ... Լիբանանէն եւ Սուրիայէն զատ ... գեստինէն, Կիպրոսէն, Եգիպտոսէն ... Պարսկաստանէն, մինչեւ հեռաւոր ... մերիկաներէ։ Ուրեմն ինչո՞ւ ... գաղութներն ալ իրենց նիւթական ... ջակցութիւնը չբերեն այս ... կենսական հաստատութեան, ... սեղէն ներս հաւասարապէս կը ... ուէն ազգին բոլոր զաւակները, ... անոնց տեղական եւ յարանուանական ... խտրութեան։

Քիչ մըն ալ նկատի առնենք ... ժարանին նիւթականը. Դժբախտ... բար ազգային շատ մը հաստատու... թիւններ բացարձակապէս զուրկ ... եղած հասութաբեր կալուածներէ ... Անոնց եկամուտի միակ աղբիւրը ... մած է հայ աշխատաւոր ... գին քսակը։

Այդպէս է նաեւ պարագան ազգ... յին բուժարանին։ Այդ օրհնեալ ... ատկն է որ մինչեւ 1934 յունիս 30 ... նամեր է 740 հիւանդներ, որոնցմէ ... հոգի ապաքինած ու մեկնած են ... այսօր կը հոգածուեն 35 հիւանդա... ւորներ, բոլորն ալ ձրի բացի ... անձերէ. Իւրաքանչիւր ամիս կը ... սուի 400 սուրիական ոսկի (8000 ֆր... Բուժարանը կը պահէ 14 պաշտօնեա... ներ որոնց 13ը վճարովի են, իսկ ... նուիրաքեալ Օր. Նիլըն, որ կը ...

ընթանար Կազինի կամքին հետ, ինծի պատասխանեցին թէ հարցումս ծիծաղելի ենթադրութիւն մըն էր միայն, այնպէս որ չէր արժեր նկատի առնել զայն…

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Դաշտաւանդէս

ԿԱՐՏԱՆ, 13 օգոստոս (Ցառաջ)։— Դաշտահանդէ՞ս, դաշտահանդէս … 1934ի ամառը իսկապէս աննախըն-թաց եղաւ իր բազմաթիւ «շքեղ» դաշտահանդէսներով։ Եւ այս հինգերորդն է, ան ալ Գիվէռի պէս փոքրաթիւ գաղութի մը համար։

Այս անգամ Կրթասիրաց Միու-թիւնն է որ հրապարակ եկած է մեծ դաշտահանդէսով մը։ Առաւօտ է։ Ա-մառնային առաւօտ։ Արեւը կը բարձ-րանայ սկաւառակի մեծութեամբ եւ իր տաք ու կիզիչ ճառագայթներով կենդանութիւն կը բաշխէ ամէն դի։ Գաղութին մէջ ընդհանուր եռուզեռ մը կը տիրէ։ Մեծէն մինչեւ ամենա-փոքրը արտասովոր ուրախացած ,ըղ-ձացումներով գեղուն կը ճռուողեն անդադար։ Համայնակութիւնը գունդ առ գունդ կը դիմէ Սէն Փիէռի դաշ-տավայրը։ Գիվէռի ճամբուն յարա-կից՝ քանի մը բարձրաւանդ ծառե-րու եւ կանանչազարդ մարգերու վը-րայ բազմութիւնը խռնուած՝ անհամ-բեր կը սպասէ հանդէսի պաշտօնա-կան բացման։ Ընկերոջ մը հետ անդ կը գրաւենք հեռաւոր ծառի մը տակ՝ …

…որպէսզի կրակը չմարի, որպէսզի ան-բոցը չսեւնայ։

Գոհունակ սրտով կը հեռանանք դաշտավայրէն մեզ հետ տանելով օր-ուան գեղեցիկ տպաւորութիւնները

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀԵԾԵԼԱՆԻԻ ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄ

Այսօր, շաբաթ Լայփցիկի (Գեր-մանիա) մէջ տեղի կ'ունենայ հե-ծելանիւի աշխարհի ախոյենութեան թէ «ամաթէօռ» եւ թէ «փրօֆէսիօ-նէլ» միջազգային մրցում մը։ Այս մրցումը տեղի կ'ունենայ ամէն տա-րի որոշելու համար համաշխարհա-յին ախոյեանը, կազմակերպիչն է F.C.I. (Ֆէտէրասիօն Սիքլիստ Էնթէր-նասիոնալ)։

Մրցումին կը մասնակցին Ֆրան-սայի, Իտալիոյ, Պելճիքայի, Անգ-լիոյ, Գերմանիոյ, Զուիցերիոյ, Սպա-նիոյ, Հոլանտայի, Լիւքսէմպուրգի, Չեխոսլովաքիոյ, Լիթվանիոյ եւ Փոլ-կարիոյ այս տարուան ախոյեանները, …

…Թէ Նախորդ տարիներու պէս նո-րէն իտալացի հեծելանուորդները պի-տի շահին ախոյենութիւնը։ Բայց ի-տալացի հեծելանուորդներ Կուէռայի եւ Գիննայի միջեւ ճամբու ընթաց-քին անհամաձայնութիւն ծագած ըլ-լալով, Ֆրանսացի մրցորդները առի-թէն օգտուեցան եւ առաջին հան-գիստացաւ Ժորժ Սփէյշէր, իսկ երկ-րորդ Անթօնէն Մայնիէր …

ՄԱՄՈՒԼ

ՑՈՅՑԵՐ ԵՒ ՑՈՒՑԱԽԱԲՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդա-ծութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (31 յուլիս)։

— «Մեր ներքին Թուրքերը, բառ ե-րեւոյթին, իրենց յոյսերնին կտրած են թէ պիտի կարենան Հ. Յ. Դաշ-նակցութեան մահացու հարուած մը հասցնել վերջին ամիսներու ընթաց-քին իրենց գործադրած միջոցներով։

Հաւատացին թէ Նիւ Եորքի սպա-նութեան առթիւ ոճրային աղմուկ հանելով եւ այդ սպանութիւնը ամէն գնով Դաշնակցութեան վրայ ծգելով՝ պիտի յաջողին ծեբբանկալել, աքսորել կամ դատապարտել տալ Դաշնակցու-թեան ղեկավարները։ Բայց չափա-զանց յուսախաբ եղան, երբ տաս-նեակ հազարաւոր տոլարներ ծախսե-լէ, ամէն տեսակ մատնութիւն, զր-պարտութիւն եւ կեղծ վկայութիւն ը-նելէ յետոյ ալ, չկրցին ու եւ է կերպով կապել Նիւ Եորքի դատավարութիւնը Դաշնակցութեան ղեկավարներուն հետ։

Հաւատացին, թէ ամիսներ շարու-նակ Դաշնակցական ժեռնարկներու, թերթերու եւ ակումբներու դէմ տեռոր-ու ընկերային պոյքօթ յայտարարե-լով, զանոնք օտարներու առջեւ վար-կաբեկելով եւ իբր հասարակ ոճրա-գործներու խումբ մը ներկայացնե-լով, ճամկավոր կիներու եւ ազգա-կաններու միջոցով ազդելով, փողո-ցային յարձակումներով Դաշնակցու-թեան ժողովները խանգարել կամ արգիլել փորձելով, իրենց ձեռքն ե-ղած եկեղեցիներէն Դաշնակցականնե-րը վտարելով, Հայր. Միութեան մէջ զանոնք չէզոքացնելով եւն. եւն. պի-տի յաջողին անդամալուծել, քայքա-յել Դաշնակցութիւնը։ Բայց չարաչար յուսախաբ եղան, երբ Դաշնակցու-թիւնը, ճանդուելու փոխարէն, աւելի զօրացաւ, կրկնապատկեց իր անդամ-ներու թիւը, կազմակերպեց եւ իր դրօշին տակ առաւ նորահաս սերուն-դի մէկ խոշոր մասը, կրկնապատկեց Հայ Կ. Խաչի անդամներու թիւը, սովորականէն շատ աւելի մեծ բազ-մութիւններ գլուխեց իր ժողովներուն եւ ձեռնարկներուն։

Հաւատացին, թէ իրենց փրոփա-գանդ սիոններէն, պոյքօթներէն, յարձա-կումներէն եւ դաւերէն ազդուած՝ կարգ մը Դաշնակցականներ կ'ըմբոս-տանան իրենց կուսակցութեան դէմ, կը պառակտեն ու կը խայտառակեն զայն թէ՛ Հայերու եւ թէ՛ օտարներու առջեւ։ Բայց դարձեալ չարաչար յու-սախաբ եղան, երբ Դաշնակցութիւնը, փոխանակ պառակտուելու, ռեւէ ժա-մանակէ աւելի զմայլելի միաբանու-թիւն եւ կուռ կարգապահութիւն ցոյց տուաւ։

Այսքան յուսախաբութիւններէ յե-տոյ, Դաշնակցութեան երդուեալ թշ-նամիները այժմ ալ իրենց յոյսերնին կը դնեն Դաշնակցական «շարքերու» վրայ, անոնց նոյն իսկ բարեկամ կը ձեւանան եւ շատ նաև անոնց կոչ կ'ընեն, որպէսզի այդ «շարքեր»ը օր առաջ ընդվզին իրենց «առաջնորդնե-րուն» դէմ։

Հետեւեցէք հակադաշնակցական թերթերու վերջին քիւերուն, եւ դուք պիտի տեսնէք, որ բոլորն ալ, կարծես թէ խօսք մէկ ըրած, միեւնոյն յան-կերգը կը կրկնեն, այն է՝ թէ իրենք հակառակ չեն Դաշնակցական «շար-քայիններուն», ռեւէ խնդիր կամ պայ-քար չունին անոնց հետ, այլ իրենց պայքարը ուղղուած է միմիայն Դաշ-նակցութեան «առաջնորդներուն» դէմ։

Ուրիշ խօսքով՝ Դաշնակցութեան թշնամիները, իրենց հարուածներու ապարդիւն ըլլալը տեսնելով, այժմ ալ կը սպասեն, թէ Դաշնակցութիւնը ներսէն պիտի պայթի եւ ինքն իր գե-րեզմանը պիտի փորէ ներքնապէս պառակտուելով։

Սակայն, կասկած չունինք, որ Դաշ-նակցութեան՝ առեղութեամբ կուրա-ցած թշնամիները նոր, աւելի ծանր յուսախաբութիւն մը պիտի ունենան։ Դաշնակցութիւնը իր գոյութեան 44 տարիներու ընթացքին բազմաթիւ տագնապներ է անցուցած, շատ աւե-լի մեծ, բայց երբեք չէ պառակտը-ւած ներսէն կամ երբեք չէ քայքայ-ուած արտաքին հարուածներէն, այլ ընդհակառակն պայքարի մէջ ան միշտ աւելի զօրացած է։

Կասկած չունինք, որ Դաշնակցու-թեան թշնամիները անգամ մը եւս պիտի տեսնեն, թէ որքա՜ն անհերիք, ապարդիւն եւ անյուսալի յաքար մը մղած են ու կը մղեն ամէն գնով Դաշ-նակցութիւնը քանդել ձգտելով»։

ՕՐ. ԱՐՏԵՄԻՍ ԹԱՀՄԻՋԵԱՆ
եւ
ՄԱՆՈՒԿ ՀԱԼԱՃԵԱՆ
ամուսնացած
Սոֆիա, 20 *յուլիս* 1934

Տէր եւ Տիկ. Փանոս Ուստուլեկեան կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց երկ-րորդ զաւկին՝ ՄԿՐՏԻՉԻ։
Ալֆորվիլ 7 օգոստ. 1934

Իտալիոյ կողմէ՝ Կուէռա, Օլմօ եւ Գիրժամաչի։ Պելճիքայի կողմէ՝ Րօ-նէս, Դանէրս եւ Տանէլ։

Մրցումին տեւողութիւնն է ամա-թէօռներուն համար 125 քիլոմէթր 600, իսկ փրոֆէսիօնէլուն համար 250 քիլոմէթր 600։

Մարզական շրջանակները ուշի ու-շով կը հետեւին այս մրցումին ելքին, որովհետեւ ոչ մէկ տարի այսչափ հետաքրքրութիւն չէին ստեղծած հե-ծելանիւի մրցումները։ Ամբողջ եւ-րոպական մարզական թերթերը սիւ-նակներ կը նուիրեն այս մրցումին թենածու կը ներկայացնեն չորս հո-գի — Կուէռա, Օլմօ, Լափէպի եւ Դանէրս — որոնց մէկը պիտի տիրա-նայ Աշխարհի ախոյեանութեան տիտ-ղոսին եւ «ծիրանի գօտի» շապիկը հագնելու։

Հրանտ Սրապեան

ՏԵՍԱԾՆԻՍ

«ՆԵՐԿԻՆԵՐ», օրկան Զ. Ռ. Միու-թեան, գրական, պատմական, ու-սումնասիրական բովանդակութեամբ, պատկերազարդ եւ որբային շարժ-ման նուիրուած։ Ե. տարի, թիւ 3—4 (Յուլիս — օգոստոս), հետեւեալ բո-վանդակութեամբ —

Մեր հանգիստանեաները ամէն կողմ (Թ.Լ.Թ.), Նոր Ջուղայի որբանոցները (ԱՆԱՏԻՍ), Որպէսզի լաւ ճանչնամ մեզ (ՇՐՋ.), Բանաստեղծութիւններ (Ս. ԳԱՍԱՊԵԱՆ), Վայրավառ (Հ.Ե. ՊՕՂՈՍԵԱՆ), Վերջակէտ բոլոր վէճե-րուն (Ա. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ), Տէր-Զօր ուխտավայր (Ս. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ), Դիւականութիւն եւ խոհանոց (ՏՕՔԹ. Շ. ԱԹՎԱԶԵԱՆ), Զմռունք ամէնու-րեք (Տ. ԱՒԱԳԵԱՆ), Մուրատի յու-շերը, Մամուլ, Մահագրութիւն որ-բերու, Արձագանգ եւ պատկերներ։

Տարեկան բաժնեգին՝ 15 *ֆրանք։ Արտասահման՝* 20 *ֆրանք։ Դիմել* A. Kapikian, 17 Ave. Philippe Auguste, PARIS.

ԹԱՏՐԵՐԳԵՑԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԻՍԿԱԿԱՆ ՄՏԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Մ. ԶՕՇՉԵՆԿՕ

…Ասոր ձեւի բառով ալ բառով Ռուսիոյ ազգաբնակչութիւնները (պիւժէ — չաթի, չուրէքչարթի) նամրալրգական հաստատուն նեկարագրութիւններ էին Պոլսէն մինչեւ Լենինգրադ, Հինգշաբ-թի օրուան թիւով, Բաքթեն քիչ մը կը մտնէ իր նիւթին մէջ ու կը ներ-կայացնէ Լենինգրադի Ազգ. ժողովը եւ անոր քաղաքական դիմագիծը։ Ընդ-հանրապէս հեգնանքով կը խօսի.—

Վերջին ճառը՝ օգոստոս 19 ձեռնարկէին առթիւ

Ամբողջ Գերմանիան շարժման մէջ դրուած է, նոր հանրա–քուէին համար որ պիտի կատարուի վաղը, կիրակի, 19 օգոստոս, վաւերացնելու համար Հիթլէրի պաշտօնը իբրեւ Առաջնորդ–վարչապետ· Առջի օր դդրդագին ճառ մը խօսեցաւ Պ. Կէօրինկ, Փրուսիոյ վարչապետը, հրաւիրելով բոլոր պաշտօնատարները՝ գերագոյն իշխանութիւնը տալ Հիթլէրի եւ իրականացնել հետեւեալ նշանախօսքը·— «Մէկ Առաջնորդ, մէկ պետութիւն»:

Ջօր· Պլուֆ, որ գերմանական բանակի մը հրամանատարն էր Մառնի ճակատամարտին ատեն, իր կարգին հրաւիրեց գերման ժողովուրդը՝ ձայն տալ Հիթլէրի:

Հիթլէրական պաշտօնաթերթը օգոստ· 17ին հրատարակեց զինաթափութեան խորհրդաժողովի գերմանական պատուիրակին մէկ յայտարարութիւնը, որ կ'ըսէ·

— «Ապացուցուած է որ Գերմանիա ոչ պատերազմ ուզեց, ոչ ալ անոր պատճառ եղաւ: Ոչ ոք իրաւունք ունի կասկածելու Գերմանիոյ խաղաղասիրութենէն: Ինչ կը վերաբերի ներքին գործերուն, գերման ժողովուրդը եւ իր Առաջնորդը չեն հանդուրժեր որ ուրիշներ խառնուին անոնց: Կարելի չէ աւելի երկար ատեն Գերմանիան զրկել հաւասարութեան իրաւունքէն: Օգոստոս 19ը քուէի օրն է: Գերման ժողովուրդը պէտք է ըսել թէ որո՛ւ կը վստահի եւ ո՛վ պէտք է առաջնորդէ զինքը դէպի լաւագոյն ապագայ մը: Օգոստոս 19ը պիտի ցուցնէ բովանդակ աշխարհի թէ Ատոլֆ Հիթլէր կը ներկայացնէ գերման ժողովուրդը»:

⁂ Պ. Ռոզէնպէրկ, հիթլէրական կուսակցութեան քաղաքական բաժնի վարիչը, ճառ մը խօսելով 70 — 80,000 ունկնդիրներու առջեւ, ըսաւ թէ Գերմանիոյ համար քսաներորդ դարը կը սկսի Հիթլէրով: Բողոքական եկեղեցիի եպիսկոպոս Միւլլէր, յայտարարութիւն մը ուղղելով գերման ժողովուրդին, կ'ըսէ թէ Հիթլէր Գերմանիան փրկեց թշուառութենէ եւ յուսահատութենէ եւ թէ ան Աստուծոյ կողմէ ղրկուած է:

⁂ Ինչպէս գրած էինք, վերջին ճառը պիտի խօսի Հիթլէր ինքը, Համպուրկի մէջ, իր խօսքը մասնաւորապէս ուղղելով արտաքին աշխարհին:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԿԻՆԸ ԾԱԽԵՑ·— Նիւ Եորքի արուարձաններէն Հոպոքընի մէջ մարդ մը, Ռիչըրտ Րօսթ, 900 տոլարի փոխարէն իր բարեկամին ծախեց կինը··· նամակադրոշմ գնելու համար: Երեքն ալ ձերբակալուեցան, քէնւ նոտարը կանոնաւոր պայմանագիր մը պատրաստած էր, ծախուած կնոջ հաւանութեամբ:

160 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ եւ 5600 հոգի վիրաւորուեցան Անգլիոյ մէջ, օգոստոսի առաջին շաբթուան, իբրեւ հետեւանք ինքնաշարժի, շոգեկառքի եւ հանրակառքի արկածներու:

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ, Քոլոմպի մարզարանին մէջ աթլէթիք կարեւոր մրցումներ տեղի պիտի ունենան, մասնակցութեամբ այս միջոցին Եւրոպան շրջող քանի մը յայտնի ամերիկացի մարզիկներու:

Այդ մարզիկներն են·— Հարտին (400 մեթր արգելարշաւ 50 3)5 երկվ·), Թորանս (երկար նետել 17 մ· 40 ս·), Բէրսի Պիբէ (100 մեթր արգելարշաւ 14 2)10 երկվ·) եւ ուրիշ քանի մը նոյն արժէքով մարզիկներ: Արդիւնքները որ կը դնենք փակագծի մէջ, անոնք ձեռք բերին վերջերս, եւ կը կազմեն աշխարհի մրցանիշեր:

ԻՄԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

– Կը փնտռուի Մ՚շոյ Նորշէն գիւղացի Գօզօ Սրէօյեան, որ առէք առաջ կը գտնուէր Գարս Իւանէվա (Պուլկարիա)։ Իր մասին լուր ունեցողներէն [illegible] Սանփան Ալեքսանեանի 20 rue du Tage, Paris (13).

Գարեգին Գայեան կը փնտռէ իր եղբայրը Նիզար Գայեան, յիշեալը 1923էն առաջ եղած է Պէյրութ ճէպէլյիի որբանոցը։ Ցետոյ մեկնած է ֆրանսական Croix Blanche Ընկերութեան միջոցաւ փոխադրուած է Ֆրանսա։ Տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին՝ Արամ Եղիազարեանի, 26. rue Denfert Rothereau, Paris (5).

– Կը փնտռուի Քէօթահիայի Արսէն Մարաքեան, որ կը գտնուի Փարիզ։ Իմացնել Հերիկ Նազլեանի, Grand Bar, 21 Place Clemenceau, Avignon (Vaucluse).

«ՎԷՄ»ի

Ամառուայ տակ է եւ շուտով լոյս կը տեսնէ 5րդ թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Խմբ. «Մի հատուած ցուցերից».— Ս. Զաւրեան, «Ապլեատ նոմա» Զ. Պ. Ղազարեան, «Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ պետութիւնները» Ա. Խանդկարեան, «Օպորգիզեան Հանր. Հայաստանում» — Սամսոն. «Հայաստանի անդրանիկ դեսպանը Պարսկաստանում» — Պրոֆ. Զ. Աւալով, «Թուրքի խորհրդաժողովը».— «Պարսկաստանի սահմանի երը Հաշտ. ... ղովից».— ԱՆՑԵԱԼԻՑ՝ (Ս. Քոչարեան, Վ. Դարբաշեան, Պրոֆ. Գ... այլք).— Հին թուղթեր. Կեանք եւ Մշակոյթ (Գ. Եղիկեան, Վ. Մինախորեան եւայլն).— Գիրք եւ Մամուլ.— Գրախօսական.— Ցանկացած ... Մանկունի.— Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը. Նկարներ։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել համարները։

ՎԷՄի հասցէն փոխուած ըլլալով՝ կը խնդրուի այսուհետեւ նամակ, դրամ, թերթ եւայլն ուղարկել նոր հասցէով.—

S. VRATZIAN

13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine), France:

Գործ կը փնտռէ

Լուրջ եւ պատուաւոր հայ կին մը տնական աշխատանքներու համար, օրավարձով կամ ամսավճարով: Դիմել՝ Der Agopian Samson, 6, Ave. Porte d'Italie, Paris 13:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ կարուհի մը, վարժ ամէն տեսակ կարերու: Դիմել նամակով կամ անձամբ «Յառաջ»ի վարչութեան, 17 րիւ Տամէմ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ՈՎ ՍՊԱՆՆԵՑ…

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Անոնց ուղածը կամ ուզելիք չեն չի յաճախորդներ, զո՞ւք ինչ կ'ուզէք

— Ոչ եւ է բան կորսնցնել չեմ ուզեր, բայց Ճէնիսըն, ձեզմէ կը սորվիմ այն պայմանները զորս կրնամ գտնալ Ամերիկացիներէն… անկեղծութիւններ ունիմ որոնք կը նախընտրեմ ծախել ձեզի քան թէ անոնց. աւելի պարզ խօսելով, կը նախընտրեմ որ դուք վճարէք ինծի որպէսզի անոնց չծախեմ…

Լէյտին վար դրաւ թէյին բաժակը ու ձեռքի պայուսակը առնելով, ոտքի ելաւ:

— Վաղ առաւօտ ժամը 12.30ին ինծի սպասեցէք այստեղ, ըսաւ յանկարծ, ճիշդ այստեղ գտնուեցէք ու ճաշեցէք, առանձին պիտի գամ, ճիշդ ժամուն:

Ու արագ քայլերով հեռացաւ. Ճէնիսըն աթոռին վրայ մնաց ու դիտեց անոր մեկնումը: Ցետոյ յանկարծ միտքը բան մը ինկաւ, պատասխանին վճարեց հաշիւը ու հետեւեցաւ Լէյտի Ջիլին: Խորհեցաւ որ Տիկինը իր յաջորդ ընելիքներուն մասին մէկու մը հետ խորհրդակցելու կ'երթար հաւանաբար, ուստի փափաքէր թէ ո՞ւր կ'երթար ան եւ որո՞ւն պիտի հանդիպէր:

Դժուարութիւն չկրեց բազմութեան մէջէն անոր հետքը գտնելու: Կայարանին մէջ մեծ թիւով ճամբորդներ կային այդ ժամուն եւ դիւրաւ կրցաւ հետեւիլ անոր՝ առանց տեսնուելու: Կը վախնար որ անիկա թաքսի մը կ'առնէր: Բայց ընդհակառակն Տիկինը չինակ մօտակայ գետնուղին կայարանը մտաւ. զգուշութեամբ անոր ետեւէն քալեց: Բազմութիւնը աւելի խիտ էր այնտեղ:

Լէյտի Ջիլ դէպի արեւելք գացող երկաթուղիին առաջին կարգի վակոնը մտաւ. Ճէնիսըն նետուեցաւ յաջորդ վակոնին նստարաններէն մէկուն վրայ ուրկէ կրնար տեսնել առաջինին դռնակը:

Դժուար պիտի ըլլար իր գործը եթէ Տիկինը ... Բայց ... հաւանաբար կը նուազէր որովհետեւ իրիկուան այդ ժամուն մարդիկ լոնտոնի արուարձանները չեն երթար: Ամէն պարագայի, պէտք պիտի ըլլար հիմա. եթէ Տիկինը յանկարծ եւ դառնար՝ վերելակին կամ նրբանցքներուն մէջ, պիտի տեսնէր զինքը.

Սակայն բարեբախտաբար Լէյտի Ջիլ դուրս ելաւ Եուսթըն Սքուէրի կայարանը. այնտեղ ալ խիտ էր բազմութիւնը ու քանի մը վայրկեան վերջ Ճէնիսըն ինքզինքը գտաւ Եուսթըն պողոտային վրայ ուր, իրմէ տասը քայլ առջեւ, կը քալէր Լէյտին Ջիլը՝ առանց կասկած մը իսկ ունենալու հետապնդողին ներկայութեան մասին:

Ճէնիսըն խորհեցաւ, սակայն, որ պարապ տեղը ժամավաճառ եղած էր, որովհետեւ այնպէս կ'երեւար թէ Տիկինը այդ կայարանը իջած էր պարզապէս պանդոկ երթալու համար: Բայց անիկա սխալ ենթադրութիւն մը ըրած էր: Լէյտի Ջիլ փոխանակ Եուսթըն պանդոկը երթալու, Սիմըր փողոցը անցաւ. յետոյ մտաւ Զարըլ փողոցը…

Ճէնիսըն մտածեց թէ խոշոր գաղտնիք մը երեւան պիտի հանէր հիմա, չէ՞ որ կառապանը այդ երկու փողոցներուն մասին խօսած էր առտուն. Շատ թշուառ, շատ աղտոտ թաղ մըն էր այդ մասը, ապականուած ծուխի եւ ամանոց քարիւղի հոտ մը կար ամէն կողմ: Ի՞նչու այնտեղ եկած էր Տիկինը

Մէկէն՝ Լէյտի Ջիլ խանութի կամ գրասենեակի նմանող շէնքի մը մուտքէն ներս գնաց ու կորսուեցաւ: Խանութին պատուհանը ձերմակ ներկուած էր. Ճէնիսըն մօտեցաւ գաղտագողի ու ապակիին վրայ կարդաց հետեւեալ այբը —

Բուժարան

Բաց է իրիկունը 6-30էն 9-30 քըննութիւն եւ դեղ՝ վեց բէնի.

Զարմացաւ Լէյտի Ջիլը ինչո՞ւ այն տեղ գնաց: Ցետոյ, փողոցին դիմացի կողմը անցաւ՝ դիտելու համար: Իմացած էր որ բուժարաններ կային ուր կարելի էր երկուքուկէս կամ նոյն իսկ մէկ շիլինով խորհուրդ եւ դեղ առնել, բայց այսքան աժան — վեց բէնինոց բուժարան — տեսած չէր. եւ սակայն, անհաւատալի, հոն էր ան ու Լէյտի Ջիլն ալ ներսը…

Երիտասարդը դիմացի մայթէն տեսաւ մանող – ելլող հիւանդները: Ցետոյ, դիմաց անցաւ նորէն ուշադիրակ ապակիին վրայ ծակ մը նշմարելով, ներս նայեցաւ: Աղքատիկ ու հին կարասիներով կահաւորուած սպասման սրահ մըն էր. մարդ չկար այնտեղ հիմա: Անգիւ ծայրը կը տեսնուէր դուռ մը որ կը բացուէր երկրորդ սենեակի մը վրայ: Ճէնիսըն հոն տեսաւ Լէյտի Ջիլը որ արագ եւ յուզուած երեւոյթով կը խօսէր ճերմակ շրջազգեստ հագած մարդու մը հետ: Այս վերջինը կռնակը առած էր պատուհանին, բայց յանկարծ ետեւ դարձաւ ու Ճէնիսըն տեսաւ որ անիկա բժիշկ Պրաուն էր…

Ալ չսպասեց, բացաւ բուժարանին դուռը եւ կեցաւ Լէյտի Ջիլին եւ անոր խօսակիցին դիմացը:

ԳԼՈՒԽ 11ՐԴ

ԳԻՆԵՏԱՆ ԱՂՋԻԿԸ

Եթէ Ճէնիսըն աւելի քիչ տարուած ըլլար իր անձնական գործերով, վեց փէնինոց բուժարանը մտնելէն շատ առաջ պիտի յիշէր որ Ամերիկայէն Սկոտլընտ Եարտ հասնող եւ Լոնտոնի ու գաւառներու բոլոր թերթերուն մէջ հրատարակուած հեռագիրը մեծ հետաքրքրութեամբ կարդացած էին բոլոր պէս հարիւրաւոր, հազարաւոր մարդիկ: Պիտի խորհէր նաեւ որ այդ բազմաթիւ ընթերցողներէն ... նուազն մէկ, երկու հոգի ... ... — կամ գոնէ այդպէս կը ... ծէին — ... կրնային ... կուած հինգ հազար ոսկիի պարգեւ...

Բայց Ճէնիսընի միտքէն անգամ չանցաւ այդ տեսակ մտածում մը ... ... խօսէր տղայ մըն էր ան, իր ... բան կը չարչարուէր, առանց խորհելու ուրիշի մը ընելիքին մասին

Սակայն գինետան աղջիկը՝ ... չէր մոռցած ոչ Ճէնիսընը, ոչ իր խօսակցութիւնը, ոչ ալ այդ խօսակցութեան նիւթը: Լրագիրի խենթ ... ան, բայց տեսակ մը պարտաւորութիւն ... ... առջեւ ... մէն առաւ գինետան գրկուած ... թը: Օրուան լուրերը իմանալու ... կը մտածէր ան ինքնիրեն, յաճախորդներուն հետ երկու բառ խօսելու համար:

(Շար.)

Le Gérant: H STEPHAN

Imprimerie A DER (AGOPIAN)

17 Rue Dameame, PARIS (14e)

:::LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE:::

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ԻՋՆԵԼԻՔ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ -

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Բելճիքա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 19 Aout 1934

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԺԲ-րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2577

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԻ ՄԸ ՀԵՏ

— Ուրեմն կը բաժնուիք ջերմ եւ կազդուրիչ տպաւորու-թեամբ:

— Առաջին անգամը չէ որ ներկայ կ'ըլլամ Շրջանային ժո-ղովի մը: Տեսեր եմ շատ մը տաք ու պաղ բաներ: Միւս կողմէ գի-տեմ որ, ներկայ պայմաններուն մէջ, այսպէս օտար հողի վրայ, ի՛նչքան դժուար է պահել հաւատարմութիւնը: Եւ սակայն, ականատես եղայ մեր լրջութեան ու խանդավառութեան:

— Ո՞րն է ձեր ամէնէն խոր տպաւորութիւնը:

— Նախ՝ բոլոր պատգամաւորներու արտայայտած հետաքրքրու-թիւնը՝ օրակարգի հարցերու մասին: Ամէնէն հասուն շրջանին պատգամաւորը, կամ սորվելով ամէնէն կրտսերը հինգ-անի պատ-գամաւորը, կամ բոլորն ալ իր նուիրուածքով, խռովածքով եւ շարժումներով: Բո-լոր մին էր իր նայուածքով, խառնուածքով եւ շարժումներով: Բո-լորը իրենց կը տեսնէին թէ կրակ մը կը վառի բոլորին սրտին մէջ, թէ կ'ուզեն անկարելին փորձել, որպէսզի Դաշնակցութիւնը կարենայ աւելի լայն ծառայութիւն մատուցանել հայրենիքին եւ արտասահմանի ժողովուրդին: Անշուշտ նկատելի էր նաեւ ան-համբերութիւն մը, քանի որ անվերջ կ'երկարին պանդխտութեան տարիները, եւ մեր կանանչ սրբուր «պէնզին»ը կը վերածուի այս պզտամներուն վրայ…

— Այդ անհամբերութիւնը միեւնոյն ատեն չի՞ մատներ յոգ-նութիւն…

— Ընդհակառակն: Կը զգաս որ պարապ չէ անցած տասը տա-րիներու լուռ աշխատանքը: Աւելի հասունցած ըլլալով, բոլորն ալ կը կարծեն թէ, ներկայ պայմաններուն մէջ, անհրաժեշտ է տառա-պանք կրել ոչ միայն կազմակերպութիւնը, այլ եւ անոր խորքային շարժումը, այլ եւ անոր իրաւունքն ու կորովը: Դաշնակցութիւնը չէ՞ որ երիտասարդացուց այս ժողովուրդը: Արդ, ի՞նչպէս կարելի է խօ-սիլ յոգնութեան մասին: Իսկական Դաշնակցականը չի հաւատար ուրիշներու: Ան կը հաւատայ միայն կազմակերպուած ուժին, յեղափոխական խոյանքին եւ յարատեւ պայքարին: Ուրեմն, քանի կ'անցնին տարիները, այնքան նախանձախնդրութեամբ կը փարի կուսակցութեան դրօշին, որ ամբողջ պատմութիւն մը եւ կեանք մըն է իրեն համար:

— Իսկ արտաքին խօսակցութի՞ւնը: Դրակա՞ն է այդ միջնա-վայրին «Ֆիհարտ»ին ազդեցութիւնը թէ բացասական:

— Հարցումը լաւ չէք ձեւակերպած: Անշուշտ բոլոր կ'ուզեն թէ արտաքին պայքարը ազգա՞յն է չարքերուն վրայ: Այո՛, խորապէս ազդած է այն իմաստով որ, մեր ընկերները դարձած են աւելի ժրաջան: Արդար դատութիւն մը փոխարկած է անոնց հոգին, եւ շատ շատերը դժուար կ'ըմբռնեն մեր արհամարհանքի եւ սառ-րելեան համբերութեան յորդորները: «Ի՞նչպէս կարելի է հան-դուրժել այսքան լրբութեան…» Բայց, ամէնէն սարսափելին այ-դան ալ կը զգայ թէ հակառակորդ խմբակցութիւնն անզօր կատա-ղութիւնն իսկ հետեւանք է Դաշնակցութեան յարաճուն զօրու-թեան: Զէ՞ որ պղտոր ծառին քար նետող շատ կ'ըլլայ: Դաշ-նակցութիւնը քի՞չ պայքարներու հանդիպած է նոյն իսկ իր փառ-քի օրերուն:

— Ընդհանուր քաղաքական հարցերն զատ, մասնաւորապէս Ֆրանսայի շրջանին համար ի՞նչպիսի մտահոգութիւններ ու-նիք:

— Կարելի չէ մէկ բառով պատասխանել այդ հարցումին: Դաշնակցութեան քաղաքականութիւնը նոյնն է ամէն տեղի հա-մար: Անշուշտ իւրաքանչիւր միջավայր իր առանձնայատուկ պայ-մաններն ու պահանջներն ունի: Ցեղով, շատէն շատ, քիչէն՝ քիչ կը պահանջուի: Միջավայրի նոյնութեան տեսակէտով, Ֆրանսա-յի շրջանը երկրորդն է Ամերիկայէն վերջ: Արդ, բոլորս ալ գի-տենք որ այս միջավայրերուն մէջ շատ աւելի ծանր աղդեցութեան մատնուած է երիտասարդութիւնը: Ուրեմն, մեր աշխատանքի ծանրութեան կեդրոնը պիտի կազմէ երիտասարդական հարցը: Դաշնակցութիւնը իր պարտականութիւնը կատարած չի կրնար ըլլալ, եթէ զահանայ իր դրօշին տակ համախմբուած երիտասար-դութեամբ, եւ իրենց բախտին ձգէ մնացեալը, որ հոծ բազմու-թիւն մը կը կազմէ:

— Այդ բազմութիւնը իր համրան գտած պիտի ըլլար մինչեւ հիմա. մանաւանդ որ շատ շուտ կը բացուին երիտասարդութեան աչքերը, այս պզտամներուն վրայ: Քանի որ մինչեւ հիմա դիրք բռնած չեն այս կամ այն ուղղութեամբ, կը նշանակէ թէ իրենց կապերը կտրած են այս ժողովուրդին հետ:

— Այդպէս մի՛ դատէք: Եթէ հազարաւոր երիտասարդներ չեն երեւար այս կամ ճակատին վրայ եւ կը մնան օդին մէջ սակայն, այդ չի նշանակեր թէ իրենց ճակատագիրը բաժնած են այս ժո-ղովուրդէն: Ուրիշ հարց մըն է այս եւ արժանի՝ լուրջ ուսում-նասիրութեան:

— Որոշ առաջադրութիւններ ունի՞ք միւս հատուածներու հետ լծուելու մասին:

— Ֆրանսայի յատուկ խնդիր մը չէ այս, որպէսզի կարենամ որոշ պատասխան տալ: Բայց գիտեմ որ, մեր գոյնզգոյն հակառա-կորդները չափազանց պզտորեցին մթնոլորտը, եւ առ այժմ դժ-ուար է որ եւ է գործնական եզրակացութեան յանգիլ այդ մասին: Մեր թշուառ թշնամիները կը կարծեն թէ «չէֆ»երն որ թոյլ չեն տար համերաշխութեան յանգիլ. մինչդեռ անոնք աւելի համբերա-տար ոգի ունին քան շարքերը, որոնք ջախջախիչ մեծամասնու-թեամբ երիտասարդներ ըլլալով, անըմբռնելի, անհանդուրժելի կը գտնեն այսքան սանձարձակ խաչակրութիւն 45 տարուան կազ-մակերպութեան մը դէմ: Ամէն պարագայի մէջ, մեղաւորը մենք չենք. եթէ մարդիկ չեն ուզեր միացեալ ճակատ մը կազմել, գոնէ Հայկական Դատին եւ գաղութներու ինքնապաշտպանութեան հա-մար, որոնք ոչ կուսակցական հոգեր են, ոչ ալ «պարապ վախոտ խաղալիք», այլ կապ ունին մեր ամբողջ գոյութեան հետ: Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ԱԼ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐ
ՕԴԱՅԻՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ժամանակին գրած էինք թէ օդանաւային ռազմափորձեր պի-տի կատարուին Փարիզի մէջ, ստուգելու համար պաշտպանու-թեան միջոցները:

Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ ռազմափորձերը տեղի պի-տի ունենան օգոստ. 28-31, հրամանատարութեամբ Զօր. Մէզէ-րաքի եւ Զօր. Տիւշէնի: Այս ռազմափորձերուն շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ ոչ միայն ուսումնասիրել Փարիզի եւ արուարձաննե-րու պաշտպանութիւնը, այլեւ ստուգել օդանաւերու փոխադրու-թեան արագութիւնը: Օգոստ. 28-29ի ռազմափորձերը արհես-տագիտական հանգամանք պիտի ունենան. իսկ օգոստ. 30-31ի փորձերը՝ ռազմավարական: Արեւելքէն թշնամի օդանաւերը (կա-պոյտ) պիտի յարձակին, Փարիզը ռմբակոծելու համար, եւ կար-միր օդանաւեր պիտի ջանան ի դերեւ հանել անոնց փորձերը:

ՀԻԹԼԷՐ ԵՒ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

»»»··«««

ՊԱՏԻՒ ԵՒ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀԱՄԱՐ

Այսօրուան հանրաքուէին առթիւ, Հիթլէր ալ ճառ մը խօսե-ցաւ ուրբաթ օր, Համպուրկի մէջ:

Փառաբանելէ յետոյ Հինտէնպուրկը, «Առաջնորդ»ը բսաւ թէ հանգուցեալը միջնորդն էր երէկուան եւ այսօրուան Գերմա-նիոյ միջեւ, ժողովուրդին գերագոյն եւ ամէնէն անշահախնդիր դատաւորը: «Հետեւաբար նախագահի պաշտօնը պիտի ջնջուի, ո-րովհետեւ Գերմանիոյ մէջ այսօր չկայ մէկը որ կարենայ հագնիլ նախագահ Հինտէնպուրկի կօշիկները»:

Ցետոյ բացատրեց թէ ինչո՛ւ անհրաժեշտ է օգոստ. 19ի հան-րաքուէն, հաստատելու համար Առաջնորդ-վարչապետի պաշտօ-նը, եթէ ոչ տիտղոսը: Այնուհետեւ բուռն յարձակողական մը բա-կաւ ժողովրդապետութեան դէմ, որ «կը կործանէ ժողովուրդ-ները եւ պետութիւնները, կը սպաննէ անհատականութիւնը, կը խեղդէ ամէն նախաձեռնութիւն, կը ջլատէ ամէն գործ»: Իր կար-ծիքով, Գերմանիա 1933 յունուարին մատնուած էր անյայս եւ ա-նօգնական կացութեան մը, իբրեւ հետեւանք տարիներու ժողովր-դապետական կառավարութեան եւ տասնեակ տարիներ պէտք էին, գայն նախնախուտէն հանելու համար: «Տասնրինգ տարի ա-ռաջ, թէեւ անծանօթ զինուոր մը խրամի, առանց դիրքի, ա-ռանց որ եւ է աջակցութեան, նոյնիսկ առանց անունի, ես ձեռնար-կեցի Գերմանիան ժողովրդապետական տիղմէն դուրս քաշելու հս-կայական աշխատանքին: Ամէն բան ինծի դէմ էր: Եւ սակայն իմ երկար պայքարս պսակուեցաւ այնպիսի յաջողութեամբ մը որ պի-տի յիշուի իբրեւ շրջակէտը Գերմանիոյ պատմութեան: Եթէ բաղ-դատէք մեր ժողովուրդին այսօրուան քաղաքական, տնտեսական եւ մշակութային վիճակը 15 տարի առաջուան կացութեան հետ, չպիտի կրնաք ուրանալ թէ այնպիսի փոփոխութիւն մը կատար-ուած է որ կարելի չէր համարուեր դեռ քիչ առաջ»:

Այստեղ Հիթլէր պատմեց իր ստեղծած շարժման գլխաւոր դէպքերը, 1920էն 1933, երբ իշխանութեան գլուխ անցաւ: Պար-զեց ազգային-ընկերվարական կուսակցութեան սկզբունքներն ու կանոնները, եւ այս առթիւ յիշեց թէ իր հետեւորդները 400 սպան-եալ եւ 43,000 վիրաւոր ունեցած են: Ցետոյ դառնալով արտաքին քաղաքականութեան, Առաջնորդը շեշտեց.

1.— Գերմանիա երբեք չպիտի զոհէ իր պատիւը եւ հաւասա-րութեան իրաւունքը: Գերման ժողովուրդը կարգադրած ըլլալով իր ներքին խնդիրները, պիտի պաշտպանէ երկրին անկախութիւ-նը եւ ապահովութիւնը որ եւ է մէկուն դէմ:

2.— Գերմանական կառավարութիւնը, ինչպէս գերման ժո-ղովուրդը խաղաղութիւն կ'ուզեն եւ խորապէս տոգորուած են զայն երաշխաւորելու կամքով: Գերմանական բանակը պէտք չու-նի վերահաստատելու իր զինուորական փառքը: Ոչ ալ գերման-կան կառավարութիւնը որ եւ է պէտք ունի յաղթանակներ փնտռե-լու ռազմադաշտին վրայ, որովհետեւ իր վարչաձեւը հաստատած է ժողովուրդին անխախտ վստահութեան վրայ: Գերմանական կառավարութիւնը պէտք չունի այս տեսակ արտաքին քաղաքա-կան յաջողութեանց, զօրացնելու համար իր ներքին դիրքը: «Ես կը յուսամ թէ այս տարուան օգոստոս 19ը բովանդակ աշխարհի պիտի ապացուցանէ այս յայտարարութեանց արդարութիւնը եւ պիտի կազմէ նոր ու աւելի զօրաւոր հաստատումը գերման պե-տութեան եւ ժողովուրդին միութեան: Վերջացած է յեղափո-խական շրջանը: Ազգային ընկերվարական շարժումը համակած է ամբողջ երկիրը: Գերմանիան չի կրնար կառավարուիլ ազգային-ընկերվարութեան կամքին եւ գաղափարներուն հակառակ ուղ-ղութեամբ»:

Հիթլէր այսպէս վերջացուց իր ճառը, որ տեւած էր 90 վայր-կեան:

— «Եթէ որ եւ է սխալ գործած եմ, պատրաստ եմ ստանձնե-լու ամբողջ պատասխանատուութիւնը: Սխալները հետեւանք են մարդուն անկատարութեան: Բայց, իմ երկար եւ մեծ պայքարիս ընթացքին, ես երբեք չեմ ըրած բան մը որ, իմ համոզումով, օգ-տակար չէր գերման ժողովուրդին. որովհետեւ քաղաքական աս-պարէզը մտնելէս ի վեր, ես ունեցած եմ միայն մէկ մտածում: Եւ այդ մտածումը, կ'երդնում առաջի Աստուծոյ, եղած է, է եւ պի-տի ըլլայ միշտ Գերմանիան»:

——•.•——

ԼԵՀԱԿԱՆ կառավարութիւնը երկու ֆրանսացի գործարանա-տէրներ ձերբակալած ըլլալով, բողոքագիր մը ստացաւ Փարիզէն:

ՃԱՓՈՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ

»»»··«««

«ՄԻՆՉԵՒ ՀԻՄԱ ՊԱՀՈՒԱԾ ՀԱՄԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ՊԻՏԻ ՅԱՋՈՐԴԵՆ ԿՈՐՈՎԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐ»

Ճափոնի արտաքին նախարարութիւնը պաշտօնական զեկոյ-ցով մը կը յայտարարէ թէ միտք չունի գրաւելու արեւելեան Չի-նաստանի երկաթուղին, հակառակ խորհրդային աղբիւրէ հաղոր-դուած լուրերու: Այս առթիւ, նախարարութեան պատասխանա-տու պաշտօնատարներէն մէկը յայտարարեց թէ կարգ մը պաշ-տօնեաներու ձերբակալումը պարզապէս Մանչուրիոյ գործն է եւ չունի քաղաքական հանգամանք, ոչ ալ որ եւ է առնչութիւն կատարուած բանակցութեանց հետ: Ձերբակալուած խորհրդային հպատակներուն թիւն է 17: Ճափոնի պատերազմական նախարա-րութիւնն ալ զեկոյց մը հրատարակեց, որ կը պարզէ վերջերս պա-տահած 10 դէպքեր՝ Մանչուրիոյ եւ Ռուսիոյ սահմանին վրայ: Թերթերը կ'ըսեն թէ Ճափոնի պատերազմական նախարարութիւնը վճռած է կորովի միջոցներ ձեռք առնել այսուհետեւ, փոխանակ համբերութեան քաղաքականութիւն վարելու: Պատերազմական նախարարութեան լիազօր գուգադիպութեան կը վերագրէ 17 խորհրդային հպատակներու ձերբակալութիւնը: Մանչուրիոյ կա-ռավարութիւնը քննութիւն կը կատարէ սպիտակ Ռուսի մը սպա-նութեան մասին, երբ լուր առաւ թէ դաւադրութիւն մը սարքուած է ճափոնական հիւպատոսին դէմ: Այս դաւադրութիւնն ալ ծանր բան մը չէ, բայց կապուած ըլլալով ուրիշ բազմաթիւ դէպքերու հետ, կրնայ ծանրակշիռ հանգամանք ստանալ, եթէ խորհրդային գործակալները շարունակեն մահափորձեր եւ յարձակումներ սար-քել: «Ցոզնած՝ խորհրդային իշխանութեան յարձակողական դիր-քէն, ճափոնական բանակը կը կարծէ թէ ազդարարութիւն մը ան-հրաժեշտ է, բայց առկէ առաջ կ'ուզէ յառաջ տանիլ քննութիւնը, որպէսզի շօշափելի փաստեր ունենայ բողոքելու համար:

«Հայ հայրենակիցները երկու սաւառնակ կը գնեն»

»»»··«««

«Ժիմհուրիէթ» այս վերնագիրներուն տակ կը գրէ.— Գոր-ծի ձեռնարկած է հայ ծանօթ վաճառականներէ կազմուած յանձ-նաժողովը: Երեք մասնախումբեր կազմուած են Պոլսոյ, Բերայի եւ Սկիւտարի շրջանակներուն համար: Սաւառնակի միութեան կեդրոնին մէջ սենեակ մը եւ հաշուակալ մը տրամադրուած են Յանձնաժողովին:

Կիմանանք թէ Յանձնաժողովը մեծ գործունէութիւն մը ու-նեցած է վերջին օրերս եւ 30,000 ոսկիի բաժնեգրուած է հանգա-նակութիւնը: Յանձնաժողովը երկու սաւառնակ պիտի գնէ եւ զա-նոնք Հանրապետութեան նախագահին եւ Ըսմէթ փաշայի անուն-ներով պիտի կոչէ: Այս սաւառնակները պիտի գնուին առաջին առ-թիւ եւ միանուագ ըլլալիք նուիրատուութիւններով. մինչդեռ Յանձնաժողովը կը խորհի նաեւ մասնաւորապէս տեւական ան-դամավճարներով իր գործունէութիւնը շարունակել:

Թուրք-հրեայ սաւառնակի օժանդակ միութիւնն ալ,— կը գրէ նոյն թերթը,— կ'ընդարձակէ իր գործունէութիւնը: Միու-թիւնը եօթը մասի բաժնած է իր գործունէութեան շրջանակը եւ կ'աշխատի արձանագրել Պոլսոյ բոլոր հրեայ հայրենակիցները, պայմանաւ որ իւրաքանչիւրը առ նուազն 5 դրուշ անդամավճար տայ:

Մակեդոնացիները կը շարունակեն գործել

Սոֆիայէն կը գրեն թէ՝ կառավարութիւնը կը շարունակէ հե-տապնդումները, երեւան հանելու համար Մակեդոնական կազմա-կերպութեան փախստական վարիչները: Անցեալ շաբթու ձերբա-կալուեցան 20 կարեւոր դէմքեր:

Հակառակ այս արտակարգ խստութեանց, մակեդոնական կազմակերպութիւնը կը շարունակէ իր գաղտնի եւ յանդուգն գոր-ծունէութիւնը Պուլկարիոյ մէջ: Անոր գործակալները կը տարա-ծայնեն վրդովիչ գրոյցներ:

Փակ պահարաններու մէջ, Միխայլովի կուսակիցները կը ցրուեն իրենց կոչերը եւ կազմակերպութեան գաղտնի պարբերա-թերթին («Մահ կամ Ազատութիւն») օրինակները, նետելով զա-նոնք իրենց բարեկամներու եւ հակառակորդներու նամակատուփե-րուն մէջ: Ասկէ զատ, կազմակերպութեան վարիչ մարմինը կը շարունակէ սպառնագրեր ճամբել կառավարութեան անդամներուն եւ քաղաքական երեւելի դէմքերու, յայտնելով թէ վրէժի պիտի դիմեն:

Գործադուլ Վիէնի մէջ

«Խումհուրիէթ», Ֆրանսայի համայնավարներուն պաշտօնա-թերթը, առջի օր կը գրէր թէ գործադուլ ըրած են Վիէնի ծանօթ գործարանին՝ Փէլէի բանուորները: Այս առթիւ կը յիշէր թէ հայ բանուորները, որոնք մեծամասնութիւն կը կազմեն (250-300), միացած են շարժման:

Ուրիշ աղբիւրէ լուր չունենալով, կը սպասենք մեր թղթակից-ներու լուսաբանութեան:

Հազար մեթր ծովուն տակ

Ամերիկացի գիտնական մը, Տոքթ. Պիպ, այս միջոցին շատ կարեւոր քննութիւններ կը կատարէ Պէյմուտեան կղզիներուն մէջ, նոր գործիքի մը միջոցաւ: Այս գիտնին շնորհիւ, Տոքթ. Պիպ եւ գործիքին հնարիչը կրցած են օգոստոս 15ին ծով իջնել 3028 ոտք խորութեամբ, այսինքն ճիշդ 922 մեթր 90: Երկու գիտնականնե-րը 840 մեթր խորութեան վրայ նշմարած են մօտ վեց մեթր եր-կայնութեամբ ձուկ մը, որ կը փայլէր եարիւրաւոր կայ-ծերով: Կարելի չեղաւ լուսանկարել այս երէշը, որովհետեւ ելեկ-տրական լամբարը հազիւ տեսած, փախաւ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

7 ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՐԹԱՓՈՒՄՆԵՐԸ

Նիքըլսըն գրած կ'ըսէ թէ Լոյտ Ճորճի յունասէր քաղաքականութիւնը ներշնչուած չէր անոր՝ հելլենական մշակոյթին հանդէպ ունեցած հիացումէն։ Այդ համակրութիւնը կապ չունէր գրեթէ իր մասնաւորական համոզմանքին հետ— որովհետեւ անիկա Պայրըն մը չէր վերջապէս — եւ հիմնուած էր, լորտ Տ'Էպըրնընի*) բառերով, «այն նուիրումին վրայ զոր Լոյտ Ճորճ ցոյց կուտար դէպի հալածուածները» ու նաեւ այն ատելութեան վրայ զոր ան կը տածէր դէպի Թուրքերը՝ մարդկային այդ խլիրդը»։ «Չէ՞ որ Թուրքը աւազակներու հոտ մըն էր եւ միակ ցեղը որ դարերու պատմութիւնն ունենալով հանդերձ, ոչ մէկ կերպով չէր նպաստած մարդկային մշակոյթին ու յառաջդիմութեան»։

Լոյտ Ճորճ հակառակ էր բոլոր անոնց որ Թրքասէր համակրութիւններ կը սնուցանէին ու տեսակ մը խորշանք ունէր դէպի մահիկը։

Պէտք է նաեւ շեշտել այն պարագան որ անիկա մեծ հաւատք ունէր Վենիզէլոսի վրայ, կը յիշէր յոյն պետական մարդուն փառաւոր անցեալը։ Ան էր որ 1914ին առաջարկած էր գրաւել Կէլիպօլուի թերակղզին, առաջարկ մը՝ որ եթէ ընդունուած ըլլար, պատերազմը երկու տարի առաջ պիտի վերջանար։ Վենիզէլոս բնիկ ամուսնական մարդ էր, առողջ տրամաբանութիւն եւ արագ գործող միտք ունէր։

1919ի այդ պատմական օրերուն կը թուէր թէ Վենիզէլոս միշտ դժուարութենէ մը կ'ազատէր Գերագոյն Խորհուրդը։ Չէր խոստանար երբեք եթէ գիտնար որ կարելիութիւնը չպիտի ունենար իր խոստումը պահելու։

Լոյտ Ճորճ միմիայն յունասէր չէր. անիկա հայրենասէր էր։ Համոզուած էր որ Յունաստանը միակ երկիրն էր Եւրոպայի մէջ որ, հակառակ իր յուսախաբութիւններուն, հարիւր տարիէ ի վեր, բարեկամական զգացումներ կը տածէր դէպի Մեծն Բրիտանիան ու որուն օժանդակութեան պէտք ունէր Միջերկրականի մէջ։ Կարելի չէր բացարձակօրէն ապահով ըլլալ թէ Տարտանէլը մշտնջենապէս փակ պիտի մնար ռուսական նաւատորմին առջեւ։ Հետեւաբար, կը մտածէր Լոյտ Ճորճ, բրիտանական շահերուն տեսակէտէն նպատակայարմար պիտի ըլլար Հնդկաստանի հետ հաղորդակցութեան ճամբան – Եգէականի գծին վրայ — վստահիլ պետութեան մը որուն բարեացակամ չէզոքութիւնը կամ նոյն իսկ դինակցութիւնը, պատերազմի մը պարագային, կարելի էր ապահովել։

Այս հեռանկարը շատ փայլուն ու խոստմնալից կ'երեւար 1919ին։ Բայց առաջին իսկ վայրկեանէն դաւադրութիւն ու դաւաճանութիւնը քարուքանդ ըրին ճամբան զոր Լոյտ Ճորճ կ'ուզէր կարել։

«Պատրանքը այդ ատենէն աղէտաւոր չէր եղած երբեք»։

Ցեսանք արդէն որ Լոյտ Ճորճ համակրելի էր եւ յանձնառու եղած էր Փոքր Ասիոյ երկու երրորդին բաժանման։ Քըրզընի ծրագիրը մերժելուն միակ պատճառը իր յանձնառութիւնները չէին. կային աւելի կարեւոր շարժառիթներ.

Օրինակ, անգլիական կառավարութիւնը որոշ ու յստակ քաղաքականութիւն մը չունէր Թուրքիոյ հանդէպ։ Լորտ Ճորճ Փարիզի վեհաժողովին գնաց առանց որ եւ է ծրագրի (Թրքական հարցին մէջ)։ Փարիզ հասնելէն ետքն էր որ բրիտանական պատուիրակութիւնը սկսաւ փորձի համար, պատահաբար եւ անկապակից կերպով քննել խնդիրը, ու վերջին պահուն էր որ երեւան եկան տարակարծութիւնները։ Վարչապետ ինքզինքը դժուարին կացութեան մէջ դրած էր, զինադադարէն առաջ իր կատարած յայտարարութիւններով։ Պալֆըր յուշագիր մը ղրկած էր նախագահ Ուիլսընին 18 դեկտեմբեր 1916ին, որուն մէջ կը յայտնէր Մեծն Բրիտանիոյ պատերազմի նպատակները — «Ազատագրել Թուրքիոյ արիւնարբու բռնակալութեան ներքեւ կայ ժողովուրդները. Եւրոպայէն վտարել օսմանեան կայսրութիւնը, որովհետեւ անիկա վճռապէս խորթ է արեւմտեան քաղաքակրթութեան»։

Միւս կողմէ Լոյտ Ճորճ, 5 յունուար 1918ին հետեւեալ բառերը արտասանած էր.—

«Թուրքիան իր մայրաքաղաքին, կամ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ թուրք բնակչութիւն ունեցող Փոքր Ասիոյ եւ Թրակիոյ իր հարուստ հողերէն զրկելու համար չէ որ կը կռուինք»։

Ի՞նչ կը նշանակէին այս խօսքերը, կը հարցնէ հեղինակը. ուրեմն «ջախջախիչ մեծամասնութեամբ թուրք բնակչութիւն չունեցող հողերէն պիտի զրկէի՞նք օսմանեան կայսրութիւնը։

Այս յայտարարութիւնները երկդիմի էին Թրակիոյ եւ Անատոլուի մասին. երկդիմի չէին Պոլսոյ մասին։ Ուրեմն շատ դժուար պիտի ըլլար Լոյտ Ճորճի համար Թուրքերը Եւրոպայէն վտարել։ Աւելին կար

Էտուին Մոնթէկիու**) եւ ուրիշներ որոնք սխալ ըմբռնում ունէին համիսլամական շարժումի մասին եւ կը մտածէին թէ Արեւելքցին հոգեբանութեան «գլուխ կը ծռէ» կատարուած իրողութեան մը առջեւ, ճնշում կը բանեցնէին Լոյտ Ճորճին վրայ, որպէսզի «չխախտէր խալիֆայութեան աթոռը»։ Լորտ Քըրզըն՝ աւելի փորձառու, համակարծիք չէր անոնց եւ իրաւունք ունէր պնդելու թէ «խալիֆայական շարժումը իր էութեան մէջ արուեստական շարժում մըն էր եւ համիսլամութիւնը ազդու կերպով դիմադրաւելու համար Թուրքիոյ պարտութեան վճռական ապացոյցը պէտք էր տալ Մահմետականներուն, փոխանակ նահանջելու անոնց ճնշումներուն առջեւ։ Ուշագրաւ է որ երբ Մ. Քէմալ խալիֆայութիւնը ջնջեց, Հնդկաստանի իսլամները հազիւ թէ բողոքի ձայն մը բարձրացուցին։ Անոնց նպատակը սուլթանը փրկել չէր, այլ ազդեցութիւն բանեցնել Լոնտոնի վրայ՝ յանուն իսլամ գիւտրութեան։

Ուրեմն, Քըրզըն իրաւունք ունէր, կ'ըսէ Նիքըլսըն, երբ կը խորհէր թէ համիսլամական ըմբոստութիւն մը կանխելու համար, Անգլիան պարտաւոր էր ցոյց տալ իր ուժն ու հեղինակութիւնը այն հարցերուն մէջ ուր զանոնք վճռապէս պարտադրելու հնարաւորութիւնը ունէր, բայց կը խնար որոշ զիջումներ ընել ուրիշ խնդիրներու մէջ ուր դժուար պիտի ըլլար այդ հեղինակութիւնը արժեցնել տալ։

Թէ Լորտ Քըրզըն եւ թէ Հնդկաստանի նախարարը սխալ հաշւացողութիւն ունէին թուրք ազգայնական շարժումին եւ Հնդկաստանի խալիֆայական գրգռութեանց մասին, կ'աւելցնէ հեղինակը։

Ճիշդ է որ մահմետականներուն մօտ կրօնական զգացումը աւելի խորհրդապաշտ ու միաբանական է քան քրիստոնեայ ժողովուրդներուն քով. ճիշդ է որ Ապտիւլ Համիտ եւ իր Իթթիհատական յաջորդները, համիսլամութեան դիմակին տակ, ամբոխին հաւաքական զգացումները կը շահագործէին իրենց նպատակներուն հասնելու համար. ճիշդ է որ 1915ի «Ճիհատ»ը ձախողած էր, Մէքքէի Շէրիֆը քրիստոնեայ պետութեանց միանալով խալիֆային դէմ կը կռուէր եւ Հնդիկ մահմետականները Թուրքերուն դէմ պատերազմ կ'ընէին. ճիշդ է նաեւ որ իսլամական Հնդկաստանը անձկութեամբ կը դիտէր Թուրքիոյ նուաստացումը արեւմտեան Դաշնակիցներուն առջեւ եւ կ'աշխատէր չափաւորել Լոյտ Ճորճի շարժումները։ Եւ սակայն պէտք է ըսել որ Քըրզընն ու Մոնթէկիուն չտեսան այն հիմնական տարակարծութիւնը որ գոյութիւն ունէր Մ. Քէմալի եւ Հնդիկ խալիֆայականներուն միջեւ.

Քըրզընի համար Թուրքիոյ ազգային շարժումը օսմանեան ցեղին կենսունակութեան մէկ ապացոյցն էր. ուրիշ անգամ ալ պատահած էր, անմիջապէս մարելու համար։ Միւս կողմէ, Մոնթէկիու խալիֆայական գրգռութիւնները կը բացատրէր իբրեւ համակրութեան ապացոյց մը ի նպաստ Մ. Քէմալի հայրենիքին։ Երկուքն ալ կը սխալէին։

Մ. Քէմալի շարժումը ազգայնական էր բառին եւրոպական, ոչ թէ ասիական իմաստով։ Անիկա ճիգ մըն էր դէպի արեւմտեան քաղաքակրթութիւնը եւ բոլորովին զերծ էր համիսլամական ներշնչումներէն։ Եթէ Քըրզըն հասկնար թէ այդ շարժումը կը նմանէր յունական կամ սերպիական ազգային շարժումներուն, այն ատեն պիտի ըմբռնէր անոր իսկական ոգին ու առողջութիւնը։ Իսկ եթէ Մոնթէկիուն հասկցած ըլլար թէ «խալիֆայական կոմիտէն» ու խալիֆայութիւնը տարբեր բաներ էին եւ Մուսթաֆա Քէմալ կ'արհամարհէր երկուքն ալ, այն ատեն պիտի խուսափէր այդ չափազանցուած կասկածները խոչընդոտ կանգնեցնելէ ծրագրուած լուծումին առջեւ։

Նոր Թուրքիան հայրենիք մը պիտի ըլլար Թուրքերուն համար միայն. կրօնքին ու պետութեան բաժանումը անոր գլխաւոր նպատակներէն մէկն էր, շարժումը կատարեալ ցեղային էր եւ աշխարհական որեւէ կապ չունէր Անատոլուի բարձրաւանդակէն դուրս ապրող իսլամներուն հետ։ Քըրզըն պէտք եղած չափով չգնահատեց այդ շարժման էութիւնը. Մոնթէկիու համիսլամական քաղաքականութիւն մը վերագրեց անոր։ Երկուքն ալ չհասկցան որ Մ. Քէմալ «ախտաւոր» փորձ մը կ'ընէր Եւրոպացի դառնալու։ Երկուքն ալ հաւատացին թէ շահերու եւ զգացումներու նմանութիւն մը կար օսմանցի Թուրքերուն եւ Հնդիկ իսլամներուն միջեւ։ Եթէ ըմբռնած ըլլային նոր Թուրքիոյ հոգեբանութիւնը, թոյլ պիտի տային որ Մ. Քէմալ ինքնիրեն փարատէր այդ խորհրդաւորութիւնը։

Արեւելքի ազգայնականութիւնը այլապէս ուշագրաւ երեւոյթ մը կը ներկայացնէ, կ'ըսէ Նիքըլսըն։ Թուրքիան, Պարսկաստանն ու Աֆղանիստանը կ'աշխատէին եւրոպականանալ այդ տարիներուն։ Մինչդեռ Ռուսիան ու Հնդկաստանը բոլորովին հակառակ ուղղութեան մը կը հետեւէին։ Մերձաւոր Արեւելքը կը ջանայ Եւրոպացի դառնալ, իսկ «Եւրոպացի» Ռուսիան, ժամանակ ճիգ մը կը թափէ «Ասիացի» մնալու։

Այս յատկանշական երեւոյթը, որուն հետեւանքը յայտնի պիտի ըլլայ երեսուն տարի յետոյ, միջոց մըն է յետպատերազմեան ձգտումները ուսումնասիրելու եւ ապագայի դէպքերը նախատեսելու համար։

Մէկ խօսքով, երկու պետական մարդոց տեսակէտները հիմնովին կը տարբերէին։ Քըրզըն կ'ուզէր մահացու հարուած մը տալ համիսլամութեան. Մոնթէկիու կ'ուզէր անուշի կապել ու մեղմացնել մահմետականներուն վախերը։ Առաջինը կ'ուզէր Թուրքը Պոլսէն վտարել, երկրորդը կ'աշխատէր խալիֆային հեղինակութիւնը պահել։

Մոնթէկիուն էր որ շահեցաւ։

ՓԻՐԱՊ ՄԻՒԱՔԵԱՆ

*) Լորտ Տ'Էպըրնըն, Պերլինի նախորդ դեսպանը Էտկըր Վինսընթ անունով, Պանք Օթոմանի տնօրէնն էր 1889էն 1897։

**) Էտուին Մոնթէկիու Հնդկաստանի Նախարարն էր 1917էն 1922։

«ԿՈՉ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԶԳԻՆ»

Բազմանդամ Ֆրանսացի Ընտանիքներու Դաշնակցութիւնը կոչ մը ուղղեց Ֆրանսական ազգին, ուզելով ներկայացնել վտանգը որ կը սպառնայ։

Փրոֆ. Ֆոռ վերջերս հրապարակային նամակով մը ահազանգ կը հնչեցնէր եւ կ'ըսէր թէ Ֆրանսայի կարգ մը նահանգներուն մէջ ծնունդները այնքան կը նուազին հետզհետէ, որ գիւղերը կը պարպուին, ագարակները աւերակի կը վերածուին։ «Տասը տարի վերջ գազանը պի.ի յաղթէ օրորոցին»։ Եւ Ֆրանսա պիտի դառնայ այն երկիրը, ուր ծերուններ միայն կ'ապրին, անկարող պաշտպանելու երկրին սահմանները ենթակայ դրացիներու յարձակման դէմ։

Այս ահազանգին վրայ, Բազմանդամ Ֆրանսացի Ընտանիքներու Դաշնակցութիւնը կոչ կ'ընէ ազգին, կը հրաւիրէ երիտասարդները ամուսնանալու, ծնելու եւ բազմանալու ինչպէս Ս. Գիրքը կ'ըսէ։ — «Հիմա լաւ պաշտպանուած են ընտանիքները, զանազան կազմակերպութիւններ, պետական եւ ընկերային, կ'օգնեն ընտանիքներուն, մի՛ լախնաք, աղջիկ, ամուսնացէք, ծնեցէք, եւ դուք, նորապսակներ, եթէ զրկուած էք զաւակ ունենալու շնորհէն, որդեգրեցէք ուրիշին զաւակը

Ֆրանսա՛, աճէ՛ եւ բազմացի՛ր», — այսպէս կ'ըսէ այդ կոչը։

ՈՒՌԻՆ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

—— Ս.Օ.

Երբ կասկած կը յայտնէի Սիմէոն եպիսկոպոսին սպանութեան պարագաներուն մասին, կը գրէի թէ ուռին այն ծառը չէ, որուն ճիւղերուն մէջ կարելի ըլլայ մահիճ բանալ կամ սպանութիւն կատարել։

Այդ առթիւ, անծանօթ մը ինծի գրեց հետեւեալ նամակը, որուն մէջ կարեւոր տեղեկութիւններ կան,— բուսաբանական, բժշկական եւ ազգագրական —

« Ուռին կամ ուռենին (saule) Մեծ Հայքի, մասնաւորապէս Եկեղեաց գաւառին մէջ ամէնէն աւելի սիրուած եւ ընտանեցած ծառերէն մէկն է, եւ քիչ մըն ալ նուիրական։ Այնպէս որ Ծաղկազարդին, (բառ գաւառացւոց՝ Ծաղզարդար, Ծառզարթ), ուռիի ոստեր կ'օրհնուին ու կը բաժնուին եկեղեցիներու մէջ, ինչպէս ձիթենին զանազան վայրերու մէջ, եւ հոս ալ՝ տօսախ (buis)։

Ուռենին շատ աճուն է ջրոտ տեղերը, եւ խիստ լայնատարած։ Մինչեւ 1 մեթր տրամագիծով ուռեններ կան։ Ողորկ եւ առանց փուշի ոստեր ունենալուն՝ մանուկներուն ալ սիրական ծառն է, կրնան վրան ապաստանիլ եւ հանգչիլ՝ առանց իրենց զգեստները պատռելու կամ ձեռքի սիրմութներ ստանալու։

Աւելին, տեղացիները սովորութիւն ունին ամէն տարի կտրելու ուռիներու գագաթները, որպէսզի դէպի լայնքը ուռճանան։ Այսպէս կտրուած, քովերէն ճիւղաւորուելով, մէջտեղը փոքրիկ տափակ մը ձեւ կ'առնէ, ուր կարելի է բուրդէ անկողին մըն ալ դնել եւ... օդիի Ե՛յլի մըն ալ սարքել վրան, թանձր եւ կանանչ ճիւղերով շրջապատուած։

Տաք արեւի պահերուն, ուռիին շուքը շատ հաճելի է, տանեկ մը ուղիներ կրնան քնանալ իր շուքին տակ, որ խիստ զովարար է, ոչ թէ ընկուզենիի շուքին նման գլխացաւ, այլ խաղաղիկ կազդուրիչ։

Գաւառացիք sulfate de quinineի տեղ կը գործածեն ուռին. Արեւահար կամ ջերմէն վարակուած հիւանդները կը փաթթեն ուռիի տերեւներով (վրան քիչ մըն ալ քացախ սրսկելով),— ժամ մը վերջ հիւանդը պաղ քրտինք մը կ'արտադրէ եւ կ'առողջանայ։

Ուռին թէեւ կարծր չէ, ջրոտ է, բայց ոչ դիւրաբեկ։ Ատոր համար ալ ոստերը շատ դիւրութեամբ չեն բաժնուիր բունէն։ Գարնան, ուռենիի հաստ ճիւղեր (8 — 10 սանթիմեթր տրամագիծ եւ 2 — 3 մեթր երկար) կը կտրեն նոր ծառատնկութեան համար »։

Կ'արժէ ամբողջացնել այս կարեւոր տեղեկութիւնները ուռիին մասին։

×

Ծառերու մէջ մեծցած տղայ, հին բարեկամ մըն եմ ուռիներուն։ Մեր ձորերուն մէջ կ'աճին ուռիի բազմաթիւ տեսակներ։ Ինչքա՜ն ճիւղեր կտրեր ենք ուռիներէն, թումբեր հիւսելու համար առուներուն մէջ։ Մեր լեզուն քանի՛ քանի՛ անգամ լեղիէն փոթփոթներ ու կսկծացեր է, երբ խածեր ենք՝ կտրելու եւ փրցնելու համար ուռիի ճիւղ մը։

Ու երբ սատանային չար խաղովը՝ գրող – բրոց դարձանք, աւելի լաւ ճանչցայ ուռին գրքերու մէջ։ Ինծի ծանօթ են Տօքթ. Խաչ Շէրէֆէտտինի Դեղաբանական բուսաբանութիւնը, Տօքթ. Օսման Շէրէֆէտտինի Բժշկական բուսաբանութիւնը, Հ. Քէրի Բուսաբուժութիւնը, Լ. Ֆիկիէի Բոյսերու պատմութիւնը։

Ուռին եւ բարտին կը պատկանին միեւնոյն ընտանիքին, բայց ուռին բազմատարր աւելի ճապուկ է, ոստերը կը ծռին ու կը կորին դիւրաւ։ Բազմաթիւ են, սակայն, ուռիի տեսակները, մէկը միւսէն աւելի ճապուկ՝ միշտ բազմատարր։ Այսպէս հանդիպի դիւրաբեկ ուռին (salix fragilis) տարածուած է մասնաւորապէս Հայաստանի մէջ։ Այս դիւրաբեկ ուռին շատ կ'երկարի, այնպէս որ կաղթի ճիւղերէն գիւղացիները կը շինեն զանազան գործածութիւններու համար։ Փոքրիկ ճիւղերը կը գործածուին սակառ շինելու։ Ինծի կը թուի թէ հայկական նաթուռին այս դիւրաբեկ տեսակն է։ Հայերս ունինք քիչ ուռի մըն ալ, փոկուռի, որ մոխրագոյն է (salix cinerea) կոչիի պէս դիւրաւ կը ծռի կը ծալլուի առանց փրթելու՝ զարմանալ կաշիի պէս. Ատոր համա՞ր է արդեօք, թէ իր կեղեւը գործածուելուն համար կաշեգործութեան մէջ, որ փոկուռի կը կոչուի, չեմ գիտեր։ Աճիշեան կը գրէ, թէ փոկուռին գոյնով է որ երդում կ'ընէին ճառուչիքեցիք։ Տօքթ. Է. Շէրէֆէտտին կը գրէ թէ այս ուռին ճիւղերը փորձած են օգտագործել թուղթի եւ հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստի մէջ ալ։

Հայաստանի մէջ ծանօթ է ծիրանեգոյն ուռին (մասնաւորապէս Կարնոյ շրջանը եւ Կովկասի մէջ, որուն ճիւղերը գունաւոր են. շատ կը նմանի կարմիր ուռին. այս տեսակներն ալ կակուղ են եւ ճապուկ, այնպէս որ անոնց ճիւղերը կը գործածուին կողովագործութեան մէջ, կեղեւները՝ կաշեգործութեան մէջ։ Ռուսերը ուռիէն խոյնցան ալ կը շինեն, Արաբներն ալ կը հաւաքեն ճերմակ ուռիին տերեւներն ու ճիւղերը, խարոյկ կը շինեն եւ ճահճատենդէ վարակուած անդամները առողջացնել՝ զանոնք ցնելով մուխին մէջ։ Հայաստանի մէջ կ'աճի նաեւ նեղատերեւ ուռին (salix angustifolia), մասնաւորապէս Թարթառի, Բաբերդի եւ Նախիջեւանի կողմերը։ Ծանօթ է զարմանալ այծուռին (salix caprea), որուն տերեւները շատ սիրելի են այծերուն։ Ճիւղերը շատ ճապուկ են, դիւրին կը ճեղքուին երկայնքէն, այս հանգամանքով կը գործածուի տակառագործութեան մէջ։ Աճիշեան կը յիշէ խլեփը ուռիի տեսակ։ Բայց թէ՛ ուռիին թէ՛ խլեփին դիմաց կը դնէ խլեփ արաբերէնը, հաւանաբար հետեւելով Ամիրտովլաթի,— մեր գիտցածն այն է որ Արաբները ուռիին կ'ըսեն սաֆսաֆ։ Սակայն բոլոր տեսակի ուռիներուն կազմախօսական գեղեցկութեան յատկանիշը կը մարմնացնէ լացող ուռին (salix babylonica), որ իր երկար ու բարակ ճիւղերուն ծածկոցը վար կը կախուի հեռաւոր, քա՛ն ճապուկ են ոստերը եւ գեղեցիկ։

Այս ամէնէն կը հետեւի, որ թէ Հայաստանի գիւղացիները, տեղ մահիճ կը փռեն ուռիին վրայ, յարմարութեան համար չէ, այլ նին պատահական յարմարութեան համար միայն, որ Ծամիդեան մահիճները պատրաստութեան վայր կ'ընտրեն զայն։ Այլապէս ծառի վրայ տուն կազմելու աւելի յարմար ծառեր շատ կան,— գէթ ես, իմ պա…

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀՄԱՅՔՆԵՐՆ ՈՒ ՔՄԱՅՔՆԵՐԸ

Նուէր՝ ԸՆԿԵՐ ԿՈՄՍԻՆ

Քօրնէթ – էս – Սօուտա, որուն քղանցքին վրայ կը տարածուի Պշառէ փոքր քաղաքը, Սուրիոյ ամենաբարձր կատարն է։ Այս լեռը, արեւելքցի պչրուհիի մը պէս, կը սիրէ գոյներու այլազանութիւնը։ Կուրծքին վեր դեղին հագած է, անապատային վհատեցնող դեղին մը, եւ իր վրայի ցիր ու ցան ժայռերը, սատափէ գունաթափ կոճակներու պէս, բնաւ չեն խանգարեր հնամաշ կերպասին միօրինակութիւնը։ Բայց շրջազգեստը կանաչ է, վէտվէտուն կանաչ մը՝ կատուի մը աչքերուն հզօր փայլովը։ Այս փարթամութիւնը արգասիքն է այն ակերուն որ, իբրեւ յորդառատ սուտքներ, յանձին խլար կը հոսին։ Դէմքը սպիտակ է, կ'ըսեն, յաւերժական ձիւնով լաթուած։ Ափսոս որ Լիբանանի Ծունկֆրաուն իսլամուհիի մը յամառութեամբ միշտ կը ծածկէ զայն, երբեմն իր սրունքները մերկացնելու վտանգով։ Քաջաձի սապետներ եւ սակաւաթիւ հեռիտան սիրահարներ միայն կրցած են զայն տեսնել։ Արդեօք անպարագաներ նայուածքները իր դէմքէն հեռացնելու համա՞ր է որ ան իր բոլոր գոհարեղէնները շարած է քղանցքին եւ հողաթափներուն վրայ՝ ամբողջ գիւղաքաղաք մը՝ կարմիր ու թուխ տուներով, ընկուզենիներով սառուերուած ճերմակ վրաններով, սիւնակառոյց զանգակատուներով, գորենի ատրճանաւոր դաշտերով, գեղանախշ բարդուած արտերով, որոնց ամէնքը, ամէնքը, ահարկու կարաւաններու պէս, յանկարծ կանգ կ'առնեն երկար ու խոր անդունդի մը եզերք։

Քատիշա՞ն է,— վերջին Լիբանանի սրբազան գետակը։ Միակ սպիտակութիւնը որ անծայրածիր գիծի մը պէս կը հոսի մռայլ ձորին խորը՝ յաւերժական լողորդի մը վշշիւնով։ Մշտականաչ, ցանկալաստ եւ երբեմն ալ ոստնակներ կ'եզերեն ահաւոր խորխորատը որուն պատերէն դուրս ցցուած ժայռերը, անդունդին վրայ հակած ծառերու պէս, իրենց շուքովը կը թանձրացնեն անոր խաւարը։ Ո՛վ կրնայ հաւատացնել անփորձ ուղեւորը թէ ժայռերը սկիզբէն ի վեր այդպէս առկախ կը մնան։ Այնքան խախուտ կ'երեւան որ կը թուի թէ եղնիկի մը ոտքերուն տակէն անգամ պիտի գլտորին։ Դիտողին սահմռկած միտքը տրամադիր է կարծելու թէ նոր է որ աշխարհաւեր հեղեղ մը զանոնք հոս բերած է, թէ անոնք պահ մը այստեղ կառչած կը մնան՝ դահավիժելու համար ուղեւորին վրայ, անմիջապէս որ ան ձորին մէջ մտնէ։

— Բայց ձորին մէջ բնակողներ կան...

— Ինծ ի՞նչ։ Անոնք, երեւի, դաշնակից են դեւերուն որոնք այս գիրքին մէջ կը բռնեն ժայռերը՝ տարափի մէջ պահելու ուղեւորը։

Արդարեւ, տնակներ կան ձորին մէջ, ջուրին եզերքը, ալորաջիւս վանդակներու նման։ Անոնց մէկը ճգնաւորի մը մենաստանն է, ժայռի մը ծերպին մէջ կծկուած գոգոյի մը բոյնին պէս։ Այցի կ'իջնենք իրեն։ Ճամբան երկար է, վայրէջքը՝ զառիթափ, բայց հոգեփնտած մարդը տեսնելու մեր բաղձանքը աւելի բուռն է։ Իր բնակարանին մօտ ենք։ Երանելին, որ մեզ տեսած է, կ'իջնէ, մատուռին դուռը կը բանայ, մեր բարեւին պատասխանելէ առաջ՝ ծունկ մը աղօթք կ'ընէ սեղանին առջեւ, յետոյ մեզ կ'առաջնորդէ իր քարայրը, խարոյկին քով։

Ես կը սպասէի տեսնել գերեզմանային ուրուական մը,— մազաթափ երես՝ կանթեղի պէս ողորկ գանկի մը հովանիին տակ. չոր տերեւներու պէս թարշամած շրթունքներ՝ միայն աղօթքի համար սոսափող, եւ զոյգ մը աչքեր՝ անլուսամուտ մառանին մէջ վառող մոմերուն պէս։ Երեւակայութիւնս ամօթահար կը մնայ իր գծած պատկերին համար։

Մարդը որ մեզ կ'ընդունի, շատ նման է իր միւս եղբայրակիցներուն որոնք քիչ մը վերը, մերձակայ գիւղին կալերուն մէջ, աքեմները սոթտած, ցորեն կը կամնեն։ Եւ սակայն, — թերեւս արդարացնելու համար այցելութեան յոգնութիւնս,— կը յամառիմ ճգնաւոր մը յատկանշող առանձնայատկութիւններ փնտռել իր արտաքինին մէջ, եւ կը գտնեմ ալ,— իր իմացազուրկ նայուածքը եւ այն թանձր աղօր որով իր չափէկը կ'եզբայրանայ սքեմին հետ։

Անշահ տեսակցութիւն մը։ Իր կենցաղի մասին քանի մը հարցումներ միայն որոնց ինքը կը պատասխանէ անփոյթ շեշտով, իբրեւ թէ ուրիշի մը խօսքերը կրկնէր։ Զարմեր աւելի երկարել։ Մենք ալ անտարբերութեամբ հրաժեշտ կ'առնենք միջին – դարու փիլիսոփայութեան այս յետին վերջացածքէն որ, սեղանին առջեւ ծունր մը աղօթք ընելէ վերջ, մեր ետեւէն կը փակէ մատուռին դուռը։

Դուրսը արեւ կայ... Ձորին մէջ, սեւով խծպուած սպիտակ թեւերով թռչուններ կ'երեւեն։ Պշառէի մօտ, հեղեղատէն ժայռերու հաստատմեամ մը կը բարձրանայ քարաբերդի մը պէս, եւ անոր քովէն ուրիշ մը, նուազ լայն, կլորաձեւ, որ որմնաշտարակի (donjon) մը նման կոթնած է այդ ամէհի ամրոցատիպ զանգուածին. Ձորէն վեր նայողը զայն կը կարծէ արծիւներու թառ մը։ Սրճարանի մը տանիքն (terrasse) է։ Հոն պիտի գիշերենք։

Կը վերսկսինք մեր դրօսարշաւը։ Պշառէի բնութիւնը դեռ չէ վերջացուցած իր սարսափելի անակնկալներուն շարքը. Հուվէր Ջրվէժը երթալու համար պէտք է անցնիլ այն արտին մէջէն ուր եգիպտացորենի վին տուած է իր մետաքսա խոպոպները։ Բանջարանոցին ո՞վին ենք թէ մերիկեան երկնահուպ շէնքի մը նիքին եզերքը։ Վիրա՛պ մըն է այս, անյատակ ջրհոր մը։ Բնութեան ճարտարապետը ոչինչ խնայած է՝ եզական դարձնելու համար անոր վայրենի հմայքը։ Ժայռ մը, միակտուր կամարի մը պէս, կը հանգչի խորխորատի ինքնակառոյց գրանիթներուն վրայ եւ այդպէսով անոր բաց կողմը կը ստանայ մեհեանի մը դուռին տեսք բարձր ու լայն։

Առու մըն է որ կ'իյնայ հոն. բայց նման յուսահատի մը որ կ'ուրանայ իր դիւնքը բարձրութենէ մը նետուելու, դառին իյնալէ առաջ կը մեռնի դարձեալ հուրանքէն, առուն ալ, դեռ անդունդին յատակը չհասած, կը փշրուի, կը փոշիանայ եւ մրրկավար ձիւնի մը պէս կը ցնդի պարապութեան մէջ։ Փաթիլներն ու կաթիլները աւելի հեռուն կը թափին՝ վերակազմելու համար առուն։

Սար ու զառ, ձոր ու խոր... Աստուած կայծակէ սուրո՞վ ստեղծեց այս երկիրը։

[illegible]

ՀԱՅ ԱՇՈՒՂԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲ. Այս երկու կտորները ան-տիպ են Երեւանի Գրակոմ թերթն է որ լոյս կ'ընծայէ (10 յուլիս), առնելով առաջինը Գէորգ Աստուրեանէն, երկրորդը՝ Գ. Թարվերդեանէն, երկուքն ալ աշուղական գրականութեան մասնագէտ։

Առաջին աշուղը, Շամշի Միլքոն (Միլքոն Գիւլքանեան), ժամանակակից է Սայաթ Նովայի, բայց աւելի երիտասարդ։

Երկրորդ աշուղը, Նաղաշ Յովնաթան, ծանօթ է Ա. Չօպանեանի հատորով։

ԲԱՐԱԿ ՄԷՋԿԻՏ

Բարակ մէջկիտ ֆամար թիրման շալ պիտի,
Թէ գզգալ իս, Էրէնիդ մէ խալ պիտի։
Լաւ սազ գուֆա՝ հաֆնիս ատլաս ալ պիտի,
Մատնըֆուռդ ճադուբ, ալմաս լալ պիտի,
Կանանչ ֆոշիդ տակըն օսկէ նալ պիտի։

Ինձ էրում իս ալերով,
Կտ ֆու օսկէ նալերով,
Գիշեր ցերեկ չիս թեզըում
Էտֆան ղալմաղալերով։
Ֆու սիրտը մէ Բոստոմի Զալ պիտի։
Իմացիլ իմ՝ ուրիշներուն սիրում իս,
Բաղ'իփիմէն ինձ մոդ խաբար բերում իս։

Ինձ ֆու էշխի կըրակըմէն էրում իս
Իմացել է ֆալամըն,
Նաղ'բչֆարի դ'ալամըն,
Խլուած եարին բատո եկայ.
Էլ չի տալի սալամըն.
Եարի էշխէն սարսարա ման գալ պիտի

Սարսարա իմ, սիրտս դուզուն դող ունիմ,
Ինչ ֆիզ տեսայ, լաւ գամաղըս չաղ ունիմ,
Բաղ'իփիմէն սիրտս թեդամաղ ու-նիմ,

Սրտումս ունիմ դաղիլին,
Մ'ան իս գալի բաղիլըն,
Էշխէմէտ հիվընդացայ,
Գինով կանիմ խաղիլըն.
Եարի հիդ խօսիլը լաւ իդբալ պիտի։
Դուն կարմիր վարդ, ես մէ դ'արիբ բլբուլ իմ,
Ֆիզ վուր տեսնիմ, ուշկ ու մտկեմ'ու կուլիմ,
Շամշէ Մ'իլֆոն զու գրուած բանդա, դուլ իմ։

Ինձ սլէս բանդա, դուլ ունիս,
Դուն մէ թայիգուլ ունիս,
Բաղումըն ճըկճըկում իս,
Լիզուտ մէ բլբուլ ունիս.
Ֆիզ ոչ տեսնիմ, դօշով սալամ տալ պիտի.

ՇԱՄՇԻ ՄԻԼՔՈՆ

ՊԱՏՎԱԿԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

— • —

Պատվական եղբայրներ, ինձ մի մեղադրէք,
Թէ խիղճ ունէք, հասէք, ինձ մի ճար արէք,
Ճամբայ գտէք, ինձ սիրուհուս մօտ տարէք։
Սիրում եմ, սիրում եմ, վառված եմ, աւա՜ղ.
Մէկ սիրունի էշխով տարված եմ, աւա՜ղ։
Յարծամ կանանչ գարնան գալն իմացայ.
Սիրոյս պախանջներին էլ չդիմացայ,
Երբ տեսայ սիրուհոյս, բանց ծիծ հալեցայ.
Սիրում եմ, սիրում եմ, վառված եմ, աւա՜ղ.
Մէկ սիրունի էշխով տարված եմ, աւա՜ղ։
Եթէ իմ սիրելոյս վերջը ինձ չտան,
Իմացէ՛ք՝ մեռած է Նաղաշ Յովնաթան,
Ֆանի որ կենդան եմ՝ կը գտնեմ նրան։
Սիրում եմ, սիրում եմ, վառված եմ, աւա՜ղ,
Մէկ սիրունի էշխով տարված եմ, աւա՜ղ։

ՆԱՂԱՇ ՅՈՎՆԱԹԱՆ

Օդային պատերազմը

Բրիւքսէլի Le Soir օրաթերթին թղթակիցը ապագայ պատերազմներու մէջ օդանաւերուն կատարելիք դերի մասին տեսակցութիւն մը ունեցած է Գ. Ֆօքքըրի հետ։ Այս գիտնականը մեծ պատերազմին ատենը Գերմանիոյ համար պատրաստեց օդանաւերու յատակագիծեր, որոնց շնորհիւ գերման օդանաւորդութիւնը միջոց մը գերակշիռ դեր մը ունեցաւ օդային յարձակումներուն մէջ։

[illegible]

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԵՐՍԱԿ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Նոյնինքնման պահը

— • —

Գրական աշխարհի մէջ յաւիտենական հետաքրքրութեան նիւթ մըն է այս, — գրագէտ կամ բանաստեղծ՝ ու արուեստագէտները ի՞նչպէս կը ներշնչուին, ի՞նչպէս կը ստեղծագործեն։

Յաճախ արձանագրած ենք, այս սիւնակներուն մէջ, թէ ինչ հարցաքններ բացուած են այս նիւթին շուրջ. Այս անգամ, զարմեալ արձագանգ մը տալու համար, կը քաղենք ֆրանսացի օրագրողի մը, Ժան Փորթայի գրասենեակէ գրասենեակ վազքէն հետեւեալ ծանօթութիւնները ֆրանսացի աչխոյժ գրագիտուհիին՝ Քոլէթի գրելու սովորութիւններուն մասին.

Կատուներու եւ շուներու բարեկամ եւ իրապէս էգ այս կինը տարօրինակ եւ ինքնատիպ լեզու մը ունի, — հեգուկ, ջուրի նման վազուկ խօսելու ձեւ մը, առաւօտներու մշուշին պէս թափանցիկ եւ թրթռուն լեզու մը, անուշահոտութեան մը նման տարա-[illegible]

Կանխի Մոնթրէօյլ ախոր Պոնս

[illegible]

պատուհանեն, շատ չիտակ խօսք մը բրաւ Այսպէս, բաւ որ, ներկարարը, պատ ներկող մը վերջապէս, կամ արձանագործը, կրնան աշխատիլ իրենց քթին տակէն երգ մը մրմռալով...

Եւ Քոլէթ միաժամանակ կը կապկպէ ներկարարին եւ արձանագործին աշխատելու, երգելու եղանակը.

— Ամէն արհեստի մէջ ներելի է մրմռալ, խըմ — խըմ — խըմ ընել, բայց երբեք մեղի. Ձայն անգամ չենք կրնար հանել՝ երբ կը գրենք, ա՛խ, անիծուած արհեստ...

Ոըջիւրի մը մէջէն կը հանէ ցակէ մը, կը վառէ եւ փայտի հոտ մը կը ծաւալի սենեակին մէջ, անտառի մը պատրանքը տալով։

— Լաւ կը հոտի, չէ՞։ Անուշահոտութեանց վաճառատուներէն չէ որ կը գնեմ, ո՛հ, անուշահոտութեանց վաճառատուները։ Դրացիիս խանութէն կը գնեմ այս ցակէկը։ Միայն դրացիս է որ կը ծախէ։ Հիզկեղէգ է։ Առէք, տրցակ մըն ալ ձեզի տամ, շատ լաւ կը վառին։

— Տիկի՛ն, ես վառելու համար չէր, որ պիտի ուզէի առնել, այլ իբրեւ յիշատակ պահելու համար միայն։

— Ցիչատա՞կ, այդքան թանկագին բան մը չէ։ 6 տրցակը 15 ֆրանք է։ Այսքանը կ'արժէ, ուրեմն ... ա՛խ, երբեք պիտի չկարենամ հաշիւն ընել։

Ու Քոլէթ կը ճամբէ օրագրողը այս խօսակցութենէն վերջ։ Եւ օրագրողը դուրս կ'ելլէ սենեակէն՝ ինքն իրեն հարցնելով թէ կրցա՞ւ քանի մը ծանօթութիւն քաղել այս գրագիտուհին գրելու եղանակին մասին։ Քոլէթ ուրկէ ծիծաղի՞լ օրագրողին հետաքրքրութեան վրայ թէ փորձեց հասկցնել որ կը գրէ այսպէս, քմայքով, առանց ծրագրի կամ մտածման թելի, այլ միայն թրթռալով իր զգայարանքներուն հետ, վայրկեանի տպաւորութիւններուն հետ։

Հայ-քայ

Հայ - քայ կը կոչուի ճափոնական տաղաչափութեան ձեւ մը, որ կը բաղկանայ երեք տողէ, եւ սիրուն խաղով մը՝ անակնկալ պատկեր մը կը ստեղծէ զգացման մը թելին վրայ։ Տաղաչափական այս ձեւին արուեստին մասին կը խօսինք ուրիշ առթիւ մը, այս սիւնակներուն մէջ։ Այս ձեւը, որմէ թարգմանաբար նմոյշներ տուած ենք յաճախ, կախարդած է մանաւանդ Ֆրանսացի բանաստեղծները, որոնք եւս հայ — քայ գրած են։ Բաղդատութեան մը համար, կը թարգմանենք ֆրանսացի եւ ճափոնացի արուեստագէտներու հայ - քայներէն քանի մը օրինակ։

Երկու հայ - քայ՝ ճափոն բանաստեղծ Մօքանի ստեղծագործութիւններէն (ապրած է 1465—1553 թուականներուն). —

Լուսնին կոթ մը
Եթէ անցընես, ի՛նչ գեղեցիկ
Հովահար։

Ձայնը չէլլար.
Ծայնկը նման էր
Ցիւնի ծուէնին։

Հայ - քայ մը եւս Մորիթաքէ բանաստեղծէն (ապրած է 1473—1549 թուականներուն). —

Թռած ծաղիկ մը, իր ճիւղին
Կ'ուզէ վերադառնալ. —
Թիթեռնիկ մըն է։

Մէկ հայ — քայ ալ Պաշօ բանաստեղծէն (ապրած է 1644—1694 թըւականներուն). —

Լուսնի լոյսով՝
Կարծես կեռասենիներն են ծաղկեր,
Բամպակենիի դաշտ մը։

Հիմա Ֆրանսացի բանաստեղծներու հայ - քայներէն երկու նմոյշ, բաղդատութեան մը համար. —

Անելի լաւ է ծաղիկը,
Քան կեռասը, —
Բանաստեղծի սիրտ։

Հովն իր մատներով, համբիչի պէս
Հեռագրի թելերէն վար կը թափէ
Ռիծեռնակի գեղգեղներ։

ԴՐ. ԱՍՏՂԻԿ ԱՂԿՈՒԿԵԱՆ
(Պուլկարիա)
եւ
Պ. ՕՆՆԻԿ ՕՎԱՆՈՎԻՔ (Ֆրանսա)
Նշանուած
19 Օգոստ. 934 Լիոն (Ֆրանս)

ՕՐ. ԷԳՐՈՒՀԻ ԷՋՏԵԱՆ
եւ
Պ. ՎԱՀՐԱՄ ԽԱՆՋԵԱՆ
Նշանուած
12 Օգոստոս 1934

[illegible]

Ե. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

[illegible]

ԵԴՈՒԱՐԴ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

Բուռն փոթորիկ Սեւ ծովու մէջ

Պուրկազէն կը հեռագրեն թէ սարսափելի փոթորիկ մը կը տիրէ Սեւ Ծովուն մէջ, 17 ժամէ ի վեր: Միեւնոյն ատեն կարկուտ իջած ըլլալով, հեռագրական եւ ելեկտրական ձողեր տապալած, ծառեր արմատախիլ եղած են: Կարկուտը 15 վայրկեան տեւած ըլլալով, շատ մեծ վնասներ պատճառած է: Մինչեւ 400 կրամ ծանրութեամբ կարկուտ գտնուած է: Քաղաքին ապակիները խորտակուած, շատ մը տանիքներ վնասուած են: Ելեկտրական լոյսը չի բանիր: Պուրկազ – Անխիալօ գիծը քշուած է ջուրերէն:

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐԸ ԹՌՈՒՑԻԿՆԵՐՈՎ Կ'ՈՂՈՂԵՆ ԱՄԵՐԵԿԱՆ

Շիքակոյէն կը հեռագրեն թէ հարիւր հազարաւոր համայնավարական պաշտօնական թռուցիկներ բաշխուած են, որոնցմով կը պահանջուի յեղափոխութեան դիմել ամբողջ Մ. Նահանգներուն մէջ, խորհրդային իշխանութիւն հաստատելու համար: Ոստիկանութիւնը բռնեց շատ մը թռուցիկներ, բայց կ'ըսուի թէ հարիւր հազար օրինակ անցած է բանուորներուն ձեռքը:

ՄԱՐՍԷՅԼ-ԼԻՈՆ ՀԵԾԵԼԱՆԻԻ ՄՐՑՈՒՄԸ

ԼԻՈՆ, 17 օգոստոս.— «Յառաջ»ի մարզական աշխատակիցը օրը օրին գրած էր Մարսէյլ – Լիոն հեծելանիւի մրցումի մասին, զոր կազմակերպած է «Լը Փրոկրէ» թերթը: Ինչպէս կը յիշուի, այս տարուան մրցումին կը մասնակցէին նաեւ երեք հայ մարզիկներ, Արիազեան՝ Մարսէյլէն, Զուլումեան Լիոնէն եւ Մխիթարեան Լանսէյէն:

Լիոնի մարզարանը լեցուած էր հազարաւոր երկսեռ բազմութեամբ: Ձայնարձակը վայրկեանը վայրկեանին լուրեր կուտար որ եւ է քաղաք հասնող մարզիկներու մասին: Չկայ մրցում մը որ այս տարուան պէս դժուար եղած ըլլայ, այս պատճառաւ մրցորդները մէկ ժամ յապաղումով հասան Լիոն: Բայց ժողովուրդը հետաքրքիր է եւ անհամբեր կը սպասէ կիզիչ արեւին տակ: Վերջապէս ձայնարձակը աւետեց մարզիկներու Լիոն հասնիլը: Քառորդ ժամ վերջ արդէն հասած են մարզադաշտ վեց հոգի իրարու ետեւէ շարուած: 350 քիլոմեթր ճամբայ կտրելէ եւ մարզարան մտնելէ վերջ երեք անգամ շրջան ընել պէտք է: Ցոգնած մարզիկները կարծես վերստին ոյժ կ'առնեն, ժողովուրդը կը քաջալերէ ծափերով, երեք անգամ շրջան ընելէ վերջ որոշեալ կէտը ով որ շուտ հասնի, կը հանդիսանայ առաջին: Այս վեց հոգիին մէջէն փէլէ որ մարզադաշտ մտնողներու առաջինն էր, երեք անգամուան շրջանին մէջ կորսնցնելով առաջնութիւնը, իր տեղը տուաւ Փաբիզցի Լիւսիէն Վէյսին... Այնուհետեւ 5 – 10 վայրկեան տարբերութեամբ եկան իրենց հետեւորդները: Ինչպէս «Յառաջ»ը գրեց, մրցումը լքողները շատ եղան: Ուրախալի է որ մեր մարզիկները ճամբան չլքելէ զատ, 100 մարզիկներէն 26րդ եղած է Արիազեան, 36րդ Մխիթարեան եւ 38րդ Զուլումեան:

Այս առթիւ, թելադրութիւն մը.— Ֆեդացիները շատ կը հետաքրքրուին մարզանքով, եւ ունին մարզական տեսակ տեսակ կազմակերպութիւններ: 20 – 25 հոգի քով քովի գալով կը կազմեն մարզական խումբ մը: Մենք Լիոնի մէջ ունինք հեծելանւորդ շատ մը երիտասարդներ, որոնք եթէ քով քովի գան կ'ունենանք շատ մը տաղանդներ: Ինչո՞ւ մենք ալ չունենանք կազմակերպուած խումբեր, օրինակ առնելով իրենց Ֆրանսացի ընկերներէն:

Այդպիսի կազմակերպութեանց շնորհիւ, մեր երիտասարդները պիտի կրնան աւելի վստահութեամբ մասնակցիլ մրցումներուն, որովհետեւ ուժէն աւելի ձեւերու վարժութիւնն է որ կը փնտռուի:

Մ. Տ. Գ.

■■■■■■■■

ԱւՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ եւ Մուսոլինիի տեսակցութիւնը տեղի պիտի ունենայ իտալական ռազմափորձերու պահուն: Վարչապետը նորկայ պիտի ըլլայ կարգ մը ռազմախաղերու: Կը հաստատուի թէ Իտալիա վերջնապէս համաձայնած է որ 8000 հոգի ուղեցուի Աւստրիոյ բանակին վրայ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԱՐԺ. Տ. ՄԵՍՐՈՊ ԱՒԱԳ ՔՀՆՅ. Տ. ՄԵՍՐՈՊԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան արարողութիւն պիտի կատարուի այսօր Կիր. առաւօտ, Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյն մէջ, 15, Րիւ Ժան Կուժոն:

Կը հրաւիրուին ազգականները, բարեկամները եւ հանգուցեալին յիշատակը յարգողները:

ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ–ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ

Ցայտագիր 17 օգոստոս, ուրբաթ օրուընէ մինչեւ հինգշ. 23 օգոստ.

MARIGNAN La maison dans la dune (P. R. Willm. M. Ozeray).
MARIVAUX Le scandale (Gaby Morlay, Henri Rollan).
MOULIN ROUGE. Le grand jeu (P. R. Willm Marie Bell).
MAX LINDER. Le train de 8 h. 47 (Bach, Fernandel).
IMPERIAL. Poliche (Marie Bell. Constant Remy).
OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités Mondiales - Cocaïne (Doc.).
VICTOR HUGO. L'Ordonance - Miquette et sa mére
ROYAL. Paquebot Tenacity - La fleur d'oranger.
BARBES. Le champion du régiment - L'Héritier du bal tabarin.
BELLEVILLE. Le petit roi. Paris Méditerranée.
CAPITOLE. Le champion du régiment. L'Héritier du bal tabarin.
DEMOURS. C'était un musicien. Police privée.
EXCELSIOR. Tire au flanc. L'Heritier du bal tabarin.
FEERIQUE. La dame de chez Maxim. Enlevez - moi.
LECOURBE. Poil de carotte. Enlevez-moi.
LOUXOR. Sa meilleure cliente. La dame de chez Maxim
LUTETIA. Clôture annuelle.
LYON. L'Enfant de ma soeur. Les surprises du divorce.
MAGIQUE. Une vie perdue. Le roi des resquilleurs.
MAINE. Une vie perdue. Les aventures du roi Pausole.
METROPOLE. Bach millionnaire. L'Héritier du bal tabarin.
MONTPARNASSE. Poil de carotte Sa meilleure cliente
MOZART. Mauvaise graine. La fleur d'oranger.
PALAIS DES GLACES. Je suis un évadé. Le bluffeur.
PATHE ORLEANS. Paris Méditerranée J'ai peur de moi.
RECAMIER. Je suis un évadé. L'Athlète incomplet.
ROCHECHOUART. Les deux orphelines. Enlevez - moi.
SAINT CHARLES. La fleur d'oranger Après l'amour.
SAINT MARCEL. Mauvaise graine. Pour être aimé.
SELECT. Mauvaise graine. La fleur d'oranger

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. L'Epervier. La chanson d'une nuit.
CASINO DE CLICHY. Son altesse impériale. En v'là des histoires
COLOMBES. L'Enfant de ma soeur. Sang viennois
KURSAAL AUBERVILLIERS. L'Epervier. La chanson d'une nuit.
KURSAAL BOULOGNE. King - kong. Interview.
OLYMPIA DE CLICHY. Bach millionnaire. Les surprises du divorce.
PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). L'Epervier. La chanson d'une nuit.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

'LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

(ԻՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՄԱՐ՝ Metro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	120 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI 21 Aout 1934

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2578

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ՌԱՄԿԱՎԱՐ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԻ ՄԸ ՀԵՏ

— Ուրեմն դուք ալ կ'ընդունիք թէ Երեւանը ամէն բան չէ, եւ մենք ունինք ուրիշ իրաւունքներ, պատմական, անժխտելի եւ անկորնչելի.

— Անշուշտ, անշուշտ. չէ՞ք հետեւած մեր ճառախօսներուն եւ թերթերուն. ի՞նչպէս կարելի է մոռնալ Վասպուրականը, Տարօնը, Բարձր Հայքը, Կիլիկիան: Միայն թէ, իրատես ըլլանք. ամէն բան իր ժամանակին. սորվինք դառնալ պետական ազգ:

— Չենք վիճիր. ժամանակները աննպաստ են եւ պէտք է գիտնանք գոհանալ անմիջականին եւ յետաձգելին: Բայց, անշուշտ մեր խորհրդակցութեանց միջոցին պիտի ունենաք ուղեգիծ մը յառաջիկայ գործունէութեան համար: Մանաւանդ որ, կուսակցական ընդհ. ժողով է, եւ ոչ թէ տեղական:

— Մի՛ փորձէք իմանալ մեր գաղտնիքները:

— Ի՞նչ գաղտնիքի մասին է ձեր խօսքը: Դուք սկիզբէն իսկ մերժելով կը մերժէք գաղտնի կամ դաւադրական գործունէութիւնը. նոյն իսկ առաջարկներ եղած են հրապարակաւ կատարելու ձեր ընդհ. ժողովները, իբրեւ սովորական երեւոյթ: Բայց չեղեալ. հարցը այդ մասին չէր: Չեմ պահեր ձեր բոլոր գաղտնիքները, յարեհաճեցէք երկու խօսքով բացատրել թէ ի՞նչպէս կ'ըմբռնէք հայկական դատին հետապնդումը:

— Հայկական Դատը մեզի համար կը մնայ Մեծ Տեսիլքը, որուն հանդէպ՝ պարտաւորութիւնները կը պակսին այսօր, թէ ռազմական եւ թէ ենթակայական պատճառներով: Միւս կողմէ ունինք հայկական պետութիւն մը, իբրեւ հասատ անդամը Խ. Միութեան: Այնպէս որ

— Այդ բոլորը լաւ. սակայն ձեր կուսակցութիւնը որ եւ է բանաձեւ կամ վարկ չունի՞ այս մասին, կամ գոնէ Թուրքիոյ մասին:

— Ի՞նչ բանաձեւ, ի՞նչ վարկ. մենք հակառակ ենք արկածախնդրութեանց, եւ իբրեւ իրատես կուսակցութիւն՝ մերժելով կը մերժենք ինչ որ պատրանք է եւ մշուշ:

— Քիչ առաջ ըսիք թէ ունինք անկորնչելի իրաւունքներ, ուրիշ խօսքով՝ Մեծ Տեսիլք: Արդ, որ եւ է կուսակցութիւն երբ կը հետապնդէ դատ մը, անշուշտ միջոցներ ալ կ'առաջադրէ անոր ճամբան հարթելու համար: Պարագաները աննպաստ են այսօր, վաղը կրնան դառնալ նպաստաւոր: Պէտք չէ՞ որ յստակ առաջադրութիւններ, աշխատանքի ծրագիր, նախահաշիւ եւն. ունենաք, ինչպէս եւ մեթոտիկ եւ յարատեւ գործունէութիւն: Օրինակ, դուք ալ կ'ընդունիք թէ Թուրքիան է առաջին եւ ամէնէն ոխերիմ թշնամին Հայկական դատին: Ուրեմն, անհրաժեշտ է յանձնապէս գործել այդ ճակատին վրայ, եւ որպէսզի այդ գործունէութիւնը պատահական կամ հակասական չըլլայ, պարտաւոր էք ունենալ թանձրացեալ ուղեգիծ եւ նախահաշիւ: Դուք այսպէս չէ՞ք ըմբռներ կուսակցութեան մը կոչումը:

— Մեզի համար հայկական դատին լուծումը կապուած է Խ. Հայաստանի բարգաւաճման հետ: Մենք մեր ամբողջ ուշադրութիւնը դարձուցած ենք այդ ճակատին վրայ, եւ ուրիշ ամէն բան կը համարենք ցնորք:

— Բայց չէ՞ք վախնար որ Մեծ Տեսիլքն ալ մնայ յաւիտենական տեսիլք, իսկական ցնորք, առանց հետեւողական, հաւաքական եւ գործօն աշխատանքի:

— Մենք չենք ուզեր հետեւիլ Դաշնակցութեան հակահայաստանեան քաղաքականութեան: Մենք մեր անվերապահ աջակցութեամբ ....

— Թողո՞ւնք ընդհանուր խօսքերն ու անոմէջ «քէֆ»ները եւ ամփոփուինք բուն հարցին վրայ: Քանի որ ե՛ւ ձեզի ե՛ւ մեզի համար կորիզ, խարիսխ, կռուան, յենակէտ կամ մեկնակէտ է Երեւանը, մենք ալ անոր աշխատանքը դիւրացուցած չէ՞նք ըլլար, յիշելով իր պետական պարտականութիւնները, մատնանշելով հիմնական սխալները, քաղաքական գործ պահանջելով եւ մեր կարգին ելքեր փնտռելով.

— Կ'ուզէք նոր «ավանթիւրա»նե՞ր պատրաստել

— Ոչ, պարոն, ո՛չ: Արկածախնդրութի՞ւն է հետեւիլ քաղաքական կեանքի ելեւէջներուն, ունենալ որոշ տեսակէտ եւ գործունէութեան ուղեգիծ, փնտռել ու գործադրել այն բոլոր միջոցները որ կրնան վնասել հայկական դատին թշնամիներուն, հարթել ճամբան եւ պատրաստ գտնուիլ ո՛ր եւ է անակնկալի առջեւ: Եւ այս ճակատին վրայ, ստեղծել գործակցութիւն բոլոր հոսանքներու միջեւ, ինչպէս կ'ընեն ամէնէն հզօր պետութիւնները իսկ... Բուն «ավանթիւրա»ն այն է երբ քաղաքական կուսակցութիւն մը գիշեր ցերեկ «Տէրն մեր Երեւան» աղաղակելով, ամէն բան անոր իմաստութեան եւ կարողութեան վստահելով, մնացեալը կը ձգէ բախտին եւ օրը իրիկուն կ'ընէ յօրանջելով, հառաչելով, քրթմնջելով: Եթէ Մեծ Տեսիլքը ժամանակի խնդիր է, հապա գաղութներու ինքնապաշտպանութի՞ւնը:

— Գաղութները դատապարտուած են կորսուելու: Միայն Հայրենիքն է փրկութեան ճամբան: Անոր համար ալ, մենք ուժ կու տանք ներգաղթին եւ երկրի վերաշինութեան:

— Ինչպէս կ'երեւայ, այստեղ ալ մշուշ է իջեր ձեր աչքերուն: Դուք ձեր պարտքը կատարած կը համարէք կաչելով հառաչանքներու ,— գաղութները պիտի կորսուին, Հայրենիքն է փրկութեան ճամբան եւն. : Եղբայր պատուական, տասը տարուան ընթացքին հազիւ կարելի եղաւ 25 — 30,000 գաղթական դրկել Հայաստան: Տասը տարի վերջը, ներգաղթը ոչ թէ դիւրացաւ, այլ դժուարացաւ: Ահաւասիկ, ձայն — ձուն չկայ այս տարի, եւ հաւանօրէն չպիտի ըլլայ մինչեւ 1935ի գարունը: Ենթադրենք թէ հրաման եղաւ 5 — 10,000նոց նոր կարաւանի մը համար. իսկ մնացեալ բազմութիւննե՞րը...

— Կ'ուզէք որ մե՞նք ալ կասկածելի դառնանք, պաշտպանելով գաղութներու կազմակերպութեան Դաշնակցական, հակահայաստանեան ծրագիրը...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻԹԼԵՐ ՇԱՀԵՑԱ՞Ւ ԹԷ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑ

1933 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 12Ի ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 93.4
ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ՝ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 88.3

Հակառակ մէկ շաբթուան դղրդագին քարոզութեանց, օգոստոս 19ի հանրաքուէն չունեցաւ սպասուած յաջողութիւնը: Արդիւնքը տկար է, բաղդատելով 1933 նոյեմբեր 12ի քուէարկութեան հետ:

Ահա պաշտօնական թուանշանները.—

	1933 Նոյ. 12	1934 օգոստոս 19
Քուէարկու	43,460,529	43,438,378
Այո	40,609,243	38,279,514
Ոչ	2,101,004	4,287,808
Սպիտակ քուէ	750,282	871,056

Այս թուանշաններէն կը հետեւի թէ քուէարկուներէն միայն հարիւրին 88ը հաւանութիւն յայտնած են Հիթլէրը Առաջնորդ — վարչապետ հռչակող օրէնքին, մինչդեռ 1933 նոյեմբեր 12ին գերման ժողովուրդը Հիթլէրի քաղաքականութեան հաւանութիւն կը յայտնէր հարիւրին 93 համեմատութեամբ: Յետոյ, այս անգամ կրկնապատկուած է «ոչ» պատասխանողներու թիւը, երկու միլիոնէն բարձրանալով աւելի քան չորս միլիոնի: Աւելցած է նաեւ ձեռնպահներու թիւը:

Թերթերը կը գրեն թէ ժխտական քուէները մեծ մասով տրուած են արեւմտեան Գերմանիոյ կաթոլիկ, ճարտարագործական եւ բանուորական շրջաններէն, ինչպէս եւ մեծ քաղաքներէն: Կարգ մը քաղաքներու մէջ քուէարկուներու հարիւրին 20ը «ոչ» պատասխանած են: Միւս կողմէ, Պերլինի մէջ վեց թեր քուէ կը գտնուէր մէկ ժխտականի դէմ, իսկ Միւնիխի մէջ տասը՝ մէկի դէմ: Անշուշտ չկայ որ եւ է շրջան որ ամբողջովին դէմ քուէարկած ըլլայ:

Քուէարկութիւնը տեղի ունեցաւ շռնդալից արարողութիւններով: Առտուն կանուխ հարիւրաւոր երիտասարդ աղջիկներ՝ կապոյտ շրջազգեստներով եւ ճերմակ պլուզներով, գրուեցան Պերլինի փողոցները, ժողովուրդը արթնցնելու համար: Այս պարմանուհիները իրենց բոլոր ուժով կ'երգէին յատկապէս պատրաստուած երգ մը, որ կը վերջանար հետեւեալ բառերով.—

Մտածէ պարտականութեանդ մասին,
Մտածէ հայրենիքիդ մասին,
Քուէ տուր Առաջնորդին:

Ամէն կողմ զարդարուած էր հիթլէրական եւ կայսերական դրօշներով: Առտուն ժամը 8ին, երբ գործողութիւնները սկսան, օդանաւեր կը սաւառնէին Պերլինի վրայ, իսկ նուագախումբերը հայրենասիրական եղանակներ կը հնչեցնէին: Ահագին բազմութիւն մը խռնուած էր վարչապետարանին առջեւ, ողջունելու համար Առաջնորդը: Ամբողջ օրը բազմաձեւ ազդեր կը յանձնարարէին քուէ տալ Հիթլէրի: Անթելի բոլոր գործիքներն ալ կը յորդորէին պատասխանել «Այո», այսինքն վաւերացնել Հիթլէրի պաշտօնը իբրեւ Առաջնորդ — վարչապետ: Կէսօրին, հաստատուեցաւ որ քուէարկուներու հարիւրին 70ը մասնակցած է: Դիւրութիւններ հաստատուած էին ճամբորդներուն համար, կայարաններու մէջ: Այսպէս, երբ 10,000 քուէարկուներ իրենց քուէները ձգեցին Միւնիխի կայարանը: Հիւանդանոցներու եւ անկելանոցներու բնակիչներն ալ քուէարկեցին տեղին վրայ: Մասնաւոր կառախումբ մը Պերլին փոխադրեց Պրիւսէլի գերման գաղութը, որպէսզի մասնակցին քուէարկութեան: Բոլոր օտար նաւահանգիստներու գերման հպատակները քուէարկութեան մասնակցեցան իրենց քուէները ձգելով գերմանական նաւերու մէջ:

Թուրքերու եւ Արաբներու

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՀԱԿԱՌԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՏԻՈՔԻ ՄԷՋ

Գահիրէի «Մուգաթթամ» թերթը կը գրէ.—

Մէրտինի մէջ (Թուրքիա) կառավարութիւնը 18 տեղացիներ ձերբակալած է, որոնք երկու շաբաթ բանտարկուած են այն պատճառով, որ արաբերէն կը խօսէին շուկայի մէջ: Կառավարութիւնը կը սպառնայ պատժել ամէն անոնք, որոնք այս լեզուն կը խօսին:

Միւս կողմէ, Անտիոքէն (Սուրիա) կը տեղեկագրեն, թէ հակառակութիւնը սաստկացած է նոյն քաղաքի թուրք եւ արաբ բնակիչներուն միջեւ: Անկէ առաջ Արաբները *պոյքոթ* րրած էին Այնթապի թուրք կուսակալին այցելութեան առթիւ Թուրքերու կողմէ պատրաստուած ընդունելութեան դէմ եւ մերժած էին թրքական դրօշակ պարզել: Փոխադարձելով այս վարմունքը՝ Թուրքերը իրենց կարգին չմասնակցեցան Սուրիոյ հանրապետ. նախագահին ընդունելութեան, երբ այս վերջինը Անտիոք այցելեց վերջերս:

Ներքին այս հակառակութիւնը ստացած է արդէն երապարակային հանգամանք, որով Թուրքերը այժմ պոյքոթ կ'ընեն Արաբներուն դէմ, չեն յաճախեր անոնց սրճարանները եւ ոչ ալ առեւտուր կ'ընեն Արաբներէն:

Թուրք խանութպանը՝ հետեւելով Թուրքիոյ մէջ գործածական սովորութեան՝ իր կրպակին վրայ կը զետեղէ կարմիր ցուցատախտակ մը, որուն վրայ լատինական ճերմակ տառերով արձանագրուած են խանութպանին անունն ու արհեստը, որպէսզի յայտնի ըլլայ թէ կրպակին տէրը թուրք է:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՉՊԻՏԻ ՄԱՍՆԱԿՑԻ

Պատերազմական նախարարութիւնը պաշտօնական ազդով մը կը ծանուցանէ թէ ժողովուրդը չպիտի մասնակցի օգոստոս 28 — 31ի օդանաւային ռազմափորձերուն:

Ուրեմն, այս ռազմափորձերը չպիտի նմանին Լիոնի փորձերուն, որոնց մէջ ժողովուրդն ալ կիւսորական պաշտպանութեան միջոցներ ձեռք առած էր:

Ինչպէս կ'ապրին Քղի մնացած Հայերը

Պոլսոյ թերթերուն մէջ կը կարդանք.—

Քղիէն եկած մասնաւոր նամակներ կը հաղորդեն թէ քաղաքին ու գիւղերուն մէջ ցանցառ թիւով Հայեր կան, որոնք թէեւ արհեստներու տէր են, բայց հողագործական ծառայութիւններով կ'ապրին, աւելի ընթացիկ ըլլալով հողագործութիւնը:

Տեղացի ժողովուրդը լաւ վերաբերում ունի իրենց հանդէպ. Վանքը փլփլած է, եկեղեցիները անվթար են, Ս. Կարապետ եկեղեցին կը պահէ իր նկարները: Քահանայ չգտնուելուն համար, հոգեւոր մատակարարութիւն չի կատարուիր: Պոլսէն ճամբորդներ նշխար ու մոմ կը տանին երբեմն: Չքաւորներուն համար կ'արժէ որ նպաստ զրկուի, եւ վստահելի ճամբորդներ չեն պակսիր:

Թաւրիզի հեղեղին վնասները

ԹԱՒՐԻԶ, 7 օգոստոս (*Յառաջ*).— Հեղեղի հասցրած վնասները առաջին օրերը այնքան չէին երեւում, որքան այժմ: Ամբողջ Ամիրի քեարվանսարաեն, որտեղ մեծ առեւտրական հիմնարկութիւններ են — կտորեղէնի շուկան, քաղաքապետարանի, ոստիկանատան, դատարանի եւ այլ պետական հիմնարկութիւնների ներքնայարկերը լիքն են տիղմով ու ջրով, որոնցից շատերը թերեւս հիմնովին քանդուելու վտանգին ենթարկուին:

Հազարաւոր տուներ փլած են: Քանի օր էր քաղաքը մթութեան մէջ կը գտնուէր, այսօր միայն սինէմա «Վաթան»ի մոտորով գլխաւոր փողոցներին լոյս տրուեց. իսկ քաղաքի ելեկտրակայանը երեւի 20 օրից պատրաստ կը լինի:

Թաւրիզի շուկան միանգամայն մեռած վիճակի մէջ կը գտնուի: Մեծ աշխատանքներ են կատարում հեղեղից վնասուած խիավանները կարգի բերելու, իսկ քանդուած տուները դժուար թէ մէկ տարուան մէջ նորոգուին: Քանդուած տուներից դիակներ են դուրս գալիս. ընդհանուր զոհերի թիւը առայժմ յայտնի չէ: Հարիւր տարեկան մարդիկ պատմում են, որ նման հեղեղ իրենց կեանքի մէջ չեն տեսած:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԾԱՅՐ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

Խորհրդային եւ ճափոնական թերթերը կը շարունակեն փոխադարձ մեղադրանքներ ուղղել: «*Իզվեստիա*», խորհրդային իշխանութեան պաշտօնաթերթը խմբագրականով մը կը բացատրէ թէ Ճափոնի եւ Մանչուրիոյ իշխանութիւններն են որ բռնութիւն ի գործ կը դնեն Արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիներու խորհրդային պաշտօնեաներուն վրայ: Իսկ ճափոնական թերթերը դիտել կու տան թէ խորհրդային իշխանութիւնը ամէն միջոցի կը դիմէ, Ճափոնը գրգռելու եւ բռնի գործողութեան մղելու համար:

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը երկաթուղիներու վաճառման համար կատարուած բանակցութեանց անյաջողութիւնը կը վերագրէ Ճափոնի: Ռուսերը նախապէս պահանջած էին 650 միլիոն եէն, յետոյ իջան 160 միլիոնի, յանձն առնելով այդ գումարին երկու երրորդը ստանալ ճափոնական ապրանքով: Ճափոնցիները առաջարկեցին 120 միլիոն եւ բանակցութիւնները խզուեցան: Այնուհետեւ զանազան դէպքեր եւ խորհրդային պաշտօնեաներու ձերբակալումը աւելի ծանրացուցին կացութիւնը:

Խ. Միութեան օդանաւային յաջողութիւնները

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ կիրակի օր, հակառակ տեղատարափ անձրեւին, 25,000 հոգի ներկայ եղան օդանաւային թըռիչքներու եւ վայրէջքներու փորձերուն, որոնք տեւեցին հինգ ժամ: Բանակին հետ մասնաւոր պատիւներու արժանացաւ նաեւ քիմիական եւ օդանաւային պաշտպանութեան ընկերութիւնը (Ավիաքիմ), որ ունի 14,000,000 անդամ: Աւելի քան 200 մասնագէտներ խմբական վայրէջքի փորձեր կատարեցին անկարգելով (փարաշիւթ): Խումբ մը կը համրէր մինչեւ 75 հոգի, որոնց տասը կիներ էին:

Քիմիական — օդանաւային ընկերութիւնը կը խորհի օդանաւային ակումբներ հաստատել ամէն ճարտարագործական կեդրոնի մէջ: Մոսկուայի բանուորները օդանաւորդութիւն կը սորվին աշխատանքի ժամերէն ետք եւ վերջերս 70 հոգի վկայական ստացան: Օդանաւորդութիւնը ընտանի ճարտարարուեստ մըն է Ռուսիոյ մէջ եւ կառավարութիւնը կը ջանայ բոլոր երկիրները գերազանցել այս ճակատին վրայ:

Ցանդուզն թռիչքի մը վախճանը

Պելժ փրոֆ. Քոզինս, որ յատուկ օդապարիկ մը շինած էր, մինչեւ 22,000 մէթր բարձրանալու եւ եթերին մէջ զննութիւններ կատարելու համար, ստիպուեցաւ վար իջնել Լուպլիանայի մէջ (Եուկոսլավիա), շաբաթ իրիկուն: Հակառակ սհաւոր ձախողանքին, ողջ մնացած էին երիտասարդ գիտնականը եւ իր ընկերը, 16,000 մեթր բարձրանալէ յետոյ: Օդապարիկը ճամբայ ելած էր Պելժիայէն, եւ ինքզինքը գտաւ սերպիական գիւղի մը մէջ... Գիւղացիները ճիշդ ժամանակին հասան, բռնելու համար պարան մը զոր երկարած էր գիտնականը, օդապարիկէն վար իջնելու մտքով: Գիտնականը մարեցաւ օդապարիկէն դուրս ելած ատեն, իսկ ընկերը՝ էլսթ՝ վար ինկաւ, բայց չվիրաւորուեցաւ: Երկուքն ալ չափազանց յոգնած էին: Փրոֆէսէօրը պատմեց թէ վեց անգամ հեռագրած էր անթելով, բայց որ եւ է պատասխան չստացաւ: Այժմ կը խորհին Պելժիա փոխադրել օդապարիկը, ինչ որ չափազանց դժուար է, որովհետեւ ոչ երկաթուղի կը գտնուի այդ գիւղին մէջ, ոչ ալ խճուղի: Մասնաւոր կառքեր պիտի դրուին երկու գիտնականներուն տրամադրութեան տակ:

Փրոֆ. Քոզինս առաջին անգամ թռիչք մը կատարած էր Փրո—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

Ց. «ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԱՒԵԼԻ ԿԸ ԽՐԻՆՔ ՑԵԽԻՆ ՄԷՋ»...

Եթէ Թուրքիան չպիտի զրկուէր իր մայրաքաղաքէն եւ Յոյները որ եւ է իրաւունք չպիտի ունենային Արեւելեան Թրակիոյ մէջ — չէ՞ որ քանի մը հայրենիներ թաղուած էին խորինէի մէջ — ուրեմն Յունաստան իր վար — ձատրութիւնը պիտի ստանար ուրիշ տեղ մը․ իսկ այդ « ուրիշ տեղ »ը Իզ — միրի գօտին էր։

Հեղինակը կը չիշէ որ եթէ Լոյտ Ճորճ ճիշդ չէր իր տեսակէտներուն մէջ, « անուագն իրաւունք ունէր սըխալած ըլլալու », նկատի ունենալով որ անծանօթ էր տեղական պայման — ներուն եւ իր գիւանագիտական փոր — ձառութիւնը շատ թարմ էր։ Անիկա չհասկցաւ որ Թուրքը իր սահմաննե — րէն ներս մեծ պետութիւններէն մէ — կուն վարչութեան ճակատագրական — օրէն համակերպելով հանդերձ, չէր կրնար ընդունիլ որ իր հողերէն մաս մը յանձնուէր Յունաստանին։ Մշա — կութային կապեր չունէր այդ երկրին հետ եւ բուռն հիացում կամ խանդա — ղատանք չէր տածեր գէպի հելլէն քա — ղաքակրթութիւնը Նուաստացուցիչ մըն էր անոր համար ստորադաս հա — մարուիլ այդ հպատակ ցեղէն որ աւելի բարձր չէր քան Թուրք ժողո — վուրդը։

Ոչ Լոյտ Ճորճ, ոչ ալ անոր խոր — հրդատուները չկրցան գնահատել այն նախատինքըրրուն պիտի ենթարկուէր Թուրանեան ցեղին արժանապատուու — թիւնը։ Ասիկա սխալներուն ասաջինն էր։

Վարչապետին երկրորդ սխալը այն էր որ անիկա հաւատաց թէ Ֆրան — սացիները ու Իտալացիները այնքան հելլէնասէր էին որքան ինքը։ Այս վերջինները անվրէպ երեւակայեցին թէ Լոյտ Ճորճի խանդավառ համակ — րութիւնը դէպի Յոյները, աւելի է — ստիպողական պատճառներ ունէր Այն բացատիկ գիրքը զոր Անգլիան ձեռք բերած էր Պոլսոյ մէջ՝ շնորհիւ իր նաւային գերակշռութեան ու նաև այն պարագան որ Միջագետք Արեւել — քի պատերազմը շահած էր Զօր. Ալլեն — պին եւ ոչ թէ Զօր. Սարայլ, նախան — ձի զգացում մը արթնցուցին անոնց մէջ։ Այդ երկու պետութիւնները խոր — հեցան նոյնպէս որ Լոյտ Ճորճ ապա — գայ Թուրքիան ու Պոլսոյ կառավա — րութիւնը բրիտանական տիրապետու — թեան ենթարկելու նպատակով հոր — կառու պետութեան մը վերածել կ'ու — զէր Յունաստանը՝ Եգէականի մէջ։

Այս կասկածները միծապէս չափա — զանցուած էին, թէեւ կարելի չէ ըսել որ բացարձակօրէն անճիշդ էին, կ'ը — սէ Նիքըլսըն։

Անգլիոյ դիրքը արաբական հարցին մէջ բոլորովին կեղծ էր, կը շարու — նակէ ան։ Անիկա հաւատացուցած էր Արաբներուն թէ Թուրքիոյ պարտու — թեան պարագային, կայսրութիւն մը պիտի ստեղծէր իրենց համար։

Իսկ Ֆրանսացիներուն ալ տուած էր այն տպաւորութիւնը որ, եթէ այդ տեսակ ծրագիր մը իրականանար, ա — րաբական հողերը իրենց մէջ պիտի բաժնէին. Գաղտնար պիտի մնար Անգլիացիներուն, Դամասկոսը՝ Ֆը — րանսայի.

Ոչ Ֆրանսան գիտէր թէ Արաբները ինչ խոստումներ ստացած էին, ոչ ալ Արաբները տեղեակ էին այն յանձնա — ռութիւններուն զորս Անգլիան տուած էր իր մեծ դաշնակիցին։

Քիչ մնաց կատղեցաւ, երբ Լոյտ Ճորճ բացատրեց թէ անկարելի էր Սուրիոյ ճակատագիրը որոշել Սայքս — Փիքօ (16 մայիս 1916) դաշնագրին հիման վրայ, քանի որ այդ հողամա — սը ազատագրուած էր Անգլիացի զօ — րավարի մը ձեռքով։

Նախագահ Ուիլսըն այդ վէճը կար — գադրելու համար քննիչ յանձնախո — զով մը նշանակեց իր կողմէ։

Այդ էր պատճառը որ Ֆրանսան Լոյտ Ճորճի եւ բրիտանական կառա — վարութեան վերագրեց « արեւելեան աշխարհակալութեան ծրագիր մը », որ ժիրականին մէջ գոյութիւն չու — նէր »։ Իսկ այդ «աշխարհակալու — թեան » խորհրդանշանը Յունաստանն էր։ Անգլիան, այդ փոքրիկ երկրին պաշտպանութեամբ պահելով Ֆրանսան պատա — րալով աւարէն․ այնպէս կը սպառնա — րանէին Փարիզի վարիչները։

Լոյտ Ճորճի քաղաքականութիւնը երկդիմի էր նաեւ իտալական հարցին մէջ։

Համաձայն Լոնտոնի դաշնագրին, անիկա յանձնառու եղած էր ուժ տալ Իտալիոյ պահանջներուն՝ Տալմաչիոյ վրայ.

Սէն — Ժան — տը — Մորիէնի համաձայնութեամբ կարելի չպիտի ըլլար Իզմիրը մերժել Իտալացիներուն։

Ուրեմն Լոյտ Ճորճ խուսափողական գիրք մը բռնեց եւ վէճին կարգադրու — թիւնը անուղղակի յանձնեց Ուիլսը — նին։ Իտալիոյ վարչապետը՝ Օրլան — տօն եւ արտաքին նախարարը՝ Սոնի — նօն « քէն ըրին » ու Հռոմ վերադար — ձան ապրիլ 24ին։

Երբ տասը օր վերջ դարձեալ Փա — րիզ եկան, այն ատեն Լոյտ Ճորճ նոր առաջարկներ ըրաւ անոնց։ « Հրա — ժարեցէք Ֆիումէէն եւ Ադրիականի արեւելեան ծովեզերքէն եւ ձեր վար — ձատրութիւնը կը ստանաք այլուր » ըսաւ անոնց։ Ցնոոյ ակնարկեց որ Իտալիան « մանաք » Իզմիրը, Երկո — տասան կղզիները Յունաստանին ձգէր եւ փոխարէն ստանար Կովկասի հոգա — տարութիւնն ու Էրէյլիի հանքերը։

Բայց Հռոմի վարիչները այլեւս կորսնցուցին իրենց հաւատքն ու խանդ — դավառութիւնը եւ « այդ շնորհները կանխելու» համար մարտանաւ մը ղը — կեցին Իզմիր. Միւս կողմէ, Լոյտ Ճորճ քաջալերեց Վէնիզելոսը որպէս — զի յունական բանակ մը զրկէ Փոքր Ասիոյ ծովափը։ Ու 15 մայիս 1919ին յոյն զինուորները Իզմիր էին արդէն։ Մայիս 5ին Լոյտ Ճորճ Փարիզ մա — ղեց, յայտնելու համար թէ հակա — ռակ էր Փոքր Ասիոյ մէջ յունական գօտի մը ստեղծելու որոշումին։ Ար — տաքին գործերու փոխ — նախարարը գիտէր, սակայն, որ Իզմիրի գրաւու — մը կատարուած իրողութիւն մը ըլ — լալով, այլեւս կարելի չպիտի ըլլար յունական բանակը հեռացնել։ Բայց եւ այնպէս, անիկա պնդեց որ գրաւման բանակը պէտք չէր ընդլայնէր իր սահմանները եւ պէտք էր գրաւէր մի — այն այնքան հող որքան կրնար իր մի — ջոցներով պաշտպանել։ Միեւնոյն ա — տեն կրկնեց այն թելադրութիւնը թէ Թուրքիան պէտք է վտարուէր Եւրո — պայէն։

Հեղինակը դիտել կու տայ որ այդ պահանջը Քըրզընի կողմէ, քիչ մը չափազանցուած էր։ Իզմիրը Յոյնե — րուն յանձնելէ յետոյ, այլեւս դժուար պիտի ըլլար զիջումներ ընել, է—թէ Թուրքիայէն՝ Պոլսոյ մասին։ Քըրզըն մոռցաւ այդ պարագան։ Լորտ Միլնըր եւ Լոուրին Մոնթէկիւ հակառակ էին որ Թուրքը տեղափոխուէր։ Զըրչիլ կը թելադրէր Պոլիսը ենթարկել միջազ — գային վարչութեան մը որուն նախա — գահը պիտի ըլլար Ամերիկացի մը։ Պալֆըրի ծրագրով Թուրքիան պէտք ... ցութեան շրջաններու պիտի բաժ — նուէր։ Լոյտ Ճորճ իրեն յատուկ տե — սակէտներ ունէր։

Խնդիրը այս վիճակին մէջ էր, երբ դաշինքին անդամները Լոնտոն վերա — դարձան։

×

Քանի մը շաբաթ վերջը թէ Յոյները եւ թէ Իտալացիները ընդարձակեցին իրենց գրաւման շրջանները Յունիս 20ին Լորտ Քըրզըն հեռագիր մը կ'ու — ղարկէր Պալֆըրին, հարցնելու հա — մար թէ Յոյներուն եւ Իտալացիներուն յառաջխաղացումը Փոքր Ասիոյ ներ — սերը առժամեա՞յ թէ տեւական համ — գամանք ունէր․ կառավարութիւնը կը նախատեսէ՞ր որ Թուրքիոյ վեհապե — տական իրաւունքներուն դէմ ուղ — ղուած այդ գործողութիւնները ան — զորրութիւնը խանգարելու ըսելք ... նէին

Այդ հեռագրին պատասխան տուաւ, սակայն, մայիս 19ին Յոյները հրա — ման ստացած էին Իզմիրի « սանճա — ղէն ու Այտընէն անդին չանցնելու

Յունիս 20ին Օրլանտօն հրաժարե — ցաւ։ Իր յաջորդը՝ Նիթթի չափաւո — րեց այդ արկածախնդրութիւնները, Կովկասեան հոգատարութիւնը լքեց եւ անճապարանքով պարպեց Անտալիան. Այնպէս որ Քըրզընի հեռագիրը արդէն « ուշ մնացած էր »։

Այդ դէպքերէն առաջ էր որ Գերա — դոյն խորհուրդը սկսաւ ուսումնասիրել Սեվրի դաշնագիրը։ Յաւահատական էր Քըրզընի վիճակը։ Լէյտի Քըրզը — նին ուղարկած իր երկու նամակնե — րուն մէջ հետեւեալ քանդատները կ'ը — նէր

— « Պալֆըրը փարիզ է․ ես ուրիշ քաղաքականութիւն կը վարէ, ես ու — րիշ․ չեմ գիտեր ինչ պիտի ըլլայ․ հետզհետէ աւելի կը խրինք ցեխին մէջ... Վիճակս անտանելի է․ միայն կարգ մը խնդիրներու մէջ իշխանու — թիւն ունիմ, այլապէս ոչ մէկ ուժ կայ ձեռքս։ Դիրքս Յուսատացուցիչ է․ երբեմն արտաքին նախարար եմ, երբեմն փոխ — նախարար »։

Բայց շաբաթներ ետքը Քըրզընի դիրքը կ'ամրանայ։ Պալֆըր կը հրա — ժարի 24 հոկտ. 1919ին եւ փոխ — նա — խարարը կը գրաւէ անոր աթոռը։

,

Ուշացում պէտք պատահեցան, սակայն, Իզմիրի գրաւումէն (մայիս) մինչեւ հոկտեմբեր ամիսը, պէտքեր որոնք հիմնապէս յետաձգեցին թըր — քական խնդիրը։

Յուլիս 10ին Նախագահ Ուիլսըն Ա — մերիկեան Ծերակոյտին ներկայացուց Վերսայլի դաշնագիրը։ Ծերակուտա — կաններ Լաճի (Հանրապետական), Հիչքոքի (ամհավար) եւ Պորայի (անկախ) տարբեր ընդդիմութիւնը կարծուածէն շատ աւելի զօրաւոր էր։ Նախագահը նոր ընտրութեանց ձեռ — նարկեց, սակայն իր բանախօսութիւն — ներէն մէկուն ընթացքին կաթուածա — հար եղաւ։ Այդ օրէն ասդին այլեւս չկրցաւ կարեւոր դեր մը կատարել մի — ջազգային խնդիրներու մէջ։ Բացա — յայտ էր որ ամերիկեան հանրային կարծիքը, պատերազմի յուսախա — բութիւններէն յետոյ, տրամադիր չէր միջամտելու Եւրոպայի քաղաքական գործերուն։

Ուրեմն բոլորովին յոյս չկար որ Ա — մերիկան պիտի ընդունէր Հայաստա — նի կամ Պոլսոյ հոգատարութիւնը։

Ի՞նչ եղաւ հետեւանքը։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ՕՐԱԳԻՐԸ

— • —

(Պատկերներ)

Մեծ Եղեռնի սարսափներէն շատ դժուարաւ ազատեցայ։ Կեանքս իր ամբողջ լութեամբ սարսռաց՝ երբ անսայ գիակները ոտքերուս տակ մը — րաւոր, մահամերձ հառաչանքները ա — նոնց որոնք քալեցին ինծի հետ ու որ մը, արարական անապատին մէջ դի — ակներ դարձան ... Կրած եմ աշխար — հի ամէնէն մայրաց ցեղերուն սար — սափները, ու տանջուած հոգիով ան — ցեր եմ անպատմելի խժդժութիւննե — րու մէջէն։

Ամէն բան տուի հայաշխինջ սարսափ — ներուն.— ո՛չ մայր մնաց, ո՛չ քոյր, եւ ոչ իսկ հայրս՝ որպէսզի կարենայի մխիթարուիլ անոր հետ, իմ հոգիիս տանջանքներուն ու կորսուած հարա — զատներուս համար։ Բան չմնաց, մեր դիւղը փերածուեցաւ աւերակի, դաշ — տերը մնացին անտէր, ծառերը ջար — դուեցան Թուրքերու ձեռքերով։ Հայր մնաց անապատի տափաստաններու ու հիմա, անունի յիշատակ մը կայ մի — այն՝ ոսկորի պատկերներով։ Ես ա — զատեցայ շնորհիւ Արաբի մը։ Անոր տան մէջ մնացի 7 տարի։ Աշխար կ'ա — րածէի, որուն ի խնդիր կեանքս մնաց ու աւա կ'ապրիմ դեռ... Արաբին քո — վէն փախայ ու մտայ Ամերիկացինե — րուն որբանոցը, կարդացի հայերէն ու սորվեցայ մեր լեզուն, յոեցի ամէն բան որ կատարուած էր Թուրքին ձեռ — քով, 1915ին։

Պատմութիւն կամ «Թալմուտ» գրե — լու ի՛նչ պէտք կայ, - հառաչեցէ բոլոր որբերը մէկտեղ, եւ անոնք, ցե — ղին մեծ երկունքը ապրած այդ դժ — բախտները՝ օր ու գիշերով թաղ պատ — մեն իրենց գլխուն եկածը։ Կարելի է նոյն իսկ քաղաք մը շինել Հայաստանի մէջ եւ անունը դնել «Արհաւիրք»։ Բայց դառնանք մեր պատմութեան։

Որբանոցին մէջ գէշ աղէկ ապրեցայ քանի մը տարիներ, ծանօթացայ բո — լոր անոնց՝ որ ինծի պէս արիւնի գե — տերէն անցեր էին ու սակաւին իրենց շրթներուն վրայ կը նշմարուէր եր — կիւղի մեծ տանջանքները -- Օր մը, յանկարծ որ Ֆրանսայի մէջ լաւ գործ կայ ու դրամ շահելու գեղեցիկ մի — ջոց։ Չէի գիտեր ամէն բան, հեռուէն էր որ կը լսէի, յետոյ բարեկամ որ — դոց նամակներն ու գեղեցիկ հագուած հագուստներով լուսանկարներ ... Ու միտքս փոխելով՝ Պէյրութէն նաւ ա — ռի ու եկայ Ֆրանսա։ Երբ Մարսէյլ հասայ՝ հայ մեքենորդներ մօտեցան ինծի եւ ըսին— ո՞ր պանդոկը պիտի իջնես... Անունը տուի ու հետեւեցայ անոր քայլերուն։ Քիչ մը դրամ կար քովս,— Ամերիկայի իմ հեռաւոր մէկ ազգականէս կողմէն ղրկուած, պա — հած էի «նեղ» օրերու համար․ բայց հոգիս երեք շաբաթ դիմացաւ, դրամս հատաւ։ Պանդոկապետը գիս աւելի նեղը դրաւ, երբ գիտցաւ որ դրամ չունէի եւ մանաւանդ որ Ամերիկայի մէջ ինծի օգնող մէկը չկար։ Սախիպ — ուած Ֆրանսական գիւղերը գացի, ճամբու ծախքը պարտք ընելով։

Դժուար է գիւղական կեանքը՝ երբ նոր կը մտնես, շրջանակն օտար, լե — զուն անհասկնալի, իսկ անոնց խղճա — հարող նայուածքը քու աչքերուդ մէջ տառապէ որքան կ'ուզես։ Աշխատե — ցայ ագարակին մէջ․ առտուան ժամը 6ին կը սկսէի ու իրիկուան ժամը 9ին տուն կը մտնէի։ Յոգնութիւնս խիստ էր, իսկ իմ ստարակաւ հանգամանքս աւելի գէշ, ինծի համար։ Երկու տա — րի մնացի հոն,— ագարակը։ Ու յետոյ եկայ այս քաղաքը... մտայ գործարան։

Բաւական դրամ կ'առնէի, բայց ի՞նչ աշխատանք։ Երկաթէ ձուլարանին փուռը ածուխ կը նետէի թիով, դժ — ուար է, չէ՞ ... Երբ կիրակի կուգար, խոստովանիմ որ ամէն բան կը մոռ — նայի։ Ինքզինքս տուած էի «տանը»։ Ընկերացայ փողոցային աղջիկ։ Որ կ'ըլլար որ մինչեւ լոյս կ'ապրէինք Ֆրանսուհիներու հետ, անոնց ժպիտ — ները, խաղերը, սպիտակ պարանոց — ները գինովութեան ատենն կը խեն — թեցնէին զիս։

Ու հիմա ինկած եմ այս հիւանդա — տարի, մնացի նոյն կարգի ընկերնե — րու շրջանակին մէջ։ Եղաւ ատեն մը որ նոյն իսկ չէի ուզեր Հայերու հետ խօսիլ, պահուիլ կ'ուզէի։ Չեմ գի — տեր ինչ բան մտած էր սրտիս մէջ ու դիս գերին դարձուցեր ուրախու — թեանց, «տանիքնե»ի սալոններուն ու արդիական օրիորդներուն եւ կինե — րուն։

Ու հիմա ինկած եմ այս հիւանդա — նոցին մէջ։ Ոչ ոք եկաւ մօտս,— նոյն իսկ անոնք որ դրամս կերան, ինծի հետ պառկեցան, ու ... ելք առ — ին։

Մինա՞կ եմ արդէն, այս մահճակալին վրայ։ Ութ ամիս կայ որ հիւանդ եմ, բժիշկները թէեւ «բան չունիս» կ'ըսեն, բայց չեմ հաւատար, որովհետեւ ինծի այնպէս կը թուի որ, երակներուս մէջ արիւնը կը չամքի, իսկ սիրտս անհանգիստ է, թոքերուս վրայ կար — ծես անտանելի մուրճեր կ'իջնեն, կը ցաւցնեն, բայց ինչ օգուտ, դարման չկայ, գիտեմ որ ինծմով հետաքրքր — ուող անգամ չկայ։ Բժիշկներուն այ — ցելութիւնն անգամ չի կրնար մխիթա — րել զիս, վասնզի գիտեմ թէ, անոնք իրենց պարտականութիւնն է որ կը կատարեն, իսկ Հայու մը ... կեանքը փրկել ուրի՞շ բան մտածել կուտայ ինծի

Այսպէս, իմ կեանքս որ այնքան ա — ժան էր մահուան համար արաբական անապատին մէջ, հիմա այս երկրի յայն քաղաքներու փողոցի քարերն ան — գամ արժէք ունին, իսկ ես ոչ։ Գիտեմ թէ պիտի մեռնիմ, սրտիս վրայ ցաւի զգայարանները այդ կ'ազդարարեն։

Բայց, կ'ըսեմ նորէն,ո՞վ բերաւ զիս հոս այս գեղեցիկ երանելով հի — ւանդներուն մօտ, ո՞վ էր պատճառ մեր կեանքին՝ որպէսզի մեր հայրենի լեռներն ու գիւղերը ձգած գայինք այս երկիրներուն մէջ ուր մահը կեանք է ինծի պէս շատերուն համար։ Պիտի գրե՞ս իմ կեանքիս վրայէն ան — ցած դառնութիւնները, թէ ոչ դուն ալ պիտի մոռնաս զիս, ըսէ պիտի գրե՞ս իմ բառերս՝ որ եւ է հայ թերթի։

— Պիտի գրեմ։

— Մի՛ մոռնար, գրէ որ հայ տղայ մը իր կեանքը ազատեց մեծ եղեռնի սպանդէն, բայց չդիմացաւ Եւրոպայի լոյսերուն ու գեղեցկութեան, եւ աղջ — կան մը թունալից համբոյրով զամ — ուած մնաց հիւանդանոցի չորս պա — տերուն մէջեւ գետեղուած մահճակա — լին վրայ։

— Գրէ՛ յանուն մեր մեռելներուն...

— Կը գրեմ, եթէ այդ է միակ բաղ — ձանքդ

— Մնացածը դուն պատմէ։

Թ. ՀԵՐՈՅԵԱՆ

Հայաստանի

ՔԻՒՐՏ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

»»» «««

«Թանի» կը հրատարակէ նամակ մը, զոր կը ստորագրէ Գ.Նիքիթին, իբրեւ պատասխան Կոպլէի յօդուածին մէջ երեւցած այն դիտողութեան թէ Հա — յաստան փոքրամասնութեան հարց չունի, միատարր բնակչութիւն մը ունենալով

Նիքիթին կը գրէ թէ Հայաստանի մէջ կ'ապրի «բաւական ստուարաթիւ քիւրտ փոքրամասնութիւն մը»։ Եւ իբրեւ փաստ կը յիշատակէ Երեւանի քիւրտերէն թերթին գոյութիւնը, քը — տական վարժարաններու բացումը, Երեւանի մէջ վերջերս գումարուած քրտագիտական համաժողովը, եւ նո — ժէն Փիթարի ուսումնասիրութիւնը, ուր կ'ըսուի թէ Հայերը եւ Քիւրտե — րը «եղբայր ցեղեր» են։

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

oooo

ԽՄԲ.— Դաշնակցութեան հակա — ռակորդները կը շարունակեն գռեհկօ — րէն շահագործել խորհրդաւոր սպա — նութիւն մը, որ տեղի ունեցաւ ան — ցեալ տարի, Աթէնքի մէջ (Ս. Գրյըն — եան)։ «Հայրենիք»ի Աթէնքի թղթա — կիցը պարզելով այս գործին գանազան ծալքերը, կը գրէ.—

— « Սարգիս Գրյըճեան Դաշնակ — ցութենէն վտարուեցաւ 1931ին, ուրիշ չորս ընկերներու հետ, որոնք փոր — ձած էին պառակտել կուսակցութիւ — նը։ Երբեք տարակարծութիւն չունե — ցաւ Դաշնակցութեան հետ. արդէն գաղափարականութիւն չունէր եւ յատկ — նութիւնները շատ համեստ էին։ Իր մեծագոյն փափաքն եղած է միշտ Կ. Կամիսէի անդամ ըլլալ ու երբոր 1931 — ին չընտրուեցաւ, պառակտիչ աշխա — տանքներու սկսաւ։

Արդար ըլլալու համար ըսենք թէ Բիւրոյի հանդէպ միշտ քննադատողի դերին մէջ էր։ Կը քննադատէր Բիւ — րօն՝ որովհետեւ վերջինս հակառա — կորդներու հանդէպ թոյլ ու հաշտա — րար քաղաքականութիւն որդեգրած էր, որովհետեւ՝ Թուրքիոյ դէմ յե — ղափոխական աշխատանք չէր տաներ, որովհետեւ բաւարար չափով չէր պայքարեր խորհ իշխանութեան հանդէպ։ Խառնուածքով թոյլ եւ ան — հետեւողական ըլլալով մէկտեղ, միշտ կը ջատագովէր ահաբեկչական աշ — խատանքը, պայմանաւ որ ինք բաժին չունենար

Սարգիս Գրյըճեան ամէնէն աւելի թշնամական նկատումներ ունեցած է Ռամկավարներու եւ հարուածներու դէմ։ Կուսակցական եղած ատեն, պայքարի ձեւերու մասին բազմաթիւ առաջարկներ բերած է Ռամկավար — ներու դէմ, բայց միշտ մերժուած են իր առաջարկները։

1923 – 1926, Աթէնքի մէջ տեղի ու — նեցած ազգային պայքարներուն մէջ քիչ բաժին ունեցած է։

Ահա ամփոփ գիծերու մէջ Գրյը — ճեանի մօտիկ անցեալը։ Երբ վտար — ուեցաւ կուսակցութենէն, Ռամկավար պլոքը ամփիչաւ շրջապատեց զինք « Արեւ » ու « Պայքար » գրեցին թէ Գրյըճեան մեծ մտաւորական էր եւ Դաշնակցութեան առաջնորդներէն մէն։ Բարձրացուցին, ստուարացու — ցին, եօթը երկինքներ հանեցին այդ համեստ, բայց փառասէր տղան, ո — րուն յօդուածները չէին հրատարակ — ուեր անոր Օրգի մէջ եւ որուն դիրքը կուսակցութեան մէջ շատ աննշան էր։

Գլօքը Գրյըճեանին մօտեցաւ այն յոյսով որ Դաշնակցութեան մասին անկէ գաղտնիք կորզէ։ Եթէ Դաշնակ — ցութիւնը գաղտնիք ունէր, յամենայն դէպս Գրյըճեանին չէր որ պիտի վըս — տահէր։ Այդ խեղճ տղան մէկ օրէն միւսը դարձուցին հերոս, ազգային դէմք, ծանօթ մտաւորական ու տարի մը յետոյ լքեցին, երբ համոզուեցան թէ անիկա տալիք բան չունէր իրենց։ Սարգիս Գրյըճեան տարի մը օգտուե — ցաւ նոյնպէս Շահվերդեանէն եւ Գլօքի գանձէն։ Թերթ հրատարակեց, ձախր խօսեցաւ եւ օր մըն ալ ճամ — բուեցաւ։ Բոլոր արտաքսուածներուն ճակատագիրը այդ եղած է արդէն։

Մատնուեցաւ յետին ծայր թշուա — ռութեան, օրուան հացի հնհնուքով տառապեցաւ եւ փորձեց վերադառ — նալ կուսակցութեան գիրկը։ Քանի մը անգամ տեսակցութիւններ ունեցաւ ղեկավար ընկերներու հետ, պլօքի ներքին վէճերու եւ դրամական հա — շիւներու մասին կարեւոր տեղեկու — թիւններ տուաւ, աւելցնելով թէ ինք կը շարունակէ Դաշնակցական մնալ թէ մտայնութեամբ եւ թէ հաւատ — քով։

Սպանութենէն շաբաթ մը առաջ, իր խնդրանքով, կրկին տեսակցեցաւ ղեկավար ընկերներէն մէկուն հետ, անկուսակցական երրորդի մը ներկա — յութեան, որ ողջ է եւ կրնայ վկայել։ Այդ տեսակցութեան ընթացքին, Գր — յըճեան բառ առ բառ հետեւեալը ը — սած է.

— Պլօքի մէջ ապրեցայ։ Բոլորը ոը — ճիկաններ են։ Բարոյական, գաղափա — րական եւ ընկերական կապ չկայ մէ — ջերնին։ Մեծագոյն ոճիկանները Ռամ — կավարներն են։ Ես պատրաստ եմ ա — մէն ծառայութիւն մատուցանելու Դաշնակցութեան։ Անձս կը դնեմ ձեր տրամադրութեան տակ։

Այս խօսակցութենէն 4 – 5 օր յե — տոյ, Ս. Գրյըճեանը սպաննուեցաւ բոլորովին խորհրդաւոր պարագանե — րու տակ եւ խորհրդաւոր անծանօթ — ներու կողմէ։

Սպանութեան յաջորդ օրն իսկ, Գլօ — քը՝ որ թշուառութեան մատնած էր այդ տղան, իբրեւ դատախազ հրապա — րակ իջաւ։ Ոճիրը վերագրեց Դաշ — նակցութեան Ռազմիկանութեան գի — մերով, կեղծ վկայութիւններ տուաւ. Առասպելներ յերիւրեց եւ յաջողեցաւ բանտարկել տալ երեք Դաշնակցա — կաններ, որոնցմէ մին՝ հարցաքննու — թեան յաջորդ օրն իսկ ազատ արձակ — ուեցաւ։

Իբրեւ ոճրագործ ցոյց տրուեցաւ ուսուցիչ Մանուկ Մանուկեան, որ չորս ամիս բանտարկուելէ յետոյ, իբր անմեղ ազատ արձակուեցաւ։ Գլօքը հանգիստ չնստաւ սակայն։ Նոր ... վկաներ ճարեց, քսութիւններ ըրաւ եւ յաջողեցաւ բանտարկել տալ ուրիշ վեց երիտասարդներ, որոնց 5ը Դաշ — նակցական եւ մէկը նախկին Դաշնակ — ցական, վտարուած կուսակցութենէն։

Այս անգամ, ոճրին մեղքը բա — ցուեցաւ Նիկոլ Նիկողոսեանին վրայ, Փրակայի համալսարանէն, Դաշնակ — ցութենէն հեռացուած 1928ին, հակա — կարգապահական պատճառներով։

Ոճրին կազմակերպուած գալն ալ ... ուեցաւ։ Իբր թէ Դաշնակցութեան վերջին ընդհ. ժողովին մէջ որոշուած կայացուած է Գրյըճեանի սպանութիւնը եւ այդ գործը Նիկոլին վստահուած է, որ Ֆրանսայէն Աթէնք եկած է ... բոշումը գործադրելու համար։ Այդ ... մէկի մարդիկ, որոնք գաղափարա — կամ չունին թէ Դաշնակցութեան ... հանուր ժողովները ինչ հոգերով կը ... գրային.

Գլօքը մեծ աշխատանք տարաւ ձերբակալել տալու համար Աթէնքի ղեկավար ընկերները, բայց հարցա — քննիչ դատաւոր թէ դատախազը ... համոզուած ոճրին քաղաքական ըլլա — լու մասին՝ կարեւորութիւն չտուին այդ ուղղութեամբ հայթայթուած բո — լոր տեղեկութիւններուն։

Եօթը ամիսէ ի վեր ուրեմն, քանի կը մնան վեց անմեղներ, միայն երկու կեղծ վկաներու վկայութեան հիման վրայ։ Վկաներէն մին կին մըն է դրամով կաշառուած, համայնավար։ Երկրորդը դարձեալ կին է, Յոյն։ Երկուքն ալ հակասական վկայութիւններ տուած են։ Դատավարութեան օրը որոշուած էր ապրիլ 28ը։ Երդուեալ — ներու բացակայութեան պատճառաւ դատավարութիւնը յետաձգուեցաւ։ Ամբաստանեալներու պաշտպան փաս — տաբաններն ճիգերուն շնորհիւ բացա — ռիկ կարգադրութիւն մը եղաւ եւ դա — տավարութեան օր նշանակուեցաւ յունիս 11ը։ Այս անգամ, բոլոր երդ — ուեալները ներկայ էին։ Դատախազ — գատի մասին հակիրճ տեղեկութիւն — ներ տալէ յետոյ, վկաներուն անուն — ները կարդաց։ Ամբաստանեալ կող — մին բոլոր վկաները, թուով 25, ներ — կայ էին։ Դատախազին մէջ չէին ... եւ ամբաստանող կողմի 5 վկաներ որոնցմէ երեքը վերջին պահուն դա — տախազէն մեկնեցան ու այդ պատ — ճառաւ դատը յետաձգուեցաւ։

Ամբաստանեալներին արձակուրդին պատճառաւ, հաւանական է որ դատը ... ունենայ սեպտեմբերի երկրորդ շաբ — թուն.

Ամբաստանող վկաներու փախուստին նպատակն այն է որ ամբաստան — ուածները քանի մը ամիս եւս բանտին, որովհետեւ համոզուած են ... անոնք անպարտ պիտի արձակուին իբրեւ անմեղներ։

Ընթերցողը պիտի հարցնէ որ եթէ ոճիրը Դաշնակցականներու կողմէ գործուած չէ, ապա ուրեմն, ո՞վ գործած է։

Բազմաթիւ պատճառներ կան են թադրելու թէ ոճիրին բուն հեղինակ — ները կապ ունին համայնավարներու հետ։ Այս ենթադրութիւնը կը հիմն — ուի հետեւեալ փաստերով

1. Գրյըճեանի հրատարակած « վը — րէժ » շաբաթաթերթին տասնը ... թուիցին համայնավարները, ... անվստահելի եւ Դաշնակցութեան գաղտնի գործակալ նկատելով

2. Սպանութենէն ամիսներ առաջ տեղւոյս համայնավար « Նոր Շաւ — ժում »ը Գրյըճեանին դէմ գրութիւն — ներ հրատարակեց։

3. Գրյըճեան գաղտնի կապեր ունէր Շահվերդեանին հետ, որմէ դրամ ... տացաւ Դաշնակցութեան մասին գիրք մը հրատարակելու համար։ Այդ գիր — քին անունը պիտի ըլլար «Դաշնակ — ցութիւնը եւ Քեամիլ Պաշա Պէյրի — ...

4. Սպանութենէն յետոյ, ... պաշտպանութիւնը ստանձնեցին ... մայնավարները, որոնք կարեւոր ... մարեր վատնեցին ։

Պլօքիները յաջողեցան արդարու — թիւնը մոլորեցնել եւ մեղադրել Դաշ — նակցութիւնը։ Այս բոլոր ճշմարտու — թիւնները դատավարութեան ընթաց — քին երեւան պիտի ելլեն ու ... պիտի ըլլայ թէ Դաշնակցութիւնը կամ Դաշնակցականները, ոչ ուղղակի, ո՛չ ալ անուղղակի դեր ունեցած չեն այս ոճիրին մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կարկուտին աւեր․

Երեւան․ Հայաստանի կը հեռագրեն Լէնինականէն (30 յուլիս) .— Երեկոյեան ժամը 8ին ուժգին փոթորիկ մը պայթեցաւ, յետոյ կարկուտ տեղաց առատօրէն Թամոյի մը մէջ։ Արտերը, պարտէզներ եւ սարերը ծածկուեցան կարկուտի խաւով մը, կէս ժամ տեւեց կարկուտը։ Սեւոյ սիտաւ ան — որ մեծ վնաս պատճառեց։ Ամբարանոց մը, ուր 500 թոն ալիւր կար, լեցուեցաւ ջուրով։ Հեռագրական եւ հեռախօսային կապը կտրուեցաւ, 1934ի մթերուած ամբողջ ցորենը փճացաւ։

Եղեգնաձոր, Ղշլաղի, Դաշքընդի, Ղարաքլիսէ եւ միւս գիւղերու եւ քաղաքի անասունները եւ ցանքերը մինչեւ 60—70ը փճացաւ հեղեղէն։ Սառեցաւ 8 ժի։ Մարերուն վրայ երկար ժամով կարկուտին զօրաւոր անձրեւ թափեցաւ։ Բազմաթիւ անասուններ խեղդուեցան։ Բանջարանոցներն ու մրգաստանները մեծ չափով վնասուած են գործուն։

Սեւանի լճին ձուկի պաշարը

Սեւանի լճին գիտական քննական յանձնախումբը, որ կը զբաղի իրիկուան Լէնինականի, մէկ տարիէ ի վեր գիտական ուսումնասիրութիւններ կը կատարէ Սեւանայ լճին մէջ։ Նախորդ տարիներու ընթացքին կատարուած քննութեանց արդիւնքը հրապարակուած եւ պատրաստ է արդէն ձեռ մասը տպագրութեան մէջ։

Այս գիտական յանձնախումբը կ'ուսումնասիրէ ձուկերուն տեսակներ — ու անոնց հիւանդութիւնները, ձուկերու արհեստական աճման եղանակներ — ու միւսները կանոնաւորելու մասին կենսաբանութիւնը։ Այսպէս յանձնախումբը կատարելագործած է ձկնորսական տարրերը, բարձրացնելով լճին ձուկի արտադրութիւնը։

Այս տարի Սեւանի ձկնաբուծական յանձնախումբը կ'ուսումնասիրէ երեք հիմնական հարցեր,— պիտի պարզէ լճին բոլոր տեսակի ձուկերուն պաշարը, մանր ձուկերուն սնունդն ու լճին մանրէներուն տեսակները եւ անոնց յատկութիւնները, որոնց հիման վրայ պիտի պարզուին ձկնիկներու բազմացման պայմանները։ Այսպէս լճին 600 զանազան մասերէն ջուր վերցուած է ուսումնասիրութեան համար։

Լճի ձկան պաշարը որոշելու համար ներկայիս գիտական նախապատրաստական աշխատանք կը կատարուի. պարզելու համար թէ անցեալ տարի ինչ միջոցներով, ո՞րտեղ, ե՞րբ, ի՞նչ տեսակի եւ ո՞րքան ձուկ սատկած է։ Այս նախապատրաստական աշխատանքը պիտի աւարտի յառաջիկայ մայիս ին, երբ ստացուած արդիւնքները համեմատութեան պիտի դրուին նախորդ տարի տարիներու ձկնորսութեան համապատասխան տուեալներու հետ, պարզելու համար ձուկի տեսակներուն աճման կամ նուազման պատճառները։

Հիւսիսային ուսումնասիրութեան արդիւնքը պիտի արուի հրապարակութեան։

Այս ամբողջ աշխատանքները կը կատարուին փրոֆ. Լ. Ս. Բերգի ղեկավարութեան տակ։ Ցանձնախումբին կ'անդամակցին Վ. Վ. Փետրով, Ա. Վ. Գուլաֆա, Գալիով, Ն. Վ. Կուզեն։

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Հայաստանի գրողներու Միութեան համագումարը տեղի ունեցաւ օգոստոսի 1ին Երեւան, Մշակոյթի Տան դահլիճին մէջ։

Բացման խօսքն րսաւ Միութեան նախագահ Դ. Սիմոնեան։ Այնուհետեւ, խօսեցան Երզնկեան, Հանէջող — եան Լ. Վարդունի։

Համագումարին օրակարգն էր.

1.— Զեկոյց Հայաստանի խորհրդային գրականութեան մասին (Դ. Սիմոնեան),

2.— Զեկոյց Հայաստանի երիտասարդական գրականութեան մասին (Հ. Մկրտչեան),

3.— Զեկոյց Հայաստանի մանկական գրականութեան մասին (Վ. Նորենց),

4.— Զեկոյց Հայաստանի թատերական գրականութեան մասին (Հ. Նիւրիքզօրեան),

5.— Խորհրդային գրողներու Միութեան կանոնադրութիւնը.

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւանի մեքենագործական արհեստանոցը աւարտեց չինութիւնը այն խալսին, որ յատկացուած է Սեւանի

Արդի Թուրքիան

Էջօ տը Փարիի մէջ Ռէյմոն Քորթիէ կը շարունակէ իր վերլուծումը քէմալական շարժման մասին.—

Քանի որ Թուրքիոյ մէջ գոյութիւն ունի միայն մէկ կուսակցութիւն, ծանօթ մեր նաև։

Դացի տեսնել Րէճէպ պէյը, որ ընդհանուր քարտուղարն է խալք կուսակցութեան։

Րէճէպ ինծի պզտոր սուրճ մը հրամցուց, յետոյ ներկայացուց իրենց կուսակցութեան գրոշը

— Կը տեսնէ՞ք, րսաւ, ահա մեր գրոշը, կարմիր պաստառի վրայ վեց ճերմակ նետեր։ Այդ նետերը կը խորհրդանշեն մեր ժողովրդավար համապետական կուսակցութեան վեց գլխաւոր սկզբունքները.—

1.— Հանրապետական ենք.

2.— Ազգայնական ենք։

3.— Ժողովրդավար ենք։

4.— Պետական ենք։

5.— Աշխարհական ենք։

6.— Յեղափոխական ենք։

(ԾԱՆ.— Ռէյմոն Քորթիէ կը հրատարակէ նաեւ այդ գրոշը, որուն տակ գրուած է թուրքերէն՝ ճումհուրիէթճիլիք, միլլիէթճիլիք, հալքճիլիք, տէվլէթճիլիք, լայիքլիք, ինքիլապճիլիք)։

— Քանի որ այդ այդպէս է, ինչո՞ւ մէկ կուսակցութիւն միայն կայ Թուրքիոյ մէջ

— Սահմանադրութիւնը երբեք չարգիլեր կազմել ուրիշ կուսակցութիւն մըն ալ։ Որոշ է, սակայն, թէ երբեք պիտի չթոյլատրէինք որ կազմուէր միապետական կուսակցութիւն մը, ոչ ալ կղերական կամ ազատական կուսակցութիւն մը։

— Ձախեր ունի՞ք։

— Ի՞նչ ձախեր։

— Համայնական մը վերջապէս։

— Ո՛չ, պարոն, մենք ոչ ձախեր ունինք, ոչ ալ նուաղախումբ, աղանդաւորներ։ Ունինք միայն օճախներ, ուր մեր անդամները կը հաւաքուին ու—սումնասիրելու համար տեղական եւ ընդհանուր հարցեր։ Ազատականութիւնն ու բանակը, որոնց հաւատարմութիւնը անսասան է, բաւական են ապահովելու համար վարչաձեւին, յեղափոխութեան եւ հայրենիքին պաշտպանութիւնը։

Կը կարծեմ թէ իրաւունք ունի Րէճէպ պէյ։ Բանակը բաւական է պաշտպանելու համար արդի Թուրքիան։

Թրքական բանակը այն դաւանն է որդցուանքով ու գործով կը մեծցնեն Աթաթիւրքի, կարգապահ, տոկուն, լաւ զինուած բանակ մըն է այդ։ Լոզանի դաշնագրով, Թուրքիա ոչ մէկ սահմանափակում կը ճանչնայ ապահովելու համար ծանր թնդանօթներով, հրասայլերով, օդանաւերով։

Բանակը հպարտութիւնն ու պարծանքը կը կազմէ նոր Թուրքիոյ։ Թուրք զինուորը, քաջակամ, համբերատար, տոկունաւոր, յառաջոյն զինուորն է ամբողջ Արեւելքի։ Ան ինքզինք արժեցուցած է նոյն իսկ Թուրք պետութեան անկախութեան օրերուն։ Միայն թէ քիչ մը շատ կը վախնան լրտեսներէ։

Թրքական բանակը, անսասան եւ շատ փայփայուած, համեստ հագուած այլ լաւ զինուած, ունի նաեւ այն յատկութիւնը որ ջերմեռանդ քէմալական է։ Մուսթաֆա Քէմալ իրենց Գօնսափարթն է, միաժամանակ՝ Մուսոլինին։ Ան էր որ առաջնեց բանակը եւ զայն տարաւ յաղթութենէ յաղթութիւն՝ երբ Ֆրանսացիները կը գրաւէին Ատանան, Իտալացիները՝ Ատալիան, Յոյները՝ Իզմիրը, Անգլիացիները՝ Պոլիսը, Հայերը իրենց սահմաններուն վրայ անկախութեան տիրացած, Քիւրտերը՝ ապստամբութեան յայտարարած։

Այո՛, իրաւունք ունի Րէճէպ պէյը, Թուրքիոյ նոր վարչաձեւը կրնայ վստահ բլլալ բանակին վրայ։ Բանակն է անոր ուժը։ Միւս կուսակցութիւնը չէնքին ճակատն է միայն, Կազին քաղաքացիական զգեստաւորումն իսկ այդպիսի ճակատ մըն է։ Չէ՞ որ Թուրքիոյ գլխաւոր չորս վարիչները զօրավարներն են,— Մուսթաֆա Քէմալ, Ըսմէթ, Քեազիմ, Ֆէվզի։

Քէմալ միաժամանակ քաջուած եւ ազրող անձնաւորութիւն մըն է։ Կը սիրէ կեանքի հաճոյքները, գրասենեակները եւ գրոյցները։ Լաւ կը հագուի, լաւ կը պարէ, եւ մինչեւ առաւօտ, հակառակ իր 55 տարիներուն։ Պարը հիմա մեծ նորութիւնն է Թուրքիոյ մէջ. երբ Քէմալ տուաւ առաջին պատմական պարահանդէսը Չանքայայի մէջ, այնուհետեւ Թուրքերն ու Թրքուհիները սկսան պարել անընդհատ, հարստացնելով պարի ուսուցիչները։ Աշխարհիկ կեանքէն զրկուած Թրքուհիները հիմա կը պարեն խենթի պէս։ Եւ Մուսթաֆա Քէմալ պարահանդէսներու ղեկավար մըն է դարձած։

Որքան լաւ պարող, Քէմալ նոյնքան լաւ ճամբորդող մըն է։ Անդադար կ'երթեւեկէ երկրին մէջ, Էնկիւրիէն Եալովա, Եալովայէն Տոլմա Պաղչէ։ Պատահած է որ կէս գիշերին տեղւոյ էնկիւրիի կայարանին մէջ՝ պահանջելով որ ճեպընթաց մը պատրաստուի ճամբորդութեան համար։

Կազին եթէ թոյլ կուտայ, որ մօտենան ու խօսին, այսուհանդերձ չի սիրեր լրագրողներու տեսակցութիւններ։ Չի սիրեր յայտնել իր ծրագիրները կամ մտածումները։ Աւելի կը նախընտրէ խօսիլ պատմութեան կամ հնագիտութեան մասին, քան թէ քաղաքականութեան։ Ընդհանրապէս կը դրկէ իր նախարարներուն մօտ։

Ըսմէթ ալ բացուին է Մուսթաֆա Քէմալի։ Ցամաք աշխատող մը, որ իրականութեան կը վերածէ ինչ որ իր մեծը տուն կուտայ։ Բանակէն է որ կուգայ։ 1918ին պայոյակոյտին մէջ էր։ Կռուած է Եմէնի մէջ Արաբներուն դէմ։ Ծիման մէջ եղած է Գալիպոլիի, Գերմանացիներուն, Դաշնակիցներուն հետ։ Իթթիհատ — Թէրաքքըի խմբակէն հեռու ապրեցաւ, անտարբեր՝ քաղաքական կեանքին մինչեւ 1919, երբ Իզմիթ փաշայի դաշինքին մէջ խորհրդականի պաշտօն ստացաւ։ Սակայն յանկարծ ձգեց իր պաշտօնը եւ, ծպտուած, Անատոլու անցաւ։ Այդ օրէն ի վեր Ըսմէթի եւ Քէմալի միջեւ ստեղծուեցաւ մտերիմ գործակցութիւն մը։ Երեք տարի հրամայեց բանակին, կռուելով Յոյներուն դէմ։ Ունեցաւ տեղական յաջողութիւններ, վերագրաւեց Աֆիոն — Գարահիսարը, սակայն չդիմացաւ յունական յարձակողականին առջեւ, նահանջեց յամառ դիմադրութենէ մը յետոյ։ Դաշն մը կարծուեցաւ թէ թրքական դատը կորսուած է այլ եւս։ Մուսթաֆա Քէմալ փրկեց զայն, կարծանի արագութեամբ զարնելով յունական բանակին, Էնկիւրիէն 60 քիլոմեթր հեռաւորութեան մը վրայ։

Այնուհետեւ Ըսմէթ կը ներկայանայ թրքական պատուիրակութեան գլուխ Լոզանի ժողովին մէջ։ Ցուրտ ատոր մը, գլուխը ֆէսով անծանօթ այս դէմքը կը յայտնուի Եւրոպայի հեռու դիւանագէտներուն միջեւ, որոնց նախագահն էր լորտ Քըրզըն։ Ինք ամբողջ բանակցութիւնը։ Ցաղթական իր թնդանօթներու ձայնով, եւրոպացի դիւանագէտներու յոգնածութենէն օգտուելով, կը պատռէ Սեվրի դաշնագիրը, կը ջնջէ քափիթիւլասիոնները, կը ստանայ պահանջած սահմանները,— Թուրքիա այլ եւս ազատ է ներսը եւ դուրսը։

ԹՈՒՐՔ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Թուրք լեզուական համաժողովը բացուեցաւ Տոլմա Պաղչէի պալատին մուտքի սրահին մէջ, իսկ ունկնդիրներուն յատկացուած էր արարողութեան մեծ դահլիճը ուր բարձրախօսներ զետեղուած են։ Ժողովուրդին համար բարձրախօսներ զետեղուեցան Թաքսիմի եւ Պայազիտի հրապարակները։ Համաժողովին իբր անդամ 400 եւ իբր ունկնդիր 500 անձեր կը մասնակցին։

Համաժողովին բացման ճառը խօսեցաւ կրթական գործավար Ապտիւլ պէյ եւ երդումի մը երգեց Մալաթիոյ երեսփոխան Հիլմի պէյի պատրաստած «Գուրուլթայ մարշը»։

Ժողովուրդին մէջ մասնաւոր տեղ յատկացուած էր ռուս գիտնական փրոֆ. Սամոյլովիչի, Մէշչանինովի եւ լեհ փրոֆ. Զարաջովսքիի, գերման փրոֆ. Կիզէի։ Թուրք լեզուի ուսումնասիրութեան միութիւնը արտ. գործավարութեան միջոցաւ դիմադիմացնել երկիրներու լեզուագիտական եւ թրքաբանական կաճառներուն եւ ընկերակցութեանց, իր աշխատանքի ծրագիրը հաղորդելով եւ յայտնելով թէ փափաքողները կրնան համաժողով գալ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՆՉՈՒՐԻԱՅԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԽԱՐՊԻՆԻ ՄԷՋ

ԽԱՐՊԻՆ, 30 յունիս (Ցաղաղած).— Համայնքի տարեկան ընդհ. ժողովը կայացաւ ոչ բոլորովին խաղաղ. այնուամենայնիւ ընտրութիւնները բառ երեւոյթին յաջող անցան եւ ներկաներէ գրեթէ միաձայնութեամբ անցաւ թիւ 1 ցուցակը, հետեւեալ կազմով. — Ճարտարագէտ Միքայէլ Տէր Յովակիմեան՝ նախագահ, Սարգիս Գրձելեան՝ փոխ-նախագահ, Զաքար Աւետիքեան՝ քարտուղար, Յովհաննէս Կասպարեան՝ գանձապահ եւ Հըրայչեայ Թոսունեան անդամ։

Հիթլէրութիւն փորձեց խաղալ Նորընծայ Կամսար Ցակոբեան (ռուս փաշիստ) հակադեմիկ — իրաւաբան, հանրային գործիչ, յայտնի գրող, եւն. եւն... (իր ընտրողներէն) ոմն Դանտուրովի հովանաւորութեամբ, սակայն չյաջողեցաւ։

Վարչութեան եւ վերստուգիչ մարմնի տարեկան տեղեկագրերից յետոյ նորընծայ փաշիստը՝ նախապէս արուած տեսութեանը բարձրացաւ ամպիոն, երբ թէ քննադատելու նախորդ վարչութեան գործունէութիւնը, սակայն առաջին իսկ տողերէց, համառօտակի փաշիզմի հոտը բուրեց հակառակ ինչ ինչ կլանքում, միայն քննադատելու եւ պախարակելու գիտաւորութեամբ երեւցող հակառակութեան։

Ժողովականների վրդովմունքի վըրայ, ընդհ. ժողովի նախագահուհի թէ. Ա. Եաղուպեանը արգիլեց ընթերցման շարունակութիւնը։ Միջանկեալ պիտի ասել, որ նոյն օրը ռուսական փաշական օրկան «Նաշ Պուծ»ում մի կոչ էր լոյս տեսել «Հայ օճախ» անունից, բոլոր Հայերին փաշական կուսակցութեան շարքը հրաւիրելով, երբ փրկութեան միակ ելք։

Օրուան մէջ եօթ գոյն փոխող, եղէկուայ հայհոյանքին այսօր ծնրադիր փառաբանող (վաղը դարձեալ ցեխի ու կեղտի մէջ տրորելու պայմանաւ) «յայտնի գործիչը Դանտուրովի զգալով որ ոչ մի կերպ չպիտի յաջողուի իր թեկնածութիւնը, կիսատ թողեց եւ հեռացաւ։

❊ Նորընտիր վարչութեան նախաձեռնութեամբ կայացաւ Մայիս 28ի 16րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը։

Երեկոյեան ժամը 7ին պաշտօնական ընդունելութիւններէց վերջ, Երիտ. Միութեան, խմանաւորի նոյն Միութեան նախագահ Գ. Հրաչեայ Թոսունեանցի ջանքերով, փոքր բայց կոկիկ գրական — երաժշտական ծրագրով պատուոյ եւ յոյժ հաճելի ժամանցը վայելեց Խարպինի հայ հասարակութիւնը, ինչպէս նաեւ օտար հիւրերը, որոնց մէջ աչքի էին ընկնում՝ վրաց համայնքի նախագահ թէ. Ն. Ճիչնարեանն եւ վարչութեան անդամներ, Լաթվիոյ հիւպատոսը, ռուս ազգ. կազմակերպութեան ներկայացուցիչը եւ ուրիշներ։

Ճաշակով զարդարուած սրահի դըրանը պետական գրօշի կողքին ծածանում էր պանծալի եռագոյնը իսկ բեմի ճակատում «ազի Հայաստանեայ» երկու կողմերը ինչպէս պահապան հրեշտակներ ծփում էին դարձեալ եռագոյնները։

Գ. Թոսունեանի ղեկավարութեամբ երկսեռ երիտասարդաց խմբի մեր հայրենիքից վերջ որ ունկնդրուեց յոտնկայս, Նորընտիր Նախագահ ճարտարագէտ Մ. Տէր Յովակիմեան ռուսերէն չնորհաւորից համայնքը ազգ. այս մեծ տօնի առթիւ, չնորհակալութիւն յայտնեց օտարազգի հիւրերին եւ ապա համառօտիւ պատմեց հայկական հանրապետութեան ստեղծումը։ Նոր պետութիւնը, սակայն, շատ կարճ կեանք ունեցաւ, որովհետեւ երրորդ ինքէրնասիոնալի մեր զարաւոր թշնամի Թուրքին հետ համերաշխելով Հայաստանի նորածիլ ազատութիւնը խեղդեց։ (Անհնախօսը իր կեանքում երբեք Դաշնակցական չէ եղել)։

Երկրորդ խօսողն էր, Վրաց նախագահ թէ. Ն. Ճիչնարեանն, որ իր համայնքի կողմից չնորհաւորանքի եւ մաղթանքի խօսքերից յետոյ, գլխաւորապէս ծանրացաւ երկու հարեւան եւ բախտակից ազգերի համերաշխութեան վրայ։

Ապա խօսք առաւ Լաթվիոյ հիւպատոսը, չնորհաւորելէ վերջ ազգ. այս մեծ տօնը, դրուատեց հայ ժողովուրդի բարեմասնութիւնները։

Եղան արտասանութիւններ խմբերգ — մեներգներ որոնք բոլորն էլ օրուան պատշաճ եւ յաջող էին։

Երեկոյթի երկրորդ մասը սկսաւ Հ. Գասպեանի ղեկավարութեամբ. «Նոր Աւարայր — Սարդարապատ — Ղարաքիլիսէի հերոսամարտիկներ»։ Բացատրեց թէ Աւարայրը «կըռ — նական չրջանում միայն եկեղեցու եւ ապա գպրոցի նեղ չրջանումն էր տօնուում, ազգ. զարթօնքից վերջն է վերածնւում առարկայ դառնալ եւ համազգային տօնի բնոյթ կրել։ Այսպէս ալ ապագայ անաչառ պատմաբանն է վերապահուած Մայիս 28ը իր ամբողջ լուսութեամբ եւ խորութեամբ գնահատելու եւ արժեցնելու գործը։ Ի զուր են իրենց կաշուից դուրս գալիս մի չարք նեղմիտ խմբակցութիւններ, Մայիս 28ի դէմ առարկութիւններ անելով, եւ որպէս Դաշնակցական տօնակատարութեան օր ներկայանալով իւրաքանչիւր ձեռք բերուած արդիւնք, գնահատուում է թափուած ջանքերի եւ զոհողութիւնների գնով։ Ահա այդ իսկ հիմունքների վրայ Դաշնակցութիւնը, այո՛, թանկ է գնահատում անկախութեան տօնը եւ անոր խորհրդանշանը՝ փառապանծ եռագոյնը՝ որ ներկայիս ծածանւում է մեր գլխի վերեւ. Թանկ է գնահատում այն պարզ պատճառով, որ արեւ է իր բոլոր կարելին, զոհաբերելով իր անձնուէր յայտնի ու անյայտ հերոսներին, ձեռք բերելու համար այն պանծալի օրը։ Սարդարապատ — Ղարաքիլիսէի ճակատամարտներում արիւնաքամ ու կոտորակուած հայ ժողովուրդը օրհասական կռիւ մղեց, յանուն իր փրկութեան»։

Այնուհետեւ դարձեալ մի քանի երգեր ու արտասանութիւններ. վերջը Կարապետ Մլոյեան (մէկը Թրքական սարսափներից հրաշքով ազատուածներից) մի գրաւոր ուղերձ կարդաց, փառաբանելով անկախութեան տօնը

Ծիսա յուզիչ էին վերջում կենդանի պատկերները.— «Հայաստանի ազատութիւնը», «Հայ օրիորդի գրօշը զինուոր եղբօր յանձնելը», «Զէյթունի հերոսամարտը»։

Այնուհետեւ խերկանները թէյով ու անուշեղէնով հիւրասիրուեցան եւ ապա հայկական եւ եւրոպական պարեր սկսան, տեւելով մինչեւ լոյս։

ԿԱԱԳ

ՄԱՄՈՒԼ

Խայտառակութիւնը կը շարունակուի

«Հայրենիք» չարք մը խմբագրականներով երեւան կը հանէ խաղաղչնակցական խառնիճաղանճին նորագոյն զաւեշտը։ Ահա առաջինը (3 օգոստոս).

— «Որ նոր՝ փրովոքասիոն նոր։

Խսկապէս օր օր չանցնիր որ մեր ներքին Թուրքերը նոր փրովոքասիոն մը մէջտեղ չնետեն՝ հայ եւ ամերիկեան հանրային կարծիքը Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ գրգռելու համար։

Այդպիսի փրովոքասիոն մըն է անկասկած մեր ներքին Թուրքերէն ներշնչուած ամերիկեան թղթակցի մը հրատարակած այն լուրը, թէ անցեալ տարի Փրովիտէնսի մէջ տեղի ունեցած Արամ Տէր Մանուէլեանի սպանութիւնը կապ ունի եղեր Ղեւոնդ աքեպիսկոպոսի սպանութեան հետ եւ թէ Արամ Տէր Մանուէլեան սպանուած է գաղտնի ընկերակցութեան մը կողմէ՝ իրեն վիճակ ինկած Ղեւոնդ արք.ի սպանութիւնը չկատարելուն համար։

Ամերիկեան թղթակցի տուած լուրին մէջ ուղղակի չէր յիշուած Դաշնակցութեան անունը։ Սակայն, լուրին բուն հեղինակ մեր ներքին Թուրքերը անմիջապէս արտատպեցին զայն իրենց Պոսթընի թերթի մէջ եւ շահագործեցին զայն Դաշնակցութեան դէմ՝ «գաղտնի ընկերակցութեան» տեղ դնելով «Դաշնակ գաղտնի կազմակերպութիւն» բառերը։

Սակայն, Դաշնակցութեան զրպարտիչները մէկ պզտիկ բան հաշուի չեն առեր, այն՝ որ Փրովիտէնսի մէջ սպանուած Ա. Տ. Մանուէլեանը տարիներ առաջ հեռացած է եղեր Դաշնակցութենէն, հետեւաբար Դաշնակցութիւնը չէր կրնար ոչ անոր վրայ ոեւէ պարտականութիւն դնել եւ ոչ ալ պատժել զայն պարտականութիւն մը չկատարելուն համար։

Երկրորդ՝ Դաշնակցութիւնը գաղտնի կազմակերպութիւն մը չէ եւ չէ եղած եւ դեռ անցեալ տարի էր որ ունեցաւ իր Պատգ. ժողովը Փրովիտէնսի մէջ, ուր ամերիկեան թերթերու թղթակիցներ իսկ եկան տեղեկութիւններ առին եւ նոյն իսկ լուսանկարեցին ամբողջ մեր ժողովը։ Ո՞ր գաղտնի կազմակերպութիւնը ինքզինք լուսանկարել կուտայ եւ թղթակիցներ կ'ընդունի։ Աւելի քան 40 տարուան Դաշնակցութեան գործունէութիւնը Ամերիկայի մէջ բաց է եղած եւ չէ ունեցած ամենայնչին իսկ օրինական թերացում մը կամ յանցանք մը։

Արամ Տէր Մանուէլեանի սպանութիւնը տեղի ունեցած է խորհրդաւոր պարագաներու մէջ, եւ ոստիկանութիւնը, դժբախտաբար, տակաւին չէ գտած ոճրագործները։ Բայց ով ալ ըլլան անոնք, Դաշնակցութիւնը ոեւէ կապ չունի, ոչ սպանութեան եւ ոչ ալ ոճրագործներուն հետ։

Կ'ենթադրենք սակայն, որ ոստիկանութեան հետապնդումներէ մինչեւ այժմ խուսափած ոճրագործները, վախնալով բռնուելէ, մեր ներքին Թուրքերու օգնութեամբ, կ'աշխատին այժմ ոճիրը ձգել Դաշնակցութեան վրայ, որպէսզի մոլորեցնեն ոստիկանութիւնը եւ խաբար կորսնցնեն իրենց հետքերը։

Փրովիտէնսի մեր ընկերները տեղական ամերիկեան թերթին մէջ վճռականօրէն յետ են մղած իրենց դէմ եղած զզուելի փրովոքասիոնը եւ կը յուսանք թէ, անոնք իրենց կարելին պիտի ընեն, որպէսզի օր առաջ պատուին այն քան ստոր դաւադիրներու դիմակները եւ Փրովիտէնսի ոստիկանութիւնն ալ ի վիճակի դառնայ գտնելու բուն ոճրագործները»։

×

Մեր պաշտօնակիցը այսպէս զգաւելի պարագայ մը մէջտեղ կը հանէ (7 օգոստոս).

— «Հակադաշնակցական թերթերու այսօրուայ յայտութիւնները, ինչպէս եւ չարք մը ուրիշ նշաններ կասկած չեն ձգեր, որ այսպէս կոչեցեալ «Դուրեան յանձնախումբը» որոշած է շարունակել իր դաւերը Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ։

Ցամառօրէն խուսափելով նիւթական եւ բարոյական հաշիւ տալէ հանրութեան մինչեւ այժմ րրած իրենց խիստ կասկածելի գործերու մասին՝ այդ մարդիկը չեն քաշուիր իրենց թերթերու մէջ իսկ սպառնալու, որ հանգիստ չպիտի ձգեն եւ ջանք ու միջոց չպիտի խնայեն, մինչեւ որ յաջողին քայքայել Դաշնակցութիւնը։

Կը լսենք, որ այդ մարդիկը ամէն դուռ կը բախեն եւ կը ձգտին մղել ամերիկեան կառավարութիւնը, որ արգելքներ յարուցանէ Դաշնակցութեան դէմ այս երկրի մէջ եւ, եթէ կարելի ըլլայ, նոյն իսկ խոպառ խափանէ անոր գոյութիւնը։

Հարկաւ ոեւէ ամերիկեան կառավարութիւն չի կրնար ամերիկեան քաղաքացիները զրկել այս երկրի սահմանադրութեամբ ընծայուած ազատութիւններէն, ինչպէս եւ բոլոր միւս ամերիկեան քաղաքացիները։ Եւ ոեւէ ատրանք ու դաւ Դաշնակցութեան դէմ ոչ Ալպըրնիի եւ ոչ ալ Ուաշինկթընի մէջ կրնայ վնասել Դաշնակցութեան, որչափ ատեն որ Դաշնակցութիւնը կը շարունակէ յարգել այս մեծ երկրի օրէնքները ու կարգերը, ինչպէս որ ամենայն բծախնդրութեամբ յարգած է աւելի քան 40 տարի շարունակ այս երկրի մէջ։

Հակադաշնակցական դաւադիրներու ջանքերը ուրիշ արդիւնք մը չեն կրնար տալ, բայց եթէ աւելի խայտացնել, աւելի երաժրել այն անուելի տագնապը ու ներքին պառակտումը, որուն ենթակայ է մեր գաղութը Ամերիկայիս։

Ամէն ազնիւ եւ պարկեշտ հայ մարդ պէտք է հասկնայ, որ ինչպէս մինչեւ այժմ, այնպէս ալ ասկէ ետք այս գաղութի պառակտումին, կրքերու երամիրումին, ատելութեան ու թշնամութեան սասակցումին գլխաւոր պատասխանատուները «Դուրեան յանձնախումբ»ի եւս եւ թաքնուած անձերն են, որոնք կատաղիալ դիւահարներու նման ամէն բան ի վեր տակնուվերայ կ'ընեն մեր գաղութը եւ չեն ալ ուզեր երբեք յանել խաղաղութեան մասին։

Այս մարդիկը պատերազմ կը մղեն ազգայնական հայութեան դէմ, եւ ազգայնական հայութիւնը պարտաւոր է լիովին պատասխանատուութեան ամէն օրինական միջոց ձեռք առնել այդ դիւահարներուն ազգաքանդ գործին դէմ»։

«ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻ»

Պէյրութի «Երիտասարդ Հայուհի» ամսագրին խմբագրութիւնը կը խնդրէ մեզմէ տեղեկացնել թէ ստիպուած է քիչ մը ժամանակի համար դադրեցնել իր թերթին հրատարակութիւնը։

փէսէօր Փիքառի հետ, բարձրանալով մինչեւ 16,201 մէթր: Այս փորձերուն մէջ մրցանիշը կոտրեցին երեք ռուս օդանաւորդներ, Պրոկոպիէւ, Կուտոնեւ եւ Պիրնպաում, բարձրանալով մինչեւ 22,607 մէթր: Իսկ օդանաւով ամենամեծ բարձրութիւնը կոտրեց իտալացի Տոնաթթի, 1934 ապրիլ 11ին, հասնելով 14,433 մէթրի:

Զգուշացէ՛ք ճամբու արկածներէն

Արկածները իրարու կը յաջորդեն կիրակի եւ տօն օրերը, երբ հազարաւորներ պտոյտի կ'երթան:

Յիշենք վերջին կիրակի օրուան գլխաւոր դէպքերը.—

Առուէշի մէջ, Փոն Սէնթ'Էսփրիի հիւսիսակողմը, ինքնաշարժ մը փարնուեցաւ հեծելանիւի մը, երկաթուղիի գծին վրայ: Ութ հոգի վիրաւորուեցան ծանրապէս: Ճիշդ այդ պահուն շոգեկառք մը հասնելով, կտոր կտոր բրաւ ութ վիրաւորները:

Էքսի մէջ (Մարսէյլի մօտ), յոյն օդանաւորդ մը կնոջ մը հետ մոթօ նստած կը սուրար, երբ զարնուեցաւ ինքնաշարժի մը որ կը-բակ առաւ: Մոթօն ալ բռնկած ըլլալով, Յոյնը եւ ընկերուհին մեռան, իսկ ինքնաշարժին 25 ճամբորդները աւելի կամ պակաս ծանրը վէրքեր ստացան:

Նիսի մօտերը, ինքնաշարժ մը գետակի մը մէջ ինկաւ եւ երեք ճամբորդները մեռան:

Բայց ո՞ր մէկը պատմել:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Շաբաթ օր Լայփցիկի մէջ տեղի ունեցան հեծելանիւի համաշխարհային ախոյեանութեան մրցումները: Առաջին հանդիսացաւ Պելճիքացի Շարլը Քաէրս, իսկ երկրորդ Իտալացի Կուէռա: Կիրակի օր նոյն քաղաքին մէջ տեղի ունեցան նաեւ «Տըմի ֆօնտի» աշխարհի ախոյեանութեան ֆինալի մրցումները եւ առաջին հանդիսացաւ գերմանացի Էրիք Մէց:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

⁂ Իսկ կիրակի օր տեղի ունեցաւ հեծելանիւի կարեւոր մրցում մը Փարիզ – Լիմօժ, 361 քիլոմեթր: Առաջին հանդիսացաւ Մարսէյլ – Լիոն հեծելանիւի յաղթականը Լուսիէն Վէէս, որ նախորդ տարիներու մրցանիշն ալ կոտրած է 17 վայրկեան առաջ գալով:

⁂ Պուրկ – Ժընեւ հեծելանիւի մրցումն ալ շահեցաւ Ֆրանսացի Պոնուա Ֆօր:

⁂ Իսկ Աթլէթիք մրցումներուն մէջ, որ տեղի ունեցաւ Սթատ Քոլոմպի մէջ, Ամերիկացիները յաղթական եղան ընդդէմ Ֆրանսայի:

Հ. Ս.

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՆԵՐ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԷՕՆ ԱՆ ՓՐՕՎԱՆՍ, Ա. եղբ.— 140:
ԼԻՈՆ, Գործ.— 600:
ՇԱՍ, Ս. Թ.— 50:
ՓԱՐԻԶ, Ա. Գաս.— 35:
ՇԱՎԻԼ, Մ. Ի.— 50:
ՊԱՆԹԷՕԼԷ, Ա. Մ.— 35:
ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ, Ս. Թ.— 70:
ՎԻԷՆ, Ն. Խ.— 320:
ՎԻԷՆ, Գ. Տ. Խաչ.— 50:
ՇԱՍ, Տէրվ.— 50:
ԺԸՆԵՒԱՑ, Ցովհ.— 140:
ՌՕՄԱՆ, Ս. Գ.— 21
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 220
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ա. Ա.— 700
ՌՕՄԱՆ, Ս. Պ.— 90.50
ՔԱՎԱՑԵՌՆ, Ս. Տ.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ուր. Հայ. Միութ.— 25
ՓԱՐԻԶ, Օր. Պ.— 60:
ՓՐԻՎԱ, Կ. Ֆ.— 35:
ՓԷԱԺ ՏԸ ՌՈՒՍԻՅԵՌՆ, Ց. Թ.— 35:
ԿՐԸՆՕՊԼԸ, Գապ.— 140:
ԳԱՎԱՑԵՌՆ, Վ. Մ.— 20:
ԻԶԻԷՍ, Գուր.— 100:
ԼԱ ՄԱՍՓՐՕԼ, Ե. Մ.— 35:
ՕԼՆԷՅ ՍՈՒ ԲՈՒԱ, Մ. Ք.— 70:

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէի ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Cours Լաֆայէթի սրճարանը:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

Ուրեմն ան ալ տեսաւ ամերիկեան ընկերութեան նախագահին հեռագիրը եւ խորհեցաւ յանկարծ որ ինք ի վիճակի էր բաներ մը ըսելու այս մասին: Մեծ բան մը չպիտի ըլլար իր ըսելիքը, բայց, անտարակոյս, կրնար որոշ տեղեկութիւն մը տալ: Տեսեր էր Ալֆրէտ Ճէքսնը՝ անոր մեռած իրիկունը: Իր կեցած տեղէն կրնար ցոյց տալ անոր նստած անկիւնը՝ գինետան մէջ: Կրնար վկայութիւն տալ թէ ո՞ւր հետ էր ան. պիտի ճանչնար անոր բարեկամուհին: Հաաաաաաայէս երդում կրնար ընել թէ Ալֆրէտ Ճէքսն ժամը քանի՞ին գինետուն մտաւ, ու քանիին մեկնեցաւ:

Այդ ամէնը, իր կարծիքով, բան մը կ'արժէին, բայց որչա՞փ...

Ու որոշեց Ճէնիսընին միտքը շօշափել. կը հաւատար որ անիկա շնորհքով, խելացի տղայ մըն էր ու քիչ մըն ալ բանաստեղծ. անիկա գիտնալու էր:

Բայց Ճէնիսըն գինետուն չեկաւ... ընդհանրապէս ամէն գիշեր կուգար, գարեջուր մը կ'ապսպրէր, կը ծխէր ու բարեկամի պէս, ասկէ – անկէ, կը խօսէր: Քանի մը օրէ ի վեր մէջտեղ չկար ան. Քրիսի կարդացեր էր թերթին գեկոյցը. տպասեց յաջորդ օրուան. Ճէնիսըն չերեւցաւ. աւելի յաջորդին, դարձեալ չեկաւ. հիւանդ էր թերեւս կամ գործով տեղ մը գացած էր: Ամէն պարագայի աղջիկը յանկարծ չէր կրնար սպասել անոր գալուն:

Ու երրորդ օրը ցերեկին երբ երիտասարդ յաճախորդ մը — որ ծանօթ էր իրեն ու փաստաբանի մը գրասենեակը կ'աշխատէր — ներս եկաւ պատառ մը հացուպանիր ու գարեջուր ապսպրելու համար, Քրիսի՝ անոր հետ մինակ մնացած ըլլալով գինետան մէջ, մտածեց՝ տեղեկութիւններ քաղելու յոյսով:

— Քեզի բան մը պիտի հարցնեմ, ձօրճ, բայց անշուշտ ինծմէ դրամ չես ուզեր այնպէս չէ՞, ըսաւ աղջիկը:

— Ի՞նչ էս... պատասխանեց տղան. քեզի համար ամէն ինչ ձրի է ի՞նչ կայ, ըսէ նայիմ... չիլլայ նշանուիլ քեզի յօժար ըլլալ:

— Նշանուած անգամ չեմ, ըսաւ Քրիսի, դեռ ատեն կայ... ոչ, ատիկա ուրիշ խնդիր է... մտիկ ըրէ... Ենթադրենք որ, ձօրճ, դուն բան մը գիտես, շատ քիչ բան եւ վստահ ես որ ոստիկանութիւնը կ'ուզէ իմանալ այդ գիտցածդ, ի՞նչ կ'ընես, եթէ դուն ըլլայիր, ի՞նչ կ'ընէիր...

— Ի՞նչ կ'ընէի..., ըսաւ տղան խելացի մէկու մը հովերը առնելով. անհասկնալի խոհեմութեամբ կը շարժէի, օրինակ, այսպէս — նախ կը մտածէի թէ ինչ արդիւնք պիտի ստանայի եթէ ոստիկանութեան յայտնէի գիտցածս... ինչ, բարեկա՞մ մը պիտի ժատնէս, աղջիկ...

— Ոհ, երբեք, ես ատանկ բան չեմ ըներ անշուշտ, երբեք... պարզապէս քանի մը իրողութիւններ ոստիկանութեան յայտնելու խնդիր մըն է...

Այդ պարագային ես պիտի ըսէի, յայտարարեց ձօրճ պատգամի մը պէս. Հանրութեան մէջ անգամը ըլլալով — իրաւագիտական բացատրութիւնը կրնամ տալ, բայց քու հասկնալիք բանդ չէ— սահպուած ես ոստիկանութեան օգնելու քու կրցածիդ չափ... եթէ գիտես այն տեսակ բան մը որ կապ ունի արդարութեան գործադրութեան հետ — ինչպէս մենք կ'ըսենք — այն ատեն սահպուած ես յայտնել... ասոր կ'ըսեն հանրային ծառայութիւն, հասկցա՞ր...

— Դիմացդ եղող առաջին ոստիկանին պէտք է ըսե՞մ...

— Երբեք. ոստիկանութեան ընդհանուր վարչութեան կը դիմես կամ կ'երթաս ամէնէն մօտիկ ոստիկանատունը... ասոր ալ կ'ըսեն գաղտնի տեղեկութիւն՝ անձնական եւ մտերմական...

— Իմ ուզածս ալ ճիշդ ու ճիշդ այդ է — անձնական եւ մտերմական .. մարդու մը չըսեր, այնպէս չէ՞ ...

— Գաղտնաբար ըսուած բան մը գաղտնի ալ կը մնայ անշուշտ, պատասխանեց երիտասարդը. բայց ի հարկէ, եթէ կ'ուզես որ տեղեկութիւնդ արժեւոր ըլլայ, մեզի պէս փաստաբանի մը դիմէ... գաղտնիքդ ինծի չե՞ս կրնար տալ...

Ոչ, չէր կրնար. այն տեսակ հարց մըն էր որուն մասին պէտք էմտածէր. այսուհանդերձ, եթէ խորհուրդի պէտք ունենար, դարձեալ ձօրճին պիտի դիմէր...

— Մեզմէ աւելի լաւը չես կրնար գտնել, աղջիկս, շարունակեց տղան. անշուշտ եթէ իմ կարողութենէս վեր է — չեմ կարծեր — ուրիշ խնդիր... բայց եթէ սովորական հարց մըն է, մեր գրասենեակը եկուր եւ շուտ մը կը կարգադրենք... ես քեզի համար ձրի ընել կուտամ, հոգ մի ըներ... Նորէն կը կրկնեմ, երբ ոստիկանութեան հետ է գործդ, կամաց գնա, մինչեւ քան համբէ... ինծի մտիկ ըրէ .. մէկ ամսուան խորհրդածութիւնը աւելի լաւ է քան մէկ օրուան անճապարանքը...

Եւ սակայն Քրիսի ոչ մէկ ամիս կրնար խորհրդածել, ոչ ալ մէկ օր: Ամէն ցերեկ երկու ժամուան արձակուրդ ունէր. ու այդ օրը՝ հագուած զգուած, գնաց մօտակայ ոստիկանատունը ուր առժամեայ պաշտօնի կոչուած էր Ուօմըրզլին որուն յանձնուած էր Քարթրայթ Կարտընի խնդիրը: Այնտեղ գինքը առաջնորդեցին գրասենեակը համապատասխան ոստիկանի մը որ թաղին գինետուներուն ծանօթ ըլլալով, անմիջապէս ճանչցաւ Քրիսին:

— Ի՞նչ կրնամ ընել ձեզի համար օրիորդ Քրիսի, հարցուց ոստիկանը խնդալով. անձնատո՞ւր պիտի ըլլաք...

Աղջիկը ժպտեցաւ, հասկնալով որ կը վստահէր իր խօսակիցին:

— Քարթրայթ Կարտընի խնդրին համար եկած եմ... այս թերթին պարգեւի մը խօսքը կայ... ինչ [illegible] գար ուկի...

— Մեզմէ Ակսատոյ, դուն ի՞նչ [illegible] տես այդ մասին, զարմացաւ ոստիկանը: Աղջկան ձեռքէն առաւ լրագիրը նայեցաւ գեկոյցին:

— Այո, տեսած եմ... բայց ի՞նչ գիտես...

— Բան մը գիտեմ, Պ. [illegible], պատասխանեց աղջիկը, այսպէս: [illegible] իրիկունը երբ Ալֆրէտ Ճէքսն Քարթրայթ Կարտընի մէջ յանկարծ [illegible] եղաւ, ես տեսայ զինքը...

— Դո՞ւն տեսար, ո՞ւր... ի՞նչ

— Մեր գինետունը...

Ու ոստիկանին պատմեց ինչ որ [illegible] օրն պատմած էր Ճէնիսընին:

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

:::'LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE:::

— HARATCH —

(Fondé en 1925) - R. Seine 776 79

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ. —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	300 »	100 »	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 22 Aout 1934

ԺՈՐԴ ՏԱՐԻ · 10e Année N° 25..

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ 12ՐԴ ՇՐՋ. ԺՈՂՈՎԻ

»»»··«««

Օգոստոս 18ին, մէկ շաբթուան յաջող աշխատանքէ մը յետոյ, փակուեցաւ Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի 12րդ Շրջանային Ժողովը: Պատգամաւորներ եկած էին Արեւմտեան Եւրոպայի գրեթէ բոլոր կողմերէն: Ժողովի գրագումները անցան ընկերական ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Օրակարգի հարցերը քննուեցան եւ լուծուեցան կատարեալ համերաշխութեամբ: Շրջ. Ժողովը, մանրամասնօրէն ամփոփելով Հ. Յ. Դ. Ար. Եւրոպայի կազմակերպութեան մէկ տարուան վիճակն ու գործունէութիւնը, գոհունակութեամբ արձանագրելով զգալի վերելք մը եւ գծելով յառաջիկայ տարուան գործունէութեան ծրագիրը, իր աշխատանքները յանգեցուց ստորեւ, կուսակցական ընկերներուն եւ հայրենակիցներուն ուղղուած հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

Ընկերնե՛ր եւ հայրենակիցնե՛ր, աշխարհ թաղուած է անհուն երկրաշարժ հոգերով: Համաշխարհային պատերազմէն ի վեր խաղաղութեան որոնումը խաղաղութիւն չբերաւ մարդկութեան: Ընդհակառակն, պատերազմի ուրուականը աւելի քան երբեք կախուած է ժողովուրդներու գլխին: Ամէն ոք հետ ի հետ կը զինուի, յուսալով որ զինուած խաղաղութիւնը միշտ աղբիւր է արիւնոտ պատերազմներու: Աշխարհի վերածուած է հսկայ վառօդարանի մը, Հասարակ կայծ մը բաւական է պայթեցնելու համար: Միւս կողմէ նման չունեցող տնտեսական ծաւալուն տագնապը կը շարունակէ, ճարակելով եւ դժգոհութեան ու ցասումի սերմեր ցանելով ժողովրդական լայն զանգուածներու մէջ՝ խառնակութեան եւ փտածութեան բոլոր սոսկալով ամէնքի հոգիներէն ներս:

Աշխարհի անհանդարտ՝ կը տառապի ներքին եւ արտաքին անյաղթահարելի հիւանդութիւններէ: Ոչ ոք կրնայ նախատեսել թէ ինչ ելքի կը յանգի համատարած ճգնաժամը: Ինչ որ պարզ է եւ անվիճելի՝ որ եւ է փոքրիկի պարագային փոքր ժողովուրդներուն սպառնացող վտանգն է: Տկարները ոտքի տակ կ'երթան, եթէ գտնուին անպատրաստ եւ անընդունակ ինքնապաշտպանութեան:

Այս տեսակէտով, ողբալի է հայ կեանքի պատկերը: Պառակտուած եւ անճար արտաքին ուժերու հանդէպ, երկրագնդի երեսը ցրուած հայկական զանգուածները, փոխանակ մահացու վտանգին դէմ պատրաստուելու, անձնատուր եղած են ներքին կատաղի վէճերու եւ փոխադարձ յօշոտումի: Թանկագին ուժերը կը վատնուին ի զուր: Ազգային մարմինը կը կազմալուծուի ու կը «կորսուի»՝ դիւային հրճուանք պատճառելով մեր դարաւոր թշնամիին, որ հայկական այս պառակտումի գլխաւոր ներշնչողն ու հրահրողը կը հանդիսանայ:

Իտես հայ ժողովուրդին սպառնացող ահաւոր վտանգի, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտեան Եւրոպայի 12րդ Շրջանային Ժողովը զգաստութեան եւ աչալրջութեան կոչ կ'ուղղէ բոլոր ընկերներուն եւ հայրենակիցներուն: Տեսնե՛նք վտանգը: Հասկնա՛նք, որ մեր ներքին անհամաձայնութիւններէն գլխաւոր օգտուողը մեր մահացու թշնամիներն են: Ըմբռնե՛նք, թէ առօրեայ մանր ու երկրորդական խնդիրներէն վեր կայ հայ ժողովուրդի գոյութեան եւ ազատութեան հարցը: Ա՛յդ հարցի շուրջ կեդրոնացնենք մեր կամքն ու գործը, ազգային բովանդակ ուժերն ու միջոցները:

Մեր թշնամիներու նպատակն է բնդմիշտ խորտակել հայ ժողովուրդի դիմադրական եւ յեղափոխական ուժը, որու մարմնացումն է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Այդ ճամբուն վրայ ձեռք ձեռքի կը գործեն Թուրքն ու բոլշեւիկը, իրենց հետեւէն քաշելով հայ ժողովուրդի մոլորած կամ այլասերած տարրերը:

Մինչեւ հիմա ներքին թէ արտաքին դաւադիրներու ճիգերը, պարտուելով հայ ժողովուրդի արթուն գիտակցութեան եւ վճռական կամքին, ի դերեւ ելան:

Մենք համոզուած ենք որ, այսուհետեւ եւս հայ ժողովուրդի եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կամքը պիտի մնայ անսասան եւ յաղթական, յուսախաբութեան մատնելով արտաքին թշնամիները եւ ամօթով դատապարտելով ներքին դաւադիրներու հակազգային արարքները:

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, այսօր մեզի համար կայ միայն մէկ հիմնական մտահոգութիւն.—

ԱՐՏԱՔՆՈՒՄ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԱԿՆԵՐԸ, ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻ ԵՒ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ՎԱՂՈՒԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Այս ընդհանրական մտահոգութեան առջեւ պէտք է լռեն բոլոր վէճերն ու առեղծուածները: Այս գերագոյն նպատակին շուրջ պէտք է կեդրոնացնենք մեր կամքը, մեր նիւթական բոլոր միջոցները, մեր բարոյական կորովը, մեր միտքի ու բազուկի բովանդակ թափը, մեր շինարար գործը: Որքան կարելի է քիչ ուշադրութիւն եւ եռանդ՝ ներքին վէճերու համար, որքան կարելի է շատ գործ՝ արտաքին չարիքներու չէզոքացման համար: Համերաշխ ու միակամ՝ ներսը, ազգային ներքին կեանքին մէջ: Համերա՛շխ ու միակամ՝ դուրսը, հայ ժողովրդի թշնամիներու հանդէպ:

Այս գիտակցութեամբ զօտեպնդուած, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտեան Եւրոպայի կազմը կը թեւակոխէ գործունէութեան նոր տարեշրջան մը: Իբրեւ կարգապահ մէկ զօրամասը մեծ եւ ամբողջական բանակին՝ ան կ'ապրի ու կ'ոգեւորուի Հ. Յ. Դ. ընդհանուր կեանքով ու գործունէութեամբ: Իբրեւ ծնունդը Արեւմտեան Եւրոպայի ուրոյն միջավայրին՝ ան կը ձգտի գոհացում տալ տեղական անմիջական պահանջներուն: Եւ միշտ հաւատարիմ, Հ. Յ. Դ. պատմական առաքելութեան՝ ան բարձր կը պահէ հայկական Ազատամարտի հերոսական դրօշը:

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, դէպի՛ գործ, դէպի համերաշխ ու ստեղծագործ աշխատանք:

Կեցցէ՛ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը:

Կեցցէ՛ ազատատենչ հայ ժողովուրդը:

Կեցցէ՛ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Հ. Յ. Դ. ԱՐ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ 12ՐԴ ՇՐՋ. ԺՈՂՈՎ.

1934 *Օգոստ.* 18

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱԶԼԸՄԵԱՆ ԵՊՍԿ. Կ'ԱՐՏԱՔՍՈՒԻ

« Նոր Օր » ի մէջ կը կարդանք (15 *օգոստոս*).—

Մեր քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն, արտաքին գործոց նախարարութեան ռուսական սպասարկութիւնը կարեւոր փաստաթուղթերու վրայ հիմնուելով, համոզում գոյացուցած է որ Մազլըմեան եպիսկոպոսի ներկայութիւնը Յունաստանի շահերուն կը վնասէ եւ անոր քաղաքականութիւնը կը հակասէ երկրին ընդհանուր քաղաքականութեան: Այս համոզումը հաղորդուած է ներքին գործոց նախարարութեան, որ որոշած է երկուուն օր պայմանաժամ տալ եպիսկոպոսին, Յունաստանէն մեկնելու:

Ներքին գործոց նախարարութեան որոշումը հաղորդած է պատրիարքին:

Վարչութիւնը նախարարական հրամանագիրը առնելուն, շաբաթ կայի խաւնութեան մէկուն մէջ ժողով կը գումարէ շաբաթ օր, առեղծուած նոր կացութեան մասին խորհրդակցելու համար:

Եպիսկոպոսը իր կողմէ կը դիմէ Աթէնքի մետրոպոլիտ Խրիսոսթոմոս սրբազանին միջամտութեան: Միաժամանակ դիմում կը կատարուի փաստաբանի մը, անոր միջոցաւ նախարարութեան տրամադրութիւնները շօշափելու համար:

Կիրակի առաւօտեան ժամը 11ին, վարչութեան անդամներէն Գարեգին Էֆէնտի Պոտիկեան, ուրիշի մը ընկերակցութեամբ կը ներկայանայ ներքին գործոց նախարար Պ. Եանօփուլոսին:

Վարչութեան անդամը հաւաստիքներ կու տայ եպիսկոպոսին պարկեշտութեան եւ ուղղամտութեան մասին, խնդրելով որ արտաքսման որոշումը վերաքննուի կամ չեղեալ նկատուի:

Նախարար Պ. Եանօփուլոս հրաժարեց կու տայ որոշման գործադրութիւնը առժամապէս կախակայելու:

Արտաքին նախարարութեան ռուսական բաժնի սպասարկութիւնը, ինչպէս կը տեղեկանանք, իր ձեռքին տակ ունեցած է Սելանիկի Ապահովութեան սպասարկութեան Մազլըմեանի մասին պատրաստած տեղեկագիրը, որ կը կրէ 1928 թուականը, ինչպէս նաեւ քանի մը կարեւոր նամակներ, որանք ձեռք անցուած են:

ՆՈՐ ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՍՊԱՆԵՐ ԿԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԻՆ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ օգոստոս 20ին բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան, իբրեւ հետեւանք դաւադրութեան մը որ կը ձգտէր զինուորական դիկտատուրա հաստատել Յունաստանի մէջ: Դաւադրութեան գոյութիւնը երեւան հանուեցաւ պատահաբար: Դաւադիրներէն հրամանատար Ֆլորոս Փանկալոս անզգուշութեամբ հարիւրապետ Քոնսթանտինոփոլիսի կը ներկայացնէ ուխտագիր մը, որ կը տրամադրէր տապալել կառավարութիւնը և մանաւորապէս պատերազմական նախարարը, Զօր. Քոնտիլիս: Հարիւրապետը փոխանակ ստորագրելու, անմիջապէս լուր կու տայ պատերազմական նախարարութեան, որ քննութիւն կը բանայ եւ ձերբակալութիւնները ծայր կու տան:

Առաջին անգամ ձերբակալուեցան զնդապետ Զէրվաէս եւ հինգ տեղակալներ, բոլորն ալ հանգստեան կոչուած: Խուզարկութեանց պահուն գտնուեցաւ չստորագրուած պայմանագրի մը պատճէնը: Կ'ըսուի թէ կառավարութիւնը տապալելէ յետոյ, դաւադիրները զինուորական դիկտատուրա պիտի հաստատէին նախագահութեամբ Զօր. Փլասթիրասի (փախստական): Ուխտը կը տրամադրէր կազմել զինուորական խորհուրդ մը՝ բաղկացած տասը անդամներէ որոնք պիտի կրնային որոշումներ տալ երեք չորրորդի մեծամասնութեամբ: Նոր կառավարութեան առաջին գործը պիտի ըլլար վերակազմել բանակը աւելի ժողովրդապետական հիմերու վրայ, ինչպէս եւ աշխատիլ երկրին տնտեսական եւ ելմտական բարւոքման համար:

Դաւադրութեան բոլոր ծալքերը բանալու համար, պատերազմական նախարարութիւնը ամենախիստ հրահանգներ տուած է: Կասկածելիներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Զօր. Վլախօս: Աթէնքի մէջ կազմուած մասնաւոր ատեան մը կը հետապնդէ գործը: Զրոյցի մը համաձայն, դաւը բաւական լայն ցանցեր ունի եւ կրնայ վտանգել ոչ միայն բարձրաստիճան սպաներ, այլեւ ծանօթ քաղաքացիներ: Ընդդիմադիրները չեն հաւատար գործին լրջութեան եւ կը սպասեն դատական քննութեանց արդիւնքին:

Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ 41ՐԴ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

Օգոստոս 5ին վերջացաւ Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի շրջանի 41րդ Պատգմ. Ժողովը, աւելի քան մէկ շաբթուան աշխատանքէ յետոյ: Օրակարգի բոլոր խնդիրները քննուեցան եւ տրուեցան որոշումներ՝ որոնք պիտի գործադրուին յառաջիկայ տարուան ընթացքին: Ժողովի փակումը կատարուեցաւ հանդիսաւորապէս: Խօսեցան ընկերներ Վ. Ահարոնեան, Գ. Նժդեհ, զօր. Սեպուհ, Լ. Ներսէսեան, Կոպ. Թանտրեան, Խ. Պապայեան, Ա. Բաբսեղեան եւ Աստուր խոտրեան: Ժողովէն յետոյ պատգամաւոր ընկերները լուսանկարուեցան « Հայրենիք »ի շէնքին առջեւ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՖԸՐՍԱԹ ՊՈՒ ՖԸՐՍԱԹ »

»»»·«««

Թուրքերէն թերթ մը, « Ջումհ », (տէրը՝ հաչակաւոր մոլեռանդ մը՝ Եղուզիա զատէ), խելօքիկ խրատներ կու տայ իր հայրենակիցներուն:

Այ՛ մը նետելով աշխարհի վիճակին վրայ, կը դիտէ որ արեւմտեան պետութիւնները չափազանց զբաղած են ներքին հոգերով, հետեւաբար ժամանակ չունին · փորձանքներ պատրաստելու Թուրքիոյ գլխուն:

— *« Եթէ այդ պետութիւնները չարաճճիկ բարձ կ'ուզէին եւ, օրինակ, 1914ին առաջուան նման խումբ — խումբ միանալով ընդհանուր քաղաքականութեան տիրապետող վիճակի մը մէջ գտնուին, անպայման այսօր եւս առնէն — առնէն պիտի գտնէին պատճառներ՝ մեզ զբաղեցնելու եւ նեղելու համար: Որովհետեւ, Եւրոպայի համար թէ քաղաքական պահանջ մը եւ թէ պարզապէս հոգեկան հաճոյք մըն է Թուրքիայով զբաղիլ եւ առեղծուածներ ստեղծելու: Նոյնիսկ այդ է պատճառը որ արեւմուտքը իրենց բառարանները մէջ անցուցած են հետեւեալ բացատրութիւնը,—* թէք տը Թիւրք *(Թուրքին ապաշխարէ)*:

Արդ, Եւրոպան այսօր ժամանակ չունի խաղեր խաղալու Թուրքիոյ գլխուն, հետեւաբար, օգտուի՛նք այս բանկագին պատեհութենէն,— կ'եզրակացնէ « Ջումհ »:

Իսկապէս, « ֆըրսաթ պու ֆըրսաթ »: Մէկ ալ ո՞ւր պիտի գտնենք այսպիսի առիթ:

1914 ինքն ալ այդպէս չեղա՞ւ:

Աշխարհը բռնկած էր, զբաղած եւ արիւն՝ ամէն կողմ: Հարցնող — փընտռող չկար: Եւ սարքեցին հայաջինջ սարսափները:

Մէկ ալ ե՞րբ կրնային գտնել այդպիսի առիթ...

Այդ օրերէն ի վեր, Եւրոպան հանգիստ ձգած է Թուրքը: Այնքան հանգիստ որ, եթէ վաղը ուզէ Էնկիւրի փոխադրել Վոսփորի նեղուցը, մա՛րդ չի կրնար խառնուիլ:

Երէկ առիթէն օգտուեցան, կոտորելով ամբողջ, աւարի եւ կրակի տալով: Այսօր ալ կ'ուզեն օգտուիլ՝ վերաշինելով երկիրը եւ զօրացնելով պետութիւնը:

Իսկ մենք ո՞ր բանկագին պատեհութեան կը սպասենք, քչիկ մը խելքի գալու, գոնէ Թուրքէն ետ չմնալու համար...

Վ.Ա.Լ.

5000 Հայեր ներկայ կ'ըլլան Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի

ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

« Հայրենիք »ի մէջ կը կարդանք.— Օգոստոս 5ին կիրակի կէսօրէ վերջ խուռն բազմութիւն մը, աւելի քան 5,000 Հայեր ներկայ եղան Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կ. Կոմիտէի կողմէ կազմակերպուած դաշտահանդէսին: Դաշտավայրն էր Նորվուտի Ռիվըրբ փոնտի եզերքը:

Ժողովին նախագահեց զօր. Սեպուհ: Ընկեր Վարդգէս Ահարոնեան գեղեցիկ ճառով մը բացումը կատարեց ժողովին: Այսուհետեւ բանախօսեցին ընկերներ Կոպ. Թանտրեան, Գ. Նժդեհ, Զատիկ Մաթիկեան, եւ զօր. Սեպուհ, որոնք ընդգծեցին այն ուղեգիծը, որուն հետեւելու է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ համաձայն մեր կուսակցութեան բարձր ժողովներու տուած որոշումներուն: Հանդէսի գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Խ. Բագրատունի եւ Տիկին Խաչատուրեան՝ երգերով, եւ Տիկին Արմենուհի Տիգրանեան — Ահարոնեան՝ արտասանութեամբ:

Հանդէսի ամէնէն գեղեցիկ մասերէն մէկը այն եղաւ որ՝ բանաստեղծ ընկ. Ս. Թափառական իր սեփական օդանաւով եւ եռագոյն դրօշակը պարզած քանի մը անգամ շրջան բրաւ դաշտավայրին վրայ՝ առարկայ դառնալով հազարաւոր ներկաներու խանդավառ ծափերուն եւ կեցցէներուն:

ՖԻԼԱՏԷԼՖԻՈՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՈՐՈ՞ՒՆՆ Է

ՖԻԼԱՏԷԼՖԻԱ, օգոստոս 2.— Ինչպէս գիտէք, ամիսներ առաջ միացեալ ճակատի խումբ մը մարդիկ ու կիներ գիշերանց գրաւեցին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին: Ատոր համար տեղի ունեցաւ դատավարութիւն: Դատաւորը հաղորդեց իր վճիռը, որ հետեւեալն է.—

Հոգաբարձութիւնը իբրեւ օրինաւոր մարմին պիտի ստանձնէ իր նախկին պարտականութիւնները:

Հիթլէրի երեք յայտարարութիւնները

Կիրակի օրուան քուէարկութենէն յետոյ, Առաջնորդ —վարչապետ Հիթլէր երեք յայտարարութիւններ հանեց, մէկը ուղղուած գերման ժողովուրդին, երկրորդը՝ իր կուսակցութեան, երրորդը՝ բանակին: Առաջին յայտարարութեամբ, Հիթլէր կ'ըսէ.

—« Ամբողջ պետութիւնը կը գտնուի ազգային — ընկերվարութեան ձեռքը: Այժմ հարկ է ալ աւելի ապահովել գերմանական միութիւնը: Ժողովուրդին վերջին մնացորդը պէտք է դարձնել ազգային — ընկերվարութեան գաղափարին, վճռական եւ յարատեւ պայքարով մը: Իշխանութեան համար պայքարը վերջացած է. բայց մեր սիրեցեալ ժողովուրդին համար պայքարը կը շարունակուի: Պէտք է գայ այն օրը եւ պիտի գայ, երբ վերջին Գերմանը իր սրտին մէջ պիտի կրէ պետութեան խորհրդանշանը »:

Կուսակցութեան հարուածային վաշտերուն ուղղած յայտարարութեան մէջ, Հիթլէր կ'ըսէ թէ հիմա իրենց գործը պիտի ըլլայ « բացարձակապէս նուաճել այն հարիւրին տասը որ կը մնայ ընդդիմադիր»: Պատերազմ. նախարարին ուղղուած անձնական նամակի մը մէջ, Առաջնորդը կը խոստանայ պահպանել բանակին անկախութիւնը եւ ամբողջականութիւնը, համաձայն մարաջախտ Հինտէնպուրկի կտակին եւ իր իսկ բաղձանքին: « Բանակը միայն իրաւունք ունի զէնք բռնելու հայրենիքին պաշտպանութեան համար »:

:: Երկուշաբթի օր Սարի շրջանէն պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ Հիթլէրի, որ պատասխանելով եղած շնորհաւորութեանց, շեշտեց թէ գերման ժողովուրդը միաձայնութեամբ կը պահանջէ Սարը վերադարձնել Գերմանիոյ: « Յունուար 13ին ամբողջ գերման ժողովուրդը ջերմեռանդ աղօթքով մը պիտի հետեւի Սարի հանրաքուէին: Գերմանիա կը յարգէ դաշնագիրները. իր ուզածն այն է որ միւսներն ալ նոյնական նկատեն զանոնք: Իմ ա-

(Շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

9. ՄԻՆՉ ԿԸ ՎԻՃԷԻՆ, ԾՆԱՒ ՄԻԼԼԻ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Ամերիկայի մեկուսացումը երկու տեսակ ազդեցութիւն գործեց Եւրոպայի մէջ: Առաջին — անոր նիւթական ու բարոյական օժանդակութեան կորուստը նուազեցուց Դաշնակիցներուն հեղինակութիւնը: Երկրորդ — Ուիլսընի սկզբունքներուն քայքայումը պատճառ եղաւ որ յաղթական պետութիւնները աւելի իրարմէ անկախ քաղաքականութեան մը հետեւին: Քըրզըն օգտուեցաւ այդ պատեհութենէն: Ֆրանսայի արտաքին նախարարը՝ Փիշոն Լոնտոն եկաւ նոյեմբերին՝ լորտ Քըրզընի հետ վերաքննութեան ենթարկելու համար Միջավոր Արեւելքի մասին եղած կարգադրութիւնները: Արտաքին նախարարը, վարչապետին հաւանութեամբ, «երկաթը տաք վիճակի մէջ ծեծեց»: Բանակցութիւններուն մասնակցեցան Ֆիլիփ Պէրթըլօ եւ Քամպէր Ֆրանսայի կողմէ, իսկ Րօպըրթ Վէնսիթարթ եւ Ֆօպս Խոմ՝ Անգլիոյ կողմէ: Լոնտոն եկաւ նաեւ Քլէմանսօն:

Գաղտնապահուեցաւ ծրագիր մը որ իր բովանդակութեամբ յար եւ նման էր Քըրզընի առաջին յուշագրին մէջ յայտնուած միտքերուն — Թուրքիան Եւրոպայէն պիտի վտարուէր, Պոլիսն ու Նեղուցները միջազգային վարչութեան մը պիտի յանձնուէին, պետութիւնները ազդեցութեան գօտիներ պիտի ունենային Թուրքիոյ մէջ եւ սակայն այդ երկրին վեհապետական իրաւունքները պիտի պահպանուէին Անատոլուի մէջ.

Կը թուէր որ նախընթաց տարը ամիսներու սխալները արդէն սրբագրուած էին. Քըրզընի «դէմքը կը ճառագայթէր», որովհետեւ յաղթանակը տարած էր:

Սակայն եւ այնպէս, ճակատագրական ժամուն «չար ոգին որ Արեւելեան հարցին վրայ կը սաւառնէր սկիզբէն ի վեր, յանկարծ երեւան եկաւ»:

Էտուին Մօնթէկիւ որ խորապէս համոզուած էր թէ Թուրքիոյ վտարումը Եւրոպայէն պիտի գրգռէր Հնդկաստանի եւ նոյնիսկ Եգիպտոսի Մահմետականները, իր կողմը շահած էր դահլիճին միւս անդամները. ու երբ դահլիճը իր 6 յունուար 1920ի նիստին մէջ կը քննէր անգլօ-ֆրանսական համաձայնութիւնը — որ ուրիշ բան չէր եթէ ոչ Քըրզընի սկզբնական ծրագիրը — Փալֆուրէն, Լոյտ Ճորճէն ու Քըրզընէն զատ մնացեալ նախարարները հակառակ քուէ տուին ներկայացուած առաջարկին եւ մերժեցին անոր գործադրութիւնը:

Լորտ Քըրզըն զայրացաւ ու գրեց սեւեռեալ դիտողութիւնը (կու տամ գլխաւոր մասերը).—

— «Ուժգին կերպով կը բողոքեմ որ դահլիճը հակառակ վարչապետին ու արտաքին նախարարին խորհուրդներուն, Թուրքը Պոլսոյ մէջ պահելու որոշում մը քուէարկեց երէկ: Ատիկա շատ անհեռատես ու ցաւալի որոշում մըն է: Հնդկաստանի մէջ խռովութիւն մը չառաջնորդելու եւ Եգիպտոսի մէջ մեր գործը չդժուարացնելու պատրուակով, պիտի կորսնցնենք այն պատեհութիւնը որուն կը սպասէր Եւրոպան հինգ հարիւր տարիէ ի վեր. այդ առիթը կրնայ ուրիշ անգամ չգալ: Պետութիւններուն զինուորական հակակշիռին տակ — անգլիական 10—15 հազարոց բանակ մըն ալ միասին հաշուելով — Պոլսոյ մէջ՝ պարկեշտ ու համակերպող եւ իր ժառանգական մոլութիւններէն մաքրագործուած թուրք կառավարութիւն մը պահելու գաղափարը ցնորական է բառին բուն իմաստով: Այդ որոշումին գործադրութեամբ ոչ թրքական հարցը կը լուծուի, ոչ ալ Արեւելքը կը խաղաղի

Կը ցաւիմ որ Արեւելքի մէջ մեր մղած պատերազմին գլխաւոր նպատակը — Եւրոպայի ազատագրութիւնը Օսմանցի Թուրքէն — հակառակ կեանքի եւ նիւթական զոհողութեանց, անտես կ'առնուի այն վայրկեանին երբ արդէն իրագործուած էր. ու մեր ապագայ սերունդներուն կը թողունք — ով գիտէ տակաւին ինչ զոհողութիւններ վերապահելով անոնց — գործ մը՝ որուն առջեւ ընկրկեցանք»:

Իր վերջաբանին մէջ, Լորտ Քըրզըն չէր հաւատար որ Թուրք պետութիւն մը Պոլսոյ մէջ կրնայ բարիք խոստանալ, եթէ նոյնիսկ ենթարկուած ըլլայ միջազգային հակակշիռի մը:

Հեղինակը կը շեշտէ որ անգլօ-ֆրանսական (Քըրզըն — Պէրթըլօ) համաձայնութեան հակառակորդները անծանօթ էին Թուրքերուն պատմութեան եւ հոգեբանութեան եւ կը խորհէին այն տեսակ լուծումներու մասին որոնք կրնային գործադրելի ըլլալ քաղաքակիրթ ժողովուրդի մը համար, բայց ոչ Օսմանեան կայսրութեան որ «սատրին յօրինուածք մըն էր»: Անոնք չհասկցան որ Պոլսոյ խնդիրը տեղական հանգամանք չունէր, այլ ասիական խնդիր մըն էր: Ու երեւակայեցին թէ Պոլիսը, այսինքն Խալիֆային ու կառավարութեան կեդրոնը գրաւելով, իրենց ափին մէջ պիտի ունենային նաեւ ամբողջ թուրք պետութիւնը: Անոնք մոռցան թէ Թուրքը հօթը գլուխով հրէշ մըն էր եւ իր վայրագութեամբ նոյնքան անսանձ որքան Էրթօղրուլի վաչկատուն հօրդաները:

Լորտ Քըրզըն այդ տեսակ պատրանքներ չունէր. անիկա գիտէր որ Պոլսոյ գրաւումը կամ Ոսկեղջիւրի մէջ երկու, երեք մարտանաւերու ներկայութիւնը որ եւ է ազդեցութիւն չէին կրնար գործել Սվազի կամ Գարահիսարի մէջ: Միւս կողմէ, ան շատ լաւ համոզուած էր թէ առանց Թուրքիոյ աջակցութեան Դաշնակիցները չպիտի կրնային իրենց հեղինակութիւնը պարտադրել Արեւելեան նահանգներուն մէջ: Սուլթանն ու կառավարութիւնը օտար վարչութեան մը հակակշիռին տակ, պիտի կորսնցնէին իրենց արժէքն ու հեղինակութիւնը: Յետոյ, Քըրզընի կարծիքով, անկարելի էր որ երեք պետութիւնները միշտ միաձայն միացեալ ճակատ մը կազմէին Թրքական հարցին շուրջ ընդունուած քաղաքականութեան մէջ. անոնց համերաշխութիւնը մէկ, երկու ամիս ալ չպիտի տեւէր: Մէկ խօսքով, Անգլիոյ արտաքին նախարարը [illegible] որեւէ անակնկալ մը կը նախատեսէր:

Այդ անակնկալը Թուրքիոյ ազգայնական շարժումն էր:

Նիքըլսըն այստեղ կու տայ Մուսթաֆա Քէմալի կենսագրութեան գլխաւոր գիծերը: «Յառաջ» ժամանակին ընդարձակ, յօդուածաշարք մը հրատարակեց այդ նիւթին շուրջ, օգտուելով Արմսթրոնկի «Գորշ Գայլ»էն: Ներկայ հատորէն կը քաղեմ միայն քանի մը հատուածներ:

Մուսթաֆա Քէմալ բախտաւոր եղաւ, դիտել կու տայ հեղինակը, ոչ թէ շնորհիւ նոյն բարեկամութիւններուն զորս կրցաւ մշակել, այլ շնորհիւ այն թշնամութիւններուն զորս ստեղծեց: Անիկա 1912ին կռուած էր Էնվէրին, Ճաւիտին, Ճէմալին ու Թալէաթին դէմ. 1917էն՝ վէճեր ունեցած էր գերմանական սպայակոյտին հետ: Այդ կռիւներն ու վէճերը շատ մեծ օգտակարութիւն ունեցան իրեն համար 1919 թուականին, որովհետեւ ոչ Սուլթանը, ոչ Տամատ Ֆէրիտի կառավարութիւնը եւ ոչ ալ պետութիւնները որ եւ է կասկած կրնային ունենալ իր մասին: Այսպէսով անիկա ահագին պատեհութիւն մը ձեռք բերաւ:

Մուտրոսի զինադադարը որ 30 հոկտեմբեր 1918ին ստորագրուեցաւ «Ագամէմնըն» զրահաւորին վրայ, գիտականօրէն խմբագրուած վաւերաթուղթ մը չէր: Անոր քսանըհինգ յօդուածները ափլափոյ եւ լաւատես [illegible] էին: Թուրքիոյ զինաթափութեան մասին յստակ տրամադրութիւններ չկային անոր մէջ, այլ զօրացրուումի կամ սպառազինութիւն յանձնելու [illegible] հրահանգ մը:

Դաշնագրին գործադրութեան կը հսկէին ափ մը դաշնակից սպաներ որոնք «Քլուպ-Մօրէն»ի յղուած էին Անատոլուի մէջ, հոս ու հոն:

Շուտով յայտնի եղաւ որ Թուրքերը ոչ զինաթափ կ'ըլլային, ոչ ալ իրենց զէնքերը կը յանձնէին: Մանաւանդ բար Քեազիմ Գարա Պէքիր կը մերժէր զրահ [illegible] կովկասեան ռազմաճակատի [illegible]ները եւ Փոքր Ասիոյ բոլոր կեդրոններէն հասնող զեկոյցները ցոյց կու տային որ Թուրքերը — իթթիհատականները — մեծ պատրաստութեան մէջ էին:

Դաշնակից կառավարութիւնները իրենց Պոլսոյ ներկայացուցիչներուն միջոցաւ խիստ ազդարարութիւններ ուղղեցին թուրք կառավարութեան: Տամատ Ֆէրիտ փաշան պատասխանեց թէ զօրախումբերը կը մերժէին անձնատուր ըլլալ եւ չեզոքել թէ դաշնագրին տրամադրութիւնները գործադրելու համար անհրաժեշտ էր հեղինակաւոր մէկու մը ներկայութիւնը Անատոլուի մէջ. Ու յանձնարարեց Մուսթաֆա Քէմալը, որուն հակաիթթիհատական եւ հակագերման տրամադրութիւնները ծանօթ էին.

Դաշնակից ներկայացուցիչները նախ համաձայն գտնուեցան այդ առաջարկին, բայց յետոյ Քէմալի մասին իրենց ստացած տեղեկութիւններուն վրայ հիմնուելով, հասկցուցին թուրք վարչապետին թէ այդ զինուորականը վստահելի չէր:

Մ. Քէմալ մեկնելու հրահանգ ստացած էր արդէն: Ու օրին մէկը, գիշերանց, նաւ նստաւ ու Սամսոն հասաւ մայիս 19ին, այսինքն այն թուականին երբ Յունաստան զինուոր ցամաք կը հանէր Իզմիրի քարափին վրայ: Քէմալի ձերբակալման ու աքսորին հրամանը ստորագրուած էր, բայց արդէն ուշ էր: Սուլթանը հեռագրով ետ կանչեց զայն. Քէմալ պատասխան չտուաւ: Քեազիմ Գարա Պէքիր հրահանգ ստացաւ զինքը ձերբակալելու. փաշան մերժեց ու միացաւ Քէմալին: Խորհրդաժողով մը գումարուեցաւ Սվազի մէջ ուր թուրք ժողովուրդը վճռեց դիմադրել:

Աւելին, Փարիզի մէջ Դաշնակիցները մեծ հանդիսութիւններով կը տօնախմբէին Վերսայլի դաշնագրին ստորագրութիւնը:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹԻ ՓՈՐՁԸ

Ներկայիս, Միացեալ Նահանգներու մէջ միայն մէկ հեղինակութիւն կայ, — Րուզվէլթինը: Այս վերջինը, ինչպէս ծանօթ է, տարիէ մը ի վեր կը ձգտի տնտեսապէս վերականգնել երկիրը եւ նուազեցնել տագնապին հետեւանքները, ամէնէն առաջ բանուորական եւ հողագործական տարրերով մտահոգուելով:

Քոնկրէն գրեթէ ամբողջովին նախագահին ծառայութեան տակ է, [illegible] թէ կարելի է այսպէս ըսել, եւ, [illegible] առանց կուսակցական խտրութեան, կը քուէարկէ անոր բոլոր պահանջներն ու կարգադրութիւնները: Պատմական կուսակցութիւնները ջնջուեցան նախագահի անձնաւորութեան առջեւ, որ հետզհետէ կարծես ազգային հերոսի մը երեւոյթը կը ստանայ: Ամէն պարագայի, հողագործները եւ բանուորները. այսինքն՝ բնակչութեան մեծ մասը, իր կողմն են: Կան, անշուշտ, քննադատութիւններ՝ ընդդէմ նախագահի տնտեսական եւ ելմտական քաղաքականութեան, բայց, այդ քննադատութիւնները մեծ նշանակութիւն մը չունին: Որովհետեւ դեռ պատահած չէ մինչեւ այժմ որ անոնք կարենան ցոյց տալ ամբողջ բնակչութեան համար վնասակար հետեւանքներ:

Նախագահ Րուզվէլթի կողմէ կատարուած փորձը դեռ իր սկզբնաւորութեան մէջ է, որով, ան, միշտ «շարժման մէջ է»: Ամէն օր կրնայ յեղաշրջումներու եւ սրբագրութեանց ենթարկուիլ: Ոչ նախագահը, ոչ ալ ամերիկեան ժողովուրդը կը խորհին թէ մէկ գրիչով կարելի է վանել այսօրուան տագնապը, եւ այդ՝ առանց որ եւ է ցնցումի:

Խնդիրը կը վերաբերի մեղմելու այն դժնդակ վիճակը, զոր ստեղծեց տագնապը, ինչպէս նաեւ նոյն այդ տագնապին ծանրութիւնը բաշխելուն՝ աւելի լայն շրջանակով մարդոց վրայ, որպէսզի աւելի տանելի ըլլայ ան:

Յունիսի վերջաւորութեան, Քոնկրէի փակումէն առաջ, նախագահ Րուզվէլթ, ըստ իր սովորութեան, խօսեցաւ ամբողջ ամերիկեան ժողովուրդին՝ ձայնասփիւռի միջոցով: Իր այդ «զրոյց»ին մէջ, ինչպէս ինք կ'որակէ, նախագահը բացատրեց թէ ինչ է ըրած ու ինչ պիտի ընէ: Անիկէ յառաջ, ան պատասխանեց մէկ քանի քննադատութեանց:

Նախագահը նախ դիտել տուաւ որ գործադրուած է իրեն, ու թուեց ցարդ ձեռք առնուած միջոցներու արդիւնքները: Ան գոհ է այդ արդիւնքներէն որոնք հետեւեալներն են, — աշխատավարձերու յաւելում, աւելի շատ գործաւորներու գործի հայթայթում, գիւղական կարողութեան յաւելում, պաշտօնի յաւելում՝ երկրագործական թէ ճարտարարուեստական ապրանքներու սպառման արդիւնքներու:

Ըստ նախագահին, պետութեան մէջ ընդհանուր ապահովութեան զգացում մը յառաջ եկած է, ու այդ կրնայ հարց տալ թէ՝ մէկ քանի անձնական ազատութեանց կորուստը (Րուզվէլթը կը մեղադրեն թէ ազատութիւնը սեղմած է) միթէ համեմատաբար նուազ զոհողութիւն մը չէ՞ բաղդատմամբ այն բարիքներուն զորս ապահոված են: Նախագահը, սակայն, կ'ըսէ թէ ոչ ոք զրկուած է իր ազատութենէն կամ սահմանադրական իրաւունքէն: Միայն անոնք, կ'ըսէ ան, սահմանադրութեան ոտնակոխումէն կը խօսին որոնք կը ղողղան քաղաքական եւ տնտեսական մենաշնորհներու սիրոյն, մենաշնորհներ զորս խլած են պետութենէն: Նախագահը կ'աւելցնէ որ այդ փոքրամասնութեան նկատմամբ խիստ պիտի ըլլայ եւ այսուհետեւ:

Ան կը մերժէ նաեւ բոլոր այն տեսակէտները որոնք իր գործը կը կոչեն «Ֆաշական» կամ «Համայնավարական»: Ան համոզուած է որ Ամերիկան աւելի լաւ ապագայ մը պիտի ունենայ ու կրկին պիտի կոչուի «ազատութեան երկիր»:

Նախագահ Րուզվէլթի բարենորոգումները կապուած են, պետութեան համար, դրամական մեծ զոհողութիւններու հետ: Անցեալ ելմտացոյցին բացը կը հասնի աւելի քան 4 միլիառ տոլարի: Նախագահը յայտարարեց թէ պէտք ունի 7 միլիառի՝ իր նպատակները իրականացնելու համար: Նկատելի է որ, Րուզվէլթ, բացի տեսակէտէն, ինքնաւ հակասութեան մէջ՝ իր կուսակցութեան ծրագրին (փրոկրամ) հետ, որ Հանրապետականներու կ'ընդդիմանար պարզ անոր համար որ չեն ձգտիր պիւտճէն հաւասարակշռելու եւ ծախսերը նուազեցնելու:

Այսօր, սակայն, քոնկրէն կը քուէարկէ բոլոր այն միլիառները զորս նախագահը կը պահանջէ, ու ոչ ոք վերջինին պիտի կրնայ թէ ինք հակասութեան մէջ է իր ընտրական ծրագրին: Ընդհակառակն, բոլորը գոհ են. մանաւանդ որ Ամերիկան այն երկիրն է, ուր հարստութիւնը ամենաքիչ յարմար ձեւով բաշխուած է, եւ ուր պետական պարտքը համեմատաբար քիչ է, այսինքն՝ ազգային հարստութեան միայն 8 առ հարիւրը կը ներկայացնէ:

Աւելցնենք որ ծախսուած գումարները անդարձ կորսուած չեն:

Օրինակ, այն հովանաւորութիւնները զորս ըրին կարգ մը դրամատուններու, որոնք տագնապի ենթակայ էին, առժամեայ փոխառութիւններ են: Որով եւ՝ պիտի վերադարձուին: Հողագործներու (ագարակատէրներ) տրուած գումարները եւս, քիչ բացառութեամբ, կորսուած չեն: Միայն, անգործներու տրուած գումարը (շուրջ 12 միլիոն հոգի տարի մը առաջ) պիտի չվերադարձուի պետութեան. այդ գումարը կը հասնի 12 միլիառ տոլարի. իսկ ատիկա չի խոցեր Ամերիկան:

Տոլարին արժէքին նուազումին իբր արդիւնք երկրագործներուն մեծ մասը փրկուեցան անկումէ կամ փճացումէն. այլապէս, անոնք ի վիճակի պիտի չըլլային իրենց պարտքերը վճարելու: Կ'ըսուի թէ նախագահը կը խորհի տոլարին արժէքը կրկին նուազեցնելու մասին, զայն իջեցնելով մինչեւ իր նախկին արժէքին կէսին (50 առ հարիւր): Ատիկա պիտի ըլլայ ի նպաստ պարտական ագարակատէրերուն:

Քոնկրէն փակուելէ առաջ, քուէարկեց օրէնք մը, ըստ որուն ամէն մէկ հողագործ, որուն կալուածները գրաւի տրուած են, կրնայ դիմել դատարան՝ պահանջելով որ այդ գրաւը իջնէ իր վճարելու կարողութեան սահմանին: Նախագահը ստորագրեց եւ այս օրէնքը, վստահ ըլլալով որ քիչեր պիտի օգտուին անկէ եւ թէ ան պիտի չխնայէ Հանրային վարկին (ինք դէմ էր այդ օրէնքին):

Անգործներուն գործ հայթայթելու մտօք որոշեր էին բազմաթիւ հանրային շինութեանց ձեռնարկել,— նոր ճամբաներ, կամուրջներ, պետական անտառներու բարեկարգում եւն.: Այս բոլոր ձեռնարկներով աւելցած է ազգային հարստութիւնը, ինչպէս որ ծախսուած գումարները զուր տեղը վատնուած չեն:

Ճարտարարուեստական վերահսկողութեան՝ սակայն նախագահին ըրած կարգադրութեանց մէջ կայ կէտ մը, որ կատարելապէս չի գոհացներ զանոնք: Կը պնդեն թէ՝ [illegible] ազատութիւնը մեծ չափով կը կաշկանդուի, ու յառաջ կուգան դժգոհութիւններ եւ գործադուլներ, ինչպէս եղաւ յունիսի եւ յուլիսի ընթացքին, որով եւ կը ցնցուի կեանքը: Ու սակայն, կ'աւելցնեն ուրիշներ, Րուզվէլթ երբեք չի խորհած թէ դժուարութիւնները պիտի անհետին առանց անախորժութիւններու:

Իբրեւ եզրակացութիւն, կարելի է ըսել որ նախագահը պահած է իր քաղաքացիներուն վստահութիւնը, ու նոյնիսկ այդ վստահութիւնը այժմ աւելի մեծ է, քան եղած ըլլայ որ եւ է ատեն: Ամերիկեան պարբերականներ ու թերթեր սովորութիւն ունին իրենց ընթերցողներուն դիմելու՝ առնելու համար անոնց կարծիքները առօրեայ խնդիրներու մասին: «Լիթըրըրի Տայճէսթ» պարբերականը կը հրատարակէ հարցարանի մը արդիւնքները, Րուզվէլթի քաղաքականութեանը մասին. 1,772,163 պատասխաններէն, 1083751ը նպաստաւոր են նախագահին համար: Համալսարանի ուսանողութեան մեծ մասը կողմնակից է իրեն: Այդ հարցարանին մէջ չկան բանուորներու, անգործներու եւ հողագործներու կարծիքները, բայց, ծանօթ է, արդէն, որ անոնք բոլորը Րուզվէլթի ի նպաստ տրամադրուած են:

Եթէ այսօր նախագահական ընտրութիւն տեղի ունենայ, կասկած չկայ որ Րուզվէլթ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ կը վերընտրուի:

Մ.

«ՀԻՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԸ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ»

Եգիպտոսի առաջնակարգ թերթերէն «Լա Պուրս Էճիփսիէն» հետեւեալ գրութիւնը հրատարակած է, փ. Լիվիալ ստորագրութեամբ.—

Հայերէն անոնք որ իսկապէս անդամակ են իրենց ազգային գործերուն, շատ չեն ուզեր խօսիլ անոնց մասին: Այս վերապահութիւնը խիստ արդարանալի է, եթէ նկատի առնենք այս հին ժողովուրդին ներկայ կացութիւնը, բայց պատճառ կը դառնայ որ մենք, օտարներս, լուրջ դժուարութիւններ կրենք աշխարհի մէջ ցրուած հայ համայնքներն զբաղեցնող ներքին անմիջական խնդիրներուն ծանօթանալու համար: Ատեն ատեն, սակայն, իրենց ներքին պայքարներուն մէկ արձագանգը, ինչպէս Դուրեան արքեպիսկոպոսի սպանութիւնը Ամերիկայի մէջ, կուգայ պայծառ լոյս մը սփռելու Հայութեան կարգ մը շրջանակներն իրարմէ բաժնող բուռն տարակարծութիւններուն վրայ:

Ու օտար հասարակութիւնները խակօրէն կը կարծեն թէ մահացու կռիւ մը ծայր առած է իրենց ազգային կուսակցութիւններուն միջեւ եւ թէ հայ ժողովուրդը տեսակ մը «[illegible]» անձնատուր եղած է: Այս սխալ տպաւորութեան ուժ կուտան նաեւ պատահական ուրիշ միջադէպեր, զոր աւելորդ կը նկատենք յիշել այստեղ: Իրականին մէջ, մարդկային բոլոր խմբաւորումներուն նման, Հայերն ալ տոգորուած են, Արեւելքցիները յատկանշող կրքոտութենէն զատ, ներկայիս աշխարհը յուզող ընդդիմութեան ոգիով, որ կրնայ գեղեցկապէս օգտակար ըլլալ, երբ որոշ սահմանէ մը անդին չանցնիր, Մարտիրոս եւ հալածական ժողովուրդ, որ մահու չափ խոցոտուած է հազարաւոր տարիներու տառապալից պատմութեան մը ընթացքին եւ ստիպուած է ամէնօրեայ պայքար մղել ապրելու ու շնչելու իրաւունք ձեռք բերելու համար, Հայը մարտնչելու խոյ բնազդ մը կը կրէ իր հոգիին մէջ: Ըլլայ հերոսական այն մանր կռիւներուն ընթացքին, զոր հայ յեղափոխականները կը մղէին իրենց հարստահարիչներուն դէմ, ըլլայ առօրեայ կեանքին մէջ, Հայը երեւան եկած է միշտ որպէս գործունեայ, յարատեւող, տոկուն, ամէն զոհաբերութեան պատրաստ ժողովուրդ մը:

Հայերը մուրացկանութեան չեն դիմեր, կամ գրեթէ չեն դիմեր, բան մը, որու համար իրաւամբ հպարտ կը զգան ինքզինքնին: Ողորմութիւն խնդրելու համար ձեռք երկարել ուրիշներուն՝ ամենամեծ ամօթը կը նկատեն: Վասնզի իրենց պատմութիւնը յատկանշող տառապանքի երկար շղթան համերաշխութեան օրէնքի դասը սորվեցուցած է իրենց ու միեւնոյն ատեն իրենց ներշնչած է ձախողութեան մէջ տեսակ մը հպարտութիւն, որ անյաջողութիւնները գաղտնի պահելու կը մղէ զիրենք:

Ներկայիս, Հայերուն թիւը կը հասնի շուրջ երկու միլիոնի, ու ցրուած զանազան երկիրներու մէջ մօտաւորապէս հետեւեալ կերպով.

300,000 Ռուսիոյ տարբեր մասերուն մէջ, 120,000 Հիւս. Ամերիկա: 60,000 Ֆրանսա, 25,000 Յունաստան, 25,000 եւրոպական ուրիշ երկիրներ, 20,000 Եգիպտոս, 130,000 Սուրիա եւ Լիբանան, 50,000 Թուրքիա, 100,000 Պարսկաստան, Իրաք եւ Հնդկաստան, իսկ Խորհրդային Հայաստանի մէջ գտնուողներուն թիւը կը հասնի մէկ միլիոնի: Ներկայիս բոլոր քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ Հայերը կրցած են պատուաբեր վիճակի մը տիրանալ՝ շնորհիւ իրենց գործունէութեան, հանգարտաբարոյ բնաւորութեան, զիրենք հիւրընկալող ժողովուրդներուն նկատմամբ սնուցած իրենց յարգանքի զգացումին: Հոս, Եգիպտոսի մէջ մասնաւորապէս, [illegible] տակ կամ ոչ, անոնք յայտնօրէն կրնան օգտուիլ իրենց համաքաղաքացիներու վայելած հանրային կամ անհատական առաւելութիւններէն: Միւս կողմէ սակայն, անոնք իսկապէս արժանի են այս բանին, վասնզի շատ մը Հայեր Եգիպտոսի պատմութեան տարբեր թուականներուն, իրենց ուժն ու գիտութիւնը՝ ի սպաս դրած են յօգուտ այս երկրին: Դեռ մինչեւ այսօր ալ գիտական գեղեցկագոյն հիմնարկութեանց մէկ քանի հատը, ի միջի այլոց խառն դատարանները, ինչպէս նաեւ ընթերցողները, կը պարտին Հայու մը, համբաւաւոր Նուպար Փաշային:

Յունաստանի, Լիբանանի, Սուրիոյ, Իրաքի մէջ եւ ամենուրեք, ուր մանաւանդ Լօզանի դաշնագրէն առաջ [illegible] անկէ յետոյ, Հայերը գործի [illegible] թշուառ պանդխտականներ [illegible] տաժանելի կեանքով մը, ու գիւղերու եւ անխոնջ աշխատութեան [illegible] գնով, կամաց կամաց կրցան վերակազմել ընտանեկան բոյն մը [illegible] մայնք մը: Ընդհ. պատերազմէն [illegible] ատոյ, որուն ընթացքին հայ կամաւորական ուժեղ գունդեր իրենց աջակցութեան [illegible] ի նպաստ դաշնակիցներու [illegible] խորապէս զառնացած [illegible] ու բաղդադական դէմքերու [illegible] ուղղութենէն, մինչ զբաղած [illegible] իրենց վէրքերը դարմանելու, [illegible] հան փրոփականտը յանուն [illegible]

Խորհրդային Հայաստանի [illegible] կացութեան մասին մեր ունեցած [illegible] հակասական տեղեկութիւններ են [illegible] այն որոնք իրականին մէջ ոչ այլ [illegible] կը ծառայեն, եթէ ոչ իրարու [illegible] կանոն միջոց դիւրահաւան [illegible] կութեան մը մէջ: Թէեւ բնական [illegible] հայկական պետութեան [illegible] իսկ, ինչպէս ալ պատրողական ըլլայ, արդար խանդավառութիւն մը [illegible] ցանէր հայ երիտասարդներուն շար[illegible] բուն մէջ, պէտք է ընդունիլ սակայն թէ Սփիւռքի մէջ ցրուած հայ համայնքները այլեւս մէկ թողած [illegible] գայն, իրագործելի միմիայն [illegible] գտնուած հայրենիքին ծառայել[illegible] համար: Հրեաներուն նման, հայ [illegible] րիչ դէմքերու գիտակցութիւնն ալ [illegible] ցուած է ազգային հաւատարմութեան [illegible] փափուկ հարցին, ու Հրեաներու [illegible] պէս, անոնք ալ խնդիրը լուծած [illegible] գրական ճամբով, անվերապահօրէն [illegible] յարելով իրենց նոր հայրենիքներուն [illegible]

Հայ երեւելիները միշտ [illegible] կը պատասխանեն իրենց ժողովուրդի ապագայի մասին եղած հարցումներուն. անոնք խիստ զգոյշ ըլլալով կը զգուշանան մարգարէանալէ, խիստ խոհական ըլլալով, չեն [illegible] կանխել դատումներ ընել [illegible] մը մասին, որ միշտ սպառնալից [illegible] իրենց համար, այլ տեսակ մը [illegible] ապրապաշտութեամբ կը [illegible] գործը ձգելով Նախախնամութեան կամքին:

Պատմութեան եւ կրօնի [illegible] պերը եղբայրական սերտ յարաբերութիւններ կը ստեղծեն իրենց [illegible] համայնքներուն միջեւ: Ճգնաժամային [illegible] վայրկեաններուն, ինչպէս [illegible] նոնք կրնան ցոյց տալ համերաշխութեան ոգի մը, որ արժանի է [illegible] գնահատանքի: Բայց Հայերը վերջ[illegible] միջոյ պիտի չկորսուին արդեօք [illegible] րենց նոր միջավայրին մէջ, [illegible] բուն հետ շփուելով, ամուսնութիւններ կնքելով կամ անոնց բարքերը [illegible] րացնելով:

Այս հարցումին պատասխանը [illegible] ւական դժուար է, վասնզի իրագործ[illegible] որքան ալ խորունկ ըլլայ [illegible] օրինակ Ամերիկայի մէջ, զարմանալի [illegible] կրնար հասնիլ մինչեւ ճշմարիտ [illegible] պարզապէս ձուլումի: Միւս կողմէ [illegible] մաւթիւնը ցոյց կուտայ թէ այս [illegible] ժողովուրդը, ինքն իր գլխուն ձգուել[illegible] դիւրաւ կրնայ իւրացնել [illegible] Օրինակ, Հայաստանի Ցեղերը կր[illegible] սահուն կերպով Հայերէն [illegible] ամբողջովին կ'իւրացնեն հայ բարք[illegible] Աւելի պատ ան մինչեւ այսօր [illegible] յաղթականօրէն դիմադրել [illegible] պազարցնելու համար եղած բոլոր փորձերուն, հակառակ այնքան [illegible] թեանց ու այնքան ջարդերու, [illegible] թոյլ կուտայ հաւատալու թէ [illegible] բու ձուլումը իրենց նոր միջավայր[illegible] հետ այնքան ալ վրդովիչ չէ [illegible] ըլլալ:

Մօտերս կրկին առիթ պիտի [illegible] նանք խօսելու այն կարեւոր [illegible] մասին, զոր հայ ժողովուրդին [illegible] ւագին ճակատագիրը կը դնէ [illegible] քաղաքակիրթ աշխարհին առջեւ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐ»

«Զաման» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 օգոստոս).

Ու աչքի մազին կ'անցնի՝ աշխարհի այսօրուան տագնապալի կացութիւնն [illegible] Նախ՝ մարդկային ազգերու վարել չէ ուրիշներու զէնքերով եւ տատամսանքներուն չը[illegible], Երկրորդ՝ աշխարհի ընկերային, քաղաքական եւ տնտեսական այսօրուան զէնքերով ամէն մէկ ազդ քիչ չատ [illegible] է։ Հետեւաբար, այս տեսակէտով ալ ոչ մէկ ազգ հնարաւոր [illegible] ուրիշներու վիճակին [illegible] եւ ուրախանալու։

Արդ, [illegible] կացութիւնը այս [illegible] համար, կարելի չէ ուրա[illegible] ներկայի քաղաքական խառ[illegible] կարեւոր պատահ[illegible] մեզ նման այն ազգերու [illegible] որոնք ոչ թէ տարիներ, այլ [illegible] են եղած մեծ պա[illegible] անիրաւութիւններուն, [illegible] անմիջապէս առել [illegible] սա պատահ առիթ քանի [illegible] Հայկենոյ Արգիրը [illegible] են գիրար ուսուցով։ Ամէնքը [illegible] խառնուած փոս փորել։ Հե[illegible], առիթը այս առիթն է, օգ[illegible] համար մեծա[illegible] ապահովութիւնը [illegible] խոր քաղաքական [illegible] նոյն բան չեն տեսնիր։

[illegible] վիճակը մեզ համար միակ [illegible] մը կ'ապահովէ. ու առիթն [illegible] պետութեանց այսօրուան [illegible] քաղաքական [illegible] վիճակը [illegible] է. այս [illegible] խաղաղութեան ու միասնութեան [illegible] մեր ազգը որ [illegible] եւ Նիրգին Հոգեկան [illegible] մեր տեսակ [illegible]։

Ճիշդ է որ այսօր մեր արտաքին քաղաքականութիւնը աւելի քան երբեք [illegible] Արտաքին քաղաքական կացութեան անտանելի միայն չորս հինգ պետութիւններ կան որոնք զինած են Եւրոպայի նիւթին խառնիճին։ առանց [illegible] մեր Թուրքիան է։ Բայց, այս [illegible] ու Հանդիպում մենք [illegible] ենք ոչ միայն արտաքին քաղաքականութեան մէջ մեր ցոյց [illegible] կարգաւորութիւն, այլեւ Եւրո[illegible] գլխաւոր պետութեանց ներքին [illegible] եթէ այդ պետու[illegible] չարունակաբար իրարմով [illegible], եւ, օրինակ, 1914էն առաջ[illegible], խումբ խումբ միանալով, [illegible] քաղաքականութեան [illegible] վիճակի մը մէջ գտնուին, ա[illegible] այսօր հաս առեն առեն պիտի [illegible] պատճառներ՝ մեզ զգալ[illegible] եւ նեղելու համար։ Որովհե[illegible], Եւրոպայի համար թէ քաղա[illegible] պահանջ մըն է եւ թէ պարզա[illegible] նոյնիսկ հանգոյց մըն է Թուրքիայով գրաւել եւ առանց մէկ Թուրքիոյ գլխուն հոգ մը սանցնել։ Նոյն [illegible], այդ է պատճառը որ արեւմուտք[illegible] իրենց բառարաններուն մէջ ան[illegible] են հետեւեալ բացատրութիւնն անգամ — թէր ար Թիւրք։ Այս բացատրութիւնը ազատ թարգմանութեամբ կը նշանակէ «վուր ապալիտու» [illegible] արեւմտեան պետութիւնները եւ ազգերը, ամէն անգամ որ ան[illegible] կը մնային եւ կ'ուզէին գրա[illegible] մը գտնել, բառ «վուրապալր» [illegible] կանոնին, անպատճառ փոր[illegible] մը կը հանէին Թուրքիոյ գլխուն։ Իսկ այժմ, այդ քաղաքակա[illegible] կերպարկել հնարաւոր չէ, [illegible] նոյնիսկ Եւրոպա շատ ուժեղ [illegible] իսկ Եւրոպա այնքան խառնակ [illegible] մը մատնուած է որ՝ կարե[illegible] իր ձեռքը գլուխը դարձնելու եւ [illegible]։

Արեւմտեան պետութիւններ, [illegible] իրենց սխալներուն պատ[illegible], այս վիճակին են մատնուած։ [illegible] Մէկ համար շատ [illegible] օտար մըն է։ Առաւելապէս [illegible] արժանի է սա պարագան [illegible] Եւրոպա անկարող է [illegible] իր այսօրուան տագնապ[illegible] Որովհետեւ, Եւրոպա զրկուած [illegible] արժանիքէն քանդելու այն [illegible] գործ դարերու [illegible] է հիմնած։ Նոյնիսկ, այդ [illegible] քանի մը հիմքե[illegible] խախտած են։ Անոնք [illegible] են այդ սիւներուն տեղ նորեր [illegible] Ինչուչա տարիներու կը [illegible] զանոնք գետնելը — եթէ [illegible] — ու նախկին հաւասարա[illegible] վերահաստատելը։ Ահա [illegible] մէկ կրնանք մեզ համար [illegible] հանգիստի ու ապահովու[illegible] տարիներ։ Հետեւաբար, օգ[illegible] այս հանգստութեան շրջա[illegible] եւ, մէկ կողմէ մեր երկիրը վի-

բաշինենք ու բարեկարգենք, իսկ միւս կողմէ մեծազօր ճիգով մը ջանանք մեր բարոյական ուժերը կրկնապատկել։ Արդէն այս կը կազմէ Ըմէյթ փաշայի կառավարութեան գլխաւոր նպատակը։ Տնտեսական եւ ճարտարարուեստական գետնի վրայ անընդհատ ցոյց տրուած ճիգերը ուրիշ բան չեն եթէ ոչ այդ նպատակի իրագործումը։ Եւ սակայն, կառավարութեան պաշտօնական ճիգն ու գործունէութիւնը բաւարար չեն՝ տասը տարուան ընթացքին երկիրը բարձրացնելու եւ Թուրքիան նիւթապէս ու բարոյապէս հանելու իր տարողութեամբ եւրոպական երկրի մը աստիճանին։ Մենք աղ-գովին պէտք է ընդունինք որ Եւրոպայի այսօրուան խառնակ վիճակը Թուրքիոյ համար անգնահատելի առիթ մըն է, ու, բոլորս, բառ այժմ, ձեռք ձեռքի տուած նիւթապէս ու բարոյապէս պէտք է աշխատինք։ Միայն այդ ձեւով է որ մօտաւոր ապագային կըր-նանք հասնիլ նիւթական ու մտաւոր այնպիսի աստիճանի մը որ ի վիճակի ըլլանք արգիլելու այն տառապանքնե-րը, վնասներն ու փորձանքները որոնց ենթարկուեցանք, դարեր շա-րունակ, արեւմուտքի երեսէն

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԽԱՆԴԱՎԱՌ ՀԱՒԱՔՈՅԹ ՄԸ

>>> <<<

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ապականութեան եւ զարշելի զասալքութեան այս շրջա-նին, իրապէս օրհնութիւն մըն է մեր ժողովուրդին համար Դաշնակցու-թեան անխարդախ եւ առնական խօս-քը։

Եւ արդէն ամէն տեղ, ուր կայ ափ մը հայութիւն, կը դիմեն մեզի ջեր-մեռանդօրէն, օրուան տաժանելի աշ-խատանքէն, ու խժալուր կանչերէն յետոյ, պուտ մը մխիթարութիւն, պուտ մը յոյս, եւ պուտ մը ջերմու-թիւն առնելու համար։

Եւ այս իրողութիւնը, անգամ մը եւս փաստուեցաւ այն դաշտահանդէ-սով, զոր սարքած էր Գոմանի Հ. Յ. Դ. Զաւարեան ենթակոմիտէն, Թրուա-Լիւքի ընդարձակ պարտէզներէն մէ-կուն մէջ։

Երկու ընկեր Գարեգին Ճաւշաւեան քանի մը ջերմ խօսքերէ վերջ, «Մեր հայրենիք» ով բացաւ հանդէսը, զոր նուագեցին Զափահասս Որբերու Վա-հագնեան նուագախումբի անդամնե-րը։

Բեմին ճակատը, հովերուն հետ, ծալ ի ծալ, իր խրոխտ հասակը փռած էր եռագոյն դրօշը։

Կ'արտասանեն Պ. Պ. Տէր Վարդան-եան (Թ. Որբերեանի Գիւղին ճամ-բան) և Միսաք Երայեան հայրենա-շունչ քերթուած մը։ Կ'երգէ Պ. Յա-կոբեան, «Սեւորակ աչեր» և գեղջ-կական երգ մը։

Ապա բեմին վրայ կը շարուին Պ. Պ. Աղասի Արիստակէսեան, Վ. Սամուր-եան եւ Վ. Մանուէլեան, կովկասեան երգեր նուագելու համար։ Դափն ու կիթառը յոյզի եւ ուրախութեան սար-սռուներ կը կաթեցնէ մեր հոգիներէն ներս

Ատոր մէջտեղ կուգան փոքրիկներ խմմա Արիստակէսեան եւ Դաւիթ Յակոբեան։ Կը պարեն, կը պարեն նուագի ուժգին շեշտերուն տակ։ Եւ յանկարծ, Պ. Աղասի Արիստակէսեան կը ձգէ նուագը, եւ զիմացն առնելով իր զուգընկեր, կը պարէ խանդավառ ցնծագին.

Այսպէս կարգով բեմ կ'ելլեն պարելու Պ. Աշրաֆեան եւ Տէր եւ Տիկին ընկե-րուհի Զաթիկեան։

Խնդումնեղ ծափեր, բացագանչու-թիւններ, գաւաթներ կը պարպուին, կուրծքերը կ'ուռին եւ գլուխները իրենց մտայլ տեսքը կը կորսնեն ուրախու-թեան եւ անխառն հրճուանքի։

Ամէնէն վերջը, բեմ կ'ելլէ օրուան բանախօսը, ընկեր Հ. Աւրէլիեան։ Իր խօսի հաւատաւորի շեշտով, իր ա-մէնէն յաւ եւ խնամուած ճառերէն մին։

Բանախօսութենէն վերջ, աճուրդի կը դրուի Զաւարեան ենթակոմիտէի կողմէ տպուած հաւ մը եւ ձմերուկ մը, իսկ Տէր եւ Տիկին ընկերուհի Զա-թիկեանի կողմէ, կոզով մը յեցուն պատուկ. Աճուրդը կը բարձրանայ մին-չեւ 651.65 ֆրանքի, զոր կը շահին ըն-կերներ Պ. Մառուկեան, Ժիրայր Տէր Վարդանեան եւ Պ. Կարապետ Բաբ-յաձեան.

Շատեր քաշուած են ծառերուն տակ, խումբ – խումբ կամ ընտանե-կան շրջանակի մէջ, կը ճաշեն, կը զրօսնուն կամ կ'երգեն։

Իսկ աւելին երիտասարդներ կը գտու-նան խոյանոտ նուագախումբի շեշտե-րուն տակ։ Մէն Լուի Դաշնակցական-ընկերները, որոնք մասնակցած էին մեր հանդիսութեանց, Գոմանի Զա-

ւարեան ենթակոմիտէի ընկերներուն հետ կը պարեն շուրջպարեր, եւ կ'եր-գեն յեղափոխական երգեր թնդացնե-լով մթնոլորտը։

Եւ այս՝ մինչեւ գիշերուան տասը։

Հրաչեայ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄԱԼԱԹԻՈՅ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑՆ ԱԼ..

oooo

ԽՄԲ.— Վերջերս առիթ ունեցանք յիշելու «Միացեալ Ճակատ» կոչ-ուած խառնիճաղանճին դասերը՝ Հայր. Միութենաց ծոցին մէջ։ Իբրեւ եր-տեւոյթ, երկուքի բաժնուած են մէկէ աւելի Հայր. Միութիւններ՝ Ամերի-կայի մէջ։ Վտանգուած Միութիւն-ներէն մէկն է Մալաթիոյ «Կրթասի-րաց» ը, որ այժմ հիմը դրած է նոր շարժումի մը։ Այս առթիւ հրատա-րակուած կոչէ մը կը քաղենք հետեւ-եալ տողերը.

— «Ի՞նչ է նոր շարժումին նպա-տակը։

Փրկել Մալաթիոյ Կրթասիրաց ըն-կերութեան միութիւնը, չէզոքացնել բոլշեւիկեան գործակալներու դաւե-րը, վերհաստատել լրիւ իրաւունքը «ճակատականներու» կողմէ խրտա-գրկուած հայրենակիցներուն, եւ ա-մէնէն կարեւորը՝ ընկերութիւնը պա-հել իր կոչման բարձրութեան վրայ, առանց հատուածական խտրութեան.

Ի՞նչ միջոցներով նոր շարժումը պիտի պայքարի ու պիտի չէզոքացնէ «ճակատականներու» զարշելի դա-ւերը, այդ կը վերապահուի ժամա-նակաւոր կեդրոնական վարչութեան ասպա եւ օգնաստին մէջ գումարուե-լիք ընդհանուր պատգամաւորական ժողովին։

Ամերիկայի, Յունաստանի, Եգիպտո-սի, ու Սուրիոյ բոլոր Մալաթիացի-ները, որոնք կը զատապարտեն «ճա-կատականներու» սեւ արարքները, պէտք է կազմակերպուին իրենց տեղ-ւոյն վրայ, եթէ ցարդ կազմակեր-պուած չեն, եւ թեւ ու թիկունք տա-լով դրական արժանաւոր տան, երբ ի-րենց կոչ ընէ յառաջիկայ պատգա-մաւորական ժողովին բխելիք կեդրո-նական վարչութիւնը

Ժամանակն է որ բոլոր Մալաթիա-ցիները մէկ մարդու պէս ոտքի կենա-լով փաստեն թէ իրենք են տէրը Կր-թասիրաց Ընկերութեան, եւ ոչ թէ «ճակատական» տականքները։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՀԵԾԵԼԱՆԻԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄԸ

>>>: <<<

Ինչպէս գրած էինք, այս մրցումը տեղի կ'ունենայ ամէն տարի որոշելու համար հեծելանիւի համաշխարհային ախոյեանը եւ կազմակերպիչն է Ֆէ-տէրասիոն Միջազգ Ինթէրնասիօ-նալը

Այս տարի մրցումը տեղի ունեցաւ Լայփցիկի (Գերմանիա) մէջ, շաբաթ օր։ Հեծելանուորդները արդէն 5 – 6 օր առաջ հաւաքուած էին Լայփցիկ, եւ միշտ փորձերով կը պատրաստուէին։ Ա-ռաւօտեան ժամը 9ին, առաջին անգամ մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ «Ա-մաթէօր» ներուն, որ ընդամէնը 36 հոգի էին։ Մրցումը սպառուածէն ա-ւելի հետաքրքրական եղաւ։ Ո՛չ մէկ տարի այսչափ արագութեամբ գլած էին։ Հեծելանուորդները գրեթէ մէկ-զմէկ ջախջախելու համար ամէն ջանք թափեցին։ Այս մրցումին տեւողու-թիւնն էր 112 քիլոմեթր 800 եւ բաժ-նուած 11 շրջանի։

Ճամբաներու վրայ վազքի համաշ-խարհային ախոյենութեան մրցում-ները, որոնք ստեղծուեցան 1921ին, մինչեւ 1926 վերապահուած էին մի-այն «ամաթէօր» ներուն։ 1927ին տե-ղի ունեցաւ խառն մրցում մը, որուն մասնակցեցան եւ միասին վազեցին «ամաթէօր» ներն ու «Փրոֆէսիոն-նէլ» ները։ 1928ին, 1929ին, 1930ին, 1931ին, 1932ին, 1933ին, ինչպէս եւ այս տարի երկու ախոյենական մըր-ցումներն ալ կատարուեցան նոյն ճամբուն վրայ, մէկը միւսէն մէկ ժամու տարբերութեամբ։

«Ամաթէօր» մրցորդներուն հա-մաշխարհային ախոյեան եղաւ այս տարի Հոլանտացի Փըլընաար, 112 քիլոմեթր 800 ճամբան կտրելով 2 ժամ 43 վայրկեան 2 երկվայրկեան (ժամական 41 քիլոմեթր 920)։ Երկ-րորդ՝ Ֆրանսացի Անտրէ Տէֆօրժ։ Իսկ միւս ազգերու հեծելանուորդները կը հասնին առաջինին գրեթէ հաւա-սար։

Ահա ցանկը այն հեծելանուորդնե-րուն, որոնք 1921էն ասդին եղած են «ամաթէօր» ներու համաշխարհային ախոյեան — 1921ին Չուէտացի՝ Սքոլտ, 1922ին անգլիացի՝ Մարշըհ, 1923ին իտալացի՝ Ֆէրարտօ, 1924ին Ֆրանսացի՝ Անտրէ Լըտուգ, 1925ին պելճիքացի՝ Հօխվանէրս, 1926ին պելճիքացի՝ Տաէէն, 1927ին՝ «ամա-թէօր» եւ «փրոֆէսիոնէլ» խառն մր-ցելով առաջին հանդիսացած է իտա-լացի Ալֆրէտօ Պինտա, 1928ին իտա-լացի՝ Կրանտի, 1929ին իտալացի՝ Պէրթօլազզի, 1930ին իտալացի՝ Մար-թանօ, 1931ին տանիմարքացի՝ Հանս-սէն, 1932ին իտալացի՝ Մարթանօ, 1933ին զուիցերիացի՝ Էկլի, 1934ին հոլանտացի՝ Փըլընաար։

Գալով «փրոֆէսիոնէլ» ներուն մր-ցումին գրեթէ եղած է ալ աւելի հե-ցումին, գրեթէ եղած է աւելի հե-ծելանուորդները ախոյեաններ ըլլալով մեծ յոյս ունէին իրենց յաղթութեան վրայ։ Մրցումին հեռաւորութիւնն էր 225 քիլոմեթր 600, եւ բաժնուած 24 շրջանի

Մրցումին առաջին չոր ններուն հե-ծելանուորդները քիչ մը դանդաղ ճամ-բորդած են, բայց 11րդ շրջանէն սա-ղին վազած են իրար կռուելով, այնպէս որ շատ մը ականաւոր հեծելանուորդ-ներ լքած են մրցումը, եւ մրցումին վերջաւորութեան հէս ու հէս մնա-ցած են։ Ահա մրցումը լքող հեծելան-ուորդները — Իտալացիներ՝ Օլմօ եւ Պէրկամաշի, պելճիքացի՝ Պրինս, [illegible] Գրամփրսքի, տանիմարքացի՝ Տանհօլթ, լիւքսէմպուրկցի՝ Գրլէնս, զուիցերիացի՝ Գիւյա, իսկ Ֆրան-սացիներ՝ Բոժէ Լափէպի եւ Լուվիօ։ Ֆրանսական թիմերը ամէնքը միասին Լափէպիի վրայ դրած էին ի-րենց յոյսը իբր յաղթական, բայց ան 19րդ շրջանին լքեց մրցումը

Անթօնէն Մայնը որ փոխանորդած էր Նախկին ախոյեան Ֆրանսացի Ժորժ Սփէչէրի հիւանդութեան պատճառով եղած է 6րդ։

Մրցումին ամբողջ տեւողութեան պելճիքացի Քալէրս եւ իտալացի Կուէ-ճօա միշտ իրար կը հետապնդէին, այլեւ կասկած չկար որ մէկը պիտի իլէ յաղթանակը։ 24րդ շրջանին, որ վերջինն էր, պելճիքացի Քալէրս, ի-տալացի Կուէճոայի «սփրինթ» ով կր յաղթէ եւ կը հռչակուի աշխարհի ա-խոյեան եւ կը ստանայ «Միրանի գա-ոյն» շապիկը։ Իսկ երկրորդ կը հռո-չակուի Կուէճոա։ Նոր ախոյեանը նախ-կին «փնտաստ» մը ըլլալուն համար, արդէն յայտնի էր որ պիտի յաղթէր «սփրինտի» մէջ։

Իսկ փրոֆէսիոնէլ հեծելանիւի ա-խոյենականմրցումին որ կազմուած էր 1927ին առաջին հանդիսացած է իտա-լացի՝ Պինտա, 1928ին պելճիքացի՝ Ժորժ Ռոնս, 1929ին պելճիքացի՝ Ժորժ Ռոնս, 1930ին իտալացի՝ Պինտա, 1931ին իտալացի Կուէճոա, 1932ին ի-տալացի՝ Պինտա, 1933ին Ֆրանսացի՝ Ժորժ Սփէչէր, 1934ին պելճիքացի՝ Քալէրս

Մինչեւ Քալէրս կ'ընդունէր ծիրա-նի գոտի շապիկը եւ ախոյենութեան տիտղոսը Կուէճոա նստած ինքնաշար-ժի մը մէջ, Ներկայացաւ բողոքելու տրուած որոշումի դէմ, առարկելով, որ երկուանգամհրմշտուած է Քալէր-սէն վազքի ընթացքին։

Քոմիսէրները, սակայն մերժեցին անոր բողոքը։ Վերջին մրցումին ներ-կայ էր 30.000է մօտ բազմութիւն մը։

Հրանդ Սրապեան

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

oooo

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայր. Միութեան Սէնթ Անթուանի մասնաճիւղը Վասպուրականի հերո-սամարտի 19րդ տարեդարձի առթիւ կազմակերպած էր դաշտահանդէս մը, ի նպաստ կարօտեալներու։ Հանդիսա-վայրը, Մազմանեան եղբայր-ներու օգտատու պարտէզը, որու մուտ-քի դրան եւ բեմի ճակատը զարդար-ուած էին Ֆրանսական եւ հայկական եռագոյններով՝ կանուխէն լեցուած էր հետաքրքիր հայրենակիցներու կո-կիկ բազմութեամբ մը։ Շատեր իրենց ուտելիքը միասին բերած էին։ Մեծ ու փոքր, բոլորն ալ կ'ապրէին հայրենի յիշատակներով, կ'երգէին, կը պա-րէին, կը խաղային։

Միութեան անդամներէն Պ. Մ. Յովհաննէսեան հանդէսի բացումը կատարեց «Մեր հայրենիք» ով, որ հանդիսականներու կողմէ ունկնդրուե-ցաւ յոտնկայս։ Յետոյ տեղեկութիւն-ներ հաղորդեց Միութեան եւ հանդէսի մասին։ Բացատրեց հերոսամարտին կարեւորութիւնը, փառաբանելով բո-լոր կուսակցութեանց միացեալ ճա-կատը՝ յանուն ինքնապաշտպանու-թեան «Այսպիսի հաւաքոյթներով մենք յարգած կ'ըլլանք մեր այն հե-րոսները՝ որոնք ազգային պատիւը գերադասեց համարեցին իրենց կեան-քէն։ Երկրորդ այս փոքրիկները կ'ապ-րեցնենք հայրենի փառքերով ու սո-վորութիւններով, եւ երրորդ՝ չար-թուած չարաչարաշխատանքէնյոգնած, կուգանք եւ կը կազդուրուինք, իրար տեսնելով կը մխիթարուինք»։

Գեղարուեստական բաժինը մաս-նաւորապէս շատ ճոխ էր։ Եղան գե-ղեցիկ արտասանութիւններ, մեներ-գներ, տեղի ունեցան կովկասեան պա-րեր, ֆանթէզիներ ու տեսակներներ, որոնք ընդհանրապէս անցան բուռն ծափահարութեամբ։ Մէջընդմէջ կ'երգուէին հայկական ու Ֆրանսական երգեր ու կտորներ։ Տասնեւհինգ վայրկեան դադարէ մը յետոյ աճուրդի դրուեցաւ ոզջ նապաստակ մը ու շիշ մը շամ-փայն, եւ քիչ ժամուան մէջ մօտ 100 ֆրանքի գումար մը գոյացաւ։

Ցետոյ ներկայացուեցաւ «Քառա-սուն եւ ութ օհանոց գլխու փոր-ձանք» զաւեշտը, որուն իրենց սիրա-յօժար մասնակցութիւնը բերած էին, Պ. Մ. Քէշիշեան, Պ.Դ. Թագթազեան, Պ. Կ. Պօյաճեան, օրիորդներ Զ. Նա-բեան, Թ. Գալուստեան եւ Ս. Մատ-թէոսեան

Իրիկուընը ուշ ատեն հանդիսական-ները ակամայ բաժնուեցան հանդի-սավայրէն, տանելով իրենց հետ հայ-րենի յիշատակներու քաղցրութիւնը

Հ. Ա.

ՄԵՐ ԴՊՐՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

oooo

ԼԱ ՎԻՍԹ (Մարսէյլ) — Բազմու-թիւնը որ լեցուցած էր սրահը եւ գետ-նայարկը որոնք ոտքի վրայ ու պատու-հաններու շուրջ խռնուած էին, ապա-ցոյց են այն մեծ հետաքրքրութեանն եւ քաջալերիչ տրամադրութեանց, զոր ի յայտ կը բերեն առհէ մը ի վեր Լա Վիսթի Հայերը, իրենց մանկապար-տէզին համար։

Քառասունէ աւելի մանուկներ իրենց կարգապահութեամբ, մաքուր ու վա-յելուչ տարազովը, իրենց ժիր եւ աշ-խոյժ շարժումներով, չորս ժամ շա-րունակ խանդավառութեան մէջ պա-հեցին հանդիսականները եւ ծնողները։

Հանդէսին ներկայ էին նաեւ Թաղին Ֆրանսացի վարդապետն ու կարգ մը յայտնի դէմքեր.

Ցայտագիրը ճոխ էր եւ պէսպիսուն։

Իր նախագահէր Պ. Ց. Այվազեան որ բացատրեց դպրոցի եւ կրթութեան արժէքները։

Դպրոցի աշակերտները յատուկ առո-գանութեամբ արտասանեցին ընտիր կտորներ եւ ոտանաւորներ։

Երգեցին մանկական, ժողովրդա-կան եւ ազգային երգեր։

Ներկայացուցին «Մարգար աղա» եւ «Ընկերասէր թիթեռնիկներ» ման-կական զաւեշտները եւ կենդանի պատ-կերներ

Փոքրիկներու խումբերը կատարեալ յաջողութեամբ երեւան եկան «Օղա-կի պար» ին եւ մարզական նոր խաղե-րու մէջ։

Ֆրանսացի վարդապետ, որ առհէ մը ի վեր սիրայօժար կը տրամադրէ Թաղին «Փաթրոնաժ» ի գեղեցիկ սր-րահը, ինքն ալ իր կողմէ դրած ճառը կարդալ տուաւ իր քարեկամին եւ հանդէսի ամբողջ տեւողութեան ներ-կայ ըլլալով, գնահատեց կատարուած աշխատանքները։

Ծնողներ եւ բազմաթիւ հանդիսա-կաններ մնացած էին առօրեայ հոգերը եւ հաճոյքը վերջանալէն ետք զը-ուարութեամբ բաժնուեցան մթնոլոր-տէն, հպարտ որ Հայ են, հպարտ հայ երգով, հայ լեզուով ու հայկական ընդունակութիւններով։ Այս առթիւ կ'արժէ շնորհաւորել Թաղին հո-գաբարձուները, որոնք ամէն կերպ կ'աշխատին աւելի լաւ վիճակի մը հասցնելու համար իրենց սիրելի ման-կապարտէզը։

Կ'արժէ շնորհաւորել նաեւ գիւղին մէջ տիրող համերաշխութիւ-նը։ Բոլորին մտահոգութիւնը կրթա-կան գործն է։

Հանդէսին հրաւիրուած էին նաեւ հայ արիները, բայց ուրիշ տեղ զա-ցած ըլլալով, իրենց յատկացուած շու-քոլաներն ու անուշեղէնները բաժնը-ւեցան դպրոցի պզտիկներուն։

Վ. Սարգ

ՄԱՄՈՒԼ

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Քուրքէշի «Արագչը Հեռեւեալ խոր-հրդածութիւնները կ'ընէ այս խորա-գրով խմբագրականի մը մէջ (16 օ-գոստոս).

— «Պոլսոյ Հայերը կ'երեւայ թէ տագնապ մը կ'անցընեն հիմա։ Ստոյգ լուր մը չունինք, բայց ինչ որ կը հա-տեւցնենք թերթերէն բաւական է կը-ռահել տալու համար մեզի տագնա-պին խորքը։ Ձեռնդման նոր օրէնքը, եւ Թրակիոյ Հրեաներուն պատահած արկածը կ'երեւայ թէ պատ մը խոռ-ված է Պոլսոյ Հայերն ալ, եւ ձեւեր կը փնտռեն հիմա մզձաւանջը փարա-տելու համար։

Կ'ակնարկենք այն աւելորդ իրա-բանցումին զոր Պոլսոյ թերթերը կը պարզեն հիմա, իրենց անխառն հաւա-տարմութիւնը հաւաստելու համար յոտս էջերիի, եւ այս առթիւ հին էջեր քրքրելով դարձեալ՝ ապացուցի ցոյց տան Թուրքերուն թէ անիծա-պարտ քոմիթէճիները էին որ վրդո-վեցին իրենց հին հանգիստը,— մոռ-նալով որ Թուրքը մեզմէ աղէկ գիտէ թէ ինչո՛ւ պատահեցան երէկուան դէպքերը, որոնք պիտի ըլլային ա-ռանց քոմիթէճիներու ալ։

Ինչ որ կ'ուզէինք մատնանշել այ-սօր, Պոլսոյ հայ թերթերէն ոմանց տուած խրատն է արտասահմանի Հա-յերուն — խրատ՝ որ ծիծաղ կը շարժէ միայն, եթէ շատ լուրջի առնենք զայն։

Նախ Պոլսոյ Հայերը ոչ եւ է պատ-ճառ չունին դժգոհելու արտասահմա-նի Հայերէն։ Ցիմար չէ արտասահ-մանի հայութիւնը չըմբռնելու համար այն կացութիւնը որ վիճակուած է Թուրքիա մնացողներու։ Կ'ըմբռնենք, այո՛, իրենց ապրած մթնոլորտը, եւ ոչ իսկ կը ծիծաղինք առեն առեն Պոլսոյ մէջ խօսուած ուղերձներուն, գոհաբանական մաղթանքներուն եւ թերթերու խնկարկութեանց վրայ՝ ո-րոնք Համիտի օրերը կը յիշեցնեն քիչ մը.

Ասկէ զատ, խելքը գլխին ոչ մէկ կուսակցութիւն կայ որ մտածէ Թուր-քիոյ դէմ շարժումի մը վրայ։ Պոլսոյ Հայերը կրնան այդ մասին խաղա՛ղ քնանալ, ու լուրջի չառնել այն զա-ւեշտական ուխտերը՝ որոնք մանկա-կան բացագանչութիւններ են միայն ու կեղծուած են կռուելու համար ոչ թէ Թուրքին, այլ պարզապէս Դաշնակ-ցութեան դէմ...

Անշուշտ ոչ մէկը կը մոռնայ Թուր-քին մեզի բրածը։ Ոչ ալ դիւրին ցեղը կրնայ իր ուխտը լքել։ Բայց բաւա-կան իմաստուն է հիմա հայ ժողովուր-դը զնորքներէ չտարուելու համար, եւ զգաւշանալու համար տօնքիշոթա-կան ձեռքերէ։ Հայ ժողովուրդը ոչ ունայնորդ արիւն ունի վատնելու, ոչ ալ այնքան տխմար է չտեսնելու հա-մար շուրջի աշխարհը»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊՈՉԱՒՈՐ ՍՈՒՏԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ՎԻԷՆ, 12 օգոստոս.— Փարիզի սամէկամար օրկանին օգոստ. 7 թիւին մէջ թղթակցութիւն մը կար Վիէնէն, Ռազմազան ստորագրութեամբ, (ա-ւելի լաւ չէ՞ր Ռազմազան ստորագ-րել)։ Իմ մասին ալ ակնարկութիւն ե-ղած ըլլալով, կ'ուզեմ երկու խօսք ը-սել այդ մարդուկին եւ նմաններուն։

Նամակագիրը կը չելէ. «Երեք Դաշնակցականներ եկան մեզի։ Ա-նոնցմէ մէկը ուզեց խօսք առնել։ Նա-խագահը մերժեց։ Բերանը պիտի բա-նար, բայց թոյլ չտուինք, կողերնին կոտրելու պէտք պիտի ըլլար, եթէ կծիկը չքաշէին»։ Եւ յաւելեանս յա-ւելեալ ամէն....

Ձեր դաշտահանդէսին եկած «երեք Դաշնակցականներ» ին մէկը ես էի, եւ դուք գիտէք որ ոչ մէկ կուսակցու-թեան կը պատկանիմ։ Նոյնպէս լաւ գիտէք, որ երկրորդը՝ իմ քենակալս էր, որ «կարմիր» է, ինչպէս ինքն ալ յայտարարեց բոլորիդ....։ Միակ երրորդն էր Դաշնակցական, որ մեր առիթումին վրայ ընկերացաւ մեզի։

Դաշնակցական բարեկամս, շատ հանգիստ կերպով հարց մը ուղղեց, բառ առնելու համար չտուիք։ Ան այլ եւս չպնդեց, եթէ ոչ, դուք շատ լաւ գիտէք, որ ձեր սատուածն անգամ չէր կրնար լռեցնել այդ մարդը։

Ինչ կը վերաբերի «կողերը կոտր-ցնելու» յոխորտանքին, թոյլ տուէք որ քրքիջ մը արձակեմ։ Ընէ՛ք եւ չեաոյ պարծենայիք, թէլա՛ռ տիրացուներ։ Դուք միայն կրնաք տասը հոգիով մէկ մարդ ծեծել, այն ալ առաջնորդու-թեամբ «հերոսուհի» կիներու։ Այս առթիւ, բարեկամական խրատ մը, — նախ ձեր կիները հրապարա-կէն քաշեցէք, ամօթ է։ Անշուշտ կը լսէք թէ ինչեր կը խօսին «հերոսու-հիներու» մասին։

Պետրոս Ս. Մուրատեան

առջին ճամբորդութիւնս պիտի կատարեմ դէպի Սարի շրջանը: Պիտի կրնամ այդ ճամբորդութիւնը կատարել վեց ամիս յետոյ »:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԵՒ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ

Տոքթ. Շուշնիկ, Աւստրիոյ վարչապետը, կատարեալ գաղտնապահութեամբ եւ օդանաւով Ֆիօրէնցա մեկնեցաւ երկուշաբթի օր, տեսակցելու համար Պ. Մուսոլինիի հետ: Ամէն զգուշութիւն ձեռք առնուած էր, որպէսզի օդանաւը յարձակման չենթարկուի: Մեկնելէ առաջ, վարչապետը յայտարարեց թէ իր գլխաւոր նպատակն է ամրապնդել Աւստրիոյ եւ Իտալիոյ քաղաքական եւ տնտեսական գործակցութիւնը:

Իրազեկներ կը հաստատեն թէ տեսակցութեան գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ միջոցներ գտնել, վերջնապէս ապահովելու համար Աւստրիոյ անկախութիւնը: Հաւանական է որ գինուորական համաձայնութիւն մըն ալ կնքուի, փոխադարձ օգնութեան ձեւով:

* Երկուշաբթի օր երկու ինքնաշարժներ ալ կախուեցան, իբրեւ մեղսակից յուլիս 25ի դաւադրութեան: Ուրեմն մինչեւ հիմա կախուած կ'ըլլան 13 հոգի:

ՃԱՓՈՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՁԵՐԲԱԿԱԼԵԼ

Մանկուայէն կը հեռագրեն թէ Խարպինի մէջ ձերբակալուած են չորս խորհրդային քաղաքացիներ եւս, որոնք պաշտօնեայ են երկաթուղիի վարչութեան մէջ:

Ճափոնական կառավարութիւնը ցաւ յայտնեց որ խորհրդային կառավարութիւնը հրատարակութեան տուած է Արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիի վաճառման պայմանները, մինչդեռ որոշուած էր գաղտնի պահել զանոնք, բանակցութիւնները չխանգարելու համար:

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ

Օգոստոս 20ին Ժընեւի մէջ բացուեցաւ հրէական համաշխարհային խորհրդաժողովը, նախագահութեամբ Րաբբի Ճանպեռ Ուայզի: Կարեւոր պատուիրակութիւններ ղրկած են 26 երկիրներու հրէական կազմակերպութիւնները: Ժողովը պիտի տեւէ երեք օր: Տոքթ. Կօլտման մանրամասն տեղեկագիր մը ներկայացուց հրեայ ժողովուրդի կացութեան մասին: Տեղեկագիրը կ'եզրակացնէ թէ հրեայ ժողովուրդին գոյութիւնը երբեք այնքան վտանգուած չէր որքան այսօր:

Լուսաբանութիւն մը Վիէնի գործադուլի մասին

Վիէնի մեր Թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Փէյլէի գործարանի բանուորներուն գործադուլի մասին, որուն առաջին լուրը հաղորդած էր համայնավար «Իւմանիթէ»ն, ծուռ վերագրումներով.—

Պ. Փէյլէի կօշիկի գործատուները անցած հինգշաբթի (16 օգոստոս) գործադուլ յայտարարեցին օրավարձերու կրճատման առթիւ: Ինչպէս ծանօթ է «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, այս գործարանին մէջ կ'աշխատին 250ի չափ Հայեր, իսկ ամբողջ գործաւորներուն թիւն է 700 — 800: Օրավարձերը կրճատուած են 1 ֆր. մինչեւ 4 ֆրանք, տնտեսական տագնապի պատճառով: Հայ գործաւորները որ եւ է նախաձեռնութիւն չունին այս գործադուլին մէջ որ կը շարունակուի մինչեւ այս գրութիւնս, (20 օգոստոս): Բայց զանազան բանակցութիւններ սկսած ըլլալով, կը յուսանք թէ շուտով հաշտութեան մը կը յանգին եւ գործաւորները կը վերսկսին իրենց աշխատանքները:

— . ա —

ԹՈՒՐՔ ՄԸ, Նէճիպ Ալի Պէյմալ, որ 1933ին Քրիսթիան Ռոնսոնի փրանսացի աղջիկ մը առած եւ յետոյ բաժնուած էր, առջի օր փողոցին անկիւնը սպասելով, երկու խօսք փոխանակեց եւ յետոյ երկու հարուած պարպեց: Աղջիկը գետին ինկաւ, ծանրապէս վիրաւորուած կուրծքէն, իսկ Թուրքը գնդակ մըն ալ իր քունքին պարպելով անձնասպան եղաւ: Կ'ըսուի թէ Նէճիպ Ալի կ'ուզէր հաշտուիլ կնոջը հետ, բայց մերժուած ըլլալով, վրէժ լուծեց:

Աղաբէկեան ընտանիքը սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ դառնաղէտ մահը՝

ՆԱՀԱՊԵՏ ԱՂԱԲԷԿԵԱՆԻ

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ այդ նկատել:

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AKOPIAN)

17 Rue Dames me, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ..

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Եթէ այդ կինը նորէն տեսնեմ, պիտի ճանչնամ... աղէկ մը նայեցայ անոր... խեղճական էակի մըն էր եւ երեւոյթէն հալածուած անէր...

Ոստիկանը խորհեցաւ բոլորովին նոր էր այդ տեղեկութիւնը. ու այնքան տարուած էր անոր հաւանական հետեւանքներուն մասին ենթադրութիւններ ընելով, որ մոռցաւ շատ կարեւոր հարցում մը — աղջիկը ուրիշ մը յայտնա՞ծ էր այդ լուրը։

— Երանի Ուօմբըլին այստեղ ըլլար, գիտել տալու ոստիկանը. այս խնդիրը անոր յանձնուած է. բայց, կեցէք, անիկա ժամը վեցին պիտի վերադառնայ, քովի կը գրեմ, այնտեղ պիտի ըլլա՞ս...

— Գինետունը պիտի երթամ ժամը վեցին. մինչեւ եօթը բազմութիւն չունինք. գալուն պէս թող ինծի հանդիպի...

Ոստիկանը խոստացաւ որ Ուօմբըլին գինետուն պիտի գանուէր վեցուկէսին քանի մը բառ եւս փոխանակեց անոր հետ ու ճամբու դրաւ զայն։ Ժամ մը հինգին քառորդ կար...

Այդ վայրկեանէն սկսեալ Քրիսին բոլորովին անյայտացաւ։

Երբ ժամը վեցին Ուօմբըլին վերադարձաւ ոստիկանը անոր հաղորդեց աղջկան պատմութիւնը։

— Բացարձակօրէն վստահ է որ այդ մարդը Ալֆրէտ Ճէքին էր, աւելցուց ան. կ'երեւայ որ շատ մօտէն գիտեր է զանոնք. հետեւաբար...

— Անգիտանը, մինչեւ հիմա ինչո՞ւ չէ եկեր. ընդմիջեց Ուօմբըլի բարկացած... ցերեկոյթը տեսած օրէն ի վեր գիտէր հարկաւ. նայէ քանի օր կոր– սուեցաւ. պատճառ մը ըլլալու է, մէկը բռնած է անոր որպէսզի լուռ կենայ...

Հէնրի գլուխը թօթվեց։

— Այդ մասին բան մը չըսաւ. չեմ կարծեր, պարզապէս սպասեր է

— Սպասեր է, ինչո՞ւ. եթէ պարգեւին համար եկած է — այդ մասին կասկած չկայ — ինչո՞ւ երեք օր առաջ չեկաւ երբ ցեկոյցը հրատարակուեցաւ... բան մը կայ զոր չէ յայտնած. մտերիմ մէկը կայ եւ հաւանաբար հոն եկած է իւ ինք մը հասկնալու համար։

— Ինչ որ է, ըսաւ ոստիկանը որ չփոթութեան մատնուած էր հիմա, անշուշտ գինետուն պիտի հանդիպիս

— Անշուշտ... ճնշալի կարտրնաին մօտն է, չէ՞... գետնին տակն արդէն... եթէ լուսանկարը տեսածին պէս եկած ըլլար՝ իր տուած տեղեկութենէն կրնայինք օգտուիլ... Հիմա՞... ժամանակ կորսնցուցինք...

Ուօմբըլի «բանջարով», զանդատելով ճամբայ ինկաւ դէպի գինետուն։ Արդէն անիկա բախտ չէր ունեցած Քարթրայթ Կարտրնսի խնդրին մէջ ու ամէն բան որ կապ ունէր անոր հետ, կը ջղայնացնէր զայն. մէջէն չպիտի կրնար ելլել. ոչ մէկ նոր բան բռնել չկար։

Պրէստօրին հետ խօսեր էր, արդիւնք չէր ստացեր. տեսակցեր էր Օրիորդ Պէյլինս Ճէքինին հետ, զարմանալ նորութիւն մը չէր լսեր անոր բերնէն։ Գացեր էր նոյնիսկ բժիշկ Գրասէնի սպասուհիին՝ ստուգելու համար որ ճի՞շդ էր Պէյլինսի պատմութիւնը թէ Ալֆրէտ Ճէքինի այցելութեան օրը իր ընտանիքին անդամները տունը չէին։ Գտեր էր նաեւ Ալֆրէտին հետ նիւ Եորքէն Լիվըրփուլ եկող ճամբորդները։ Գտներ էր անոր շարժումները՝ Լիվըրփուլէն մինչեւ Նաւաթրն պանդոկը։ Ոչ մէկ հետք, ոչ մէկ բան չէր գտեր։

Նեղացած էր նոյնպէս ներքին նախարարութեան մասնագէտներուն օրոնք ոչ մէկ օգտակարութիւն չէին ունեցած իրեն։ Ալֆրէտ Ճէքինը թունաւորուած է, բսեր էին անոնք, բայց չէին գիտեր թէ ի՞նչ թոյնով։ Այն տպաւորութիւնը ունէին թէ թոյնը մահէն մէկ ժամ առաջ տրուած էր, բայց այդ մասին ալ վստահ չէին։

Մէկ խօսքով Ուօմբըլի անյաջողութեան մատնուած էր մինչեւ հիմա. փաստաթղթութիւններ ունէր, պաշտօնի բարձրացում կ'երազէր եւ այդ խնդիրը ճիշդ իր փնտռածն էր, եւ սակայն անհաւատալի, անելի մը առջեւ էր։

— Եթէ այս անպիտան աղջիկը անմիջապէս ինծի եկած ըլլար... մալտաց երբ գինետան փողոցը կը մտնէր. այն ատեն կը գտնէի այդ կինը... ահագին ժամանակ կորսուեցաւ...

Գինետունէն ներս մտաւ. մարդ մարդասանք չկար։ Բայց իր ոտքի աղմուկէն՝ քովինոտի դրան մէջ մէկը դուրս նայեցաւ։ Առանց բաճկոնի ու ճերմակ շապիկին թեւերը վեր սօթթած մարդ մըն էր ան որուն արտաքին երեւոյթէն գատելով, Ուօմբըլի եզրակացուց թէ գինետան տէրն էր։

— Բարի երեկոյ, պարոն, ի՞նչ կրնամ ընել ձեզի համար, հարցուց մարդը։ Գաղտնի ոստիկանը սպասարկութեան սեղանին առջեւ գնաց։

— Օրիորդ Ուօքըր անունով աղջիկ մը ունի՞ք այստեղ...

— Ունինք... այսինքն, ունէինք... պատասխանեց մարդը. «ունէինք», կ'ըսեմ որովհետեւ եկած ըլլալու էր մինչեւ հիմա եւ ինչպէս կը տեսնէք, մէջտեղը չկայ... գէշ եղաւ որովհետեւ շատ օգնական չունիմ եւ կնիկս ալ անկողինը հիւանդ պառկած է... ցերեկէն վերջը, սովորական ժամուն, դուրս ելաւ եւ մէյ մըն ալ չեկաւ... ժամը վեցը անցաւ... գի՞նքը կը փնտռէք կրնա՞մ ձեզի օգտակար ըլլալ...

Ուօմբըլի իր պաշտօնական այցաքարտը հանեց ու սեղանին վրայ դրաւ։

— Ո՛հ, գիտեմ, Պ. Ուօմբըլ, ... ճանչնամ ձեզ, ըսաւ մարդը ... այցաքարտին նայելու. քանի մը ... գամ հանդիպած ենք... ... էք, բայց ես Ալֆրէտ Ճէքինի ... քննութեան երդուեալներէն մէկն ...

Գաղտնի ոստիկանը խորհեցաւ ... ո՞ւր տեսած էր զայն. հիմա ... ապահովութիւն մը զգաց, ... քաշեց ու նստաւ։

— Իրաւ, ճանչցայ ձեր ... այդ գործին համար է որ օրիորդ ... քըրը տեսնելու եկայ, ոստիկանութեան ... եկեր է այսօր, իմ բացակայութեան ... եւ Հէնրիին ըսեր է որ բաներ մը գիտէ ... Ալֆրէտ Ճէքինի հարցին մասին. ... կայ իրմէ լսելու համար...

— Ի՞նչ կ'ըսէք... Քրիսի՞ն... ... անիկա ի՞նչ գիտէ այդ մասին... ... բան մը չըսաւ... Հէնրիին ի՞նչ ... մեր է...

Ուօմբըլի պատմեց. մարդը ... նը բաց մտիկ ըրաւ։

— Օ՛հ, հիմա հասկցայ... կը ... չէ՞ք հարցաքննութեան օրը վկայ... Ճէնի... թիւն տուող երիտասարդը ... նը ...

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

ՄԵՐՕՆԻՆ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI 23 Aout 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2580

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ (12) ԵՒ ՏԱՐԷՑԸ (41)

Երէկ, «Յառաջ»ի այս էջին վրայ, քով քովի շարուած էին Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի 12րդ Շրջ. Ժողովին յայտարարութիւնը, եւ երկտող լուր մը՝ Ամերիկայի Պատգ. Ժողովի փակման առթիւ:

Զուգադիպութի՞ւն: Անշուշտ: Ամերիկայի շրջանը այս տարի մէկ ամիս յետաձգած էր իր Պատգամ. Ժողովը, իբրեւ հետեւանք Նիւ Եորքի դատավարութեան, իսկ Ֆրանսայի շրջանը չունենալով պարագաներ, կրցաւ գումարել սովորական եղանակին:

Ուրեմն, օգոստոս 5ին փակուեցաւ Ամերիկայի 41րդ Պատգամ. Ժողովը, իսկ 18ին՝ Ա. Եւրոպայի 12րդ Շրջ. Ժողովը:

Ի հարկէ այս մանրամասնութիւնները չեն որ գիր գրել կու տան մեզի:

Կարեւորն այն է որ երկու ընդարձակ եւ առաջնակարգ շրջաններ իրենց տարեկան ժողովները կը փակեն համար եւ առողջ որոշումներով:

Մէկը՝ դեռ 12 տարեկան, միւսը՝ արդէն 41 տարիներու բեռ մը կռնակը, մեր այս երկու շրջանները փշուտներ եւ վարդեր չէր որ պիտի փնտռէին իրենց ճամբուն վրայ:

Չէ՞ որ առաջինը, Ֆրանսան, «չհրատարակուեցաւ» երկու տարի առաջ, իսկ Ամերիկան տակաւին կը գտնուի աննախընթաց պղտորութեան մը ծանրութեան տակ, առանձին ճակատելով զոյգ ոգոյն խառնիճաղանճի մը դէմ:

Նախապէս աչքի առջեւ չունինք Ամերիկայի Պատգամ. Ժողովին մանրամասնութիւնները: Բայց, ներկայ պայմաններուն մէջ, առողջ բարեկարգ եղած իսկ ջախջախիչ պատասխան մըն է բոլոր վարկաբեկումներուն:

Ուրեմն, կրկին յուսախաբութեան մատնուեցան անոնք որ, Դաշնակցութեան զաղափարը զամելու կը պատրաստուէին ամբողջ ... ի վեր, գոնէ Ամերիկայի մէջ:

Ինչ կը վերաբերի մեր շրջանին, չառանց վերահաստատուած է բնական վիճակը:

Վերջին տարիներէն ի վեր, երրորդ Շրջ. Ժողովն է որ կը գումարուի, եւ շարքերը ուրիշ մտահոգութիւն չունին, եթէ ոչ ... շինարար աշխատանքի, ամրապնդելով իրենց յեղափոխական — քաղաքական դաստիարակութիւնը:

Այս տեսակէտէն, յատկապէս պերճախօս է 12րդ Շրջ. Ժողովին յայտարարութիւնը, որ երեւցաւ երէկ:

Միայն մէկ հատուած՝ այդ յայտարարութենէն, ապացուցանելու համար մեր հիմնական մտահոգութիւնը.

— «Ի տես հայ ժողովուրդին սպառնացող ահաւոր վտանգի, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Արեւմտեան Եւրոպայի 12րդ Շրջանային Ժողովը զգաստութեան եւ աչալրջութեան կոչ կ'ուղղէ բոլոր ընկերներուն եւ հայրենակիցներուն: Տեսնե՛նք վտանգը: Հասկնա՛նք, որ մեր ներքին անհամաձայնութիւններէն գլխաւոր օգտուողը մեր ոխերիմ թշնամիներն են: Ըմբռնե՛նք, թէ առօրեայ մանր ու ներքին խնդիրներէն վեր կայ հայ ժողովուրդի գոյութեան եւ ազատութեան հարցը: Ա՛յդ հարցի շուրջ կեդրոնացնենք մեր կամքն ու գործը, ազգային բովանդակ ուժերն ու միջոցները:

Մեր թշնամիներու նպատակն է ընդմիշտ խորտակել հայ ժողովուրդի դիմադրական եւ յեղափոխական ուժը, որու մարմնացումն է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Այդ ճամբուն վրայ ձեռք ձեռքի կը գործեն Թուրքն ու բոլշեւիկը, իրենց ետեւէն քաշելով հայ ժողովուրդի մոլորած կամ այլասերած տարրերը:

Ընկերնե՛ր եւ հայրենակիցներ, այսօր մեզի համար կայ միայն մէկ հիմնական մտահոգութիւն.—

ԱՄՐԱՊՆԴՈՒՄ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԱԿՆԵՐՈՒ, ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԻ ԵՒ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ՎԱՂՈՒԱՆ ԱՆԱԿՆԿԱԼՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ:

Այս ընդհանրական մտահոգութեան առջեւ պէտք է լռեն բոլոր կիրքերն ու ատելութիւնները: Այս գերագոյն նպատակին շուրջ պէտք է կեդրոնացնենք մեր կամքը, մեր նիւթական բոլոր միջոցները, մեր բարոյական կորովը, մեր միտքի ու բազուկի բովանդակ թափը, մեր շինարար գործը: Որքան կարելի է քիչ ուշադրութիւն եւ եռանդ՝ ներքին վէճերու համար, որքան կարելի է շատ գործ՝ արտաքին չարիքներու չէզոքացման համար: Համբերա՛շխ ու մրակամ՝ ներսը, ազգային ներքին կեանքին մէջ: Համբերա՛շխ ու մրակամ՝ դուրսը, հայ ժողովրդի թշնամիներու հանդէպ»:

Անշուշտ միայն Ֆրանսայի չի պատկաներ այս մտահոգութիւնը: Եւ Արեւմտեան Եւրոպայի Շրջ. Ժողովը յատկանութիւնը չունի առաջին ... ընելու:

Եւ սակայն, ո՛րքան ուշագրաւ է երեւոյթը, տիրող հոգեբանութեան տեսակէտով:

Բացման եւ փակման ճառերուն առթիւ, տարբեր եզրակացութեան չէ յանգած Ամերիկայի Պատգամ. Ժողովն ալ.

Ահաւասիկ երկու աշխարհամասեր, ուր Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջ. Ժողովները, մէկը երիտասարդ եւ միւսը՝ տարէց, կը բարբառին միեւնոյն յուզումներով,— ապահովել կուսակցութեան միասնականութիւնն ու ներդաշնակութիւնը եւ տրամադրել զայն հայ ժողովուրդի ներկայ եւ ապագայ բարիքին, իբրեւ անոր ... եւ աննկուն պահակը:

Երբ Դաշնակցութեան բոլոր շրջանները, տարէց թէ երիտասարդ, խորապէս տոգորուած են այս գիտակցութեամբ եւ կամեցողութեամբ, այլ եւս ի՞նչ կ'արժեն ծանօթ խուժանավարութիւնները, աջէն արձակուին թէ ձախէն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Պոյքոթը պիտի շարունակուի Գերմանիոյ դէմ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՀՐԵԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԱՄԱՐ

Գրած էինք թէ օգոստոս 20ին Ժընեւի մէջ բացուեցաւ Հրեաներու Գ. տիեզերական խորհրդաժողովը, մասնակցութեամբ 28 երկիրներու պատուիրակութեանց: Այս առթիւ կարդացուած տեղեկագրին մէջ, Տոքթ. Կոլտման շեշտեց թէ՝ հրեայ ժողովուրդը երբեք այսքան մեծ վտանգ չէր տեսած իր գոյութեան համար: «Նախապէս Հրեաները իրենք զիրենք կ'ազատէին գաղթելով: Այսօր ելք չկայ արտագաղթի համար, բացի Պաղեստինէն որ թէեւ 40 — 50,000 գաղթական ընդունած է անցեալ տարի, բայց չի կրնար պարտկել ամբողջ հրեայ գաղթականութիւնը: Հակասեմական նոր շարժման պատճառները մասամբ տնտեսական են եւ մասամբ հոգեբանական ու քաղաքական: Կեդրոնաձիգ և ամբողջական պետութիւնը ամէն բռնութեան կը դիմէ, ճզմելու համար փոքրամասնութիւնները: Եւ սակայն այդպիսի պետութեան մը համար բացարձակապէս անհրաժեշտ չէ կեանքը անկարելի դարձնել Հրեաներուն համար: Ֆաշական Իտալիան պահած է Հրեաներու կատարեալ հաւասարութիւնը: Հրեաներուն համար ուրիշ մեծ վտանգ մը կը կազմէ ցեղային տեսութեան չափազանցութիւնը: Արդի Գերմանիան կը դիմէ այդ չափազանցութեան, բուռն միջոցներով: Կարելի չէ որ եւ է իրաւախոհութիւն մեր պայքարին մէջ, ընդդէմ Գերմանիոյ ներկայ քաղաքականութեան: Գերման Հրեաները պէտք է վերստանան իրենց իրաւունքները իբրեւ փոքրամասնութիւն:

Անցեալ տարի մենք պոյքոթ հռչակեցինք Հիթլէրի Գերմանիոյ դէմ եւ մեր խօսքը պիտի պահենք մինչեւ որ ամբողջովին վերահաստատուին Հրեաներու իրաւունքները Գերմանիոյ մէջ: Հակագերման պոյքոթը ինքնաբեր հակազդեցութիւնն է վիրաւորուած հրէական արժանապատուութեան»:

Տոքթ. Կոլտման խօսեցաւ նաեւ Ռուսաստանի Հրեաներու մասին, դիտել տալով թէ հակասեմական շարժում չկայ, բայց ամբողջ հրեայ միջին դասը սրբուած է տնտեսական քաղաքականութեան հետեւանքով, իսկ ինքնուրոյն կեանքը փճացած՝ իբրեւ հետեւանք մշակոյթի քաղաքականութեան: «Հրէական կրօնք, եբրայական լեզուն եւ Սիոնականութիւնը կը հալածուին Խ. Միութեան մէջ. անհրաժեշտ է բանակցութիւններ կատարել եւ միջին ճամբայ մը գտնել, գոհացնելու համար Խ. Ռուսիոյ Հրեաներուն տնտեսական, ազգային եւ մշակութային պահանջները»:

∴ Միջին Եւրոպայի հրէական պատուիրակը պատմեց թէ 1933ին 60,000 Հրեաներ գաղթած են Գերմանիայէն, իսկ 60 — 70 հազար հոգի ալ այնպիսի վիճակի մը մատնուած են որ չեն կրնար ապրուստ ճարել: 1934ի առաջին վեցամսեային 10,000 հոգի եւս գաղթած են: 25,000 հրեայ մտաւորականներ — ուսուցիչ, դատաւոր, արուեստագէտ, իրաւաբան եւն.— քշուած են ասպարէզէն, իսկ 20,000 առեւտրական պաշտօնեաներ արձակուած: Միեւնոյնատեն, այդ Հրեաներուն արգիլուած է հողագործական աշխատանքներու կապուիլ: Լեհաստանի Հրեաներուն վիճակն ալ մխիթարական չէ: Վարշաւայի, Վիլնայի, Լէմպէրկի եւ ուրիշ քաղաքներու Հրեաներուն հարիւրին 55ը չեն կրնար վճարել տարեկան հինգ զլոթի տուրքը:

∴ Պոյքոթի մասին կազմուած տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութիւնը գործնապէս կ'աջակցի հրէական կազմակերպութեանց: Մ. Նահանգներուն մէջ, աւելի քան քսան միլիոն Ամերիկացիներ որոնք անդամ են Աշխատանքի Դաշնակցութեան եւ ուրիշ երկու միլիոն քաղաքացիներ որ կը պատկանին բողոքական եւ կաթոլիկ եկեղեցիներուն, կը մասնակցին պոյքոթին, չորս միլիոն Ամերիկացի Հրեաներու հետ: Ֆրանսայի Հրեաներու պատուիրակը յայտարարեց թէ գերմանական ներածումները, 570 միլիոն փրանք պակսած են 1933ին: Պելժիոյ մէջ ալ գերմանական ներածումները պակսած են 290 միլիոն փրանք: Բոլոր պատուիրակները միաձայնութեամբ թելադրեցին շարունակել պոյքոթը, մինչեւ որ վերահաստատուին Գերմանիոյ Հրեաներուն քաղաքացիական իրաւունքները:

Աւստրիա եւ Իտալիա պիտի զինակցի՞ն

Քաղաքական շրջանակները լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին Մուսոլինի - Շուշնիկ տեսակցութեան, որ տեղի կ'ունենայ Ֆլորէնցայի մէջ: Այս տեսակցութիւնը մեծ արժէք ունի նաեւ անոր համար որ կը զուգադիպի իտալական մեծ զօրափորձերուն: Մուսոլինի ամէն բան խորհած է, որպէսզի Աւստրիոյ վարչապետը մեկնի խոր տպաւորութեամբ:

Բարի գալուստի արարողութիւններէն յետոյ, երկու վարչապետներուն առաջին տեսակցութիւնը տեւեց երկու ժամ: Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ երկու վարչապետները նոյն տեսակէտներն ունին Աւստրիոյ անկախութեան եւ ամբողջութեան պահպանման մասին: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ տեսակցութեան ելքը պիտի ըլլայ զինակցութիւն մը, փոխադարձ օգնութեան հիման վրայ: Ուրիշ խօսքով, Իտալիա պիտի կրնայ գործնապէս միջամտել եւ զինուոր ղրկել Աւստրիա, պաշտպանելու համար կառավարութիւնը: Եթէ այսպիսի դաշնագիր մը կնքուի, ճամբան կը փակուի Եուկոսլավիոյ համար, որ նմանապէս շահագրգռուած է, իբրեւ սահմանակից Աւստրիոյ:

Այս առթիւ, կ'ըսուի թէ Մուսոլինի ուղղակի կամ անուղղակի տեսակցութիւն մը ունեցած է Օթթօ արքիդուքսին հետ, որ բնակած է Աւստրիոյ գահուն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԻՄԱԿՆ ԱԼ ՉԻ ՓՐԿԵՐ...

Անցեալ շաբթու մահացու արկած մը պատահեցաւ Օպէրվիլիէի բերդին մէջ:

Քիմիագէտ մը, Ռօժէ Կայեառ, որ գննութիւններ կը կատարէր թունաւոր կազերու մասին, կազարգել դիմակով մը, շնչահեղձ մեռաւ. իսկ ուրիշ չորս հոգի թունաւորուեցան:

Զախակողմեան թերթ մը պատմելով այս դէպքը, դիտել կու տայ թէ «մեծ մամուլ»ը լռութիւն կը պահէ, հանոյք պատճառելու համար ընդհ. սպայակոյտին:

Այս դէպքին վրայ, ընդդիմադիրները կը հարցնեն թէ ի՞նչ օգուտ ունին կազարգել դիմակները, երբ զինուորական քննուածարանի մը քիմիագէտն անգամ զոհ կ'երթայ իր գննութեանց:

Երբ այսպիսի արկածներ կը պատահին խաղաղութեան ատեն, մասնագէտի մը ձեռքով, հապա ի՞նչ պիտի ընէին փորձանքներու պիտի հանդիպին քաղաքացիները, երբ ատոր մը պայթի փոթորիկը...

Օպէրվիլիէի դէպքին ազդեցութիւնը շատ ծանր եղած է մանաւանդ անոր համար որ, ամէնէն կատարեալ կազարգելները հոն կը պատրաստուին:

Այսպէս, անցեալ ապրիլէն ի վեր միջին հաշուով 10,000 կազարգել կը պատրաստուի երեք օրը անգամ մը, ինչ որ կ'ընէ ամիսը հարիւր հազար դիմակ: Դեռ չենք հաշուեր միւս գործարանները:

Բայց, ի՞նչ օգուտ, երբ քիմիագէտներն անգամ կը թունաւորուին...

Ի՞նչ է տարբերութիւնը այս կազարգելներուն եւ միւս դիմակներուն, զորս կը գործածեն բազմաթիւ մարդիկ, զանազան կասկածելի գործեր պարտկելու համար, բայց կը մնան կէս ճամբան...

Ո՞րը աւելի դիմացկուն է:

ՎԱՀԷ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ Հ. Յ. Դ. ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

12ՐԴ ՇՐՋ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՓԱԿՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ինչպէս գրած էինք, Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի 12րդ Շրջ. Ժողովը իր աշխատանքները վերջացուց օգոստոս 18ին, կէս օրէ վերջ: Յետոյ տեղի ունեցաւ թէյասեղան մը, կազմակերպուած ի պատիւ պատգամաւորներու՝ դիւանին կողմէ:

Պատգամաւորներէն զատ, թէյասեղանին կը մասնակցէին նաեւ խորհրդակցական ձայնով հրաւիրուած ընկերներէն Հ. Օհանջանեան, Յ. Տէր Դաւթեան, Ա. Գիւլխանդանեան, Ս. Վրացեան եւ Շ. Միսաքեան: Թէյասեղանին նախագահ ընտրուեցաւ ընկեր Գ. Բալայեան, որ ամփոփելով ժողովին աշխատանքները, յատկապէս շեշտեց թէ լրացող տարեշրջանին Ֆրանսայի կազմակերպութեան քանակին հետ ուժեղցած է նաեւ որակը:

Ապա նախագահը կարգով ձայն տուաւ բոլոր ներկաներուն, որոնց իւրաքանչիւրն իր ճառին մէջ կը խտացնէր զինքը ներկայացնող շրջանին բաղձանքները:

Խորին գիտակցութիւն իրենց պարտականութեան, պատրաստակամութիւն, հաւատք դէպի ապագան ու Դաշնակցականի յայտնամտութիւն.— ահա ճառերուն գլխաւոր միտքերը: Ջերմութեամբ ծափահարուեցան աւագ ընկերներու կազդուրիչ խօսքերը, ուղղուած պատգամաւորներուն եւ, անոնց միջոցով, Ֆրանսայի բոլոր ընկերներուն:

Առանձնապէս ոգեւորիչ էր ընկեր Օհանջանեանի փակման խօսքը: Վաստակաւոր ընկերը, որ իբրեւ հիւր կը գտնուի մեր շրջանին մէջ, ուրախութեամբ հաստատեց թէ Շրջ. Ժողովին մէջ Ֆրանսայի կազմակերպութիւնը տեսաւ առողջ, կազդուրուած եւ ամուր տոգորուած Դաշնակցական գաղափարներով: Վերջին տարիներու խլրտումները ի սպառ մոռցուած են եւ անհետացած: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն իր 44 տարուան գոյութեան ընթացքին շատ պայքարներ է տեսած՝ թէ ներքին եւ թէ արտաքին: Դուրսի պայքարները ի դերեւ են ելած պարզ այն պատճառով, որ հայկական միջավայրին անհարազատ են եղած (մարքսիստներ, ասգ. — յեղափոխականներ եւայլն) եւ չեն կրցած արմատ ձգել եւ հաստնալ: Ներսի պայքարները չեն ունեցած գաղափարական բովանդակութիւն եւ անունդ են առած անձնական շահերէ, կոյր կիրքէ կամ վրիպումներէ: Գաղափարական հող չունենալով իրենց ոտքերուն տակ, առանք բոլորն ալ խամրած են իրենց սաղմին մէջ: Ատոր համար է, որ Ֆրանսայի կազմակերպութեան մէջ յառաջ եկած շարժումը զուտ տեղական հանգամանք ունեցաւ եւ այս երկրին մէջ ալ գերեզման մտաւ: Օրակարգի բոլոր խնդիրներու լուրջ, զգաստ ու բազմակողմանի քննութիւնն այն համոզման բերին թէ Ֆրանսայի շրջանը մեծ քայլերով կը յառաջադիմէ եւ լաւագոյն կազմակերպութիւնը դառնալու ամէն հնարաւորութիւն ունի:

Վերջացնելով, ընկերը բուեց այն դժուարութիւնները, որոնց առջեւ կը գտնուին հայ ժողովուրդն ու Դաշնակցութիւնը եւ յորդորեց աւելի շրջահայեաց, կուռ կազմակերպուած ու լայնօրէն պատրաստ ըլլալ, զանոնք դիմագրաւելու համար:

Այս կազդուրիչ հաւաքոյթը տեւեց մօտ երեք ժամ եւ փակուեցաւ «Մշակ բանուոր»ով զոր յոտնկայս եւ խմբովին երգեցին բոլոր ներկաները: Շրջաններու պատգամաւորները հրաժեշտ առնելով մեկնեցան գօտեպնդուած, աւելի գիտակցօրէն փարած Հ. Յ. Դաշնակցութեան անպարտելի դրօշին: — Ա. Ա.

Թուրքիոյ մէջ կրնա՞ս խօսիլ Ռուսիոյ դէմ

Պոլսոյ լեզուական համաժողովի երկրորդ նիստին, որ տեղի կ'ունենայ Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ, համալսարանի ուսուցչապետ Ճաֆէր Օղլու Ահմէտ խօսելով թուրքերէն եւ ռուսերէն լեզուներու յարաբերութեան վրայ, յայտնապէս թշնամական յայտարարութիւն մը բրաւ Ռուսիոյ դէմ: Ասոր վրայ Մ. Քէմալ հեռացաւ սրահէն, իսկ Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահ Քեազիմ փաշա խօսք զրկեց Ճաֆէր Օղլուն, որ անմիջապէս արձակուեցաւ համալսարանի պաշտօնէն եւ վտարուեցաւ համաժողովէն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ.– 1. ԵԳԻՊՏՈՍ

ԽՄԲ.—«Թոն», որ անցեալ տարի յօդուածաշարք մը հրատարակած էր բոլոր երկիրներու երիտասարդական շարժման մասին, այս անգամ նոր քննութեամբ մը կը ներկայացնէ կիներու դիրքը, ընկերային, մտաւոր թէ ֆիզիքական տեսակէտով։ Մեր երիտասարդ աշխատակիցը պարբերաբար պիտի ներկայացնէ գլխաւոր երկիրներու վերաբերեալ պրպտումները,—

Նախ քան այդ, երկու խօսք։ Տիկիններ եւ Օրիորդներ, այրերէն աւելի ձեզ կը հետաքրքրեն այս գրուածքները։ Զանազան երկիրներու ձեր սեռակիցներու կրած ընկերային փոփոխութիւնները, անկասկած արդիւնաւէտ խորհրդածութեանց պիտի մղեն ձեզ, եւ կ'արժէ որ, գլխարկի մը կամ հագուստի մը ձեւին համար ըլլալիք վիճաբանութիւններէն քանի մը վայրկեան տրամադրէք ասոնց ընթերցման։

Սկսինք Եգիպտոսէն, իբրեւ ամենահին քաղաքակրթութեան օրրաններէն մէկը, եւ որուն սովորութիւնները քիչ մը կը նմանին մերիններուն (Ցուցուածագիրն է Գ. Ժորժ Մէյէր)։

Հին Ցունաստանի պատմիչներէն Հերոդոտոս կը պատմէ թէ «տարօրինակ սովորութիւններ ունէին Եգիպտացիները»։ Կը զարմանայ, որ կիները կը վարէին առեւտուրը եւ գործերը, իսկ այրերը տունը կը մնան եւ կը հանգստանան։ Ցեղային նման պեղումները կը փաստեն պատմիչին բառերը։

Այսպէս, ուրեմն իրր թէ «նոր» ֆեմինիզմը հազարաւոր տարիներ առաջ գոյութիւն ունեցած է Եգիպտոսի մէջ, եւ եգիպտական քաղաքակրթութեան իր փառքի գագաթնակէտին հասնելու թուականը կը զուգադիպի, Նեղոսի ափերուն վրայ ֆեմինիզմի յաղթանակին։

Յաջորդ, ասիական Արեւելքէն եկած բազմաթիւ արշաւանքներ, իրենց յաջորդելով Եգիպտացիները, խորապէս կը փոխեն քաղաքական ընկերային եւ ընտանեկան կանոնները։ Ասորեստանցիներ, Եթովպիացիներ, Պարսիկներ, Յոյներ, Հռոմայեցիներ, Արաբներ, Թուրքեր, Ֆրանսացիներ եւ Անգլիացիներ կ'անցնին երկրին վրայէն, իրենց սովորութիւններն ու օրէնքները պարտադրելով։

Օտար գերիշխանութիւններու եւ քաղաքական փոփոխութիւններու բերած ընկերային բազմաթիւ եւ ամենայօրինակ կերպարանափոխութիւններէն մին կ'ըլլայ, 622 թուականին արաբական գրաւումը եւ Եգիպտացիներու իսլամութեան յարիլը։

Ցօդուածագիրը կ'ըսէ, թէ անհրաժեշտ հակասութիւն մը կայ Արեւելքի մէջ։ Կինը պաշտօնապէս, օրէնքի առջեւ շատ պատուական կացութեան մը մէջ կը գտնուի, իսկ ընկերային տեսակէտով ստորին աստիճանի վրայ, քանի որ իրեն պարտադրուած է արգելափակումը (հարէմ) եւ այր մարդուն առջեւ բացարձակ հնազանդութիւնը։ Իսլամութեան կրօնական եւ քաղաքային օրէնսգիրքը՝ Գուրանը, մեծ դեր խաղացած է օրէնքներու եւ բարքերու հաստատութեան մէջ։ Այն արտնուած համար արդարութեան, արդարադատութեան, ներողամտութեան դիրք մը ըլլալով, Գուրանը իսլամութեան մուտքէն առաջ գոյութիւն ունեցող շատ մը բարբարոսական օրէնքներու վերջ տուած է։ Ան երկու սեռերու իրաւական հաւասարութիւնը յայտարարած է. կնոջ տուած է այր մարդու բոլոր իրաւունքները, բացի ժառանգութեան եւ վկայութեան մասնակի իրաւազրկումէն։ Այս հաստատուած օրէնքներն են, որ, ցարդ կը շարունակուին անհատական կեանքի մէջ։

Մշտական կռիւի բռնուած Մուհամմէտի հայրենակիցները կ'ըսէին. «Կին մը՝ անուշահոտ աւելի բերան մըն է, եւ նիզակ մը՝ պակաս», որով ծնած աղջիկները ողջ-ողջ կը թաղէին։ Գուրանը կ'ըմբոստանայ այս ոճրագործութեան դէմ եւ հաստատօրէն մը կը հրամայէ. «Աղջիկները մի թաղէք»։ Մեծ եղած են նաեւ անոր բերած փոփոխութիւնները կիներու կեանքի պայմաններուն մէջ եւ շատ մը գլուխներու մէջ կը յայտարարէ, ոչ միայն իրաւական հաւասարութիւնը այրերու հետ, այլ եւ յարգանքը զոր կը պարտին իրենց, եւ ուսում առնելու իրաւունքը։ Ցիշենք քանի մը հատուածներ— «Կինը՝ մարդուն կէսն է»— «Մահկանացուներ, վախցէք Տիրոջմէ որ բոլորդ մէկ մարդէ ստեղծած է»— «Դրախտը մայրերու ոտքին տակն է»։ Արեւելքի ֆէմինիստ շարժման ղեկավարները կը պահանջեն, որ Գուրանը տառացի գործադրուի եւ իրենք գոհացում ստացած կ'ըլլան։ Կ'ըսեն.— «Այր մարդու հաւասարութիւնը սխալ մեկնութիւններ տուած է Գուրանի սկզբունքներուն, ուրկէ իրենց ներկայ նուաստացուցիչ պայմանները», եւ պատմութեան էջերը բանալով ցոյց կուտան, թէ Մուհամմէտի օրով, կիները կրօնային մզկիթ երթալ, ընտրութիւններուն եւ պաշտօնական արարողութիւններուն մասնակցիլ եւ Մամլուքներու իշխանութեան օրով, ունեցան առաջին իսլամ կին թագաւորը Շաճէրէ–էլ–Տօրի, որ Մանսուրայի մէջ գերի բռնեց Ֆրանսացիներու Լուի Թ. թագաւորը։

Այդ թուականէն սկսեալ մինչեւ 20րդ դարու սկիզբները, ֆէմինիզմը տեղի տուած է, հակառակ Գուրանի այնքան ազատական սկզբունքներուն, որովհետեւ, Արեւելքի մէջ կնոջական հարցը իրաւական ըլլալէ աւելի՝ բարքերու խնդիր մըն է։ Ի՞նչ արժէք ունի օրէնսգիրքի «թուղթի վրայ» տուած հաւասարութիւնը, երբ փաստօրէն կինը նուաստացուցիչ դիրքի մը մէջ կը գտնուի։ Իր ստացուածքները եւ հարստութիւնը ուզած ձեւով գործածելու ազատ է, բայց չափազանց խիստ բարքերու պատճառաւ, ստիպուած է հեռու մնալ ընկերային եւ մտաւոր աշխատանքներու իրեն ինկած բաժինէն, շնորհիւ այն բանին, որ դարերու ընթացքին ընդունուած սովորութիւնները աւելի զօրաւոր են քան օրէնքները, որով, կնոջական պայքարի ղեկավարները ստիպուած են նախ կռուիլ այդ սովորութիւններուն եւ քարացած համոզումներուն դէմ։

Կիներու առաջին պահանջները տեղի կ'ունենան, եգիպտական ազգային շարժման համընթաց, 1896 թուականներուն, երբ Քասըմ պէյ Ամին անունով իրաւաբան դատաւոր մը, «Կնոջ ազատագրումը» անուն գիրք մը կը հանէ, որով կը պահանջէ որ կիները չարգելափակուին եւ քօղ չդնեն, որուն պատճառաւ կը ստիպուէին հեռու մնալ ընկերութենէն եւ նոյն իսկ իրենց զաւակներէն։ Գիրքը ահագին աղմուկ կը հանէ, եւ հեղինակին բարեկամները անգամ չեն համարձակիր զայն պաշտպանել։ Գաղափարը իր ճամբան կը շարունակէ սակայն, եւ 1911ի եգիպտական համագումարին մէջ, Տիկ. Մալէքա Հէֆնի կը ներկայացնէ կիներու պահանջները։ Համագումարը միաձայնութեամբ կը մերժէ։ Այս մերժումը պատճառ կ'ըլլայ, որ կիներու մէջ արթննայ իրենց իրաւունքներու գիտակցութիւնը։ Բարձր դասու զարգացած կիները կազմակերպուելով, հիմը կը դնեն ընկերային եւ մարդասիրական զանազան ձեռնարկներու։

Պատերազմը, պահ մը վերջ կը դնէ իրենց գործունէութեան։ Զինադադարէն վերջ սակայն, այլեւս կը սկսին քաղաքական եւ հայրենասիրական միութիւններ եւս կազմակերպել, անկախութեան եւ ազատութեան գաղափարը արթնցնելու համար իգական տարրին մէջ։

Մինչ այդ անսովոր բան, ազնուական կիներ հրապարակաւ ճառեր կը խօսին, եւ մեծ թիւով կիներ միանալով ազգայնական «Վաֆտ» շարժումին, եգիպտացի մեծ հայրենասէր Զաղլուլ փաշային կը բերեն կիներու գործօն եւ ազդեցիկ աջակցութիւնը։

Մինչեւ 1922 եղած շարժումները որոշ կազմակերպութեան մը գործը չեն. այդ թուականին է որ կը կազմուի առաջին «Եգիպտացի կիներու միութիւնը», նախագահութեամբ արժէքաւոր կնոջ մը, Տիկին Հուտա Շարաուի փաշայի, քաղաքական, ընկերային եւ մարդասիրական նպատակներով։

Միութիւնը կը զօրանայ եւրոպական կրթութիւն ստացած մտաւորականներու մասնակցութեամբ եւ միջոցաւ։ Կ'աշխատի հանրային իշխանութիւններէն ստանալ այնպիսի օրէնքներ, որ կնոջ մտաւոր եւ բարոյական մակարդակը բարձրացնեն. իրաւամբ, առանց անոր կինը չպիտի կարենար այր մարդուն հաւասար ընկերային եւ քաղաքական իրաւունքներ ստանալ։ Միութիւնը, 1923ին Եահէա Իպրահիմ փաշայի դահլիճին կը ներկայացնէ երկու հիմնական խնդիրներ.—

Առաջինը, աղջիկներու համար ամուսնութեան նուազագոյն տարիք նշանակել 16ը (որովհետեւ մինչեւ 12—13 տարեկաններու ամուսնութիւններ կ'ըլլային)։ Երկրորդ, բարձրագոյն ուսման կիներու յաճախելու ազատութիւնը։

Անմիջապէս ընդունուած այս խնդրանքները նոր խթան մը կը հանդիսանան կիներու յառաջդիմութեան, եւ քանի մը տարիներ վերջ, բարձր դասու պատկանող բազմաթիւ Եգիպտուհիներ Գահիրէի համալսարանը կը մտնեն, ուր, իրենց աշխատասիրութեամբ եւ յարատեւութեամբ կը յաջողին այնպիսի ճիւղերու մէջ—մանաւանդ բժշկութեան—որ միայն այրերու վերապահուած էին։ Սակայն, այս յաջողութիւնը ուրիշ փափուկ հարցի մը ծնունդ կուտայ. կիները ազատ ասպարէզները այսպէս խճողելով, «մտաւորական բանուորութիւն» մը կը ստեղծեն, ինչ որ տեղի կուտայ դժգոհութեան։

Կնոջական այս շարժումը,—համակիր այրերով զօրացած—որոշած է աւելի առաջ երթալ եւ նոր նուաճումներ ձեռք բերել։ Բարեգործական, մարդասիրական եւ ճարտարարուեստական համեստ ձեռնարկներէ զատ, կ'աշխատի վերցնել բազմակնութիւնը, անոր նախապաշարումները, պարտադիր դարձնել ուսումը, պաշտպանել կինը եւ դատական ամուսնալուծման կամ ապահարզանի (կինը ձգել, իսլամական սովորութիւն) առթին։

Ձեռք բերուած արդիւնքները մեծ բան մը չեն դեռ, որովհետեւ զօրաւոր իւլէմաներու եւ շէյխերու կողմէ պաշտպանուած կրօնական առանձնաշնորհներ կան, բայց մօտ տարիներու ընթացքին արդիական ազգի մը անհրաժեշտ ընկերային պահանջները, պիտի բարեկարգեն ընդունուած սովորութիւնները։

Արդէն, քօղի հարցը—Արեւելքի կիներու ողբերգութեան եւ մեկուսացումի գլխաւոր պատճառը, ըստ յօդուածագրին—լուծուած է, հակառակ Գուրանի կարգ մը տեսաբաններուն ընդդիմութեան։ 12 տարեկան աղջկան մը քօղ անցընելը այլ եւս արգելք մըն էր անոր դպրոց երթալուն, տան մէջ արգելափակուելով տգէտ պիտի մնար։ Ներկայիս, քօղը կը գործածեն ժողովուրդի ամենախոնարհ դասերու կիները, որոնք, դեռ չեն կրցած հրաժարիլ հին աւանդութիւններէն։

Այսպէս ուրեմն, Նեղոսի ափերուն վրայ, արագօրէն կը յառաջանայ կիներու ազատագրման խնդիրը։ Բոլոր ճիւղերու մէջ, Եգիպտուհիներու ցոյց տուած յառաջդիմութիւնը, յոյս կը ներշնչէ կնոջական շարժման պարագլուխներուն, թէ քաղաքական ընկերային եւ մանաւանդ ընտանեկան մարզերու մէջ, կինը շուտով մեծ յաղթանակներ պիտի տանի։ Արեւմտեան ձեւով ընտանիքները շատ քիչ են Եգիպտոսի մէջ եւ հանրային իշխանութիւններ կ'աշխատին, որ դպրոցներու մէջ, ապագայ մայրերը ստանան նոր ընտանիքի մը մօր պէտք եղած գիտելիքները։

Իգական սեռի այս փոփոխութիւնները տեղի ունեցած են գլխաւորաբար բարձր դասին մէջ, իսկ երկրագործ եւ քաղքենի խոնարհ դասերուն մէջ,—մեծամասնութեամբ անգրագէտ—դեռ անփոփոխ կը մնան հազարաւոր տարիներու սովորութիւնները, որով անտարբեր են այս շարժումին։

Հ. ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԹՈՒՆԱՍԻ ՄԷՋ

ԹՈՒՆԱՍ, (Բրազիլ)— Մօտ 3 ամիսէ ի վեր տեղւոյս մէջ բացուած է հայկական դպրոց՝ զոր կը ղեկավարէ Պ. Գ. Նիկոլեան։ Կարճ ժամանակի մէջ փոքրիկներ զարմանալի յառաջդիմութիւն ցոյց տուին, կը խօսին մաքուր հայերէն, կը կարդան, կը գրեն ու կ'երգեն ազգային երգեր։

Այս տարի տեղւոյս առեւտրական միութեան վարչական կազմին եօթ անդամներէն երեքը հայեր են. վաճառականներ՝ Յ. Հալաճեան, Գէորգ Սիւսակ (Բ. քարտուղար) եւ Գ. Խաչատուրեան։ Անիկա փաստ է որ տեւաբար հայեր կարեւոր դիրքեր կը գրաւեն՝ պատիւ բերելով իրենց համայնքին։

Թէեւ Թունասը փոքրաթիւ հայ գաղութ մըն է, բայց ունի երկու կազմակերպութիւններ՝ Հ. Յ. Դ. Շանթ Կոմիտէ եւ Հ. Կ. Խաչ, ինչպէս նաեւ դպրոց։ Կը ստանանք «Հայրենիք» օրաթերթը, ամսագիրը, շաբաթաթերթը, եւ «Վէմ»։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

ՄԵՆՔ ՄԵԶԻ

Սիրելի Արամ,

Երիտասարդական Միութեան շուրջ յուլիս 29 թուակիր առաջին նամակս վերջացուցած էի հետեւեալ խօսքով.—«Այս վերջին դասակարգէն թերեւս ժամանակ մը վերջ թէ տարիքով եւ թէ ոգիով երիտասարդներ հրապարակ գան»։ Միեւնոյն ժամանակ կը հարցնէի.—«Բայց շատ ուշացած չե՞նք արդէն»։

Այո՛, շատ ուշացած ենք, բայց, հաւէլի լաւ է ուշ քան երբեք։ Ես ալ այնքան լաւատեսներէն չեմ։ Վարդագոյն յոյսեր չեմ կապած երեւակայութեանս մէջ, տեսնելով մեր հոգիով ծեր երիտասարդներուն անտարբերութիւնը։ Բայց դեռ հայկական ոգին բոլորովին չմեռած երիտասարդներուն վրայ կարելի է յոյս դնել։

Ես չյիշեցի տակաւին երրորդ դասակարգ մը երիտասարդներու, որոնք բոլորովին կորուած են հայկական կեանքէն, գրեթէ օտարացած ու կորած մեզի համար։

Մայիս 28 թուակիր երկրորդ նամակովդ կը գրէիր, յատկապէս շեշտելով.—«Այսօր, աշխարհի այս խառնակ վիճակին մէջ, աշխարհաւեր պատերազմի մը զարհուրելի վտանգը կախուած է դամոկլեան սուրի մը պէս բոլոր ազգերուն գլխուն վերեւ, ու անոնք բոլորն ալ, մեծ թէ փոքր, ունին իրենց բանակները, ռազմական գործիքներ, վտանգի պարագային իրենց հայրենիքը եւ ժողովուրդը պաշտպանելու համար։ Ու դեռ այս բոլորով չեն գոհանար, եւ իրենց բոլոր երիտասարդական ուժերը շարժման մէջ դրած են, ու հայրենիքի ոգիով մէկ-մէկ վառարան դարձուցած։ Դեռ աւելին։ Մինչեւ իսկ պատանիներուն զինուորական կրթութիւն կուտան դպրոցական նստարաններուն վրայ։ Զանազան մարմնամարզութիւններ եւ զինավարժութիւններ կը սորվեցնեն։ Ցանկա՞ն ինչի այս բոլորը։ Անշուշտ իրենց հայրենիքին եւ ժողովուրդին տեւական ազատութիւնը եւ ապրելու յարատեւութիւնը ապահով պահելու համար։

«Այս բոլորին քով, երբ աչքի առջեւ կ'ունենամ մեր թշուառ, անտէրունչ, եւ ողբալի կացութիւնը, տարտղնուած աշխարհի չորս հովերուն, սիրտս կ'արիւնի, հոգիս կը մթագնի, միտքս կը չարչարուի անզօր կատաղութեամբ, եւ բռունցքս սեղմած գրիչը մէկ կողմ կը նետեմ, կը թաղուիմ խոհերուս մէջ, երկնելով անշուք ժամհամկալիս վրայ, աչքերս յառած դէպի առաստաղը, կը չափեմ ու կը ձեւեմ, բայց բոլոր յոյսի դուռները գոց կը գտնեմ մեր դժբախտ կացութեան առջեւ, գէթ ներկայ պայմաններուն մէջ։

«Կը մտածեմ նոյնպէս մեր փոքրիկ բայց թանկագին Հայաստանի վիճակին մասին, յառաջիկայ անհելի պատերազմի մը տակնուվրայութեան պարագային...

«Այս կացութեան մէջ, գէթ մենք երիտասարդներս պէտք չէ՞ որ կազմակերպուինք, առաջին՝ աշխարհի չորս հովերուն տարտղնուած գաղթականութիւնը իբրեւ հայ աւելի երկար ապրեցնելու. երկրորդ՝ ապագայ փոթորիկի մը պարագային, կազմակերպուած, պատրաստ գտնուելու համար։ Այո՛, պէտք է երիտասարդներս կազմակերպուինք թէ՛ հայկական արտասահմանի համար, եւ թէ մեր հայրենիքին համար։

«Մեր հայրերը իրենց արեան գնով այսօրուան փոքրիկ Հայաստանը ձգեցին մեզի. իսկ մենք ի՞նչ պիտի կրնանք ընել, անոր վրայ բան մը աւելցնելու համար... Վա՛յ մեզի եթէ ատոր մասին չմտածենք, ժամանակէն առաջ վտանգի մը պահուն պատրաստ ըլլալու համար։ Ինծի այնպէս կու գայ թէ պէտք է այս կազմակերպութեան հարցը ստանձնեն մեր մտաւորական չէզոք երիտասարդներ։ Տասնեակ մը բաւական է այս գործին նախաձեռնութիւնը ստանձնելու համար»։

Սիրելիս, ինչպէս կը տեսնես գրեթէ ամբողջութեամբ արտագրեցի երկրորդ նամակիդ կարեւոր մասերը, եւ կարծեմ հարկ չկայ առարկելու թէ՝ ես եւ կամ մեզ նման շատեր միեւնոյն կարծիքները չունինք մեր ներկայ թէ ապագայ անտէրունչ կացութեան մասին։ Բայց, երրորդ եւ վերջին նամակիդ մէջ, զոր դրած էիր այս Միութեան անուան եւ համագումարի մը շուրջ, ես տարբեր կը մտածեմ եւ աւելի օգտակար կը տեսնեմ այս ձեւը։

Օրինակ, դուն կը գրես թէ՝ «Աւելորդ է՝ արդէն գոյութիւն ունեցող երիտասարդական միութիւններու համագումար մը կազմակերպել եւ կամ անունի (ընդհանուր) մը շուրջ միաբանիլ։ Այս համագումարով դարձեալ մեր ուզածը չպիտի իրականանայ։ Ցեղայ հայկական գործ է, կրնայ ըլլալ որ համաձայնութիւն ալ չգոյանայ եւ աշխատանքն ու ծախքերն ալ վրայ երթան»։

Գիտես որ ես ալ շատ լաւատեսներէն չեմ, բայց, ես տարբեր կը մտածեմ այս համագումարին շուրջ։

Համագումար մը շատ օգտակար է՝ եղած երիտասարդական կազմակերպութիւններու, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Զ. Ո. Մ.ի, Պատ. Միութիւններու, Ցառաջդիմասէրներու եւն. եւն.ի միջեւ, առայժմ միայն Ֆրանսայի շրջանին համար։ Ինչո՞ւ համար չպիտի համաձայնին, քանի որ բոլորին ալ կանոնագիր-ծրագիրները իրարու կը համապատասխանեն։

Երբ համագումարը յաջողի եւ մարմինը ընտրուի, այն ժամանակ կոչ մը երիտասարդութեան համար, եւ անմիջապէս գործի կը ձեռնարկուի։

Ու ես կը հաւատամ որ, եթէ այս բոլոր միութիւններու անդամներուն թիւը հազարին մէջ է, մէկ տարի վերջ երկու հազարի կը բարձրանայ։

Կարելի է թուել հարիւրաւոր երիտասարդներ, որոնք ազգային ջիղ ունին տակաւին, բայց ոչ մէկ միութեան անդամ չեն։

Անոնք Հ. Մ. Ը. Մ.ին չեն անդամագրուիր, առարկելով թէ գնդակէն զատ ուրիշ բան չեն ճանչնար, կը բաւէ գնդակի համար վատնուած դրամը։

Զ. Ո. Մ.ին չեն անդամագրուիր, առարկելով թէ՝ ամէնէն օգտակար եւ մեր սրտին մօտիկ Միութիւնն է, բայց, սա անունը մեզի խորթ մնաց։

Հիմա կը տեսնենք, որ անունը մեծ դեր կը կատարէ, ինչպէս որ դուն եւ կամ ուրիշներ կը պնդէք թէ անունը երկրորդական է եւ այնքան ալ կարեւոր չէ։

Բայց շատ երկարեցաւ նամակս։ Ցաջորդ եւ վերջին նամակով մը պիտի եզրակացնեմ իմ կարծիքներս, անունի եւ ընելիքներուն մասին։

Սիրով՝ ԶԱՐՄԷՆ

ԿԻՍ – ԲԺՇԿԱԿԱՆ

ՄԵՐ ՍՆՈՒՆԴԸ

Երբ թրքահայութեան մնացորդը բախտի անողոք հարուածով ցիրուցան եղաւ աշխարհիս չորս կողմերը, ձգելով իր հայրենի օճախը եւ ամբողջ ստացուածքը բարբարոս Թուրքին ձեռքը, ստիպուեցաւ ամէնէն ծանր աշխատանքներուն լծուիլ, ապրուստ մը ճարելու համար։

Ան իր հայրենիքին մէջ մեծամասնութեամբ հողագործ էր, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն իր արտերուն մէջ վարուցանով կը զբաղէր, ծծելով հայ աշխարհի չքնաղ եւ մաքուր օդը եւ ըմբոշխնելով անոր բուժիչ ու տաքուկ արեւի ճառագայթները։

Այժմ ճիշդ հակառակն է որ տեղի կ'ունենայ գաղթաշխարհի մէջ, ուր բանուորական հիւծող կեանքը կը մաշեցնէ զինքը, զրկելով արեւէ եւ լոյսի բարեբեր ազդեցութիւններէն։

Ան իր հայրենի տանը մէջ հաց ու պանիր եւ կամ ատնդական թանապուրն ուտելով՝ կը ներկայացնէր առողջ կազմ, զերծ տարափոխիկ հիւանդութիւններէ, չէր գիտեր նոյն իսկ թէ ի՞նչ է հացը։ Որովհետեւ հայրենիքի օդն ու ջուրը ու կենսատու արեւը մեծ դեր կը կատարէին իր առողջութեան պահպանման մէջ։ Իսկ արտասահմանի մէջ ստիպուած է իր օրուան մեծ մասը անցընել արեւէ եւ լոյսէ զուրկ, ապականեալ օդի մէջ։

Այս վտանգաւոր պայմաններու մէջ է որ ան պէտք ունի բաւարար չափով սննդարար կերակուրներու, դիմադրելու համար ամէն տեսակ տարափոխիկ հիւանդութեանց, որոնք մեծ թիւ մը կը կազմեն արտասահմանի մէջ։ Ուստի, որպէսզի ան զոհ չերթայ որ եւ է տարափոխիկ հիւանդութեան, եւ մանաւանդ թոքախտի, որուն միքրոպը շատ կը սիրէ տկարացած մարմինները, պէտք է տարրական գաղափար մը ունենայ սնունդի առաջնակարգ դերի մասին։

Սնունդն է որ մեր կեանքը կ'երկարէ եւ անոր կանոնաւոր ու բաւարար առնումին շնորհիւ է որ մեր բոլոր գործարանները կ'աշխատին անընդհատ։ Եթէ սնէ անհատ դէմ կ'երթայ այս բնական պահանջին գիտակցաբար եւ կամ անգիտակցաբար, կը տուժէ չարաչար, խանգարելով իր առողջութիւնը։ Մարդուն կեանքը կազմող բջիջները այն տեսակ քիմիական կազմուածք մը ունին որ եթէ իրենց պատշաճ տարրերուն տեղը վերստանալ իրենց գործածած մասերէն, այսինքն՝ արիւնէն, կամաց կը կորսնցնեն իրենց կենսունակութիւնը, որով կազմը կը տկարանայ, ենթակայ ըլլալով բազմաթիւ տարափոխիկ հիւանդութեանց։

Անգամ մը որ այս հիւանդութեանց մանրէները բոյն դնէ մեր բջիջներուն մէջ, շատ դժուար է զայն փարատել, կամ անոր ընթացքը կասեցնել, մեր այս խեղճ ու կրակ նիւթական եւ ընկերական պայմաններուն մէջ։

Ուրեմն, հիւծախտի եւ ուրիշ հիւանդութեանց չենթարկուելու համար, ամէնէն դիւրին ճամբան է իր զինքը չզրկել օրուան անհրաժեշտ սնունդէն։

Գործաւորի մը համար անհրաժեշտ պայման է իր սպառած ուժին համար սնունդ առնել, այսինքն՝ այնպիսի տեսակ մուտք մը ունենալ որ ելքին համապատասխանէ, որպէսզի կարենայ տոկալ մինչեւ վերջը։ Անգամ մը որ այս հաւասարակշռութիւնը կորսուի, մարդիկ իրենց ունեցած պահեստի ուժերը կը սպառեն, եւ օրին մէկն ալ կը հիւանդանան անզգալաբար։ Մարդ մը որ օրական չափաւոր աշխատանք մը կը կատարէ, պէտք ունի 2500էն 3000 քալորիի (տաքութեան այն քանակը որ կը բարձրացնէ 0 աստիճան ունեցող մէկ կրամ ջուրը 1°ի)։ Ամէնէն սննդարար ուտելիքները հետեւեալներն են, որոնք կարգով աստիճանաբար կը կորսնցնեն իրենց արժէքը, Ա. կարագը, որուն մէկ կրամը կը պարունակէ 7.50 քալորի. Բ. պանիրը՝ 4 քալորի, Գ. շաքար՝ 3.80, Դ. բրինձ եւ ալիւրը՝ 3.50, Ե. չոր լոբիան եւ ոսպը՝ 3.20, Զ. միսը՝ 3, Է. հացը՝ 2.50, Ը. շագանակը՝ 2, Թ. մ[illegible] 2, Ժ. հաւկիթը՝ 1.50, ԺԱ. ձուկ 1.50, ԺԲ. գետնախնձորը՝ 0.90, ԺԳ. կաթը՝ 0.70, ԺԴ. բանջարեղէններ ու պտուղները՝ 0.20—0.50։

Ամէնէն նշանակելի կէտը այն է որ իւղ եւ նշայ պարունակող ուտելիքները աւելի սննդարար են, քան այն ուտելիքները որոնց մէջ ջուրը եւ սուելիք տարրերը շատ են, օրինակ կաթն ու կանանչեղէնները։

Բայց, այս բոլոր սնունդներու մէջ կայ մէկը, որ կը կոչուի vitamine, կենսահիւթ, առանց որուն մեծերը եւ մանաւանդ փոքրիկները չեն կրնար ապրիլ առանց հիւանդանալու։ Այս կենսահիւթը կը գտնուի մանաւանդ չեփուած կանանչեղէններու եւ պտուղներու մէջ։ Ան կը փճանայ երկար ժամանակ եռացումով եւ կամ բացումով։

Ուրեմն, գործաւորի մը սնունդը պէտք է ըլլայ բաւարար եւ հաւասարակշռուած, պարունակելով հետեւեալ սնունդները համեմատական չափով.— Ամէնէն առաջին տեղը պէտք է բռնէ հացը, յետոյ բրինձը եւ նշայ պարունակող սնունդները, իսկ երկրորդ տեղը՝ իւղը, երրորդ՝ միսեղէնները։

Չեփուած բանջարեղէնները եւ պտուղները անհրաժեշտ են իրենց պարունակած կենսահիւթով, զերծ մնալու համար կարգ մը մահացու հիւանդութիւններէ։ Փոքրիկներու ոսկորներու զօրացման համար եւս անհրաժեշտ տարր մըն է այս։

ՏՈՔԹ. Մ. ԹՕՓԱԼԵԱՆ

*** Անգլիացի մը, Ճոն Թիկի անունով, վերջերս դատարանի վճիռով երկու սթեռլին տուգանքի ենթարկուեցաւ, որովհետեւ օդանաւէ հաւկիթներով ռմբակոծած էր ոստիկանական վարչութեան շէնքը։

*** Սիպերիոյ մէջ կան ժողովուրդներ, որոնք տարօրինակ սովորութիւններ ունին, երբ կին մը ծնած զաւակին անունը կը դնէ այն մարդուն որ առաջին անգամ ներս կը մտնէ։ Երբ կին մը այրիանայ, իր ամուսնոյն դիմագծով եւ հասակով մարդ մը շինել կու տայ կամ այլ նիւթէ մարդ մը շինել կու տայ, անոր կը հագցնէ մեռած ամուսնոյն զգեստները ու կուլայ վրան եւ գիշերը անոր հետ կը պառկի։

*** Սիպերիոյ մէջ ծնողքը իրենց աղջիկները ապագայ փեսացուին կը յանձնեն 8—9 տարեկան հասակին մէջ, որպէսզի լաւ ճանչնան զիրար։

ՆԿԱՏԻ ՉԵՆ ԱՌՆՈՒԻՐ ԱՆՍՏՈՐԱԳԻՐ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԱՐԴԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

oooo

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐԸ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՄԷՋ

[illegible] որ Փարիզի Ժուռնալը, որուն [illegible]թիւնները ամփոփեցինք օրը [illegible] այս անգամ կը խօսի Սեբաստիոյ մասին, «արգիլեալներու եւ բազ[illegible] քաղաքը» իր կարծիքով, [illegible] Սեբաստիան՝ տիպար է թրքական [illegible] բոլորովին տարբեր՝ [illegible] որ անի բոլորովին նոր չէ[illegible] չենքեր Նկարագրելով Անատո[illegible] իրենց լայկան [illegible] թղթակիցը գիտել թէ ա[illegible] ալ ունեցան իրենց փառքի օրե[illegible] Անոնք էին որ պարէնաւորեցին [illegible] բանակները, Յոյներուն դէմ [illegible] հերոսական պայքարի շրջա[illegible] Անոնց գործը կը լրացնէին Անա[illegible] կիները, իրենց [illegible] մինչեւ [illegible] գիծը»:

[illegible] Թղթակիցը կը նկարագրէ «Անա[illegible] այս տաղտուկ աղջիկները», որ [illegible]անցնին իրրեւ ազատ ստուերներ, [illegible] եւ ուրուականներ», որովհետեւ [illegible] չափազանց [illegible]: «Ըն[illegible] դասակարգները կը չփոթ[illegible] այս չարաչուք [illegible] [illegible]

[illegible] նոր վարչաձեւը չէ հա[illegible] [illegible] թողը, եւ Թուր[illegible] ներուն բարքերն ալ [illegible] անփոփոխ մնացած է: Անոնցմէ [illegible] մը կը կազմեն այն [illegible] որ փողոցէն կ'անցնին բաց ե[illegible] իսկ այլերը գլխարկ կը դը[illegible] քանի որ թէեւ ֆէս գործածել [illegible] մէկ ուտեն եւ կամ պիտի [illegible] Բայց գլխարկը կը նե[illegible] կողմը, ինչպէս Փան[illegible] կամ Մէնիլմոնթանի մէջ: Բայց [illegible] կամ վարնոց արդիականու[illegible] մը հետեւելու համար չէ որ [illegible] կ'ընեն, այլ պարզապէս ե[illegible] համար: Գաւառի վարչա[illegible] գատապարտուած են երեսու[illegible] որովհետեւ թէյլ չի տար որ [illegible] գիմաւորէ արեւը եւ [illegible] փռանին գացնէ աղօթքի [illegible] Սեբաստիան, որ մինարէ[illegible] փէտր քնջուած ատեն, կը չարու[illegible] այսպէս ցոյց տալ խուլ ընդդի[illegible]թիւն մը»:

Նկարագրելով խանութ. նախա[illegible] վինակը եւ զարշահոտու[illegible]թիւն, ինչպէս եւ նոր պանդոկի մը՝ [illegible] Փալասի խեղճու[illegible]թիւն, թղթակիցը քանի մը տողով կը ներկայացնէ նաեւ դորգի գործա[illegible] ուր 50ի չափ մանկամարդ աղ[illegible] երկու գրուշ (24 սանթիմ) կը [illegible] հօգար հանգոյցի համար: [illegible] խառատուրները օրական 30—40 գրուշ կը վաստկին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌՂՈՐՄՈՒԹԻՒՆԸ

«Որպէս գեղարուեստական գոհար, Սեբաստիան ունի երկու նշանաւոր մզկիթներ. Մէկը՝ որ խախտած է երկրաշարժէ մը, կը ցուցնէ տակաւին շատ նուրբ արաբանկարներ: Միւսը, որուն կրկնակ մինարէն ծածկուած է կապոյտ յախճապակիներով, կը պարփակէ մզկիթ մը եւ թանգարանի նմանող բան մը. Տէրվիշները ցի[illegible] եղած են. Ծերունի խմամ մը, որուն ամսականը կառավարութիւնը կը վճարէ, կ'առաջնորդէ քայլերս ու[illegible] ժեծարանքով եւ իմ եռանդո

կը որբէ այն գորգը որուն վրայէն քալեցի: Գրաւիչ տեսիլք որ կը պատկերացնէ Իսլամի նուաճքը:

«Բայց միայն իսլամական կրօնը չէ որ ընկրկած է: Հեռուէն տեսայ մեծ եկեղեցի մը հայկական խաչով եւ ուզեցի մօտենալ: Զինուոր մը սուինին ծայրը ցուցնելով, ազդարարեց որ հեռանամ: Եկեղեցին վերածուած է վառօդարանի: Գալով հաւատացեալներուն, կամ փախած են եւ կամ մեռած: Առհնով Սեբաստիոյ մէջ կային հայկական երեք կարեւոր եկեղեցիներ, ինչ որ յայտնապէս կ'ապացուցանէ հայկական դաւանանքին պատկանող ստուարաթիւ բնակչութեան մը գոյութիւնը: Երբ փոխ-կուսակալին հարցուցի թէ ո՛րքան Հայ մնացած է իր շրջանին մէջ, պատասխանեց անտարբեր.

— Բուն Սրվազի մէջ մօտ քառսուն ընտանիք, թերեւս, իսկ մօտ քան ալ շրջականները:

— Ա՜հ, գիտել տուի, ուրեմն մահերու թիւը շատ մե՞ծ եղած է:

— Այո, պատասխանեց այս արժանաւոր պաշտօնատարը, որ շատ սուր գաղափար չունի հեգնութեան մասին: Եւ աւելցուց.

— Շատ հանդարտ կը կենան:

Կը հաւատա՛մ, կը հաւատա՛մ:

Առանց Հրեայի, պարպուած՝ Հայերէն, Սեբաստիան կարելի է համարել թրքական քաղաք մը մօտ հարիւր առ հարիւր: Միեւնոյն ատեն զաղջ քաղաք մըն է նոր կարգուսարքին հանդէպ, իր բնակիչներուն տեսակ մը դժման եւ դէջ երեւոյթով: Եւ սակայն, նոյն իսկ այստեղ արդիականութիւնը կը թափանցէ աստիճանաբար: Նիւթական կերպարանափոխութեանց աստիճանաբար կը յաջորդէ բարքերու բարեշրջումը: Նախ, երկաթուղին վերջ տուած է հին քաղաքին հազարամեայ մեկուսացման: Զեմ գիտեր թէ անմեղական տեսակէտով ի՛նչ կ'արժեն այն երկաթուղիները զորս Նափրին կառավարութիւնը կը շինէ անխոնջօրէն արագութեամբ: Սակայն անոնք ապահովաբար ունին ռազմագիտական եւ քաղաքական արժէք: Քէմալականութեան ոգին է որ կը տարածուի երկաթ գիծերուն հետ: Ամէն անգամ որ վայրաշարժ մը նոր քաղաք մը կը մտնէ, օրուան իշխանութիւնը յաղթանակ մը կը տօնէ: Եւ իրաւունք ունի:

Հինաւուրց Սեբաստիոյ մէջ ալ նոր ձեռնհասութիւններ կ'երեւան: Սալայատակներ շինուած են եւ լայն ու շիտակ ծառուղի մը բացուած է դէպի կայարանը: Ատեն մը 50 դպրոց կար նահանգին մէջ, այսօր հարիւրի հասած է թիւը: Շինուած է ընդարձակ լիսէ մը որուն աշխատակութիւնը կը շլացնէ աչքը, բարոյներու քաղցր կանանչին մէջ:

Քանի մը տարի առաջ հաստատուած Ֆրանսացի մըն էր որ առաջին հեծանիւը բերաւ այս քաղաքին մէջ: Արդ, այսօր հեծանիւները կ'ակօսեն քաղաքին փողոցները: Հեծանիւ նստած Թուրք մը այլ եւս հին Թուրք մը չէ, ան ստացած է արագութեան զգացումը որ բոլորովին կը պակսէր իրեն: Թուրքը, կ'ըսէին, միայն թաղման համար կ'աճապարէ: Նոյն իսկ Սրվազի մէջ, կը պատահի որ Թուրքը երբեմն աճապարէ կեանքի եւ ողջերուն համար:

Այսպէս հինաւուրց Անատոլուն կը կերպարանափոխուի յամրաբար, նոր

«ԱՅՍ ՎԻՃԱԿԸ ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ»

«Պուլկարիոյ խե՛ղճ Թուրքերը»

Թէ խորագիրները եւ թէ լուրերը կ'առնենք Պոլսոյ «Ճիւմհուրիէթ»էն, որ ատենէ մը ի վեր միւս թուրք թերթերուն հետ անդադար կ'ողբայ երրայարակը, ապացուցանելու համար թէ Պուլկարիոյ Թուրքերը ծրագրեալ հարստահարութեանց կ'ենթարկուին:

Ուրեմն, լսեցէք.—

ՍՈՖԻԱ, 15 — Օգոստոս 13ին, Փաժարճըք շրջականները, Ալայոքերէ գիւղին մէջ, բացումը կատարուեցաւ յիշատակարանի մը, կանգնուած ի յիշատակ Հեռեւակազօրքի 21րդ գունդին այն զինուորներուն եւ զինուորներուն, որոնք մեռան, այդ շրջանը Թուրքերէն վերագրաւելու համար: Արձանը 16 մէթր բարձրութիւն ունի: Քովը շինուած է նաեւ փոքր մատուռ մը:

Բազման հանդէսին ներկայ եղած պատերազմական նախարարը, Ֆիլիպէի կուսակալը եւ շրջականներու կառավարիչները, Թրակիա կոմիտէին. պետերը, Ֆիլիպէի, Սթանիմաքայի եւ Փաժարճըքի զօրագունդերը եւ ժողովրդական բազմութիւն մը:

Պատերազմական նախարարը ճառ մը խօսելով ըսաւ թէ այս յիշատակարանը ներշնչումի եւ ուժի աղբիւր մը պիտի ըլլայ գալիք սերունդներուն համար, եւ անոր պիտի ցուցնէ այն ճամբան որուն պէտք է հետեւի Պուլկարիա, քանաւորդ դարուն:

Ցետոյ խօսեցաւ Թրակիա կոմիտէին պետը եւ թրքութեան դէմ որքան խօսք կար, ըսաւ բոլորը, աւելցնելով թէ Պուլկարները բնաւ չեն հրաժարած Թրակիայէն եւ Միջերկրականէն:

Ճառերէն յետոյ, քանի մը տեսարաններ վերակենդանացուեցան Պալքանեան պատերազմի ատեն այս շրջանին մէջ մղուած կռիւներէն: Ներկայացուած տեսարաններուն մէջ կային պուլկար եւ Թուրք զինուորներ, եւ բնականաբար պուլկարական ճնշումին տակ, Թուրքերը նետեցին իրենց զէնքերը եւ եղերական ձեւով փախան(?) կամ աղերսելով (?) անձնատուր եղան:

Օգոստ. 26ին ալ, Շիփկայի մէջ պիտի կատարուի բացումը 36 մէթր բարձրութեամբ յիշատակարանի մը, ի յիշատակ 1877ի պատերազմին: Հոն ալ դարձեալ ճառեր պիտի խօսին թրքութեան դէմ եւ զինուորական ցոյցեր պիտի ընեն:

Թրքութեան դէմ այս ցոյցերը եւ քարոզութիւնները մինչեւ ե՞րբ պիտի տեւեն: Եթէ կ'ուզեն ազգային զգացումը զօրացնել պուլկար ժողովուրդին մէջ, հակաթրքութենէ զատ ուրիշ միջոց չկա՞յ միթէ:

Թերեւս մեր պուլկար բարեկամները անմիջապէս առարկեն. «Անոնք մեր պատմութիւններն են, չենք կրնար մոռնալ»: Այո՛, մի՛ մոռնաք, ոչ ոք ատիկա կ'ուզէ, եւ մենք ալ չենք ուզեր: Բայց այս պատմութիւնը մի գործածէք, հակաթրքութիւն սերմանելու համար: Թուրքերու աչքով նայեցէք պատմութեան: Ամէնէն գիւրին բանն է փոխադարձ թշնամութեան զգացումներ արթնցնել ազգերու միջեւ: Ասիկա անել ճամբայ մըն է: Պատմութիւնը ազգերը սորվեցուած է որպէսզի անոնք իրարու մօտենան, եւ ոչ թէ թշնամի ըլլան:

⁂ Պուլկարիոյ չորս կողմէն եկած լուրերէն կը հասկցուի թէ այդ երկրի Թուրքերուն կրած խժդժութիւնները անցած են համբերութեան ամէն սահման: Այդ չարչարանքներէն ազատելու համար, Պուլկարիոյ խեղճ (զաւալլը) Թուրքերը կ'ապաստանին հարեւան երկիրները, ամէն վտանգ աչք առնելով: Վերջերս աւելցած է նաեւ Ռումանիա ապաստանող Թուրքերուն թիւը:

Սիլիսթրէի (Ռումանիա) Հաջ Սէօզ թերթը մանրամասնութիւններ կը հաղորդէ Պուլկարիոյ Թուրքերու կրած նեղութեանց մասին, «Պուլկար խժդժութիւնները, պուլկար վայրենութիւնը» խորագրին տակ: Յայտնելէ յետոյ 1875էն ի վեր Պուլկարիոյ ըրածները, Հաջ Սէօզ կ'ըսէ.

«Պուլկարիոյ վերջին զինուորական կառավարութիւնն ալ սկսաւ նեղել Թուրքերը: Բաւական կարեւոր թիւ մը կը կազմեն այն Թուրքերը, որոնք չկարենալով հանդուրժել Պուլկարներու խժդժութեանց, երեսի վրայ թողած են իրենց արտը, տղաքն ու կիները, եւ մահը աչք առնելով Ռումանիա ապաստանած են: Առօրմէք են հետեւեալ 13 երիտասարդները (կը յիշէ անունները):

Սահմանամերձ թրքական գիւղերէն Ռահմանշըքլար, Քէօսէ Ալալի եւ այլ գիւղերէն ալ քիչ թիւով մարդիկ չեկան: Իսկ Պուլկարները ոչխարի նման հաւաքած են Եուճուլար գիւղի Թուրքերը եւ ծեծած ու խոշտանգած են: Անոնցմէ Իպրահիմ օղլու Սալիհ մեռած է ծեծի տակ:

Զավէթ գիւղին մէջ, Հիւսէյին աղայի կինը, չկարենալով հանդուրժել Պուլկարներու կատաղի յարձակումներուն, հոգին կրցած է ծխնելոյզին մէջ մտնել եւ իր պատիւը ազատել: Պուլկարները ապաժնած են Գալավա գիւղին մուխթար Օսմանը, այն պատրուակով թէ զէնք տուած է Թուրքերուն: Ճաֆէրլէր գիւղի քարտուղարին աղջիկը առեւանգած են եւ դեռ հետք չկայ անկէ: Էսկի Պալապանլարի մզկիթին մէջ աղտեղութիւն նետած եւ մզկիթին պատկերները կոտրած են:

Ցանուն Ռումանիոյ Թուրքերուն խօսքը կը բողոքենք այս եւ նման ամարդի եւ քաղաքակրթութեան անվայել շնականութեանց եւ սոսրծութեանց դէմ, որոնց կ'ենթարկուին Պուլկարիոյ մեր ցեղակիցները, եւ կը սպասենք որ կառավարութիւնը հարկ եղած ձեռնարկները կատարէ, որպէսզի վերջ տրուի այդ ապօրինութեանց:

փարչաձեւին ազդեցութեամբ: Մ. Բէմալի մղումը կը զգացուի ամէնէն հեռաւոր եւ յետամնաց կեդրոններուն մէջ: Ժողովուրդը վերստին կաղապարել ձեւափոխելով իր հոգեբանութիւնը՝ կը պահանջէ շատ ժամանակ եւ ճիգ: Սեբաստիան տեսնելէ յետոյ, կը կարծեմ թէ կարելի է հասնիլ այդ նպատակին, երբ մարդ սմուր բռնած է իշխանութիւնը եւ գրեթէ ապահով՝ վաղուան համար:

ՄԱՄՈՒԼ

ՎԱՂՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

>>>> <<<<

Պէյրութի «Արդարտ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (15 օգոստ.).

— «Մեծ պատերազմի ընթացքին ամենաշատ վնասը կրող ազգերը եղան Ֆրանսա, Պելճիքա, Սերպիա, Գերմանիա եւն.: Անոնք 1918էն ի վեր գերմարդկային ճիգեր ի գործ կը դնեն, որպէսզի կորսնցուցած բոլոր ուժերնին վերստանան եւ նախապատերազմեան շրջանէն աւելի ուժեղ ու զօրաւոր դառնան: Երէկուան Պարսկաստանն ու Թուրքիան իսկ, եւ Պալքանեան ու Միջնաւոր Արեւելքի կարգ մը ազգեր՝ անմահ աշխատանքներ կը տանին աւելի եւ աւելի հաստատուն հիմերու վրայ դնելու իրենց ազգային մեծակառոյց շէնքը:

Ու բոլորն ալ կ'աշխատին ներդաշնակ տեղութեամբ եւ համբերութեամբ: Բոլորն ալ վստահ են, որ վաղը, դարձեալ՝ անագնագոր փոթորիկի մը նման պիտի պայթի գարհուրելի պատերազմը:

Հակառակ յետ-պատերազմեան շատ մը խաղաղասիրական դաշինքներուն, կնքուած ուխտերուն, ու Արդարութեան, Ազատութեան եւ Հաւասարութեան անունով խօսուած գեղեցիկ ճառերուն, այսօր ամբողջ աշխարհ ինքզինք կը գտնէ հսկայ հրդեհի մը առջեւ որ վաղը տարածուելով հիմնովին պիտի յեղաշրջէ ամբողջ աշխարհն ու մարդկութիւնը:

Իսկ այդ ահաւոր վտանգին դէմ դիմաց գտնուելու համար ի՞նչ կ'ընենք մենք, եւ ո՞ւր կ'երթանք: Ի՞նչ կ'ընէ մեր մտաւորականութեան ընտրանին ու երիտասարդութիւնը, ի՞նչ կ'ընեն մեր քաղաքական կուսակցութիւններն ու ազգային զանազան կազմակերպութիւնները: Պարզ է, որ մեծ պատերազմէն ասդին, հայութիւնը շատ քիչ աշխատանք տարաւ, կազմակերպուելու համար ազգովին: Մենք չունեցանք ուժեղ, երիտասարդական շարժումներ, Զ. Ռ. Միութիւնը շատ խոստումներ տուաւ, մեծ մեծ ծրագիրներով ճամբայ ինկաւ, սակայն մինչեւ այսօր անիկա պարտադրող ուժ մը չեղաւ:

Հայր. Միութիւնները, Հայաստանի ու գաղթաշխարհի շահերը իրարմէ տարբերեցին եւ տարուեցան աւելի կուսակցական ոգեմիտ հաշիւներէ քան հայրենասիրական ողջմիտ եւ առողջ գաղափարներէ:

Բարեգործականի վրայ ոչ մէկ ակնկալութիւն կամ յոյս կարելի է դնել: Այդ մեծագումար հաստատութեան տէր Միութիւնը նոյնպէս չեղաւ Հայոց ժողովուրդի օգտին ու կարիքներուն համար իսկապէս եւ դրականօրէն աշխատող կազմակերպութիւն մը: Բարեգործականը երբեք ժողովուրդին հետ չեղաւ եւ անոր համար նոյնպէս կուսակցական կամ կարգ մը քաղքենիներու շահը գերիվեր մնաց մեր ազգային հաւաքականութեան շահերէն:

Կարելի է անվարան եւ վստահ կերպով ըսել, որ հոգեւորականութիւնը եւս իր աստիճանին բարձրութեան վրայ չմնաց: Այս հոգեւորականութիւնը քիչ մը խառնուեցաւ ու կը խառնուի ամէն բանի: Վաղուց անցեր է այն հին շրջանը ուր հոգեւորականութիւնը ընդհանրապէս եւ մեր եկեղեցական պետերը մասնաւորապէս ժամանակի եւ դէպքերու թելադրով քաղաքականութիւն կը խաղային:

Կ'ապրինք մեր պատմութեան ամենածանր եւ ողբերգական մէկ շրջանը: Այս ժողովուրդը պէտք ունի ճշմարիտ առաջնորդներու, մարգարէական դէմքերու, մտաւորապէս եւ բարոյապէս օժտուած ընտիր եւ բարձրագոյն կարողութիւններու: Մեզի պէտք են գիտակից, հայրենասէր, ուժեղ կամքի եւ բարոյականի տէր եկեղեցականներ: Մեր ներկայ եկեղեցականութեան մեծ մասը տարուեր է աւելի նիւթով քան թէ գաղափարով կամ բարոյականով:

Միմիայն ճշմարիտ ազգային քաղաքականութիւնն է, որ մեզ կը փրկէ ամէն տեսակ վտանգներէ եւ մեր ժողովուրդի ներկան եւ ապագան կը դարձնէ վարդաշող եւ գեղեցիկ: Գործենք ինչ անուններու տակ ալ ըլլայ, բայց գործենք սոսկ մեր սեփական հայրենիքի իրական ազատութեան ու անկախութեան համար: Գործենք մեր արդար եւ չարքաշ ժողովուրդի հարազատ շահերուն համար: Առնեմէ դուրս բոլոր տեսակի տեսութիւններն ու վարդապետութիւնները երազ են լոկ, եւ բանաստեղծութիւն:

Ահաւասիկ, գիշեր եւ ցորեկ, անքուն եւ անդադար, մեծ ու փոքր ազգերը կ'աշխատին, կը կազմակերպուին ու կը զօրանան ազգովին, քաղաքականապէս թէ տնտեսապէս:

Ահաւասիկ նոր պատերազմի մը վտանգը օրէ օր, վայրկեանէ վայրկեան պայթելու կը սպառնայ: Ի՞նչ պիտի ընէ Հայոց ազգը, երբ յանկարծ, անսպասելիօրէն վաղը պայթի այդ պատերազմը:

Պէտք է ազգակործան վէճերն ու կուսակցական նեղմիտ խնդիր միանգամ ընդ միշտ վերջ գտնեն:

Պէտք է բովանդակ հայութիւնը երթայ այն ճամբէն ուրկէ գացեր են Հայոց ազգի բոլոր մեծերը, հերոսական քաջերը, կամ մեծ հայրենասէրները:

Ազգային գիծ, ազգային ուղի, ազգային մէկ ճակատ: Եւ այս բոլորը միայն մեր հայրենիքի ցանկալի ազատութեան համար:

Ուրիշ ելք կարելի չէ»:

ՍՈՒՐՃԸ ԾՈՎ ԿԸ ԹԱՓԵՆ

Պրազիլիա 1933ին 24ուկէս միլիոն պարկ սուրճ արտադրած է: Ասոր . միլիոնը Մ. Նահանգները կը սպառեն: Եւրոպայի սպառումն ալ 11 միլիոն պարկ է: Բայց միայն Պրազիլիոյ արտադրութիւնը աւելի է համաշխարհային սպառումէն:

Գիները չկոտրելու համար, Պրազիլիոյ սուրճի ընկերութիւնները կը շարունակեն սուրճ փճացնել: Այսպէս այս տարուան առաջին վեցամսեակին, 3.225.000 պարկ սուրճ ծով թափած են...

ԵԳԻՊՏ. ՔՐԷՏԻ ՖՕՆՍԻԷԻ ՇԱՀՈՒ ԹԻՒԸ

Օգոստ. 15ի վիճակահանութեան մէջ, 50.000ական Ֆրանք շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 1886ի պարտաթուղթերէն 1237, 1903ի պարտաթուղթերէն 717.461 եւ 1911ի պարտաթուղթերէն 191.776 թիւերը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԿՈՏՐԱԾ ՔԻԹՈՎ ՄԱՐԴԸ

>>>> <<<<

Ցեղոսն Գույումճեան, այլ անուամբ Մայքըլ Արլէն ծնած է Ռուսչուք, 2 նոյեմբեր 1895ին: 5 տարեկանին, իր հօր, յայտնի վաճառական ե ազգայ. Սարգիս Գույումճեանի հետ կ'երթայ Լոնտոն:

Նախ կը հետեւի բժշկութեան, բայց ինքզինք կու տայ գրականութեան, եւ չէ թէ անօթի մնայ. բարեբախտաբար բացառութիւն մը կ'ըլլայ իրեն համար:

Ընդհ. պատերազմին, անգլ. բանակին մէջ ծառայած ըլլալով, սկսած է վանազան թերթերու աշխատակցիլ ի նպաստ կառավարութեան եւ երեւան ելած է որպէս լաւ գրչի տէր մէկը:

Պատերազմէն վերջ բոլորովին կը նուիրուի գրականութեան:

Ունենալով բեղուն երեւակայութիւն մը, գրաւիչ եւ խայթող լեզու մը, մանաւանդ ըլլալով բարձր դասու տիպարներն ու բարքերը լաւ ուսումնասիրող մը, իր գործերը դարձան տիեզերահռչակ:

Իր գործերէն հայերէնի թարգմանուած են «Կանաչ գլխարկը» եւ կարգ մը պատմուածքներ:

Ներկայ գրութիւնը, որ հրատարակուած է ֆրանսական Ric et Rac շաբաթաթերթին մէջ, կը նուիրենք այն լրվանդէն գրողներուն, որոնք խծբծանքի ենթարկեցին Մայքըլ Արլէնը, քանի մը տարի առաջ:

Ս. Ռ.

— Բնաւ «Նաւաբանայ» գացա՞ծ էք, հարցուց Կ. Թարլայլը:

Վիրաւորիչ հարցում մը, իմ տարիքիս մարդու մը համար: Բայց եւ այնպէս նշան բրի թէ «այո»:

— Էհ, լաւ, ըսաւ Թարլայլը, անտարակոյս միեւնոյն ժամանակ գացիք տեսնելու Թիւսոյի թանգարանը:

— Քանի որ կ'ուզէք գիտնալ, պատասխանեցի, Ս. Պօղոսի աշտարակը այցելեցի նոյն օրը... Մօրս հետ էի:

— Զեմ ուզեր մեղքցնել ձեր մօրը հետ, ըսաւ Թարլայլը, բայց այսօր ես է որ, ձեզ պիտի առաջնորդեմ հոն... Կարօ՛ն, հաշիւս եթէ կը հաճիք:

Յուլիսի մէջ էր: Այդ եղանակին շատ տաք կ'ընէր... Զեմ գիտեր ալ ձեզի ըսե՞մ թէ Լոնտոնի սեղանատունին մէջ կարեւոր դէրք մը ունիմ: Եթէ կը յիշէք, 1922ի ամրան ընթացքին փլուզում մը տեղի ունեցաւ, որուն զոհերէն մէկն ալ ես եղայ...

— Տարօրինակ կը յիշեմ, պատասխանեցի անտարբերութեամբ:

— Ո՛ն ուրեմն, ըսաւ Թարլայլը, հաստատակամ, ատիկա պատճառ մը չէ դեղարուեստը անտեսելու, մանաւանդ երբ ստանձնին չենք... խեղճ անմիտ:

Քաֆէ Ռուայալէն հասանք «Թրաֆալկար», ինչ որ շատ հաճելի չէր այդ տաք օդին: «Նէշընըլ Կէլըրի» սրահներուն մէջ շրջագայելով հանդերձ, նկարները կը քննէինք անտարբերով ճանչցողներու, որոնք պատկերի մը թէ ներքինը եւ թէ արտաքինը գիտեն տեսնել...

«Միւզիտօրա լոզարանին մէջէն նկարին ասդին կանգ առինք:

— Ի՛նչ գլուխ գործոց, հառաչեց Թարլայլը... Մեզ որ երեք սրունք ունի ան:

Ես անմիջապէս յիշեցի Միւզիտօրայի 3րդ սրունքը, բայց ինծի ցոյց տալէ յետոյ, աչքերս չկրցայ հեռացնել այդ երրորդ սրունքէն, միւս երկուքին միջեւ, իր ծունկէն առկախ, տեսակ մը ուրուական:

— Կը տեսնէք, բացատրեց ինծի, Կէյնսպորօ գոհ չէր մնացած այդ սրունքէն... Զայն ուրեց եւ տեղը ուրիշ մը շինեց... Սակայն առաջինը կրկին երեւան եկաւ... Ըսէք ինչ որ կ'ուզէք ... Կին մը որ բազմաթիւ սրունքներ ունի, շատ հաճելի չէ. Թէեւ այդ՝ հաճելի ըլլալ ամենց որ կը կարծեն թէ, կին մը երբեք բաւարար սրունք չունի...

X

Հազիւ թէ հեռացած էինք, շարունակելով հանդերձ տաք տաք վիճաբանիլ, մեզի մօտեցաւ Թուխ երիտասարդ մը:

— Գարո՛ն, ըսաւ Թարլայլին, կը բարեհաճի՞ք «Մանէ»ներուն սրահը ինծի ցոյց տալ:

Մեզի արտառոցը կը թուէր, որ այս մարդը նոյն հարցումը մեզի կ'ուղղէր, փոխանակ դիմելու այն բազմաթիւ համազգեստաւոր պահակներէն մէկուն, որոնք ժամանակաւորապէս նշանակուած են, նման տեղեկութիւններ տալու համար:

— Վստա՞հ էք, ըսաւ Թարլայլն անկեղծօրէն, թէ «Մոնէ» ըսել չէք ուզեր:

— Ո՛չ, «Մանէ», ըսաւ օտարականը կատարեալ վստահութեամբ

— Լա՛ւ ուրեմն, խախտ ունիք, ըսաւ Թարլայլն, մենք ալ ճիշդ գիտաւորութիւն ունէինք երթալ «Մանէ»ներուն վրայ աչքանցնելու: Մենք ալ շատ կը սիրենք Մանէի գործերը: Ա՛յս կողմէն...

Ոչխարներու նման իրեն հետեւեցանք:

Թարլայլն արդէն չէր գիտեր «Մանէ»ները ցուցադրուած սրահին ուր գտնուիլը, իր ծանօթութիւնը կը կայանար զանց ընելով այն սրահները, որոնց մէջ «Մանէ» ցուցադրուած չէին:

Թուխ օտարականը լռութեամբ, բայց վստահ քայլերով կը հետեւէր. Բարձրահասակ երիտասարդ մըն էր, թէեւ նուրբ երեւոյթով, բայց քաջակազմ:

Ադնուատոհմի իր քիթը անթերի եղած պիտի ըլլար, եթէ չունենար կոտրուածք մը, որ զայն յայտնապէս մէկ կողմ կը հակեցնէր:

Թէեւ լաւ ընտանիքի պատկանող երիտասարդի մը երեւոյթն ունէր, բայց իր համարձակ եւ վստահ շարժուձեւին մէջ, առեւտուրի ընածին յատկութիւն մը կը յայտնուէր, եւ իր մթին աչքերուն մէջ կը կարդացուէր մեծ մտադրաւում մը:

Հպարտութեամբ կը կրէր իր կակուղ գլխարկը, նրբաճաշակ վայելչութեամբ, եւ իր կօշիկները վարպետ աշխատաւորի ձեռքէ ելած կը թուէին:

Վերջապէս նկար մը տեսանք. բոլորովին կապոյտ մեծ նկար մը... Ինչպէ՞ս նկարագրել, այդքան կապոյտ նկար մը, կապոյտ՝ նոյն իսկ զինուորներուն ոտքին տակ ճմլուած խոտը, կապոյտ՝ մինչեւ իրենց դիմագոյնը, եւ նոյն իսկ իրենց ձեռքերուն մէջ կրած զէնքերը... Բոլորովին «կապոյտ» ծառի մը կրթնած մարդ մը, որուն դէմքն ալ եղկելիօրէն «կապոյտ» էր, մեր դիմացը կը գտնուէր. մինչ զինուորները կռնակնին մեզի, իրենց զէնքերը անոր ուղղած էին, կարծես գատապարտեալի մը վրայ կրակելու ձեւով: Ամէնէն սխուր մարդն էր զոր երբ եւ իցէ տեսած ըլլայի:

ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

(1)

Հիթլէր եւ Սարի խնդիրը

Կիրակի օր, վիթխարի ցոյց մը պիտի սարքուի Կոպլէնցի մէջ, իր պահանջելու համար Սարի շրջանը, որ կը գտնուի մի-ջազգային վարչութեան տակ: Կ'ըսուի թէ 260.000 հոգի պիտի մասնակցին այս ցոյցին: Այս առթիւ հրատարակուած հայրենա-սիրական կոչ մը կ'ըսէ.— «գերման հայրենակից, գիտե՞ս որ Սարի մէջ 800,000 Գերմանացիներ անջատուած են գերմանական հայրենիքէն, վերսայլի հրամանագրով եւ ենթարկուած կառավարութեան մը որ խորթ է իրենց: Գիտե՞ս որ Սարի հողամասին վրայ, գերման ժողովուրդին դաւաճանները, Մարքսի հետեւորդները եւ Հրեաները որոնք լքեցին Գերմանիան, կը զրպարտեն եւ կ'անարգեն մեր գերման եղբայրները, հրապարակաւ կ'անարգեն գերման պետութիւնը, իր կառավարութիւնը եւ Առաջնորդ Ատոլֆ Հիթլէրը եւ բացէ ի բաց դաւաճանութիւն կ'ընեն իրենց թերթերուն մէջ...»:

Ցունաստանի դատադրական շարժումը

Աթէնքի ընդհ. դատախազը իր տեղեկագիրը ներկայացուց զինուորական նոր դատադրութեան մասին, որուն առաջին լուրը հաղորդած էինք երէկ:

Կ'ըսուի թէ դաւադիրներուն պարագլուխն է զօր. Զէրվաէս, որ 1927ին ալ ապստամբութիւն մը սարքած էր եւ կը հետապնդուէր երկար ատենէ ի վեր: Անցեալ տարի բանտարկուեցաւ քանի մը շաբաթ:

Նոր դաւադրութեան առթիւ, ամբաստանութեան տակ են 50 սպաներ, որոնց անուազն 16ը բանտարկուած են արդէն եւ պիտի դատուին:

⁂ Վենիզելոս հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ այս դաւադրութեան առթիւ.— «Որքան ատեն որ Զօր. Քոնտիլիս յամառի դիկտատոր դառնալու մտադրութեան մէջ, դաւերը իրարու պիտի յաջորդեն»: Ինք միշտ ուզած է համաձայնութեան մը յանգիլ, բայց պատերազմական նախարարը (Քոնտիլիս) միշտ արգելք եղած է:

Իսկ Զօր. Քոնտիլիս իր կարգին կը յայտարարէ.— Զեռնիաս իշխանութեանց տեղեկագիրներէն կ'իմանամ թէ խռովարարական լուրջ շարժում մը սարքուած էր, որուն կը մասնակցէին գործօն եւ պահեստի սպաներ և քաղաքացիներ: Քննութիւնը պիտի լուսաբանէ ամէն բան եւ օրէնքին տրամադրած պատիժները պիտի գործադրուին: Ամէն պարագայի մէջ, խլաբ անցնելու պատճառ չկայ, որովհետեւ մենք ի վիճակի ենք ապահովելու անդորրութիւնը:

ՆՈՐ ԿԱԽԱՂԱՆ ԱՐԱՐԱՏԻ ԸՄԲՈՍՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Առաանայի եղեռնադատ ատեանը օգոստոս 21ին վերջացուց Արարատի ըմբոստներէն 18 հոգինոց խմբակի մը դատավարութիւնը: Երեք հոգի կախաղանի դատապարտուեցան, մէկը՝ վեց ամիս բանտարկութեան, իսկ միւսները անպարտ արձակուեցան:

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԽՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին քաշան սովորական ճաշարանին: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ժողովի կը հրաւիրէ Մշոյ, Մուրատ, Վռամեան եւ Արդութեան խումբի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուրս Լաֆայէթի սրճարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Միութեան Գրադարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ցավալի ցաւակցութեան իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իր կնոջ ՀԱՑԿԱՆՈՒՇ ՑԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ.

Ցուլարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ օգոստոս 19ին:

Ծանօթ. — Հանգուցեալին փափաքին համաձայն, կը խնդրուի փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւնները ղրկել Ներգաղթի ֆոնտին: Հասցէ՝ Fonds de Rapatriement, 9, rue Bourdalue, Paris (9):

ՆԱՒԱԿԱՏԻՔ

ՄՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍ, Գործ — 52.85:
ՎԻՎԻԷ, Քէօշք — 35

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԳԵՂՋԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
եւ հովանաւորութեամբ՝ ԶՕՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի ՄԷՍՕՆԻ անտառին ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ մօտ:
Բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն եւայլն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
հովանաւորութեամբ՝ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
եւ մասնակցութեամբ՝ Հ. Ո. Մ. «ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ» ՆՈՒԱԳԱԽՄԲԻ

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ երեկոյ
ծառերու հովանիի ներքեւ եւ պաղ Աղբիւրի մօտ

Գ. Յ. ԳՄՊԼԵԱՆի ագարակին մէջ (LABARON)

կը խօսին, Սէն Ժէրոմի ֆրանսական քարժարանի տէօրէն՝ ընկերվարական
Mr. CASTON BERTRANT ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ
և ընկեր ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: մեներգներ, հայերէն եւ ֆրանսերէն արտասանութիւններ եւլն.: Դեր. Տէր եւ Տիկին ՂԱԶԱՐԵԱՆ պիտի ներկայացնեն զաւեշտ մը:

Մուտք՝ պարգեւաբաշխութեան մասնակցութեամբ 2 ֆրանք:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ֆ.Կ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԽՕ-ՔԱՇԱՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ իրիկուն
Գ. Կ. ԿԱՐԻՆԵԱՆի օդասուն պարտէզին մէջ
(Santier des Longchamps, Bagneux)

Կը խօսի՝ Տիկին ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

Գեղարուեստական բաժին եւ նուագ: Հայկական եւ եւրոպական պարեր:
Կը ներկայացուի՝ «ԱՐԻՍՈՂՈՄ ԱՂԱ» մասնակցութեամբ ծանօթ
դերասաններ Գ. Գ. ԿՈԹԻԿԵԱՆի եւ ՍԱՐԱՖԵԱՆի

Ցախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:
Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանեօ.

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Ֆր. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8:

կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՊԱՏՈՒՈՅ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ալֆորվիլի Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին կողմէ
ի պատիւ Նախորդ Վարչութեան

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ, Ալֆորվիլ:
Գեղարուեստական բաժին փոքրիկներու կողմէ: Մուտքը ազատ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ-ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ի յիշատակ ողբացեալ Տիկ. Զապէլ Ասատուրի (*Սիպիլ*) եւ Ցովհաննէս Զիֆթէ-Սաղաֆի (*Ե. Ասպետ*): կազմակերպուած Պոլսեցիներու Միութեան (հիմնուած՝ *1931ին*) կողմէ եւ մասնակցութեամբ Մարսէյլի Ազգասիրուհեաց, Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան, Հայ Կարմիր Խաչին, Հայ Ուսանողական Միութեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին: Այս կիրակի ՓՈՍՏՈՅԻ Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցիին մէջ:

Եկեղեցական արարողութեան վերջ սգահանդէսը կը կատարուի պարտէզին մէջ:

Կը խօսին՝ ՏԻԿ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ եւ Պ. ՍՂՐՇԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆ.

Հոգեհանգիստը կը սկսի ժամը 11ին:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ազգային հերոս Զօր. ԱՆԴՐԱՆԻԿի գերեզմանին, իր մահուան տարեդարձին առթիւ, կազմակերպուած Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2ին

Կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameme, PARIS (13e)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

— Անշուշտ, բսաւ ոստիկանը. ան է որ տեսաւ Ալֆրէտ Ճէքինը՝ Քարթրայթ Կարտընսի մէջ, այնտեղ կը բնակի...

— Այո, ճիշդ ան, հաստատեց մարդը, հիմա միտքս ինկաւ որ այդ տղան այստեղ եկած էր անկէ քանի մը օր առաջ եւ գլուխ – գլխի կը խօսէր Օ-րիորդ Ուօքըրին հետ... ամէն օրուան յաճախորդ ըլլալով, կարեւորութիւն չտուի... բայց հիմա... արդեօք աղջիկը անոր ալ բսա՞ւ...

Ուօմըրզլի առիկա շատ հաւանական գտաւ, թէեւ մարդուն բան մը չըսաւ: Կէս ժամու չափ աղջկան սպասեց, բայց անիկա մէջտեղ չելաւ, մարդուն յայտնեց թէ իրիկուան ուշ ատեն անգամ մը եւս պիտի գար, ու մեկնեցաւ:

Շիտակ Քարթրայթ Կարտընս գնաց եւ Ճէնիսընի բնակած տան դուռը զարկաւ, սպասեց ու խորհեցաւ այդ տղուն մասին:

Կասկած մը ունէր թէ անիկա տակաւին չէր յայտնած իր բոլոր գիտցածները. իրեն հետ Պրէտմօրին երթալ կ'ուզէր, հարցաքննութեան օրը քիթը ամէն բանի մէջ կը խօթէր, լրագրողներուն քով էր եւ...

Դուռը բացուեցաւ կէս մը ու թափթփած, թշուառ երեւոյթով աղջիկ մը գլուխը դուրս հանեց: Ոչ, տանտիրուհին տունը չէր. Պ. Ճէնի՞սըն, Օ՛հ, անիկա այլեւս այնտեղ չէր բնակեր, ունեցածը – չունեցածը առեր գացեր էր...

Ուօմըրզլի զիննուան վերադարձաւ. հիմա ապահով էր որ աղջիկը Ալֆրէտ Ճէքինի մասին իր գիտցածները՝ Ճէնիսընին պատմած էր: Բայց Ճէնիսընը ինչեր գիտէր... ան ալ իր գիտցածը ըսա՞ծ էր Քրիսիին... Եթէ վերադառնար այդ աղջիկը...

Սակայն երբ ներս մտաւ, մարդը գլուխը թօթվեց — օրիորդ Ուօքըրը անյայտացեր էր...

ԳԼՈՒԽ 12ՐԴ

— • —

ՊԱՆԴՈԿԻՆ ԾԱՌԱՆ

— Զայն ձուն չկայ, բսաւ գինետան տէրը. գունէ մէկ մը գար... զարմանալի բան... չեմ հասկնար... եթէ պատճառ մը ըլլար...

Կեցաւ ու ոստիկանին նայեցաւ զարմացած:

— Դուն ալ եւ է բան գիտե՞ս, հարցուց Ուօմըրզլի

— Ոչինչ, բան մը չեմ գիտեր, պատասխանեց մարդը:

— Դրամը պակաս չէ՞, հարցուց նորէն դրամարկղը ցոյց տալով:

— Օ՛հ, ատանկ կասկած չունիմ, տղան. շատ պարկեշտ աղջիկ է, վեց ամիսէ ի վեր քովս է, բնաւ դժգոհութիւն մը չեմ ունեցած...

— Ո՛ր եւ է սիրային խնդիր ունէ՞ր:

— Իմ գիտցածս, բան մը չունէր. շատ անկեղծ, բարի աղջիկ մը... բոլոր տղոցը հետ բարեկամ էր, բայց կարծեմ մասնաւոր մէկը չունէր... ոչ, որ եւ է պատճառ չեմ տեսներ, ինչո՞ւ այսպէս պիտի հեռանար... շատ գոհ կ'երեւար...

— Լռեցնէ՞ն էր...

— Ոչ, դատաէն՝ Էյլզպարիէն եկած էր... կարծեմ ծնողքը այնտեղ են, բայց կրնանք առիկա ստուգել...

— Եթէ այս գիշեր չի վերադառնայ, բսաւ ոստիկանը, ինչ որ ունի – չունի անգամ մը տչքէ անցուր — նամակ եւայլն... նայէ հասցէ մը կրնա՞ս գտնել... վաղ առտու նորէն կուգամ:

Մեկնելու վրայ էր երբ մարդը զինք կանչեց դարձ:

— Վայրկեան մը, բսաւ անոր՝ խիստ նայուածքով մը. ի՞նչ է ձեր կարծիքը, խօսքը մեր մէջ, կը կարծէ՞ք որ ոստիկանատուն երթալուն համար... որովհետեւ ուրիշ բան չի կրնար ըլլալ, ձեզի կուգայ, բաներ մը կը պատմէ յետոյ կը կորսուի... զարմանալի բան է չխօսիլը... ի՞նչ կը կարծէք...

— Չեմ գիտեր, պատասխանեց ոստիկանը կտրուկ կերպով, ինչպէս ըսի վաղ առտու կուգամ...

Բայց յաջորդ առաւօտեան ոստիկանը նորութիւն մը իմանալու անհամբերութեամբ չէր որ գինետուն գնաց եւ չզարմացաւ երբ մարդը յայտնեց թէ Քրիսին չէր վերադարձած տակաւին: Այս վերջինը կ'ուզէր խնդրին մասին երկար խօսիլ անոր հետ, բայց ոստիկանը ականջ չկախեց: Անիկա խորհեցաւ որ Ճէնիսըն գիտնալու էր աղջկան անյայտացումին շարժառիթը. եթէ մէկ մը անոր հետ տեսնուէր, պիտի գտնէր աղջկան հետքը:

Հետեւաբար նորէն Քարթրայթ Կարտընս գնաց. այս անգամ տանտիրուհին այնտեղ էր եւ խօսելու ալ պատրաստ:

Ոստիկանին կրկնեց ինչ որ երիտասարդը պատմած էր իրեն:

— Օ՛հ, ձեզքը դրամ անցեր է, պիտի ամուսնանայ եւ գիւղ պիտի քաշուի եղեր, վայ... հարցնելու ո՞վ է եղեր, ո՞ւր պիտի բնակի եղեր, ըսա՞ւ...

— Ոչ, չըսաւ, պատասխանեց տանտիրուհին. անապարանքի մէջ էր... քանի մը օր այստեղ չէր, յանկարծ վերադարձաւ, այսպէս ըսաւ ու գնաց. անշուշտ ալ գինքը չտեսայ՝ այն օրէն ասդին...

— Ո՞ւր կ'աշխատէր, հարցուց ոստիկանը:

Տանտիրուհին անոր տուաւ մթերանոցին հասցէն: Ուօմըրզլի հոն գնաց եւ անորէնէն իմացաւ որ Ճէնիսընատէր բեր բան ըսած էր անոր. կասկածիլ սկսաւ ու գաղտնի ոստիկանի իր ընդունակը արթնցաւ:

— Օ՛հ, դրամ անցեր է ձեռքը... Եւրոպա պիտի ճամբորդէ եղեր, ի հարկէ այլ եւս չունաք գինքը, դուք կամ ձեր միւս գրագիրները...

Տնօրէնը մխտական պատասխան տուաւ, բայց ներս գնաց Ճէնիսընին նախկին պաշտօնակիցներուն ալ հարցնելու համար. երբ վերադարձաւ միասին բերած էր երիտասարդ աղջիկ մը որ հետաքրքրութեամբ ոստիկանին նայեցաւ:

— Ոչ ոք չէ տեսեր զայն, ըսաւ տնօրէնը. սակայն այս երիտասարդ կը կարծէ որ բան մը գիտէ անոր մասին, բան մը որ տարօրինակ թուեր է իրեն...

— Ի՞նչ գիտէք, հարցուց Ուօմըրզլի տղուն դառնալով:

— Դուք գաղտնի ոստիկան էք այնպէս չէ՞, ըսաւ տղան. Ճէքինի խնդրին մէջ ձեր անունը կարդացի... պանդոկ գացիք Ճէքինի դայեկը խօսեցնելու համար, անոր թուղթերուն մէջ գտաք չէք մը, այնպէս չէ՞...

— Այո այնպէս է, ի՞նչ կայ, բսաւ ոստիկանը որ անակնկալի մը կը սպասէր:

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

200 ֆրանք 400 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 24 Aout 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année Nº 2581

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ...

Քանի մը ամիս առաջ, առիթ ունեցանք մատնանշելու թէ խորհրդային մամուլն ալ սկսած է վարակուիլ հայրենասիրական տենդերով:

Այսպէս, «Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, մեծկակ մայիսին կը գրէր սեւով ճերմակի վրայ.

— «Մեր երախաները հայրենիքի սէրը կը ծծեն իրենց մօրը կաթին հետ... Ռուսիոյ ժողովուրդը այժմ կը սիրէ այն հողը որուն վրայ ծնած է, ուր անցուց իր մանկութիւնը եւ երիտասարդութիւնը, եւ որ կը կազմէր իր ապագան. այն երկիրը որուն ... ու կը բարգաւաճի, անոր հովերուն ձայնը, անոր լեռներուն բարձունքները, անոր ստուերամած անտառները եւ յորդաառատ գետերը, անոր ափերը ծեծող ովկիանոսները ու ծովերը, անոր երգերն ու լեզուն»:

Իսկ «Իզվեստիա», կառավարութեան պաշտօնաթերթը, խօսելով հայրենադաւութեան օրէնքի մասին, կը շեշտէր.

— «Բոլոր աշխատաւորները պէտք է հսկեն իրենց հայրենիքին ապահովութեան վրայ: Մեր Ընկերվարական Միութիւնը մեր հայրենիքն է ոչ միայն անոր համար որ մենք հոն ծնած ու մեծցած ենք. այդ ձեւական կապը էական չէ մեզի համար: Մեր Ընկերվարական Միութիւնը մեր հայրենիքն է, որովհետեւ շատ մեծ են այն պատմական նպատակները զորս իրականացնելու վրայ ենք, որովհետեւ անոնք արդէն իսկ անլուր նիգեր եւ զոհողութիւններ արժեցին մեզի, որովհետեւ անոնք այն նպատակներն են որոնց կը տենչան բովանդակ աշխարհի աշխատաւորները»:

Ու վերջապէս, դարձեալ «Փրավտա»ն էր որ կը բացագանչէր.

— «Հայրենիքի պաշտպանութիւնը կեանքի բարձրագոյն օրէնքն է: Եւ ով որ ձեռք կը վերցնէ հայրենիքի դէմ, ով որ կը դաւաճանէ անոր, պէտք է ոչնչանայ...»:

Պատահակա՞ն էր այս երեւոյթը: Մէկ – երկու օրուան համար արուած աղմկանշա՞ն մը, թէ «գիծէ շեղում», այսինքն՝ խմբագրի կամ յօդուածագրի յանցանք:

Ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը: Այլ եւս տարակոյս չկայ որ, նոր, «հակայեղափոխական» ոգի մը կը մշակուի Խ. Միութեան մէջ, իրրեւ հետեւանք Ծայր. Արեւելքի դէպքերուն:

Այն օրէն ի վեր որ Ճափոն ինքն իր գլխուն հարս – փեսայ եղաւ Մանչուրիոյ մէջ, անջատելով զայն Չինաստանէն եւ վերածելով անկախ պետութեան, Մոսկուա հին ու նոր հնարքներ իրար կը խառնէ, որպէսզի վառ պահէ բանուորներու եւ գիւղացիներու ... հայրենասիրական ոգին:

Նոր գիծը յատկապէս չեշտուեցաւ այս տարի, քանի որ Ճափոն կը սպառնայ նոր անակնկալներ պատճառել, իսկ խորհրդային-միջազգային նշանախօսքերը շատոնց կորսնցուցած են իրենց ... :

1931 *օգոստոս 6ին տօնուեցաւ «Ծայր. Արեւելքի ինքնավար կարմիր բանակ»ին հաստատման հինգերորդ տարեդարձը:*

Այս առթիւ կազմակերպուած էին ... Մոսկուայէն մինչեւ Ծայր. Արեւելք, բացառիկ հրատարակութիւններ եղան մամուլին մէջ: Ալ ի՛նչ կոչեր, ի՛նչ նշանախօսքեր ու ի՛նչ հաւաստիքներ, ապացուցանելու համար թէ պատերազմ չեն ուզեր, բայց պատրաստ են որ եւ է անակնկալի առջեւ:

Բայց, ի՞նչ կ'արժեն պաշտօնական հաւաստիքները, երբ ժողովուրդը ինք չի խանդավառուիր, երբ խօսքն ու գործը չեն խօսիր անոր սրտին:

Եւ կարմիր յեղափոխականները հրամայեցին փառաբանե՛լ «Ռոտինա»ն, մեր հանգած հայրենիքը, որ կը ծաղրուէր մինչեւ հիմա եւ կամ կը դիմակաւորուէր թափծու ածականով մը:

Իրողէն թղթակից մը կը պատմէ թէ՝ բանասեղծներուն եւ երգահաններուն յանձնարարուած է հայրենասիրական երգեր յօրինել:

«Ներքին ապստման համար դժուար թէ որ եւ է կարեւոր քաղաքական ճոռ կամ յօդուած երեւայ առանց յիշելու «հայրենիքի սէր» եւ առանց հայրենասիրութեան յորդոր կարդալու ժողովուրդին: «Ընկերվարական հայրենիք», «պրոլետարական հայրենիք» բառեր են որոնք իրենց ուժը կորսնցուցած են Ռուսիոյ մէջ եւ կը գործածուին արտասահմանի ունկնդիրներուն եւ ընթերցողներուն համար»:

Այսպէս ուրեմն, միջազգային ձուլածոյ ոճերն ու նշանախօսքերը վերապահելով արտածման համար, խորհրդային իշխանութիւնը իր երեսը կը դարձնէ «դէպի ազգերը լոյսին», դէպի դասական հշմարտութիւնը, որպէսզի կարենայ իրապէս ալեկոծել Ռուսաստանի միլիոնաւոր բազմութիւնները, ի նախատեսութիւն դալիք փոթորիկին:

Կ'ուզէինք իմանալ թէ այս դարձը կեդրոնին մէջ, ո՛ր եւ է ազդեցութիւն գործե՞ր է կամ պիտի կրնա՞յ գործել մեր մինուճար հայրենիքին մէջ, ուր մարդիկ միշտ առաջին դծին վրայ կը գտնուին, իրրեւ ջերմեռանդ յառաջապահները Մարքսի, Լէնինի կամ Ստալինի:

Ահա Ստալինը կը հրամայէ տարփողել հայրենիքն ու հայրենասիրութիւնը, գրել տալով թէ «հայրենիքի պաշտպանութիւնը բարձրագոյն օրէնքն է»:

Արդ, մեր Ստալինիկները մինչեւ ե՞րբ քէն պիտի պահեն առողջ հայրենասիրութեան հետ, բառին գործածութիւնն իսկ մահացու մեղք համարելով:

Երբ շատ աւելի հզօրներ— իրենց վարպետները — կ'ապաւինին հայրենասիրութեան կրակին, պաշտպանելու համար անծայրածիր տարածութիւններ, ո՞ւր կը մնանք մենք, ափ մը Երեւանով, որ կը ազայ իր բեռին տակ եւ միւսով, «մեր հայրենիք թշուառ անտէր», ուր բառեր կը վայլեն փոխան հայ մշակի գաւթանքին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՈՒՄԲ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Երէկ Թաւրիզի մեր թղթակիցէն ստացանք հետեւեալ նամակը, օգոստոս 13 թուականով.—

Երկու օր առաջ կիսամեռ եւ մերկ վիճակում Թաւրիզ հասան երկու խումբ փախստականներ, որոնց անուն, ազգանուն եւ ծննդավայրը ստորեւ կուտամ:

ԱՌԱՋԻՆ ԽՈՒՄԲ.— 1. Յակոբ Հաջի Յակոբեան, ժամագործ, 35 տարեկան, Էսքի Շէհիրցի, 2. Աշոտ Ղարիպեան, կօշկակար, 27 տարեկան, Շապին – Գարահիսարցի, 3. Գրիգոր Փափազեան, մեքենագէտ, 50 տարեկան, Էտիրնէցի, 4. Յակոբ Ամուրջանեան թիթեղագործ, 27 տարեկան, Էտիրնեցի, 5. Օննիկ Ամուրջանեան, թիթեղագործ, 23 տարեկան, Էտիրնէցի, 6. Համբարձում Մանուկեան, մեքենագէտ, 38 տարեկան, Երեւանցի:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՈՒՄԲ.— 1. Վաղարշակ Աճէմեան, մեքենագէտ, 22 տարեկան, Պանտրմացի, 2. Թորգոմ Տէմիրճեան, կօշկակար, 21 տարեկան, Պրուսացի, 3. Գէորգ Գէորգեան, շօֆէօր, 30 տարեկան, Ալէքսանդրապօլցի, 4. Գարեգին Կարապետեան, շօֆէօր, 30 տարեկան, Ալէքսանդրապօլցի, 5. Արմենակ Մանուկեան, մեքենագէտ, 39 տարեկան, Զանգեզուրցի, 6. Յարութիւն Ղուկասեան, շօֆէօր, 28 տարեկան, Իզմիրցի, 7. Արմենուհի (կինը) եւ տղան փոքրիկ:

ԱՒՍՏՐԻԱ ՄԵՐԺԵՑ ԻՏԱԼԻՈՅ ՁԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Տոքթ. Շուշնիկ, Աւստրիոյ վարչապետը, լրացնելով իր տեսակցութիւնը Պ. Մուսոլինիի հետ, անցաւ Նիս, երկու օր հանգստանալու համար: Հակառակ բոլոր բարեացակամ հաւաստիքներուն, Պ. Շուշնիկ վարպետութեամբ վարելով բանակցութիւնները, մերժեց Մուսոլինիի «փոխադարձ օգնութեան» դաշինքը, որուն շնորհիւ Իտալիա պիտի կրնար զօրք ղրկել Աւստրիա, եթէ նոր խռովութիւններ ծագէին: Իտալական մամուլը յայտնելով հանդերձ թէ Աւստրիոյ վարչապետը քաղաքավարութեամբ այլ սակայն հաստատապէս մերժած է զինակցութեան առաջարկը, կը պահէ իր պաղարիւնը եւ կը շեշտէ թէ «միայն ուժը կրնայ փորձանքէ ազատել դանուբեան Եւրոպան»:

Երկու վարչապետներուն տեսակցութեանց արդիւնքը կարելի է ամփոփել այսպէս.—

1.— Շարունակել հանգուցեալ Տոլֆուսի քաղաքականութիւնը.— 2. Պահպանել Աւստրիոյ անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը.— 3. Առեւտրական փոխանակութիւններ.— 4. Աւստրիոյ համար ազատ գօտի մը տրամադրել Թրիէսթէի մէջ.— 5. Թոյլ տալ որ Աւստրիա առեւտրական տորմիղ մը ունենայ հոն.— 6. Իտալական երկաթուղիներուն վրայ զեղչեալ գիներ նշանակել աւստրիական ապրանքներուն համար.— 7. Ուսուցիչներ եւ ուսանողներ փոխանակել երկու երկիրներու համալսարաններուն միջեւ.— 8. Ճամբորդութեան եւ բնակութեան դիւրութիւններ ընծայել երկու երկիրներու հպատակներուն համար: Միւս դանուբեան պետութեանց ալ հրաւէր պիտի ուղղուի, որպէսզի մասնակցին այս տնտեսական համաձայնութեան, ամրապնդելու համար Դանուբեանի աւազանին կացութիւնը:

Անգլիական մամուլը վերապահութիւն կը ցուցնէ այս մասին: Միայն աշխատաւորականներուն օրկանը դիտել կուտայ թէ Իտալիա իր հովանաւորութեան տակ առած է Աւստրիան եւ ամէն միջոցի պիտի դիմէ, այդ երկրին ներկայ կարգ ու սարքը պահպանելու համար: Այս առթիւ իրազեկներ կ'ըսեն թէ Աւստրիոյ վարչապետը դիտմամբ Նիս եկած է, շօշափելու համար ֆրանսական կառավարութեան կարծիքը:

⁂ Նիս հասած ատեն, Տոքթ. Շուշնիկ ուզեց խուսափիլ պաշտօնական ձեւակերպութիւններէ, բայց արդէն շրջապատուած էր հիւրամեծարներով եւ քաղաքական դէմքերով, որոնք Նէկրէսքօ հիւրանոցը առաջնորդեցին զինք: Այնտեղ երկու սենեակ ուզեց, սակայն պանդոկապետը չքեղ յարկաբաժին մը տրամադրեց: Անմիջապէս ներս խուժեցին թղթակիցները, որոնց հարցումներուն պատասխանելով ըսաւ թէ այցելութիւնը բացարձակապէս անհատական է: Երբ քիչ մըն ալ նեղը դրին, յայտարարեց թէ պիտի շարունակէ հանգուցեալ Տոլֆուսի քաղաքականութիւնը:

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը

Ազգերու Դաշնակցութեան սովորական ընդհ. ժողովը կը բացուի սեպտեմբեր 10ին: Օրակարգին վրայ դիզուած են բազմաթիւ խնդիրներ: Այսպէս, պիտի քննուի Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին բարեփոխման խնդիրը, Նանսէնեան գրասենեակի զեկուցումը (հայ եւ ռուս գաղթականներ), համեւրոպական միութեան յանձնաժողովին զեկուցումը, փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան ծրագիրը որ առաջարկուած է Լեհաստանի կողմէ եւն.:

⁂ Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը կը պահանջէ անպատճառմնայուն աթոռ մը տրամադրելու Միութեան, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին մէջ: Այս պարագան եւ ուրիշ լուրեր եւս կը հաստատեն թէ ապահովուած է Ռուսիոյ անդամակցութիւնը:

Ճափոնցիները կը շարունակեն ձերբակալել

Խարպինէն կը հեռագրեն թէ արդէն իսկ 80ի հասած է ճափոնի կողմէ ձերբակալուած խորհրդային քաղաքացիներու թիւը: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ կացութիւնը այսքան ծանր եղած չէր Մանչուրիոյ պետութեան հաստատումէն ի վեր: Ժողովուրդը ջղագրգռուած է: Կը վախցուի օդանաւային յարձակումներէ:

»»»· ·«««

ԵՕԹԸ ՕՐԷ Ի ՎԵՐ ԾՈՄ ԿԸ ՊԱՀԷ Պ. Կիպու Ռիպօ, նախկին պաշտօնատար մը որ բանտարկուած է Սթավիցքիի գործին առթիւ:

Խորհրդային Գրողներու Համագումարը

—— o·o ·

« ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳՐՈՂՆԵՐԸ ԼԵԶՈՒ ՉԵՆ ԳԻՏԵՐ··· »

Անցեալ շաբթու, Մոսկուայի մէջ բացուեցաւ խորհրդային գրողներու համագումարը, որուն կը մասնակցին պատուիրակներ բոլոր երկիրներէն, նոյնիսկ Թուրքիայէն: Բացման ճառը խօսեցաւ Մաքսիմ Կորքի:

Այս համագումարէն առաջ, Խ. Միութեան բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ տեղի ունեցան նախապատրաստական ժողովներ: Այս նախապատրաստական ժողովներուն ամէնէն հետաքրքրականը տեղի ունեցաւ Լէնինկրատի մէջ, ուր ներկայ էին խորհրդային հռչակաւոր գրողներ, Ալէքսիյ Տոլստոյ, Ֆէտին եւն.: Այս ժողովի ընթացքին, մասնաւորապէս դիտել տրուեցաւ թէ գրողներու ոճը կ'աղճատուի, թէ ռուսական «արկօ»ն կը խեղդէ գրական լեզուն եւ թէ երիտասարդ գրողները քերականութիւն չեն գիտեր: Ցետոյ, յայտնուեցաւ թէ վէպը եւ պատմուածքները կը կազմեն խորհրդային գրողներու գործերուն էական մասը, մինչդեռ շատ քիչեր կը մօտենան ընկերվարական կառուցման վերաբերեալ նիւթերու: Ասկէ զատ, խորհրդաժողովը հաստատեց թէ խորհրդային գրողները բոլորովին զուրկ են գրական մշակումէ, նոյնիսկ չեն գիտեր ռուսական գրականութեան դասական գործերը:

Շատ հետաքրքրական էր նաեւ Ուկրայնայի գրողներու նախապատրաստական ժողովը, ուր յուզուեցաւ քաղաքական փափուկ խնդիր մը, անջատական շարժումը: Դիտել տրուեցաւ թէ կարգ մը գրողներ նիւթ ընտրած են այս շարժումը, յետոյ քուէարկուեցաւ բանաձեւ մը, որով գրողները յանձն կ'առնեն աշխատիլ ոչ միայն Ուկրայնայի, այլ եւ բովանդակ խորհրդային Միութեան համար:

Երեւանի մէջ ալ տեղի ունեցաւ ժողով մը, նախագահութեամբ Ազատ Խանջեանի, որուն ընդարձակ ճառին գլխաւոր մասերը պիտի «թարգմանենք» առաջին առթիւ:

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐՈՒ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ ձերբակալուած են Մակեդոնական եղբայրութեանց կեդր. վարչութեան անդամները: (Մակեդոնական կազմակերպութեան յայտնի՝ օրինաւոր մասն է այս միութիւնը եւ մինչեւ հիմա անարգել կը գործէր):

Պարսկաստանի նոր օրէնքը՝ յանցաւորները յանձնելու մասին

Պարսկաստանի խորհրդարանը օգոստոս 8ին վաւերացուց նոր օրէնք մը, վրացի պետութիւններէ փախած յանցաւորները յանձնելու մասին: Ահա այդ օրէնքը, այնպէս ինչպէս թարգմանուած է «Ալիք»ի մէջ.—

ՅՕԴՈՒԱԾ 1.— Նախարարական խորհրդի վաւերացրած օրէնքի սահմաններում, սահմանագլուխների պաշտօնեաներին արտօնւում է, որ եթէ մէկ կամ մի քանի անձեր յանցանք կամ ոճիր գործած լինելով սահմանակից երկրի մէջ՝ անցնեն պարսկական հողը, սահմանակից երկրի սահմանագլխի գործակալների խնդրանքի և փոխադարձութեան հիման վրայ, այդ յանցանքի կամ ոճրի մէջ նրանց յանցապարտութիւնը հաստատող ապացոյցներ կամ նշաններ պիտի տրուեն՝ արգելքի տակ առնելու վերոյիշեալ անձնաւորութեան, մինչեւ որ ընդունուած օրէնքների համաձայն յանձնելու պահանջը կատարուի:

Ի դէպ, եթէ նրանց ձերբակալման օրից մինչեւ երկու ամիս յանձնման պահանջ չը հասնի պատկան իշխանութիւններին եւ կամ ամբաստանութեան ապացոյցները անհիմն երեւան պատկան իշխանութիւններին, ձերբակալուած անձնաւորութիւնները կամ անձնաւորութիւնը ազատ կ'արձակուեն:

ՅՕԴ.— Նախարարական խորհրդի գծած օրէնքի սահմաններում, սահմանագլխի շրջանային պաշտօնեաները կարող են ծանօթանալ եւ լուծել սահմանամերձ գիւղերում ապրող պարսկահպատակների եւ սահմանակից երկրի հպատակների մէջ ծագած վէճերը եւ անհամաձայնութիւնները: Դատավարութեան եղանակը համապատասխան պէտք է լինի նախարարական խորհրդի կողմից վաւերացուած կանոնագրութեան:

ՅՕԴ. 3.— Կառավարութիւնը որոշելու է սահմանագլխի շրջանի տարածութիւնը, սակայն որ եւ է դէպքում այդ տարածութիւնը չէ պէտք է 75 քիլոմեթրից աւելի լինի:

Կառքիրներ Մ. Նահանգներուն մէջ

Հօլիւուտի շարժանկարի երեք նշանաւոր աստղեր վերջերս գործ ունեցան ոստիկանութեան հետ, իբրեւ... համայնավար: Երեքն ալ բողոքեցին: Մանաւանդ մէկը, Մեքսիքացի գեղուհի մը, յայտարարեց թէ ինք համայնավարութեան ի՛նչ ըլլալն իսկ չի գիտեր:

Այս առթիւ հրատարակուած վիճակագրութենէ մը կը խմացուի թէ համայնավար կուսակցութիւնը հազիւ 26,000 անդամ եւ 500,000 համակիրներ ունի Մ. Նահանգներուն մէջ (անշուշտ հաշուելով հայ կարմրուկներն ալ ...): Կուսակցութիւնը չէ յաջողած մտնել որ եւ է բանուորական կարեւոր կազմակերպութեան մէջ եւ անդամներուն հարիւրին 60 — 70ը գործազուրկներ են:

«Հիթլէրականութեան երկարեայ յաւելուած»

Ինչպէս յայտնի է, կիրակի օրուան հանրաքուէին առթիւ, մասնակցողներուն հարիւրին 10ը «ոչ» պատասխանած էր: Այսինքն, մերժած էր վաւերացնել Հիթլէրի պաշտօնը իբրեւ Առաջնորդ – վարչապետ: Այս առթիւ կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ Զօր. Կէօրինկ, Փրուսիոյ վարչապետը: «Խստօրէն պիտի քննենք այն պատճառները որոնց հիման վրայ մեր ժողովուրդին հարիւրին տասը «ոչ» պատասխանեց օգոստոս 19ին: Հանրաքուէին արդիւնքը երբեք զարմանք չպատճառեց մեզի: Զարամիտ օտարականները թող վստահ ըլլան թէ որ եւ է երկիր չունի՛նք կացու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

10. ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ ԴԻՐՔԸ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆԴԷՊ

Իրմիրի գրաւման յաջորդող դէպքերուն եւ Լօզանի զոյգ մը խորհրդաժողովներուն մասին խօսելէ առաջ, քանի մը յօդուածներով պիտի ներկայացնեմ այլապէս շահեկան նիւթեր - օրինակ — Անգլիոյ քաղաքականութիւնը Պարսկաստանի եւ Եգիպտոսի հանդէպ, Եւրոպայի գաղտնի դիւանագիտութիւնը եւ հաշտութեան բազմապատիկ խորհրդաժողովները Վերսայլէն մինչեւ Լօզան, Գերմանիոյ հատուցումները եւայլն:

Այդ ընդմիջումը անհրաժեշտ է նախ Նիքըլսընի նիւթերու ժամանակագրական դասաւորման հետեւելու եւ յետոյ Եւրոպայի քաղաքական անցուդարձերուն մասին ամբողջական գաղափար կազմելու համար:

×

Մեծն Բրիտանիան ի՞նչ քաղաքականութիւն կը վարէր Պարսկաստանի հանդէպ.

Բացատրեցինք թէ հանգուցեալ Լորտ Քըրզըն Միջնաւոր Արեւելքի կամ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել, Թրքական հարցին կարգադրութեան մէջ չկրցաւ իր տեսակէտները պարտադրել գահլիճին կամ հաշտութեան վեհաժողովին բրիտանական պատուիրակութեան: Այնպէս որ մինչեւ 1920ի յունուար տրուած որոշումներուն մէջ պատասխանատուութեան բաժին չունէր, մանաւանդ որ Արտաքին նախարար նշանակուեցաւ 1919 հոկտեմբերին միայն: Մինչեւ այդ թուականը անոր դիրքը շատ անստոյգ էր:

Եւ սակայն, կար խնդիր մը որուն կարգադրութիւնը ամբողջովին յանձնուած էր իրեն — Պարսկաստանը:

Լորտ Քըրզընի բացարիկ շահագրգռութիւնը Պարսկաստանի հանդէպ՝ հետեւանք էր Հնդկաստանի մասին իր ունեցած մտահոգութիւններուն: Շատ ուշագրաւ է որ անոր քաղաքական գործունէութեան գլխաւոր առանցքը Հնդկաստանն է գրեթէ միշտ: Հնդկաստանը մշձաւանջի պէս բան մըն էր անոր մտքին մէջ, գրած կ'ըսէ Նիքըլսըն: Անգլիոյ արեւելեան քաղաքականութիւնը մէկ նպատակ կրնար ունենալ միայն — հարկատու պետութիւններ ստեղծել Միջերկրականի ափերէն մինչեւ Փամիրեան լեռնաշղթան՝ պաշտպանելու համար ոչ միայն Հնդկաստանի սահմանները, այլ եւ բրիտանական կայսրութեան հետաւոր գաղթավայրերը:

1919ի քաղաքական դէպքերը ցոյց կուտային թէ անիկա պիտի տեսնէր այդ երազին իրականացումը. չէ՞ որ կարգ մը խոչընդոտներ անհետացած էին այլեւս: Ռուսիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնը լուծուած էր, Գերմանիան ջախջախուած, իսկ Օսմանեան կայսրութիւնը քայքայուած ու բաժան-բաժան եղած էր: Ուրեմն Անգլիան պիտի կարենար վերջնական ծրագիր մը մշակել Հնդկաստանի ապահովութեան համար: Այդ հեռանկարը խանդավառութիւն ներշնչեց իրեն: Վերոյիշեալ «հարկատու պետութիւններուն» ամէնէն գլխաւորը եւ ամէնէն տկարը Պարսկաստանն էր: Այդ երկրին հողային ամբողջութեան պահպանումը բրիտանական կայսրութեան համար անհրաժեշտութիւն մըն էր ըստ իրեն: Անիկա խոչապէս կը հաւատար ռուսական վտանգին:

Պարսից ծոցէն կամ Խորասանէն Հնդկաստան արշաւելու մասին Զօրավար Կուրոպատկինի ծրագիրը (1885) տակաւին թարմ էր անոր մտքին մէջ:

Լորտ Քըրզըն Պարսկաստանը բրիտանական կայսրութեան մէջ ձուլելու նպատակ չունէր երբեք. ընդհակառակն կը մտածէր թէ Անգլիոյ բարեկամութիւնն ու տնտեսական օժանդակութիւնը կրնային այդ երկիրը գնել այն տեսակ դիրքի մը մէջ որ անոր դրացիներուն թշնամական ծրագիրները ինքնաբերաբար ձախողութեան մատնուէին: Ի հարկէ, անիկա համաձայն էր որ Անգլիան ազդեցութեան շրջան մը ունենար այնտեղ, բայց հակառակ էր որ եւ է թշնամական արարքի:

Լորտ Քըրզըն այդ տեսակէտը ունէր Պարսկաստանի հանդէպ թէ 1889ին եւ թէ 1920ին: «Ազատ, կայուն, բարեկամ ու անկախ Պարսկաստան մը բրիտանական քաղաքականութեան հիմնաքարն է», կը գրէր ան 1920 նոյեմբեր 16ին.

Ջինադադարէն տարի մը վերջ ան վստահ էր թէ այդ տեսակէտը որեւէ փոփոխութիւն չպիտի կրէր. եւ տակաւին յուսախաբ եղաւ:

Լորտ Քըրզըն ոչ չափէն աւելի լաւատես էր, ո՛չ ալ անծանօթ՝ Արեւելքի ժողովուրդներուն հոգեբանութեան, գրած կ'ըսէ Նիքըլսըն՝ հերքելով այդ մասին նախարարին հասցէին եղած ամբաստանութիւնները: Անիկա, ընդհակառակն, շատ լաւ ուսումնասիրած էր Արեւելքը եւ լիովին կը գնահատէր այն յեղաշրջումը զոր Ասիոյ ժողովուրդները կրած էին մասնաւորաբար Ճափոնի ջախջախիչ յաղթանակէն յետոյ (1905): Առաջին անգամը չէ՞ որ ասիական պետութիւն մը ամօթալի պարտութեան կը մատնէր «Եւրոպացի» Ռուսիան: Այդ թուականէն ետքն էր որ Արեւմուտքը ըսկած էր աստիճանաբար կորսնցնել իր ինքնավստահութիւնը:

Լորտ Քըրզըն պարսկական հարցին մէջ սխալ ուղղութեան հետեւեցաւ, որովհետեւ շատ բան գիտէր այդ խնդրին մասին «իբրեւ մանրամանութիւն» եւ չկրցաւ տեսնել ընդհանուր հեռապատկերը: Իր հմտութիւնը յաճախ խոչընդոտ մըն էր իր դատողութեան առջեւ:

Ինչպէս ըսինք, ռուսական արշաւանքի մը հաւանականութիւնը անգլիացի նախարարին գլխաւոր մտահոգութիւններէն մէկն էր: Անիկա դեռ 1889ին հասկցած էր թէ Պարսկաստան, որուն միակ յոյսն ու ապաւէնը բրիտանական կայսրութիւնն էր, ինչ անձկութեամբ կը հետեւէր Ռուսիոյ շարժումներուն:

Լորտ Քըրզըն հակառակ էր 1907ի անգլեւռուս Համաձայնութեան որուն պատճառով «Մեծն Բրիտանիան եւրոպական դիւանագիտութեան կը զոհէր մեր ասիական աւանդութիւնը, միանգամայն դաւաճանելով Պարսիկներու յիսուն տարուան բարեկամութեան: Այդ համաձայնութիւնը, կ'ըսէր ան, նպաստաւոր չէ ո՛չ Հնդկաստանի ապահովութեան, ո՛չ Պարսկաստանի անկախութեան, ոչ ալ Ասիոյ խաղաղութեան տեսակէտներէն: Հեղինակը գրած կ'ըսէ որ Լորտ Քըրզըն իրաւունք ունէր այդպէս մտածելու:

Անգլեւռուս Համաձայնութիւնը կնքուած էր եւրոպական պետութեանց ուժերու հաւասարակշռութիւնը պահպանելու աստիճանաւորութեամբ: Այդ վաւերաթուղթին շնորհիւ էր որ անգլիական կառավարութիւնը կը ջանար խափանել Գերմանիոյ յարաճուն ըղձանքները:

Բանակցութիւնները կատարուեցան Փեթերպուրկի մէջ եւ օրակարգի առաջնէն կարեւոր հարցը Պարսկաստանի վէճն էր: Անգլիա եւ Ռուսիա որոշեցին «գօտիներու» բաժնել այդ երկիրը: Հիւսիսային մասը պիտի ենթարկուէր ռուսական, իսկ հարաւը՝ բրիտանական ազդեցութեան: Այդ երկու «գօտիները» իրարմէ պիտի բաժնուէին «չէզոք շրջանով» մը որուն մէջ պայմանագիր կողմերը որ եւ է իրաւունք չպիտի ստանային: Թէ Անգլիան եւ թէ Ռուսաստանը յանձն կ'առնէին ապահովել Պարսկաստանի անկախութիւնն ու հողային ամբողջութիւնը

Լորտ Քըրզընի համոզումով այդ դրամանումբ մէջ տպաւորութիւն պիտի գործէր պարսիկ ժողովուրդին վրայ, իսկ Ռուսիան չպիտի յարգէր՝ այդ երկրին հողային ամբողջութիւնը պահպանելու մասին տրուած խոստումը: Անոր կանխածները իրաւացի էին: Ռուսիան ոչ միայն Պարսկաստանի հիւսիսային մասը կը նկատէր իր հոգատարութեան յանձնուած շրջան մը, այլ եւ 1911ին Փոցտամի համաձայնութիւնով Գերմանացիներուն կը խոստանար պարսկական երկաթուղիին գիծը կցել Պաղտատի գծին՝ Խանիքինի մէջ:

Անգլիան ու Պարսկաստանը բողոքեցին այդ ծրագրին դէմ: Անգլիական կառավարութիւնը ի զուր աշխատեցաւ համոզել Պարսիկները թէ համաձայնութեան պարտադրութիւններըը պիտի յարգուէին անպատճառ: Բայց եւ այնպէս, երբ ռուսական թնդանօթները ռմբակոծեցին Մէջլիսը, Պարսիկները այլ եւս հաւատք չունեցային նոյն իսկ Անգլիոյ խոստումներուն: Թղումը աւելի սաստկացաւ Լոնտոնի եւ Թէհրանի միջեւ, երբ բոլշեւիկ կառավարութիւնը 1917ի նոյեմբերին հրատարակութեան տուաւ Պոլսոյ գաղտնի դաշնագիրը (18 մարտ 1915): Համաձայն այդ դաշնագրին, Մեծն Բրիտանիան յանձն կ'առնէր Ռուսիոյ Թողուլ Պոլիսը, փոխարէն ստանալով Պարսկաստանի հարաւային գօտին, ինչպէս նաեւ արեւելքէն արեւմուտք երկարող «չէզոք շրջանը»: Միեւնոյն ժամանակ Ռուսիա «գործելու ազատութիւն» պիտի ունենար հիւսիսային շրջաններուն մէջ:

Մինչեւ այդ դաշնագրին հրատարակութիւնը, կարելի էր հաւատացնել Պարսիկներուն թէ Անգլիան քաղաքական պատճառներով ստորագրած էր 1907ի համաձայնութիւնը եւ «պատուաւոր կերպով» պիտի ապահովէր իրենց երկրին անկախութիւնն ու հողային ամբողջութիւնը: Բայց երբ գաղտնիքը երեւան ելաւ, ամէնէն անգլիասէր Պարսիկն անգամ համոզուած էր որ «մենք Ռուսիան գոհացնելու համար յանձնառու եղած էինք Պարսկաստանը բաժնելու»: Շատ բնական էր ուրեմն որ Պարսիկները Անգլիոյ այդ քաղաքականութեան պատասխանատու կը նկատէին համագումարել լորտը, որ «խաղաղէս բարեկամ մըն էր իրենց»:

Լորտ Քըրզըն ռուսական վտանգը աչքի առջեւ ունենալով հանդերձ, կը մոռնար թէ կացութիւնը շատ փոխուած էր 1919ին: Դերերը շրջուած էին: Պարսկաստանը Ռուսիայէն չէր որ կը վախնար այլ եւս: Անգլիան էր իր թշնամին, իսկ Մոսկուան բարեկամը: Յեղափոխութենէն յետոյ ռուսական վտանգը Պարսկաստանի համար, անհետացած էր. լորտ Քըրզըն մոռցաւ այդ պարագան:

Աւելին կար: Պատերազմի ընթացքին Պարսկաստանը միակ չէզոք երկիրն էր որ զանազան դժուարութիւններ ունեցած էր իր դրացիներուն հետ: Թէ Թուրքերը եւ թէ Ռուսերը պարսկական սահմանէն ներս պատերազմական գործողութիւններ կը կատարէին. իսկ Անգլիացիները ակամայ կը մասնակցէին այդ հողային բռնաբարումներուն: Բայց երբ 1917ին Ռուսերը ետ քաշուեցան, միայն Անգլիացիներն էին որ տակաւին կը պահէին իրենց գրաւած հողերը. առէք յառաջ եկաւ Պարսիկներու զայրոյթը Անգլիոյ դէմ.

Ի՞նչ փուլերէ անցաւ այդ վէճը:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՆՈՐ ՈՒԽՏԸ

— օ·օ —

« Ժուռնալ տը Ժընեւ » վերջերս խմբագրական մը հրատարակեց, « Կովկասեան ուխտը » խորագրով: Կը ներկայացնենք ամբողջութեամբ, վերապահելով մեր խորհրդածութիւնները:—

Յուլիս 14ին Թիֆլիսի մէջ կնքուեցաւ միութեան դաշնագրութիւնը Կովկասեան Հանրապետութիւններու (Վրաստան, Հիւսիսային Կովկաս եւ Ազրպէյճան) միջեւ, որոնց կառավարութիւնները այսօր աքսորական են: Թուականը խորհրդանշական է եւ նոյնիսկ քաղաքի ընտրութիւնը. Գրիբոյեդէ, ծանօթ՝ իր գողգոթայով, իր հաւատքով, վերածնունդով, գէշ ու աղէկ օրերու մէջ իր համակրութիւններու մէջ ցուցուցած հաւատարմութեամբը: Բանակցութիւնները երկարատեւ եւ դժուար եղան. անոնք տարիներէ ի վեր կը տեւեն եւ տակաւին աւարտած չեն՝ քանի որ հայ կառավարութիւնը չէ ստորագրած դաշինքը: Դժուար էր միութիւն մը ստեղծել ժողովուրդներու միջեւ որոնք տարբեր են. յաճախ ընդդիմադիր, եթէ ոչ թշնամի՝ իրենց լեզուներով, աւանդութիւններով եւ հաւատալիքներով: Բայց հաստատակամ դժբախտութիւն մը իրենց սորվեցուցած է թէ միութիւնը զիրենք պիտի ազատէր 1920 — 1921ին: Անոնք այդ միութիւնը կը կնքեն այսօր:

Թերեւս ըսուի թէ շատ ուշ են մնացեր եւ թէ Կովկասը գոյութիւն չունի այլեւս: Անարդար, նոյնիսկ սխալ դատողութիւն մը պիտի ըլլար: Պատմութիւնը ցոյց կուտայ թէ ժողովուրդներու վերածնունդը պատրաստուած է աքսորի արգասաւոր տառապանքներու մէջ: Այդպէս են Լեհաստանի, Չեխոսլովաքիոյ, Ֆինլանտայի օրինակները, աւելի հին ատեններ՝ Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ օրինակները: Այսօր բոլշեւիկեան վարչակարգը իր զերեզմանը կը փորէ իր վարչակերտութեան ծայրայեղ կերպարանքով:

Այս վարդապետութիւնը մահացու է ինքն իր համար եւ հետեւաբար յուսահատ ճնշուած ժողովուրդներու համար: Ո՞վ պիտի համարձակէր հաստատել թէ անոնց ազատութիւնը մօտիկ չէ:

Շատ մը նշաններ կան, որ սովետական տիրապետութիւնը Կովկասի մէջ անկայուն է: Այնտեղ համայնավար պարագլուխները որոնք թէեւ Մոսկուայէն կը նշանակուին, յաճախ արիւնահեղ « մաքրագործումի » կ'ենթարկուին: « Միեւնոյն ժամանակ տեղահանութեան քաղաքականութիւն մը կը հետապնդուի. բայց առիկա միայն Կովկասի համար չէ. Ուկրանիան եւ Ռուսիան ալ իրենց զոհերը կու տան

Կովկասեան ժողովուրդներու հետապնդած համագաշնակցութեան մը հարցն է: Ներկայ համաձայնութիւնը կը ճշդէ անոր ձեւակերպութիւնները: Ցիշենք որ ստորագրող կողմերու բացարձակ անկախութիւնը ապահովուած է: Բանակը, Զուիցերիոյ նման, մէկ պիտի ըլլայ. եւ այսպէս անջատ կազմութիւններ խիստ պիտի դժուարանան:

Դիւանագիտութեան մէջ միութիւնը պիտի ապահովէ երկրին հեղինակութիւնը արտաքին աշխարհին առջեւ: Վերջապէս իմաստուն կերպով նախատեսուած եւ ճշդորոշուած իրաւարարութիւն մը պիտի արգիլէր կարելի համաձայնութիւնները երկիրներու միջեւ ուր ցեղագրական եւ կրօնական սահմանները այնքան ալ յըստակ չեն: Դժբախտ, տնտեսական սահմանագլուխներու վերադրուելիք մտահոգութիւնները երկրէն ներս գործնապէս պիտի վերցուին:

Հայաստանը մասնակցած չէ այս դաշնագրութեան: Մենք գիտենք սակայն որ հայ ղեկավարները համաձայնութեան մը շարժումին համակիր են եւ կը սպասուի որ շատ չանցած անոնք ալ միութեան մէջ մտնեն: Դեռ վերջերս տեղի ունեցաւ համերաշխութեան ցոյցեր Վրաստանի եւ Հայաստանի միջեւ:

Հայկական վերապահութիւնը պէտք է վերագրել այս դարու սկիզբին Թուրքիոյ՝ Հայաստանի մէջ կատարած գէշ յիշատակներուն: Մոռցուած չէ 1915ի ողբերգութիւնը, ոչ ալ 1918ի եւ յետպատերազմեան թրքական արշաւանքները: Անոր համար ալ Հայաստանը երկար ժամանակ Ռուսիոյ փարեցաւ, նոյն իսկ խորհրդային, որպէս միակ փրկարարի մը:

Բայց Մոսկուայի ներկայ տէրերը սկսած են յուսահատութեան մատնել նոյնիսկ իրենց ամէնէն հաւատարիմ յենարանները: Հայաստանի ազատարար կացութիւնը պիտի ուշանա՞յ ամէնէն կոյր աչքերը բանալու: Հայ ղեկավարները ստիպուած են այսօր իրենց աչքերը Կովկաս ուղղել: Բայց ամէն բան կախում ունի գործին մէջ Թուրքիոյ բռնելիք դիրքէն

Թուրքիան 14 տարիներէ ի վեր բոլշեւիկեան քաղաքականութեան ի նպաստ գործեց: Սովետական Ռուսիոյ՝ ատրճանակի տկարացումը իրեն համար ապահովութեան գրաւական մըն է: Ռուս-Թրքական դաշնակցութիւնը կը պաշտպանէր նեղուցները, Սեւ ծովու ռուսական այնքան խոցելի ափերը: Ցիշենք Սեվաստոպոլը, Էնվէրին Ռուսիոյ շատ մը մանր ծառայութիւններ մատոյց. այդ ծառայութիւններէն պէտք է հաշուել Թուրքիոյ Հայերու մանր ջարդերը (այսօր 200.000էն պակաս Հայեր կան Թուրքիոյ մէջ): Այսպէս Հայու աչքը միշտ վախցած էր Թուրքիայէն: Երեւան ձեռքով ոտքով Մոսկուայի յանձնուեցաւ, մերժեց որեւէ համաձայնութիւն Կովկասեան միւս ժողովուրդներուն հետ, որոնք այսպէս բաժնուած, տկարացած՝ դիւրութեամբ զոհ գացին բոլշեւիկեան գրոհին :

Մոսկուան արդեօք ուղղութեան փոփոխութի՞ւն մը ունեցաւ Էնկիւրիի հետ, հայ — վրացական մերձեցումը առոր նշան մը չէ՞: Քրեմլին լուրջ մտահոգութեան մատնուեցաւ եւ շուշցաւ Էնկիւրի ուղարկել իր ամէնէն նրբամիտ դիւանագէտը, Քարախանը: Արդիւնքները յուշացան: Էնկիւրիի մէջ իր ունեցած ազդեցութիւնները օգտագործելով՝ Քարախան կրցաւ Պոլսոյ Հայերը ապահովի մատնել: Լուր շրջեցաւ թէ Պոլսոյ Հայերը ներքին գաւառները պիտի փոխադրուին: Արիւնալի տեղահանութիւնները պիտի՞ վերսկսէին: Մոսկուայի հաշիւը պարզ կը տեսնուի. որոմներ ցանել Հայաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ. զատեցնել Հայերը եւ կովկասեան միւս ժողովուրդները:

Սովետներու պարտութեան պարագային՝ Թուրքիոյ համար երեք քաղաքականութիւններ գոյութիւն ունին. ա) պանթուրանիզմ, որ կը ձգտի Թուրք մեծ պետութիւն մը ստեղծել Եգէական ծովէն մինչեւ չինական սահմանները, մէջը առնելով ամբողջ Կովկասը եւ երկու Թուրքեստանները. բ) Կովկասեան եւ Թերեւս պարսկական Ազրպէյճանի կցումը, մէջ առնելով Հայաստանը. գ) Կովկասեան Թումբ պետութեան մը ստեղծումը: Առաջին երկու ծրագիրները, որոնք իրենց պաշտպանները ունին Էնկիւրիի մէջ, արդարօրէն մտահոգութիւն կը պատճառեն Հայաստանի... եւ միջազգային կարծիքին: Որովհետեւ առաջին պարագային ոչ միայն Հայաստանը եւ Վրաստանը պիտի ջնջուին, այլ եւ Թուրանեան միւս ժողովուրդները բռնութեան՝ եւ Պարսկաստան ալ անդամահատումի պիտի ենթարկուին: Պաքուի քարիւղը դժուարութիւններ պիտի ստեղծէր Թուրքիոյ համար արեւմտեան պետութիւններու կողմէ, եւ արդէն յայտնի է թէ Անգլիան լրջօրէն կը մտահոգուի այդ ուղղութեամբ: Վերջապէս եթէ Թուրանեան ժողովուրդները անկախութեան իրաւունք ունին, կովկասեան քրիստոնեայ ժողովուրդները նուազ իրաւունք չունին ատոր: Թուրքիան խոցելի պիտի չդառնա՞ր անջատականութեան եւ իռռէտէնթիզմի դուռ բանալով: Պալքանեան իր փորձը բաւական չեղա՞ւ իրեն: Կարելի չէ հաւատալ թէ Մուսթաֆա Քէմալի վերածնող Թուրքիան պիտի կարողանայ խուսափել Թալէաթներու արիւնոտ քաղաքականութիւնը եւ ջնջել մէջտեղէն ինչ որ կը մնայ Հայաստանէն: Էնկիւրիի նրբամիտ քաղաքագէտները շատ լաւ գիտեն թէ բռնութիւններէ աւելի հաշտարար ընթացք մը միայն իրենք կրնան օգուտներ քաղել:

Կովկասը մասերու բաժնել՝ ըսել է զայն ռուս հսկայի արշաւանքին յանձնել, գնել Թուրքիան անկայուն վիճակի մը մէջ, ինչպէս 19րդ դարուն էր, եւ նեղուցներու փորձութիւններ[...] դուռ բանալ: Թուրքիոյ համար աւե[...] իմաստուն պիտի ըլլար օժանդակել[...] ացնել եւ ուժեղ Կովկասի մը կազմու[...] թեան որ Թումբ մը պիտի ըլլար իրեն[...] եւ Ռուսիոյ միջեւ: Թուրքիան կրնա[...] երկու եղանակով ուժ տալ Կովկասի[...] Հայաստանը պաշտպանելով՝ Թուր[...] քիան պիտի տար Կովկասին ցեղագր[...] կան եւ կրօնական հաւասարակշռո[...] թիւն մը եւ միեւնոյն ատեն պիտի չ[...] հէր Կովկասի քրիստոնեաներու [...] մակրութիւնը. Վերջապէս, Էնկիւրի[...] ազդեցութիւնը կովկասեան մահմէ[...] տականներու քով աւելի պիտի ուժ[...] գանար: Թուրքիան Հայաստանի [...] Վրաստանի հանդէպ վախի զգացո[...] պիտի փարատէր:

Արդարեւ, վաղուան Կովկասի ար[...] տաքին քաղաքականութիւնը [...] նուած պիտի ըլլայ Թուրքիոյ [...] գործակցութեան վրայ: Այսպէս՝ [...] այն նեղուցներու հարցը պիտի կա[...] րէր վտանգ մը ըլլալէ եւ իր հիւս[...] սէն, ուր ամէնէն աւելի վտանգ կա[...] Թուրքիան ապահովուած պիտի ը[...] լար: Գալով Հայաստանին, անիկա[...] անկախութիւնը եւ ապահովութիւ[...] պիտի գտնէր միմիայն կովկասեան համագաշնակցութեան մը մէջ:

Այս նոր ուխտը, առաջինը՝ [...] չէր նախագահած երկար ատեններ[...] վեր Գ. Լիթվինով, անոր ճակատ[...] պիտի չըլլայ: Բայց այդ ուխտը [...] լի լաւ հիմերու վրայ պիտի դնէ [...] պահովութիւնը քան Գ. Լիթվի[...] բեզուն երեւակայութենէն ծնած [...] մը ուրիշ ուխտեր: Ր. Է.

« ՅԱՌԱՋ» Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԳԱՌՆՈՒԿԻ ՄՈՐԹ ՀԱԳԱԾ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հակառակորդներու գոյնզգոյն ջոկերը, ամէն ստորնութիւն փորձելէ յետոյ, տեսնելով որ նպատակին չի հասնիր, այժմ ալ կը դիմէ նոր մեթոտի մը:

Այժմ անոնք իրենց կրակը ուղղած են Հ. Յ. Դ. ղեկավարութեան դէմ, ու գառնուկի մորթ հագած, բարեկամ կը ձեւանան մեզի, շարքերուն, այսինքն նոր սերունդին:

Բայց, հե՛յ դուք բթամիտ «չէ-ֆիկներ», դուք այս անգամ ալ յուսախաբութեան պիտի մատնուիք, որովհետեւ կոյր էք, ու սխալ ճամբայ բռնած:

Մենք շատ կանուխէն կը ճանչնանք ձեզ: Հանեցէք ձեր մորթը, որուն մէջ գայլն է նստած կամ օձը ոլորուած, եւ մի փորձէք կեղծաւոր ժպիտներ ցանել մեր ճամբուն վրայ:

Ի՞նչ կը կարծէք դուք. Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը ոչխարի հօտե՞ր են, ձեր շարքերուն նման: Եթէ այդպէս կը կարծէք, այս անգամ ալ բանէք, որ եօթն անգամ եօթը սխալ բռնած էք ձեր ճամբան:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան, գիտակից եւ արթուն, տոկուն հազարաւոր շարքայիններու բուէներով ընտրուած են անոր ղեկավարները: Ու անոնք մեզ եւ ուրեմն, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ամբողջականութիւնը կը ներկայացնեն:

Դուք այս տարրական բա՞նն ալ չէք ըմբռնած:

Դուք ձեր շարքերուն ուղղած գաղտնի գրութիւններով կը հրահանգէք որ մեզի հետ բարեկամանալով, մեզ ուղիղ ճամբէն շեղեցնելով մեր ղեկավարութեան դէմ հանէք: Իսկ մենք կուշտ ու կուռ կը ծիծաղինք ձեր բթամտութեան վրայ:

Զզուելի մատնութիւններով եւ զրպարտութիւններով, մեր երկու թանկագին ընկերները մահուան դատապարտել տալով, կարծեցիք թէ Դաշնակցութիւնը մեռա՞ւ:

Դիմակները վա՛ր, պարոններ, գայլը գառնուկ չի կրնար դառնալ, իսկ Դաշնակցութեան բիւրաւոր շարքերը իրենց գլուխները բարձր բռնած ձեզ կը դիտեն կրակոտ աչքերով:

Մի՛ սպասէք մեզ որ աւելին ըսենք...

Ն. ԴԱԼԷ

«ՏԱԳՆԱՊԻ ՍԸ ԽԼԵՒԷՋՆԵՐՈՒ» ԱՌԹԻՒ

«Յառաջ»ի 28 յուլիս եւ 2 օգոստ. թիւերուն մէջ, ընկ. Ակոնայեան, Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան քարտուղար Փօլ Ֆօրի «Յեղափոխութեան մը սեմին» գրքէն քանի մը հատուածներ արտատպելով, կ'ուզէ պատասխան մը տալ իր այն ընկերներուն, որոնք իրեն պէս չեն մտածեր, ընկերվարութեան կեանքի եւ գործունէութեան ու նաեւ ապագայի մասին:

Եւ Անգլիոյ, Գերմանիոյ վերաբերեալ օրինակներու առթիւ, տաանց վերապահութեան, կոնակը տուած Փօլ Ֆօրի գրքին, կ'ըսէ թէ «Թող չվշտանան անոնք, եթէ ըսեմ որ չեն ուսումնասիրած այդ երկիրներու քաղաքական կեանքը»:

Թուանշաններով Անգլիոյ աշխատաւորական դահլիճներու անցք [...] բեռափոխանները կը ներկայացնէ մե[...] ինչպէս նաեւ Գերմանիոյ, Սպանիո[...] Զելճիքայի ընկերվարականներու [...] կայաքայլ յառաջդիմութիւններ[...] բայց կը գտնէ որ բացարձակ մեծա[...] մասնութիւնն է որ կը պակսէր՝ ա[...] խատաւորական կամ ընկերվարակա[...] գործնական քայլեր առնելու համա[...]

Արդարեւ, ո՞վ չի գիտեր բացարձա[...] մեծամասնութեան մը հեղինակու[...] թիւնն ու առաւելութիւնները, բա[...] սպասելով հանդերձ այդ ցանկալ[...] «բացարձակ»ին, քիչ մը չափազա[...] լաւատեսութիւն է ոգեւորուիլ [...] գոյն հեռանկարով մը:

Ընկերվարական վարչապետու[...] թեան դէմ ոչ մէկ առարկութիւն ու[...] նիմ, բայց փաստ է որ ընկերվարա[...] կան կուսակցութիւնը Եւրոպայի մէ[...] անանկութեան դուռը հասաւ, փոխա[...] նակ բացարձակ մեծամասնութեա[...]

Արդար չէ նաեւ երէկուան կուսա[...] րուն դասալքութենէն ճաւել, երբ [...] նոնք կեանքին աւելի մօտ գտացի[...] րենք զիրենք, քան վարդապետութեա[...] մը տեսաբանութեան:

Ի՞նչպէս կարելի է մեղադրել կու[...] սակցական պետերը եւ ամբողջ ժա[...] ւորական ղեկավարութիւնը, երբ [...] ձուած ու կոփուած մարդիկ, առա[...] քար նետողները իրենք եղան [...] Եւ ճիշդ չէ անոնց քայլերը [...] կան փառասիրութեան վերագր[...]

Յոռետեսութի՞ւն է կամ չափազա[...] ցութի՞ւն, երբ աչօք — լացօք տեսան[...] թէ ի՞նչպէս Իտալիոյ եւ Գերմանի[...] յեղափոխական նշանաբաններով [...] ճացած եւ դաստիարակուած ընկեր[...] վարական կուսակցութիւնները մէկ[...] րէն միւսը, առանց որ եւ է ընդդիմու[...] թեան քաշուեցան ասպարէզէն:

Ամէն տեղ ալ հետզհետէ կը շե[...] տուի նոր հոսանք մը, — հայրենիքի[...] համար, եւ յետոյ ընդհանուր մարդ[...] կութեան:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԿԱԹՈԼԻԿՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ

Թէհրանի Ալիքը կը գրէ.—

Մեզ կը հաղորդեն թէ պարսկա[...] կաթոլիկներու համար առաջնորդ[...] կան պաշտօնով մայրաքաղաք է եկ[...] Գ. Մկրտիչ Ծ. Թ. Վ. Արգարը [...] շուտով պիտի մեկնի իր պաշտօնա[...] գին, Նոր Ջուղա:

Ինչպէս յայտնի է, պարսկա[...] կաթոլիկները երկար տարիներ[...] վեր առաջնորդ չունէին եւ կ'ենթա[...] կուէին լատին եկեղեցական իշխա[...] նութեան:

1928ի ժողովին մէջ հայ կաթոլիկ[...] պիսկոպոսները կ'որոշեն վերականգ[...] նել Պարսկաստանի թեմը, նախագ[...] որոշումը դժուարութիւններու [...] հանդիպի: Սակայն 1934էն բանակ[...] ցութիւնները կը վերսկսին Հռոմի [...] հայ Պատրիարքարանի միջեւ եւ [...] գիրը կը յանգի նպաստաւոր լուծո[...] մի

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՋԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Քանի մը ամիսէ ի վեր բոլոր կիրակիները յատկաց-ուած են Մարսիլիոյ հայկ. Միութիւն-ներուն եւ կազմակերպութիւններուն։ Այսպէս գաւառային կամ բացօթեայ հանդէսներու հրմշտուք մը ստեղծը-ուած է մեր քաղաքին մէջ։ Կիրակի... որ երկուքով-երեքով հաւ-... ձեռնարկներ չունենանք։

Նախանձաւոր Ջափահաս Որբերու Միութիւնը բացառութիւն պիտի կազմէր։ Ան ալ իր կարգին կիրակի, 19 օգոստոսին, սարքած էր դաշ-տահանդէս մը, Սէն-Ժիւլիէ-...ի Զըլգիէեր պարտէզին մէջ։

...կէսօրէն յետոյ, հանրակառքով կը ... հանդիսավայր ուր կոկիկ ...ութիւն մը արդէն բոլորուած է ...ներու շուրջ։ (Միջանկեալ ը-...նեն որ միեւնոյն օրը եւ միեւնոյն ...ուն Ուրֆայի Հայր. Միութիւնն ալ դաշտապարահանդէս մը սարքած ...ր իսկ Հ.Մ.Ը.Մ.ի մասնաճիւղն ...կոււտբ ոլիմպիական մը)։

Ջափահաս Որբերու Միութեան կող-...ն Գ. Յ. Եուսուֆեան քանի մը պատ-...ու խօսքերով կը բանայ հանդէսը, ...նդրադառնայ 1915ի սարսափնե-...ուն երբ իրենք, տակաւին մանուկ-ներ, չէին ըմբռներ եղեռնին ամբող-ջական սարսափը, կը պատմէ ...րրանցի կեանքէն դրուագներ ուր ...ական պատուելին կամ քարոզի-... ամէն ինչ կը բացատրէին Ցեղա-սպանութեան եւ մեր մեղքերուն պատ-... գրկուած պատուհաս մը կը ...մարէին հարիւր հազարներով հա-յորդիներու յօշոտումը։ Կը շօշափէ ...րդը բաւին այնքան յամառօրէն ...ած բլլալու հանգամանքը, անոր ...ով տեւնելով անցեալի դառն յիշա-տակը եւ ապագայ քաղաքական ուխտ մը վրէժխնդիր բլլալու համար հա-յութեան բոլոր ժամանակներու թշ-նամին՝ Թուրքին դէմ։

Վերջացնելէ առաջ, կոչ կ'ընէ հայ երիտասարդութեան միանալ Ջափա-հաս Որբերու Միութեան, ուժ տալ եւ քաջալերել անոր ձեռնարկները որ-պէսզի կարենայ լաւագոյնս աշխա-տիլ։ Ետքը կը վերջացնէ պոռալով «կեցցէ հայ ժողովուրդը, կեցցէն հայ յեղափոխական կուսակցութիւն-ները եւ կեցցէ Ջափահաս Որբերու Միութիւնը»։

Աւելի ուշ մէջ կը նուագէ Ջափահաս Որբերու «Վահագնեան» նուագա-խումբը հայկական եւ եւրոպական կտորներ, կ'արտասանեն Գ. Բէնոխեան, Աշոտ Ցակոբեան, Թովմաս Ա-...եան եւ Մ. Գաբրիէլեան։ Գ. Մանուկ Մանուկեան դաշնակի վրայ կը նուագէ կտոր մը։

Ետքը, թէյ կը հրաւիրուի ընկ. Հայկ Սէլէնկիւլեան որ կը խօսի խը-նամուած ճառ մը։ Կարելի չըլլալով ամբողջութեամբ գրի առնել ընկերոջ ճառը, անոր ամփոփումը միայն կը ներկայացնեմ ստորեւ. —

Ջափահաս Որբերը, մանաւանդ, ...ըլլալով առաւելապէս քաղաքական ...րախտ ճակատագրի մը ծառան-...ները, պէտք է գիտակցին այն ...ի պատմութեան որ համաշխար-...յին պատմութեան մէջ աննախըն-...աց, անօրինակ աղէտը բերաւ մեր գլխուն։ (Այստեղ բանախօսը առանձ-նապէս քննելով համաշխարհային պա-տերազմի նախօրդող դէպքերը, կը վերլուծէ այդ շրջանի գերակատար երկիրներու քաղաքականութիւնը եւ կը շարունակէ)։—

Ընդհանուր պատերազմը եւս խա-ղաղութիւն չբերաւ մարդկութեան։ Նորէն կան բռնակալներ եւ իրաւա-զուրկ ազգեր, կան հողային ան-սակէտով յղփացածներ եւ չերտ մը հողի կարօտով այրուող բազմութիւն-ներ։ Այսօրուան քաղաքական կացու-թիւնը մեզ կը յիշեցնէ 1912—14ի մթ-նոլորտը, բոլորն ալ ոգի ի բռին կը զինուին, վաղուան փոթորիկին կը պատրաստուին։ Միայն մենք է որ ի-րար կը բզքտենք։ Կան նաեւ մարդիկ որ կը զբաղին միայն իրենց ճակա-տագրով, մոռնալով որ հաւաքակա-նութեան մը մաս կը կազմեն։

Ետքը կը վերլուծէ երիտասարդու-թեան դերը զանազան երկիրներու մէջ, ու կը շարունակէ — Մուսոլինի, Հիթլէր եւ Ստալին պիտի չյաջողէին, այսօրուան դիրքին պիտի չհասնէին, եթէ իրենց ետին չունենային երիտա-սարդութիւնը։ Խօսքը մասնաւորելով հայ երիտասարդութեան՝ կը հարցնէ — Հայ երիտասարդութիւն կա՞յ թէ չկայ։ Եթէ կայ եւ նախանձախնդիր է իր անցեալ պատմութեան, աւանդու-թիւններուն եւն., եթէ կ'ուզեն, գի-րենք փրկել անստոյգ վիճակէն, եթէ կ'ուզեն ծառայել հայ ազգին, պէտք է միանան մէկ եւ ընդհանուր կազմա-կերպութեան մէջ որպէսզի կարենան իրագործել իրենց նպատակները։

Այս կոչը ողջունուեցաւ ջերմ ծա-փերով։

Այնուհետեւ սկսան եւրոպական պարերը նուագախումբի ընկերակցու-թեամբ եւ տեւեցին մինչեւ ուշ ատեն։ Ժողովուրդը բաժնուեցաւ միասին տանելով գեղեցիկ օրուան մը յիշա-տակը։

Տ. ԹԱՓՈՅԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Oeuvre des Nourrissons de Marseille

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս կազմակերպու-թիւնը հիմնուած է քսան տարի առաջ, քանի մը Ֆրանսացի մեծահարուստ-ներու կողմէ, միակ նպատակ ունե-նալով «Մանուկներու առողջապա-հութիւնը», պաշտպանելու զանոնք զանազան տարափոխիկ հիւանդու-թեանց դէմ։

Մարսէյլի եւ շրջակայքի իր երե-սուն մասնաճիւղերու վրայ աւելցուց հատ մը եւս, Սէն-Ժէրոմի մէջ։

Սէն-Ժէրոմի Pomionի հսկայ հո-ղամասին վերջ, նորանոր շէնքերով լեցուեցաւ նաեւ Monvertի ընդարձակ տարածութիւնը։

Հանրակառքի ընկերութիւն գիւղի բնակչութեան թիւը նկատի առնելով, ոչ միայն արագացուց Chat.Gommbertի երթեւեկը, այլեւ Սէն-Ժէրոմի համար յատկացուց մասնաւոր հանրակառք մը։

Վերջերս այս համեստ արուարձանի թաղականութեան նախաձեռնու-թեամբ կազմուած «Կրթասէր տիկ-նանց Միութիւնը» առաջնորդու-թեամբ իր ատենապետուհի տիկին Է-լիզ Վառժաճեանի մէկէ աւելի դի-մումներ կատարեց Oeuvre des nourris-sonsի տնօրէնութեան, բացատրելով բնակչութեան չափազանց շատութիւ-նը, մանուկներու թիւը եւ անոնց բը-պատահացող զանազան հիւանդութիւն-ները։ Տիկին Վառժաճեանի առաջար-կին օժանդակեցին ու մեծապէս օգ-տակար եղան յիշեալ ընկերութեան պաշտօնեաներէն Տոքթ. Բագրճեան եւ Օր. Ա. Գալէնտէրեան։

Թաղականութիւնն ու Տիկնանց Միութիւնը իրենց անկեղծ բաղձանքը գործնականապէս ցոյց տալու համար, իբրեւ դարմանատուն տրամադրեցին նաեւ մատուռի շէնքը, անշուշտ ան-հրաժեշտ նորոգութիւններ կատարե-լէ վերջ։

Oeuvre des nourrissonsի ազնուաբա-րոյ տնօրէնուհին, Mme Barry անձնա-լով Սէն-Ժէրոմի հայութեան գոհու-նակութիւնը, անմիջապէս տրամադրեց բժիշկ մը եւ գրագիր պաշտօնեայ մը, շաբաթը մէկ օր բժշկական այցելու-թեան համար։

Բացումը կատարուեցաւ օգոստոս 10ին, ուրբաթ կէսօրէն վերջ եւ նոյն օրն իսկ կշռուեցան ու քննուեցան 40է աւելի պզտիկներ։ Հայ մայրերու կող-քին Ֆրանսացիները իրենց երախա-ները գրկած կը սպասեն մատրան առ-ջեւ, վայելելու համար հայ տիկիններ-րու ջանքով հաստատուած դարմանա-տան բարիքները։

Ուրեմն, այսուհետեւ շաբթուան մէջ մէկ օր ուրբաթ կէսօրէն վերջ յատկացուած է մանուկներու քննու-թեան։ Այո՛, թող լսէ մանաւանդ Հո-կի Սէն-Ժէրոմի կին-բաժինը, որուն անդամուհիները փողոցները իջած են եւ դրամ կը մուրան քուրջի կտորի մը համար։

Ս. Միլտոնեան

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԸ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

ՍԱՐՍԷԼ, 20 օգոստ.— Երբ հիմը կը դրուէր «Համազգայինի» Փարիզի մասնաճիւղին, չէր անտեսուած Սար-սէլի համեստ գաղութը։

Տեղացի քանի մը գիտակից երիտա-սարդներ, անմիջապէս ընդառաջ գա-ցին իբրեւ օժանդակ։ Իրենց ջանքե-րուն շնորհիւ, շատ չանցած ունեցանք մասնաճիւղ մը։

Ցուլիս 18ին Գ. Կ. Երանեանի բնա-կարանը հաւաքուելով, նախապէս արձանագրուած քանի մը երիտա-սարդներ, կարճ խորհրդակցութենէ մը վերջ, ընտրեցին ժամանակաւոր վարչութիւն մը, հետեւեալ անդամ-ներով.— Օր. Մելինէ Օսմանեան, ատենապետ, Գ. Մովսէս Գրքալըեան, նախագահ, Գ. Կարպիս Օսմանեան, քարտուղար, Գ. Ցարութիւն Շաքար-եան Գ. Կարօ Երանեան խորհրդական-ներ։

Նորակազմ վարչութիւնը իր առա-ջին նիստին աշխատանքի բաժանում կատարել յետոյ, որոշած է կազմա-կերպել երեկոյթ մը, իր պաշտօնա-կան բացումը կատարելու համար, սեպտ. 1ին շաբաթ երեկոյ Սալ Ան-տրէի մէջ։ Այս առթիւ Անիի աւերակ-ներու եւ հայկական հին դրամներու շուրջ խիստ շահեկան դասախօսու-թիւն մը պիտի ընէ յայտնի բանասէր Գ. Կ. Բասմաջեան, լուսային լապ-տերի ցուցադրութեամբ։ Մեր բարե-կամը խոստացած է պարբերաբար դասախօսել շարք մը նիւթերու մասին որոնք պիտի ծանուցուին «Ցառաջ»ի մէջ։ Նոյն երեկոյթին «Համազգայի-նի» մասին պիտի խօսի Գ. Մեղրակ Սասունի։

Սրտանց շնորհաւորելով այս գեղե-ցիկ ձեռնարկը, կը մաղթեմ կորով եւ յարատեւութիւն։

Թղթակից

Խօսք կ'արտաքսուի Մագլըմեան արք.

Արեւմի «Նոր Օրը» հետեւեալ տե-ղեկութիւնները կը հաղորդէ Մագլըմ-եան արք.ի արտաքսման շարժառիթ-ներու մասին, քաղելով իրաւասու շր-ջանակներէ.—

Օլիմպիա թատրոնին մէջ այս տար-ուան Մայիս 28ի անկախութեան հան-դէսին, ուր ներկայ գտնուած էին փոխ-վարչապետը եւ բազմաթիւ ե-րեսփոխաններ, ծանր վիրաւորանք մը նկատուած է հայ առաջնորդին բացակայութիւնը։ Նոյն թուականին «Արամազդ»ի մէջ հրատարակուած յօդուածը յայտնի կ'ընէր թէ ... ղած է որպէսզի հրաման ըլլայ ընդհ. ապահովութեան խիստ քննութիւն մը կատարելու։

Սոյն այցելութիւնը երեւան հա-նած է նախորդ տարիներու ընթաց-քին Հայաստանի խորհրդայնացումի տօներուն եպիսկոպոսին խօսած ճա-ռերը, սովետական գեսպանատան տրուած այցելութիւնները, Աղարէ-կովի մերկացումները։ Այս բոլորը, ինչ դասող այցելութիւնները օ-րը օրին արձանագրած են եւ նախա-րարութենէն տրուած քննութեան հը-րամանին առիթով մէջ բերուած են եզրակացնելով որ Մագլըմեան եպ.ի ներկայութիւնը վտանգաւոր է այս երկրի շահերուն, քանի որ իր ստորա-գրութեամբ տրուած գրութեան մը մէջ անգամ առաջնորդը յայտարա-րած է որ ինք խորհրդային համա-կիր քաղաքականութիւն կը վարէ։ Մինչեւ հիմա իշխանութիւնները կը պնդեն որ եկեղեցական մը բա-ցարձակապէս իրաւունք չունի քաղա-քականութեամբ զբաղելու։

ԱՐԴԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Պոլսոյ անկումը

«Էքօ տը Փարիզ»ի աշխատակիցը իր վերջին թղթակցութիւնը նուիրած է Պոլսոյ։ Նկարագրելէ յետոյ անոր հին ու նոր փառքերը, բնական գե-ղեցկութիւնները ու ... համատարած կորուստները, կը պատմէ.—

Պոլիս կը շէջի իբրեւ նաւահան-գիստ, իբրեւ մայրաքաղաք եւ իբ-րեւ օտար ազգերու կեդրոն։ Եւ այդ մասին ոչ մէկ կասկած։

Իբրեւ նաւահանգիստ Պոլսոյ շէջ-ման մասին շատ խօսուն են վիճակա-գրութիւնները։ 1907ին նաւահանգիստը 19.800.000 թոն կը հաշուէր։ Պատե-րազմէն ի վեր երբեք չբարձրացաւ այս թիւը, ընդհակառակն ինկաւ 1932ին հասնելով 7.400.000 թոնի, մօտ 2/3 չափով պակսած։ Եւ ծո-վուն հետ առեւտրական փոխանակու-թիւնը երբեք հին թափը չկրցաւ ստա-նալ։ Ցոյն միջնորդները, հեռանալով Թուրքիայէն, իրենց յաճախորդներն ալ քաշեցին Սելանիկ եւ Պիրէոս։

Իբրեւ մայրաքաղաք Պոլսոյ շէջ-ման մասին իբրեւ փաստ պէտք է արձանագրել սա թէ հիմա Էնկիւրիի արեւն է որ կը բարձրանայ։ Հազար-ներով պաշտօնեաներ, տասը տարիէ ի վեր, իրենց պայուսակները կապե-լով կը մեկնին դէպի Անատոլու։ Ա-մէն տարի որ կ'անցնի, Պոլսոյ վար-չական կազմէն կը խլէ անպայման մաս մը, դպրոց մը, քաղաքային կամ զինուորական հիմնարկութիւն մը։ Կառավարութիւնը հաստատուած է Էնկիւրիի մէջ, զինարանն ու ռազմա-կան նաւահանգիստը՝ Իզմիթի մէջ։ Պոլիս շատ տուժեց, նիւթական եւ փառքի տեսակէտով, այս տեղափո-խութիւններէն։ Մանաւանդ կ'ըսեն թէ քէ-մալական կառավարութիւնը վրէժխնդ-րութիւն մը կը ծնուցանէ հանդէպ ...ութեանները մայրաքաղաքին,— չեմ հաւատար։ Այսուհանդերձ ճիշդ է որ խրամատ մը բացուած է արդի Թուր-քիոյ եւ հին մայրաքաղաքին միջեւ։ Անատոլեան միստիքականութիւն մը հիմա Փոքր Ասիոյ մէջ կը դնէ ուժի աղբիւրը։ Ցեղային միստիքականու-թիւն մը այնպէս կ'ուզէ ներշնչել թէ Պոլսոյ յանձնուիլ ցեղախառն բնակ-չութիւնը ծնունդը անյայտ ժողո-վուրդ մըն է, որ անարժան է բաղ-դատման եղր ներկայացնելու համար Անատոլեան ժողովուրդին հետ։ Տա-կաւին կը քննադատեն Պոլիսը, որ չմասնակցեցաւ 1922ի ազգային պայ-քարին։ Բայց կը մոռնան որ Պոլիս օ-տար գրաւման տակ էր այդ ժամա-նակ։

Արդի Թուրքիոյ ամէնէն հեղինա-կաւոր գրողը, Ֆալիհ Րըֆգը, իր մէկ վէպին վերջաբանով հրաժեշտ կը կարդայ Պոլսոյ, հին աւանդութիւն-ներուն, անցեալին, բարք ու խառնա-նուրբ քաղաքակրթութեան, որ մա-սամբ ժառանգ կը մնար Բիւզանդիոն-ին, եւ կատարելագործուած էր շը-նորհիւ յաւիտենական շփման Արեւել-քի եւ Արեւմուտքի։ Վերջապէս մնաս — բարով կ'ըսէ Վոսփորին ու Ոսկեղ-ջիւրին, յաճախակի նկարագրութիւն-ներու պատճառով մաշած գեղեցկու-թիւններուն։ Թուրքը իր առնակա-նութիւնը եւ ուժը կը գտնէ վերադառ-նալով իր օրօրոցը,— նոր Թուրքիան կը դառնայ այն հողին վրայ, որ փոխն ի փոխ կը մրկի եւ կը սառի։

Այս տեսակէտը ճիշդ է թէ ծայրա-յեղ մարդու մը կողմէ կուգայ, բայց այդ տեսակէտը եւս կը հաստատէ ի-րականութիւնը թէ Պոլիս կը շէջի յամրաբար։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ՝ ՎՏԱՆԳԻ ՊԱՀՈՒՆ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդա-ծութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (4 օգոստոս).

— «Ո եւ է հայրենասէր Հայ չի կր-նար առանց սարսուռի մտածել այն-պիսի հաւանականութեան մը մասին, որ կը սպառնայ Հայաստանին միջազ-գային կամ ներքին ռուսական ծանր քաղաքութեանց պարագային։

Բնական է որ ամէն հայրենասէր ու սրտացաւ Հայ ուզէ նախօրօք մտածել նման աղետալի կացութեան մը պա-րագային հայ ժողովուրդի բնելիքի մասին։

Բնական է որ ամէն գիտակից եւ ազգասէր Հայ ուզէ նախապատրաս-տութիւններ տեսնել՝ նման վտանգի մը պարագային հայ ժողովուրդը լա-ւագոյն կերպով պաշտպանելու հա-մար։

Բնական է որ ազատատենչ հայու-թեան միակ քաղաքական կազմա-կերպութիւնն եղող Հ. Յ. Դաշնակ-ցութիւնը մեծապէս մտահոգուած ըլ-լայ հայ ժողովուրդին սպառնացող նման վտանգով մը, որուն անգամ մը արդէն ականատես եղաւ մեր այս սե-րունդը 1918ին։

Դժբախտաբար, հայութեան ծոցին մէջ բոյն են դրած խմբակցութիւն-ներ, որոնք ոչ թէ հայ ժողովուրդի ապահովութեան մասին կը մտածեն, այլ գիտակցաբար թէ անգիտակցա-բար կը ծառայեն օտար կառավարու-թեանց։

Այս խմբակցութիւնները յանձին հայանուն համայնավարներու եւ ռամկավարներու իրենց ամբողջ յոյսը դրած են Մոսկուայի եւ անոր միջո-ցով նաեւ անոր զինակից Էնկիւրիի վրայ։ Անոնք կը հաւատացնեն, թէ Հայաստանը երբեք պէտք չունի մտա-հոգուելու, քանի որ Մոսկուայի պէս պահապան մը ունի։ Անոնք հարկաւ կը ծածկեն իրենց հետեւորդներէն, որ Մոսկուա դիւրութեամբ կրնայ Էնկիւ-րիի յանձնել Հայաստանի «պաշտպա-նութիւնը»,— բան մը, որ անհաւար աղէտ մը պիտի ըլլայ հայ ժողովուր-դին համար։

Աւելորդ է ըսել, թէ եթէ խորհր-դային կառավարութիւնը ըլլար ազ-գային հայ կառավարութիւն մը, ըն-խէր հայ ժողովուրդի ծոցէն, անոր մանելիօրէն կապուած ըլլար Հայաս-տանի հետ եւ իր գերագոյն պարտա-կանութիւնը նկատէր Հայաստանի պաշտպանութիւնը, այն ատեն ներելի պիտի ըլլար տակաւին վստահիլ անոր կառավարութեան մը եւ յոյս ու-նենալ, թէ վտանգի պահուն ան պիտի ընէ իր լաւագոյնը՝ պաշտպանելու համար Հայաստանը։

Սակայն, Հայաստանը խորհրդային կառավարութեան համար պատահա-կան եւ չափազանց չնչին արժէք ներ-կայացնող օտար հողամաս մըն է, զոր ան կրնայ դիւրութեամբ լքել որ եւ է ատեն, եթէ Հայաստանի մէջ եղած իր բանակին պէտքն ունենայ ուրիշ ճա-կատի մը վրայ։

Շատ անգամներ մենք բսած ենք եւ նորէն կ'ըսենք, որ հայ ժողովուրդը ամէն բանէ առաջ եւ ամէն բանէ աւե-լի իր սեփական ուժերուն վրայ պէտք է յոյս դնէ։

Եթէ ան այդպէս չընէր, 1918ին ար-շաւող թուրք բանակը եւ իր կովկաս-եան զինակից Թաթարները պէտք է ամբողջովին բնաջնջէին հայկական պանդուխտները ամբողջ Կովկասի մէջ եւ այսօր գոյութիւն չպիտի ունենար նոյնիսկ այն փոքրիկ Հայաստանը, որ հայ ազգի գոյութեան գլխաւոր յենա-րանն է, ինչպէս է նաեւ հայ ազգի ա-զատութեան ու անկախութեան պե-տական անգնահատելի կորիզը։ Ամէն մարդ գիտէ, թէ մարտական հայու-թիւնը 1918ին, Հ.Յ. Դաշնակցու-թեան ղեկավարութեամբ, իր սեփա-կան ուժերով հերոսական դիմադրու-թիւն ցոյց տուաւ Թուրքերուն Բա-գուի, Կարաքիլիսէի եւ Սարդարա-պատի մէջ եւ այդ կերպով ոչ միայն փրկեց իր ֆիզիքական գոյութիւնը, այլ եւ հիմք դրաւ իր ուրոյն ազգային պետական գոյութեան»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿՈՏՐԱԾ ՔԻԹՈՎ ՄԱՐԴԸ

— Ահա «Մանէջ» մը, ըսաւ Թարլա-յըն։

Մեր օտարականը, բոլորովին տար-ուած կը մնար։ Գլխարկին եզերքը ձախ աչքին վրայ իջեցուց, լուլէն պատսպարելու համար։

— Մեկնինք, մըմնջեց Թարլայը-նի, լուզելով շատ հետաքրքիր երե-փի, բայց մեծապէս զարմացայ, երբ օտարականը դէմքը նկարէն, եւ դար-ձնելով, խօսքն ինծի ուղղեց։

— Կը տեսնէք, պարոններ, ըսաւ յը-...թեամբ, ես գիտեմ թէ մարդ մը ի՛նչ ձեւով կը սպաննուի... Այնքա՛ն մարդիկ սպաննած եմ որ...

— Բանակի՞ն մէջ, հարցուց Թար-լայըն։

— Ո՛չ, պարոն, պատասխանեց օ-տարականը աշխուժութեամբ. ո՞ր բանակին կ'ուզէք ակնարկել... Ես Ջէյթունցի մըն եմ։

— Ներեցէ՛ք, ըսի, ի՞նչ մըն էք...

Ինծի նայեցաւ, զսպուած բարկու-թեամբ լեցուն աչքերով, եւ այն ատեն ըմբռնեցի, որ իր քթին կոտրուածքը անտարակոյս պէտք էր վերագրել վէ-րի մը, որ իր հակառակորդներուն շատ սուղի նստած էր։

— Ջէյթունը, ըսաւ, Հայաստանի մէջ բերդ մըն է, որ ամբողջ հինգ հա-րիւր տարի զէնքը վար դրած չէ. սա-կայն հիմա ան մոխրակոյտի վերած-ուած է։ Ջէյթունցիները Հայաստանի լեռնականներն են։ Ուրեմն ես Հայ մըն եմ։

— Ա՛հ, որքա՛ն կը ցաւիմ ձեր վը-րայ, յարեց Թարլայըն։

— Ինչո՞ւ, բողոքեց Հայը խրոխտ-ալով։

— Որովհետեւ, այնքա՛ն չարչա-րանքներ կրեցիք, չէ՞, ըսաւ Թար-լայըն, բոլոր այդ ջարդերը, այդ...

Օտարականը կատաղի նայուածք մը նետեց մեր վրայ, արհամարհող խն-դուքով։ Ա՛հ, այդ խնդուքը մինչեւ պի-տի յիշենք զայն։ Ետքը ձեռքը բար-ձրացուց ու թեթեւօրէն Թարլայընի ուսին զարկաւ։

— Մտիկ ըրէ՛ք, ըսաւ, ձեր խօսե-լու կերպը զիս կ'ալլկեցնէ։ Անտարա-կոյս, Թուրքերը շատ Հայեր սպան-նեցին, բայց վերջիններն ալ աւելին փո-խադարձեցին։ Կրնամ ձեզ վստահե-ցնել, որ այդ ընթացքով, այդ հինգ հարիւր տարուան շրջանին, Հայերը շատ աւելի Թուրքի կոտորած պատ-ճառ եղան, քան Թուրքերը Հայ ջար-դեցին։ Ահա թէ ինչո՞ւ, Հայրենի-քովս կը հպարտանամ։ Ու խնդրեմ, պարոններ, հաւկցուցէք ձեր Հայրե-նակիցներուն, որ մենք աւելի պէտք ունինք զէնքի, քան թէ իրենց մաշած տափաններուն։ Նոյն իսկ մեզի շատ աւելի մեծ ծառայութիւն մը մատուց-ած կ'ըլլաք, եթէ չխօսիք Հայերուն մասին սարէն ու ձորէն, գիտցած-չգիտցած։ Մնաք բարով պարոն-նե՛ր։ Հաւանաբար իմ մասիս դեռ պի-տի լսէք։ Ներկայիս պաշտօն ունիմ Անգլիոյ հետ ունեցած յարաբերու-թիւններով զբաղելու։

Ան հեռացաւ։

— Այս մարդուն լսածը, դեռ չէի ճանչցած, մըմնջեցի։ Իրենց մասին սխալ կարծիք ունէի... Դիտեցի՞ք, ի՛նչ լաւ անգլերէն կը խօսի։

— Հը՛մ, ըսաւ Թարլայըն, մտած-կոտ երեւոյթով։ Եթէ Հայ չըլլար, Հայ եմ պիտի չըսէր, չէ՞։

— Ես այս առթիւ գիւրապատած մէկը բնաւ չեմ տեսած, պատասխա-նեցի։

— Դուք ալ նոյնը եղած կ'ըլլայիք, եթէ ձեր մանուկ հասակէն, կոտո-րածներու եւ մարտիրոսութեան են-թարկուէիք։ Եթէ ձեր բոլոր արձա-կուրդի պահերուն հալածուէիք կա-տաղի Թուրքերէ եւ կամ Ջէրքէզ մա-նուկներու արիւնով կարմիր խանջար-ներ կրող կոպիտ Քիւրտերէ։

— Ա՛հ, ո՛չ, ո՛չ Ջէրքէզները, ըսի, որովհետեւ մասնաւոր համակրու-թիւն մը ունիմ Ջէրքէզուհիներու հա-մար։ Բայց Թարլայըն յամառեցաւ, աւելցնելով թէ Ջէրքէզուհիները ընդ-հանրապէս գիրուկ կ'ըլլան եւ երիտա-սարդ ալ կը մեռնին։

×

Նոյն օրուան կէս գիշերուան ատեն-ները, Քլարինճի մօտ, Գրուք Սթրիթ գտնուող տան մը մէջ հաւաքուած էինք։ Խումբ մը բարեկամներու հետ ճաշելէ յետոյ, պրիճ կը խաղայինք։

Խաղընկերներէն մէկուն մեկնումով, մենք ալ դուրս ստրդեցանք, ուղղուե-լով դէպի Թարլայընի կառքը, որ Քլարինճի մօտ կայան մը գտած էինք։

Այդ ժամուն, Գրուք Սթրիթ անս-րոշ դիմագիծ կը ստանայ. խոր քունի մը եւ առանձնութեան միջեւ, տեսակ մը մթնշաղ, ուր մերթ ընդ մերթ հա-րուստ ինքնաշարժներու լուսարձակ-ներ կը ժայթքին, որոնք մարգարիտ-ներով եւ գոհարեղէններով պճնուած շնորհալի տիկիններ կը տանին դէպի Կրօսվընըր Սքուէրի կեդրոնը։

Ինքնին հասկնալի է, ըսել թէ Քլա-րինճ ունի իր օրէնքները, որուն չափով երիտասարդութիւնը կը պարէ։

Այսուհանդերձ, շատ քիչ անցորդ-ներ կան, նմանապէս հապճեպով իրենց կառքերը քշող քիչ սեփականատէր երիտասարդներ։

Այդ պահուն, երիտասարդ մը մեր քովէն, հովի պէս արագ, սլանալով անցաւ պողոտային մէջտեղէն սուրա-ցող ինքնաշարժի մը ետեւէն։ Կառքը կանգ առաւ Կրօսվընըր Սքուէրի մօ-տերը եւ չեմ գիտեր, թէ ինչպէս երի-տասարդը անհետացաւ։

Ցիրուն մէջթի հեռաւորութենէն, չկրցանք որոշ կերպով զանազանել, ա՞յր մըն էր թէ կին մը, որ կառքէն իջնելով մտաւ տուն մը։ Սակայն մե-զի այնպէս թուեցաւ, թէ բաւական թեկնեղ, կարճահասակ մարդ մըն էր։

Ետքը կառքը հեռացաւ։ Գալով եռե-ւէն վազող երիտասարդին, մէջտեղ չկար։

— Ես սակայն զուարճանալու հա-մար չէր որ այս բանը ըրաւ, ըսաւ Թարլայըն։

— Թերեւս յաղթելու գնաց, բսի. ո-րովհետեւ շատ առաջ կ'ընէր եւ իր վազքը կառքին ետեւէն, զայն քրտն-ցուցած պէտք է ըլլայ։

— Հարկաւ պիտի հասկնանք, ը-սաւ Թարլայըն։

×

Վերադարձանք Գրուք Սթրիթ, ու անցանք այն տան առջեւէն, ուր ան-հետացած էր կառքէն իջնող մարդը, այս տունը միւսներուն նման տուն մըն էր, մութ եւ լռակեաց եւ որով-հետեւ գրեթէ փողոցին անկիւնը կը գտնուէր, Կրօսվընըր Սքուէրին շը-ջանը բրինք։ Երբ որ անկիւնը հաս-նելու վրայ էինք, երիտասարդ մը խիստ գերագրգիռ վիճակի մատ-նուած, մեզի զարնուեցաւ։

— Ահա, ըսաւ Թարլայըն։

— Ներողութիւն, ըսաւ օտարակա-նը։

ՌԱՖԱՅԷԼ ԱՐԼԷՆ

(2)

թեան հոլովման մասին: Ազգային – ընկերվարութիւնը չպիտի պատժէ անհաշտները կամ չարամիտները, «ոչ» ըսած ըլլալնուն համար, բայց անոնք թող գիտցած ըլլան թէ որ եւ է պարագայի մէջ թոյլ չպիտի տանք որ իրենց ժխտական դիրքով որ եւ է քարոզչութիւն կատարեն ժողովուրդի ծոցին մէջ: Մենք անոնց գլխուն պիտի իջեցնենք մեր երկաթեայ բռունցքը, եթէ անձնատուր ըլլան ոճրապարտ արարքներու, վտանգելով բարեկարգութիւնը եւ ապահովութիւնը:

Թո՛ղ ուղղամտօրէն քննադատեն դժուարին խնդիրներու լուծման եղանակները, պայմանաւ որ ապացուցանեն թէ իրենք կրնանաւելի լաւ ընել: Բայց այդ քննադատութիւնները սահմանափակուած են կենսական մեծ խնդիրներով զորս Առաջնորդը առանձին կը կարգադրէ: Ամէն քննադատութիւն պէտք է լռէ մեր Առաջնորդին՝ Ա. Հիթլէրի առջեւ: Երբ Առաջնորդը կը խօսի եւ կը հրամայէ, բոլորը, բոլորը անխտիր պէտք է անոր հետեւին եւ հնազանդին առանց վերապահութեան »:

⁂ Մոսկուայի թերթերը գոհունակութեամբ կը շեշտեն թէ օգոստոս 19ի հանրաքուէն ալ հաստատեց որ բուռն ընդդիմութիւն կը տիրէ օրուան իշխանութեան դէմ: Անոնց կարծիքով, հինգ միլիոն ժխտական ձայները մեծ մասով կը պատկանին համայնավարներու: Համպուրկի քուէարկուներէն հարիւրին 20ը ոչ պատասխանած է, հակառակ անոր որ Հիթլէր այդ քաղաքին մէջ խօսեցաւ իր միակ ճառը:

Ինչպէս վար իջաւ օդապարիկը

»»»··«««

ԳԻՒՂԱՑԻ ՄԸ, ՔԱՐԻՒՂԻ ԼԱՊՏԵՐՈՎ...

Պելճիքացի փրոֆ. Քոզինս, որ ստիպուեցաւ իր օդապարիկը իջեցնել Լուպլիանայի մէջ (Եուկոսլավիա), հետեւեալ պատմութիւնը հաղորդեց մամուլին.

— « Շատ արագ բարձրացանք: ժամը 3ին հասած էինք 15,500 մեթր բարձրութեան. ջերմաչափը կը ցուցնէր 0: Այդ կէտէն անդին սկսանք նեղուիլ ցուրտէն եւ խոնաւութենէն: Որպէսզի կարենանք վար իջնել գիշերը, որոշեցինք չբարձրանալ 16,000 մեթրէն վեր: ժամը 6.15ին որոշեցինք վար իջնել: ժամը 6ին կը գտնուէինք հունգարական, աւստրիական եւ սերպիական սահմաններուն վրայ եւ յարմար գետին մը փնտռելով, գտանք սեխի դաշտ մը: Վայրէջքը տեղի ունեցաւ բնականոն պայմաններու մէջ: Օդապարիկին նաւակը նոյն իսկ գետին չդպաւ եւ գիւղացիներ հասնելով բռնեցին: Այդ պահուն, դուրս ելեր էի, երբ տեղի ունեցաւ պատահար մը որ կրնար եղերական հետեւանքներու յանգիլ: Գիւղացի մը ուզելով տեսնել օդապարիկին ներսը, մօտեցաւ քարիւղի լամբով մը եւ կը պատրաստուէր ներս մտնել նեղքէ մը որ երեսուն դրամ մը մեծութիւնն ունէր: Վազեցի եւ ձեռքէն խլեցի լամբարը, օդապարիկէն երկու մեթր հեռաւորութեամբ, այլապէս անխուսափելի էր առեղի պայթիւն մը, քանի որ տակաւին վեց հազար խորանարդ մեթր վառելանիւթ ունէինք: Այդ պատահարէն յետոյ, օդապարիկը պարպուեցաւ հետզհետէ. բայց բուռն փոթորիկ մը պայթելով, չկրցանք նորէն ներս մտնել եւ հոն ձգեցինք: Գիւղին վարժապետը եկաւ հիւրընկալեց մեզ: Յետոյ եկաւ ռուսիկան – գինուոր մը որ քաջերախտաբար գերմաններէն գիտէր. այլապէս բան չպիտի հասկնայինք մեր շրջապատէն»:

Թանկագին հնութիւններ Փիւնիկեցիներու մասին

Ճիպէլի մէջ (Լիբանան) վերջերս, շատ արժէքաւոր հնութիւններ գտնուած են: Երեւան հանուած է անագապղինձի կտոր մը որուն վրայ *Փիւնիկէ* փորագրուած է: Պրոնզի այդ կտորը 20 սանթիմէթր երկայնութիւն եւ 10 սանթիմեթր լայնութիւն ունի: Այս փորագրութիւնը կուգայ վերջնապէս հաստատել թէ Փիւնիկեցիները հնութեան ամէնէն վարպետ փորագրիչներն էին եւ թէ անոնք եղան Եւրոպայի այբուբէնը ստեղծողը:

Անագապղինձի այս կտորէն զատ գտնուած են 340 հնութիւններ, որոնք կը ներկայացնեն, աստուածներու մարդկային եւ կենդանական արձաններ, զէնքեր, սուրեր եւայլն, մէկ մասը պրոնզէ, մէկ մասն ալ ոսկեզօծ պրոնզէ:

ՅԱՌԱՋԻ ԳԻՆԸ 1.95

Նկատի առնելով ցորենի եւ ալիւրի գիներուն անկումը, Սէնի նահանգապետութիւնը հրահանգեց որ հացին քիլօն ծախուի 1.95ի, սկսելով այսօրուընէ, ուրբաթ, 24 օգոստոս:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ազգային հերոս Զօր. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ գերեզմանին, իր մահուան տարեդարձին առիթով, կազմակերպուած Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2ԻՆ

կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը:

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Քաշան սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ժողովի կը հրաւիրէ Մշոյ, Մուրատ, Վռամեան եւ Արղութեան խումբի բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Գուրս Լաֆայէթի սրճարանը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Գաւ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Միութեան Գրագարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄՈՒՐԱՏ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ
եւ հովանաւորութեամբ՝ *ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ*
Այս կիրակի ՄԷՕՏՕՆԻ անտառին ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ մօտ:
Բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն եւայլն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ «Վրէժ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
հովանաւորութեամբ՝ *ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ*
եւ մասնակցութեամբ՝ *Զ. Ո. Մ. «ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ» ՆՈՒԱԳԱԽՄԲԻ*
Այս կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ երեկոյ
Ծառերու հովանիի ներքեւ եւ Պաղ Աղբիւրի մօտ
Գ. Յ. ԳՄՊԼԵԱՆԻ ագարակին մէջ (LABARON)
կը խօսին. ՍԷՆ Ժէրոմի ֆրանսական վարժարանի տէօրէն՝ ընկերվարական
Mr. GASTON BERTRAND *ընկերուհի ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ*
և ընկեր ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ.

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մեներգներ, հայերէն եւ ֆրանսերէն արտասանութիւններ եւյլն.: Պեր. Տէր եւ Տիկին ՂՈՉԱՐԵԱՆ պիտի ներկայացնեն զաւեշտ մը:

Մուտք՝ պարգեւաբաշխութեան մասնակցութեամբ 2 ֆրանք:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած *Զ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ՔԱՅՄԱՆ ԱՌԹԻՒ*
Այս կիրակի առաւօտ ժամը 8էն մինչեւ իրիկուն
Պ. Կ. ԿԱՐԻՆԵԱՆԻ օդասուն պարտէզին մէջ
(Sentier des Longchamps, Bagneux)
Կը խօսի՝ Տիկին ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ
Գեղարուեստական բաժին եւ նուագ: Հայկական եւ եւրոպական պարեր:
Կը ներկայացուի՝ *«ԱՐԻՍՈՂՈՄ ԱՂԱ»* մասնակցութեամբ ծանօթ դերասաններ Պ. Գ. ԿՈԹԻԿԵԱՆԻ եւ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ:
Յախքերու մասնակցութեան համար մուտք 3 ֆրանք:
Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Պանեօ:

ՊԱՅԾՈՒՈՅ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ալֆորվիլի Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին կողմէ
ի պատիւ նախորդ Վարչութեան
Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ, Ալֆորվիլ
Գեղարուեստական բաժին փոքրիկներու կողմէ: Մուտքը ազատ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ի յիշատակ ողբացեալ Տիկ. Զապէլ Ասատուրի (*Սիպիլ*) եւ Յովհաննէս Չիֆթէ – Սարաֆի (*Յ. Ասպետ*): Կազմակերպուած Պոլսեցիներու Միութեան (հիմնուած՝ 1931ին) կողմէ եւ մասնակցութեամբ Մարսէյլի Ազգասիրականին, Գպրոցասէր Տիկնանց Միութեան, Հայ կապոյտ խաչին, Հայ Ուսանողական Միութեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին: Այս կիրակի *ՓՈՍՏՈՅի* Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցիին մէջ

Եկեղեցական արարողութենէն վերջ ազգայիններ կը կատարուի պարտէզին մէջ

կը խօսին՝ *ՏԻԿ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ եւ Պ. ԵՂԻՇԷ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ.*

Հոգեհանգիստը կը սկսի ժամը 11ին

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ *Ֆր. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ,*
Այս Կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8,
կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը.

„ՅԱՌԱՋ”Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Եւ այդ չէքը ամերիկեան դրամատան մը Լոնտոնի մասնաճիւղին վրայ քաշուած էր, այնպէս չէ՞... լաւ. դիւանդնութենէն քանի մը օր վերջը Քինկ Ուիլեամ փողոցէն կ'անցնէի — ճաշի ատեն ըլլալով պտոյտի ելած էի — երբ տեսայ որ Ճէնինկզը դրամատունէն դուրս կ'ելլէր...

Ուոմըրզլի հակառակ իր փորձառութեան եւ վերապահ խառնուածքին, հազիւ կրցաւ զսպել իր զարմանքը:

— Դուք տեսա՞ք, խօսեցա՞ք իրեն հետ, հարցուցի՞ք թէ ինչ կ'ընէր այնտեղ

— Ոչ, պատասխանեց դրագիրը շատ կ'աճապարէի... չետակը շատ մտերիմ ալ չէինք իրարու հետ որպէսզի այդ տեսակ անձնական խնդրի մը մասին հարցումներ ընէի իրեն... միայն թէ անիկա գացած էր այն դրամատունը որուն անունը յիշուած էր ձեր վկայութեան մէջ...

Ուոմըրզլին ալ այնպէս զարմացաւ երբ մթերանոցէն դուրս կուգար: Ինչո՞ւ գործի վրայ էր այդ Ճէնինկզ կոչուած տղան, ամէն ինչ ցոյց կու տար թէ անիկա ծածուկ գործեր կը տեսնէր: Շիտակ, դրամատուն գնաց: Այո, Ճէնինկզն այնտեղ գացեր եւ տեղեկութիւններ հարցուցեր էր Ալֆրէտ Ճէքքինի մասին՝ դիւանդնութեան յաջորդ օրն իսկ: Դրամատունը որ եւ է տեղեկութիւն չունենալով, տղան մեկներ էր ու ալ մէջտեղ չէր ելեր:

Ոստիկանը կը զարմանար հիմա թէ Ճէնինկզն ինչո՞ւ հոն գացեր էր: Ալ ապահով էր որ անիկա տարօրինակ եւ մութ դեր մը կը կատարէր Քարթ – րայթ Կարտընսի հարցին մէջ: Այդ միտքը չարչարեց զինքը: Սկիզբները խենթի տեղ դրած էր զայն: Գատակելու համար թոյլ տուած էր որ իրեն ընկերանար Փրէսմորի տունը, խորհելով որ թերեւս անիկա կ'ուզէր գոհացնել մտաւոր հետաքրքրութիւն մը: Բայց հիմա կը տեսնէր որ Ճէնինկզն պարզամիտ ու յիմար արտաքինին տակ ծածկուած էր խորամանկութիւն մը եւ այդ գործին սկիզբէն ի վեր ինքն իր գլխուն բաներ մը կը սարքէր: Սակայն ի՞նչ... Հարցաքննութեան օրը իր բոլոր գիտցածները պատմա՞ծ էր ան. ճշմարիտ կերպով ներկայացուցա՞ծ էր Ալֆրէտ Ճէքքինի մահուան տեսարանը: Կա՞ր մէկը զոր մէջտեղ հանել չէր ուզեր: Արդեօք մէկը դրա՞մ կուտար իրեն՝ անունը գաղտնի պահելու համար:

Ատիկա հաւանական կը թուէր. գործը ձգեր էր, հասցէն փոխեր էր եւ առոք, անոր ալ բանը էր թէ ձեռքը դրամ հասեր էր. մէկուն՝ « պիտի ճամբորդեմ » ըսեր էր, ուրիշի մը « պիտի ամուսնանամ »: Այս ի՞նչ խաղ էր եւ իրմէ զատ, ո՞վ կար անոր մէջ:

Այս ենթադրութիւնները պատճառ եղան որ Ուոմըրզլի այդ օրը երկու ժամ յատկացնէ Ալֆրէտ Ճէքքինի գործին: Քանի մը անգամ կարդաց դատարանին հարցաքննութեանց պաշտօնագիրը, ուշքէ անցուց հետզհետէ հաւաքուած հաւաստար տեղեկութիւնները ինչպէս նաեւ իր յուշատետրը որուն մէջ որոշ եւ յստակ բաներ չկային:

Յետոյ որոշեց ծայրէն սկսիլ իր քննութիւնները: Նախ եւ առաջ ճամբայ ինկաւ դէպի Եուսթըն պանդոկը որպէսզի հարցաքննէ ծառան Ալֆրէտ Ճէքքինի չարժումներուն մասին՝ դէպքին իրիկունը:

Բայց պանդոկ հասնելուն, լսեց ուրիշ անյայտացումի մը պատմութիւնը: Ծառան՝ տասներկու, քսան տարեկան տղայ մը, գործի չէր եկեր նախորդ իրիկունը եւ մէջտեղ չկար այդ օրն ալ: Համաձայն ոստիկանին տեղեկութիւն տուող մարդուն, անիկա պաշտօնին գլուխը պէտք է ըլլար հինգուկէսին. ոչ եկեր էր, ոչ ալ նախապէս իմացուցեր էր իր բացակայութիւնը

Սովորական պայմաններու մէջ, ոստիկանը կարեւորութիւն չպիտի տար այդ բացակայութեան. թերեւս տղան հիւանդ էր եւ մէկը չունէր լուր ղրկելու համար, պիտի խորհէր ան:

Բայց երբ յիշեց որ գիշերան աղջիկն ալ խորհրդաւոր կերպով անյայտացեր էր նոյն թաղին մէջ, նոյն օրը նոյն ժամուն, իր կասկածները աւելի զօրացան եւ եզրակացուց թէ այդ երկու անյայտացումները, տարօրինակ կերպով, կապ ունէին իրարու հետ:

— Ո՞ւր կը բնակէր, հարցուց Ուոմըրզլի. անպատճառ պէտք է զինքը տեսնեմ...

— Գիտեմ, պատասխանեց մարդը. այս մօտերը՝ Ակումբ մը կը բնակի... Իրեն պէս շատեր կան այնտեղ ինչպէս նաեւ մեր ծառաներէն քանի մը հատ... աժանագին տեղ մըն է եղեր ...

Գաղտնի ոստիկանը Ակումբ գնաց եւ հարցումներ ըրաւ պաշտօնեային:

Ուրիշ տարօրինակ ու անբացատրելի գաղտնիք մըն ալ ցցուեցաւ իր առջեւ: Տղան երէկ գիշերուընէ ի վեր այնտեղ չէր:

— Ձեզ գիտեր թէ ուր է, ըսաւ մարդը. երէկ իրիկուն, սովորական ժամուն դուրս ելաւ... գիշերը չի վերադարձաւ, վստահ եմ...

— Գանձո՞ւկ կ'երթար, պաշտօնեայի տարազը հագա՞ծ էր...

— Այո, սեւ բանկոն, ճերմակ փողկապ ... շատ շիք տղայ էր, նոփնոր հագուստ եւայլն...

— Ժամը քանի՞ն կը վերադառնար ընդհանրապէս...

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

[illegible] Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
[illegible]	250	[illegible]	
Ամերիկա	200	[illegible]	
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 25 ՕԳՈՍՏՈՍ — SAMEDI 25 Aout 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année No 2582 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒՆ ԴԻՄԱՑ

Վերջերս խստացած են ստուգումները՝ օտար բանուորներու առ հարիւր համեմատութեան մասին:

Աշխատանքի նախարարութեան կողմէ նշանակուած մասնագէտ քննիչներ յանկարծ մտնելով գործարան մը կամ արհեստանոց մը, ամէն յարաբերութիւն կը դադրեցնեն եւ քննութիւն կը կատարեն, հաստատելու համար թէ բանուորներու հարիւրին քանին օտարականներ են:

Եթէ ստուգուի որ օտարականներու թիւը կ'անցնի օրէնքին որոշած չափը — 10 առ հարիւր — անմիջապէս տեղեկագիր կը կազմուի եւ գործատէրը պատասխանատուութեան կը կանչուի:

Անշուշտ այս վերջինն ալ իր բռնելիքներն ունի: Գործեր, արհեստներ կան ուր Ֆրանսացի աշխատաւոր չի ճարուիր: (Կօշիկ շինել, ձեռքի կարուձեւ, ագիւսի, ձգախէժի եւ ուրիշ տաժանելի գործեր)

Ամէն պարագայի մէջ, ամբաստանող իշխանութիւնը պէտք է ապացուցանէ թէ Ֆրանսացի բանուոր ունէր, բայց գործատէրը նկատի չէ առած, գիտակցաբար խախտելով օրէնքը:

Պարագայ մը եւս,— այս կարգի ստուգումներու առթիւ, գեր կը կատարեն ոչ միայն պաշտօնական քննիչները, այլեւ դուրսէն մարդիկ, մրցակիցներ կամ թէ ազգայնականներ, մանաւանդ երբ գործատէրն ալ օտարական է:

*

Ուրեմն, տագնապ մը եւս՝ օտար բանուորներուն համար:

Իսկ մենք, Թուրքերուն հետ միասին, ըլլալով օտարին օտարը, անշուշտ կը հասկնանք թէ ինչ կը նշանակէ այս օրինական հետապնդումը:

Գործատէրը Ֆրանսացի ըլլայ թէ օտար, շատ բարակ չի նայիր, օրինապահ երեւալու համար: Եթէ չկարենայ կեղեքել, օրէնքին տառն ալ յարմարցնելով, փոքրերին դուռը կը ցուցնէ օտարին, յատկապէս անճարին:

Արդ, հայ աշխատաւորները ո՞ր մէկ անակնկալը պիտի կրնան դիմաւորել, առանց նիւթին կազմակերպութեան մը:

Այս առթիւ, ստիպուած ենք նորէն յիշեցնել պահանջ մը, զոր արծարծեր էինք յուլիս 25ին եւ օգոստոս 2ին:

Շատ կարճ էր մեր բանաձեւը.

— «Քանի որ «ազգ»ը անհրկած է եւ թափթփած, ինչո՞ւ բանուորը ինք չխորհի կեդրոնական հասցէի մը մասին: Հոգ չէ թէ միայն իրեն յատուկ ըլլայ»:

Այս առաջադրութեամբ, անհրաժեշտ կը գտնէինք հիմնել գրասենեակ մը, եթէ կ'ուզէք՝ Արհեստակցական Խորհուրդ մը, ստանձնելու համար հայ բանուորներու հոգատարութիւնը:

Այդպիսի գրասենեակի մը գլխաւոր պաշտօնը պիտի ըլլար.—

1. Ուղղակի կապ հաստատել երկրին վարչական իշխանութեանց, օրինաւոր սէնտիքաներու եւ տեղաւորման գրասենեակներու հետ:
2. Կազմել ցանկը՝ օրինական կամ պատահական դժուարութեանց մատնուած բանուորներու:
3. Գտնել ներկայացուցիչներ՝ ճարտարարուեստական եւ հողագործական շրջաններու մէջ
4. Հետեւիլ գործազրկութեան տագնապի երեւոյթներուն
5. Հաստատել սնտուկ մը, գործազրկութեան նպաստէն զրկուած բանուորներու համար:

Ձեռնարկին անհրաժեշտութիւնը ընդունելէ յետոյ, դիւրին է ձեւակերպել մանրամասնութիւնները:

Գլխաւոր հարցը այս է.— կացութիւնը երթալով կը բարդանայ: Տակաւին չեն երեւար մօտաւոր բարելաւման մը նախանշանները: Ամէնէն բանուկ հաստատութիւնն իսկ, որ դիմացած էր մինչեւ հիմա, առ նուազն կրճատումներ կը կատարէ: (Յիշեցէք Վիէնի պարագան):

Միւս կողմէ, բազմաթիւ հայ բանուորներ անճար վիճակի մատնուած են օրինական պատճառներով, անհոգութեամբ կամ անգիտութեամբ, եւ ի զուր աջ ու ձախ կը դիմեն:

Այս հոգերուն դիմաց, կան պաշտօնական կամ անհատական գրասենեակներ, բայց կը պակսի բուն «օֆիս»ը, յատկապէս բանուորական հոգերու նուիրուած եւ բանուորներու ձեռնհասութեան յանձնուած հաստատութիւնը:

Անցեալ օր ընթերցող մը գրած կ[illegible] թէ Հայր. Միութեան կողմէ բնորոշուած մարմին մը կրնայ արժանաւորապէս վարել այս գործը:

Մենք մինչեւ հիմա չենք [illegible] ծրագրի եւ ընտրութեան մանրամասնութիւններով, որ կրնան [illegible] խորհրդակցական ժողովի մը մէջ:

Կարեւորը այն է որ, այս տարրական ձեռնարկն ալ չպղտորի, իր բնական ճամբէն չշեղի անձնական հայրենասիրութեամբ, կուսակցական մոլեռանդութեամբ կամ թերխաշ մարգարէներով:

Բանուորները իրենք են որ, տեսակ մը խնամատարութիւն կամ հոգաբարձութիւն պիտի ստեղծեն իրենց համար, արհեստակցական հոգերը լուծելու համար: Որ եւ է արտաքին միջամտութիւն, նախաձեռնութիւն այս կամ այն ուղղութեամբ՝ ուրիշ հետեւանք չպիտի ունենար եթէ ոչ փորձանք մը եւս աւելցնել եղածներուն վրայ:

Գործին թէ՛ նախաձեռնութիւնը թէ՛ կազմակերպումը կը պատկանի բանուորներուն:

Ուրեմն, ամէնէն առաջ անոնք պէտք է լուսաբանեն եւ լուսաբանուին, ճամբան հարթելու համար:

Ո՛վ որ գործնական ծրագիր մը կամ թելադրութիւններ ունի, թող արտայայտուի հրապարակաւ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԻԷՆԻ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

Վիէն, 23 օգոստոս (*Յառաջ*).— Գ. Փէլէի կօշիկի գործաւորները որ գործադուլ յայտարարած էին օգոստոս 16ին, այս առաւօտ վերսկսան իրենց աշխատանքները: Բոլոր բանակցութիւնները վիժեցան: Գործատէրը անդրդուելի մնաց օրավարձերու կրճատման վրայ: Բանուորները հաշտարար դատարանի միջամտութիւնը խնդրեցին, 1882ին ընդունուած օրէնքի մը համաձայն: Գործադուլի 5րդ օրը երկու կողմի պատուիրակները ներկայացան հաշտարար դատարանին, գործաւորները ընդունեցին իրենց օրավարձերու վրայ եղած կրճատումներուն կէսը, բայց գործատէրը հոս ալ ոչ մէկ զիջում չըրաւ եւ յայտարարեց որ եթէ քանի մը օր եւս շարունակեն գործադուլը, ճարահատ գործարանը պիտի փակէ: Առայժմ բանուորները վերսկսած են աշխատանքը, առանց որ եւ է միջադէպի: Հայ գործաւորներս այս խնդրի մէջ շատ լուրջ գտնուեցանք: Բոլորս ալ մէկ մտածում ունէինք, առանց խտրութեան: Երանի թէ մեր ներքին գործերու մէջ ալ այսպէս մէկ մտածում ունենայինք: Գ. Մ.

Ռուս-ճափոնական վէճը Մանչուրիոյ մէջ

62 ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ճափոնի հեռագրական գործակալութիւնը պաշտօնապէս կը ծանուցանէ թէ 62 խորհրդային պաշտօնատարներ եւ պաշտօնեաներ ձերբակալուած են Մանչուրիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք վերջին արկածներու: Մանչուրիոյ կառավարութիւնը կ'ըսէ թէ այդ արկածները սարքած են երկաթուղիի խորհրդային պաշտօնատարներն ու պաշտօնեաները, աւազակներու մեղսակցութեամբ: Օգոստոս 20 — 22 Մանչուրիոյ ոստիկանութիւնը մեծ գործունէութիւն ցոյց տուած է, 14 նոր ձերբակալութիւններ կատարելով:

⁂ Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնն ալ իր կարգին կը պատմէ թէ խորհրդային կալանաւորները վայրագութեանց եւ տանջանքներու կ'ենթարկուին Մանչուրիոյ բանտերուն մէջ, որպէսզի խոստովանութիւններ ընեն: Վերջին քանի մը օրերու ընթացքին ճափոնական ոստիկան-զօրքը 16 նոր քաղաքացիներ ձերբակալեց Խարպինի մէջ: Խորհրդային փոխ-հիւպատոսը ուժգին բողոքագիր մը ուղղեց, պահանջելով անյապաղ ազատ արձակել խորհրդային քաղաքացիները:

«Իզվեստիա», խորհրդային իշխանութեան պաշտօնաթերթը, կը հերքէ այն լուրերը թէ գաղտնի համաձայնութիւն մը կնքուած է Ճինաստանի հետ:

Նոր վախեր Աւստրիոյ մասին

Վիէննայէն կը հեռագրեն.— Երկար ատենէ ի վեր կառավարական շրջանակներու մէջ այն համոզումը կը տիրէ թէ հիթլէրական տարրերը նոր յարձակողականի մը պիտի ձեռնարկեն Աւստրիոյ դէմ: Պերլինի մէջ յուսահատած չեն Աւստրիան Գերմանիոյ միացնելու ծրագրէն: Կասկած չկայ թէ Աւստրիոյ հիթլէրականներուն ղեկավարը կը շարունակէ դաւեր սարքել, մանաւանդ որ մեծագումար դրամ ունի իր տրամադրութեան տակ: Հազարաւոր կամաւորներ կը վերակազմուին եւ կը վերազինուին Գերմանիոյ մէջ:

Միւս կողմէ, գերմանական թերթերը խօսելով Աւստրիոյ վարչապետին եւ Մուսոլինիի վերջին տեսակցութեան մասին, կ'ըսեն թէ Գերմանիա չի կրնար հանդուրժել որ Աւստրիան եւրոպական Մանչուրիայի մը վերածուի:

Թուրքիոյ լեզուական երկրորդ համաժողովը

Թուրքիոյ լեզուական Բ. համաժողովին բացման առթիւ որ տեղի ունեցաւ օգոստոս 18ին, կրթական գործավարը ճառ մը խօսելով, յիշեց ընկերային այն յեղափոխութիւնները որոնք յաջողեցան շնորհիւ Կազի փաշայի բարձր ղեկավարութեան: Մասնաւորաբար ծանրացաւ տառերու յեղափոխութեան վրայ, շեշտելով թէ գրել կարդալ գիտցողներու համեմատութիւնը որ հարիւրին 20 էր 1928ին, 1933ին բարձրացաւ հարիւրին 40ի:

Անցնելով լեզուական համաժողովի աշխատանքներուն, Ապիտին պէյ ըսաւ թէ հրատարակուած է 1300 էջնոց ահագին գիրք մը, որուն պատրաստութեան համար քննուած են 150է աւելի գիրքեր եւ 120,000ի մօտ բառական *ֆիշեր*:

Երկրորդ ճառը խօսեցաւ Քեազիմ փաշա, Ազգ. Մեծ Ժողովի նախագահը, որ այս առթիւ գործածեց կարգ մը զուտ թուրքերէն բառեր: Այսպէս, արաբերէն րէիսի (նախագահ) փոխարէն՝ *պաշգան* (գլխաւոր), *ուլուղ*՝ իբրեւ մեծ (գոյական), *ճօնտէր*՝ առաջնորդ, *կէօշմէն*՝ գաղթական եւն.:

Շեշտելէ յետոյ թէ լեզուական միութիւնը հիմն է միտքի եւ իտէալի միութեանց, Քեազիմ փաշա իր յարգանքները յայտնեց Մեծ ղեկավարին: Յետոյ պատմական ծանօթութիւններ տուաւ: Ինչպէս յայտնի է.— ըսաւ.— Թուրքերը միջին Ասիայէն գալով, հազարաւոր տարիներ ամէն կողմ տարածեցին իրենց մշակոյթի լոյսը: Միայն թէ, այս թուրք գաղթականները (*կէօշմէն*) իրենց ինքնութիւնը փոխեցին իրենց նոր միջավայրերուն մէջ: Այն աստիճան որ շատերը մոռցան մայրենի լեզուն: Կամաց կամաց հեռացան նաեւ իրենց ազգային ինքնուրոյնութենէն: Թուրք հարազատ լեզուն այսօր դեռ չէ մշակուած եւ այս պարտականութիւնը կ'իյնայ լեզուական համաժողովին:

Նորէն Պուլկարիոյ Թուրքերու մասին

Պոլսոյ թուրք թերթերը փոխն ի փոխ ողբեր կը հիւսեն Պուլկարիոյ Թուրքերու կացութեան մասին: *Աքշամ* կ'ըսէ թէ հիւսի-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Հ. Յ. Դ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ

41ՐԴ ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԽՕՍՔԸ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

Հայրենակիցնե՛ր,

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի շրջանի 41րդ Պատգմ. ժողովս՝ առաջնորդուած հայ ժողովուրդի գերագոյն շահերէն եւ գիտակից անցեալի նման ապագային ալ մեր կուսակցութեան վերապահուած բախտորոշ դերին, խոր ու առարկայական քննութեան ենթարկեց վերջին 13 ամիսներուն Ամերիկահայութիւնը յուզող ներքին պառակտումի եւ անոր յաջորդող աննախընթաց պայքարի պատճառներն ու հետեւանքները:

Իր քննութեամբ Պատգմ. ժողովս հաստատեց որ՝

ա) Ամերիկահայ գաղութը փոթորկող ներկայ տագնապը արդիւնք է կանխամտածուած, խնամքով կազմակերպուած դաւի մը, զոր մեր դարաւոր թշնամին՝ Թուրքը, զօրացած բոլշեւիկներու սերտ գործակցութեամբ, նիւթած է ազգայնական եւ ազատատենչ հայութեան ու անոր ղեկավար Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

բ) Կանխամտածուած այդ դաւի արտայայտութիւններէն մէկն էր անցեալ տարի Շիքակոյի մէջ Հայ Եռագոյնին հասցուած անարգանքը:

գ) Կանխամտածուած դաւ մըն էր Հայ. Եկեղեցիի պառակտումը Ամերիկայի մէջ փոքրամասնութեան մը կողմէ, որ ոտնակոխ ընելով սահմանադրական իրաւունքը, երկուքի բաժնեց եկեղեցին եւ գաղութը:

դ) Դաւ մըն էր նաեւ 1933 դեկտեմբեր 24ին Նիւ Եորքի Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ անյայտ ձեռքերով կատարուած սպանութեան առթիւ ձեռնարկուած աննախընթաց խաչակրութիւնը Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ:

ե) Վերջապէս, կանխամտածուած դաւի մը արդիւնքն էին Նիւ Եորքի դատավարութեան ընթացքին ազգայնական հայութեան թշնամիներու գործադրած միջոցները՝ ամէն գնով դատապարտել տալու մեր իննը ընկերները եւ անոնց միջոցով վարկաբեկելու Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Գաղտնիք չէ որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ստեղծուած ու ապրած է պայքարի համար:

Այդ պայքարը, սակայն, երբե՛ք չէ ձգտած ու չի կրնար ձգտիլ հայ ժողովուրդի պառակտումին: Հ. Յ. Դաշնակցութեան պայքարը մղուած է ու պիտի մղուի հայ ժողովուրդի միութեան, ազգահաւաքման, բոլոր ուժերու գործակցութեան եւ ազատագրութեան համար: Ու մեր այս պայքարը, որ մի՛շտ ալ ուղղուած է արտաքին թշնամիին դէմ, անխնայ կերպով պիտի շարունակուի ասկէ ետքն ալ:

Ազգային գերագոյն շահերու պաշտպանութեան համար՝ *անհրաժեշտ է որ ազատատենչ հայութիւնը համախմբուի եւ միակամ դառնայ*:

Հասնելու համար այս բաղձալի առաջադրութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի շրջանի 41րդ Պատգմ. ժողովս կը յայտարարէ.—

1. Ազգային Դրօշակը, որ կը խորհրդանշէ ո՛չ միայն մօտաւոր անցեալի փառապանծ շրջանը, այլեւ հայութեան ապագայ լուսաշող քաղաքական յոյսերը, նուիրականութիւն մըն է, որ չի կրնար վէճի նիւթ դառնալ: Եռագոյնը թշնամանողները արժանի են միայն արգահատանքի եւ արհամարհանքի:

2. Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը երբեք ձգտած չէ եւ պիտի չձգտի իր հակակշռին ենթարկել Հայ Եկեղեցին, բայց միւս կողմէն՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը վճռապէս ծառացած է ու այսուհետեւ եւս պիտի ծառանայ բոլոր այն փորձերուն դէմ, որոնց նպատակն է Հայ. Եկեղեցին քաղաքական զէնք դարձնել հայութեան օտար իշխանութեան մը ձեռքը:

3. Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ոչ մէկ առնչութիւն ունեցած է Նիւ Եորքի սպանութեան հետ եւ ուստի ցասումով ետ կը մղէ այդ իմաստով Հ. Յ. Դաշնակցութեան հասցէին ուղղուած բոլոր մեղադրանքները:

4. Վերոյիշեալ սպանութեան առթիւ ամբաստանուած ու խմբական դատապարտութեան վճիռ ստացած մեր 9 ընկերները՝ մեր խորին համոզումով անմեղ են եւ արդարութիւնը հետապնդելու գործը կը կազմէ յառաջիկայի մեր աւագ պարտականութիւնը:

5. Մեր իննը ընկերներու անմեղութիւնը հաստատելու եւ արդարութիւնը վերականգնելու համար՝ մենք պիտի դիմենք օրինաւոր ամէն միջոցի: Ու մենք որ եւ է կասկած չունինք որ մեր այս կարեւոր գործի ընթացքին մեր կողքին պիտի ունենանք ազգայնական հայութիւնը՝ իր նիւթական ու բարոյական առաւելագոյն զոհաբերութեամբ:

Հայրենակիցնե՛ր,

Արտակարգօրէն ծանր ու դժուարին օրեր կ'ապրի հայ ժողովուրդը, որ ցրուած է աշխարհի չորս կողմը, ենթակայ ձուլումի եւ անհետացումի:

Միջազգային քաղաքական պայմաններու աննպաստ դասաւորումն ու խակամարտ ուժերու բախումի հաւանականութիւնները աւելի եւս կը ծանրացնեն մթնոլորտը եւ ճակատագրական կը դարձնեն հայ ժողովուրդի կացութիւնը:

Նման պայմաններու մէջ ներքին վէճերն ու հակառակութիւնները կը նկատենք ազգային ուժերու աններելի վատնում եւ միջոցներու անիմաստ, քանդիչ սպառում:

Պատգմ. ժողովիս անտեղիտալի ու վճռական կամքն է՝ վերջ դնել հայութիւնը ջլատող ներքին վէճերուն ու երկպառակութիւններուն:

Ինչպէս երէկ, նոյնպէս այսօր եւ վաղը մեր քաղաքական պայքարը ուղղուած պիտի ըլլայ թրքօ-բոլշեւիկեան արտաքին ճակատին դէմ:

Կը հաւատանք ու վստահ ենք որ այդ պայքարը անցեալի նման Հ. Յ. Դաշնակցութեան շուրջը պիտի համախմբէ ազատատենչ հայ ժողովուրդը՝ միակամ ու վճռական քայլերով դիմելու համար աշխարհի ամէնէն արդար դատի յաղթանակին:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ.— Ձ. ԱՆԳԼԻԱ

Ցօղուածագիրն է Րոպըրթ Քրոս։

Քսաներորդ դարու առաջին քառորդի ամէնէն հետաքրքրական երեւոյթներէն մէկն եղած է Անգլիացի կիներու քուէարկելու եւ ընտրուելու իրաւունք ստանալը։ Պատերազմէն առաջ, Անգլուհիները բուռն կերպով կը պայքարէին արդէն «կիները քուէարկել կ'ուզեն» նշանաբանով. սակայն, մեծ պատերազմին ժամանակ պայքարը դադրեցնելով, կը մասնակցէին ազգային պաշտպանութեան աշխատանքներուն, եւ երբ վարձատրութիւն 1918ի ընտրութիւններուն կը ստանան քուէարկելու իրաւունք։ Օրինակը վարակիչ կը դառնայ, եւ Մ. Նահանգները, հիւսիսային երկիրները — անգլիասաքսոն եւ բողոքական մշակոյթ ունեցող — կը հետեւին Անգլիոյ օրինակին։ Լատինական եւ կաթոլիկ մշակոյթ ունեցող ազգերը աւելի ուշ միայն այդ իրաւունքը կու տան. իսկ իրենց գլխաւոր ներկայացուցիչը, Ֆրանսան, դեռ կ'ընդդիմանայ։

Անգլուհիին ընկերային եւ քաղաքական ազատագրումը սկսած է աւելի առաջ, 1883 թուականին, երբ ամուսնացած կիները իրենց կալուածները կամ հարստութիւնը իրենց ուզած ձեւով վարելու իրաւունք կը ստանան։ Աւելին ըլլալով, երբ այր մը ընտանեկան յարկը ձգէ եւ հեռանայ, կինը իրաւունք ունի կենսաթոշակ պահանջելու, հարուստ ըլլայ թէ աղքատ։ Մինչդեռ Ֆրանսայի մէջ ամուսնական ամէնէն ազատ կարգուսարքին տակ, կինը իր ստացուածքները վարելու իրաւունքը ունի, բայց ոչ գործածելու, Անգլիոյ մէջ, կինը երկու իրաւունքներն ալ հաւասարապէս կը վայելէ, եւ իրենց կնոջ դրամօժիտը մսխող քիչ մարդերու կը հանդիպիք հոն։

Կամաց — կամաց, կիները կը սկսին ընդունուիլ նաեւ այնպիսի պաշտօններու մէջ, որ այրերուն միայն սահմանուած էին։ Կ'ըլլան թաղապետութեան խորհրդական, դատաւոր եւն. Այս պաշտօնները վճարովի չըլլալով, հանրային բարօրութեան նուիրուած անձերը կը հետաքրքրէին միայն։ Արդար ըլլալու համար, յօդուածագիրը կ'ընդունի, թէ Անգլուհին,— մանաւանդ հարուստը — լաւ քաղաքացի է, եւ հանրային բոլոր աշխատանքները զուտ վարած է անձնուիրութեամբ եւ եռանդով տարած է։ Կուսակցական ընտրական մարմիններուն մէջ գնահատելի աշխատանք են տարած, եւ ազատական կուսակցութիւնը շատ բան կը պարտի անոնց։

Ընտրելու իրաւունքը, իր եաւէն կը բերէ ընտրուելու ազատութիւնը։ 1918ի օրէնքը կ'ընդունի այս անհրաժեշտութիւնը, բայց եւ այնպէս, քուէ տալու համար նուազագոյն տարիք կը նշանակէ 30ը, մինչեւ որ պահպանողական Պօլտուին 1928ին կիներուն եւս կուտայ այրերուն քուէարկութեան բոլոր իրաւունքները։ Առաջին կին երեսփոխանը կ'ըլլայ ամերիկածին լէյտի Աստոր։ 1931ի ընտրութեանց, արդէն 14 կին երեսփոխաններ կան խորհրդարանի մէջ, որոնցմէ մէկ քանիները նախարարութեան պաշտօնին կը հասնին, ինչպէս Միսուզն Լօրէնս, Մարկարէթ Պոնֆիլտ եւն.։ Ներկայիս կը խորհին դիւանագիտական ծառայութեան մէջ եւս կիներ առնել։ Քաղաքական կեանքի մէջ կիներու մուտքը, մեծ փոփոխութիւն մը չի բերեր։ Միայն թէ, Երեսփ. ժողովին մէջ կամ զուրսը, վիճաբանութիւնները կ'ըլլան աւելի քաղաքավարի։ Շնորհիւ կին երեսփոխաններուն, կարեւոր փոփոխութիւններու կ'ենթարկուին առողջապահական, մայրութեան եւ պզտիկներու խնամքները սահմանող օրէնքները. իրենց արդիւնք պզտիկ նուաճում մը կը տեսնէք պզտիկներու մահացման վիճակագրութեան մէջ։ Իրենց ամենամեծ պահանջներէն մէկն՝ օտարի մը հետ ամուսնացող անգլիացի կնոջ իր ազգութիւնը կարենալ պահելն է. անմիջապէս գոհացում կը ստանան։ Առանց շատ բարակը փնտռելու, օրէնքը քուէարկած էին։

Սակայն, երեսուն տարուան մէջ, օրէնքի եւ քուէատուփի առջեւ հաւասարութիւն ստացող Անգլուհին հեռու է դեռ տնտեսական լիակատար հաւասարութենէն։ Արդարեւ, 19րդ դարու վերջաւորութեան ազատագրուած կինը կը սկսի աշխատիլ իր ապրուստը ճարելու համար, եւ ընտանեկան կեանքը արդիւնափոխութիւններ կը կրէ այդ պատճառաւ։ Երիտասարդ աղջիկ մը, Վիքթօրիա թագուհիին օրով, խիստ հսկողութեան տակ կ'ապրէր տարիներով՝ ու մտմտուքները կամ բարեսիրական գործերը, ներկայիս շատ մը ճիւղեր բաց են իր առջեւ։ Մասնաւորաբար յաջողած են բժշկութեան եւ լրագրութեան մէջ։ Հիւանդանոցներ կան, որ միայն կիներով կը կառավարուին։ Յաջողութիւններ ունեցած են նաեւ գեղարուեստի, գիտութեան, օդանաւորդութեան, գրականութեան եւ թատրոնի մէջ։ Անոնք կը չափազանցեն անոնց արժէքը, ուրիշներ դեռ անբաւական կը գտնեն։

Մեծ պատերազմի սկիզբը, ուրիշ երկիրներու պէս, Անգլիա եւս կիներ կ'աշխատցնէ ճարտարարուեստի մէջ, ուր մինչ այդ, շատ անծանօթ էր իրենց թիւը։ Կռիւներէն վերջ, վերադարձող այրերը կը վերադառնան, եւ տնտեսական տագնապին ու անգործութեան պատճառաւ, կը գրաւեն կիներու աշխատանքները։ Աւելին ըլլալով, անտեսական շատ մը ճիւղերուն մէջ, ժամանակաւոր ջանք մը կ'ընեն կիներուն տեղ չտալու համար։ Կը կազմուի մարմին մը,«միայն այրերու համար», նպատակ ունենալով այրերուն յատկացնել գործարանային շատ մը պաշտօններ։ Առնէք մը ի վեր, Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ, հակառակ հաւասարութեան սկզբունքներուն, կը սահմանէն որ ամուսնացած կիները ձգեն իրենց պաշտօնները։ Անգլիեւամերիկեան սխալը արդիւնքն է այն ծերադեպի գաղափարին, թէ ամուսին մը պէտք է կերակրէ իր կինը Իսլամական օրէնք մը, որ տեղ չունի այլ եւս, անհերու հաւասարութիւնը հռչակող երկրի մը մէջ։

Կիներու հանդէպ այս վարմունքը կը բացատրուի տնտեսական տագնապով եւ անգործութեամբ։

Ինչպէս բաիէնք, ընտանեկան կեանքը այն չէ՝ ինչ որ էր անցնող դարուն Բացարձակ իշխանութիւն ունեցող հայրը, պատմութեան կը վերաբերի։ Այր եւ կնոջ յարաբերութիւնները, հաւասար իրաւունք ունեցող երկու ընկերներու պէս են. եւ «Հօմեր այլ եւս տղոց համար բանտ մը չըլլալով, անոնք՝ փոքր հասակէն դուրս կ'ելլեն այնտեղէն։ Ընտանիքի մայրերու կանխահաս մահուան պատճառ եղող բազմանդամ ընտանիքները նուազած են. եւ տնտեսական կամ ուրիշ պատճառներով, պակսած՝ ծնունդներու թիւը։

Հակառակ բողոքական եկեղեցիի ընդդիմութեան, ամուսնալուծումները շատցած են, գլխաւորաբար կիներու յանցանքով։ Շատ տկարացած է նաեւ կրօնական կեանքը։ Նախապէս բարեկիրթ աղջկան մը համար, բնտանեկան աշխատանքներէն դուրս թոյլատրուած էին միայն կիրակնօրեայ եկեղեցական դպրոցները, ասեղնագործելը, մինչդեռ ներկայիս ինքնաշարժով պտոյտներ եւ ուրիշ հաճոյքներ անոնց տեղը գրաւած են։

Ճիշդ է թէ Անգլիան իրեն համար պատիւ մը սեպեց քսաներորդ դարուն կիներուն քուէարկութեան իրաւունք տալը, բայց իրականութեան մէջ, Անգլուհին կամ Ամերիկուհին, Ֆրանսայի մէջ հասկցուած ձեւով, ամուսինին ընկերը կամ հաւասարը չէ դեռ։ Անոնք — քիչ բացառութեամբ — տեղեակ չեն իրենց ամուսնի գործերուն, դրամազլուխին, եկամուտին եւ շահ ու վնասին։ Մեծ պատերազմին, ճակատ գացող այրերուն տեղը — գործարաններու, գրասենեակներու կամ ագարակին մէջ — մեքենաբար բռնող Ֆրանսուհիները հիացում պատճառած են Անգլիացիներուն, որոնց կիները եթէ անձնական հարստութիւն չունին, իրենց ամուսնոյն կատարեալ տիրապետութեան տակ կը գտնուին։

Քաղաքական տեսակէտով, Անգլուհին ազատագրուած է,կրնայ քուէարկել հաւասար իրաւունքով, տնտեսապէս՝ անկախ չէ դեռ, որովհետեւ այրերը կ'աշխատին, որ լաւ վճարուած գործ մը կիներուն տան երբ յարմար այր մարդը չգտնեն։ Տեսականին մէջ՝ սեռերը հաւասար են, գործնականին մէջ՝ ոչ։ Սակայն եւ այնպէս, գնահատելի յառաջդիմութիւններ բրած են, բաղդատելով շատ մը երկիրներու հետ։

ՀՐԱՆԴ ԱԿՌԱՑԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք
«ՅԱՌԱՋ»ը

ԱՐԴԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ՝ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻԻ ՄԸ ԱՉՔՈՎ

ԽՄԲ.— Պերլինի մեր թղթակիցը «Տոյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ»էն թարգմանելով մեզի ղրկած է հետեւեալ թղթակցութիւնը, զոր գերմանական թերթին աշխատակիցը՝ Արթուր Վ. Եուստ գրած է Երեւանէն.—

Անդրկովկասի համադաշնակցութեան խորհրդային հանրապետութիւններուն երեք գլխաւոր մասերէն ամենափոքրը Հայաստանն է, միմիայն 30,000 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ եւ մէկ միլիոն բնակչութեամբ, որուն 900,000ը Հայեր են։ Բայց դեռ 350,000 Հայեր կ'ապրին միւս դաշնակցային պետութիւններուն՝ Ազրբէյճանի եւ Վրաստանի մէջ։ Ուրիշ հարիւր հազարներ կը գտնուին դրացի Պարսկաստանի սահմաններուն մէջ. եւ նոյնիսկ Թուրքիոյ մէջ կայ դեռ մեծ թիւ մը այս հալածուած ժողովուրդէն։

Մեծ մարդասէր Ֆրիտջոֆ Նանսըն Հայերուն նուիրած իր գիրքը կը կոչէ «Խաբուած Ժողովուրդ» եւ հոն կը նկարագրէ «Հայկական հարցը», որ գրեթէ դար մը գրադեցուց եւրոպական հասարակութիւնը։ Նանսըն առակայի բողոքի մը ձեւով հարցը հրապարակ կը հանէ ոչ այնքան Թուրքերուն ուղղուած, որքան մեծծաւորելի եւ խաբեբայ միջազգային քաղաքականութեան անտարբերութեան դէմ։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը 1920 — 22 կը գրաղէր դեռ Հայաստանով, 1921 նոյ. 22ին՝ հրապարակուեցան Ուիլսընի կողմէ գծուած հայկական պետութեան սահմանները, բատ Սեվրի դաշնադրին։ Մինչ այդ սակայն՝ 2 դեկտեմբեր 1920ին՝ Երեւանի եւ Ենկէրիի կառավարութիւնները Ալեքսանդրապոլի (այժմ Լէնինական) դաշնագրով համաձայնագիր ստորագրած էին որուն համաձայն Նոր խորհրդային Հայաստանը կ՚առնէր զոհ պէտք էր ըլլար այն տարածութեամբ զոր գծած էր ամպերու մէջ թաղուորող Ամերիկայի Նախագահը։ Ան իր հաշիւը տեսած էր ինքնիրեն, առանց տիրոջ ներկայութեան (այս պարագային Քէմալ փաշայի) Լօզանի խորհրդաժողովին մէջ այլեւս խօսք չեղաւ Հայաստանի մասին։

Նանսըն, այժմու լուծման ձեւը — ազգային պետութիւն Խորհրդային Միութեան մէջ — կը գտնէ ամէնէն յաւը. նոյնիսկ միակ ելքը։ Կ'ուզէ սակայն շատ բնականօրէն ապահովութիւն ազատ ազգային զարգացման՝ մշակութային մարզի մէջ։ Ինչ եւ շատ մը արտագին բարեկամները Թուրքէն խոշտանգուած այս ժողովուրդին,գիտեն թէ ինչ մեծ եղերական պատմութիւն մը ունի ան արեւելքի եւ արեւմուտքի յաւիտենական պայքարէն. եւ թէ Հայաստան առաջին պետութիւնն էր որ քրիստոնէութիւնը ընդունեց։ Մինակ, հազարաւոր տարիներ տեւող պայքարի եւ ընկճումի ցաւ ու տանջանքը անջնջելի վէրքեր թողած են այս բարձր ձիրքերով օժտուած ժողովուրդին մարդկային եւ քաղաքական նկարագրին վրայ։ Հին հայկական բարձր մշակոյթը մեր աչքին առջեւ կը պարզուի, երբ ժենք Էջմիածնի վանքին մատենադարանին մէջ կը թղթատենք հրաշալի մագաղաթները, որոնք լեցուն են գեղեցիկ մանրանկարներով եւ որոնց մէջ կարծես իրար գօղուած ըլլան երկու հին աշխարհներու ընդհանութիւնը եւ նուրբ ճաշակը։ Այս մշակոյթին արմատները սակայն, կենդանի չեն այլեւս այսօրուան ժողովուրդին մէջ։

Անցեալները Երեւանի մշակոյթի տան առջեւ գրագէտ Շահումեանի յուշարձանը կանգնուեցաւ, ան է որ տասնեակ տարիներ առաջ, երբ առաջինը, սկսաւ հայ նոր գրական լեզուի մը հիմնել որ այսօր ընդհանուրին սեփականութիւնն է. (անունի չփոթութիւն մը կայ հոս. Աբովեան ըսել կ'ուզէ)։ Հայ էւթէրը ուրեմն 19րդ դարուն միայն աշխարհ եկաւ։ Բայց Աստուածաշունչը չէ, այլ Լէնինի գործերը հիմը կը կազմեն այժմ Խորհրդային Հայաստանի մէջ նոր սկսող ազգային մշակոյթին զարգացման պայմաններին։

Խորհրդային Միութեան մէջ կը համրուին մօտ 60 ազգեր, որոնք համայնավարութեան շնորհները կը վայելեն։ Այդ ժողովուրդներուն կէսը Կովկասի մէջ կարելի է գտնել։ Ընկերային տեսակէտէն դատելով, մասնաւոր հետաքրքրութեան արժանի է այն պարագան որ բացի հրեաներէնամէնէն շատ Հայեր կը գտնուին Ռուսիոյ այսօրուան վարչական դիրքերուն վրայ։ Հայերը անկասկած Կովկասի այն ժողովուրդն են որ ներքնապէս ամէնէն քիչ ընդդիմութիւն ցոյց կուտան բոլշեւիկեան կարգադրութեան։ Այս երկու երազութիւններով՝ իրենց կարգին կարելի է հիմնաւորել նաեւ այն պարագան որ խորհրդային Հայաստան այս օր այն շրջաններուն կը պատկանի որոնցմէ շատ աչքի կը զարնեն շինարարութեամբ։

Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ ուրիշ հանգամանք մը. հայ քրիստոնեայ եկեղեցին, որուն հաւատամքը Քաղկեդոնի Ս. ժողովէն ի վեր կը տարբերի յունականէն եւ ամբողջէն միանձնական հաւատքին փարած է, ամբողջ աշխարհի վրայ ցրուած հայ համայնքներուն միջեւ կենդանի կապ մըն է այսօր ալ։ Ըստ եկեղեցական կանոնի, կաթողիկոսը պէտք է էջմիածին նստի, այսինքն այն վանքին մէջ որ Երեւանէն 20 քիլոմեթր ղէպի արեւմուտք կը գտնուի։ Հրաշալի Մայր եկեղեցին այսօր ալ սուրբ պաշտամունքի վայր մըն է, թէեւ մէկ կողմէ համայնավարները իրենց հակակրօնութիւնը նաեւ Հայերուն հանդէպ չեն ծածկեր, եւ եկեղեցիէն առած են ոչ միայն դպրոցները, այլեւ Հոգեւոր ճեմարանը, մատենադարանը, տպարանը, ամբողջ ստացուածքը եւ գրեթէ ամէն շարժումի ազատութիւն։

Այնպէս որ կաթողիկոս Մուրատբէկեանը, Հայոց պապը, իր եպիսկոպոսներով եւ վանականներով, հազիւ քան հոգի, Էջմիածնի մէջ միմիայն իրենց խցիկները ունին։ Հակառակ անոր որ Խորհրդային Հայաստանի սահմաններէն դուրս ապրող Հայերը (որոնց մէջ շատ մը ունեւորներ, նոյն իսկ հարուստներ կան) բոլշեւիկներուն բնաւ չեն համակրիր, դարձեալ տեսակ մը միջին ճամբայ գտնուած է քաղաքականութեան եւ հաւատքի միջեւ։ Շատ մը երկվնեակ միլիոն (?) տոլարներ դէպի խորհրդային Հայաստան հոսած են օգնելու համար որպէս զի, պատմութեան ընթացքին արեւնով շաղախուած հին քաղաքակրթական այս հողին վրայ, զոր պատերազմը աւերակներու դաշտի մը վերածած էր, նոր կեանք մը վերածնի։

Նանսըն 1914 — 1916ին Թուրքերու կողմէ սարքուած արեան բաղնիքին զոհուած Հայերու թիւը մէկ միլիոն կը հաշուէ։ Հարիւր հազարաւորներ՝ այդ առթիւ եւ աւելի ուշ՝ Թուրքերուն Ցոյներու վրայ տարած յաղթանակէն վերջ, դէպի ռուսական Հայաստան փախուստ տուին եւ հոն հասան աստուածպէս իբր մուրացիկ։ Ամերիկեան Նիր Իսթը, որ 1920—1930 Խորհրդային Հայաստանի մէջ գործած է, շատ մը տասնեակ հազար որբերու միակ փրկութիւնը եղած է։ Տիպար հաստատութիւններու մէջ մարդիկ դաստիարակուած են, որոնք իրենց մշակութային մակարդակով եւ զարգացումով շատ աւելի բարձր են քան խորհ. երկիրներու մէջ բնակող ժողովուրդներէ որ եւ է մէկուն նոյն տարիքով սերունդը։ Ինչ որ մինչեւ հիմա կատարուած է Հայաստանի համար, ունի բարեգործութեան եւ արիւնոտ վէրքեր ամոքելու հանգամանք։

Հայկական բարձրաւանդակը հո՛ն բերրի է, ուր ջուր կը հասնի։ Մեծ տարածութիւններ մնացած են խոպան եւ անապատ, թէեւ հրաբխային հողը արգասաւոր է, բացի անոր լեռնէրէ։ Ժողովուրդը աշխատասէր է — արեւելեան չափանիշով — եւ ձիրք ունի։ Պարապ տեղը չէ որ Հայերը Թուրքիոյ մէջ ինչպէս եւ մեծ մասով դեռ այսօր հիւսիսային Պարսկաստանի մէջ դրամի եւ առեւտուրի գործը իրենց ձեռքին մէջ կը պահէին։ Նոր տարածութիւններու վրայ ջուր տարուած է եւ ոռոգման աշխատանքներ առաջ կը տարուին։ 1926ին հին Ալեքսանդրապոլը որ Երեւանէն վերջ Հայաստանի երկրորդ մեծ քաղաքն է, երկրաշարժէ մը գրեթէ ամբողջապէս կործանեցաւ։ Այսօր այնտեղ շինուած են հազարաւոր գեղեցիկ եւ հաստատ շէնքեր, թէեւ չափազանց միակերպ, բայց հակառակ ատոր շատ աւելի մարդավայել քան ցածլիկ խեղճուկ հողէ տնակները, հազիւ մարդաչափ բարձր եւրոպական առաստաղով որոնք վիճակի թէ քաղաքի մէջ ժողովուրդի մեծամասնութեան իբր բնակարան կը ծառայէին։

Մեծ եւ արդիական մանարան մը քանի մը հարիւր մարդու ապրուստ կուտայ։ Նոյն ատեն ծառայելով բամպակի բերքի ազնուացման, որուն խորհրդային պետութիւնը, ինքնաբաւ դառնալու պատճառներով, մեծ արժէք կուտայ։ Երեւան մայրաքաղաքը 20,000 բնակիչ կը համրէր խորհրդայնացման ատեն, մինչդեռ այսօր 130,000 կամ աւելի բնակիչ ունի։ Քաղաքը ցարի ատեն հազիւ վեց քարաշէն տուներ ունէր, այժմ նորնոր շինուած է. (ԽՄԲ.— բոլորովին սխալ է)։ Նոր փողոցներ Հայաստանի եւ բազմայարկանի տուներով. ընդարձակ քաղաքամաս մը հայկական համալսարանին համար եւ դեռ չէնք խօսիր կայարանին, պետական շէնքին կամ թատրոնին մասին։ Առանց կը խառնուի անկուշտ դեռ հին ժառանգը, արեւելեան պատկերը թաթթած ցեխատներու որոնց մէջ, հաւանաբար Երեւանի մէջ ալ դեռ, աւելի շատ թուով մարդիկ կ'ապրին քան նոր տուներուն մէջ։ Քաղաքը ունի երկու նոր ելեկտրակայան եւ մէկ ջրաբաշխ որուն համար տեղական հայրենասէրները կը պարծենան թէ միայն Վիէննան է որ աշխարհի վրայ կրնայ աւելի հպարտանալ այս մարզին մէջ։ Երեւանի համալսարանի աշխատանոցները թերեւս լաւագոյն հիմնարկներն են իրենց տեսակին մէջ, ամբողջ մօտաւոր արեւելքի բաղդատմամբ Անոնք նուէր են հարուստ Հայերու։ Իրենց այս ձեւի նուիրատուութեան արդիւնքն է նաեւ նորերս շինուած երկրորդ ելեկտրակայանը, որ Պերլին ապսպրուած է, բայց Փարիզ վճարուած, ի պատասխան այն արտօնութեան զոր խորհրդային կառավարութիւնը տուաւ, տարաշխարհ գտնուող եպիսկոպոսներու մասնակցութեամբ ըլլալիք նոր կաթողիկոսական ընտրութեան, 1932 թուականին։ Գէորգ կաթողիկոս մեռած էր 1930ին։ Անշուշտ հիմակուան կաթողիկոսը պայքարի մարդ չէ — արդէն չէր ընտրուեր եթէ այդպէս ըլլար — այլ մէկը որ հաճելի է եկած խորհրդային իշխանութեան։ Հակառակ ասոր, սակայն, համայնավարները շատ գէշ աչքով տեսին այս որոշումը, նկատի ունենալով մանաւանդ իրենց հայկական պայքարը 1929–30 թուականներուն։ Բայց դուրսի Հայերն ալ այս շնորհին տակը չմնացին եւ փոխարինեցին։

Արուեստ եւ երաժշտութիւն լաւ կը մշակուին Հայաստանի մէջ. պետական օփերան առժամապէս ակումբի մը շէնքը փոխադրուած է։ Շատ մը նոր օփերաներ կը ներկայացուին, ինչպէս Սպենդիարեանի «Ալմաստ»ը, որուն նիւթը Հայոց Նոր պատմութենէն առնուած է, եւ որ ցոյց կուտան հայ նոր երգահաններու բարձր կարողութիւնը։ Պետական թատրոն մըն ալ կայ։ Փոքրամասնութեանց բեմերուն վրայ կը նկատուի ռուսական արուեստի դպրոցը։ Գաւառի միջակութենէն վեր բան մը, սակայն, միայն Թիֆլիսի մէջ կարելի է գտնել։ Հոն՝ Ռուսթավէլիի թատրոնը, տաղանդաւոր բեմադրիչ Ահմէթէլիի ձեռքին տակ, շատ աւելի դիւրութիւն ունի Վրացիներու անսպառ խաղարուեստի կարողութիւնները ցուցադրելու։

Գրեթէ անսովոր պերճանք մը կը թուի ըլլալ երիտասարդ Երեւանի մէջ — որ թէեւ հանրակառք ունի բայց եւ կոյուղի դեռ նոր կը սկսի ունենալ — շինութիւնը օփերայի մը, որ ակադեմական Թամանեանի յատակագծով կը շինուի եւ որ որ եւ է աշխարհաքաղաքի պատիւ պիտի բերէր։ Երեք — չորս հազար հանդիսական պարփակելիք կլորշէնք մը կը բարձրանայ հոն, տաւֆ եւ եղնգաքարով ու մարմարով զարդարուն։ Ձափազանց շատ թշուառութիւն կը տիրէ դեռ չորս կողմը այդ շէնքին, բայց շինելու համար Հայաստան իր տրամադրութեան տակ ունի պէտք եղած ամէն նիւթ՝ ամենահետաքրքրական տեսակէն — կրաքար, տաֆ, մանաւանդ դորշ եւ կարմիր տուֆ, թեթեւ, դիմացկուն եւ գեղեցիկ, որ ամէն յարմարութիւն կը ներկայացնէ ճարտարապետին համար։

Հայաստան ունի նաեւ բնական հարստութիւններ, որոնք նոր օգտագործուելու վրայ են։ Երեւանէն 60 քիլոմեթր հեռու, լեռներուն մէջ, 1925 մեթր բարձրութեան մը վրայ գտնուող Գոկչա Սեւան լիճը, որ 1200 քառ. քիլոմեթր մակերես ունի, կը ներկայացնէ ուժի պահարան մը զոր միայն բանալ պէտք է, որպէսզի օգտակար դառնայ։ 40 քիլոմեթր հեռաւորութեան մը վրայ, օդային գծով չափուած, ի յայտ կուգայ Արաքսի հովտին եւ Սեւանի միջեւ 1200 մեթր մակերեսի տարբերութիւն։ Ծրագիրները կը նախատեսեն ելեկտրակայաններ, որոնք 2.5 միլիոն քիլովատ ուժ պիտի արտադրեն։ Այս ուժի հարցին լուծման հետ կապ ունեցող գործարան մը արդէն իսկ շինուելու ձեռնարկուած է, որ արուեստական ձգախէժ պիտի արտադրէ ասէթիլէնի հիման վրայ, որուն պատրաստութեան համար ալ պէտք եղած քարպիթը պիտի ստացուի տեղական կրաքարէն։

Հայաստան հարուստ է պղինձի եւ ժողովրդապէտներէնդեռ, որոնք սահմանափակ չափով կը հանուէին պատերազմէն շատ առաջ ալ, մասամբ գերման ձեռնարկողներու (Զիմէնս)ի կողմէ։ Անշուշտ այս ապառնի ճարտարարուեստացումին ամենակարեւորը դրամագլուխը գտնելու խնդիրն է։ Բայց այդ հարցը լուծելի է, եւ պէտք է լուծել ... Երեւանի այլ Մոսկուայի մէջ։

Հայաստան թէեւ սահմանային երկիր մըն է, բայց սահմանակից երկու դրացիներէն՝ Պարսկաստանէն եւ Թուրքիայէն ոչ մէկ կերպով վտանգուած է։ Հայաստանի ռազմագիտական ապահովութիւնը պատերազմական ճարտարարուեստի ... համար — շատ տարբեր ... երկրորդ հնգամեակի ծրագիրը ... դէն իսկ արտաքին քաղաքականութեան նկատումներով բոլորովին ... պահովուած է։ Իսկ երկրին ... գործական նկարագիրը ... չպիտի ազդուի այս բանէն։

Երբ Թալէաթ պէյ 1915ին ... գերմանական դեսպան Ֆոն Վանկ... Հայոց խորամանկօրէն եւ հեգնա... կ'ըսէր. «La question Arménienne n'existe plus» (Հայկական հարցը այլ եւս գոյութիւն չունի), իրողութիւնը սխալ նախատեսած էր։ Նոյն պատ... խանը կուտան խորհրդային մարդիկ այսօր. եւ ասիկա դարձեալ ոչ ... չարախնդութեան։ Խորհ. Հայաստանի ճակատագիրը կը թուի ... յիս անքակտելիօրէն կապուած ... Միութեան։ Այն երակները, ... այս ազգային պետութեան արիւն ... արիւն կը ժողվեն, խորհրդային սահմաններէն շա՜տ հեռուները ... կարին, կ'երկարին ամբողջ աշխարհի չորս ծագերը. Ասիկա այնպիսի ... ցառիկ գիրք մըն է որուն ... մէկ ուրիշ ազգային հաստատութիւն ... Խորհ. Միութեան մէջ։ Հայաստանի կառավարութեան վարպետ ... Տէր Գաբրիէլեան շատ մը թելեր ... իր ձեռքին մէջ եւ գիտէ թէ ... պիտի վարէ զանոնք յօգուտ իր ... հայրենիքին։ Հայաստան ... բան մը չի կրնար փափաքիլ, ... եթէ մարդկային կեանքի մը ... թեան չափ ապահովութիւն եւ ... ու կանոնի պահպանում։ Հայ ժողովուրդը բազմացող է, գործունեայ ... կենսունակ։ Ան իր գոյութիւնը ... հեց հալածանքի եւ ընկճումի ... դարերու ընթացքին եւ վարպետ ... դտաւ զարգանալու ճամբան խոր... դային պաշտպանութեան տակ Մոս... կուայի աչքին Հայաստան ... կիր մըն է համայնավարական ... յին քաղաքականութեան ... տեսակէտէն։ Տարակոյս ... հետ գոյութիւն ունեցող ... հասկացողութիւնը սիրով չեն ... տովանիր. սակայն այս վերջինն ... տեսակէտով ալ նորէն խորհրդային Հայաստան մը վերջ ի վերջոյ հայկ... կան հայրենիք մըն է, որ 1639էն ... վեր — երբ Պարսիկներն ու Թուրքեր իրենց մէջ բաժնեցին աւարը — ... յութիւն չունէր։ Հետեւաբար ... ալ Նանսընի հետ պէտք է ... հայկական թնճուկին գտնուած ... ծումը լաւագոյնը եւ միակ ... կը թուի ըլլալ ներկայիս համար ... ռանց սակայն հարցը բոլորովին ... բած կամ այսպէս լուծուած ... ցած համարելու։ Աւելի հաւանական ... որ, պատմական աչքով ... հայկական հարցը նոր ... մը սկզբնաւորութեան մէջ կը ... այժմ։

Թարգմ. Գ. Ց.

«ՄԻԱՑԵԱԼ»ԻՆ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ԳՈՐԾԵԼ

Յուլիս 24ին, Նիւ Եորքի ... նէն դուրս գալու ատեն մեր հայրե... կից Միրայր Աբիկեանը ... յարձակումի մը ենթարկուած է ... ներքին Թուրքերու խումբի մը կո... մէ։

Բոլոր նշաններէն ... յարձակումը տեղի ունեցած է ... խամտածուած կերպով։ ... յայտնի է, Նիւ Եորքի դատավար... թեան ընթացքին Մ. Աբիկեան ... դանց կարեւոր, զգայացունց ... ցումներ բրաւ «Միացեալ» ... նիւթած դաւադրութեան մասին։ ... մերկացումները բուռն զայրոյթ ... րիւրին ներքին Թուրքերու շրջանակ... րուն մէջ, որովհետեւ կը ... ի դերեւ հանել իրենց դաւերը ... մանալի չէ որ անոնք ուզէին ... ցնել իրենց համար խիստ վտանգա... վկայ մը՝ ձգելով անոր վկայութեան արժէքը։ Իսկ այդ ընել կրնային ... «փաստ» մը ստեղծէին, որ ... Աբիկեան բուռն ատելութեամբ ... ուած է դէպի Ղեւոնդ արք.ը։

Ահա այդ նենգ դիտաւորութեամբ ... որ մեր ներքին Թուրքերը կը մղեն ... րենց գործիք եղող կին մը, որ յար... ձակի Մ. Աբիկեանին վրայ ... ալ դատարան տարուելով ... որ իբր թէ ինքն է որ յարձակում կը ... բած է Աբիկեանի կողմէ այն պատճառ...

ԱՐԿՆԱՊԱՏԻԿ ՅԱՒԵԼՈՒՄ Հ.Յ.Դ. ՇԱՐՔԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

»»» · «««

«Հայրենիք» դիտել կու տայ խմբագրականի մը մէջ, Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդրոնական Կոմիտէի Պատգամ. Ժողովին առթիւ.—

Ներկայացուած տեղեկագիրներէն, …երէն ու փաստերէն պարզուեցաւ, …որ անցեալ տարուան ընթացքին կրկ… …ապատկուած է Հ. Յ. Դաշնակցու–…թեան Ամերիկայի Շրջանի անդամնե–…րուն թիւը։ Անկէ զատ տարուան ըն–…թացքին Հ. Յ. Դաշնակցութեան դր–…օշին տակ մտած են աւելի քան 1500 …ոյժն նորակոչ երիտասարդներ։

Միւս կողմէ՝ յայտնուեցաւ, որ …տարուան ընթացքին խառ–…նուած են կուսակցական հա–…ւաքոյթներ։

Միայն այս քանի մը փաստերը բա–…ւական են ցոյց տալու համար, որ …ազգայնական Հայութեան դէմ նիւթ–…ուած անօրինակ դաւը կարճ ժամա–…նակի մը մէջ մզած է հազարաւոր …Համակիրներ մտնելու ազ–…գայնական Հայութեան առաջնորդ …կազմակերպութեան՝ Հ. Յ. Դաշնակ–…ցութեան շարքերը։

Դաշնակցութեան երդուեալ հակա–…ռակորդները յիմարութիւնն ունէին …թէ գրպարտութիւններով, …ամբաստանութիւններով, լրտեսութիւննե–…րով, կեղծ վկայութիւններով, պոյ…կոտներով, հրապարակային, մամուլի …ու ապականութիւններով ու փողոցային …լարախաղութիւններով պիտի յաջողին …ու տապալել Դաշնակցու– թեան անդամներն ու համակիրները եւ այդ կերպով քայքայել մեր շար–քերն ու կազմակերպութիւնը։ Սակայն, ինչպէս կը տեսնուի, հակադաշնակցական «միացեալ ճակատին» արդիւնքը մինչեւ այժմ այն է եղած, որ այսօր Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդամներու թիւը բարձրացած է աննախընթաց կերպով եւ աւելի համե–մատ ալ մեծցած է Դաշնակցութիւնը շրջապատող համակիրներու բազմու–թիւնը։

Այս մեծապէս ուրախացնող երեւոյթին պերճախօս արտայայտութիւնն են անկասկած Դաշնակցութեան սար–քած հրապարակային ժողովներու, հանդէս–խնճոյքներու եւ պաշտահան–դէսներու գրաւած հսկայական բազ–մութիւնները, որոնք միայն Հայաս–տանի Հանրապետութեան խանդավառ օրերու աննախընթաց բազմութիւն–ները կը յիշեցնեն։ Բաւական է ըսել միայն, որ մինչ նախորդ գէթ տասը տարիներուն մեր Պատգամ. Ժողովնե–րու առթիւ սարքուած հրապարակա–յին ժողովները 2500էն աւելի բազմու–թիւն չէին գրաւած, այս տարուան Պատգամ. Ժողովին առթիւ սարքուած կիրակի օրուան մեր պաշտահանդէսը գրաւած էր 5000էն աւելի մեծ բազ–մութիւն մը։

Արտասովոր ամէն բան քաջալե–րական երեւոյթը նկատելի է նաեւ Դաշնակցական թերթերու վերաբեր–մամբ, որոնք խոշոր նուաճումներ ը–րին վերջին տարուան ընթացքին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՋՐԵՔՐՈՒԺԱԿԱՆ ԿԱՅԱՆՆԵՐ

Առողջապահական գործավար Ղէ–ւոնդեան հետեւեալ յայտարարու–թիւնները ըրաւ «Խորհ. Հայաստանի» խմբագրին.—

Մեր արդիւնաբերութեան վերելքին հետ միասին, առողջապահական զար–գացումն ալ ահագին ի հեռուոտ… է բնաբուժական եւ ջրաբուժական կայաններու շինութեան ասպարէզին մէջ։ Այժմ մեր շինարարական աշխա–տանքները կեդրոնացուած են Արզնիի, Դիլիջանի, Բջնի–Ջալի եւ Խոտի–Սուի մէջ։

Արզնիի մէջ աւարտած են արդէն

…ով, որ իր կուրծքին վրայ ունեցած ի գործակցակ մը Ղեւոնդ արք. ի նը–կարով եւ որ իբր թէ Աբիկեան յար–ձակած է ըսելով՝ «ինչո՞ւ համար …այդ անիծեալ ու աստուած մարդուն …նկար կը կրես վրադ»։ (Տես Նիւ Եոր…քի «Հայաստան» համայնավար թերթի …յուլիս 26ի թիւը)։

Այս ամբողջ խեղկատակութիւնը …ամենեւ կ'ըլլայ այն նպատակով, որ …Նիւ Եորքի դատի վերաքննութեան …պարագային մեր նոյն Թուրքերը …կարենան դատարանի մէջ ըսել, թէ, …թէ ժ. Աբիկեան Ղեւոնդ արք.ի հան–…դէպ կատաղի ատելութեամբ չեցուած …անձ մը ըլլալով չի կրնար արժանա–…հաւատ վկայ մը նկատուիլ։

Միւս կողմէն, փողոցի մէջ ժ. Ա–բիկեանի վրայ յարձակում գործելով, մեր նոյն Թուրքերը, անկասկած …ուզած են վախցնել զայն այնքան, որ …ան այլ եւս չփորձէ երկրորդ անգամ դատարան երթալ, մերկացնելու հա–մար իրենց մեքենայութիւնները։

(Հայրենիք)

հանքային ջուրերու ակունքներուն ու ջրահաւաքութեան (captage) վերա–բերեալ բոլոր գիտական քննութիւն–ները։ Վերջերս Երեւան հանուած թիւ 23 աղբիւրը իր որակով նման է թիւ 5 աղբիւրին, որով կարելիութիւն կը ստեղծուի այսուհետեւ աւելի լայն չափով հանքային ջուր մատակարա–րելու։ Ներկայիս Արզնի հասած է Մոսկուայի արհեստային ախտաճա–նաչութեան բարձր. վարժարանին գրկած յանձնախումբը, որ կը բաղ–կանայ ծանօթ փրոֆէսէօրներէ։ Այս յանձնախումբը 55 հիւանդներու վրայ գիտական փորձեր կը կատարէ, ճշդե–լու համար թէ ինչ ազդեցութիւն կը գործէ հանքային ջուրը մարդկային կազմախօսութեան վրայ։ Միաժա–մանակ Արզնիի բնա–ջրաբուժական կայանը բարեկարգելու համար ձեռ–նարկուած է Արզնիի ձորին աջ լանջե–րու կանաչապատութեան։

Դիլիջանի եւ Բջնի – Ջալի հան–քային ջուրերու գիտական ուսումնա–սիրութիւնը Պաւարտի սպասսսի վերջերը։

Բջնի – Ջալի մէջ շուտով կը գոր–ծեն երեք ակեր, որոնցմէ 2ը նոր են։ Այդ ակերը հետզհետէ կ'աւելցնեն ջուրին քանակը, հասցնելով օրական 140 հազար լիթրի։ Ջուրը հաստատ–ուած է որ նման է Բորժոմի (վրացա–կան) եւ աշխարհահռչակ Վիշիի (Ֆր–րանսական) հանքային ջուրերուն։ Այս տարի Յուլիս 21ին բացուեցաւ ապա–քինարանի (սանաթորիոմ) նոր շէնքը, որ ունի 100 մահճակալ։ Այս ապա–քինարանը շինուած է ընկերային ու–պահովագրութեան մարմնին կողմէ, որ շինութեան յատկացուցած էր 500.000 րուբլի։ Աւտոնին արհեստա–կութերու գործակցական մարմինն ալ իր կարգին ձեռնարկած է ուրիշ նոր ապաքինարանի մը շինութեան, որուն յատկացուց 300,000 րուբլի։ Անկից զատ, Սեպտեմբեր 15ին Երեւան պիտի այցելեն բնա – ջրաբուժութեան ծա–նօթ մասնագէտներ՝ փրոֆ. Կարաս–տիլով, փրոֆ. Նալբանդեան, փրոֆ. Ալեքսանդրով, փրոֆ. Դիկ, որոնք պիտի աւարտեն եւ ամփոփեն մեր բնա – ջրաբուժական կայաններու մասին անցեալ տարի իրենց կատա–րած ուսումնասիրութիւնները։

Խոտի–Սուի ջրաբուժական նոր կա–յանը կը գործէ Յուլիս 12էն ի վեր։ Խոտի – Սուի հանքային ջուրերը եւ կլիմայական պայմանները ուսումնա–սիրելու համար, փրոֆ. Մելիք – Ա–դամեանի նախագահութեան տակ յանձնախումբ մը ղրկուած է Խոտի – Սու,— յանձնախումբը այնտեղ պիտի մնայ մինչեւ սեպտեմբեր։

Հիւանդներու փոխադրութեան հա–մար կը … եղծենք նոր դիւրութիւն–ներ։ Անուէս Հայաստանի ճամբանե–րու շինութեան մարմինը խճուղի մը շինեց դէպ վերջերս Զայքենդ – Խո–տիսու գիծով։

Օգոստոս 10ին փրոֆ. Ա. Յակոբ–եանի նախագահութեան տակ Զանգե–զուր ղրկեցինք յանձնախումբ մը, որ փրոֆ. Ցլորինակի մեթոտով պիտի ուսումնասիրէ Սատանայի կամուր–ջին մօտ երեւան հանուած հանքային ջուրերը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, օգոստոսի բա–ցերը Երեւանի մէջ բացուեցաւ Հա–յաստանի գրողներու առաջին համա–գումարը, (առաջին՝ որովհետեւ աս–կից առաջ համագումարներ տեղի կ'ունենային «Պրոլետ Գրողներու Մի–ութեան» անունով, իսկ ներկայիս, «Խորհրդային Գրողներու Միութեան» անունով, կազմուած ըլլալ մէկ տա–րիէ ի վեր)։

Օգոստոս 5ին համագումարը զբա–ղեցաւ ներկայացուած զեկոյցներու քննութեամբ եւ ընդհանուր վիճաբա–նութիւններով։ Այսպէս խօսեցան Ստեփան Զօրեան, Վահան Թոթո–վենց, Ակսել Բակունց։ Այս վերջինը բաւական երկար կանգ առաւ Երեւանի գրողներուն եւ իր «ազգայնական» սայթաքումներուն եւ գրական լեզուի հարցին վրայ։ Յետոյ խօսեցան Մկր–տչեան եւ Գիւլիքեխվեան։ Գրաւոր ձեւով մը վիճաբանութիւններ փա–կեց Դրաստամատ Սիմոնեան։

Եւ համագումարը «Խորհրդային Գրողներու Միութեան» կանոնադրու–թեան վաւերացումէն վերջ, ներկա–յացուած զեկոյցներու մասին ընդ–հանուր բանաձեւ մը ընդունելով՝ ան–ցաւ ընտրութիւններու։

Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութիւնը կազմուեցաւ 15 հոգի–ով։ Այդ վարչութեան կազմին մէջ կը մտնեն Դ. Սիմոնեան (Միութեան նախագահ), Շիրվանզադէ, Եղիշէ Չարենց, Ակսել Բակունց, Աղասի Վշ–տունի, Ալազան, Մկրտչեան (քար–տուղար), Ջանան, Դերենիկ Դեմիր–ճեան, Ս. Զօրեան, Նայիրի Դարաշ–եան, Նայիրի Զարեան, Գուրգէն Մա–հարի, Հաչիկ Ջնդի, Էֆէնտիեւ։

«Խորհրդային Գրականութիւն» հան–դէսին խմբագիր ընտրուեցաւ Մկրտ–չեան, «Գրական Սերունդ» հանդէսին խմբագիր նշանակուեցաւ Դ. Սիմոն–եան, «Գրական Թերթ» հանդէսին խմբագիր նշանակուեցաւ Ալազան։

Խորհրդային Գրողներու համագու–մարին համար, Մոսկուա պատգա–մաւոր ղրկուեցան Դ. Սիմոնեան, Շիրվանզադէ, Ալազան, Չարենց, Բա–կունց, Վշտունի, Ն. Զարեան, Դէ–միրճեան, Դարաշեան, Մկրտչեան, Զ. Եսայեան, Հաչիկ Ջնդի, Ջանան։ Խորհրդակցական ձայնով Մոսկուա–յի համագումարին մասնակցելու ղր–կուեցան Գ. Մահարի, Վ. Նորենց, Թոթովենց, Ս. Զօրեան, Էֆէնտիեւ։

Կրթական գործավարութեան կողմէ համագումարը փակեց Լ. Արիսեան։

Պատմութեան համար, կու տանք նաեւ օգոստոս 3ի նիստին բովանդա–կութիւնը։ Այս նիստին խօսք առին Ս. Թադեւոս, Շողենց եւ Բեա։ Խօսեցաւ նոյնպէս Էֆէնտիեւ, Մուրադեան, Հա–չիկ Ջնդի, Ամիրէ Ալվալ։ Պատմու–թեան եւ մշակոյթի կաճառին կողմէ մէ խօսեցաւ Կ. Մելիք – Օհանջանեան, որ դրաւ Փոլքլոր հաւաքելու հարցը։ Բուռն ծափահարութիւններու կ'ար–ժանանայ 60 տարեկան գիւղացի մը ատենաւարը, որ ձօնուած էր Աճան–ջեանի…

Նոյն օրը, երեկոյեան նիստին մէջ խօսք կ'առնէ Պետ.-Հրատարակչականի տնօրէն Զաքարեան։ Ապա բեմ կը բարձրանայ Հայաստանի փոխ – վար–չապետը, Ալի Մահմեդով, «որին դահլիճը յոտնկայս կը յարգէ ուշադրու–թեամբ»։ Այնուհետեւ կը խօսին Վ. Թոթովենց, Ալազան, Վ. Նորենց, Ս. Կիրակոսեան։

Բեմ կը բարձրանայ նաեւ Ս. Մար–տիկեան, որ ակնարկելով ընկերվա–րական շինարարութեանց վերելքին, կ'ըսէ. «Բանալեւի էլեկտրակայա–նին, ձգախէժի գործարանին նման վիթխարի շէնքերուն վայել չեն պզ–տիկ գրողներ, մեր գրողները պէտք է հասնին օրէ օր աճող մեր կեանքի պա–հանջներուն բարձրութեան»։

Օգոստոս 4ի նիստին վիճաբանու–թիւններուն մասնակցեցան Տարօնցի, Ս. Յարութիւնեան, Սիրաս, Հ. Քո–չար, Ն. Զարեան, Ն. Դարաշեան։ Մոսկուայի գրական մէկ թերթին կողմէ կը խօսի Գ. Թաթուլով, երի–տասարդ կոմունիստներու կողմէ՝ Վ. Ալազով։ Ի վերջոյ Ն. Զարեան սաս–տիկ կը քննադատէ իր «ազգայնական» սայթաքումները, ինչպէս եւ ուրիշ–ներու «սխալները»։

Դիտելի է, որ ժողովի արձանա–գրութեանց մէջ յաճախ եւ քիչ մը անտեղի կերպով կը յիշատակուին Բակունցի եւ Զարեանի այսպէս ի–րենք գիրենց «խարազանելու» փոր–ձերը, «ազգայնական» աւելէ պարպ–ւելու մարմաջը։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Ինչպէս գրած էինք, ժամանակէ մը ի վեր «Խորհ. Հայաստանի» խմբա–գրութիւնը կը վարէր, փոխանորդա–բար, Ա. Բզնունի, որ լուրեր տալու, թերթը կենդանացնելու (մասնաւորա–բար չորրորդ էջը), երկրին շարժու–մը ցոլացնելու տեսակէտով ծանօթ կը թուէր արդի ռկան օրագրութեան։ Հի–մա «Խորհ. Հայաստանի» խմբագրու–թեան կոչուած է Յովհ. Գողոեան, որ ծանօթ է գրական քանի մը փորձե–րով։

Օգոստոս 1ին կարկուտը եւ յորդ անձրեւները մեծ վնաս պատճառեցին Նորքին Ախտայի շրջանին։

Շուտով կ'աւարտի, Երեւանի մէջ, գիտնականներու բնակութեան յատուկ շէնքը, որ պիտի ունենայ 60 սենեակ։ Այս շէնքին մէջ պիտի բնա–կին միայն փրոֆէսէօրներն ու գա–ւառները։ Շինութիւնները գրեթէ աւարտած են, ներկայիս կը կատար–ուին ներքին յարդարումներ։ Շէնքին ընդհանուր արժէքն է 700.000 րուբլի։

Օգոստոս 7ին Երեւանի բնարու–ժական եւ ջրաբուժական հիմնարկու–թեան մէջ առողջապահական գործա–վարութիւնը բացաւ ցուցահանդէս մը, ներկայացնելով Հայաստանի բնա – ջրա– կլիմայաբուժական պայ–մաններու եւ շինարարութեան վերա–բերեալ նիւթեր։ Պատրաստուած է հանքային ջուրերու լուսաւոր քար–տէս, ցուցադրուած են շէնքերու յա–տակագիծեր, ապաքինարաններու նա–խապատկերներ, աղբիւրներ։

Թուափոյ ներքին քաղաքներէն մէկուն մէջ տեղի ունեցաւ հետաքր–քրական հանդէս մը, որ տեսակ մը մրցում էր։

Օդանաւի շինութեան նուիրուած ճարտարապէտ եւ օժտուած պատանի–ներ ցուցադրութեամբ էին իրենց նախափորձերը։ Հայաստանէն եւս կը մասնակցէին հինգ պատանիներ։ Հա–յաստանցի պատանիներուն պատրաս–տած նախափորձերը (մոտէլ) հեռու թռելու մրցումներուն մէջ շահեցան առաջին, երկրորդ եւ երրորդ կարգե–րը։ Այսպէս Ա. Քուրքչեանի նախա–փորձ – օդանաւը թռաւ 391 մեթր, Օգանովի օդանաւը՝ 288 մեթր, իսկ 7 տարեկան Մառանջեանի օդանաւը՝ 200 մեթր։ Քուրքչեանի օդանաւը միջոցին մէջ մնաց 53 վայրկեան, Մա–ռանջեանի օդանաւը՝ 41 վայրկեան, Օգանովի օդանաւը՝ 30 վայրկեան։

Աւելի բարդ նախափորձերու մր–ցումներուն մէջ առաջնութիւնը շա–հեցաւ Հայաստան, իսկ Ազրբէջան երկրորդ հանդիսացաւ։

ՄԱՄՈՒԼ

Մազլըմեան արք. ի ապաշխարանքի

»»» «««

Աթէնքի «Նոր Օր»ը դիտել կու տայ խմբագրականի մը մէջ (18 օգոստ.).

— «Մազլըմեան եպիսկոպոսի ար–տաքսման մասին տրուած նախարա–րական որոշումը կատարեալ եւ բարոյական պատճառած է «Դիմա–կաւոր»ի անմիջական շրջանակնե–րուն։

Մենք եւ մեզի հետ նաեւ ամբողջ ժողովուրդը այդ որոշումին մէջ կը տեսնէ ուշացած արդարութեան յաղ–թանակը եւ փրկութիւնը այս շատ չարչարուած եւ տուժած գաղութին։

«Դիմակաւոր»ի խմբակը նախա–րարական որոշման մէջ կը տեսնէ մեր մատը եւ մեր անուղղակի ազդեցու–թիւնը։ Իրը թէ մենք զրպարտած ըլ–լանք առաջնորդը եւ իրը համայնավար ցոյց տուած ըլլանք զայն։ Այս վայ–րահաչութիւններուն վարժուած ենք 10 տարիէ ի վեր։ Բոլոր ստահակները ուզած են այդ զէնքով պայքարիլ մեզի դէմ, բայց միշտ կէս ճամբան մնա–ցած են։

Քիչ մը խելք եւ դատողութիւն ու–նեցողին համար, հասկնալի պէտք է ըլլայ թէ նախարար մը կամ ոստիկանու–թիւն մը երբ արտաքսման որոշում մը կու տան մէկու մը մասին, իբր հա–մայնավար կամ վտանգաւոր մարդ, որոշումը կը հիմնեն անառարկելի ու վաւերական փաստաթուղթերու, ի–րենց հետազօտումներու արդիւնքին եւ համոզման վրայ։

Հելլէն պետութիւնը, ինչպէս ամէն պետութիւն, ունի յատուկ կազմա–կերպութիւններ, որոնք կը զբաղին այս երկրին մէջ հաստատուած Հայե–րով, Թուրքերով, Հրեաներով, Ռու–սերով, Ալպանացիներով եւ միւս օտարա–կաններով։

Ոչ ոք թող չմտածէ որ Յունաստան բաց դաշտ մըն է, ուր կարելի է ֆութպոլ խաղալ պատահմամբ համարձակ։ Զրպարտութիւններով եւ ամբաստանու–թիւններով չէք կրնար մոլորեցնել կա–ռավարական օրգանները, ընդհակա–ռակն կը շահիք անոնց անվստահու–թիւնն ու կասկածանքը՝ ձեր պարկեշ–տութեան եւ ուղղամտութեան մասին։

Խօսինք փաստերով։

Մազլըմեան եպիսկոպոս եւ արբան–եակները՝ Յունաստանի Դաշնակցա–կանները պատկանելութեան ներ–կայացուցին իբր գործակիցներ Մակե–դոնական կուսակցութեան։ Իշխանու–թիւնը կարեւորութիւն չտուաւ այդ ժուռնալին, որովհետեւ լաւապէս կը ճանչնար Դաշնակցութիւնը եւ Յու–նաստանի Դաշնակցականները։

1925ին, երբ Շահվերտեանի թուռնա–ւոր շունչը տարածուած էր Աթէնքի մէջ եւ օտոս Քրիէգին դարձած էր կասկածելիներու, հակահայ գործա–կալներու, համայնավար դաւադիրնե–րու որջ մը, Մազլըմեան եպիսկոպոս եւ իր արբանեակները պաշտօնական ժուռնալով, 21 Դաշնակցականներ իբր խռովարար եւ թրքական գործակալ ներկայացուցին կառավարութեան։ Այս ժուռնալին տակ պառկած է Ա–ռաջնորդարանին կլոր կնիքը եւ զայն շահագործողին ստորագրութիւնը։ Իշ–խանութիւնները տեղեակ Մազլըմ–եանի հնարքներուն եւ չարա–մտութիւններուն, կարեւորութիւն չտուին այդ ժուռնալին, պահե–լով զայն ոստիկանութեան թղթածրա–րներուն մէջ, իբր անբարոյութեան փաստաթուղթ, օր մը գործածելու համար տուողին դէմ։

Տակաւին թարմ է ու յաւիտեանս յաւիտենից պիտի չմոռցուի փետր–ուար ամսուն վարչապետին ներկա–յացուած եւ հելլէն մամուլին մէջ հր–ատարակուած այն նշանաւոր եւ Հա–յոց պատմութեան մէջ նախընթացը չունեցող յուղագիրը, որով իբրեւ ոճրագործ ցոյց կը տրուէր Դաշնակ–ցութիւնը եւ «Նոր Օր»ը, գաղութին անունով խնդրելով որ «անխնայ ջախ–ջախուին անոնց գլուխները»։

Առաջնորդ մը, Աստուծոյ ծառայ, արքեպիսկոպոս, մօտաւորապէս 70ի սահմաններուն վրայ, կը յանդգնի այս երկրի բարձրագոյն իշխանու–թեան իբր ոճրագործ ներկայացնել իր հովուած ու առաջնորդած ժողո–վուրդին կէսը։ Այս տեսակ չարութիւն պատահած չէ միջազգային կեանքի մէջ։ Ոչ մէկ ազգի պատմութիւն սոյն նման դէպք արձանագրած չէ։

Ու ի՞նչ եղաւ այս յուղայատակ ու զարշելի վատութեան արդիւնքը։ Ի–բար անցաւ հելլէն իշխանութիւննե–րը, կատարուածը սոսկում պատճա–ռեց իրենց, հիւէշային առելութեան վերապրեցին եղածը։

Միանգամայն կարծելով այն հա–մոզումը թէ՝ Մազլըմեան եպիսկոպոս անարժան եկեղեցական մը եւ վտան–գաւոր առաջնորդ մըն է, որուն ներ–կայութիւնը արգելք է հայ գաղութին բարօրութեան եւ խաղաղութեան»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿՈՏՐԱԾ ՔԻԹՈՎ ՄԱՐԴԸ

»»» · «««

Իրաւունք ունէի քիչ առաջ, որով–հետեւ դէմքը ամբողջ քթովինքով ա–ծածկուած էր։

— Նորէն գուք, ըսաւ Թարլայըն։

— Բարի երեկոյ, պարոնն'ը, ըսաւ Հայը, կէս քաղաքավար, կէս արհամ–արհամարհանքով. Ներեցէք ինծի, ժամանակս կարճ է։

Փորձեց անցնիլ։

— Արդէն մենք ալ նոյնը նշմարե–ցինք, ըսաւ Թարլայըն։ Նոյն իսկ ուրիշ բան ալ նշմարեցինք։

— Ի՞նչ կ'ըսէք, բացագանչեց Հա–յը։ Վստահ եմ որ վաղը տեսած էք։

— Այո՛, ըսի զած ձայնով, գլուխս դէպի Պրուք Սթրիթ կողմը դարձնե–լով։ Պահակ ոստիկան մը դանդաղ քայլերով դէպի մեր կողմը կը յառա–ջանար։

— Եթէ կ'ուզէք ոստիկանին հար–ցաքննութենէն խուսափիլ, խորհուրդ տուաւ Թարլայըն, լաւ կ'ընէք մեր հետ հրճան մը ընել Սքուէրին մէջ։

— Ո՛չ իսկ քայլ մը, քթմնջեց օ–տարականը վայրացած։ Յաջողեցայ զայն գտնել, իր օձիքը թող պիտի չտամ։

— Բայց ա՛ն ալ չպիտի հեռանայ, րսի զայն հանդարտեցնելու համար, քանի որ տուն մտաւ։

— Տուն մտնելը տեսա՞ք։

Հաստատական նշան տուինք։

— Այո՛, բայց, նորէն գերազանցու–թիւնը խորամանկ է, ըսաւ Հայը ա–խուժօրէն։

Բազուկներէն բռնելով զինքը տա–րինք դէպի Սքուէր։

— Հիմա, շարունակեց Թարլայըն, ի՞նչ կը նշանակէ այդ «գերազանցու–թեան» անիմաստ պատմութիւնը։

— Պէտք չէ կարծել, որ անիմաստ է, պատասխանեց երիտասարդը վեր–բաց արտայայտութեամբ մը։

— Մտի՛կ ըրէք, ըսի, ձեր բռածը կամ դաւադրութիւն մըն է կամ աչ–երկու պարագաներուն մէջ ալ ծիծա–ղելի պիտի ըլլաք, եթէ...

— Աւելի լաւ է, որ ամէն ինչ մեզի պատմէք, ըսաւ Թարլայըն։ Մենք Անգլիացիներս մեծ համակրութիւն ունինք հարստահարեալ ցեղերուն հանդէպ։

— Արդէն քիչ առաջ նշմարեցի, ը–սաւ Հայը խիստ ձայնով։

Անշուշտ լաւ դաստիարակուած մարդ մըն էր։ Մենք է որ զինքը մեր հետ բերած էինք, թէեւ ան երբեք մեզի յայտնած չըլլար, որ մեր ընկե–րութիւնը իրեն հաճելի էր։

— Կ'ենթադրեմ, յարեց Թարլա–յըն որ ձեր վրայ միշտ ատրճանակ կը կրէք։

— Պարոն, ընդմիջեց Հայը.

— Ձեզ մտիկ կ'ընեմ, ըսաւ Թար–լայըն։

— Կ'ուզէի պարզապէս ըսել, ըսաւ Հայը, որ ճիշդ դուք խե՞նդ էք։ Ես ատամներ ունեմ մարդու երեւոյթ ու–նի՞մ։ Կը նախընտրեմ ատրճանակը։

— Ա՛, իսկապէս, ըսի։

Ես մնացի կասկածամիտ։

Երիտասարդը ինծի նայեցաւ իր դիւային աչքերով։

— Հարուած մը միայն, բաւական է, ըսաւ։

Նախընտրեցի լսել խոհեմութեամբ։

— Եւ ի՞նչպէս, Թարլայըն հարցուց հանդարտօրէն, նորէն գերազանցու–թի՞ւնը խնդրոյ առարկայ է։

— Այս գիշերէն յետոյ եւ ոչ մէկ–տեղ այլ եւս խնդրոյ առարկայ պիտի չըլլայ։ Նորէն գերազանցութիւնը պէտք է մեռնի։

Այս խօսքերուն վրայ Հայը դաղ–րեցուց յանկարծ իր մեքենայական քայլերը. մինչ իր աչքերը մեզմէ չէր բաժներ, անցնելով մէկէն միւսը։

×

Իր կոտրած քիթը իր մայլ դէմ–քին վրայ ջմայք մը կու տար. այն ա–տեն նկատեցի թէ իր դէմքը իր ան–ձին նման պէտք էր եղած ըլլար. ո–րովհետեւ նոյն իսկ այդ կոտրուած–քը դէմքը տգեղ չէր դարձներ։ Թար–լայըն շատ բարձրահասակ էր, բայց աւելի նիհար, զօրհուրելի նիհարու–թեամբ։ Խօսք ուղղեց Թարլայընի։ Իմ վրաս շատ մեծ կարծիք չունէր։

— «Պարոն» (կ'ենթադրեմ թէ այս ապարոնը հայկական սովորութիւն մըն է) դուք թոնի ձեր ընկերութեան մէջ մտցուցիք, բայց ես ընդունեցի։ Ձեր վրայ վստահութիւն ունեցայ։ Ձեզ հետ վարուեցայ իբրեւ ճէնթլմէն. խնութեամբ լաւ…, համոզուած եմ, որ դուք գիս պիտի չմոռնաք կամ պիտի չփորձէք գիս իմ ճամբէս դարձնել։

«Որը ձեզի ըսեմ թէ երիտասարդ կնոջ մը համար է, որուն նուիրուած եմ, պիտի մերժէք թէ, ինչո՞ւ սրտ–շամիս այսքան ուժով փարած կը մնամ, եթէ իմ տեղս ըլլայիք նոյնը պիտի ընէիք։ Գիշեր բարի, պարոն–նե՛ր։ Կը յուսամ կրկին ձեզի հանդի–պիլ, երբ այս ծանր գործերը, ինծի քիչ մը պարապոյ ժամ թողլան։

— Կեցէ՛ք, ըսաւ Թարլայըն։ Բայց ինչո՞ւ կը հետապնդէիք այդ կառքը։ Ո՞վ է այդ մարդը, գերազանցու–թիւնը։ Պիտի ուզէինք գիտնալ, որ–պէսզի վաղուան թերթերուն մէջ կա–րենանք զանազանել քու ոճիրդ միւս–ներէն։

— Ահմէտ Իզզէթ փաշա անուն ժէօն թիւրքը, ըսաւ Հայը կիսաձայն։

— Ա՛հ, ըսաւ Թարլայըն։ Կը հասկ–նամ։ Էնվէր փաշա, Ճէմալ փաշա, Թալէաթ փաշա եւ Ահմէտ Իզզէթ փա–շա «Իթթիհատ Թէրագգը» կուսակ–ցութենէն։ Այժմ կը հասկնամ։ Թա–լէաթ փաշան արդէն սպաննուեցաւ, այնպէս չէ՞։

— Զորս հոգի էինք,՝ ըսաւ Հայը մռայլ, որ Հայաստանէն հեռացանք անցեալ տարի. եւ իւրաքանչիւրս ըն–տրեցինք վրէժի մէկ–մէկ հրահանգ։ Մեզմէ մէկը, կը յիշէ՞ք, Թալէաթ փաշան սպաննեց Պերլինի պողոտանե–րէն մէկուն մէջ, քանի մը ամիս ա–ռաջ։ Ճէմալ փաշան Սուրիոյ մէջ խեղ–դեցին։ Էնվէրը խոյս տուաւ Պուխա–րա։ Մարդասպանութիւն մը սարքը–ւած է եւ տեղի պիտի ունենայ մօտ օրէն Պուխարայի մէջ։ Գալով ինծի, կը մնայ չորրորդը, բոլորէն ամենա–մեծ մարդասպանը Ահմէտ Իզզէթը։ Աշխարհի վրայ չկայ Հայ մը, որ չուզէ սպաննել Ահմէտ Իզզէթը, եթէ բախտն ունենայ զայն իր ձեռքին տակ գտնելու։ Բայց արեւմուտք եկող Հա–յերը ընդհանրապէս միջավայրին գէշ սովորութիւններէն կը վարակուին. միայն կը խորհին դրամ շահիլ. կը մոռնան այս սպանութենէն յառաջ ե–կած փառքը։ Բայց ես որ Զէյթունցի մըն եմ, զայն չեմ մոռցած...

— Շատ լաւ անգլիերէն կը խօսիք, նկատել տուի։ Միթէ անգլիական վարժարանի մէ՞ջ էք ուսած։

ՄՈՒՑՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

(3)

սային Պուլկարիոյ Թուրքերը, չկարենալով դիմանալ իրենց կրած ճնշումներուն, սկսած են Ռումանիա ապաստանիլ: Պուլկար թերթերը չեն ուրանար ասիկա, միայն կը յայտնեն թէ մեկնողները կալուած չունին եւ դրդումի ազդեցութեամբ է որ գացած են:

«Մինչդեռ, — կ'ըսէ *Ազգամ*, — ճիշդ չէ ասիկա: Օգոստոս 5ին գիշերը, Ագ Մէհմէտ (էսքի Ճումա) գիւղին տուները քար — կոծուած են, եւ շատ մը դուռներ եւ տուներ կոտրուած: Պահ մը զէնք ալ կ'արձակուի, եւ ժողովուրդը վախէն դուրս չելլեր: Ուշադրաւ էոր միայն թրքական տուները յարձակումի ենթարկուած են: Ասկէ զատ, մզկիթին վրայ յարձակած են, պատկերները կոտրած եւ գորգերը պատռտած: Դրան վրան ալ նամակ մը ձգած են, սա բովանդակութեամբ. «Թուրքերը տակաւին պիտի պահէ՞ք հոս»: Կառավարութիւնը պէտք իսկ չտեսաւ այս դէպքը քննելու:

Ցարձակման ենթարկուած բազմաթիւ գիւղացիներ, անցագրի մը փոխարէն իրենց կալուածները կուտան աչքաց Պուլկարներուն, եւ մայր հայրենիք կը գաղթեն:

Մայր մը եւ երախան կտոր կտոր եղան

Հինգշաբթի օր ահռելի արկած մը պատահեցաւ Փարիզի քաղաքապետարանի հրապարակին վրայ: Մայր մը իր 21 ամսու երախան կառքին մէջ դրած, կ'անցնէր զամաւոր շրջանակէն, երբ քար բեռցած բեռնաշարժ մը սուրալով, ուժգնօրէն զարնուեցաւ: Դժբախտ կինը զետին փռուեցաւ իր կառքին հետ, եւ մայր ու երախայ ջարդուփշուր եղան բեռնաշարժի ետեւի անիւներուն տակ: Բեռնան կառքը այս ահռելի արկածէն վերջն ալ շարունակեց ճամբան եւ կանգ առաւ 20 — 30 մեթր անդին, մայթին վրայ, երկու ծառերու զարնուելէ յետոյ:

Հայ կամաւորներ վեց տարեկան տղայ մը

ԿԸ ՍՊԱՆՆԵՆ ՊԵՑՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք (18 օգոստոս). —

Չորեքշաբթի իրիկուան ժամը (ուկէսի ատեններ երբ Դաշնակցական քանի մը տղաք ծովու յողանքէն կը վերադառնային իրենց տուները, յարձակման ենթարկուին փողոցին կիւններ եւ մարդոց ետեւ պահուըտած տասնեակ մը համայնավարներէ, որոնք ատրճանակներով կը յարձակին կրակելով ուղղակի տղայոց վրայ՝ սպաննելու դիտաւորութեամբ: Ցանկարծակի եկած տղաքը հազիւ ժամանակ կ'ունենան պաշտպանուելու եւ հակայարձակումով ետ մղելու բոլշեւիկ սրահակները որոնք կը փախին զանազան ուղղութեամբ: Դժբախտաբար սակայն, առաջին յարձակումին, համայնավարներու արձակած գնդակով կը վիրաւորուի վեց տարեկան փոքրիկ տղայ մը (Ցակոբ Համբարձումեան) որ քանի մը ժամ յետոյ կը մեռնի հիւանդանոցին մէջ:

Ոստիկանութիւնը անմիջապէս կը փութայ դէպքին վայրը. կարեւոր ուժեր կը բերուին ուրիշ ոստիկանատուններէ: Հարցաքննիչ դատաւորը տեղւոյն վրայ քննելով խնդիրը երեք համայնավարներու համար որպէս հեղինակ ոճրին՝ ձերբակալման հրամանագիր կը հանէ: Ներկայիս 10 հոգի կը գտնուին բանտը, երկու կողմի տղոցմէն: Կը սպասուի հարցաքննութեանց ելքին, իրական պատասխանատուները երեւան հանելու համար, որով եւ անմեղները ազատ արձակման:

ԼՈՒ՞Ր ԽԻՔ ԱՍԱՆԿ ՊԱՏԻԺ. — Նանսիէն կը գրեն թէ Չիփրիանի անուն հայր մը իր հօրը տարեկան տղան պատժելու համար լաւ մը կը ծեծէ, յետոյ պայուսակի մը մէջ կը բանտարկէ ամբողջ գիշեր մը: Յաջորդ առտու երբ կ'երթայ պայուսակը բանալու, տղան մեռած էր շնչահեղձ...

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ շարք մը բանաձեւերու կարգին, որոնցմէ կոչ մը ուղղել բոլոր երկիրներու Հրեաներուն, որպէսզի ուժգնօրէն շարունակեն պոյքոթը Գերմանիոյ դէմ, մինչեւ որ զոհացում տրուի:

ՀԵԾԵԼԱՆԻՒԻ ՄՐՑՈՒՄ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Այսօր տեղի կ'ունենայ Զուիցերիոյ շրջանը հեծելանիւով: Իտալանին մէջ փոխ - վրէժի մրցում մըն է այս, որովհետեւ հեծելանւորդներէն շատերը ախոյեաններ ըլլալով իրարու դէմ լարուած են: Այս մրցումը ո՛չ Ֆրանսայի շրջանին եւ ո՛չ ալ Իտալիոյ շրջանին կը նմանի, որովհետեւ լեռնային է եւ հեծելանւորդները գրեթէ մագլցելով լեռները պիտի բարձրանան:

Մրցումին կը մասնակցին վաթսուն հեծալեւորդներ, Պելճիքացի, Իտալացի, Ֆրանսացի, Հոլանտացի, Սպանիացի, Աւստրիացի, Գերմանացի, որոնց մէջ են ծանօթ հեծելանւորդներ՝ Իտալացի՝ Կամուզօ, Յովէթ եւ Ճիպրիանի, Պելճիքացի՝ Ժան Աէրց եւ Տիկնիէվ, Ֆրանսացի՝ Լէօն Քօրնէ, Պունուափոր եւ Փօլ Շօֆ, Աւստրիացի՝ Մաքս Պուլլա:

Այս հեծելանւորդներէն մէկն էոր պիտի տանի յաղթանակը, որովհետեւ ամէն մէկը մագլցող եւ «ափրինտ»ի մէջ նշանաւոր է: Անցեալ տարուան շահողն էր Աւստրիացի Մաքս Պիւլլան:

∴ Երեքշաբթի գիշեր Հռոմի մէջ տեղի ունեցաւ իտալական եւ ֆրանսական հեծելանւորդներու մրցում մը, որ կրկնութիւնն էր Լայփցիկի ախոյեանութեան մրցումին: Կը մասնակցէին ֆրանսացի Րիշար, պելճիքացի աՏնէյ, իտալացի Կուէռա եւ Օլմը: Այս վերջինները չարաչար պարտութեան մատնեցին իր հակառակորդները: Հ. Ս.

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին քաշան սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ժողովի կը հրաւիրէ Մշոյ, Մուրատ, Վռամեան եւ Արզումեան խումբի բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին Միութեան Դրասենեակին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Մարսէյլի ՍԱԼՆՈՅ ԶՈՐԻ Հ.Մ.Թեան ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին Փարիզի կայարանին ներքեւը: Կարեւոր օրակարգ: Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

...ութիւն ձեռքէ յլիի որբանոցը: Ցետոյ մնկնած է ֆրանսական Croix Blanche *Ընկերութեան միջոցով փոխադրուած է Ֆրանսա: Տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին՝ Արամ Եղիազարեան,* 26, rue Denfert Rochereau. Paris (5).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Գարեգին Պալեան կը փնտռէ իր եղբայրը Նիկալ Պալեան, մինչեւ 1923էն առաջ եղած է Պէյ...

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER AGOPIAN,

17, Rue Dauxerre, PARIS (13e)

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ – ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ

Ցայտագիր, ուրբաթ օգոստ. 24էն հինգշաբթի օգոստ. 30

MARIGNAN. Vers l'abime (Brigitte Helm, Raymond Rouleau).
MARIVAUX. Le scandale (Gaby Morlay, Henri Roland).
MOULIN ROUGE. Le grand jeu (Marie Bell, P. R. Willm).
MAX LINDER. Le train de 8 h. 47 (Bach, Fernandel).
IMPERIAL. La maison dans la dune (M. Ozeray, P. R. Willm).
OMNIA CINE INFORMATION. Actualités mondiales. L'Ile de Madagascar (documentaire)
VICTOR HUGO. La maison dans la dune (M Ozeray, P. R. Willm)
ROYAL. Les trois mousquetaires (Blanche Montel).
BARBES. La vie privée d'Henri Will. La mélodie oubliée
BELLEVILLE. Cette vieille canaille. Les aventures du roi Pausole.
CAPITOLE. Mauvaise graine. Une femme au volant.
DEMOURS. Paquebot tenacity. Sa meilleure cliente.
EXCELSIOR. Mauvaise graine. Une fois dans la vie.
FEERIQUE. Bach millionnaire. L'Héritier du bal tabarin.
LECOURBE. Bach millionnaire.Sang Viennois.
LOUXOR. Mauvaise graine. Enlevez-moi.
LUTETIA. La maison dans la dune (M. Ozeray).
LYON. Mauvaise graine. Sa m... cliente.
MAGIQUE. Paris Méditerranee. M...
MAINE. La fleur d'oranger. Accuse-vous.
METROPOLE.Mauvaise graine. Le... tures du roi Pausole.
MONTPARNASSE. Bach milli... Les surprises du divorce.
MOZART. C'était un musicien. Poli... vée
PALAIS DES GLACES. Bach milli... Les surprises du divorce.
PATHE ORLEANS. Celle qu'on ... Passionnement.
RECAMIER. Tire au flanc. L'Héri... bal tabarin.
ROCHECHOUART PATHE. Le su... bluffeur.
SAINT CHARLES. Les deux orp... Paris Méditerranée.
SAINT MARCEL. C'était un musici... lice privée.
SELECT. Cheri de sa concierge. L... tionaux.

BANLIEUE

ALHAMBRA D'ASNIERES. Le ... çon. L'argent par les fenêtres.
CASINO DE CLICHY. Un jour ... Vacances conjugales.
COLOMBES. Mauvaise graine. La ... veilleuse journée.
KURSAAL AUBERVILLIERS. Le ... garçon. L'Enfant du miracle
KURSAAL BOULOGNE. 600.000 ... mois. Melo.
OLYMPIA DE CLICHY. Mauvaise ... Sa meilleure cliente.
PATHE CINEMA PALACE (Bou... Mauvaise graine. L'Ordonnance

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԵՉԸՐ — Թարգմ. Փ.

— Կէս գիշերին քառորդ մնացած. վստահ եմ որ չեկաւ, որովհետեւ իրեն ոսպանցի, բարեկամներէս մէկուն ... մար գործ պիտի գտնէր... անկէ ի վեր տուն չէ եկած... ի՞նչ կայ, փորձա՞նք մը պատահած է...

Ուօմըրզլի պէտք եղած պատասխանը տուաւ մարդուն ու մեկնեցաւ՝ զարմացած: Իր մեթոտիկ ու գործնական մտքին մէջ, կարգի դրաւ դէպքերը. —

Ա.— Ճէնիսըն որ տարիներէ ի վեր միեւնոյն տունը կը բնակէր եւ կ'աշխատէր միեւնոյն մթերանոցին մէջ, յանկարծ կը ձգէ իր բնակարանն ու գործը եւ կ'անյայտանայ:

Բ.— Քրիսի Ռօզըր որ Ճէնիսընին ծանօթ էր, ոստիկանատուն կ'երթայ, տեղեկութիւն մը կը հաղորդէ, դուրս կ'ելլէ եւ կ'անյայտանայ:

Գ.— Եւսթըն պանդոկին երիտասարդ ծառան սովորական ժամուն կը մեկնի գործատեղին երթալու համար ու կ'անյայտանայ:

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ. ուրիշ հարցում չըկար անոր մտքին մէջ. ինչո՞ւ Ճէնիսըն մէջտեղ չկար... ինչո՞ւ Քրիսն որ գինետունը պիտի ըլլար երէկ իրիկուան ժամը վեցին, կորսուեր էր. ինչո՞ւ ծառան իր տունէն մինչեւ պանդոկը երկարող ճամբուն վրայ անյայտացեր էր: Կապ մը կա՞ր այդ երեք անյայտացումներուն միջեւ. անպատճառ կար... Բայց այդ վայրկեանին Ուօմըրզլի գաղափար անգամ չունէր թէ որ ծայրէն պիտի բռնէր չուանը:

Իժգոհ ու քիթ – բերանը կախ, ոստիկանատուն գնաց իր պաշտօնակիցներուն հետ խորհրդակցելու համար: Բայց երբ չէնքէն ներս կը մտնէր, մէկը կեցուց զինքը:

— Պարոն մը եկեր է եւ ձեզ տեսնել կ'ուզէ, ըսաւ մարդը. կէս ժամէ ի վեր կը սպասէ... իր այցեքարտը ձեր սեղանին վրայ է, ինք անդիի սենեակն է...

Ուօմըրզլի այնքան մտազբաղ էր որ հազիւ թէ կարեւորութիւն տուաւ այցեքարտին: Չի խորհեցաւ անգամ թէ մարդը ինչու համար եկած էր: Սակայն երբ անոր վրայ նայեցաւ, հասկցաւ որ այցելուն հեռուէն, շատ հեռուէն եկած էր՝ իր միտքը զբաղեցնող խորհրդաւոր հանելուկը լուծելու համար:

Շտապելով անցաւ մութ նրբանցքէն. որուն չափով յուզուած էր եւ այցելուին անունը կ'արտասանէր ինքնիրեն — պարոն Խաուըրթ...

— Ասիկա Ամերիկայէն զրկուած մարդը ըլլալու է, մտածեց Ուօմըրզլի. իսկական Եանքի մըն է թերեւս ու կը կարծէ թէ մենք կը քնանանք այստեղ... ինչ որ է...

Հրեց սենեակին դուռը եւ ներս մտաւ՝ աչքը չորս դին: Նայուածքին առջեւ պարզուող տեսարանը գրեթէ զարմացուց զինքը: Որովհետեւ պարոն Խաուըրթը, մօտէն զիտելով, երբեք չէր նմաներ Ուօմըրզլիի մինչեւ հիմա տեսած մարդոց ու կարելի չէր հաւատալ թէ անիկա խորհրդաւոր ոճիրներ լուծելու կարողութիւն ունեցող մէկն էր: Բարձրահասակ, նիհար, բակազմ ու ոսկրոտ երիտասարդ մըն էր՝ քանի՞ թէ երեսուն տարեկան. թափթփած ու անճաշակ էր անոր հագուստը զոր հաւանաբար կը կրէր անհրաժեշտութիւն մը գոհացնելու նկատումով միայն: Շատ խոշոր կօշիկներ ունէր եւ իր ընդհանուր երեւոյթէն յայտնի էր թէ աւելի գիւղացի էր քան թէ քաղաքի մարդ:

Այդ տպաւորութիւնը կրեց ոստիկանը, երբ տեսաւ անոր վիթխարի հովանոցն ու բուրդէ չափիկին վզին փաթթուած փողկապը որ պարզապէս կօշիկի կապ մըն էր: Լաւ ածիլուած էր, զոյգ մը կապոյտ եւ ուշիմ աչքեր ունէր, ինչպէս նաեւ ժպտուն բերան մը. հրաշալի կը նմանէր արգարեւ: Ու երբ անիկա իր պողպատի պէս զօրաւոր մատներուն մէջ սեղմեց Ուօմըրզլիի ձեռքը, այս վերջինը զգաց որ տարօրինակ երեւոյթով մարդը, ֆիզիքական տարօրինակ ուժ մը ունէր:

— Պարոն Ուօմըրզլի՞, ըսաւ այցելուն. ուրախ եմ ձեզ տեսնելու համար... ընդհանուր ոստիկանութեան զացի այսօր՝ Լոնտոն հասնելուս պէս եւ ըսին թէ ձեզի այցելել պիտի գանէի. անմիջապէս եկայ... գիտէք, անշուշտ, որ մեր ընկերութիւնը ուղարկեց զիս, Ալֆրէտ Ճէքզինի գործին համար... ինծի կը սպասէիք արդէն, չէ՞...

— Այո, ըսաւ ոստիկանը որ վարանում մը ունեցաւ. աթոռ մը հրամցուց հիւրին եւ ինքն ալ նստաւ:

— Բոլոր մանրամասնութեանց տեղեակ չէք, բնականաբար քանի որ ճիշդ հիմա ժամաներ էք...

— Այո, այդպէս է, բայց հեռագրած էի մեր գործակալին որպէսզի հաւաքէր թերթերուն լուրերը, ընդ – մէջեց Ամերիկացին խմատուն ժպիտով մը եւ ցոյց տալով լրագիրներու տրցակ մը անութին տակ. կարդացի բոլորն ալ...

Ոստիկանը դարձեալ վարանեցաւ. մարդը կ'ուսումնասիրէր ու անմիջապէս զգաց որ ան ալ զինքը կը չափէր՝ վերէն վար:

— Ձեզ կարծեր, Պ. Խաուըրթ, որ Ալֆրէտ Ճէքզինի սպանութեան շարժառիթը ձեր ընկերութեան գործին հետ առնչութիւն ունենայ... ասիկա իմ կարծիքս է հիմակուհիմա...

Ամերիկացին խնդաց:

— Կրնայ այդպէս ըլլալ, Պ. Ուօմըրզլի, կրնայ այդպէս չըլլալ, բայց, ամէն պարագայի, ես եկած եմ այս խնդիրը լուծելու կամ ձեզի աջակցելու համար. առոր համար ըսէ այս ամբողջութիւնը եւ մինչեւ պիտի երթամ, նախընտրելի է չուշտ որ այդ բանը ընեմ, ձեր գործակցութեամբ...

— Որ եւ է ծրագիր, տեսակէտ ունի՞ք, հարցուց Ուօմըրզլիի կէս նախկան. ունենալու էք...

Ամերիկացին գլուխը թօթուեց. այս անգամ ժպիտ չկար անոր դէմքին վրայ:

— Ոչինչ, ոչինչ, բայց կամ...

oooo

ԳԼՈՒԽ 13ՐԴ

ՆՈՐ ԴԷՊՔԵՐ

Գաղտնի ոստիկանը երկար մը նայեցաւ իր խօսակիցը որուն նայուածքն ալ իրեն ուղղուած էր: Զինքը կը ցին այդպէս քանի մը վայրկեան. առաջ Ամերիկացին ըսաւ.

— Ծրագիր, տեսակէտ ի հարկէ ... Ուօմըրզլի ոտքի ելաւ ու խուրբրուն լրագիրները ցոյց ... պատասխանեց.

-- Եկէք միասին բաժակ մը առնենք. վերցուցէք այդ թերթերը ու քիչ մը խօսինք այս հարցին... լաւ ճաշարան մը կայ այս մօտերը...

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	200 »	100 »	–
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՕԳՈՍՏՈՍ — DIMANCHE 26 Aout 1934

10 ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2583

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ "ԱՄԱԹԷՕՐ,,Ի ՄԸ ՀԵՏ

— Արդար գործ մը չէ որ կը կատարէք, միշտ կծելով մեզ, կոչելով «ամաթէօր», «տիլէթանթ», երբեմն ալ «բոլորտիքեան», մանաւանդ երբ ընկեր չենք...

— Իսկ ո՞րքան արդար է ձեր բռնած դիրքը, երբ կ'ուզէք միայն սաւերի մը պէս երեւալ մեր հանրային կեանքին մէջ, միայն քաշել ու անցնիլ, մինչդեռ այնքան ահաւոր բացեր ունինք, եւ այնքան վեր ի վայր շրջուած է մեր կեանքը:

— Մահացու մե՞ղք է, երբ ամէն մարդ իր հասկցած եղանակով ծառայէ հանրութեան: Ինչո՞ւ կ'ուզէք որ ոտքով-գլխով իյնանք, երբ կրնանք օգտակար ըլլալ ուրիշ կերպով, այս կամ այն գործին համար:

— Քիչ մը աւելի բաց խօսինք: Հարցը ձեր, միւսին, երրորդի մը կամ չորրորդի մասին չէ, այլ ամբողջ բազմութեան մը: Կարելի է ըսել թէ դասակարգ մը կը կազմէք դուք: Կան որ հեռուէն կը դիտեն, երբեմն կ'երեւան, ինչպէս թիթեռնիկները կրակին շուրջը, բայց երբեք չեն մօտենար: Կան ուրիշներ ալ որ կը մօտենան, բայց չեն ուզեր մատը մոխիրը թաթխել կամ «պրդ-տորել»: Վերջապէս կան բոլորովին անտարբերները: Սովորական պայմաններու մէջ, կարելի էր բոլորովին անտեսել այս իրողութիւնը. իսկ մեր ներկայ վիճակին մէջ, այնքան վրդովիչ հոգերու առջեւ... ինչու կ'ուզէք որ միայն կրակին ինկած կամ «ի պաշտօնէ» կապուած մարդիկ հեւան, տքան, մաշին, իսկ դուք ձեր մասնակցութիւնը բերէք ... պատշաճ հեռաւորութեամբ: Այս համրո՞վ է որ սերունդ պիտի հասնի, թարմութիւն պիտի առնէ, արժէքներ պիտի յայտնուին, գիրքեր պիտի փթթին: Ինչպէս ըսինք, մենք նկատի չունինք ձեր կամ միւսին անհատական պարագան: Մեր խօսքը վրդովիչ երեւոյթի մը մասին է, որ ընդհանրանալ հակամէտ է, նոյն իսկ ամէնէն խանդոտ գաղութին մէջ: Տեղի — անտեղի կը խօսի ներողամտութեան, արդիւնաւորութեան մասին. ինչո՞ւ այս կէտին մէջ կը մնայ անխօս:

— Լաւ չեմ հասկնար ձեր միտքը:

— Բացատրեմ օրինակով մը: Հանրային կեանքն ալ կրկէս մըն է, մանաւանդ մերինը, ոչ միայն մեր հայրենիքէն, այլ եւ աշխարհէն: Արդ, 25-50-100 ձի կը պատրաստուի, որպէսզի ո՛վ որ քաջ է, հեծնի եւ քշէ, յանձն առնելով եւ՛ վայելքը եւ փորձանքը: Անոնք որ ձիոյ պէս կը մտածեն, գիտէ՞ք ինչ կ'ընեն, փոխանակ ձիուն սանձէն բռնելու եւ վրան նետուելու, կ'ըսեն,— Դուք գացէք, ես իմ «ֆայթոն»ովս կու գամ: Անշուշտ միեւնոյն բաները չեն ձին ու «ֆայթոն»ը: Ամէն մարդ չի կրնար ձի նստիլ, բայց կրնայ փոխել «ֆայթոն»ի մը տեղ, պատուիրած կառապանի մը, առանց պատասխանատու ըլլալու ոչ կառքին, ոչ ալ հետեւելիք ուղղութեան: Եւ քանի որ խօսքը երիտասարդութեան մասին է, ձեզի կը հարցնեմ,— ձի նստելու, ձին վազցնելու բոլոր յարմարութիւններն ունեցող երիտասարդի մը պէ՞տք է թոյլ տալ որ «ֆայթոն»ով մասնակցի մեր հանրային կեանքի կռիւներուն ...

— Նմանութիւնը քիչ մը չար է, բայց կը հասկնամ:

— Չար կամ բարի, ա՛յս է իրողութիւնը: Հասեր ենք մեր պատմութեան ամէնէն եղերական մէկ շրջանին: Գիտենք թէ մեր բոլորին խելքէն ու կամքէն կախում ունի ապագան: Ուրեմն, պարտաւոր ենք տասնապատկուիլ, երիտասարդանալ թէ կարողութիւններով եւ թէ աշխատանքով: Մեր կացութիւնը թոյլ չի տար որ, մասնաւորապէս ընդունակ տարրերը անկիւն մը քաշուին, կամ գոհանան «տիլէթանթ»ի եւ «ամաթէօր»ի նախասիրութիւններով: Ոչ ոք իրաւունք ունի վերէն նայելու այս կամ այն գործին վրայ, ոչ ալ անտեսելու, երբ իր մէջ կը զգայ անհրաժեշտ կարողութիւնները՝ այս կամ այն գործին համար: Այսպէ՞ս է որ թէ մարդ կը հասնի եւ թէ հոգեբանութիւն կամ ուղի կը նորոգուի: Երկուքս ալ անդամ ըլլալով միեւնոյն կուսակցութեան, անշուշտ նուռ խօսելու պէտք չունինք: Մեր գրածը գործնական հարց մըն է, ուղղակի օրուան կեանքի պահանջներէն բխած: Եթէ «տիլէթանթիզմ»ը մեր մէջն ալ արմատ ձգէ, ո՞ւր կ'երթանք...

— Անշուշտ ըսել չէք ուզեր թէ բոլորն ալ պէտք է դառնան արհեստով յեղափոխական կամ «ազգայինձի»:

— Ամենեւին: Գործնապէս, տիրապէս մասնակցիլ հանրային կեանքին, ստանձնելով որոշ պատասխանատուութիւններ, չի նշանակեր դառնալ «փրոֆէսիոնէլ» կամ «ազգայինձի»: Ի՛նչ փնտռէ եթէ ասպարէզին համար արժանաւոր թեկնածուներ ալ երեւան գան այդ առթիւ: Հանրային կեանքն ալ խմորում է եւ հոլովում. ինչպէս — ըլլալով կը կազմուի մարդը, որ եւ է գործի համար: Մեր կուսակցութեան մէջ թէ մեզմէ դուրս, կան բազմաթիւ նոր տարրեր, որոնք աչքի կը զարնեն իրենց այս կամ այն արժանիքով: Անոնք իրականին մէջ կա՛ն թէ չկան,— կարելի չէ գիտնալ, մինչեւ որ չտեսնես գործի վրայ: Ցա՛ հոն երեւցածը յառաջխաղացութեան կը մասնէ ձեզ, իսկ այն որ անտեսուած էր, կը դառնայ իրական արժէք:

— Մեզի պէս մտածողները ուրիշ մտավախութիւն մըն ալ ունին, իրենց անկախութեան կորուստը:

— Տեսակ մը նախապաշարում ալ այդ: Իբրեւ անդամները միեւնոյն կուսակցութեան, գիտենք թէ անկախութիւնը ուր կը սկսի եւ ուր կը վերջանայ: Մեր կուսակցութիւնը ոչ թէ անհատականութիւնն է որ կը մեռցնէ, այլ կոպիտ «եսը»: Նոյն իսկ ինքնուրոյն գիծը պահելու եւ զարգացնելու համար — եթէ առողջ է — պայման է որ աւելի յառաջ նետուիս եւ ոչ թէ պատուհանէն դիտես, իբրեւ «ամաթէօր»:

Ձեր այդ ճամբան վերջ ի վերջոյ կը տանի չքեղ մեկուսացման, որուն թշուառութիւնը չեն կրնար պարտկել պայծառական կայծկլտուքները: Քի՞չ ենք մեղադրած այդ կարգի տիպարները, նախորդ սերունդին մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

"ՈՉ ՈՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄ Կ'ՈՒԶԷ, ԲԱՅՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԿՐՆԱՅ ՊԱՅԹԻԼ...,,

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԶԻՆԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Իտալական ռազմափորձերուն առթիւ, որոնց զինուորական համազգեստով կը մասնակցէին նաեւ նախարարները, Պ. Մուսոլինի շանդալից ճառ մը խօսեցաւ ուրբաթ օր: Կանգնած՝ հրասայլի մը վրայ, եւ խօսքն ուղղելով հինգ հազար սպաներու եւ օտար զինուորական պատուիրակութեանց անդամներուն, յայտարարեց.

— «Եւրոպայի մէջ ոչ ոք պատերազմ կ'ուզէ. բայց պատերազմի գաղափարը կը ծփայ օդին մէջ. պատերազմը կրնայ պայթիլ մէկ վայրկեանէն միւսը: Յուլիսի վերջը յանկարծ գտնուեցանք անապատելի կացութեան մը առջեւ որ շատ կը նմանէր 1914ի վիճակին: Եթէ մեր զինուորները գրկած չըլլային դէպի սահմանագլուխ, բարդութիւններ պիտի ծագէին որոնք միայն թնդանօթի ձայնով կրնային լուծուիլ: Մենք պէտք է պատերազմին պատրաստ ըլլանք ոչ թէ վաղը, այլ այսօր: Մենք պէտք է դառնանք զինուորական եւ միեւնոյն ատեն զինապաշտ ազգ մը: Քիչ մըն ալ յառաջ երթալով, պիտի ըսեմ՝ ռազմունակ ազգ մը: Ազգին քաղաքական, տնտեսական եւ հոգեկան կեանքը պէտք է հիմնուի այս զինուորական անհրաժեշտութեանց վրայ»:

Պ. Մուսոլինի պատերազմը բաղդատեց վճռական ատեանի մը որ կը գործէ ժողովուրդներու միջեւ: «Քանի որ կարգ մը ազգեր կը բարձրանան եւ ուրիշներ կ'իջնեն, պատերազմը դարերու ընթացքին մաս կը կազմէ ազգերու ճակատագրին, հակառակ բարեկամութեան, խորհրդաժողովներու եւ պայմանագրութեանց: Բովանդակ ազգը այսօր պատրաստ է մէկ մարդու պէս պատասխանելու երբ հարկ ըլլայ»:

ՀԻԹԼԷՐ ԱԼ, ԻՐ ԿԱՐԳԻՆ...

ՀԻՆԳ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐ ՀՈԳԻՆՈՑ ԹԱՓՕՐ ՄԸ

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ 500,000 նացիներ (հիթլէրական) պիտի համախմբուին Նիւրընպէրկի մէջ, կուսակցութեան համագումարին առթիւ: Ասոնց մէջ կը գտնուին 180,000 քաղաքական վարիչներ, 88,000 հարուածային անդամներ եւն.: 60,000 հիթլէրական երիտասարդներ թափօր մը պիտի կազմեն Առաջնորդին առջեւ, իսկ 120,000 անդամներ համագումարին ներկայ պիտի ըլլան իբրեւ հանդիսատես: Հինգ հարիւր մասնաւոր կառախումբեր կազմուած են, այս բազմութիւնը փոխադրելու համար:

Այսօր վիթխարի միթինկ մը պիտի գումարուի Կոպլէնցի մէջ, իր պահանջելու համար Սարի երկրամասը, որ կը գտնուի միջազգային գրաւման տակ: Այս առթիւ ճառ մը պիտի խօսի Հիթլէր: Կ'ըսուի թէ մօտ 600,000 հոգի ներկայ պիտի ըլլան այս ցոյցին, որ պիտի գերազանցէ մինչեւ հիմա եղածները:

136 կառախումբեր պատրաստուած են, Սարի ժողովուրդը փոխադրելու համար: Առնուազն 136,000 ճամբորդ կը սպասուի այս շրջանէն:

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ, ՃԱՓՈՆ ԿԸ ՊՆԴԷ

Ո՞ՒՐ ՊԻՏԻ ՅԱՆԳԻ ԱՅՍ ՎԷՃԸ...

Տասնըվեց նոր եպատակներ ձերբակալուած ըլլալով, խարպինի խորհրդային հիւպատոսը պահանջեց որ երեւան հանուին անոնց դէմ եղած ամբաստանութիւնները: Բողոքագիրը կ'ըսէ թէ 16 կալանաւորները վայրագօրէն ծեծուած են Մանչուրիոյ ոստիկանութեան կողմէ:

Միեւնոյն ատեն, Թոքիոյի խորհրդային դեսպանը բողոքագիր մը ուղղեց ճափոնական կառավարութեան, խորհրդային հպատակներու ձերբակալման առթիւ, «անհիմն եւ անիմաստ» գտնելով անոնց դէմ եղած ամբաստանութիւնները: Ծանուցագիրը կ'ըսէ թէ խորհրդային կառավարութիւնը ճափոնը պատասխանատու կը համարի Մանչուրիոյ դէպքերուն, քանի որ Ճափոնի արտաքին եւ պատերազմական նախարարութիւններն ալ նոյն ամբաստանութիւնները կ'ուղղեն խորհրդային հպատակներուն դէմ: Ծանուցագիրը մասնաւորապէս կը բողոքէ Ճափոնի պատերազմական նախարարութեան օգոստ. 17 թուակիր զեկոյցին դէմ, որ Ծայր. Արեւելքի կարմիր բանակին հրամանատարութիւնը մեղսակից կը հռչակէր աւազակային յարձակումներու:

Ճափոնական կառավարութիւնը չոր պատասխան մը տուաւ այս բողոքագրին, յայտարարելով թէ Մանչուրիոյ մէջ պատահած դէպքերը այդ երկրին վերաբերեալ խնդիրներ են եւ կապ չունին Ճափոնի հետ:

⁂ Ճափոնական կառավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ պաշտօնական զեկոյց մը, Արեւելեան Չինաստանի երկաթուղիներու վաճառման բանակցութեանց մասին, անոնց անյաջողութիւնը վերագրելով խորհրդային իշխանութեան ձգձգումներուն:

Նիւ Եորքը սանանկութեան դուռը հասած

Նիւ Եորքի քաղաքապետը կը յայտարարէ թէ ամենածանր աղէտ մը պիտի ծագի, եթէ կարովի միջոցներ ձեռք չառնուին դարմանելու համար քաղաքին սեղանաւորական տագնապը:

Այս կացութեան պատճառներէն մէկն է գործազուրկներու նպաստը, որ շատ ծանր բեռ մը կը կազմէ քաղաքին համար:

Թելադրութիւն մը,— Դուրեան Ցանձնախումբը չի՞ կրնար օգնութեան հասնիլ, քանի որ դատը վերջացաւ, իսկ հաւաքուած գումարները.. առկախ կը սպասեն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԻՐԱՆ ՔԷԼԷԿԵԱՆ « ՓՈՄՓԱՃԻ »

Պէհաէտտին Շաքիրի յուշերուն մէջ, որ կը շարունակուին չորս ամիսէ ի վեր, յանձնօրէն կը խօսուի Տիրան Քէլէկեանի մասին:

Ինչպէս կ'երեւայ, հանգուցեալ հրապարակագիրը չափազանց սերտ յարաբերութիւններ ունեցած է թուրք յեղափոխականներուն, բայց մասնաւորապէս Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիրի հետ:

Պատահաբար հետեւած ըլլալով այդ յուշերուն, ուշադրութիւնս գրաւեց պարագայ մը:

Տոքթ. Պէհա Շաքիր կը մտածէ մահափորձ մը սարքել Աբտիւլ Համիտի դէմ եւ այս առթիւ կը խորհրդակցի Տիրան Քէլէկեանի հետ:

Ի՞նչ էր իր ծրագիրը.— Րամազանի 15ին, երբ Աբտիւլ Համիտ Սարայ Պուրնուէն կ'անցնէր Թոփ Գափուի Գալատ երթալու համար, ականներ պիտի ձգուէին « Սէօյիւտլիւ » գերեզմանին ճամբուն վրայ:

Բայց, ո՞վ կրնար կատարել այս յանդուգն գործողութիւնը:

Յուշագիրն է որ կը պատմէ.

— « Այս գործը միայն Հայերը կրնային կատարել. ուստի Պէհաէտտին Շաքիր պէյ կը հարցնէ թէ Եգիպտոսի մէջ կա՞ն այնպիսի Հայեր որ այս գործը գլուխ հանելու կարողութիւնն ունենան »:

Տիրան Քէլէկեան անմիջապէս գործի ձեռնարկելով, մանրամասն պրպտումներ կը կատարէ եւ հետեւեալ պատասխանը կու տայ.

— « Գալով Պոլսոյ մէջ բռնակալին դէմ նոր ձեռնարկ մը կատարելու ծրագրին, ձեր բսածը ըլլալիք բան չէ: Որովհետեւ Րամազանի 15էն առաջ ծովը կը մաքրեն, ականներ փնտռելու համար: Սակայն եթէ ծովուն մէջ ական ձգելը անկարելի է, այդ չի նշանակեր թէ պէտք է հրաժարինք մեր ձեռնարկէն: Այստեղ նոր «պոմպա» մը հնարուած է: Վերջերս փոքր փորձով մը համոզուեցայ թէ կարելի է անոր գործածութիւնը: Եթէ պէտք եղած դրամը գտնուի, ես վստահ եմ թէ պիտի կրնամ գլուխ հանել այս գործը: Այստեղ անհրաժեշտ քննութիւնները կատարեցի. Ըմբոստի[?] ոճիրին դէմ նոր ձեռնարկը, բոլոր ծախքերը հաշուելով, 100 — 150.000 ֆրանքի կը կարօտի: Այս գումարին մէջ է շատ նրբօրէն շինուած մեքենաներու (պոմպա) փոխարժէքը »:

Թոյլ տուէք որ այստեղ ընդհատեմ նամակը, չանցնելու համար « Օր օրին»ի սահմանը:

Յաջորդով կը լրացնեմ, այլապէս հետաքրքրական դրուագ մը եւս ներկայացնելով:

ՎԱՀԷ

Հիթլէրականներու ամուսնական Տասնաբանեան

Տոքթ. Հայնցիուս հետեւեալ տասնաբանեան խմբագրած է Գերմանիոյ երիտասարդներուն եւ երիտասարդուհիներուն համար, աջակցութեամբ ներքին նախարարութեան, ժողովրդական առողջապահութեան վարչութեան եւ ազգային – ընկերվարական կուսակցութեան ցեղային պաշտօնատան.—

1. Մտածէ որ դուն Գերման ես. 2. Պէտք է ամուսնանաս, եթէ առողջ ժառանգ ես. 3. Առողջ պահէ մարմինդ. 4. Առողջ պահէ միտքդ եւ հոգիդ. 5. Իբրեւ Գերմանուհի, ամուսինդ ընտրէ միայն Գերման մը կամ հիւսիսական արիւնով մարդ մը. 6. Ամուսինդ ընտրած ատեն, տեղեկութիւններ քաղէ անոր նախահայրերու մասին. 7. Առողջութիւնն ալ արտաքին գեղեցկութեան պայման մըն է. 8. Ամուսնացիր միայն սիրոյ համար. 9. Խաղի ընկեր մը մի ընտրեր, այլ քու ամուսինդ եղատէ ընկեր մը ամուսնութեան մէջ. 10. Ամուսնութեան բուն իմաստն է առողջ սերունդ մը: Երբեք — չորս զաւակէն սկսելով է որ կ'ապահովուի ժողովուրդին պահպանումը:

Պարտքերու խնդիրը ձախողած

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ անելի մը յանգած են պարտքերու կարգադրութեան բանակցութիւնները, որ կը շարունակուէին շաբաթներէ ի վեր: Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը գրաւոր առաջարկներ ներկայացուց: Խորհրդային դեսպանն ալ իր կարգին հակառաջարկներ յանձնեց, եւ բանակցութիւնները կանգ առին: Հակառակ այս իրողութեան, երկու կողմերն ալ կը յուսան թէ կարելի պիտի ըլլայ վերսկսիլ բանակցութիւնները: Գլխաւոր դժուարութիւնը կը կազմէ ամերիկեան քաղաքացիներու պահանջած հատուցումը, որ 400,000,000 տոլարի գումար մը կը կազմէ: Երկրորդ հիմնական դժուարութիւն մը այն է որ խորհրդային իշխանութիւնը մեծագումար առեւտրական վարկեր կը պահանջէ:

Ելեկտրական ձուկնիր կերնցաւ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն.— Սեւամորթ մը պիտի պատժուէր ելեկտրական աթոռին վրայ, երբ խանգարում մը տեղի ունեցաւ երկրորդ հոսանքի պահուն: Բժիշկը յայտարարած ըլլալով թէ մահապարտը ողջ է, հարկ եղաւ նորոգել գործիքը եւ արձակել երրորդ հոսանք մը, որ վերջապէս մեռցուց դատապարտեալը: Այս արկածին շնորհիւ, մէկ ժամ ուշացաւ երկրորդ դատապարտեալի մը մահապատիժը:

Շփոթ կացութիւն Յունաստանի մէջ

Աթէնքէն կը գրեն թէ քննութիւնները կը շարունակուին, երեւան հանելու համար նոր դաւադրութեան բոլոր ծայրերը:

Ընդդիմադիրները կը շարունակեն ծաղրել դաւադրութեան պատմութիւնը, իրենց կարգին պնդելով թէ բուն դաւադիրներն են Զօր. Քոնտիլիս եւ Մէթաքսաս, որոնց հետեւեալ պայմանագիրը ստորագրած են.— 1. Երկանդամ դիկտատուրա պիտի հռչակուի: 2. Անմիջապէս պիտի ձերբակալուին կուսակցապետները եւ կարգ մը այլ մարդիկ, որոնք կրնան կարգ – կանոնը խանգարել: 3. Անմիջապէս եւ բոլոր միջոցներով պիտի զսպուի ամէն տեսակ ընդդիմութիւն: 4. Ձերբակալուածները պիտի արգելափակուին կղզեակի մը մէջ առժամաբար, մինչեւ որ վերջնական կարգադրութիւններ ըլլան: 5. Պատերազմական, ծովային եւ օդանաւային նախարարութիւնները պիտի կազմեն մէկ նախարարութիւն, «Ազգային Պաշտպանութեան Նախարարութիւն» անունով, զօր. Քոնտոլիսի ղեկավարութեամբ եւ փոխ – նախարարով մը, որ պի–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

II.— ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԿԸ ԹՕԹԱՓԷ ՕՏԱՐ ԼՈՒԾԸ

Անգլիացիները պարսկական սահմանէն ներս զինուորական գործողութեանց ձեռնարկեցին այն վայրկեանէն երբ կարգ մը գերման գաղտնի գործակալներ (Վասմուս, Զուկմայէր եւ Նիտէրմայէր) սկսան խռովութիւններ կամ նոյնիսկ քաղաքացիական կռիւ ստեղծել Պարսկաստանի մէջ։

Անոնք մէկ կողմէն կը զինէին Թաշկէնդէն հասնող գերմանացի եւ աւստրիացի գերիները եւ հազարումէկ զէնքեր կը ստեղծէին որպէսզի բրիտանական կառավարութիւնը այդ միջոցներու դիմէր, իսկ միւս կողմէ կ'աշխատէին պարսիկ ժողովուրդը յարել Անգլիոյ դէմ։ «Քայզէրը Մահմետական եղաւ», կը հաւատացնէին անոնք միամիտ Պարսիկներուն։

Այս հակաբրիտանական քարոզչութիւնները այնքան արդիւնաւոր եղան որ, օրուան վարչապետ՝ Մուսթաֆա-ըլ-Մէմալէք գաղտնի դաշնագիր մը ստորագրեց Գերմանացիներու հետ, խոստանալով պարսիկ կառավարութեան օժանդակութիւնը Գերմանիոյ։ Կացութիւնը այնքան վտանգաւոր էր որ Անգլիա ստիպուեցաւ գրաւել Պուշիրը եւ Հարաւային Պարսկաստանի ռազմագիտական կէտերը։

Զինադադարին անգլիական ուժերը գրաւած էին Պարսկաստանի Հարաւային շրջաններուն ամէնէն գլխաւոր կէտերը։

1918ի սկիզբը պարսիկ կառավարութիւնը Ռուսիոյ քայքայումէն եւ Գերմանիոյ պարտէն քաջալերուելով, առաջարկեց Անգլիացիներուն որ պարպեն իրենց գրաւած հողերը։ Անգլիա նկատի չառաւ Թէհրանի բողոքները։ Բայց Գերմանիոյ եւ Թուրքիոյ պարտութենէն յետոյ, այլեւս դժուար պիտի ըլլար արդարացնել անգլիական ուժերու ներկայութիւնը պարսիկ հողին վրայ։ Երկրայրի կացութիւն մը ստեղծուեցաւ Լոնտոնի վարիչներուն համար։

Պատերազմական պաշտօնին Արեւելեան յանձնախումբը նիստ մը գումարեց 30 դեկտեմբեր 1918ին։ Նախարարներուն մեծամասնութիւնը առաջարկեց հեռացնել բրիտանական ուժերը միջին Արեւելքէն եւ այսպէս ձգել Պարսկաստանը, որպէսզի իր գլխուն ճարը նայի պոլշեւիկեան վտանգին դէմ՝ Քըրզըն հակառակեցաւ այդ լուծումին որ «անպարկեշտ էր, անիմաստ եւ աղիտաբեր»։ Անիկա, յիշեցնելով հանդերձ որ Հարաւային Պարսկաստանի «գրաւումը» եւ կառավարութեան յատկացուած նպաստը տարեկան երեսուն միլիոնի բացառիկ ծախք մը ստեղծած էր Անգլիոյ համար, համամիտ չէր որ բրիտանական զօրագունդերը ամբողջովին լքէին այդ ռազմագիտական շրջանները, պարպումը կարելի էր աստիճանաբար կատարել։ Իսկ կառավարութիւնը պարտաւոր էր խորհրդակցիլ Փարիզ գտնուող պարսիկ պատգամաւորներուն հետ եւ անոնց առաջարկել նոր ծրագիր մը որ կրնար «օգտակար հանգամանքը չունենալ»։

Լորտ Քըրզըն արտօնութիւն ստացաւ բանակցելու Պարսկաստանի վարիչներուն հետ։

×

Այդ միջոցին Պարսկաստան պատուիրակութիւն մը ղրկած էր Փարիզի վեհաժողովին։ Գերագոյն Խորհուրդը վճռապէս մերժեց լսել պարսիկ ներկայացուցիչներուն գանգատն ու բողոքը, որովհետեւ «Պարսկաստան չէզոք պետութիւն մըն էր»։ Պարսիկները կարծեցին թէ այդ մերժումին պատասխանատուն Անգլիան էր. անիկա կ'ուզէր ինքն իր գլխուն կարգադրել Պարսկաստանի խնդիրը։ Հեղինակը զիտել կու տայ թէ այդ տեսակէտը չափազանցուած էր, քանի որ բրիտանական կառավարութիւնը մասնաւոր շահ մը չունէր պարսկական հարցը անփականացնելու համար։

Միւս կողմէ, սակայն, Պարսկաստանի ներկայացուցած պահանջները ծանր էին. անիկա կ'առաջարկէր ջնջել քափիթիւլասիոնները, օտար մենաշնորհները, վնասուց հատուցում կը պահանջէր, ինչպէս նաեւ սահմաններու ընդարձակում մինչեւ Խիվա՝ հիւսիսէն, իսկ մինչեւ Տիգրանակերտ արեւմուտքէն։ Այդ պահանջներէն ոչ մէկը իրագործելի էր, Ֆրանսան ու Ամերիկան մասնաւորաբար դէմ էին այդ ծրագրին։ Պարսկաստան միշտ այն տպաւորութեան տակն էր թէ Անգլիան էր իր գլխաւոր թշնամին։

Անկէ վերջն էր որ Պարսիկներուն գլխաւոր ներկայացուցիչը շնչասպառ Ամերիկա վազեց, որպէսզի Ուաշինկթընի կառավարութիւնը դարման մը գտնէր Պարսկաստանի խեղդամահ ըլլալու համար։

Միեւնոյն ժամանակ Թէհրանի մէջ երկար բանակցութիւններէ յետոյ դաշնագիր մը կնքուեցաւ Անգլիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ (9 օգոստոս 1919)։ Համաձայն այդ դաշնագրին տրամադրութեանց, անգլիական կառավարութիւնը յանձն կ'առնէր պաշտպանել Պարսկաստանի անկախութիւնը, կազմակերպել երկրին ելեւմուտքը, ինչպէս նաեւ բանակը եւ կը խոստանար երկու միլիոն ոսկիի փոխառութիւն մը՝ երկաթուղիներու շինութեան համար։ Անգլիա յանձնառու կ'ըլլար նոյնպէս սրբագրել Պարսկաստանի սահմանները զանազան կէտերու վրայ եւ նկատի առնել պարսիկ կառավարութեան վնասուց հատուցման պահանջը։

Լորտ Քըրզըն չափազանց խանդավառուեցաւ այդ կարգադրութեամբ։

Եւ սակայն կարճատեւ էր այդ յաղթանակն ալ։ Կարեւոր սխալներ գործուած էին, որոնք կանխահաս հանգամանք մը տուին դաշնագրին, թէեւ Լորտ Քըրզըն ուրախութիւնը սահման չունէր տակաւին։ Այդ վաւերաթուղթին շնորհիւ ստեղծած էր պատուար պետութիւն մը, Հնդկաստանի հիւսիսային արեւելեան սահմանագլուխին վրայ։

Շատ չանցած նոր անակնկալ մը պատահեցաւ։

Ինչպէս բաւնք, Ամերիկեան ծերակոյտը մերժեց վաւերացնել Վէրսայլի դաշնագիրը, հակառակ անոր որ նախագահ Ուիլսըն լիազօր պատուիրակի հանգամանքով կը ներկայանար վեհաժողովին։ Այդ մերժումը նախընթաց մը ստեղծեց քաղաքական կեանքի մէջ։ Ուրեմն խորհրդարանները իրաւունք ունէին չվաւերացնելու նոյնիսկ իրենց լիազօրներուն յանձնառութիւնները, ատոնց իրենց երկրին արժանապատուութիւնը վիրաւորած ըլլալու։

Նոյնը պատահեցաւ Պարսկաստանի մէջ։ Դաշնագրի տրամադրութիւնները հազիւ թէ գործադրութեան դրուիլ սկսած էին, երբ պարսիկ ընդդիմադիրները իշխանութեան գլուխ անցան։

Յայտնի է թէ 1920ին ազգերու ինքնորոշման սկզբունքը յաղթահարեց ժողովուրդներու հոգեբանութիւնը։ Ոչ միայն Եւրոպայի փոքրամասնութիւնները անկախութիւն պիտի ստանային, այլեւ Արաբները, Հայերը եւ Քիւրտերը պիտի վայելէին այդ իրաւունքը։ Այդ սկզբունքին հիման վրայ չէ՞ր որ Իրլանտան, Հնդկաստանն ու Եգիպտոսը ասպարէզ կը կարդային Անգլիոյ։ Ուրեմն Մեծն Բրիտանիոյ եւ միւս մեծերուն հեղինակութիւնը հերքելու կը նուազէր։ Մուսթաֆա Քէմալը ինչո՞ւ անմիջապէս չէր ջախջախուած. հապա՞ Ռուսիան։ Բոլշեւիկները սկսած էին Պարսիկները գրգռել Անգլիոյ դէմ. կաշառքով ստորագրուած այդ դաշնագիրը անձնասուրութիւն կը նշանակէ, կ'ըսէին անոնք Թէհրանի վարիչներուն։

Ու 1920ի մայիսին Ռուսերը գրաւեցին Էնզելին եւ Րէշտը։ Պարսիկ դահլիճը հրաժարեցաւ եւ նոր կառավարութիւնը «յետաձգեց» դաշնագրին գործադրութիւնը. Բազմաթիւ բանակցութիւններ կատարուեցան Թէհրանի եւ Լոնտոնի միջեւ մինչեւ 1921։ Անգլիական բանակը աստիճանաբար հեռացաւ Պարսկաստանէն եւ Ռուսիա իր աջակցութիւնը ընծայելու համար առաջարկեց պարսիկ վարիչներուն որ ջնջեն գոյութիւն ունեցող դաշնագիրներն ու քափիթիւլասիոնները։ Ինչպէս կարելի էր մերժել այդքան հրապուրիչ առաջարկ մը։

Եւ ահա փետրուար 21ին սայիդ մը, Րիզա խան գրաւեց Թէհրանը եւ ձերբակալեց օրուան վարիչները։ Փետր. 26ին ջնջեց անգլօ-պարսիկ համաձայնութիւնը եւ նոյն օրն իսկ ստորագրեց նոր դաշնագիր մը՝ Ռուսաստանի հետ. Յունիսին պարսիկ խորհրդարանը պաշտօնապէս վաւերացուց անգլօ-պարսիկ դաշնագրին ջնջումը, իսկ յուլիս 26ին Լորտ Քըրզըն Լորտերու ժողովին մէջ կարդաց իր ձեռքով կնքուած համաձայնութեան դամբանականը։

Լորտ Քըրզըն այս հարցին մէջ ալ պարտուեցաւ, որովհետեւ ուզեց որ Անգլիան առանձին գործէր Պարսկաստանի մէջ, մերժեց միւս պետութիւններուն գործակցութիւնը, դաշնագիրը անմիջապէս վաւերացնել չտուաւ ու մանաւանդ չհասկցաւ թէ յաջորդ ըլլալով 1919ին պարսիկ ժողովուրդին համար Մեծն Բրիտանիան «թշնամի էր», իսկ Ռուսիան «բարեկամ»։ Բնականաբար կարելի չէ պնդել որ եթէ այդ թիւրիմացութիւնները գոյութիւն չունենային, անգլօ-պարսիկ դաշնագիրը բաւական պիտի ըլլար բարեկամական յարաբերութիւններ ստեղծելու երկու երկիրներուն միջեւ։ Որոշ արգելքներ կային։ Անգլիան իր հեղինակութիւնը արժեցնելու հնարաւորութիւնը չունէր. ժողովուրդը յոգնած էր, իսկ կայսերապաշտ ձգտումներու դէմ ստեղծուած հոսանքը աստիճանաբար կ'ուժեղանար։ Անդին, Պարսկաստանի մէջ մարդիկ արթնցած էին եւ գիտէին թէ Անգլիան որոշ սահման մը անդին չէր կրնար անցնիլ։ Ամերիկան հակառակ չէ՞ր «ազատութեան գաղափարներուն»։ Անիկա Անգլիայէն աւելի զօրաւոր չէ՞ր. Ճնշուած ժողովուրդներուն բարեկամը չէ՞ր ան։

Հապա՞ Մ. Քէմալը. Ռուսիան չէ՞ր որ անոր թեւ ու թիկունք եղաւ. Ազգերը հաւասար չէի՞ն ծրագրի Արեւելքին մէջ։ Այսպէս կը տրամաբանէր նոյնիսկ պարսիկ ժողովուրդը պատմական այդ օրերուն։

Եւ Րիզա խան չորս տարի ետք վտարեց Քաճարի գերդաստանը եւ բազմեցաւ Շահերու գահին վրայ։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ
(ՑԵՂԱԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՐԴԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ)

Այս անգամ Տընիքէրի աշխատութիւնը *)։

Ստուար հատոր մը, monumental գործ, որուն վրայ աշխատած է հեղինակը տարիներ ու տարիներ, ամփոփելով իր անհատնում պրպտումները, զորս կատարած է ճամբորդելով ցեղերու եւ ժողովուրդներու մէջէն։ Քաթրըֆաժի աշխատութենէն զատ, թէեւ հին, ինծի ծանօթ չէ մարդաբանական ուրիշ գործ մը, որ թղթուած ըլլայ այսքան ընդարձակ։ Մօտ 750 մեծադիր էջ։ Ահա թէ ինչո՛ւ մարդաբանական եւ ցեղագրական որ եւ է ուսումնասիրութիւն կատարելու ժամանակ, անխուսափելի կը դառնայ Տընիքէրի վկայութիւնը։

Այս գործին արժէքը ցոյց տալու համար, մեզ հետաքրքրող բաժնին անցնելէ առաջ՝ կ'ուզեմ արձանագրել որ Տընիքէր, մարդաբանական ու ցեղագրական իր այս աշխատութիւնը պատրաստած ժամանակ, ուսումնասիրած է նաեւ ցեղերու կազմախօսական, բնախօսական, հոգեբանական, ընկերաբանական, լեզուաբանական, ազգագրական, նոյն իսկ ախտաբանական յատկանիշները՝ առանձին առանձին գլուխներով։ Արդարեւ, թերի պիտի մնար որ եւ է ցեղագրութիւն, եթէ մեզի չներկայացնէր քննութեան ենթակայ ժողովուրդին ոչ միայն ընկերային կազմութիւնը, այլ եւ ախտաբանական երեւոյթները։ Վասնզի, ինչպէս մարդիկ, նոյնպէս եւ ցեղերը փոփոխութիւններու կ'ենթարկուին յաճախ հիւանդութեանց պատճառով։ Եւ ի՞նչ է մարդը, եթէ ոչ մագաղաթը պատմութեան, պատկերը աշխարհագրութեան, վկայարանը հիւանդութիւններուն։

Ժոզէֆ Տընիքէր ծնած է Աստրախանի մէջ 1852ին։ Բնապատմութեան թանգարանի մատենադարանապետ ըլլալով, իր ձեռքին տակ ունէր ամէն աղբիւր՝ կատարելու համար ուսումնասիրութիւններ աշխարհագրական, մարդաբանական, ցեղագրական հարցերու մասին։ Այն գիրքը, որուն պիտի հետեւինք՝ պատրաստելու համար այս յօդուածը, տպուած է առաջին անգամ 1900ին։ Տընիքէր վերափոխեց այդ գիրքը եւ տպագրութեան պիտի յանձնէր՝ երբ մեռաւ (1918)։

×

Հայոց մասին շատ քիչ կը խօսի Տընիքէր.

Ուսումնասիրելու ժամանակ Ասիոյ ժողովուրդները, երկու գլուխ կը բանայ, — նախ կը խօսի Ասիոյ հին բնակիչներուն, յետոյ Ասիոյ նոր բնակիչներուն մասին։

Ասիոյ այժմեան բնակչութիւնը կը բաժնէ վեց շրջաններու ըստ աշխարհագրութեան. — Կեդր. Ասիոյ շրջանին մէջ կը խօսի, ի մէջ այլոց, Թուրքերուն մասին, իսկ Արեւմտեան Ասիոյ շրջանին մէջ, սեմական եւ իրանեան ժողովուրդներու կարգին, Հայոց մասին։

Արեւմտեան Ասիան կազմուած է հետեւեալ երկիրներէն, — Իրան, Արաբիա, Սուրիա, Փոքր-Ասիա (Հայկական բարձրաւանդակին հետ)։ Ցեղերու գաղթային ճամբաները կ'անցնին այս աշխարհամասին վրայէն։ Այստեղ կը յայտնուին երեք ցեղեր, — Հնդեւափղան, սարակերպ, արաբ։ Այս երեք բնիկ ցեղերուն վրայ, դարերու ընթացքին, աւելցած են, խառնուելով իրարու, երեք եկուոր ցեղեր. — Թուրք, խափշիկ-ադրիական, մոնկոլ։

Լեզուաբանական տեսակէտով, այս ամբողջ բնակչութիւնը կը բաժնուի երկուքի. — Իրանեան եւ սեմական։

Իրանեան խումբին մէջ կ'իյնան, (պարզ թուում մը ընելու համար) Պարսիկները (Տաճիկներ, Աճէմներ եւ բուն Պարսիկներ), Աֆղան-Պաթանները (Դուրանի, Ղիլզայի, Սուաթի, Խօսթի, Վազիրի, Կակար), Պելուճները, Մեկրանները, Բրինգները, եւն.։

Այս իրանեան խումբին կը կապուին նաեւ Հայերը, Քիւրտերը եւ Օսեթները(**) լեզուաբանական տեսակէտով։

Քիւրտերը, կը գրէ Տընիքէր, կը կրեն զանազան ազդեցութիւններ, խառնուած են Թուրքերուն հետ, եւ ֆիզիքապէս կը յիշեցնեն Աճէմները (ենթա-երկարագլուխ, 78.5, ենթա-միջահասակ, 1.68, կորնթարդ քիթ)։ Առաւել կամ նուազ չափով խիտ կ'ապրին Պարսկաստանի եւ Փոքր Ասիոյ սահմանակից շրջաններու մէջ։ Սակայն կղզիներու ձեւով Քիւրտերու կարելի է հանդիպիլ Թիւրքմէններու տափաստաններուն մէջ (Պարսկաստանի հիւսիսը) եւ մինչեւ Փոքր Ասիոյ սիրտը (Թուզկէօլի հիւսիսային արեւմտեան կողմը)։

Հայերը կամ Արմէնները խիտ զանգուածով մը կ'ապրին միայն Վանայ լճին եւ Արարատ լերան շուրջ, մնացեալ Հայութիւնը ցան ու ցրիւ կ'ապրի Ասիոյ հարաւ-արեւմտեան բոլոր քաղաքներուն մէջ, ինչպէս եւ Կովկասի (մէկուկէս միլիոն), հարաւային Ռուսիոյ, նոյն իսկ Կալիցիոյ եւ Թրանսիլվանիոյ մէջ։ Հայերը կը կազմեն ցեղախումբ մը, որ ֆիզիքական նկարագրով շատ այլատարր է եւ խառնակ։ Հայոց հասակը տեղէ տեղ կը փոխուի (1.63—1.69), բայց գանկանիշը գրեթէ միշտ եւ ամէն տեղ կարճագլուխ կը համարուի (85—87)։ Գլխաւոր յատկանիշները, սակայն, կազմուած են Հնդեւափղան, սարակերպ, թերեւս Թրքական եւ ադրիական ցեղերու յատկանիշերով։

Իրենց լեզուն բաւական կը տարբերի իրանեան լեզուախումբէն.

Տընիքէր յետոյ կը խօսի Սուրիոյ բնակչութեան մասին, ու կը ներկայացնէ Քուշարները (Արաբներու հետ Փիւնիկեցիներու եւ Հրեաներու ցեղախառնումէն ծագում առած), Մարոնիները, Նեստորականները, Տիւրզիները, Միտուալիները, Անսարիէները, Թախթաճիները, Եզիտները եւ «Փոքր Ասիոյ նախնական բնակչութեան մնացորդները, լաւ ծոն էուչանի՝ Հայերուն ազգակից»։

×

Քանի մը խօսք ալ Թուրքերուն մասին։

Թուրքերը Կեդր. Ասիոյ բնիկներ են։ Կը բաժնուին երեք խումբի.— Արեւելեան խումբին մէջ կը մտնեն Եաքութները (խառնակ ցեղ մը, որուն լեզուն կազմուած է Թրքական, մոնկոլական եւ անծանօթ բաղդատ մը տարրերով), Ալթայի Քալմուքները, Թարանչիները, Սալարները, Խոթանները, Փոլուները, Եգուրները։ Կեդրոնական խումբին մէջ կը մտնեն Քըրկըզները, Ուզպէկները, Սարթերը, Պաշկիրները (խառնուրդ Թրքական եւ մոնկոլական տարրերու), Մեշչերիակները Թեփթերները, Չուվաշները, Կումիքները, Պալքարները։ Արեւմտեան խումբին մէջ կը մտնեն Քաճարները, Թիւրքմէնները, Աֆշարները, Օսմանլըները, Եուրուքները։

Մարդաբանական վերջին ուսումնասիրութեանց համաձայն, Թրքական ցեղը քիչ թէ շատ անեղծ կը մնայ միայն կեդրոնական խումբին մէջ։ Ընդհակառակն, արեւելեան խումբին մէջ Թրքական ցեղը խառնուած է մոնկոլ, Թունկուզ, ուկրական տարրերու հետ եւ փոխուած բոլորովին։ Դարձեալ, արեւմտեան խումբին մէջ Թրքական ցեղը խառնուած է սարակերպ, Հնդեւափղան եւ արաբ տարրերու հետ եւ փոխուած խորապէս։

(*) J. DENIKER,— Les races et les peuples de la terre. 1926

(**) Լեզուաբանական տեսակէտով, կը գրէ Տընիքէր, Օսեթները շատ մօտիկ են Հայերուն։

Թուրք ցեղին յատկանիշներն են.— Միջահասակէն վեր (1.67—1.68), կարճագլուխ (81.8—87), դէմքը երկար, ձուաձեւ, աչքերը ոչ-մոնկոլական, բայց յաճախ արտաքին կիսով, չափաւոր մազոտ, լայն այտոսկր, թանձր շրթներ, քիթը ուղիղ եւ բաւական ցցուն, գիրնալու հակամէտ։

Թուրքերը վաչկատուն են, եւ երբ իրենց կենցաղը փոխեն՝ աւելի կը նախընտրեն որսորդութիւնը, առեւտուրը եւ ճարտարարուեստը։ Հողագործ Թուրքերը (Թարանչի, Սարտ, Օսմանլը) խառնուրդ են։ Վրանը թրքական միակ կատարելագործութիւնն է իբրեւ շարժուն բնակարան։ Կը սնանին միսով եւ կաթնեղէնով, ինչպէս բոլոր վաչկատունները։ Չուվաշներէն զատ, որոնք քրիստոնեայ են, եւ Գաղաուզներէն զատ, որոնք ուղղափառ են, եւ վերջապէս Եաքութներէն զատ, որոնք շամանական են, բոլոր Թուրքերը իսլամ են (սիւննի)։ Սակայն իրենց խորքին մէջ շամանական են, կեղեւն է միայն մահմետական։ Եւրոպական Ռուսիոյ մէջ Թուրքերուն այդ իսլամական շնորհքը բաւական զօրաւոր է եւ հիմ կը ծառայէ իրենց ազգայնական ցանկութիւններուն, ընդհակառակն այլ շրջաններու Թուրքերուն մէջ կը նուազի իսլամական այդ մոլեռանդութիւնը։ Օսմանլըները այն Թուրքերն են, որ իսլամութեան մէջ ամէնէն քիչ մոլեռանդութիւն ցոյց կու տան, — արդէն լեզուով, բարքերով եւ ֆիզիքական յատկանիշերով բոլորովին այլատարր են, խառնուրդ զանազան ազդեցութիւններու։ Թերեւս այդ ազդեցութիւններուն շնորհիւ էր, որ Օսմանլըները կրցան նստակեաց կեանք մը ունենալ, յարաբերաբար տեւական պետութիւն մը կազմել, որովհետեւ Թրքական վաչկատուն ցեղախումբերուն մէջ չկայ մէկը, որ քաղաքական երկարատեւ կեանք մը ստեղծած ըլլայ։ Արդարեւ Հիւնէ-Նուէներու, Ույկուրներու, Քըփչաքներու Թրքական ընդարձակ կայսրութիւնները շատ վաղանցուկ կեանք մը միայն ունեցած են։

Այստեղ հարկ է քննել պարագայ մը, — վերջերս Թուրքերը, վկայ կանչելով Գօզալէօյի պեղումները, իրենք զիրենք կը յայտարարէին ժառանգորդները Հիթիթներուն, որոնք, ժամանակին, ապրած են այդ հողերուն վրայ։ Տընիքէր, այդպիսի յաւակնութեան մը պատասխանած ըլլար կարծես, կ'ըսէ թէ հնութեան մէջ Փոքր Ասիա ոչ մէկ նշան կամ փաստ ցոյց կու տայ Թրքական ցեղի մը գոյութեան մասին արեւմտեան Ասիոյ հողերուն վրայ։ Ոմանք տակաւին կ'աշխատին սումերական-ալթաեան լեզուին մէջ գտնել «Թուրանական» տարրեր, բայց վիճելի կը մնան բոլոր այդ «փաստերը», ինչպէս ծիծաղելի կը մնայ Թուրքերու այն պնդումը թէ Հոմերոս ... Թուրք էր, որովհետեւ Եօմէր կը կոչուէր։ Լուվրի թանգարանին մէջ կայ գլուխ մը, Տէլլոյի գլուխը, բայց այդ արձանին դիմագիծը կեղծ-Թրքական է բոլորովին, այդ ալ քիթը կոտրած ըլլալուն համար միայն։ Նոյն արձանին տեղէն առնուած ուրիշ արձաններ ալ կան, որ իրենց քիթով, յօնքերով տարբեր վկայութիւն մը կու տան ընդդէմ Թրքական յաւակնութիւններու։

Ո՛չ, Թուրքերը ոչ մէկ կապ ունին արեւմտեան Ասիոյ վեհապանծ քաղաքակրթութեան հետ։ Այդ հրաշալի քաղաքակրթութեան մշակները կ'ապրին դեռ իրենց վկայ։ Եւ իրենք պահանջատէր իրենց հողերուն եւ իրենց պատմութեան։ Թուրքերը կրնան պարծիլ Ալթայի լեռներէն անդին կատարուած բաներով, եւ թող երբեմն վիճին Կեդր. Ասիոյ ժողովուրդներուն հետ, թէ որո՞ւն կը պատկանի այդ հեռաւոր քաղաքակրթութիւնը։ Թող երթան հարցնել չինացի հեղինակներուն թէ որո՛ւ կու տային Թու-Քիու (Թուրք?) անունը, որ հիմա իրենց կը վերապահեն Թուրքերը։ Սակայն, յանուն ճշմարտութեան, թող հրաժարին պարծենալ Միջերկրականեան կամ արեւմտեան Ասիոյ փառաւոր պատմութեամբ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԵՐԳ
(ԼԵՐՄՈՆՏՈՎԻՑ)

»»» · · «««

Կաղնի տերեւը պոկուեցաւ իրեն հարազատ ճիւղից
Եւ դէպ անապատ խստաշունչ հողմը նրան առաւ տարաւ.
Նա թառամեցաւ, չորացաւ ցրտից, շոգից ու վշտից,
Եւ տես վերջապէս նա գլորուելով սեւ ծովին հասաւ։

Սեւ ծովի ափին դեռատոյս ճերմակ կանգնած է սօսին,
Քամին շշում է գգուելով նրա դալարուն շիւղեր.
Ճօճւում են, խաղում դրախտահաւեր կանաչ ճիւղերին,
Եւ երգ են երգում, գովում ծովային արքայադստեր։

Եւ պանդուխտը այն սեղմուած բընին բարձր սօսի,
Առժամանակեայ ապաստարան է խոր թախծով հայցում.
Այսպէս ասելով. «Ես թշուառական տերեւ կաղնի,
Վաղահաս բուսել, հասունացել եմ դժնդակ երկրում։

Մենակ աշխարհում եւ թափառ ընկած ես աննպատակ,
Շոգից չորացած, թոշնել եմ ես զուրկ քնից, հանգստից։
Ընկալ եկուորիս քո այդ զմրուխտէ տերեւների տակ —
Գիտեմ ոչ սակաւ զրոյց հրաշալի եւ իմաստալից»։

— Ես քեզ պէտք չունիմ, պատասխանում է դեռատոյս սօսին.
Դու փոշոտ, դեղնած, թարմ զաւակներիս չես յիշի ընկեր։
Շատ բան ես տեսե՞լ. հարկաւոր չեն ինձ վէպերդ մտածին.
Արդէն վաղուց են դրախտահաւերն ականջս տարել...

Գնա քո ճամբան, ո՛վ օտարական. քեզ չեմ ճանաչում։
Սիրուած արեւից, ծաղկում եմ փայլում ես նրա համար.
Ճիւղերս այստեղ տարածել եմ ես ընդարձակ երկնում,
Եւ իմ արմատներ ծովն է լուացում ջրերով իւր սառ։

Թարգմ. ԱՐ. ԿՐԱՍԻԼՆԻԿԵԱՆ

Օտար դպրոցներու անկումը Թուրքիոյ մէջ

– o –

«Էքօ տը Փարի»ի աշխատակիցը վերջին թղթակցութիւնը յատկացուած է Թուրքիոյ Ֆրանսական դպրոցներուն եւ դառնօրէն կ'ողբայ անոնց անկումը.

Նախնական կրթութիւնը պետական դպրոցներուն վերապահուած ըլլալով, միայն 1934ին հինգ ֆրանսական դպրոցներ փակուեցան Պոլսոյ մէջ (Սան Սթէֆանօ, Գում Գափու, Ֆանարաքի, Փրինքիփօ, Սկիւտար)։ Տեսականօրէն երկրորդական կրթութիւնը ազատ է տակաւին, բայց բազմաթիւ խոչընդոտներ կան, որոնք կը թէ օրէնքէ դուրս։ Նախնական կրթութիւնը արգիլուած ըլլալով, օտար դպրոցները աշակերտ չեն ունենար [illegible] Թուրքերը ծանրապէս կը [illegible] Պարտաւորիչ է Թուրքերէն լեզուն [illegible] ուսուցանել կարգ մը առարկաներ ինչպէս պատմութիւնը եւ աշխարհագրութիւնը, որոնց համար պետութիւնը նշանակած է Թուրք ուսուցիչներ Ֆրանսական դպրոցներուն մէջ, պայմանաւ որ եւ է [illegible] նական արժէք չունի Թուրքիոյ [illegible] նոյն իսկ համալսարանին [illegible] մինչդեռ Թրքական «պաքալորէա»ն [illegible] Ֆրանսայի մէջ կ'ընդունուի իբրեւ [illegible]։

Աւելի փայլուն չէ երկրորդական վարժարաններուն վիճակը. Սէն Պ[illegible], որ 900 աշակերտ ունէր 1920ին, անցեալ տարի կը համրէր միայն [illegible] աշակերտ։ Իսկ Սէն Ժոզէֆ (Գատըգիւղ) որ պատերազմէն առաջ [illegible] աշակերտ եւ 100 ուսուցիչ [illegible], այժմ ունի միայն 425 աշակերտ եւ [illegible] ուսուցիչ։ Այս փառաւոր հաստատութիւնը սկիզբ առած էր նախ իբր [illegible] թաղային համեստ վարժարան [illegible] 1848ին, Թաքսիմի մէջ, եւ յետոյ [illegible] փոխադրուեցաւ Գատըգիւղ, 1870ին

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕՐՀՆԵԱԼ ՀԱՑԻ ՄԱՍԻՆ

...Փարիզի Հացագործներու ընկերակ-...ցութեան Թերթը (յուլիս) հաւաքեր է ...ական Ֆրանսական ժողովրդա-...կանակ ասացուածքները եւ առածները

...ացը ու պանիր.—
...մ սիրած դէմ դիր

...իս, հաց, գինի.—
...ով կը լինի

...ըսէ միս կը շինէ,
...գինի՝ արիւն,
...ուր՝ կեանքի երկարութիւն:

...փուռի հացը բուկդ է,
...ջուրի հացը իմս է,
...ին մեծ ցաւ.—
...աց ունենալ,
...ի չունենալ

...ները է միայն,
...ր կը գտնի փուռին դէմ՝
...հաց – բերան:

...ժողովրդական ասացուածքներ ...ը կը յիշեցնեն Հայկական առածները.—

...ունող հաց, անհաց օրուան մը ...ի եկող:

...Մեր մէջ, երբ հիւր կ'երթաս եւ ճա-...ի վրայ կը գտնես տնեցիները, կ'ը-...սեն.—Զարմնչ շատ կը սիրէ եղեր ...քեզ:

...Բաղդաւորներ. Ֆրանսացիները, ...ութեր մեկնութիւն մը կուտան գո-...րծքին՝ ...ացին.—

...ամաչ չէ եղբ
...զամիչով ծնուող

...երկք մեկնութիւն չունին նաեւ ...ական հացը.—

...երբ հաց տալ փնտռաց,
...հ է անմարդալ:

Ձեռքի մէջ առած մը կ'ըսէ.—

...Ձոր հաց ծամէ է,
...ան գինին՝ խաղողը:

ԱՍՏՈՒԱԾ ԵՒ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐԸ

Նկարիչները, զարդեր ընթացքին աստուած ներկայացուցած են զանա-...զան ձեւերու տակ:

Սատանային ամէնէն հին նկարը կը տեսնուի Գրիգոր Նազիանզացիի մէկ ձեռագրին վրայ, ուրեմն Զ. դարու ...։ Այստեղ սատանան յուսապսակ ...կ մը կրէ իր գլխուն շուրջ, երկինքէն ...նոր փաղարուած հրեշտակն է ան, ...Ծնունդին ընակիչը, որ շատ քիչ ար-...ժանաւորուած կ'երեւի տակաւին,— ...կան առջին ու ձեռքին մատները ...Բիւզանդական արուեստը եւս ...տեղ չի ներկայացներ սատանան, այլ ...միայն մութ, սեւ կամ մանիշակի գոյն ...ը կուտան այս աստուածայնչական ...հակառակորդին: Սատանան բիւզան-...դական արուեստի փառքի օրերուն, ...եգիպտոսուան հրեշտակն է:

ԺԲ դարուն սատանան կը ներկա-...յանայ մարդկային կերպարանքով,—...ունի ձեռք ոտք, մարմին: Երբեմն ...երկու ձեւով է, գաճաճ մը: Երբեմն ...ալ անհամեմատ երկարահասակ, հս-...կայ մը: Գաճաճ կամ հսկայ, նկարիչ-...ները կամ քանդակագործները սատա-...նային կուտան խաչոր գլուխ մը, գորշ

ինկած մեծ աչքերով, չան մը երախին նման հրէշային բերնով, ճզմուած քի-թով: Բերնին հեղքին մէջ կը նշմար-ուի սարսափելի ակռաներու շարք մը, մազերը խռիւ խռիւ անկուած, բոցի նման ցցուած: Գիտախռիւ մազերը այնքան յատկանշական դարձած են սատանային համար՝, որ նկարիչները այդպիսի մազերով կը զարդարեն սա-տանային դաշնակիցներուն, օրինակ՝ կինիկներուն գլուխը:

ԺԲ. դարու սատանները նիհար են ընդհանրապէս, կողոսկրները ցցուած, մորթը մազալաթի պէս չորցած, ոտ-քերն ու ձեռքերը՝ կմախային, մատ-ները՝ կեռ:

Այս սատանաները գծուած են հա-մաձայն աբեղաներու եւ վանականնե-րու երեւակայութեան:

ԺԳ. դարուն սատանան կենդանիի կամ հրէշի գլուխ ունի, աւելի այլան-դակ ըլլալու պայմանով քան թէ սոս-կալի: ԺԴ. դարուն կատակերգական հերոս մըն է: Վերածնունդին՝ սատա-նան կը կորսնցնէ իր ծանօթ յատկա-նիշերը եւ կը ստանայ բոլորովին կեն-դանական կերպարանք: Այսպէս եր-բեմն կը տեսնուի արջու կերպարան-քով: ԺԶ. դարուն սատանան կը կոր-սուի պահ մը: ԺԹ. դարուն դարձեալ կը յայտնուի սատանան, մանաւանդ՝ ...Ալֆրեդ Միւսէի ... Մեֆիս-թոֆէլէս նիհար ու երկար հասակ մը ունի խոշոր թեւեր, կեռ մատներ, դէմքը խոժոռահար, փաթթուած՝ կնգուղով վերարկուի մը մէջ:

Այս կերպարանքով է որ սատանան մտաւ նաեւ թատրոնէն ներս:

Հիներն ու նորերը

Ֆրանսացի երիտասարդ քննադատ մը, Պէնժամէն Քրէմիէօ, կը քրքրէ պայքարը, որ բացուած է— «ի սկզ-բանէ»— հիներուն ու նորերուն, տա-րեցներուն եւ երիտասարդներուն մի-ջեւ:

Այս առթիւ կը խօսի նաեւ Փօլ Պուր-ժէի եւ Էմիլ Անրիոյի արտայայտած մասին: Փօլ Պուրժէ ցաւ կը յայտնէ վերջերս որ նոր գրողները կը յառ-կանչութեան յարգանքի պակասով մը ...ավ երէցներուն եւ յոխորտանք կը յիշէր այն երջանիկ օրերը, երբ ե-րէց նշանաւոր գրողները կը շրջապա-տուէին համակրանքի, սիրոյ եւ մե-ծարանքի արտայայտութիւններով է: բա՛ց հիմա: Արդի գարաշրջանին մէջ, կ'ըսէ Փօլ Պուրժէ, նորոյթ է յարձա-կիլ հիներուն վրայ, չհաւնիլ հին ար-ժէքներու, ...ալ երէկուան կուռ-քերը: Պէնժամէն Քրէմիէօ կը բողոքէ եւ յիշողութեան Թերութիւն կը վե-րագրէ Պուրժէի: Այսպէս էր եւ երէկ, երբ Պարնասեաններն հասած ձուկ կ'անուանէին Լամարթինն ու Միւսէն: Նուազ վիրաւորիչ չէր ընապաշտ զոլ-...ցի գրողներուն յարձակումը ... մանթիքներուն վրայ: Ցարգանքի արտայայտութի՞ւն էր միթէ ռէժա-...ոմաններուն ընդվզումը իրենց երէցնե-րուն դէմ, մեծարա՞նք էր միթէ Հին-գերու մանիֆէստը ընդդէմ Զոլայի: Պատէօ չխարազանե՞ց իր ուսուցիչը, Բրինդը: Նոյն ինքն Փօլ Պուրժէ չհարուածե՞ց Թէնի գաղափարները:

Երիտասարդներուն այս յարձակո-ղականութիւնը երեւոյթ մըն է որ յատուկ է բոլոր ժամանակներուն: Սա-կայն, երէցներն ալ թող իրենց տեղը նաւին, խելօք եւ արդար երեւնալու փորձը ծիծաղելի է վերջապէս: Չէ՞ որ հիներուն յատկանիշն է կարծել թէ իրենցմէ վերջ գրականութիւնը զէպի անկում կը գիմէ անպայման: Եւ այդ համոզումով՝ կը քննադատեն ամէն նորութիւն, երիտասարդական ամէն խոյանք, յեղափոխական ամէն ինք-նատիպութիւն: Հիներն էին որ Հիւկօն անուանեցին ...Հիներն էին որ Բէրլէմ-պօն անուանեցին սատակ, Հիներն էին որ Վերլէնը անուանեցին գինով:

Երիտասարդներուն յարձակողա-կանութիւնը ինքնապաշտպանութեան կամ ընդվզումի փորձ մըն է միայն, ոչ աւելի: Շա՞տ է, երբ երիտասարդ-ները «խոֆած» կամ «ծթռած» կ'ան-ուանեն իրենց երէցները: Պէտք է արդար ըլլալ, ըմբռնելու համար երի-տասարդներու ըմբոստ եւ յեղափո-խական կեցուածքը: Վերջապէս երի-տասարդները բոլորովին ալ չեն լքեր երէցները, այլ միայն կ'աշխատին ընտրութիւն մը ընել: Այսպէս երի-տասարդ սերունդն էր որ, երէկ, եկաւ բանաձեւելու թէ կը նախընտրէ Սէ-զանը քան Պուկրոն, Ռէմպօն քան Քոփէն

Երիտասարդներուն կը պատկանի ընտրութիւն մը կատարելու իրաւուն-քը բոլոր արժէքներուն վրայ:

Գալով երիտասարդներու խիստ լեզ-ուին,— արեան տաքութիւն մըն է այդ, որ այսօր միայն չակսաւ: Ի սկզ-բանէ երիտասարդները բուռն են, ո-րովհետեւ երիտասարդ են: Այսպէս գէր – իրապաշտ նոր գրողները երբեք չեղան այնքան խիստ, որքան սէնպօ-լիսթները բնապաշտներուն հանդէպ, դարձեալ բնապաշտները իրենց կար-գին նուազ խիստ չվարուեցան ռոման-թիքներուն հանդէպ, եւ վերջապէս ռոմանթիքները նուազ խստութեամբ չարտայայտուեցան դասականներու մասին: Պուալօ շատ յարգա՞նք ցոյց տուաւ իր երէցներուն:

Պէնժամէն Քրէմիէօ կ'եզրակացնէ թէ պէտք է ցաւիլ միայն, որ արդի երիտասարդ գրողները դեռ քիչ մը շատ յարգանք ցոյց կուտան համբաւ-ներու հանդէպ, եւ ակամբ կը յարեն այն զանգակին, զոր կը հնչեցնեն գր-րական մրցանակներ բաշխող ժիւրի-ները կամ գրական մեծ հանդէսներու դուռները բացող երէցները: Ցեղապա-տերազմեան սերունդին կուրծքին վրայ մէկ վէրք միայն կայ,—իր յար-մարողականութիւնն է այդ (confor-misme):

ՄԵՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան առաջին համաժողովին մէջ, որուն օրակարգը տուինք այստեղ, կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Ա. Խանջեան: Այդ ճառը ընդհանուր ակնարկ մըն է հայ գրականութեան անդաստանին վրայ, պարզելով հայ բոլշեւիկներու գրա-կան մտահոգութիւնները, Երեւանի գրողներուն թերութիւններն ու եր-...աճումները: Այդ ընդարձակ ճառը ցոյց կուտայ թէ Խանջեան որքա՞ն մօտէն կը հետեւի գրական աշխա-տանքներուն, ծանօթ՝ հին ու նոր գրականութիւններուն

Մեր գրականութեան պատմութեան համար կարեւոր վաւերաթուղթ մըն է այդ ճառը, տեղ տեղ քննադատու-թեան կարօտ: Թերեւս առիթ կ'ունե-նանք վերլուծման ենթարկելու այդ ճառին բովանդակութիւնը, առ այժմ անհրաժեշտ կը գտնենք ամբողջու-թեամբ տալ ՅԱՌԱՋի մէջ: Կուտանք յաջորդով

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փրոֆ. Մելիք – Ադամեան հետեւ-եալ յայտարարութիւններն ըրաւ «Խ. Հայաստանի» խմբագրին.—

Մեր հիւանդանոցին առաջին շրջա-նի գործունէութենէն յիշենք այն աշ-խատանքները, որոնք նուիրուած էին ստամոքսի եւ աղիքներու մարսողու-թեան հարցին:

Այդ աշխատանքներուն ընթացքին, փորձեր կատարուեցան նաեւ ճշդե-լու համար կարգ մը հիւանդութեանց ուրոյն պատճառները,— ինչպէս ջեր-մախտը, անունդի հարցը, եւն.:

Հիւանդանոցին քանի մը տարինե-րու գրաղման միւս առարկան էր խա-ղողաբուժութեան հարցը: Հիւանդա-նոցը, մեր մօտ առաջին անգամ, հա-րուստ նիւթ ունենալով իր տրամա-դրութեան տակ, որոշեց պարզել խա-ղողով եւ խաղողի հիւթով զանազան հիւանդութիւններ բուժելու ցուցա-նիշերը եւ հակացուցանիշերը: Ադկից զատ, մեր հիւանդանոցը հաստատեց թէ ո՛րքան արժէքաւոր է խաղողի այս կամ այն տեսակը իբրեւ բուժիչ տեսակ: Օրինակ, չեմ գիտեր ինչո՛ւ, մեր մօտ մոխալի խաղողը անտեսուած է մինչ:

Հիւանդանոցը լծուեցաւ նաեւ ու-րիշ մեծ աշխատանքի մը,— ճշդել Հայաստանի հիմնական բնակչութեան արիւնային խմբակները, որոնք այն-քան մեծ գործնական նշանակութիւն ունին: Այդ կարգին վրայ՝ կատարե-ցինք նաեւ ուրիշ աշխատանք մը, որ առաջին անգամ կը փորձուի Հայաս-տանի մէջ,— ճշդել Հայաստանի բը-նակիչներուն կազմախօսական, ֆիզի-քական յատկանիշերը մարդաբանա-կան մանրամասն քննութիւններով:

Արդիւնաբերութեան մէջ պատահած արհեստային հիւանդութիւններու ու-սումնասիրութեան եւ բանուորներու հիւանդութեանց տարածման դէմ պայքարելու նպատակով, մեր հիւան-դանոցը առաջինն եղաւ, որ մտաւ արդիւնաբերական շրջանակներու մէջ եւ կատարեց զանգուածային քննու-թիւններ բանուորներու վրայ:

Վերջին 2—3 տարուան ընթացքին, մեր հիւանդանոցը մեծ աշխատանք կատարեց Հայաստանի կլիմայի ու-սումնասիրութեան ասպարէզին մէջ. մասնաւորաբար երեւան հանելով, կլիմայական եւ բուժական տեսակէ-տով, երկրին ամէնէն արժէքաւոր վայրերը: Այստեղ պէտք է արձանա-գրել թէ առաջին անգամ մեր հիւան-դանոցն էր, որ հիմնաւոր կերպով ուսումնասիրեց կարեւոր հարցեր,— Սեւանայ լճին եզերքը՝ Գիւնէյի ափը, Արագածի լանջերը եւ այլ վայրեր՝ կլիմայաբուժական տեսակէտով ի-րենց ունեցած արժէքը:

ԳՐԱԿԱՆ ԿՏՈՐ ՄԸ ԱՆԳԼԻԵՐԷՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԱԾ

Անգլիական առաջնակարգ գրական ամսագիր մը, «London Mercury», իր օգոստոս թիւին մէջ հրատարակած է Տիկին Գերճուհի Բարսեղեանի մէկ պատմուածքը, «Կեանքի եզերքին»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

— —

«Վէմ», յուլիս – օգոստոս թիւը:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ամսագիր, օգոստո-սի թիւը

Առանձին պիտի հրատարակենք եր-կուքին ալ բովանդակութիւնը:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

16.000 ՄԵԹՐ ՕԴԻՆ ՄԷՋ

«Յառաջ» օրը օրին հաղորդեց պէլժ փրոֆ. Քոզինսի եւ իր ընկերոջ՝ Վան Տէր Էլստի կողմէ օդապարիկով կա-տարուած յանդուգն Թռիչքին մանրա-մասնութիւնները: Ցիշեալ գիտնա-կաններուն նպատակն էր 22.000 մէթր բարձրանալ եւ եթերին մէջ քննու-թիւններ կատարելով, երեւան հանել օզոնի եւ աստղային ճառագայթնե-րուն յատկութիւնները:

Ինչպէս գիտենք, անոնք 16.000 մէ-թրը բարձրանալէ յետոյ, աննպաստ ու դժուարին պայմաններու մէջ բա-խտագուեցան վար իջնել Լուպլիանայի մէջ (Եուկոսլավիա)

Հոս անցողակի ըսենք թէ, ինչպէս փրոֆ. Փիքարի առեն, հիմա ալ այդ վերելքին նախաձեռնարկ եղած էր Պէլժիոյ գիտական հետազօտութեանց ազգային ընկերակցութիւնը, որուն կ'անդամակցին պէլժ ու օտար գիտ-նականներ, եւ որուն նախագահն է Պէլժիոյ Թագաւորը:

Այս առթիւ կ'արժէ քանի մը խօս-քով երեւան հանել այդ վերելքներուն գիտական արժէքը, այսինքն՝ տեսնել թէ այդ փորձերէն ի՞նչ արդիւնքներ կարելի է ակնկալել, եւ ի՞նչ է գիտ-նականներուն հետապնդած նպատա-կը:

1909ին, աստղային ճառագայթնե-րու մասին աւստրիացի փրոֆ. Հէսսի կողմէ եղած գիւտը Թելադրեց ամէն երկրի գիտնականներու ընտրազննելու այդ Թաքուն ուժերուն աղբիւրները, որոնց աստղային ճառագայթներ կամ «կամմա անդր – ճառագայթներ» ա-նունը կուտան:

Օդը, հակառակ էականին մէջ վատ հաղորդիչ կաղային մարմին մը ըլլա-լուն, խոնդաստի երեւոյթին շնոր-հիւ, կրնայ սակայն փոխադրել ելեկ-տրական ուժեր: Օդին ելեկտրականա-ցած մասնիկները, ելեկտրական աղ-բիւրներու ազդեցութեան տակ, որոնք են՝ Ք. ճառագայթները, ռատիոմը, անդր – մանիշակագոյն ճառագայթ-ները, եւն., առարկայ եղած են ամե-նալուրջ ուսումնասիրութեանց: Կա-պարէ Թերթերու միջոցաւ արգիլելով օդին անցքը, ջանացած են գայն կը-փացնել արտաքին ճառագայթում-ներով

Արդ, թէեւ յաջողած են մասամբ օդը գերծ կացուցանել ուրիշ ամէն տեսակ ճառագայթումներէ, սակայն չեն կրցած ուրիշ զօրեղ ու ուժգին ճառագայթներու ազդեցութեան տակ՝ արգիլել խոնդերու կազմութիւնը: Այդ ճառագայթները չեն բխիր երկրային յուսարձակ նիւթերէ, քանի որ չափե-լու գործիքը լճի մը մէջ ընկղմելով, անոնց ազդեցութիւնները կը նուազե-ցնէ: Միւս կողմէ, ինչպէս 20 տարի առաջ Քոլհէօսթըն գիտնականը ապա-ցուցած էր, օդապարիկով 9000 մէթր բարձրանալով, այդ ճառագայթնե-րուն ուժը երթալով կը բարձրանայ, որչափով որ կարելի ըլլայ վեր ելլել օդին բարձրագոյն խաւերուն մէջ:

Ուրեմն, այդ ճառագայթներուն ծագումը պէտք է փնտռել մեր երկրին մթնոլորտէն դուրս: Անոնք ուղղակի աստղերէ՞ն կուգան թէ միջմոլորա-կային երեւոյթներ են: Ահա՛ այս կէտն է որ կարելի չէ եղած մինչեւ այսօր հաստատել, որովհետեւ այդ մասին գոյութիւն ունեցող տեսութիւնները միշտ գիրար հակասած են:

Գիտական աշխատանոցներու ու-սումնասիրութեանց գրական տարրե-րը միասին ձուլելու եւ շօշափելի ար-դիւնքներ ձեռք բերելու համար, ան-հրաժեշտ է քննութիւնները կատարել այնպիսի տեղ մը, ուր աստղային ճառագայթները կարելի եղածին չափ նուազ ենթակայ ըլլան մեր մթնոլոր-տին ազդեցութեան:

Փրոֆ. Փիքարի վերելքին առաջ գերմանացի գիտնական Ռէկընէր 28 քիլոմէթր բարձրութեան մը հասաւ, իր հետ տանելով զանազան գործիք-ներ, աստղային ճառագայթները ու-սումնասիրելու համար: Անոր յա-ջորդեց փրոֆ. Փիքարի եւ Քիփֆէրի վերելքը 1931 Մայիս 21ին, Գերմա-նիոյ Աուկսպուրկ քաղաքին մէջ. Ան-կէ ի վեր միեւնոյն նպատակով, աւե-լի կամ նուազ յաջողութեամբ զանա-զան փորձեր կատարուեցան Ամերի-կացիներու, Գերմանացիներու եւ Ռուսերու կողմէ:

Ցուցալի է որ շնորհիւ թափուած ջանքերուն, կարելի պիտի ըլլայ վեր-ջապէս Թափանցել անդրմթնոլորտի գաղտնիքներուն:

Փրոֆ. Փիքարի կարծիքով, Փլան-քի եւ Այնշթայնի տեսութիւններուն շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ բանա-ձեւել հրաշալի վարկածներ ճառա-գայթումին, ուժին եւ նիւթին ունե-ցած յատկութիւններուն մասին.

Անհուսալի պէտք է ճշմարտանման նկատել թէ աստղային ճառագայթու-մը յառաջ կուգայ ո՛չ թէ ծանր հիւլէ-ներու լուսարձակ յատկութենէն, այլ ամէնաթեթեւ հիւլէներու բնաջնջու-մէն, մասնաւորապէս ջրածինի հիւլէ-ներէն, եւ թերեւս նաեւ ջրածինին հէլիոնի փոխակերպութենէն:

Այդ հիւլէական հակազդեցու-թիւններուն կ'ընկերանան աւելի ու-ժերու արտադրութիւններ, որոնք միլիոն անգամ աւելի զօրաւոր են քան ինչ որ առաջ կը բերեն միեւնոյն քա-նակութեամբ այրած քարածուխի մը-թերքները

Ստորեւ կուտանք ցանկը այն կա-րեւոր վերելքներուն, որոնք մինչեւ այսօր օդապարիկով կատարուած են մթնոլորտի բարձրագոյն խաւերուն մէջ.Փրոքոֆիէֆ, Կուտոնէֆ եւ Գիրն-պաում (Ռուսիա), 22.607 մէթր, Ֆէ-տոզինքօ, Վասենքօ եւ Ուսիսքին (Ռուսիա), 22.600 մէթր: Այս օդա-նաւորդներուն օդապարիկը գետին ինկաւ ջախջախուեցաւ

«U.R.S.S.» օդապարիկը, որուն օ-դանաւորդներուն անունները կարելի չէ եղած ճշդել, 18.998 մէթր:

Քէփնըր, Ստէվընս եւ Անտէրսըն (Մ. Նահանգներ), 18.444 մէթր:

Սէթըլ, Ֆորտնէյ (Մ. Նահանգներ), 17.665 մէթր:

Փիքար եւ Քոզինս (Պէլժիա), 16.201 մէթր:

Քոզինս եւ Վան Տէր Էլստ (Պէլժիա) 16.000 մէթր:

Փիքար եւ Քիփֆըր (Պէլժիա), 15.781 մէթր:

Օդանաւի բարձրութեան մրցանիշը կոտրած է Ցոնաթի Իտալացին, 1934 Ապրիլ 11էն ի վեր, 14.433 մէթրով:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԵՐՈՒՆԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿՈՏՐԱԾ ՔԻԹՈՎ ՄԱՐԴԸ

—Պատասխանութեան հարց է այդ: Բայց նոյն իսկ անգլիական վարժա-րան մը, չպիտի կրնար ինծի մոռցնել տալ, թէ ես Հայ մըն եմ եւ թէ Հայու մը առաջին պարտականութիւնն է Թուրք սպաննել. եթէ Թուրք չկայ, ...Քիւրտ կամ Չէրքէզ սպանե-...լ փախչելու:

—Իրա՛, ոչ Չէրքէզուհիները, միջա-...կեցի:

—Ալպանուհիները եթէ կ'ուզէք... ...պատերազմի ընթացքին Զէյթունի ...պաշարման մասնակցեցայ, բայց ան-...կանոն բանակի մէջ, Անդրանիկի հրա-...մանին տակ: Պատերազմէն յետոյ ...օրինակ հետապնդեցի Ահմէտ Իզ-...զէթ փաշան, ու վերջապէս այս գի-...շեր գինքը գտայ: Լոնտոն կը գտնուի ...անի մը ամիսէ ի վեր ծածկանունի ...տակ, որովհետեւ ան գիտէ, որ կը ...փնտռուի հայ յեղափոխականներէ եւ ...շատ կը վախնայ: Պարտականութիւնս ...է ներկայիս, այս գիշեր իսկ, միան-

գամ ընդմիշտ գինքը դադրեցնել իր այդ վախէն:

Եւ ուժգնութեամբ մը, իր բազուկ-ները թօթվեց մեր սեղանէն ու նետուեցաւ Աքուէրին մէջ: Բայց Թար-լայրն արագաշարժ էր, շատ արագա-շարժ: Հանդարտացայ, երբ տեսայ որ կրկին Հայուն քով կը հասնէր:

— Մի կարծէք, բացագանչեց Թար-լայրն որ պիտի կարենաք Պրուք Սթրիթի մէջ տուն մը մտնել, փաշա մը սպաննել եւ հեռանալ:

—Հոգս չէ եթէ չկարենամ ազատիլ, պատասխանեց միւսը, հպարտու-թեամբ: Մինչ որ Պէրլինի մէջ Թա-լէաթը սպաննող ընկերս ազատ ար-ձակուեցաւ եւ չեմ կարծեր, որ ձեր դատարանները այնքան բթամիտ ըլ-լան, ինչպէս կ'ուզէք ինծի հաւատա-ցնել: Ուստի, խնդրեմ, ներեցէք ին-ծի, պարոն:

Անհաւատալի էր թէ քիթը կոտրած մարդը, որքա՛ն թոյն կրնար գնել պարզ հարցումի մը մէջ:

— Ձեզի հանդէպ անբացատրելի համակրութիւն մը կը զգամ, քրթմն-ջեց Թարլայրն եւ չեմ թողուր, որ դուք երթաք փաշաներ սպաննելու... Եկէ՛ք, բան մը խմեցէք, ձեզի համար շատ աւելի լաւ պիտի ըլլար:

— Եթէ ձեզի բռէի թէ, միմոսս Հայր, այս տանը մէջ երիտասարդ աղջիկ մը կայ, զոր պէտք է ազատեմ, թերեւս ինծի թոյլ պիտի տայիք եր-թալ գրաւել իմ գործովս:

— Փայան ձեր աղջի՞կը տուաւ, հարցուցի անուշութեամբ մը:

— Քո՛յրս է, յիմար, ըսաւ պար-տուած: Եւ կը կարծէք, որ գիշեր մը եւս, փոքր քոյրս կրնամ թողուլ այս արբեցողի տան մէջ, երբ կարող եմ իր ազնուութեան փութալ:

— Բռնեցէ՛ք գայն, ըսաւ Թարլայրն ինծի:

×

Բռնեցի երիտասարդի միւս բազու-կէն, հակառակ կամքիս եւ վերստին ակամայ գայն քաշքշել Աքուէրի շուրջ: Քովէն, երբ կը քալէի, իր առնճանակի դրպանը զգացի մեծ ու ծանր առար-կայ մը, ինչ որ ինծի անհանգիստ թուե-ցաւ:

— Հիմա, ըսաւ Թարլայրն իրր թէ գործի մասին խօսելու պէս, ըսէ տեսնենք ի՞նչ է քրոջդ պարագան:

Հայը, գրեթէ անհամբերութենէն, պոռաց.

— Զրոյ ձեզի, որ եթէ իմ տեղս ըլլայիք, պիտի ընէիք ճիշդ իմ ըրա-ծիս պէս: Պարտի՛մ ձեզի բացատրել թէ իմ փոքր քոյրս այս ծեր, պճնա-ւէր արբեցողի փախցնել տուաւ, իմ աչ-քիս առջեւ: Հարկ կա՞յ ձեզի ըսել, թէ Զէյթունը ռմբակոծուեցաւ մին-չեւ իր աւերակները, երկու զօրաբա-նակներու թնդանօթներով, Ահմէտ Իզզէթ փաշայի հրամանով եւ ինչ-պէ՞ս Թուրքերը մտան մնացող քա-ղաքը, չխնայելով ոչ մէկ թաղի, այ-րերու, կիներու եւ մանուկներու: Պարտաւո՞ր եմ ձեր վատասրտ եւ այլանդակ, յուսալքար հետա-քրքրութեան գոհացում տալու հա-մար, սիրտս արիւնել պատմելով ձե-զի մանրամասն, թէ ինչպէ՞ս հայրս ու մայրս սուրերէ անցուեցան աչ-քերուս առջեւ եւ ինչպէ՞ս ես կրցի ողջ մնալ, միայն սա պատճառով որ խոր Թուրքերը գիս մեռած կարծեցին: Կ'ուզէ՞ք որ ըսեմ, թէ երբ փոքր քոյրս հարէմ առաջնորդը-ուեցաւ, Ահմէտ Իզզէթ փաշա զայն նշ-մարելով կապիտ յէշոց մը արձակեց եւ ուխտեց ,ոչ մէկ քրիստոնեայի խնայել մինչեւ որ անոր չտիրանար:

Ցանձնե՞ց ինքզինքը.—Գիշեր եւ ցե-րեկ կատաղած չարունակուեցաւ այն ատիճան, որ եթէ ձեր փոքր բայց չքնաղ Կրին Փարքի ծառերուն տերեւ-ները համրէիք, Մուշի դաշտին մէջ հանգչող գիւղերուն հազիւ մէկ մա-սը պիտի ներկայացնէր այդ գումա-րը:

Փորձագէտ մարդասպան մըն էր Ահմէտ Իզզէթ փաշան:

Ձեմ գիտեր թէ քոյրս աւեւանդելու երդումով, աւելցա՞ւ թէ ոչ անգրա-գէտ Օսմանցիին արեան անյագ ծա-րաւը, բայց ինչ որ գիտեմ, այն է, թէ քրիստոնեաներու նման ջարդի հետքերու չենք հանդիպիր Թիմուրէն մինչեւ Պայազիտ:

Այս բոլորին պատճառը այն մարդն է, որ քոյրս արգելափակեց այս տան մէջ, մինչդեռ դուք գիս կը զբաղեցնէք հոս ձեր սին հարցումներով եւ ձեր երկրին հազիւն մեծութեան վրայ ծիծաղելի մեկնութիւններով: Իրեն հետեւեցայ Փարիզի մէջ, սակայն գինքը կորսնցուցի. դտայ Պուրնը-մութի մէջ, բայց կրկին փախցուցի. մինչդեռ Անայիսը ազատելու մի-ջոցը կը խորհէի, ի՛նչ անմար էի: Սակայն ես կը կարծէի, որ իմ պար-տականութիւնն էր նախ այդ երիտա-սարդ աղջիկը ազատել տեղ մը գնել ու յետոյ գալ, գայն սպաննել եւ կրնել թերեւս ձեր դատարաններու վճռած պատիժը, սպաննած ըլլալուս համար այդ ազատ անասունը: Բայց այսօր կ'ըմբռնեմ որ Անայիսը ազատելու ուրիշ միջոց չկայ, եթէ ոչ սպաննել նախ այս մարդը: Ուր որ կ'երթայ, ան քոյրս կը պահէ իրենին կից կղպը-ւած սենեակի մը մէջ եւ նոյնը պէտք է բրած ըլլայ այս տանը մէջ: Անաս-նական երեւակայութիւնները կ'եռան իր ուղեղին մէջ եւ այդ պատճառաւ ալ իր քունը շատ թեթեւ է: Մինչ գի-շերը կը յառաջանայ, եւ հոս կը մնամ ձեր ունայն հետաքրքրութիւնը գոհա-ցնելու համար: Ներեցէք ինծի այլ եւս, պարոննե՛ր:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԱՐԼԷՆ

(4)

տի նշանակուի զօր. Քոնտիլիսի կողմէ: Երկրագործական, ազգ. տնտեսութեան, ներքին եւ հաղորդակցութեանց նախարարները պիտի նշանակուին Պ. Մէթաքսասի կողմէ: Իսկ արտաքին եւ ելմտական նախարարութիւնները պիտի ղեկավարուին առժամս – քաբ երկու գիկտատորներու կողմէ: 6. Պիտի հիմնուին յարձակման վաշտեր, զօր. Քոնտիլիսի ղեկավարութեամբ:

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ազգային հերոս Զօր. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ գերեզմանին, իր մահուան տարեդարձին առթիւ, կազմակերպուած Հայ կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան կողմէ՝

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2ին

կը խնդրուի կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ սոյն թուականը:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ Գօմոնի (Մարսէյլ) մասնախումբը որոշած է ֆրանսական վարժարան յաճախող Հայ տղոց համար հաստատել՝ Հայերէնի, Հայոց Պատմութեան եւ Հայաստանի Աշխարհագրութեան դասընթացքներ:

Դասախօսութիւնները պիտի սկսին, կարող ուսուցչի մը առաջնորդութեամբ, յառաջիկայ Հինգշաբթի, 3 պահ Հինգշաբթի եւ 2 պահ Կիրակի կէսօրներէ յետոյ, տեղւոյս Մատօռ-Մանկապարտէզին մէջ, որ սիրով տրամադրուած է մեզ Թաղիս Թաղականութեան կողմէ:

Վստահ ենք, որ իւրաքանչիւր ազգային գիտակցութիւն ունեցող Հայ, պիտի քաջալերէ այս ձեռնարկը, փութալով արձանագրել իր զաւակը, – բովհետեւ առանց Հայ լեզուի ու պատմութեան անկարելի պիտի ըլլայ պահպանել նոյնաց սիրտերը ազգայնացնել:

ՀԱՄ. ԸՆԿ. ԳՕՄՕՆԻ ՄԱՍՆԱԽՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլ, 16 Օգոստոս 1934

ՄԱՆՕԹ.— Արձանագրութիւնները տեղի պիտի ունենան վաղը, կիրակի առաւօտ եկեղեցւոյն բակը, ուր պիտի գտնուի Վարչութեան ներկայացուցիչը: Նախօրօք իւրաքանչիւր աշակերտ պիտի գանձուի ամսական 5 ֆրանք: Մանրամասն տեղեկութիւն ստանալ փափաքողներ կրնան դիմել Պ. Յ. Ճէօրմէճեանի, 110bis, Bd. des …

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Մարսէյլի ՍԱԼՆՈՅ ՋՈՐԻ Հ.Մ.Ըեան ընդհ. ժողովը այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին Փարիզի կայարանին ներքեւ: Գործոց օրակարգ: Հաշուետուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Թոքատի Ճէմալյանին թաղէն Յուրշիտի Թօրոսին որդին Եդիա Կրունեան կը փնտռէ Փէհլիվան օղլու Աաչիկ, կնոջ անունը՝ Մարիամ, հօրեղբօր կնոջ անունը՝ Աղնիւ, որդին՝ Օհաննէս, 1922ին կը գտնուէին Սեբաստիա: Այս թուականէն ի վեր լուր չունիմ իրենց մասին: Իմացնել՝ Legionaire Grounian, Mtle 52255 1r Rég. Etr. C. P. I. Sidi – Bell – Abbes, Algérie.

— Գարեգին Պալեան կը փնտռէ իր եղբայրը Նիզակ Պալեան, յիշեալը 1925էն առաջ եղած է Պէյրութի Ճէզվէյիրի որբանոցը: Ցետոյ մեկնած է ֆրանսական Croix Blanche ընկերութեան միջոցաւ փոխադրուած է Ֆրանսա: Տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին՝ Արամ Եղիազարեանի, 26, rue Denfert Rochereau, Paris (5)

Le Gérant S. SIRPHAN

Imprimerie A. DER AKOPIAN

17, Rue Dames… PARIS …

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ Թարգմ. Ժ.

Ամերիկացին սխտորն բարձրացաւ. շատ նիհար էր խեղճը, խորհեցաւ ոստիկանը. ինք գտնած մըն էր անոր քով: Դուրսը՝ իրիկուան ցուրտ մշուշին մէջ, անոր նայեցաւ զարմեալ:

— Ուրիշ անգամ Լոնտոն եղա՞ծ էիք, հարցուց:

— Ոչ, առաջին անգամն է որ Անգլիա կը գտնուիմ...

— Ինչպէ՞ս կը գտնէք այս քաղաքը.

— Հետաքրքրութիւն չկայ գրեթէ. երբ Սաութհէմփթըն հասայ, աչքս թանալս ու գոցելս մէկ եղաւ եւ արդէն Լոնտոն էի... տարիքս առաւելութիւն մըն է անշուշտ...

Այնքան լրջութեամբ արտասանեց այդ խօսքը որ ոստիկանը խնդաց.

— Այո, շատ սեղմուած ենք, բայց հոս, հոն քանի մը բաց դաշտեր ունինք:

Ճաշարանէն ներս մտնելով առանձին անկիւն մը քաշուեցան՝ կրակին մօտիկը:

— Այստեղ լաւ է, մեր ուզածին պէս կրնանք խօսիլ հիմա... կարեւոր կէտ մը կայ զոր պէտք է անմիջապէս իմանամ— ինչ էր Ալֆրէտ Ճէքսինի յանձնուած գաղտնի պաշտօնը, որովհետեւ երբ իր գոյքերը խուզարկեցինք ոչ մէկ մանրամասնութիւն, ոչ մէկ թուղթ կամ գործի հասցէ չի գտանք անոնց մէջ... ոչինչ...

Ամերիկացին խնդաց:

— Անշուշտ չպիտի գտնէիք, բառ մն, որովհետեւ ոչ մէկ բան ունէր հետը... իր պաշտօնը այստեղ էր, չարունակեց, գլուխը ցոյց տալով. թուղթի պէտք չունէր... Անգլիա եկաւ կարգ մը մեծ մարդիկ՝ դրամատէրներ տեսնելու համար եւ անոնց որ եւ է փաստաթուղթ ցուցնելու պէտք չկար, խօսքը բաւական էր...

— Ուրեմն այդ պարագային ինչպէ՞ս կ'ենթադրէք որ անիկա մէջտեղէն վերցուած է իր գործին բերումով... կը նշանակէ թէ միայն թուղթեր ունէր զորս կարգ մը անձանօթներ կ'ուզէին ձեռք անցունել, այնպէս չէ՞...

— Ոչ, պատասխանեց Պ. Եսայեան. ու մենք այդ կարծիքը չունինք. մեր տեղեկութիւնը այն է որ անիկա մէջտեղէն վերցուեցաւ նախ իր պաշտօնին գործադրութեան չսկսած... կարելի է նոյնիսկ որ անոր հետեւած են Ամերիկայէն...

— Շիտակը ըսելով, խելքս չի հասնիր ... ճամբորդութեան ընթացքին անոր ունեցած չարժումներուն մասին քննութիւններ կատարեցի, իր ուղեկիցներուն հետ տեսնուեցայ, ինչպէս նաեւ երկու Լոնտոնցի վաճառականներու հետ որոնք Լիվըրփուլէն եկած էին միեւնոյն շոգենաւով, եւ սակայն չի գտայ որ եւ է հետք մը որ արդարացնէր ձեր տեսակէտը ... ուրեմն Լոնտոնի մէջ կան որոշ մարդիկ որոնց համար նպաստաւոր չէր կրնար ըլլալ անոր առաքելութիւնը...

— Ամերիկայի մէջ կան, Պ. Ուօմըրզլի, կարգ մը անձեր որոնց համար Ալֆրէտ Ճէքսինի պաշտօնը՝ դէպի Լոնտոն, չափէն աւելի անհաճոյ էր... եւ այն տեսակ մարդիկ որոնք ամէն ինչ կրնային ընել որպէսզի անիկա չի կարենար գործի ձեռնարկել... Անշուշտ մինչեւ այն վայրկեանը երբ իր մահուան լուրը առինք, բացարձակօրէն ապահով էինք թէ ոչ ոք լուր ունէր անոր գաղտնի առաքելութեան մասին. Թերեւս հիմա ալ տեղեկութիւն ունեցող չկայ: Բայց երբ նկատի առնէք բոլոր պէպքերը, գիտէք պիտի ըմբռնէք մեր կացութիւնը...

— Ի հարկէ Ալֆրէտ Ճէքսին կը վայելէր ձեր բացարձակ վստահութիւնը, այնպէս չէ՞...

— Անիկա մեր ընկերութեան մօտ կը ծառայէր հինգ տարիէ ի վեր... գլխաւորաբար հետաքրքրական մտքի ճամբորդած է, գժուարին գործեր ստանձնած եւ վտանգաւոր բանակցութիւններ կատարած է. շատ վստահելի եւ շատ կարող մէկն էր. սակայն ամէնէն կարող մարդն անգամ անխոցելի չէ եւ կրնայ խաբուիլ...

— Կասկած չկայ որ անիկա վարպետօրէն թունաւորուած էր. այդ մասին ի՞նչ տեսակէտ ունիք ...

— Շա՛տ... կրնայ ըլլալ որ գաւաթ մը խմած է՝ երեւութապէս անմեղ թէյնամիի մը հետ Լիվըրփուլի մէջ կամ Եուսթըն հասնելուն, այո՛, կարելի է, այդ մասին խորհած եմ ... բայց այդ բոլորը մէկ կողմ ձգենք... Հիմա կ'ուզեմ որ, ձեր աջակցութիւնով, այս խնդիրը ծայրէ ի ծայր վերաքննենք՝ սկսեալ այն վայրկեանէն երբ յանկարծամահ կ'ըլլայ փողոցին մէջ. ուշի ուշով կարդացի թերթերը եւ ծանօթ եմ մինչեւ այսօր պատահած գլխաւոր դէպքերուն ... Ինձ ըսէ՛ք, կա՞յ նորութիւն մը զոր ես չեմ գիտեր...

Ուօմըրզլի մտածեց այդ հարցումին վրայ քանի մը րոպէ: Սկսած էր համակրիլ այդ մարդուն. ու անմիջապէս պատասխանեց.

— Այո՛, կայ. կարգ մը զարմանալի բաներ պատահեցան երէկ իրիկուընէ ի վեր, շուարեր – մնացեր էի երբ ձեզի հանդիպեցայ. ահաւասիկ. վերջին քանի մը ժամուան մէջ երեք հոգի որոնք, հեռուէն մօտէն, կապ ունէին Ալֆրէտ Ճէքսինի խնդրին հետ, խորհրդաւոր կերպով անյայտացան. կրնամ մանրամասնօրէն պատմել ..

Ու ոստիկանը առանձին առանձին յիշեց Քրիսի Ուօքըրի, Ալպըրթ Ճէնինըի եւ ծառային պարագաները: Ըսաւ թէ գտնուած ալքիկը ոստիկանատուն այցելեր էր իսկ ինք անձամբ քննութիւն կատարեր էր տղուն տանտիրոջ մօտ:

— Ի՞նչ կը խորհիք հիմա, հարցուց Ամերիկացին:

— Պա՛րզ է. ամէն ինչ կը կեդրոնանար այն կնոջ շուրջ որ Ճէքսինի գիտնալը պարզ է. անկէ ի վեր պետ հասկնանք թէ ով էր այդ կինը... կարծեմ որ դժուար գործ մըն է ... պէտք է անոր հետքը գտնել, ... միջոց չկայ .

— Այս քաղաքը ունի եօթն միլիոն բնակչութիւն մը որուն կէս աւելին կիներէ բաղկացած է. իր ... ուին որ եւ է հետք չկայ, ... մանաւանդ հիմա որ Քրիսին ալ կորսուած է ...

— Այդ աղջիկը գտնելու ենք երբ ոստիկանատունէն էինք հարցուցի թէ որ եւ է ծրագիր կամ տեսակէտ ունէի. ըսի, պատասխանեցի. վճռական կարծիք չունիմ Ալֆրէտ Ճէքսինի սպանութեան մասին, բայց այս թերթի Բլանը կարդալով, եկայ այն համոզման որ այս գործին մէջ կին մը կայ ... կէտը պէտք է գտնել եւ անմիջապէս...

— Կի՞ն մը, ի՞նչ տեսակ կին ... Տիկին Նիքօլա Ճէքսինէն եւ ... Պէլինայէն զատ ուրիշ կին չկայ ... կուզին մասին ալ տեղեկութիւն ... ցաքած եմ եւ վստահ եմ որ Օրիորդին վկայութիւնը անկեղծ էր եւ ... մայրը տունը չէր երբ Ալֆրէտ այդ ... ... ի՞նչ ըսել ... լութեան գնաց այնտեղ ... կ'ուզէք ...

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ եւ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՅԹԻ Metro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Յունաստան, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՕԳՈՍՏՈՍ — MARDI 28 Aout 1934

10ՐԴ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2584

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԶՐՈՅՑ ՀԱՅ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱԿԱՆԻ ՄԸ ՀԵՏ

»»»··«««

— Ձեր մամուլը ինչո՞ւ չի պաշտպաներ Հայ. Եկեղեցին, որ երկուքի բաժնուած է Ամերիկայի մէջ, եւ այսպէս կամ այնպէս կը հալածուի ամէն տեղ։

— Ընդհակառակն, մեր մամուլին մէկ մասը վերջերս չափազանց շատ կը զբաղի Հայ. Եկեղեցիով, ճիշդ այդ վէճերուն պատճառաւ։ Երեւի չէք հետեւած։

— Իմ լսածս ու կարդացածս այն է որ՝ ձեր մամուլը կը հաւնէ թէ Եկեղեցին եւ թէ Կղերը, որպէսզի կարենայ ազատօրէն գործել եւ տիրապետել։ Դուք չէք հանդուրժեր ազգ. գերագոյն իշխանութեան, եւ ըմբոստութիւն կը քարոզէք նոյն իսկ մեր Վեհափառ Կաթողիկոսին դէմ։ Ազգային կուսակցութիւն մը այսպէ՞ս կը պաշտպանէ Հայ. Եկեղեցին։ Ինչո՞ւ ձեր ետեւէն քաշելով մոլորեցուցիք Ամերիկայի տասը քահանաները որոնք ըմբոստացած են ազգ. իշխանութեան դէմ։ Եւ հիմա Վեհափառ կարգալոյծ ըրած է անոնց գլխաւորները, Ղեւոնդ վրդ. Մարտուգէսեան, եւ Նշան քահանայ Փափազեան։ Կը հաւնի՞ք այս եղածներուն։

— Հանդարտ խօսեցէք, որպէսզի կարենամ բոլոր ...(?) նախ առնենք կաթողիկոսի պարագան։ Էջմիածինը ի՞նչ իրաւունք ունի խառնուելու այս կամ այն գաղութի ներքին գործերուն։

— Ահաւասիկ, առաջին խօսքէն իսկ ձեր գոյնը դուրս տուիք։ Սրբազան չէ՞ք ընդուներ Վեհափառ Կաթողիկոսին եւ անոր Գերագոյն Խորհուրդին հեղինակութիւնը իբրեւ բարձրագոյն իշխանութիւն...

— Մի՛ փութաք. ձեր երազած Էջմիածինը գոյութիւն չունի այսօր։ Անոր հոգեւոր հեղինակութիւնն անգամ ծաղրանկարի վերածուած է։ Գերագոյն Խորհուրդին երեք անդամներէն երկուքը, մանաւանդ մէկը հասարակ «աֆէրիստ» մըն է...

— Ի՞նչ համարձակութիւն. կարելի՞ է այդպէս խօսիլ բարձրաստիճան կղերականի մը համար որ կաթողիկոսին աջ բազուկն է եւ քաջ իրաւագէտ...

— Մի՛ բորբոքիք, խնդրեմ. այդ մարդուն պատմութիւնը գաղտնիք է միայն ձեզի պէս պարզամիտներուն համար, որոնք երբ վեղար մը տեսնեն յետին թշուառականին գլուխը, ծունկի կուգան եւ խաչ կը համբուրեն։ Արդ, այս մարդն է, Արսէն Ղլտճեան, որ ամէն Գէորգ եպ.ի հետ կը վարէ Էջմիածինը, կախաղանի մը մէջ պահելով կաթողիկոսը։ Անոր շնորհիւ է որ այսքան ամանցան կաթողիկոսական շրջաբերականներն ու կոնդակները, վարկաբեկելով ձեր փառաբանած հոգեւոր իշխանութիւնը։

— Ի՞նչ կ'ուզէիք որ ընէին, երբ տասը եկեղեցականներ կ'անտեսեն գերագոյն իշխանութեան, եւ չեն ենթարկուիր Ամերիկայի առաջնորդական տեղապահին։

— Ճիշդ հոդ է սխալը։ Վէճ մը ծագեր է ամերիկեան գաղութին մէջ,— երկու Երեսփ. Ժողով, երկու ազգ. վարչութիւն, երկու առաջնորդարան, երկու առաջն. տեղապահ, իրենց յարակից խորհուրդներով։ Երկու կողմն ալ կը կարծեն թէ իրենք են միակ օրինաւոր իշխանութիւնը։ Էջմիածինը փոխանակ անզբեն վրայ քննութիւն կատարելու եւ անոր համեմատ վճիռ տալու, առաջին օրէն իսկ բռնեց Ղեւոնդ արք.ի սարքած խեղկատակութեան կողմը, երես դարձուց միւս մասին, որ նոյնքան եթէ ոչ աւելի բազմութիւն կը ներկայացնէ, առաջն. տեղապահ նշանակեց այլապէս նշանաւոր թշուառական մը, Գայֆայեան վարդապետը, եւ կ'ուզէ որ առանց այլ եւ այլի հպատակին։ Անիրաւ վրան — բաց խաղ մըն է այս որ, քարերն անգամ կ'ըմբոստանան։

— Հապա ի՞նչպէս պիտի պահուի եկեղեցւոյ միասնականութիւնը։

— Պահեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք. այդ ձեր գործն է։ Բայց առաջին տեղ մի՛ դնէք ժողովուրդը, պահանջելով որ գլուխ ծռէ Ղեւոնդներու, Ղլտճեաններու, Գայֆայեաններու, Մազլըմեաններու եւ նմաններուն։ Այդպիսի տարրերո՞վ է որ պիտի պաշտպանէք Հայ. Եկեղեցին, պիտի բարձրացնէք անոր պատիւը։ Տեսէք, հանրային բարոյականը այնքան լղրճուեր է որ, երբ յանկարծ կառավարութիւնը արտաքսման վճիռ կ'արձակէ, խումբ խումբ երեւելիներ բարի վկայութիւն կուտան։ Մինչդեռ, այդ մարդիկը եթէ ազգային արժանապատուութեան զգացում ունենային, շատոնց եւ իրենց իսկ ձեռքով հեռացուցած պիտի ըլլային այդ փտածները։

— Ցանցա՞ռ է օգնել հալածանքի ենթարկուած մարդու մը։

— Մի՛ խեղաթիւրէք. հարցը մարդասիրական զգացումի մասին չէ։ Պոլսէն մինչեւ Պոնտոս եւ Աթէնք՝ չկայ մէկ հասուն մարդ, որ չգիտնայ թէ ո՛վ է եւ ի՛նչ է Կարապետ եպիսկ. Մազլըմեանը։ Անոր այսօրուան պաշտպանները շատ աւելին գիտեն։ Եւ սակայն, մարդոց փնտռածը հանրային բարոյականը կամ գաղութին շահը չէ, այլ ... «խնամք խնամ»։ Նոյնը չեղա՞ւ Ամերիկայի մէջ, տարբեր պայմաններու տակ, յանգելով ողբերգութեան մը որուն հետեւանքները կը կրենք մինչեւ այսօր եւ պիտի կրենք դեռ երկար ատեն։ Տասը Էջմիածին եւ հազար կոնդակ չեն կրնար դարման տանիլ այս կացութեան։ Դարմանի մասին պիտի մտածէ բուն գաղութը, մէկդի դնելով միջնադարեան «ասորոր — քէօլ — բոմ»ները եւ նուաստացուցիչ չափին վերածելով փիլոնին ու վեղարին իշխանութիւնը։ Ինչպէս սղոյն չէ՞ ձեր դատակարգին, եկեղեցական կացութիւնը, երբ վեղարաւոր սրիկաներու դէմ մղուած պայքարն անգամ վնասակար կը համարէք Հայ. Եկեղեցին համար...

— Դուք ալ սխալ կ'առաջնորդէք։

— Մեր սխալները մեզի ձգեցէք եւ դուք ձեզի համար դատեցէք, վերջապէս սորվեցէք զանազանել սեւն ու ճերմակը, արժանին ու անզգամը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրք պատուիրակութիւն մը Մոսկուայի մէջ

Օգոստոս 26ին Օտեսայէն Մոսկուա հասաւ թրքական պատուիրակութիւն մը, որ կը բաղկանայ 12 բարձրաստիճան սպաներէ, նախագահութեամբ Ֆախրէտտին փաշայի։

Հիթլէրի մեծ ճառը Սարի հողամասին համար

70,000 ՏԵՂԱՑԻՆԵՐ ԱԼ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆ Կ'ԸՍԵՆ

Կիրակի օր, Կօպլէնցի մէջ տեղի ունեցաւ ծրագրուած մեծ միթինկը՝ ետ պահանջելու համար Սարի հողամասը որ կը գտնուի միջազգային զրաւման տակ։ Այս առթիւ խօսած ճառին մէջ, Հիթլէր մասնաւորապէս շեշտեց թէ երբ, յառաջիկայ յունուարին, Սարի հողամասը վերադարձուի հայրենիքին, այլ եւս ամէն բան մոռացութեան պիտի տրուի, ոչ քաղաքական, ոչ ալ կրօնական խտրութիւններ պիտի գործադրուին։ «Մենք ձեզ չպիտի նկատենք իբրեւ քաղաքական կուսակցութիւն մը, այլ եւս չպիտի խօսինք անցեալի մասին. պարզապէս ձեզ պիտի համարինք 800,000 Գերմանացիներ որոնք վերադարձած են մեզի։ Ո՛վ որ կ'ըսէ թէ ես Գերմանացի եմ եւ Գերմանացի կ'ուզեմ ըլլալ, պիտի ընդունուի գրկաբաց։ Սարի խնդիրը վերջին գլխաւոր հարցը եղած է եւ է Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ։ Կը յուսանք թէ անոր կարգադրութենէն վերջը խաղաղութիւնը պիտի տիրէ երկու ժողովուրդներուն միջեւ։ Այս միակ հողային խնդիրն է որ կը բաժնէ Ֆրանսան եւ Գերմանիան։ Երբ ան կարգադրուի, մեր նախկին ոսոխները թերեւս պիտի հասկնան թէ այնքան մեծ հոգեր ունինք որ մեր պարտականութիւնն է միասին աշխատիլ, փոխանակ իրարու դէմ կռուելու»։

Ինչպէս կ'երեւայ այս խօսքերէն ալ, Հիթլէրի ճառը չափաւոր էր եւ հաշտարար։ Ժողովին մասնակցելու համար հազարաւորներ Կօպլէնց գացած էին Գերմանիոյ ամէն կողմերէն եւ Սարէն։ Հիթլէրի ունկնդիրներուն թիւը 100,000ը կ'անցնէր։ Կանգ առնելով միջազգային կացութեան վրայ, «Առաջնորդ»ը կրկնեց թէ Գերմանիոյ քաղաքականութիւնն է պահպանել խաղաղութիւնը եւ հաւասար իրաւունքներ ապահովել։ «Մեր ծրագիրը նուիրական է եւ աշխարհ պէտք է գիտնայ թէ այդ ծրագրով Գերմանիա կա՛մ պիտի յաղթէ եւ կամ պիտի կործանի։ Առաջին յաջողութիւն զըտաւ ազգային – ընկերվարական պայքարը՝ գործազրկութեան եւ ազգային միութեան համար։ Եթէ, մեր սահմաններէն դուրս, անշան փոքրամասնութիւն մը կը կարծէ վախցնել մեզ տնտեսական եւ տխրեկչահան(?) մեթոտներով, ինչպէս պոյքոթը, լաւ չեն ճանչնար մեզ»։

Ցետոյ խօսքը Սարի բնակիչներուն ուղղելով, ըսաւ.— «Գերմանիա ձեզ կը նկատէ իբրեւ ամբողջական մասը մայր հայրենիքին։ Մենք մասնակից ենք եղած ձեր պայքարին։ Ո՛վ որ բռնութիւն գործած է ձեզի դէմ, գործած է մեզի դէմ, ո՛վ որ նախատած է ձեզ, նախատած է մեզ։ Ուրիշ բան մըն ալ միացուցած է մեզ։ Այն շրջանին երբ գերման ժողովուրդը անկարող էր վերստանալու միութիւնը, դուք միաձայնութեամբ հաւատարիմ մնացիք մայր հայրենիքին, բացի քանի մը դաւաճաններէ։ Եղան ժամանակներ երբ ձեր ընթացքը բարի օրինակ մըն էր 60 միլիոն Գերմանացիներուն համար։ Մենք կ'ուզենք որ 1935 յունուար 13ին, Սարի ժողովուրդին հարիւրին 99ը քուէարկէ Գերմանիոյ համար, եւ տասը տարի վերջը, անոնց թիւն ըլլայ հարիւրին հարիւր»։

Մինչ Հիթլէր կը պահանջէր մայր – հայրենիքին վերադարձնել Սարը, այդ երկրին մէջ ալ հակահիթլէրականները ժողով մը սարքելով, կը յայտարարեն թէ չեն ուզեր որ փոխուի ներկայ կարգուսարքը։ Թերթ մը կ'ըսէ թէ ժողովին կը մասնակցէին 70,000 հոգի, որոնք երդում ըրին յառաջիկայ յունուարին քուէ չտալ Սարի երկրամասին Գերմանիոյ միացման համար։

Գուշակել,— «Հոյոթոհօ Հոյահա՛»

Մինչեւ հիմա կը կարծուէր թէ «հուռռա» (կեցցէ) բառը գերմանական, առնուազն հիւսիսական ծագում ունի։

Արդ, արիական մասնագէտներ դիտել կուտան թէ այդ բացագանչութիւնը պէտք եղածին չափ գերմանական չէ եւ կ'առաջարկեն հարիւրին հարիւր գերման հայրենասիրական բառ մը գործածել։ Այսպէս, կը թելադրուի հուռռայի փոխարէն գործածել Սիկֆրիտի ռազմակոչը,— «Հոյոթոհօ Հոյահա՛», ինչ որ մեծ հաճոյք պիտի պատճառէ Վակնէրի հետեւորդներուն։

Դիտողութիւն Պոլսոյ հայ եւ յոյն թերթերուն

«Վաքըթ» կը գրէ.— Մամուլի ընդհ. տնօրէնութեան ներքին խորհրդական Սատրի Էթէմ պէյ իր մօտ կանչեց Պոլսոյ բուլղարերէն(?) եւ օտար լեզուներով հրատարակուող թերթերու ներկայացուցիչները եւ անոնց բացատրեց Մամուլի վերատեսչութեան տեսակէտները։

Այս առթիւ շեշտեց թէ կարգ մը թերթեր համաձայն չեն շարժիր վերջին օրէնքի տրամադրութեանց։ Ի մէջ այլոց, կարգ մը յունարէն պաշտօնակիցներ, մոռնալով որ իրենք յունարէն լեզուով հրատարակուող թուրք թերթեր են, կարծես Յունաստան ըլլային, այդ երկրին ներքին քաղաքականութեամբ կը զբաղին եւ վէնիզէլոսական քարոզութիւն կը կատարեն։

Մեր հայերէն պաշտօնակիցներէն ոմանք ալ դուրս ելլելով աշխարհականութեան սահմանէն, շատ տեղ կուտան կրօնական խնդիրներու, ինչ որ ուշադրութեան գրաւած է։ Ասկէ զատ, հակառակ անոր որ Թուրքիա կողմնակից չէ միջազգային դաշնագիրներու վերաքննութեան, մեր հայերէն պաշտօնակիցները տարուած են քանի մը պետութեանց յարուցած վերաքննական հոսանքէն։

ԸՆԿ. ԱՐԱՄ ԵՐԿԱՆԵԱՆ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»յէն ցաւով կ'իմանանք մահը հին-տաարդ(?) ընկերոջ մը, Արամ Երկանեանի, որ 1927էն ի վեր կը գտնուէր այդ շրջանը։ Մահը տեղի ունեցած է օգոստ. 2ին։ Ընկեր Արամ երկու տարիէ ի վեր կը տառապէր թոքախտէ։ Ցուղարկաւորութիւնը կատարուած է մեծ բազմութեամբ։ Բազմաթիւ ծաղկեպսակներ դրուած էին դագաղին վրայ։

Ողբացեալ ընկերը որ Կարնեցի էր, իբրեւ կամաւոր մասնակցած է 1918ի կռիւներուն, Մամախաթուն – Կարին գծին վրայ, դեռ հազիւ 18–19 տարեկան։ Նախանցէն յետոյ, մասնակցած է Ղարաքիլիսէի, Սարդարապատի եւ Բաշ – Ապարանի ճակատամարտներուն, խմբապետ Ջիմլեակի հրամանատարութեան տակ։ Միշտ կուսակցութեան տրամադրութեան տակ էր, Հայաստանի հանրապետութեան օրերուն. իսկ երբ իշխանութիւնը փոխուեցաւ, Արամն ալ շատերու հետ ինկաւ արտասահման։ Միշտ հաւատարիմ իր սիրած կուսակցութեան, ան արտասահմանի մէջ ալ նուիրուեցաւ յեղափոխական աշխատանքի։ Պատմութիւնը պիտի խօսի այդ մասին։

Կացութիւնը Մայրագոյն Արեւելքի մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ ինը նոր պաշտօնեաներ եւս ձերբակալուած են Մանչուրիոյ մէջ։ Բոլոր բանտարկեալները կը գանգատին թէ չարչարանքներու ենթարկուած են, խոստովանութիւններ ընելու համար։

Ճափոնական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ 69 պաշտօնեաներ եւս պիտի ձերբակալուին, իբրեւ մեղսակից խափանարար ձեռնարկներու։ Խորհրդային կառավարութիւնը երբ իմացաւ այս լուրը, զեկոյցով մը յայտարարեց թէ բանտարկեալները անխոստովանելի նենք(?) չարչարանքներու ենթարկուած ըլլալով, անարժէք խոստովանութիւններ ըրած են։

Նոր տեղեկութիւններու համաձայն, ձերբակալուած ամբաստանեալները միայն խորհրդային հպատակներ չեն, այլ եւ սպիտակ Ռուսեր։ Թէ Ճափոնի եւ թէ Մանչուրիոյ կառավարութիւնները որոշած են հեռացնել բոլոր անոնք որոնց ընթացքը կասկածելի կը համարուի։

Պոլսոյ Պատրիարքարանին տուրքը վճարուած

Ինչպէս յայտնի է Պոլսոյ Պատրիարքարանէն 5200 ոսկի կը պահանջուէր, իբրեւ 19 տարուան կալուածատուրք։ Խնդիրը վերջնական հանգամանք առացած էր եւ վճարումը անխուսափելի դարձած էր։ Շնորհիւ նոր օրէնքին, սակայն, որ 9 տարուան տուրքերը ամբողջութեամբ կը ջնջէ իսկ մնացեալներուն ալ հարիւրին 40ը կը զեղչէ, համաձայնութիւն գոյացաւ ելմտական մասնաճիւղին հետ, եւ կարգադրուեցաւ որ Պատրիարքարանը 760 ոսկի վճարելով գոցէ իր հաշիւը։ Այս գումարը մասնավճարներով պիտի տրուի մինչեւ յառաջիկայ Մարտ։

Տեղաւորման ձեռնարկ Արեւմ. նահանգներուն մէջ

Թուրքիոյ գաղթականներու տեղաւորման ընդհ. տնօրէն Ալի Կալիպ պէյ մօտերս արեւելեան նահանգները պիտի երթայ, նշդելու համար տեղաւորման շրջանակները, համաձայն նոր օրէնքին։

ՎԱՆԻ ԼԻՃԻՆ ՆԱՒԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

Վանի լիճին նաւարկութեան վարչութիւնը զեկոյցով մը կը յայտնէ թէ պէտք ունի նարտարագէտի մը որ կարենայ ծովային եւ ցամաքային *մօթէօր*ներ սարքել, նորոգել եւ բանեցնել։ Ամսական 200 ոսկի պիտի տրուի, բացի նամբու ծախքէն։ Զեկոյցը կ'ըսէ թէ թեկնածուները խնդրագրով դիմելու են Անքիս(?), Վանի լիճի նաւարկութեան վարչութեան։

Նոյն վարչութիւնը ուրիշ զեկոյցով մը կը յայտնէ թէ 120 ոսկի ամսականով բժիշկ մը կ'ուզէ։

Անգլիա եւ Ճափոն կը համաձայնի՞ն

Խորհրդային թերթերը անգլիական եւ ճափոնական աղբիւրներէ առնելով, կը գրեն թէ բանակցութիւններ կը կատարուին Անգլիոյ եւ Ճափոնի միջեւ, վերահաստատելու համար նախկին գինակցութիւնը։ Այս կարգադրութեան շնորհիւ, Ճափոն պիտի փրկուի մեկուսացումէ, մինչ Անգլիա տնտեսական առաւելութիւններ պիտի վայելէ։ Ասիա պիտի բաժնուի ազդեցութեան շրջանակներու, Անգլիա պիտի վերստանայ իր գործելու ազատութիւնը կեդրոնական Ասիոյ, իսկ Ճափոն՝ հիւսիսային Ասիոյ մէջ։

Արիական կրօնի տասնաբանեան

Կիրակի օր հրատարակեր էինք տասնաբանեայ մը, Գերմանիոյ նոր հաւանցեալներուն եւ փեսացուներուն համար։

Այս անգամ գերմանական թերթերը կը հրատարակեն հեթանոսական կրօնական պատուէրները, որ հիմնուած են զուտ արիական վարդապետութեանց վրայ.—

1. Պատուէ աստուածութիւնը (համաստուածեան ըմբռնում),
2. Պատուէ նախնիներդ եւ յաջորդներդ. 3. Պատուէ ժողովուրդիդ մեծերը. 4. Պատուէ ծնողներդ. 5. Առողջ պահէ ինքզինքդ։ Մի՛ սրբապղծեր. 6. Հաւատարիմ եղիր քու ժողովուրդիդ. 7. Մի՛ գողնար. 8. Անկեղծ եղիր. 9. Օգնէ անոր որ ազնիւ է։

Դիտելի է որ ծանօթ Տասնաբանեային «մի՛ սպաններ»ը դուրս ձգուած է այս արիական հանգանակէն։

Շնածուկը յափշտակեց 16 տարեկան աղջիկ մը

Կիրակի օր, ահռելի եւ անսովոր արկած մը տեղի ունեցաւ Ֆիումէի մօտ Փորթարէի ծովափը։ Տասնըվեց տարեկան ուսանողուհի մը, Զուրքա Փրենօ ծով մտած էր ամէն օրուան պէս։ Զգուշութեան համար հաստատուած ցանցերը նկատի չառնելով, օրիորդը սկսաւ լողալ հարիւր ոտք անդին։ Ցանկարծ միւս լողացողները սարսափահար տեսան որ շնաձուկ մը բռնեց աղջկան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ, — 3. ԻՏԱԼԻԱ

Մարտական յեղափոխութեամբ գործի գլուխ եկող Ֆաշականութիւնը, առաւելապէս արական շարժում մը ըլլալուն, սկզբնական տարիներուն կ'անտեսէր կիները՝ որ մեծապէս ուժ տուած էին շարժումին։ Սակայն երբ նոր պետութիւնը կազմակերպուեցաւ, կիները ազգային վերանորոգման շարժումին մասնակցելու հրաւիրուեցան։ Ֆաշականութեան հիմնական սկզբունքն ըլլալով ամէն ինչ պետութեան մէջ, ոչ մէկ բան անկէ դուրս կամ անոր դէմ, պարզ է, թէ իշխանութիւնը չէր կրնար անտեսել կիները, բոլոր երկիրներու ընտանեկան առաքինութիւններու պահապանը եւ հիմը։

Երբ յեղափոխական շրջանը անցաւ, արական խումբերու (Ֆաշիօ) զուգընթաց, կազմակերպուեցան կիներու խումբեր, որպէսզի երկու սեռերն ալ իրենց յատուկ առաքինութիւններով եւ ընդունակութիւններով մասնակցին նոր պետութեան կառուցման դժուարին աշխատանքին։ Ներքաշնակ ընկերութիւն մը հաստատել, ուր Ֆաշականութիւնը անմիջապէս կ'ըմբռնէր թէ միայն այրերով կարելի չէ տանիլ հաւաքականութեան աշխատանքները, այնպէս՝ ինչպէս պէտք էր, եւ աշխատեցաւ կիները եւս կազմակերպել խումբերու (Ֆաշական խումբեր) մէջ։

Այս վերջինները շատ դանդաղօրէն կը զարգանան, եւ առանց որոշ ծրագրի, մինչեւ որ 1932ին, մասնաւոր օրէնք մը կուգայ վերջնականապէս ճշդել անոնց դերքն ու վարչական կառուցուածքը, որ քիչ մը կը տարբերի այրերէն, չունենալով անոնց բոլոր իրաւունքները։

Իգական խումբերը — կամ Ֆաշական կիները — ներկայիս կը հաշուեն 273.000 անդամներ, 21 տարեկանէն վեր։ Ըստ կանոնագրի, անոնք պէտք է ամբասիր բարքի տէր եւ թունդ Ֆաշական ըլլան։ Կազմակերպութեան մէջ մաս առնել, երդում կ'ընեն, խումբերու նշանը եւ համազգեստ կը կրեն, եւ կուսակցութեան անդամներու բոլոր պարտականութիւնները կը կատարեն։

Իրենց գլխաւոր աշխատանքն է պահել եւ վարել ընկերային, բարոյական եւ նիւթական օժանդակութիւնները ընդհ. կազմակերպութիւնները։ Կ'այցելեն հիւանդանոցները, բանտերը, գործարանները, խեղճերու բնակարանները։ Կը զբաղին ժողովրդական դրադարաններով, պզտիկներու առողջապահութեամբ եւ արձակուրդներով։ 1932ին, եօթը միլիոն լիրէի արժէքով զանազան նուէրներ տուած են 625.000 աղքատ փոքրիկներու։ 1928էն 1931, 1.200.000 լիրէ ծախսած են որպէսզի 6245 մայրեր արտասահմանէն Իտալիա գան, եւ հայրենիքին զաւակներ պարգեւեն։ 1931ին, Մուսոլինիի խնդրանքով, կուսակցութեան հետ կը կազմակերպեն պայքար անգործութեան դէմ, ձրի ապուր, տաք հագուստներ կը բաժնեն, ամոքելու համար թշուառութիւնը։

Անձնուիրաբար հսկելով ժողովրդական բոլոր խաւերուն վրայ, այն տպաւորութիւնը կը ձգեն, թէ Ֆաշականութիւնը կը զբաղի իրենց ցաւերով եւ մեծապէս կը նպաստեն դասակարգային պայքարի վերացման։ Այսպիսով, նոր գաղափարներու լաւագոյն քարոզիչները կը հանդիսանան։

Սակայն, Ֆաշականութիւնը կիները միայն օգտագործել չգոհանալով, կ'աշխատի նորահաս կիները մեծցնել նոր սկզբունքներու համաձայն։ Մանչերու նման, աղջիկներն ալ կազմակերպուած են։ Կան «Փոքրիկ Իտալուհիները» 6—14 տարեկան։ «Երիտասարդ Իտալուհիները» 14—17 տարեկան եւ առանցմէ դուրս «Երիտասարդ Ֆաշականուհիները» 17—21 տարեկան։ Արձանագրութիւնները կամաւոր են, բայց անդամները այնպիսի առաւելութիւններ կը վայելեն, որ ներկայիս այս երեք կազմակերպութիւնները իրենց մէջ կը հաշուեն, 1.700.000 հոգի, իգական երիտասարդութեան գրեթէ կէսը։ Անոնք բաժնուած են զինուորական աստիճաններու եւ համազգեստ կը հագնին։ Իրենց մարզիչները կիներ են։ Կարգապահութիւնը եւ մեծերու հնազանդութիւնը պայման են, իբրեւ լաւ քաղաքացիի մը գլխաւոր առաքինութիւնները։ Քաջութեան, անձնազոհութեան դէպքերը կը վարձատրուին «արժանիքի խաչով»։

Աղջիկները, կազմակերպութեան մէջ, կը սորվին նաեւ լաւ տանտիկինի մը պէտք եղած բոլոր գիտելիքները, — կար, խոհանոց, պարտիզպանութիւն, առողջապահութիւն, եւ մանաւանդ մանկավարժութիւն, — փոքր հասակէն անոնց մէջ արթնցնելու համար, մայրական զգացումը։

Մանաւորաբար ուժ կը տրուի մարմնակրթանքին, համաձայն Ֆաշական այն սկզբունքին, թէ լաւ կազմակերպուած պետութեան մը մէջ, ֆիզիքական առողջապահութեան հոգը առաջին տեղը պէտք է գրաւէ։ Մարզանքը թեթեւ կամ ծանր է համաձայն իրենց տարիքին։ Օրվիէթոյի մէջ մասնաւոր վարժարան մը կը պատրաստէ պէտք եղած ուսուցչուհիները, որոնք երկամեայ դասընթացքներու ընթացքին, կը սորվին մարմնակրթանքէն մինչեւ մանկավարժութիւնը եւ Ֆաշական պատմութիւնը։ Վարժարանը ազատ է երկրորդական կրթութիւն ունեցողներու առջեւ եւ վճարովի. տարեկան 5000 լիրէ, բայց «անբասիր վարքն ու բարքը» անհրաժեշտ է, նմանապէս տարիքի սահմանը՝ 17—21։ Գործնական եւ տեսական ծանօթութիւններու հետ՝ խիստ կեանքի մը պատրաստութեան նպատակն է, մարմնին հետ նաեւ միտքը կազմել անոնց՝ որոնք վաղը նոր սերունդը պիտի մարզեն, նոր վարչաձեւի սկզբունքներուն համաձայն։

Կիներու կրթութեան մէջ, մարմնակրթանքի այսքան մեծ տեղ մը յատկացնելը, շատ մը դժգոհութիւններու տեղի տուած է, մանաւանդ եկեղեցիին կողմէ, բայց, առանց ականջ կախելու, կուսակցութեան այն ատենուան ընդհ. քարտուղարը՝ Պ. Թուրաթթին, աւելի առաջ երթալով կ'ըսէ — «Այսպէս պատերազմի մը պարագային հաւանական է որ կիները եւս մասնակցին» եւ արտնջացողներուն համար կ'աւելցնէ, — «Եթէ դժգոհներ կան, երիտասարդ Իտալուհիները թող իրենց պատասխանեն, դէպի Իտալիոյ կապոյտ երկինքը բարձրացնելով իրենց զէնքերը»։

Այսքանը շատ էր, եւ աղմուկը ծայր կուտայ։ Բաց կամ գոց ձեւով կը սկսին ամբաստանել վարչաձեւը, որ «բարութեան հրեշտակը՝ կինը, բռնութեան կը վարժեցնէ», վերահաստատելով առասպելական կին պատերազմիկներու շրջանը։ Վայնասունները չափազանցուած էին անշուշտ, ու բոլորովին, Ֆաշականութիւնը կ'ուզէր իտալացի ժողովուրդին զինուորական յատկութիւնները զօրացնել, եւ գիտէր որ առանց քաջ կիներու՝ քաջ ժողովուրդ կարելի չէ. Ըստ իրենց, զէնքի մը գործածութիւնը բնական եւ բնական բան մը պէտք է ըլլայ կնոջ մը համար, եւ պատէն կախուած զէնքի մը կամ պարապ ատրճանակի մը ի տես, պէտք չէ նուաղին։ Կրակել սորվելով, կիները կրնան իրենց ջիղերուն իշխել, իրենց ուշադրութիւնը յառել, եւ վտանգի մը պահուն, իրենց ամուսիններուն եւ զաւակներուն ձեռքը զէնք տալու քաջութիւնը ունենալ։

Երկար բարակ վիճաբանութիւններէ վերջ, Ֆաշականութիւնը, քաղաքական նպատակներով, կարգ մը զիջումներ կ'ընէ եկեղեցիին, եւ յոգնեցուցիչ մարզանքները կը չափաւորուին։ Կ'արգիլուի նաեւ զինավարժութիւնը։

Կիներու մարմինը եւ միտքը զօրացնելու այս ջանքերով, պետութիւնը կ'ուզէ առողջ մայրեր պատրաստել։ Գլխաւոր նպատակը այս է։

Գիտնալով որ, ազգի մը զօրութեան անհրաժեշտ տարրերէն մէկը բնակչութեան թիւն է, պետութիւնը կը թելադրէ մայրերուն, կարելի եղածին չափ շատ զաւակներ ունենալ։ Ընդարձակ կազմակերպութիւն մը թէ կը պայքարի մանուկներու մահացման դէմ, եւ թէ, պէտք եղած օժանդակութիւնը կուտայ հարիւր հազարաւոր մայրերու, դարմանատուններ, ճաշարաններ, մանկատուներ հաստատելով երկրին չորս կողմերը։ Այդ կազմակերպութիւնը պատի ազդերով խորհուրդներ կուտայ ապագայ մայրերուն։ Հինգ հազար աւելի է իրենց հաստատութիւններուն թիւը։ Յղի կին մը կրնայ, առանց որ եւ է ինքնութեան թուղթի մայրանոց ներկայանալ, եւ եթէ աշխատող է, ծննդաբերութենէն ամիս մը առաջ ու ամիս մը վերջ հանգստանալու իրաւունք ունի։ Իր օրականէն զատ, կը ստանայ նաեւ յաւելեալ գումար մը։

«Ամփոփելով, կ'ըսէ յօդուածագիրը Պ. Ժանթիլօն, մայրութեան եւ մանուկներու օժանդակութեան գործը քաղաքական յատուկ նպատակ մը կը հետապնդէ. շատցնել բնակչութիւնը։ Յղի կին մը գիտէ, որ եթէ ինք չկրնայ զբաղիլ իր զաւակով, պետութիւնը անոր հոգը իր վրայ պիտի առնէ»։

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՊԱՌԱԿՏԵՑԱՒ
ՄԱԼԱԹԻՈՅ «ԿՐԹԱՍԻՐԱՑ»Ը

ԽՄԲ.— Մալաթիացիներու խնդրանքին վրայ, «Հայրենիք»էն կ'արտատպենք հետեւեալ գրութիւնը, որ որոշ գաղափար կուտայ «Կրթասիրաց»ի, ինչպէս ուրիշ Հայր. Միութեանց գլխուն սարքուած խաղերու մասին.—

Ապարդիւն անցան գնահատելի եւ ազնիւ ջանքերը, որ թափուեցան անցնող ամիսներու ընթացքին՝ քայքայումէ փրկելու համար քառորդ դարու հանրային կեանք ու գործունէութիւն ունեցող Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերութիւնը։

Թերեւս ցաւալի այս իրողութիւնը սակայն շատերու համար անակնկալ չէր։

Անակնկալ չէր պարզ անոր համար, որ մինչ ազնիւ անձնաւորութիւններ իրենց հնարաւոր բոլոր միջոցներով կ'աշխատէին պահել Կրթասիրաց Ընկերութեան միութիւնը՝ յանձն առնելով ամէն զոհողութիւն, բոլշեւիկեան Ցեկայի գործակալները մէկ կողմէն, «Պայքար» թերթի թունաւոր ու եղբայրատեաց քարոզչութիւնը միւս կողմէն՝ կը ջլատէին, կը կասեցնէին ամէն շինարար աշխատանք։ Աւելին, այդ մարդիկը չնական յանդգնութեամբ երբ «հակահայաստանեան» ու «հակավերաշինական» կը դրպարտէին ամէն անոնք, որոնք ինքզինքնին ստուերի մէջ պահելով՝ տարիներ շարունակ յամառ հետեւողականութեամբ իրենց սիրտն ու հոգին ի սպաս դրած էին աւերակուած հայրենիքի վերաշինութեան գործին։

Ամէնէն սառնարիւն, ամէնէն լայնախոհ անհատներն անգամ, որ վերաշինութեան գործը համերաշխօրէն շարունակելու համար աչք կը գոցէին աղաղակող անարդարութեանց վրայ եւ միշտ ներողամտութեան պատճառ մը կը գտնէին բոլշեւիկեան նենգութեանց ու խարդախութեանց հանդէպ, յուսահատեցան իրենց ազնիւ ջանքերուն մէջ, երբ մեր քարոյազուրկ ու նամերտ հակառակորդներուն կողմէ իբր Հայաստանի ու վերաշինութեան թշնամի դրպարտուեցան։

Եւ այժմ ցաւալի իրողութիւն է, որ Մալաթիոյ Կրթասիրաց ընկերութիւնը, ամբողջ երեսուն տարի հաւաքաբար ապրելէ ու գործելէ վերջ, ներքնապէս պառակտուած է, եւ հայրենակիցները բաժնուած են երկու հակամարտ բանակներու։

Մէկ կողմը կեցած են Թամիկ-Հնչակ-բոլշեւիկ «ճակատականներ»ը, որոնք պահ մը մոռցած իրենց գաղափարի ու նպատակի անհաշտութիւնը, մոռցած դեռ երէկուան իրար մէջ տենդած զզուելի դրուագները, ձեռք ձեռքի տուած են իրարու եւ [illegible] ու ազատական իրենց հայրենակիցներուն դէմ։

Միւս կողմը կեցած են Դաշնակցականները իրենց համակիրներուն ու չէզոք ազգայիններու հետ միասին՝ այն համոզումով ու անխախտ որոշումով, որ իրենք Կրթասիրացը պիտի պահեն իր կոչման բարձրութեան վրայ եւ երբեք թոյլ պիտի չտան, որ այս դուռը հայրենակցական միութիւնը որ եւ է քաղաքական կուսակցութեան դէմ իբր պայքարի միջոց ծառայեցնի։

Ընկերութեան մէջ համագործակցութեան գաղափարը իր ծագումէն ի վեր երբեք այնքան վատ ու անինքօրէն խաչուած չէր որքան այժմ։

Վերաշինութեան շարժումը երբ դեռ իր սաղմնաւորման մէջ էր, ու այսօրուան կեղծ «ճակատականներ»էն շատերը տարակուսանքով եւ նոյնիսկ հեգնանքով կը խօսէին անոր յաջողման մասին, ազգայնական ու ազատական հատուածը իր ուժի բովանդակ թափով կը պաշտպանէր զայն ու միշտ իր առաւելագոյնը զոհելով՝ զանգուածներուն մէջ կը խորացնէր այն միտքը, թէ համագործակցաբար սկսուած գործը յաջողութեամբ կը պսակուի։

Եւ ինչ խօսք որ կեդրոնախոյս տարրերը այն ժամանակ գլուխ կը խոնարհեցնէին այս գործելակերպին առջեւ, պարզ անոր համար որ իրենք անընդունակ էին իրենց առաւելագոյնը զոհելու։

Իսկ այժմ... երբ ուրիշներու աշխատանքով ու քրտինքով վերաշինութիւնը հասած է համեստ բայց շօշափելի չափի մը, անոնք «Պայքար»ի եղբայրատեաց քարոզչութենէն, ու «Բանուոր»ի այլասերած մտքերէն թունաւորուած՝ ոչ միայն անամօթօրէն կը կողոպտեն ուրիշներու աշխատանքով ձեռք բերուած արդիւնքը, այլ եւ սինիքօրէն կը պղծեն համագործակցութեան սկզբունքը, եւ Հայաստանի ու վերաշինութեան իբր թշնամի դրպարտելով մաս մը մասնաճիւղերու մէջէն անդամակցութենէ կը զրկեցնեն Դաշնակցականներն ու անոնց համակիր զոհաբերող ազգայինները։

Եւ գիտէ՞ք թէ ինչպէս զրկեցին։ Նման, գաղտնի անդամական ժողովներ կը գումարեն եւ, առանց Դաշնակցական անդամներուն լուր տալու, անոնց բացակայութեան որոշում ու վճիռ կուտան, որ բացարձակապէս հակականոնագրային է։

Կարելի՞ է երեւակայել աւելի գարշելի ու նամերտ արարք մը ազգային կազմակերպական կեանքի մէջ, որ հաւասարի այս ալա-Թամկավար անարի գործելակերպին...

Անոնք վրէժ կը լուծեն։

Դաւաճանելով վերաշինութեան սկզբունքին, դաւաճանելով համագործակցութեան, թքնելով հանրային բարոյականին վրայ՝ վրէժ կը լուծեն։

Հակառակ անոր, որ Կրթասիրացի քանի քանի մասնաճիւղերուն մէջ Դաշնակցականները բացարձակ մեծամասնութիւն էին ու են մինչեւ այսօր ալ, բայց անոնք երբեք իրենց մէջ գտնուող հակադաշնակցական փոքրամասնութեան, նոյնիսկ հանրածանօթ ու խանդավառ բոլշեւիկներու իրաւունքը չկողոպտեցին, իրենց պայքարին մէջ մնացին բարձր ու վեհանձն, թողլով որ «ճակատականներ»ու անարի ու զզուելի արարքները մնան միայն իրենց մենաշնորհն ու սեփականը հանրային դատաստանին առջեւ։

Ընկերութեան Կեդր. Վարչութիւնը որ տխուր ականատեսը եղաւ իր շարքերու աստիճանական պառակտումին, իր լռութեամբ փաստեց թէ իր ապիկարութիւնը եւ թէ իր անուղղակի մեղսակցութիւնը։

Մամուլով քննադատութիւնները որ եղան իր հասցէին, սկզբունքի ու այնքան կենսական հարցերը որ արծարծուեցան, մնացին ու ցարդ կը մնան անպատասխան։

Կրթասիրացի Կեդր. Վարչութիւնը միայն չունեցաւ իր կոչման գիտակցութիւնը՝ կանխելու համար Ընկերութեան միութեան պառակտումը, այլ նաեւ ապիկարօրէն թոյլ տուաւ որ «Պայքար»ի ստախօս ու անխիղճ «իրագեկները» սանձ դնեն իր բերնին եւ առաջնորդեն զինք նախ անկումէ անկում, ապա լուռ ու կամակատար գործիք բոլշեւիկեան փառքին։

Հետեւանքը...

Կ'ապրինք ու կը տեսնենք՝ որքան շուտ որ բոլշեւիկները ամրանան իրենց գրաւած դիրքերուն մէջ։

Երբ չարիքը այսպէս սանձարձակ կը գործէր, այլեւս կարելի՞ էր, աւելի ճիշդ, ներելի՞ էր Ընկերութեան միութեան ու համերաշխութեան համար աշխատիլ։

Բացարձակապէս ոչ։

Նոր ու կազմակերպուած շարժում մը պէտք էր կանխելու համար չարիքը։

Բարեբախտաբար այդ շարժումը այժմ իրականութիւն է։

Ու յաջորդով կը խօսինք այդ շարժման մասին։

ԳԷՈՐԳ ՄԵԼԻՏԻՆԵՑԻ

«ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԸ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ»

Ն. Հայաստան, որ չէր իսկ ծանուցած Դուրեան արք.ի սպանութիւնը, վերի խորագրին տակ կը հրատարակէ Նիւ Եորքէն ստացուած հեռագիր մը, որով կը հաղորդուի թէ ամբաստանեալներէն երկուքը մահուան, իսկ միւսները 10—20 տարուան բանտարկութեան դատապարտուած են։

ՄԱՀՄԷՏՈՎ ԳՈՐԻՍԻ ՄԷՋ

Հայաստանի փոխ-վարչապետ Ալի Մահմէտով Գորիս այցելած է Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Աքօբովի հետ, եւ մասնակցած է շրջանային խորհրդակցութեանց։ Յետոյ մեկնած են Խնձորեսկ, այցելած դաշտերը եւ ծանօթացած բերքի վիճակին։

ՄԵԿ ՕՐ ԼԷՄԱՆԻ ԱՓԻՆ

Համակ խինդ ու ժպիտ, շարժում ու եռանդ է Վահագնեաններու դէմքերուն։ «Պիտի երթա՛նք, պիտի փեթթանքը կը յորդի մեր սրտը անհանդարտ կուրծքերէն։ Ինքնաշարժը պատրաստ է, որուն շուրջը հաւաքուած են Զմոռնիններու բարեկամները եւ ողջերթ կը մաղթեն։ Մեկնումի ժամն է։ Ընկերները տեղ կը գրաւեն ինքնաշարժին մէջ։ Մեր կառավար ընկերը գոհունակ ժպիտը դէմքին շարժման մէջ կը դնէ ինքնաշարժը։ Սրտագին կանչերու ու թաշկինակներու ճօճումին տակ կը մեկնինք ու «Յառաջ նահատակներ» կը թնդացնէ Լիոնի փողոցները ու պարբերաբար «Մեր Հայրենիք»ը մինչեւ որ կը վերջանայ քաղաքը, եւ կը մտնենք բաց դաշտ։

Դաշտին զովալունչ օդը աւելի կը խանդավառէ տղաքը, եւ ինքնաշարժին սլացքին հետ թեւ կ'առնէ հայ գեղջուկ երգը։ Չէ՞ որ բոլորս ալ գիւղի ու արտի զաւակներ ենք, եւ մեկ-մէկ իրարանցումներէն մեր հայրենի գիւղին ու ծխանին հոտը կուգայ տակաւին։ Մութ ու ամպամած գիշեր է։ Գիւղերը վաղուց է որ խոր քուն մտած են, առտուն կանուխ արթննալու եւ շարունակելու համար յաւիտենական երգը, գիւղի աշխատանքը, մայրը՝ գերագանց առաքինութեանց ու արդար վաստակի։

Ինքնաշարժը կը սուրայ անվերջ ծառուղիով որուն եզերքը զինուորական կարգապահութեամբ շարուած մայրիները կարծես «Երթաք բարով» կը պատեն մեր եռեւէն։ Հեռահեռ երգը կ'ընդհատի եւ քունը կը ծանրանայ մեր աչքերուն, բայց կը փորձենք չենթարկուիլ, որովհետեւ մեր լռութիւնը պատճառ կը դառնայ որ կառավարն ալ կամաց կամաց մրափէ եւ արկած մը պատահի։ Կը սկսինք կատակել։

— Գիտէք, տղաք, ժընեւուհիները խարտիշահեր կ'ըլլան ու ժպտուն, որովհետեւ անոնք մեզի նման մեծ արհաւիրք չեն ապրած։

Ընկեր Մարտիկը կ'ըսէ.

— Ո՛չ, ամէն տեսակէն ալ կան, որովհետեւ Զուիցերիա երեք ազգերու խառնուրդ մըն է։

Անմիջապէս կ'ընդմիջեմ.

— Բայց ինչո՞ւ գիտես թէ խառնուրդ են, քանի որ դուն ալ առաջին անգամ է որ Ժընեւ կ'երթաս։

— Քորֆու եղած ատենս պատմութեան ուսուցիչս կ'ըսէր։

— Այդ քու պատմութեան ուսուցիչդ ինք Ժընեւ տեսա՞ծ էր։

— Կարծեմ ոչ, որովհետեւ ամէն անգամ որ որ եւ է երկրի մասին խօսէր, անպայման գիրք մը կը թղթատէր։

— Ուրեմն քու այդ ուսուցիչդ կը նմանի մեր փարիզաբնակ մեծապատիւներուն, որ Հայաստանը իրենց երազին մէջ անգամ չտեսած, շինարարութիւնները, կառավարութեան բարեխնամութիւնները կը գովեն գիրքերու ցերեկին խառնելով։

— Կարծեմ իմ ուսուցիչս ալ անանկ բան մըն էր։

Կառավարը գոհ է թէ ընկերներու կատակէն, եւ թէ մեքենայէն, որ լաւ կը քալէ, եւ կը սկսի կամաց մը քթին տակէն երգել «Քեզնից ինձի բար չելլեր, իմ դարդերուն ճար չելլեր»։ Միւս կողմէն ընկեր Սահակն է որ կը բացագանչէ.

— Երգէ՛, Պողոսիկ ջան, երգէ՛։

Ու նորէն երգ ու քիչ մըն ալ գրական վիճաբանութիւն, Հայաստանի ու արտասահմանի գրողներու մէջ բաղդատութիւն, Ահարոնեան, Զարեան, Նարդունի, Չարենց, Մահարի, Վշտունի։ Ու նորէն երգ, «Սուրբ սուրբ» Կոմիտաս վարդապետի եւ ամէն ինչ շարժանկարի արագութեամբ վերջանալու համար, որովհետեւ տակաւին երկար ճամբայ ունինք կտրելու։

Կարգը ընկեր Վահրամինն է որ իր անուշ ձայնով կ'սկսի երգել «Սիրտս նման է էն փլած տներ»։ Ձայնին բարախուռն ելեւէջները արձագանգ կուտան նաճապատ լեռներուն մէջ, որոնք ընդոստ արթննալով իրենց խոր լռութենէն, կարծես կը պատասխանեն — «Գիտենք, գիտենք որ ձեր սիրտերը փլած են ու վէրք ունիք ձեր հոգիներուն մէջ, անէծք ունիք հայրենիքի համբոյրին կարօտ ձեր շրթներուն վրայ։ Այս ամէնը մենք կը տեսնենք ձեր ձայնին սրտակեղեք յորդումին մէջ, թէեւ լեզուն չենք հասկնար»։

Յանկարծ կանգ առաւ ինքնաշարժը։ «Մարտիկ, վա՛ր, մանիվէլը, շուտ»։ Բայց անօգուտ. մեքենան խանգարուած է, պէտք է կարգի դնել։

— Տղաք, մի վախնաք, կառքը լաւ է, կ'ըսէ կառավար Պողոսիկը։

Մարտիկը փայտ մը կը փնտռէ [illegible] տինը։ Վերջապէս Ղազարին դրամապանակը եւ Պողոսիկին մատիտը [illegible] ինալի միջակայքի չինելով, [illegible] մէջ կը դնենք ու կը շարունակենք։

Առտուան ժամը կանգ կ'առնենք Սավուայի սահմանաբերձ հովիտ[ին] մէջ, քանի որ ժամանակ պէտք [էր] օրինական գործողութիւնը կատարելու համար։ Քիչ մը կը մրափենք [...] ընդոստ կ'արթննանք լուսաբաց[ին]։ Կը մօտենանք մաքսատան պահականոցներուն, երկու պահակ[ներ]էն մէկը անվերջ կը յօրանջէ, միւսը մաքրութեամբ է զբաղած [...] բարեւենք եւ կը խնդրենք որ [...] տան սահմանը անցնելու։

— Պէտք է սպասէք մինչեւ 7, կը պատասխանէ պահակը։

Կառքը կը դարձնենք դէպի [...] ուր փոքր կայարան մը կայ [...] վարը ձորին մէջ Ռոն գետը [...] ծաթմապատ կոնակը առաւօտեան [...] շողերուն առաջին ցոլքերով [...] կը պղպղայ, եւ օձապտոյտ [...] բումներով կը հոսի երբեմն հանդարտ ու երբեմն ալ մռնչելով։ Լուռ է [...] նութիւնը, ոչ թռչունի ճռուողիւն, ոչ ալ մարդկային շարժում. [...] դիմացի թաւշապատ սարի [...] շողշողեփինայ մը կը մագլցի [...] բոց փախելով։

— Պէտք է շարժինք, տղաք [...] դէն ուշ է, կ'ըսէ կառավարը [...] մեքենան շարժման մէջ դնել «Դը՛, գը, գը» բայց կը կենայ [...] չկայ, պէտք է ճարել, բայց [...] մել, որո՞ւ հարցնել։

— Դէ՛հ, Սօղիկեան, պէտք է [...] թաս հասնես գտնես։

Դուրս կը ցատկեմ, ու [...] մօտակայ պահականոցը, ուր [...] սարդ պահակ մը դրան [...] վրայ կը քնանայ։ Դուռը կը զարնեմ։

— Պարոն, կարելի՞ է ճանա[պարհ...]

— Գացէք այդ դիմացի կայարանին, հոն ինքնաշարժի վարիչէն հարցուցէք, ան կ'ունենայ։

Կ'ուղղուիմ կայարան, կը [...] մեքենավարը, որուն կ'ընկերա[նամ] մօտակայ գիւղը, ու կը վերադառնամ յաղթական միասին։ Վերադարձին կը հետաքրքրուիմ գիւղի կեանքով, հարց կուտամ մեքենավարին թէ [...] քերը ի՞նչպէս են այս տարի։

— Ահ, սիրելիս, բերքը կախուած [...] նի անձրեւէն։

— Բայց չէ՞ որ այս տարի [...] անձրեւ եկաւ, մենք Լիոնի մէջ [...] արեւ չենք տեսներ։

— Բայց հոս չորս ամիս է [...] կաթիլ մը տեսած չունինք։

— Գիւղին ցաւը միեւնոյնն է ամէն տեղ, ջո՛ւր, ջո՛ւր, ահա կենսա[կան] հեղուկը, առանց անոր գիւղի աշխատանքը կը դառնայ ապարդիւն։

Ճամբայ կ'ելլենք։ Դալարագեղ արտերուն ու պարտէզներուն վրայ առաւօտը մարգարիտ է փռեր, [...] կը պսպղան արեւի բոցավառ [...] տակ։ Սահմանաբերձ մաքսատան [...] ջիւն ենք։ Ֆրանսացի պահակը [...] մօտենայ, մէկ երկու հարցում, [...] տոյ սահմանը անցնելու արտօնագիրը կը ստանանք։ Քանի մը քայլ [...] զուիցերիական պահականոցը, [...] րիտասարդ ու համակրելի պաշտօնեայ մը կը մօտենայ կառքին, զինուորական ձեւով կը բարեւէ մեզ եւ մեր ազգութիւնը կը հարցնէ։ «Հայ ենք» կը [...] ու մարդը մեզ կը դիտէ պահ մը եւ բարի ժպիտ մը կը [...] ցնէ դէմքին։

Ահա Ժընեւը իր անխառն [...] րութեամբ, լայն փողոցներով եւ [...] նի պէս սպիտակ շէնքերով, որ գողտրիկ վազուեթ մօր մը նման Լէմանը իր [...] կու բազուկներուն մէջ առած [...] կը համբուրէ եւ թոյլ կուտայ որ [...] կնքի կապոյտին հետ նոյնացած [...] ժանին ալիքները վաւ [...] թեամբ մը պար բռնեն իր վրայ։

Վար կը ցատկենք կառքէն։ Ահա [...] Ժընեւը դրօշազարդուած է, [...] միջազգային ոչնակատարութեան տպաւորութիւնը կը թողու մեր վրայ [...] բոլոր ազգերու դրօշներուն [...] դո՞ւր կը փնտռենք մեր եռագոյն[ը]։ Անմիջապէս կը խմբուինք [...] եւ կը նկարուինք, յետոյ ցիր [...] հանգստանալէ վերջ կը սկսինք [...] լել քաղաքին գլխաւոր թաղերը [...] խատանքի Միջազգային Գրասենեակ[ին] հոյակապ շէնքը, Ազգերու [Դաշնակ]ցութեան պալատը, որուն մէջ [...] անգամ նահատակուած ցեղիս արդ[ար] [...] լափեցին ընչաքաղց Դաշնակիցները [...]

Կէս օր է։ Կը բարձրանանք [...] նի եզերքի բլուրին վրայ, կը փռ[...] ունինք դալարագեղ մարգին մէջ [...]

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ՈՒՐՖԱ՛Ն ԵՒ ԻՐ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

oooo

1915ի ազգ. ողբերգութիւնը աւելի ընդվզեցուցիչ պիտի ըլլար եթէ չունենայինք, շարք մը հերոսամարտներ, դիւցազնական, գիրկ գիրկի, բռունցք բռունցքի գօյամարտներ, ինչպէս Վան, Մուսալեռ, Աֆիոն – Գարահիսար եւ Ուրֆա

Համակերպի՞լ թէ ըմբոստանալ, այս էր գլխաւոր հարցը, Ուրֆացիներու բերնին մէջ

Խորհուրդներ ժողովներ կը յաջորդեն եւ սակայն բոլորն ալ անյաջող կը վերջանան շնորհիւ պահպանողական տարրին ոտնձգութիւններուն։

Յունիս 25ին, 200 Հայեր կը ձերբակալուին եւ բանտերը կը լեցուին։ 1500 երիտասարդներ զինուորագրութեան պատրուակով կը հեռացուին քաղաքէն։

Ամիս մը վերջ, Յուլիս 28ին, ձերբակալուած այդ 200 հոգիները, Ուրֆայի առաջնորդ Արտաւազդ վարդապետին հետ կը տանեն սպանդին ..., եւ Տիգրանակերտէն քիչ հեռու Շէյխան Ձէրէսիի մէջ կը ջարդուին անխնայ։ Իսկ օգոստոսի սկիզբները ալ, զինուորագրութեան պատրուակին տակ քաղաքէն հեռացուած 1500 երիտասարդները կը ջարդեն անխնայ Քառաքլի եւ Քարաքէօփրիի մէջ։

Թուրքը իր միւսոյոյն դէմքը կը ցուցնէ կամաց կամաց. Մահուան եւ ջարդի սպառնալիքը, իր ... կը ցցէ Ուրֆայի փողոցներուն մէջ. Բոլորին նայուածքը դարձած է Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանի եւ Բասմաճեանի, այս զոյգ ... ին։

Ուրֆացին կը զգայ թէ Թուրքին յաղթող քայլը պիտի ըլլայ ջարդ։ Ուրֆան կը վճռէ դիմադրել

Ուրֆացին կ'ըսէ.— Եթէ Թուրքը վճռած է մեզ անպայման ջարդել, մենք հոս կեցած հաշիւ պիտի պահանջենք իրմէ։ Եթէ մեր ոսկորներն ալ մեր ցեղակիցներուն ոսկորներուն պէս պիտի երթայ Տէր Զօրի անապատները լեցնելու, աւելի լաւ է, հոս մեր հայրենի բնակարաններուն մէջ, աւերակներու եւ բոցերու տակ թաղուին, վերջին կարօտով մը»։

Հարկը կը ստիպէ որ Ուրֆացին լծուի ինքնապաշտպանութեան գործին։ Դիրքեր կը շինուին արագօրէն։ Դաշնակցութիւնն ալ ռումբ եւ հրացան կը ճարէ կռուողներուն։

Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան ուղղութիւն կու տայ կռուողներուն։ Մէկիկ մէկիկ կը համբուրէ բոլորը։ Դիրքէ դիրք կը ցատկէ։

Սեպտեմբեր 30։ Կարմիր եռալավաթոը իր ոռնոցը կը ձգէ մօտակայ մզկիթի մը կատարէն։ Եւ ահա կուգայ խուժանը, Թուրք – քիւրտ ջարդարարները, զինուած տապարներով, բիրերով, հրացաններով։ Խուժանին առջեւէն կը քալեն սօֆթաներ, թեւերը սօթտած։ Հայոց թաղերուն մէջն են։ Կ'ուզեն 1895 ջարդերու աւարառութիւնն իսկ նսեմացնել նոր ջարդերով

Մկրտիչ կը խորհի թէ պէտք է առաջին հարուածը ուժգին եւ անողոք տալ։ Կ'ըսէ ընկերներուն.— «Մենք բոլորս ալ պիտի մեռնինք, բայց մեր գործը պիտի ըլլայ աւշ մեռնիլ, եւ մեզ հետ շատ թշնամի տանիլ»։

Կռիւը սկսած է։ Հայոց եկեղեցիներու զանգակները կը ղօղանջեն ուժգին։

Եւ ահա, ռումբերու եւ տասնոցներու տեղատարափին տակ, խուժանը սարսափահար կը փախչի 450 դիակ թողլով իր ետին։

Ամիս մը այսպէս, Թուրքին թնդանօթներու, հրացաններու եւ քիւրտ ու թուրք խուժանին հերոսաբար դիմադրելէն վերջ, գիւցազնօրէն պատնէշներուն ետին կը փակեն իրենց աչքերը եւ պատնէշներուն առջեւ դիզելով խուժանին դիակները։

Հերոսամարտին ամբողջ ընկավառութիւնը կը կեդրոնանար Եօթնեղբայրեանի եւ Բասմաճեանի վրայ, իրենց հետ ունենալով Սարգս Եօթնեղբայրեանը, Ալաճաջեանը, Աթար–եանը, Լեւոն Ձէրչեանը, Յարութիւն Սիմեանը։ Իսկ իգական սեռէն՝ Օր. Հաւրով Ետէլէնեանը, Օր. Մարիամ Ջիրինկիրեանը, Տիկ. Սուլթան Սիմեանը, Տիկ. Եղիսաբէթ Եօթնեղբայրեանը եւ անյայտ հերոսներ։

^

Ահա այս հերոսական խոյանքին, անհակառ ընդվզումին տասնըութ–րորդ տարեդարձն է որ տօնեցին եւ փառաբանեցին, անցեալ կիրակի Ս. Ճ. Լուի մէջ, նախաձեռնութեամբ Ուրֆայի Հայր. Միութեան։

Առաւօտ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ բոլոր ժեռնողներու յիշատակին Ս. Ճ. Լուի եկեղեցիին մէջ։ Եղիշէ քհյ. Մխիթարեան քարոզ մը խօսեցաւ, վեր հանելով հերոսամարտի արժէքը մեր նորագոյն պատմութեան մէջ։ Ոգեկոչեց յիշատակը այն բոլոր հերոսներուն, որոնք դէն ի ձեռին, զարկին եւ զարնուեցան։

Իսկ կէս օրէ վերջ, Ուրֆայի հերոսին եղբօրը ագարակին մէջ, կատարուեցան յիշատակի օրուան հանդիսութիւնները։ Թուականով ժողովուրդ մը փութացած էր ներկայ ըլլալու։ Բեմին ճակատը հերոսներու նկարը եւ եռագոյնը։ Ցաւոք պատշաճի եղան երգեր եւ արտասանութիւններ։ Իսկ հայ արիները փառաւորեցին հայ գրոշը։

Օրուան բանախօս ընկ. Գօղոս Հիւսեան մանրամասն պատմեց, պարզաբանեց Ուրֆայի անցեալը մինչեւ եղեռնական թուականը։ Եւ ապա ծանրացաւ հերոսամարտին վրայ, փառաբանելով անհակառ դիմադրութեան, ընդվզումի, խիզախ խոյանքի այս ցուցադրութիւնները։ Եւ ապա, Ուրֆայի Հայր. Միութեան վարչութեան խնդրանքին վրայ, «Յառաջ»ի կողմէ խօսք առաւ ընկ. Հրաչեայ Տէր Բարսեղեան, փառաբանելով հերոսներն ու հերոսամարտը եւ ծաղկելով սարկամիտ եւ պահպանողական տարրերը։

Ուրֆայի հերոսներուն ժենագիր մէկ նկարը աճուրդի դրուելով, գոյացաւ կոկիկ գումար մը։

Դերասան Ղազարեան ամուլի կողմէ եղաւ ներկայացում մը։

Եւ հիմա ժողովուրդը ծառերու շուքին տակ, ժենով պարելով կը թնդացնէ մթնոլորտը հայրենի եւ յեղափոխական երգերով։ Ծափ ու բացագանչութիւններ, երգ ու ծիծաղ, «տավուլ – զուռնա», մինչեւ իրիկուան ժամը 10։

ՀՐԱՉԵԱՑ

... անք ու կը խմենք արագօրէն, եւ զով ու պաղով.

Իսկի «Հայաստան» ապրանոցը։ Կը նստինք հոն, կը մօտենանք պարտէզներով բոլորուած շէնքի մը որուն դրան վրայ խոշոր տառերով գրուած է Հայաստան։ Ներս կը մտնենք, տղաքը մեզ կը դիմաւորեն։ Մէկ հատիկ հայերէն բառ կը բռնէ ու կը զարնենք վաղեմի ծանօթներ։ Որբե՛րը, արագ ու վառվռուն աչքերով, որոնց մէջ վահագնեան բոցը կայ կը ծանօթանանք Գ. Գէկեանին, որ մեր հարցումներուն կը պատասխանէ համեստ ու ժպտուն, բոլորի փափաքին համաձայն մեր ընկեր Վահրամը կ'երգէ «Հայաստան երկիր դրախտավայրը», կը նկարուինք բոլորս միասին ... կ'առնենք

Մեր փափաքին համաձայն որբանոցի որբերէն երիտասարդ մը կ'ընկերանայ մեզի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ժիննէի երբեմնի տունը ցոյց տալու։ «Ոթօն» նստելով կ'ուղղուինք դէպի հոն գեղեցիկ տուն մը պարտէզով, իսկ դրան վրայ ուրիշ անուն մը.

Ժիննէէն բաժնուելով, կ'ուղղուինք Լոյանի, ուր աշխարհի մեծերը Թոյյոտին որ մեր հայրենիքը իր ծայրէն ... մէջ խորտակուի երկու ... ուժերու կրունկին տակ։

Որքա՞ն ուրախ էինք երբ Ժիննէ հասանք, իսկ ո՞րքան զառնութեամբ լեցուած, երբ վերադարձանք

ԽԱՉ. ՍՈՂԻԿԵԱՆ

ռագոյնը։ Ցաւոք պատշաճի եղան երգեր եւ արտասանութիւններ։ Իսկ հայ արիները փառաւորեցին հայ գրոշը։

ԱՐԴԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

»»» :«««

Էքօ տը Փարիի աշխատակիցը, շարունակելով իր թղթակցութիւնը Էնկիւրիէն, կը ներկայացնէ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը. —

Հետաքրքրական դէմք մըն է Թէվֆիք Րիւշտի պէյ։ Մազերը, քիչ մը գուեզ, հանգիստ չեն պառկիր։ Երեսին գոյնը թուխ, աչքերը նուշի ձեւ։ Շրթները, թանձր, մսոտ, արկրամոլ, կարծես միշտ պատրաստ են բացուելու՝ խոստովանանք մը ընելու համար, բայց այնքան վարպետ՝ որ գաղտնիք չեն տար։ Համակրելի է, ժպտուն, շատախօս, շարժուն, անկեղծ բայց չարաճճի։ Իր խօսակցութիւնը արագ եւ ճարտար խաղ մըն է, որով կը սիրէ շեղեցնել հարցումները։ Ցետոյ, մերթ ընդ մերթ, գեղեցիկ եւ անմեղ ժպիտ մը նետելու համար ձեզի իր ակնոցներուն վրայէն։

Մեր խօսակցութիւնը նախ կը դառնայ Թուրքեւռուսական բարեկամութեան շուրջ, որ պատմական երեւոյթ մըն է։ Դարերով կռուելէ յետոյ իրարու հետ՝ բարեկամներ դարձած են այս երկու թշնամի դրացիները։

— Թուրքեւռուսական բարեկամութիւնը, կ'ըսէ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, հիմնուած է շահերու կատարեալ համերաշխութեան մը վրայ։ Անհետացած են բոլոր այն պատճառները, որոնք զարաւոր թշնամութիւն մը ստեղծած էին օսմանեան եւ ցարական կայսրութիւններուն միջեւ։ Երկու երկիրներուն մէջ ալ, նոր վարչաձեւերը կը հետապնդեն բոլորովին տարբեր նպատակներ։ Պայմանները փոխուած են հիմնովին։

Թուեւերու այս բարեկամութիւնը դաշնակցութիւն մըն է պարզապէս։ Թուեւերը կ'օգնեն Թուրքերուն ամէն տեսակէտով, մինչեւ իսկ գործարաններ կը շինեն Թուրքիոյ մէջ։ Թուեւիա այլ եւս չի մտահոգուիր նեղուցներու փակման հարցով, վստահ իր դրացիին բարեկամութեան վրայ։

— Պալքաններու մէջ, կը շարունակէ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, Թուրքիա կ'աշխատի համագործակցութիւն մը ստեղծել ժողովուրդներու միջեւ։ Պալքանեան դաշնագրութեան հիմը այս է։ Այսպէս ամէն թիւրիմացութիւն հարթած ենք Ռումանիոյ, Եուկոսլաւիոյ եւ Յունաստանի միջեւ։ Գալով Պուլկարիոյ, կը յուսանք որ ի վերջոյ ան ալ ստորագրէ պալքանեան դաշնագիրը։

Այսպէս պարտուած պետութիւններուն մէջ միայն Թուրքիան է, որ ոտքի կանգնած՝ կ'աշխատի հիմնել միատարր պետութիւն մը։ Միւս կողմէ Պալքանեան թնճուկը եւս լուծուած է, բոլորն ալ կ'աշխատին զոհ չերթալ օտար խաղերու։ Այս ամէնը կը հաստատեն, որ այլ եւս գոյութիւն չունի արեւելեան հարց, գէթ իր աւանդական ձեւին մէջ։

Պատմութեան դասագիրքերէն պիտի ջնջուի այս անվերջանալի վէճը, որ պատմութեան «Հիւանդ մարդը» ստեղծած էր դարերէ ի վեր։ Դիւանագէտներու սիրական այդ հարցը, զոր ստեղծած էին սուտի ճաշակով մը, անսպասելի կերպով լուծուեցաւ, երբ վերանորոգ Թուրքիա մը, Թուսիոյ դաշնակից, նստաւ Վոսփորի ափերուն վրայ։ Բայց թերեւս նորէն երեւան գայ, ամէն բան կարելի է, մանաւանդ երբ քէմալականութիւնը ձախողի, կայքն մեռնի, եւ Թրքական հին անիշխանութիւնը վերահաստատուի։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԹԱՆՈՋՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

oooo

ՇԱԼԷԹ – ՄՈՆԹԱՐԺԻ, (Յառաջ). — Սթանոզի Հայր. Միութեան Շալէթի մասնաճիւղը 19 օգոստ.ին սարքած էր, դաշտահանդէս մը, ի նպաստ կարօտեալներու։ Հայրենասէրներու կոկիկ բազմութիւն մը կանուխէն փութացած էր դաշտ։ Շատեր իրենց ուտելիքը միասին տարած էին։ Մեծ ու փոքր բոլորն ալ կ'ապրէին հայրենի յիշատակներով, ու անտառը կը թնդար յեղափոխական երգերով

Միութեան անդամներէն Գ. Գ. Գաղտասեան հանդէսին բացումը կատարեց «Մեր հայրենիքով», որ ներկաներու կողմէ, ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Յետոյ ուղերձ մը կարդաց Գ. Դ. Կրեան, շեշտելով. «Միանանք մէկ նպատակի շուրջ, ուժ տանք համբողուա միութիւններու եւ պահպանենք մեր սրբութիւններն ու մշակոյթը»։ Երգուեցաւ «Հերոս մօռնզսը», մէջ ընդ մէջ եղան արտասանութիւններ։ Դազարէ մը յետոյ աճուրդի դրուեցաւ խորոված հաւ մը եւ շիշ մը օղի զոր շահեցաւ հայրենակից մը։

Հանդէսը փակուեցաւ «Թարձեալ փայլեցեօ»ով։ Հանդիսականները բաժնուեցան իրիկուան դէմ ուշ ատեն, տանելով իրենց հետ հայրենիքի յիշատակներու քաղցրութիւնը։

Ալիս

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

—

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԸ

«Աւպարէզ» դիտել կու տայ խմբագրականի մը մէջ.

— « Գաղթահայ կեանքին մէջ կան երկու դիմակաւոր կազմակերպութիւններ, Հ. Բ. Ընդհ. Միութիւնը եւ Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէն (Հօկ), որոնք ամէն առթի կ'երդուըննան իրենց անկուսակցականութեան մասին։ Սակայն, իրականին մէջ գիրենք առաջնորդող գլխաւոր գիծն է քաղաքական – կուսակցականութիւնը։

Ինչ որ է Հօկը բոլշեւիկեան կուսակցութեան կողքին, իբրեւ ծպտեալ քաղաքական բոլշեւիկեան կազմակերպութիւն, նոյնը է Բարեգործականը Ռամկ. Ազատական կուսակցութեան կողքին, աւելի ծպտուած ռամկավարական կազմակերպութիւն։ Այն տարբերութեամբ որ Հօկը, ի պահանջել հարկին չուրանար իր քաղաքական դաւանանքը, մինչ, Հ. Բ. Ընդհ. Միութիւնը կ'աշխատի անիմանալի փարիսեցիութեամբ մը հազար երդումներով ապացուցանել որ ինք քաղաքական դաւանանք չունի։

Բարեգործականը իր «կրթական ծրագրի» առաջին փորձը ըրաւ մեր գաղութներու ամէնէն տկար մէկ կէտէն — Սուրիայէն, ուր, կ'ենթադրէ թէ համեմատաբար աւելի դիւրին պիտի ըլլար ժողովուրդի թշուառութեան հետ սակարկութեան մտնել։ Ու այս փորձի յաջողութիւնը այլ նախընթաց մը պիտի ըլլար միւս գաղութներուն համար։

Պէյրութի մէջ ոչ անուանեցաւ գըլխաւորապէս Ռամկ. գործիչներէ բաղկացած կրթ. մարմին մը, որուն տրամադրութեան տակ դրուեցաւ նոյնպէս Ռամկ. գործիչ մը՝ Մ. Նաթանեան իբրեւ կրթ. ընդհ. տեսուչ, իրականացնելու համար կրթական ծրագիր՝ նախատեսուած պայմաններով.

— «Բարեգործականը պիտի կրնայ դրամով եւ ուսուցիչով օգնել այն վարժարաններուն միայն, որոնք կ'ընդունին իր լայն հակակշիռը եւ որոնց ուսուցչական կազմերը կը նշանակուին իրեն հետ համախորհուրդ »։

Բացի ասկէ՝ Ոպաստընկալ շրջանը պիտի կազմէ Բարեգործականի մասնաճիւղ մը եւ կամ եղածը ուժեղացնէ, այն ատենման, որ անոր տուած հասոյթը խաւաքար ըլլայ տրուած նըպաստին.

Բարեգործականը տարեկան 70 ըստերլին նպաստ կուտար Սելանիկի Ազգ. դպրոցներուն։ Վերջին տարուան նպաստի գումարը տակաւին լրիւ չվճարուած՝ կը դադրեցնէ, որովհետեւ ընտրուած է քաղաքային խորհուրդ մը, որ Բարեգործականի դիտաւորութիւններուն համար անբարեյոյս կը թուի։ Ու Սելանիկի թաղ. խորհուրդի դիմումին կը պատասխանէ վերջնագրային բանաձեւով, յայտնելով նաեւ, որ յաջորդ փորձի դաշտը պիտի ըլլայ յունահայ գաղութը։

Յայտնենք թէ, անցեալ տարեշրջանին Բարեգործականը, իբրեւ նախապատրաստական քայլ, Սելանիկի Ազգ. իշխանութեան պարտադրեց իր պաշտպանեալներէն կուսակցական ուսուցիչ մը, վարժարանի ուսուցչական կազմը ամբողջացնելէ յետոյ։ Իր տալիք նըպաստը ալ պայմանաւորելով այս հրամանին հետ։

Բարեգործականի Սելանիկի վարչութիւնը անգամ զայրացաւ այս արարքէն եւ խստիւ քննադատեց Բարեգործականի ընթացքը։ Այս զայրայոյթն ի պատասխան Բարեգործականի Եգիպտոսի կեդրոնը, ընդհ. կառնագրի մէկ տրամադրութեան համաձայն, կամայականօրէն լուծեց նոյն վարչութիւնը եւ անոր տեղ նշանակեց նոր վարչութիւն մը, անտեսելով նոյնիսկ ողամներու ընտրական իրաւունքը։

Բարեգործականի այս կամայականութիւնները կը բխին ծօղորկուած շարժառիթէ մը.— Դպրոցներէն վտարել կուսակցականութիւնը ու կուսակցական ուսուցիչները, ինչպէս շեշտուած է կրթ. ծրագրին մէջ, բայց ասիկա կը վերաբերի միայն Դաշնակցութեան։ Այլ խօսքով կ'աշխատի փակել դուռը Դաշնակցական համոզում ունեցող ուսուցիչներու դէմ, լայն բանալու համար իր կուսակիցներու – Ռամկավարներու առջեւ։

Անտարակոյս ասկէ կը վնասուի Բարեգործականը, եւ ան գիտէ այս պարագան։ Ինչպէս կը յայտնեն մեզի այստեղի վարչութեան մէկ քանի անդամները, կեդրոնը շրջաբերականով մը կ'իմացնէ թէ՝ վերջերս 40 առ հարիւր պակսած է հասոյթը եւ անդամներու թիւը։ Սակայն այս կորուստներէն կը համարին, եթէ յաջողին իրենց կուսակցական դիտաւորութիւններուն մէջ »։

ՌՈՎՎԻ ՋՈՒՐԸ ... ՎԱՌՍԼԱՆԻՒԹ

Ռուանի մէջ, Ֆրանսացի մեքենագէտ մը, Ալպէր Սահէօր, գիւտ մը րրած է, որ հրաշքի արժէք ունի։

Իր փոքրիկ գործարանին մէջ ծովու ջուրը, կամ մէկ լիթրին մէջ 33 կրամ 10 համեմատութեամբ աղ պարունակող ջուրը կը յաջողի վերածել վառելանիւթի։ Այնպէս որ եթէ այս գիւտը հաստատուի, դրահաւոր մը ծովուն մէջ երբեք պէտք պիտի չունենայ նաւահանգիստ դառնալու, պէնզին փնտռելու։ Ծովուն մէջ իսկ կրնայ վառելանիւթ հայթայթել՝ քաշելով... ծովէն։

Հնարիչը, Սահէօր, իր պատրաստած վառելանիւթը կ'անուանէ սահոլ։

Սահէօր ուրիշ գիւտեր ալ ըրած է, այսպէս կրնայ փոխել մետաղներու բաղադրական կազմութիւնը, կրնայ ստեղծել անսեանելի ճառագայթներ եւ...

Գիտութեանց ակադեմիայ անդամներէն Օկիւթ Պէհալ չի հաստատեր գիւտին իրական արժէքին։

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ԴՊՐՈՑԻ

Պանեօ – Քաշանի «Յառաջդիմասէրց» Միութեան միօրեայ դպրոցը հինգշաբթի կը վերաբացուի սեպտ. 6ին ուսուցչութեամբ ծանօթ դրագէտ Նշան Պէշիկթաշլեանի։ Նոր կարգադրութեամբ պիտի դասաւանդուին հայերէն լեզու (ընթերցում, քերականութիւն, ուղղագրութիւն, շարադրութիւն եւ գրավարժութիւն, Հայոց պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն, ինչպէս նաեւ հայ երգ)։

Պանեօ – Քաշանի հայ ծնողներէն կը խնդրուի արձանագրել իրենց փոքրիկները, դպրոց բերելով հինգշաբթի առաւօտ, 43, Rue Mme Curie, Bagneux։

(ԿՈՒԻ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿՈՏՐԱԾ ՔԻԹՈՎ ՄԱՐԴԸ

»»»..«««

— Լռեցէ՛ք, գոռաց Թարլայըն։ Ինչո՞ւ սպաննել այդ մարդը ի վեր – ջոյ ինչո՞ւ. միայն հմայիչ անունով ձեր քոյրը կազատել եւ ձգել փաշան որ մնայ փաշա, մինչեւ որ ձեր ակ – նարկած անասնական երեւակայութեանց հետեւանքով պատժուի ու այդ ... մահովը մեռնի։ Ան այլ եւս պիտի չհամարձակի ձեր քոյրը հետապնդել եւ չեմ գիտեր ի՞նչ օգուտ ունի ձեր քոյրը փրկել, եթէ ... կամ կանուխ կախաղան պիտի բարձրանաք։ Այնպէս չէ՞, Րալֆ։

— Շատ լաւ, բայց Երթա՛նք ուրեմն խմելու.

— Խմելու ժամանակ չէ, ընդմիջեց Հայը Գիշերը կ'անցնի եւ ի՞նչպէս կրնամ համոզուրձել անոր եւ յաղանելու։ Քանի որ ես, ինչպէս ըսի ձեզի, չեմ կրնար իր սենեակը մտնել առանց զինքը արթնցնելու։ Անկարելի է, որ երբ զինքը տեսնեմ գլուխս տաքցած, պէտք է զայն սպաննեմ, թէ ուխտս կատարելու եւ թէ յեղափոխականներուն հրամանին հպատակելու համար։ Վստահ եղէք որ պիտի նախընտրէի Անտալիա փախցնել այս տունէն, առանց այս անկարելի կը թուի...

X

Թարլայըն բերանը բացաւ ու վերստին գոցեց։ Գիտէր ինչ որ իր մաքէն կ'անցնէր եւ ուզեց թողուլ, որ խորհի։ Բայց ան կրկին բերանը բացաւ եւ ահա թէ ինչ ըսաւ.

— Բարեկամս եւ ես թերեւս կրնանք ձեզի օգտակար ըլլալ, բայց փոխարէն մեզի խոստում մը պիտի տա՞ք։

— Ըսէ՛ք, կը խոստանամ.

— Դրօշը տանի այս տղան, ըսաւ Թարլայըն։ Ինչ որ կը փափաքէի ձեզմէ խնդրել, աս է թէ, բարեկամս եւ ես ձեզի պիտի օգնենք ձեր քոյրը այս տունէն դուրս հանելու համար. պայմանաւ որ ես մենք սպանութեան մըտադրութենէն։ Դուք ձեր քոյրը ազատած ատեն, մենք միջոց մը պիտի գտնենք Նորին Վսեմութիւնը զսպելու, բայց պէտք է որ դուք ալ ձեր պատուոյ խօսքը տաք եւ կամ ատոր նման բան մը, որ կրկին պիտի չգաք թշուառական փաշան սպաննելու։ Հիմա ոչ մէկ յետին մտածում ձեր միջեւ, ըսէք, կ'ուզէ՞ք թէ ոչ։

—Բայց ես երդումով կապուած եմ Դաշնակցականներուն, բացագանչեց Հայը, տեսակ մը զմկամակութեամբ։

— Անիծեալ ըլլան Դաշնակցականները, ըսաւ Թարլայըն։

— Այո՞, թէ ոչ։

— Կը խոստանամ, ըսաւ Հայը, յանկարծ.

Իմ բնական ողջմտութիւնս կը յաղթանակէր։

— Կ'ընդունի՞ք ուրեմն թէ կրնանք հիմա այս տունը մտնել։ Ի՞նչ միջոց պիտի գործածենք։

— Ասիկա, պահակները զմելիի պէս կը կարէ, ըսաւ Հայը, ափին մէջ ցոյց տալով փոքր բան մը, որ սիրուն դաշոյնի մը պէս կը փայլէր։ Արծաթեան գիւտ մը։

— Ասիկա ժենապէս պիտի դիւրացնէ գործողութիւնը.ըսաւ Թարլայըն։ Նախ կառքը որ կը գտնուի Փլարբէճ քովը, պիտի գնեմ տան դրան առջեւ։ Այս կերպով ոչ մէկ ոստիկան կրնայ կասկածիլ, այն տան մէջ, որուն դըրան առջեւ կը գտնուի Բոյս Բոյս մը։ Գալով ձեզի, Րալֆ, ձեր ցուցական կեցուածքով ձեզի կը մնայ տեղաւորուիլ դէկին գլուխը...

— Կ'ուզեմ տունին մէջ ըլլալ, բսի հաստատակամ։ Ոչ թէ փափաքելուս համար, այլ բաներ են տունը որ միշտ կ'ըսուին ու կ'ըսուին ինքնավստահ.

— Թերեւս աւելի լաւ կ'ըլլայ, ըսաւ Հայը։ Հաւանաբար ձեր երկուքին պէտք պիտի ունենամ, Նորին Վսեմութիւնը զսպելու, երբ ես զբաղած ըլլամ կցկուած զուռը բանալու, Անայիս քոյրս ազատելու միջոցին։

Արդէն բոյս բոյս մը շատ աւելի աղմկեցութիւն կ'ընէ պարապ քան լեցուն։

X

Ուրեմն կառքը բերինք տան առջեւ։ Տէյվիս Սթրիթի անկիւնը երկու ոստիկաններ խաչաձեւեցինք, որոնք ոչ մէկ ուշադրութիւն դարձուցին մեր վրայ...Պէտք է ըսել որ գուռ կառքերը դիւրին բան է, երբ մարդ իր արտամաղութեան տակ ունի մեծ եւ փարթամ կառք մը....

Մէյֆէրի բոլոր տուներուն պէս, այս ալ խոշորկեկ տուն մը ունէր, որ կառքի դուռ մը դէպի աջ, գլխաւոր դռնէն երկու քայլ հեռու։ Երկու սանդուղի առջեւնան պէտք էր ինել, հասնելու համար պզտիկ բակ մը, ուր կը գտնուէր խոհանոցին դուռը եւ պատուհան մը։

« Կառքին մէջ սպասեցէք» ըսաւ, Թուխ երիտասարդը, փոքր բակին մէջ անհետանալով։ Նախ թեթեւ աղմուկ մը, պզտիկ հաչհոյանք մը, յետոյ աւելի ուժեղ աղմուկ մը լսեցինք, ապա լոյսերը բացուեցան։ Դրան սեմին վրայ, լոյսին մէջ Հայը կը կենար,որպէս թէ իր տան մէջ ըլլար։

Անմիջապէս որ արահ մտանք, Թարլայընի առաջին խօսքերը եղան.«Ձէնքերնիդ ինծի տուէք, որպէս հասոր մարդասպան»։

Հայը յանձնեց իր ատրճանակը առանց առարկութեան, հառաչով մը բաւականացաւ։ Ցետոյ մեզ կանչեց.

— Քալենք կամացուկ եւ արագ, մրմնջեց ան։ Քննենք վերնայարկերը տեսնելու համար թէ ո՞ւր է իր սենեակը։ Իր դրան փոքր հպում մը զայն պիտի արթնցնէր. անմիջապէս անոր աչքերը պէտք է կապել, որպէսզի ան իր սպասաւորները չկանչէ։ Ես այդ միջոցին քովը քով կ'ըլլամ։ Ցետոյ զինքը տունէն դուրս պիտի հանեմ ու միասին կառքին մէջ ձեզի պիտի սպասենք։ Կառքին փողը երկու անգամ պիտի զարնեմ, իմացնելու համար թէ ձեզի կը սպասեմ։ Բարի պիտի ըլլաք անշուշտ գիս Փիքատիլիի մէջ Րից պանդոկը առաջնորդելու,հոն թերեւս ձեր շնորհիւ պիտի կարենանք տեղ մը գտնել, քոյրս գիշեր մը պահելու համար։ Սակայն, մինչեւ իմ փոզ զարնելս, մանաւանդ Անմէյտ Իզզէթ փաշան ամուր մը բռնեցէք, լաւ մը կապեցէք զինքը եւ թոյլ մի տաք որ բերանը բանայ, այլապէս բոլոր դրացիները մեր վրայ կը թափին։ Օ՜ն, ուրեմն։

X

Սկիզբը բախտ ունեցանք եւ կամ մեզի այդպէս թուեցաւ։ Ոտքի մատներուվրայ առաջին յարկը ելած ըլլալով, առաջին դրան որ հանդիպեցանք իր սենեակն էր, ուր փաշան թեթեւ քունով մը կը քնանար։ Հասկցանք որ ան ներսն էր, երբ դրան կոճակին աղմուկէն արթնցած, սկսաւ ոռնալ.անասնական բառերով այս մարդը, արդարեւ խաղճ քնացող մըն էր։ Բայց մենք իրեն ժամանակ չտուինք աւելի աղմուկ հանելու։ Անմիջապէս ան – հակ նետուեցանք։ Ես լոյսը վառեցի։

ՍԱՑՓԸՆ ԱՐԼԷՆ

(5)

մէջքէն եւ անհետացաւ: Անմիջապէս ձկնորսներ օգնութեան հասան, բայց ոչ աղջիկը գտան, ոչ ալ չնաձուկը: Միայն ջուրերը կարմրած էին մարդկային արիւնով: Օրիորդին բարեկամները կը պատմեն թէ քանի մը օր առաջ, ծնողքը նամակ մը գրած էր, պատուիրելով որ զգուշանայ չնաձուկերէն, որովհետեւ մայրը երազին մէջ տեսած է որ ձուկ մը կը յօշոտէր զինքը: Աղջիկը ծիծաղեցաւ անչուշտ եւ նամակը ցոյց տուաւ իր բարեկամներուն, ըսելով թէ կարեւորութիւն չի տար այսպիսի աւելորդապաշտութեանց…

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ վիճակագրական դիւանը կը ծանուցանէ թէ 4.600,000 հոգի գործ գտած են 1933 մարտէն ի վեր, որով գործազուրկներուն թիւր 13.203,000էն իջած է 8.609,000ի, այսինքն հարիւրին 35:

ԱՑԱ ՍՈՖԻԱՆ ՊԻՏԻ ՓԼԷ՞Ր.— Պոլսէն կը հեռագրեն թէ՝ դատական պաշտօնատան հրդեհին առթիւ դիզուած հողակոյտերը մաքրելու առեն, բանուորները վնասեցին Այա Սոֆիայի ենցուկսիւներուն եւ քիչ մնաց որ հռչակաւոր աղօթատեղին փլէր: Բարեբախտաբար երկաթ ձող մը տեղափոխուելով, կարելի եղաւ աղէտի մը առաջքը առնել:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Շաբաթ օր սկսաւ Զուիցերիոյ շրջանը հեծելանիւով: Մրցումին կը մասնակցէին 57 ականաւոր հեծելանուորդներ: Առաջին հանգրուանն էր Ցիւրիխ – Տավոզ 227 քիլոմէթր: Առաւօտեան ժամը 8ին մեկնումի ազդանշանը տրուեցաւ եւ հինգ հեծելանուորդներ փախան: Միւսները ամէն ջանք թափեցին անոնց հասնելու համար, բայց ի զուր: Նորոշեալ հանգրուանին 30 քիլոմէթր մնացած, փախչողները մէկզմէկէ կը զատուին եւ առաջին կը հանդիսանայ իտալացի Տոմինիքօ Փիօմէնթէսի, կտրելով այդ հանգրուանը 6 ժամ 30 վայրկեան 11 երկվայրկեան, երկրորդէն՝ Գերմանացի Ճէհէր Լութֆիկէն 2 վայրկեան առաջ հասնելով: Անցեալ տարուան շահողը աւստրիացի Մաքս Պուլլան կուգայ 35րդ առաջինէն 50 վայրկ. ուշ:

⁂ Իտալացի Պէրթօնին որ մեծ ժողովրդականութիւն ունի թէ՛ Իտալիոյ եւ թէ արտասահմանի մէջ եւ որուն վրայ դրած էին իրենց յոյսը իտալական եւ զուիցերիական թերթերը, Ցիւրիխէն 20 քիլոմէթր անդին խիւանդանալով, չկրցաւ նոմբան շարունակել. «Ափանտիսիթ» ունէր եւ բժիշկները անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրելով գործողութիւն կատարեցին: Այսպիսի դէպք երկրորդ անգամ է որ կը պատահի: Առաջինը տեղի ունեցաւ 1932ին, Ֆրանսայի շրջանին առեն:

⁂ Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Տավոզ – Լուկանօ հանգրուանին մրցումը որ առաջինէն աւելի հետաքրքրական էր: Շատեր յքած էին մրցումը, չկարենալով տոկալ: Առաջին հանդիսացաւ իտալացի Գամուզօ, որ աշխարհի մէջ մագլցող հեծելանուորդներուն առաջին դասակարգին կը պատկանի: Ընդհ. դասաւորման մէջ ալ շատ մեծ փոփոխութիւններ տեղի ունեցան:

⁂ Կիրակի օր տեղի ունեցաւ փոխվրէժի տրմի – ֆօնտի հեծելանիւի մրցում Սթատ Պիւֆալոյի մէջ որ կրկնութիւնն էր Լայփցիկի աշխարհի ախոյեանութեան մրցումին: Ներկայ էին 20.000 հանդիսատեսներ: Կը մասնակցէին համաշխարհային ախոյեանՊերմանացիներ՝ Մէց եւ Քրէվէր, ֆրանսացիներ՝ նախկին ախոյեան Լաֆը – հէյ, Փավիարթ, պելճիքացի Թորմ Րօնս: Ֆրանսացի Լաքրիէյ չպարչապ պարտութեան մատնեց իր հակառակորդները: Այնպէս որ նախորդ տարիներու մրցանիշն ալ կոտրեց: Իսկ գերմանացի Քրէվէր երկրորդ հանդիսացաւ: Մրցումին տեւողութիւնն էր 100 քիլոմէթր, որ կ'ընէ 200 շրջան: Իսկ Րօնսը լքեց մրցումը:

⁂ Իսկ Համպուրկի (Գերմանիա) մէջ տեղի ունեցաւ պոքսի մեծ մրցում մը երկու Գերմանացիներու, Մաքս Շմլինկի եւ Վալթէր Նէօսէլի միջեւ, համաշխարհային ախոյեան ամերիկացի Մաքս Պաէրի հետ մրցելու համար նոյն տիտղոսին համար: Ներկայ էին 100,000 հոգի: Մաքս Շմըլինկ 9րդ *բաունտին* զգետնեց իր հակառակորդը: Հ. Ս.

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի, ժամը 8.30ին 32, Avenue de Corneille սրահը: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻՆՍԱՊ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Պէքօնի հաւաքավայրը:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 181, Cours Lafayette սրճարանին սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սուրֆայի Հայրենկց. Միութեան վարչութիւնը իր հրապարակային շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Սէյֆուլի հերոսամարտի 19րդ տարեդարձի առթիւ սարքուած դաշտահանդէսի օրուան խանախօս Պ. Պ. Հիւսեանի, «Յառաջ»ի թղթակից Պ. Հրաչեայ Բարսեղեանի, Սէն Լուի Ընկերութեան Հայաթերդանութեան, հոգեւոր հովիւին, Նոյն թաղի Հ. Յ. Դ. Ակումբին, ընկերներուն, և ամէն անոնց, որոնք իրենց ներկայութեամբ ու մասնակցութեամբ փայլ տուին հանդէսին: Շնորհակալութիւններ նաեւ «Յառաջ»ի վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameзme PARIS (13e

КԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

Թոքատի Ճէմալէտտին թաղէն Խուրշիտ Թորոսին որդին Եղիա Կրունեան կը փնտռէ Փէհլիվան օղլու Խաչիկ, կնոջ անունը՝ Մարիամ, հօրեղբօր կնոջ անունը՝ Աղնիւ, որդին՝ Օհաննէս, 1922ին կը գտնուէին Սեբաստիա: Այս թուականէն ի վեր լուր չունիմ իրենց մասին: Իմացնել՝ Legionaire Grounian, Mtle 52255 1r Rég. Etr. C. P. I. Sidi – Bell – Abbes. Algérie.

— Գարեգին Պալեան կը փնտռէ իր եղբայրը Նիզակ Պալեան, յիշեալը 1925էն առաջ եղած է Պէյրութի ձէւէյլէի որբանոցը: Ցետոյ մեկնած է ֆրանսական Croix Blanche Ընկերութեան միջոցի փոխադրուած է Ֆրանսա: Տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին՝ Արամ Եղիազարեանի, 26, rue Denfert Rochereau. Paris (5).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ…

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԵՉԸՐ — Թարգմ. Փ.

— Այդ ամէնը լաւ, բայց ո՞վ էր Միլի Քլովըրը, հարցուց Ամերիկացին որ մտայրաց, բայց ժպտուն՝ թէյին գդալին հետ կը խաղար:

Ոստիկանը զարմացաւ այդ անսպասելի հարցումէն: Չէր յիշեր անգամ այդ անունը զոր Ամերիկացին մտադրաբար կը շեշտէր: Ցօնքերը պռստեց ու մտածել սկսաւ:

— Այո՛, կրկնեց Պ. Խաւրըրտ ոստիկանին նայելով, ո՞վ էր, կամ ո՞վ է, Միլի Քլովըրը. տակաւ չափազանց կարեւոր հարց մըն է…

— Չեմ յիշեր, պատասխանեց Ռւօմբըալի:

— Ո՛չ, զարմացաւ Ամերիկացին. այն աղջիկը որուն մասին Ալֆրէտ Ճէքին տեղեկութիւն ուզեց Պրէտմօրէն…

— Օ՜հ, անիկա՞, ըսաւ ոստիկանը անտարբեր կերպով. պարզապէս հարցուցեր է շատ ժամանակ առաջ գիւղարանը աշխատող աղջկան մը մասին… կարեւորութիւն չունի…

— Իմ կարծիքով շատ կարեւորութիւն ունի, ըսաւ Ամերիկացին. նկատի առէք անգամ մը — Ալֆրէտ Ճէքին տասը տարուան բացակայութենէ մը յետոյ Անգլիա կը վերադառնայ: Հօրը խանութը կ'երթայ, կ'իմանայ որ անիկա մեռած է եւ գործը փոխանցուած է իր տնօրէնին՝ Պրէտմօրին: Զանազան խնդիրներու մասին կը խօսակցի անոր հետ ու կը տեղեկանայ թէ հայրը կտակ չէ ձգած եւ լուրեր կը ստանայ իր ազգականներուն մասին: Բայց իր հին օրերու ծանօթներէն, կը հարցնէ միայն Միլի Քլովըրի մասին: Ինչո՞ւ…

— Լա՛ւ, դուք ըսէք, ինչո՞ւ.

— Որովհետեւ այդքան տարուան բացակայութենէ մը ետքն ալ կը հետաքրքրուի անով. ինչո՞ւ կը հետաքրքրուի կինար ուրիշ շատերու մասին ալ տեղեկութիւն հարցնել, բայց այդպէս չըներ… կը հարցնէ միայն Միլի Քլովըրի մասին. Թերեւս դայն սեանե. կ'ուզէր.

— Պրէտմօր որ եւ է տեղեկութիւն չունէր այդ աղջկան մասին, գիտել տուաւ ոստիկանը:

— Այդպէս է, բայց անիկա չի մխտեր իմ ըսածս. Թերեւս աղջին անգին փնտռելով, անոր հասցէն ալ գտած է, դժուար չէր…

— Ժամանակ չունէր այդ գիշերը, առարկեց ոստիկանը, որովհետեւ գիտենք թէ ինչպէս ժամանակը անցուցած է ան…

— Ո՛չ, չէք գիտեր կարծեմ. Ենթադրեցէք որ անիկա այդ խորհրդաւոր կնոջ հետ գինետունը նստած էր մինչեւ 10.30… տակաւին մէկ ժամ եւ մէկ քառորդ կայ որուն մասին հաշիւ չէք կրնար տալ.

— Լա՛ւ, ի՞նչ կ'ուզէք որ ընենք…

— Ինչպէս ըսի, այս խնդիրը ծայրէ ի ծայր պիտի վերաքննուի, պատասխանեց Ամերիկացին. նախ կ'ուզեմ գեղագործ Պրէտմօրը տեսնել.

— Անիկա շատ գիւրին է, ըսաւ Ռւօմբըալի. հիմա կ'երթանք, տասը վայրկեանի ճամբայ է:

Ու միասին դուրս ելան ճաշարանէն:

— Ո՞ւր կը մնաք, պանդոկ զտա՞ք, հարցուց ոստիկանը:

— Ցուսթըն պանդոկն եմ, հոն ուր Ալֆրէտ Ճէքինը իջած էր, այնտեղ գացի որովհետեւ կ'ուզէի դէպքին վայրը զննել. քիչ մը սուղենց, բայց յարմար պանդոկ է… Թէեւ հրահանգ ստացած եմ որ ո՛չ ժամանակի, ոչ ալ ծախքի խնայողութիւն ընեմ… շատ դրամ կայ տրամադրութեանս տակ…

— Ենթադրենք որ յայտնի եղաւ թէ Ալֆրէտ Ճէքինի սպանութիւնը — եթէ իսկապէս սպանութիւն էր կատարուածը — որ եւ է կապ չունէր ձեր ընկերութեան գործին հետ, այն ատեն ի՞նչ պիտի ընէք.

— Անիկա մեծ սփոփանք մը պիտի ըլլայ մեզի համար, պատասխանեց Ամերիկացին. մեր նախագահն ու վարչութիւնը չափազանց ուրախ պիտի ըլլան. շատ կը ցաւինք որ Ալֆրէտ Ճէքինի նման գործունեայ եւ արժէքաւոր մէկը կորսնցուցինք, բայց եւ այնպէս, շատ գոհ պիտի ըլլայինք եթէ համոզուէինք որ անոր սպանութեան շարժառիթը որ եւ է առնչութիւն չունէր մեզի հետ…

— Այսինքն կ'ուզէք վստահ ըլլալ որ ձեր գաղտնիքը ոչ երեւան հանուած է, ոչ ալ վտանգուած, գիտել տուաւ Ռւօմբըալի չոր կերպով:

— Կարծեմ այդպէս է, այո՛… հաստատեց Ամերիկացին:

— Լա՛ւ, ուրեմն գեղարան երթանք:

Պրէտմօր դեղագիր մը կը պատրաստէր երբ երկուքը մէկ խանութէն ներս մտան: Ձեռքին մէջ կար սրուակ մը որուն պարունակութիւնը կը դիտէր՝ լոյսին դիմացը: Մեղամաղձոտ արտայայտութիւնով մը նայեցաւ ոստիկանին ու հազիւ թէ հետաքրքրուեցաւ երբ այս վերջինը իրեն կը ներկայացնէր Պ. Խաւըրըրտը:

— Կ'ուզենք առանձին քանի մը բառ խօսիլ ձեզի հետ, Պ. Պրէտմօր, ըսաւ Ռւօմբըալի. եթէ, ի հարկէ, յարմար է…

Պրէտմօր ոստիկանին բառերուն ուշադրութիւն դարձնելէ առաջ, վար առաւ սրուակը, խցանով փակեց, գոտի մը փակցուց անոր մէջքին ու ծրարեց: Ցետոյ խանութին հսկողութիւնը աշկերտին յանձնելով, նշան ըրաւ իր այցելուներուն որպէսզի իրեն հետեւին՝ դէպի հիւրանոցը որ կը գտնուէր խանութին ետեւի կողմը: Աթոռ հրամցուց անոնց, ինքն ալ նստաւ եւ հասկցուց թէ պատրաստ էր մտիկ ընելու:

Ռւօմբըալի որ արդէն ծանօթ էր այդ մարդուն, ուղղակի իր նիւթին անցաւ:

— Պ. Պրէտմօր, այս պարոնը Ամերիկայէն եկած է՝ Ալֆրէտ Ճէքինի խնդրին մասին քննութիւններ կատարելու համար. անոր հետ միասին եկած ենք արդէն կարգ մը յայտնի անձերու մասին, բայց ունի հարցում մը որուն պատասխանին կը սպասէ. ձեզմէ զատ ոչ ոք կրնայ տալ այդ պատասխանը կարծեմ. ո՞վ էր Միլի Քլովըր կոչուած աղջիկը…

Երկու այցելուները դեղագործին նայեցան՝ ժամանակ անցնելէ մէկ Պրէտմօր զարմացած կ'երեւար, բայց հանդարտ շեշտով մը պատասխանեց:

— Անիկա Դանիէլ Ճէքինի խանութին մէջ գրագրուհի էր այս խանութին մէջ աշխատած է տասնըութ ամիս աշխատած է, տասնըմէկ տարի առաջ, ու ատոնք տասնըմէկ տարի կայ որ անցած է…

— Կը ճանչնայի՞ք զինքը, հարցուց ոստիկանը:

Պրէտմօր ապշած նայեցաւ անոր աչքերուն:

— Ես այս խանութին աշկերտն էի, այսօրէն ալ օգնականը, տնօրէնը եւ տէրը եմ երեսուն տարիէ ի վեր… անշուշտ կը ճանչնայի…

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Sep. Missakian

17, Rue Damesme PARIS 13e

Telephone: Glacière 15-70

	250	130	
	200	100	
	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 29 Aout 1934

10-րդ ՏԱՐԻ - 10e Année № 2585

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԱՅԼ ԱՌ ՔԱՅԼ ՀԵՏԵՒԵԼՈՎ

Ակնարկ մը եւս Պէհաէտտին Շաքիրի յուշերուն վրայ, որ կը շարունակուին անընդհատ:

Գրած էինք թէ՝ 1906ի աշնան Իթթիհատ – Թէրագգըն վերակազմելով իր կեդրոնը Փարիզի մէջ, անմիջապէս կապ կը հաստատէ Կովկասի հետ, «Ուխուվվէթը Իսլամիյէ»ի միջոցաւ:

Այս վերջինը — Իսլամական Եղբայրութիւն — նամակներով եւ շրջաբերականներով կը պատմէր Հայերու կատարած «գուլումները», եւ անշուշտ հրահանգներ կը ստանար Իթթիհատի կեդրոնէն:

Ձէ՛ որ, ատեն մը վերջը, Հիւսէյին Մոլլա զատէ Ախունդով կը գրէր.

— «Տեսնելով Հայերու զինուիլը, Կովկասի իսլամներն ալ զինուեցան: Անկէ վերջը հարստահարիչ եւ վայրագ Հայերը չեն կրնար ալ ըսել բան ըսել մեզի. ամէն մարդ հրացան եւ զէնք ունի ... Հայերը եթէ մեզի հետ չափուին, պիտի յաղթուին: ... Իսլամները Հայերէն մէկ հատիկ մարդ ողջ պիտի ... Ապրի՛ Կովկասի քաջարի թուրք ազգը. մէկ տարուան մէջ ... պատրաստուեցաւ որ ռուս կառավարութիւնն անգամ իսլամներէն վախնալ սկսած է»:

Յուշերու շարունակութենէն կ'երեւան կուգայ որ, Իթթիհատը մեծ զօրացած նամակագրութեամբ, եւ յատուկ գործիչներ կը ղրկէր ոչ միայն Կովկաս, այլ եւ Պարսկաստան:

Այդ գործիչներուն ամէնէն նշանաւորն եղած է ... նաւին, որ Պոլսոյ ճամբով կը մեկնի Կովկաս:

Նաճի տեղեկութիւններ հաղորդելով իր գործունէութեան մասին, մանրամասնօրէն կը պատմէ թէ քանի օրինակ թերթ ցրուած է Գաթուլի նահանգին մէջ (կը յիշէ ստացողներուն անուններն ալ)

Աւելորդ է բացատրել թէ՝ երբ Իթթիհատին թերթերը կը ցրուէր, անշուշտ կարգեր ալ կը կազմէր Կովկասի բանուկ վայրերուն մէջ, համաձայն անոր հրահանգներուն:

Աւելի անդին թափառելէ յետոյ, Իթթիհատի գործիչը ատեն մը կը հասնի Սալմաստ, եւ անմիջապէս գործի կը ձեռնարկէ, խորապէս գնահատելով այդ վայրին արժէքը՝ մասնաւորապէս Վանի եւ Պիթլիսի նահանգներուն համար:

Այդ միջոցին պարսկական յեղափոխութիւնը սկսած ըլլալով, Սալմաստ գրեթէ պաշարուած էր. բայց Նաճի չի յուսահատիր եւ նոյն իսկ Հայերու հետ կապեր կը հաստատէ: Ինքն է որ կը պատմէ.

— «Անցեալ շաբթու ուրբաթ օր սահմանամերձ խալասար գիւղն երթալով, տեսնուեցայ հայկական կոմիտէի նախագահ Պ. Սամսոնի հետ: Բայց անոր հետ պաշտօնապէս խօսելու համար ... պաշտօնական իրաւասութիւն մը չունենալով, չկրցայ ... խօսիլ հիմնական հարցի մասին: Ինծի այնպէս կը թուի թէ Հայերը ընդդիմութիւն մը կը պատրաստեն գարնան համար եւ մեծ յոյսեր դրած են Վանի «Սապահիլ խայր» կոմիտէին վրայ: Հայ ղեկավարները բոլորն ալ հոս կը համախմբուին. երեւի ժողով ունին: Այստեղ լուրեր կը շրջին Վանի Հայերու ըմբոստութեան մասին, բայց արդիւնքը դեռ ամբողջովին չիմացայ: Կը յուսամ մինչեւ ... կայան մը հաստատել հոս»:

Այս առթիւ, Իթթիհատի գործիչը պարզելով իր նիւթական ... կը գրէ.

— «Վրայ – գլուխս կտոր կտոր եղած է: Նոյեմբերի ամսական Պարում – Սալմաստ ճամբու ծախք բրի: Այժմ այստեղ ... ութեամբ կ'ապրիմ: Հայկական կոմիտէէն հետ տեսնուելու ... առեն պարսկական վերարկու մը փոխ առի, այլապէս գիւ... սլտի վռնտէին իբրեւ մուրացիկ»:

Նաճի հապա ... պարսկական ... վրայ, Պէհա Շաքիր շատ սիրալիր եւ ... նամակ մը կ'ուղղէ Պարսկաստանի յեղափոխականներուն, մաղթելով որ ... ալ փրկուի Համիտի բռնակալութենէն:

Ի՛նչ խօսք որ, նամակը տոգորուած է համիսլամական ոգիով, եւ ուղղուած՝ Անգլիոյ եւ Ռուսաստանի դէմ, որոնք երկու երկիրներուն հասարակաց թշնամիները կը համարուին:

Այս ձեռնարկներէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութեան հռչակումը եւ մինչեւ Մեծ Պատերազմը, Իթթիհատ – Թէրագգըն կը մնայ միշտ հետեւողական, քայլ առ քայլ կը հետեւի երկրին մէջ և երկրէն դուրս կատարուած շարժումներուն, իր անդառնալի վճիռը տալով ոչ միայն այս կամ այն հարցին, այլ եւ անհատներու մասին:

Մէկ օրինակ, ի պէտս Թերահաւատից:

Յուշագիրը բազմաթիւ փաստեր կը յիշէ՝ Պէհաէտտին Շաքիրի եւ Տիրան Քէլէկեանի անքակտելի, գրեթէ եղբայրական մտերմութեան մասին: Դիզելով նամակներ փոխանակուած, գլուխ գլխի խորհրդակցութիւններ կատարուած, նոյն իսկ Աբտիւլ Համիտը սպաննելու ծրագիրներ մշակուած են երկուքին միջեւ: Ձկայ որ եւ է գաղտնիք իրենց միջեւ: Սահմանադրութեան ... , Թոյլ կուտան որ Տիրան Քէլէկեան հանրային կարծիքը ... իբրեւ խմբագրապետ «Սապահ»ի, չիգելով Իթթիհատի պաշտօնական տեսակէտէն:

Եւ սակայն, — յուշերէն կ'երեւայ որ, Պէհա Շաքիր նոյն իսկ Տիրան Քէլէկեանէն կը կասկածէր, իբրեւ կուսակից Սապահէտտինի ապակեդրոնացման ծրագրին:

Ան համոզուած էր թէ՝ «Սապահ»ի խմբագրապետն ալ դաւաճանութիւն մը չի տեսներ այդ ծրագրին մէջ եւ գաղտնապէս կը շահուի որ Հայաստան մը ստեղծուի վեց վիլայէթներուն մէջ:

«Եթէ այդպէս չըլլար, Տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր պատճառ կ'ըլլա՞ր որ մեծ պատերազմին ատեն ճզմեն Տիրան Քէլէկեանի գլուխը»:

Մնացեալը դուք եզրակացուցէք:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՕԴԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ ՍԿՍԱՆ ԵՐԷԿ

Երէկ, 28 օգոստոս, սկսան օդանաւային ռազմափորձերը՝ Փարիզի շրջանին մէջ: Պիտի տեւեն չորս օր, գիշեր – ցերեկ: «Թշնամի» արշաւները կը կատարուին արեւելքէն, բազմաթիւ օդանաւերով, «կործանելու» համար Փարիզը: Պաշտպանողական օդանաւերուն կ'օգնեն նաեւ ցամաքային ուժեր, իսկ ռադիկանական վարչութիւնները, քաղաքապետութիւնները եւ ուրիշ հանրային կազմակերպութիւններ կարգադրութիւններ կ'ընեն քաղաքացիները պաշտպանելու եւ զինուորական շարժումները դիւրացնելու համար: Թշնամի կամ արեւելեան օդանաւերը կապոյտ են եւ կը գտնուին Զօր. Ժէռասի հրամանատարութեան տակ. իսկ պաշտպանողական կամ արեւմտեան օդանաւերը՝ կարմիր: Առաջին անգամ է որ օդանաւային ռազմափորձեր կը կատարուին, ստուգելու համար Ֆրանսայի օդային եւ ցամաքային ուժերուն կարողութիւնը՝ մայրաքաղաքին պաշտպանութեան գործին մէջ: Կը յիշուի թէ վերջերս աւելի լայն ծաւալի մը վրայ փորձեր կատարուեցան Լոնտոնի եւ Լիոնի մէջ: Փարիզի մէջ ժողովուրդը չպիտի մասնակցի պաշտպանութեան գործին: Այս ռազմափորձերուն մէջ մասնաւորապէս պիտի փորձուին Պոէկէ սաւառնակները, որոնք կրնան ժամը 180 մղոն կտրել 14,000 ոտք բարձրութեամբ եւ 2200 լիպրա ռումբ տանիլ, ինչպէս եւ բաւականաչափ կազոլին՝ 600 մղոն թռիչքի համար: Իսկ ամէնէն կարեւոր նորութիւնը պիտի ըլլայ հետազօտիչ օդանաւ մը՝ որ սպառազինուած է 20 միլիմէթրնոց թնդանօթով մը: Եթէ ռազմափորձերը յաջողութեամբ վերջանան, Ֆրանսա այսուհետեւ ուժ պիտի տայ վերջին երկու դրութեամբ օդանաւերու շինութեան:

Ասորիներու պատրիարքը Փարիզ եկաւ

Մար Շիմուն, Ասորիներու աէարական պատրիարքը, որ Կիպրոս տեղափոխուած էր Իրաքի դէպքերէն յետոյ, Փարիզ եկած է, Ժընեւ երթալու համար: «Մաթէն»ի թղթակիցը տեսակցութիւն մը խնդրած ըլլալով, Մար Շիմուն յայտարարած է թէ դիմումներ կը կատարէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին, հետեւեալ պահանջներուն համար.— 1. Հատուցում վճարել անցեալ տարուան խռովութեանց զոհերուն, համաձայն Իրաքի կառավարութեան կողմէ տրուած հաւաստիքներուն.— 2. Արդարութիւն այն բոլոր Ասորիներուն որոնք կ'ուզեն խաղաղութեամբ ապրիլ իրենց դրացիներուն հետ.— 3. Իրաք ղրկել Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած յանձնախումբ մը, որպէսզի քննութիւն կատարէ անցեալ խռովութեանց եւ Ասորիներու ներկայ կացութեան մասին.— 4. Դիւրութիւններ ընծայել որպէսզի Ասորիները Սուրիոյ մէջ հաստատուին:

Նոր ժամանակներու վախը Աւստրիոյ մէջ

ՊԱՏԱՆԴՆԵՐ ՊԱՀԵԼՈՒ ԱՌԱՋԱՐԿ

Վիեննայի թերթերը կը գրեն թէ՝ երկրին զանազան կողմերէն գաղտնի տեղեկագիրներ կը հասնին, հիթլէրականներու գործունէութեան մասին: Կ'ըսուի թէ վերջնական պատրաստութիւնները կը տեսնուին սպաննելու համար փոխ – վարչապետ իշխան Շթարէմպէրկը եւ ուրիշ նախարարներ եւ ծանօթ պաշտօնատարներ: Այս լուրերուն վրայ, հայրենասէրներու Ստորին Աւստրիոյ հրամանատարը յանձնարարեց իրեն հաղորդել տասը առաջնակարգ նացիներու (հիթլէրական) անունները, որպէսզի պատանդ բռնէ զանոնք, երբ հայրենասէրի մը գլխու մէկ մազին դպչին: Հրամանատարը կը խնդրէ կեդրոնական կառավարութենէն որ իր հրահանգը գործադրուի ամբողջ երկրին համար եւ գաղտնի չպահուին նացի վարիչներու անունները: «Ժողովուրդը պէտք է գիտնայ թէ իսկապէս ո՛վ պատասխանատու կը բռնուի հիթլէրական բռնութեանց համար: Մինչեւ հիմա մենք մնացինք միշտ կարգապահ, դատապարտելով հիթլէրական մեթոտները. բայց այժմ այնքան դառնացած ենք որ, հասկնալի է նացի մեթոտներու գործադրութիւնը նացի մարդասպաններու դէմ»:

Ամբողջ Աւստրիոյ եւ մասնաւորապէս Վիեննայի մէջ կը շարունակուի նացիներու հետապնդումը: Բազմաթիւ նոր ձերբակալութիւններ կատարուած են:

Երկրին պաշտպանութիւնը եւ հաստատուած կարգն ու սարքը ապահովելու համար, վարչապետը խնդրած է մեծ պետութիւններէն որ արտօնութիւն տան օժանդակ ոստիկանութիւն մը կազմելու համար: Այս ուժը պիտի բաղկանայ բոլոր կէս–զինուորական կազմակերպութեանց անդամներէն, եւ պիտի ունենայ մօտ 80,000 հոգի միակ հրամանատարութեան մը տակ: Այսպիսի ծրագրի մը հակառակ է Փոքր Համաձայնութիւնը եւ մասնաւորապէս Եուկոսլաւիա, որ մտահոգութեամբ կը դիտէ Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ զինուորական գործակցութեան հեռանկարը:

Հրեաները կը ձգտին աւելի ցեղ

Փրոֆ. Հօրէյս Քէլըն, անդամ հրէական համագումարի ամերիկեան պատուիրակութեան, Ժընեւէն Փարիզ հասնելով, շահեկան յայտարարութիւններ ըրաւ Հրեաներու կացութեան մասին: Իր կարծիքով, հակահրէականութիւնը զէնք մըն է նեղութեան մատնուած կառավարութեանց համար, ժողովուրդին ուշադրութիւնը ցրուելու համար: «Եւ որովհետեւ շատ մը ազգեր ծանր դժուարութեանց մատնուած են այսօր, բնականաբար Հրեաները մտահոգ են: Երկիւղի զգացում մը կը տիրապետէր մեր համագումարին մէջ, որուն կը մասնակցէին բոլոր երկիրներու Հրեաներուն պատուիրակները: Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ միայն ժողովրդապետութեան յաղթանակը կրնայ վերահաստատել աշխարհի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՉՔԵՐԸ ԳՈՑ ԿԸ ԳՈՎԵՆ

Ամերիկայի ռամկավարներուն պաշտօնաթերթը կը գրէ, փառաբանելով խորհրդային իշխանութեան ազգային քաղաքականութիւնը.

— *«Այդ քաղաքականութեան շնորհիւ է որ վերջապէս, որ տասնեւչորս տարիէ ի վեր հայ գործավարներ գտնուած են շարունակ Վրաստանի եւ Ատրպէյճանի կառավարութիւններուն մէջ եւ այսօր ալ Ալի Մահմէտով գործավարներու խորհուրդի դեր – նախագահ կ'ըլլայ Հայաստանի մէջ.*

Ի՞նչ կայ աւելի մէջ անտարբեր ու Հայաստանի շահերուն տեսակէտով վտանգաւոր, — ոչինչ: Անոնք որ այս եւ նման պատրուակով դարձեալ կը խօսին խորհրդային իշխանութեան, պէտք է գիտնան որ եթէ իրենք իրենց կառավարութեան օրով նոյն ազգային քաղաքականութեան հետեւէին, թերեւս շատ աւելի ... Հայաստանի». (Պայքար, 10 օգոստոս):

Ռամկավար խմբագիրը բան մը յսեր է, բայց լաւ չէ հասկցեր:

Բացուցի «ընկեր» Ալի Մահմետովը Հայաստանի փոխ–վարչապետ նշանակուած է ոչ թէ համաձայն ազգային առողջ քաղաքականութեան մը, այլ բոլորովին վտանգաւոր կացութեան մը բերումով:

Ինչպէս.— Անդրկովկասի Երկրային Կոմիտէի այս տարուան նստաշրջանին մէջ (մայիս 28–31), ընդհ. քարտուղարը, Վրացի Բերիա, ներկայացնելով երեք հանրապետութեանց քաղաքական կացութիւնը, կը յայտարարէր.

— *«Անդրկովկասում ամենուրեք ամրացել է գիւղի քաղաքական գրութիւնը, թացառութեամբ Հայաստանի, որտեղ մի քանի սահմանամերձ ու լեռնային շրջաններում տեղի ունեցած «խնդամթիւրումներն ու խառնուրումները» դեռ նոր սկսւում են ուղղուել»:*

Ձեկուցման շարունակութենէն կ'իմանանք թէ՝ Երկրային Կոմիտէն (Անդրկովկասի բուն իշխանութիւնը) հարկ գտած է կարգ մը որոշումներ տալ այդ շրջաններու մասին:

Իմացէք այդ որոշումներուն գոնէ մէկը (միւսները չեն հրատարակուած).

— *«Այդ որոշման կէտերից մէկի հիման վրայ մենք Ադրբէջանից վերցրինք մի քանի աշխատողներ եւ Հայաստան փոխադրեցինք փերցրինք նաեւ Վրաստանի, Անդրկովկասեան կազմակերպութիւնների աշխատողներին»*

Ուրեմն, դժգոհ՝ Հայաստանի քաղաքական կացութենէն, Անդրկովկասի Երկրային Կոմիտէն անհրաժեշտ համարեր է դուրսէն խնամակալներ ղրկել, որպէսզի ուղղեն թերութիւնները:

Այդ խնամակալներէն մէկն է «ընկեր» Ալի Մահմետովը, որ շարունակելով իր պտոյտները Հայաստանի գիւղերուն մէջ, վերջերս հասած էր Զանգեզուր:

Ճիշդ այսպիսի խնամակալութիւն մը ծրագրած էր 1921ին, աւելի լայն ծաւալի վրայ, դարձեալ վրացի Օրճոնիկիձէն, Կովկասի կարմիր փոխարքան, որոշելով 300 ռուս, վրացի եւ թաթար բոլշեւիկներ ղրկել Հայաստան, երբ պայթեցաւ փետրուարեան ըմբոստութիւնը:

Ինչպէս կ'երեւայ, ռամկավարները շա՜տ կը սիրեն Հայաստանը, բայց «Ն. Հայաստան» անգամ չեն կարդար, վախնալով որ... յուսախաբ կ'ըլլան:

ՎԱՀԷ

ԼԱԹԱՔԻԱ ԵՒ ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹ ՊԻՏԻ ՄԻԱՑՈՒԻ՞Ն

Պէյրութի մէջ զրոյց կը շրջի թէ մարզպանը ձեռնարկներ կատարած է, Լաթաքիան միացնելու համար Ալէքսանտրէթի սանճագին, մայրաքաղաք նշանակելով Անտիոքը: Նոյն իսկ, կ'ըսուի թէ մարզպանը իր ծրագիրը գրկած է Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան, ստանալու համար անոնց համաձայնութիւնը:

Եթէ հաստատուի այս լուրը, Ալէվիներու ներկայ կիսանկախ երկիրը եւ Ալէքսանտրէթի սանճագը միանալով պիտի կազմեն առանձին պետութիւն մը Սուրիոյ եւ Լիբանանի նման, մայրաքաղաք ունենալով Անտիոքը:

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը կարծուի թէ այս լուրը մէկ արձագանգն է սանճագին կեդրոնը Անտիոք փոխադրելու որոշման:

ՀԱՅ ՄԱՅՐ Ը 20 ՏԱՐԻ ՎԵՐՋ ԿԸ ԳՏՆԷ ԻՐ ՄԷԿ ԱՂՋԻԿԸ ՈՐ ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ ԷՐ ԹՈՒՐՔԻ ՄԸ ՀԵՏ

Արշալոյս Պէքմէզեան, 60 տարեկան այրի կին մը, բնիկ Սղերդցի, կը բնակէր Ալէյի մէջ (Լիբանան): Ամուսինն ու իր զաւակները պատերազմի միջոցին սպաննուած էին Թուրքերու կողմէ: Միայն աղջիկ մը ունէր Վարդուհի անունով որ ողջ մնացած էր եւ թուրք զինուորի մը կին դարձած: 1915էն ի վեր Արշալոյս ոչ մէկ տեղեկութիւն ունէր Վարդուհիի մասին:

Վերջերս Ալէյ կ'երթայ Ահմէտ Թէվֆիտ անուն մարդ մը Եգիպտոսէն, ընկերակցութեամբ իր տիկնոջ: Քաղաքի մէջ պտտելու միջոցին, քանիմը շաբաթ առաջ, Ահմէտիկինը կը հանդիպի Արշալոյսին եւ իսկոյն կը ճանչնայ զայն եւ առանց հարց ու փորձի կը պլլուի անոր վզին: Մայր ու աղջիկ քանի մը վայրկեան անխօս իրար համբուրելէ վերջ, կը պարզուի իրականութիւնը եւ յայտնի կ'ըլլայ ամբողջ ողբականը: Վարդուհի ամուսնացած էր Ահմէտի հետ եւ ընդունած իսլամական կրօնքը: Ունեցած էր երեք մանչ զաւակներ:

Ահմէտ իմանալով այս յուզիչ պատմութիւնը, Արշալոյսը կը տանի իր տունը եւ մայր ու աղջիկ 20 տարի վերջ կը միանան իրարու:

ԴՊՐՈՑԻ ՇԷՆՔ ՄԸ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

Սելանիկի Թաղ. Խորհուրդը (այն որ բոլորովին չէզոք հայրենակիցներէ կազմուած է եւ կը կոչուի... Դաշնակցական), որոշեր է նոր շէնք մը շինել ազգ. վարժարանի համար: Այս առթիւ հրատարակուած կոչին մէջ կը կարդանք.

— *«Ազգ. Մարմինները, քանի մը խորհրդակցական ժողովներով արդէն իսկ ըրած են անհրաժեշտ կարգադրութիւնները, յարմարագոյն շէնքի մը կամ հողի մը գնման համար:*

Անկէ զատ, Խորհուրդս, իր օժանդակ մարմիններով, գործնական գետնի վրայ եւս աշխատութիւն մը տարած եւ բարի օրինակ ըլլալու համար, անմիջապէս իր անդամներուն մէջ կատարած է առաջին հանգանակութիւնը, որուն գումարը կը հասնի շուրջ 80,000 տրախմիի:

Խորհուրդս, կ'առաջարկէ ուրեմն, մէկ կողմէ հետապնդել շէնքի կամ հողի գնման հարցը, իսկ միւս կողմէ շարունակել հանգանակութիւնը, ժամ առաջ մարմին տալու համար՝ ամէն Սելանիկահայու սրտին մօտիկ այս ծրագրին»

Ի՞ՆՉ ՏԵՍԱԿ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ Է ԱՅՍ

Սոֆիայի Ճիմհուրիյէթի թղթակիցը կը հաղորդէ թէ պուլկար թերթերը Եուկոսլավիոյ դէմ ոչինչ գրելու արտօնուած են, մինչ Թուրքիոյ դէմ կը գրեն եւ կը կրկնեն իրենց յաւակնութիւնները Թրակիոյ եւ Միջերկրականի ելքի մասին: Կ'ըսէ նաեւ որ մինչ մակեդոնական կազմակերպութեան անդամները կը հալածուին եւ 800 անգամ աքսորուած զանազան տեղեր, Թրակիացիները ի պատուի են: Այս ի՞նչ տեսակ բարեկամութիւն է, կը հարցնէ թղթակիցը:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿՐՕՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ, — 3. ԻՏԱԼԻԱ (Բ.)

Այս մտահոգութեամբ, կարեւոր փոփոխութիւններ կ'ըլլան իտալական օրէնքներուն մէջ: 1931ին գործադրութեան դրուած պատժական օրէնսգիրքը խիստ պատիժներ կը սահմանէ, ցեղին առողջութեան վնաս բերող յանցանքներուն: Բանտ եւ տուգանք կը սպասեն անոնց, որ վիժումի եւ հակայղութեան աշխատանք կը տանին: Կ'արգիլուի Թերթերու մէջ տեղ տալ գիտական կամ բժշկական այնպիսի յօդուածներու, որ կրնան յղութիւնը խափանելու նպաստել: Ծօծարակամ ամլութիւնը, վեներական հիւանդութիւններ փոխանցելը, մալթուսականութիւնը ծանր պատիժներու կ'ենթարկուին, մինչեւ ի շահ՝ ընտանիքին, որ պետութեան ժառանգութեան գաղտնարանքին առարկան է: Խստութեամբ կը պատժուին նաեւ շնացողները, ամուսնութեան խոստումով խաբողները, օրէնք մը՝ որ միայն Իտալիոյ մէջ կայ:

Ամուսնութեան նուազագոյն տարիք որոշուած է, կիներուն համար 14, իսկ այրերուն՝ 16: Ծնողքներու հաւանութիւնը անհրաժեշտ չէ, եւ քահանան քաղաքային վարչութեան պաշտօնեայ է միեւնոյն ատեն: Ոչ միայն ամուսնալուծումը արգիլուած է պաշտօնապէս, այլ, ամուսնութիւնը դժուարացնող շատ մը նախկին օրէնքները ջնջուած են: Ամրիկեայ համար ամուսինները, որ ընտանիք կազմեն, ծանր տուրքեր դրուած են անոնց վրայ, իսկ փոխարէնը, բազմանդամ ընտանիքները շատ մը առաւելութիւններ կը ստանան.

Ֆաշականութիւնը, այգին մէջ կիներուն պատւոյ տեղ մը յատկացնելով մէկտեղ, կը մերժէ տալ այրերու բոլոր իրաւունքները: Կ'ուզէ որ, ընկերութեան մէջ կինը այր մարդուն լրացուցիչ մասը կազմէ, եւ այդ անկիւնէն եթէ դիտենք, կը տեսնենք որ ֆէմինիստ չէ: Կիները չունին քուէարկութեան իրաւունք, եւ սկզբունքով արգիլուած են քաղաքական աշխատանքները: Մուսոլինիի անձնապէս բրած յայտարարութիւններէն մին նայած Թերթերու Թղթակիցներու կարծիքն է սապէս ամփոփել:— «Կինը պէտք է հնազանդ ըլլայ իր ամուսնոյն: Իր տեղը տանը մէջ է եւ ոչ թէ պետութեան գործերուն: Գիտնալ կոչումը՝ ամուսնին լաւ կին եւ լաւ մայր ըլլալն է. բայց այս չի նշանակեր, թէ դերը մին է ան, եւ հանրային աշխատանքներէ կամ պաշտօններէ հեռու պէտք է մնայ»:

Իտալիոյ «Առաքինութեան» այս խօսքերը ընդհանուր արտայայտութիւններ են անշուշտ, որովհետեւ գործունէութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ կը հանդիպինք կիներու:

Կառավարական պաշտօններու մէջ իրենց համեմատութիւնը կը տարբերի աշխատանքներու աւելի կամ նուազ դժուարութեան համեմատ. ուսուցչութեան մէջ հարիւրին 20 պէտք է ըլլայ, իսկ պատասխանատու պաշտօններու մէջ հարիւրին 5: Պետական շրջանակէն դուրս աւելի ազատ են:

Այսպէս, կին մըն է, որ հիմնած է եւ կը վարէ Իտալիոյ շաքարի ամենամեծ գործարանը, եւ իրեն սեռակից մըն է Հռոմի գլխաւոր ելեկտրակայանի ճարտարագէտը: Ձեն պակսիր կին բժիշկներ, փաստաբաններ, լրագրողներ, փրոֆէսէօրներ, արուեստագէտներ: Երկրի մեծագոյն երաժշտական բեմերէն մէկուն, Միլանոյի Սքալայի, կառավարիչը կին մըն է եղած, Տիկ. Անիթա Գոլոմպօ: Գամպոյի եւ Ֆլորենսի համալսարաններու ուսողութեան ամպիոնները կը գրաւեն երկու կիներ, Տիկ. Փիա Նալլի եւ Օր. Գասբէլլանի. ... Եւրոպայի լաւագոյն ուսուցչուհիներէն մին կը սեպուի իտալուհի տիկ. Մոնթէսօրի: Կին մըն է նաեւ, բեմի համաշխարհային դէմքերէն մին, Օր. Էլէօնորա Տուզէ:

Կարելի է երկարել շարքը, յիշելով կին գրողներ Ատա – Նեկրի, Մաթիլտէ Սէրաօ, Կրացիա Տէլէտտա, Մարկրիթ Սարֆաթի եւ ուրիշներ:

Գլխաւորաբար այրերու վրայ կեդրոնած ֆաշականութիւնը, յանձին կիներու «մայր» մը տեսնելով հանդերձ, չարգիլեր որ արժէքաւորները կարենան դիրքեր գրաւեն: Բանակը, դիւանագիտական եւ դատական ասպարէզները արգիլուած են, բայց միւսները մատչելի են, մասնագիտական, ընկերային եւ տնտեսական ասպարէզները: Որպէսզի կարենան ազգային վերակազմութեան աշխատանքներուն աւելի լայնօրէն մասնակցիլ, հինգամ կարգ մը օրէնքներ փոխուած են: Ֆաշականութիւնը ներկայիս աւելի կը պաշտպանէ կինը, սակայն չի մոռնար մինչ անոր յիշեցնել թէ իր գլխաւոր կոչումը մայր ըլլալն է:

Համեմատելով ուրիշ երկիրներու, Իտալիոյ մէջ ամուսնութիւնը աւելի դիւրին է, քանի որ ընտանեկան կեանքը մեծ ծախքերու չի կարօտիր եւ անհրաժեշտ առարկաները ունենալու փափաքը չափաւոր է: Աշխատաւոր կամ միջակ դասակարգի կին մը ինքզինք երջանիկ կը զգայ, եթէ երբեմն – երբեմն նոր շրջազգեստ մը ունենայ, կամ տանը մէջ մը թատրոն եւ սինեմա երթայ: Քիչ բացառութեամբ, շատ հաճոյքներէ զերծ է: Զարդարուած, արծաթեայ պատրուած, եւ հայրերը եւ եղբայրները, առաջուան պէս նախանձախնդիր են իրենց աղջիկներու պատուոյն:

Ֆաշականութիւնը ոչ միայն չէ ուզած փոխել այս մտայնութիւնը, այլ ընդհակառակն քաջալերած է, որ պահէ հին սովորութիւնները եւ աւանդութիւնները: Ամէն բանէ առաջ կին եւ ընտանիքի մայր մնալու փափաքը կը տեսնենք բոլոր դասակարգերու կիներուն մօտ, եւ ամենապարզ չքաւոր մը խառնուածքն կը դատապարտուի հանրային կարծիքէն:

Ինչպէս կը տեսնենք, Ֆաշականութիւնը մեծ փոփոխութիւն մը կատարած է կիներու կեանքին մէջ, զանոնք քաջալերելով դառնալ ընտանեկան շրջանակէն, եւ ընկերային աշխատանքներու լծելով: Սպասուհիի պէս հնազանդ, ուշադիր տանտիկին, եւ նոյն իսկ ընտանիքին մէջ երկրորդական դիրք գրաւող Իտալուհին, տանը նեղ պատերէն դուրս ելլելով, եւ մասնակցելով հանրային աշխատանքներուն, նոր յանձնառութիւններ կը ստանձնէ պետութեան եւ հայրենիքին հանդէպ: Կը զբաղի խնդիրներու, մայրութեան եւ մանուկներու օժանդակութեան գործերով, Մարդկային միջոցաւ առողջ մարմին մը մտահոգութիւնը կ'ունենայ եւ աւելի կը գիտակցի իր անձնականութեան: Կ'ընդարձակէ իր գործունէութեան հորիզոնը, բայց առանց կորսնցնելու իր նախկին առաքինութիւնները:

Անցնող սերունդներու մնացորդ, միայն տան խաթուն, կոկոզաւոր կիներու տեղ, նոր վարչաձեւը կ'աշխատի պատրաստել նոր Իտալուհիներ, մտաւորապէս եւ ֆիզիքապէս աւելի առողջ, արթուն, գործունեայ, ... մտածումին եւ պետութեան գործակցող, ու հարկ եղած պարագային ամէն կերպով զոհաբերուող, որպէսզի նոր կենդանութիւն մը ստանայ ազգը, որուն գլխաւոր սիւներէն մին կինն է:

Ֆաշականութիւնը հետեւեալ ձեւով կը բնորոշէ վաղուան Իտալուհիները — «Ապագայի կինը Ֆաշիստ է եւ հաւատացեալ: Զօրաւոր եւ լաւ կազմուած, զգայուն եւ արժանաւոր տեսքով, քալուածքով հաճելի: Արուեստականութենէ, պոռնկութենէ եւ սնամտութիւններէ զուրկ, Թեթեւսոլ եւ գործունեայ. դժբախտութիւններու եւ ձախորդութիւններու հանդէպ տոկուն: Մտքով եւ մարմնով առողջ մայր եւ կին»:

Գեղեցիկ խօսք.. Եթէ կարենան իրականացնել:

Ընթերցողները կը տեսնեն, որ գեղեցկութեան մասին խօսք չկայ, որովհետեւ հին իմաստասէրներուն նման, Ֆաշականութիւնը եւս կ'ընդունի, թէ «Կնոջ մը գեղեցկութիւնը եւ արժէքը, լաւ կազմուած եւ շատ զաւակներ բերելու յարմար մարմնին մէջ է, եւ ոչ թէ սիրունիկ դէմքին»:

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՊԱՌԱԿՏՈՒՄԻՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Նախ քան Մալաթիոյ միակ Հայրենակցականին մէջ կազմակերպուած նոր շարժման պատճառ ու նպատակի մասին խօսիլը, անհրաժեշտ է որ թէ՛ Ամերիկայի եւ թէ՛ արտասահմանի բոլոր հայրենակիցները միանգամ ընդմիշտ հասկնան.—

Առաջին, որ ընկերութեան մէջ որոջած «Ճակատականներ»ը, անկարող Թափանցելու բոլշեւիկեան Ձեկայի մութ ու ազգադաւ նպատակներուն, որոշած են ամէն գնով պառակտել ընկերութիւնը, գրպարտութեամբ չէզոքացնելով կամ անդամազրկելով անոր բաղկացուցիչ ազգայնական տարրը: Այս նպատակին հասնելու համար անոնք հիմնական կէտեր ու անհերքելի բոլոր միջոցներով կ'աշխատին յաւակնոտ Գաւառի փոքրիկ միակ իրենց սեփականութիւնը դարձնել, որպէսզի կարենան արդարացնել ու տեւականացնել իրենց հակօրինական սեւ արարքները:

Երկրորդ՝ որ հակառակ ընկերութեան զուտ հայրենակցական մթնոլորտին մը ըլլալու անառարկելի փաստին, «Ճակատականներ»ը բացարձակապէս կ'ոտնակոխեն ծրագիր – կանոնագիրը, կոյր կուսակցական պայքարի կրկէս կը դարձնեն զայն ու կը գործածեն իբր զէնք՝ վրէժ լուծելու համար հայ ժողովուրդի *մեծագոյն քաղաքական կազմակերպութեան՝ Դաշնակցութեան պատկանող անդամներէն ու համակիրներէն:

Երրորդ, որ հին՝ իրենց մէջ երիցս պառակտուած բայց Դաշնակցութեան դէմ Թուրքի մոլեռանդութեամբ պայքարելու համար «Ճիհատ» յայտարարող «Ճակատականներ»ը վերաշինութիւնը իբրեւ դիմակ կը գործածեն, Թաքցնելու համար իրենց ներս ու չարին նպատակները. այլապէս անոնք ընկերութիւնը պառակտելով մահացուօրէն չպիտի հարուածէին վերաշինութիւնը, որ համագործակցութեան ու հետեւողական գումարներու հրամայողական պահանջն է:

Չորրորդ՝ որ ընկերութեան պառակտումը, հայրենակիցներու երկու հակամարտ բանակներու բաժանումը, իրար ատելութեան խորացումը, եւ մանաւանդ յետ այսու անխուսափելիօրէն տեղի ունենալիք ուժասպառ պայքարի պատասխանատուները բոլշեւիկեան Ձեկայի ձեռքը գործիք դարձող «Ճակատականներն ու իր կոչման գիտակցութիւնը չունեցող ներկայ կեդր. Վարչութիւնն է:

Մենք զգուշանալով կը ժխտենք այն զարշելի զրպարտութիւնը թէ «Դաշնակցականները Հայաստանի ու վերաշինութեան թշնամի են»:

Հայրենիքի ազատագրութեան ու վերաշինման համար ոչ թէ քրտինք, այլ արիւն Թափող հայրենասէր Դաշնակցականները հայրենասիրութիւնը անարի Թամկավարներէն ու այլասերած բոլշեւիկներէն չէ որ պիտի սորվին: Մենք կը հաւատանք թէ հայ ժողովուրդը պիտի իմանայ այդ մեծագոյն անարգանքը:

Վերաշինութիւնը այսօր աւելի քան երբեք մեզ համար նուիրական գործ է: Անբաժանելի եւ ուժասպառ հայրենիքը անոր հրամայողական պէտքը ունի իր խոր վէրքերու սպիացման համար:

Բայց մենք երբեք Թոյլ չենք տար, որ հայանուն բոլշեւիկներն ու անոնց նայող Թամկավարները այդ վերաշինութեան սրբութիւնը պղծեն, վերաշինութեան դիմակին տակ Թաքնուած՝ հայ ազատագրութեան մեծագոյն հոսանքին՝ Դաշնակցութեան դէմ պայքարին, եւ Նիւ Եորքի ազնուութիւնը շահագործելով մեր կեանքը գահավիժի վերածեն.

Հրապարակաւ հարց կուտանք խղճով ու պատասխանատուութենէ զուրկ մեր անարժան հակառակորդներուն, ի՞նչ գործ ունի վերաշինութիւնը քաղաքական կուսակցութեանց հետ, ի՞նչ գործ ու առնչութիւն ունի Նոր Մալաթիոյ հայ գրչակը ուրացող կէտարկանի մը դառնին հետ:

Եթէ բոլոր «Ճակատական»ներուն Թափած արցունքները խոր ցաւի, եւ ոչ թէ կոկորդիլոսի արցունքներ են, ապա ինչո՞ւ անոնք այսօրուայ գործերի Երեւանը շլացուցիչ ոգեւորութեան, Մեծ Եղեռնի օրերուն, երբ հարիւրներով քահանաներ ու վարդապետներ, ուսուցիչներով արժանաւոր ու իրենց ցեղին հաւատարիմ երախտաւորներ բարբարոսներու սուրերէն վերապրած, արիւն արցունք թափելով խոյսեցան ու մահացան տառապանքներու ամէնէն անմարդկայինով... Անոնք Հայ չէի՞ն, անոնք բարձրաստիճան կղերականներ չէի՞ն:

Մենք գիտենք թէ հայ սուրբերը որ լաւ գիտեն օտար բռնակալ ուժին առջեւ խոնարհիլ ու լռելեայն փառաբանել, — անհանդուրժելիօրէն ամբաստանող կը դառնան իրենց ցեղակիցներուն հանդէպ: Բայց ներկայ պարագային այս սխալաւոր հոգեբանութիւնը իր տեղն ու կէտը ունենալով հանդերձ, կարմիր ու դեղին «Ճակատականներ» միտ քանին՝ ամէն գնով Դաշնակցութիւնը հարուածելու՝ Թրքաստանուլ չար ոգին է, որ մէջանցքի մը պէս կը հալածէ զիրենք, կը մահացնէ միտք ու դատողութիւն, ու այսահարներու պէս ընդունակ կը դարձնէ զիրենք ամէն տեսակ ստոր արարքներու:

Դաշնակցութիւնը ամէն գնով հարուածելու Թրքաստանուլ չար ոգին է, որ այսօրուան Հայաստանը դեռ երէկ Երեւանեան նահանգ կոչողները մտացական դաւադրեն հրաշքով Թուրք Հայաստանի դարձուցեր է, հայրենասիրութիւնը ճշմարիտ զոհաբերութեան անհաղորդ լքեալներու մենաշնորհը դարձուցեր է, եւ վերջապէս, դաւաճանի ու յետին նպատակներով հայ ժողովուրդի մեծագոյն քաղաքական կուսակցութիւնը Հայաստանի «Թշնամի» յայտարարեր է, այն կուսակցութիւնը, որ աւելի քան չորս տասնեակ տարիներ սպարապետական քաջութեամբ իր կուրծքը վահան դառնալուցեր Հայաստանին եւ վեց հարիւր տարուան գերութենէ վերջ Մայիս 28ի արեւը բերեր է նոյն Հայաստանին:

Ուրացէք Դաշնակցութիւնը որ ըլլաք Հայաստանի ու վերաշինական, — այս է պահանջը ուրացողներուն:

Սակայն ժամանակն է որ կարմիր ու դեղին «Ճակատականներ»ը այլ եւս հասկնան թէ մեր հայրենակիցները վերաշինութեան սատարելու համար ստիպուած չեն բոլշեւիկ դառնալ ու իրենց պաշտամունքը ուրանալ:

Բոլշեւիկեան Ձեկայի ձեռքը խաղալիկ դարձող եւ իրենց սեփական գաղափարը ուրացող «Ճակատական»ներու ի՞նչ երաշխիք կայ որ վաղն ալ նոյն ազգերութեան տակ միշտ ազգային խառնակիչներ դառնալով չպիտի ուրանան մեր հայրենիքը..

ԳԷՈՐԳ ՄԵԼԻՔԵԱՆՑԻ

«ՅԱՌԱՋ» Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ՄԱՍԻՆ

ԱՆԻԷԹ.— Ես շատ հաւատք չունիմ «Յառաջ»ի առաջարկած կեդրոնի մասին: Նախ շատ ուշ մնացած է: Ընթացքին թէ կազմուեր այդպիսի կեդրոն մը: Այդ մարմնին գործերէն մէկը պիտի ըլլայ գտնել տեղական սէնտիքաներու եւ գործատէրերու: Այժմ որ անգործութիւնը տեղացիներու մէջ աւելի կը զգացուի, գործատէրը նկատի չառներ յանձնարարականները եւ միջամտութիւնները: Ներկայիս երկրին տէրը գործատէրն է, քանի որ կառավարութիւնն անգամ չուզեր վշտացնել գործատէրը, որպէս զի չըլլայ թէ քանի մը հարիւր գործաւոր արձակէ ու անոնք ալ պետութեան վրայ բեռ ըլլան: Ներկայիս ազգայնական ոգին աւելի զօրաւոր է տեղացիներուն մէջ, քան 1924ին: Այն ատեն այսքան խտրութիւն չկար, որովհետեւ անգործ չկար: Փաստե՞ր կ'ուզէք: Անցեալները Անիէէն հայ բանուոր մը տեղացիի մը շնորհիւ յանձնարարական մը կ'առնէ երեսփոխանէ մը եւ կը դիմէ գործարան: Գործարանատէրը երբ կը գիտնայ օտարական ըլլալը, «գործ չունինք» կ'ըսէ եւ կը ճամբէ: Դարձեալ Անիէին մօտ բնակող ռուս զօրավար Յուտապով Փարիզի զինուորական կառավարիչ Զօր. Գուրոյէն յանձնարարական մը կ'առնէ ինքնաշարժի գործարանի մը վրայ, կը ներկայանայ եւ կը մերժուի. Երկու հայ արհեստաւոր ալ գործեր նայատի Գրասենեակ կը յանձնարարականով կը գրկեն փոխն Սուէզա գործարանը, քանի արհեստին Թուղթերն ալ ունին գէն ու մերժուեցան, իբրեւ օտարական եւ հիմա նորէն նպաստ կ'առնեն. Տրագրուած մարմինը դիմէ Աշխատանքի Նախարարին եւ այս վերջին բարեհաճի 50 ընտանիքի գործ տալ անխտրականութեան ... մէջ, հաւատա՞նք որ պիտի երթան. Բնաւ երբեք: Ամէն մարդ «Լա ...» լաւ ըսելու պիտի ըսէ, իսկ եթէ գացողներ ալ գտնուին, վասն զի ... ամիս յետոյ գործը պիտի ձգեն ու պիտի վերադառնան:

Գալով փոխադարձ օգնութեան ցին, երբ քանի մը տարի առաջ կազմուեցաւ Եղբայրական Օգնութեան մարմին մը եւ «Յառաջ»ն ալ ... նորով Թուղթ մը լոյս տեսաւ, ... մէջ խորհրդակցական ժողով կազմակերպելը, ... Հակառակ Թերթով եւ ... ցիկով եղած յայտարարութեանց, 100 հոգիէն ներկայ եղան միայն վեց հոգի: Այն ատեն գործադիրներու Թիւն էր հարիւրին 10: Այժմ հասած է հարիւրին 60ի: Արդ, ո՞վ պիտի անդամագրուի եւ ո՞վ պիտի վճարէ գրասենեակի եւ քարտուղարի ծախքերուն համար: Ամէն պարագայի մէջ կ'արժէ խորհրդակցութիւն կատարել:

Յակոբ Ա...

ՏԻՓՐՈՒՆԻ

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍ, 26 օգոստ.— Օգոստոս 17ին ցաւալի արկած մը պատահեցաւ այստեղ: Երիտասարդ մը, Ա. ... Գաղտասարեան, Տիգրանակերտցի ...լճէ գիւղաքաղաքէն, իր մահկանացուն կնքեց 23 տարեկան ծաղիկ տարիքին մէջ:

Ուրբաթ կէս օրէն ետք զբօսանքի ելլելով, երկու ընկերներով լողալու կ'երթան: Հազիւ ջուրը նետուած, կը սկսի ջուրին հետ մաքառիլ Թէեւ ընկերը կ'ուզէ օգնութեան փութալ, բայց լողալ չգիտնալով ու վախնալով չի կրնար օգնութիւն տալ: Շրջականներէն մարդիկ Թէեւ կը հասնին, բայց շատ ուշ էր. Բժշկական եւ ոստիկանական քննութիւններէն յետոյ, դժբախտ երիտասարդին մարմինը փոխադրեցինք Սէն Մորիսի եկեղեցին: Կիրակի առաւօտեան ժամը 11.30ին Թաղումի արարողութիւնը կատարուեցաւ մեծ շուքով. Գաղութը ամբողջութեամբ ներկայ էր: Լիոնէն եւ Փօն տը Շերիէն բաւական Թիւով հայրենակիցներ եկած էին:

Հանգուցեալը բազմանդամ ընտանիքի մը վերջին շառաւիղն էր: Բաղդութեամբ 15 տարի յետոյ, տարուան տառապանքը լալով ... եւ պատանի Աղէկը կ'ապաստանի Սուրիա, յետոյ Ֆրանսա:

1930էն ի վեր հոս կը գտնուէր: Միշտ եղած էր պարկեշտ, աշխատասէր եւ վստահուած երիտասարդ մը, սիրուած բոլորէն: Եւ ահա անողոք կառագիրը կը բաժնէ զինք մեզմէ մաքուր օջախ մը:

Գ. Ք.

ԽՈՐՀՐԴ. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Հայաստանի խորհրդային գրողներու առաջին համագումարին մէջ, ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ Պ. Աղասի Խանջեան: Կ'արտատպենք առանց թարգմանելու — կրճատելով միայն յառաջաբանը, որ ընդհանուր տեսութիւն մըն է: Պիտի անդրադառնանք արծարծուած հարցերուն:

Ընկերնե՛ր, հայկական խորհրդային գրականութիւնն եւս ապրում է վերելքի շրջան, որ իր հիմքին նոյնպէս արդիւնք է մեր երկրի, Խորհրդ. Հայաստանի տնտեսական ու կուլտուրական մեծ վերելքի: Այդ երեւում է բազմաթիւ ցուցանիշներից: Մեր ժողովրդի Թուի համեմատութեամբ ստուար է եւ ստուարանում է մեր գրական բանակը: Մեզ հետ են, խորհրդային հայ գրականութեան բանակում են նախախորհրդային շրջանի աւագ սերնդի ամենայայտնի գրողները՝ Շիրվանզադէն, հանգուցեալ Նար – Դոսը, Աւ. Իսահակեանը, Զ. Եսայեանը: Խորհրդային շրջանում է որ ձեւակերպուեցին արդէն աչքի ընկնող գրողներ՝ Դէմիրճեանը, Զօրեանը, Թօթովենցը, Արազին, Լեռ Կամսարը: Խորհրդային շրջանի ծնունդն են մեր այսօրուայ գրականութեան ողնաշարը կազմող՝ Չարենցը, յետ հոկտեմբերեան խոշորագոյն մեր պոէտը, Բակունցը, Վշտունին, Ալազանը, Մահարին, Արմէնը, Զարեանը, Սարեանը, Նորենցը եւն.: Այսպէս է գրական նոր սերունդը, երիտասարդ, սկսնակ գրողներ, որոնցից խոշոր սպասելիք ունենք, եթէ միայն նրանք լրջօրէն աշխատեն: Սա, ընկերներ, քիչ բան չէ մանաւանդ երբ համեմատում ենք մեր այսօրուայ գրականութեան դրութիւնը նախախորհրդային գրականութեան հետ: Ոչ այլ ոք, քան ինքը՝ Յովհաննէս Թումանեանն էր, մեր մեծագոյն բանաստեղծը, որ 1909 Թուին գրուած յօդուածում գանգատւում էր, որ «Հայոց ամբողջ նոր գրականութիւնը հազիւ թէ մի քանի տասնեակ ընթերցանութեան նիւթ լինի. եւ սակայն քանի՞ հոգի կը գտնէք որ ծանօթ լինեն իրենց մայրենի գրականութեան: Մինչ կը տեսնենք բերան առած երկնում են այս կամ այն գրողի անունը, գովում, երկինք են հանում կամ պախարակում ցեխն են կոխում: Հետաքրքրուեցէք, հարց ու փորձ արէք, կը տեսնէք, ծանօթ չէ, չի կարդացել, այստեղից մի կտոր, այնտեղից մի բրթուճ, յաճախ ծուռ ու սխալ: Եւ որքան ազնուութիւն, ինչ կոպիտ ճաշակ...: Իսկ գծծութիւններ... ամբողջ նոր գրականութեան արժէքը ինչ է: Գիտե՞ք: Անշուշտ չգիտէք.— մի 100 րուբլուց էլ պակաս: Ամբողջ գրականութեան արժէքը... Եւ քանի մարդու տան մէջ կը գտնէք ամբողջ ժողովուրդի մէջ... («Հորիզոն» 1909 Թ. 55 Թիւ): Ահա հայ գրականութեան դրութիւնը բուրժուազիայի տիրապետութեան շրջանում նկարագրուած այդ գրականութեան ամենամեծ վարպետի գրչով: Դաշնակցութեան «պետականութեան» շրջանում արդէն բոլորովին ցամաքեց հայ գրականութիւնը: Լաւ յիշում եմ, որ ամբողջ երկու – երեք տարուայ ընթացքում լոյս տեսաւ մի աննշան գրքոյկ: Իսկ խորհրդային իշխանութեա՞ն շրջանում: Եթէ 1921 Թ. լոյս է տեսել 6 գեղարուեստական գիրք, ընդամէնը 7 մամուլ, 6000 Թիրաժով, ապա 1928 Թ. ունենք լոյս տեսած 51 անուն գիրք 194 մամուլ, 148.500 Թիրաժով. 1931 Թուին լոյս են տեսել 106 անուն գեղարուեստական գիրք, 526 մամուլ, 400.000 Թիրաժով. վերջապէս այս տարի, 1934 Թուին լոյս են տեսել եւ լոյս են տեսնելու 220 անուն գիրք, 1657 մամուլ, 800.000 Թիրաժով: (Բուռն ծափեր): Թուերն իրենք պերճախօս են: Նրանք ցոյց են տալիս մեր գրականութեան լայն ծաւալը, նրա մասսայական բնոյթը, այստեղ կարեւոր է շեշտել, որ որպէս ընդհանուր երեւոյթ մեր նոյն իսկ մեծաթիրաժ գրքերը լոյս տեսնելուց յետոյ սպառւում են երկու ամսուայ ընթացքում, գիրքը անհրաժեշտութիւն է դառնում աշխատաւորական մասսաների համար, գիրքը հասնում է մինչեւ ամենահեռաւոր շրջաններն ու գիւղերը: Գրական արտադրութիւնը անընդհատ աճում է ոչ միայն քանակով, այլ եւ որակով: Մեր գրականութիւնը կարող է հաշուել բարձրորակ արժէքաւոր եւ մնայուն բազմաթիւ երկեր:

Հետաքրքրական երեւոյթ. հայկական խորհրդային գրականութիւնը գնալով աւելի եւ աւելի սերտ կապերով կապւում է խորհրդային միւս երկրների գրականութեան հետ: Մեր գրողների երկերը դառնում են Միութեան այլ ժողովուրդների աշխատաւորների սեփականութիւն: Յատկապէս վերջին երկու տարում ռուսերէն, ուկրայներէն, վրացերէն, Թուրքերէն Թարգմանութեամբ լոյս են տեսել մեր հեղինակներից աւելի քան երեսուն գիրք: Միւս կողմից հայերէն Թարգմանութեամբ լոյս են տեսել ռուսական ժամանակակից մեծ գրականութեան լաւագոյն երկերը,— Գորկին, Դեմեան Բեդնին, Շոլոխովը, Ֆադեյեվը, Պաւլենկոն, Իլյեշը, Ստաւսկին եւն.: Վերջապէս վերջին երկու տարումն է, որ զարկ տուինք հայ, ռուս եւ օտար կլասիկների գործերի հրատարակմանը: Արդէն տպագրուած են ամբողջական կամ առանձին գրքերով Սվիֆտը, Շեքսպիրը, Գոգոլը, Դոստոյեվսկին, Պուշկինը, Չեխովը, Տուրգենեւը, Թումանեանը, Նար – Դոսը, Սունդուկեանը, Պարոնեանը, Մուրացանը, Շիրվանզադէն եւն.:

Այս փաստերը բաւական են բնորոշելու համար հայկական խորհրդային գրականութեան անընդհատ վերելքը, որը առանձնապէս բուռն Թափ է ընդունում վերջին տարիներում Լենին-Ստալինեան ազգային քաղաքականութեան շնորհիւ մեզ մօտ, խորհ. Հայաստանում ստեղծւում է ազգային ձեւով, բովանդակութեամբ սոցիալիստական մի գրականութիւն, որը այսօր զէնք է ժողովրդական լայն մասսաների կուլտուրական մակարդակի բարձրացման եւ կոմունիստական դաստիարակութեան համար:

Գրականութեան զարգացման այս Թափը եւ ծաւալը հնարաւոր է միայն խորհրդային իշխանութեան պայմաններում:

[illegible] յայտնի է դառնում [illegible] գրականութեան վերելքը դաշնակցական, էմիգրանտական, [illegible] չունենալու չափ աննշան «գրականութեան» ճահճացման եւ անկման ֆոնի վրայ:

X

Սակայն, ընկերներ, սխալ կը լինէր գերագնահատել մեր գրական ճակատի նուաճումները:

(1)

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԱԳԱԾԻ ԽԱՌՆԱՐԱՆԸ

Հայաստանի Գրականութեան Զբօսաշրջիկներու ընկերութիւնը օգոստոսի 17ին արշաւանք մը կազմակերպած էր դէպի Արագածի խառնարանը։ Արշաւախումբը ճամբայ ելաւ միաժամանակ 4 կէտերէ,— Երեւանէն, Լենինականէն, Վաղարշապատէն, Ղամարլուէն։

Արշաւի ուղեգրութիւնը.—

1. Բաշ-Ապարանէն դէպի հիւսիսային գագաթ, այնտեղէն խառնարան եւ Ղազնաֆարի վրայով վերադարձ։

2. Արթիկէն դէպի հիւսիսային գագաթ, այնտեղէն խառնարան եւ Ղազնաֆարի վրայով վերադարձ։

3. Բիւրականէն Սեւ լճին վրայով դէպի հարաւ-արեւմտեան գագաթ, այնտեղէն խառնարան եւ Ղազնաֆարի վրայով վերադարձ։

4. Ղազնաֆարէն դէպի խառնարան եւ հարաւ-արեւելեան գագաթ, այնտեղէն վերադարձ Սեւ լճի եւ Արթիկի վրայով։

Արշաւին նպատակն էր բազմակողմանի կերպով ուսումնասիրել Արագածի զբօսաշրջութեան համար յարմար վայրերը, ճշդել հանքային աղբիւրներու ցուցակը, ծծումբի ... եւ օգտագործման կարելիութիւնները, Արագածի գագաթներուն, ձորակներուն, լճակներուն անունները, անուանել Արագածի մեծ ջրվէժը եւ պարզել օգտագործման կարելիութիւնները։

Արշաւին մասնակցող խմբակներուն ... տրուած էր նաեւ ուսումնասիրել Արագածի բուսական գօտիները, թռչունները, քօչուորական կեանքը, խառնարանի յատկանշական ձեւերը, ... հնագոյն հետքերը, ...

Դէպի Արագած կատարուած այս խմբական արշաւը նպատակ ունի նաեւ փարատելու զբօսաշրջութեան մասնակցողները լեռ բարձրանալու եւ ծանօթացնել Հայաստանի լեռնագրութեան։ Զոյգ ճամբաներով մեկնած խմբերը իրար հանդիպեցան Արագածի խառնարանին մօտ, ուր նկարներ առնուեցան համայնապատկերային տեսարաններէն։ Նկարներ առնուեցան նաեւ ջրվէժէն։ Լեռնագնացութեան զանազան հանգրուանները եւս յանձնարարուեցան։

Արշաւին կը մասնակցէին փրոֆ. Աճառեան, Բագուի Մշակոյթի եւ Գրականութեան Թանգարանէն երկու հոգի, ... Միքայէլեան եւ ներկայացուցիչներ առողջապահական գործավարութենէն, Կարմիր Խաչէն, հանքաբանական վարժարանէն։ Ղարաքիլիսայէն կը մասնակցէին 20 զինուորականներ։

Արշաւը տեւեց 4 օր, օգոստոս 17էն 21։ Արշաւախումբերուն տրուած էր ... ...։

ՊԱՅՔԱՐԸ ՋԵՐՄԱԽՏԻՆ ԴԷՄ

Այս տարի Ղարաքիլիսայի շրջանին մէջ կը գործեն ջերմախտի 6 կայաններ Մոլլաղաղալ, Ջանֆիդա, Ջի-... գիւղերու կայանները դժբախտաբար չենք յաջողեր։ Տրամադրուած ... նները խմուած են եւ խարխուլ։ ... գական խորհուրդները եւ հաւաքական գիւղատնտեսութեանց վարչութիւնները ընթացք չեն տար առողջապահական տեսչութեան պահանջներուն։

Ջերմախտի դէմ պայքարի միամսեակը լաւ չկազմակերպուեցաւ այս շրջանին մէջ, այնպէս որ կարգ մը գիւղեր մինչեւ հիմա չեն ձեռնարկած ճահիճները ցամքեցնելու։ Միամսեակը այս շրջանին մէջ սկսաւ յուլիս 15ին եւ աւարտեցաւ օգոստոս 15ին։ Մինչեւ հիմա չորցուած է Գեչըլուի, Աշխարհի եւ Քեարիմարխի միջեւ ինկած 250 հեկտար տարածութեամբ ճահիճը, զոր սկսած էին ցամքեցնել 1933ին. Աշխարհի գիւղական խորհուրդը չտուաւ պահանջուած 40 բանուորը, այս պատճառով կարելի չեղաւ ամրացնել Սեւ ջուր վազող առուակին ափերը եւ շինել անհրաժեշտ կամուրջները։

Մարգարայի ենթաշրջանը ճահիճները ցամքեցնելու համար պէտք է տար 300 բանուոր, 120ը Խլըխլարէն, 120ը Մարգարայէն, 60ը Ջիբուխլիէն։ Սակայն ոչ մէկ գիւղ տրամադրեց պահանջուած բանուորները։ Նոյնը պէտք է ըսել Շահրիարի ենթաշրջանի գիւղերուն մասին, որոնք ճահիճները չորցնելու մասին մտածած անգամ չունին։

Առողջ սերունդ

Առողջ սերունդ մը կազմելու համար, դաստիարակչական աշխատանքին համընթաց առողջութիւն պարգեւելու նպատակով մանուկներուն, արեւներու ճամբարին, մանկական ապարինարաններու, մանկական գաղութներու, ճամբար-ապաքինարաններու կողքին հետզհետէ կը հիմնուին նաեւ մանկական հաւաքարաններ (Հայաստանի մէջ կ'անուանեն «մանկական հրապարակ»), ուր կը կեդրոնացուին հարիւրաւոր մանուկներ ամառնային ամիսներուն, դաստիարակելու համար անոնց միտքը եւ զօրացնելու համար անոնց մարմինը։

Մանկական հաւաքարաններու թիւը անընդհատ կ'աճի, կը բարձրանայ նաեւ անոնց որակը։ Այսպէս Հայաստանի զանազան շրջաններուն մէջ, սկսեալ Երեւանէն մինչեւ հեռաւոր գիւղերը, հիմնուած են 490 մանկական հաւաքարաններ, ուր կեդրոնացուած են 60,000 մանուկներ։ Երեւանի մէջ այս տարի հիմնուած են 69 մանկական հաւաքարաններ, (անցեալ տարի 57 էր), 2ը Թրքական եւ 2ը ռուսական։ Բացի մանկական գաղութները մեկնած 714 երախաներէ, այս մանկական հաւաքարանները յաճախած են 3805 հոգի։ Անկից զատ, Երեւանի Հանգստեան պարտէզին մէջ, երախաներու հանգիստը կազմակերպուած ձեւով անցընելու համար, կը կատարուին խաղեր եւ պրօտանքներ, որոնց կը մասնակցին ամէն օր 2000 հոգի։

Մանկական գաղութներ հաստատուած են Նորքի, Քանաքեռի, Սեւանի, Ստեփանաւանի, Ղարաքիլիսայի մէջ, որոնք կը համարուին մեր երկրին ամէնէն առողջարար վայրերը։ Ճամբար-ապաքինարաններ պատրաստած են նաեւ Աբովեան, Շահումեան եւ Նորքի վարժարանները, այսպէս հարիւրաւոր պատանիներու առիթ ընծայելով ամառը անցընելու բնութեան ծոցին, առողջարար եւ դաստիարակչական պայմաններու մէջ։

Սեպտեմբեր 1ին կը փակուին բոլոր մանկական հաւաքարանները։ Այս տարուան փորձը պէտք է օգտագործել՝ խուսափելու համար, գալ տարի, տեսնուած թերութիւններէն։

Ամէնէն ցաւոտ կէտն է վարիչներու հարցը։ Այս տարի մանկական հաւաքարանները չունէին պատրաստուած դաստիարակչուհիներ, մանաւանդ քաղաքին ծայրամասը հաստատուած հաւաքարաններուն մէջ։ Հաւաքարաններէն շատերն ալ յարմար տեղ չունէին։

Ամէնէն դրական կողմն այն էր, որ մանուկներու հաւաքարանները բոլորն ալ ունէին խաղալիք, գեղօրայք եւ տաք նախաճաշ։

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հողային գործավարութեան կից Հայաստանի գիւղատնտեսութ.ը ելեկտրական սարքաւորումով եւ հոսանքով օժտելու համար կազմուած մարմինը կը հաղորդէ թէ ներկայիս արագ թափով յառաջ կ'երթայ Մեղրիի եւ Շաքիի ջրաելեկտրակայաններու շինարարութիւնը։ Կը յուսացուի որ այս ելեկտրակայաններուն սարքաւորումը սկսի այս տարուան վերջերը եւ ամէնէն ուշ 1935 երկրորդ եռամսեակի ընթացքին յանձնուին շահագործման։ Մեղրիի ելեկտրակայանը պիտի սպասարկէ ամբողջ շրջանին, պիտի ապահովէ Ագարակի եւ Կարճեւանի հողերուն մեքենական ոռոգումը, պիտի սպասարկէ պահածոյի եւ մետաքսի արդիւնաբերութեան, ինչպէս նաեւ անասնապահութեան։ Շաքիի ելեկտրակայանը պիտի սպասարկէ Սիսիանի ամբողջ շրջանին, Բազար Չայի անասնապահական կայանին եւ շուրջը գտնուած կաթնատնտեսական կազմակերպութեանց։ Մեղրիի ելեկտրակայանին կարողութիւնը պիտի ըլլայ 1200 ձիու ուժ, Շաքիինը՝ 1800 ձիու ուժ։

Անկից զատ որոշուած է 1935ին նոր ելեկտրակայաններ հիմնել Թալինի մէջ՝ Ղըրըղլու գիւղին մօտ, Ալագեազին բխած աղբիւրներու ջուրով, 400 ձիու ուժով, Շամշադինի մէջ՝ ..., իսկ Աղստաֆա գետին վրայ՝ 600 ձիու ուժով, Քէշիշքէնդի մէջ՝ Ղայթուր գետին վրայ, 200 ձիու ուժով, իսկ Աղեաման գետին վրայ՝ 5000 ձիու ուժով, որ պիտի սպասարկէ Մարտունիի, Բասարգեչարի, Ն. Բայազիտի շրջաններուն։

Ասոնց զուգընթաց՝ պիտի շարունակուի Սարդարաբադի 3500 ձիու ուժով ջրաելեկտրակայանին շինութիւնը Սարդարաբադի ջրանցքին վրայ,— փոխարկիչները եւ այլ անհրաժեշտ սարքերը տրուած են արդէն։

Անկախ այս բոլորէն, Ձորագէսի հսկայ ջրաելեկտրակայանէն 22.000 վոլթ հոսանք պիտի տրուի Ստեփանաւանի, որով կարելի պիտի ըլլայ սպասարկել կարգ մը գիւղերու, ինչպէս Գեթրանի, Վարդաբլուրի, Զօրագիւղի։ Ելեկտրական շինարարութեան այս աշխատանքներուն հետ, միջոցներ ձեռք առնուած են լայն կերպով տարածելու համար ելեկտրական վառուցանք։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԳԻՏՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

Այս տարի ալ, նշանաւոր տեսաբաններ պարզուեցան Պոլսոյ Թուրք լեզուական համաժողովին մէջ։ Կարելի է մէկ բառով խտացնել ժողովին աշխատանքները,— «Մենք (Թուրքերը) ըրինք, մենք բերինք, մենք տուինք»։

Այսպէս, երրորդ նիստին մէջ Նաջիմ Հալըմ պէյ պարզեց թէ արաբերէն բազմաթիւ բառեր Թուրքերէնէն առնուած են, ինչ որ կը խոստովանին բուն իսկ արաբ հեղինակները։ Յայտնել յետոյ թէ հին յունարէնին եւ լատիներէնին մէջ ալ բազմաթիւ Թուրքերէն բառեր կան, դասախօսը եզրակացուց.

«Շատ գեղեցիկ բան է գիտնալ թէ արաբերէնը Թրքական արմատէն բուսած է եւ մեր լեզուին շնորհիւ սնուցուած։ Եթէ հպարտանանք՝ տեղին է։ Մենք քաղաքակրթութիւն տուած ենք աշխարհին, մենք լեզու տուած ենք աշխարհին։ Արաբները շատ մը արմատներ եւ բառեր ուղղակի առած են Թուրքերէնէն։ Երբեմն ալ առկնուվրայ ընելով առած եւ անճանաչ բազմաթիւ բառեր շինած են։ Արաբերէնը կեղծ լեզու մըն է»։

Դասախօսը այսպէս վերջացուց իր խօսքերը. «Մեր խորագոյն եւ հաւատով լեզուն, հակառակ աշխարհի լեզուներուն աղբիւրը ըլլալուն, դարերով չէ խորացած եւ երեսի վրայ թողուած է։ Երբ մեր լեզուն աշխարհի ամէնէն բարձր լեզուն դառնայ, այն ատեն միայն իրաւունք պիտի ունենանք հպարտանալու։ Եւ խորապէս համոզուած եմ թէ շատ մօտ ատենէն պիտի տեսնենք անիկա, Մեծ Ղեկավարին շնորհիւ»։

Էսկիշէհիրի երեսփոխան Եուսուֆ Զիա պէյ շատ ուշագրաւ ուսումնասիրութիւն մը կարդաց ուրալ-ալթայեան լեզուներուն եւ Թուրքերէնի յարաբերութեանց մասին։ Յայտնեց թէ այդ լեզուներուն մէջ կան կարգ մը բառեր որոնք բնաւ չեն նմանիր Թուրքերէնի։ Արդեօք անոնք Թուրքերէն են եւ յետո՞յ առած են, թէ ոչ ուրալ-ալթայեան լեզուներու սեփականութիւնն են։

Միւս կողմէ, դասախօսը օրինակներով հաստատեց թէ բազմաթիւ Թուրքերէն բառեր անցած են հնդեւրոպական եւ սեմական լեզուներու մէջ։

Եուսուֆ Զիա պէյ կարդաց դասախօսութիւն մը որով կը փաստէ թէ հնդեւրոպական լեզուները Թուրքերէնի ազդեցութիւնը կրած են, եւ հին յունարէնի եւ լատիներէնի մէջ բազմաթիւ Թրքական բառեր կան։

Ամէնէն վերջը, դասախօսը աւելցուց թէ լեզուական գործը երկու տարիէ ի վեր շատ զարգացած է եւ անպայման փայլուն յաղթանակով պիտի վերջանայ, քանի որ յառաջապահ գիծին վրայ կը գտնուի նոյն ինքն Գազի փաշան։

Չորրորդ նիստին մէջ, Պերլինի համալսարանի լեզուական ճիւղի դասախօսներէն փրոֆ. Րէշիտ Րահմէթի դասախօսութիւն մը կարդաց Ույկուր լեզուի մասին։ Երիտասարդ գիտնականը ըսաւ թէ Ույկուրը անկիւնաքար մը կը կազմէ Թուրք լեզուի զարգացման մէջ, որովհետեւ մայր լեզուի դերը կը կատարէ ներկայ Թուրքերէնին համար։

Դասախօսը մանրամասն բացատրութիւններ տուաւ Ույկուր քաղաքակրթութեան մասին, շեշտելով թէ ամէնէն աւելի կրօնական եւ բժշկական գործերով երեւան եկած է ան։ Յետոյ Ույկուրները առողջարանական կանոնաւոր գիտարաններ ունէին։

Թուրք լեզուն, ըսաւ Թուրք ազգին շատ տարիքոտ օրկանն մըն է։ Թէեւ հիմնականօրէն կարելի չէ ըսել թէ ինչպէս եղած է Թուրք ամենահին լեզուն, բայց կարելի է սա դրական արդիւնքը ճշդել.— Թուրք լեզուի պատմական շրջաններուն երթալու համար, պէտք է անցնիլ Ույկուր շրջանէն։

Գէորգ էֆ. (Կարապետեան) բեմ ելած էր։ Թուրք լեզուի հետազօտութեանց եւ Թուրք մշակոյթին հիացող այս անձը, անդրադառնալով Սայիտ Ալի պէյի այն պնդումին թէ հայերէնն ալ Թուրքերէնէն ծագած է, մանրամասնօրէն բացատրեց թէ հայերէնը 500 տարիէ ի վեր ձուլուած է Թրքական մշակոյթին եւ լեզուին մէջ։ Գազի փաշային ուղղուած ատենաւոր մըն ալ կարդաց։ Շատ զուարթ ձայնով մը բացատրեց այբուբենի մէջ իր գտած այն բառերը, որոնք Թուրքերէնէն առնուած են, եւ ամէն մարդ խնդացուց։

Օրինակ,— ըսաւ,— Արաբները առած են խաֆանաֆը, (աֆանաֆ, չոմին) եւ խաֆէնան րրած են։ Նոյնպէս, Արաբները առած են պամեա, աղա, չուվալ, խաթուն եւն. բառերը եւ փոխելով խեղաթիւրած են։ Գէորգ էֆ. խոր հրճուանքով կ'ըսէր. «Մեր փէնչերէն (պատուհան) փանջէր րրած են։ Արաբները, փիթաՏը՝ փօթաՏ, պանտուրան՝ կիտաիր, ելէկը (բաճկոն) մեր ելէկը, խարադը (անկողին) մեր խարադը, բոլորն ալ մերն են»։

Դասախօսը բանաստեղծութիւն մըն ալ կարդաց եւ ընդհանուր զուարթութեան եւ ծափերու մէջ վար իջաւ բեմէն։

Յետոյ բեմ բարձրացաւ սովետ գիտական ակադեմիայի անդամներէն փրոֆ. Մեշչանինով, իր դասախօսութիւնը կարդալու համար, Թուրքերէն չգիտնալով, ռուս գիտնականը Ֆրանսերէն նախաբանով մը ողջունեց Թուրք լեզուական համաժողովը, ըսելով թէ ան մեծապէս գրաւած է սովետ գիտական ակադեմիաներու ուշադրութիւնը։ Այս առթիւ ըսաւ թէ փրոֆ. Մառ իր մէկ գիրքին մէջ խօսած է Թուրք լեզուական համաժողովին ձեռք բերած գնահատելի արդիւնքներու մասին։

Ծովով ծափերով ընդունեց գիտնականին ողջոյնի խօսքերը։ Յետոյ Իպրահիմ Նէճմի պէյ կարդաց փրոֆ. Մեշչանինովի բէյլի Թուրքերէն թարգմանութիւնը։ Փրոֆէսէօրը որ օգնականն է հայազգի Մառի, բացատրեց Մառի լեզուական տեսութիւնը որուն համաձայն պէտք չէ նայիլ միայն ձեւերուն, այլ քննելու է նաեւ մասնաւորապէս ընկերային պայմանները։

ՄԱՄՈՒԼ

Ինչո՞ւ ծախու չենք տար

«Հայրենիք» գիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (2 օգոստ.).

— «Միայն մենք չէ որ հաշիւ կը պահանջենք այսպէս կոչուած Դուրեան Յանձնախումբէն։ Ռամկավարներու հետ «միացեալ ճակատ» կազմած համայնավարներն ալ մեզմէ ոչ նուազ վճռականութեամբ հաշիւ կը պահանջեն։

Համայնավարներու Նիւ Եօրքի հայատառ թերթը իր յուլիս 29ի խմբագրականին մէջ կ'ըսէ.

«Ամերիկահայ աշխատաւորութիւնը, որ ծանր ինքնազրկումներով գոհեց արեան քրտինքով ձեռք բերած իր սէնթերն ու տոլարները, շատ իրաւամբ կ'ուզէ գիտնալ թէ ո՞ւր ծախսուեցան այդ գումարները եւ ի՞նչպէս։

Եւ եթէ Դուրեան Յանձնախումբը կրնայ կարեւորութիւն չտալ մեր պահանջին՝ ըսելով թէ մենք չէինք որ իրեն դրամ տուինք, հետեւաբար պարտականութիւն մը չունի մեզի հաշիւ տալու (թէեւ հաշիւը մեզի չէ որ պէտք է տայ, այլ հայ հասարակութեան), անիկա չի կրնար նոյն վերաբերումը ցոյց տալ դէպի իրենց գործակից համայնավարները, որոնք դեռ. 24էն յետոյ Դուրեանի յանձնախումբի անդամներուն հետ մէկտեղ քաղաքէ քաղաք պտտեցան՝ ժողովուրդը գրգռելու եւ դրամ հաւաքելու համար։

Յատկանշական է լսել համայնավարներու թերթէն այժմ սա խօսքերը.

— «Մասնաւոր խմբակ մը, Ռամկավար ղեկավարներէ բաղկացած, ամերիկահայ աշխատաւորութիւնը դրաւ կատարուած իրողութեան առջեւ՝ հրապարակ զնելով Դուրեան յանձնախումբ կոչուած խրտուիլակը եւ հաւաքած ամբողջ դրամները կեդրոնացուց անոր տրամադրութեան տակ։ Մարմին մը, որուն բաղկացուցիչ անձերը մինչեւ այսօր ալ անծանօթ կը մնան ամերիկահայ ժողովուրդին»։

Ուրիշ խօսքով՝ Ռամկավարներու գործակից համայնավարներն անգամ կը գանգատին, որ Դուրեան յանձնախումբ կոչուածը մինչեւ այժմ մութի մէջ կը մնայ։

Երբ Ռամկավարներու ամէնէն գործօն զինակիցներն ալ կասկած կը յայտնեն Դուրեան յանձնախումբին մութին մէջ մնալու եւ հաշիւ տալէ խուսափելու մասին, հայ հասարակութիւնը ամենայն իրաւունք ունի ամենայն կասկածներու ենթարկելու այդ մարդոց գաղտնի «գործերը»։

Եթէ այդ գործերը օրինականութեան սահմանէն անցած չըլլային, ի՞նչ պատճառ պիտի ունենային Դուրեան յանձնախումբի մարդիկ հրապարակային հաշիւ չտալու եւ իրենց անունները իսկ գաղտնի պահելու։

Հետաքրքրական է որ համայնավարներու հայատառ թերթը, վճռականութեամբ պահանջելէ այդ հաշուետուութիւն պահանջելէ ետք, կը սպառնայ Դուրեան յանձնախումբին «աւելի որոշ խօսիլ» իր մասին, եթէ ան յամառի հաշիւ չտալ։

Դուրեան յանձնախումբը չի կրնար խուսափիլ հաշուետուութենէ։

Ամերիկահայ հասարակութիւնը կատարեալ իրաւունք ունի ամենայն վճռականութեամբ պահանջելու այդ հաշուետուութիւնը, որուն անհամբեր կը սպասէ ամէն հայ մարդ»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿՈՏՐԱԾ ՔԻԹՈՎ ՄԱՐԴԸ

Թարլայլն անկողնին վրայ խօսած ... իմ կարգին ես ալ խօսեցայ ու ... երկվայրկեանի մէջ կրցանք զայն ..., եւ իր ձայնը ...ներուն ... խեղդել։ Նոյն իսկ ժամանակ ... ունեցած նայելու ծե՞ր էր թէ երիտասարդ։ Ան շարունակ կը տապլտկէր իրեն հանդէպ եղանք շատ ..., գրեթէ չափէն աւելի մեղմ, ... սաւաններուն տակէն շատ ... ձայն մը իմացանք։

— Ներեցէք կեցէք, ըսաւ Թարլայլն, ... մարդուն, պիտի խեղ-... Ձայն ... ըլլալէ զերծ ... համար, երկուքս միասին, ... շարժումով մը գլուխը դուրս ... եւ թաշկինակով մը կապկը-... բերանը։ Առաջին անգամ տե-... իր դէմքը։

— Դուք թշուառական մըն էք, գա-... ծերունի մը, ըսաւ Թարլայլն ... Անմէտ Իզզէթ փաշան. Հայուն բո-... բանտերուն կը նմանէր եւ նոյն իսկ աւելին։ Գազան դէմք մը, որ մահ կը բուրէր։ Թաւ ու ճերմակ յօնքերուն տակ աչքերը զարհուրելի եւ կատաղի էին. վայրկեան մը իսկ չզղջացաւ մաքառելէ ... Կը խորհէի վերջին դարու, այն գեղեցիկ ծերունի Թուրք մարտիկին, Փլէվնայի հերոս Օսման փաշայի վրայ։

Այս ծերուկը միեւնոյն ցեղէն է, խորհրդա կ'ըսէի։ Չէինք գիտեր թէ Հայը արդէն ի՞նչ կ'ընէր. բայց Անմէտ Իզզէթ մեր հետ մաքառելով հանդերձ, դուրսի աղմուկին ականջ կուտար եւ այսպէս մեզ կ'ապացուցանէր թէ մենք միամիտ մեղսակիցներ էինք գործին մէջ։

×

Հաղթելով հրուած դարակի մը աղմուկը լսեցինք քովի սենեակէն։ Շատ թեթեւ աղմուկ մըն էր, որ սակայն ծեր մարդասպանին վրայ հուժկու ցնցում մը ազդեց։ Աչքերը մեր վրայ յառեց։ Իր կծկուած դիրուկ մարմինը յուսահատութեամբ վեր բարձրացուց։ Պզտիկ փորձած պահուն մատս խածաւ. այս խեղճ ծերունին Թուրքը բոլորովին կը խեղդուէր։ Զինքը խստօրէն յանդիմանեցի։

— Փոքրիկ Անայիսն է որ իր ծրարները կը պատրաստէ իր եղբօր հետ մեկնելու համար, ըսի իրեն։

Բայց այս ծերունի Թուրքը ոչ համակերպուեցաւ եւ ոչ ալ զղջում ունէր եւ մեզ պէտք եղաւ տակաւին մաքառիլ իրեն հետ, զինքը զսպելու համար։

Զարհուրելի դանդաղ է կէս ժամս վերջապէս Թարլայլն։

Եւ այդ միջոցին, դուրսը, փողը երկու անգամ պարնուեցաւ։ Բարեկամս էր այս կոչը։

— Հիմա ըսաւ Թարլայլն մարդուն որ կը փորձէր ոտքի ելլել, մենք ձեզ ազատ պիտի ձգենք։ Փոքրիկը մեկնեցաւ. շատ ուշ է այլ եւս աղմուկ հանելու համար։ Պարտք տեղը մի փորձէք. (ձեւի համար ատրճանակը ցոյց կուտար, առանց զայն գործածելու մտադրութեան)։ Դուք չէք հասկնար. մենք ձեր կեանքը փրկեցինք։ Այժմ առաջին յուզումը անցնելէ վերջ, կրնաք շնորհակալ ըլլալ երկու անչահախնդիր մարդոց, որոնք փրկեցին ձեզ Հայու մը վրէժխնդրութենէն։

Ազատ արձակեցինք զինքը։ Փաշան աղմուկ չհանեց։ Անշուշտ կը հասկնար թէ շատ ուշ էր այլ եւս։ Սակայն հետեւեալ այս քանի մը վայրկեաններուն մէջ, անգլիերէն լեզուի եւ բարոյականութեան մասին իր ունեցած ծանօթութիւնը Թուրքի մը համար, մեզի զարմանալի թուեցաւ։ Յետոյ մէկ ոստումով անկողնէն դուրս ցատկեց եւ մենք տեսանք վարդագոյն բրդէ փիժամայով ծիծաղելի արարած մը, որ սենեակէն դուրս խոյացաւ. զինքը նուաղած գտանք քովի սենեակը։ Դեռատի օրիորդի մը սենեակին մասին շատ քիչ ծանօթութիւն ունէի, բայց առաջին ակնարկով համոզուեցայ թէ ոչ մէկ դեռատի աղջիկ այս տեսակ սենեակով մը կրնար գոհանալ։ Անկողին չկար եւ շատ քիչ կարասի. պզտիկ բան մը միայն, դրամարկղի նմանող որ կը կրէր բռնութեան հետքեր։

×

Այն ատեն ծերունին խուլ մը սկսաւ ... եւ մենք սիրտ չունեցանք արգիլելու։ Աղաղակներ բարձրացնելով վերադարձաւ իր սենեակը եւ մենք իրեն հետեւեցանք. ստիպուած էինք ընդունիլ թէ ինչ որ կ'ըսէր մեր մասին ճշմարիտ էր։

— Ուրեմն դուք Անմէտ Իզզէթ փաշան չէ՞ք, հարցուցի։ Սակայն ան ուժաթափ եղաւ եւ անկողնին եզերքը նստաւ։

— Անունս Վակասաֆ է, ըսաւ տկար ձայնով եւ Անգլիոյ մէջ Հռոմէական դրամներու ամենագեղեցիկ հաւաքածոն ունիմ։ Կամ աւելի ճիշդը ունէի։ Հիմա, գուշակս Մայքըլ Վակասաֆն է որ ունի զայն, շնորհիւ ձեր երկուքին, տխմարներ։

Թարլայլն դէպի պատուհանը ուղղուեցաւ։ Հետեւեցայ իրեն։ Վարը փողոցը ակնարկ մը նետեցինք, բայց մարդ չկար։ Կարելի չէր որ լուսամուտ բաց ... Կրկին վերադարձանք պարոն Վակասաֆի քով, որ անկողնին եզերքը նստած կը մնար։

— Ջախջախեց կը ցաւիք, կմկմացի։

Սակայն ան կարծես մեզ չէր լսեր։ Ճորճ Թարլայլն գեղեցիկ հասակի տէր երիտասարդ մըն էր համարուի սովորաբար եւ ամէնք զայն գեղեցիկ մարդ կը նկատէին, բայց ներկայիս, կարելի է ըսել, որ ուրուականներ տեսած էին անոր, ճաշէ մը յետոյ որ ամբողջապէս բաղկացած էր ճարպոտ խաւարի խառնուրդէ մը։

Գ. Վակասաֆ գրեթէ ինքնիրեն կը զառանցէր

— Երկու տարի առաջ երբ զինքը վտարեցի տունէս, երդուեց ըսաւ որ պիտի գողնար դրամներս եւ հիմա, կատարեց։ Գիտէի որ իր խօսքը պիտի յարգէր. սատանայ մըն է. լաւ գիտէր նաեւ, թէ ինչ որ ալ պատահի, գուշակս իբր գող պիտի չհետապնդէի. իմ գեղեցի՜կ հռոմէական դրամներս ... ու Գ. Վակասաֆ կուլար։

ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

(6)

ԹՈՒՐՔԲԵԼՈՒԲՈՒՍ առեւտրական նոր համաձայնութիւն մը ստորագրուեցաւ Էնկիւրիի մէջ։ Նոր համաձայնութիւնը հինին սկզբունքներուն վրայ կազմուած եւ պայմանաժամը մինչեւ 1935 յունուար 1 է. ցանկերը աւելի ընդարձակ են։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ մէկ տարուան համար, անձնագիրի տեղ, գաղթականի թուղթեր պիտի տրուին որոնք անձնագրի ուժ պիտի ունենան։

բնակարանի վիճակը: Միայն Գերմանիան չէ որ կը հալածէ Հրեաները: Կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ միլիոնաւոր Հրեաներ արտօնուած չեն իբրեւ օրինաւոր քաղաքացիներ ապրելու: Աւելի քան երեք միլիոն Հրեաներ Լեհաստանի եւ յարակից երկիրներու մէջ՝ իրաւունք չունին վայելելու Վերսայլի դաշնագրով երաշխաւորուած փոքրամասնութեան իրաւունքները: Անոնք զրկուած են աշխատելու իրաւունքէն եւ հետեւաբար թշուառութեան մատնուած»:

47 հոգի դատի տակ Պէյրութի դէպքին առթիւ

Շաբաթ օր Պէյրութի «Ազդակ»էն առնելով (18 օգոստ.) գրած էինք թէ Պէյրութի Գարանթինա թաղին մէջ, համայնավարները ծովափէն վերադարձող քանի մը Դաշնակցականներու վրայ յարձակելով, սպաննած են վեց տարեկան տղայ մը:

Այս առթիւ արաբական թերթ մը կը գրէ (21 օգոստ.) .—

Գարանթինայի մէջ, հայ կուսակցութեանց միջեւ պատահած ծանր դէպքը շատ գէշ տպաւորութիւն մը թողած է ժողովուրդին վրայ, որովհետեւ կը կարծուէր որ այլեւս վերջացած են այդ հակառակութիւններն ու թշնամութիւնները:

Հարցաքննիչ դատաւորը Գ. Ֆիլիփ Գուլոս երկու օրէ ի վեր կը շարունակէ իր հարցաքննութիւնները 12 վիրաւորեալներու մօտ եւ ձերբակալման հրամանագիր արձակած է 47 անձերու համար երկու կողմէն: Նկատի առնելով որ այս ծանր ու արիւնալի դէպքը առաջինը չէ եւ ոչ ալ վերջինը պիտի ըլլայ, մարզպանութիւնը թելադրած է որ դատը փոխանցուի Զինուորական Ատեան:

Ոստիկանութիւնը լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի եւ միջոցներ ձեռք առած է, հայկական թաղերու մէջ խաղաղութիւնը պահելու համար:

Նեղոսը զետը պիտի յորդի

Գահիրէէն կը հեռագրեն թէ լուրջ վտանգներ կը սպառնան, Նեղոսի յորդումը, որ անսովոր չափերու հասած է: Կառավարութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է, կանխելու համար հաւանական աղէտ մը: 150,000 ոսկիի վարկ մը քուէարկուած է եւ 200,000 հոգի չարժման մէջ դրուած են գետեզերեայ գիւղերու մէջ, թումբերն ու ամբարտակները զօրացնելու համար: Ընդհատուած է հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան պաշտօնեաներուն արձակուրդը, իսկ ռազմական պաշտօնատուն ճարտարապետները բաժնուած են վտանգաւոր շրջաններուն մէջ: Մասնաւորապէս բարձրացած են Կապոյտ Նեղոսի ջուրերը: Եթէ թումբերը չդիմանան, հունձքերը պիտի ոչնչանան:

Թշուառութիւն Մ. Նահանգներու մէջ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ քաղաքին բնակիչներէն չորսէն մէկը գործազրկութեան նպաստ կը ստանայ: Վախ կայ որ նպաստընկալ բնակիչներու թիւը 4–500,000 բարձրանայ, տարին չվերջացած: Այդ պարագային, երկու միլիոն մարդ աւելի պիտի արժանանայ նպաստի մտածումին: Քաղաքը օրական 550,684 տոլար կը ծախսէ նպաստի համար: Քաղաքապետը կը խորհի թեթեւ տուրք մը հաստատել առեւտրական խանութներու վրայ, բայց վաճառականները կը մերժեն ընդունիլ:

Միւս կողմէ, ծովային նախարարութիւնը . . . . ապրիլ 20ի փոխարէն 24 նոր մարտանաւեր շինել 1935ին…

ՍՈՖԻԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ ձերբակալուած են նախորդ վարչապետ Մալինով, նախկին նախարար Սմիլով եւ փրոֆ. Կանեվ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ ՇՐՋԱՆԸ (ՀԵԾԵԼԱՆԻՒՈՎ ՇՐՋԱՆԸ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ)

Մրցումը երթալով աւելի հետաքրքրական կը դառնայ, քանի որ վախճանը մօտ է: Երկուշաբթի օր տեղի ունեցաւ Տավօզ – Լուցէրն հանգրուանին մրցումը: Այս հանգրուանին ամբողջ լեռներուն գագաթը բարձրանալու առաջնութիւնը շահեցան գրեթէ խաղացիներ՝ Գամուցօ եւ Մէալլի: Միւս հեծելանուորդները՝ Ադամ, Էկլի, Պիւս, Թիէրպախ, Ճէհէր եւ Տինկիէվ կուցան առաջիններէն երեք վայրկեան 45 երկվ. վերջ: Բայց որաշեալ հանգրուանին (Լուցէրն) 20 քիլոմէթր մնացած կը հետապնդեն եւ մենմահէտը հասնելով «ափրինու»ի մէջ զուիցերիացի Փոլ Էկլի առաջին կը հանդիսանայ:

Ընդհանուր դասաւորման գլուխը կը գտնուի գերմանացի Ճէհէր, 20 ժամ 54 վայրկ. 1 երկվ., երկրորդ՝ Փոլ Էկլի 20 ժամ, 56 վայրկ., 26 երկվայրկ., երրորդ՝ Գամուցօ 21 ժամ, 1 վայրկ. 21 երկվ., այնպէս որ այս երեքին մէջ է որ կը ծածանի յաղթութեան դրօշը: Իսկ լեռները մագլցելու մէջ դասաւորման գլուխը կը գտնուին Ճէհէր՝ ունենալ 21 կէտ, Գամուցօ՝ 20 կէտ:

Մրցումը լրանալու դեռ չորս հանգրուան կայ, այնպէս որ գրեթէ ամբողջովին լեռնային է:

⁂ Քօբսիքայի (Նափոլէոնի հայրենիքը) շրջանին մէջ, որ կը կատարուի կիրակի օրուընէ ի վեր, երկու հանգրուանն ալ շահած է Փուփօ անուն հեծելանուորդ մը:

Հ. Ս.

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՅԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի, ժամը 8.30ին 32, Ավինիւ տէ Կոպլէնի սրճարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻՆՍԻ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Պէգոնի հաւաքավայրը:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8-30ին 18, Քուր Լաֆայէթի սրճարանին սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՎԷՄ»ի

[illegible]

[illegible] Յ. Զաւրեան, «Ազգային դաւաճանութիւնը» — Զօր. [illegible] Հրապարակութիւնը եւ փաստաթուղթերը — [illegible] Սամսոն, «Հայաստանի [illegible] Պատմութեան» — Փրոֆ. Զ. Աւալով [illegible] — ՍԱԼՄԱՍԹ (Ա. Քոչարեան, Վ. Դարբինեան, Գրօֆ. Գալյաեան եւ [illegible] Մշակոյթ (Գ. Եղիկեան, Վ. Մինախորեան [illegible] — Գրախօսական.— Յաւելուած, Վ. Եանաշ [illegible]

Կը խնդրուի բաժանորդներէն եւ գործակալներէն շուտով փակել հաշիւները.

[illegible]

S. VRATZIAN
13, Rue des Platanes Cité Jardins. Plessis – Robinson (Seine), France:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ 23

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ…

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԵՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Ալֆրէտ Ճէքինն ալ կը ճանչնա՞ր զայն, հարցուց Ուօմբրզլի

— Այո՛, գեղարանին հետ կապ ունեցող ամէն անձ ծանօթ էր անոր… Գրէյմօր Ամերիկացիին նայեցաւ կարծես հարցնելու համար թէ ա՞ն ինչ կ'ուզէր:

— Երբ Ալֆրէտ Ճէքին ձեզի եկաւ, Միլին մասին հարցուց մասնաւորաբար, այնպէս չէ՞, ըսաւ Գ. Եուսըրս

— Մասնաւորաբար՝ այն իմաստով որ միայն անոր մասին հարցուց բան, պատասխանեց գեղագործ. տեղեկութիւններ եւ հասցէն ուզեց, բայց, անշուշտ չունէի, ոչ մէկը, ոչ միւսը…

— Ըսա՞ւ թէ ինչու տեղեկութիւն կ'ուզէր…

— Ո՛չ. ու երբ ժխտական պատասխան տուի, ա՛լ բերանը չի բացաւ…

— Հետեւաբար դուք այդ աղջկան մասին բան չէ՞ք գիտեր…

— Հիմա՝ ո՛չ. տասնըմէկ տարի առաջ՝ գործը ձգելէն եւք, այլ եւս իր մասին չի լսեցի. յանկարծ գործէն հեռացաւ, ինչո՞ւ համար՝ ես ալ չեմ գիտեր.

Ուօմբրզլի ոտքի ելաւ ու վերարկուն հագնելով՝ մեկնելու պատրաստուելով

— Դատի մը առջեւ կեցած ենք, րսաւ դիտէլի որ այս մարդը տեղեկութիւն չպիտի ունենար: Բայց Ամերիկացին դեռ նստած էր:

— Ինչո՞ւ չէ, Գ. Գրէյմօրը կրնայ տակաւին բաներ մը ըսել, դիտել տալով: Այս գիշեր գինքը անհանգիստ չպիտի ընեմ. միայն փոքր ծառայութիւն մը պիտի խնդրեմ. կասկած չունիմ որ եթէ ձանձրոյթը առնէք, պիտի կարենաք յայտնել թէ Միլի Ֆլօմբրը ձեր մօտ աշխատած ատենը՝ ուր կը բնակէր…

— Տասնըմէկ տարի առաջ, յարեց … արիկանը. հարիւր տարի ըրած է, [illegible] մէջ…

Ամերիկացին խնդաց ու մարդուն [illegible]

Այ., կարծեմ կրնամ, ըսաւ գեղագործը յանկարծ.' խանութին հին [illegible] բերին ու թուղթերը տակնուվրայ հան եմ. գիշերը կը փնտռեմ. կարծեմ իր հասցէն այնտեղ ըլլալու է… Ո՞ւր կը մնաք . . ., յուէ, դանեկուս պէս կէս գիշերուան թղթատարով կ'ուղարկեմ

Երբ գեղարանէն դուրս ելան՝ Ամերիկացին սաստիկանին թեւէն բռնելով, ըսաւ.

— Ասիկա աղէկ եղաւ, հասցէն գտանք…

— Ի՞նչ օգուտ կայ, տասնըմէկ՞կ տարի…

— Վազ տուող կանուխ պանդոկներ, թերեւս Գրէյմօրէն լուր ունենամ.

Արդարեւ յաջորդ առաւօտ տակաւին արթնցած չէր երբ գեղագործին նամակը հասաւ. պահարանին մէջ, թերթ մը թուղթի վրայ մատիտով գրուած էր հետեւեալ հասցէն —

c/o Տիկին Շէփարտ, 93 Սէյնթ Մէրի Սթրիթ.

ԳԼՈՒԽ 14ՐԴ
ՀԻՏՔԵՐ

Ուօմբրզլի Ամերիկացիին քով գտնուող երբ այս վերջինը պանդոկին թէյարանը՝ հանգարտ անկիւն մը նստած՝ նախաճաշ կ'ընէր:

Ատաղձ . . . . ըսաւ Լուսարդը՝ թուղթին կտորը ուրախութեամբ անոր ցոյց տալով.-ահա մեր երկրորդ քայլն է, ուրեմն կ'արժէ եղեր գեղագործը տեսնել, այնպէս չէ՞…

Ուօմբրզլի աթոռ մը վերցուց եւ սեղանին նստեցաւ

— Առով ի՞նչ կրնաք ընել, հարցուց կէս հեգնանքով, կէս կասկածելով իր տանտիրուհիին հասցէն է պարզապէս եւ տասնըմէկ տարի առաջուան կամ կինը մեռած է եւ կամ աղջիկը մեկնած … շա՛տ դժուար գործ, չէք կրնար գտնել… եթէ նոյն իսկ գտնէք ինչ տեղեկութիւններ կը կարծէք որ ունենայ անոր մասին…շատ հաւանաբար, տարիներէ ի վեր հանգիպած չէ անոր Լօնտոնի տանտիրուհինե–րը շատ ալ չեն հետաքրքրուիր՝ եկող–գացող վարձակալներով…

Ամերիկացին ուսը մը սուրճ խմեց. մտածկոտ էր. այնպէս թուեցաւ տանտիկանին որ անհետ իր գիտցածութիւններուն մասին չէր որ կը մտածէր:

— Ո՞ւր է Սէյնթ Մէրի Սթրիթը, հարցուց վերջապէս. քանի՞ վայրկեան հեռու է…

— Փէտինկթընի կողմերն է. ստորերկրեայ երկաթուղիով քանի մը րոպէ հազիւ կը տեւէ ….

— Զարժե՞ր մէկ, երկու վայրկեան զոհել երթալ հասկնալու համար թէ Տիկին Շէփարտը այնտե՞ղ կը բնակի այժմ. եթէ կը բնակի իրեն կը հարցնենք Միլին մասին. կ'արժէ՛ խակապէս. այդ ատենէն ժամանակի խընայողութիւն ընելու պէտք չունինք.

— Քանի որ անպատճառ երթալ կ'ուզէք, ես ալ միասին կուգամ, համաձայնեցաւ ոստիկանը. բայց կ'ուզեմ հասկնալ թէ ինչո՞ւ այդքան կը հետաքրքրուիք Միլի Ֆլօմբրով. ի՞նչ կարծիք ունիք

— Հետեւեալը — Ալֆրէտ Ճէքին կ'ուզէր անպայման տեղեկութիւն ստանալ անոր մասին. եթէ չէր հետաքրքրուէր, ինչո՞ւ Գրէյմօրին հարցուց. անշուշտ բազմաթիւ ուրիշ բարեկամներ ալ ունէր որոնց մասին կրնար հարցուփորձ ընել. բայց չըրաւ, ինչո՞ւ…

Ուօմբրզլի գլուխը խոթեց սկսաւ խորհիլ թէ Ամերիկացին կասկ իր ակնարկ խորամանկութեան, կանուխ բան մը . . . . վրայ ու կը վստահէր իր նախագուշակութիւններուն

— Ձեւ հասկնա՞ք, ըսաւ. . . թերահաւատ ժպիտով մը. երբ առաջին անգամ իմացայ թէ տեղեկութիւն հարցուցեր է անոր մասին, ըսաւ . . . րեւորութիւն չտուի, որովհետեւ . . . պէս խորհեցայ — նոր վերադարձի մը ի էր երկար բացակայութենէ մը . . . եւ բնականաբար տեղեկութիւն պիտի ուզէր գեղարանին հին . . . ուած անձերուն մասին. հայրը ն . . . ուած էր, Գրէյմօրը այնտեղ էր . . . առաջ եւ միակ անձը զոր կը . . . Միլին էր… կարելի է անոր ուրիշ . . . րած էր քիչ մը՝ հին առեններ

Ամերիկացին հուշա ու կուս . . . դաց:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER AGOPIAN
17, Rue Dameame, PARIS

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70

Métro: TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Ֆրանսա, Բելճիքա, Զուիցերիա, Իտալիա	250	130	—
Ամերիկա	200	100	—
Այլ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
30
ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI
30 Aout
1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2586

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՄԱՍԱՄԲ ՆԱՐԻՆ

— Շ.Շ.

Ներգաղթը պետական գո՞րծ է թէ ոչ։

Կարելի՞ է բնակարան շինել հանգանակութեամբ, գանձանակ պտըտցնելով տունէ տուն։

Ներելի՞ է կուսակցական սակարկութեան վերածել Հայրենիքի վերաշինութեան գործը, ստեղծելով Հրէի եւ Հեթանոսի խտրութիւն։

Եւ այսպիսի բազմաթիւ հարցեր տարիներէ ի վեր կը զբաղեցնեն գաղութային մամուլը։ Անշուշտ մէկ մտահոգութեամբ,— թշնամութի՞ն սերմանել մեր մինուճար հայրենիքին դէմ…

Ձեր ուշադրութեան յանձնենք երկու պարագաներ, եւ դուք կ'ունենաք մեր թշնամութեան չարիքներն ու միւսներու բարեկամութեան բարիքները։

Գիտէք որ բնակարաններու շինութեան համար, Կեդր. Յանձնաժողով մը կազմուեցաւ անցեալ տարի, յուլիսին, եւ ընդարձակ հաշիւ հրատարակուեցաւ։

Ասոր ժողովներ սարքուեցան թաղէ թաղ եւ քաղաքէ քաղաք, շրջիկ ճառախօսներով եւ ժողովրդային ատեաններով։

Արդիւնքը։ — Մինչ տակաւին ունեցանք պարբերաբար հրատարակուող հանգանակութեան ընդհ. գումարը,— 90-100,000 ֆր.։ (Համաձայն «բարեկամ» թերթերու տուած ցուցակներուն)։

Ասոր դէմ՝ աւելի մանրամասն — եւ դիրճախօ՞ս — հաշիւ մը, հրատարակուած Փարիզի ամենավերջ օրերուն մէջ (28 օգոստ.)։

Ներգաղթի Ֆոնտի Կեդր. Յանձնաժողովին քարտուղարն է որ կը պատմէ.

— «Մարդ. հանգանակուած ընդհանուր գումարը մօտ 150,000 ֆր. է, որուն 25,000 ֆր.ը փարիզեան շրջանի հանգանակիչ յանձնախումբերու գործունէութեան արդիւնքն է, 40,000ը գաւառի, 65,000ը անհատական նուիրատուութենէ գոյացած, իսկ մնացեալ 15,000ը արտասահմանէն՝ Պուէնոս Այրէս, Սէն Փաւլօ, Մեքսիկա, Հռոմ եւ Լոնտոն»։

Այդ նամակէն կ'իմանանք թէ ցարդ կարելի չէ եղած Կեդր. Յանձնաժողով մը կազմել Մ. Նահանգներուն մէջ։

Իսկ մենք ուրիշ բան մըն ալ գիտենք։

Ամերիկան ունէր իր Ներգաղթի Յանձնախումբը, որ ամիսներով լռութիւն պահելէ յետոյ, վերջապէս հրատարակեց իր հաշիւ եւ մարդիկ ապշութեամբ իմացան հետեւեալ իրողութիւնը։

1932 մարտէն մինչեւ 1934 մարտ, երկու տարուան ընթացքին հանգանակուած է 6063 տոլար։ Այս գումարէն Հայաստան ղրկուած է միայն 2930 տոլար, իսկ դրամատան մէջ կը մնայ 310 տոլար։

Այս առթիւ, մինչ Յանձնախումբը ձախողման պատճառը կը փորձէր տնտեսական տագնապին եւ զարմնդ հասարակութեան թշնամական վերաբերմունքին, Ամերիկայի ամենավերջ պաշտօնաթերթը բան պատասխանատուութիւնը կը բեռնէր Հօկին վրայ, «որուն փորձերը Հայաստանի օգնելու պատրուակին տակ, ամէն ազգային ձեռնարկ կը ծառայեցնեն համայնավարական քարոզչութեան»։ (Պայքար, 1 Մայիս 1934)։

Միջանկեալ՝ Թաւարանական հաշիւ մը որ միեւնոյն ատեն… փիլիսոփայական է։

Մ. Նահանգներուն մէջ Ներգաղթի Յանձնախումբը՝ իր զարմանալի թեւերով եւ օժանդակներով, երկու տարուան մէջ կը հաւաքէ միայն 6063 տոլար (որուն 2930 միայն կ'երթայ Հայաստան)։

Ամերիկահայ Կ. Խաչը (այն որ կը հռչակուի իբրեւ դաշնակցական), 1933 յուլիսէն 1934 յուլիս կը հաւաքէ 13,432 տոլար։ Այսինքն՝ աւելի քան կրկինը։

Չմոռնանք որ Կ. Խաչը մտաւորապէս նոյնքան ալ հաւաքած է 1932-33 շրջանին,— ուրեմն աւելի քան քառապատիկ։ Եւ այս՝ նախատակ զգալի թշնամութեան մը, որ այս տարի անցաւ ամէն չափ ու սահման, իբրեւ հետեւանք Նիւ Եորքի դէպքին։

Կ. Խաչին այս 13,432 տոլարը անգլական դրամի վերածելով (15էն), կ'ունենանք 201,480 Ֆրանք։ Այս գումարն ալ բաղդատեցէք Ներգաղթի Ֆոնտի Կեդր. Յանձնաժողովին հանգանակութեան հետ։

Ուրեմն, կատարեալ թշնամութեան յանգած է ներգաղթի հանգանակութիւնը, այսուհանդերձ եւ ամէն տեղ։

Այս կացութեան առջեւ, անշուշտ կը սպասէիք որ արտակարգ միջոցներ խորհէին Հայաստանի անկաշառ բարեկամները։

Երեւանի ուզածը «փառաբանական չօգ նուէր» չէ, այլ … «արդիւնք»։

Արդ, ուրկէ՞ ճարեն «արդիւնք»ը։ Մէկ տարի քրտնեցան, եւ գումարը մէջտեղն է, մեծ մասով՝ աշխատաւորներէ հաւաքուած։ Մէկ տարի ալ տքան, դժուար թէ կրկնապատկուի։ Թող ըլլայ կէս միլիոն Ֆրանք։ Մէկ բնակարանը հազար տոլար հաշուելով, քանի՛ տուն կրնաք շինել կէս միլիոն ֆրանքով…

Մի՛ յուսահատիք։ Ամերիկայի ամենավերջ պաշտօնաթերթը գտեր է մոգական բանալին.

— «Մեր բաղձանքն է որ ներգաղթի ձեռնարկն ալ ազատուի պատատուածանի օգնութեամբ բնակարաններ շինելու պայմանէն։ Կատու մը՝ որ Հայաստանի կառավարութիւնը մեղաց Նուպարաշէնի լրացման համար չպայանելու Բարեգործականի խոստացած գումարին. լաւ կ'ըլլայ որ տեղ բանէ Հայաստանի վարիչներու ծրագրին մէջ։ Քանի որ միլիոններ կը ծախսուին հայրենիքի տնտեսական եւ մշակութային զարգացման համար, ինչո՞ւ ներգաղթն ալ մաս չկազմէ վերաշինութեան ծրագրին եւ չօգտուի անոր համար բացուած պետական պիւտճէէն»։ («Պայքար», 9 օգոստոս)։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Կազարգել դիմակի գործարան՝ Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն.— Էնկիւրիի մէջ պիտի շինուի գործարան մը որ պիտի կրնայ տարին միջին հաշուով 100,000 կազարգել դիմակ արտադրել։

Ճափոն խզեց Ուաշինկթընի պայմանագիրը

Ճափոնական կառավարութիւնը օգոստոս 28ին խզեց Ուաշինկթընի պայմանագիրը, որ ստորագրուած էր 1921ին, Մ. Նահանգներուն, Անգլիոյ եւ Ճափոնի կողմէ եւ որ կը ճշդէր իւրաքանչիւրին ծովային ուժի համեմատութիւնը։։ Ճափոն երկար ատենէ ի վեր կը գանգատէր թէ հաստատուած համեմատութիւնը 5-5-3 (կարգով՝ Անգլիա, Մ. Նահանգներ եւ Ճափոն) երբեք չի համապատասխաներ իր պահանջներուն եւ արժանապատուութեան։ Այս խնդիրը պիտի քննուի 1935ին, նաւային խորհրդաժողովին մէջ, բայց Ճափոն չուզեր սպասել մինչեւ այդ օրը, եւ այժմէն կը պահանջէ հետեւեալ համեմատութիւնը.— 5 – 5 – 4.39։ Խզելով Ուաշինկթընի դաշնագիրը, Ճափոն բսել կ'ուզէ թէ իր գլխուն նարը պիտի նայի եւ նոր մարտանաւեր պիտի շինէ առանց սպասելու խորհրդաժողովին։ Իր գլխաւոր պատճառաբանութիւնն այն է թէ Ռուսիոյ հետ պատերազմը կրնայ պայթիլ որ եւ է ատեն, հետեւաբար ինք պէտք ունի ոչ միայն բաւարար ծովային ուժի՝ չափուելու համար խորհրդային տորմիղին հետ, այլեւ օրբամաղրիկի մարտանաւերու՝ պաշտպանելու համար Չինաստանի ծովեզերքը։ Ճափոնի երկրորդ մտահոգութիւնը կը կազմէ Մ. Նահանգներու նաւային ծրագիրը, որ կը տրամադրէ բազմաթիւ նոր մարտանաւեր շինել։

ԳԱՂՏՆԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԵՒ

«Լը Լիպէռթէ» ամէն պատասխանատուութիւն առանձնելով կը յայտարարէ թէ գաղտնի դաշնագիր մը կնքուած է Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ միջեւ, հինգ զինուորական – հողային յօդուածներով եւ շարք մը առեւտրական համաձայնութիւններով։ Այս վերջին կարգադրութեամբ, Լեհաստան հում նիւթեր պիտի հայթայթէ Գերմանիոյ, նոյն իսկ պատերազմի ատեն, փոխարէն ստանալով գործուած ապրանքներ եւ մասնաւորապէս քիմիական նիւթեր։

Բուն քաղաքական – զինուորական դաշնագրին գլխաւոր նպատակն է ապահովել Լեհաստանի չէզոքութիւնը, երբ Գերմանիա պատերազմի բռնուի երրորդ պետութեան մը հետ։ «Լիպէռթէ»ի հաղորդած տեղեկութեանց համաձայն, դաշնագիրը կը պարունակէ հետեւեալ տրամադրութիւնները.—

1.— Գերմանիա կ'ընդունի թէ Լեհաստանի համար կենսական անհրաժեշտութիւն է ելք մը ունենալ Պալթիկ ծովուն վրայ։ 2.— Գերմանիա կը թելադրէ որ Լեհաստան փորձէ խաղաղ միջոցներով քաղաքական միութիւն մը հաստատել Լիթուանիոյ հետ։ Այդ պարագային Գերմանիա պիտի հրաժարի իր բոլոր պահանջներէն՝ Մէմէլի նաւահանգստին վրայ։ 3. Եթէ զինուորական ընդհարում մը ծագի Լեհաստանի եւ Լիթուանիոյ միջեւ, Գերմանիա մասնաւոր պահանջներ չպիտի դնէ։ 4.— Խաղաղ միջոցներով ցանկալի նպատակին հասնելու համար, Գերմանիա կը հաւանի իր ամբողջ կարողութեամբ քաղաքական եւ դիւանագիտական աջակցութիւն ընծայել Լեհաստանի։ 5.— Երբ Լեհաստանի եւ Լիթուանիոյ քաղաքական միութիւնը իրականանայ այս կամ այն ձեւով, Լեհաստան ի նպաստ Գերմանիոյ պիտի հրաժարի Տանցիկի նըրանցքէն եւ Կոնիցա քաղաքէն եւ չպիտի հակառակի որ Տանցիկի ազատ քաղաքը Գերմանիոյ վերադարձուի։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԴԷՊՔԻՆ ՇԱԼՔԵՐԸ

«Յուսաբեր»ի Բէյթակէթը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Պէյրութի Քարանթինա թաղի դէպքի մասին, ուր մեր տարեկան տղայ մը սպաննուած էր.—

Ատենէ մը իվեր Քարանթինայի հայութիւնը ուղղակի անշնչելի մթնոլորտի մէջ կ'ապրի. ամէն օր կռիւ, հայհոյանք, ծեծ։ Որքան ալ տարօրինակ թուի՝ ասոր շարժառիթը Նիւ Եորքի դատավճիռն է, որ դառնութեամբ ու վշտով համակեց մեր ընկերները եւ մարդկային ու Հայու զգացում ունեցող բոլոր տարրերը, եւ ուրախութեամբ ու հրճուանքով լեցուց բոլոր հայանուն բափփըփուքներու պիղծ սիրտերը։

Անցեալ Շաբաթ, «խնճոյքի» եւ օղիի սիրահարները դարձեալ փորձեցին անդորրութիւնը խանգարել ատրճանակ կրակելով։ Բայց մեր ընկերները անմիջապէս հաւաքուեցան, կարգապահ զինուորներու նման, ու ստահակները խոյս տուին։ Նոյնը կրկնուեցաւ կիրակի եւ երկուշաբթի գիշերները։ Երեքշաբթի գիշեր անոնցմէ մէկը զինաթափուեցաւ, իսկ մէկ ուրիշն ալ բանտուեցաւ, բայց նորէն ազատ ձգուեցաւ, առանց պատիժ մը իսկ ունենալու։

Բայց ահա Չորեքշաբթի երեկոյեան, սովորական ժամէն շատ կանուխ, այդ սրիկաները, օգտուելով անկէ, որ մեր ընկերներէն շատեր տակաւին գործէ չէին վերադարձած, ատրճանակներով, դաշոյններով եւ գաւազաններով զինուած՝ կը յարձակին մեր փոքրաթիւ ընկերներու վրայ։ Աննկարագրելի խուճապ մը ծայր կու տայ ժողովուրդի մէջ, ճիչ, վայնասուն, ատրճանակներու զարկեր. Քարանթինայի հրապարակը քանի մը վայրկեան կատարեալ ռազմադաշտ կը դառնայ. ու հայ արիւնը կը հոսի… Արդի՞ւնքը. երկուտեք տասնեակ մը ծանր ու թեթեւ վիրաւոր եւ 8-9 տարեկան տղեկ մը սպաննուած, որուն միակ մեղքը այն է, որ իր մեծ եղբայրը Դաշնակցական է…

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՅԱԿՈԲ ՔՈՉԱՐԵԱՆ

Փարիզի մէջ կա՞յ մէկը որ ճանչցած չըլլայ այս չափազանց համեստ եւ սակաւախօս մարդուն։ Մանաւանդ ընկերական–ազգային շրջանակի մէջ։

Տարիներով Հ. Հ. պատուիրակութեան մէջ ծառայելէ յետոյ, առտու մը գնաց Հայաստան, եւ մտաւ պետական Կ. Խաչի վարչութեան մէջ, իբրեւ քարտուղար։ (Քարտուղարութիւնը իր բնական կոչումն էր, ամէն տեղ եւ ամէն ապարէզի մէջ)։

Անցեալ տարի, «Խ. Հայաստան» երկտողով մը կը հաղորդէր Յակոբ Քոչարեանի մահը (1933 յունիս 3)։

Ինչպէս իր կեանքը, իր մահուան լուրն անգամ մռայլութեան տրուեցաւ։

Այսպէ՞ս է մեր կեանքը, այս պարագաներուն վրայ։ Նրէկյուան մտերիմը. անոր մեռելն անգամ կը մոռցուի օրուան ժխորին մէջ։

Տարիական բլլանք «Վէմ»ին, որ ուզած է դարմանել այս աններելի զանցառութիւնը, քանի մը գիծեր յիշելով աղբացեալ Քոչարեանի կեանքէն ու գործերէն։ («Վէմ», թիւ 5, մայիս – յունիս)

Նոթանասունինց մըն էր Յակոբ Քոչարեան, ծնած ըլլալով 1865ին։

Մոսկուայի համալսարանին տեսչութիւնը գնահատելով իր ընդունակութիւնները, կ'առաջարկէ մնալ եւ դառնալ ուսուցչապետ։ Բայց Քոչարեան ալ փայլուած՝ իր շրջանի հայրենասիրական տենդով, կը նախընտրէ խառնուիլ հոսանքին։ 1890ին Թիֆլիս է արդէն, եւ կը դառնայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եռանդուն կազմակերպիչներէն մէկը։

Մինչեւ վերջն ալ մնաց Դաշնակցական, նոյնիսկ առեւտրական ծառայութեան ատեն խանդավառութեամբ նուիրուելով հանրային գործունէութեան։ Գործօն դեր կատարած է նաեւ կուսակցութեան մէջ, իբրեւ գործակից Քրիստափորի եւ Զաւարեանի եւ իբրեւ անդամ զանազան կոմիտէներու։ Իր վերջին կուսակցական աշխատանքն եղաւ 1925ի ընդհ. ժողովին մասնակցութիւնը։

Ողբացեալ ընկերը միեւնոյն ատեն եղած է ուսուցիչ եւ խմբագիր։ Ունի զանազան թարգմանութիւններ, մասնաւորապէս Իպսէնի «Կառուցանող Սոլնէս»ը։ (Գիտէր ռուսերէն, գերմաներէն, ֆրանսերէն եւ անգլերէն)։

Եթէ չեմ սխալիր. ինքն էր խմբագիրը այն անգլիերէն պարբերականին, որ կը հրատարակուէր Թիֆլիսի մէջ, 1919 — 20ին, երբ դաշնակիցներու կոյլիսս կը գտնուէին։

Անոնք որ աւելի բան գիտեն Յակոբ Քոչարեանի մասին, անշուշտ պարտք պիտի սեպեն լրացնել «Վէմ»ի տեղեկութիւնները։

«Յառաջ»ը իր մեղքը քաւած չըլլար, հրատարակելով այս քանի մը տողերը, իբրեւ յարգանքի ուշացած պարտականութիւն մը։

Վ.ԱՀ.

ԵՌԱԳՈՅՆ ԴՐՕՇԻ ՓԱՌԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

4000 ՀՈԳԻ ՊՈՍԹԸՆ, 5000 ՀՈԳԻ ՏԻԹՐՈՅԹ

ՊՈՍԹԸՆ, օգոստոս 12.— Կիրակի օր օդը մռայլ էր եւ սեւ ամպեր կուտակուած էին երկնակամարին վրայ. Սակայն, հակառակ այս աննպաստ օդին, դարձեալ աւելի քան 4,000 Հայեր լեցուեցան Մարլպորօ՝ Յակոբեաններու ագարակը, ուր տեղի ունեցաւ Դրօշակի տօնակատարութիւն, որուն նախաձեռնարկ եղած էին Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօններու Կեդր. Վարչութիւնը եւ Նիւ Ինկլէնտի 17 Ուխտերը, ինչպէս նաեւ Հայ Կարմիր Խաչի Սանուհիները։

Հանդէսը սկսաւ մասնաւոր տողանցքով մը, որուն մասնակցեցան 700 Ցեղակրօններ՝ առաջնորդութեամբ հայկական եռագոյնի եւ ամերիկեան Աստղազարդի։ Խուռներամ բազմութիւնը դիտեց տողանցքը յուզումով եւ խանդավառութեամբ՝ անընդհատ ծափահարելով մեր երիտասարդ Ցեղակրօնները, որոնք բոլորն ալ հագած էին այդ օրը իրենց պաշտօնական տարազները։

Հանդէսը բացաւ ընկ. Վարդգէս Ախալոնեան, որ գեղեցիկ ճառով մը բացատրեց օրուան իմաստը եւ դիտել տուաւ թէ Հայաստանի անկախութեան համար պայքարող աւագ սերունդը անպատմելի զոհողութիւններով ձեռք է բերած ազգային նուիրական դրօշ մը, որու պաշտպանութիւնը այսօր կը փոխանցէ Ցեղակրօն Ուխտերուն։ Հինգերուն տեղը գրաւելու պատրաստուող երիտասարդ Ուխտերը, եզրակացուց բանախօս ընկերը, զինուած անսասան հաւատքով մը, պիտի քալեն մեր ազգային անկախութեան փշոտ ճանապարհէն՝ միշտ բարձր բռնած նուիրական դրօշակը։

Ապա հետզհետէ կարճ այլ իմաստալից ուղերձներ բրին Ցեղակրօն Ուխտերու Կ. Վարչութեան կողմէ ընկեր Մանտալեան, Միջին Արեւմուտքի Ցեղակրօն խումբերու կողմէ ընկ. Տիգրան Տէր Աւետիսեան, Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կ. Կոմիտէի կողմէ ընկ. Տոքթ. Լ. Տաղլեան։ Նիւ Եորքի Ցեղակրօններէն Ս. Սարգիսեան արտասանեց իր հեղինակութիւններէն երկու գեղեցիկ կտորներ, մէկը անգլիերէն՝ նուիրուած Հայ Եռագոյնին, միւսը՝ հայերէն, «Հայրենի տուն» խորագրով։ Խօսեցաւ ընկ. Նժդեհ, յայտնապէս յուզուած եւ զգածուած եւ, ուղղելով իր խօսքերը Ցեղակրօններուն, խորհուրդ տուաւ անոնց մնալ միշտ արի, ճակատնին բարձր, փայփայել իտէալներուն մէջ ցեղ. հպարտութեան զգացումը, կուրծք տալ այլասերման սպառնալիքներուն դէմ եւ անողոք վճռակամութեամբ դիմել դէպի մեր նպատակը։ Շատ բան տուած ենք աշխարհին, բսաւ ընկեր Նժդեհ, եւ այժմ մենք պահանջող ենք, եւ անպայման պիտի տիրանանք մեր արդար իրաւունքին, եթէ գիտնանք մնալ տիրութեան զգացումը մեր մէջ եւ բարձր բռնել մեր գլուխները՝ ինչպէս կը մնայ բարձր եւ ուղիղ մեր հայրենիքի տիտան Մասիսը։

Հանդէսի յուզիչ մասերէն մէկը եղաւ Դրօշակի օրհնութիւնը՝ զոր կատարեց Հայր Ղեւոնդ վարդապետ Մարդուկեան։ Ծխացող խունկի անուշ բուրմունքին հետ որ լեցուցած էր, կարգացուեցան շարականներ ու աղօթքներ, որոնց մասնակցեցաւ նաեւ ժողովուրդը։ Ի վերջոյ խօսեցաւ ինքը՝ Հայր Մարդուկեան, յորդորելով երիտասարդ Ցեղակրօնները հաւատարիմ մնալ իրենց ուխտին, հաւատարիմ ցեղի արիւնին եւ մեր Դրօշակին, որ ուշ – կանուխ նորէն պիտի ծածանի մեր հայրենի դաշտերուն վրայ։

Մարդուկեան վարդապետի գեղեցիկ ուղերձէն յետոյ, խօսեցաւ զօր. Անդրանիկ, որ ուժգին կոչ մը ուղղեց բոլոր Ցեղակրօններուն՝ անգամ մը եւս երդում խօսելու մեր ազգային իղձերուն – նուիրական խորհրդանիշ եռագոյն Դրօշակի առջեւ, որ կոչուած է, բսաւ, մեր խաւար ուղին լուսաւորելու եւ մեզ նորէն առաջնորդելու դէպի մեր հայրենիքը։

ՏԻԹՐՈՅԹ, օգոստոս 12.— Մեծագոյն Տիթրոյթի եւ Փոնթիաքի աւելի քան 500 Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօններու նախաձեռնութեամբ, այսօր, օգոստոս 12ին, Ֆորտ Ֆիլտ դաշտավայրին վրայ փառաւորապէս տօնուեցաւ Հայ Դրօշակի օրը։ Աւելի քան 5000 Հայեր եկած էին մասնակցելու այս տօնակատարութեան։

Տօնակատարութեան մասնակցողները, Ցեղակրօններ եւ ժողովուրդը, մէկ մարդու նման ուխտեցին վեր բռնել հայկական անկախութեան խորհրդանիշ եռագոյնը եւ կանգնիլ անկախ ու միացեալ Հայաստանի անունով աւերակ Հայ Ցեղ. Դաշնակցութեան կողքին։

Խանդավառութիւնը աննկարագրելի էր։ (*Հայրենիք*)։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՍԵՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐԸ

12.— ԻՆՉՈ՛Ւ ԸՆԿՐԿԵՑԱՒ ԵՒՐՈՊԱՆ

Հարըլտ Նիքըլսըն, որ իր չորս հարիւր էջնոց գրքին երեք քառորդը յատկացուցած է Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքական խնդիրներու ուսումնասիրութեան, կը բացատրէ թէ ինչու համառօտ ու հարեւանցի միայն յիշած է բուն եւրոպական քաղաքականութեան վերաբերեալ հարցերը: Երկու կարեւոր պատճառներ ցոյց կու տայ այդ մասին:

Առաջին — լորտ Քըրզըն ուղղակի չահագրգռուած չէր Եւրոպայի քաղաքական դէպքերով, Գերմանական հատուցումներու, Հռենոսի, Լեհաստանի կամ Շլէզվիգ խնդիրները հազիւ թէ կը հետաքրքրէին զինքը:

Երկրորդ — եւրոպական դիւանագիտութեան եղելէջները յստակօրէն ըմբռնելու համար անհրաժեշտ է ուսումնասիրել այն հոգեբանական յեղաշրջումը որ յառաջ եկած էր Մերձաւոր Արեւելքի ժողովուրդներուն վրայ. Արեւելքի «զարթնումը» անհամեմատ աղդեցութիւն ունեցած է Եւրոպայի քաղաքական կեանքին մէջ:

Միջազգային դիւանագիտութեան ընդհանուր գիծերը այլափոխուեցան գիտակցաբար չեն յեռոյ: Միայն դիտելի բլլար դէպքերու պատասխանատուութիւնը վերագրել այս կամ այն անհատական մարդուն ապիկարութեան: Դիւրին է բսել թէ 1918ի մարդիկները աշխատեցան նոր աշխարհ մը ստեղծել հին արժէքներու եւ ըմբռնումներու հիման վրայ. բայց նկատի պէտք է ունենալ որ այդ պատմական օրերն …

միանգամ ընդմիշտ անհետացան: Իսկ Արեւելքը ընդհակառակն, եւրոպական միակողմին աղդեցութեան տակ աւելի միակամ քաղաքականութեան մը հետեւեցաւ: Իսլամ ժողովուրդներու ճակատագրապաշտ հոգեբանութիւնը ատրճանաբար տեղի տուաւ … մը: Ազգութեան ու անկախութեան գաղափարը յառաջօրէն զարգացաւ Արեւելքի մէջ, իսկ Եւրոպան այդ տեսակէտէն նահանջեց: Անիկա հետեւանքն էր «մեծ պետութեանց» սխալ մտին …:

Այսպէս պատմութիւնը, կ'ըսէ Նիքըլսըն, հինգ տարբեր շրջաններէ անցած է, Եգիպտոսի, Աարբէաանի եւ Հռոմի օրերէն սկսեալ: Նահապետական շրջանը՝ երբ պետական կազմակերպութիւն գոյութիւն չունէր: Հռոմէական … շրջանը՝ ուր … խմբաւորումներ կը կազմէին: Պետութիւններու ծագման շրջանը՝ երբ սկսաւ մրցակցութիւնը դրացի ժողովուրդներու միջեւ: Ցետոյ եկաւ «մեծ պետութեանց» շրջանը, որ նոր զաւակներ մը ստեղծեց ու նորագոյն վարդապետութեան շրջանը որուն նպատակն է միաձոյլ ու միակամ քաղաքակրթութիւն մը հիմնել բոլոր ազգաց … համար:

Ներկայ շրջանը մրցակցութեան եւ համաշխարհային … շրջանն է: Դիւրին չէ բսել թէ այդ …

…

բրգական պետութիւններ չատ մեծ կարեւորութիւն տուացան, թէեւ զինուորական ու քաղաքական տեսակէտով իրենց ուժը շատ համեստ էր:

Միւս կողմէ ազգութեան գաղափարը ատրճանաբար նուաղեցաւ եւ քայքայեց այդ սիստէմին արժէքը: 1870ին մեծ պետութիւնները աւելի հեղինակութիւն ունէին քան 1914ին: Իսկ պատերազմը հիմնայատակ կործանեց Եւրոպայի քաղաքական կարգ ու սարքը: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ Գերմանիան պարտուեցաւ, Աւստրիա-Հունգարիան ոչ եւս էր, Ռուսիան մեկուսացած էր, իսկ Ֆրանսան մտահոգ էր միայն իր ապահովութեամբ: Մեծն Բրիտանիան բնականաբար չէր կրնար առանձինն աւանդական քաղաքականութիւնը պահպանել …

«Համաձայնութեան» քայքայումը անխուսափելիօրէն իր հետ բերաւ Եւրոպայի հեղինակութեան անկումը որ աւելի չեչտուեցաւ, երբ Ամերիկան դարձաւ մեծ պետութիւններուն ամէնէն զօրաւորը: Այս պայմաններուն մէջ Եւրոպան միջազգային տեսակէտէն, Ասիոյ մէկ թերակղզին էր այլ եւս:

Դեռ աւելին:

Բրիտանական կայսրութիւնը ինքն իր մէջ հսկայ յեղաշրջումներու ենթարկուեցաւ: Գաղթավայրերուն «անկախութիւն» տալու անհրաժեշտ … նոր կացութիւն մը ստեղծած էր: Ապակեդրոնացման քաղաքականութիւնը, շատերու կարծիքով, կը նշանակէր Անգլիոյ նիւթական ու ֆիզիքական զօրութեան տկարացումը: Արդարեւ «մեծ պետութեանց» վարդապետութիւնը տեղի տուաւ «փոքր պետութիւններ» ստեղծելու անհրաժեշտութեան առջեւ: Ու երբ 1917ին նախագահ Ուիլսըն համամերիկեան խորհրդաժողովին առջեւ չեչտեց «բնական … անհրաժեշտութիւնը …

…

…տի յանձնապաստ քաղաքականութիւնը կամ Քըրզընի ընթացքը Պարսկաստանի հանդէպ մանրամասնութիւններ էին, կ'ըսէ Նիքըլսըն. Ցեղաշրջումը հոգեբանական էր:

1919 եւ 1920 տարիներուն 6 տարբեր յեղափոխութիւններ ծագեցան Արեւելքի մէջ: Եգիպտոս ըմբոստացաւ 1919ի մարտին. Աֆղանիստան՝ մայիսին, Թուրքիա ընդդիմութիւն ցոյց տուաւ 1919էն մինչեւ 1923, Միջագետքը՝ 1920ի Յուլիսին, Պարսկաստանի ազգայնական շարժումը սկսաւ 1919ին, իսկ Սուրիականը 1920ին: Ու տարօրինակ է որ, կը չեչտէ հեղինակը, այդ բոլոր ըմբոստութիւնները Արեւմուտքի դէմ, սկսան գրեթէ միաժամանակ եւ այն վայրկեանին երբ Դաշնակիցները իրենց ուժին ու յաղթանակին … էին: Արդեօ՞ք Արեւելքը աւելի յստակօրէն նախատեսեց Եւրոպայի քայքայումը եւ հասկցաւ որ մեծ պետութիւններու համերաշխ գործակցութիւնը տեւական չէր կրնար ըլլալ. հին արժէքները կորսուած էին եւ ազգերու ճակատագիրը պիտի որոշուէր համաձայն արդիական սկզբունքներու:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ԴԷՊԻ ԾՈՎ

օօօօ

Մէկ տարուան մաշեցնող աշխատանքէն յետոյ, հանգիստը ոչ միայն ֆիզիքական պահանջ մը կը դառնայ, այլ եւ արդար իրաւունք մը: Այս իրաւունքը Փաշական ընկերային օրէնսդրութիւնը անխտիր կը ճանչնայ բոլոր աշխատաւորներուն, մարդ թէ բազուկի:

Մենք ալ կ'օգտուինք այս նպաստ …

…

լու կարելիութիւնը պիտի վայելենք, բան մը որ յաճախ Միլանոյի մէջ անգամ կը պակսի մեզի:

Քաղաքին յոգնեցուցիչ աղմուկը, մեր ամէնօրեայ աշխատանքները եւ մտահոգութիւնները կամաց կամաց կ'անհետանան, ու մեր աչքերը կը բացուին կրկին դիտելու ու վայելելու համար մեր շրջապատող գեղեցկութիւնները … արեւը, լուսինը, ծովը, անտառը: Հապա մարդի՞կը. ո՜րքան տարբեր են անոնցմէ որոնց ամէն օր կը հանդիպինք քաղաքին մէջ: Բոլորն ալ հանդարտ ու զուարթ են, նոյնիսկ կը համարձակինք ըսել բարի (բացի պանդոկապետէն, որ միշտ ջղային վիճակ մը ունի, որովհետեւ չի յաջողիր մեզի վճարել տալ մեր չնչած օդը). Ուտել, մարզանք ընել ու լողալ, — ահա մեր պարզ կեանքը: Այսպէս մեր բարեկամին հետ քանի օրեր անցուցինք, քանի երջանիկ օրեր, յիշելով մեր մանկութեան շրջանը, մեր երիտասարդութիւնը, քննելով մեր ներկան, իսկ մեր ապագայ երազներն …

…

« ՅԱՌԱՋ » Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

«ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ»

օօօօ

Կարդացի «Յառաջ»ի 25 օգոստոսի թուակիր խմբագրականը, «Երկու հոգերուն դիմաց»: Կը յանձնարարէք հայ բանուորներուն կազմակերպուիլ իրենց արհեստակցական շահերը պաշտպանելու համար:

Նկատի առնելով մեր ներկայ … տայնութիւնը՝ այս թելադրութիւնը անդրօնակն կը գտնեմ: Անշուշտ, … կուսակցական ձեւով կազմուիլ … շատ հաւանաբար միակ միջոցն գործնական պաշտպանելու մեր բանուորներու շահերը այս … ու մարդասէր երկրին մէջ:

Նախ պէտք է ընդունինք թէ ֆրանսացի ժողովուրդը ընդհանուր առմամբ կը սիրէ աշխատասէր … հոգ չէ թէ ան օտար ըլլայ, … որ համեստօրէն նուիրուի իր գործին …

…

ԽՈՐՀՐԴ. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

»»» · · «««

Եթէ խորհրդային ողջ գրականութեան նկատմամբ խօսեմ հարցն այնպէս է դրուած, որ նա դեռ եւս լիովին չի բաւարարում սոցիալիստական էպոխայի բարձր պահանջին, որ նա յետ է մնում մասսաների բարոյի կերպով օրէցօր աճող պահանջներից, ապա նոյն դիտողութիւնը …

…ութեան ընդգրկուած, ու այժմ թոյլ եւ մեծ մասամբ միայն արտաքին կողմով է արտայայտւում մեր գրականութեան մէջ: Եթէ վերցնենք վերջին տարին, ապա մեր գրողներից միայն Ալազանն էր, որ փորձ արեց …

…

ԱՐԴԻ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Լէօ տը Փարիզի թղթակիցը վերջին [illegible] մը, կը խօսի Թուրք ազ-գայնականութեան մասին։ Ամէնէն [illegible] տեսիլն են, որ [illegible] կը պատճառէ Ֆրանսացի [illegible] Ընկէր [illegible] թէ միակ բարեկրթումը որ [illegible] պիտի մտնէ երկրին բարեկ-[illegible] բարեկրթումն է։ Այ-[illegible] մէջ, [illegible] Ֆրանսացի լրագրողը [illegible] Մէյտանի հրապարակին վրայ [illegible] խեղճուկ [illegible] իրենց փետուրէ [illegible] միջնադարով կը գրեն [illegible]

[illegible] յետոյ պատմէ մը [illegible] կղզիներուն մէջ, ուր եր-[illegible] պանդոկները, միջնադա-[illegible] անուններով, [illegible] են հիմա։

[illegible] անսփոփութեան, կամ անուն-[illegible] [illegible] «[illegible]» Ամէն քաղաք ունի իր [illegible] [illegible] մը օտար ա-[illegible] [illegible] Հայոց [illegible] Այլայի եւ Պոլսոյ [illegible] [illegible] Ըսթանպուլի։

[illegible] ազգայնացումը կը շա-[illegible] լեզուին մէջ։ Թուր-[illegible] հայրենական [illegible] եւ պարսկա-[illegible] Եւ անոնց տեղ [illegible] [illegible] գիրքերու եւ ժողո-[illegible] մէջ

[illegible] ազգայնականութեան [illegible] Թուրքիա լծուած է նաեւ ան-[illegible] ազգայնականութեան թէ-[illegible] երկիր ներկայիս կ'աշխատի [illegible] երկիր մը [illegible] անկախ մնալու համար [illegible] եւ Ռուսիոյ պէս [illegible] [illegible] ու [illegible] մասին։ Թուրքիա եւս ունի [illegible] ծրագիր մը։

Տնտեսական ազգայնականութիւնը [illegible] է տալ իր պտուղը։ Երէկ Թուրքիա ամէն բան կը ներածէր ար-տասահմանէն, հիմա սկսած է ինքնա-[illegible] գործել։ Հանքածուխի արդիւ-նաբերութիւնը կրկնապատկուած է։ [illegible] համար այլ եւս պէտք չունի Անգլիոյ, ոչ ալ շաքարի հա-մար Գերմանիոյ։ Քէմալական կա-ռավարութիւնը ամէն ջանք կը թա-փէ [illegible] համար իր նա-[illegible] Պայքար կը մղէ [illegible] [illegible] բուսաջուրերը։

Արդէն իսկ Թուրքիոյ ներսերը հիմ-նուած են կարգ մը գործարաններ, — [illegible] գործարան մը Էնկիւրիի մէջ, շաքարի գործարան մը Թուր-[illegible] մէջ, [illegible] գործարան մը [illegible] մէջ։ Եւ դեռ [illegible], ինչպէս Կեսարիոյ [illegible] գործարանը։ [illegible] երկաթի Թուրքիոյ արդիւնաբե-րութիւնները, անտառ, կաղին, [illegible].

[illegible] այս ազգայ-նականութիւնը, որ կը հիմնուի [illegible] վրայ, կ'աշխատի [illegible] Թուրքիան [illegible] հեռացնելով նաեւ օտար ընկերութիւնները։ Այս-պէս նուաճողական ընկերութիւննե-րը. Ջուրի ընկերութիւնը Իզմիր Քասապա երկաթուղին ծախու առնը-ւեցան օտարներէն։ Եւ դեռ շատ ու-րիշ ընկերութիւններ ծախու պիտի առնուին վաղը։ Պէտք է նկատի առ-նել, որ այս փոխանցումները, միշտ սեփական տակ, նպաստաւոր չեն օ-տար դրամագլուխին։

«Թուրքիան՝ Թուրքերուն», այս ժողովուրդին եւ պետութեան նշանա-բանը։ Քափիթիւլասիոններու օրով՝ Թուրքը պաշտօնեայ էր կամ զինուո-րական, կամ ... կօշիկ ներկող ու բեռ-նակիր։ Առածի կարգ անցած էր իր ընդհրներուն ուժը, բայց ընդհանուր կարծիքը այն էր թէ անկարող էր ա-ռեւտրական գործերու, ճարտարար-ուեստի, արհեստներու մէջ։ Երբ շո-գենաւով նստէիր, կայարանապետը Ռ-ւմանիացի էր անպայման, մեքենավա-րը՝ Յոյն, տոմսակավաճառը՝ Հայ, իսկ Թուրքը բեռ կը կրէր։ Դրամա-տուներու մէջ մէկ Թուրք անգամ չէիք տեսներ։ Չկային Թուրք ճարտարա-գէտներ, բժիշկ արհեստաւորներ, օրինագիր, [illegible] Օտարա-կանները եւ ազգային փոքրամասնու-թեանց անհատները գրաւած էին ա-ռեւտրական ամբողջ հրապարակը։ Կար-ծես կ'ուզէին ըսել Թուրքին. «Դուն զինուորէ երկիրը՝ անպայման պէտք), դուն ցանէ — հնձէ, դուն կառքէ [illegible] վրայ, մնացածը ձգէ մե-զի»։

Բայց երբ քէմալիզմը եկաւ, փոխ-ուեցաւ ամէն բան։ Օտարականները կը հեռանան արդէն երկրէն, [illegible] փոքրամասնութիւնները կը ստիպ-ուին լքել իրենց գրաւած դիրքերը, մինչ գիւղացիներէն դուրս կուգան մաս-նագէտներ։

Երբ հարցուցի թէ ի՞նչ կը պակսի իրենց, պատասխանեցին.— Շահա-գիտութիւն։ Արդարեւ ճակատագրա-պաշտութիւնը դեռ ծանր կը ճնշէ այս ցեղին վրայ՝ հակառակ բոլոր փոր-ձութիւններուն, վարժուած ըլլալով ապրիլ քիչով։

Սակայն արեւմտեան Եւրոպան թող պատրանքներ չունենայ, ի սպա՛ռ կորսուած է միջնադարեան այն կէս-[illegible], որ եղաւ Թուրքիան իրեն՝ գարիր չյարուցանէ։

Թուրք ազգայնականութի՞ւն, — հարիւրներով փաստեր կրնայի յիշել՝ պատկերացնելու համար ազգային հպարտութիւնը, յաճախ անհեթեթ եւ ծիծաղելի, որ կը յայտնուի Թուր-քիոյ յարութեան հետ։ Գիտէի՞ք որ Եւրոպացիները Թուրք էին ծագմամբ, որ Թուրքերը ժամանակին գրաւած են ամբողջ հին աշխարհը։ Գիտէի՞ք որ Վէրսէնժէթորիքս Թուրք էր ծագմամբ, որ Թուրքերը հնարած են անիւը, օ-դանաւերը, խորանարդապաշտու-թիւնը։ Ո՛չ, չէիք գիտեր։ Ես ալ չէի գիտեր։ Այս ամէնը սորվեցայ Թուր-քիոյ մէջ։

Կը պատահի որ օտարական մը Թուրք մը անուանէ ապուշ։ Անատոլ-ցիի պատասխանը.

— Պարոն, ապուշ չկայ Թուրքիոյ մէջ, դուք այդ բառով կ'անարգէք ամ-բողջ Թուրք ժողովուրդը։

Այս ծիծաղելի չափազանցութիւն-ները դեռ շատ երիտասարդ այս ազ-գայնականութեան։ Եւ դեռ կը հան-դիպիք շատ զզուելի պարագաներու, որոց, հակառակ ամէն բարեկամեցո-ղութեան, չէք կրնար արդարացնել։

Ժողովուրդ մը, որ կը կոթ-նի իր ազգային հպարտութեան, եւ որ խորապէս կը զգայ անցեալի անար-գանքները, անպայման կը յաջողի իր ձեռնարկին մէջ։ Թուրքերը անշուշտ որոշ արդիւնքներ ստացան. Բայց կայ ու կը մնայ մէկ հարց, որ կը դրուի ամէն դիտորդի առջեւ։ Ի՞նչ պիտի պատահի, երբ մեռնի Գազին։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՍԷՆ ԼՈՒ ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» ենթակոմիտէն, հովանա-ւորութեամբ Մարսէյլի Երջ. Կոմի-տէին կազմակերպած էր դաշտահան-դէս մը Կարապետ Գետիկեանի դաշ-տին մէջ, Խանասորի տարեդարձին առթիւ։

Ամիսներ առաջ պատրաստութիւն տեսնուած էր, բայց Ամերիկայի մեր խեղճ ընկերներու դէմ արձակ-ուած անարդար վճռին վրայ, հարկ եղաւ յետաձգել։

Իւէլ, յաջողութիւնը կ'ըսէր «նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակ-ցութեան», բայց իրականին մէջ բուն նախաձեռնողը չէղաւ հասարակու-թիւնը եղաւ։

Առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյ-եան տասը ներկաները եղեցին, պա-րեցին եւ խանդավառուեցան հայրենի յիշատակներով։ Ժամը երեքին 7—800 հանդիսականներ անհամբեր կը սպա-սէին։ Օրուան նախագահը ընկեր Քե-ռի հանդէսը բանալով, հրաւիրեց նո-րակազմ Պատանի Միութիւնը որ մեծ ոգեւորութեամբ երգեց «Կարկուտ տեղացէր»։ Եռանդ Խանասորի արշա-ւանքին պատմականը ընելով, բաւ— Այն Հայաստանը որ կայ այսօր Արա-րատի ստորոտ, արդիւնքն է հայ ժո-ղովուրդի 50 տարուան մարտնչում-ներուն։ Եթէ Հայաստանը սիրել չսի-րելու խնդիր մը կայ, ոչ ոք իրաւունք ունի մեզի չափ սիրելու, որովհետեւ ոչ ոք մեզի չափ տքնած է անոր հիմե-րը դնելու համար։

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Հայկ Աէբէնկիւլեան, որ ասկէ շատ ծան-րացաւ զալութներու պատմութեան վրանդին եւ չէլլաց հաւաքական աշ-խատանքի պահանջը։ «Մենք հաւաք-ցինք կազմակերպուած եւ անկազմա-կերպ բոլոր յեղափոխականները եւ ստեղծեցինք Հայ Յեղափոխականնե-րու Դաշնակցութիւնը, որպէսզի աւե-լի մեծ ուժով դիմագրաւենք մեր թշ-նամին։ Այսօր կը հաշուենք մեզի, մեր ճամբուն վրայ խոչընդոտ դառ-նալով։ Ցեղերը չեն իսկ անդրադառ-նար թէ ամէնէն առաջ հաշուեյան կ'ըլ-լան ամբողջ ազգին եւ իրենց»։

Գեղարուեստական բաժինը առատ էր։ Արտասանեց Ռաֆիկ Փափազեան (Ամ մը մոխիր)։ Նորակազմ Պատ. Միութիւնը խմբովին երգեց «Դարձ-եալ փայլեց»։ Վրէժ Եղբայրեան արտասանեց «Մայր Հայաստան»։ Կ'արժէ քաջալերել նորահաս պատա-նիները։ Երգեցին Օր. Տէնկօեան եւ Կարապետ Գառէհճեան։ Արտասանեց Յովհ. Թիրաքեան։ Դերասան Գաբ-րիէլեան արտասանեց «[illegible]կանը» եւ երգեց «[illegible]»։

Հայ պարերը մեծ խանդավառու-թեան առիթ եղին զանազան խումբերով եւ մանաւանդ հովուական պարով։ Երգեցին «Ցասով նահատակ» եւ «Յառաջ ընթանանք»։ Բարեկ Պալեան պարեց ռուսական պարեր, արտասա-նեցին Յովհ. Դանիէլեան (Աքսորը), Գէորգ Շիրինեան (Վաթան, վաթան)։ Մօրիս Լօռան (Հայ դրօշին)։ Մօրիսը Ֆրանսացի պատանի մըն է որ հայ ա-ղջիներուն հետ հայերէն սորված է եւ երբեմն ալ կ'արտասանէ։ «Վահան Մորէնի» թատերախումբը խաղաց «Երկու ծայրայեղները», մասնակցու-թեամբ Գ. Մ. Գաբրիէլեանի։

Ակնունի ենթակոմիտէին կողմէ ա-ճուրդի դրուեցան խորված հաւ մը, շիշ մը գինի եւ ձմերուկ մը։ Բոլոր վայրկեանէն գոյացաւ 428 Ֆր.։ Ա-ճուրդը շահեցաւ Գ. Վահան Փիլօեան, 12 Ֆր. նուէր տալով։

Հանդէսը լրացաւ մեծ յաջողու-թեամբ։ Ներկաներուն շուրջ հաւաք-ուած բազմութիւնը սկսաւ երգել և ու-րախանալ, մինչ «տաւուլ զուռնայի» թունդ կը հանէր սիրտերը։ Ժամը 10-ին ըսկ Դանիէլեան փակեց հանդէսը, կոմիտէին կողմէ շնորհակալութիւն յայտնելով։ Եւ բազմութիւնը ցրուե-ցաւ «Մշակ» բանուորով.

Արա

ՕՏԱՐ ԵՒ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ կրթական տեսչութիւնը հե-տեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղոր-դէ օտար եւ փոքրամասնութեանց վարժարաններու մասին.—

Յոյն վարժարաններ.— Հինգ նա-խակրթարաններ 6292 աշակերտով, 2 միջնակարգ վարժարան 436 աշակեր-տով, 5 լիսէ 4382 աշակերտով։

Հայ վարժարաններ.— 31 նախակր-թարան 4522 աշակերտով, 5 լիսէ 1893 աշակերտով։

Հրեայ վարժարաններ.— 32 նախա-կրթարան 2599 աշակերտով, 1 լիսէ 476 աշակերտով։

Ֆրանսական վարժարաններ.— Նա-խակրթարաններու մէջ 1161 աշակերտ կայ։ 8 միջնակարգ վարժարան 2523 աշակերտով, 6 լիսէ 2212 աշակեր-տով

Իտալական վարժարաններ.— 8 նախակրթարան 790 աշակերտով, 1 միջնակարգ վարժարան 254 աշակեր-տով, 1 լիսէ 314 աշակերտով։

Ամերիկեան վարժարաններ.— Զոյգ միջնակարգ վարժարան 1453 աշակեր-տով. մէկ լիսէ 101 աշակերտով։

Գերման վարժարաններ.— Մէկ լի-սէ 823 աշակերտով։

Զանազան վարժարաններ.— Պարս-կական վարժարան մը 118 աշակեր-տով, 3 պուլկար նախակրթարան 271 աշակերտով, մէկ Եուկոսլաւ նախա-կրթարան 81 աշակերտով։

ԻՆՉՊԷՍ ՓՃԱՑՆԵԼ ՄԺԵՂՆԵՐԸ

Տիբերիոսի դեղարերանին մօտ Փոնթէնի նշանաւոր ճահիճներուն ե-զերքը բազմաթիւ գիւղեր կան, որոնց բնակչութիւնը ամառը քուն չունի մը-ժեղներու պատճառով։ Ջերմախտը եւս աւերներ կը գործէ։

Քաղէլ Ֆուզանոյի թռչնաբանա-կան կայանը ծիծեռնակի բիւրաւոր հաւկիթներ հայթայթեց եւ ճահիճնե-րուն մօտ, արուեստական բոյներու մէջ, արուեստական թխսումով ձագ հանեց։ Ծիծեռնակի ձագերը, առա-ջին օրերուն, նոյնպէս արուեստական կերպով, յետոյ ազատ արձակեցին. Եւ ահա տեսնուեցաւ որ ծիծեռնակնե-րու բիւրաւոր բանակը յարձակեցաւ մժեղներուն վրայ, ջարդը սաստկա-ցաւ՝ երբ ծիծեռնակները մեծցան։ Կարելի է ըսել թէ ճահիճներուն մէջ մժեղ չմնաց։ Սակայն գալ տարի՞։ Թռչնաբանները կ'ըսեն թէ ծիծեռ-նակները պիտի գաղթեն այս տարի, բայց պիտի վերադառնան գալ տարի։ Եթէ նոյնիսկ չվերադառնան, ծի-ծեռնակ պիտի բուծանեն ճահիճնե-րուն մօտ, մժեղներուն սերունդը մարելու համար վերջնապէս։

Մինչ մժեղները կը փճացնեն Իտա-լիոյ մէջ, անդին Ամերիկայի մէջ ալ մժեղ... կը բուծանեն, որովհետեւ Անգլիա տարեկան 50 թոն մժեղ կամ մեքսիկեան ճանճ կը ներածէ՝ անոնց հայթայթելու համար թռչուններուն եւ ձուկերուն։ Մօտ 16,000 հոգի կ'ապրին մժեղի առեւտուրով։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

Մեր ոյժը

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդա-ծութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (17 օգոստ.).

— «Երկիր մը կործանելու համար՝ անոր դէմ ներսէն պէտք է դառնալ։

Ազգ մը փոշիացնելու համար՝ զայն ներսէն պէտք է քայքայել։

Կուսակցութիւն մը ջլատելու հա-մար՝ անոր դէմ ներսէ՛ն պէտք է ճա-կատիլ։

Տուն մը կործանելու եւ փճացնելու համար՝ անոր բարոյական կառոյցին հիմերը ներսէ՛ն պէտք է խարխլել։

Նոյնքան հին է այս ճշմարտութիւ-նը, որքան հին է մեր ծեր աշխարհին անցեալը։

Մարդկութիւնը յիշողութիւն չունի. յիշողութիւն չունին մանաւանդ ազ-գերն ու անոնց ծոցին մէջ գործող քաղաքական կուսակցութիւնները.

Տեւաբար, դարեր շարունակ, դառ-նագոյն լեղին քամեցինք այն բոլոր դասերուն, որ հայութեան դէմ հայա-նուն «միացեալ»ները նիւթեցին, ա-ռանց երբեք զգաստութեան գալու՝։

Հիմէն մեր տունը կործանելու համար թշնամին դուրսէն միշտ ներս եկաւ, իր գործակալները գտաւ մեր մէջ եւ ներսէն ըրաւ այն, ինչ որ դուրսէն անկարող պիտի ըլլար ընել։ «Միաց-եալ»ներու մէջ որոնեցէք պատճառ-ները այն ահաւոր լուծին, որ ենթար-կեցաւ մեր դժբախտ ժողովուրդի ուսե-րուն։ Տասը Էնկիւրի եւ տասը Մոսկ-ուա միասնաբար դուրսէն պիտի չկա-րողանային մեզ պառակտել այնպէս, ինչպէս որ ներսէն մեզ պառակտեց թշուառ «միացեալ» մը։

Սերունդներ անվերջ, դարեր շարու-նակ պիտի չմոռնան այն խարխլող գործը, որով գերման Թալէաթը դէ-պի Թուրանը կը փոխադրէր հա-մայնավար Լենինը...

Ո՞ւր է մեր ոյժը։

Հո՛ն առանձնաբար, որ թշնամին 45 տարիներէ ի վեր անկարող եղաւ «մի-ացեալ» մըն ալ Դաշնակցութենէն ներս ցնցել։ Փորձեր ըրաւ, բայց ձախո-ղեցաւ։ Երբեմնապէս այն պատրանքն ունեցաւ, թէ յաջողած է գրեթէ եւ «միացեալ»ական դաշնակցականներո՛վ եկած ու ներսէն պաշարած է կուսակցութիւնը։ Սակայն կեանքը ե-կաւ վկայելու, թէ զուր են այս բոլոր փորձերն ու պլնկալիքները։ Ազգովին պարտուելով այս դաշին վրայ, գէթ կուսակցաբար անպարտ մնաց Դաշ-նակցութիւնը։ Մոսկուան եւ Էնկիւրին ամէն բան պիտի տային՝ «Լէնին» մը, քայքայիչ վարակ մը Դաշնակցութե-նէն ներս մտցնելու համար։ Ընելու համար այն, ինչ որ ըրին մեր ժողո-վուրդին հետ, անոր ծոցին մէջ «միա-ցեալ» մը ցցնելով։ Այս դաւն է ահա, որ չյաջողեցաւ ու չի յաջողիր հայ հայրենիքի ոխերիմ թշնամիներուն։

Էնկիւրին ու Մոսկուան «անակնկա-լաբար» տէր կեցան անտարբեր ու ազ-գասէր կղերականի մը դիակին։ Ու ամէն ինչ ըրին իրենց արդարներ կախաղան հանելու համար։ Այն հա-մոզումով անշուշտ, թէ արդարներուն հետ — ու նաեւ անոնց միջոցով — կա-խաղանէն պիտի կախուի ամէնէն ա-ռաջ իրեն Դաշնակցութիւնը, յուսա-լքումն ու պառակտումը շարքերէն ներս տարածելով.

— ՏԱՐԲՆՐՈՒԹԻՒՆ ՋԸՆԵՐ, — առաքելական Մատթէոսի բերնէն ելած առաջին բառերն եղան ասոնք, երբ դատաւորը անոր երեսին մահ-ուան դատավճիռը կարդաց։

Ուրեմն կախաղաններն իսկ անզօր եղան անգամ մահապարտներունը սարսելու։ Ուրեմն կը մնայ նոր դաւ մը նիւթել՝ միշտ նոյն հին նպատա-կին հասնելու համար։

Եւ ահա, ամիսներ շարունակ շան պապալիկներով գոռ ու արիւն պահան-ջելէ ետք, այժմ ալ սկսած են...գու-նելու պաշտպանի՛լ։

«Միացեալ»ի օրկաններէն Պայքար իր յուլիս 21ի խմբագրականով կը գրէր.

«Այս ինը նոր զոհերուն, անոնց ըն-տանիքին, մայրերուն, կիներուն եւ զաւակներուն ահաւոր վիճակին հա-մար ալ մենք հաշիւ կը պահանջենք պաշտօնական Դաշնակցութենէն։

Անոնք ալ դատ ունին իրենց վարիչ խմբակին դէմ, եւ եթէ Դաշնակցական շարքերը չեն կրնար եւ չեն ուզեր պաշտպանել անոնց դատը», ապա «Պայքար»ները պիտի պաշտպանեն...

Այն հաւատքն ունի, թէ յուղայա-թափ իր զոհը հարթուրելով՝ նոր զո-հեր պիտի հնձէ՝ ի վերջոյ կառափ-նատ հանելու համար իր հոգէառ եր-բիշտակը, բուն Դաշնակցութիւնը ...»։

⁂ Քրեմլինի պալատին մէջ (Մոս-կուա) մէջ գտնուած են Նափոլէոնի 360 նամակները, 1812ին գրուած, ո-րոնք պահուած են եղեր սնտուկի մը մէջ։ Նոյնպէս գտնուած են նաեւ ռազմական յատակագծեր եւ ուրիշ նամակներ՝ ուղղուած Ռուսիոյ Աղեք-սանդր Ա.ին, քրոջ եւ իշխան Միւրա-յին։

⁂ Աշխարհի մէջ քրիստոնէական ա-ռաջին եկեղեցին փայտէ շինուած է եւ տախտակները բերուած են 2700 քիլոմեթր հեռաւորութենէ։

⁂ Ճափոնցիները թատրոն մտնելէ առաջ կօշիկները կը հանեն. ու եթէ տեղ չըլլայ՝ կը նստին գետինը

⁂ Ամբողջ աշխարհի մէջ 4,000 փո-րաներ կան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԿՈՏՐԱԾ ՍԻՐՏՈՎ ՄԱՐԴԸ

Մենք կացութիւնը իրեն բացատրե-ցինք. Գարդիգինը եղածը Պոլսոյ [illegible] մեր վիճակէն [illegible] կը [illegible] որ [illegible] Հայ մը եղած ըլլար եւ ինքն ալ [illegible] փաշան, մենք անշուշտ [illegible] փրկած պիտի ըլլայինք։ [illegible] չէր կրնար չերեւակայել որ մեզ ե-[illegible] սակայն չէր։ Իր այս դժբախտութեան մէջ ցնցին [illegible] մը գտաւ։

— Ա՛, խելացի է իմ Մայքըլս, [illegible] Վակըթաֆ Միշտ [illegible] վրայ է. Հետեւաբար եր-[illegible] ալ [illegible] էք։ Բայց ես իր [illegible] կրնամ ձեզ վստահեցնել որ [illegible] Հայ չէ։ Աւելի շատ գտնուած է [illegible] քան Հայաստան։ Ինքզինք [illegible] է «փողոցներու [illegible]»։ Բայց երբ մէկուն խօսք մը [illegible] Հայ կը ձեւանայ. զոհանա-[illegible] միայն Հայ եմ ըսելով.

Տանձերը իր շուրջ քաշելու անկի-[illegible] կարողութիւնը ունի։ Ա-[illegible]նենք ձեր պարագան։ Ձեզ կասկածիր որ ան պատրաստ ըլլայ ինծի վերա-դարձնել իմ դրամներս չէքի մը փո-խարէն թէեւ, այդ՝ չէքին արժէքէն կախում ունի։ Ես կը նկատեմ պարոն-ներ, որ դուք անհամբերութեամբ կը սպասէք յարմար վայրկեանին, ազա-տուելու ձեր պղծումը — քանի որ բանի ներս մտաք իմ տունէս եւ յար-ձակեցաք իմ վրայ — յօժարելով վճ-ճարել այդ չէքը։ Շնորհակալ եմ ձեզ, թէեւ ձեզի համար շատ աւելի դիւրին է այսպէս կարգադրել խնդիրը, քան դատարան իջնել։

Հեգնոտ ծիծաղ մը արձակեցի. Կր-նայի՞ չարձակել։

— Այս բոլորը աղէկ, ըսաւ Թարլայ-յըն, բայց կառքս ի՞նչ եղաւ։

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, ըսաւ քաղց-րութեամբ Գ. Վակըթաֆ

— Պարզապէս կակղեց Թարլայըն թէ հաւանաբար այս պահուն ան Յուդրի ճամբուն վրայ կը գտնուի։

— Ա՛, ըսաւ Գ. Վակըթաֆ դժուա-րութեամբ հառեցաւ, Մայքըլ շատ կը սիրէ կառքերը։ Շատ կը ցաւիմ։ Լա՞ւ կառք մըն էր։

— Ի՞նչ դժբախտութիւն, շարունա-կեց Գ. Վակըթաֆ, ի՛նչ դժբախտու-թիւն։ Կարելի է ձեր կառքը ձեզի վե-րադարձնէ թերեւս։ Բնականաբար զինքը չենք կրնար ստիպել, նկատի ունենալով ձեր կացութիւնը, դժուար պիտի ըլլար ստիպողութիւնը խառ-նել այս գործին մէջ։ Բայց կրնայ իր կամքով վերադարձնել։ Մայքըլ չար տղայ մը չէ։ Հաւանաբար ինծի հետ հաղորդակցութեան մէջ պիտի մտնէ որպէսզի հաւաքածոյին փոխա-րէն իրեն առաջարկեմ չէք մը։ Իրեն պիտի տամ այն չէքը, զոր դուք այն-քան ազնուութեամբ խոստացաք թղ-թատարով ինծի ղրկել այս գիշեր իսկ եւ թերեւս այս միջոցաւ սիրտը իջնե-լով ձեր կառքը ձեզի վերադարձնէ։ Բնականաբար այդ չէքը պէտք է գո-նէ կառքին արժէքին համապատաս-խանէ. կէսին ըսել կ'ուզեմ։ Մայքըլ կառքը շատ լաւ կը հասկնայ։ Ահա թէ ինչո՞ւ ցաւալի է, շատ ցաւալի, որ աժան կառք մը չէ ձերինը։ Բայց վստահ եմ որ առանց դժուարութեան կրնաք թաքսի մը ճարել տուն վերա-դառնալու համար. Կրտավլները Սթըր-թի մէջ այնքա՞ն շատ կայ, որ յաճախ քունս կը խանգարեն։

X

Պատմութեան մնացեալ մասը հե-տաքրքրական չէ։ Կառքը ի վերջոյ վերադարձուեցաւ Թարլայընի որ մի-այն մէկ բանի կը ցաւի,— այն որ Մայքըլ Վակըթաֆի քիթին այդպէս կոտրած էր։

ՄԱՅՔԸԼ ԱՐԼԷՆ

Թարգմ. ՍԵԴՐԱԿ ՈՍԿԵԱՆ

ՎԵՐՋ

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՁԵՒԵՐ ԳԻՏԵ՞Ս

Ֆլօրիտայի (Մ. Նահանգներ) Թամ-փա քաղաքին մէջ գործաւորուհի մը յուսահատելով, ամբողջովին մերկա-ցաւ, գնաց նստաւ պիծակներու բոյնի մը մէջ եւ մեռաւ չարչարալից հոգե-վարքով մը։

Իսկ Մանթի մէջ (Սէն) 29 տարեկան գործաւորուհի մը նոյնպէս յուսահատե-լով, փարեցաւ ելեկտրական ձողի մը, անձնասպան ըլլալու համար։ Բայց հազիւ երկու մեթր բարձրացած, ցն-ցուելով գետին նետուեցաւ։ Ձեռքերը ծանրապէս այրած են, իսկ երկու թե-ւերը ջլատուած

Կացութիւնը Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ

ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՆ ԱԼ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԿԱՆՉՈՒԻՆ

Խորհրդային գրողներու համգումարը, որ տեղի ունեցաւ Մոսկուայի մէջ, ողջոյնի հեռագիր մը ուղղեց Խ. Միութեան պա-տերազմական գործավար Գ. Վորոշիլովի, իր լիակատար աջակցու-թիւնը խոստանալով կարմիր բանակին։ Հեռագիրը կ'ըսէ.

— «Մենք յանձն կ'առնենք գիրքեր արտադրել հաւանական թշ-նամիներու մասին, մերկացնելով անոնց ուժերը եւ հակամարդ-կային նպատակները, եւ ցոյց տալով թէ մեր պրոլետար դաշնա-կիցները կռիւի կը պատրաստուին գրամատիրական բանակներու կանակէն։ Մենք կը հնչեցնենք մեր նշանաբանը,— Ողջո՜յն, կարմիր բանակ, մեր սէրն ու հպարտութիւնը»։

* Մոսկուա հասաւ Խարպինի խորհրդային ընդհ. հիւպատո-սը, ընդարձակ տեղեկագիր մը ներկայացնելով կացութեան մա-սին։ Մոսկուայի մէջ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէ այն ամբաստա-նութեանց մասին որ կ'ըլլան խորհրդային պաշտօնեաներու դէմ, իբրեւ մեղսակից աւազակային արարքներու։ Արեւելեան Չինաս-տանի երկաթուղիին գնման համար Ռուսիոյ պահանջած եւ Ճա-փոնի առաջարկած գիններուն միջեւ միայն տասը միլիոն տոլարի տարբերութիւն մը կայ. այնպէս որ այս վէճը չի կրնար իրական խոչընդոտ մը կազմել համաձայնութեան։ Խորհրդային թերթերը կ'ըսեն թէ Ճափոն պարզապէս պատրուակներ կը փնտռէ, բանա-գրաւումներ կատարելու կամ պատերազմ յարուցանելու համար։

Շաբաթը հօթը օր քառմ հաց

Ցորենի սպառման զարկ տալու համար, երկրագործական նախարարը շրջաբերական մը ուղղեց նահանգապետներուն, յանձնարարելով խորհրդակցիլ փռապաններուն եւ հացթուխներուն հետ, շաբաթական մէկ օր դադարը վերցնելու համար: Ինչպէս յայտնի է, փուռերը շաբաթը մէկ օր փակ ըլլալով, մէկ օր կը զրկուինք թարմ հացէ: Երկրագործական նախարարութիւնը կ'ուզէ որ փուռերը անընդհատ բանին, փոխն ի փոխ բանեցնելով հացթուխները (որպէսզի չխանգարուի շաբաթական հանգիստը): Եթէ այս կարգադրութիւնը յաջողի, ամէն օր թարմ հաց պիտի ունենանք եւ ցորենի սպառումը պիտի աւելնայ տարեկան չորս միլիոն կենդինար: (Շաբաթական փակումը 35 առ հարիւր կը պակսեցնէ սպառումը):

Ինչո՞ւ կը սղի շաքարը

Հավասի գործակալութիւնը հրէն պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ թէ շաքարի հրապարակն ալ տակն ու վրայ եղած է: Շաքարին կենդինարը, որ կ'արժէր 236 ֆրանք, օգոստոս 28ին բարձրացաւ 245ի, յետոյ իջաւ 242·50ի: Կառավարութիւնը բոլորովին անտեղի կը գտնէ այս բարձրացումը, քանի որ մասնաւորապէս Փարիզի շրջանին մէջ հաւաքուած պաշարը անցեալ տարուան նոյն շրջանէն 200,000 պարկ աւելի է: Ուրեմն, այս անակնկալ բարձրացումը հետեւանք է չարաշահութեան: Կառավարութիւնը անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնէ, եթէ շարունակուին այս խաղերը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՀԱՒՈՐ ՀՐԴԵՀ ՄԸ կէս առ կէս փճացուց Արժանթինի Քամփանա քաղաքը, որ կը գտնուի Պուէնոս Այրէսէն 50 մղոն հեռու եւ ունի քարիւղի զտարաններ: Բոցերուն մէջ այրեցան 20 բանուորներ, շատեր վիրաւորուեցան, իսկ հազարաւորներ անպատսպար կը մնան: Նիւթական վնասն է 10 միլիոն փեզօ:

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ օրերէ իվեր ժողով կը գումարէ Լոնտոնի մէջ, ընտրելու համար իր նոր հրամանատարը, իբրեւ յաջորդ Պ. Հիկինսի որ պիտի քաշուի նոյ. 1ին: Ժողովին կը մասնակցին 47 բարձրաստիճան պատգամաւորներ, աշխարհի բոլոր կողմերէն: Ծախքը պիտի ըլլայ առնուազն 50,000 տոլար: Առաջին թեկնածուն է փրկութեան բանակի հիմնադրին աղջիկը, Օր. Պութ, սակայն 71 տարեկան ըլլալով, յարմար չի նկատուիր, որովհետեւ հրամանատարը պարտաւոր է քաշուիլ 73 տարեկանին:

ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԾԱԳԵՑԱՒ Պէլ Իլի զգաստարանին մէջ (Պրըթանը): 300 կալանաւորներ յարձակեցան պահակներուն վրայ, խլեցին բանալիները եւ յաջողեցան փախցնել 56 ընկերներ: Ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ բռնել 56ը, իսկ մէկը կը փնտռուի: Այս զգաստարանին կալանաւորները 16 — 21 տարեկան պատանիներ են, եւ ատենէ մը իվեր կը գանգատին իրենց ուտելիքներէն:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԺՈՐԺ ԻՇԽԱՆԸ, որ թագաւորին կրտսեր որդին է, նշանուեցաւ իշխանուհի Մարինայի հետ (աղջիկը Յունաստանի Նիքոլա իշխանին):

ՍԹԱՎԻՍԿԻի գործին առթիւ ձերբակալուած 15 ամբաստանեալներուն բանտարկութիւնը մէկ ամիս եւս երկարաձգուեցաւ, համաձայն նոր օրէնքի մը տրամադրութեան:

Դատական նախարարը խոստացաւ քննիչ յանձնաժողովին հաղորդել դատաւոր Փրէնսի սպանութեան վերաբերեալ տեղեկագիրը:

ԱԼՊԱՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը առաջարկեց երկաթուղի մը շինել Թիրանայէն Սքափիէ (Իւսկիւպ), որպէսզի Ալպանիան կապուի Եւրոպայի գլխաւոր գիծերուն հետ:

ՇԻՓՔԱՅԻ ԿԻՐՃԻՆ մէջ, Պոլիս քաղաքին նախաձեռնութեամբ կատարուեցաւ բացումը փառաւոր յիշատակարանի մը որ ունի 132 ոտք բարձրութիւն եւ կը ներկայացնէ ռուս-եւրոպական զինուորներուն յաղթանակը Թուրքերուն վրայ (1877): Հանդիսութիւնները տեւեցին երկու օր, մասնակցութեամբ 60,000 Պուլկարներու:

ՐԸՇԻՏ ՓԱՇԱ ճառ մը խօսելով Իզմիրի միջազգային տօնավաճառին մէջ, շեշտեց թէ Թուրքիոյ միակ բաղձանքն է խաղաղութեամբ եւ գործակցութեամբ ապրիլ բոլոր երկիրներուն հետ: «Անոնք որ խաղաղութիւնը պահպանել կ'ուզեն, պէտք է ուժով ըլլան: Մինչեւ որ ընդհանուր համաձայնութիւն մը գոյանայ ազգերու միջեւ, շրջանային համաձայնութիւնները շատ օգտակար են»:

Կ'Ը ՓՆՏՌՈՒԻ

Թարսոսի Չէմպէլտանի թաղէն Խուրշիտի Թորոսին որդին Եղիա Կրունեան կը փնտռէ Փէհլիվան օղլու Խաչիկ, կնոջ անունը՝ Մարիամ, հօրեղբոր կնոջ անունը՝ Աղնիւ, որդին՝ Օհաննէս, 1922ին կը գտնուէին Սեբաստիա: Այս թուականէն ի վեր լուր չունիմ իրենց մասին: Իմացնել՝ Legionaire Grounian. Mle 52255 1r Rég. Etr. C. P. I. Sidi – Bell – Abbes, Algérie.

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԴԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷՆ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այսօր Հինգշաբթի, ժամը 8·30ին 32, Ավընիւ տէ Կօպլէնի սրճարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻՆՍԸՆ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Պէքօնի հաւաքավայրը:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր Կոմիտէի:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼ-ԿՈՒՍԷՆՎԻԼ խումբերու ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, ընկեր Յ. Պալէնցեանի բնակարանին մէջ, Առնուվիլ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին 181, Քուր Լաֆայէթի սրճարանին սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Գուլվար Օտոյի Պատանեկան Միութեան բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին իրենց Գրադարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի Կեդրոնական Ենթակոմիտէի վարչութենէն ներկայ գտնուիլ:

ԲԱՑՈՒԱԾ է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան
Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՑՎԱԶԵԱՆ)
Առաջին թիւը, 24 մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբերին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:
Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը:

"ՀԱՅ - ԲՈՅԺ",ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ է

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:
Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 Ֆր.: Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՑՎԱԶԵԱՆի,
17, Rue Damesme, 17 Paris.

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ Դարմանատան մէջ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ:

Գործ կը փնտռէ

Գործ կը ձնտռէ հայ պատուաւոր կին մը ասեղնագործական աշխատանքներու համար, օրավարձով կամ ամսականով:
Դիմել՝ Տիկին ԳԱՒԻԹԵԱՆի, 19, Rue de la Porte de Bicètre, Paris (13):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԵՉԸՐ — Թարգմ. Ժ.

— Յարգելայ, թէ վերջ ի վերջոյ պիտի գտնէիք, ըսաւ. ես ալ ճիշդ այդ մասին էր որ կը մտածէի սկիզբէն ի վեր. ճիշդ ատոր համար է որ տեղեկութիւն հարցուցած է. կ'ուզէր գանկխա գտնել եւ, ինչպէս երէկ գիշեր ալ ըսի, հաւանական է որ այդ իրիկուան իսկ միջոց մը խորհած ըլլայ անոր հետքը գտնելու համար. ուրեմն նախ պիտի աշխատինք երեւան հանել այդ աղջիկը ու եթէ զայն գտնեմ — անպատճառ կը գտնեմ եթէ ողջ է եւ Անգլիա է— իրեն պիտի հարցնեմ թէ ի՛նչ գիտէ Ալֆրէտ Ճէքիլի մասին. յոյս ունիմ որ միասին կուզանք տեղ. Շէփըթօյը տեսնելու...

— Շատ լաւ, գամ, պատասխանեց ոստիկանը, ինչպէս բսիք, քանի մը վայրկեանը կարեւորութիւն չունի, կրնամ տրամադրել... միեւնոյն ժամանակ որ եւ է լուր չունիմ այդ երեք անյայտացումներուն մասին զորս ձեզի յիշեցի երէկ... Քրիսթի խնդիրը շատ կը մտատանջէ զիս, ըսաւ ձայնածուն չկայ իրմէ...

— Կարծեմ երեքն ալ իրարու հետ յարաբերութիւն ունին եւ զոհերն են գինետան հանդիպումին: Ձեր մտքէն անցա՞ծ է երբեք որ Ալֆրէտ Ճէքիլին հետ գինետուն գացող ու կէս ժամու չափ անոր հետ տեսակցող կինը, կրնար նոյն ինքն Միլի Քլովըրը ըլլայ

— Աստուածնիդ սիրէք, ի՞նչ կ'ըսէք... ոչ, այդ տեսակ բան մաքէս չէ անցած. չի կրնար ըլլալ, բայց

— Իմ կարծիքովս, շատ հաւանական է եւ երբեք չպիտի զարմանամ եթէ երեւան ելլէ որ Միլին էր այդ կինը: Եթէ այդպէս է, այն ատեն հաւանաբար խոշոր պատճառ մը կար այդ անյայտացումներուն համար... ինչ որ է, նախաճաշս լմնցաւ. հիմա եթէ ճամբան ցոյց տաք...

Նոյեմբերի այդ մշուշոտ առտուն, Ալլըն Միէրի Սթրուէյի տուներ շատ տխուր եւ մռայլ երեւոյթ մը ունէին. խուրբը սարսուռ մը զգաց երբ դանակը տեսաւ:

— Երեւի պանդոկներ են, ըսաւ ան. կարծեմ այդ Տիկին Շէփըթօյն ալ եթէ տակաւին ողջ է ու այստեղ կ'ապրի, Լոնտոնի տանտիրուհիներէն մէկն է. կարդացած եմ իրենց մասին թէեւ տեսած չեմ... լաւ օրեր անցուցած կիներ են, այնպէս չէ՞...

— Իրենք այդպէս կ'ըսեն, պատասխանեց ոստիկանը. իրենց սեռակիցներէն տարբերութիւն չունին թէեւ. գործիս բերումով, շատերուն հետ տեսնուած եմ եւ գտած եմ որ անոնք երկու դասակարգի կը բաժնուին — խօսողները եւ չխօսողները. ոմանք ձեզի ուղղակի հիւրանոց կ'առաջնորդեն ու անդադար կը խօսին, իսկ ոմանք ալ, դուռը կէս կը բանան եւ հազիւ իրենց քթին ծայրը ցոյց կուտան... ինչ որ է, արդէն հասանք ենք. եթէ այդ կինը այստեղ է, ո՞վ պիտի խօսի, դո՞ւք թէ ես...

— Դուք խօսեցէք, ըսաւ Ամերիկացին, ես մտիկ կ'ընեմ ու կը դիտեմ...

— Լաւ, բայց ձեզի երկու բառով գարնէջուր գրաւի կուզամ որ այստեղ չ պիտի գտնենք զինքը, ըսաւ ոստիկանը դուռը զարնելով. գացած է. տասնըմէկ տարի Լոնտոնի մէջ, հարիւր տարի է ուրիշ տեղ...

Բայց Տիկին Շէփըթօյը այնտեղ էր. ինք բացաւ դուռը: Տարիքոտ, հանգարտ շարժումներով ու փոքրակազմ կին մըն էր ան: Իր երկու այցելուներուն տեսնելուն պէս, կռահեց թէ անոնք ինչ կարգի մարդիկ էին եւ ինչ գրաւում ունէին, ու առանց հարցումի կամ վարանումի՝ նեղ նրբանցքէ մը զանոնք հիւրանոց առաջնորդեց: Ոստիկանը անոր տուաւ իր այցեքարտը:

— Կը տեսնէք թէ ես ով եմ, Տիկին, սկսաւ Ռըտպըրյի. այս պարոնը Նիւ Եորքէն եկած գործակալ մըն է. գաղտնի խնդիր մը քննելու վրայ ենք եւ յոյս ունինք թէ պիտի կրնաք քիչ մը տեղեկութիւն տալ մեզի... լաւ, կրնա՞ք որ եւ է լուր տալ օրիորդ Միլի Քլովըր անունով աղջկան մը մասին որ, ինչպէս իմացանք, ձեր տունը կը բնակի եղեր աւելի տասնըմէկ կամ տասներկու տարի առաջ...

Տիկինը գլուխը շարժեց եւ նշան ըրաւ որ նստին:

— Օ՛հ, այո՛, ըսաւ ան. կրնամ. տասներհինգ ամիս ապրեցաւ այստեղ. աւելի իր հիւրանոցն էր, գործի կ'երթար...

— Այո, գեղագործ Դանիէլ Ճէքիլին քով կ'աշխատէր. ձեր հասցէն անկէ ստացանք արդէն...

— Այո, Ճէքիլին մօտ. գրագրուհի էր. շատ շնորհքով, սիրուն եւ բարեկիրթ աղջիկ մըն էր, ամէն կերպով լաւ էր. շատ ցաւ զգացի որ գնաց... յանկարծ մեկնեցաւ ամուսնանալու համար...

— Օ՛հ ամուսնանալո՞ւ համար, ուրեմն փեսան ալ կը ճանչնաք... Տիկինը գլուխը թօթուեց:

— Ոչ, չեմ ճանչնար, ըսաւ չեմ ճանչցած, անակնկալի եկայ... գաղափար անգամ չունէի թէ ամուսնանալու միտք ունէր առտու մը նախաճաշէն յետոյ զիս սենեակը կանչեց եւ ըսաւ թէ այդ օրն իսկ պիտի ամուսնանար եւ ալ չպիտի վերադառնար, փոքրիկ պայուսակ մը կապած էր ... որդէն, իր երկու խոշոր սնտուկները ինծի յանձնեց եւ ըսաւ թէ պիտի վերցնել տար զանոնք քանի մը օրէն. հաշիւը վճարեց, պատուհէրին նուէր մը տուաւ եւ գնաց... ժամանակ անցած չունեցայ որ հարցնէի թէ որո՞ւ հետ պիտի ամուսնանար, հարսնիքը ե՞րբ էր... ի հարկէ պիտի հարցնէի եթէ այդպէս շտապած չըլլար.

— Կ'երեւայ որ զեղարանն ալ այսպէս յանկարծ ձգեր է, գիտէք ստորիկանը գիտէի՞ք, Տիկին.

— Ոչ, կերպով չեմ գիտեր, պատասխանեց կինը. երկուշաբթի օր էր որ գնաց եւ հաւանական է որ ձեզի հեռացած ըլլայ Շաբաթ օրը շատ զարմացայ մտածելով, նշանածէն ըլլալն իսկ չէի գիտեր, ոչ ալ մէկ երիտասարդ, կ'այցելէր ինքն ալ միասին տունը. բնականաբար ուրիշ դուր իրիկունները, բայց չէի գիտեր թէ երիտասարդ բարեկամ ունէր այդ տեսակ աղջիկ չէր...

Ռըտպըրյի գլուխը շարժելով Ամերիկացին նայեցաւ, կարծես հասկցնելու համար անոր թէ մաքին մէջ ուրիշ հարցում չունէր:

Բայց Գ. Էտուըրտս որ իր այցելական հովանոցը ձեռքը, խոժակցութեան մտիկ կ'ընէր այդ երկու բառ արտասանեց

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13e)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.298

Directeur et Propriétaire : Seb. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵԼԻՔԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	200 »	100 »	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 31 ՕԳՈՍՏՈՍ
VENDREDI 31 Août 1934

10րդ ՏԱՐԻ - 10e Année N° 2587

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՓԷՆՃԷՐԷ ՊԻՉԻՄ, ԵԱԹԱՂ ՊԻՉԻՄ»

— o.o —

Այս տարի ալ Մ. Քէմալ լեզուական համաժողով մը կազմակերպել տուաւ, թատերական կարգուսարքով:

Առաջին ժողովը գումարուած էր 1932 սեպտ. 26ին եւ տեւած մինչեւ հոկտ. 5:

Այդ առթիւ, ինչպէս այս անգամ, բուն գիտութիւնը անկէ ին [illegible] ամօթխած, եւ տախական [illegible] կեղծիքներով [illegible] յայտարարեց ի լուր աշխարհի.

— «Այլ եւս ոչ ոք կը կասկածի թէ առաջին քաղաքակրթութեան հիմնադիրը Թուրքերն են եւ քաղաքակրթութեան առաջին լեզուն ալ թուրքերէնն է»:

Այս վճիռը արձանագրուեցաւ ոչ միայն ժողովի ատենագրութեան, այլ եւ այդ առթիւ կազմուած Թրքական Ընկերակցութեան կանոնագիր – ծրագրին մէջ:

Նոյն եզրակացութիւնը՝ այս տարի, իբրեւ հիմնական նշանաբան.

— «Մենք քաղաքակրթութիւն տուած ենք աշխարհին, մենք լեզու տուած ենք աշխարհին: Արաբները շատ մը արմատներ և բառեր թուրքերէնէն առած են: Երբեմն տակն ու վրայ ընելով առած եւ անճանաչելի բազմաթիւ բառեր շինած են: Արաբերէնը կեղծ լեզու մըն է»: (*Նոյնի՛ Հայրը*):

Դասախօսին յայտարարութեամբ, նոյն իսկ յունարէնն ու հին յունարէնը շատ բան պարտական են թուրքերէնին: Իսկ հայերէնը,— ի՞նչ տարակոյս — ծագած է թուրքերէնէն: (Գրիգոր Լուսաւորիչն ու Սահակ Պարթեւն ալ թուրք չէի՞ն...):

Ըստ երեւոյթին՝ Սայիմ Ալի կոչուած պէյ մը այս վկայութեան մէջ կը նստի հռչակաւոր Գեորգ Դըքին (Կարապետեան), եւ կը յայտարարէ, որ [illegible].

— Էֆէնտիմ, Արաբները մեզմէ առած եւ այլանդակած են մեր բառերը, մերն է «պամպա»ն, մերն է «չուվալ»ը, մերն է «աղա»ն, մեր «փէնճէրէ»ն «փանչէր» ըրած են, մեր «փիրաւն»ը «ֆօս – րաւն», մեր «գնտուրա»ն «կիւտիւր», մեր «եաթաղ»ը «եաթագ»: «փէնչէրէ»ն ալ մերն է, «եաթագ»ն ալ մերն է, բոլորը մերն են...

×

«Իգդիշ»ն ու «Գարակէօզ»ը անգամ մը կը կազմեն թրքական կեանքին, եւ լեզուական համաժողովը չէր որ բացառութիւն պիտի ներկայացնէր:

Բայց «Իգդիշ»ներն ու «Գարակէօզ»ները իրենց տեղը պահելով, խոստովանինք թէ նոյն իսկ այս ճակատին վրայ յեղափոխական աշխատանք մըն է որ կը կատարեն Թուրքերը:

Քէմալականութեան վարիչները ամէն միջոց կը փորձեն — մինչեւ իսկ զաւեշտականը — չորս մը հիմնական առաջադրութիւններով.—

1. Ցոյց տալ Թուրքին հայրենասիրական զգացումները, ներշնչելով ինքնավստահութիւն եւ ցեղային հպարտութիւն:

2. Թօթափել բոլոր օտար, նոյն իսկ իսլամական ազդեցութիւնները, շեշտելով Թուրքի եւ Թրքութեան արժանիքները:

3. Վարժեցնել Թուրքը աշխարհին առջեւ երեւալու ոչ թէ իբրեւ երկրորդական, յետամնաց, ասիական ցեղ, այլ իբրեւ պատմական ժողովուրդ մը, որ լեզու, գիտութիւն եւ քաղաքակրթութիւն ցանեց է իր ճամբուն վրայ:

4. Ստեղծել իսկապէս Թուրք լեզու մը, անկախ եւ ինքնուրոյն, պրպտումներ կատարելով Անատոլուի խորերը եւ շարժման մէջ դնելով մոռացութեան տրուած բառեր եւ բացատրութիւններ:

Արդ, բոլոր զաւեշտական տեսարաններուն վերեւ, կարելի չէ ուրանալ այս ուղղութեամբ կատարուած աշխատանքները:

Միայն մէկ իրողութիւն յիշած ըլլալու համար, բաւնք թէ, արագօրէն կը փոխուի Թուրքերէն լեզուն:

Օրուան թերթերը հետզհետէ կը տարածեն նոր բառերն ու ասութիւնները, յաւելապէս թրքացնելով թուրքերէնը:

Օրուան վարիչները իրենք գոյն ու շեշտ կու տան այս շարժման, անձամբ գործածելով հաւաքուած թուրքերէն բառերը: Այս տեսակէտէն, ուրախական դեր մը կը կատարէ Քեազիմ փաշա, Ազգ. Մեծ Ժողովին նախագահը, որուն ճառերը միեւնոյն ատեն նոր թուրքերէնի զարմնթացքներ են:

Մէկ խօսքով, «պէտի եռիլր» շարժումն է որ կը ծաւալի Թուրքիոյ մէջ, թէ՛ աշխարհագրական եւ թէ՛ ազգագրական տեսակէտով:

Քէմալական Թուրքը — վարիչը — ամօթ չի սեպեր գործածել ու տարածել «զաւեշտական» բառերն ու բացատրութիւնները, իսկ մեր մէջ տակաւին կան բազմաթիւ գրող – բրգներ որ կը խուսափին ժողովուրդի կենդանի, միս – արիւն բառերէն, նախընտրելով բառարաններու գերեզման եւ կոչկոտ կապած բառերը:

Երէկուան պատմութիւն է տակաւին,— հարկ եղաւ շունչ եւ մեռնիլ սպառել տարիներով, յանուն «վաղուան գրականութեան», իսկ մինչեւ որ աչքերը գէպի Երկիր դարձան, շա՛տ ուշ էր արդէն:

Դիտմամբ կատարեցինք այս շեղումը, առնելի որուշ զաղափար մը կազմել տալու համար Թուրքիոյ լեզուական շարժման ձգտումներու մասին:

Այո, նոյն իսկ զաւեշտական արտայայտութիւնները,— «փէնճէրէ պիչիմ», «եաթաղ պիչիմ»— բան չեն պակսեցներ շարժման լրջութենէն: Որովհետեւ, իսկապէս պատուհան եւ անկողին է որ կը փնտռեն անոնք, իրենց ազգային վերածնութեան համար:

Այդ պատուհանը բացուած է ազգային ժառանգութեան գանձերուն վրայ:

Վաւերական ըլլան այդ գանձերը թէ կեղծ, կարեւորը այն է որ Թուրքը անդադար կը նորոգուի: Այսինքն կը թրքանայ,— կը թթուի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ո՞ՒՐ ՊԻՏԻ ՑԱՆԳԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ԿԱՌԱՋԱՐԿՈՒԻ ՔՍԱՆ ՍԱՆԹԻՄԻ ՎԵՐԱԾԵԼ ՖՐԱՆՔԸ

Տեղական թերթերը առնէ մը ի վեր շատ կը զբաղին տնտե – սական տագնապին հետեւանքներով: Ամէնէն պահպանողական – ներն ալ, գովելով հանդերձ ազգ. միութեան դահլիճը, կը խոստո-վանին թէ վեց ամսուան միջոցին կարելի չեղաւ բարելաւել երկրին տնտեսական վիճակը եւ թէ կացութիւնը երթալով կը վատթարա-նայ:

Այս պատկերին առջեւ, մամուլին մէկ մասը կը պահանջէ ան-փոփոխ պահել ֆրանքին գինը, իսկ ուրիշներ կ'առաջարկեն վե – րադառնալ Փուանքառէի ծրագրին, ֆրանքին գինը վերածելով քսան սանթիմի:

Այս ծրագրին ջերմ կուսակից մըն է Պ. Ռէյմոն Փաթընօթր, «Փըթի ժուռնալ»ի հրատարակիչը, որ միեւնոյն ատեն արմատա-կան երեսփոխան մըն է:

Յօդուածաշարքի մը մէջ, ֆրանսացի հրապարակագիրը դի – տել կու տայ.

— «Ամէն կողմէ գանգատներ կը լսենք: Վաճառականութիւնը կը մեռնի: Անհամար արհեստներ որոնք կախում ունին օտար շըր-ջիկներու երթեւեկէն, կը ծիւրին: Մեր արտածումները կը նուա-զին: Մեր հողագործութիւնը եւ ճարտարագործութիւնը թշուա – ռութեան մատնուած են: Սակարանը, որ սովորաբար մեր տնտե-սական ծանրաչափը համարուած է, օրական քանի մը աննշան գոր-ծառնութիւններ կ'արձանագրէ: Մեր հարցը չի նմանիր Մ. Նա-հանգներուն, ուր ամբողջ տնտեսական դրութիւնը վեր ի վայր շր-ջուեցաւ եւ պէտք է շտկուի: Մենք պարզապէս պէտք է յարմարինք նոր պայմաններուն: Եթէ յաջողինք այսպէս ընել, մեր երկիրը բարգաւաճման շրջան մը պիտի թեւակոխէ քանի մը շաբաթէն»:

Յօդուածագրին կարծիքով, Ֆրանսայի, ինչպէս եւ աշխարհի մնացեալ մասին տնտեսական տագնապը յառաջ կու գայ երեք գըլ-խաւոր պատճառներէ.— Առաջին՝ գիտութիւնը եւ մեքենան մեծապէս կը կտրեն առեւտրական եւ հողագործական արտա – դրութեանց արժէքը: Երկրորդ՝ ոսկիին գինը. քանի որ համաշ – խարհային պահեստը չի բաւեր իբրեւ հիմ դրամի շրջաբերու – թեան: Երրորդ՝ ոսկի գինելու ձգտումը: 1928ին, երբ Փուանքառէ ամրացուց ֆրանքը, իբրեւ հիմ ընտրեց հինգ նոր ֆրանք մէկ հին ֆրանքի դէմ, որով նոր ֆրանքը կ'արժէր ճիշդ 20 սանթիմ, բաղ – դատելով նախորդին հետ: Այս ծրագիրը կազմուած էր հում նիւ-թերու եւ գործուած ապրանքներու իրական արժէքին, ինչպէս եւ ոսկեփնարի հիման վրայ: «Փուանքառէ կրնար ֆրանքը ամրա – ցնել այդ հիման վրայ, բայց չէր կրնար ամրացնել ոսկիին արժէ-քը, քանի որ ան համաշխարհային նիւթ մըն է եւ վեր՝ իր իրաւա-սութենէն: Փուանքառէի ֆրանքը այսօր կ'արժէ 35 – 40 սանթիմ, փոխանակ սկզբնական 20 սանթիմին, եւ շարունակ կը բարձրա – նայ: Այս կը նշանակէ թէ այժմ 35 – 40 սանթիմ պէտք է վճարել այն ապրանքներուն համար զորս կարելի էր 20 սանթիմի գնել 1926ին: Ուստի, ապրուստը կրկնապատիկ սղած է երկու տար – ուան ընթացքին:

Եզրակացնելով, «Փըթի ժուռնալ»ի հրատարակիչը կ'առա – ջարկէ.— 1. Կտրել ֆրանքին գինը եւ նշանակել 20 սանթիմ.— 2. Արծաթ եւ նոյնիսկ յանոսկի (փլաթին) գործածել, իբրեւ պա-հեստ թղթադրամի, լրացնելու համար ոսկիին պակասը:

Ճափոն կը բողոքէ...

Բոլոր հեռագրական գործակալութիւնները պաշտօնապէս կը հաղորդեն թէ Ճափոն խզած է Ուաշինկթընի նաւային դաշնագի – րը, որ կը ճշդէր Անգլիոյ, Մ. Նահանգներու եւ Ճափոնի նաւա – տորմիղներուն համեմատութիւնը,— 5 – 5 – 3: Այս լուրը հազիւ հրատարակուած, Ճափոնի արտաքին նախարարութիւնը հերքում մը հրատարակեց, յայտարարելով թէ իրենք երբեք միտք չունին խախտելու Ուաշինկթընի դաշնագրին տրամադրութիւնները, թէ ծրագիր մը կազմած են նաւային նոր խորհրդաժողովին համար եւ պիտի սպասեն անոր արդիւնքին եւն.: Խրագեկներ կը հաւաստեն թէ ծանր վէճեր ծագած ըլլալով Ճափոնի դահլիճին մէջ, հարկ դատուած է այս հերքումը հրատարակել, «ի բուժումն գայթա-կղեալ մտաց»:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Երէկ, հինգշաբթի, տեղի ունեցաւ օդանաւային ռազմափոր-ձերուն երկրորդ եւ ամէնէն կարեւոր մասը: 176 «թշնամի» (կա-պոյտ) օդանաւեր յարձակեցան Փարիզի վրայ, դէպի Պուրժէ սու-րալով արեւելքէն, իսկ 300 կարմիր օդանաւեր անոնց դիմացն ելան պաշտպանելու համար:

Պատերազմական նախարարութիւնը թոյլ չի տար հրատարա-կել ռազմափորձերուն բոլոր մանրամասնութիւնները: Գլխաւոր նպատակն է փորձել թէ՝ անակնկալ յարձակումի մը առջեւ Փարի-զը որքան ի վիճակի է ինքզինքը պաշտպանելու: Օդանաւորդու-թեան ներկայ վիճակին մէջ, իմաստ չունի անակնկալ կամ յան-կարծական յարձակումը, քանի որ նախապատրաստական աշխա-տանքներ կան, օդանաւերու համախմբում, կեդրոնացում, տեղափո-խում պիտի կատարուի եւ կարելի չէ գաղտնի պահել այս բոլորը: Ամէն պարագայի մէջ, մեծ արդիւնքներ կը սպասուին այս ռազ-մափորձերէն, որոնք պիտի վերջանան այսօր, տեւելով չորս օր:

Սթալին Էնկիւրի կ'երթայ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Ստալին ընդունած է թուրք կառա-վարութեան հրաւէրը եւ Էնկիւրի պիտի երթայ հոկտ. 29ին, թըր-քական հանրապետութեան տարեդարձին առթիւ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՋՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

— o —

Ընկեր մը ունիմ որ զուարճանալու համար ուրիշ միջոց չի գտներ, եթէ ոչ... ռամկավար թերթ կարդալ...

Թէ աժան է եւ թէ ազդու:

Ամէնէն լուրջ պահուդ, ներս կը մտնէ քրքիջ մը արձակելով, եւ սեղա – նին վրայ կը շպրտէ կարմիր – կապոյտ նշանակուած թերթը:

Ցետոյ հանդիսաւոր ձեւ մը առնե – լով, կը յանձնարարէ բարեկամաբար.

—Նորէն աւագ ուրբաթ ես դարձեր. կարդա՛ եւ դուն ալ խնդա: Զուար – թութիւնը օգտակար է առողջութեան համար:

Այսպէս, երէկ «Արեւ» մը առած ներս խուժեց: Խնդալէն կը մարէր եւ հազիւ կրցաւ տեղաւորուիլ աթոռի մը մէջ:

Աշխատանքի ամէնէն տենդոտ պահն էր, եւ խմբագրատան մէջ ոչ ոք տրա-մադրութիւն ունէր շաղակրատելու:

— Կարդա՛, եղբայր, կարդա՛, եւ զբաւ կը դնեմ որ քար ըլլաս՝ պիտի նարխս... խնդալէն:

Ճար չկար: Նոյն իսկ կարճ կապելու եւ ճամբելու համար ստիպուած էի համակերպիլ:

Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնա – թերթը «պոյով – պօսով» խմբագրա-կանի մը մէջ, տակէ տակ շարելով Դաշնակցութեան երեւելի եւ աներե – ւոյթ մեղքերը, Կարսի անկումէն մին-չեւ փետր. 18ը, կը պատմէ պատարագ-ւոր վարդապետի մը հանդիսաւո – րութեամբ.

— «ԱՆ (ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ) ԻՐ ՎԵՐՋԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ՈՐՈՇԱԾ Է ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ Ա – ՊԱՒԻՆԵԼՈՎ ՏԱՊԱԼԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ...(Արեւ, 21 օգոստ.):

Եւ կը հարցնէ սրտառուչ լրջու – թեամբ.

— «*Այս բոլորը չէ՞ն գիտեր շարքերը: Եթէ չէ՝ մեղքը իրե՛նց ճիտը:*

«*Բայց անոնք պէտք է որ գիտնան, որովհետեւ շատ բանախօսութեան ուշատ գրուեցաւ այս մասին, եւ վստահ ենք որ անոնք գիտեն, ու գիտնալով հանդերձ, շարքերն դէմ բողոքի ոչ մէկ շարժում կը փորձեն*»:

Հապա ինչո՞ւ չեն բողոքեր: «Ո՞վ կ'արգիլէ շարքային մը դուրս գալու շարքերէն, բողոքելով բարձրաղա – դակ»:

— «*Իր սրտկամութիւնը միա՛յն, իր վատասրտութիւնը, շարքերէն ար – տաքսուելու երկիւղը*»:

Իմացա՞ք: Համբերութիւն. տակա-ւին ուրիշ գաղտնիք մըն ալ կայ որ շարուած է շեղագիր, որպէսզի լաւ տպաւորուի մտքիդ մէջ, ընկեր շար-քային.

— «*Հակազդել պետերու ապօրի – նութեանց եւ պայքարիլ անոնց աղի-տալի գործունէութեան դէմ ու սատա-նայ այդ պատճառաւ զինանշանի ներ-քեւ արտաքսման վճիռ՝ Դաշնակցու – կանի գործ չէ, այլ՝ մարդու*»:

Դեռ աւելին, դեռ աւելին, այս ան-գամ գլխագիր.

— «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ ՎՏԱՐ – ՈՒԻԼԸ՝ ՊԱՏՈՒՈՅ ՏԻՏՂՈՍ ՄԸՆ Է ԱՐԴԱՐԵՒ»:

Ընկերս յաղթած էր: Իմ ջիղերս ալ թուլցան եւ մոռցայ թէ գրաշարը ձե-ռագրի կը սպասէ: Միեւ խօսակիցս կը յոխորտար:

— Սպասէ՛, սպասէ՛, դեռ ինչե՞ր կան...

ՎԱՐԴԳԷՍ

ԱՆԻԻ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐԸ

— o —

Կարսէն կը գրեն թուրք թերթերուն.

— Հալքէվիի լեզուական եւ գրական յանձնախումբը, քաղաքէս 70 քիլո – մեթր հեռու գտնուող Անիի աւերակ – ները գնաց, ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար:

ՊՈԼՍԷՆ ԱՆԱՏՕԼՈՒ

— o —

Անցեալ տարի Անատոլուէն Պոլիս եկած գաղթականներէն հինգ ըն – տանիքներ Պրուսքըշլա վերադարձան:

Անոնք եկած էին գործ գտնելու յոյ-սով, բայց տեսնելով որ կարելի չէ ապրուստ ճարել, նախամեծար համա-րեցին վերադառնալ իրենց տեղը եւ նորէն հողագործութեամբ զբաղիլ:

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ԱՐՇԱՒԸ ԴԷՊԻ ԼԻԲԱՆԱՆ

Անցեալ շաբթու Պաղեստինէն Լիբա-նան իջան մօտ 350 հրեայ երիտասարդ — երիտասարդուհիներ, որոնք շա – բաթ մը պիտի մնան Լիբանան: Բոլորն ալ իսկոյն բարձրացան Լիբանանի ա-մառանոցները: Պանդոկները լեցուած են եւ տրամադրելի անկողին երբեք չունին:

Կառավարութեան կողմէ կատար – ուած վիճակագրութեան համաձայն, մինչեւ օգոստոս 20ը 140 հրեայ ըն – տանիքներ օդափոխութեան եկած են Լիբանան ամբողջ ամրան եղանակը հոն անցնելու համար. իսկ 1040 Հր-եաներ ալ եկած են կարճ ժամանակ մը մնալու համար:

Գիւղագնացութիւնը այս տարի շատ գոհացուցիչ եղած է: Ներկայ ամ – սուան ընթացքին միայն 1500 գիւղա – գնացներ հասած են Լիբանան: Անցեալ տարի մինչեւ օգոստոս 15ը Լիբանան գացած էին 5283 գիւղագնացներ, մինչդեռ այս տարի այդ միեւնոյն ժա-մանակաշրջանին հասած են 6289 հո-գի, մօտ 1000 հոգի աւելի:

ՊՈԼՍՈՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ

Բժշկական Սենեակի՝ արձանագրու-թեանց համաձայն, Պոլսոյ մէջ 1100ի չափ բժիշկներ կան որոնցմէ 330ը Հայ, Յոյն եւ Հրեայ են, 650 հոգին ալ զանազան պաշտօններու կապուած թուրք բժիշկներ: Մնացեալ 140ին 45ը միայն կրնան իրենց արհեստը ի գործ դնել եւ դարմանատուն բանեցնել:

Կ'ըսուի թէ, կը գրէ *Ջամհուր*, 60էն աւելի են այն թուրք բժիշկները որոնք չեն կրնար շահաւոր վճարել եւ բա-ռնիպուած փակեր են իրենց դարմա – նատուները:

Պոլսոյ մէջ գտնուած բժիշկներուն թիւը ամբողջ Թուրքիոյ մէջ գտնուած բժիշկներու թիւին կէսէն աւելի է:

« ՁԻ ԱՂՔԱՏ ԵՒ ՏՆԱՆԿ ԵՄ »

— o —

ԵՒ ՍԱԿԱՅՆ 780,000 ՖՐԱՆՔ ՈՒՆԷՐ ՎՐԱՆ...

Լիոնի մէջ, խեղճուկրակ վրայ – գլուխով մարդ մը երկու հազարնոց ուրած էր երեք օրուան ընթացքին, երբ գաղտնի ոստիկան մը ելաւ դի – մացը:

Մարդը հազարնոցները պահած էր թաշկինակի մը մէջ: Ոստիկանատուն առաջնորդուելով, պատմեց թէ կը կոչուի Ժան Քալօ, 44 տարեկան է եւ կը բնակի Գրիւսէլ: Անմիջապէս խու-զարկութեան ենթարկուեցաւ եւ վրան գտան 640,000 ֆրանք, բանկոնին աս-տառին, կօշիկներուն եւ գլխարկին մէջ: Քառասուն հազար ֆրանք ալ գտնուեցաւ բանկոնին գրպանը: Ունէր նաեւ 100,000 ֆրանքի օտար դրամ: Ուրեմն, համագումար 780,000 ֆր.: Գրպանին մէջ գտնուեցան նաեւ զա – նազան թուղթեր եւ մուտքի տոմսեր՝ Միջերկրականի ամէնէն ազնուական խաղարաններուն համար: Հարցաքն – նուելով, պատմեց թէ դրամը շահած է կազինօներուն մէջ խաղալով եւ թէ այժմ առեւտրական գործի պիտի ձեռ-նարկէ եւ ուսումնասիրութիւններ կը կատարէ Լիոնի մէջ: «Անունս իսկա – պէս Ժան Քալօ է: Եթէ տարբեր ա – նուն տուած եմ պանդոկին մէջ, պատ-ճառը այն է որ բազմաթիւ սիրուհիներ եւեւէս ինկած են եւ աչք տնկած դրա-միս»:

Ազգ. Ապահովութեան տեսչութիւնը չհամոզուեցաւ այս պատմութեան եւ ճնութիւնը յառաջ տանելով, եկաւ այն եզրակացութեան թէ ամբաստան-եալը մէկն է այն երկու փախստական-ներէն որոնք ազգ. վիճակահանու – թեան տոմսեր ծախելով, մէկ միլիոն ֆրանք շորթած եւ անհետացած էին (45, պուլվառ Սէվաստոփոլ): Այս յայտնութեան վրայ, Քալօ խոստո – վանեցաւ ամէն բան, այս անգամ ու-րիշ անուն մը տալով... Փարիզ պիտի փոխադրուի:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿԻՆԸ ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ. — 4. ԳԵՐՄԱՆԻԱ

«Պատերազմէն ի վեր Գերմանիա այցելող ճամբորդները կը վկայեն, թէ Գերմանուհին շատ աղատ է» կ'ըսէ յօդուածագիրը, Գ. Բրնէ Լօռէ:

Արդարեւ յետ պատերազմեան տասը տարիներու ընթացքին, գերմանացի կինը, քաղաքական, ընկերային, արտաքին ձեւերու եւ բարոյական մարզերու մէջ, ձեռք կը բերէ կատարեալ ազատութիւն: Մարզանքը, արդիականութեան փափաքը, սինեման եւ սրընթաց կեանքը, երբեմնի ծանր եւ պաշտօնական տեսքով կինը կը վերածեն նրբահասակ, աղատ եւ ինքնավստահ էակի մը: Երազային, ըղձային ձեւերը անցի կուտան բարեկամութիւններու, դիւրին կապերու եւ զգայարանքներու հրապոյրին առջեւ:

Ճիշդ է, որ պատերազմի ընթացքին կամ անկէ վերջ, այսպիսի փոփոխութիւններ կը տեսնենք բոլոր երկիրներու մէջ, բայց Գերմանիոյ մէջ աւելի չէշտուած կերպով երեւան կուգան:

...

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԱՏԵՂԻԷՆ

ՍԷՆ ԺՕՐԻՕԶ (Յատուկ) — 18–19 օգոստոսին Սէն Ժօռիօզի բանակատեղին մէջ սկաուտական մեծ տօներ կատարուեցան:

Եօրեակ, սրամիտ եւ մրցնային աշխատանքէ մը վերջ, կերակրի առատ բոլոր խումբերը իրար կը գերազանցէին զանազան ամբաշինական աշխատանքներով, ամէն վրան, ամէն խմբակ, շրջապատուած էր սահմաններով, փողոցներով, պողոտաներով, կանանչ դըռնակներով, զանազան տեսակի կոճղերէ, հողէ եւ քարէ շինուած սեղաններ, նստարաններ, ջուանէ ու փայտէ կամուրջներ, վրաններու առջեւ յաղթական կամարներ, գուռներ:

Ինչպէս ամէն ազգի միութեան բանակավայրի մուտքին՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն բանակավայրի մուտքին ալ կը փայլէր ARMENIE վերտառութիւնը որու կեդրոնը հսկայ կայմի մը վրայ կը ծածանի, անսասան, ազգային դրօշը որ ամէն առաւօտ մեր բոլորին կողմէ յարգանքով, երգով ու մեր պետին եղբայր Միհրայր Մինթանճեանի բարոյալից խօսքերով դէպի կապուտակ երկինքը կը բարձրանայ, ամէն երեկոյ ալ նոյն երկիւղածութեամբ վար կ'իջնէ:

Եւ այսպէս է որ մեր մատաղ գայլիկներուն, հրաշեայ սկաուտներուն ու արիասիրտ երէցներուն մէջ կը դրոշմուի թէ իրենք ալ իրաւունք ունին իրենց նախնիքներուն ու Հայրերուն արիւնովը պաշտպանուած ու չահուած ազգային գաղափարը եւ անոր խորհրդանշանը պարզել հպարտօրէն իրենց Ֆրանսացի, պիտի թէ զուիցերիացի եղբայրներուն խորհրդանշաններու կողքին:

...

Բարձրութիւն ցատկել — Ա. Կիւրան (Փր.) 1.45 մ., Բ. Վարդգէս Ցարութիւնեան 1.35 (Փարիզ), Գ. Գրիգոր Զերչեան 1.30 (Փարիզ, Ալֆօռվիլ):

Բօվլըններու բաժին — Ա. Ֆ. Մարգ 1.50, Բ. Գուք 1.35, Գ. Աշոտ Սէմէրճեան 1.30 (Փարիզ):

100 մէթր վազք — Ա. Ֆ. Մարգ Բ. Սէնաէռչէն, Գ. Վարդգէս Ցարութիւնեան:

400 մէթր դրօշարշաւ — Ա. Փարի Փասթէօռ, Բ. Հայկական. Գ. Անըսի:

50 մէթր լողալ փոքրերու — Ա. Սօնիէր, Բ. Մօնթէլ, Գ. Ձէնէրճեան (Ճէնաւ, Փարիզ):

Սկաուտներու — Ա. Ֆ. Մարգ, Բ. Գարրօ (Ալֆենծօն), Գ. Ճէնկօնօ, Դ — Վ. Տէր Եղյառուրեան:

Սուզուելու դիմացկունութիւն. — Ա. Գուք, Բ. Հայկ Սարաճեան (Փարիզ), Գ. Աշոտ Սէրճանեան (Փարիզ), Դ. Գրիգոր Զերչեան:

Վօլլէ-պօլ — Անըսիի խումբը կը յաղթէ Ալֆենծօնեաններու 15—5, 15—1 հայկական խումբը կը յաղթէ Անըսիի 15—12, 15—13. հայկական խումբը կը յաղթէ նաեւ Փարի Փասթէօռի (Ֆինալիստ) 15—5, 15—5ով:

Պասքէթ — Կոզմազնդակ, Փարի Փասթէօռ կը յաղթէ Անըսիի, Ֆինալին Փարի Փասթէօռ կը յաղթէ հայկականին, 17—11. պէտք է յիշել որ Փարի Փասթէօռ էքլէռեօռ տը Ֆրանսի ախոյեան խումբն է:

Հայ սկաուտներու մարզական ճիւղը կը վարէր երէց սկաուտներէն եղբայր Հայկ Սարաճեան:

22 օգոստոս երեքշաբթի 24 հոգիով եւ երկու մասնաւոր օթօքառով մեկնեցանք Շամօնիքս — Մօն Պլան: Երեք ու կէս ժամուան ճամբու ընթացքին կարծես դրախտ փոխադրուած էինք, բարձրաբերձ, զմայլելի, անտանելի կատարներ, շաճիներով ծածկուած լեռներ, ապառաժներ, մեր պատմութեան ֆէտայիներու արժանի քարայր թաքստոցներ, անտառներ, անհամար ջրվէժներ, իսկ ամէնէն խորհրդաւորը հսկայ եւ ալեհեր Մօն Պլանը որու կողքին, սառնակոյտի ծովը, պատմութեան մէջ կարդացած մեր սիրուն Մասիս — Արարատը կը պատկերացնէին մեր առջեւ ...

...

բութեան մը վրայ. բանակիլ երեք հազար 1000 մէթր բարձրութեան վրայ:

Բ. — Տեղեկագիր մը պատրաստել ճամբու ընթացքին համար եւ կցել անոր ուրուագիծ քարտէս, գծագրութիւն եւ լուսանկար:

Գ. — Ալփինիստի հագուստի եւ գործիքներու մասին բացատրութիւններ ստանալով կապուելու ձեւերը գործածել եւ բացատրել վերելքի միջոցները:

Դ. — Հողագիտութեան մասին նախնական ծանօթութիւններ, լեռներու եւ ապառաժներու կազմութեան մասին տեսութիւններ ունենալ, սառնակոյտերու եւ ակի ջուրերու մասին բացատրութիւններ տալ, ծանօթ ըլլալ լեռնային վտանգներու եւ անոնց մէջ գգուշանալու միջոցներուն:

Այս բանակումի ընթացքին յաջողակ անցան բազմաթիւ սկաուտական կարգեր եւ մասնագիտութիւններ, որոնք են խոհարար, լուացարար, դատարար, հեծելանուորդ, բանակադերասան, խանդավառող: Ուրիշ առթիւ կուտանք բանակումի ընդհանուր արդիւնքը, որու մէջ նաեւ՝ սկաուտներու ընտրողական տարբերութիւնները:

Բ.Գ.ԹԱՍԿԵՑ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ԿԵՐՊԱՐԱՓՈԽՈՒԱԾ

Le Petit Parisien (29 օգոստ.) կը հրատարակէ հեռաձայնագրութիւն մը Թէհրանէն, ուր խորագրին տակ որուն կ'աւելցնէ հեռաձայն «Բանի մը տարուան ընթացքին, Ռըզա Շահ Փէհլէվիի նուաճումներուն տակ, Պարսկաստան լքուած թագաւորութիւնը դարձաւ արդիական երկիր մը»:

Ընդհանուր արդիականութեան աշխատանքը, որուն ձեռնարկեց, քանի մը տարի առաջ, երկրին վեհապետ Ռիզա Շահ Փէհլէվի, կը շարունակուի արագ թափով մը: Պարսկաստան ...

...

ԽՈՐՀՐԴ. ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Մեր գրականութեան հիմնական խնդիրն է եւ մնում է՝ համակել մասսաների սոցիալիստական խնդրանքների ձգտումով, վերացնել մասսաների գիտակցութիւնից նախնական հետքերն ու մնացորդները:

Ձեմ խօսում մեր գրողների այլ կարգի սխալների՝ գռեհկաբանութեան, մակերեսայնութեան, սխեմատիզմի մասին: «Ինչ ուզում է լինի ...

...

պարզ, յստակ, բազմակողմանի արտայայտելու մեր այնքան հարուստ, այնքան բազմերանգ իրականութիւնը: Լայն ծաւալով ինքնաքննադատութիւնը, որին ժամանակ է արդէն որ աւելի լուրջ վերաբերուեն մեր գրողները, ներկայ համագումարը նորութիւն պէտք է հանդիսանայ, աւելի լայն ծաւալելու յամառ պայքարը ...

...

[illegible] հաղորդակցութեանց զարգացման։ [illegible] երկրի մէջ, որ այնքան ընդարձակ է ու արկածալից, կենսական կարեւորութիւն մը կը ներկայացնէ հաղորդակցութեանց հարցը։

Վերջին վեց տարիներու ընթացքին շինուեցան մօտ 18.000 քիլոմէթր երկաթուղի, հրաշալի ճամբաներ։ [illegible] Բիզա Շահ Փէհլէվի կրնայ [illegible] աւելի կարեւոր գործով մը, անդրպարսկական երկաթուղիով, որ [illegible] պիտի միացնէ Պարսից ծոցը [illegible] Կասպից ծովը։ Այս գիծը պիտի ունենայ 1500 քիլոմէթր երկարութիւն, [illegible] անցնելով Թէհրանէն, [illegible] վաճառականութեան, որ առանց [illegible] կը կատարուէր [illegible] ընդմէջ մէկ կողմէ [illegible] եւ Կեդր. Ասիոյ, միւս կողմէն [illegible] Միջերկրականի, [illegible] եւ Հնդկաստանի։ Մին հարաւէն, միւսը հիւսիսէն՝ արդէն իսկ [illegible] են երկու գծամասեր, սակայն նկատի առնելով որ ծրագրուած [illegible] կ՚անցնի բարձրաբերձ լեռներէ, [illegible] խորունկ կիրճերէ, դժուար թէ անդրպարսկական երկաթուղին ամբողջովին պատրաստ՝ շահագործման յանձնուի վեց տարիէն առաջ։

Թէլեֆոնական եւ հեռագրական հաղորդակցութիւնները եւս այլա- [illegible] արդիականացման։ Քանի մը տարի առաջ, նամակ մը Պարսկաստանի մէջ շաբաթներով [illegible] կը հասնէր [illegible]։ Հիմա, [illegible] երկու օդային գիծերէ, մէկը Air France, [illegible] որ Փարիզէն կը մեկնի [illegible], միւսը K.L.M. [illegible] ընկերութիւն մը, [illegible] կը կապէ Պաղտա- [illegible]։ Այս երկու գիծերն ալ [illegible] Շահին երկրին մէջ։ Ան- [illegible] գործօն կայան մը, որ հաս- [illegible] է Թէհրանի [illegible] ու լուրերը կը հաղոր- [illegible] բոլոր կայաններուն։

Այս կերպարանափոխութիւններով, [illegible] կեանքը [illegible] երկրին [illegible]։

Եւ գեռ Պարսկաստանի կերպարանափոխութիւնը չի վերջանար այսչափ։ Քաղաքներն ալ, իրենց կարգին, արտաքնապէս կը փոխեն իրենց դիմագիծը։ Թէհրան եւս, քիչ ժամանակի մէջ, արեւմտեան երկիրներու գլխաւոր քաղաքի [illegible] բնակարանի մէջ, որ հարուստ է վեհաշուք բարձրութիւններով։ Մայրաքաղաքին լայն պողոտաներուն վրայ, որոնք զարդարուած են արդի քաղաքաշինութեան ամենախոր մտահոգութիւններով, մէկիկ մէկիկ բարձրացան հանրային գեղեցիկ հիմնարկութիւններ, որ տեղաւորուած են կրթական եւ կառավարական գլխաւոր գիւաններ։

Արդարեւ, Բիզա Շահ իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է այս երկու կազմակերպութեանց վրայ, որոնք կը կազմեն բարձր քաղաքակրթութեան խարիսխը։ Անիկա Պարսկաստանը օժտեց վարչական կանոնաւոր մեքենայով մը, որմէ զրկուած էր երկար ատեն։ Այդ էր որ Բաճարներու Թագաւորութեան օրով, գլխաւոր պատճառը դարձաւ անկումի մը աղէտալին, այսօր բարեբախտաբար անհետացած։ Ամբողջ երկիրը ծածկուած է ամէն աստիճանի դպրոցներու ցանցով մը, որ կը պատրաստէ պարզիկ նոր սերունդ մը, Արեւմուտքի գիտութեանց եւ յառաջդիմութեանց ծանօթ։ 1925ին կրթական պիւտճէն հազիւ 8 միլիոն րիալի կը հասնէր, ներկայիս աւելի քան 50 միլիոն է։ 10 տարուան ընթացքին դպրոցներու թիւը տասնապատկուած է դրեթէ։ Թէհրան ներկայիս կը համրէ ազմաթիւ կարեւոր դպրոցներ, բարձրագոյն կրթութեան եւ ազատ ասպարէզներու յատուկ։

Բիզա Շահ, որ ապարէզով զինուորական է, քանի որ, իշխանութիւնը առանձնելէ առաջ, իբրեւ եւեւել բարձրացաւ զինուորական աստիճանները մինչեւ զօրավարութեան, իր հզօրութեան տակ առած է պարսկական բանակը։ Երկիր մը մէջ, որ ժամանակին խաղաղնէրու ջոկատներ միայն ունէր, անիկա կրցաւ ներմուծել զինուորական պարտադիր ծառայութիւնը, միաժամանակ հիմնելով ծովային երիտասարդ նախարարութիւն մը, որ ապագային ապահովէ պանք կուտայ Իրանիս։

Երմական ժխծան այ փոխարկ- մուեցաւ կատարելապէս։ Պարսկաստան, որ հարուստ է իր բնական հարստութիւններով, եւ միակ երկիրն է որ արտաքին պարտք չունի, ներկայիս երմական առանձնաշնորհեալ կացութեան մը մէջ կը գտնուի։

Պարսիկ Շահին արտաքին քաղաքականութիւնը ներշնչուած է խաղաղութեան, դրացիներու հետ համաձայնութեան, այլ երկիրներու հետ համագործակցութեան գաղափարով։ Պարսկաստան, ինչպէս ծանօթ է, կը մասնակցի Ազգերու Դաշնակցութեան, եւ անդամ է Ապահովութեան Ծանձ- նաժողովին։ Անկից զատ, ստորագրած է այն ամէն միջազգային դաշնագիրները, որոնք կապ ունին հաշտ- մաչխարհային խաղաղութեան պահպանման հետ։

Կարելի է ըսել, իբրեւ եզրակացութիւն, թէ Պարսկաստան, շնորհիւ իր կորովի, խելացի եւ լուսամիտ վեհապետին, դարձած է երկիր մը, որ, համաշխարհային պատերազմէն ի վեր խորապէս կերպարանափոխուած է եւ այսպէս մտած՝ յառաջդիմական եւ արդիական ազգերու փաղանգին մէջ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեսանի Թուլուզի մէջ

ԹՈՒԼՈՒԶ, 28 օգոստ. — Հօթ Կառօն նահանգի գլխաւոր քաղաքն է Թուլուզը, 250,000 բնակչութեամբ։ Կայ նաեւ փոքրիկ հայ գաղութ մը, դերձակներով, կօշկակարներով եւ առեւտրականներով. բոլորն ալ գոհ իրենց վիճակէն։ Դժբախտաբար մինչեւ այսօր չկրցանք ունենալ որ եւ է ազգ. մարմին։ Վերջերս քանի մը Դաշնակցական երիտասարդներ քով քովի գալով խումբ մը կազմեցինք, որ պիտի կոչենք ողբացեալ ընկեր Վարանդեանի անունով։

Այս քաղաքին եւ ամբողջ նահանգին մէջ ընկերվարութիւնը շատ զօրաւոր է։ Քաղաքապետութիւնը ընկերվարականներու ձեռքն է։ Այս տարի ամառնային շատ մը ցոյցեր եւ թափօրներ։ Ցառ օրէ ի վեր տեղս հասած է նուագախումբի ղեկավար Գ. Գրիգորը (Տ. Բէլէկեանի որդին) իր ամբողջ կազմով, եւ կը նուագեն ամէնէն մեծ սրճարանին՝ Քաֆէ տէ զ'Ամերիքէնի մէջ, որ ամէն օր լեցուն է բազմութեամբ։ Ոչ մէկ նուագախումբ այսքան քաջալերութիւն գտած էր հասարակութենէն։ Քանի մը ընկերներ երբ հայերէն կը խօսէինք, «բարեւ ողջագուրելով մեր քովը եկաւ ի քանի մը խօսք փոխանակեցինք։ Քաղաքապետը ձրի տրամադրեց քաղաքապետարանի հակայ թատրոնը, ուր պիտի տայ մեծ նուագահանդէս մը սեպտեմբեր 20ին։ Կը խորհի 1935 յունիսին մեծ համբաւութիւն մը կատարել, անցնելով շատ մը երկիրներէ։

Մեր կազմած խումբը շուտով գործի պիտի ձեռնարկէ, առաջին առթիւ սարքելով իր բացման խնջոյքը նախագահութեամբ Գ. Փառքալ Տէր Գօզոսեանի եւ մասնակցութեամբ Գ. Գրիգորի եւ իր գործընկերներու ...

ԱՆտոյէ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԽՄԲ. — Տեղի անձկութեան պատճառաւ, կը հրատարակենք միայն այն մասերը որ կապ ունին հրատարակուած թղթակցութեան հետ։

ՄԱՐՍԷՅԼ. — «Յառաջ»ի 16 օգոստոս թիւին մէջ նկարագրութիւնը երեւցաւ Դպրոցասէրի Մարսէյլի մասնաճիւղի դաշտահանդէսին։ Այս առթիւ պարտք կը սեպեմ ճշդել կարգ մը կէտեր։

Նախ որ դաշտահանդէսի «չարժաւոիթը ամավերջի դպրոցական հանդէսութիւններն» չէին։ Դաշտահանդէսը սարքուած էր Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան տեղիս մարմնին կողմէ, ի հաշիւ ընկերութեան պիւտճէին։ Դպրոցը վերջին օրերուն ուզեց մաս առնել հոն, իր տողայով, ներկայացնելով կարգ մը դպրոցական կըտորներ։

Բ.— Նախակրթարանի աշակերտներու թիւն է 40, ոչ 50, մնացած 60ը մանկապարտէզի չորս բաժիններն են (Միլ, Բոզրոզ, Կոկոն, Ծաղիկ)։

Ուսուցիչներու թիւն է վեց, որոնց երկուքը այցելու։ Մարզանքի ուսուցիչն է Գ. Ցակոբ Նշանեան եւ ոչ Գ. Նշան։

Գ.— Շատ անդուր մեղադրանք մըն էր, անշուշտ բարեմտօրէն եղած — կարծել թէ «հանդէսի պատրաստութիւնը եղած է դասաժամերէն զոհելով»։ Ընդհակառակն, բոլոր երգերն ու խաղերը պատրաստուած են դասաժամերէն դուրս, հինգշաբթիի արձակուրդներուն եւ երեկոյեան ժամը 5ի արձակուրդէն վերջ, աղաքը մաս մաս վար գնելով։ Իսկ կան որ արդէն իրր դաս սորված են տղաքը։ Անշուշտ ծանօթ է Գ. Թղթակցին որ, ներկայ դպրոցը երգն ու խաղը իրր դաս ընդունած է որոշ չափով մը։

Ուսուցչական կազմը, չափէն աւելի խղճամիտ եղած է դասապահերու վայրկեանն իսկ արժեցնելու ի նպաստ տղոց։

Դ.— Գանք ուրիշ սխալի մը որ երգիծանքի աստիճանին հասած է, այն է «երեք ամիս դպրոց ամբողջ տարուան մէջ»։

Հաշուենք տարին 365 օր, զեղչենք 52 կիրակի, 52 հինգշաբթի եւ 25 տօնական օրեր, երկու ամիս արձակուրդ, կ՚ընէ 190 օր, ուրեմն 175 օր ուսուցում, բարդեցէք վրան չարաթական երեկոյեան ժամ առ ժամ ձեռնարկ եւ զանազան սերտողութիւններու յատկացուած ժամերը եւ վերածեցէք դըպրոցական 7 ժամուան օրերու կ՚ընէ 15 օր, որով կ՚ունենանք 190 օր, որ կ՚ընէ 6 մէկերորդ իրական ամիս փոխանակ ենթադրական «երեք ամիսի»։

Հաշուի չենք առներ հինգշաբթիի բացօթեայ պտոյտները, երբեմնակի առաւօտ ժամը 7ի դաշտային մարզանքները, թաղերու մէջ քննական պտոյտները տղոց դուրսի բարքերը ուսումնասիրելու համար եւն.։

Ե.— Ամբողջ հանդէսի ընթացքին մէկ Ֆրանսերէն երգ մէկ ալ Ֆրանսերէն կատակախաղ կար, մնացածը հայերէն էին, երգեր ու խաղեր։ Այս տարի նիւթականն անկարելի էր Կոմիտասեան երգերը մտցնել դպրոցէն ներս։

Դպրոցասէրի Մարսէյլի վարժարանը կը բռապանիզացնէ հայ մթնոլորտ ու հայ ոգի ունի, հոն հոգ կը տարուի հայերէն դաստիարակութեան եւ ազգային պատմութեան։ Օրինակ, այս տարի աշակերտներուն պայման ըրուեցաւ «Գրերու գիւտին» եւ «Վարդանանց պատերազմի» դասերը անխտիր գոց եւ լաւ կերպով սորվիլը, նիւթերը բաւ այնմ տրուելու համար։ Ներտողութեան միջոցներուն անոնց պատմուեցաւ մեր ազգային արժէքներու կեանքին եւն.։

Փոքրերուն ու մեծերուն համար ձեռագործներ ու Ֆրօպէլեան կտրուածներ ու նկարներ դասաւանդուեցաւ եւ տարուան վերջը իրենց բոլոր հաւաքածոները յանձնուեցան տղոց, որոց ծնողքներէն շատեր չէին ուզեր հաւատալ թէ իրենց պզտիկներուն գործերն են։ Տեղիս Դպրոցասէրի խնամակալութիւնը կարելին կ՚ընէ, բացուած վարժարանը ամուր հիմերու վրայ դնելու եւ տեւականացնելու համար, անշուշտ միմիայն հայ մանուկին հայ մնալուն ի հաշիւ։

Կ. ՈՍԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԱՐԴԱՐ ՎՃԻՌ ՄԸ ԴԷՄ

«Հայրենիք» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Լեւոնդ վրդ. Մարդուկէեանի եւ Նշան ք.հ. Փափազեանի կարգալուծման առթիւ (16 օգոստ.)։

— «Արդեօ՞ք հակօրինական եւ հակասահմանադրական էր բնթացքը Մարդուկէեան վրդ.-ի եւ Փափազեան քահանայի, որոնք անցեալ սեպտեմբերին հանգուցեալ առաջնորդին իսկ հրաւէրով մասնակցեցան Նիւ Եորքի մէջ գումարուած Երեսփ. ժողովին։ Հակօրինակա՞ն էր այն ժողովը, որ օրինաւոր պայմաններու մէջ գումարուեցաւ, որուն նախագահեց Յովսէփ եպ. Կարապետեան՝ Առաջնորդին իսկ հրահանգով եւ ուր ներկայ գտնուեցան ամէնը — հոգեւորականներ, Ազգ. Վարչութիւն եւ երեսփոխաններ։ Եւ խնկական հակօրինութիւնը եւ Եկեղեցւոյ Սահմանադրութեան ոտնակոխումը չսկսա՞ն արդեօք այն օրը, երբ հանգուցեալ Դուրեան արք. քմահաճ կարգադրութեամբ մըցառակելով ժողովը, Մաքրինիք հիւրանոցի մէջ նոր ժողով սարքելով որուն ներկայ գտնուեցաւ փոքրամասնութիւնը միայն, հայ երեսփոխաններուն, հայ հոգեւորականներուն եւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան։

Էջմիածնի Գեր. Հոգ. Խորհուրդը փոխանակ բուն յանցաւորներու օձիքէն բռնելու, զանոնք անարգանքի սիւնին գամելու կամ օրինաւոր պատիժ սահմանելու անոնց, ամէնէն ահաւոր անարդարութիւնը ի գործ կը դնէ՝ փորձելով կարգալոյծ հռչակել բո՛ւն իսկ անմեղները ու արդարները, եւ այն ալ առանց զանոնք լսելու եւ դատ ու դատաստան ընելու։

Էջմիածնի այս նոր հրամանագիրը, որ անճկակած զայրոյթով ու վրդովումով պիտի լեցնէ մեր գաղութի բոլոր ողջամիտ տարրերը, փոխանակ մագաղաթի իսկ վստահեցնելու երկու հոգեւոր հայրերու վարկին ու վայելած ընդհանուր վստահութեան, ընդհակառակն ժողովրդական լայն զանգուածներու աչքին ծանրապէս պիտի վարկաբեկէ եւ հիմայրափ ըսէ նախ եւ առաջ Էջմիածինը, Հոգեւոր Խորհուրդն ու իր Պետը, որոնք ամբողջապէս անձնատուր Չեկայի բռնակալ կամքին, կը պահանջեն բացարձակ ստրկական հնազանդութիւն մեր այն հոգեւորականներէն, որոնք Մայր Աթոռի հանդէպ որդիական յարգանք ու ակնածանք ունենալով հանդերձ, միակ մեղքը գործած են քանիցս բոլանճագին խնդրելու, որ լուսին ի բերց իբրաւացի բողոքները, կատարուի վերջին ամիսներու անցուդարձերու արդար ու անաչառ քննութիւնը՝ օր առաջ եւ միանգամ ընդմիշտ վերջ տալու համար մեր գաղութային կեանքի անհանդուրժելի քայքայման ու պառակտումին։ Եւ ահա իրեն ուղղուած կոչերուն Էջմիածնի տուած պատասխանը, չափէն աւելի անարդար ու քմահաճ։

Այլ եւս ոչ մէկ կասկած, որ Էջմիածինը խաղալիկ Չեկայի ձեռքին, չուզեր լսել ոչ մէկ արդար եւ օրինաւոր պահանջ, որ առանց հետեւանքներու մասին տարրական չափով իսկ մտահոգութիւն ունենալու, կը սիրէ միայն հրամաններ արձակել, որոնք երբե՛ք պիտի չգործադրուին։ Ու երէ Էջմիածինը գործելու այս եղանակ է որ որդեգրած է, կարելի է այժմէն իսկ հարց տալ իրեն թէ՝ այլ եւս ինչո՞ւ կամ ի՞նչ նպատակով որոշած է մասնաւոր պատուիրակ մը զրկել հոս, — մինչեւ այժմ կատարուած անիրաւութիւնները նուիրագործելու եւ նոր բարդութիւններ ստեղծելու համար։ Երէ այս է Էջմիածնի նպատակը ինքնըստինքեան աւելորդ կը դառնայ պատուիրակին Ամերիկա գալը։

Մայր Աթոռը եւ Հայրապետը մեզ համար բարձր են եւ խոր յարգանքի ու ակնածանքի արժանի, ցորչափ չեն ոտնակոխեր իրաւունք եւ ճշմարտութիւն եւ ամէն բանէ վեր՝ կը ծառայեն արդարութեան։ Բայց երբ անոնք չեն կամենար լսել արդարութեան ձայները, կ'արհամարհեն ժողովրդական զանգուածներու կամքը եւ յամառօրէն կը ստիպեն որ անիրաւ փոքրամասնութեան մը կամքին ու հաշիւներուն առաջ տեղի տայ գաղութի մը ճնշիչ մեծամասնութիւնը, այդ պարագային ցաւ ի սիրտ հարկադրուած ենք յայտարարելու, որ ժողովուրդը կը շարունակէ իր ճամբան՝ հաւատալով իր արդար խղճի եւ բանականութեան թելադրանքներուն։

Էջմիածնէն աւելի բարձր է ժողովուրդը։ Եւ Մարդուկէեան վրդ. ու Փափազեան քահանայ ժողովուրդի հոգեւոր սպասաւորներն են, անոր կամքի արտայայտիչը եւ իբրեւ այդպիսին ալ պիտի շարունակեն անոնք գործել։ Էջմիածինը պէտք է միանգամ ընդմիշտ գիտնայ, որ ինք գործ ունի ոչ թէ երկու կամ խումբ մը հոգեւորականներու հետ, այլ գործ ունի ժողովրդական խոշոր բազմութիւններու հետ»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՔԱՐԱՃԱՆ ԹՐՆՈՎՈՅԻ ԲԱՆՏԻՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Սթէփան Քարաճան պուլկար ազգային մեծագոյն հերոսներէն մէկն է։

1880ին, Փրովատիա գացի առեւտրական գործով։ Հոն հանդիպեցայ իմ ծանօթ հայրենակիցներու եւ Վըլ- [illegible] հաճի Սրբոսյի. Նասանք խօսակցելու ձմեռնի բմպելարանը։ Հաճի Սրբոսօ կը պատմէր Սեւլեւան վաղչի բանակին հետ տեղի ունեցած պախումները։ Ցետոյ խօսք անցաւ Թումանեայ մէջ կազմակերպուած չէթեներու մասին։ Ուզեցուեցաւ կը խօսէինք Քարաճայի մասին, իբրեւ անձնական ծանօթներ իրեն հետ։

Մեր սեղանին մօտ նստած տարիքոտ մէկ մը մօտեցաւ եւ, յարգալիր, թուրքերէն լեզուով արտօնութիւն ուզեց մեր քով նստելու, հրաւիրեցինք ու ծանօթացանք իր հետ։ Կը [illegible] էֆէնտի ձէրախ(*)։

— Լսեցի, պարոններ, որ կը խօսիք Քարաճայի ու իր հերոսութեան մասին, դոր առիթով մը տեսայ հետը խօսեցայ։ Ես հայ եմ, բժիշկ — վիրաբոյժ։ Քանի եւ վեց տարի ծառայեցի թրքական բանակին մէջ։ Ծառայութեանս վերջաւորութեան մօտ, կար- [illegible] զօրաբանակի մէջ էի։ Վեց ամիս [illegible] ու Մանաստր էինք։ Ցետոյ [illegible] զրկեցին Ալղանիոյ բժշկութեան [illegible] զաղելու։ Այդտեղ մնացինք [illegible] տարի։ Օր մը հրաման ստացանք [illegible] մեկնելու։ Սպաներու միջեւ տարածուեցաւ մը ծայր տուաւ։ Անոնք կ՚ըսէին — երեք տարի թափառեցանք Ալպանիոյ այս ամայի լեռներուն մէջ՝ սպաներուն հետ բաղդատելու համար, ու հիմա մեզ ետ կը դրկեն՝ կալանք պէտք է ընել։ Եւ ասկայն հարկ էր կատարել հրամանը, ու, մենք անյապաղ ճամբայ ելանք։ 1869 յուլիսին հասանք Թրնովօ։ Ցուլիսի սկիզբը օր մը, իշխանութիւնը ուժգնօրէն խռովուած էր։ Ոստիկանութիւնը ոտքի էր. իսկ յայտարարուած ահազանգէն վերջ, զինուորական բաժինները ամէն բանէ կարգադրութեանց կը սպասէին։ Զինուորներու բաժին մը անմիջապէս գէպի Սվիշթով մեկնեցաւ. իսկ աւելի վերջ՝ հեծեալները։ Իմացանք որ հայաց հայդուկներէ բաղկացած չէթէ մը, առաջնորդուած սոսա զինուորականներէ, անցած է Դանուբը ու եկած Թրնովօ՝ Պուլկարները ըմբոստացնելու համար։ Եւ տեղի է ունեցած մեծ ընդհարում, իրարանցում։ Շուկան՝ փակ։ Թուրք բնակչութիւնը շատ գրգռուած էր ու արագօրէն կը զինուէր։ Զէնքերը կը դնէին գօտիներնուն մէջ, կը սրէին սուրերը, ու բացայայտօրէն կ՚ըսէին որ եթէ Պուլկարները գլուխ վերցնեն ու միանան հայդուկներուն, բոլորն ալ պիտի ջարդուին։ Մեր զօրաբանակի հրամանատարը, որ բարի ու ազնիւ անձ մըն էր, ծնած Իզմիր, երբ տեսաւ Թուրքերու արամադրութիւնը, քաղաքին մէջ պահակախումբեր հանեց՝ հրամայելով որ Թուրք բնակչութիւնը զինաթափ ըլլայ ու խանութները բացուին։ Այդ իրարանցումի միջոցին, սակայն, շատ քիչ Պուլկարներ կը պտտէին քաղաքին մէջ։ Թուրքերը հանեցին իրենց զէնքերը։ Օրը իրիկուան եղաւ՝ պաշտօնական տեղեկութեան մը սպասելու խռովքին մէջ, մինչ բազմաթիւ զրոյցներ շարունակեցին շրջան ընել։ Այդպէս անցաւ եւ երկրորդ օրը։ Հազիւ երրորդ օրը մունետիկները յայտարարեցին թէ հայդուկները զարնուած են եւ բնակչութիւնը հանդարտ պէտք է ըլլայ ու ամէն ոք իր գործին պէտք է նայի։ Կէս գիշերուան մօտ բերին մէկ քանի վիրաւորուած հայդուկներ, իրենց ղեկավարին՝ Քիւչիւք Սթէֆան քհարահարին հետ։ Առտուն, քաղաքին մէջ կը խօսուէր հրոսախումբի, ինչպէս եւ անոր ու զինուորներուն եւ զաղաքապետերու միջեւ տեղի ունեցած բախումի մասին, եւ, բնականաբար, կուիւն ամէն մէկ մասնակցող անձնախմբեց հերոսութիւն մը կը վերագրէր ինքզինքին, չթերագնահատելով եւ հայդուկներու ցոյց տուած հերոսութիւնը, ինչպէս նաեւ իրենց ձերբակալուած ղեկավարինը։ Այսպէս օրինակ, Ռուսճուքցի հարիւրապետ Թօքա Ահմէտ քաղաքին մէջ սրճարանէ սրճարան կ՚երթար ու կը պարծենար թէ ինք զարկած է քամիթաճիները եւ ձերբակալած անոնց պետը, որ բերուած է հոս։ Թուրքեր եւ Պուլկարներ կառավարատուն վազեցին տեսնելու համար հայդուկները։ Թուրքերը, հայհոյելով, կ՚ըսէին Պուլկարներուն — «Ի՞նչ կը խմբուիք հոս, երկու օր վերջ զանոնք պիտի տեսնէք հրապարակը՝ կախաղաններուն վրայ»։

Նոյն տատուն, զօրաբանին հրամանատարը զիս իր բնակարանը կանչեց ու ըսաւ — «Տօքթէօր, երկու օգնականներ առ ու գնա բանտ՝ կապելու համար այդ մարդոց վէրքերը։ Մասնաւոր ուշադրութիւն դարձուր անոնց պետին։ Ան արժանի է աասոր»։

Հասկցայ որ հրամանատարը առտուն կանուխ տեսած էր հայդուկներ րը։ Իմ քըքտասնէի սիրտս կ՚այրէր՝ գիշերն իսկ բժշկական դարմանում- ներու [illegible] սարքելու փափաքով, բայց միւսիրը տեւապէս զբաղած էր վիրաւորեալները հարցաքննելով ու ես չկրցայ իմ գործս կատարել։ Առի երկու օգնականներ ինչպէս նաեւ անհրաժեշտ նիւթերը՝ վէրքերը կապելու համար, ու գացի բանտ։ Հսկիչը զիս տարաւ խուց մը։ Մերկ տախտակամածին վրայ իրարու քով նստուած էին 7–8 երիտասարդներ՝ մասնաւոր համազգեստով մը։ Բոլորը արիւնաներկ էին, մանաւանդ իրենց ձեռքերը եւ յուսահատօրէն կը հառաչէին։

Հսկիչը, անկիւնը ինծի ցոյց տուաւ անշմուած հագուստներով մէկը ու ըսաւ.

— Անիկա անոնց պետն է, Քիւչիւք Սթէֆանը։

Մօտեցայ։ Գետինը պառկած էր մարդ մը, տառատուկով մը ծածկըւած։ Աչքերը կիսախուփ էին։ Թերեւս կը ննջէր յոգնած ըլլալով։ Զարկի ուսին։ Բացաւ աչքերը, զանդաղօրէն տնտնտորեր ինծմէ վրայէն, դժուարաւ ելաւ ու նստաւ։ Իմ առջեւս էր երիտասարդ մը՝ աչխոյժ ու համակրելի նայուածքով։ Իր կզակին շուրջ՝ փոքրիկ մօրուքը իրեն կուտար լրջութիւն եւ առնականութիւն։ Ցեղոյն դէմքը կը մատնէր թէ շատ արիւն է կորսնցուցած։

— Ես բժիշկ եմ, ըսէ թէ ուրկէ վիրաւորուած ես, որպէս զի կապեմ,— ըսի իրեն։

— Ամբողջ մարմինս վէրքերով ծածկուած է, Գ. բժիշկ, պատասխանեց ծանրօրէն։

Օգնականները սկսան հանել անոր արիւնաթաթախ համազգեստը։ Իրապէս, իր ամբողջ մարմինը վէրքերու մէջ էր եւ արիւնը մածնացած էր։ Կոնակէն դաշոյնի երկու վէրքեր ունէր, փամփուշտ մը ծակած էր վիզին մէկ կողմը, ուսը ծակած էր սուրով, ալ ոտքին պարչապարին մէկ ոսկրը կոտրած էր, իսկ Թոքերը ծակծկած էին։

Զարմացայ։ Այս մարդը, հակառակ իր այսքան շատ վիրաւորուած ըլլալուն, չէր տրտնջար։ Իր դէմքը, սակայն, կը մատնէր տառապանքը։

— Ո՞վ էք դուք եւ ո՞վ դրկած է ձեզ՝ կայսրութեան դէմ զէնք բարձրացնելու,— հարցուցի ես վէրքերը կապելու ատեն։

— Մենք բոլորս Պուլկարներ ենք, Գ. բժիշկ։ Ոչ ոք դրկած է մեզ. մենք եկած ենք կռուելու պուլկար ազգի իրաւունքներուն համար։

Հասկցայ թէ ինչ տեսակ մարդու հետ կը խօսիմ։ Լուացինք եւ կապեցինք վէրքերը. բայց, այս չարքաշ հոգին ցաւէն չէր հառաչէր զարմանումի ատեն, ինչպէս կ՚ընէին իր ընկերները։ Գործս վերջացնելէ յետոյ դրկեցի օգնականներս ու կրկին մօտեցայ Քարաճային, որ պառկած էր անկիւնը։ Հսկիչը դուրս էր ելած։

— Շնորհակալ եմ ձեզի, Գ. բժիշկ — ըսաւ ան, ձեր օժանդակութեանը համար։

— Աստուած ու Ս. Աստուածամայրը թող օգնեն, տղա՛ս, պատասխանեցի ես։

Քարաճան ինծի նայեցաւ ու երկընտրանքով մը հարցուց.

— Դուք քրիստոնեա՞յ էք։

— Այո, հայ եմ։

— Հա՞յ։ Այդ պարագային, դուք յաւազոյնս պիտի ըմբռնէք թէ ինչո՛ւ զէնք կը վերցնենք իշխանութեան դէմ։ Ձեր ազգը մերինին նման կը հեծէ Թրքական լուծին տակ։

Հսկիչին մուտքը ընդհատեց մեր խօսակցութիւնը ու ես դուրս ելայ։

Հրամանատարին զեկոյց մը տուի վիրաւորեալ հայդուկներու վիճակի մասին։ Չկրցայ զսպել ինքզինքս ու քիչ մը վերապահօրէն յայտնեցի իմ տպաւորութիւնս՝ Քարաճային առնականութեանը մասին։

— Այո՛, ըսաւ հրամանատարը, այս մարդը իրապէս հերոս է, ինչպէս կ՚երեւի։ Կ՚ըլլայ խօսեցայ իրեն հետ։ Գիտի խօսիմ միւտիրին որ զայն հիւանդանոց փոխադրեն։ Հիմա յանձնախումբի կը գացէք բանտ։

Քարաճայի հիւանդանոց փոխադրութիւնը տեղի չունեցաւ։ Կ՚երեւի թէ միւտիրը յարմար չնկատեց զայն փոխադրել 70–80 Թուրքերու միջեւ որոնք վիրաւորուած էին բախումի ատեն ու հիւանդանոց տարուած էին դարմանուելու համար։ Միայն 40 Թուրքեր ու Չէրքէզներ մեռած էին, որոնց մէկը հարիւրապետ մըն էր իսկ ուրիշ մը Չէրքէզ պէյ մը։ Թուրքերը կ՚ամչնային խոստովանիլ իրենց սպաննեալներուն եւ վիրաւորներուն թիւը։ Երկու օր վերջ, Թրնովոյի միւտիրը Ռուսճուքէն հեռագրական հրաման ստացաւ հայդուկները զրկել հոն՝ զրահուած զէնքերով ու ապամաշթերով։

Ցաջորդ առտու կառավարատան շուրջ եռուզեռը մեծ էր։ Բաւական մարդ էր հաւաքուած՝ տեսնելու համար հայդուկներու ուղարկումը։ Ծաբեցին երեք կառքեր, որոնց մէջ դրին վիրաւորները, իսկ անոնց առջեւ, փակ միաձի կառքի մը մէջ, Քարաճան երկու զինուորներու միջեւ։ Ետեւէն ու անոնց գլուխն անցաւ նաեւ հեծելազօրքի խումբ մը, սպայով, իսկ ամէնէն ետեւ՝ ձիաւոր ոստիկաններ, շուրջ տասը հոգի։

Մեկնումի պահուն, Քարաճա վեր վերցուց իր գլխարկը՝ ուղղելով զայն կառավարատան առջեւ կեցած հրամանատարին ու միւտիրին եւ բարեւեց զանոնք։ Թուրքերը խնդացին ու հայհոյելով գոչեցին.

— Նայեցէք հերոսին, կախելու կը տանին, իսկ ան կը բարեւէ ...

Ս. ՓՈՓՈՎ

(*) Հայրը՝ պահեստի զինուորի եւ Պուլկարահայ բժշկական խորհուրդի նախկին ատենապետ Գ. Խմ. Ճերախեան։

Հիթլէր եռապետութի՞ւն պիտի հաստատէ

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ Հիթլէր եռապետութիւն մը պիտի առաջարկէ սեպտ. 4ին, կուսակցական համագումարին մէջ, իբրեւ փոխանորդ առաջնորդ-վարչապետի: Նախապէս կը կարծըւէր թէ Առաջնորդը պիտի գոհանայ նշանակելով իր փոխանորդը, բայց այժմ աւելի հաւանական կը համարուի եռապետութիւնը, մասնակցութեամբ կէօրինկի (վարչապետ Փրուսիոյ), Զօր. Պլոմպէրկի (պատերազմական նախարար) եւ Ռիւտոլֆ Հէսի (վարիչ կուսակցութեան): Այդ պարագային, առաջինը պիտի վարէ քաղաքական, երկրորդը՝ զինուորական, իսկ երրորդը՝ կուսակցական գործերը:

Պուլկարիայէն գաղթող Թուրքերը կը վերադառնան

Պուլկարական «Փրօվլիչվի Վէսթ» թերթը կը գրէ հետեւեալ խորագրին տակ.— «Պուլկարիայէ գաղթող Թուրքերը կը վերադառնան: Թուրքիա չյաջողեցաւ բնակիչ տեղաւորել Թրակիոյ մէջ».

«Վերջին շաբաթներու ընթացքին, կարգ մը Թուրք բնակիչներ Պուլկարիայէն Թուրքիա գաղթեցին: Անոնք գոհ գացին այն քարոզութեանց զոր քանի մը տարիէ ի վեր Պուլկարիոյ մէջ կը կատարէին կարգ մը Թուրք գործակալներ եւ ընկերութիւններ: Թուրք կառավարութիւնը գրեթէ ամբողջովին Թրակիա տեղաւորեց այդ Թուրքերը, որովհետեւ կ'ուզէ բնակիչ տեղաւորել Թրակիոյ մէջ եւ այդ ձեւով պաշտպանել հաւանական յարձակումի մը դէմ, որ ո՞ւրկէ պիտի գայ, չենք հասկնար: Քաղաքներէն գաղթողները քաղաքներու, գիւղերէն գաղթողներն ալ գիւղերու մէջ զետեղուեցան:

Բայց Թրակիա զրկուած այդ գաղթականները քիչ ատենէն յուսահատած են, եւ Պուլկարիա մնացած իրենց ազգականներուն գրած են թէ շատ կը ցաւին որ հեռացան Պուլկարիայէն: Իսկ Ֆիլիպէէն եւ շրջականերէն մեկնողները, մեծ յուսախաբութիւն ունենալով, նորէն Պուլկարիա վերադարձած են: Անոնք կը պնդեն թէ չկայ ուրիշ երկիր մը որ Պուլկարիայէն աւելի լաւ ապրելու պայմաններ ներկայացնէ»:

15րդ կախաղանը Վիեննայի մէջ

Վիեննայի արտակարգ ատեանը օգոստ. 29ին մահուան դատապարտելով, երեք ժամէն կախել տուաւ ուրիշ ամբաստանեալ մը, Ֆրանց Էպնէր: Ասով 15րդ կախաղանն է որ կը բարձրանայ Վիեննայի մէջ, յուլիս 25ի դաւադրութեան հետեւանքով: Մահապարտին ընկերներէն երեքը դատապարտուեցան ցկեանս խցարգելութեան, իսկ ուրիշ տասը ամբաստանեալներ 10–20 տարի բանտարկութեան: Տասնըհինգական տարի բանտարկութեան դատապարտուեցան ուրիշ երկու ամբաստանեալներ, 23 եւ 25 տարեկան, որոնք զերի բռնած էին երկու նախարարներ, վարչապետարանի գրաւման ատեն:

Ե՞րբ կարելի է կուսակցական ըլլալ

Սպանիոյ կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց որով կ'արգիլուի քաղաքական կուսակցութեանց անդամ ընդունիլ 16 տարեկանէն վար պատանիներ, իսկ ծնողներու կամ խնամակալներու գրաւոր հաւանութիւնը պահանջել 16–23 տարեկաններու համար: Այս կարգադրութիւնը եղած է անոր համար որ, քաղաքական կուսակցութիւնները եւ մանաւանդ ընկերվարականները ու ֆաշականները վերջերս մանուկներ պատանիներ կ'արձանագրէին եւ նոյն իսկ կը զինէին, մասնակցելու համար ապագայ յեղափոխութեան:

Այս առթիւ հրատարակուած երկար յայտարարութեան մը մէջ, ներքին նախարարը բացատրելով նոր որոշման պատճառները, կ'ըսէ թէ 9 օրուրներ եւ աղջիկներ սպաննուած եւ 34 հոգի վիրաւորուած են միայն Մատրիտի մէջ, փողոցային ցոյցերու ատեն, իսկ 470 պատանիներ ձերբակալուած՝ իբրեւ խռովարար:

»»» · · «««

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ թագաւորն ու թագուհին Սոֆիա պիտի երթան սեպտեմբերին: Կը կարծուի թէ այս այցելութենէն առաջ, Ալէքսանդր թագաւորը Ներում պիտի շնորհէ Մակեդոնացի բանտարկեալներուն եւ աւելի պարզ ձեւի մը վերածել պիտի տայ անցագրի գործողութիւնները, որպէսզի դիւրանան երկու երկիրներու հաղորդակցութիւնները:

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՏՈՒՄԵՐԿ Փարիզ վերադարձաւ ամառանոցէն, եւ անմիջապէս տեսակցելով հանրապետութեան նախագահին հետ, ժողովի հրաւիրեց նախարարները:

ՄՕՐԷ ՄԵՐԿ արեւին տակ պառկած ըլլալով, Նիսի ծովափէն ձերբակալուեցաւ դերասանուհի Ժէամէն Ուտառ: «Ես իմ արհեստս ի գործ կը դնեմ» ըսաւ աղջիկը, բայց ոստիկանները շիտակ բանտ առաջնորդեցին:

ԿՐԵՏԷԻ նահանգապետին դէմ մահափորձ մը կատարուեցաւ անծանօթի մը կողմէ: Նահանգապետը եւ երկու հետեւորդներէն մէկը վիրաւորուեցան ծանրապէս:

Հ. Յ. Դ.

ՍԼԹՈՐՎԻԼԻ «Սարգիս Մինասեան» Ենթակոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր Կոմիտէի:

ԱՌՆՈՒՎԻԼ-ՍԱՐՍԷԼ-ԿՈՒՍԷՆՎԻԼ խումբերու ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, ընկեր Յ. Պալճեանի բնակարանին մէջ, Առնուվիլ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին 18, Քուր Լաֆայէթի սրճարանին սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Պուլվար Օտտօյի Պատանեկան Միութեան բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին իրենց Գրադարանի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի Վռամեան Ենթակոմիտէի վարչութենէն ներկայ գտնուիլ:

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) Ընկեր Կայօ Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր երեք խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիր. երեկոյ ժամը 7ին ընկ. Յակոբ Յովհաննէսեանի բնակարանին մէջ:

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ «Անտոկ» Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ «Կոնչ»», «Գնեփին» եւ «Վարուժան» խումբերու ընկերները վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Դուրեան» Գրադարանը: Օրակարգ՝ գնկայց պատգամաւորի:

ՀՕԿի «Դողթան» մասնաճիւղը խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ իր անդամներէն՝ քաղաքացի նարտարապետ

ԹԸԳԻՈՐ ՄԸՆՈՒԿԵԱՆԻ

(Խաչմանուկեան, Պիթլիսցի)

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 9ին, ետ կարճատեւ հիւանդութեան, 28 տարեկան երիտասարդ հասակին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ 31 օգոստոս, ուրբաթ օր: Յուղարկաւորութեան թափօրը կը մեկնի իր բնակարանէն (19 Rue Henri Monnier, Փարիզ (9), մէթրօ Pigalle կամ St. Georges) առաւօտեան ժամը 10.30ին դէպի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն եւ բարեկամներէն ներկայ գտնուիլ յուղարկաւորութեան:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Ֆր. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ՓԻԷՌ-ԲԷՆԻՒԹ, «ՍԸՈՒՔԻԷ»

ՏՕՔԹ. ԿՐԱՅԻ գեղեցկին ծառախիտ անտառին մէջ

Կը խօսին՝ Գ.Գ. Թ. ԱՑՎԱԶԵԱՆ եւ Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Հայկական եւ եւրոպական պարեր մասնակցութեամբ Գ. ՔՐԸՔՃեԱՆԻ իր Pierro-Jazzով:

Երգ, շուրջպար եւ փոքրիկներու կողմէ անակնկալներ:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

ՄԱՆՕԹ.— Մասնաւոր ինքնաշարժներու (O. T. L.) վայրն է Փլաս Կիշար, ուրկէ կը մեկնին առաւօտեան ժամը 8.30ին երկու ինքնաշարժ, 9.30ին երկու, իսկ կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին մէկ: Տոմսերու գինն է 3 ֆրանք:

Տոմսերը կը ծախուին Ֆր. Կ. Խաչի անդամուհիներուն մօտ:

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ (Hay - Pouj)

Ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան

Տնօրէն – խմբագիր Շ. ՍԱՐԴՈՒՆԻ (ՏՕՔԹ. Շ. ԱՑՎԱԶԵԱՆ)

Առաջին թիւը, 24 *մեծադիր էջ լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1ին: Եւ այնուհետեւ՝ ամէն ամիս կանոնաւորաբար:*

Տարին 3 անգամ 24 էջ, մնացեալ թիւերը 16 էջ,— տարեկան հաւաքածոն՝ 216 էջնոց հատոր մը:

≡ "ՀԱՅ - ԲՈՅԺ„ը ձեր ՏԱՆ ԲԺԻՇԿՆ Է ≡

Բաժանորդագրուեցէք այժմէն:

Տարեկան 12 թիւի համար՝ ՖՐԱՆՍԱ 20 Ֆրանք, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 25 Ֆր.:

Բաժնեգին, յօդուած եւ թղթակցութիւն ղրկել Տօքթ. Շ. ԱՑՎԱԶԵԱՆԻ,

17, Rue Dameme, 17 Paris.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Թոքատի Ճէմալէտտին թաղէն Խուրշիտի Թորոսին որդին Եղիա Կրունեան կը փնտռէ Փէհլիվան օղլու Խաչիկ, կնոջ անունը՝ Մարիամ, հօրեղբօր կնոջ անունը՝ Աղնիւ, որդին՝ [illegible] նիկ, 1922ին կը գտնուէին Սերասդիոյ. Այս թուականէն ի վեր լուր չունի իրենց մասին. իմացնել՝ Legion Grounian, Mtle 52255 1ʳ Rég. Et. [illegible] Sidi-Bell-Abbes, Algérie.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆր. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ Դարմանատան մէջ: Կը խնդրուի բոլոր ընկերներէն եւ ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ: Կարեւոր օրակարգ:

Գործ կը փնտռէ

Գործ կը փնտռէ հայ պատանի մը, որ կրնայ աշխատիլ [illegible] մար, օրավարձով կամ ամսական: Դիմել՝ Տիկին ԳԱՐԻԲԵԱՆԻ, Rue de la Porte de Bicêtre, Paris

---

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ...

Հեղինակ՝ Ժ. Ս. ՖԼԷՉԸՐ — Թարգմ. Փ.

— Իսկ մնացածնե՞րը...

— Օ՜հ, այո, ըսաւ Տիկինը, երկու մատնի ունէր. խորհեցայ որ պիտի պահ տանէր զանոնք. շատ մը հագուստներ ունէր անոնց մէջ. բայց չեկաւ...

— Ուրեմն այստե՞ղ են, հարցուց Ամերիկացին:

— Ոչ, իր մեկնելէն ետքը, ութը տարի առաջ նամակ մը գրեց խնդրելու համար որ զանոնք իր ցոյց տուած հասցէին ղրկեմ. անմիջապէս ղրկեցի... Եթէ կ'ուզէք կրնամ այդ նամակը ձեզի ցոյց տալ...

— Այո, կ'ուզենք, մէջ ինկաւ ոստիկանը. կրնայ շատ օգտակար ըլլալ...

Տանտիրուհին սենեակէն մեկնեցաւ ու երկու բարեկամները իրարու երես նայեցան:

— Կարծեմ պարապ ժամանակ չենք վատներ, ըսաւ Ամերիկացին:

— Արդեօք որո՞ւ հետ ամուսնացաւ, զիտել տուաւ ոստիկանը. զարմանալի... ափկինը կ'ըսէ որ երիտասարդ այր բարեկամ չունէր...

— Ցանցառն գտած ըլլալու է, խորհեցաւ կասւրը. ո՞վ գիտէ, թերեւս երիտասարդ ալ չէր...

— Երիտասարդ կամ ծեր, մարդ մը վերջապէս, անշուշտ ամուսնութեան հետքը կրնանք գտնել...

— Դիւրութեա՞մբ...

— Բաւական. արձանագրութիւններ կը փնտռենք... բայց կարելի է որ այդ նամակէն տեղեկութիւններ իմանանք, քիչ մը տարօրինակ է որ աղնուականը այդքան երկար ատեն չէ ուզած. կ'երեւայ վերէն վար նոր հագուստներ գնեց է ամուսնանալէն յետոյ եւ անապարանոց հեռու տեղ մը գացած է... սակայն ինչո՞ւ ետքը, ութը տարի ետքը, սնտուկները կը փնտռէ... հին հագուստներով ի՞նչ պիտի ընէր...

— Կարեւորը այն է որ ուզեր է, հասցէ մը տուեր է ու եթէ այդ հասցէն իմանանք, քայլ մը եւս յառաջ գացած կ'ըլլանք...

Տանտիրուհին պահարան մը ներս բերաւ ու անոր մէջէն նամակը հանելով, սեղանին վրայ դրաւ. ոստիկանն ու Ամերիկացին շուրս աչքով կարդացին անոր բովանդակութիւնը.—

«Երեք նահանգաց պանդոկ»

Չէլթընըմ

Սիրելի Տիկին Շէփըրտ,

Պիտի զարմանաք որ ինչու ձեզ տեսնելու չեկայ ու նամակ ալ չղրկեցի այսքան ատեն. չետակը բանելով, ամուսնութիւնը չներկայացաւ:

Հաճեցէք վերոյիշեալ հասցէիս ղրկել այն երկու սնտուկները որոնք ձեր մօտ ձգած էի. ծախքը ես կը վճարեմ այստեղ:

Յուսալով որ հանգիստ էք, յարգանքներս կը մատուցանեմ:

Ձերդ անկեղծօրէն

Մ. Քօլպրուք

— Քօլպրուք... ամուսնական անունը ըլլալու է, բայց այս նամակը թըուական չունի... ըսաւ ոստիկանը:

— Ոչ, բայց պահարանին վրայ թըուական կայ, պատասխանեց Տիկինը. նշմարեցի, ճիշդ երեք տարի առաջ, ուրեմն հեռանալէն ութը տարի վերջը. շատ զարմանալի էր որ այդքան ժամանակ սնտուկները չի փնտռէր յետոյ, յանկարծ միտքը կ'իյնայ եւ անապարանոց նամակ կը գրէ... անշուշտ, անմիջապէս ղրկեցի...

— Անկէ ի վեր լուր առի՞ք իրմէ, հարցուց ոստիկանը:

— Ոչ, սնտուկները ստացած ըլլալուն մասին ալ չի գրեց. ոչ իսկ քարդ մը...

Երբ երկու մարդիկը փողոց ելան, Ամերիկացին բարեկամին դառնալով, հարցուց.

— Ո՞ւր է Չէլթընըմը, հեռո՞ւ տեղ է...

— Բաւական հեռու է այս երկրին մէջ, բայց մօտիկ կրնար համարուիլ ձեր հայրենիքը, պատասխանեց ոստիկանը խնդալով. Կլօսթըրշըրի նահանգին մէջ նշանաւոր քաղաք մըն է. ջերմուկներ ունի...

— Քանի՞ ժամ կը տեւէ...

— Որոշապէս չեմ գիտեր, բայց կարծեմ երեք ժամ, քիչ մը աւելի, քիչ մը պակաս... գացած տեղս չէ...

— Միասին երթանք, ես հիմա անմիջապէս հոն պիտի երթամ, ըսաւ Ամերիկացին շոր կերպով:

Ոստիկանը ապշեցաւ.

— Տեղ մը երկու վայրկեան չես կրնար մնալ, ըսաւ. հիմա՞, անմիջապէ՞ս...

— Այո, անմիջապէս եթէ ըսես թէ որ կայարանէն պիտի վերցնենք շոգեկառքը... խենթ պիտի ըլլամ որ չերթամ... Տիկին Քօլպրուքին, այսինքն նախկին օրիորդ Քլօվըրին հասցէն ունինք. հիմա այնտեղ պիտի երթամ զինքը տեսնելու. եթէ հոն չէ, կը շարունակեմ քննութիւններս... կարծեմ շատ գործ տեսանք այս առտու...

— Թերեւս, ըսաւ ոստիկանը ու վերարկուին գրպանէն ժամանակացոյցը դուրս քաշելով, նայեցաւ. կէս ժամէն Փէտինկթընի կայարանէն շոգեկառք մը կայ... շատ մօտ ենք եւ ժամանակ ունինք երկու պատառ բան ուտելու եւ բաժակ մը ճնկելու համար եւ...

— Քալէ հիմա, շիտակ Չէլթընըմ...

Եւ այդ օրը իրիկուան դէմ Ամերիկացին իր բարեկամը կ'առաջնորդէր «Երեք նահանգաց» պանդոկէն ներս: Ուոմըրզլի արդէն վարակուած էր անոր խանդավառութենէն եւ սկսեր էր ակամայ հաւատալ թէ կ'արժէր օրիորդ Միլլի Քլօվըրին — կամ Տիկին Քօլպրուքին — հետքը գտնել:

Փառաւոր պանդոկ մըն էր որուն տնօրէնը խօսիլ սկսելէ առաջ, կարգ մը պաշտօնութիւններ խնդրեց իր այցելուներէն՝ անոնց հարցումներուն մասին: Ոստիկանը երկարօրէն խօսեցաւ մինչեւ որ տնօրէնը համաձայնեցաւ [illegible] մը բանալ: Եւ երբ բոլորովին համոզուեցաւ որ անոնցմէ մէկը [illegible] ոստիկան մըն էր, իսկ միւսը նմանապէս ջէն եկող յարգելի անձնաւորութիւն մը, ըսաւ անոնց ինչ որ գիտէր:

— Բաւական լաւ կը ճանչնայի զինքը... սակայն անոր անունը Քօլպրուք չէր, այլ Օրիորդ Քօլպրուք... մինչեւ տարի մը առաջ իմ հաշուապահս էր, եւ հաշուագիտութեան ամենէն [illegible] թիւն մը կնքելու համար, հեռացաւ...

ԳԼՈՒԽ 15ՐԴ

ՍՊԱՍՈՒՀԻԻՆ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գաղտնի ոստիկանը լեզուին ծայրը հարցում մը ունէր, բայց չըրաւ, կը սպասէր որ պանդոկին տնօրէնին պատմած էր բոլորը, իր եւ Ամերիկացիին փնտռածն անոր շարժառիթը, բայց իրեն այնպէս թուեցաւ որ լաւագոյն քայլն ու կանոնաւորը պիտի ըլլար հիմա եւ քաղել ինչ տեղեկութիւն կարելի էր առնել:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameme, PARIS (13e)